

ज्ञानेश्वरीचे

शब्द-मांडार

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

रामचंद्र नारायण वेलिंगकर



मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय

मराठी ग्रंथोधन मंडळ

मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय

भाई जीवनजी लेन, ठाकुरद्वार, मुंबई २

१९५९

किंमत पंधरा रुपये

प्रथमावृत्ति : फेब्रुवारी १९५९

© १९५९, रामचंद्र नारायण वेळिंगकर

मुद्रक : वि. पु. भागवत, मौज प्रिंटिंग ब्यूरो, खटाववाडी, गिरगांव, मुंबई ४
प्रकाशक : अ. का. प्रियोळकर, डायरेक्टर : मराठी संशोधन मंडळ, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय,
भाई जीवनजी लेन, ठाकुरद्वार, मुंबई २

पुरस्कार

वेद, उपनिषदे व रामायण-महाभारतादि आपले धर्मग्रंथ संस्कृत भाषेमध्ये आहेत. या भाषेशी परिचय नसलेल्या सर्वसामान्य लोकांमध्ये ब्रह्मविद्येचा प्रसार व्हावा म्हणून आपल्या कनवाळू महाराष्ट्र-संतांनी मराठीमध्ये ग्रंथरचना आरंभिली. परंपरागत समजुतीप्रमाणे मुकुंदराज हे मराठीचे आद्यकवि मानले जातात. ते आपल्या 'विवेकसिंधू'मध्ये म्हणतात,

जयां नाहीं शास्त्र-प्रतिती । नेणती तर्कमुद्देची स्थिति ।

तयांलागीं मन्हाटिया उक्तीं । केली ग्रंथरचना ॥

उपार्जनेचा सिणु नेणे बालु । तयाच्या मुखीं मिष्टान्नकवळु ।

सूये जननी जेवीं कृपालु । अपत्यविपई ॥

स्वतः ज्ञानेश्वरमहाराजांच्या मराठी ग्रंथरचनेचे उद्दिष्ट काय होते ते आपणास ज्ञानेश्वरीच्या अकराव्या अध्यायाच्या आरंभी शांत व अद्भुत रसांचे जे विवरण आले आहे त्यावरून कळून येते :

तीरे संस्कृताचीं गहनं । तोडूनि मन्हाटिया केलीं शब्दसोपानं ।

रचिलीं धर्मनिधानं । निवृत्तिदेवं ॥

म्हणौनि भलेतेणें एथ न्हावें । प्रयागीं माधवीं विश्वरूपातें पाहावें ।

एतुलेनि संसारा देयावें । तिलोदक ॥

ज्ञानेश्वरांच्या काळी 'भलेतेणें' जाणावी अशी ज्ञानेश्वरीची भाषा सोपी होती, असें यावरून म्हणण्यास हरकत नाही. असें जर नसेल तर,

माझा मन्हाटा चि बोलु कवतिकें । परि अमृतातें हीं पैजेंसीं जीकें ।

ऐसीं अक्षरें चि रसिकें । मेलवीन ॥

या पैजेंत अर्थच राहाणार नाही.

ज्ञानेश्वरी ज्या काळी लिहिली गेली त्यावेळीं जरी तिची भाषा सर्वांना सुबोध होती तरी कालांतराने तिच्यामध्ये बदल होऊन तिचा अर्थ लोकांना कळेनासा झाला. अलीकडे तर कांही विद्वानांनी 'ज्ञानेश्वरी'-लाच संस्कृताचीं शब्दसोपानें रचण्याचा प्रयत्न केला आहे !

ज्ञानेश्वरीचा अर्थ पुढील लोकांना कळेनासा झाला याला दोन कारणे होती. एक तर नकलकारांच्या अज्ञानामुळे किंवा निष्काळजीपणामुळे ती दूषित झाली, किंवा तिच्या भाषेमध्ये कालांतराने बदल झाला. पहिल्या कारणामुळे ज्ञानेश्वरीला प्राप्त झालेला दुर्बोधपणा घालविण्यासाठी एकनाथांनी तिची पाठशुद्धि केली हे प्रसिद्धच आहे; परंतु त्याचबरोबर शब्दांना आलेला दुर्बोधपणा दूर करण्याकरितां कठिण शब्दांचा अर्थ देणारी 'ज्ञानेश्वरी-परिभाषा'ही त्यांनी तयार केली होती, असा शोध नुकताच पुढे आला असून 'प्रतिष्ठान' (नोवेंबर १९५८ पहा) मध्ये ती क्रमशः प्रसिद्ध होत आहे. हा ग्रंथ छापून पुरा झाल्यावर निश्चितपणे तो एकनाथांचाच आहे की नाही हे विद्वान लोक ठरवितीलच; परंतु अशा प्रकारचे ग्रंथ जुन्या काळी आणखीही पुष्कळ लिहिले जात होते, असें म्हणावयास जागा आहे.

तंजावरच्या सरस्वतीमहालमध्ये ज्ञानेश्वरी-शब्दांचे विवरण केलेल्या एका ज्ञानेश्वरी-टिप्पणाच्या पांच प्रती आढळल्या. या टिप्पणाचा रचनाकाल शके १६६९ (इ. स. १७४७) असल्याचे नमूद आहे.

धुळ्याच्या श्रीसमर्थवाग्देवतामंदिरामध्ये ज्ञानेश्वरीपरिभाषेच्या तीन प्रती असून (क्र. १३४, २१०, ५५८) एक ज्ञानेश्वरीकोश-शब्दपर्याय आहे (क्र. १७०३); परंतु या एकावरही लेखनकाल दिलेला नाही.

पुण्याच्या भारतइतिहाससंशोधनमंडळामध्ये ज्ञानदेवी-भाषा-पर्याय, श. १७२६ (५२, ६८०,) ज्ञानदेवी-भाषा-पर्याय (अ. ४ ते १८; २९, ३३०-३३१) आणि परिभाषाज्ञानदीपिका (अ. १-१७; ३६, ९३३) अशीं हस्तलिखिते आहेत.

मुंबई मराठी संशोधनमंडळामध्ये ज्ञानेश्वरीपरिभाषेच्या तीन प्रती असून त्यांचा लेखनकाळ अनुक्रमेण श. १६८२ (क्र. ३७७), श. १७१८ (क्र. १८९) व श. १७४१ (क्र. १९१) आहे.

वि. का. राजवाडे यांनी 'सरस्वतीसंदिरां'त (वर्ष ५, अं. ३, श्रावण श. १८२७) 'राष्ट्रीय मराठी कोश' या विषयावर लेख लिहिला होता. त्यामध्ये ते म्हणतात, "महानुभावांच्या कोशातून तिच्या अलीकडचा असा एक कोश मला मिळाला आहे. ह्यांत ज्ञानेश्वरीतील दुर्बोध म्हणजे मध्यकाळीन शब्दांचे अकारविल्ह्याने अर्वाचीन मराठी प्रतिशब्द दिले आहेत. हा कोश सुमारे तीनशे वर्षांचा वृत्ता असून हा दोनचार स्थलीं याहून प्राचीन कोशांचा हवाला देतो."

ज्ञानेश्वरीच्या कांहीं हस्तलिखितांमध्येही मधूनमधून शब्दार्थविवरण घेतलेले व दुर्बोध शब्दांचा अर्थ दिलेला आढळून येतो. उदाहरणार्थ निरंजन रघुनाथांचा प्रत. कांहीं सार्वजनिक व व्यासगी संस्थांमध्येही ज्ञानेश्वरी परिभाषेच्या व टांचणांच्या आणखी हस्तलिखित प्रती सांपडण्याचा संभव आहे. यावरून ज्ञानेश्वरीचीही 'तीरे' फार जुन्या काळापासून लोकांना हळुहळू 'गहने' कशी होऊ लागली होती याचा कल्पना करता येते.

ज्ञानेश्वरीवर मुद्रणाचा संस्कार होऊ लागल्यापासून तिच्या अर्थविवरणाचे कसकस प्रयत्न सुरू होत पाहण्यासारखे आहेत :

पहिली मुद्रित ज्ञानेश्वरी 'प्रभाकर' प्रेसमध्ये श. १७६७ (इ. स. १८४९) मध्ये छापण्यांत आली. दुसरी श. १७८६ (इ. स. १८६४) मध्ये गणेश बापूजी शान्नी माळवणकर यांच्या छापण्यांत मुद्रित झाली. या दोनही प्रतींमध्ये शब्दार्थ दिलेले नाहीत. केवळ पाठभेद आहेत.

ज्ञानेश्वरीमुद्रणाचा तिसरा महत्त्वाचा प्रयत्न गणपत कृष्णार्जींचा. ही ज्ञानेश्वरी श. १७९६ (इ. स. १८७४) मध्ये प्रसिद्ध झाली. हिला शेवटी १०४ पृष्ठांचा 'ज्ञानेश्वरी-कोश' जोडण्यांत आला आहे. ज्ञानेश्वरीचे शब्दभांडार खोलण्याचा हा पहिलाच मुद्रित प्रयत्न होय. या कोशाची योजना कव्यांच्या पुढील शब्दांत सांपडेल :

"...यांत (ज्ञानेश्वरी ग्रंथांत) लेखकप्रमादाने बहुतेक ठिकाणीं अपभ्रंश झाले आहेत व अने दुर्बोध शब्दही पुष्कळ आहेत यामुळे अर्थ समजण्यास फार अडचण पडते. ती दूर जाणा म्हणून प्रथमतः शिष्यपरंपरेने याचा अर्थ जाणणाऱ्यांकडे हा ग्रंथ समजून येऊन नंतर या ग्रंथाच्या निरनिगळ्या देशातील पुष्कळ प्रती जमवून या ग्रंथाचा सतत दोन वर्षे अभ्यास केला. मग एक शुद्ध प्रत यथार्थात तयार करून त्या प्रतीस हा दुर्बोध शब्दांचा कोश करून जोडला. विवेकसिंधु, परमामृत, गुकारामाची गाथा, एकनाथी भागवत, रामविजय, रुक्मिणीस्वयंवर, पांडवप्रताप, दासबोध आणि मोरोपेतांच्या आर्या इतके ग्रंथ वाचून ज्ञानेश्वरीतील कठिण शब्द ज्या ज्या स्थळीं आढळले त्या त्या स्थळांचा हवाला या कोशांत दिला आहे. जे शब्द वर सांगितलेल्या ग्रंथांत मिळाले नाहीत त्यांचा अर्थ ज्ञानेश्वरीवर कित्येकांनी टिपणे केला आहेत ती मिळवून व मार्मिक ज्ञानेश्वरीवेत्त्यांचे साह्याने त्यांचा सूक्ष्मदृष्टीने विचार करून निरनिगळ आहे. आणि ग्रंथांतरीं सांपडत नाहीत व टिपणांतही उल्लेख नाही अशा शब्दांचा अर्थ ज्ञानेश्वरीत जितके ठिकाणीं त्यांचा उपयोग केला आहे तितके ठिकाणीं सम्यक् लागावा असे अर्थांचा योजना केला आहे. या दुर्घट कृत्याविषयीं हा पहिलाच यत्न आहे..."

अशा प्रकारचे शब्दकोश पुढील निरनिगळ्या ज्ञानेश्वरींना शेवटीं जोडलेले आढळतात : ना. रा. सोहनी (मुंबई १८९०), रा. वि. माडगांवकर (मुंबई १९०७), वि. का. राजवाडे (पुणे १९०८), व्यं. व्यं. चाफेकर (पुणे १९२४), बंकटस्वामी (पुणे १९२७), शं. वा. दांडेकर (पुणे १९५३).

ज्ञानेश्वरीमुद्रणाचा चौथा प्रयत्न रावजी श्रीधर गोधळेकर यांचा दिसतो. पण ही प्रत मध्य मुंबई व पुणे येथील प्रमुख ग्रंथालये धुंडूनही पाहावयास मिळाली नाही. इतकेच नव्हे तर रा. शंकर गणेश यांच्या मराठी ग्रंथसूचींत व डॉ. सु. ग. पानसे यांच्या *Linguistic Peculiarities of Jnaneshwari* या ग्रंथामधील ज्ञानेश्वरवाङ्मयाच्या यादींत तिची नोंद नाही. विष्णुशान्नी चिपळूणकरांनी 'निरंजनमाले'.

च्या ५१ व्या अंकांत (पृ. १०-१५) 'ज्ञानेश्वरी-परिभाषा' या ग्रंथावर जो अभिप्राय दिला आहे त्याच्यामध्ये या प्रतीचा निर्देश वाचून तिचे अस्तित्व मला प्रथम कळून आले. पुढे इंडिया ऑफिसच्या मराठी कॅटलॉगांत (Vol. II, Pt. V, J.F. Blumhart, London 1908) या प्रतीची नोंद सांपडली. ती अशी :—

“Edited with a glossary at the end of each chapter by Rāvaji Śrīdhara Gondhalekar, 4 to, Poona 1878.”

यांत वर्णन केल्याप्रमाणे प्रत्येक अध्यायाच्या शेवटी जीं त्या त्या अध्यायाच्या शब्दकोशाचीं पाने दिलीं होती तींच पुढे एकत्र करून या 'ज्ञानेश्वरी-परिभाषे' ची निराळी स्वतंत्र प्रत काढली, आणि तिच्यावरच 'निबंधमाले' मध्ये उपरिनिर्दिष्ट अभिप्राय प्रसिद्ध झाला आहे. गोंधळेकरांची ही मूळ ज्ञानेश्वरी जरी हिंदुस्थानांत मला उपलब्ध झाली नसली, तरी या परिभाषेची एक प्रत प्रस्तुत लेखकाच्या संग्रहीं असून इतरत्रही तिच्या कांहीं प्रती पाहावयास मिळाल्या. या परिभाषेच्या प्रस्तावनेंत पुढील मजकूर आढळतो :—

“...पुढे भाषेत फारच अंतर पडल्यामुळे तो ज्ञानदेवाचा लेख (ज्ञानेश्वरी) लोकांस दुर्बोध झाला. नंतर रामेश्वरभट्ट म्हणून एक विद्वान् ब्राह्मण होता. त्याने आपले मते लोकांस दुर्बोध अशा शब्दांवर पर्यायशब्द घालून परिभाषा केली; परंतु तेवढ्या पर्यायांनीं सर्व ज्ञानेश्वरी समजण्यास कठिण पडूं लागले, त्यावर कांहीं विद्वानांनीं विल्हेवारीने शब्दांचे कोश केले तथापि वाचकांचे व्य(अ?)वधान ग्रंथ वाचण्याकडे असतें. मध्येच शब्द अडला म्हणजे त्याचा अर्थ पाहावयाचा तो कोशाचे विल्हेवारीप्रमाणे काढून पाहण्याकडे व ग्रंथसंबंधाचे योगाने एका शब्दाचे वेगवेगळे अर्थ होतात त्यांपैकी कोणता अर्थ कोणते स्थळी घ्यावा याचा विचार करण्याकडे बराच वेळ मोडतो त्यामुळे वक्त्यास जसा उपयोग व्हावा तसा होत नाही.”

गणपत कृष्णाजींचा कोश वर्णानुक्रमाने होता, तर रघुनाथ भास्कर गोडबोले यांच्याकडून गोंधळेकर यांनी तयार करविलेली प्रस्तुत परिभाषा अध्याय व ओवी यांच्या क्रमाने आहे. 'जुन्या परिभाषा मिळवून ही तयार केली असाही प्रस्तावनेंत निर्देश आहे. या परिभाषेची १८९० सालची दुसरी आवृत्ति भारत-इतिहाससंशोधनमंडळ, पुणे येथे पाहावयास मिळाली. कठिण शब्दांचे अर्थ तळटीपांत देणे हे उपरिनिर्दिष्ट परिभाषेपेक्षांही वाचकांच्या दृष्टीने जास्त सोयीचे असतें. अशा प्रकारचा पहिला प्रयत्न करण्याचे श्रेय माझ्या माहितीप्रमाणे पांडुरंग विठ्ठल रानडे यांना आहे. 'परिभाषायुक्त ज्ञानेश्वरी' हा ग्रंथ त्यांनी श. १८०८ (इ. स. १८८६) मध्ये पुणे येथे बुद्धिप्रकाश छापखान्यांत मुद्रित केला. याची एक प्रत पुणे विद्यापीठाच्या ग्रंथालयांत आढळली; इतर कुठेही पाहावयास सांपडली नाही. इतकेच नव्हे तर रा. शं. ग. दाते व डॉ. पानसे यांच्या ग्रंथांतही तिचा नामनिर्देश नाही. ज्ञानेश्वरीमुद्रणाचा हा पांचवा प्रयत्न असावा. यानंतर अशा प्रकारचे ज्ञानेश्वरीतील शब्दांचे तळटीपांत अर्थ देण्याचे प्रयत्न पुष्कळांनी केले : अण्णा मोरेश्वर कुंटे (मुंबई १८९४), कृ. ना. आठल्ये (मुंबई १९००), व्यं. व्यं. चाफेकर (पुणे १९२४), बंकटस्वामी (पुणे १९२७), बा. अ. भिडे (मुंबई १९२८), रंगनाथ महाराज व रामभाऊ यादव (कोल्हापूर १९४८), शं. बा. दांडेकर (पुणे १९५३).

कठिण शब्दांचे केवळ अर्थ देऊन ज्ञानेश्वरी समजणे कठिण आहे. प्रत्येक ओवीचा संबंध अर्थ म्हणजे ज्ञानेश्वरीचे गद्य रूपांतर किंवा अनुवाद करण्याची त्यामुळे आवश्यकता निर्माण झाली. ही गरज भागविण्याचे काम प्रथम कोल्हापूरचे विनायक सखाराम भावे यांनी केले. त्यांचा 'ज्ञानेश्वरी-अर्थचंद्रिका' हा ग्रंथ इ. स. १८९५ साली मुद्रित झाला. अनुक्रम लावावयाचा झाला तर ज्ञानेश्वरीमुद्रणाचा हा सातवा प्रयत्न दिसतो. कारण सहावी मुद्रित ज्ञानेश्वरी (इ. स. १८९०) ना. रा. सोहनी यांची होय.

समग्र अर्थासह ज्ञानेश्वरी प्रसिद्ध करण्याचा दुसरा प्रयत्न कृ. ना. आठल्ये यांचा. इ. स. १९०० त मुंबईमध्ये ही ज्ञानेश्वरी निघाली. याच पद्धतीने पुढे नानामहाराज साखरे (पुणे १९०५. ही प्रत कै. कृष्णाजी परशुराम भिडे यांनी नानामहाराज साखरे हे ज्ञानेश्वरीवर प्रवचन करीत असतांना त्यांच्या अर्थाप्रमाणे प्रथम लिहून काढली, व १९०५ साली आवटे यांनी ती प्रसिद्ध केली; परंतु पुढे १९०६

सालीं भिडे निधन पावल्यावर नानामहाराजांचे चिरंजीव विनायकबुवा यांनी त्यांत अल्प बदल करून ती आपल्या नांवावर ओढली, व तिच्या अनेक आवृत्त्या प्रसिद्ध झाल्या. मूळ भिडेविषयित ज्ञानेश्वरीची दुसरी आवृत्ति नानामहाराज साखरे यांचे तृतीय चिरंजीव भिक्षु कृष्णानंद सरस्वती यांनी १९४८ साली प्रसिद्ध केली आहे.), बंकटस्वामी (पुणे १९२७), बा. अ. भिडे (मुंबई १९२८), रंगनाथ महागज व रामभाऊ यादव (कोल्हापूर १९४८), शं. वा. दांडेकर (पुणे १९५३, बंकटस्वामीच्या प्रतीवर आधारित) असे गद्य अर्थ देणारे प्रयत्न झाले.

ज्ञानेश्वरीचा ओवीबद्ध पद्यात्मक अर्थ देण्याचा प्रयत्न गो. रा. मोरे यांचा, (मुंबई १९१६; आवृत्ति २ री १९२६).

ज्ञानेश्वरीवर मराठी टीका लिहिण्याचा उद्योग मिरजेचे कै. गणेश कृष्ण आगाशे यांनी केल्या व यशस्वीपणे तडीस नेला. त्यांची ही 'श्रीज्ञानेश्वरी टीका' सहा भागांत क्रमशः प्रसिद्ध झाली (कोल्हापूर-सातारा १९२४-१९३३). राजवाड्यांनी प्रसिद्ध केलेल्या ज्ञानेश्वरीच्या संहितेसहित ही टीका आहे. हा त्यांचा प्रयत्न अपूर्व म्हणावा लागतो.

जिचीं तीरें गहनें बनलीं, ती ज्ञानेश्वरी सुगम होण्याकरितां जीं येथवर वर्णन केलेलीं बहुविध सोपानें रचिलीं गेलीं, तीं सर्व ज्ञानेश्वरीला जोडूनच होतीं; परंतु ज्ञानेश्वरीचा स्वतंत्र असा कोश तयार करण्याच्या पहिली कल्पना रा. शिवाजीराव भावे यांची आहे. त्यांनी आपल्या 'श्री ज्ञानेश्वरी शब्दार्थ कोश' राजवाड्याच्या ज्ञानेश्वरीच मूळ धरून केलेला आहे (वर्धा, १९५१). आरंभीच्या 'दोन शब्दांत' त्यांचे धंदु आचार्य विनोबा भावे "ज्ञानेश्वरींतील यच्चावत् शब्दांचे अर्थ देणारा हा कोश" असें त्यांचे जे वर्णन करतात ते यथार्थ म्हणवत नाही. कांहीं सोपे शब्द त्यांनीं गाळलेले दिसतात. उदाहरणार्थ तो-ती तें, जो जी जे.

रा. भाव्यांच्याही पुढें जाऊन डॉ. सु. ग. पानसे यांनी *Index Verborum of Jñāneshvari* म्हणजे ज्ञानेश्वरीची शब्दसूचि तयार केली. (*Linguistic Peculiarities of Jñāneshvari*, Poona, 1953) या ग्रंथांत शब्दांचे इंग्रजींत अर्थ तर दिले आहेतच, शिवाय तो शब्द कोठेकोठे आला आहे तेही नमूद आहे. परंतु यांत अगदीं सोप्या शब्दांच्या बाबतींत अग वाटकर त्यांनीं केलेली अतिः याचा खुलासा त्यांच्या Preface मध्ये सांपडेल. डॉ. पानसे यांचा प्रयत्न जरी चांगला असला तरी त्या ज्ञानेश्वरीच्या मूळ हस्तलिखितावरून ही शब्दसूचि बनविलेली आहे तेंच सर्वत्र सुद्धा होऊन लेखापुढे आलेलें नसल्यामुळे ज्ञानेश्वरीच्या अभ्यासकांना या सूचीचा व्हावा तसा उपयोग होत नाही.

प्रा. रा. ना. वेलिंगकर यांचा प्रस्तुत "ज्ञानेश्वरीचें शब्द-भांडार" हा ग्रंथ त्यांपुढें अगोप्या राजवाड्यांच्या ज्ञानेश्वरीवर आधारलेला आहे. डॉ. पानसे यांच्या *Index Verborum* प्रमाणेंच प्रा. वेलिंगकरांची ही ज्ञानेश्वरीची शब्दार्थसूचि आहे. प्रा. वेलिंगकर यांनी आपल्या ग्रंथाची योजना आपल्या 'निवेदनां'त मांडिली असल्यामुळे या ग्रंथाच्या रचनेसंबंधी येथें विशेष लिहिण्याचें कारण दिसत नाही. प्रा. वेलिंगकर यांच्या अभ्यासाचा मुंबई विद्यापीठांतील बी. ए. चा मुख्य विषय संस्कृत हा होता व पुढें ऑक्सफर्ड येथें इंग्रजीची पदवी घेतल्यावर इंग्रजी शिकविण्यांत त्यांचें बहुतेक आयुष्य गेलें. या दोन्ही भाषांच्या ज्ञानाची बैठक त्यांच्या या ग्रंथाला मिळालेली आहे. या ग्रंथाची एकंदर योजना व मांडणी पद्धतशीर असून कर्त्याची मार्मिक व सूक्ष्म दृष्टि हा ग्रंथ वाचला असतां ठिकठिकाणीं पाहाययास सांपडते. या ग्रंथाच्या जोडलेलीं परिशिष्टे हीं तर ज्ञानेश्वरीच्या अभ्यासकांना त्यांची अपूर्व व मोठ्याची देणगी आहे. आतांपर्यंत या विषयावर जे प्रयत्न झाले त्यांच्यापुढें प्रा. वेलिंगकर यांनी चार पाडले मजल मारलेली आहे, त्यानें म्हणावयास हरकत नाही. याच्याही पुढें जाऊन सोपा व कठिण असा विचार न करतां ज्ञानेश्वरीतील प्रत्येक शब्द व त्याचा प्रत्येक संदर्भ देणारी सूचि एकाचाला करतां येण्यासारखी आहे. पण असा प्रयत्न नजिकच्या भविष्यकालांत होईल असें वाटत नाही.

प्रस्तुत 'शब्द-भांडार' राजवाडे यांनी प्रसिद्ध केलेल्या ज्ञानेश्वरीवर आधारलेले आहे. अन्धकाराचे मुंबई सरकार राजवाड्यांची ज्ञानेश्वरी शुद्ध करून मुद्रित करित आहे. तिच्या आधारावर जर प्रयत्न

कोश तयार झाला असता तर जास्त बरें झालें असतें; परंतु हा कोश लिहून झाल्यावर त्याच्या प्रकाशनाच्या उद्योगांतूनच सरकारच्या शुद्ध ज्ञानेश्वरीची कल्पना निघाली हें लक्षांत ठेवलें पाहिजे. तरीपण या शुद्ध प्रतीचे व जुन्या राजवाड्यांच्या ज्ञानेश्वरीच्या ओव्यांचे क्रमांक एकच असल्यामुळें एकादी पुरवणी प्रसिद्ध करून या 'शब्द-भांडाराचा' शुद्ध प्रतीलाही उपयोग होईल अशी व्यवस्था करतां येण्यासारखी आहे. वर ज्या मुद्रित ज्ञानेश्वरीचा उल्लेख आला त्यांशिवाय तुकाराम तात्या (१८९७), हिंद एजन्सी (१९०८) व ल. वि. पांगारकर (१९३५) यांच्या कांहीं ज्ञानेश्वर्या मुद्रित झाल्याचें कळतें. संस्कृत, हिंदी, गुजराती, कानडी व इंग्रजी भाषांमध्येही ज्ञानेश्वरीचीं शब्दसोपानें रचण्याचे प्रयत्न झाले आहेत.

मराठी संशोधनमंडळामार्फत आतांपर्यंत त्याच्या डायरेक्टरांचे संशोधनात्मक ग्रंथ प्रसिद्ध होत. त्यामुळें 'मंडळा'ला एकखांबी तंबू म्हणून हिणविण्यास कांहीं लोकांना जागा झाली होती; परंतु या ग्रंथाच्या प्रकाशनामुळें या तंबूला दुसरा एक खांब लाभलेला आहे हें त्यांना कळून येईल व त्यांचें समाधान होईल. 'मंडळा'चे इतर सभासदही प्रा. वेलिंगकरांचें अनुकरण करून या तंबूला आणखी खांबांची जोड देतील अशी आशा आहे. प्रा. वेलिंगकर हे मंडळाचे सभासद असल्यामुळें त्यांनीं हा ग्रंथ मंडळाला प्रकाशनार्थ दिल्याबद्दल त्यांचे आभार मानण्याचें कारण नाही; परंतु ज्यांच्या उदार देणग्यांमुळें हा ग्रंथ प्रकाशित करणें व तोही इतक्या अल्प किंमतीला वाचकांना देणें मंडळाला शक्य झालें त्या मुंबई सरकारचे व मुंबई विद्यापीठाचे कृतज्ञतापूर्वक आभार मानणें आमचें कर्तव्य आहे.

ज्ञानेश्वरांचें हें जें 'शब्द-भांडार' प्रा. वेलिंगकरांनीं खुलें केलें आहे त्याचा अभ्यासक भरपूर उपयोग करून घेतील व ज्ञानेश्वरीच्या अध्ययनाला या ग्रंथामुळें नवी चालना मिळेल अशी आशा आहे.

मराठी संशोधन मंडळ, मुंबई २ }
ता. १२ फेब्रुवारी १९५९ }

अ. का. प्रियोळकर
डायरेक्टर

अनुक्रमणिका

	पृ.
निवेदन—रा. ना. वेलिंगकर	१३-१७
अभिप्राय—शं. वा. दांडेकर	१९-२०
माझे मनोगत—न. र. फाटक	२१
ज्ञानेश्वरीचा शब्द-कोश	१-५९७
परिशिष्टे	१-१२६
१ विरोधात्मक व इतर शब्द	१
२ विशेषण विशेष्य	१२
३ क्रियापदे	१६
४ प्रत्ययांत नामें, विशेषणें इ.	२३
५ शब्दांची पुनरुक्ति	२९
६ विशेषनामें	५३
७ स्त्रिया, मुलें, खेळ, धंदेवाईक लोक इ.	७७
८ पशुपक्षी इ.	८८
९ झाडे, फुलें व फळे	१००
१० संख्यावाचक शब्द	१०५
११ संकीर्ण	१२०
पुरवणी	१२६
आधारभूत ग्रंथांची यादी	१
शुद्धिपत्र	३

निवेदन

ज्ञानेश्वरीचे जुने व नवे कोश, गद्यरूपांतरें, टीकात्मक लेख व प्रबंध ज्ञानेश्वरी वाचणाराला मिळत असतां हि हें एक नवें शब्द-भांडार कां उघडण्यांत आलें, आणि तेंही आपल्या नांवानें मराठींत एकहि पुस्तक प्रसिद्ध न करणाऱ्या, इंग्रजीचाच अभ्यास करून इंग्रजी शिकवून सेवानिवृत्त झालेल्या एका अज्ञात अध्यापकानें उघडावें याचा आधीं उलगाडा करतो.

कांहीं वर्षांपूर्वी श्री. चिंतामणराव देशमुख रिझर्व बँकेत असतांना क्रिकेट क्लब ऑफ इंडियामध्ये गहात होते. माझे शाळकरी स्नेही म्हणून—तो स्नेह त्यांनीं आज इतकीं वर्षें तसाच कायम ठेवला आहे—त्यांना भेटण्याकरतां, कित्येकदां टेनिस खेळण्याकरतां, मी त्यांच्याकडे जात असें. एकदां त्यांनीं एक ग्रंथ माझ्या हातीं दिला. मुंबईतील सुप्रसिद्ध नागरिक श्री. मनु सुभेदार यांनीं लिहिलेला ज्ञानेश्वरीचा हा सारांश होता. ज्ञानेश्वरीचें महत्त्व जाणून, मराठीचा अभ्यास करून, श्री. सुभेदारांनीं हा ग्रंथ मराठी न समजणारांकरतां ‘आनंदाचें आवाह मांडूं जगा’ या उदात्त हेतूनें इंग्रजींत लिहिला होता. उभ्या जन्मांत नवनीतांतील दोन उतान्यांपलीकडे न गेलेल्या माझ्यासारख्या इंग्रजीलाच वाहून घेणाऱ्या शिक्षकाला हा ग्रंथ पाहून काय वाटलें असेल याची कल्पना करावी. ‘आतां ज्ञानेश्वरी पाहा’ एवढेंच चिंतामणराव म्हणाले. यावर प्रथम कुंठ्यांची ज्ञानेश्वरी वाचली, नंतर माडगांवकरांची ज्ञानदेवी पाहिली. जे शब्द कठीण वाटले त्यांची अर्थ व पत्त्यांसह एक यादी तयार केली व सुमारे दोन-अडीचशें शब्द अक्षरविल्हे लावून ती यादी चिंतामणरावांना दाखविली. ‘इतर ज्ञानेश्वरीच्या प्रती पाहून हें काम असेंच करीत राहिलां तर एक मोठा कोश तयार होईल,’ असें त्यांनीं उत्तेजन दिलें. यावर साखरे व भिडे पाहिले. कांहीं विद्वान मित्रांनीं राजवाडे प्रत हातीं दिली. यांतील कांहीं शब्द व शब्दरूपे अधिक जुनीं वाटलीं. पण ल या अक्षराऐवजीं दोन-चार मुद्रणदोष सोडून सर्व ठिकाणीं ल हें अक्षर कां आलें आहे याचा उकल झाला नाहीं. ज्ञानेश्वरकाळीं ल अक्षर तर होतें, कदाचित् राजवाड्यांना मिळालेल्या पोथीचें हें एक वैशिष्ट्य असावें असें वाटलें. यावर एकदोन प्रश्न टोचूं लागले. ज्ञानेश्वरांपुढें गीतेची पोथी कोणती होती व त्यांत पाठ कोणते होते? उदाहरणार्थ, पहिल्या अध्यायाच्या शेवटच्या श्लोकांत ‘रथोपस्थ उपाविशत्’ हा पाठ होता कीं ‘रथोपस्थमुपाविशत्’ हा होता? यावर राजवाडे प्रतींतील १.२६७ व १.२७० ओव्या पाहा. तसेंच राजवाडे प्रतींत कांहीं संस्कृत पाठ अशुद्ध वाटले व कांहीं ठिकाणीं ओव्या श्लोकांच्या वरखालीं व मार्गेपुढें झाल्या असाव्या असेंहि वाटलें. हे सर्व लेखकाचे व मुद्रणाचे दोष असावे असें समाधान करून घेतलें. सहाशें वर्षांत निरनिराळ्या लेखकांच्या हातीं ज्ञानेश्वरी गेल्यामुळें हें असें होणें अपरिहार्य होतें. पण हे प्रश्न कोश-काराच्या मर्यादेत येत नसल्यामुळें त्यांचा विशेष विचार केला नाहीं. ज्या उपलब्ध मुद्रित प्रती पाहिल्या त्या सर्वांत राजवाडे प्रतच जुनी वाटली व याच प्रतीचा कोश तयार करण्याचा निर्णय घेतला. आधीं काढलेले शब्द पुनः या प्रतीतून काढले व याच प्रतीचा अभ्यास करून शब्द काढण्याचें काम चालू ठेवलें. तयार होत चाललेला शब्दसंग्रह मी मधून मधून चिंतामणरावांना दाखवीत असें. तेहि वेळ मिळे तेव्हां येऊन शब्द पाहात. हा प्रसिद्ध होत असलेला शब्दकोश चिंतामणरावांच्या प्रेरणेचें व स्नेहभावानें दिलेल्या प्रोत्साहनाचें फळ आहे. याचें श्रेय मोठ्या आनंदानें मी त्यांना देतो.

एका विशिष्ट पद्धतीनें शब्दांची मांडणी करावी या उद्देशानें शब्दांची निवड करीत होतां. योजलेल्या सविस्तर मांडणींत ज्ञानेश्वरींतील सर्व शब्द घालण्याची स्थलकालाभावीं शक्यता नव्हती, म्हणून शब्दांची निवड करण्यासाठीं आरंभीं कांहीं टोकळ नियमांची चौकट केली. प्रचारांत नसलेले जुने कठीण मराठी शब्द घ्यावे, संस्कृत शब्द संस्कृतकोशांत वाचक पाहीलच असें ठरविलें. यावर जुने मराठी शब्द कोणते, कोणाला कठीण वाटणारे शब्द काढावे, बरेचसे मराठी शब्द संस्कृतांत जसे आहेत

तसेच मराठीने घेतले आहेत, त्यांचे काय? कांहीं संस्कृत शब्द वेप बदाहून मराठीत आले आहेत या संस्कृत शब्दांच्या मराठी रूपांचे काय? असे प्रश्न उभे राहिले. अझुहं, अल्लं, अवल्लाअ, अणामिरा यासारखे प्रचारांत नसलेले शब्द निवडणे सोपे वाटले. पण नेहमी उपयोगांत असलेल्या साध्यासोप्या मराठी शब्दांचे सर्वच अर्थ कांहीं सोपे दिसले नाहीत. उदाहरणार्थ, आणिक शब्द सर्वांच्या तोंडी आहे, पण आणिकी म्हणजे सवत, आणिकेंसि म्हणजे परपुरुषाशी, हे अर्थ सर्वांनाच चवकस कळतील असे नाही; आवड व भला या शब्दांचेहि तसेच; मज आवडे म्हणजे मला वाटते, भल्ले नेत्या म्हणजे कोणीहि हे अर्थ, करणे शब्दाचा काम करणे हा एक व इंद्रिये हा दुसरा अर्थ, गुण व स्नेह शब्दांचे एकाच संदर्भात प्रत्येकीं दोन अर्थ सर्वांना कळण्यासारखे नसल्यामुळे कोशांत देणे इष्ट वाटले. त्याचप्रमाणे साधीसोपीं नामें साध्यासोप्या पण निर्गुणाल्या क्रियापदांवरोबर आततार त्यांना अर्थ कसे बदलतात तेहि दिसून आले. आंग घे, आंग जाले यांचे अर्थ, पार्श्व द्रोणाचा केल्या भागजे द्रोणाशी शस्त्रास्त्रविद्या शिकवून नांवारूपाळा आणला, नृणा एकासाठीं न सरे पृथ किंवा त्याहें में मरे यांतील सरणे या क्रियापदांचे अर्थ देणे भाग पडले. हें झालें मराठी शब्दांचे.

आतां संस्कृत शब्दांचे पाह्या. आरंभी कांहीं संस्कृत शब्द वाचल्या ठेवले. मग्नाक, शीघ्र, भाव, नेत्र, नयन, जिह्वा, नासिका, कर्ण हे शब्द रोजच्या प्रचारांत नाहीत म्हणून थोडे, माया, कर्मात्, श्रेया, जीभ, नाक, कान हे शब्द घेतले. पण या वगळलेल्या शब्दांचे इतर शब्दांवरोबर केलेले उपयोग पाहून हेहि शब्द पुरवणींत घालावे लागले. संस्कृत शब्दांचे अर्थ संस्कृतकोशांत सांपडतील हे खरे. पण समासांचे काय? उदाहरणार्थ, दहाव्या व अठराव्या अध्यायांतील बंदनांत आलेल्या मोटमोठ्या समासांचे अर्थ संस्कृतकोश पाहून कळणार नाहीत. ते कळायला थोडे संस्कृत, निदान समासांचे विग्रह करण्याइतके तरी संस्कृत, आले पाहिजे. ज्ञानेश्वरींतील मराठी कळण्यासाठीं थोडे तरी संस्कृताने ज्ञान आवश्यक आहे असें माझे प्रांजल मत आहे; 'माझा मन्हाटा चि बोवु' हे ज्ञानेश्वरीच्या वाचणीत बहुतांशी खरे आहे, पण सर्वांशीं नाही. बरे, एकवेळ मोटमोठे समास वाचल्या ठेवले व सारे संस्कृत शब्द, जे मराठीत आले आहेत, ते घेऊन पाहिले. उदाहरणार्थ, बुद्धि व भेद व्या. हे संस्कृतांतच राहिले नाहीत. ज्ञानेश्वरींतील आत्मबुद्धि, परबुद्धि व सत्त्वबुद्धि यांचे अर्थ, स्वर्णबुद्धि म्हणजे सत्य आहे या समजुतीने किंवा अगदीं साधा शब्द अजुही म्हणजे मी जन्म घेणारा नसलों तरीहि, हे अर्थ संस्कृतकोशांत सांपडणार नाहीत. हें सर्व पाहिल्यावर संस्कृत शब्द व संस्कृत समासांच्या अर्थरच्या शब्दांची मराठी रूपे जेथें आलीं आहेत तेथें त्यांचे अर्थ कोशांत देणे भाग पडले. एवंप्रकार, कथिलेयादारभ्य यांचेहि अर्थ शोधले. वेवसाअ व वेवहार या शब्दांकरतां व्यवसाय व व्यवहार हे शब्द कोशांत येणे अपरिहार्य आहे. तद्वच व तत्सम या शब्दांच्या व्याख्या व वर्गीकरणे व्याकरणांत शोभतात, ज्ञानेश्वरीत यांची क्षेत्रे मर्यादित करता येत नाहीत. सांगावयाचे इतकेच कीं, शब्दांच्या निवडीसाठीं आरंभी वसवलेली नियमांची चौकट दिली पडली व मनाशी बांधलेली गांठ सैल झाली, निसटलीहि. माझ्या मते अमके शब्द असावे, तमके नकोत, असे निर्वेध ज्ञानेश्वरीच्या कोशाला घालतां येणार नाहीत. शिवाय हा कोश एकाच व्यक्तीने तयार केला असल्यामुळे व्यक्तीच्या आवडीनिवडीचे गुणदोष कोशांत राहणे अपरिहार्य आहे. बरे, अपरिहार्य दोष राहणे एकवेळ क्षम्य मानले तरीहि काढून टाकतां येण्यासारखे दोष राहिले याबद्दल काय? ही जाणीव मला कोश तयार झाल्यावर व बराचसा छापून झाल्यावर झाली व पुनः एकदां कोश लिखावा अशी वाटले; पण पुनः प्रयत्न केला असता तर पुनः तसेच झाले असतें असेहि वाटले, म्हणून जें काम इतकी वर्षे केले व जें छापयला सुमारे तीन वर्षे लागलीं तें वाचकापुढें 'उपसाहिजो जी' म्हणून सादर करण्याचे साहस केले आहे. सांपडलेल्या चुकांचे निर्देश शुद्धिपत्रांत केले आहेत. त्या सोडून श्रुतकथा चुका वाचकांना दिसतील किंवा ज्या सुधारणा केल्या पाहिजेत असे त्यांना वाटेल त्या सारे सुधार करून वाचक मला कळवतील तर दुसरी आवृत्ति काढण्याची वेळ आलीच तर त्या आवृत्तीत हीं व्यंगे राहणार नाहीत.

या कोशांत विशिष्ट प्रकारची मांडणी कां केली आहे व ती कशी केली आहे हें सांगतों. ज्ञानेश्वरी वाचतांना शब्दांचे अर्थ पाहून ओव्यांचे अर्थ लावतां येतीलच असें नाहीं. ज्ञानेश्वरींत कांहीं शब्द निर-
निराळ्या अर्थीं आले आहेत. यासाठीं हे निरनिराळ्या संदर्भांत आलेले शब्द जर एकत्र केले व ते संदर्भ देऊन, कित्येक ठिकाणीं अन्वय लावून, अर्थ दिले तर ओव्यांचे अर्थ लावणें सोपें होईल. या उद्देशानें शब्दांची मांडणी केली आहे. क्रियापद मुख्य घरलें आहे. यांत मतभेद होण्याचा संभव आहे, पण ओव्यांचे अर्थ लावायला क्रियापदांचीं रूपेंच अधिक महत्त्वाचीं वाटलीं म्हणून क्रियापदें मुख्य घरलीं आहेत व त्यांचे अर्थ पुढें दिले आहेत. हे अर्थ पाहण्यासाठीं कांहीं उतारे दिले आहेत, व ज्या ज्या संदर्भांत तीं आढळलीं ते ते पत्ते त्यांपुढें दिले आहेत. क्रियापदांचीं बहुतेक सर्व रूपें दिलीं आहेत व कोणत्या संदर्भांत तीं कशीं आलीं आहेत तें अन्वयार्थीसह पुढें दिलें आहे. क्रियापदांवरून आलेलीं नामें, विशेषणें, क्रियाविशेषणें त्यानंतर दिलीं आहेत. ज्या शब्दांत नामावरून क्रियापद बनलें आहे, त्या शब्दांचीं नामें आधीं देऊन त्यांपुढें त्यांचीं क्रियापदें दिलीं आहेत. नकारार्थीं आलेले शब्द, उदाहरणार्थ नादरी व नोलखे हे शब्द आदरणें व ओलखणें पुढें, अज्ञान व असुर यांसारखे शब्द ज्ञान व सुर अशा मुख्य शब्दांच्या शेवटीं दिले आहेत. शब्दांचा क्रम अकारविल्हे लावला आहे. नजरचुकीनें कांहीं ठिकाणीं हा क्रम ढळला आहे. अकारविल्हे शब्द लावतांना अनुस्वार असलेल्या शब्दांचा क्रम अनुस्वारयुक्त अक्षराच्या पुढच्या अक्षरावरून ठरविला आहे. उदाहरणार्थ, अइल पुढें अंक, अकार, अंकुरणें असे शब्द आले आहेत. शब्द चटकन् सांपडावा हा या क्रमाचा उद्देश आहे. क्ष व ज्ञ हीं अक्षरें कवर्ग व जवर्गांत घातलीं आहेत. राजवाडेप्रतीचाच हा कोश आहे म्हणून ल हें अक्षर कोशांत तसेंच ठेवलें आहे. जे मुद्रणदोष किंवा व्याकरणदोष आढळले—हे बहुतेक मुद्रणाचे किंवा लेखकाचे असावे—ते सुधारून त्याऐवजीं घातलेलीं अक्षरें किंवा शब्द कंसांत दिले आहेत. राजवाडेप्रतींतला पाठ दूषित असला तरी तसाच दिला आहे. फक्त राजवाडेप्रतींतील जवं, तवं, धावणें यांचे व यासारख्या शब्दांचे अनुस्वार आदल्या अक्षरांवर मुळांतच दिले आहेत. इतर कोठेंहि राजवाडे पाठ बदलला नाहीं. कांहीं ठिकाणीं अर्थबोधाकरतां किंवा अर्थोतराकरतां निराळे पाठ ज्ञानदेवीतून व कुंटेप्रतीतून घेतले आहेत व त्यांचे पत्तेहि दिले आहेत.

कोश तयार होत असतां परिशिष्टेंहि तयार होत गेलीं. कोशाला अकरा परिशिष्टें जोडलीं आहेत व एक पुरवणीहि दिली आहे. ज्ञानेश्वरांची शब्दसृष्टि किती अमर्याद होती व त्यांची शब्दयोजना किती समर्पक होती तें दाखविण्याकरतां पहिलीं पांच परिशिष्टें दिलीं आहेत. ज्ञानेश्वरींतील कितीतरी शब्द मराठी भाषेंतून गेले आहेत, तें कोशांत दिसेलच; पण यासाठीं चौथ्या परिशिष्टांतलें (ऐ) हें सदर पाहा. सहाव्या परिशिष्टांत विशेषनामें, सातव्यांत स्त्रिया, मुलें व धंदेवाईक लोक, आठव्यांत पशुपक्ष्यादि, नवव्यांत झाडे, फळें व फुलें यांचे संदर्भ दिले आहेत. दहाव्यांत संख्यावाचक शब्द व अकगव्यांत इतर संकीर्ण माहिती दिली आहे. कोशांत व परिशिष्टांत न दिलेले, पूर्वीं आंखलेल्या मर्यादेंत न आलेले, शब्द शेवटीं पुरवणींत दिले आहेत.

ज्यांना मी गुरुसमान मानतो त्या प्राध्यापक न. र. फाटकांच्या साहाय्याशिवाय हा कोश व परिशिष्टें आहेत त्या रूपांत वाचकांच्या हातीं पडलीं नसतीं. मी या गुरुवर्यांच्या साहाय्यानें शब्दांची अखेरची निवड केली व परिशिष्टांचा मजकूर व क्रम ठरविला. या कामाकरतां त्यांनीं मला मुक्तद्वार ठेवलें होतें; म्हणून वेळींअवेळीं, बहुतेक अवेळींच, त्यांच्या येथें जाऊन, चर्चा करून, त्यांच्या ज्ञानाचा लाभ घेत असें. तेहि अत्यंत प्रसन्न अंतःकरणानें व आस्थेनें मला अर्थ समजावून सांगत. यावर माझ्या विनंतीचा स्वीकार करून त्यांनीं आपलें मनोगत लिहिलें. याबद्दल मी त्यांचे मनःपूर्वक आभार मानतो. या विद्वद्वर्यांशीं चर्चा करीत असतां त्यांची उपस्थिति पाहून आपल्याला अजून किती वाचायचें राहिलें आहे व तें आत्मसात् कसें करावें याचा मला प्रत्यय आला.

अडीच वर्षांपूर्वीं मुंबईसरकारच्या शिक्षणखात्यानें राजवाड्यांची ज्ञानेश्वरी सुधारून छापविण्यासाठीं पांचजणांची एक समिति नेमली. या समितीनें शक्य ते प्रयत्न करून एकनाथपूर्वकालीन ज्ञानेश्वरीचीं

हस्तलिखितें मिळविलीं. त्यांत प्राध्यापक न. र. फाटकांकडे असलेल्या मांडगांवकरांच्या हस्तलिखितांची राजवाडेप्रतीशीं तुलना करून पाहतां, राजवाडेप्रतीची नष्ट झालेली मूळ प्रत व या प्रतीची मूळ प्रत या दोन्ही एकाच प्रकारच्या असाव्या याबद्दल संशय राहिला नाहीं. फाटकप्रतीत ल अक्षर आहे, पण जेथे ल असायला पाहिजे तेथे तें आलें आहे; कांहीं ठिकाणीं ल चा अतिरेक झाला आहे, म्हणजे अग्नितो देवळो अशा ठिकाणींहि तें आलें आहे. इतर शालिग्राम, गोपाळाश्रम, निरंजन रामनाथ व अरुण यांच्या हस्तलिखितांशीं राजवाडेप्रतीचें बरेच सादृश्य दिसून आले. या सर्व प्रती तयारून मुंबाईमधील राजवाडेप्रत सरकारी समितीनें तयार केली आहे. जुन्या राजवाडेप्रतीच्या हा कोश आहे म्हणून नव्या राजवाडेप्रतीच्या अभ्यासाला तो उपयोगी पडेल असा भरवसा वाटतो.

मुंबईत सरकारी समिति राजवाडे प्रत तपाशीत असतां हा कोश सांठवण होत होता. समितीचें काम पाहात असतां मी कोशाचीं कधीं मुद्रितें तपाशीत होतों. त्यावेळीं निरनिराळ्या हस्तलिखितांनीं पाठांतरांवरील सभासदांनीं केलेल्या चर्चेचा मला लाभ मिळाला. याबद्दल मी समितीच्या सभासदांचा आभारी आहे.

समितीचे अध्यक्ष प्राध्यापक सानोपंत दांडेकर यांनीं उदार अंतःकरणानें व कळकळीनें ऐन वेळीं उभ्या राहिलेल्या अडचणींतून मला मार्ग दाखविला. मी 'वाट पुसतु' त्यांच्याकडे जात असें. तेहि अत्यंत प्रेमानें माझें शंकांनिरसन करीत. कांहीं कधीं मुद्रितेंहि त्यांनीं पाहिलें होतें. ग्रंथाचें काम संपल्यावर माझ्या या कामाबद्दल आरणांस काय वाटतें तें मी शब्दांत लिहा अशी मी त्यांना विनंति केली. त्यावर त्यांनीं आपला अभिप्राय लिहून दिल्या. याबद्दल मी मनःपूर्वक आभार मानतां. हा कोश तयार होत असतां ज्या ग्रंथांचें मला साहाय्य झालें, त्यांची नांवे लिहिली आहेत. या सर्व ग्रंथकारांचा मी आभारी आहे.

मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाचें मराठी संशोधन मंडळ या शब्द-भांडाराचें प्रकाशन करीत आहे, त्याबद्दल मंडळाचे, व मंडळाचे डिरेक्टर प्राध्यापक अ. का. प्रियोळकर यांनीं पुरस्कार लिहिल्याबद्दल त्यांचे, मी आभार मानतां. मराठी संशोधन मंडळाच्या हस्ते मुंबई सरकारच्या शिक्षणव्यवस्थेनें सहा हजार रुपये व मुंबई विश्वविद्यालयानें एक हजार रुपये कोश छापण्यासाठीं भरणे म्हणून दिलें. याबद्दल मुंबई सरकारचे व मुंबई विश्वविद्यालयाचे मी आभार मानतां.

ज्ञानेश्वरीचा कोश आपण आपल्या छापखान्यांत छापवा या ज्ञानेश्वरांबद्दल वादगाच्या प्रेमाद्वारेणें छपाईचें काम हातीं घेऊन मौज प्रिंटिंग ब्यूरोनें आपुलकीनें हें शब्द-भांडार छापलें आहे. शब्दांच्या आंकड्यांचें किचकट काम त्यांनीं न कंटाळतां केलें, इतकेंच नव्हे तर पाहिल्या कश्या भद्रगापासून शेवटचा कागद यंत्रावर चढेपर्यंत ऐन वेळीं केलेलें फेरफार आनंदानें केलें. छपाईचें काम मौज प्रिंटिंग ब्यूरोच्या लौकिकाला साजेल असेंच सुबक झालें आहे. याकरितां मीजेचे भागवन धनु यांचे, विशेषतः श्री. विष्णुपंत भागवत व श्री. शंकरराव दामले यांचे मी मनःपूर्वक आभार मानतां. श्री. दामले यांनीं शुद्धिपत्रहि तपासलें आहे.

सुप्रसिद्ध चित्रकार श्री. द. ग. गोडसे यांनीं माझ्या विनंतीला मान देऊन ग्रंथाचें सुंदर चित्र तयार करून दिलें. ज्ञानेश्वरीवरील त्यांची निष्ठा कोणत्याहि प्रकारें त्यांना मोचदला घेऊं देईना. या त्यांच्या कामाबद्दल मी त्यांचे मनःपूर्वक आभार मानतां.

या शब्द-भांडारांतील माल धन्याचा आहे. धनी कोण आहे व त्या धन्याच्या माल्याचें भोल केवढें मोठें आहे याची दखल गेलीं सहा शतकें महाराष्ट्रांनें सतत घेतली आहे. तसें नसतें तर या एकाच ग्रंथाच्या इतक्या प्रती कोणी लिहिल्या नसत्या व त्यावर इतकें वाङ्मय तयार झालें नसतें. ज्ञानेश्वरीच्या उपलब्ध हस्तलिखितांची व प्रसिद्ध झालेल्या वाङ्मयाची नुसती यादीच करून पाहा. या यादीत या शब्द-भांडाराची भर पडत आहे. ही भर टाकतांना मन सादक होतें. 'पीके सारस्वत नृणां पाडली' अशा या महाराष्ट्रकविकुलगुरुच्या ग्रंथांत सगळीच रत्ने आहेत व तीं अमोघिक आहेत. त्यांची

पारख करणाराची मात्र पारख होते. गीतार्थ सांगतांना कां टिटिभु चांचुवेऱ्हीं। माप सूये सागरीं। असें या आदिकवीला वाटलें, हा त्याचा विनय होता. त्याच्या ग्रंथांतील रत्नांच्या खेवणांची निवड करून अर्थ सांगण्याचें धाडस करणारा मी नेणतु तिया परीं। प्रवर्तें एथ॥ हें मात्र खरें आहे. मग अशा नेणत्यानें हें शब्द-भांडार कां उघडावें? उद्देश दोन आहेत. भांडाराकरतां रत्नें निवडतांना जसा व जितका आनंद मला झाला तसा व त्याहून जास्त आनंद वाचकाला व्हावा हा एक उद्देश व या ग्रंथाचा अभ्यास उत्तरोत्तर वाढत जावा हा दुसरा. ग्रंथाच्या शेवटीं फलश्रुति ग्रंथकारानें केली आहे. या ग्रंथाची पुण्यसंपत्ति सर्वभूतीं सर्वसुखीं संपूर्ण व्हावी हाच ग्रंथकाराचा उद्देश होता. गीताशास्त्रनिर्मात्यानें सांगितलेलें गीताशास्त्र या मानवधर्मशास्त्रकारानें सर्वोकरतां, सर्वोच्या सुखाकरतां, कसें सांगितलें आहे याचा अभ्यास जितका होईल तितका थोडा वाटतो. गीतेंतील जीवनतत्त्वे सर्वोना समजतील व पटतील अशीं 'कवतिकें' काव्यांत सांगतांना ग्रंथकारानें साहित्यसोनेयांचिया खाणी कशा उघडल्या आहेत व मराठी भाषेंत पुढें व्यक्त झालेलें विविध साहित्य बीजरूपानें जागजागीं ग्रंथांत कसें पेरलें आहे याचा अभ्यास व्हावा तितका झालेला नाही. हें शब्द-भांडार या महाकवीच्या काव्याच्या व त्यांनीं केलेल्या गीतेवरील टीकेच्या अभ्यासाला अल्पांशानें तरी उपयोगी पडावें या उद्देशानें वाचकांच्या हातीं देत आहे.

मुंबई
२६ जानेवारी १९५९ }

रा. ना. वेलिंगकर

अभिप्राय

शिक्षणक्षेत्रांत असतांनाच या कामाकरतां फुरसत काढून आणि विशेषतः सेवानिवृत्त झाल्यावर मिळालेल्या निवान्ततेचा उपयोग करून प्रा. रा. ना. वेलिंगकर यांनी 'ज्ञानेश्वरीचें शब्द-भांडार' हा कोश तयार करून ज्ञानेश्वरीविषयक ग्रंथांत एक अमोलिक भर घातली आहे असें म्हटलें असतां वावर्गे होणार नाही.

हंस, राजवाडे, बंकटस्वामी, भावे प्रभृतींचे ज्ञानेश्वरीचे छापलेले व न छापलेले असे पुष्कळ शब्दकोश आहेत. पण प्रा. वेलिंगकरांच्यासारखा एवढा साक्षेपी प्रयत्न ज्ञानेश्वरीबाबत आजवर कोणी केलेला दिसत नाही. एक तर ही संपूर्ण शब्दसूची (concordance) आहे, 'पै' सारखाही शब्द न वगळतां सर्व शब्दांची यांत पुरी नोंद आहे. शब्दांचे वेगवेगळे अर्थ होत असले तर तेहि नुसते संदर्भाचे आंकडे देऊन नव्हे तर संबंधित ओव्या उद्धृत करून दिले आहेत. एवढें काम केलें असतें तरीहि ज्ञानेश्वरीचा भाषा या दृष्टीने अभ्यास करणाऱ्याची मोठी सोय झाली असती. पण याशिवाय या कोशाचा विशेष असा आहे कीं मूळ शब्द देऊन त्यांचीं ज्ञानेश्वरींत आढळणारीं वेगवेगळीं रूपें दिलीं आहेत. शब्द देऊन नाम व विशेषण असल्यास विभक्तींचीं, क्रियापद असल्यास वेगवेगळ्या काळांचीं व लिंगांचीं रूपें दिलीं आहेत. येथेंसुद्धां नुसतीं रूपें अथवा संदर्भाचे आंकडे दिले आहेत एवढेंच नाही तर मुळांतील भाग जशाचा तसा उद्धृत केला आहे. यापेक्षां अभ्यासूची आणखी कोणती सोय करणें शिष्टक राहिली आहे ?

असा हा शब्दकोश तयार केल्यावर त्याला जोडलेलीं परिशिष्टांहि ज्ञानेश्वरीच्या अभ्यासूस उपयोगी पडतील अशींच आहेत. उदाहरणार्थ, ज्ञानेश्वरांनीं श्रीकृष्णांना वेळोवेळीं लावलेलीं विशेषणें, त्यांचीं वर्णनें एकत्र केलीं आहेत. त्यायोगें ज्ञानेश्वरांना अभिप्रेत असें श्रीकृष्णचरित्र तयार करतां येईल अशी सोय केली आहे. तसेंच अर्जुन, संजय व धृतराष्ट्र यांच्या बाबतींतहि तसा प्रयत्न केला आहे. ज्ञानेश्वरीतील प्रमुख व्यक्तींचीं वर्णनें तर एकत्र केलीं आहेतच पण या कोशाचा विशेष असा आहे कीं ज्ञानेश्वरींत आढळून येणारे पशू, पक्षी व झाडे इत्यादि पदार्थांच्या याद्या तयार करून त्यांचीहि माहिती दिली आहे.

तात्पर्य, ज्ञानेश्वरीचा आपण ज्याला बाह्य भाग म्हणून म्हणूं त्याचा सर्वांगांनीं मोठा अभ्यास करून अभ्यासूच्या समोर प्रा. वेलिंगकरांनीं ठेवला आहे.

असा कोश तयार करणें किती कष्टाचें, जिकिरीचें काम आहे, हें ज्यांनीं नुसता शब्दकोश तयार करण्याचा तरी प्रयत्न केला आहे त्यांनाच येईल. हें काम अत्यंत किचकट, वर्षानुवर्षे चालणारें असें आहे. वेगवेगळ्या शास्त्रांच्या ज्ञानाची त्याला आवश्यकता आहे. एका शब्दाचा अर्थ ठरवितांना कोण प्रयास पडतात ! अशा स्थितींत येथें शेकडों शब्दांचे अर्थ ठरविण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे. हें करीत असतांना आपणांस तर श्रम करावे लागतातच, पण इतरांचें साहाय्य घेऊन त्यांच्याकडून अनेक बारकींसारकीं कामें करवून घ्यावीं लागतात. या सर्वांची लेखी प्रत तयार झाल्यावर ती शुद्ध छापून काढावयाची म्हणजे तर जबरदस्तच काम आहे ! सुदैवाने मौज छापखान्यासारखा छापखाना प्रा. वेलिंगकरांना मिळाला म्हणून काम इतक्या लवकर व शुद्ध स्वरूपांत होऊं शकलें.

असा ग्रंथ तयार झाला तरी तो प्रसिद्ध कोण करणार ? कारण या 'शब्द-भांडाराला' गिऱ्हाइक तें किती असणार ? त्यास शासनसंस्थेची व शिक्षणसंस्थेची मोठ्या प्रमाणांत मदत हवी. आनंदाची गोष्ट आहे कीं मुंबई सरकार व मुंबई विश्वविद्यालय यांनीं द्रव्य देऊन यांस साहाय्य केलें आहे. या साहाय्याबद्दल त्या संस्थांना धन्यवाद देणें अवश्य वाटतें.

जातांजातां वाचकांसमोर एक गोष्ट मांडणें अवश्य वाटतें. प्रा. वेलिंगकरांनीं दिलेले सर्वच

अर्थ सर्वोना पटतील असें नाही. पण सर्व ज्ञानेश्वरी आपणाला समजली असा कोणी आग्रह धरूं नये. तसेंच सर्व शब्दांचे आपण केलेलेच अर्थ बरोबर आहेत असें कोणी म्हणूं नये. प्रा. वेलिंगकरांचाहि तसा दावा नाही. त्यांनीं अर्थ ठरविण्याचा मोठ्या साक्षेपानें प्रयत्न केला आहे. पण ज्ञानेश्वरीची भाषा जुनी असल्यानें व त्यांत विविध भाषांतील शब्द असल्यानें कोशास पूर्णता येणें कठिणच आहे.

असें म्हणण्यास हरकत नाही कीं काहीं वगैरे तरी प्रा. वेलिंगकरांनीं हे 'शब्द भांडार' ज्ञानेश्वरीच्या या क्षेत्रांतील अभ्यासाचा आधारभूत संदर्भग्रंथ म्हणून ग्राहिले. ज्ञानेश्वरीच्या अभ्यासूंची एवढी सोय केल्याबद्दल प्रा. वेलिंगकरांना धन्यवाद देणें अवश्य आहे. ज्ञानेश्वरीचे अभ्यासू प्रा. वेलिंगकरांनीं घेतलेल्या श्रमांचें चीज करतील अशी आशा आहे.

पुणे
१० जानेवारी १९५९ }

शं. बा. दांडेकर

माझे मनेगत

श्री एकनाथांनीं ज्ञानेश्वरी हा ग्रंथ शुद्ध करून महाराष्ट्रांतील भाविक जिज्ञासूंच्या पारायणांत आणून सोडल्यानंतर ग्रंथांतील कठिण शब्दांचा अर्थ सांगणारे कोश तयार करण्याची प्रथा सुरू झाली. यामुळे 'ज्ञानेश्वरी परिभाषा' या संज्ञेचे अनेक हस्तलिखित व मुद्रित कोश महाराष्ट्रामध्ये पाहायला सांपडतात. स्वतंत्र कोशांप्रमाणेच महाराष्ट्रांत मुद्रणकला अवतरल्यापासून छापलेल्या ज्ञानेश्वरीच्या प्रतींमध्ये तळटीपांच्या रूपाने किंवा कित्येक प्रतींच्या शेवटी या ग्रंथांतील कठिण शब्दांचे अर्थ दाखविणाऱ्या व्यवस्थेची पुष्कळ उदाहरणे नमूद करणे शक्य आहे. ज्ञानेश्वरीच्या वाचकांना अशीं उदाहरणे सहज आठवतील.

श्री. रा. ना. वेलिंगकर यांचा प्रस्तुत कोश हा फक्त कै. विश्वनाथ काशीनाथ राजवाडे यांनीं प्रकाशांत आणलेल्या ज्ञानेश्वरींतील शब्दांचा कोश असून यासारखा अनेक प्रकारे परिपूर्ण असलेला कोश निदान आज तरी दुसरा नाही. यांत केवळ कठिण शब्दांचा अर्थ सादर केलेला नसून त्या प्रतींतील सारे शब्द अकारानुक्रमे एकत्र केलेले आहेत. पण नुसत्या शब्दार्थांचा हा कोश नाही. प्रस्तुत कोशाच्या परिशिष्टांकडे दृष्टिक्षेप केल्यास त्यांत ज्ञानेश्वरांच्या प्रतिभेची आणि अवलोकनाची झेप केवढी मोठी होती व या गुणांनीं ज्ञानेश्वरांची गीताटीका कशी नटलेली आहे, इतकेंच नव्हे तर ज्ञानेश्वरकाळीं मराठी भाषा किती प्रौढावस्थेला जाऊन पोचली होती याचाही योग्य परिचय करून देण्याला सदर परिशिष्टे उपयोगी पडणारी आहेत. हा कोश ज्ञानेश्वरींतील शब्दांचा अर्थ तर विशद करतोच, परंतु ज्ञानेश्वरांच्या बहुविध अंतरंगसमृद्धीची देखील उत्तम प्रकारे ओळख करून देणारा आहे. श्री. वेलिंगकरांचा हा कोश म्हणजे कोशरचनेचा आदर्श म्हटल्यास अतिशयोक्ति होणार नाही. या कोशाच्या द्वारे त्यांनीं मराठीच्या कोश-भांडारांत बहुमोल भर टाकली आहे.

श्री. वेलिंगकर हे सरकारी महाविद्यालयांत इंग्रजी भाषा शिकविणारे प्राध्यापक असतांहि त्यांचे लक्ष ज्ञानेश्वरीसारख्या गुणाने व कालाने आद्य गणल्या जाणाऱ्या प्राचीन मराठी ग्रंथाकडे वेधले जाण्याचा योग आल्यानंतर त्यांनीं या ग्रंथाचा अभ्यास दृढ मूलग्राही तत्परतेनें आजतागायत कित्येक वर्षे चालू ठेवला, आणि ज्ञानेश्वरांच्या शब्दांचा स्वसंतोषार्थ अर्थबोध करून घेण्यासाठीं कोशरचनेचा उद्योग आरंभला, हे श्री. वेलिंगकरांचे दोन्ही गुण ज्ञानेश्वरीच्या भक्तांनीं ध्यानांत ठेवण्याजोगे आहेत. कोशरचनेचें कार्य हें अतिशय क्लेशाचें व दीर्घकालावधीचें असतें, तसेंच तें चिकित्सक बुद्धीचेंही असतें. राजवाडेप्रतींतील शब्द चुकीचे वाटल्यास तसा निर्देश करून अर्थ सांगितले आहेत. राजवाडेप्रतींत चूक असणे शक्य नाही असा दुराग्रह त्यांनीं बाळगलेला नाही. श्री. वेलिंगकरांच्या स्वभावांतील बारीक चौकसपणाचा प्रभाव या कोशांत अनेक स्थळीं व्यक्त झालेला आहे. श्री. वेलिंगकरांनीं इंग्लंडच्या ऑक्सफर्ड विद्यापीठांत आपल्या गुरूंच्या अध्यापनपद्धतींतून जे गुण उचलून आपल्या बुद्धींत रुजविले त्यांचा त्यांनीं प्रस्तुत कोशरचनेच्या कामीं भरपूर उपयोग केलेला आहे. त्यांचे एकट्या इंग्रजी भाषेवर गाढ प्रभुत्व आहे इतकेंच नसून भारतांतील हिंदी, गुजराती व इतर कांहीं प्रांतीय भाषांचेही त्यांना ज्ञान आहे. संस्कृत भाषेतील त्यांची गति वाखाणण्याजोगी आहे. शिवाय ते अभ्यासजड नसून अत्यंत रसिक आहेत. कोशरचनेच्या रुक्षतेमध्ये हे त्यांच्या स्वभावाचे व बुद्धीचे गुण उठून दिसणारे नसले तरी त्या गुणांच्या अभावीं—दुसरीं सार्वजनिक सेवेचीं बहुविध कर्तव्ये संभाळून—कोशरचनेची कामगिरी त्यांच्या हातून पार पडली नसती हें विसरून चालणार नाही. या कोशरचनेचें श्रेय त्यांनीं वर्षानुवर्षे धीर टिकवून जे श्रम केले त्या श्रमाचें आहे. तथापि आपला कोश सिद्ध झाल्यावरही अनेकांशीं ते शब्दार्थचर्चा करीत होते. परंतु येथें हें सांगणे अवश्य आहे कीं त्यांनीं साह्यकर्ते या नात्याने ज्यांचा निर्देश केला आहे तो बहुतांशीं त्यांच्या सौजन्याचा भाग आहे.

मुंबई
२० जानेवारी १९५९ }

न. र. फाटक

ज्ञानेश्वरीचा शब्द-कोश

अ—शब्दास जोड़न. काहीं विशिष्ट शब्दः (१) नकारार्थी. अकरण १८.५८९, १८.८९३; अकर्तृपणा ५.७८; अकृत्यपणा १८.७०६; अखरा ८.३४; अखरें ८.२४०, १७.३९२; अघडती १.२३५; अचूक १४.२९८; अदलपण १३.९४४; अनिंदरत्न १८.१४९८; अनिंदक ९.४०; अपटांतरि ११.६१०, -रीं १६.४२५; अपराजित १.१५२; अपुरा ६.१४०; अपुष्प १६.२७४; अपूर १८.११८७; अप्रांतमती १३.११४८; अप्रांतें ११.१२४; अमोडी ६.१८२; अलग ६.४३४; अविट ४.२०, अवीट २.१६९; अविनाभावें ४.११९, १३.९०९; असंघडी १३.९७२; असंघडे ४.१७६; असंघडें १५.२७२; असंभड १३.३२; असमाई ६.११८; असारिखें ९.२४८; असोसैं १३.८३३; असौसैं १६.३६१. (२) आधिक्यार्थी. अघोर १६.२१३; अतप ६.१७५; अभोल ५.१६५; अलोट १८.१४६, १८.९९३.

अइल—अलीकडे. माझें पेलपण जाये। भक्तु हें अइल ठाप। १४.३९२. अइली कडे ९.५१, अइलीकडे ११.४३५.

अंक—मांडी, चिन्ह, छाप. आधारशक्तीचां अंकिं। वाढविसि तूं कौतुकिं। १२.५. तरि व्यासाचा अंकु न व्हाप। १८.१६३७. अंका वरि लोले १३.३९५; अंकिं लोलतें बालकें १३.७३३; अंकीं रिगे ११.५१२; शशांक, सशाचें चिन्ह असलेला, चंद्र, १६.११४; अंकित, त्रिविधपणाचेनि अंके। ... अंकित केलें ॥ १८.५२१; ब्रह्मनामांकित १०.१७०; अंकितें, चिन्हित, १८.१०९.

अकार—‘अ’ हा वर्ण. अकार चरणयुगुल। १.१९. ९.२७५, १०.२४९.

अंकुरणें—अंकुर फुटणें, अंकुरजति मेदिनी। १५.२५९. अंकुर ५.५१ (कु), ५.१३७, ६.२२६, ७.३९, ९.२७४, ९.४९८, ११.२४३, ११.३८७, १३.२६१, १३.२९९, १३.३८०, १३.१०४८, १६.३१४; अंकुर घेंति १३.४७५; अंकुर फूटे

४.१८८, -फूटला १८.९९५; अंकुरदशा ९.३९८; अंकुरद्वारें ७.५४; कुशांकुर ६.१८२; तृणांकुर १०.२७६, ११.१४८; देहांकुर १५.१३१; बीजांकुरभाऊ १५.८८; भूतांकुर १०.२८०; विषांकुर १४.२६२; शब्दांकुर १५.९९; सुकृतांकुर १५.१८३; स्पर्शांकुर १५.१००.

अक्षता—आखत, गंध पहा.

अक्षर—(१) क्षय न होणारें, सत्य, ब्रह्म, ॐकार. मग वेदातें परापर। प्रसवतसे अक्षर। ३.१३६. मग नेणवे चि तेयातें ह्यणितलें। अक्षर सहाजें ॥ ८.१००. देवा तूं अक्षर। आउठाविये मात्रेसि पर। ११.३०२. ह्यणौनि व्यक्षर हें नाम। नव्हे जाण केवल ब्रह्म। १७.४०२. ८.९८, ८.१०१, ८.१७९, १०.२१२, ११.५०८, १२.३२, १२.४०, १५.४४३, १५.४६९, १५.४७५, १५.४७६, १५.४७९, १५.४८१, १५.४८६, १५.४९०, १५.४९१, १६.४३, १८.११८७. एकाक्षर ८.११६; एकाक्षरपण १८.१५००; व्यक्षर १७.४०२; जगदक्षर ८.१५२; क्षर... अक्षर १५.४४३, १५.४६८; क्षराक्षर १५.४९८, १५.५०५; क्षराक्षरत्व १५.५४१; क्षराक्षरोत्तम १५.५२४. (२) वर्ण, शब्द, वाक्य, श्लोक. ऐसीं अक्षरें चि रसिकें। मेलवीन ॥ ६.१४. तैं दोदें पेलति अक्षरां। प्रमेयार्चि ॥ ९.२६. अक्षरां माझि विशदु। अकार तो मीं ॥ १०.२४९. वाक्यें ह्यणिपति पुंजे। अक्षरांचे ॥ १३.१५२. ७.१८९, ९.४४९, १०.२०, १०.६१, १०.११०, ११.१७७, ११.२०५, १३.३, १३.२६२, १४.४११, १५.११, १५.५४३, १७.१२८, १८.१५२०, १८.१५२५, १८.१६३८. अक्षरां तिहिंचें पद, ॐकार, १३.३१६; घुणाक्षर, किडा चरुन लाकडावर पडलेली अक्षरासारखी आकृति, १७.२९९; बीजाक्षर १६.१२७; श्लोकाक्षरदाक्षलता १८.१६४८. अखर, आखर पहा.

अक्षोणी—पृथ्वी. १२.१२, अक्षौणी, विपुलता, १६.१६३.

अक्षौहिणी—विविध सेनासमूह : हत्ती २१८७०, रथ २१८७०, घोडदल ६५६१०, पायदल १०९३५०, मिळून २१८७००. क्षोणी पहा.

अखर—(१) खोटें, भ्रम. ह्यणौनि स्वप्नचिया अखरा। संतोपें सीणे ॥ ८.३४. अखरें, भ्रम, ८.२४०; अखरें पडे १७.३९२. (२) अक्षर (२) पहा. देखिला अखरांचा नि मेलावा । ७.१९४.

पांचाखरी, पंचाक्षरी, मांत्रिक, ज्योतिपी, २.८५.

अखोभें—न क्षोभतां. हें गीता पढतां अखोभें । १८.१५०७. क्षोभणें पहा.

अंग—शरीर, अवयव, भाग, बाजू, प्रकार, स्वरूप. परि एकाधेनि अंगें । हीणावति जें ॥ १७.३८५.

अंगनाअंग १.४२; अंगानील ९.४८०; अंग-

छाया १७.४६; अंगप्रकाश १८.१३२१; अंग-

प्रभा ११.२३३, ११.२३६, ११.२९४,

११.४३२; अंगसंग ९.२६८; अंतरंग पहा;

अनंग पहा; आकाशअंग १७.४८; निजांग

७.१५; प्रत्यंग, प्रत्येक अवयव, ६.२३२;

सांग, यथार्थ, १७.४१०; सांगोपांग ९.२६५;

अंगिक ६.११०, ११.३२२, १६.१४५,

१६.२९८, १७.२२८, १८.५२१; अंगिक-

भाव १.४; अंगी, अंग असलेला-ली-लें, तन्वंगी,

तरुण स्त्री, १३.४७९; तरुणांगी १५.८५,

१८.११४१. आंग पहा.

अंगण—आंगण पहा.

अगत्या—निरुपायानें. ह्यणौनि अगत्या सेवणें घडे । ५.१२०.

अंगना—स्त्री. कामिकु जैसा अंगना । आपेंता कीजे ॥ ११.१६९. १७.२४५. अंगनाअंग १.४२; पण्यांगना ८.१४४, १३.२०४, १८.६६९.

अगरु—सुगंधित पदार्थ. कर्पूर चंदन अगरु । १.३८७.

अगस्तिगौवण—अगस्तीची गवसणी, कुंभ, मृत्पिंडबुद्धीचे मूढ. ९.१८२. 'अगस्ति(स्थि)-गौवण' असा पाठ घेतला तर, आंग, अस्थि-चर्मादि शरीर (गौवण) हेंच सर्वस्व मानणारे मूढ, असा अर्थ घेतां येईल. 'त्वगस्थिगौवण' हा पाठ अधिक चांगला आहे.

अगा—अरे. ८.५८, ९.३७५, ९.५०८, १३.१०२३, १६.४६०, १८.६८४, १८.६८९, १८.९३३, १८.१२२१. आगा पहा.

अगाध—ग्याळ, गूढ, पुष्कळ, मोठें. १.७३, २.४०, ३.२५८, ११.७३, ११.८६,

११.११९, ११.१२६, ११.३३३, ११.४८०,

१२.२४०, १६.२३९, १७.३१९, १८.१६९३.

अगाधा डोहा १३.७३७; अगाधें पधें

१६.४०; अगाधें सरोवरिं १३.३४०; दुर्लभ

आणि अगाध ८.१०५; अगाधपण २.२१७.

अगार—अग्र, अंकुर. जन्म वार अगारा । वाढनी नि असे ॥ १५.१७१. १५.९१. आगार पहा.

अंगार—विस्तव, स्फुलिंग. अंगारकण १३.१०५७; खदिरांगार ९.१४८, १६.३७१.

अंगिकरणें—स्वीकार करणें. भी निमप्रकृतिनें अंगिकरीं । ९.११३. ४.१९६, १०.८. अंगिकारणें, तैसा तशीं भी अंगिकारिणें । १.६५, १२.२८; अज्ञानांगिकारें १५.१४२; अंगीकार करिति १५.२४.

अंगुल—त्रोट. ६.१९६. बारा अंगुलें ६.२३६. आंगुल पहा.

अग्र—टोंक, पुढचा भाग. गृकाग्र ६.१८६; गुणाग्र, वार्ताचें टोंक, १८.१६३९; जिह्वाग्र ११.६२८; नखाग्र १.२५५; नासाग्रपीठ, नाकाच्या अग्रार्थ स्थान, ६.२०६; समग्र ७.१७१, ९.४०५; अग्रवण, फांदीची कांबळी टिरा, १५.१५७; बुडिं...अग्रि १५.१९६.

अग्रहार—नजराणा, इनामी जमीन, देणगी. भगवणें माझि छत्रचामर । स्वर्ग जेथानें अग्रहार । ९.४७१. वापी रूप आराम । अग्रहारें दान द्याम । १८.९८. अग्रहार १६.२०५; अग्रार १७.३३७.

अचर—चरणें पहा.

अचल—स्थिर, पर्वत. अनल हा माथलु । २.१५०. अचलु भी अचलुलु । १८.११८८. २.३३७, ४.९६. अर्जुनाचल २.७९; अहंकाराचल ५.१३१; उदयाचल १८.१५२२; तेज्याचल ६.३९८; कुलाचल १८.१७५५; निगमाचल १७.२२०; निगमरत्नाचल १८.३५; ब्रह्माचल ७.६७; मंदराचल १०.१७८, ११.२५३, ११.४७९, १३.४९६, १७.२२५; योगाचल ६.५४; लोकाचल ८.१५२; हिमाचल १४.३८२.

अंचल—पदर. पुलकांचल, रोमांच, ११.२४२.

अचाट—मोठें, अफाट, विलक्षण. ते दोन्ही शब्द अचाट। मीनले एकावट। १.१४७. माझि कंसा ऐसीं अचाटें। १०.२६८. १४.२३०, १५.१५३, १५.१९०, १८.३६६, १८.१३६५, १८.१५२४.

अज—जन्मास न येणारा. १८.११८७. अजत्व ४.४९, १०.७३; अजुही, अजन्मा असूनही, ४.४३.

अंजन—काजळ, गुप्त धन दिसण्यासाठीं डोळ्यांत घालण्याचें काजळ. ऐसें डोलेयां अंजन भेटे। तेव्हालि दुष्टीसि पाटा फुटे। १.२३. जेविं पाताल्लेचें धन। दावी किर अंजन। १५.३४. ४.१५८, १६.८७, १८.५८४, १८.१३२१. दिव्यांजन ६.४५६, १८.९००; अंजनवर्ण, काळें, ११.१३४.

अंजलि—आंजळ. पुण्यांजलि १५.२ (२); अंजुलि, परि शांताद्भुत बरवें। जेथ डोलेयांचा अंजुलि घेयावें। ११.४; आंजुलि-ली ७.१८०, ११.६६९, ११.६९८, १५.२ (१); तिलांजुली ८.१२२.

अजा—बकरी. ३.१४२, १३.१००९.

अजात—स्वयंभू, कोणाचाही नसलेला. अजात-शत्रुतरुवर, कोणाचें वैर नसलेला मोठा वृक्ष, १३.२२८; अजातपक्ष, पंय न फुटलेला, ९.३३५, ११.६२४.

अज्ञान—ज्ञान पहा.

अजुइं—अजूनही. परि अजुइंवरि त्रास गुपजे। १.२६१. तूं अजुइं हित। विचारि पां। २.२२. २.१८०, १३.१६. अजुनि ११.१०५; आजुइं २.१७, ६.१५३, १३.११४२, १४.४०, १८.२९१; आजुइं १३.६८; आजुइं ७.७९, ९.४७७, ११.६२१; आजुइं ११.१५४.

अटक—प्रतिबंध, अडथळा. बोला बुद्धी ही अटक। १८.१४११. १३.११६१.

अटवी—रान. अटविये माझि जेसा। वन्हि रिगतां सहसा। १८.१५२१. पातकांची अटवी ७.१६८. अडव पहा.

अटाटा—धांदल, गडवड. प्रथमदशेचिये अटाटे माझि १०.२६८.

अड—आड, विहीर. १३.७८२.

अडणें—अटकाव होणें, बद्ध होणें. जो मूलबंधें अडला। ६.२१४. जें इंद्रियांचीं दारें अडी। १३.१६९. जीवत्वदुर्गे अडिला। १७.२. ६.४००, ९.११, १३.६१६. अडौनि ठेलें १८.४१६; अडलेपणें ८.१२६.

अडचणें—अडचणींत सांपडणें, कुंठित होणें. आणि सुखाचिया आर्त्ती। अडचिजेना। २.२९४.

अडदरणें—धाक, भय दाखवणें, हादरणें. आकाश असे अडदरत। १.१५६. अडदर, धाक, २.३३९, १६.३१४; आडदर १.१०७.

अडव—(१) अडथळा, रान. कां सुपंथु जाणौनि अडविं। रिगत असे। ८.२३८. तरि वाघाचिये अडवे। येकोल चरौनि आला दैवें। १३.७६२. ७.१६६, १३.६३, १३.२०५, १३.६७६, १६.४०६, १७.३४२, १७.३५६, १८.७७६, १८.१०५०. संसारअडव १८.१२१५; आडव, जीविताचां आडवीं १६.३४, आडवें लंघी १५.३२७. (२) आडवें, अडविणारें. सेवंतिये अडव आंग। १८.१८५. आडव, रुंद, पसरलेलें, जैसा आडवेन आंगें फांके। २.३०६.

अडवंताव—अडथळा. आणि राजा जिया वाटा जाण. तें चोरांसि अडवंतावो होये। १८.७२१.

अडिनांव—अयथार्थ नांव, आडनांव. अस्त-मानाचें जेयासि। अडिनांव हीं नाहीं। ८.८९. तेया अडिनांव पुरुष। एन्हवि स्त्री ना नपुंसकु। १३.९७६. १८.५७७.

अढंच—वरचें, थोर. ऐसें नामभात्रें जेणें। धात्रेया अढंच करणें। १७.३३८. अढेंचें ६.२०५.

अणगट—मूळ, अंकुर. १५.१४८, १५.१८९. ब्रह्मेशान्तअणगटिं १५.१९७.

अणि—टोक, अंकुर. १५.९२. नाराजांचियां अणियां १७.४२२; रोमेचिया अणियां ६.२६४. आणि पहा.

अणिमा—आट सिद्धीपैकीं सूक्ष्म होण्याची सिद्धि. अणिमादिक ६.२९७; अणिमादिकी दासी १८.१६२०.

अणु—सूक्ष्म कण, रजःकण. १६.३२९. अणुआर, बारीक कण, चुरा, १८.३६; अणुमाणियां, अणु-इतक्या बारीक, ६.२६४; अणू (अन् + अणु),

अणुइतकाही नसणारा, १८.११९१.

अणुसट—अनुच्छिष्ट, ज्यांचा अर्थ कळत नाही अशीं. ७.१९२.

अतप—प्रखर ऊन, ताप. ६.१७५. आताप पहा.

अंत—(१) शेवट, मरण, नाश. नाहि अंतु माझेया विस्तारा। १०.१९६. १.१५९, ७.३९, ८.११८, ९.९९, ११.३३७, १५.२९, १५.२१९, १५.२२०, १५.२२१, १५.२५५. आंतीं, शेवटीं, ८.२०६; अंतक, यम, १.१५०, (अंतकु) ११.४३६; अंतकाल ८.६७; अंतवंत २.१५२, ७.१४३, १३.११२७; अंतिचीया मती, मरणकाळीं झालेली इच्छा, ९.४१३; अत्यंतणे पहा; अध्यायांतश्लोक १६.४९; अनंत ११.२६९; अनंतकाल, काल पहा; आजन्ममरणांतीं १४.१४५; ऊर्ध्वमूलांतीं १८.१४३९; एकांत, येकांत, एक पहा; ककारांत १२.५२; कलियुगांत, युग पहा; कल्पांत, कल्प पहा; कृतांत पहा; ग्रीष्मांत ८.१६०, १४.१६८; जन्मांत १३.५४२; दिगंत, दिक् पहा; देहांत २.३६८, ८.१३२, ८.१३५, ८.२११, ८.२३१, ८.२४१, ८.२४४, १३.४२९; पृष्ठांत ६.१९७; प्रलयांत, प्रलय पहा; युगांत, युग पहा; वरिषांत १४.३०४; वर्षांत १४.१९६; शिखांत १.२५५; सस्यांत, कापणीनंतर, १४.३४९; स्थावरांत १३.१५९; आदि... अंत, आद्यंत, साद्यंत, —आदि पहा. (२) आंत. ७.७०.

अंतर—आंतील, अंतःकरण. अंतरंग पहा; अंतरात्मा ११.३६४; अंतर्ज्योति ६.२५४.

अंतर—(१) अंतःकरण, अमृताची धार। तैसें उज्ज्वल अंतर। १३.३६६. तें आहक हो अंतरें। जिवाचेनि जीवें ॥ १८.७६७. ११.३६, १३.११५, १३.२९६, १३.३९१, १३.४०२, १३.४६५, १३.४७१, १३.४७२, १३.५०८, १३.६९१, १३.१०३०, १३.११२८, १३.११४३, १४.२४४, १४.३०९, १५.२६९, १६.४२५ (२), १६.४३६, १७.११५, १८.७३४, १८.१२९०, १८.१३२९. अंतरबाह्य १३.४७३; बाह्यांतर, आंत व बाहेर,

१८.१३४४; अभ्यंतर १३.३८४. (२) भेद, फरक. बाहीरि नांवाची चि अंतरें। ९.४०७. एयां दोहिने अंतर। १३.११२४. १३.११२९. अपटांतरिं, प्रत्यक्ष, १६.४२५ (१). (३) इतर, दुसरें. अवांतर ९.७४; अवस्थांतर १३.१३५; एकांतर १७.३६१; क्रियांतर १२.९०; गत्यंतर ९.४८४; गुणां तराये (गुणांतरा ये असा पाठ घ्यावा) १३.९६७; जन्मांतर, जन्मणें पहा; टाणांतर १३.५०६, —रिया १६.३३८; देवतांतर, देवता पहा; देहांत १५.९१; नगरांतर १.४१; नादांतर १५.३८४; पदांतर १५.१५७; फलांतर १८.२५२; भेदांतर १८.१०९३; मतांतर १३.२१७, १३.२४०; मन्वंतर १५.१२७; मिषांतर १८.१३६८; सुखांतर १८.२८०; रसांतर, रस पहा; वासनांतर ४.१३४, ५.१५४; विकारांतर ७.१०३; शरीरांतर २.११०; शास्त्रांतर ६.५२; स्वर्गांतर १०.२३०. (४) स्थलावकाश दाखविणाग शब्द. आधंतर, मध्येंच, ७.१९५; निरंतर, पुढें पहा; हस्तांतर, हातभर अंतरावर, १८.११२२.

अंतरंग—अंतःकरण, अंतर्मुख, जिवत्मा. तन्ही काय आयिसांहीनि अंतरंगु। ११.३२. १७.३८२, १८.१०७, १८.१७२८.

अंतरणें—दूर होणें. तरि मोक्षगुरवाद्यु। अंतरला ॥ १८.९२२. २.२७.

अंतरा—अदृश्यत्वा, वियोग. १.२३४, २.२९१.

अंतराल—प्रोकळी, आकाश. कां भूमि दिशा अंतराल। ११.२६७. ११.२९७, ११.३५४, ११.६२४, १२.१११, १६.१६७, १६.३६२, १८.१५२२. पृथिवी हान अंतराल ११.३१०.

अंतरिक्ष—आकाश. १३.५५.

अंतःकरण—हृदय, चित्त, मन. ४.१६६, ५.२०, १३.७००. बुद्धि इंद्रियें अंतःकरण १३.९६१; अंतष्करण, साद हि अंतष्करणें। करवे चि ना ॥ ११.५७७, तरि बुद्धि आणि मन। चित्त अहंकार हान। हे चतुर्विध चिन्ह। अंतष्करणाचें ॥ १८.४९५, १.१८९, २.१११, २.२५८, २.२९२, २.३४२, ३.५९, ३.२०४, ६.६४, ६.७४, ६.१४२, ६.३९३, ८.५, ८.९,

८.२२४, ९.५१४, १०.४८, १०.६०,
१०.१३८, १०.१९८, १०.३००, ११.२४१,
११.३३०, ११.३६६, १२.१५२, १२.१६४,
१३.५०२, १३.५१०, १३.६६८, १३.११३४,
१५.३६१, १५.५४७, १६.३६७, १८.९५५;
अंतष्करणिचें गुज ९.३४; एकाग्र अंतष्करण
६.१८६; काहाचेनि अंतष्करणें ८.१२०;
थिरावलेनि अंतष्करणें १.६१; दुखवलेनि
अंतष्करणें १०.३०४; साभिप्रायें अंतष्करणें
६.९; अंतष्करणें काणि घेतली, मनांत
शंका आली, अढी धरली, १८.७५;
अंतष्करण झांकवे चि ना २.३१६; अंतष्करणें
योगी होये ६.४७९; अंतष्करणें मज लिगटले
८.१२४; अंतष्करणीं विवेकु जागविजे
१६.१०९; अंतष्करणें सुख न्हवेल ११.३७;
अंतष्करणकुहर ७.१२२; अंतष्करणनिग्रह
१३.५०९; अंतष्करण-युक्त ७.१७९; सांत-
ष्करण १४.२८१; स्वांतष्करणजित ६.८१.

अति—(१) फार. १.५७, १.१४६, १.१९२,
१.१९४, १.१९७, १.१९९, १.२२४,
१.२७३, २.४, २.९०, २.२३६, ४.१४१,
४.१७३, ६.१७१, ६.१७५, ७.१३४,
८.१०८, ११.१२९, ११.१३८, ११.१३९,
११.२१५, ११.३४१, १३.६८१, १४.३१७,
१७.१२६, १८.१३४३. अत्यंतर्णे पहा; अति-
कारिण्य, फार क्षीणपणा, १३.५१६; अतिक्षोभ
११.३०९; अतिखरें, अति तीक्ष्ण, १८.८०१;
अतिगाढा १३.८३१; अतिचोखाल १५.२३७;
अतिदास, प्रखर दाह करणारा, ११.२९८;
अतिनिपुण १३.८२७; अतिनिषण्ण, पूर्णपणें
स्थिर असलेला, ९.४७९; अतिनिष्फल
३.१४१; अतिप्राज्ञ ८.५२; अतिप्रीती ४.७;
अतिब्रद्ध ११.१२६; अतिबल १२.२४०;
अतिमंद १.७३; अतिमात्र १३.६३४; अतिमृदु
१६.१७०; अतिरस, रस पहा; अतिविषम
१८.१८६; अतिवृद्ध १३.९७५. (२) पलीकडचें.
अतींद्रिय ६.३३, ६.३६, ११.१५९; अतिकरें,
फार वेळ राहिलेलें, शिल्लें, १७.१५४;
अतिकृतकंदर्पसर्पदर्प, कामरूपी सर्पाचा अहंकार
तुच्छ मानणारा, १८.८; अतिक्रमणें, क्रमणें

पहा; अतिप्रसंग, प्रसंग पहा.

अतिथि—पाहुणा. तोखौनि आशिर्वादु घेइजे ।
अतिथिचा ॥ १६.१४७. ३.१०६, १५.३३३.
अतिथी १८.११०.

अतिशय—अधिकपणा, अतिरेक, विस्तार,
पाल्हाळ. माझें अतिशयें मन व्याकुल । १.२०६.
६.३४८. अतिशयो ४.६, ६.१२२; रसातिशयो
५.१४१; अतिशो, वायां चि काइ करिसी । अति-
शो एथ ॥ २.२४; बोलाचा अतिशो ९.६९;
अतिसो, सांडी माझा अतिसो । १२.१२७,
१३.६३२, १७.४९, १७.४२८, १८.१५३,
१८.११३३; आवडिचा अतिसो १०.१९३;
गंधाक्षतांचा अतिसो १७.३०२; नामरूपाचा
अतिसो ७.२७; वेगातिसो १५.१३५; शास्त्र-
अतिसो १८.१५२९.

अतीत—पलीकडे गेलेला, अलिप्त, मार्गे झालेला.
येयां दोहीं भावां अतीत । अनादिसिद्ध ॥ ८.१७३.
तेवि अतीतां जन्मांचें । उणें वाहे ॥ १३.५३६.
११.५०८. जन्मक्षयां अतीत २.१३५, १४.५९;
दृश्य पंथा अतीत १८.११२३; अद्वैतातीत
१८.११९९; उदकातीत १५.३१६; उभयातीत
१८.१२०५; कर्मातीत १८.३८१; कालातीत
१८.३; गुणातीत, गुण पहा; देहातीत १४.१५४;
दृश्यादृश्यातीत १८.११५८; प्रणवातीत
८.११५; भावातीत १३.१०००; शब्दातीत
५.६८; सर्वातीत १८.११९०; साध्य-साधना-
तीत १८.११३१.

अंतौरि—स्त्री. अंतौरिगुणें, स्त्रियेसाठीं,
१३.१००८. आंतौरि पहा.

अंत्य—शेवटचा, शुद्धवर्णातील अस्पृश्य. जाती
अंत्यां हीं होआवें । ९.४३७. जैसा संन्यासी
स्वप्नीं । अंत्यु होये ॥ १३.२०१४. तो वेदु अंत्यु
वालिला । तैसा वालीं हो ॥ १८.१४७७.
१३.७२३, १७.१०६. शुद्ध अंत्यादि ९.४५६;
अंत्यज १७.५१ (२); अंत्यजुष्टी, चांडालादि-
कांच्या स्पर्शानें, संसर्गानें, १७.५१ (१).

अत्यंतर्णे—शेवट होणें, नाहीस होणें. भूतें
अत्यंतलिं, प्राणिमात्र नाश पावले, १७.१५७;
अत्यंत, फार, १.२६७, १.२७०; अत्यंतु जडु
३.१८; अत्यंतिक १८.१२७४, १८.१३५२.

अथव, अथाउं—थावणे पहा.

अदलपण—दल पहा.

अद्भुत—(१) आश्चर्यकारक, विलक्षण, भयंकर. अद्भुत प्रेम भक्ताचें. १.१४२. १.१२६; १.१३६, २.२१४, ११.५२१, १८.१६५४. अद्भुतें भयासुरें वदनें ११.१९८; अद्भुत संभ्रमु १.१५९; अद्भुत स्नेह २.२; स्नेहाचें अद्भुतपण ५.१६९; अद्भुत ११.२९५, ११.३०१. (२) नवरसांपैकीं अद्भुत रस. अद्भुतरसाचां कल्लोलीं ११.३१२; शांताद्भुत ११.४, ११.१२; अद्भुत, जेथ शांताचेया घरा। अद्भुत आला आहे पाहुणोरा। ११.२.

अध—(१) खालीं, अधम गति. परि अधि हीं असोसैं। मूल यथा ॥ १५.५७. अधीं चि आथि खांदिया। हें इं नाहिं ॥ १५.५९. १५.६४, १५.९२, १५.१४७, १५.१६३, १५.१७४, १५.२०५, १५.२०७, १५.२१०, १५.२४०. अधऊर्ध्व १८.७३६; अधमूल १५.९१; अध...ऊर्ध्व ६.२३७; अधि...ऊर्धि १५.१४४; उर्धि अधि १५.२२७; उर्धिचें...अधिचिया १५.१७५; ऊर्ध्व ना अधि १५.१५५; मध्य ऊर्ध्व अध १४.२७६; मध्योर्ध्वअध १५.७३. (२) गुदद्वार, अपान. आणि अधिचा मार्ग मोडे। ६.२००. आकुंचनु अध। देउनि तांन्हीं बंध। १८.१०३१.

अंध—आंधळा, अंधार असलेलें स्थान. बीजा आणिक भूसा। अंधु निवाडु नेणे कां जैसा। ३.२२९. कां अंधा लागि डोलासिं। सूर्यो आला ॥ १८.१५९. ९.३०१, १३.६२६, १५.५५९. अंधासरिसा, आंधळ्याबरोबर, ३.१५५; अंध कूपिं १८.७०२, अंधकूप १.२३९; अज्ञानांध २.३२४, १८.६२; जात्यंध, जाति (४) पहा; आंधला पहा.

अंधकार—काळोख. सांघ पां अंधकारें भानु। प्रसिला आथि ॥ २.१३. कां सूर्यु न गिलिजे। अंधकारें ॥ १४.३३८. १.२४६, १६.३७, १८.७३०, १८.१४०१, १८.१७६८. अंधकाराची वानी, काळोखाचा प्रकार, ५.९०; मोहांधकार ४.१६९.

अधस्—(१) खालीं, खालचा-ची-चें. अधोगति

७१०१, १६.४१२; अयोदेश १४.१०४; अधोद्वार १३.१००, १८.३३३; अधोमुख २.१२, ६.२२३, १४.२२४, १५.९४, १७.२५६; अधोमुखपण १५.६३; अधोशाखा १५.१०८, १५.१७३, १५.४८६; अधः शाखिया पादपा १५.१४३; अधोरंध्र १८.३३६. अधोर्ध्व १५.१७६; अधोर्ध्व १५.९०; अधोर्ध्व ११.१८८; अधोर्ध्व १३.१५१; अधो(र्ध्व)-न्मीलित ९.५२३. (२) कमी. अधोकट, अधोवट शिजलेलें, १७.१५५.

अंधार—काळोख. अंधारेन कांयें (दे) रानां। १५.५४. आंधार पहा.

अधि—शब्दास जोडून. आधिक्य, नैशिष्ठ्य, पूर्णत्व दागविणारा उपसर्ग. हे शब्द पुढें पहा.

अधिक—जास्त, श्रेष्ठ. आंगे अधिक ना फाटें। १५.१०५. भरिजे तंव अधिक। गिना होये ओ ॥ १८.१०५२. १०.२०६, १२.५०, १३.२६४, १३.७०७, १६.२३९, १६.३३७, १८.१६०९. अधिकाची गोळि, तुझ्याहून श्रेष्ठ हा विचार, ११.५५८; अधिकिं अस्वर्दी १८.१५४; अधिकें बलें २.३०६; अधिकें रजें १८.१३९; अधिकें सर्वें १४.३२७; अधिका भिये, अधिकच भितो, ११.३२०; अधिक ही सरतें १.८०; आधिकां जाल्या २.१६; अधिकाअधिक १८.६३८; अधिका अधिक ११.२९८, ११.४९९, अधिकाधिक १.६४, १३.११४२, अधिकाधीक ४.१०७; अधिक नव्हे इषत् २.३५७; न्यून...अधिक १.८०; सरिसा ना अधिक ११.५५९; अधिकें, आधिक्यानें, तरि तेणें अधिकें चि पाव्ता पुढें। ९.१८, १३.७४८, १८.१५२; अधिकें गुंपसि १५.२२६, -गुंफी ६.७८, -आधिजति १८.२१५.

अधिकरणें—आश्रय घेणें. भूतानि अधिकरणि असे। ८.३१. अधिकरण, स्थान, सायल विषांनि अधिकरण। १३.१; पद्मगुणाधिकरण २.२९०; अधिकार, प्रभुत्व, विषय, मर्यादा, ६.३३९, १६.९३, १८.११६, १८.५८४, १८.६९६; सहजु अधिकार १८.८८७; अधिकारपर्यालोच, अधिकाराचा विचार, मर्यादा, १६.९६; अधिकार-

प्रसंग ५.१७६, १८.१२३४; अधिकारबगें १७.३८५; सर्वाधिकारैकपवित्र १८.१४१६; स्वाधिकार १८.१२१, १८.१८२, १८.१९८, १८.२४१, १८.५८३; स्वाधिकारानुरूपें १८.१५२; अधिकारी, कैवल्याचा अधिकारी । सोडि बांधि मोक्षाची करी । १२.२१८, ५.१४५, ६.२७, ६.३४२, ६.३४५, १८.७९२, १८.१७२८; अनधिकारी १५.५५७.

अधिचार—मारक मंत्र. १५.१६६.

अधिदैव—देवताविप्रयक, प्रकृतिभोक्ता पुरुष, जीव. जीउ येणें नावें । जेयातें आलविजें स्वभावे । तें अधिदैव जाणावें । पंचायतनिचें ॥ ८.३५. ७.१७५, ८.३, ८.३२. अधिदैवाधिभूत ८.३७; आधिदैव १६.१९३.

अधिभूत—पंचमहाभूतांची विनाश पावणारी सृष्टि. भूतातें अधिकरूनि असे । आणि भूतसंयोगें तरि दीसे । जें वियोगावेगलें अंशे । नामरूपादिक ॥ ८.३१, तेयातें अधिभूत क्खणिजे । ८.३२. ८.३, ८.२९, १६.१९३. अधिभूतादि ८.३९; साधिभूतां मातें ७.१७५; अधिदैवाधिभूत ८.३७.

अधियज्ञ—शरीरभाव नाहीसा करून, मन व प्राणांचें संयमन करून, ज्ञान ज्ञेय यांचें ऐक्य करणारा. आतां इथे शरीरग्रामी(मीं) । जो शरीरभावांतें उप-शमी । तो अधियज्ञ गा मी । पांडुकुमरा ॥ ८.३६. तेविं चि अहंभाओ हा जाये । तरि ऐक्य तें आदिं चि आहे । हें चि साचें जेथ होये । तें अधियज्ञ मीं ॥ ८.४४. ऐसेनि सकल ज्ञानिं अर्पे । मग ज्ञान तें ज्ञेयीं हारपे । पाठिं ज्ञेयाचीं स्वरूपे । निखल उरे ॥ ८.५१. तिया नांव गा अधियज्ञ । ८.५२. ७.१७६, ८.४, ८.५८.

अधिराज—मुख्य. सकलवीराधिराज, सर्व वीरांत मुख्य, अर्जुनास उद्देशून, १२.२०.

अधिवास—मुख्य वसतिस्थान. यशीं अधिवासु श्रुती । ३.१३७.

अधिष्ठणे—आश्रय घेणें, स्थापना, स्वीकार करणें. अर्जुनु अधिष्ठिला दैवगुणें । ४.७. जेसी रायें अधिष्ठिली प्रजा । ९.११३. आणि जेयाचेनि प्रकृति जिये । जेणे(णें) अधिष्ठिली विश्व विये । ९.२७८. तेणें स्वधर्मु चांगीं । अधिष्ठावा ॥ १८.९१८. ६.१५१, ९.१०५,

१३.१०७, १३.२४३, १३.६११, १३.९६८, १३.११५७, १५.१२. ज्ञानातें अधिष्ठूनि ३.४३; प्रकृतितें अधिष्ठीं ४.४७; मियां प्रकृती अधिष्ठिलेयां ९.१३१; मीं प्रकृति अधिष्ठीं ९.११०; विभूती व्यक्ती अधिष्ठिलिया १०.१०५; अधिष्ठाता १०.२२२; अधिष्ठान ३.५३, ६.१७१, १३.८१५, १८.३१४, १८.३१८; अधिष्ठानसंगति ५.४८; स्वाधि-ष्ठानावरिली ६.२१०; अधिष्ठानी ६.१२७ (ष्ठा), १०.१३६, १८.३४७.

अधीत—ज्यानें श्रवणमननादि अभ्यास केला आहे तो. श्रुताधीत ९.४४५.

अधीन—अवलंबून, ताब्यांत असणें. ऐसें सायुज्य आणि पुनरावृत्ति । इयें दोन्ही अवसरा अधीनें आहाति । ८.२०५. २.१५७, ३.४०, ३.१६३, ९.११७, ११.१६९. अधीनपण २.१११; आधीन पहा.

अध्यक्ष—नियामक. इंद्रियदेशिचा अध्यक्ष । ८.३३.

अध्ययन—अभ्यास, सतत विचार. जिहिं मातें अध्ययन केलें । ९.३५७. ११.६०८. वेदाध्ययन ८.२५९.

अध्यात्म—आत्म्यासंबंधीचें ज्ञान. ऐसी आपुलिया चि सहजस्थिती । जे तया ब्रह्माची नित्यता असती । तेया नांव सुभद्रापती । अध्यात्म गा ॥ ८.१८. एकिं अध्यात्मीं चि फुडा । जात्यंधु ॥ १३.८३१. ७.१७२, ८.२, १०.१४१, ११.४७. अध्यात्मक १६.१९३; अध्यात्मिक ६.४८७; अध्यात्मज्ञान, तैसें शास्त्रजात जाण । आवघें चि अप्रमाण । अध्यात्मज्ञानें विण । एकलेनि ॥ १३.८३५, १३.६१६, १३.६१८, १३.६२०, १३.८२४, १३.८३६, १३.८३९, १३.८४२; आध्यात्मशास्त्र १८.१७२८; आध्यात्मिक तेज १६.१८८.

अध्वर—यज्ञ. ३.१३८. ज्ञानाध्वर ९.२४७.

अन्, अन—स्वर व व्यंजनानें आरंभ होणाऱ्या शब्दांस जोडून. नकाराशीं. हे शब्द पुढें आले आहेत.

अनकलित—निष्कटक, सहज होणारें. त्रैलोकिकें अनकलित । जन्है राज्य जोडेल पथ । १.२२६. २.२२०, ७.९८. अनकलीत २.२१०.

अनंग—शरीररहित, कामदेव. १३.९७५.

अनंत—(१) अपार, अमर्याद, पुष्कळ, असंख्य.

११.१२०, ११.३३६. अनंतानंद १४.५३;

अनंतबलसंभ्रम ११.५२६; अनंतभुज ११.३३५;

अनंतरूप ११.५१३; अनंतविक्रम ११.५२६.

(२) श्रीकृष्णास उद्देशून. ३.२, १०.२२३.

(३) अनंत नाग १०.२२२. (४) अनंत-विजय, युधिष्ठिराचा शंख, १.१४९.

अनन्य—असामान्य, एकच, ज्या एकावरच भरवसा आहे तो, ज्याचा भरवसा आहे तो. अनन्याचा तो सोयरा. १४.४०४. रत्नि उजालु।

अनन्यु जैसा ॥ १८.११७८. १३.६०९,

१५.५३५, १८.९०२, १८.१२६१,

१८.१३८८. अनन्य प्रीतिची परि १८.७७;

अनन्य गतिचें ८.१८९; अनन्यगति ७.११९,

९.४०, १०.१२१, ११.६७७, १८.१३४०,

१८.१४५९; अनन्यगतिक ९.३३३; अनन्य-

जीविता माता १८.१५०२; अनन्यबुद्धि

१३.१०६५; अनन्यभक्ती १८.११७९; अनन्य-

योगें १२.८२; अनन्यशरण १८.१४०४;

अनन्योदकधुवट, अनन्यभक्तीच्या उदकानें

धुतलेले, १५.३; अनन्यपण १८.११७६.

अनर्घ्य—बहुमोल. अनर्घ्य रत्न ६.९३, १७.२६७.

अनर्त्त—अनर्त्त १३.९९५. आर्त्त पहा.

अनर्थ—अर्थणें पहा.

अनल—अग्नि. मग इंधनी भेदला अनल। १८.५४३.

१.२३०. इंद्रियानल ४.१२६, ८.४७; काला-

नल १३.१०९८; क्रोधानल ३.२१०; ज्ञानानल

४.१३५, ८.५०, १८.१५१६; प्रलयानल

४.१७५, ११.१९७, ११.३७४; वडवानल

१.९०, १.११७, ११.६६, ११.३५२,

११.४२८, ११.४५२, १४.३०६, १६.२३९,

१८.३९२, १८.१३९२.

अनव्रत—अखंड, सतत. अनव्रत आनंदे। वर्त्ततिये ॥ १२.१. १४.४०२, १८.१७७५.

अनस्यूत—अखंड सतत वाहणारा, असणारा. जैसा प्रवाहो अनस्यूत। गंगाजलाचा ॥ २.१५३. ऐसा मी पांडुसुता। अनस्यूत सदा असता। ७.१५९. अनस्यूती १३.९१२.

अना—इतर, निरर्थक. अना ठाई १५.१८.

अनादि—आदि पहा.

अनान—निरनिराळें, वेगवेगळें. अर्थ अनानें नावें।

परि नित्य आन नव्हे। १३.९५९. अनाना परि

१५.३८५; अनानीं वाद्येविशेषि १५.३८४;

आन, आनान पहा.

अनारिस—इतर, निराळें, भलतेंच. मग पांतां

उमि नोहे। हें अनारिसें गमत आहे। २.७०. गागूं

सांडूनि अनारिसें। चालत देखी ॥ ३.२२७. धाग

वांचूनि अनारिसी। गोठि नेणे ॥ ११.६७६.

१३.१०५३, १५.२९२, १५.४९८. अनारिसें

६.१०१, ६.३३२, ९.४८८, ११.१०८,

१२.१०३, १३.५३३, १३.९५८, १४.७७,

१५.३८३, १६.१०८, १६.२२७, १६.४६२,

१७.३७८, १८.१२७८, १८.१२८९; अना

रिसेपणें ६.४१; अनारिसेपण ११.१३७;

आनारिसे अवेव १४.६१७.

अनाहत—योगामुळें ऐकूं येणारा दयानादांचा ध्वनि.

तंव अनाहताचा बोलो। वायले ते ॥ ६.२७४.

अनाहताचेनि मेघें ६.२७९; अनाहताचा हलक

१२.७; अनाहताची सुडावणी, नादाची एक

कारता, १२.५४.

अनिक—आणि. ६.३३९, ६.८०५. आणिक पहा.

अनिल—वायु, वारा. चळवळीजे अनिलें। तें देविनेनि

जी बलें। १४.१. १८.३०७. अनिलसंगें

१३.१०४६; सत्वानिल १५.१९०; अनील,

अंगानील ९.४८०; गंधानील १७.६; चंडानील

११.३७४; मंदानील १८.१५०८; मलयानील

४.२१७, १३.२८९.

अनु—शब्दास जोडून. त्यामागें, त्यानंतर, त्या-

प्रमाणें, त्यासारखें या अर्थी.

अनुकरणें—त्याप्रमाणें आचरणें. देखीनि कार्यविशेष।

अनुकरे गा ॥ १४.२७४. १५.४६२. अनुकर,

जातीचेनि अनुकरें, स्वभावास अनुसरून, ६.४५;

अनुकार, आनंदाचे अनुकार ५.१३७; शरीरा-

चेनि अनुकारें ६.३००.

अनुकूल—साहाय्यकारी. सानुकूल १.७५,

१०.१५२; सानुकूलें १८.१३३५.

अनुक्रम—एकामागून एक येणें. अनुक्रमाधारें

३.८०; पूर्वानुक्रम २.२३३.

अनुग्रह—कृपा, प्रसाद. १००६, ११०१८४, ११०२२६, ११०३९५, १८०१५६७. अनुगृहीतु १०८२; भक्तानुग्रहें, भक्तांवर कृपा करून, ११०२८४; सानुग्रहें १८०३४८.

अनुघाड—आच्छादन, झांकण. इंद्रियां अनुघाडु पडिल्यां, इंद्रियें कांहीं करीनाशीं झालीं तर, ८०११९; कानासि अनुघाडु, कानांनीं ऐकूं येईनासें होणें, १३०५६७; अनुघाडी लागो, उघाड पडत नाहीं अशी वृष्टि झाली तर, सतत पडली तर, १३०६३९; अनुघाडु फुटे, आरंभ होतो, ९०१०१.

अनुचरणें—त्याप्रमाणें वागणें. अनुचरें मीं कर्मातें । ३०१६०.

अनुज्ञा—परवानगी. १८०१५५९.

अनुताप—पश्चात्ताप. तन्हीं अनुतापतीथीं न्हाला । ९०४१६.

अनुभवणें—प्रचीति घेणें, उपभोग घेणें. जें अपेक्षिजे विरक्ती । अनुभविजे संतीं । १०५३. २०३६७, ४०२१२, ५०१५६, ६०१८६, ६०३१७, ८०२०८, ९०५२, १३०३९४, १८०१३१२. कथा अनुभवावी १०५७; अनुभव ६०१६६, १८०१३१२; अनुभव, अनुभव ही वेडावला । अनुभूतीपणें ॥ १८०१२११, २०१७४, २०३०८, ६०५३, ६०१०१, ६०१६३, ६०३१०, ६०३३१, ६०४०१, ६०४६०, ६०४८१, ११०१६३, ११०५८५, १३०१०४३, १५०५११, १८०११४५, १८०११८१; अनुभवाची उजिरी ६०१९०; अनुभवाचिये कासे ७०९७; अनुभवाचां पाउलीं ६०१५४; अनुभवाचिया वाटा ६०३७७; अनुभविं रिगो १८०११९९; आत्मानुभवुराज्यसुख ९०२१७; आत्मानुभववाटे १६०७; आत्मानुभवरम्य ११०७३; एकानुभवे ५०२८; सुखानुभव ११०२४९; स्वसुखानुभवीं २०३६३; स्वानंदानुभवरसें १८०१२०३; स्वानुभवविश्रामें १८०७९०; स्वानुभवसुख ६०४१९; अनुभवि, (१) अनुभव घेणारा, १५०४१२, (२) घेतलेला अनुभव, १५०४१७; अनुभूती, अनुभूतीं अनुभविजे । अनुभव जेया ॥ १८०१३१२, १८०२८५; अनुभूतीपण १८०१२११; अनुभौ ६०३५५, १५०५०१; सुखानुभौ १६०१२.

अनुमानणें—ताडणें, अंदाज करणें. ग्राह्यातें पांचाखरी अनुमानी, मांत्रिक भुताचा विचार करतो, २०८५, ८०२६४; अनुमान ६०२४५, ७०१८७, ८०४; अनुमानाचेनि पैसें, तर्काच्या मार्गानें, ९०१३६.

अनुमोदणें—आनंदित होणें. १२०२३७.

अनुराग—आवड, आसक्ति, प्रेम, भक्ति. हा अनुराग भोगितां । कुमुदिनी जाणें (णे) ॥ १०६०. ७०९५, ११०४९९, १३०६४३. सपेसु अनुराग १२०१५५; अनुरागें भजे ६०१२९; अनुराग भरें (रे) १३०३९१; अनुरागा वेधु लावी १३०४१०; सानुराग १३०४५६; सानुरागें चित्तें ११०५१८.

अनुरूप—त्या प्रमाणानें, त्यासारखें. मग केलेया अनुरूप देंती । स्वर्गमोक्षु जे ॥ १००२२५. बीजधर्मा अनुरूप १५०३८६; अनुरूपपणें १८०१२९६; स्वाधिकारानुरूप १८०१५२.

अनुलेपन—उटी. ११०२२१.

अनुवादणें—स्पष्ट करून सांगणें. तें आतां दो आखरीं । अनुवादावें ॥ १८०१२३८. १०७२; १८०११४६. प्रसंगें अनुवादलों ६०३१; गुणानुवाद २०१७२.

अनुवाय—मागून वाहणें. वायुचेनि अनुवायें । धूं दिगंत वेन्हीं जाये । १३०६८५.

अनुवृत्ति—क्रम. अनुवृत्तिपथें, क्रमानें, सुषुम्ना-मार्गानें, ८०११२.

अनुव्रत—अनुसरून. अनुव्रत नवां रसां, नवरसांस अनुसरून, १८०३३०.

अनुष्ठानें—आचरणें, विधिपूर्वक जपतपादि करणें. निपुण होउनि धर्मातें । अनुष्ठिति ॥ २०२४९. एक ज्ञानयोग ह्याणिजे । तो सांख्य अनुष्ठिजे । ३०३६. ३०९२, ३०१५७, ३०१८९, ३०२१४, ३०२२४, ४०१७, ४०१४१, ५०७, ५०१६८, १२०२३०, १७०२२, १७०२७, १७०९१, १७०४१०, १८०७१, १८०११८, १८०१५२, १८०५८७, १८०१४२८, १८०१४७१. अनुष्ठान ३०१४२, १७०८५, १८०२४५, १८०१४७२; अनुष्ठान-भाषा १८०३१६; अर्थानुष्ठानें १७०४०; त्याग-संन्यासअनुष्ठानिं १८०१२९; स्वधर्मानुष्ठान ३०८३.

अनुसंग—संगति, संबंध. ४.२९.

अनुसंधान—ध्यान. ९.५१३.

अनुसरणें—मार्गें जाणें, अनुकूल होणें, सेवा करणें.

मग पाहेंविण अनुसरे । अमला जैसा ॥ १.१८७. मग सर्वभावे अनुसरले । देवतांतरां ॥ ७.१३७. आतां सूर्यासि जीवें । अनुसरलीं राजिवें । १६.१६२. ३.११, ३.१०३, ३.१५०, ३.२०३, ६.४६४, ९.३३४, ९.३३६, ११.१६७, १४.५९, १६.४५३, १८.५८१, १८.९०१, १८.१००७, १८.१२४३. अनुसार, विश्वानुसार १६.१७२; अनुसारा, मार्ग, ५.१६४; तदनुसारें ४.७८, १५.४५३; मार्गानुसारें १८.३६५.

अनेक—एकापेक्षा अधिक, पुष्कळ, विविध, भिन्न. आइकें शरीर तरि एक । परि वयसा भेद अनेक । २.१०८. तरि एकु मीं अनेकीं । गोविजे देहपाशकीं । १४.६४. ६.५२, ६.३९३ (२), ९.२४८, ११.१४४, ११.१४७, ११.२१६, ११.२५६, ११.२६१, ११.२६६, १३.७९५, १३.९१३, १३.९१५, १३.१०११, १४.५५, १४.८२, १७.२९०, १८.३२६, १८.४२८, १८.१०६५, १८.१२३६, १८.१३०५. अनेकता ९.६७, ११.२०२; अनेकत्व ४.६७, ८.२४; अनेकधा ११.११९, १४.२८७; अनेकपणें ६.३९३ (१), ९.२८७; अनेग, तुज महामूर्तिचां आंगीं । उमटलिया मूर्तीं अनेगी । ११.२७९, ४.१५४, ११.२०८, ११.२५३, १२.६२, १६.३६४, १७.३८६, १८.१२३४.

अन्यत्र—इतर ठिकाणीं. १५.१७७.

अन्यथा—निराळें, निराळ्या ठिकाणीं, रीतीनें. ३.६६, ३.१२६, १८.२१५, १८.७०४. अन्यथा गति ६.४३६; अन्यथा ज्ञान १५.४८०; अन्यथाज्ञान १५.४९२, १८.४५७, १८.१०९४; अन्यथात्वे १८.११०८; अन्यथादृष्टी १८.१२९१; अन्यथाबोध १८.९५९; अन्यथामतिनिदेतें, मायेतील निद्रेला, १६.११.

अन्वय—जोड, वंश, परंपरा. १५.५३४. माहेषान्वयसंभूत, शंकराच्या परंपरेंतला १८.१७८४.

अप—शब्दास जोडून. पासून, ग्यालीं, विरुद्ध, हीन या अर्थी.

अपकार—इजा, दुस्त्रापत. अपकार...प्रियउपकार १६.२६; अपकारी, पेसा अपकारियां गुहा उपकार । ११.१०६.

अपखडि—निंदा. १८.९३६.

अपंगणें—आश्रय घेणें. १५.३३६.

अपटांतरि-रीं—आडपडदा मध्ये नसतां, उघड, प्रत्यक्ष. ११.६१०, १६.४२५.

अपत्य—लहान मूल, अज्ञानी. अपत्य बोले अर्धी बोवडिया वाचा । १.६४. २.६१, ३.२९, ८.१२, ११.१६, ११.५६५, ११.६५८, १३.३३३, १४.११५, १५.१९. आपत्य पहा.

अपभ्रंश—भ्रम, अधोगति. २.११८, ३.७.

अपमानणें—अनादर, मानहानि करणें. जिंसा अपमानिया अतिथि । ने मुकुताची संपत्ति । १५.३३३. अपमानें १.१८५; मानापमान, मान पदा.

अपर—दुसरा, निराळा. जो अपर नवा अर्जुन । १.१०१. परापर, उच्चनीच, ३.१३६, ४.५९; पूर्वापर, (१) मागचें-पुढचें, ४.२०९, १८.१२३५, (२) पूर्व-पश्चिम, पूर्वापर मरिता, पूर्वपश्चिम दिशांच्या नद्या, ३.३९, पूर्वापरां नदीं १५.४००, पूर्वापरसागर १८.१५७२.

अपराध—चूक, दोष, गुन्हा. मी रागि आंहे समस्ता । अपराधांचा ॥ ११.५४८. १.६६, ११.५४३, ११.५५३, ११.५६४, १६.३०. अपराध-समुद्रौनियां ११.५६१; मार्गापरार्थे, मार्गातील दोषांसुळें, १८.१७८.

अपवर्ग—मोक्ष. जंव कामकलेंसी पालवी । अपवर्गी टेंके । ७.४९. अपवर्गांची खाणि ६.१५८; अपवर्गिच्या राणिवा ६.३५६; स्वर्गापवर्ग १०.११५, १८.१६२५.

अपवाद—पवाद पहा.

अपवाद—अन्यायमूलक निंदा. लोकापवाद १३.७९०.

अपह—शब्दास जोडून. नाहीसा करणारा. तापा-पह १८.८.

अपाउ—इजा, हानि. २.३४१, ३.१०८, १८.६१६, १८.८००. अपाय ३.१५३,

१६.४२६; अपाययंत्र १६.३४२; अपाय २.१८७.

अपाड—अमर्याद, विचित्रता. सिंहांसि झोंबे कोल्हा ।
ऐसा अपाडु आधिकां जाला ॥ २.१६. १.६९,
१.११९, ६.२६३, १३.११२०, १३.११२३,
१८.२७१, १८.२७२. अपाडें १.४३, १.११९,
६.१४०, १५.६०, १५.१३४, १७.१४०.

अपान—(१) पंचप्राणांपैकीं दुसरा. ६.२००,
६.२१४, १८.३३६, १८.६८२. अपानाग्नि
४.१४३; प्राणापान, प्राण पहा. (२) अधोद्वार.
१२.४८. अपानाचेनि तोंडें १६.२८९;
अपानरंध्रद्वय, शिस्न व गुद, १८.१०३०.

अपांपती—समुद्र. ९.१३, १३.१०६९,
१६.२३२.

अपांपरि—दुर्दशा. ११.६५५.

अपायु—गुद. १३.१००.

अपार—ज्याला पार, अंत नाही असें, अमर्याद.
हैं अपार कैसें कवलावें । १.७४. हैं अपार जें
गगन । २.४०. अपूरु मीं अपार । आनंदु मीं ॥
१८.११८७. १.१०२, १.११४, ४.१९०,
५.१०५, ६.३५, ८.१४९, ९.११४, ९.३८६,
१०.२९२, ११.६३, ११.१३२, ११.२०५,
११.३१८, १३.४३६, १३.१०८२, १५.९१,
१५.३७०, १५.३७२, १६.३३१, १७.६०,
१८.३६, १८.९१३. अपारें उदरें ११.२६४;
अपार कर ११.२१३; अपारु कालु १०.२५२;
अपारु ताठा १३.७२२; अपारां धातूंची होली
१२.५०; अपारें निमित्त्यें १६.१२७; अपारा
मज १०.१९६; अपाराचें मान १३.९९६;
अपार मोल १७.८८; अपारु लाभु १८.८७७;
अपार लोक १७.३३७; अपारें वदनें ११.४२९;
अपार स्वरूप ११.६०४; अपारमोहरासी
१८.५१९; अपार बुझाविलें १६.४७; अपारें
आणि विशालें ११.१४५; अपारपण १०.१९४,
१३.३९९; अपारपणें १३.१०२१.

अपेक्षणें—इच्छा करणें, वाट पहाणें. जें अपेक्षिजे
विरक्तीं । १.५३. १.२६२, २.२३९, २.२५३,
६.४४. अपेक्षा १२.१७२, १८.१४३१;
परापेक्षा २.१६७; फलापेक्षा ४.१०२; अपेक्षित
३.२२६, ४.७१, ४.१६६, १३.३४४ (१);

अपेक्षित स्वीकरीति २.२६३; अनपेक्षित
१३.३४४ (२); अपेक्षणीय १८.१११२;
फल आपेक्षी १८.२३५; नापेक्षी १८.८५३.

अफाट—अमर्याद, स्वैर. अफाटु तैसा वेगला
१५.४९७. अफांट, वारा जैसा अफांट । १३.६९६;
अफांटीं कर्मीं १४.२३२; अफांटा समीरणा
१८.१६७७; गाढा आणि अफांटु १५.२११.

अंबर—(१) आकाश. अम्भ धांवे अंबरीं । अंबर
उगें ॥ १३.१०७५. कां द्रवपण चि नीर । अवकाश
चि अंबर । १४.३७१. १.९०, ६.८७, ७.१५०,
११.३५७, १३.२८१, १८.१३५७;
१८.१५१०. आंधारेनि अंबर खतैलें १६.२७;
घडघडीत अंबर १.१२९; नीलिमा अंबरीं
१३.१०५; हृदयमहाअंबरीं १८.१२९०.
(२) वस्त्र. पद्यबंध नागर । तें चि रंगाथिलें अंबर ।
१.६. ९.२१९. पीतांबर ११.२१७.

अंबा—आई, देवी. श्रीमंते अंबे १२.१०; जगदंबा
१८.१६२०; अंबिका, (१) आई, एकलैतेया
बालका । वरिपडौनि असे अंबिका । १३.५०१,
(२) पार्वती, शंभु तेथ अंबिका । १८.१६१३.

अंबु—पाणी. प्रलयांबु, प्रलय पहा. अंबुज,
कमळ; ज्ञाना बुझ । द्विरेफु, हा पाठ ज्ञानां-
बुजद्विरेफु असा व्यावा, ज्ञानरूपी कमळावरील
भुंगा, १४.२८४; अंबुद, मेघ, जगदंबुदगर्भनभ,
विश्वरूपी मेघाचा ज्यांत समावेश झाला आहे
अशा आकाशासारखा, १८.६. अंभ पहा.

अवोट—लेप, उटी. तें लागलेंसे अवोट । चंदनाचें ॥
१५.३.

अवोटी—स्पर्श न करणें. तेथीनि देह आवघें ।
अवोटी कीजे । १७.२१०, अलिप्त राहावें.

अंभ—पाणी. भुडं लोलैनि गेलें अंभु । बोल थारे ॥
१८.४२१. मृगांभ, मृगजल, १६.२२६,
१८.२०८.

अभाल—(१) आकाश. जैसा केरु फीटलेयां
अभालीं । दीठि रिगे सूर्यमंडलीं । ११.७४. जल-
धरांचा मेला । वाच्य होये अभाला । १३.१५३.
(२) मेघ. जैसी अभालिची बूंथि । करुनि राहे
गमस्ति । ६.२५१. वारा अभाल चि फेडी ।
१८.१२२५. ७.५६, ११.४०५, १८.२१०,
१८.४३१. आकाशा आणि अभाला १८.२६८;

आभाल, मेघ, जैसे अवकाली आभाल ।
६.४३३, कां वायांचिया आभाली । आकाश लोपे ।
७.५९, ७.५६, ८.२२७, १३.१००४,
१३.११२०.

अभि—शब्दास जोडून. जवळ, पुढें, पूर्वी या
अर्थी.

अभिचार—हानिकारक मारक मंत्रक्रिया. आतां
लोपला अभिचार । तेया करीन जीर्णोद्धार ।
प्रतिष्ठीन मरमार । याग वरि ॥ १६.३५८.
१६.३९६, १६.३९९. अभिचारिक, अशी
मंत्रक्रिया करणारा, १६.३९८; अभिचारक,
कां क्षुद्र देवतादि भूतें । तिथे चि जेयांची
परमदेवतें । जिहि अभिचारिकां तेयातें ।
उपासिलें ॥ ९.३५३.

अभिजात्य—कुलीनता. ९.४१७. आभिजात्य
९.४२७.

अभिज्ञ—-ज्ञ पहा.

अभिधान—नांव. ब्रह्माचिये अभिधानीं कां लागे,
ब्रह्माच्या नांवाचा कां संबंध ठेवील, १८.६३;
अर्थाभिधाना मातें आणी, अर्थही, सर्वस्वही
मीच होतो, १८.१११४; तपाभिधान १७.२३५;
विषयाभिधान १३.११६.

अभिनवणें—ताजें होणें, नवीन दिसणें. तो शांत
चि अभिनवल । ४.२११. अभिनव १५.१००;
अभिनव उद्यान १.२८; अभिनव पालव
१५.१५६; अभिनववाग्विलासिनी, नवीन प्रबंध
हे जिवे विलास, १.२१.

अभिप्रा०—उद्देश, भाव, खुलासा. तेथ अभिप्रा०
चि अभिप्रायातें विये । ९.२७. २.२८५, ६.१,
९.११२, ९.१२९, १०.५३, ११.४४४,
१४.३८, १५.११४, १५.३१४, १७.३०,
१८.१२२३, १८.१३२८. ध्वनितु अभिप्रा०
३.३२; प्रस्तुतु अभिप्रा० ११.४०१;
अभिप्रा० पीके १०.२९; अभिप्रा० विवंचूं
१५.४४४; अभिप्रा० हाता न ये चि
१३.९४७; गीताअभिप्रा० ११.२५; ज्ञेय-
अभिप्रा० १३.८६०; अभिप्रावो १६.१०४;
अभिप्राय, पदा अभिप्रायाचा जे गर्भ धरी ।
६.३१२, जे अभिप्राय गव्हरी झांकिले आक्षी ।
१३.८५२, ९.२७, ९.१४२, १०.३१, १०.४२;

गीतेचिनि अभिप्रायें १५.२८; जे जे दुर्भेद्य
अभिप्राये ६.४५७; अभिप्राया दीठि सुनि
७.१९७; साभिप्रायें अंतष्करणें ६.९;
अभिप्रेत ८.१०३.

अभिभवणें—वेरणें, ताटून जाणें. तेंसे स्वधर्मोपनि
अभिभवजे । महादर्पो ॥ २.२००. जेव्हाचि धर्मातें
अभिभवा । अधर्मु पा ॥ ४.४९. मना अभिभूत
होउनि २.२४८; संतोषें नाभिभवे, आनंदानें
हुरळून जात नाहीं, २.२९९.

अभिमान—ईर्ष्या, आपुलकी, गर्व. फिरत्या अभि-
मानु । संघाभिचा ॥ १.२०४. अभिमानु न संजी ।
स्वजातीचा ॥ १२.११५. पेसा मानितेया गंध ।
तो अभिमानु जाणें कुणु । १६.२३४. ३.१८४,
९.३६८, ११.५१, ११.३६३, १३.१०३६,
१४.१०८. अभिमानमदें १.२३६; क्षेत्राभिमानें
१३.२५; देहाभिमान २.१३७, ३.१७८,
६.७०, १४.३०३, १८.४२५; देहाभिमानबंधें
१८.१४२८; अभिमानियां १३.६१; कर्माभि-
मानियां १८.६२५; मानाभिमान, मान व
अभिमान, ९.२२६; निराभिमानां १३.५२६.
अभिमुख—उत्तराभिमुख, उत्तरेकडे तोंड करून,
८.९१.

अभियज्ञ—यज्ञ पहा.

अभिराम—सुंदर. स्वानंदाभिरामु, निजानंदानें
शोभणारा, ९.१६६.

अभिलाखणें—इच्छा करणें. जो अभिलाखित
मनोरथु चि । पुरविता ॥ १.२७. १३.४५४.
अभिलाखणें नुरे १५.२७०; अभिलाख ५.७२,
८.१८३, १३.१९, १४.१६०, १६.३०९,
१६.३३७, १८.६४६, १८.६४८, १८.९८७;
साभिलाख १८.६७१, १८.१०१४, साभिलाखें
१८.६८३; अभिलाखी, अभिलाखियें नरें
१८.६०२; अभिलाष २.२९१, ३.२१०,
१४.२३३; अभिलाषाची मूर्ति २.३२१; अभि-
लाषाभारें ९.५०४; निराभिलाषी १२.१३१;
साभिलाषें ११.१२८.

अभिव्यक्त-क्ति—व्यक्त-क्ति पहा.

अभिशाप—निंदा. जग चि अभिशाप देव्वा ।
२.१९८.

अभिषेकणें—विधिपूर्वक स्नान घाटून प्रतिष्ठापन
करणें. १८.१७३४. पद्माभिषेक ९.२१७.

अभोल—अत्यंत भोळा, भोळाभात्रडा. ५.१६५.
अभ्यंतर—आंत. अभ्यंतरिल्ली कडे १३.३८४.
अभ्यासणें—अभ्यास करणें, परिपाठ ठेवणें.
 अष्टांगु अभ्यासिला। योगु तेणें ॥ ९.४१८.
 परोपकारु नोबोले। न मिरवी अभ्यासिलें।
 १३.२०८. २.३६, ६.३३४, ६.३३७, ८.७९,
 १०.१५६, ११.५८५. अभ्यासिजैल ६.१४१;
 अभ्यासिलेनि योगें, अभ्यास केल्यामुळें,
 ६.३७३; जन्में अभ्यासिलेयाचें, अनेक जन्मांत
 केलेल्या अभ्यासाचें, ८.२४१; नाभ्यासितां
 ६.३५३; अभ्यास, विष किं आहारिं पडे। समुद्रीं
 मध्ये वाट जोडे। एकिं वाग्ब्रह्म थोडें। अभ्यासें
 केलें ॥ १२.११२, म्हणौनि अभ्यासासि काहिं।
 सर्वथा दुष्कर नाहिं। यालागि माझां ठांइं।
 अभ्यासें मील ॥ १२.११३, २.३११, २.३१४,
 ५.१५८, ६.५७, ६.१५१, ६.१६६,
 ६.१९१, ६.२११, ६.३३०, ६.३६०,
 ६.३६४, ६.४२०, ६.४२४, ६.४३८,
 ६.४५९, ८.२१६, १२.१३६, १२.१३९,
 १२.१४०, १६.१०२, १७.३७, १८.७७३,
 १८.१०७४; अभ्यासाचिए मोहरे ६.४१८;
 अभ्यासाचिये मोहरे ६.३५५; अभ्यासेसिं योगु
 ८.८०; अभ्यासयोगु १२.११०; अभ्यासयोगें
 ४.१४३; अभ्यासाहीलागि १२.११४;
 ज्ञानअभ्यास १८.१०७९; ज्ञानाभ्यासु, ज्ञाना-
 भ्यास करणारा, १८.१०४०; योगाभ्यास
 ११.६०८, १३.५१८, १८.१०२९; शास्त्र-
 अभ्यास १७.४९, शास्त्राभ्यास १७.३६;
 साभ्यास ८.८१.

अभ्युदय—उत्कर्ष. १८.१६३४.

अभ्र—ढग. ना तरि अभ्र वातें हालें (ले)। २.३. शार-
 दियेचां प्रवेशीं। अभ्रें जिरति आकाशीं। ८.१६०.
 कां चांदि वेगु अभ्राचा। आरोपिजे ॥ १५.३४७.
 ४.१७४, ७.५६, १३.३२५, १३.४८७,
 १३.५३०, १३.९०३, १३.१०७५,
 १४.१३१, १५.३९७, १५.४३२, १५.४८५,
 १८.३८८. अकालिचीं अभ्रें ४.११६; लोपलें
 अभ्र, विरालेला ढग, ६.४७०; काइ अभ्र पूरे,
 ढग आवरुं शकेल काय? ४.१७४; अभ्र जें
 विरे ६.३८४; अभ्र होय आणि हारवे ८.२९;

अभ्रछाया ५.११३; अभ्रपटल २.१६८;
 अकालिचें अभ्रपटल ३.१४१; अभ्रागम
 १८.३०६; आखाडअभ्रें उमललीं १५.१२४.

अमर्ष—क्रोध. हर्षामर्ष १२.१६८.

अमुक—एकादा, विशिष्ट. अमुकें ऐसें ह्मणिजे।
 तें जें नोहे ॥ १५.२७५. १३.७१, १३.१८८,
 १५.३८९.

अमृत—देवलोकींचें अजरामर करणारें पेय;
 क्षीराब्धींत देवदानवांनीं काढलेलें चौदा रत्नां-
 पैकीं चौदावें रत्न. अमृत नाइके आपुले कानीं।
 मृत्युकथा ॥ ५.९०. हें ऐसें काइसेया करावें। जें
 अमृति (तिं) हिं रिगौनि मरावें। सुखें अमृत होउनि
 कां नसावें। अमृतामाझि ॥ ७.१४९. जो विष अमृतें
 ओलखे। तो अमृत काइ सांडूं शके। ८.२३९.
 अमृत कां गालुनु आधें करावें। १०.२९०.
 जोडे अमृताची सुसरी। ते प्राणातें अमरां करा।
 १७.२१८. २.१४, २.४१, ४.१९५, ५.१७१,
 ६.३, ६.१४, ६.१७३, ९.२४, ९.१५०,
 ९.३८२, ९.४२१, ११.३९८, ११.६१४,
 १३.७२१, १३.१०८४, १४.१८७, १५.५३२
 (१, २), १६.३१, १६.३३३, १७.११४,
 १८.१५९, १८.९४१, १८.१४६७,
 १८.१६२३, १८.१६४३, १८.१७०२,
 १८.१७५६. अमृताचिये आरोगणे ९.२२९;
 अमृताचा कलोल ८.५६, -चे कलोल १३.२६९;
 अमृताचीं कोठारें ९.३१८; अमृताचा क्षीरा-
 बिधलाभ १८.७८५; अमृताचा गलाला ९.६०;
 अमृताची चवि ४.१८१ (१); अमृताचां ताटीं
 ९.९; अमृताचे तांदुल १५.२३; अमृताची धार
 १३.३६६; अमृताचा निझरु २.३३९; अमृ-
 ताचा निवाडु ६.१०; अमृताचा पाउसु ९.५१८;
 अमृताची पुरवणी २.८९; अमृताचा पूतला
 ६.२५७; अमृताचा लेसु २.२४०; आ(अ)-
 मृताचें वडप १३.३९८; अमृताचां सागरिं
 १२.२६ (१), -रीं ७.१४८; अमृताची सात-
 वाकडी १३.६३९; अमृताचा स्वादु ४.२१७;
 अमृतीं कुहा पाहिजे ९.३००; गोडिसेपणें
 अमृता ही चूकि ठेवी १३.११५१; अमृता ही
 झारि फेडिजे, अमृताचीं हि फलकटें झाडावीं,
 १८.१३२०; अमृतासि ठी ठेवी, तसेंच ठेवतो,

दोष देतो, २.३६३; गोडपणें अमृतातें पारु हणो, रुक्ष म्हणतो, १३.३; अमृते चि मरिजे, स्वधर्म अमृतासारखा आहे, पण तो मनांत हेतु धरून आचरला तर मारक होतो, २.२२४; अमृत केउतें रांधावें १०.१२; स्वप्निचेनि अमृते अमरां न्हविजे ९.१४३; अमृतासारिखी ँषधी २.८६; अमृता चि सारिखी ४.१.८१(२); अमृतेविण जिववित ९.२००; अमृता ही हूनि जिववितें ९.२४; अमृताहूनि सुरसें बोनीं ९.३८९; अमृताधारधर्म्य १२.२२८; अमृतकण १.५६; अमृतकुंभ २.२५२; अमृत-पान १०.१७५; अमृतभाव ४.१.५१ (२); अमृतमथनां सारिखें, काढावयास जावें अमृत पण निघावें विप्र, १८.१४७२; अमृतरसा-स्वादन १.२६; अमृतलहरी १२.२६ (२); अमृतलेस ११.५७२; अमृतसरिता १५.५५०; अमृतसागर १६.२२; अमृतसिंधु ३.२४, ११.६६१, १८.१६५७; अमृतसिद्धि ३.१२३, -द्धी १.७७; अवधानामृते ११.१९; आनंदामृत १८.१.५४१; कृपामृततुषार १८.२५७; गुरु-कृपामृततुषारें १८.२५७; चंद्रामृत, योगमते मस्तकांतील अमृत, ६.२४७, ११.९६; ज्ञानामृत १५.५३९, १८.७८६; ध्यानमृत १३.३८६; परमामृत २.६७; बोधमदामृत १.१६; विवेकामृतसागर २.३७३; विस्मयामृत ७.१८४; श्रीकृष्णवदनामृत १५.५५५; सेखामृत, शेवटीं राहिलेलें अमृत, ४.१.५१ (ज्ञानयज्ञावशिष्ट ४.१.५० पहा); हर्षामृतकल्लोल ११.४९८; अमृतपणांचा आव्हास, अमरपणाचा आभास, १०.१७७.

अमेध्य—अपवित्र. अमेध्योदक १६.३१५.

अमेय—न मापतां, मोजतां येणारा. मज अमेया मान । ९.१५८.

अयन—जाणें, जाण्याचा मार्ग, क्रम. उत्तरायण, मकरवृत्तापासून कर्कवृत्तापर्यंत सूर्यक्रान्तीचा सहा महिन्यांचा काळ, ८.२१८; चांद्रायण, पौर्णिमेस पंधरा घास खाऊन वद्य पक्षांत दररोज एकेक घास कमी करून, पुनः शुक्ल पक्षांत तसेच एकेक घास वाढविण्याचें व्रत, चांद्रायणें मासोपवासि । १७.३६१; दक्षिणायन,

कर्कसंक्रान्तीपासून मकरसंक्रान्तीपर्यंतचा सहा महिन्यांचा काळ, ८.२३१; वातायन, ग्विडकी, ११.१४९.

अरड—आक्रोश, शीण. १६.५.

अरणी—होमाकरतां मंथन करून ज्या त्याकडांतून आग पाडतात तीं त्याकडे. हृदयारणीं ८.१२९.

अरुण—पहाट, सूर्याचा सारथी. ज्ञाना प्राची अरुणातें विद्ये । अरुणें सूर्योदयो होय । १८.३५४. अरुणु आंगा जवळिके । आर्णानि सूर्यातें नो देणे । १८.१६९८. सांधेतेया अरुणाचा, सृजना देगाच्या अरुणाचा, १८.८९९; अरुणोदय ११.१३३.

अरुवार—सुंदर, चवदार. कां अरु त्यानें अरुवारी । रांधितिया उणे । १८.१४१. १८.१७६०.

अरौतें—आरौतें पहा.

अर्क—सूर्य. कां समोर जाल्यां अर्का । तम प्रकाश होय । ८.१५५. १३.११३१, १८.४२२, १८.११९६, १८.१७०३. अर्कमंडल १५.४९७; बोधार्क १३.३८७; चंद्राकौंसि, चंद्रसूर्यासहित, १५.२८२.

अर्घ्य—पूजाद्रव्य घालून आंजळीनें वाचयाचें पाणी. ९.१३, १५.२. अर्घ्यादीक १७.३०१, १८.१४; अनर्घ्य, बहुमोल, ६.९३.

अर्चणें—सेवा करणें, पुजणें. ९.१४. मातापितरें अर्चिजति २.३२; अर्चन, पूजा, देवतार्चन, देव-तांची पूजा, १२.२३५; सकलदेवदेवतार्चन, सर्व देवदेवतांनीं ज्याची पूजा केली आहे असा, १०.१६५.

अर्चि—ज्वाळा, ज्योत. दीपकाचा अर्चि १३.१११८.

अर्चिरामार्ग—योग्यांचा प्रयागमार्ग, देवयानपथ. ८.२२३. अर्चिरामार्ग ८.२३५, ८.२४२.

अर्जवणें—ग्नर्ची घालणें, क्षरणें. १८.५९५.

अर्णउ—समुद्र. जलार्णउ १४.३३१.

अर्णव—समुद्र, सांटा. ण्कार्णव, सर्व ठिकाणीं समुद्राचें पाणी पसरणें, ११.१८५; क्षीरार्णव ६.१०, ११.५२८, १३.४९६; विचारक्षीरार्णव १५.५३९; गीतार्णव १६.२०९; दयार्णव १८.७; मरणार्णव १३.१०४०; महार्णव ११.२२७, ११.२९६; मोहार्णव ११.३२४, मोहार्णवगवाक्ष ११.६१; सप्तगुणार्णव

१८.८७३; पीयूषांचे अर्णव १८.१७७६.
 अर्थणे—इच्छा करणे, मागणे. अर्थिजे ७.१०७.
 अर्थ (१) इच्छा, गरज, उद्देश; धर्म, अर्थ, काम
 व मोक्ष यांपैकी दुसरा. जेणे अर्थातव धर्म।
 थोर दीसे ॥ ७.४५. हे चि होउनि अर्थना। मी
 चि माझां अर्थी अर्जुना। करुनि अर्थाभिधाना।
 आणी मानें ॥ १८.१११४. ३.९५, ३.१५२,
 ३.१८४, ३.१९७, १३.६३५, १७.३३५.
 अर्थाची चाड ७.१९६; अर्थकामपसरें, अर्थ व
 काम यांच्या प्रसारणें, १५.१५७; अर्थचिंतामणि
 १८.३०; अर्थज्ञान १८.४६, १८.१५१८;
 अर्थसिद्धी ७.१०७; एकार्थी १५.४२२;
 कार्यार्थ ७.१०२; कृतार्थ १३.२७८; धर्मार्थ
 १८.७२६; धर्मार्थकाम १८.७४३; नामार्थ
 १४.५६; परमार्थ १.४८, १.२७२, ३.१७६,
 ५.५, १७.४२५; पुरुषार्थ १४.३९८,
 १६.३३७, १६.४३०, १८.८६४,
 १८.१६१९; पुरुषार्थराज १८.९४४; पुरु-
 षार्थसिद्धि १२.२१७; प्राप्तार्थ ३.१५४;
 फलितार्थ १३.१०४४; बलार्थ १३.२७, —र्थ
 १६.४६१; बालार्थ ६.२६१; यज्ञार्थ १६.९२;
 व्यर्थ १२.१२१; सकलार्थ १५.९, —प्रकाश
 १.२, —प्रसाद १८.१५१५, —भरित ३.२०,
 —सिद्धी ९.२५; सर्वार्थ १३.१०४२;
 स्वार्थ १०.५६, १३.६८३, १६.२००,
 १६.३०९, १८.५५९, १८.६५३; अनर्थ
 ८.१४७; अर्थ...अनर्थ १८.७२४; अर्थना,
 याचना, १८.१११४; आर्थिक, याचक,
 घेणारा, १८.१५८१; अर्थार्थी ७.१०६; अर्थी—
 आर्त्त जिज्ञासु अर्थी १८.११०६; शास्त्रे अर्थे देशे
 काले १७.२८; निरर्थका ५.१२२; सार्थक
 २.३५१, ९.४५२; सार्थका नागवल्लिका
 १८.६२९; सार्थकपण १०.१५५; सार्थे
 १६.४६१; पदार्थ पहा. (२) सृष्ट पदार्थ, त्या-
 पासून होणारे सुख, इंद्रियविषय. आतां अधिष्ठान-
 संगति। अशेषा ही इंद्रियवृत्ती। आपुलां अर्थी।
 वर्त्तत आधी ॥ ५.४८. तैसीं चि तिया संगति। इंद्रियं
 आपुलां अर्थी। वर्त्तति तेया नांव सुभद्रापति।
 भोगणें जेया ॥ १५.३४२. १६.१२१, १६.३४०,
 १६.३४१. इंद्रियार्थ २.१२४, २.३३४,

५.१०९. (३) भाव, अभिप्राय, तात्पर्य. आखरें
 पृसिलेयां न पूसे। अर्थु जैसा ॥ ८.१७४. अर्थु बोलाची
 वाट न पाहे। ९.२७. ९.११२, १०.१३९,
 १४.३७, १५.५४०, १८.८६, १८.१४५०.
 श्रुतिस्मृतिचे अर्थ १७.८५; अर्थजात १.४०,
 १८.१४४५; अर्थध्वनि १.७; अर्थभरित ४.२११;
 अर्थवाद, अतिशयोक्तिपूर्ण वाद, ३.१९२;
 अर्थशोभा १.४; अर्थानुष्ठानें, शास्त्राभिप्रायानें
 वागून, १७.४०; अन्यार्थत्व १५.४७१; इत्यर्थ
 १८.१४५, १८.१६४१; उपनिषदार्थनगर
 १७.३३१; एकार्थत्वे १८.१२३३; एकार्थीर्थे
 १५.४२२; ग्रंथार्थ १३.४५८; १३.११५८;
 ग्रंथार्थदीप ५.१४१; गीतार्थ १.६६, ४.२२२,
 ६.११, ९.२२, १०.३०, १०.३८, ११.१४,
 १२.१८, १३.३२९, १३.११५४, १३.११६०,
 १७.२०, १८.२७, १८.१२२४, १८.१५१३,
 १८.१५१७, १८.१७५७, १८.१७६०;
 गीतार्थग्रथनमिसें १८.१७४०; गीतार्थनिधान
 १४.१९, —सागरीं १०.२१; ज्ञानार्थ
 १३.८३९, १३.८४२; तत्त्वार्थ १२.१७९;
 द्वैतार्थ ५.३; नानार्थरसरसालें ७.१८१; भावार्थ
 ३.१७, ६.१२५, ६.१३४, १२.११; यथार्थ
 ६.२९२, १६.११९; यथार्थज्ञान १५.४७१;
 वेदार्थ २.२६३; वेदार्थसागर १.७२; व्यर्थ
 १२.१२१; शास्त्रार्थ १८.३६५; श्लोकार्थ
 ६.१३४, १३.३३४; सदर्थे, खरें पाहिलें तर,
 ९.३७२; अर्थे...पाठें १८.१६६२; वाच्ये अर्थे
 १८.१६६४; श्रवणें पाठें अर्थे १८.१६७३.

अर्थ—एकाचे दोन समभाग, निम्न. अर्धोदकें
 निमाले, स्वतःच्या उंचीच्या अर्ध्या पाण्यांत बुडून
 मेलेल्यांनीं जलसमाधि घेतली असें म्हणतां येत
 नाही, १८.१९२; अर्द्धाद्धें, अर्ध्याच्या अर्ध्यांत,
 पाव श्लोकांत, (अज्ञानं यदतोन्वया, गीतेंतील
 १३.११ या चरणांत), १३.८४८; अर्धनारीनटेश्वर
 ९.२६९, १८.५०; अर्द्धोन्मीलनस्थिति, डोळे
 अर्धे उघडे अर्धे मिटलेली स्थिति, ६.२०३; सार्द्ध
 सार्द्ध प्रांतीं सांद्धनियां, दीड दीड अंगुळें सोडून,
 म्हणजे वर सांगितलेल्या चार अंगुळांपैकीं वर
 दीड व खालीं दीड अंगुळें सोडून, मध्यभागीं,
 ६.१९५; एकार्धे, एका पायानें पांगळें, दीड

पायांचें मूल, ४.३३, एकाधें हा पाठ संभवतो; आर्धिया न्हवति, सर्व विभूति तर नाहीतच, पण अर्ध्याही होणार नाहीत, १०.२३८.

अर्पणें—भक्तिपूर्वक देणें. कर्मफल ईश्वरीं अर्पें। तत्प्रसादें बोधु उद्दिपे। १८.२२६. १.२५३, २.२७१, ३.१३०, ३.१८३ (वीं), ४.१४४, ८.५१, ८.७८, ९.२२५, ९.२६३, ९.३४९, ९.३८४, ९.३८८, ९.३९८, ११.६९८, १२.१२३, १२.१५४, १३.३८९, १७.२८१, १७.४०४, १८.१३७४, १८.१३७७. अर्पावेयाचेनि मीसैं ९.३७८; ईश्वरीं अर्पावेनि १८.९८९; अर्पण ७.१३९; ब्रह्मार्पणक्रिया १८.१४३१.

अर्वाचीन—अलीकडचें, हल्लींचें. १३.४१.

अज्हां—अलीकडे. अज्हां परौतें १५.७५.

अलंकरणें—भूषणें. तो आपुला अलंकरितु। अलंकरिता ॥ १.८२. १.४५, १०.४३. अवयव अलंकरले ५.१३८; राणिवा अलंकरेजे ६.३५६; अलंकारणें १८.६९२; अलंकार १.४४, २.१६७, ८.१७१, ८.१७६, ९.६४, ९.७६, ११.२०७, १८.१७४६; अलंकारदसा, अलंकाराची स्थिति, १५.५१८; वोडंबरिचे अलंकार, जादूच्या खेळांतील दागिने, ९.१७२; विश्वालंकार ६.९८; आसन अलंकार परिधान, बैठक, भूषणें, वस्त्रादि, १३.४१९; अलंकारत्व, १४.१२३; अलंकृत, शोभविल्लें, १७.१७५, १७.३०७, १८.८७०; आलंकरलें १८.८३६.

अलग—निराळी, दूर. ६.४३४.

अलंगणें—आलिंगणें पहा. आलंगितेन विण अलंगी। सकाम करी ॥ १५.८५.

अलिउल—भुंग्यांचा थवा. माझीं सांपडलेनि अलिउलें, आंत सांपडलेल्या भुंग्यांमुळें, ११.२४५.

अलुकी—अळकेपण, आसक्ति, भूक. ३.२२२. बहुवा अलुकी, फार आसक्तीमुळें, ९.७.

अलुमालु—थोडें, लहान. ६.४३३, ९.३७९, ९.५२९, ११.३८, ११.२४१, ११.६६८, १३.२८७, १३.३१५, १३.७२०, १३.९८०, १६.४१३, १७.२९७. अलुमालें स्वार्थें १३.६८३; आलुमालु ६.१७५, ६.२७५.

अलू—थोडासा. पाहातां ब्रह्मा हिं अलू। उणा चि दीसे ॥ १६.३५६.

अलोलिक—नाविन्यपूर्ण, सुंदर, सुकुमार. ११.५५९. अलोलिक ११.२१६, १३.५३१, १३.१०२९, १५.५१, १५.२०६, १६.४००.

अल्प—थोडें, कमी, चारीक, थोडा. तेंच अल्प मी अतिमंद। काय होयें ॥ १.७३. तेंच अल्पें जशी आधार। तृप्ति राखे ॥ १७.१२८. २.२३७, ५.३५, ११.१२. अल्पक, दरिद्री, १६.२२५; अल्पायु ११.३८४; अल्पोदकिचा मासा १३.७३७; अल्प ना बहुवसु १३.११०३.

अल्हे—लवकर. १६.२८.

अव—शब्दास जोडून. पावून, ग्यां, हीन, अभाव या अर्थी.

अवकण—फोल धान्य. अवकणाचा राशि, धान्याची रास असा अर्थ येथें द्यावा, ९.४५.

अवकला—वाईट अवस्था. १६.१८१. अवकला आणिली ९.१९७, —करीति २.२१८.

अवकाल—अकाल, भलत्याच धर्ती. अवकाली आभाल ६.४३३.

अवकाश—जागा, पोकळी, वंत. माणें परियसां मना अवकाशु। दर्शनिया ॥ १.८८. देखी आकाशा आणि अवकाशा। भेद कां नाहि जेसा। ५.३०. आघवां अवकाशि जेसे। अवकाशु दर्शन आकाश असे। ११.५२७. अगा पकू नि अवकाशु। आकाशातें ॥ १३.३५५. जी आपुलेनि अवकाशें। अगाध धेपे कलशें। १८.१६०३. ६.४०, ६.८३, ६.३९६, १०.७०, ११.१८२, ११.२६८, १३.३५५, १३.९२८, १५.५१२, १८.५०६, १८.१०२४, १८.११४२. अवकाशि जेसे आकाश, पोकळीत जेसे आकाश मानवें, १३.८८७; आठवा अवकाशु आला, मानावर येण्यास स्थान मिळालें, आत्मानंदांत मिळाला, १८.२८६; अवकाशु चि अंबर १६.३७१; जिये जिये अवकाशी, ज्या ज्या स्थानी, १३.४३४.

अवगमणें—समजणें, कळणें, वाटणें. मन अवगमलिया दोन्ही। मीमांसा श्रवणस्थानी। १.१६. अवगमितां ३.१६; अवगम्य, जाणण्यास योग्य, सोपें, ९.५४.

अवगलणें—चुकून राहणें, दासलणें. अवगलि

अवगलला कुहा जैसा ॥ १३.३७६. विपाथें जें
अवगले । १६.३९९. अवगालणें, वाळून टाकणें,
१८.२०२; अवगाला, गाल, ७.७६.

अवघडणें—कुंठित होणें, अडचणींत सांपडणें,
त्रास देणें. मग सर्गथा बुद्धि अवघडे । २.३२७.
अवघड १०.६७, १८.६४३; अवघड धूं, त्रास-
दायक धूर, १८.७७७; अवघडे...उजू, वेडीं-
वांकडीं...सरळ, १३.१०५६.

अवचटें—अकस्मात्, कदाचित्. ना तरि जांभेया
पसरें मुख । तेथ अवचटें पडे पीयूख । २.१९५.
अवचटें कापरा । माशि सांपडे हीरा । १०.७६.
८.२०३, ८.२४२, ८.२४५, ९.५१०,
१०.२६८, ११.३४८, १३.४४८, १३.७६३,
१४.२१७, १६.४३५, १८.३६७, १८.४८४
(टें), १८.७१९.

अवचित—अकस्मात्, सहज रातीनें—होगारा,
असगारा. शेषकर्म अवचिते गजबजौनि १.१५४;
अवचिता सिंहें दीसे १.२३७; अवचिता
६.१६८, —ति १८.१५, —ती ८.६९,
१३.६२, —ते ९.२२६, —तें १५.२६१;
अवचितेपणें १३.५२६.

अवज्ञा—अनादर. ३.१९२, ९.३६, १३.१९३.
अवज्ञेचां कुवोलें १७.३०४; अवज्ञा आणि
कामना, अनादर व कामवागना, १८.२००.

अवंतणें—आमंथण देणें. तें मंत्रसारदुःखासि अवंतणें ।
उगारिलें गा ॥ ९.४३८. दान्यु अवंतुनु १३.६३४;
आवंतणें, परि श्राद्धा लावि जेमा । आवंतिला राऊ ॥
१७.१८४, नागा दीठि घाल्नि पोरें । आवंतुं
जाशे सोदरा । १७.२८५, कालें रण आवंतिलें
११.३४१.

अवतरणें—ज्वळीं येणें, उघड, प्रकट होणें. भी
साकाश होउनि अवतरें । ४.५०. शब्दु पाठि अव-
तरे । कृपा आर्था ॥ १३.२६२. ४.४२, ६.२५०,
१०.३०६, ११.१४३, १६.३१, १६.२७९,
१४.३८९, १५.३०८, १७.२९७, १८.३०८,
१८.५४०, १८.८०४, १८.१०५९. युगीं
युगीं अवतरिजे ४.५६; हातु अवतरे, सदळ
हातानें वाढते, १३.११४४; अवतरविणें
१३.४, १५.५४३; अवतरणें ६.३४७,
१४.४१०; पारुष्य अवतरण १६.२४३;

भावांचें अवतरण १३.४; स्नेहाचें अवतरण
११.४२; परब्रह्मअवतरण २.२९०; अवतार
१०.२८७, ११.१७९, ११.६०४, १३.८२१;
तपावतार ९.४७२; मंत्रावतार १.१०९.

अवदशा—दशा पहा.

अवधान—लक्ष. तंव अवधान अर्जुनाकारें । मूर्त
जालें ॥ १५.६८. १.६२, १.८१, ३.६७,
४.२१३, ६.१३६, ६.४९२, ७.१९३,
७.२०१, ९.१, ९.२, ९.२४, ९.९६,
९.५२९, १०.४९, ११.१५, १२.१९,
१३.१४, १३.४२४, १३.९४६, १४.६१,
१६.४७०, १७.३०७, १८.२९, १८.३०१,
१८.५२५, १८.१३३२. अवधानांची आंजुली
७.१८०; अवधानाचा चारा ९.२६; अवधा-
नाची दीठी १६.२७३; अवधानाचेया लवलवा,
जोर येतो, १३.११४५; अवधानाचें वाणेपण
१८.५९१; अवधानाचा वापसा ६.४८८;
अवधानाचा विडा पाडड १८.४६; अवधानांची
सर्व सेना १४.३९; गोमटें अवधान १८.१४३;
चांग अवधान १६.१३५, १८.७२९; चांगें
अवधानें १३.१८३; अवधान ठकलें ७.१९५;
अवधान धाण ९.१२; अवधान बाहिरें होये
१८.७६७; अवधानाचें सर्वांग केलें १३.१०८७;
सहस्रा अवधानाची एका चि पांती बैसो, एकच
पंगत बसावी, १३.३७०; अवधान मागुत
वा(पा)उलीं पलवणें यतें, मागल्या पाउलींच
पळवणें, पळ काढतें, १३.३२३; अवधानामृतें
११.१९; भजनअवधानीं १३.४५५; सावधान
७.१९९.

अवधारणें—ऐकणें, लक्षांत घेणें. झणे निवृत्तिदास ।
अवधारिजो ॥ १.२. तो अवधार वाक्यपूजा ।
ज्ञानदेऊ झणे ॥ १५.५६५. अवधारा १.२८,
९.२६, ९.५१७, १३.६४८; अवधारा हो जी
९.५२७; अवधारां १.६६, ५.१६४, ६.१४०,
९.९, ९.३३, १०.१२९, ११.९४, ११.३२८,
१३.३१६, १३.३२०, १३.३३१, १३.३३७,
१३.८५६, १४.४०४, १८.१५६४; अवधारि
जो १०.३६, अवधारिजो असा पाठ घ्यावा;
अवधारिजो १.४९, ६.१, १०.६०,
११.१८, ११.४४०, १२.२४३, १४.१३६,

१८.८५, १८.३६०, १८.११३२; अवधारि
पां २.२३०, ३.१८२, १७.७५; अवधारिलें
६.३३७, ८.१, ११.२३२, १२.२१; अवधारि
७.१५ (रिं), ८.२२०, १०.१९९, १०.२२९,
१०.२७२, ११.३४३, ११.६७५, १२.९१
(रिं), १३.८९८, १३.९४१, १३.१०२२,
१५.५०६, १६.४१२, १७.१६८, १७.२००,
१७.३०५, १७.४०५, १८.१३७३, अवधारि-
(रिं) पां १८.१३३२; अवधारि १.१९३,
१.२०४, १.२२४, १.२५६, १.२६१,
१.२६६, २.३०, २.५०, २.१५५, २.३५६,
३.३५, ४.३१, ४.१२४, ५.८२, ५.१७८,
६.१५२, ६.२९८, ८.१८६, ९.१२६,
९.२१०, ९.३९३, ९.४१४, ९.५०१,
१०.२०६, १०.२५०, १०.२५३, १०.२५७,
११.५६, ११.६०, ११.२३१, ११.२५५,
११.५४४, ११.६८४, १२.२४२ (रीं),
१३.२१७, १३.२४१, १३.३६८, १३.४०२,
१३.४६५, १३.६७५, १३.८८६,
१३.१०३०, १४.६८, १४.१५८, १४.२३७,
१४.३३९, १४.३८८, १५.१७३, १५.५३५,
१६.१९६, १७.३८४, १८.१४, १८.२२५,
१८.५०२, १८.५०४, १८.८६४, १८.८९६,
१८.९६२, १८.१०२७, १८.१०९७,
१८.१२९९, १८.१३३६.

अवधि—वेळ, मर्यादा, शेवट. अधर्माची अवधि
तोडीं। ४.५१. २.२४१, ९.३४८, १८.१४३८.
अवधि तूटे ८.४०; सकलवाक्यअवधि १०.२८;
अवधी ११.५०९, १५.१०४, १८.७५४;
जीविता अवधी ६.४५५ (१), १३.५०,
१८.६८२ (२); एकावधी, साहचर्य, एकच
मर्यादा, १८.६८२ (१); निरवधि-धी, अधिक
वेळ, ६.४५५ (२), निःसीम, १.११२,
अफाट २.४३, अमर्याद २.१७२; परमावधी
४.२०.

अवबोध—बोधणे पहा.

अवभूत—यज्ञसमाप्तीचें स्नान. आत्मसमरसें
अवभूत न्हाये ९.२४३; अवभूथ, समरसीं
अवभूथ...जालें ४.१३६.

अवयव—इंद्रिय, गात्र, जेसे अवयव तरि आनान ।

परि एक वि देहिचे ॥ १.२४१. कां अवोर्ध्व
अवयवां । भाव देह ॥ १३.१५१. १.५,
२.३०२, ५.१३८, ७.६५, ८.६५, ११.५०६,
११.२६०, १२.१६७. देहिं अवयव १३.१०८०;
रूप अवयव ११.२७१; पीतावयव मांभटे
११.१३९; भस्मावयव १८.१७३; निरवयव
१३.१०००, निरवयवां (निरवयवां) १२.४०;
सावयव ६.२९४, ९.४३१, ९.४७५; सकल-
अवयवउचितें १७.१७१; अवेव, अवेव भाणि
शरीर । हे वेगळाले अर । १३.२१४, नेणा
भावानीताचे भाव । नेणा निरवयवाचे भाव ।
१३.१०००, ६.२९५, ६.४०५, १०.७५,
११.५२५, १३.२०५, १४.९७, १४.९८,
१४.११७, १७.३८६, १८.८६८; नाना देह
अवेवीं, अनेक प्रकारचे देह जेव्हा आतात, त्या
अवयवांचर, १४.१०७; दारीद्रीं अवेवां बोलीं
नेण, दारीद्रीं मुगें अवयव (एकच भाणि) आहेत
अगें समज् नवे, १५.१९४; अवयवांनि
६.२५३; अवेवसंधी (वीं), अवयवांच्या सांग्यांत,
११.१४९; सावेव ६.३७३, १३.२९५; अवेवी,
अवेवी (वीं) बोलीया । अवेवीं नि नेणा । ने वि
रूप ॥ १७.१०४, अवेवीं नि अवेवीं अवयवांनीं
आच्छादना आठ, कीं अवयव जेव्हा अवेवीं
रूप आठ, ते पहा.

अवर—कमी प्राप्ति. पर...अवर १४.६२.

अवलीला—लीला पहा.

अवलोकणे—पहाणे, प्रकाशित होणे. १.२६७,
१.१८८, १.२३१, १०.२३८, ११.२३९,
१२.१८, १५.३१३, १५.३९५, १५.४२०,
१७.६१. अवलोक, प्रकाश, भास, १०.२८८,
१४.५५, १४.७३, १६.१४६, १८.३०६;
अवलोकन १३.२७६, १३.४५६.

अवल्लाउ—आल. १८.१०९.

अवशिष्ट—उरलेले. ज्ञानयज्ञा (ज्ञा) शिष्ट
४.१५०.

अवष्टंभ—गर्व, अटगळा. अवष्टंभु आरुडोनि
९.४१०; अवष्टंभु युक्तविला १८.१६०३;
अवष्टंभहीन १३.५२७.

अवस—अमावास्या. ना तरि अवसेनां दिली ।
अटली दोन्ही विने जीली । १.१५. ना तरि अवसे ।

चंद्र गूढ ॥ १३.७८. १२.१०८, १५.४७६,
१६.७४. अंवसेचिये रात्रिचें १४.२४३; जैसा
चंद्रमा अंवसे पडिला १३.१००२.

अवसर—(१) वेळ, योग्य वेळ. म्हणोन जें जें
उचित । आणि अवसरें करुनि प्राप्त । ३.७८. ऐसें
सायुज्य आणि पुनरावृत्ति । इयें दोन्हीं अवसरा
अधीन आहाति । तो चि अवसर तुज प्रति ।
प्रसंगें सांगों ॥ ८.२०५. किंहुना धर्मि थोर ।
अवसरि उदार । १३.२११. १.८७, १.२६६,
५.४३, ६.२, ८.२२०, ११.२४०, ११.३९९,
११.५४४, ११.६६७, १३.४५८, १३.११६४,
१६.८६, १६.१९६, १८.८४, १८.६७७,
१८.१०९७. आजिचां अवसरि १३.५५४;
कव्हुणी अवसरीं २.१५५, कोण्ही एकीं
अवसरि १३.३९१, कोण्हि एकिं अवसरि
१५.३२५, कोण्ही एकिं अवसरीं १८.६४२,
येकिं अवसरि, एकाच वेळीं, ११.२३४; अव-
सरिचा प्रश्नु ४.२०९; अवसरिचा बोलु ६.६;
रात्रिचा अवसर ८.१६२, रात्रिचां अवसरीं
१६.२७०; गीताश्रवणअवसरि १५.५५७;
पितरकार्यअवसरीं १३.८१५; अवसरोचित
३.१८५, ५.४२, ९.३९३; अनवसर ३.२९,
९.२३१, १८.१४४८; अवसरी १३.२९७,
१६.५३, कें असे अवसरी १८.१०३८,
कोण्ही एकी अवसरि होवावी १८.१६०४,
बहुवा अवसरी १८.६७; अवसरें २.२३,
३.४४, ३.१२०, ४.४२, ४.१०८, ६.४५,
६.४१८, ७.३९, ८.२०२, ८.२१४, ८.२२४,
९.४२१, ११.४६४, १५.५५९; अवसरें
येकें ६.२५०; एके अवसरें ६.४१८; जीतेन
अवसरें ८.७३; महाप्रलयअवसरें २.१६१;
मृत्युचेनि अवसरें ८.७१; यथावसरें १८.१६८;
अनवसरें ८.२०३; अवसरीं, अवसरीं, वेळीं,
६.१५२. (२) भूतवाधा. अवसरीं घेतलें
६.५; मोहाचां अवसरीं १४.३२९.

अवसांत—एकाएकीं, अकस्मात्. पाठिं अवसांत
ये येअ । ६.६९ ७.१८२, ११.६१४,
११.६४५, १३.४४, १८.१०३, १८.३५२.

अवसान—धैर्य, मरण, मर्यादा. अवसानाचिया
गाठिका ६.३६४; देहावसान ८.१२५;

तृणावसान, गवताच्या काडीपर्यंत, १८.५२८.
अवसि—तिनिसांज, काळोखी रात्र. अवसि-
पहाटि १३.३०.

अवस्था—स्थिति. ५.१३१, १३.१३२,
१५.६१, १८.५३८, १८.८६०, १८.११८०,
१८.१३५४, १८.१६०२. अवस्था लागे,
आवड उत्पन्न होते, ६.१३१; दोनी अवस्था
१५.४९२, दोन्ही अवस्था, जागृति स्वप्न,
१५.४८२; तीन्हीं अवस्था १८.९९८;
अवस्थात्रय १८.३१८, १८.१२९१; अवस्थां-
तरीं १३.१३५; अवस्थाभेदप्रमदीं, अवस्थात्रय
तरुणींनीं, १८.१०६३; जाग्रदवस्था ९.११०;
मृतावस्था १८.१०४७; साम्यावस्था ७.१९;
स्वप्नावस्था ११.१२०.

अवागमें—समजेल अशा रीतीनें. १८.१३३३.

अविनाभाव—त्यावांचून अस्तित्व नसणें. तैसेनि
अविनाभावे । सूक्ष्मदशे आववे । व्यापूनि असे तें
जाणावे । श्रेय एथ ॥ १३.९०९. ४.११९.

अवेव—अवयव पहा.

अव्यंग—दोषरहित, परिपूर्ण. ९.५११, १८.६८,
१८.६४४, १८.८५१. अव्यंगवाणें १७.३७७,
अवेगवाणें, कांहीं बाकी न ठेवतां, पूर्णपणें,
१५.४१४; आवेगवाणेया, अव्यंगस्वरूपाच्या,
८.९०.

अव्हा—उगाच, भलतेंच. अव्हासव्हा चारी, वाटेल
तशीं भटकूं देतो, १३.७६९; पैशून्याचेनि
अव्हातें १८.१४८९, याचा अर्थ नीट लागत
नाहीं, सज्जनास हलक्या शब्दानें संबोधावे असा
अर्थ घेता येईल.

अव्हां—भलतीकडे. परिभ्रमरपण नव्हे । अव्हां जेवि ॥
१८.७१६.

अव्हाट—आडमार्ग. तेवि उजू वाट देखे । तो
अव्हाटेनि न वचे ॥ ८.२३९. अव्हांटा ३.९,
९.३१२, १०.११५; अप्रवृत्तिचा अव्हांटा
७.४७, ७.१२५, —चे अव्हांटे ७.१६५; अव्हांटा
सुये, वाईट मार्गानें जाईल कीं काय, १६.५६;
अव्हांटे वागवाद मोडीं १२.१४; उजू कां
अव्हांटा १२.१२१; येकि उजू येकि अव्हांटा
८.२३६; अव्हांटला, भलत्याच मार्गानें गेलेला,
अव्हांटलेयां जोडे । स्वर्गसुख ॥ ६.१५८,

अव्हांत्रीक—अवांतर, इतर. १३.५८.

अव्हेरणें—अनादरानें टाकणें. हे शोच्यता अव्हेरीं। पांडुकुमरा ॥ २.२१. उत्तमातें धरिजे। अधमातें अव्हेरिजे। १२.१४४. १.९२, १.२६२, २.५४, २.६०, २.१२२, २.१९६, २.२५९, ३.१९१, ८.१३४, ९.५६, ११.५३३. अव्हेर १.२३१, २.२७६, ११.६१५, १३.३३१, १८.१४१, १८.७६७.

अंश—भाग, विभाग. मनुष्याआंतु अंशु। माझा जाणें ॥ १०.७४. जेथ संपत्ति आणि दया। दोन्हीं आलिं असति एका चि ठाया। ते ते जाण धनं-जया। अंश माझे ॥ २०.२८३. तरि ताकाचे अंश फेडणें। यया चि नांव लोणीं काढणें। १५.४३१. ६.२६८, ८.३८, १५.३०५, १५.३११. एकीं अंशीं ११.२५८, एकें अंशें १८.१६७०, येकें अंशें १०.२९३; गोलकांचे अंशांश, ब्रह्म-गोलकांचे (८.२१) पोटविभाग ८.२३; जडाजडीं अंशीं १३.१३७; मदंश १५.३२७; शुभाशुभीं अंशीं, बऱ्यावाईट सुखदुःखांच्या कर्मविभागांत, १८.३०५; समुद्रांश, तरंग हा समुद्राचा अंश, १५.३१२.

अशंकडी—अडचण. शब्दाचिया अशंकडी। १६.५.

अंशु—किरण, कमलवाने विकाशु। करी रवीचा एकु अंशु। १८.१३६७. अंशुमाली, सूर्य, १५.२६७, १५.२७६, १८.१५२२; चंडांशु, चंड पहा; शीतांशु, चंद्र, १८.४९३; हिमांशु, चंद्र, ६.२९.

असक—सगळा, संपूर्ण. ब्रह्मकटाहो घालावा। असाका दाढे ॥ ११.४२५. असकी, ११.४०५. असिक पहा.

असकरणें—धिकारणें. ११.५४१.

असणें—राहणें, जगणें, अस्तित्वांत असणें, कायम असणें, वागणें. मग आपणपां चि आपण असे। अखंडीत ॥ ६.१०५. तरि आहासि जिया भंगीं। तियाचि अस ॥ १२.११४. नेदखणेन जें दीसे। नाहिपण चि जें असे ॥ १८.१५१८. असणें—आकारेंविण असणें ८.८६ (१); जेयाचें कर्म असणें १८.३९३; तें हिं गीलुनि जें असणें १८.९७६; मज चि माझि असणें १०.१९६; असणेंयासि, अस्तित्वांत राहण्यास, आधार होण्यास, १०.१९९. असत-तु-तू—हा पथ चि

असतु गेला। सेजेया गांवा ॥ १.५१८; असत चि असे १५.३५६, १५.४५५; असतु इयें बोलणीं १०.१५; ते असतु, ते राहोत, २.४६; असतु इयें वायाणीं ९.१८५; असतू चि, तसान्च कायम राहोत, १३.१०८९; असतू चि असे १३.१०७१, १३.१११५; असतू चि आहे १३.१०१८; असत—अमणारा, राहणारा, जेसा जनामाजि येवचर। असा चि असा नव्हे गोचर। ५.१८, तें आपुलें आपणें। असा चि होउनि आरोपे। १८.१७३; असतें येचिजेल १४.१६४; भूतां माझि असता ९.८२; पामिं चि असतु ५.८०; म्हा असता ७.११९; हा असता चि, असान्च उपाधिगित राहणारा, २.२३५; असतेंन उपाधी नाकलिजे ५.२४; असते...डोले ६.७३; असति कीर्ति २.१९८; असतिये कीर्ती नाशु २.२०; असती...दीडि ८.२१०; असता दीपु, जळत अग्न्या, १.२४६; असतेनि देहवर्म ३.१४५; असता दीपु २.२२२; असता धीरु १.१९१; असती नित्यता ८.१८; असतें पौण्य १.१८९; असता प्रकाशु १.२३९; असती प्रतिष्ठा २.२७; असतिया प्राणियां १७.२६१; असती चि वस्तु ६.७१; असतु विश्वाभासु १८.२०९; असता संगु ३.२३०; असतिये ममृद्धी ३.११९. असतां—मागां असतां १७.३३०; हानीं असतां १८.२८०; होउनि असतां ८.६१; असति—आलिं असति १०.२८३; आले असति १.१७१; कोदलें असति ८.१४; जेणे असति तेजेयां १२.८४; राहूनि असति अमर ९.२९३; होति चि असति १६.४०७. असतेपण—माझे असतेपण लोपो। १३.११७, असति ११.२७२, १७.८. असां—घालीतसा (सां), घालीत आहां, १८.२९०. असायें—राहणें, निश्चित राहणें, ९.४८६. असिजे ६.२८०, ८.७२, १४.३४६, १५.१३२; १७.२५. असिलेपण १५.१३९, १८.१११०. असे—राहणारे देखी। तो असे पारि नाहीं। ५.७५, जो जेथ जेथ पाळें बसे। निया तेथ तेथें चि असे। १८.११०; अशीन असे ३.४०; आहणें असे १५.४३२; उडिलें असे १७.७३; जें एक धि असे तेयाचें दोनि दावी

१८.१११७; तदाकार असे १३.८६९; देखत असे ८.८६(१); प्रकटली असे १.३२; बोलतु असे १८.१५६९; जें वस्तु असे १३.८६९(२); विकरति असे २.२४३; वर्तत असे १४.३४१, -तु असे ५.४०; सर्वांचां हृदयीं असे १३.९३३, सिकवितु असे २.२९; होउनि असे ४.१०५, ११.६८३; कें असे नाहीं, तें आहे कीं नाहीं, ९.९१; नाहीं आणि असे ९.९०. असे—शब्दांस जोडून, आवडतसे ४.११; करीतसे १५.४६; कीजतसे १८.२६१; जालासे १.१२०; दीसतसे १.११९; नांदतसे १५.४११; धांवतसे १५.२१०(२); प्रसवतसे ३.१३६; फांकतसे १५.२१०(१); वर्ततसे २.३४; समातसे ८.५५; ह्मणतसे १३.९५३. असें—इच्छितु असें १३.६; देखतु असें ११.२७६; आठवीतसें ११.४९७. असो—राहो, पुरे, असूं दे, असेना कां, तरि आतां देह असो अथवा जाओ । ८.२४६, देहबंधु असो अथवा जावा । ८.२५५, असो आंढें जाओ ८.८१; याच अर्थी आतां, तरि, परि, तें, हें, बहू, बहुत, केती बोलों, ह्मणुनु, ह्मणौनि या शब्दांवरुन—१.११३, २.१९०, ४.१५३, ४.१९०, ६.१८५, ७.१३२, ९.९८, १२.१२७, १२.१७८, १३.९९०, १३.१०४२, १३.११४१, १५.२७, १५.१०८, १५.१४२, १५.२०२, १५.४५०, १६.१०१, १७.४२८, १८.२९३. असों—आहें, बोलत असों १३.७२५. असोनु—हें असोनु, हें असेना कां, ६.१३९. असौनि—कर्म असौनि, १८.३९८; शरीरीं असौनि, १३.१०६५. नसणें पहा.

असक्त—अशक्त. अंगिकें असक्तपणें, आंगच्या अशक्तपणामुळे, १६.२९८.

असंघडणें—अयोग्य असणें. जें विचारितां चि असंघडे । ४.१७६. असंघडी, चमत्कारिक, विचित्रपणाची, १३.९७२; असंघडें बोलों, असंघडपणें सांगावें, १५.२७२.

असंभड—अतिशय, कल्पनातीत. १३.३२.

असिक—सर्व, पूर्ण. १४.२५५, १७.४८, १७.१८६, १८.६०४, १८.१७०३. असिकें कर्म १८.१७६; कर्म चि असिके(कें) लागले(लें)

१८.२२४; वस्तु असिकें वस्तुत्वे, वस्तु पूर्णपणें वस्तुत्व ठेवून, १४.२७४; असिकें राहे, पूर्णत्वानें राहतें, १८.१६४२.

असिवार—घोडेस्वार, तरवारबहादुर. ९.१७२.

असुरवाडी—सुरवाड पहा.

असोस—पुष्कळ, अमर्याद. मोराचां आंगिं असोसैं ।

पिसैं आहाति डोलसैं । आणि एकली दीठि नसे ।

तैसें तें गा ॥ १३.८३३. १४.१०, १४.२४४.

असोसैं वेचें निगति १५.१०२; असोसैं मूल,

फार खोल मूळ, १५.५७; असोस रान, अफाट,

दाट रान, १६.४४५; असोसैं तुरंबित १६.३६१.

अस्तवणें—अस्तास जाणें, मावळणें. तेजें सूर्यु तैसे

उजल । परि तो अस्तवे हें कीडाल । ९.२०३.

अस्तवलें १५.५०८; अस्ताविला १३.७२७;

अस्तवावेया ९.४९७; अस्तवेना ६.१०५;

अस्तवे काला १३.७४९. अस्त—उदो अस्तु

३.२०२; उदोअस्तूंचा १६.१४; अस्तु गेला

६.४३२; अस्तगिरिचां उपकंठीं १२.३५.

अस्तमान २.३२५, ८.८९, ११.६५०,

१३.९३, १५.५४; देहास्तमान ८.३३.

अस्ति—हाड. अस्तिगत, हाडांतील, ६.२१८;

अस्थि—अस्थिचे नले ६.२३४.

अस्तोव्यस्त—अव्यवस्थित पसरलेलें, अफाट.

११.३७६.

अहं—मी, मीपणा, ताठा. तिये अहं बैसे अहंते ।

मूलिके चि जें ॥ १४.२९०. जेयाचें अहं विश्रमे ।

आत्मरूपि ॥ १५.३९१. तेया अहं वाचा आंग ।

देउनि शरण रीग ॥ १८.१३१०. अहंकर्तृत्वाचा

वाड, मी करतां याचा जोर, १५.३३१;

अहंकृति १२.१८३, -ती २.९८, १७.१७२;

अहंकृतीभाव १८.४१९; अहंधूप १५.७;

अहंबुद्धिविण ६.४४; अहंबुद्धी ३.१२८;

महदहंबुद्धि, महत्तत्त्व व अहंबुद्धि, १५.१०४;

अहंभाओ १६.३८९ (२), अहंभाओ ५.९४,

६.११६, ८.४४; अहंभाव ४.१०७, ५.५६,

६.१८७, ६.३०५, ७.८१, ७.९५, १०.९३,

१८.१२६८; अहंता, सोहं पहा; अहंभावियें,

अहंपणाचें, ७.३४; अहंमति ७.१०३;

अहंमम १८.४०५; अहंममता, मी, माझें हा

भाव, ९.६१; अहंममाधि, मी, माझें ही पीडा,

१५.४५८; अहंमान, मीपणा, १६.२३३; देहाअहंमानभूल १८.३७९; सर्वत्रताहं १८.१२४३. अहंकार—जै अहंकारा तनूमी । वालभ पडिलें । ७.१६०, तैसी पांचां हिं गांठि पडे । जै देहाकार धडे । तै नाचवी चहूकडे । तो अहंकार गा ॥ १३.८२. २.३६६, ३.२४४, ५.६२, ६.८४, ७.१८ (अष्टधा प्रकृतीपैकीं एक), ७.२१, ७.७३, ७.१६२, ९.३.८, ११.५८, ११.६५४, १२.१०१, १३.५०, १३.७३ (इंद्रियशकांपैकीं एक), १३.५२९, १३.९६३, १४.११३, १६.६९, १६.३८९ (१), १६.३९१, १६.३९४, १८.१६८, १८.६९५ (अंतःकरणाच्या चार चिन्हांपैकीं एक); १८.६०१, १८.१०४४, १८.१२७१, १८.१२९३; अहंकाराचा कुरुठा ९.४०४, —चा भूतसंचार ७.१००, —चें रज ८.१३३; अहंकारावरि १३.१०९; अहंकाराची वारी सरे ११.६८४.१; अहंकारासिं सल सुण १३.१११; अहंकारत्व १४.९१; अहंकारनिद्रा ८.३४; अहंकाररज्जु १८.९११; अहंकारलोप ११.६८४ (२); अहंकाराचल ५.१३१; अहंकारारूढ ३.१७६; निरहंकाराचा हंकार, निरहंकार आदि हाच अहंकार, १३.९९७; निरहंकारता १३.५३२; महदहंकार १५.४४५; वित्पत्तिअहंकार, व्युत्पत्ति,

पांडित्य यांचा गर्व, १३.७२२; साहंकारें १८.६०२; अहंता १४.२९०, १४.३०८, १५.४३, १५.३६४, १५.३९६, १६.१३३, १८.४११, १८.४१५, १८.१६००; अहंतादि-भाव १५.२४९; देहअहंता १५.२०५, १५.३१३, १६.३; देहाहंता १५.२६०; मूलअहंते ठेळा १४.३००; साहंता १३.३५१; कोहंविकल्प १५.३०; सोहं १५.५०८; सोहंता १६.१०; सोहंतेज ५.७; सोहंतेष्टि १४.३८९; सोहंभाओ ६.११५; सोहंभाव—चें १.५१, ७.०८, १२.३२, १२.४०; सोहंभाव-प्रतीती २.३०९; सोहंभावमहुरें (सोहंतेज) ६.११५; सोहंभावमरोवरी(री) १२.०८५; सोहंभाव-सुहावेया (गहायक) १४.२; सोहंभेरीं दक्षिणी ४.१३५; सोहंमिष्टि ५.४३८, १२.१, १२.१७. अहलि—(१) अहंतेष्टि, मनांतेष्टि, १.७.७. हा अर्थ त्याच्याम उपपत्ति मांरुत नाहीं. (२) विचरतेष्टि (आतलणें) अगा अर्थ वेतल्यास पुढें 'विभुले' या दाव्यानें पुनर्मांरुत होवें. अहस्—दिवस. राति पदा. अहिर्निशी, रात्रिदिवस, १५.३८९; अहनिशी ४.१३७. अहिक—गृहिक. ४.१३७. इहिक पदा. अहो—संशोधन. ९.५१७, ९.५२७. अहो जी १०.१३७.

आ

आ—शब्दास जोडून. पुढें दिलेले कांहीं विशिष्ट शब्द निरनिराळे अर्थ दाखवितात: (१) पासून. आजन्ममरणांत १४.१४५; आबालसुबोधें १८.१७२१. (२) पर्यंत. आकंठें १७.२५७; आपादकंचुकित ९.५२२. (३) व्याप्ति. आकुल, धूमाकुल ८.२२९; आक्रमिला २.३५०; आक्रांत १५.३८०; आपाद ११.२४२; आवह ९.२४७; आप्लविजे १.२५५; आसारे १५.१०६. (४) जवळ. आकर्षिलें ११.४७०; आकार २.१६६; आकारे १३.९२६; आगम १८.३४३; समागम १८.३०६; आधार १.७५; आपादिलें ३.५१; आहुती ८.४७. (५) वर, अधिक. आक्रोश १३.३३९; आताप, वाताताप ५.११३;

आपूरिलें १.१६०; आरूढति ८.२६५; आरो-पुनि १.२२०; आलोच ११.६०६; आलोठ १८.३८०; आहत २.३२३; आमाण २.१०६. (६) कमी. आकुंचे ६.२३७. (७) विरोध. आगमन १५.१८७; आरोचक १२.१०६; आलंछन १८.१७७७. आइकणें—गृहकणें, मनां विचरणें. तें आइक हो अंतरे । जिवानेति जीवें ॥ १२.७६७. आइक—१.१०३, २.१०३, २.१२५, १०.२०१, १४.३६७, १७.१२३, १७.१६५, १७.१९९, १७.२१४, १७.२२३, १८.१९७, १८.८५२. चांगें अवधानें आइक १३.१८३; बहुते आदरेसीं आइक १८.१४७५; अलें आइक

१७.१२३; चिनवणी आइक ११.४३९, आइकणें, कथेचें आइकणें ४.२१९. आइकता, ऐकणारा, आइकतेया पडतेया १८.१५२८. आइकतां, २.१७४, २.२१८, १५.३९४, १७.२१९; अति सकौतुक आइकतां १.२७३; आइकतां बुद्धी आणिजे १३.१७६; श्रवणांमाझि आइकतां, फक्त कानांनीं ऐकूनच, ४.२२१. आइकति १.१६३; आइकतु आहे ५.४१. आइकवणें—किं नादापुढां आइकवणें, ध्वनीला आणि ऐकवावें लागत नाही, ९.१०. आइका १.१७४. आइकां १.३४, १.६९, १०.४४, १७.३७६; कथा आइकां २.८०; निरूपण आइकां १८.५८. आइकावे—वानावे आइकावे १८.३९७; आइकावें ८.७५. आइकिजता नादु, ऐकला जाणारा ध्वनि, १५.५१३. आइकिजे, जे अहिंसा कार्नि आइकिजे। १३.३१२, ऐकण्यांत येतें, ऐकियांत आहे, १.२६१, २.३९, २.५३; आनी सुखांतरिं आइकिजे १८.२८०; देखिजे आइकिजे ११.५७६. आइकिजो, ऐका, १७.४३०. आइकिलें—मोटकें आइकिलें ११.४८१; देखिलें आइकिलें १०.२६९; आइकलेया किं १०.१६५; आइकिलेयां १८.१७२३. आइके, नाइकावें तें आइके १३.७७५; कैसेनि आइके, कशी बरें पटेल?, ८.२३२. आइकें, ऐक, १०.१९५. आइकें, ऐक, १.२०३, १.२७१, २.१, २.६१, २.८२, २.१०८, २.२६४ (इ), २.३०१, २.३१५, २.३२९, ६.२६८, १०.१९७, १३.१०१, १४.३, १५.६७, १५.२५९, १५.३६५, १७.१९४; अर्जुना आइकें, २.३२९. आइकैजेल, ऐकली जाईल, ९.४९६. आइकों, ऐकावयाला, आइकों धांवला, १५.४२७; गीत चि आइकों, ऐकावें लागतें, १०.१३९. आइकोंनि, १.१३६, २.२९, ११.६९५, १२.२२८, १३.५७६; देवाचा बोलु आइकोंनि १८.६१; आइकोंनिया २.२१४, आइकोंनियां ३.५०; चांगें आइकों आइकोंनियां १३.१०३८. आइकौनु १३.८२३. नाइकणें, पाणुनि नाइकणें पात्रे। तंव आइकोंनि घाली आधवें। १३.५७६. नाइकणें तें कानू चि घाली १४.२०७;

हरब्रह्मीं कार्नीं नाइकिजे, शंकर व ब्रह्मदेवाला ऐकावयालाही मिळत नाही, ११.५७३; नाइकति दूजेयाचिया गोठितें ८.१९०; नाइकती १६.४३१; नाइकावी १३.१८८; नाइकावें १३.७७५; नाइकिजता नादु १५.७४; नाइकिजे १०.२०; कार्नीं नाइके ५.९०; मातु नाइके १८.३८१; नाइकें ११.१०७. आयकणें, आयकिलेया, ऐकतांच, २.२१२; आयिकणें, आयिक, १७.३२५, १७.३३८, १७.३५०; आयिकणेयां, तेयां आयिकणेयां, त्यांच्या ऐकलेल्यांच्या, १३.१०३९; आयिकत खेवीं, ऐकतांच, १७.३२४. आयिकति, १२.२२४; आयिकों ठांतां, १६.११८; आयिके अथवा भेटे १३.४७६. आइत—(१) सहज, तयार झालेलें, स्वयंभू. किं शेणीं आइता उपेगा गेला। पांडवांसी ॥ ६.१३७. ४.१३३, ६.३०९, १०.१७८, ११.६३७, १३.५४४, १३.१०४३, १४.२९०, १५.४३२, १५.५३८, १६.३८०, १७.२८४, १८.३९६, १८.८२८, १८.१२१८, १८.१३९६. एकखंड चि आइती ८.४३; सडिया आइती ७.१२७, ११.६६४; आइती परिजितेया (सहज रीतीनें), ११.२९०; आइतें ओगरुनि ठेविलें ८.११; आइतिये...राणिवे बसे ६.४६४; आइती रेख १५.१३६; आइतेपणें १८.१७२५; आयित, आयितां...व्यापारिं १३.१११२; आयिता ना रचला १३.११०६. (२) विस्तार पावलेले, तयारी झालेली. गंभीर वाचा ते आइती। गर्जनेची ॥ २.७८. १३.५९०, १८.१४८७. आइती कर्मप्रवृत्ती १६.३२८; आइतिसिं वाढे १४.२५२; आइती सांघें १८.१७०८; संभ्रमाचिया आयती १३.१८१.

आउख—आयुष्य. १५.२२. आयुष-प्य पहा.

आउठ—औठ, साडेतीन. देवा तूं अक्षर। आउठाविये मात्रेसि पर। ११.३०२, उँकारापलीकडचा. आउंठ हात १३.१३; आउठहातेपणें १६.१७८; औठ, औठे बलणीं, साडेतीन हात बळगांत, ६.२२३.

आउत—औत, शेतकीचीं हत्यारें, साधनें. घडीत आइ करणीं। आउतीं दाहें ॥ १८.४५१. १८.५०३.

आ३०—आव पहा.

आंकणें—मोजमाप घेऊन खूण करणें, कस लावून ठसा मारणें, स्वाधीन होणें. जे आंकूनि नाणें विस्तारी. ७.२६. जो रसनेंद्रियांचा आंकला. ६.३४५. आंक, अंक, कस दाखविणारा छाप; पाटाचें आंक, १८.६००; आंकसाला, कसान्चा दगड, टांकसाल, १८.४८९; आंकणा, खोडा, कृतांतु आंकणा घातला. १.२००.

आकर—सांठा. कुसुमाकर, वसंतकटु, १०.२६०; रत्नाकर, समुद्र १८.८४९.

आकर्णणें—ऐकणें. आकर्ण १४.३२०, १६.६७; आकर्णि १८.६२७; आकर्णिजे, समजावी, १.५४, आकर्णिजो १५.४४; आकर्णितां १३.६४१; आकर्णिली १५.५४२; आकर्णन, १७.११८, १८.१४७९; आकर्णीं निरोपिली, समजावी अशी सांगितली, १८.३५०.

आकर्षणें—ओढून घेणें. १६.४७०. आकर्षिते, ओढणारे, १८.७०.

आकलणें—समजणें, मिळविणें, स्वाधीन होणें. तैसा तो धनुर्वर महामोहें. आकलिला ॥ १.१९०. १.२६९, २.१११, २.११९, २.३१३, २.३३६, ४.१४७, ७.९७, ८.९३, ८.१००, ११.१११, ११.२८५, १८.१२४१, १८.१७६२. कृपा आकलिला २.४; गुणी आकलिला २.३४२; मोक्षातें आकलिति ३.४३; योगें आकललेनि ८.९३; आकलता, तो काह्या आकलता, तो कशा रीतीनें समजला असता?, १८.१६८२; आकलति ना, कळत नाहीत, १०.१९४; नाकलणें २.१२३, २.१२४, २.२७८, ४.५८, ६.४२०, ११.१५४, ११.३४९; कर्मबंधा नाकले ५.५०, कर्मबंधीं नाकलिजे ५.२४, वेदार्थासि नाकले ४.१२; नाकलिजसि, कळला जाणार नाहीस, १०.१३५; आकोलणें, ध्यानाचें आकाश आकोलिलें, ध्यानाच्या आकाशावर ताचा मिळविला, १८.१०२५.

आकांक्षणें—इच्छा करणें. १२.१९३. आकांक्षेची कांडीं करिती, इच्छेला कांभ फुटतात, इच्छा बळावते, १५.९९; साकांक्ष पहा.

आकांत—कोलाहल, अनर्थ. १.१३७.

आकारणें—आकारास येणें. आकृति, रंग, रूप घेणें, घडणें, मूर्त होणें. आकार जेणें आकार. १३.९२६. आकारित, मायाकारित, मायेनें आकार दिलेला, २.१६८; वरील २.१६७ ओवींत तरंगाकार पहा; म्हणून माया + कारित असा विग्रह न करतां, माया + आकारित असा विग्रह केला आहे. आकार, हा आकारासि नि प्रवाद. वस्तुसि नाहि ॥ १३.९००. धातू तैसा नि येथे आकार. १७.११५. २.१६६, ६.२५०, ८.१४, ८.६६, ८.१७८ (१), ८.२५२, ९.१६९, ९.१७०, ११.३०३, १३.८४७, १३.८८६, १३.८९४, १३.८९८, १३.९२०, १३.९२६, १३.९९७ (१), १३.१०६८, १३.११३६, १४.२७९, १६.४३, १६.१९५, १७.११८, १७.१२६, १८.५०, १८.९१०, १८.११८८, १८.१३८६. अव्यक्तीं हा आकार ८.२८; आकाराचेनि जाळेपणें ८.१७ (१); आकाराची पैल थडी ८.१४; आकाराचा प्रांत ६.३२१; पंचात्मकें आकारें, (पंचमहाभूतांची प्रकृति), ९.१०६; आनान आकारें आहाति ६.९८; आकार माघौते रचावेया ९.२९३. आकारगज (जगाच्या) आकार घेतलेला हत्ती, १३.६५; आकारचित्रें, परब्रह्मचर्य अर्थ आदि, आकार घेतलेल्या चित्रांनीं फसून ये, ६.९९; आकारजात, जात पहा; आकारलोप, लोपणें पहा; आकारेंविण ८.८६; आकारवेलें, आकार घेण्याच्या वेळीं, ८.१७०; आकारशून्या आकार, आकार नसलेल्या आकार देणें, ९.१५६; आकारसमुद्र ८.१५९. अर्जुनाकारें, अर्जुनरूपानें, १५.६८; उपहिताकारें, वस्तुवर आगेपळित्या आकारानें, १८.११८०; कमलगर्भाकारें, योगांत हृदयस्थानीं असलेलें चक्र द्वादशदलाच्या कमलामागधें असतें, ६.२८०; कर्माकार १८.३०३, १८.४०९, १८.४२८; काटाकार १८.१०३; क्लेशाकार १८.१४१; धीराकार १३.८९७; घटाकार १३.८९३; घनाकार, घन पहा; जीवाकार, मरतिये जीवाकारी, जीवानें घेतलेल्या आकाराच्या नाश झाला तरी, ८.१७६; तरंगाकार, तरंग पहा; दध्याकार १४.३७३; दीपाकार १८.९७९; दमाकार ११.६३८; देहाकार

१३.८२, १६.२७७, १८.३२२, १८.१२९५,
१८.१२९८; नादाकार ९.२७४; पुरुषाकार
१६.४३; बिंबाकार २.१४१; ब्रह्माकार
१७.३७१, १७.३७२, १७.३८१; भूताकार
१३.९१६, १३.१०५८, १३.१०८१; मठाकार
१३.११०९; मंदराकार १८.१६९७; मनुष्या-
कार १३.५१०, १५.१८३; मस्तकाकार
१.१९; रुखाकार १५.४०, १५.४५२;
लोकत्रयाकार २.१३४; लोकाकार ११.१८८;
विश्वाकार ४.८८, ७.४०, ९.६५, १३.८६५,
१५.६२; वृक्षाकार १५.१०६; व्यालाकार
१८.११८२; शरीराकार १८.१२९९; सर्पाकार
१८.१३८३; सुखदुःखाकार १५.२६३;
स्थूलाकार ९.१५१. अनाकार १५.४७३;
अतत्सदाकार १७.३४०; तदाकार १३.८६९,
१८.३२०; निराकार १३.९९७ (२), १५.२०९,
—पण ८.१७८ (२); बहुधाकार ९.२५७;
साकार ४.५०, ११.५९७, ११.५९८,
११.६४३, —पण ४.४७, —पणा १३.९८७,
साकारें ११.१९८, १५.४५३; लावण्यसाकार
११.१३८.

आकाश—पोकळी; आभाळ, अंतराळ. घटाकाश
हा जैसा। निमालेयां तेया अवकाशा। न लगे
मिलीं जाणें आकाशा। आना ठाया ॥ ६.८३.
घटांतील पोकळीला घट फुटल्यावर आकाशांत
मिळण्यासाठीं निराळ्या ठिकाणीं जावें लागत
नाहीं. आंतु रिगौनु वेगलें। आकाश हें ॥
१३.१४५. परि तो आश्रयो आकाशा। आकाश चि
कां जैसा। १७.४००. आकाशा एणें जाणें।
होये काह ॥ १८.९८३. १.१५६, २.१४२,
४.११६, ५.३०, ५.१३३, ६.१३३, ६.२७९
(हृदयाकाश), ६.३०४, ६.३१४, ६.३८४,
६.४६६, ८.११३, ८.२५१, ९.१०२,
९.११८, ९.२८०, ९.२९२, १०.३६,
१०.१९९ (१,२), १०.१६०, १०.२००,
१०.२५१, ११.२६२, ११.३५४, ११.४५६,
११.५२७, १२.१८०, १३.३५५, १३.३८२,
१३.४८७, १३.५३०, १३.६६४, १३.८८७,
१३.९०३, १३.१०२७, १३.१०९३,
१३.११२६, १३.११३५, १४.५४, १४.६२,

१४.१९६, १४.२१०, १४.२८९, १४.३०४,
१४.३११, १४.३१४, १४.३६१, १४.३८७,
१५.६९, १५.२५५, १५.३०४, १५.३४७,
१५.३५६, १५.४०१, १७.२२४, १७.२२७
आशा(का)श, १७.२७८, १७.४०१, १८.३२०,
१८.३८३, १८.४१६, १८.४३२, १८.४७९,
१८.५०६, १८.८५८, १८.८७०,
१८.१०२५, १८.११०२, १८.११३०,
१८.११३९ (१,२), १८.११५९ (१,२),
१८.१२०५, १८.१३०१, १८.१३२०,
१८.१३३४, १८.१३४५, १८.१४१४,
१८.१६९५, १८.१७०५. आकाश उंचिया
आवडेतेया जीके १८.८५९; आकाश कें न
समाये, कोणाचा समावेश करीत नाहीं?, किंवा
कोठें समावेश करून राहत नाहीं?, ७.१५६;
आकाश कें नाहिं १३.१११४; कां हें आकाश
गंवसलें गवसे ४.१७८; आकाश गंवसावें तरि
आणिक तैसें चि होआवें १.६९; आकाश तूटो-
नियां पडिलें १.१२८, आकाश ही तूटौनि पडावें
११.५७; आकाश लयाकाशीं नेईन, आकाशाचा
लोप करीन, जवळ जाईन, १३.४३४; आकाश
विंधलेयां, आकाश फाटलें तर, १८.६११; आका-
शासि एथौनि पन्हां जाणें नाहिं १५.२७०; जन्हीं
धिंवसा बांधौनियां आकाशा झोंबति, १२.७४;
आकाशा रंगु लावित ११.५९०; आकाशा जैसा
लेपु न लगे १२.२०६; आकाशा हि वरि उरता
१५.५१६; तेया वरिला आकाशाचा उवाअ,
कळसावरील आकाशाच्या विस्तारासारखा,
१८.१२१४; आकाशीं गंधर्वनगर ११.२३९;
जैसें आकाशीं अभ्रपटल बिंबत २.१६८; अभ्रें
जिरति आकाशीं ८.१६०; रात्रिदिअ कां
आकाशीं, रात्र व दिवस यांपासून आकाश अलित
राहतें, १८.३०५, याच अर्थी १३.११११; जैसे
आकार आकाशें चि नोहिजती १३.८९४; आड
चि आकाशें निगाली, कठिण अनिश्रित मार्गानें
निगाली, ६.१५४; आकाशें उधवली १६.३७७;
आकाशें परिअमें(मे) ३.६१; रजोगुण
आकाशें जाये, अतिशय वाढतो, १७.६४.
आकाशअंग, आकाश हेंच किंवा आकाशा-
सारखें ज्याचें अंग आहे तो, १७.४८; आकाश-

गत २.३३३; आकाशध्वनि, पोकळींतून निघणारा ध्वनि, १५.३८४; आकाशपतित, १८.५६२; आकाशमांड (मंडप) १७.२५०; आकाशचेन्हीं १.१५५. गीताकाश १८.१६४३; घटाकाश ६.८३, १४.१९३; चिदाकाश १८.९६९; जगद्भ्रमाचें आकाश १५.८२; महदाकाश, हृदयाकाशाव्यतिरिक्त जें दुसरें आकाश, ६.२८०; लयाकाश १३.४३४; हृदयाकाश ९.२८, —शातलवटीं ६.२२९; आकाशा आणि अमाला १८.२६८; आकाश वायु द्योतक (तेज) आप पृथ्वी, हीं पांच महाभूतें, १५.९७, सं. वा. शब्द पांचैफोंक पहा. आकास १२.१३२, १६.१९२.

आकुंचणें—आखडणें. घटणें, कमी होणें. चंद्र हणों पांतां आकुंचला । १०.१८५, चंद्राला कळा लागतात (म्हणून चंद्र नकोसा वाटेल काय?). ६.२३७, १८.१०३१.

आंकुडा—बांकदार टोंक. दाढांचे आंकुडे ११.३५८.

आकुल—व्यात. धूमाकुल ८.२२९; शोकाकुलित २.१, २.८१.

आकृति—आकार, रूप, घाट. भुजांची आकृति १.१०; कृष्णाकृतिचिया मोडी ११.६४१; देहाकृति—ती ६.२५९, ६.३२७, ६.४५०, १३.१११०; भूताकृतिचें नाणें १५.४४८; भूताकृती १३.१०७८; मठाकृती २.१४२; अनाकृती, विमनस्कता, कळ नसणें. १८.१४८६.

आक्रमणें—व्यापणें. २.३५०. आक्रम, कुलाक्रम, कुलपरंपरा, ९.२७६; आक्रांत, व्याकुळ, दुःखें आक्रांत. १५.३८०.

आक्रोश—विलाप, आवेश, अड्डाहास. आक्रोशें विण क्षमा १३.३३९; आक्रोशबलें १४.१८८; अनाक्रोश क्षमा १३.३५२.

आक्षादणें—आच्छादणें पहा. २.७५.

आक्षेपणें—शंका घेणें. १८.३६०. आक्षेपाचें १७.४१८, अपेक्षाचें या अर्थी; अक्षरांची उलटा-पालट झाली आहे. आक्षेप १३.५४१, १५.२९७, १८.१५२, १८.१३६२; आक्षेपाचें लागतें न फीट्टे, लागू पडणारे आक्षेप दूर होता नाहींत, १३.३२७.

आंख—आंकडा, संख्या. सरलेयां लेख । जेंसे आंख

होंति एक । १३.१३२, हिशेब संपल्यावर जसा आंकड्यांचा मेळ बसतो. आंखें लेखें १३.८४३.

आखत—अक्षता. आखत दाकिली जैसी । मांदिपत्नी १८.७२०. जमलेल्या सर्वांना तेच नीच, योग्यायोग्य न पाहतां सामान्य मान देणें.

आखर—(१) अक्षर, वर्ण, शब्द. पुस्तिका जीमा । बोलाचा न चमकां माभा । आखरांचिया चि भांभा । इति । ७.२०२. बुद्धीच्या जिभेनें शब्दांच्या सरसपणा न चान्यतां अक्षरांच्याच शोभनें इति (कान) जिकरीं जाणात. ९.२७५, १३.१०३९, १३.११५८, १६.२२२, १७.४०७. दो आखरीं, दोन शब्दांत, श्रौडकपांत, १८.१२३८; धडेयांचेयां आखरा तलिं १७.४६; नासिं तीन्हीं चि आखरें, उ/कांत, १७.३५१; पांटेचा वरिलें आखरें, फळावराल धुळाक्षरें, १८.१०९३; प्रणवा पटिचीं आखरें ७.३९; राजवलिचिं आखरें, नाण्यावर पाटलेच्या राजाजेंच्या छापार्चीं अक्षरें, १७.३२०; हरि-वक्त्रचीं आखरें १५.५५९; आखरें गुंफिलीं १८.१७२१; आखरें पुगिलेयां ८.१७४; आखरांमाझि सांपडे ६.३१६. (२) दुर्गा साकळीन चमण्यानीं गुरांचीं जागा, मोठण. चोढालाचां खुरिं आखरु घुर्ग आने, चोढाल गुरांच्या खुरांनीं मोठणाचीं दुर्दशा होने, १३.५५७.

आखलि—दुष्टपणा. ३.२३८.

आखाड—आपाद. आखाडअर्थें १५.१२४; आखाडमेव १६.३६४; आशाडिचिनि जले, आपाटांतलें सामक्या त्याग्याच्या पावसाच्या झडीनें, १३.५६६.

आखुडणें—आवरण घरणें. हागु आखुडे, १८.१०७२.

आख्य—नांवाचा. गीताख्य ८.५; गीताख्य प्रसंगु १.५०.

आख्यान—कथा; वर्णनाचा भाग. आख्यानरूपें १.४६.

आंग—शरीर, स्वतः, भाग, वाग, गानीव प. (य) कनि आंगी । १.४६. पुरता प्रताप आंगी । १.११०. जेंसे आंगिचेनि सौंदर्यपणें । केंजेयांमि आंग चि होय

लेणें । १००४३. आंग सांडूनि छाया । आलंगिसी
कां ॥ ११०६१९. ३०१६१, ६०१८४, ६०१९०,
६०२१२, ७०५, ७०१७८, ८०५५, ८०१२९,
९०४८९, १००१९२, ११०८९, ११०१६६,
११०२८२, ११०३२४, ११०३६३, ११०४३८,
११०४८८, ११०५३८, ११०५६५, ११०५९२,
११०६१२, १२०११४, १२०१५०, १२०१६६,
१२०१८३, १२०१८६, १२०२८५, १२०४३३,
१२०४७९, १२०५३१, १२०५८६, १२०६७६,
१२०७०५, १२०७५०, १२०७६०, १२०८७३,
१२०१००९, १४०११, १४०२८, १४०८७,
१४०२५४, १४०३१०, १५०३३, १६०१७०,
१६०१९५, १६०२५१, १६०२५६, १६०२९०,
१६०२९१, १६०३८०, १६०४०८, १६०४६४,
१७०७, १७०१०, १७०५५, १७०९९,
१७०१२५, १७०१२८, १७०१७३, १७०१७९,
१७०२१०, १७०२४५, १७०३७२, १८०१५,
१८०१६, १८०४२, १८०९५, १८०१२७,
१८०१३५, १८०२१०, १८०२१८, १८०२४८,
१८०३०४, १८०४०८, १८०४३७, १८०४५५
(आं), १८०५८४, १८०६१५, १८०६३७,
१८०६५२, १८०६५४, १८०७३१, १८०७७९,
१८०८०२, १८०८२५, १८०८३६, १८०८५१,
१८०८७४, १८०८८३, १८०१००३,
१८०१०१६, १८०१०१८, १८०१०२२,
१८०१०६५, १८०१०७१, १८०१०८०,
१८०११३८, १८०१३४५, १८०१५७३,
१८०१५७६, १८०१६७९, १८०१६९४,
१८०१७०३, १८०१७१७, १८०१७१८.
आडवेन आंगें २०३०६; आपुलेनि आंगें, स्वतः
होऊन, ११०२०८; चित्ताचें आंग १६०९०;
निद्रिताचेनि आंगेंसि १४०३५३; परिसाचां
आंगीं ९०४६०; बुद्धिचां आंगीं जाणणें ७०२१;
मनाचेनि आंगें १००१०६; मनाचेनी चि आंगें
६०२४; महामूर्तिचां आंगीं ११०२७९; मोराचां
आंगिं १३०८३३; वस्तुचें आंग, वस्तूचाच अंश,
१५०२८१; वाचेचें आंग १५०१७; वारेआचेनि
आंगें ६०२८५; समुद्राचें आंग ११०४१८,
१४०३५०; सिंधुचेया आंगा १८०११३२; सुख-
दुःखाचेनि आंगें ६०६३; सूर्याचेया आंगा उटणें

१००१०; स्थितिचे(चें) आंग १५०४५०. आंग
जीव १००११२, ११०५६७, १३०४९९
१८०५८६, १८०८९०; जिवें आंगें १२०८२;
आंग मन १३०४६०, १३०७७२, १३०७७६,
१३०१०३८; आंगोपचार १७०२०२; आंग,
जवालिके १८०१६९८; आंगा कडे १३०१८७;
आंगावरि ९०४०८, -वरिलें १३०२८२;
आंग वरि चर्ची १३०६५९; आंगें वर,
आंगावर, आपल्या स्वतःची, १६०१५५.
अडव आंग, पसरलेलें कांटेरी, १८०१८५; एके
आंगें १५०११८; दोहिं आंगिं १८०१४८०;
आठ आंगें १४०१०३, १५०१०५, सं. श.
पहा; उघडा आंगीं १३०१६५; डावे जेवणें
आंग, डावें उजवें आंग, १००२९०; अहं वाचा
आंग १८०१३१०; आंगकांति ११०३०९;
आंगझील, चकचकाट, १३०२१३; आंगतुंक,
स्वतःचा आकार माप न बदलतां, १७०२१५;
आंगत्वचा १५०१००; आंगदट, बळकट, १६०४५;
आंगधुणें १३०२३२; आंगपुष्टी १७०२०३;
आंगप्रांत ११०१४०; आंगभरें, नेटानें
१३०३१८, दाटीनें १५०१५२; आंगभारें
६०७६, १७०२५९; आंगभोग १३०२०९;
आंगमेलें, संसर्गानें, १८०१२४८; आंग-
मोडामोडी, पिळोखे देणें, १४०१७९;
आंगलग ११०२५३, १२०१७७, १३०७७८,
१३०१०३४, १७०६३; आंगलीन, आंगच्या,
१६०४२; आंगवख, बाजू, ११०४२०;
आंगवटा, शरीर, मूर्तिमंत, ८०१४२, १३०३६७,
१८०७४९; आंगवस, आंगीं असलेलीं, फुटलेलीं,
१५०९८, आंगवसे, मोहर, कोंब, १५०१०२,
१५०२०२; आंगाथिला, आंगीं असलेला, अनु-
भवलेला १५०७४; आंग आलिंगावेया १२०२२२;
आंग करी, सांवरते, ६०१९०; आंग न वली,
पुढें होत नाही, १८०१०२१; आंग घे, धजणें,
१३०४३९, -घेउनि, स्वीकारून, १७०३५९,
-नेचे, कचरतो, १०१३२; आंग जूंझावें १२०६२;
आंग झाडणें, जवाबदारी टाकणें, १७०३६९;
आंग टाकावें, मिळवावें, १८०१७५१; आंग
चि वरि देणें, वरपांगी करणी, ११०६०१;
आंग नडे ६०३१३; आंग न पवे, लागणार

नाहीं, २.२०२; आंग पांतां, आकार पाहिल्यास, १५.५६१, -पावे, साध्य होणें, ६.३५७; आंग मोडिती, आळोखे पिळोखे देतात, ६.२२७; आंग वलिलें, (कापडाचें) रंगांचें आंग विणलें, ६.२५४; आंग वेचिलें, अर्पण केलें, १०.१२२; आंग सुरके, संकोचतें, १८.१५८५; आंग सूटलें, सुजलें, १३.७५५; आंग होणें, भाग होणें, १०.४३, १०.२९०; आंगें होणें ६.१४३, ६.३७३; आंगें होउनि, स्वतः होऊन, न मागतां, १०.२८६; आंगां आणावी, लावून घ्यावी, १८.९३६; आंगा घडणें, घडणें पाहा; आंगा घालुनि १७.९५; आंगीं घालिजति १७.२५५; आंगा पातलें, करावें पडलें, १३.३५१; आंगा येणें २.२१७, १३.१८५, १३.३८१, १३.५३४, १८.३१०, १८.१६७१, -नैयंति ९.१२१, -रिगे ९.१०७, -रिगाली १४.३५०; आंगा लागलें ६.२७५; आंगा लिहिला, ठरला, १२.१८४; आंगिं उमटेल १३.२९९; आंगिं भरणें, भरणें पहा; आंगिं भावे १३.३४२; आंगिं लागली १३.१०६४; आंगिं न लाहे १४.२३३; आंगिं लेवविजे १०.५७; आंगिं वाजणें, वाजणें पहा. आंगिं सूनि १२.२०५, १८.२३९; -सूंनि १८.२४; आंगीं अधिष्ठिलें १३.१०७; आंगें अधिष्ठिलेनि १३.२४३; आंगीं ने घे, पटत नाही, ७.५; आंगीं चढत १६.३२३, -जडति १.२२९; आंगीं न ठांति ६.१३९; आंगिं ठेलें १७.१४६; आंगीं पडिलें १७.२६२; आंगिं पडे १८.१३९४; आंगीं फुंजणें १८.१६४; आंगीं बाणणें, बाणणें पहा; आंगीं न रुपे २.१४०; आंगीं वाहाणें, वाहणें पहा; आंगें जालेयां, बनल्यावर, १४.५०; आंगें झगटलें ६.६३; आंगें दाटली, पूर्णपणें भरली, १६.२१८; आंगें दीसथि ६.३२७; आंगें नुसुचे, सुटत नाही, १७.२८१; आंगें पेललेनि ६.१९६; आंगें बोलों १३.२०३; आंगें मानिलें १८.५८३; आंगें रावते १३.२९; आंगें राहे १६.७४; आंगें विरत १८.२८३; आंगें सांडिला ६.२४२; आंगें मीतलें जीव पाठि भलेतेया दे, शरीरानें ऐक्य भाव दाखवून

पाठ फिरल्यावर भळल्यालाच घावें, १३.६६७
आंगा आंग टेंकतेया, कंपासुळें अवयवाला अवयव लागगाराला, १८.१५४०; आंगीं हीणा३० खेवणें, आंगीं नम्रता घ्यावी, १३.१९४; लेनें आंग, अञ्कार घालणारा, योग्य पात्र, १७.२६७; अष्टांग, सं. श. पहा; उत्तमांग, मस्तक, ११.४१३; उपांग, संगीताच्या साज, १८.१०८७; सांगोपांग ९.२६५, १७.१८१; गीतांग १८.१७१५; चंदनांग १३.२९०; ज्ञानाज्ञानांग १५.४७०; दोषांग १६.२५१; निजांग ७.१५; मतांग १३.३३३; यज्ञांग १६.१३४; रथांग १३.१५१; वामांग १७.८; सर्वांग ४.२१८, ६.२४८, ६.२६४, ९.२५९, ९.३५६, ९.४४२, ९.४८३, ९.५२७, १०.१८७, ११.२१९, ११.२२१, ११.२३७, ११.२४३, ११.४८१, १३.२२८, १३.५६८, १३.८९०, १३.१०५८, १३.१०८७, १४.६१, १५.६७, १५.१७०, १५.४४२, १७.१७५, १८.११९, १८.११४२, १८.१४२३, १८.१७३२; आंगिक, १५.१५०, १८.१०९१; चैनन्याचे आंगिक, ५.१३९, आंगी, आंगावरील वस्त्र, पेहेराव, आंगिचिये घसर्णा, आंगावरील वस्त्राच्या स्पर्शानें, १३.४२५; वाणे परिची आंगी, नाना तरेचे पेहेराव, ११.२७९; सुग्याची आंगी, ९.४९७; वस्त्रांगी, वस्त्र पहा.

आंगवणें—मानवणें, हानीं येणें, स्वाधीन होणें. जो विश्वास आंगवला संवसाराचा ॥ ८.१००. त्यागतव आंगवें शांति सकल ॥ १२.१७८. ३.२६२, ४.२०५, १२.४१. शब्दवृष्टि आंगवे १३.२; आंगवण ७.८९, १६.४३३; आंगवणें, आंगाची, आंगांतून निघालेली, १८.१७२७; आंगिवीति १२.५७. नांगवणें—नांगवे ८.५५६, १३.५१३, १३.७२४, १४.३०५, १४.३२२, १५.१६ (नां, ना गवे अंगे शब्द तोडता येनील; गवणें पहा); १५.२५६, १५.५०७, १८.७०८; आधीनु कां नांगवे १८.३५३; टाकतें किं नांगवे, मिळतें कीं नाही, १४.१८९. आंगण—घरापुढील झाडून साववून ठेवलेली जागा. मोकळी जागा. गुरतरुनि आंगें. आंगणि

लाविति कोडें । ११.५७०. ८.९. ८.१८८,
११.५७७, १४.२०४. चंद्रतारांगण १५.५४७;
देवांगण, देवळाच्या आंगणांत उभें राहून शपथ
घेणें, युद्ध करणार नाही या निश्चयाला उद्देशून,
१८.१२७६; तारांगण १५.३५२; रणांगण
१८.८६३; श्रवणाचा आंगणी १३.४२५.

आगम—(१) येणें, प्राप्ति. संगमि आगमु ।
उपचारांचा ॥ १८.३४३. अभ्रागम १८.३०६;
वसंतागम १८.१७१९; समागम १८.३०६;
सुखागम १८.१६१५; सूर्यागम १८.१५९५.
(२) शास्त्र. गीतागम १८.३२; निगमागम-
द्रुमफल, १८.२, निगम पहा; यथागमविधि,
शास्त्रांत सांगितलेल्या विधीप्रमाणें, १६.९४;
सर्वागम, सर्व शास्त्रें, १८.१६५१. (३)
मंत्रविद्या. आगम उपासिले मूर्त होति ॥
१३.८२८. परमार आगम, दुसऱ्यांस अपाय-
कारक मंत्र, १५.१६६.

आगमन—येणें. शिष्टागमनविधान १५.१८७.

आगर—(१) घर, सांठा. जो सकल धर्मासि आगर ।
२.३७३. ११.५०४, १२.११, १५.३७२,
१८.६५९. (२) शेत. लांबा उगवे आगरी ।
६.४४२. काइ तणाचा बाउला । जो आगरा मेरे
ठेविला । १८.४३५. १८.२३३.

आगरडें—टोंक. ११.४११, १३.२५१,
१४.२०५.

आगल—अधिक, पुढें, वरचढ. पुण्यासि प्रतापु
आगला । १.३७. मातलेया कुंजरा । आगली
जाली मदिरा । १६.३२३. ९.३६६, ९.४८३,
११.३४, ११.३६३, १२.५९, १४.२२०,
१६.२९७, १७.३, १८.१४४६. काई
आगलें कीजे, पुढें होऊन अधिक तें काय
होईल, १८.९३८; आगली प्रकटे १.४२;
आगलें वाढे १०.११७; आगला एकु एका,
एकापेक्षां एक अधिक चांगला, १८.१६५६;
वेचला कीं आगला, नासला कीं पुढें वाढेल,
१४.१२५; आगलिक-लीक, कैसी आगलीक
देवांची । ४.४. १४.९९, १५.१५४, १६.१९२.
सुरंगतेची आगलिक १.३८; आगलिक घरी
१८.६३८, -लीक घरी १४.२२४.

आगसा—डाहाळीचा कोंवळा शेंडा. ११.४०९.

आगा—(१) पुढील भाग. अलुकी चि आगा
उरलै, आसक्ति बाकी पुढें राहील, ३.२२२;
(२) अरे. २.२७२. आया १०.२५९ हा
अपपाठ आगा ऐवजीं आला असावा.

आगारी—अंकुर. १५.९५.

आगि-गी—आग. जरि उदकें उदकीं बुडिजे ।
कां अग्नि आगी पोलिजे । २.३३६. हलाहल आगी
पियालें । ११.३५३. १.२४०, ३.२४९,
६.२४२, ११.३२०, ११.३४९, ११.४३३,
१३.५८४, १३.७०५, १३.१०९९,
१४.२५५, १४.३३३, १५.२५८,
१५.२७१, १६.९०, १६.१२०, १६.२८६,
१६.३१९, १६.४४८, १७.६५, १७.१६६,
१७.१८९, १८.१३९, १८.१९१, १८.६३९,
१८.६७३ (१), १८.१२०५. उन्हाला आगि
पुरा, उन्हाळ्याचा ताप पुरेसा आहेच त्यावर
पुनः, १६.३९३; आगी आगि लाग-
लेयां १८.४४८; आगिसि आयुष्य जालें
९.४७५; आगि आरोगणे उठिला १६.२४५;
आगितें उगे ह्मणे, आगीला गप बस म्हणण्या-
इतकें तिखट, १७.१४६; आगी चि खाए
१७.१४७; आगी उबे उबगणें, आगीनें
तापाला कंटाळून चालणार नाही, १८.२१८;
तातलां तेलिं आगि उठी १६.२३६;
आगितें तापु न संडी १८.७५६; आगि
दडपिलेयां १८.९५७; आगि धडाडितु होए
१८.६७३ (२); आगीसि बल चढे ११.४२७;
आगीविण जालिति ३.२५२; निरंधनि विण
आगी १२.१८३; आग व ह्मंघन यांचा संबंध
दाखविणारे ३.२६०, ११.४२७, ११.६८२,
१६.२२४, १६.३२१, १७.२५४, १८.५६०;
आगी कां कुन्हाडी १५.४९; आगि आणि
चांदिणें ४.१९८; आगी धूवां एकावधी
१८.६८२; आगि आणि पींसा १३.१०९३;
आगि ना वोल्हासु, आग नाही व पाण्याचा
ओलावा ही नाही, १८.४४३; आगि ना आंग
ना लोक, सती हीं पाहात नाही, १८.४३७;
आगी माजि १४.१७०, -माझि १८.७०८;
आगीमाझी ६.३६९. आगिठ, आगटी, शेगडी,
१३.१०३१, १७.२०८, १८.१२०; आगिठी,

१५.३७५, १८.६८१; आग्नियल, आगीचा
डोंव, अग्निकुंड, ११.३३७; आग्नियालें आवुथुनि
तूप घालून होमकुंड पेटवून, १४.१६१.

आंगुल—बोट. चारि वि आंगुलें निरुती ६.१०५,
बरोबर चारच बोटें. आंगुली, हातापायाचीं बोटें,
करां आंगुलिया १४.१०८; आंगुलिया जोडीं
घालें, पायांच्या आंगुल्यांत रणजोड्यां घालें,
१५.५; द्रुति दृजी आंगुली न पडे, वासाचें
प्रमाण मोजतांना एक बोट घातल्यावर दुसरें
घालावें लागत नाहीं, वास अद्वितीयत्व दाखवतो,
१८.५६.

आग्रह—हेका, हट्ट. आग्रहाच्या उजिरिया, हेका
परमावधीस नेऊन, १७.९७; आग्रहो चि मूल
१७.१८८; आग्रहो चि उरे ३.६३, १८.१२७९;
आग्रहजल ११.५८; गुणाग्रह १८.५४८;
दुराग्रह ११.६१; आग्रय ६.३४६, १६.३२८.

आघवा-वी-घें—अवघा-वी-घें, सर्व, एकंदर.
हें अनादिनिद्ध आघवें। होत जात स्वभावं। २.१००.
पालवीं फूल फल। ऐसा वृक्ष होये सकल। तें
निर्धारिजे जंव केवल। तंव बीज नि आघवें ॥
१०.९८. १.१७१, २.१५६, २.२८२,
२.३३१, ४.४३, ४.११९, ६.२७, ९.३४१,
९.४१०, १०.३०२, ११.४५१, १३.९७ (ने),
१३.९०९, १३.९९३, १४.३३४, १५.३०१,
१५.३०४, १८.३२. आघवा जगु ११.४९६,
—परिवार १३.४०५, —योगक्षेसु ९.३३९;
आघवां घासूं ११.४५६; आघवां ठांईं ७.३८,
—वेढपूरीं ८.१८०, —गोममूर्ती ९.५२४, आघवा
शोक २.१५१; आघवाचि संसार १०.१८०;
आघवां, तुम्हीं सर्वांनीं, १३.११६४. आघवी
गोठि ६.२६, —मातु ४.३९, —विध्वंसना
१५.३६६; रूपागुणाची आघवी १३.९८२;
आघवीं करणीं ९.१२१, —कर्म ३.१८३.
आघवें कर्मजात २.३७१; आघवें निकजे
१३.११५७, —फावलें ६.९९, —होडनि टेला
११.२२९, आघवें चि मीं १४.१२६, आघवेंचि
४.१७१. येरयेरें आघवे, हे व तें सर्व, १.२०७;
आघविया १८.३१०, आघविया चि शृष्टी
११.४१५; आघवियेचि महाभारती १०.३०;
आघवेआ जन्मां ६.४१८, आघवेया चोरिया

९.५१२, आघवेयां दोषांचा १८.१०४८,
आघवेयाचा ९.५१२, ११.३०; आघवेयांचा
१६.१९१; सग्या सर्वस्य आघवें २.५८;
तो आघवेयाचि अत्र आग्या १८.११६६;
जे आघवें वि आघवेपणें, सर्व व पूर्ण-जानें,
८.८६, अगवी ११.४७७, आघवा-वी-घें यांचीं
रुपें आघित्त. आघवेयांवि १८.६१७.

आघाट—सीमा, मर्यादा. १३.१६.

आंघोळ—स्नान. १३.४१८.

आचरणें—कर्तव्य समजून करणें, वागणें; नियम
विधि पालणें. कर्तव्ये काद आचरणें। १.९१५.
देवें स्वधर्म आचरतां। द्रोणु नासे अमता। ३.२२२.
हे सत्क्रिया नि आचरावी। हेभूषण ॥ २.२२२.
२.१७१, २.२४८, २.२७५, ३.७८, ३.८०,
३.१५८, ३.१६७, ३.२१५ (३), ४.११७,
६.३१९, ९.१७७, १३.७१३, १३.७७४,
१४.१६७, १४.३१२, १४.३५७, १६.२८५,
१६.२८७, १७.४१, १७.२४०, १८.१९८,
१८.८८९. आचरतां २.१८६, २.२२२,
२.२७०, ३.३१, ३.१५३, ३.२२०,
१३.५२४, १८.१४३०; आचरेन ३.१८६;
आचरेनि ३.१७२, ३.१८३, १६.४६४;
आचरेनियां १६.३७४; आचरतु, आचरतां,
४.९४; आचरतेनि, आचरण करणारां,
३.२१५ (२), १३.२४३; आं(आ)चरति पादके
१७.८६; आचरती रीती १३.७१५; आचरण
९.५१२, १७.४३, १७.२११, १८.५६९,
१८.६१७, १८.८९१; घनाचरण १८.७८०;
आचरणें १४.३४५, १८.६५८, १८.९१९.
आचार, एक आचार जो पराया। जो देवां वि
वरता। परि आचरतेनि जागराया। आपुन्या वि ॥
३.२१५ (१), ६.४६६, १३.१८०, १३.५६०,
१४.३६७, १४.३७६, १६.१९५, १७.४०,
१७.१९०, १७.५७३; आचारभंग
१४.२४७; आचारादिक ९.१५६; घराचार
१८.१३८३; निजाचार ३.४६; पराचार
१८.९२८; पापाचार १८.१०७२; महाचार
१५.१८६; स्वैराचार १६.४४५; द्वितीय
पदपदाचारी, चारणें पडा; नाचरणें १.२२६,
३.२२३; अनाचारी, दुगाचारी, ९.४१४.

आछादणें—आंक्षणें. १४.१२४. आक्षादणें पहा.

आंजुलि-ली—अंजलि पहा.

आज्ञा—आदेश, परवानगी. पृथिव्या भूतें वाहावीं ।
हे आज्ञा माझी ॥ ९.२८१. जे नमस्कारिजेति आज्ञा ।

१०.२८७. २.३६८, १०.१५६, १८.१५५९.

आज्ञा वेन्हीं, (योगांतील) शुक्रुटींत असलेल्या
चक्रापर्यंत, १८.१०३२; आज्ञापक ३.९९;
आज्ञासिद्ध, ज्याची आज्ञा तत्काळ पाळतात
असा, १६.३५३; गुरुआज्ञा १३.३७७,
१३.४४१, १८.१७३९; राजाज्ञा ९.४४९,
९.४५०, १८.७३०; वेदाज्ञा १६.९७.

आझुइं—अझुइं पहा.

आटणें—उणतेनें कमी होऊन घट्ट होणें, घन
पदार्थ द्रवरूप करणें, सुकणें, लय पावणें. जैसा
सरोवर आटे । ५.१५५. मग कंठनाल आटे ।
६.२०७. दूध आटलिजों लागे । ९.१०७. प्राणु
सकटुनि आटिला । पूतनेचा ॥ १०.२६५. ६.३०६,
८.४०, ८.१२४, ८.१५९, ८.१७१, ९.१०१,
९.२१५, ९.२९२, ९.४३०, ११.४५,
१६.४४०, १८.६४१, १८.७९६, १८.१०९९,
१८.११२९. तो दोनि हे भाव आटी
१८.११५३; दृश्येंसि द्रष्टा आटला १८.४३८;
नीरातें तेज आटी १३.१४४; आट, १६.३१७,
आटु भविनला ६.३१४; आटणी, जे
आंगुनि नाणें विस्तारी । पाठिं तेयाची
चि आटणी करी । ७.२६, ६.२९०, ९.५२५,
१६.१०७, १७.२६१; आटणिये पडे
१८.६१३; आटणी होये १८.१२०१;
आटणें, देहा सकट आटणें, १३.५०५;
आटतिये अलंकारीं ८.१७६; सोनें, अलंकार
आटवण्यासंबंधीं ८.१७१, ११.६३४,
१८.५३१, १८.११८३; आटलेपण, जैसीं
आटलेयां स्वरूपें । आटलेपणातें खोटि हाणिपे ।
८.१७१; आटिव लोहखांब १६.३७७; आटाचे,
कमी करावे, १६.३१६; आटितसे १५.३७६;
आटी, श्रम, जन्माचिये आटी, जन्ममृत्यूची
यातायात, १३.१०५४; आटी काढणें
१०.१५३, १३.३०; आटौनि ११.२४१,
१५.४७३, १८.५३१, १८.११०३,
१८.१२०१; नाटणें, नाटतें कमक, न आटणारें

सोनें, ८.१७६; नाटितां १४.३७५; नाटे,
आटणार नाहीं, १३.७३७.

आंटी—मिठी, आलिंगन. आंटी घे ५.१३१,
१३.७८४.

आटोपणें—ताब्यांत घेणें, व्यापणें. जें देहीं
आटोपे पित्त । १४.१९५. १६.२७६, १७.११६.
नाटोपे, पसरत नाहीं, १६.१२६; आटोप,
व्याप, आवेश, ३.१८०, ११.११५,
१६.३६७, १६.३६३, १७.९४, १८.५४१.

आठमुठी—अठमुठी, सहज, अनायासें. ६.४.

आठवणें—स्मरणें. आणि मरणीं जेया जें आठवे ।
तो तिथे चि गतितें तव पावे । ८.७४. ४.४३,
८.८२, १०.१९१, ११.४३८, १३.१२२,
१८.१९, १८.६१७, १८.१५९८. चित्ता
आठवला ६.१०४; मनीं आठविजे ७.१४८;
आठवीतसे ११.४९७; आठवितां ११.४९८,
१६.४१८; आठवलें, आठवलेलें, १०.१७९;
आठवों १२.१२२, १८.१३६०; आठउ,
आठवण, ७.६०, ८.६८, १४.२४५; आठव,
आठवे १३.२, —वें, आठवणीनें, १३.५८५;
आठवा, स्मरणासाठीं, १८.२८६; आठवण
५.२०, ६.२१३, ८.२१५, ११.५४४; आठिवे,
आठवतो, १७.३४९; आठौ ३.२१३, ५.३८,
९.५२२, १४.३१५, १८.१९९, १८.१५८४;
आठवेना १.१८८; नाठवणें, आठवितां नाठवें
चित्ता । १०.१९१, ४.४९, ७.१०१, ९.२२२,
११.५२२, १२.१२०, १३.७३२, १३.७७६.

आंठुलणें—आंधणें, घट्ट होणें. तो अर्धे आठुलजे
कंडु । १५.८७. तो अवोध (खऱ्या स्वरूपाचें
अज्ञान) 'उर्ध' असलेल्या ब्रह्माच्या ठायीं घट्ट
होत जातो. याला बीजभाव म्हणतात.

आंठूइ—आटापीट. वायां चि मान पीली । आंठूइ
हियें आवली । ६.७७. उगाच मान पिळतो व
आटापीट करून छाती व आंग आवळून धरतो.

आठोली—अटली, कोय. सालि आठोली
१८.२०२.

आठौ—आठवणें पहा.

आड—मध्यें, आडवें आलेलें. २.३६८, ६.१५४,
८.२२७, ९.५६, ९.१४४, ११.७६, ११.६४७,
१७.३१०, १८.१५५८. आड घाली, उतार नाहीं

तेथें कोणी नांव घालील काय? ८.२३८; आड घालूनि, आडवें घालून, बंद करून, १८.५३७; आड जातां, अडचणीपलीकडे जातां, ६.१६७; आड ठेली, मध्यें ठेवलेली, ७.६२; आड निगाला, आडवा फुटला, १८.३६; आड पडिलेयां, समोर येऊन प्रयत्न करीत असतां, १४.२२९; दीठी आड पडे, दृष्टीसमोर येईल, १८.५५५; आड पडे, आडवा पडतो, शरण येतो, १३.३७५; आडफांटति १५.१४९, १५.१५५; आडफूटती १५.१९१; आड मोडूनि, विरोध खोडून, १८.१४३५; आड लावणें, पडदा ठेवणें; ६.११४; आड ह्याणति, अडचण उत्पन्न करतात, ९.३३७; आडकंठें, कांटावर, ६.५५; आडकडां, कड्यावर, ६.४७४; आडकाठी १७.३२३; आडखला, खूण, लक्ष्य, ११.४७३; आडमोडी, काटछाट, १३.२२७, १३.६९३; आडरान १८.९३३; आडवस्त्र १८.१२९४; आडवंकी पहा; आडवाट १३.२३९; आडवारा, विरोध, १५.४६, १८.१३५७; आडवैर १८.१०४४; आडवोहल, जंगलांतील ओढा, १३.७५४; आडशाखानिकर १५.१६९, —प्रसर १५.१९३; आडवेन आंगें २.३०६; आडाइले, अडचणींत आले, १७.१०२; आडी, अडचण, ६.४६३.

आडणी—मर्यादा. ११.५९३.

आडदर—अडदरणें पहा.

आडलणें—(१) आडलणें, अचानक सांपडणें. जैसें मार्गें जातां आडलिजे । धितामणी ॥ २.१९४. आडलला धितामणि लोटी । आंधलेपणें ॥ ९.३०१. नाडलणें २.१८७, ४.१२, १८.५२८. (२) अडखळणें, जखडणें, चास देणें. १.२४६, २.२२३. नाडलणें १५.२०३, १६.११६, १८.५५०; आडल, अडथळा, प्रतिबंध, दुराग्रह, ६.३६२, ९.१६७, १३.३३५, १३.३५८, १३.८८४, १८.१२२६, १८.१२४४, १८.१३५५, १८.१३७८.

आडव—अडव पहा.

आडवंकी—अडसर, आडणा. नवद्वाराचा चौकी । बाणूनि संयतेचां आडवंकी । १२.५२. आडवंगी १३.१६२, १६.२०१.

आडसो—अडथळा, खोळंबा. १३.६३२, १७.४९.

आडाड—अडथळा. तरि कां हो घालितसा । आडाड जीवा ॥ १८.२१०.

आडें—गांवची मर्यादा. गांवदारिचें आडें । नोळांजी कवण ॥ १३.३९८.

आडें—अथवा. ८.८१.

आड्य—श्रीमंत, संपन्न. आड्य आंगुणे अड्यि । मग आड्यता जेवि हारवी । १३.२०५. आड्यना १३.२०५; आड्यपण, फलाड्यपणें १५.१९६.

आण—शपथ. तूही आण १२.१९६, १८.१३५९; आण न मोडी १३.७९९, १८.९५५; आण वाणें, वाअणें पडा; आण वायों वायों, शपथपूर्वक सांगतां, तें सर्व फुकट रे फुकट.

आणणें—येऊन येणें, मिळणें, मिळवून देणें. कणिकेतें जैसें पाणी । तैसें भीट वांधिणों आणी । १७.२३९. अनुवृत्तिपंथें आणावा ८.११२; अवकला आणिली ९.१९७; आंगां आणावी, लावून घ्यावी, १८.९३६; आंतु आणिलों, आणला गेलों, १७.४२६; उणें आणिली १८.१७१६, —आणी १३.१६८; गेलें लोहस्य कैचा आणी, परत कसा देईल?, ८.१९९; जैत आणील, यश देईल, १८.१६१०; तन्मयने आणी १३.८६२; थोरिये आणिति, १६.३२७, निकट—१६.३४४; बरव—१५.१५६; नागवणे आणिली १८.४६१; यशा आणिल्यां, मत्वा पळवें यश मिळवून दिलें, १८.१७४१; रूपा आणिल्या १७.१६६५, —आणीति ८.३०; लेखा आणी, उघड दाखविते, १३.९८०; वारिणिया मेवु आणिते १८.३५३; वीसें आणावें, कमीपणा आणावा, १८.१७६६; सोडवणिये आणुनि, १८.४४; हाता आणिते १६.९९; आणावया १६.२१३, १६.३४१; जीव मुरवाडा आणिते १७.२०५; आणितेल १०.४६, १५.२४३; आणितसे ११.३४७; व्यवहारा आणितेल १८.१५६४; फुलें आणुनु ९.३४४; आणुं १६.३४७; आणितआणितों १६.२००.

आणि—(१) अग्र, टोक, महत्त्व, नांव इत्या. जैसा पाखाणु नेधे आणी । १६.१२८. आणिचा प्रसंगु, अत्यंत महत्त्वाचा प्रसंग, ६.१०; आणिचा हा, हा बोल मिळांतच समजावा, १३.७५१; जाणांशिण आणितें हें (हे) रिश्विनीक,

ज्ञान्यांची जिज्ञासा पुरवितील, ६.४९२; ज्ञानि-
यांची आणि ८.९८; आणी न कढीति, अलं-
काराचीं अग्रे काढतां येणार नाहीत, १८.५३१;
आणि पुरों लागे, इच्छा पुरी होते, ६.१८;
आणियाल, तीक्ष्ण, प्रखर, १५.३५०; आणोज,
अंकुर, १४.३२५. आणि पहा. (२) व.
१.१००, २.११६, २.११७. पांडव आणि माझे
१.८६. व शिवाय. १.३५, १.३८, २.१२३.
व पुनः. सूर्यासि आणि होणें १८.३८४. त्यावर
पुनः. साडपंधरेया आणि कसवटणी १०.१५;
आणिमाझिवडें, आणि माझिवडें असा पाठ
ध्यावा, ६.३४३.

आणिक—आणि, दुसरें, इतर, निराळें. आडकां
आकाश गंवसावें । तरि आणिक तैसें चि होआवें ।
१.६९. ह्मणौनि आणिकांसि जें विहित । आणिक
आपणेया अनुचित । ३.२२३. आणिकि आणिकि
बहुति । महाकवी हेतुमंती । १३.७०. १.३४,
१.६६, १.१५१, १.१८२, १.२५१, ३.५१,
३.११४, ३.१९६, ३.२६४, ४.७२,
४.१२४, ४.२०१, ६.२८, ८.११७,
८.१९९, ८.२५१, ९.२११, १०.१४३,
१०.१७४, ११.७८(१,२), ११.२३६,
१२.७९, १३.६७५, १३.७६१, १३.७७९,
१३.७९५, १३.१०३४, १३.१०८९,
१४.२९८, १४.३८०, १५.१२३,
१५.१३२, १५.३१७, १६.३९०, १७.३५,
१७.८७, १८.४३६, १८.६७२. आणिकाच्या
गोठी, इतरांच्या, ३.१५९; आणिकां हिं
झाडिं १५.१७९; आणिकाचिये दीठी ७.११०;
आणिकाच्या परी ५.४०. पुढील शब्दांच्या
लिं, वचन व विभक्ति प्रमाणें : आणिका ही
एका अर्थी ३.१५२; आणिकि ही एक खूण
१०.२८२; आणिकें हिं चिन्हें १३.७११;
आणिकि ही एकीपरी १०.१३७; आणिकी ही
परी १७.३८४; आणिकि ही परीं २.३५६;
आणिकें प्रकारें ८.२०२; आणिकि महार्णविं
११.२२७; आणिकि स्तुति ११.५२२. आणिक—
इतर, दुसरे. आणिकु दुसरा ३.१६१; आणिक
जीव १३.२२९; येकें...आणिकु ८.१९९;
आणिकु ढपाळ ११.७९; आणिकां, अधिक

जोरानें किंवा इतर ठिकाणीं (दुसऱ्या घरीं),
१.२५७; आणिकि, इतर प्रकारें, ५.४; एक
१५.१२४ आणिकिचें १५.१२५; एकीं...
आणिकिं कमीं १८.२२९; येकें...आणिकीं
४.१२९; आणिकी, परकी स्त्री, सवत, तिया
आणिकीतें न साहाति । १.१८६; आणिकें—नूतन
आणिकें, नवीं दुसरीं, २.१४४; आणिकें एकें
१३.५९; आणिकेंसि जावेया लागि, परपुरुषा-
जवळ जाण्यासाठीं, १३.८०७; आणिकें ५.६८,
५.९९, ११.१९८; आणिकें न जीपें, इतर
कशानेंही माझा शोक जिकला, आवरला, जाणार
नाहीं, २.६४; एक, येक, काहीं, कांहीं, दुसरा,
बहुत, हिं, ही, यांसह : १.३४, १.९६, १.१०२,
१.१७५, २.१२०, २.१२५, २.१६३,
२.१८९, २.२०६, २.२४७, २.२८२,
२.३०१, २.३३२, २.३३५, २.३५१, २.३५३,
३.१४, ३.७९, ३.१२७, ३.१६१, ४.१८,
४.६३, ४.८३, ४.१७७, ६.४८, ६.४९,
६.१७२, ६.४२९, ७.११८, ७.१३०, ९.५२,
९.३३२, १०.९१, १०.२९५, ११.७७,
११.८९, ११.४१७, ११.४६८, ११.५१७,
११.५६८, ११.५८७, १३.५९१, १३.६१३,
१३.८०१, १४.७२, १४.२४८, १४.३६२,
१६.३४७, १६.३५०, १७.१७८, १७.२७१,
१७.२९८, १८.१५७७; आणिकासारखा
२.२४०; बीजा आणिक भूसा ३.२२९;
आणिके, आणिकही, ६.४०७; आणीक
९.३४०, १५.४४०, १८.१६९४.

आतणें—मिळणें, व्यापणें. पाणी बुडलूं ये मीठातें ।
तंव मीठ चि पाणी आते । १६.७१. उदैजतां
दिनकर । प्रकाशु आते आंधार । १८.९७९.
८.२११, १३.५५७, १८.१८१, १८.२८५,
१८.१४९५. उपाधी आतला १५.४६४;
खोटी आते, गोळा होऊन व्यापतें (अर्थ नीट
लागत नाहीं), १५.३०४; चीप कांठें आतलि
होंती, गळा दाटून आला होता, १८.१५४२;
देह आतलें, कर्मांनीं देह व्यापला, १८.२२२;
बुद्धि देह आतली १८.३७९; भारें आतला
६.१४५, ८.२६०; विकणु राअ आतें(ते), राजा
(धान्य) फलकटें सुद्धां वसूल करतो, १८.५०१;

आतलेपणें १८.६६७; आतणें, अज्ञानें धूलि
आंतलें, अज्ञान या धुळीनें व्यापलें, १६.३६२;
ठिकरिया आंतौनि, तुकड्यांनीं व्यापून,
१८.४३१.

आंतर—अंतःकरण, अंतःकरणांतील भेद, इंगित.
तो विगुंतला असे आंतरां । महासुखें ॥ २.३६१.
२.२५०, ५.१२०, ५.१२०, ६.१३५,
७.११३. आंतरां दळु ३.६८; आंतरां निश्चल
२.१७३, ३.७६, —सुनिश्चल ५.१९,
आकाशाचां आ(आं)तरां ६.३०४; गगना
आंतरें ६.३००; सुरवाडें आंतरें ५.१०५;
आंतर आप्लविति २.११२; जरि आंतरौनि
फीटले ३.२६५; प्रतीति आंतरां फांके ६.३२८;
हृदयकोश आंतरां फांके ६.२०९.

आताप—ताप. वाताताप ५.११३.

आतलणें—स्पर्श करणें. नातलणें, पापियां तेयां
नातलावें । १७.१०५; नातलती परी,
निर्विकारपणें, १३.४७८; बापु लेंकी नातले
१८.२०४.

आंतु—(१) मध्यें, आंतल्या बाजूस, अंतःकरणांत.
हा आंतु मीं धडसा लागे(णें) । तंव आंतु ही
आंधला ॥ १०.३०४. फलें आंतु पोली । बोरान्दी
जैसी ॥ १८.६५२. आगी आंतु, आगींत,
१८.६७३; आघवेया आंतु, मागल्या सर्व जन्मांत,
११.५७६; करणेयां आंतु, करण्यांत, १८.४४५;
जगा आंतु १८.१३५३; तिहिं लोकां आंतु
१.१२६; देहसंबंधा आंतु १८.१२६९; मज आंतु
९.४१६, १८.११००; हृदया आंतु ६.२७४,
९.२१४; आंतु मनोधर्माची त्राये मोडे
६.२११; अमृतांतु ९.४२१; आंतु बाहिर,
बाहिर पहा; धरि आंतु २.९०, १४.२६१;
आंतीं, अंत पहा; आंतलें १८.५४४; आंतूनि
१८.५३६, भोगाआंतूनि १२.१०९. आंतुल—
आंतलें. आंतुल उदक १७.११६; आंतुला
चित्ताचें १६.९०; आंतुल ज्ञान १३.२४२;
आंतुला रसा १६.२७७; आंतुली प्रतीती
१०.३०६; आंतुली बोलिया ९.८२; आगि
आंतुल चि, आग लांकडांतच असतें, १७.२५४;
जीवाआंतुली चाड ११.३०; ध्यानाचां आंतुलीं
१८.७३९; भावे चि आंतुल १८.२९९; विद्या

आंतुलें १८.५६१; आंतुली कृपेचेनि बलें
१३.२७४; आंतुली कडे, आंतुलीकडे, ६.२००,
६.२०४, ९.५०६, १०.१९८, १४.३०,
१४.२०३, १७.१२९; आंतुल बाहिर, बाहिर
पहा; आंतुवट, आंतलें, अंतःकरणांतील, ८.२०१,
१६.४५, १७.३९९; आंतुवटे(टें) वस्तुविचारें
९.४०७; आंतुवटपणें ३.२५४. आंतौत, आंत,
मध्यभागीं, अमृतलें, गुदमंत आंतौतीं ६.१९५;
परब्रह्मा आंतौतें ६.३८७; स्थावरांता आंतौतें
१३.१५९; स्वधर्मा आंतौतें १७.२६५; हृदया
आंतौतें ६.४९२; आंतौनि बाहिरा १८.२३;
आरौतें आंतौतें १३.१५९; आंतौनि ६.२४२,
९.७३. (२) पैकीं. गिरिं आंतु १०.२१४; सुणा
आंतु ९.१३३; चहुं आंतु १६.४३०; चांदाआंतु
१०.९१; मनुष्यांआंतु १०.७४; यक्षरक्षणां-
आंतु १०.२०५; रसांआंतु १०.७४; लौकिका-
आंतु १०.७७; सेनापनी आंतु १०.२१०;
आंतुल, तेया आंतुल ११.३८३; दोघांचेयां
आंतुलां १८.१५६२; १० व्या अध्यायांत
'पैकीं' या अर्थाः १०.२१०, २.१२, २.१५,
२.१८, २.२१, २.२२, २.२३, २.२८, २.३१,
२.३५, २.३६, २.४८, २.६०, २.६३, २.६४
(१, २), २.७१ (१, २) पदा.

आंतुडणें—अडकणें, सांपडणें, मिळणें, ग्वाधीन
होणें. किं कोश आंतुडणां गुप्तता । काय नातें ।
०.१५२, ९.१३७, ११.२६७, ११.५७६,
११.६७५, ११.२१. आंतुडलेया चोरा
१६.२५८; आंतुडलेयां मरणगार्वी १६.३४;
काजेविण आंतुडला ६.७९; विषयवागुरें
आंतुडलो ११.३२४; आंतुडविजे १३.१००८;
आंतुडे १३.२०५; नांतुडणें ३.२५०,
१३.६९८, १८.९५१; नांतुडविजे १६.१४९;
नांतुडणें ५.६७, १४.३४०, १५.३६१.

आतुर—उत्तुक, उतावाळ. १.१७२. स्नेहानुर
११.१२२.

आंतुवट—आंतु पहा.

आंतौती—वायको, श्री. आंतौतिया तुमारे । १.२२०.
९.३२०. प्राणाची आंतौती, क्रियाशक्ति,
१३.१०२. अंतौरि पहा.

आत्मा—सर्व विश्वान् असणारें चेतन तत्त्व;

जीवात्मा भूतमात्रांत असणारं चेतन तत्त्व. मी आत्मा असे एकैका । भूतमात्राचां ठांडं ॥ १०.१९७. आगा आत्मा तूं त्रि एकु । सकल-विश्वव्यापकु । ११.४३६. आत्मेयां जीवबुद्धि । जे हे लागली क्षयव्याधि । १३.१७५. ...आणि आत्मा तो पेसा । पै सिद्धु नित्यु आपैसा । अनादिपणें ॥ १३.११०१. तैसा सर्वत्र सर्वदेहीं । आत्मा असतू चि असे पाहीं । परि संगदोषें एकें हिं । लिप्तु नोहे ॥ १३.१११५. तैसा आत्मा देखति देहें । गंवसिला हिं ॥ १५.३५३. ७.११४, १३.८२३, १३.९४३, १४.३३, १५.९०, १५.३१९, १५.३५१, १५.४५७, १५.४६२, १५.५४३, १६.७०, १६.४४०, १७.१७१, १८.३११, १८.३७५, १८.३७६, १८.३७८, १८.३८१, १८.५१३, १८.५६५, १८.७८९, १८.९३१, १८.११९९, १८.१२३०, १८.१३१४, १८.१३३७. आत्मा आत्मेयाचे ठांडं देखिजे १५.३४९; आत्मा तूं यकसरा १८.२३; आत्मा तो वोथंबा १३.१०७६; आत्मा मी कर्मातीतु । सर्वकर्मा साक्षिभूतु । १८.३८१; मीं आत्मा एकु चराचरीं ९.१६७. आत्मा अविनाशु १३.१०६०; ज्ञानियां(या) आत्मा माझा १८.११२५; मी देह तो आत्मा ६.४८२; आत्मा देहा आला १५.३३९. आत्म्याविषयीं होणारी दिशाभूल : आत्मा कर्त्ता १८.३८०; देह हें आत्मा १३.७१२; देहखंडा नांव आत्मा १८.५६४; देहासी आत्मा ह्यणिजे १८.५६८; आत्मा देहिं आथि १३.१०९०; १८.३८८ पहा. आत्म्याचें स्वरूप : एवंपुरु आत्मा १३.११०१ ते १३.११०९ पहा. आत्मा दूरिं क्रियां(या)-पासीं १८.५१२; आत्मेयां...देहा १३.१०९५; आत्मा प्रकृती १५.३२२; ब्रह्म आत्मा ईशु १८.१२०७. इतर शब्दांस जोडून : (१) आत्म्यासंबंधी. आत्मचर्चा ९.२०९, १३.२११, १३.८२५; आत्मजिज्ञास, आत्म्याचें स्वरूप जाणण्याची इच्छा करणारा, १६.५२; आत्मज्ञान १५.२२५, १५.२३९, १५.२४१, १५.३११, १५.३५८, १५.५५१, १५.५५२, १६.३, १८.३७, १८.६९, १८.१२८, १८.१२९,

१८.९००, १८.१०२९, १८.१३१७, १८.१३४७; -विधिं १८.१५१, -सुदिन १८.८९९; आत्मानंदें १६.४३९; आत्मठेवा १८.१००२; आत्मतत्त्व १३.१०३२, १३.१०९१, १६.४४, १८.३०४, १८.४०७, -ज्ञान १८.१०३६; आत्मतुष्टी ३.१४७; आत्मतोष २.२९३; आत्मत्व, आत्मा या भावानें, १७.३७४, १८.११९४; आत्मदर्शन १८.१२२६, १८.१६१७; आत्मदृष्टि १५.२६८; आत्मध्यान १३.१०३३; आत्मनाथ आत्मा हाच पति, १६.१८६; आत्मनाश १६.४३२; आत्मनिवेदन ७.९७, -नातलिची ६.१२७; आत्मनिश्वास, वेदांस उद्देशून, १८.१४४४; आत्मपर्यालोच, आत्मप्रतीतीचा विचार, १६.१११; आत्मप्रकाश ५.१४४, १८.७८८, अ(आ)-मंदिर १७.४२६; आत्मप्रथा, आत्म्याचा पसारा, १८.१०९२; आत्मप्रभा ६.२३, १३.१०७६; आत्मप्राप्ति-फल १८.६९७; आत्मबुद्धि, बुद्धि पहा; आत्मबोध, बोध पहा; आत्मभवन १६.४५४; आत्मभाव, भाव पहा; आत्मभुवन ६.३७७; आत्मभ्रांति १५.२६८, -छाया १६.१०; आत्मयोग, अध्यात्मज्ञानयोग, ५.७१; आत्मरस २.३३४, १५.२६६; आत्मराज १८.२७८, १८.९१४, १८.१६४४; आत्मरिद्धि १८.१००३; आत्मरूप, आत्मा हेंच रूप ज्याचें, १.१, २.२८३, ३.१८३, ६.३८२, १५.३९१, १५.५०५, १८.२६०, १८.३९१; आत्मलाभ ७.१७३, १२.१९०, १३.५२१, १८.१०४०, -विधिं १६.८०; आत्मविद् ५.१४८, ६.१५६, आत्मविद्विलास १५.६५; आत्मविवेक १८.१२५५; आत्म-विषयीं १६.४५; आत्मसंगति १३.१४१; आत्मसत्ता, आत्म्याचें अस्तित्व, अधिकार, १३.११११, १५.३४८, १५.३५७; आत्म-समरसें ९.२४३; आत्मसाक्षात्कार १८.९९०, १८.१०७७; आत्मसिद्धि ६.३५५, ६.४३२, ६.४६३, १८.९७८; आत्मसुख २.२४४, २.२५९, ४.१२३, ४.१८५, ५.१०७, १८.७७४; आत्मस्थिति, लोकव्यवहार न पाहतां

अध्यात्मस्थिति, ३.१६४, १८.४१०; आत्म-
स्वरूप ५.३४; आत्मानुभवस्य ११.७३;
आत्मानुभववाट १६.७; आत्मानुभव-राज्यसुख
९.२१७; आत्माराम ५.१३५, ९.५१६,
१४.३५२; आत्माशंभु १७.२; आत्मेपणं
१३.११०५, १३.११०१-९ पहा. अंतरात्मा
११.३६४; अध्यात्म, पहा; जीवपरमात्माभाव
१०.२५; जीवात्मा १३.१६८; देहात्मदृष्टिमूल
देहालक्ष आत्मा समजण्याचा भ्रम, १८.३८८;
निजात्मपद १८.१३१३; पर-आत्मरूप
१५.५०५, परमात्मरूप ३.६८, —लिंग
१८.६३२, —शिव ६.२७३; परमात्मा
२.२४१, १५.५०२, १८.७४०, —शब्द
१५.५०६, परमात्मसुखनिधान ४.१५८,
—स्वरूप ८.१०१; महात्मा ७.१३४, ११.३१५,
—त्ये १६.४०१, साहात्मेयां ११.२३७;
विश्वात्मा ९.८३; सर्वात्म १८.९९७. (२)
स्वतःसंबंधी. आत्मक्रिया १८.२७५; आत्म-
घात १८.१२६९; आत्मचोर, स्वतःचें स्वतः
हित न पाहणारा, १६.४४२; आत्मछाया
१८.५२७; आत्मज ५.९२, १२.२०, आत्मजा
१२.१३१, १६.८२; आत्मनिर्धार १८.१३२६;
आत्मनिश्चय १८.६८८; आत्मपरपीडा १७.९८;
आत्मप्रवृत्ति १८.८२२; आत्मबिंब १८.१२९७;
आत्ममरण १४.१२९; आत्मलिंग १८.१३६०;
आत्मस्तुति १२.२१५; आत्महत्या १८.९४२;
आत्महवन ४.१४२; आत्महित ४.१९, ७.१०५,
१६.४५३. आत्मक, सीं अर्जुन हें आत्मक, आपण
स्वतः अर्जुन आहों ही जाणीव, १८.१२७५.
शब्दास जोडून त्या त्या विषयासंबंधी :
कांडत्रयात्मक १८.१४२१, १८.१४४१;
गुणत्रयात्मक १७.६७; गुणात्मक ७.६२;
चलनचलनात्मक १३.४८९; तदात्मक
१७.३६९; त्रिगुणात्मक १८.७७४; पंचा-
त्मक ९.१०६; पापात्मक, पुण्यात्मक
९.३१३; रजतमात्मक २.२५७; वर्ण-
त्रयात्मक १७.३५०; विज्ञानात्मक ६.८८;
विश्वात्मक २.१७७, ११.६०५, ११.६६६,
१५.५६५, १८.१७७२; शौर्यादिगुणात्मक
१८.८७५; सकलात्मक २.१५१; सत्व-

रजतमात्मक १५.९४; सर्वात्मक १५.३६०,
१७.३८०, १८.९०२, १८.९१३; संशयात्मक
४.२०४; सुकृतदुष्कृतात्मक १५.१७६.
आत्मिक, पंचात्मिकीं ६.४००. आत्मेन,
स्वतः, १५.५४२; भी आत्मेन गानें पातां । भा
वि होयें ॥ १८.११६८; मियां आत्मेन १५.३९२;
आत्मेनासिं १८.२७३, —सीं १८.२९१,
१८.७७०. आत्मेया—ते—मि १३.८८,
१३.९४८, १५.४५७, १६.११०, १६.२०८,
१६.३९७, १८.४७, १८.२९७, १८.३८२,
१८.३८८, १८.४०९, १८.६४०, १८.९५६,
१८.१२४३, १८.१६५२. आत्मेयांचिया
आवडी १८.६३६; आत्मेयांचेन उद्यमें विण
१८.४२७; आत्मेया कर्मा १८.२६७;
आत्मेयाचां निर्धारिं १५.२६९; आत्मेयांची
प्रसन्नता १८.१२५३; आत्मेयांचा भा
१०.१२५; आत्मेयाचें रूप जाला १८.४५६;
बुद्धि आत्मेयां मिले १८.८३०; ते भित्त
आत्मेयातें वरील ८.८२; जीउ-आत्मेयांची
सोण लाहे १३.१३१; साहात्मेयां हरिचें
१२.२३७. अनात्म, अनात्मेयां १३.९४८;
अनात्मवर्ग १५.२३६; आत्मानात्मकीट,
आत्म्यादीं मिसळणें अनात्म ते कीट, दोष,
१३.१०३१; आत्मानात्मवेद्यथा-राजहंस,
आत्म्यासंबंधी व इतर यावर्गींचा निघाटा
नीरक्षीरन्यायानें करणारा राजहंस, १३.११३७.
आघाटणें—थोपटणें, फुंकणें. आवेंस म्हा
आघाटिनि । १.१३४. तेण पां आघाटिया
१.१४८.

आधि-थी—असणें, होणें, संपन्न असणें.
यन्हावि काळ आत्मेची स्वयंता । शोभा आधि ।
१.६७. जिये उत्तम कुंठ्यांन्या होनि । आधि
गुणलावण्ये आधि । १.१८६. १.६४, १.७८,
१.२०९, १.२२४, १.२५१, २.१३, २.२५,
२.८८, २.९६, २.२१४, २.२७३, २.३३८,
३.२१६, ३.२२५, ३.२५०, ४.८, ४.२१,
४.१६३, ४.१८०, ५.४२, ५.६६, ५.६८,
५.६५, ५.१२९, ५.१६५, ६.५१, ६.५४,
६.८४, ६.१०४, ६.२७८, ६.२९८, ६.३९८,
६.४०७, ७.१२९, ७.१५४, ७.१५७, ८.१०,

८.५९, ८.२०९, ८.२१७, ९.२२९,
 ९.२८६, ९.३००, ९.३४३, ९.३६६,
 ९.४४९, १०.६, १०.३८, ११.११,
 ११.५०, ११.६८, ११.१६०, ११.२०४,
 ११.४६८, ११.६१२, ११.६१४, ११.६६५,
 ११.६८५, १२.२७, १२.९४, १३.३७,
 १३.१९२, १३.२९३, १३.२९४, १३.३३९,
 १३.३५२, १३.४५६, १३.५०९, १३.५११,
 १३.६१९, १३.६४२, १३.६४३, १३.७१५,
 १३.८०६, १३.८२५, १३.८६६, १३.९५४,
 १३.९७७, १३.१०२३, १३.१०९०,
 १४.४४, १४.४५, १४.७८, १४.१८५,
 १४.२१५, १५.२७, १५.५९, १५.७९,
 १५.११७, १५.१३४, १५.१७९, १५.२२४,
 १५.२९०, १५.३०७, १५.५०२, १६.३१९,
 १६.४१३, १६.४२३, १६.४५२, १७.५६,
 १७.७६, १७.१३७, १७.१५६, १७.१९०,
 १७.३१८ (१, २), १८.३१, १८.४७,
 १८.८८, १८.११५, १८.१३९, १८.१४०,
 १८.१६९, १८.३०३, १८.३६६,
 १८.३७१, १८.३८६, १८.४१९,
 १८.४५५, १८.५१०, १८.५१२, १८.५१४,
 १८.५६३, १८.५७२, १८.६३९, १८.६९४,
 १८.७०५, १८.७५७, १८.८१०, १८.९२०,
 १८.९९६, १८.१०३९, १८.१२०६,
 १८.१३४०, १८.१३५९, १८.१४८७,
 १८.१६१७. कणिसें लागलीं आथि ९.४२९;
 गुतकुलिया होती आथि, होत आहेत, ७.१८५;
 जरि हाता याचा आथि, जर हातीं आला पाहिजे,
 १६.४५५; तरणें आथि केहीं, तरतां येईल काय?,
 १२.७१; वाहाति चि आथि ८.१८१; आथि
 कां नाहिं ११.२९४, ११.५२४; आथि ना
 होइजे ९.१३८; आथि नाहिं हे बोली १३.८६८;
 आथि हो कां, कोठें असतो काय?, ११.३६८.
 आथिल—असलेला, संपन्न. जे मिथां सदा
 आथिल. ४.६०. १.६१, ४.१४२, ५.७१,
 १३.१८५, १३.६२८, १३.१०२८, १६.३५५,
 १७.१२७, १७.३००. आथिलिया आराणुका
 ४.२२२; आथिला होसी ९.५१४; राजमुद्रा
 आथिलेया १८.८४६; हियें आथिलेयां, अंतः-

करणपूर्वक, १५.६७; आथिला आणि विलासिया
 १५.३३०; आंगाथिला १५.७४; चित्ताथिला
 १८.१७११; प्रेमाथिलेनि १३.७९६;
 शिखराथिलेयां, शिखरें असलेल्या, पर्वतांमध्ये,
 १०.२०६, सत्वाथिलेयां १०.२६४; आथिलेपण
 ९.३६४, —पणें ३.१०७, ९.३६९, ९.४२८,
 ९.४४६, १०.१४. नाथि, १५.५००;
 आथिनाथि १३.११०७, १५.५३, आथिनाथि-
 पणें १८.११८६; नाथिल, २.१९६,
 ४.२०, ५.१२५, ६.७४, ६.८०, ६.८४,
 ११.५९, १३.४७५, १३.११४१, १५.२३०,
 १५.४६४; नाथिलेया देहाभिमाना ६.७०;
 नाथिलिये शोकसंकटीं ११.४७२.

आथुधुरे—सदसत्पणें (राजवाडे), चैतन्य आथुधुरे
 करुनि असिजे, चैतन्य आहे असा भास होऊं
 लागतो, ६.२८०.

आंथुरणें—अंथरणें. जीवा तलिं आंथुरितु । आपुला
 जीव ॥ १३.२४९. आंथुरण, विछाना, ९.३६७;
 इंगलांचां आंथुरणीं ९.४९६; नाराजाचिं
 आंथुरणें १३.५१९.

आदरणें—आरंभ करणें, स्वीकारणें. एथ हें
 आदरिलें काय येणें । २.८४. २.९१, १०.३९,
 ११.६९६, १३.२५, १३.२३४, १६.३२०,
 १६.३८१, १७.९४, १७.४२९, १८.१८७,
 १८.२२२, १८.६४४, १८.६५७, १८.६६२,
 १८.६६६, १८.१४३३. आदरिलें कर्म
 २.२६८, ४.१०३; अँकारें आदरिलें, ॐ शब्द
 उच्चारून आरंभलें, १७.३७०; बोलीं आदरिलें
 २.८८, ९.२३७, १३.१०८७, १५.४२०;
 वाक्यें बोलीं आदरिलें २.९०; माथा बागीबल
 सिरों आदरी, मस्तक कंपांत शिरूं पाहतें,
 डोक्यास कंप येतो, १३.७५५; आदरिजैल
 १७.३४३; आदरिजो १८.६८; आदरविली
 १८.८४; नादरी १४.३२९. आदर—पूज्यबुद्धि,
 सत्कार, उत्कंठा, प्रेम. क्षणीनि विशेषें मती
 आदरु । विवेकावरि ॥ १.२२, ३.१०६, ४.१९,
 १२.२१४, १३.१८९, १७.११८. आदरु...
 अडदरु १६.३१४; दुर्जनाचा आदरु ८.१४७;
 ध्यानाचा आदरु ६.२८९; आदरां विश्व भरी,
 इतर सर्वोना आदर दाखवितो, १८.५९२;

आदरें ६.१८७, १०.५२, १२.२३०,
१३.६११, १३.१०३८, १३.११४६,
१५.५५९, १६.५२, १६.४५५, १६.४६४,
१८.५५४, १८.६०२, १८.८४७; परमादरें
३.१८९; आदरेंसीं १.५५, ६.०, ९.३७३,
१८.१४७५, १८.१५०३.

आदलणें—जोरानें आपटणें, आघात होणें.
७.७२. उरीं आदले, छातीवर आघात होतो,
१३.७५७; उरीं आदललेयां, मनावर दड
परिणाम झाल्यावर, ८.६८.

आदि—(१) आरंभ, उगम, मूळ. आदीसि जे
आदि १३.९२२. २.९५, २.१५४, ५.८४,
१०.६७, १३.८६४, १७.३५४. कर्मासि
आदि ब्रह्म ३.१३५; कारुण्याची आदि २.४३;
प्रकृतिपुरुषांची आदि ११.५०९; श्रिष्टि आदि
संस्था ३.८५; सर्वसुखाची आदि १.२९;
आदि क्षेत्र १३.९३४; आदिगुरु ११.५५५;
आदिजनक ११.५१६; आदिधर्म १.२४७;
आदिपरंपरा ३.१३८; आदिपुरुष-पुरुष, पुरुष-प
पहा; आदिप्रकृति ६.१२; आदिवीज १.२०;
आदिप्रह्ला ९.२२०; आदिरिद्धि ६.४४५;
आदिवंत, या क्षेत्रांतील मूळचे राक्षणारे, ६.४४७;
आदिवंच १.५४; आदिवर्ण, ॐकार, १७.३३९;
आदिशून्य, मूळ शून्य, प्रकृति, ७.२४,
१०.१६२; आदिसंकल्प ८.२१, ८.२३;
जगदादिकंद १२.२३८, १७.३२६; आदिचेनि
अवसरें ७.३९; आदिचा ठाओ १०.२०९.
आरंभ व शेवट या अर्थी: आदिअंतु २.१६१;
आदि...अंती ८.५८, १८.८०१; आदि
आणि अंतु ६.३२१; आदिनिधन ७.२८;
आदि प्रलयो १७.५; आदिसेवटीं १२.१२६;
आद्यंत १८.१२३३; आद्यन्ति(ति) १५.३६६;
साद्यंत २.३१८, ५.११९, १३.७२; साद्यंतपण
११.२०५; ब्रह्मादिकीटांत १८.१२९५. आरंभ,
मधली स्थिति व शेवट या अर्थी: आदिमध्य-
अंती १०.२४४; आदि मध्य अंतु ११.२७६;
आदि स्थिति अंतु २.१५३; आदिस्थितिगति
१०.२००; आदिस्थितिग्रासि १३.९१७; आदि
ना अंतु स्थिति ना रूप १५.२२४; आदिमध्य-
रहित ११.३०५; आदिमध्यांतरहित ११.२७८.

अनादि—ज्याला मूळ किंवा आरंभ नाही असा,
स्वयंभु, कालातीत. स्वयं तू, अनादि । पुरातनु ॥
११.५०९. अनादि जे प्रकृति । सांख्य जीतें गाति ।
१३.३६. तरि पुष्पु अनादि भाषि । १३.५५४.
तेसी संत ना असंत होय । जे विनारानें नांव न
साहे । ऐसिया परी आहे । अनादि भगनि ॥ १०.८०.
२.१५६, ४.१३, ८.३३६, ९.२४८,
१०.१७८, ११.१८०, ११.४९२, १४.४८,
१४.८६, १४.३९२, १५.२२२, १५.२२३,
१६.२९३, १६.२९५, १८.४००, १८.११८९.
अनादि अविष्कृतु सर्वरूप २.१४९; अनादि जें
अगण्य परमतत्व ६.३२०; अनादि जें सहज
७.४१; अनादि नित्य सिद्ध निरुपाधि विशुद्ध
२.१४५; अनादि परब्रह्म १७.३२६; अनादि-
गुरुशंकर १८.१७३७; अनादित्व १७.२१९;
अनादिपंचकोशक्षेत्र १८.१७८२; अनादिपणें
१३.११०१, १५.३१८; अनादिमायाप्रभवं
१७.५६; अनादि सिद्ध १०.१३५, अनादि-
सिद्ध २.१००, ३.३५, ४.१५०, ८.१७३,
११.२७२, ११.३०४, १३.९५६, १५.२९१,
१६.२६९. (२) हे व इतर या अर्थी.
आदि करुनि १.१८३, आदिकरुनि २.१०३,
३.१७१, ३.१९८, ५.४५, आदिकरुनि
१.१०४. याच अर्थी, अक्षय जोडन :
१.१००, १.२५३, २.२३६, २.२४६,
२.२५६, २.३०४, ३.५६, ५.१०३,
६.१०३, ६.४०४, ६.४२५, ७.५२,
७.७०, ७.१८१, ८.२०, ८.३९,
८.१२३, ८.२५०, ८.२५६, ८.२६२,
९.६६, ९.२६६, ९.२८८, ९.३०९,
९.३५३, ९.३५६, ९.३६५, ९.३९५,
९.४५६, १०.९०, १०.१५२, १०.२२७,
११.४५, ११.२३६, ११.२५९, ११.५५५,
११.५७५, ११.६६७, १२.६१, १३.६८,
१३.१३६, १३.४१९, १३.६१५, १३.७६७,
१३.८४६, १३.८६७, १३.८८२, १३.८९५,
१३.९१७, १३.९३९, १३.१०६९,
१३.११२७, १४.८, १४.३५, १४.४२,
१४.४४, १४.४६, १४.६७, १४.१०१,
१४.२२१, १४.२२७, १५.०८, १५.१०८,

१५.१२६, १५.१६८, १५.१९३, १५.१९५,
 १५.२०३, १५.२०४, १५.२०५, १५.२४९,
 १५.२७९, १५.३२० (१, २), १५.३७३,
 १६.१४, १६.२९, १६.९१, १६.२७२,
 १६.४१३, १६.४२१, १६.४२९, १७.३२,
 १७.४४, १७.२२१, १७.२७६,
 १७.३११, १७.३५८, १७.३६४, १७.३७५,
 १८.३२७, १८.३५७ (१, २), १८.३५९,
 १८.३६४, १८.४२७, १८.४७५,
 १८.५२८, १८.६८९, १८.८०८,
 १८.८७५, १८.१०३२, १८.१०६१,
 १८.११२६, १८.१५२३, १८.१६७८,
 १८.१६९६. इत्यादि १२.३०, १३.१४,
 १३.९६१, १४.२३५, १४.३१३,
 १८.३३९; स्वेदजादिप्रभृती १३.९१२.
 आदिक-आदीक—१.९, १.५५, १.१५१,
 १.१५३, १.१६०, १.१७५, १.२०७,
 २.१४५, २.२१२, २.२५७, २.३४२,
 ३.९०, ३.१२०, ३.१५१, ३.२३७,
 ३.२५०, ४.९, ४.११५, ४.११९, ५.२२,
 ५.४५, ५.१५६, ६.१४६, ६.२९७, ७.१५,
 ८.३१, ८.१२३, ८.२५८, ९.११८,
 ९.१५६, ९.२४८, ९.३६७, ९.४६२,
 ९.४६३, १०.१४५, १०.१४९, १०.१५६,
 १०.१६१, १०.२१३, ११.३४, ११.८५,
 ११.१००, ११.१०३, ११.१४२, ११.१७३,
 ११.३२८, ११.४१६, ११.६०४, १२.९३,
 १३.९४, १३.५७८, १३.९३२, १३.९६१,
 १३.१०६०, १३.११३०, १४.३४१,
 १४.३७२, १५.१४६, १५.१६०, १५.१९१,
 १५.१९४, १५.२०२, १५.३२८, १५.३३६,
 १५.४७२, १६.९३, १६.१४४, १६.२७०,
 १६.३३१, १६.३५७, १६.३७४, १६.४०१,
 १६.४३०, १६.४३७, १६.४४२, १७.४४
 (१, २), १७.१९१, १७.२०१, १७.२०४,
 १७.२४१, १७.२६२, १७.३०१, १७.३१६,
 १७.३५३, १७.३३०, १७.३६७, १७.४०३,
 १८.१४, १८.४१, १८.९७, १८.१३७,
 १८.१४८, १८.१५१, १८.१८८, १८.२०९,
 १८.२४२, १८.३४८ (१, २), १८.३६०,

१८.३६३, १८.३६४, १८.४३३, १८.४५०,
 १८.४६०, १८.४९८, १८.५६९, १८.६३१,
 १८.७०६, १८.७३४, १८.७५८, १८.७८०,
 १८.७८८, १८.८१०, १८.८१८, १८.८२२,
 १८.८४८, १८.८७०, १८.८८१,
 १८.१००८, १८.१०१७, १८.१०५०,
 १८.१२८२, १८.१३०३, १८.१३१६,
 १८.१३८२, १८.१४२४, १८.१४३०,
 १८.१४३७, १८.१४४८, १८.१६२०,
 १८.१६८८. आदिल-आदील—पूर्वांचा,
 पहिला. ६.२९४, ९.४२४, १३.८१०,
 १५.४९५. आदिलापासौनि १.४३, ६.४८४;
 दीपा आदीलु मागीलु, दिव्यांपैकीं पहिल्यानें
 कोणता व मागून कोणता पेटवला हें प्रकाशा-
 वरून सांगतां येणार नाही, १८.१६५७.
 (३) आदि-आदि-आदी-आदीं, आधीं, अगो-
 दर, पूर्वी, पुढें. जैसी काना आदि दीठि । उपेगा
 जाये ॥ ७.२०१. आदि १.११७, १६.६४;
 आदि...अंतीं १८.८०१; आदि...निर्वाणीं
 १०.१९८; आदि मध्यें निदानीं १७.३५१;
 आदि २.६, २.२२७, २.३२२, ३.२५९,
 ४.२१६, ५.१६३, ५.१६९, ६.५०, ६.८४,
 ६.४५५, ६.४६७, ७.३, ७.१३८, ८.४४,
 ८.५५, ८.१६१, ८.२१६, ९.७९, ११.१४,
 ११.५३७, १३.४७, १५.२०५, १५.३४५,
 १५.४२५, १५.४३६, १५.४४१, १८.१७०,
 १८.५८२, १८.६९३, १८.११२१,
 १८.१२७६; आदि मागील ६.४५५. आदी
 २.१६९, ४.२, १३.९६३, १८.२८९;
 आरिसेया आदी, पुढें, १८.११५०. आदीं
 २.२४, २.३०, २.१६४, ३.१०, ३.२६३,
 ४.३०, ४.८८, ५.९४, ८.७९, ८.१३५,
 ८.२५२, ९.४१४, १७.१९७, १८.५२३,
 १८.७६०; आदीं...अंतीं १८.८०५; आधिं
 आधी आधीं पहा. आद्य, पहिलें, अग्रगण्य,
 मूलत्वे, परब्रह्म. ॐ नमो आद्या । १.१. तापसांचा
 आद्य । ६.४७७. आद्य भी अव्यक्त । १८.११८८.
 ३.१२६, ३.२६९, ४.१७, ४.४८, ११.४३९,
 ११.६०५. सकललोकआद्य ११.१६४; आद्य-
 पुरुष १५.२४५.

आदेश—हुकूम. राजादेश १०७.

आंदोलणें—हेलकावे खाणें. मेरुमंदार आंदोलत ।

१०१५५. तणाचें बुजवणें । आंदोले वारे गुणें ।

१३०५६८. ११०२४५, ११०३४३, १३०८०३,

१५०१५०. आंदोललेया १३०१०११.

आध—अधें, अपुरें. हरें चंद्रमा आधा घेसा ।

वाहिजत असे शिरसा । निरंतर ॥ ९०४८२.

६०७९. गालुनु आधें करावें १००२९०; मी

आधें...सगलें तुवां, मी अपुराच आहें, तुझ्या-

मुळें मला पूर्णता येईल, १८०१३६३.

आधण—शिजवण्यासाठीं उकळलेलें पाणी.

१३०४८१, १५०२३.

आधंतर—वरल्यावर, अर्धवट. ७०१९५.

आधधणी—अर्धतृत. आधधणी कदा नृतिं,

अर्धतृत राहून मी पानावरून कधींही उठणार

नाहीं, १६०३०.

आधपलिप—अर्धवट भाजलेलीं, होरपळलेलीं.

आधपलिपिं तवेंहें । इंद्रियें धरिलीं ॥ १२०४६,

वैराग्यामीनें होरपळलेलीं इंद्रियें आटाभाटीनें,

महाप्रयत्नानें आवरून धरलीं.

आंधळा—आंधळा, दृष्टि असूनही न पाहणारा.

आंधलाने हातिं दिवा । धेउनि काये करावा ।

१३०६२५. ३०९, ७०१५४, ११०३८७,

१३०६९७, १३०७५७, १३०८४५, १४०१८८,

१५०३४८, १७०१०१, १८०७१५. आंधलेया

गरुडाचे पांख, निरुपयोगीपणा दाखवितात,

९०३०३; आंधलेयाचां गावीं...रवी १००१४०;

आंधलेया पुढें आरिसा ११०१५७; आंधलेया

हातीं...मोती ९०१७५; भजनअवधानीं आंधला

१३०४५५; चियालें आंधलें, जन्मांध जसा

घरच्या घरींच राहतो तसा मुलाबाळांच्या मोहांत

गुरफटून राहतो, १३०७१०; आंधलेया डोले

उघडले, अन्धानक मोठा लाभ झाला, १३०३८१;

कृष्णालागि डोले आंधले होताति, दुसरें कांहीं

पाहूं इच्छीत नाहींत, ११०५९६; धडसा...

आंधला १००३०४; आंधलेपणा ६०७३,—पणें

९०३०१; आंध्य, अंधकारत्व, १६०१९८.

आधव—उत्कट इच्छा. ५०७३.

आधाइणें—भिणें. मृत्यूसि आधाइलें । १३०२४.

मृत्यूला भ्याले.

आधाडा—तुटलेला कडा. प्रत्याहाराचा आधाडा,

योगी यम, नियम, आसन, प्राणायाम या

पायऱ्या चढून, प्रत्याहाराच्या-इंद्रियदमनाच्या-

पांचव्या निसरक्या कड्यावर येतो, ६०५६;

ब्रह्माचलाचां आधाडां ७०६७.

आधार—(१) आसरा, कारण, प्रमाण. असय भी

आधार । आधेय भी ॥ १८०११८५. १०७५,

५०९७, ५०१५०, ६०४९, ६०२३३, ६०११८,

९०८४, ९०१०६, १००१८७, ११०५५२,

१३०९१६, १५०२७९, १५०३०८, १७०३२,

१८०३०९, १८०८७२, १८०८७७. दर्पणाचेनि

आधारे ४०४६, १५०२४३; दर्पणाधारे ४०७३;

प्रकृति आधारे ३०६२, प्रकृतिचेनि आधारे

४०७८; अनुक्रमाधारे ३०८०; अज्ञाधारे ७०३७;

अमृताधारधर्म्य १२०२२८; कर्माधारे २०२३४,

३०४४; गुणाधारे ३०१८१; ग्रंथाधार १३०३१२;

जलाधारे ४०९९; दीपाधारे २०१८७; देहाधार

१६०४१३; मार्गाधारे ३०१६९; वेदाधारे

२०२४५; शास्त्राधारे १८०८४२. (२) योगांगील

पहिलें आधारचक्र. ६०२००, ८०४८,

१३०५०७. आचारद्रुम ६०१९३; आधारशक्ति

१२०५; आधारादि १८०१०३२.

आंधार-रें—अंधार, काळोव, अज्ञान. नाहिं

आंधारेया बानी । सूर्या मय ॥ १८०३५८, सूर्याच्या

रुपाला (प्रकाशाला) काळोव्याची (निंदेची)

वाधा होत नाहीं, किंवा दिव्याच्या प्रकाशाने

(स्तुतीनें) त्यांत भर पडत नाहीं. निंदा व स्तुति

स्वरूपस्थाला (१४०३५३) सागर्थीन असतात.

आंधारी देखणे जेम बुद्ध्यानें । १४०२४८.

पाहालेयां राणी । आधारे ७८ ॥ १८०२६१, रात्र

सरून पडाट झाली तर काळोव रातींत काय?

२०३६०, ७०१३७, ८०८८, ८०२५४, ९०१२४,

१००१४४, १००२०६, ११०६८३, १२०५१,

१४०७२, १५०२६२, १६०२७, १६०४१४,

१७०३५६, १८०४०६, १८०५२७, १८०९६५,

१८०९७९, १८०१०४३, १८०११३८,

१८०११५६, १८०१२७१, १८०१२४५.

आंधाराचें सावाइकें, गाढ अंधार, १८०१७०३;

अज्ञानाचा आंधारा १७०४२६, —चें आधारे

४०५०; अविद्येचें आधारे ११०१७७; आंधु

बाहीरील आंधारें १०.१३२; कालरात्रिचें आंधारें ११.३४०; आंधारें कालवंडिजे, गुरफटून जावें, १६.४१४; आंधारां गिवसी, अंधारांत शोधणें म्हणजे फुकट श्रम घेणें, ८.२१३; आंधारु तेजें देखावा, अशक्य गोष्ट, १८.४४६; आंधाराचा पाडु आहे, अंधाराची काय कथा? १८.१२६५; आंधारु...प्रकाश १६.३७; उजियडा आंधारेया १३.१०९५, उजियेड... आंधारु १२.१४७; अंधकार, अंधार पहा.

आधि—(१) खालीं. किंवा अध्या असाही अर्थ घेतां येईल. ६.२०५. (२) अगोदर. आधीं पहा.

आधी—मनाची व्यथा, काळजी. कांसांडिला आधी नरेंद्रु। १७.२२५, चिंता राजाला कधीं सोडते काय? १६.१८६, १७.३२४, १८.९१६. अहंममाधि १५.४५८; मलयाधी १४.५८; व्याधी...आधी १६.१४०.

आधीं—अगोदर, पूर्वी. बोला आधीं झोबिजे। प्रमेयासि ॥ १.५८. ११.५३७, १३.२६२, १३.३०१, १८.९३१, १८.९८६, १८.१४०७, १८.१४३८, १८.१७१२. आधि ६.४३८, ११.१६१, १३.२९८, १३.५७७, १७.१४५, १७.२७०, १८.७७७, १८.१७३९; आधि पाठिं १३.१०८९; आधिली, पूर्वीची, ६.२६७.

आधीन—वश असलेलें, अवलंबून राहिलेलें. देखें इंद्रियां आधीन होइजे। २.११९. ६.१४६, ६.३४०, १०.८९, १४.३२३, १८.८१७. कर्माधीन ४.४५, कर्माधीन ४.९१; गुणाधीन ३.५३, १४.३२२; पराधीन १३.१००६, —पणें ३.५९; पार्थाधीन ११.१७४; सूत्राधीन १.८१; स्वाधीन १६.५५, १८.६९. आधिनि, इयें पदें तियां आधिनि, १८.१६२५; आधीनि, प्रकृति ही कां आधीनि, १८.१३०९. अधीन पहा.

आधेय—आश्रय घेण्यास योग्य. १८.११८९.

आधैलें—एकाच ताटांत नवरात्रायकोनें जेवणें. आधैलें करी १७.१५९.

आध्यात्म-त्मिक—अध्यात्म पहा.

आन—वेगळें, निराळें, दुसरें. मग आन काहीं आहे। पापावांचोनि ॥ १.२४७. एवं कामु वांचूनि काहीं। जगा मूल चि आन नाहिं। १६.३१०.

२.१६५, ६.३०, ६.८३, ६.८७, ९.२१८, १०.१६६, ११.५९७, १३.२०, १३.८१०, १३.८१४, १३.८१५, १४.८५, १४.२७७, १४.३१५, १४.३८३, १४.३९६, १५.३०१, १५.३४९, १५.४९६, १५.४९८, १६.५१, १६.६१, १६.३१९, १७.१०८, १७.२४२, १७.४२३, १८.११२, १८.१३७, १८.२८०, १८.३१६, १८.९४३, १८.१२८३, १८.१३५९, १८.१४४७, १८.१५०६, १८.१६५०. वांचूनि-वाचौनि-वांचौनि आन, आना, आनें, ४.७३, ९.४१, ९.२७०, ११.६०६, १२.२३५, १३.६१५, १४.१५६, १४.२०१, १४.४००, १५.३९२, १५.५४०, १६.३५३; वांचौनियां आन १८.१४०२; बोला आन, या शब्दाला बाध, अपवाद, १३.११६, १३.६७०, १६.२५०, १८.१७५, १८.१६३७; बोलावेया आन १८.५०७; नवें चांग आन करवो १८.४२९; आन कीजे, अन्य मार्गांन जावें, ६.३८९; आन केवि करूं, जें गुपित धन आहे तें (आन) उघड कसें न करूं?, १८.१३१७; आन जालें, निराळाच प्रकार झाला, १४.६१; आन नाहिं—नाही ७.२८, ११.२३६, १५.३५, १८.४६८; आनु नोहे १५.३१; सर्वां आन करी, इतरांची तृष्णा हरण करीत नाहीं काय?, १७.८९; वेदांचेया निरोपा आन न कीजे, वेदाज्ञा पाळावी, १६.४५२; स्वभावासि आन न करणें, सालीच्या कणानें मी उगवणार नाहीं असें म्हणून चालणार नाहीं, उगवावें लागेलच, १८.१२८०. आनान, निरनिराळे. तेवि नाना विधा व्यक्ती। आनानें नावें आनानी वृत्ती। ९.२५१, ४.१३८, ५.२७, ६.९८, ७.२३, ७.३८ (ना), ९.२४९, ९.३४९, १३.३५६, १३.१०५३, १७.१९५, १८.५४, १८.८९१. अनान पहा. आनाभूती, निरनिराळ्या १३.१११०; आनी आन, भलतेंच, २.१८५; आनीआन ९.३४६; आनी कडे १६.४४९, आनीकडे ९.३६१; आनीती, दुसरीकडे, १२.७९.

आनंदणें—हर्षित होणें. आनंदली असे। १८.१६४५. आनंदा, अनन्य आनंदे १२.१. आनंद, जो

भोगिजतु असे आनंद । आनंदं चि ॥ १५.५१३, आनंदु घेणे आनंदं । १८.१२०९, ११.५९१, १२.१९, १५.७४, १७.१३५, १८.२८३, १८.५८९, १८.६४१, १८.११८७. आनंदाचे अनुकार ५.१३७; आनंदाचें आवाह ९.२०१, १३.११५४; आनंदाचें चैतन्य ६.३२२; आनंदाचेया दोंदावरि १३.१७३; आनंदाचेनि धालेपणें ६.९; आनंदाचां राउलिं १३.३८६; आनंदाचिं वनें ११.१९५; असंवरें आनंदें १८.१६०१; बैसतेन आनंदें, आनंदाचा आवेग ओसरल्यावर, १८.१५९०; आनंदासृत १८.१५४१; आनंदैककला, आनंदाचा अंश, ११.३६४; आनंदकर, आनंद भोगणारा, १६.३६०; आनंदघन १७.४७; आनंदचंद्र, सतरावी कला, सं. वा. शब्द पदा, १५.५३९; आनंदचित्र ६.२५६; आनंदजल, आनंदानें आलेले अश्रू, ९.५२३, १८.१५०८; आनंद-भांडार १०.२१; आनंदमय १३.११४७; आनंदमोदबहल, आनंदानें दवरललेले, १५.६; आनंदरासिवरि ९.५२९; आनंदरोप ३.२४८; आनंदसंपदा ११.६९१; आनंदसमुद्र ९.१९०; आनंदसरोवरिचीं ११.६५; आनंदसाम्राज्य १६.५०; अद्वयआनंद १८.७८९, अद्वयानंद १६.२१, -नंदपणें १८.४०२, -परिसें, स्पर्शानें, १८.१५८६, -वैभव १८.१७३५; अनंतानंद १४.५३; आत्मानंदें १६.४३९; घनानंद ८.८४; निजानंद १७.४२१, -दें १२.१७१; नित्यानंद ८.२६२, ९.३११, १३.८६३; परमानंद १.१४, २.३६५, ७.१८३, ८.२६७; ब्रह्मानंद ११.२२०, ११.२४७, १३.५२१, १८.१५६७; महाआनंद १८.१६६५, महानंद ११.२४२, १६.१२, १८.१५२८; सच्चिदानंद १५.५२९, १८.१६२४; स्फुरदमंदानंदबहुल, स्फुरणारा अति (अमंद) आनंदाचा भर (बहुल) ज्यांच्यांत आहे तो, १८.५, स्वआनंदभोग १८.१७२६; स्वानंदें, आत्मानंदानें, १८.१३११, स्वानंदराज्य १७.४२३, -साम्राज्य १८.१६४६, -दानुभवसरसें १८.१२०३, -दाभिराम ९.१६६, -दैकरसें

१८.१५३४, -दोदधि १८.१२१६; आनंदु ना निरानंदु १३.११०५. आप—(१) प्रात, स्वाधीन. आपु नव्हे साधना । २.१४८. आपु जाल्ल्यां २.२३५, ५.१२; आपु नोहे ४.१९३, ६.३५; आपु मानल्ल्यां १८.१०७०; आपु होये २.३४६. (२) आपण, स्वतः, आपण होऊन, सहज, आपीं आपु संभ्रमे । मिलावेथा ॥ ८.१२. ९.४०३, १२.१४३, १६.१४०, १८.६२३. आपपरु १३.१७१, १३.३५७; आपभयें, स्वतःच्या भयानें, १०.७८; आपें आप १.४६, १५.३९२, १८.४१६, आपेंआपु ५.१३२. (३) पाणी. पृथ्वीनें आप चिरवी । आपानें तेज जिखी । ६.२११. ६.२३९, १४.७, १६.१९७. झाडें उभचित्लें आप, पाणी झाडाच्या रूपांत दिसनें, १५.३८६; आप, पाणी, पृथ्वी व्रता, ७.१३२; आप, पाणी, पृथ्वी अहंता, १३.४३१; आप पृथ्वी ६.२२०, आपा आणि पृथ्वीचे ६.२६८; आपपृथ्वीउत्कटें, पाणी व मार्ती यांच्या भगनें, १४.१००; पृथ्वी आप तेज वायु व्योम १३.७७; आठें भाग ७.१८, पांचें फोंक १५.९७; सं. वा. शब्द पदा. आपजणें—उपजणें, भागणें, जीव जडें विषय-भूति । गरि निःसंगा जी आपणें संगति । २.७२१. २.१३९. आपजल्लिये जोडी, मिलाविल्ले सांठवून ठेयतो, १८.६५०; आपजतां १५.३००, आपजवी १३.८१३; आपजेल ३.२०५. आपण—स्वतः, मी, तूं, आमी, तुम्ही. जेथ अववाकळ आपण । वेकुटीचा राणा जाण । १.१४०. यदि आपण मनें पाव । न निताया । १.२२५. १.२१३. १.२१६, २.१९६, ६.७०. ६.४०८ (१, २), ११.२०८, १५.५१९, १५.५२०. आपण, तूं स्वतः, ४.३८; आपण, स्वतः, १.१४३, ३.२३१, ४.१७, ९.३२२; आपण आंगें जल्ले १८.६१५; आपण झिजे १८.६१४; आपण चि वंचे १८.१३२७; वनिह आपण वीझे १४.३९१; आपण चि ब्रह्म होउनि १८.१५५६; आपण मूर्त होउनि १७.८५; आपणेन चि १५.५१२; आपणेंममि १५.५२९; आपणेंमि विण ११.१९३; आपणयां ५.८८, १५.८४; आपणयां

११.२७४, १३.५७४, १५.२३८; आपणेयां
आह्मां, तुम्हां आम्हांला, १३.६०४;
आपणेयांतें ६.१६६; आपणेयां आणिजे
१६.१९, आपण चि आपणेयांतें पाहिजे
१५.२४४, आपणेयां आपण १६.३७६,
१८.३९५, १८.४२७, १८.१२००, -चि
१८.४४८; आपण चि आपणेयां उरिजे
१८.११०४; आपुली आपणेयां आण वाथे
१८.१३६४; आपणेयां चि ऐसा, आपल्याच
सारख्या, ११.२७४; आपणेयां दोसैं
१८.१५९२, आपणेयां प्रति १६.३७५; -लागि
१८.१३३८; -वेगली १८.१२५८, -हूनि
१८.१२५७; आपण ना दुजें १५.५०१;
आपुली...आपण ६.७१; आपुले...आपण
६.७३.

आपणप—आपणपां-चि—आपण होऊन, सहज,
आपोआप. २.३०२, ४.९७, ४.१४२,
५.१०७, ६.५१, ६.६९, ६.३३५, ६.३७०,
७.१००, ८.१३३, ८.२५०, ८.२५४, ९.५४,
९.२०८, ११.१०२, ११.६२३, १४.९५,
१६.१०, १६.१३७ (१, २), १७.२५५,
१८.१००६, १८.१५५४; आपणपां
आपण ६.४६६, १७.३७८; आपणपां चि
आपण ५.१३६, ६.१०५; आपणपां करुनि
१८.१६०३. आपणपें, आपलेपणा, आत्मत्व,
स्वतः होऊन, तैसा देवोंसि पांडुगुतु। आपणपें देविं
देखतु। १८.१५७५, १.१९५, २.९४, २.११९,
३.१२७, (स्वतःची पडछाया) ४.९५, ५.३१,
५.१०९, ५.१११, ७.६०, ८.५९, ८.१३५,
९.९५, ९.३६२, १०.१२३, (स्वतः होऊन)
१०.१४०, ११.४९, ११.५९, ११.८२,
११.१०८, ११.१८०, ११.१९०, ११.२१०,
११.३७५, ११.५६७, ११.६५२, १२.३९,
१३.३७३, (आपलें सर्वस्व) १३.४२०,
१३.१०३३ (२), १३.१०४५, १३.११३९,
१४.८०, (स्वतःची पडछाया) १४.२८७,
१४.२९०, १४.३१५, १४.३५१,
१४.३८०, १५.८४, १५.१०७, १५.२३०,
(स्वतःचें प्रतिबिंब) १५.३४५, (आपण
स्वतःच) १५.३४६, १६.१५६, १६.४३२,

१७.१७६, १७.२४५, १८.२८८, १८.३२१,
१८.७२२, १८.९७३, १८.१०२७,
१८.१२५६, १८.१३८७, १८.१४१२,
१८.१५७४; आपणपें चि आपणेयां १५.५२३;
आपणपें देविता ठाऊ, स्वतःचें निवास-
स्थान, ११.१३; आपणपें वांचूनि २.३३५;
आपणपें सांडूनि, आत्मत्व टाकून, ५.१०४;
आपणपें चि दुसरें १८.१२९८; आपणपें चि
दुजें १८.१५९२; आपणपें सर्वथा नाहीं
१.१९५; आपणपेंन सहितें ४.१६८;
आपणपेनि १४.१३२, १८.११५९; आपणपेनि
विण ९.३६३; आपणां पें, आपोआप ४.१६२.
आपणपेया-यां, ह्मणौनि आपण चि आपणपेया।
घातु कीजतसे धनंजया। ६.७०. २.१९६,
२.३५१, ३.१५३, ६.२९८, ६.३६५,
६.४२४, १०.१८०, १०.१९५, १०.२३२,
११.२७४, १३.१०६६, १५.३१९, १५.३२१,
१५.३३२, १५.४५३, १५.५५१, १६.१०१,
१८.६४३, १८.६६२, १८.८८७, १८.९२०,
१८.९८१, १८.९८२, १८.११६१ (१, २, ३),
१८.११७९, १८.११८५, १८.१२६०,
१८.१३४१. आपणपेयां आपण चि रिपु
६.८०; आपणपेया आपण वैरी ६.७२;
आपणपेयां दूजा केलासि १७.११; आपणपेया
चि दोसैं १८.१३३९; आपणपेयां परौता
१८.११८५; आपणपेयां परौतें १८.४४९;
आपणपेयाचां पोटीं १३.१०३३; आपणपेया
लागि ३.१३१; आपणपेया साठीं १३.९४०;
आपणपेयांसाठीं १०.१२४; आपणपेया सारिखें
६.४०३; आपणपेया ६.३०७; आपणपेयांतें
(आपणपेयांतें)यांतें-आपणपेयांतें आपण देखे
६.३६६; ९.९२, ९.३००, १४.८२,
१६.४०७, १७.२६५.

आपत्य—पोरेंबाळें; आपत्ति (म्हातारपणींचे
त्रास). तैसी आपत्य तोडी। दाढियेसि ॥
१३.५६५. आपत्य शब्दाचा अर्थ पोरेंबाळें
असा घेतला तर म्हातान्यांच्या दाढीचे केंस
पोरेंबाळें उपटतात असा अर्थ लावावा लागेल;
याला पुनः तैसी (स्त्री)चा बाध येतो. म्हणून
आपत्यचा अर्थ आपत्ति घेणें इष्ट वाटतें.

ज्ञानदेवीत, 'तैसी आपत्ति तोंडीं । दाढियेसि ॥'

१५.५६७ असा पाठ आहे.

आपद-दा—संकट. १.१८३, २.५९. आपदा-
गिधिं, संकटरूपी गिधाडांनीं, ७.८४.

आपलें—स्वतःचें, तुमचें. आपलें एकपण

१८.११९५; आपणां आपलेया १८.११९८:

आपुला-लि-ली—सज्जनीं आपुला झणितलां ।

१.६५, आगा स्वधर्मु हा आपुला । ३.२१४,

१.६०, २.१८६, २.२०९, ३.२०३,

३.२१५, ३.२१९, ८.२१०, ८.२१३,

१६.५९, १६.८२, १६.२१६, १६.४३५,

१६.४५२, १६.४५५, १७.२२८ (१),

१८.९०२, १८.११२७, १८.१५६१. आपुलां

अवसरीं १६.८६, —आंगीं १८.४२, —गरल-

ज्वालीं १६.४०८, —चित्ति २.८५, —ठांई

१२.१९३, १८.१५३३, —देहीं १८.२६५,

—माथां ३.१७४, —वाणीं १२.२२०, —हानिं

१२.२१७; आपुलां...परावां १८.१३५०;

आपुली आपण ६.७१; आपुलिया १०.१७४,

१४.३०८, १६.१४६, १६.२८८, १६.३८६,

१६.३९६, १७.२६१; आपुलिया परी

१७.९१; आपुलीया कृपा १८.१४६४;

आपुलिया सर्वें ९.५; आपुलिया होंनिया

केलिया १६.३४६; आपुलिण पाठीवरी

६.३८९, आपुलिये २.१६५, ३.५१,

१६.३७८; आपुले—आपुले आपण मारावे,

आपले आप्त आपणच मारावे, १.२३८;

आप(पु)लेया स्नेहाची १०.११८; आपुले-

पणाचेनि मोहें ९.१७; आपुलें—आपुलें ऐक्य

१८.११३४, —कुल १.२१८, —गोत्र १.२१५,

—समाधिधन १८.१७४२; आपुलें आपण

जाणावें १०.३०२; आपुलें केलें, आपण संपाद-

लेलें, १६.३२६; आपुलें होईल, मालकीचें

होईल, २.६५; आपुलेन १५.४६२, १७.३७३;

आपुलेनि ३.२३, ३.३०, ७.१५१, ९.३७५,

११.४३३, १२.१७, १६.१४८, १६.२९७,

१६.४६४; आपुलेया ११.४३४, ११.४३५,

११.५५३, १७.२२८ (२), १८.१२७३,

१८.१७४१; आपुलेया कडोनि, आपल्या

वतीनें, आपल्या बाजूनें, १८.१२८७; आपुलेया

परि, वाटेल त्या रीतीनें, १३.४८४;

आपुलियाचेनि कैवारें, आपल्या भक्तांचा कैवार

वेऊन ४.५०; आपुल्यापरी (आपुलियापरी),

नैसर्गिक रीतीनें, १.४०; आपुलेया सवा,

आपल्या आवडीचीं, ११.६३४; आपुलाल,

आपलें स्वतःचें, आपापलें, आतां दलभार

आपुलाले । सरिसें करा ॥ १.१२१; आपुलाला

३.११८, ५.४८, ६.२०, ७.३६, ११.३२९,

११.४९०, १३.१०७, १३.२१७, १५.३४२,

१७.३०७; आपुलालिया ३.२६, ५.१३,

८.२०६, १८.१३०३; आपुलाली ४.७५;

आपुलालेनि १४.२८३, १६.५३; आपुलालेया

७.११६, ९.११३.

आपा—आपण स्वतः. आपा त्यांडा नृकौनियां,

आपल्या स्वतःचे नृकौ करून घेऊन, १७.२५९.

आपाद्—पायांपर्यंत, सर्व शरीरभर. आपाद्-

कंचुक्रित ९.५२२; आपाद्...गुंतलें ११.२४२.

आपाद्गणें—संपादणें, मिळविणें. ३.१८१. विहिर

आपादिजे, विहीर स्वर्गाची त्यागनें, १८.९५;

आपादिलें ३.५१; आपादितां १८.११५;

शास्त्रांचें आपादान, शास्त्र वाचून मिळविणें

ज्ञान, १७.३८.

आपूरणें—भरणें, पुरणें. नव अनंतदिन्या

युधिष्ठिरा । आपूरिता जाला १.१४२. महाशय

आपूरिले १.१६०.

आपेस्य—अपयश. गुणनि नायें आपेस । दिशा

लंभी ॥ २.८. तुझ्या नांवापुढें अपयश देशोध्दीम

त्यागनें. 'अपयशीं दिशा लंभिजे' असा पाठ

ज्ञानदेवीत आहे.

आपैत—स्वाधीन. कामिक जेसा भंगना । आपैता

कीजे ॥ ११.१६९. ३.२२, ६.५२२, १५.३५९,

१७.३७, १८.८८५, १८.१०२३. ऐसीं इद्रियें

आपैतीं होंति २.३५२, तसि—७.३०३;

आपैतेपणेंसि आपा, आपल्या जवळ

आणण्यासाठी, १८.१६७७.

आपैस—आपोआप, स्वतः होऊन, सहज रीतीनें.

एथ मनीं गजबज जाली । आपैसी कृपा आली ।

१.१८५. आणि अयकणामा अपैसा । राशि ओढे ॥

९.४५. संबंधे बिण आकाशी । अत्रे असति

आपैसि । १३.५३०. आत्मज्ञान गिबसीत । आपैस

ए॥ १८.१२८, २.१४२, २.१६०, २.२८१,
२.३४०, ३.५३, ३.७९, ३.८८, ३.९८,
३.१४७, ४.९०, ४.११६, ५.१५४,
६.८९, ६.१६२, ६.१८३, ६.२०१,
६.४५९, ७.२३, ८.२७, ९.४५९, ११.४३,
११.१७५, ११.४१४, १३.८६४, १५.२६०,
१५.३४३, १५.४८९, १६.१५३, १७.२३४,
१७.३१४, १८.९५, १८.२५८, १८.६७८,
१८.७८९, १८.९५८, १८.९६१, १८.९६५,
१८.११४४, १८.१६७०; सिद्धु नित्यु आपैसा
१३.११०१; आपैसेया ६.२०६, ८.१६६,
९.४९, १०.१९०, १३.६५२, १४.३१४,
१४.३५१, १४.३८९, १६.१८८, १८.४१,
१८.९३, १८.४२५, १८.७३५, १८.१०७०,
१८.१३८७, १८.१४०६.

आप्त—संबंधी, सोयरा, अत्यंत आवडीचा.
जीवाहूनु आप्त मानी १३.८०१.

आप्लवणें—बुडविणें, व्यापणें. १.२५५, २.११२,
२.३२४, ११.३११; नाप्लवे ८.२५६.

आफलणें—खालीं आपटणें. आफलिलेन कुं(कं)-
दुकें, खालीं आपटलेल्या चेंडूनें, १७.२७९.

आंबड—आंबट. आणि गोड आंबड मिले। तेथ
रसांतर फरसालें। १८.२४३. गोड व आंबट या
चवी एकत्र केल्या तर दोन्ही चवीपेक्षां अधिक
स्वादप्रति निराळीच चव (रसांतर) तयार होते.

आबुखा—थेंब, शिंतोडा. आबुखांचे आबुखे, एकाद-
दुसरें अक्षर, १६.२२२; आबुखा पडे १६.२५९,
—खे पडिले १८.७०६; आंबुखा १७.१६१.

आबुथणें—पेटवणें, भडकणें. आबुथिला दीपु घे
थोरी। १३.११४३. ११.३३७. नवज्वरु आबुथे
१३.७२१; आबुथुनि १४.१६१; दिवा आंबु-
थितां १८.१००२.

आबुलि-ली—पत्नी. जे आबुली जोडी। आमुला
खाये ॥ १३.९७२. कुळवाडींत प्रकृति खपते व
पुरुष त्या मिळकतीचा उपभोग घेतो. आबुलि
१३.९७४ (२), आबुलिये १३.९७४ (१).

आभरण—अलंकार. नाना आभरणीं भरलें।
११.२३२. विखाभरणें, विषयुक्त अलंकार,
१५.३२८; सर्वाभरणीं १७.१८०.

आभारणें—उपकाराची जाणीव असणें. तेंणें उप-

कारें काइ आभारैलां। वधिं ययांतें ॥ २.३७.
उपकाराच्या ओझ्याखालीं दडपलेला मी यांना
कसा मारूं? आभार, उपकार, उपकाराचें ओझें,
८.१२८, १०.५६; आभारु धरी, उपकाराचें
ओझें समजू लागला तर, ११.७९; आभारु
पडे १८.९०६.

आभासणें—आहे असें वाटणें, कोणतीहि वस्तु
अशाश्रित आहे ती शाश्रित आहे असें समजणें,
नसलेलें आहे असें वाटणें. जैसें तोयसंगें आभासे।
भानुबिंब ॥ ३.७२. २.१२१, ९.८९, ९.१७२,
१३.९०१, १३.९२८, १८.१२४९,
१८.१६९५; आभासतसे १५.२७७; आभा-
सौनि १८.३२२; आभास—आघवा चि आभासु।
आभासे जेणें ॥ १३.९२८, ९.१४५, ११.४७०,
१५.२८४, १५.३४६, १८.४४३; जगद्रूप
आभासु १७.८; दुजेया नामाचा आभासु
६.४०; शरीराचेनि आभासें १८.२२०; क्षेत्रा-
भास १३.११२२; गुणाभास १४.१९४;
घटाभास १४.५४; जगदाभासमीषें १८.२५८;
प्रतिमुखाभास १४.३०२; भूताभास ९.७८,
९.७९, १३.१०६०; मुखाभास १८.९७०;
विश्वाभास १५.४६, १६.१, १८.२०९,
१८.१३६१; सर्पाभास १५.५२७; आभासता,
भासणारा, १८.११८२; आभासु ना निराभासु
१३.११०३.

आमिष—लालूच म्हणून दिलेला पदार्थ. १३.१२६.
आमीषकवल ५.११७. आविंस पहा.

आमुला—नवरा. आमुलेया आबुलिये। संगति ना
सोये। कां आबुलि जग विये। चोज आइकां ॥
१३.९७४, प्रकृति—आबुली, व पुरुष—आमुला,
यांचा संबंध न होतां जग निर्माण होतें. १३.९७२.

आमोद—आनंद, सुगंध. पदा आलें परिपाकें।
आमोदासीं ॥ १.५२. कां न फुलतां कलिकें।
आमोदु जैसा ॥ १३.७९. १४.३११, १८.१६८०.
आमोदाचें पारणें करी १०.१११.

आम्नाय—वेद. १८.२४१. आम्नायाचेनि आधारें
६.४५.

आय—आकलन, ग्रहण, स्वाधीन, विस्तार. जरि
इंद्रियें येति आया। २.३५१, जर इंद्रियांचें ग्रहण
करतां येईल जे चढतेयां भूमीचे आये, उंचावत

जाणाऱ्या भूमीचे विस्तार, १८४२; आया
कैसेनि ये, कसें बरे कळेल?, ७६६; रूपसै आया
ये १४९६; आया नैये, कळत नाही, १२०३,
२३१०; आया १०२५९, हा पाठ आगा असा
असावा; आयें, विस्तारानें, मळि तरि चाकले ।
आयें दीसे ॥ १३८०३. १११३८, १५६१.

आयणि-णी—चातुर्य, युक्ति, बुद्धि. २१२९,
१८३५०.

आयतन—स्थान, घर. जें तो त्रिभुवनीच्या
देवां । आयतन जाळा ॥ ६१३०. तूं त्रिभुवनि-
च्या आयतना । आयतन तूं ॥ ११५११.
आकाराचें आयतन ११३०३; हिंसेनि आयतन
१३६६२; एकायतन, एकच स्थान, १८८६७.
१८१३४६, येकायतन ४६१; कमलायतन
११६९; पंचायतन, पंचमहाभूतांचें मेळाव्याचें
स्थान, देह, ८३५; भोगायतन, आनंदभुवन,
रंगमहाल, ११५४५.

आयस—लोखंड. १८१७५०.

आयास—श्रम, कष्ट. साधकें देखिण्या आयास ।
क्षणीनि निर्वालिळा योगाभ्यास । ११८०८.
१८४५५, १८६०३, १८९३१, १८९३२.
अनायास १८१२५९; अनायासे २२१०,
२३६७, ३९१, ४१५१, ५१७, ६४४०,
९४८४, ११६११, १६४५३. सायाम पदा.

आयिस—आई. तन्वी काय आयिसांनि नंतरें ।
११३२.

आयु—आयुष्य. अल्पायु ११३८८; गतायु
१६१२८; आयुर्वेद १६२२४.

आयुध—शस्त्र. ११०. उद्यतायुधी, उगारलेली शस्त्रें
ज्याच्या हातीं आहेत असा, ११२१३; निरा-
युधा भुजा, हत्यारें नसलेले हात, ११२९१.

आयुष—जीवनकाळ. शब्दास जोडून, गतायुषे
शरीरीं, जीवनकाळ संपला आहे अशा शरीरांत,
३१०९; जैसें गतायुषा आयुष्य जोडलें, ज्याचा
जीवनकाळ संपत आला आहे अशा माणसाच्या
अधिक आयुष्य लाभलें असें होईल, १३३७९;
ब्रह्मायुषां होइजे, ब्रह्मादेवाचें आयुष्य लाभलें
तरी, १४१८६.

आयुष्य—जीवनकाळ, जीवित, प्राण. तंव तंव
अधिकें । मरण आयुष्यातें जीवें । १३७४८. परि

आयुष्य तंव जाणें । १८१११२. ८२१३,
९५०५, ९५०६. आयुष्याचें प्राण १७१३०;
आयुष्याचेनि दिवें, आयुष्याचे सर्व दिवस.
१८९४३; आयुष्याचिये सुठी ९४०९;
आयुष्याचें सूत्र ७१७७; अमरेंद्राचें आयुष्य
८१५३; उदकाचेनि आयुष्यें, पाणी असे-
पणें, ६३९६; काळाचें आयुष्य, अनंत
काळ. १११४३; ज्ञानाचें आयुष्य, ज्ञान
ज्याच्यामुळे विकलें. १३४८३; विश्वाचें
आयुष्य, ज्याच्यामुळे विश्व जगलें. १६२३७;
आयुष्याचा आडलु करी(री), आयुष्य विकतून
घरलें, ६३६१; आगिनि आयुष्य जालें,
बळवानलाच्या मगडांत रागताना मिळालें,
९४७५; आयुष्य जोडिये वेळ, प्राण जाणांना.
१६२५७; आयुष्य पुरलें काळ, मरण आलें
आहे, ६६७; परिणामां आयुष्य आला, जीवन
सार्थक झालें. १२१७५; मंक्त्वाचें आयुष्य पुरे,
कल्पना करण्यास पाव गेला नाही, ६३१९;
आयुष्यनदी १७१३१; आयुष्यपथें ११११९;
आयुष्यभानु ६४३२; आयुष्यमरणाचीं
मर्याद-मेळे दाखी, जगणें व मरणें यांनी मर्यादा
गोठनी, ८२२८; आयुष्यवित्री १८१६०;
ब्रह्माचें आयुष्यवेळीं, ब्रह्मादेवाचें आयुष्य असे-
पणें, अनंतकाळ, ९५०१; आयुष्यहीना
जीवानें, ज्यानें आयुष्य गेपलें असा अशाळा,
१५२६१.

आर—(१) अंकुर. आर घेणें, अंकुर फुटणें,
१५७८; आरा निगति, अंकुर निघतात,
१५१८३; आरवणें, अंकुररुपानें, १५१०८;
आरवणें, अंकुर फुटणें, आरवो लागे १४५५.
(२) कळस. क्षीरार, विस्तार, ९३१८. (३)
अजगर. कां आरें पाणें मीळला । १७७३०.

आरण—युद्धभूमि. ११३२२, ११३८९.

आरतिनी—दिव्या पुढें करून केलेली आराळणी.
हाथिनीति किंज काय आरति । ९१७३. आरती
उजळनि १६२०८; योगभूमि आरतीकरी
(आरती करी), अष्टांग योग संयम दत्तर
राहतील, १८१०६४.

आरंघणें—पेरणें, भरकणें. आरंघलला आरी
११३२०.

आरंभणें—सुरवात करणें. १०.३०२, १८.१७०.
आरंभ ६.१५१, ६.३४०, ६.४२३,
 १०.९६, १८.१८६, १८.१२३६, १८.१४२७;
 आरंभरंभेचा गौरव, प्रवृत्ति हीच रंभा
 तिचा गौरव, ६.४६०; कर्म आरंभाची
 कड, कर्मास आरंभ करण्याची प्रस्तावना,
 १८.१८३, कर्मा-रंभ १३.७१२, कर्मरंभ
 ३.४५, १२.१८३, १७.३५६; भवनोद्भवा-
 रंभस्तंभ, विश्वनिर्मितीच्या मुहूर्तमेढीचा स्तंभ,
 १८.६; सर्वांरंभ १४.३६३; सुखिचा आरंभ
 १८.७८५; कथिलेयादारभ्य, जें एथवर सांगितलें
 त्यास आरंभ केल्यापासून (संस्कृत च मराठी
 शब्दांचा मेळ केलेला दिसतो), १५.५३७.

आरव—वाग, अरण्य. चलां कल्पतरूचे आरव ।
 १८.१७७६, बोलतें चालतें कल्पतरूचें उद्यान,
 सज्जनांस उद्देशून. विनयद्रुमांचिये आरवीं
 ११.३३२.

आराइणें—उत्पन्न होणें, अनुकूल होणें. किंहुना
 आर्त्ता चि लागि । पाणीं आराइलें असे जगीं ।
 १६.१६०. सर्वप्राणें मज चि आराइले १.११०;
 आराय ना, तृप्त होत नाहीं, १२.२०८.

आराणुक—समाधान. २.८०, ४.२२२, ६.१६४;
 नाराणुक ८.१२३, १६.९१.

आराधणें—सेवा, पूजा, भक्ति करणें. चित्त
 आराधी स्थियेचें । १३.७११. तूझे पाये आराधी
 ११.९९; द्वार आराधिति, (ज्ञान संपादण्याकरतां)
 द्वाराशीं जातात, १३.११२४; आराधितां
 ११.१०७; आराधन ३.९०, ७.१४१,
 १३.८१४, १४.३९९; आराधनायोग्य ८.२६६;
 आराध्य ११.१६४, १३.३८५; आराध्यालिंग
 १०.३, १७.१७.

आराम—(१) विश्रांति, विश्रांतिस्थान. सर्व
 सुखांचा आराम ९.५९; आत्मराम ५.१३५,
 ९.५१६, १४.३५२. (२) वाग. कां वसंतिं बरवा
 आराम । १८.३४३ (१), १८.९८, १८.३४३
 (२); कल्पतरूचे आराम लावितां १८.१७५७;
 आरामा माझि १८.१५०९.

आरिसा—आरसा. जें बोलां आरिसा जोडला ।
 ६.४८५, शब्दांचा अर्थ अधिक स्पष्ट केला.
 परि दूजेपण हें लटकें । आरिसा करी ॥ १८.१११६,

आरशांतलें प्रतिबिंब हें आपल्या स्वतःहून निराळें
 नाहीं हें आरसा सिद्ध करतो. ९.७७, ११.१५७,
 १३.१०९१, १५.३४५, १५.३४६, १५.४१८,
 १६.१०१, १७.१७६, १७.२७८, १८.२८१,
 १८.३७७, १८.६८८, १८.९७०,
 १८.१०२६. आरिसा आरिसेया पाहांतेया,
 एक आरसा दुसऱ्या आरशांत पाहूं लागला तर
 त्याला महत्त्व कांहींच नाहीं, १८.२७२; आरिसां
 रूप भोगिजे, प्रतिबिंब पाहून आनंद मानावा,
 १८.८०; आरिसेया लागि सांचाचें अधिकें रजें,
 आरसा स्वच्छ करण्यासाठीं बारिक कणांचा सांठा
 करावा लागतो, १८.१३९; रज आरिसा उजली
 १३.४६४; कां आरिसेयासि आरिसा उट्टनि
 दाविला, तर अनेक प्रतिबिंबें दोन आरशांत
 पडून अनेकत्वाचा आभास होतो, १८.११३३;
 दोन्हीं आरिसे उट्टनि सरिसे वोडविलेयां, तर
 कोण कोणाला पाहतो तें सांगतां येणार नाहीं,
 १८.१५८०; आरिसेयाचें देखिलेयां, आरशांत
 पाहण्यासाठीं, १८.१३३८; आरिसेया आदी,
 आरशापुढें, १८.११५०; आरिसेन विण,
 प्रतिबिंब पडत नाहीं, १८.२६२; आरिसेनि,
 आरशामुळें, १३.९०३.

आरूढणें—वर वसणें, स्वार होणें. परब्रह्माचिये पाटीं ।
 आरूढति ॥ ८.२६५. १८.१२९६. रथीं आरूढ
 ३.१८६, —आरूढां होइजे ३.६०; राजयोगु-
 तुरंगीं आरूढला १८.१०४१; आरूढौनि
 १२.४०; आरूढौनि ९.४१०; अहंकारारूढ
 ३.१७६; योगारूढ ६.६१, ६.६५; वाक्यारूढ,
 वाक्यांत सांगणें, ७.८; संग्रामारूढ ४.२९.

आरोगणें—सेवन करणें, जेवणें. आरोगिलेन रसें ।
 शरीर भरी सरिसे । १८.३३७. १३.४२१.
 आरोगितां ४.१०६, ६.२३९; आरोगुं लागे
 ६.२३०, —गें ९.३८२; आरोगण ९.२२९,
 ११.४२२, १६.२४५.

आरोग्य—शरीरस्वास्थ्य. १७.१३४. आरोग्यता
 १०.१५४, १३.५८६.

आरोचक—अरुचि, वीट. १२.१०६.

आरोपणें—लावणें, वर ठेवणें, रुजणें, नसतांना
 आदे असें धरून चालणें. शस्त्रास्त्रीं जिन्हारें ।
 आरोपुनि ॥ १.२२०. विदेहा देहधर्म आरोपिति ।

९.१५५. ६.२०८, ९.७८, ११.८२, ११.६८२,
१८.३९१, १८.९७३. आरोपिजे १५.३४७;
कुलामाजि अधर्म आरोपे १.२४४; सत्क्रिया
विं आरोपे १३.३३; नारोपीं २.१४३.

आरोहण—वर वसणें. १३.४२३.

आरौत—अलीकडे, अगोदर. दीसे हा आरौता ।
कर्मभाग ॥ २.२७४. १३.१५९, १५.२२०.
चंद्रोदया आरौते, चंद्रोदयापूर्वांच, ४.२३;
नेंदी मोक्षा आरौते, मोक्षाअलीकडचें कांहीं,
मोक्षापेक्षां कांहीं कमी देत नाही, १८.१६७३;
पडण्यां अरौते, पडण्यापूर्वी, ८.७०.

आर्जणें—मिळविणें. सायासें पुण्य आर्जिजे ।
२.२५३. ३.१२५.

आर्जव—सरळपणा. तरि आर्जव तें ऐसे । प्राणार्थें
सौजन्य जैसे । १३.३५४. तैसे प्राणिमात्रां सौजन्य ।
आर्जव तें ॥ १६.११२. १३.३५३, १३.३६७,
१८.८४०.

आर्डि—दरी. ९.८०.

आर्त्त—(१) आतुरता, दुःख, पीडा. ३.३०,
३.१६०, ९.२३५, ११.८७, १६.८४.
उपमन्युच्या आर्त्ता ५.११; आर्त्त—आर्त्त निड-
लिचा १०.१६४; इंद्रियांच्या आर्त्ता-सरिसा
३.२०५. (२) दुःखी, पीडित. तेथ आर्त्ता ना
आर्त्तिचेन व्याजें । ७.१०७. ७.१०६, ७.१०६,
११.९१, १६.१६०, १६.१९९, १८.१४८३.
आर्त्ताचेन व्याजें १८.१७४०; आर्त्ताचां डांडें
१८.१११२; आर्त्तबंधू, दुःखितांचें साहाय्य
करणारा, १४.३; आर्त्त जिज्ञासु अर्थी
१८.११०६; तुष्टें आर्त्तें प्रसन्न ११.१२८;
अनार्त्त ३.१०२, ९.१६०, ९.१८१; अनर्त्त
१३.९९५; तृषार्त्त १८.१५९, १८.७०२;
निरार्त्तता ३.४९.

आर्त्ति-र्त्ति-र्त्ती—उत्कट इच्छा, पीडा. अनार्त्तांमि
आर्त्ति । ९.१६०. तेथ अनर्त्तांमि आर्त्ति । १३.९९५.
२.२६२, २.२९४, ३.२१(र्त्ति), ३.५६,
६.३७१, ७.१९७, ९.२३४(र्त्ति), ११.५३,
११.१११, ११.१५३, १३.२८८, १५.१०२
(र्त्ति), १८.१११२, १८.१४८७, १८.१७४१.
आर्त्तिचेनि पडिभरें २.१९३, ११.९१; आर्त्ति-
चेन व्याजें ७.१०७; आर्त्तीं चि भोगित, ज्याच्या

लाभाच्या उत्कट इच्छेंतच आनंद मानून,
२.१७०; आर्त्तिआशपडिभरें १३.४९२; आर्त्ति-
विशेष ५.६९; आर्त्तिसमुद्रांनि ६.१६१; सकला-
र्त्तिचें जियालें, सर्व उत्कट इच्छांची परमावधि,
(जियालें, जीवप्राण), ३.२७.

आर्ध—अर्ध. अर्ध पदा.

आल—आरोप. आलु आला १५.४६४.

आलिंगणें—भिठी मागणें, जवळ भेणें, प्रेम व्यक्त
करणें. १०.२९९, ११.५८०, १८.१२१०.
आलिंगावेया ६.१९, ११.२२२; आलिंगुं
सरलें ६.११९; आलिंगन ३.१८६, १३.५१२,
१६.३६०; आलिंगनमेळी, आलिंगन घेतांच,
५.१३२; आलिंगणें—ति जयाक मान
आलंभी । दिनकरातें ॥ १८.११३६, १.६०,
११.६१९, १३.४७९, १५.४२०, १५.४२३,
१८.९६४, १८.१००६, १८.१४०९; आलं-
गितेन विण १५.८५.

आलंछन—निःकलंकत्व. नंदम ते आलंछन ।
१८.१७७७.

आलंवन—आश्रय. पत्रालंवनमदें, विजयपत्र
भिळाविण्याच्या उर्गेने, १३.६८.

आल्य—यत्र, राहण्याचें ठिकाण. देवतालय
१७.२०१; धर्मालय १.८६; भक्तालय
१८.१८९९; शिवालय ६.१७९.

आल्यणें—हांक मागणें. मनभरणी करणें. ८.२५,
११.४४७. आल्यिलें आह्मकें ५.८८; मल
आल्यिलें १७.३६०; आल्यिलेनि १८.११४६;
आल्यणें ६.४१; नाल्यणें २.८२, १६.१८०;
आल्य, हांक, भिसे (ये) आल्य पावो ।
१८.२६.

आलस—आलस. १८.१४१, १८.१३८,
१८.६८०, १८.८८८, १८.८९०. जें आलस
वरि पोस्वितें, जें आलसानें माजतें, १८.८०५;
आलसु काळे मूनि असे, आलस जवळ घालगून
असतो, फार आलशी, १८.७५०; आलसी
१३.४५६, १३.७५७; आलस्य १३.५१६,
१४.१७८, निद्रालस्य १८.१०२१, निद्रा-
आलस्यप्रमादी १४.१९२.

आलाप—स्वर, बोल. ९.४४१, पंचमाकाप ४.३,
११.९४; अपसंगाकाप ७.४३.

आलावणें—प्रेरणें, पोसणें. अहंकार आलाबला
१६.३९४.

आलि—हट्ट. आलि घेतली, हट्ट धरला,
११.५६९.

आलिखणें—गोठणें. आगा हींव आलिखलें । तें
हिमवंतु जेवि जालें । १४.३७३.

आलियाडें—हट्ट. ग्रंथाचें हें आलियाडें, ग्रंथ पुरा
करण्याचा हट्ट, १८.१७५४.

आलुकणें—भूक लागणें. जैसैं कां आलुकैलें ।
तुपात्र सेवी ॥ ५.१०९.

आलुकी—आळ. १५.२२२.

आलुमालु—अलुमालु पहा.

आलोच—ध्वनि, विचार. स्वर्गिंचा आलोचु आड्के ।
६.२६९. आलो चुकरुनि (आलोचु करुनि),
या दोहोंत योग्य कोणतें याचा विचार करुन,
११.६९६; आलों(आलो)चु १३.३६३;
नालोची, मागेंपुढें पाहात नाहीं, कच खात
नाहीं, १३.३६०.

आलोडणें—सतत अभ्यास करणें. १०.१५६.
शास्त्रातें ओला(आलो)डावें ११.५८५; मतां-
चिया कोडी आलोडिजति, अनेक मतांचा
अभ्यास केला जातो, १३.३१७; नालोडू,
अभ्यास करी ना कां, १७.८४.

आव—प्रतिष्ठा, आकार. आ० ६.११०, १८.४०,
१८.६१९; आवो, तूझेया लाठेपणाचा आवो ।
तिहिं लोकिं ॥ २.९. १३.४५२, १३.५४५; आवो
सां(सा)धिला १८.३८, —साधूनि १८.४५२;
आंवु वेगु विंदाण, पोकळ डौल दागविणारे, गड-
बडीनें उच्चारलेले, मर्मभेदक हे वाचेचे तीन अव-
गुण, १३.२७१, इतर अवगुण १३.२७० पहा.

आवग—काढणी, बंधन. १८.१०५७.

आवगणें—अंगीकार करणें, धारण करणें. कां
आवगे तरुवरें । भूमिरसु ॥ १४.२७९. आवगणिचें
प्रेम, दिग्वाज वरवरचें प्रेम, ११.६२०; आवं-
गणें, अमूर्त ही मूर्ति आवंगे । ६.१३१; शतमखीं
हीं आवंगणें नव्हे, शंभर यज्ञ करुनही साध्य
होत नाहीं, ८.२६३.

आवघा-घी-घे—आवघें १७.२१०. अवघेया
९.४२०.

आवडणें—मनास येणें, रुचणें, भासणें, वाटणें.

आणि आवडैन काइ प्रेमला । गोकुलिवेयांहुनि ॥

११.३४. ४.२०, ४.४५, ४.२१६, ५.३५,
५.१११, ६.१३०, ७.११६, ८.२६४,
९.१३६, ९.२२२, ९.३७८, ९.५२४,
१०.१२०, १०.१३०, १०.१५४, १०.१८३,
११.८०, ११.१५१, ११.३५६, ११.६६५,
१२.१३३, १२.१५७, १२.२२३, १२.२२५,
१३.१९९, १३.२०९, १३.२१२, १३.२९८,
१३.६१०, १३.८९१, १३.८९५,
१३.११५५, १४.१२८, १४.१३५,
१५.११९, १५.१३३, १५.३११, १५.३१८,
१५.४१५, १६.१७१, १६.१८६, १७.१४०,
१७.१४३, १८.३२६, १८.५५७, १८.१२८८,
१८.१३२३, १८.१५२७, १८.१५४४.

कृपणु आवडे, कृपणासारखा वाटतो, कृपणहि
त्याहून चांगला असें वाटतें, १३.२०९;
छाया भीडनि भियालियां आवडिजे, स्वतःचीच
छाया पाहून भ्याल्यासारखें होतें, १४.१३२;
फटिकु चि उदक आवडे, स्फटिक पाण्यासारखा
भासतो, ७.११०; मनुष्यासारखा आवडे,
माणसासारखा दिसतो, ४.९९; आवडणें केलें
१०.११३; आवडतसे ४.११; आवडतु
आहासि, दिसतोस, ११.२७९; आवडों लागतां
१५.५५७, —लागे, वाटतो, १८.३३०; आवडत
खेओ १०.१८०; आवडतां विधिं १७.३१८;
आवडेतेणें ११.४६२; आवडतेया हि-ही,
कोणालाहि, वाटेल त्यानें, ६.३३७, ११.१४,
आवडेतेया १८.८५९; आवडे तेया सदमुख,
कोणाच्याहि पुढें, ९.२५८; आवडे तेसणा, वाटेल
तितका मोठा, ९.९; आवडेतैसा, कितीहि,
३.२२०; आवडतेया हीं दोसैं, कोणाहीसंबंधीं,
१३.३५४; आवडतिये ही फलीं, कोणत्याहि
आवडीच्या फळांत, १८.२०२; आवडैक
९.४२; आवडौनि ८.७३, १३.१९१; आवडले-
पणें ७.२००. आवडतें—तैसें आवडतें हिं
करणें । १८.९४०. १.४५, ३.३०, ६.१८०,
७.१४५, ९.३८१. आवडि-डी—१.१७३,
३.२०७, ४.१४, ४.२२, ४.१०७,
६.२८, ६.१२४, ८.१०४, १०.५९,
१०.१९३, ११.५८८, ११.६०३, ११.६३६,

११.६४१, १२.८१, १२.१६०, १३.३९९,
१४.३० (व), १४.६०, १५.५, १५.७१,
१५.४२३, १६.५३, १६.७६, १७.१५२,
१८.६३६, १८.६३९ (डि), १८.७५१,
१८.८६६, १८.१३४७, १८.१६५२; आवडिचा
नवला० ११.६३०; आवडीचेन पांगें, प्रेमाचें
कोड पुरविण्यास, ६.१३१; आवडिचेनि भरें
१.१८७; आवडिचेनि मापें १८.८६६;
अनावडी १४.१७९. नावडणें—पतंगा नावडे
वाति । १६.२३२, पतंग दिव्याच्या ज्योतीवर तुटून
पडतो, ४.१९५, ५.१२७, ६.१६४, ८.१३४,
८.१७७, ११.५९७, ११.६३१, १३.२८३,
१३.५१५, १४.२२७, १५.२७२, १८.९१५;
मना नावडे ११.६३४; नावडतेयां १७.३५९;
नावडौनि ९.३७१, १६.४४२.

आवंतणें—अवंतणें पहा.

आवरणें—एकत्र करणें, आटोक्यांत घेणें,
संकुचित करणें, वेष्टणें. तिहीं पुनरपि
दलाते (तें) आवरिलें ॥ १.१६४. १.९१,
१.१२३, २.१४२, २.३०२, ४.१४,
१३.८७८, १३.९९२, १४.१९३, १८.२३४,
१८.४११. वैजयंतिया आवरलें ११.५९३.
आवर—श्लोकांचेया आवरां, श्लोकांच्या मर्यादित
जागेंत, १८.१६५१; आवरी—काम करणारा,
१३.२९; अनावर—झर्णानि तेया आवरी ।
अनावरातें ॥ १३.९९२, ६.४२७, ११.१२५,
१३.१७२, १५.५०५; अनावरत, उघड,
१.६७; नावरणें, मर्यादित न मावणें, मोर्तिये
नावरति संपुटें । ६.२६६, ११.३१३,
१४.३०६, १८.३९८, १८.१४१५. आवरण,
वेष्टण, मज अनावरणा आवरण । ९.१६१.

आवर्तणें—फिरून घेणें; पुनः पुनः म्हणणें.
१७.२२०. आवर्त-र्त, भोंवरा, रोगाचां आवर्ती
७.८४; द्वेषाचां आवर्ती ७.७०; आवर्तवणें,
पुनः पुनः करविणें, १६.१०३.

आवलणें—आवळणें, घट्ट धरणें. ६.७७.

आवलि-ली—पंक्ति, रांग. एकावलि, एकसराची
माळ, हार, १३.५२९, १८.५५; घनावली
९.११८ [घन (२) पहा]; प्रभावलिची
१५.४२७; रोमावली १८.१५३९.

आवश्यक—अगत्य, अगत्यानें. १८.१३७,
१८.१४३०, १८.१४४१. आवश्यकें कर्म (मैं)
१८.१४८, १८.५९४; आवसिक ६.१७९;
आवस्यक १८.११८.

आवांका—उमेद, विचार, तात्पर्याची गोळावेरीज.
माये पुढां बालका । दिवतां न पडे नि आवांका ।
१३.३६०. जीवीं आवांके १३.४०३; आवांका
धरति १७.१८६. पुवांका पहा.

आवांतर—उत्तर. ७.१००.

आचार—कुपणांतली मोकळी आसा. अंगण,
सजविनेल्लें अंगण. कि. गोविंदगणें आचार ।
आभासनि ॥ ५.१७२. १८.१४५३, १८.१४६२.
आनंदाचें आचारं ५.२०१, १३.११५३;
हृदयशुद्धिचां आचारी १३.३८५. आचरणें पहा.

आवाल्हुं—आंठ. आंठांतल्या आसा, जवळ.
तेच आसा तेच वातेंतें ॥ ५.१४१. आंठांतलें निने
वाडिरी । १.१८१. आवाल्हुयां वरि ११.३५८;
आवाल्हुचें चाटिनां ११.४५३.

आवास्—घर, राहण्याचें ठिकाण. १३.४४१,
१३.७८१.

आवाहणें—आवाहणें, प्रणिश्रवना करणें. निनेवगनें
आवांहांनि । निमीति ॥ ५.१४२. आवाहन
मंत्र १८.७०.

आविष्करणें—उघड जावणें, प्रकट करणें.
कां आनितां हान ते जातिंतें । ५.७७.
१८.३५२, १८.१५९८. आविष्करोनि १.३२;
आविष्कारला १६.२७६; आविष्कार
१३.७१३; नाविष्करे १८.१६७.

आविस्—आमिष पहा. जेया तळि मोनू आविसें ।
भूलविजे ॥ ३.२०८. आविस् ७.७५, १३.२४६,
१६.२८०; आविस् ३.२४१.

आविस्नाल—घट्टें. पञ्चजातींचीं आविस्नालें
११.२५४; आविस्नाला भैरानि १६.६५४;
आविस्नालें १६.३.

आवुंड—आउठ पहा.

आवृत—आच्छादित, झांकिल्लें. २.२५६.
अपावृत, उघड, ४.१२६.

आवृत्ति-ली—वारंवार होणें, करणें. वृत्ति निया
आवृत्तिली । वृत्तीनि जाण ॥ १८.११२९. नावां-
धिया आवृत्ती १७.३३२; आवृत्तिपुटी...साधि

कीजे, आवृत्तीचीं पुटें देऊन वारंवार तेंच तेंच करून, कीट काढून टाकावा, १७.२०८; पुनरावृत्ति-त्ती २.१७६, ७.७८, ८.१५०, ८.१६४, ८.२००, ८.२०५, ८.२३२, ८.२३४, ८.२४४, १०.१८४, १५.२८८; युगावृत्ति १४.११२.

आवेगवाणें—व्यंग पहा.

आवेश—आविर्भाव, उत्साह, क्षोभ, पसारा. ११.३५६, ११.३७३. आवेशाचें मातलेपण ११.३३६; प्रायेचा आवेशु, पूर्वीचा उत्साह, १३.७५६; वैरावेशें ९.४६२; सावेशें ११.१३०; आवेसें १.१३४, ६.२२८; उदकाचेनि आवेसें ७.५७.

आवणें—उद्भवणें, पिकणें. पेरिजे नुसदी हिंसा । तेथ आवेल काय अहिंसा । १३.२२३.

आवो—अहो. १२.९.

आव्हान—आवाहणें पहा.

आव्हास—आभास. अमृतपणांचा आव्हास १०.१७७.

आश-शा—अपेक्षा, इच्छा, वासना. जेयाचिया आशा आश तूटे । १८.१.५४. २.२६६, ३.१३, ३.२१०, ११.८८, १३.१९५, १३.६९३, १३.८५९, १६.२८५, १७.२४६. अकर्त्ता फलआशे न धरू, अकर्त्ता फलाच्या आशेनें घेरला जात नाही; फलआशेन असा एक शब्द घेतला तर, 'अकर्त्ता जरी कर्म करीत नाही तरी फलाच्या आशेनें घेरलेला असतोच, म्हणजे कर्म केलीं तर फळ मिळेल ही आशा अकर्त्यालाही सोडीत नाही' असा अर्थ लावतां येईल, १८.२३४; विखो पासीं हीं आलेयां आशे न रिगे, विषय जवळ असले तरी ते कोणते आहेत, कसे आहेत, ही इच्छाही होत नाही, ६.६३; फलाशें विण १७.१८३; आशतूटि, आशाभंग, निराशा, ११.४४८; आशसंतति, आशेचा पसारा, १६.३३६; आश शंका प्रतारण, वाचेच्या अवगुणांपैकीं एक, हांव, आशाळभूतपणा, १३.२७१; आर्तिआशपडिभरें १३.४९२; आशा ३.१६७, ३.२४१, ६.४७२, ७.८७, ७.११७, ७.१२६, ९.२३, ९.१४५, ९.४८२, १३.११२,

१३.७३७, १३.११२६, १६.९६, १७.१०७, १८.१७१, १८.२४६, १८.९२१, १८.१३८१, १८.१५५४, १८.१७६४. आशेचिया आंजुली ११.६६९; आशेचिये लाले ९.१८०; आशेचा दवडा घे, आशा वेगानें सरसावते, १४.२३४; आशे भरे, आशेनें बहरून येतो, ६.१९; सांडौनि आशां सींकु खंडी—सांडौनि आशांसीं कुरवंडी, असा पाठ व्यावा, आशा टाकून अहंभावाची कुरवंडी करावी, ४.१०७; आशातिमिरें ७.१३५; आशाधूमें ४.१२७; आशापाशरहितु ३.७४; आशारसें ७.१६३, आशा वाहुंटली १६.३६२; आस, निराश पहा.

आशंक—शंकणें पहा.

आशय—सांठा. जलाशय, तळें, जलाशयाचेन ना(नां)वे । समुद्र ही कीजतु नवे । १७.४१३, तळीं म्हणून समुद्राएवढीं मोठीं जरी केलीं तरी; १३.६११; १४.२३१.

आशाढी—आखाड पहा.

आश्रय—नवल, कौतुक. ११.२०२, ११.३१२. आश्रयांचां एकीं पुरीं ११.२०७; आश्रयांची कवतिकें ११.१४७; आश्रय होतसे ११.५२१; आश्रय(य)पणें ११.२९३.

आश्रयणें—आश्रय घेणें, समाविष्ट होणें. इति-हासीं आश्रयलें १.४५. आश्रयणें, अंधकूप आश्रावा १.२३९; आश्राइलीं असनी ११.२६०; आश्राउनि १८.१२४५; आश्राये १८.१२४४; आश्रयो—९.३३९, १२.२१०, १७.१८२, १७.४००; आश्रयो केहीं न धरी १३.६८७; आश्रयो धरावेया १७.२४४; आश्रयो लहांसील १८.१३५२; आश्रो—३.८७, ११.२५२; आश्रो हा न करावा ३.२१३; आश्रो होए १६.२६६.

आश्रम—विसाव्याचें स्थान, पवित्र वसतिस्थान, वयोमानानें प्राप्त झालेली कर्तव्यव्यवस्था. ८.१९१. आश्रमु बंधला १८.७५५; आश्रम-धर्माचिया राहाटी ९.३०४; गृहस्थाश्रमाचें ओशें ६.५०; चतुराश्रमवशें १८.६२६; वर्णाश्रम १३.४४३, —मासि उचित ४.८९, —पोषकें १३.५२४, —वशें १८.८८३.

आश्लेषणें—आलिंगन देणें. १६.३३२.

आश्वासणें—धीर देणें. ११.६४४.

आस—आश पहा. वाढती आस जैसी कोरडी । निदवाची ॥ १५.२५१. आसेचा आंगवटा ८.१४२; आसेचे लाग १२.४९; फलाचिये आसे पाणी दे १८.१९९; फलासेचि हारि जाइजे, अशा प्रकारें कर्म करावीं कीं फलाशाच हार खाईल, १८.२२५; फलिं आसतूटिया कर्म(में) आरंभावीं १८.१७०. दुरासा पहा.

आसक्त—अनुरक्त, लंपट. भोगासक्त ३.१०७; विषयासक्त ३.६६; अनासक्त ९.१२८; आसक्ति २.२४५.

आसन—बैठक, बिछाना. जीउ परमात्मा दोन्ही । बैसौनि एका आसनि । १२.१५३. ६.१८५, १३.४१९, १८.१०२१. आसनाचेनि पावकें, येथें आहाराचे प्रकार सांगतांना, 'आसन' म्हणजे बैठक हा अर्थ लागत नाही. आसन ऐवजीं अशन असा पाठभेद ज्ञानदेवींत आहे. भोजनापासून प्रदीप्त होणाऱ्या अग्नीमुलें असा अर्थ घ्यावा, १८.१०२०; आसनाचा उबारा ६.२२१; आसनाचिये पाउलवाटे ६.५५; सूर्याचें आसन मोडलें, सूर्यच खाटीं आल्या-सारखा वाटतो, ६.२२६; आसनावरि बैठलें ६.२५८, —बैसिजे ६.१८९; आसनमुद्रा, योगांतील एक मुद्रा, १२.४८; एकासनीं बैसणें ११.५४७; धूरेचिया आसनां, मानाच्या स्थानावर, १७.२४२; पद्मासन रचूनि ८.९१; वज्रासन ६.१९९, ६.२२५, ८.४८; सींहासन ९.३१७; सुखासन १०.४४; सोखासन १६.१५२, सोखासन, सुखकर आसन, ५.८.

आसलग—सोपें. १२.१३३, १६.४२६, १८.६४९. आसलगें...अगाधें ११.१२६; वसता आणि आसलगु, रहदारी असलेला आणि सोपा, ८.२३५; आसलगणें ७.१८९.

आसलणें—(१) मंदगतीनें वाहणें (राजवाडे). (२) उसळणें. गंगापय आसललें । १३.२६८. उसळलें तरी तें गंगोदक असल्यामुलें तितकेंच पवित्र असतें. हा दुसरा अर्थ अधिक चांगला वाटतो.

आसंसणें—प्रशंसा करणें, वर्णन करणें. आसंसीति १२.२०४, १२.२२५.

आसारणें—पसरणें. कां मसुरांनि पिसारें । वरि तरंगता आसार । १५.१०६.

आंसु—अश्रू. आंसुवांचेनि जलें १३.५५९.

आंसुडणें—सटकाणें. सटका, टिसका देणें. आंसुडेल हान वारा । १३.२८१, वान्याच्या धका वसेल कीं काय?, तें आंसुवांनीं जळवा(पा)-रवी ॥ १४.१४६. आंसुहनि ११.१६४; नांसुडावें १७.२११.

आस्निक—ईश्वराच्या अस्मित्यावर विश्वास ठेवणारा, ईश्वरावर असा ठेवणारा. ८.१९१. आस्तिकबुद्धी १.७.१०, आस्तिकबुद्धि २.१३२, बुद्धि...आस्तिकी १८.६०; आस्तिकत्व १८.८४७; आस्तिसय १८.८४५.

आस्था—कळकळ, शकट, उल्लास, अशा. २.५४६, २.३१५, ६.४०४, ९.३३, ९.१८८, ९.७३१, ९.४१०, ११.६०१, ११.२११, ११.२४३, १३.२९३, १३.७०७, १८.१०७६. आस्थेचेनि वोलें, शकट उल्लेखा आशेनें, ९.४७४; नैष्कर्म्यपदीं आस्था ३.५०; नैष्कर्म्यसुखीं आस्था ६.४३६; यादनी आस्था १८.५७१; शुद्धा आस्था १८.१५१९; आस्थेचे अवगळे रेवले ७.७६; आस्थेचां महापुर्ती रिगतानि ७.१३; आस्थेचिये वाटे लागला ६.४३१; कर्मीं आस्था होआयी ३.१५०; पायांठियाची ही आस्था मूल होय, पायांचीं ओकांतीं आस्था उत्पन्न होईल, ६.१६७; प्रयत्नानें आस्था विये, अशा यत्नांचा उगम आस्थेंत असतो, ७.१७०; जे आस्था मनीं वाढिली ९.३५०; जो मानसीं आस्था ही न धरी ४.१९१; स्थैर्याची आस्था ही नुपजे २.३४३; आस्था निधि १५.५४५; आस्थापत्रि, आस्थाकपी पानांत, १५.१८५; अविट आस्थाबुद्धि, आत्मा अणून कांहीं आशे अशी सतत ठिकगारी (अविट) कळकळ, ४.२०;

आस्थान—ठिकाण. बहिरांचिये आस्थानी ४.२२.

आस्पद—स्थान. १६.२२९.

आस्फालणें—जोगणें फुंकणें. रणपुर्जे आस्फालिली १.१३०.

आस्फुरणें—जोगणें फुंकणें. तिदा माना शंख निरंतर । आस्फुरिले ॥ १.१५३. आस्फुरिका

१.१२७, १.१४३, १.१४६.

आस्वादणें—स्वाद घेणें, अनुभव घेणें. देखिलेपण एकलेयां आस्वादिजे १८.११३५; आस्वाद, विषयांचेया आस्वादा ३.१०३; अमृतरसा-स्वादनीं सकल रस १.२६; रसस्वादाच्या हांचा ७.१८६.

आहत—जोरानें लागलेली, मारलेली. चंड वातें ज्योति । आहत जैसी ॥ २.३२३. अनाहत पहा.

आहलणें—भाजणें, मारणें. आहललीं बीजें, भाजलेलें बीं रुजत नाहीं, २.६६; मियां आहाले, मीं आधींच मारले आहेत, ११.४७२; रोगीं आहाललीं, रोगांनीं पिडलेलीं, १३.२२५; गालितेयाच्या आहलणी, पाणी गाळणाराच्याच त्रासानें, १३.२३४.

आहवनीय—अग्निहोत्र्याच्या गार्हपत्य, दक्षिण व आहवनीय यांपैकीं, पूर्व बाजूचा, मुख्य याग करण्याचा अग्नि. आहवनीयआदि वन्ही । १७.३५८.

आहा—(१) आहे. आपुलेपणाचेनि बौहें मोहें तुझीं संत घेतले आहा, आहा हें रूप अनेकवचनीं घेतलें पाहिजे. ज्ञानदेवींत आहा ऐवजीं असा हा पाठ आहे. ९.१७. (२) आनंद, दुःख यांचा अतिरेक दाखविणारा उद्गार, जसें, अहाहा, अरेरे. ९.५१८, ११.३८५, ११.४०४, ११.४३१, ११.५३१, १६.४१८, १८.१०५१. आहा करुनि, अरेरे असा उद्गार काढून, १४.४०७; आहावसुवारें (आहा वसुवारें) मोडून, अरेरे, मोठ्या इमारती मोडून, १३.२३०; आहा कटा, अरेरे, हाय हाय, ९.५१०.

आहाडवाहाड—घोंटाळा. जें भेटलेयां आहाड-वाहाड । पडों नेंदी ॥ १३.११३५.

आहाच—वरवर, सहज, आयताच, आपोआप, आहे तसाच. जे जे ठाये समांस । तेथ आहाच जोडे घाउस । ६.२३१. तैसा आकार हा आहाचु अंशे । ८.६६. २.८९, ६.२५, ७.३५, ८.३०, ८.१३३, १०.१४१, १०.२७८. आंगावर आहाच वाणें, आंगावर सहज, नैसर्गिकपणेंच (जाईचीं फुलें, लेणीं) वाहणें, ९.४०८; वर तो ही आहाचु देखिजे, पण तो आहे तसाच, व तितकाच दिसतो, २.३९; आहाचुवरि ६.२५२;

आहाचवाणा, वरवरच, ८.९४; आहाचवाहाच, वरवर, ६.९९, १५.२९९.

आहाण—घात, घातक. तरि आपण आहाणां नोहिजे । आपणपेयां ॥ २.१९६. यागादिकीं क्रिया ते आहाण १६.३७४.

आहाति-ती—आहेत. गिवसिजत आहाति कमें । ४.८६. १.९४, १.१७५, ४.१३९, ५.१२२, ६.९८, ७.१८१, ८.१०२, १०.२८७, १३.३०५, १३.८३३, १५.३४९, १७.३३१, १८.१५७७. अन्नाधारें आहाति, जिवंत राह-तात, ७.३७; गुरु देशीं आहाति ११.६३६; पोटलूनियां आहाति, हृदयाशीं धरून बसले आहेत, ११.८५; बरवतें आहाति ११.४५३; वर्ततें आहाति, जीवनचरितार्थ चालवीत आहेत, ७.३६; आहासि, आहेस. देवा तूं चि येकु आहासि । २.६२, आसरा आहेस, २.१३७, २.१४०, २.१८०, ३.१६, ४.१७०, ११.२७३, १३.८५३; काइसेयावरि आहासि, कशावर राहिला आहेस?, ११.२७१; आहासिं—तुं आहासिं ९.२३७.

आहार—खाद्य, भोजन. आहार तरि सेविजे । परि युगुतिचेनि मापें मविजे । ६.३४९. ५.४३, ११.४२९, १७.११०, १७.१११, १७.११५, १७.१२८, १७.१३३, १७.१४९, १७.१६८. आहारातें मारुनियां तोडी, भूक मारून आहार कमी करतो, ६.३४६; आहाराचेनि नावें ११.४२४, १६.४०६; आहारिं पडे, पचवतो, १२.११२; आहारिं मीति १८.१०१९; तामसा आवडि आहारिं १७.१५२; येकसरेया आहारा, सर्व आहार एकच आहेत, १७.११९, (पुढें आहाराचे तीन प्रकार दिले आहेत); त्रिविध आहार १७.१२२; राजसा आहारा रूप १७.१५१; सात्विक आहार १७.११८, १७.१३६; आहारलक्षण १७.१२३; सर्वा-हारसंयमें ४.१४५; आहारनिद्रा १३.७४५, —द्रेची उजिरी, तेज, १३.७६६.

आहासि—आहाति-ती पहा.

आहुति-ती—यज्ञाग्नींत टाकावयाचें द्रव्य. अविद्येच्या — १८.१५१६, इंद्रियकर्माच्या — ४.१३५, विश्वाची — १६.२५२, विषयद्रव्या-

चिया—८४७; पूर्णाहुति ४१३६, १६८१;
विषयाहुती ४१२८.

आहे—अस्तित्व दाखविणारें असणें या क्रियापदाचें
वर्तमान काळाचें एकवचनी रूप. हें परिसिं
सामर्थ्य आहे। १७७. जें नाहिं ना आहे।
१२४४. १७९, २६७, २७०, ४१७७,
७५८, ७११७. अद्वैतीं भक्ति आहे, जर
असली तर, १८११४५; ऐसें आहे, असें
कधीं होईल काय? ३५१; देहिं चेष्टा आहे,
शरीराची हालचाल होईल काय? १३३००;
पापावांचौनि आन काहीं आहे १२४७; स्वधर्म
एकु आहे २१८२; गेलें किं आहे ८८२;
विश्वाचें आहे नाहीं १८१११०; आहेनाहींचा
शोख १८१२०६. आहे—झणौनि मी होणें
नाहे। तेया मीं आहे कें हीं। १८११४०, ४९५;
आये, आहे, रथीं घातला आये १८१२८६.

आहो—(१) गाजावाजा, ख्याति, प्रतिष्ठा. पर्यानि
रसां जाला आहो। रसालपणांवा ॥ १३३. ऐसा
आहो १५४७९, १७१०. (२) अहो.
१६२, ६२९४, ९१८, ९२९, १०१४९,
१०१५४, १०२९६, १११६, १११७,
११२३, ११११८, ११२२५, ११२५४,
११३६२, १७४२२, १८७४७, १८८१८,
१८१५९२, १८१७५३.

आहो—आम्ही. तन्हीं आमीं हित आपुलें।
जाणावें लागे ॥ १२३६. ४२६, ४४०.
आह्यां १५५४६, आह्यां उचित २६३, —पूज्य
२३४; आह्यां उडवला ३९; आह्या वोडवला
२३१; आह्यां नीकें करिमी ३१३, —सांघावें
२५८; आह्याप्रति २१०१; आह्यालागि
२४४; आह्यासि २५८, २६२,
आह्यांमि २९४; आह्यां तुह्यां १८१३५३,
आह्यांतुह्यां ६४, आह्यां तुह्यांसि ४४१;
आह्ये १०२९५, १४३८४, आह्यां २३६,
३२५७, १०३००; आह्यां तुह्यां २१०३;
तूं आणि आह्यां, मूं व मीं, १८१३५८;
अमचेन चि पाडें ६३२६, अमचेनि तंव
मानसं १८८०; आमचा-ची-चें २३४,
२५९, ३२१, ३२६५, ९८६, १२२३६;
आमचां घरीं १०१२१; आमचिआ
कणवा ६४१०; आमचिये मनी ७१९०;
आमचे अवतार १०२८७; आमचेया
आंगा ९१२१, —काना २३७०, —बोला
१०२९९, आमचेयां इयां झोलेयां
१८१५६६; आमचें काडू उरेंल, आमचें
महत्वाचें अयें काय गरीं? १२३६; आमनें
१११४, २५९, ९२३१ (नें); आमसिं
१३८१६.

इ

इ—हा, ही, हें. इए रथीं ३१८६; इए संन्यासिं,
या संन्यासासंबंधीं, १८२६५; इया—ह्या, हिनें,
हिच्या, इया संसारदुर्गती १८१२६७; इया
सेवा १८१२६३; इया हि एकी परी ६३७८;
इया परीं १३४६५; इया केले, हिनें
केले, १३९८५; इया चि पतिव्रता, ह्या
पतिव्रतेनें, १३९७९; इया नावें, हिच्यामुलें,
१३९८३; इयावेनिं, यानंतर, यावर,
१२६४, १२६५; इयां तीघां तीनि नावें
१८१२७३; इयां सातां, या सातही गुणांना,
१८८७२, सं. वा. श. पहा; इये ठांइं
१८१४३९; इये तत्वमेलापकिं, पंचतत्त्वांच्या
मिश्रणानें बनलेल्या या पदार्थांत, १३९९;

इये प्रकृती तय, या प्रकृतीमुलें, १३९८१;
इये मातृचा ४३७; इये विकारिं १३८९८;
इये विलीं १३६७; इये शरीरीं १३१०६५;
इये संहारवाहारे ११४४९; इये—हिला,
इये वरेंतु, १३१०१९; इयें, मीं, इयें इद्रियें
२३४८; इयें दोन्ही ८१७२; इयें पांच करणें
१३९८; इयें मुलें १५२०५; इयेया खेलु
१३९८९, —माजु १३९८२; इयेया सायं-
प्रात १३९९०; इयेयेनि, हिच्यामुलें,
१३९८३; इयेचें करणें १३९८४; इयेनें
१३९९२; इहिं-हीं, आमीं जे जे ओटावें।
तें समस्ती इही भोगावें। १२१७, ३२४५,
३२४६, ३२४८, ३२४९, ४९४, ८१८०,

९.४१, ९.३४३, १०.९४, १०.११६,
१०.३०७, १२.९९, १३.२०१, १३.३०२,
१४.१९२, १४.३९५, १५.५०२, १६.२५१,
१६.२५४, १६.२५८, १६.२६१, १७.६७,
१७.८१, १८.१२, १८.२२, १८.९०,
१८.१४२, १८.३११, १८.६८९, १८.८२२,
१८.८२४, १८.८२७, १८.८७०, १८.१२७७,
१८.१४३९, १८.१५३१; इहीं विषइं कव-
लिजति, या विषयांनीं—विषयांकडून—कवळले
जातात २.३०४; इहिं दोहिं परि १३.४६२; इहीं
पांचे द्वारीं १३.११८; इहिं पांचे मुखे १३.९९;
इहिंसिं तूके १७.२७०; ई—ई पांसूची
ढेंपुली १५.३६९; ईहीं चि जगीं ३.२६१.

इं—ह्या, -ही, -सुद्धां, देखील. आणि इं बोलिं चि
प्राणु सांडिजे । २.५३. पै जेधवां इं सोनें कीडाल ।
तेधवां इं सोनें अदल । १८.११२०, (जेव्हां) जरी
सोन्यांत हलकी धातु असते, (तेव्हां) तरीही
सोनें हें असतेंच. इं परि १८.३७४, बहु इं
परीं १३.७०७; दोहीं इं हुनु १५.४९५; हा इं
बोलौनि भा० १८.२९२; इहिं चौहिं १७.२८;
हें इं २.२६८, ८.१३५, १२.१२५,
१२.१५७, १३.२८८, १३.८५३, १४.१३१,
१४.१४९, १४.३९०, १५.३७, १५.५९,
१५.३९६, १५.५३०, १६.४५, १६.३१२,
१७.८१, १७.३३२, १८.२३, १८.९२,
१८.३६३, १८.९८७, १८.११९७;
१८.१५३७. ई—हा ई डोला (लां) देखावा,
हाही असाच पहावा, १३.११२०.

इंगल—अग्नि, निखारा. बोलिंवा इंगल न चरे ।
८.८८, वाळवी आगीवर चरूं शकत नाहीं.
इंगलांचां आंधुरणीं ९.४९६; इंगलांची वृष्टि
१६.२४१; अहां माझि इंगलु, अहांत अग्नि-
सारखा तापदायक, १८.७४८.

इच्छणें—इच्छा करणें, वांछा धरणें, अपेक्षा करणें.
पुत्रातें इच्छी कुल । १.२१५, मुलगा असावा अशी
नातलग्नांची इच्छा असते. कवणें इछावें कापुरा ।
वासु दे० । १०.११, कापुरालाही मुवास
लावण्याची कोण इच्छा करील? इछावें
३.२३; इछिजे ३.४८, ३.२१७; इछितां
३.९५; इछिताति ९.३०९; इछिलेया सांगडे,

इच्छा होतांच, १३.१२६; इछीति १७.१७४;
इछा ४.२१३, ७.१६१, ११.५०६, १३.७४,
१३.११२; इच्छेचें रूप १३.१२१-१२५
पहा; इछेचे पाइक १६.१६५; इछा आणि
बुद्धि १३.९६३; इछा ज्ञान क्रिया हे (माया)
चियाली १३.९८८; जेथ इछा वासु कापुरा
मंद, जेथें कापुराला वास यावा अशी मुळीं
इच्छाच वेताची असते (तेथें कापूर काय किंवा
पीठ काय दोन्ही सारखींच), १३.३२०; इछा-
मदाचां (इछा मदाचां) थाविं लागली, इच्छा
वाढली तर, १३.९६५; इछावसें २.३०२,
५.४४; इछे सवें १३.४४; स्वैछा १६.३९५;
इच्छिंतु असें १३.६.

इटाल—धोंडमार (राजवाडे). निंदेचें इटाल
१८.५४७.

इडा—नाभिचक्रापासून डाव्या नाकपुडीपर्यंत जाणारी
चंद्र-नाडी. इडा पिंगला एकवटथि । ६.२४४,
उजव्या नाकपुडीपर्यंत जाणाऱ्या पिंगला नाडीशीं
हिचा निकट संबंध आहे.

इतर—दुसरा, परका. पैल इतर हा आत्मजु । हें
जैल कें ॥ ५.९२. १६.४७.

इति—याप्रमाणें. इतिहासीं, महाभारतांत, १.४५;
इत्यर्थ, अर्थ पहा. इत्यादि १२.३०, १८.३३९.

इतुक—इतका. १.१७४.

इतुल—एवढा. इतुलेनि, एवढें करून झाल्यावर,
९.५२९; इतुलेवेहीं, एवढ्यापर्यंत, २.३०;
येतुल पहा.

इदंता—‘हें, असें’ हे भाव. इदंतेसि वाललें,
हा ‘भवाश्चत्थ’ (१५.२४१) शाश्वत आहे हा
भाव टाकला, १५.२४२.

इंद्र—(१) देवांचा राजा. परिशिष्ट (६) पहा.
इंद्रपण ९.३२५, —पद १३.३८१, —भवन
२.३६२, —श्री १४.१६२. (२) श्रेष्ठत्व दाख-
विणारा शब्द. अमरेंद्र ८.१५३; गणेंद्र १७.१;
गुणेंद्र १८.८६४; त्रिभुवनैकनरेंद्र ६.४८३;
मरेंद्र ९.११९, १५.४५, १८.५१७; यादवेंद्र
७.१९१; स्वानुभावनरेंद्र १०.४. (३) इतर
शब्दांस जोडून. इंद्रधनुख, इंद्रधनुष्य,
११.५९३; इंद्रनील ११.५९०, —सुनीलें,
इंद्रनीलमण्यासारखीं अत्यंत निळीं ११.१३४.

इंद्रावणी—कडू वृंदावन. या वेलीचीं फळे, रेचक व सर्पदंशावर गुणकारी समजलीं जातात. रसरशीत दिसतात पण फार कडू असतात. एवढ्याच बाबतीत येथे उल्लेख केला आहे, १४.२६०.

इंद्रिय—शरीराचा अवयव, काम करण्याचें व ज्ञान संपादन करण्याचें साधन. एयां विषयांचांचूनि काहीं। आणि सर्वथा रम्य नाहीं। ऐसा स्वभावाचि पाहीं। इंद्रियांचा ॥ २.१२०. तैसि इंद्रिये आपेतीं होति। जेयाचें छाणियें करिति। तैयाची प्रज्ञा जाणें स्थिति। पातली असे ॥ २.३०३. या ओवींतील शब्द व अर्थ २.३५२ ओवींतील शब्दार्थांशीं तुलना करून पहा. ऐसा शरिरिं न परि कवतिकें। ब्रह्माचेनि पाडें तुम। जेणे जितलीं इथें एकें। इंद्रियें गा ॥ ६.१०. आणि कर्त्तव्यानां सर्वकमीं। आउतांचिया परी क्षमी। जणीनि इंद्रियांत आहीं। करणें छणों ॥ १८.५०३. १.२४८, २.१११, २.११९, २.३०४, २.३०७, २.३०९, २.३३२, २.३४८, २.३५०, २.३५१, ३.६९, ३.१४०, ३.१८१, ३.१९८, ३.२०५, ३.२६३, ४.१६०, ४.१८५, ४.२२१, ६.६४, ६.३५२, ६.३६१, ६.३७५, ७.४६, ७.२०२, ८.१०४, ९.२१४, ११.६५५, १२.४१, १२.७६, १२.१०१, १२.११५, १३.११३, १३.१२३, १३.१७७, १३.३०१, १३.३०५, १३.३०६, १३.७९०, १३.८९५, १३.९६५, १३.९८३, १४.२०६, १४.२०८, १४.२२६, १४.२४७, १५.३४२, १६.८९, १७.३४, १८.४६२, १८.४७०, १८.५७०, १८.७३५, १८.७८४, १८.९४३, १८.९८८; इंद्रियांच्या व्यापाराचें वर्णन २.१११ ते २.१२० पहा; इंद्रियांची कसमस ६.१८८; इंद्रियांचें करणें ८.१८४; इंद्रिया(यां)चि केंकाणें, इंद्रियांचा संच, समुदाय, १८.४६१; इंद्रियांचें कोड १६.४४४; इंद्रियांचां गाविं ५.५५; इंद्रियांचिया गोठी १३.३०९; इंद्रियांचेया घरा ६.६२; इंद्रियांचेनि तोंडें १३.५१५; इंद्रियांचें दमन २.३४७; इंद्रियांचा दशकु, पांच कर्मेन्द्रिये १३.१००, १३.१०१, व पांच ज्ञानेन्द्रिये १८.४९६, मिळून दहा, १३.७३, दाही इंद्रिये

९.३४३, १६.१८४, इंद्रियांचा दाहिं हाति १८.३१५, सं. वा. श. पहा; इंद्रियांचां द्वारी १३.५०२; इंद्रियांचा पांगु, उन्कट इच्छा, ५.६५; इंद्रियांची ग्रीडि २.३१९; इंद्रियांचें बलिकटपण २.३१४; इंद्रियांचेनि मेळे १३.४७७; इंद्रियांचे रहिम, किण्ण, ११.१९०; इंद्रियांचा राजवीदी ७.१०३; इंद्रियांचिया भंगान २.२८३; इंद्रियांचे सिलगी १६.८८; इंद्रियांचा मेळावा १८.४९०; दाही इंद्रियांचिया वाटा ८.१८१, सं. वा. श. पहा; इंद्रियांचां चादी १८.४७३; इंद्रियांचा वृत्ति १८.४३०; इंद्रियांचे वेग १६.१९०; इंद्रियांचे वादगिरे, पुढें आंगिरे, मिळालेले, १८.६६५; इंद्रियांचिया संगती २.२८३; इंद्रियांचेन मयें २.३१३; इंद्रियांचे स्वभाव ३.५८; इंद्रिये अवलम्बता चारी, इंद्रियांना चावें नशी वी रेगी, १३.७६९; इंद्रिये आपुल्यालां भाविं जोंयनां ६.२०; इंद्रियां कळभा लागे, रम लागण्याचें काम जिणेचें आंग, पण म्हाळ मज्ज कान पेंकें व्यांग तर मनेंद्रिय (जीम) व श्राणींद्रिय (कान) यांत कळर मुळ होईल, ६.१६; इंद्रियां कवाड देउनि, इंद्रियव्यापार भेद करून, ९.१३८; इंद्रियां कामु भंगे, इंद्रिये आंग म्हागूनन इच्छा होणे, ३.२०८; इंद्रिये गुणाधारे राहाटनि ३.१८१; इंद्रियांतें जोरुनु जेरी, इंद्रियांना कळें न देतां आत्मप्रणेला प्रतापान केवळमगाना जो आस्वाद घेता, ६.२३; इंद्रियांतें न देडिनां, इंद्रिये आपापसंगे व्यापार करील्ले पण त्या व्यापारांत 'निःभंगता' अभावी, म्हणजे इंद्रियांना उगाल्य दंडाचें त्यागणार नाहीं, ५.९६; इंद्रियांचीं दारे भरी, रंग इंद्रिये धांवतान त्यांना अडविणें, १३.१६९; इंद्रियाचां धुरीं वाहातां, इंद्रियांना गुपुन, १८.५०२; इंद्रिये बरलों नेंदावीं ३.११६; इंद्रिये राणिया करिति ७.२०४; इंद्रियां नेणतां भोगिजे १.५८; इंद्रियां लला देउनि, इंद्रियांचें कोड पुगून, ३.१९१; इंद्रिये सुखें राहाटवाधि, प्रकृतीचें नियमन झाल्यावर इंद्रियांस सुखानें वावराययास यावें, १८.१३०८; इंद्रियामीचां कुडी ४.१२८; इंद्रियानळ ४.१२६, ८.४७; इंद्रियार्थे

२.१२४, २.३३४, ५.१०९; इंद्रियकदंब १८.४९९; इंद्रियकर्माचिया आहुती ४.१३५; इंद्रियांचें कर्म ५.५९; इंद्रियग्रामिचे कोंढ ३.२३७; इंद्रियग्रामु १८.४३८; —ग्रामुवेरि ५.१०४; —ग्रामौनि ६.४३१; इंद्रियजात, जात पहा; इंद्रियदेशिचा अध्यक्ष ८.३३; इंद्रियद्रव्य ४.१२५, —द्रव्याचेनि पवाडें ८.४९; इंद्रियपीठ १८.३४८; इंद्रियप्रौढी १८.३४६, —मंडल १८.३४७; इंद्रियवैल १३.३०; इंद्रियबोकौटी, (बोकौटी, खांक) इंद्रियांच्या झोळींत, १३.१०६३; इंद्रियभाव १३.३०२; इंद्रियभेद १३.९७; इंद्रियमद ३.१०३; इंद्रियमार्ग १७.२३३; इंद्रियरुची ३.१२९; इंद्रियवर्ग १६.७७; इंद्रियवृत्ति वृत्ति पहा; इंद्रियषट्पदाचारी १८.१२९२; आधपलिपि इंद्रियें, होरपळलेलीं, त्रासलेलीं इंद्रियें, १२.४६; अतींद्रिय ११.१५९, अति पहा; कर्मइंद्रियां, कर्म पहा; गुणेंद्रिय, गुण पहा; चित्तइंद्रिय, चित्त व इंद्रियें, १५.३३२; जितेंद्रिय ४.१४१, ६.९१; ज्ञानेंद्रिय १३.११७; त्वगिंद्रिय, (त्वचा ह्या इंद्रियाचा विषय जो स्पर्श, त्यापासून होणारें सुख) १८.५५८; देहेंद्रियनायक, माझा अंश जो जीव, देह व इंद्रियांचा स्वामी, १५.३२८; बाह्यइंद्रिय १८.८३२; बुद्धिइंद्रियां १६.१८३; रसनेंद्रिय ६.३४५; विषयइंद्रियां, विषय पहा; श्रवणेंद्रिय ४.१; सर्वेंद्रियकुड्मलिं, सर्व इंद्रियांच्या फुलकळ्यांची, १५.२; सर्वेंद्रियां ८.१०२, १४.१७८, १४.२०४, —यें, सर्व इंद्रियांना, १८.१७२६; सर्वइंद्रियें १६.३३२, सर्वेंद्रिं, सर्व इंद्रियांत, १४.३२७; इंद्रियां आणि बुद्धी १३.१०४; इन्द्रियें वाचा प्राण १०.१५५; दाही इंद्रियें १३.३६५ सं. वा. श. पहा; बुद्धि इंद्रियें अंतःकरण १३.९६१; मनादि साहीं इंद्रियें १५.३२०, मनःपटां इंद्रियांतें, पांच ज्ञानेंद्रियें व मन, १५.३३५; इंद्रियें आणि प्राण ९.२३९; इंद्रिआं विंदाण लागे, इंद्रियांचा निग्रह करावा लागतो, ६.३६५.

इंधन—जळण, सर्पण. मग अग्नी माझि आलें । जेंसं इंधन चि अग्नि जालें । ८.१९७. मग इंधनि आगि उद्विपे । आणि इंधन हें भाष हारपे ।

११.६८२. २.१४ (इन्धन), २.३२९, ३.२६०, ११.४२७, १४.२७९, १६.२२४, १६.३२१, १७.२५४, १८.५४३, १८.५६०, १८.९८६. इंधन जलालेयां इंधन नोहे, सर्पण . जळल्यावर जळण असें कांहीं उरत नाही, १८.४०४; तंव विकारांचीं इंधनें पलिपलीं, तेव्हां विरक्तींत विकार जळून गेले, विकारांचा नाश झाला, ४.१२७; वैराग्य इंधनपरिपूर्ती, अधियज्ञांत इंद्रियाग्नि पेटल्यावर वैराग्याचें जळण घालून विषयांची आहुती द्यावी, ८.४७. निरंधन पहा.

इभ—हत्ती. भवेभकुंभभंजन, संसाररूपी हत्तीचें गंडस्थळ फोडणारा, १०.५; ईभ, सरिसे एकवटाति ईभ- । मस्तकावरि ॥ १.१७. द्वैताद्वैत हीं गंडस्थले हत्तीच्या मस्तकावर, अर्थात् येथें गणपतीच्या, एकाशेजारीं एक अशीं सारखीं, किंवा आकारानें व प्रमाणानें एकसारखीं दिसतात.

इषत्—(ईषत्) किंचित्. अधिकु नव्हे इषत् २.३५७.

इष्ट—इच्छित, आवडणारें, नातलग. १४.११३, १८.२३८ (२). इष्ट मित्र १.१८१; इष्ट असति १.२२३; इष्टा मैत्रा दुरावी १३.७९२; इष्टदा १६.२१७; इष्टदेवता २.५९; कर्मफलइष्टाची, इष्ट फळाच्या लाभाची, १८.२४२; अनिष्ट, तरि इष्टदा चि अनिष्टा । हेतु होति ॥ १६.२१७, १८.२३८ (१), १८.२४०; अनिष्टा चि दोसें, उद्देशानें, १६.३१७; अनिष्टां भेटणें १६.४५८; इष्टानिष्ट १८.२३८ (३), १८.१०१३, १८.१०१५; इष्टानिष्टकरणीं १६.६०; इष्टां-निष्टां १३.५९९.

इष्टापूर्त—लाभासाठीं केलेलीं इष्ट (यज्ञादि श्रौतस्मार्त) कर्में व पूर्त (विहिरी, धर्मशाळा) कर्में. १३.५२३; इष्टापूर्त १४.१६७, १८.९९.

इष्टि—पशुयाग. तिथे इष्टिचां बुडीं । पशुहिंसा तंव रोकडी । १३.२२२.

इसाल—ईर्ष्या करणारा, लोभी. इसालु जैसा घरा १३.५००; पद्मदलेंसि इसालें, कमळाच्या पाकळीशीं स्पर्धा करणारे, पांढुरके झालेले, १३.५५८.

इह—(१) इहिं-हीं. इ पहा. (२) हा मृत्युलोक.
इहभोग १५.१५७.

इहिक—ऐहिक. आणि परलोक अंतरेल। इहिकेसीं ॥
२.२७. २.२३३. इहिक कां स्वर्गिचे भोग
१६.१६५; इहिकिचें भोगणें १३.५१९,

इह

ई, ई, ईहीं—इ, ई पहा.

ईक्षण—डोळा. उन्मेखुसूक्ष्मेक्षणु, ज्ञाना (नंदा)नें
ज्याचे डोळे बारीक झाले आहेत असा विघ्नराज,
डोक्याच्या मानानें हत्तीचें डोळे बारीक असतात
याचाही उल्लेख होतो, १.१५.

ईश—(१) ईश्वर, शंकर, स्वामी. तंव कमीं ईशु भजावा।
१८.१४३४. १३.१०७१, १५.५१२, १६.२२८,
१८.९४७, १८.११८९. ईशप्रसादें, शंकराच्या
कृपेनें, १८.१४३६; ब्रह्मेशान्तअणगटिं, ब्रह्मदेव
शंकरादि सर्व देव या मुळांना, १५.१९७;
ब्रह्म आत्मा ईशु १८.१२०७. (२) श्रेष्ठ, नायक,
स्वामी या अर्थी. कौरवेश ११.१७५; क्षितीश
१८.१७८३; गणेश १.२, १०.१०८; गिरीश,
हिमालय, १८.१६६८; परेश, पर पश; ब्रह्मेशां,
ब्रह्मदेव व शंकर यांनाही, ८.२६६; महेश
९.१४, १०.९, ११.६९, १३.२६; विश्वेश
१८.८५, १८.२९८, विश्वेशा वैकुंठाचा,
वैकुंठांत राहणाऱ्या विष्णूचा, येथें श्रीकृष्णाचा,
१४.३८; वीरेश १४.३०२, १७.७८,
१७.१८४; ईशितव्य, जो ईशितव्ये विण ईशु।
१५.५१२, ज्यावर स्वामित्व गाजवावयाचें आहे
असें कांहीं नसतांनाही जो स्वामी; ईश, वीरेश
१६.३९५, १७.३९६, १८.३७७; माहेपान्वय-
संभूतें १८.१७८४; ईस, पुकें ईसें चेष्टविजे
१८.२३०५.

ईशान—ईश्वर, शंकर, स्वामी. या शब्दास
तृतीयेचा प्रत्यय लागलेल्या कांहीं ठिकाणीं ईश
हा शब्द असणें संभवतें. राज्य त्याजिलें ईशानें।
१३.२५, शंकरानें; ब्रह्मेशाना परीतें १५.२०१;
ब्रह्मेशानीं प्रसंसिजे १.५५; विश्वेशान १०.२२१.

ईश्वर—देव, शंकर, स्वामी, मालक, श्रेष्ठत्व
दाखविणारा शब्द. तरि विश्व हा अनादि

१७.४१८; इहिकीं विषय भोगूं न लाहे
१६.४४६; इहिक ना विषयभोगु १६.४५०;
इहिकिं...परत्रीं १८.७९८, इहिकीं परत्रां
१८.६७७; ऐहिक...परत्रीक ४.१५३; अहिक
पहा.

ठावो। पश निवेता उवाच राजा। १२.२९३
तेसे ज्ञानाच्याने भोगे। असा वि पश पावणे।
१८.८४२. उवाच मी ईश्वर। अर्थाः मी भगवान्।
१८.११८९. २.२३३, ५.८४, १४.३८३,
१६.१०२, १६.१८८, १६.३५१, १८.६२
(रु), १८.२२६, १८.५६६, १८.६६८,
१८.९८९, १८.११८९ (रु), १८.१२८९
(२), १८.१२९२, १८.१३०८, १८.१४३३,
१८.१६८९. ईश्वराची कांता, नवऱ्याकडून
मनांमन करून भगवाच्या विप्रप्रमाणें (चिता
ईश्वराकडून याच्या योगक्षेम आल्यान भवें),
६.४४५; ईश्वराच्या स्वामी १६.३१२;
ईश्वराचें मनांगत १८.९०७; ईश्वराचेंनि
लोभें १८.१५०७; ईश्वराचेंनि वेधवसें
१८.९१५; पाव्यागप्रतिमां ईश्वर १८.१६४;
सर्वात्मका ईश्वरा १८.९१३; ईश्वरातें स्वाण,
देवाच्याही अुमानांत नाहीं, १६.२३१; ईश्वरातें
नेदसो १७.३३४; ईश्वराचें नांव न साहे
१६.२३३; ईश्वरीं पेंडे होनि १८.८२१;
ईश्वरतत्त्व १८.८४४; ईश्वरनिर्णय, ईश्वरावर
श्रद्धा, १८.८३४; इ(ई)श्वरनिष्ठ १८.१७७५;
ईश्वरचुकी १४.३५९; ईश्वरभाव १८.८६९;
ईश्वरघसें १८.१२८९. (१); ईश्वरसत्तायोगें
१८.१३०२; ईश्वरादिकें सावें, ईश्वरादि
सर्व, १६.३५७; ईश्वरोद्देश १८.१४३२;
अर्धनारीनटेश्वर ९.२६९, १८.५०; ईश्वरेश्वर
११.५६२; काशीश्वर, काशिराज, १.९९;
गीतारत्नेश्वर, या नांवाचें शंकराचें गिया,
१८.१४९९; जगदीश्वर ४.१०; जगेश्वर,
जागृत, पावणारा ईश्वर, ६.४४४, ११.५३५;
गाविंचे देउलेश्वर, गावांतील देवळांतल्या पावण
मूर्ती फलदायक होत नाहींत, १८.५६७;

परमेश्वर ११.३९२, -री ६.२८१; प्राणेश्वर १६.१८५, रमा- १०.२५८; मुनीश्वर २.१७१, २.३५५, १३.१६६; यादवेश्वर १०.४७, योगीश्वर २.१७६, ६.४७, ८.१८९, ८.२६४; योगेश्वर ६.८७; रिषीश्वर १०.१३७; लंकेश्वर

१०.२३३; विश्वेश्वर ११.२७८, १८.१३९५, विश्वेश्वर रा० १८.१७८०; सर्वेश्वर १.७२, ३.१०४, ५.७६, ६.१४५, ८.१४, १०.५२, ११.२९, ११.४४०, १८.१७३४; हटकेश्वर, पाताळांतील शंकर, ११.३५५.

उ

उकढणें—शिजणें, शिजवणें, त्रस्त होणें. जठरिं नव मास वेन्हीं । उकढला जें ॥ १३.७३१. १३.२२७.

उकरडा—केरकचरा टाकण्याची जागा, केराचा ढीग. फुगे केरें धालेपणें । उकरडें जेंसे ॥ १८.६६७. क्लेशगाविंचां उकरडां १६.४०५; उकरडां एकवला, उकिरड्यांत एकत्र केला, १८.६४७.

उकलणें—(१) सैल करणें, सुटणें, सोडणें, उघड करणें, विकास पावणें. उन्मेळें उकलतेन १५.१८४; कर्पूरकदलिचीं गर्भपूटें उकलति ११.२४६; घडी उकलली ११.२१९; सांपाचा वेढे उकलतेयां, सर्पांचे वेढे सुटल्यावर, ११.७५.

नुकलणें—पटु नुकलितां १४.३७६. उकल, उलगडा, व्यवहार, उकलु देखावा ५.६, -देखिला ६.३८६, -देखों पाहिजे, दाखवला पाहिजे, ३.५२; व्यापारा हातीं उकलु दिहा ना राती, या व्यापारीं रात्रीं किंवा दिवसा सुटका होत नाही, मोकळीक होत नाही, १४.२३९. (२) उकळणें. मदत्रयाचिया उकलिया, विद्या, धन, सामर्थ्य यांपासून होणाऱ्या तीन प्रकारच्या मदाच्या उकळ्या, ७.७३.

उकार—‘उ’ हा वर्ण. उकार उदर विशाल । १.१९.

उक्त—सांगितलेलें. उक्त असे ५.१७७; मियां चि दोन्हीं उक्ता ३.३४.

उक्ति—वचन. कृष्णवचोक्तीं १०.३०; व्यासोक्ति १.४५, -कुसुममाला १८.१६८९, -तेजें १.४१; श्रीकृष्णउक्ति १८.१६८६.

उखर—बरड, रेंताड जमीन. तेजा आणि उखरा भेटि जालेयां, उन्ह व रेंताड जमीन यांमुळें (मृगजळ दिसतें) १३.१०४७; उखरेव, गुणाचिये उखरेवे । माझि असतां ॥ १४.३२३, गुणांच्या रेंताड ढिगांत सांपडला असतां, गुंतला असतां.

उखा—उपा. अश्वत्थु ह्याणिजे उखा, अश्वत्थ शब्दाची व्युत्पत्ति पुढें ठेवून या शब्दाचा अर्थ ‘उपा’ असा लावला आहे. अ (नाहीं) श्वस् (उद्यां), स्था (स्थिति), जसा आज तसा उद्यां नसणारा; उपःकालही फार वेळ राहत नाही; हें अर्थसाम्य क्लिष्ट आहे, १५.११०; उखा चि ते आनी, ती दुसरी उपाच समजावी, १६.१५; मंगलउखा ५.१४१; उखा उजलली ७.१२८; पाहाली उखा, प्रातःकालची उपा, १६.२६३.

उखित—सर्व, एकंदर. उखिती क्रिया पैठी । ब्रह्मीं करी । १८.५८७. १४.१२६. उखितें आंगें जीवें ११.५६७; उखिते गुणावगुण १३.३७२; सर्वभाविंसिं उखितें ९.३३१.

उखिता—वाटसरू. जीव पथ उखिता । वस्तिकर वांटे जाता । १३.३५. १३.५९२.

उखिविखि, उखीविखी—तकवितर्क, वाटाघाट. हे बहू उखीविखी । रिखीं केळीं नैमिषि । १३.६७. १७.३९. द्वंद्वाची उखीविखी १३.१४७, सुखदुःखाची—१३.९९; मानसिकी उखिविखि १५.३८२.

उखी—लोप, नाश. जेथ अहंकारा उखी जाली । १३.५२९. उखी होउनि १३.११३२.

उग—स्तब्ध, निश्चल. परि उगाचि असे निवातु । १.१७९. कुमुदें पसरति । चंद्रु तो उगा ॥ १४.३४३. देखिजे चंद्रिका ते उगी । चंद्रि जेवि ॥ १५.३५४. ११.४१५, १३.२६६, १३.१०७५. उगा असिजे काड १८.१५९७; उगा ठेला १७.१७१, १८.१३२४; उगा चि बैसे ११.५४४; उगाचि राहे ११.२२३; उगे कां राहाति १७.६३; क्षणभरी उगा न राहे १३.८२०; उगे असति, फलदायक होत नाहीत, १८.५६७; उगीं सांडिति, मनाचे

व्यापार बंद होतात १८.७३४. उगला, स्तब्ध राहिलेला, ९.५१७, ११.१५३, १३.९५०, १८.१५६८; उगला राहो १८.७६; उगले नसती ११.३९८; बोलता ना उगला १३.११०६; उगलेयां, न करितां उगलेयां । न येईल ऐसें ॥ १८.१२८३, कांहीं न करतां स्तब्ध वसून बंधन होणार नाहीं असें समजू नये. १८.१२८४ पहा; उगुलें असैल ८.१११; उगें १७.१४६, १८.७३७, १८.१०८२; उगेयां, स्तब्धपणें, १०.१५, ११.६१०, १३.४२; उगेलें ये, शांतपणें, मुकाय्यानें येतें, ९.२२३; उगेपण १३.१९२, १८.७९, १८.१३२८.

उगांड—सुटका. पडलेयां तिथे ठांडें । कल्पांतीं छीं उगांडु नाहें । १.२६०.

उगाणणें—हिशेव देणें, झाडा देणें, अर्पण करणें. तें उगाणिलें मज कर्म । ९.४००, झाडा देऊन मला अर्पण केलें. **उगाणणें**—तो सुखदुःखाचा नागोवा । जेथ उगाणों लागे जीवा । १३.८५, इंद्रियांनीं नागवून आणलेल्या सुखदुःखांचा जेव्हां जीव झाडा घेतो, बऱ्यावाईत्याचा हिशेव करतो. १३.८६ पहा. शास्त्रसिद्धांतु भाषवा । उगाणिला ॥ १६.४१. १८.७४०, १८.१५३१. उगाणूनि १८.१०६२, उगाणूनु १७.३६९. उगाणा—उलगडा, झाडा, हिशेव. प्रमेयांचे उगाणे ७.१९३; फलहेतुचा उगाणां कवण चाली, फलहेतुचा हिशेव तो कसा देईल? ७.१२६; कामधेनु सवें उगाणा चालतसे काड, कामधेनुला हानि लाभचा हिशेव बरोबर आणावा लागतो काय?, १०.२८५; उगाणा घेइल १५.३५९, —घेउनि १८.१५१७, उगाणां(उगाणा)घेंति १०.२२५, १६.३८४, —घेयावा १०.२४०, —घेयावेया १५.५४६; उगाणा दीधला १३.११३८, —दीन्हला ११.७१.

उगलणें—बाहेर टाकणें, ओकणें. १६.२०९, १८.१००६. धूमाचे उभड उगलीत १६.२९२. उगाल, चाऊन टाकलेला विडा, १३.४१८.

उगवणें—उदयास येणें, वर येणें. लांबा उगवे ६.४४२. उगविं चि, उगमांतच, १३.३००; उगडं बोध सिंधू, उगम, ओघ, समुद्र, ह्या नदीच्या

पाण्याच्या तीन अवस्था, १६.१३८. नुगवणें—पेरिलीं नुगवती ४.८२; भाउचि जीविं नुगवे १४.३६४, नुगवे, उगन नाहीं, १६.५०६. मीं नुगवे, मी उगवणार नाहीं, १८.१२८०.

उग्र—प्रखर, भयानक. उग्रपण ११.४३५; तेजाचें उग्रपण ११.३१३; उग्रपणें ११.६१०; उग्ररूप ११.४३८.

उघडणें—सांकण काढणें, मोकळे कणें, स्पष्ट दिसणें, दाम्यवणें. ग्याणि उघडिली ६.१८, —उघडे १.४३, ६.१५८, १८.७८९; गिडकी उघडिली १२.५२; डोले उघडनि १३.१७३, १८.२०८; लागींनि डोला उघडे तंव, डोला बंद करून उघडपणें, क्षणांत, १५.१३३; तारा उघडनी ११.६१०, नारागण उघडे १३.९२३; दीडि उघडनि ११.२२३; दृष्टि उघडे १३.१०८२; पातालकुहर उघडलें ११.३५५; बालवशा उघडे ६.२६०; योगविभवभांडार उघडलें ६.११; भिंगारश्रियेचीं भांडारें उघडिलीं ११.१३८; महाकुंडें उघडिलीं ११.१९७; योगनिधि उघडिली ११.१२१; राउलें उघडितु १६.१९८. **नुघडणें**—नुघडे १५.११९. **उघड**—स्पष्ट, स्पष्टपणें, मोकळा, मोकळेपणें, जें ज्ञानेंद्रिय उघड । योगीनंभे ॥ १८.१५६७. २.३१, ३.२०४, ६.४८६, ८.३, ९.१, १३.१४३, १३.६९०, १६.१२०, १६.३१३, १८.१४३५. उघडां आंगीं १३.१६५; उघडी जन्मभूमी ६.२७३; उघडिया दीडी १४.१८०; उघडी पांखयेउली १३.१०६४; उघड मन्हाटिया १३.८९९; उघड करुनि ७.४२, ८.४६, —दाविलें ९.१३४, —बोल ११.४३७, —सांधां ७.२७, —सांधां १६.२९२; उघडा, उपेक्षित, निगश्रित, १३.६९८; दारवडा सदा उघडा १८.१४९८; उघडी केली १६.१४३; तें चि उघडी होये, तेव्हांच स्पष्ट दिसेल, १३.३१७; उघडे दाडें १८.३५१; उघडेनि द्वारें १३.४५३; उघडें, अनाच्छादित, स्पष्ट, ६.१२०, १३.२३१, १३.९३७, १८.७३७; उघडें कैवलय ११.१२, ११.६३१; उघडें निधान १३.४९९; उघडें परब्रह्म ११.५३४; उघडें सांकलें

१३.६७८; अति उघडें १८.१३४३; उघडलेयां, उघड्या आंगानें, ९.४८६, मृत्युचिन्हें उघडलेयां, दिसूं लागल्यावर, ८.११९; उघडवणें, खाणी उघडविं १२.१२.

उंच—वर असणारें, महत्वाचें. उंचपडे (उंच पडे) १५.१९४; उंच नीच १०.२८१, उंच...नीचा ६.१८४, उंचा नीचा १४.११८. उंची, जिये उंचिये सानें गगन । १६.३२९, जिच्या उंचीच्या प्रमाणानें आकाशही लहान वाटेल. जैसा भानु उंची नेणें कें, । सूर्य किती उंचावर आहे तें जसें सांगतां येत नाहीं, १५.५२; उंचौनि लोटिलें १६.३३९; उंचावणें, उंच पहा.

उंचंबलणें—वेगानें, हर्पानें खालींवर होणें, अनावर होणें. आतां रीता समुद्रीं रिगे । तो उंचंबलतु कुंभु निगे । १७.१९. उंचंबलत सागर । १.१२९. उर्मीभारें उंचंबलतसे ११.२४८; महानदी उंचंबले १४.२०९; उंचंबलला सांता ७.११४; उंचंबललेपणें १८.१५६३; उंचुंबलणें—क्षीरसागर उंचुंबले ११.११४.

उचरणें—उच्चरणें पहा.

उचलणें—वर घेणें, वर उडणें, पुढें येणें, उसळणें. कां उचललें वायुवसें । शुष्कलें पत्र जैसें । ३.६१. उचललें कां नेणिजे । तैसें पृष्ठांत उचलिजे । ६.१९७. उचलतां पाई ६.४३८, उचलता पायें, जलद, १८.१७००; उचलिला पाऊ, उचललेला पाय १८.७३३; डोले उचलूनियां १३.२७४; दलभाह उचलला १.९३; दुणावटौनि उचलले १.१६५; धनुष उचलिलें १.१६८; धैर्या उचलूनि १६.१९६; पवनें परमाणु उचलले ९.२५५; पांडवसैन्य उचललें १.८८; उचललेयां—नाना पवनाचा साठ । उचललेयां नीड । १८.७३१. उचललेया प्राणासरिसिं १२.१०१. **नुचलणें**—भवें नुचलावी १३.२६६.

उंचावणें—उंच वाढणें, वर चढणें, फुगून जाणें. तैसी प्रिय वस्तु पावे । आणि सुखें जो उंचावे । १३.८०४. शाखांची वाढि बरवी । उंचावे पें ॥ १५.२०४. १५.१८९. औद्धत्वे उंचावे १६.३८९; उंचावलिया, उंच वाढलेल्या, १५.१९५; उंचावें तेणें नाम, महत्वाचें असतें, प्रतिष्ठा वाढते म्हणून, १८.११३; उंचावते न (उंचावतेन)

पवाडें ७.१५१.

उचित—योग्य. दीसति उचित पदें माझारि । रत्नें भलीं ॥ १.८. अमरपण उचिता । देउनि घली ॥ १५.५५०. ना तरि जलदच्युता । पाण्यां उचित सरिता । सरितोसि पांडुसुता । सिंधु उचित ॥ १८.८८२. १.३६, १.१९४, २.६, २.१९, २.२२, २.५५, २.६३, २.१८९, २.२२८, २.२६४, ३.२०, ३.३१, ३.४५, ३.५०, ३.६४, ३.६९, ३.७८, ३.११८, ३.१२१, ३.१३९, ३.१४४, ३.१४९, ३.१८३, ४.८९, ६.४६, ६.४८, ७.१४१, ९.२६२, १०.४२, ११.७, १३.३७२, १५.५३१, १६.२४, १८.६७७, १८.८५२, १८.८७६, १८.८८०, १८.८८१, १८.९४४, १८.१४१९, १८.१४७५. उचिताचा विसरु पडे १६.२२; तैसें कें उचित आहे, अलंकार घातले नाहीत तरी सौंदर्याची योग्यता काय कमी असते ? १८.१७१७; उचितदेवउद्देशें १७.३५७; उचितसाधनसमृद्धी १६.३८२; . यथोचितें उपचारें ४.७०; सकलभवयवउचितें लेणिं १७.१७९; अवसरोचित ३.१८५, ५.४२, ९.३९३; अनुचित १.२२६, २.८, २.१८३, ३.२१७, ३.२२३, १८.१६९९; उचितानुचित १४.१८३.

उच्चारणें—उच्चार करणें, वर्ण स्फुट करणें, बोलणें. उच्चरिजेल हिं ब्रह्म नाम । १७.३४३. उच्चर—वाचे उच्चर आणिति १७.३५४; उच्चार—उच्चारें हिं व्यक्ती आणिति १७.३६७; उच्चारफल वाणी न पवे, वाणीला उच्चारांचें फळ मिळत नाहीं, १८.३७२; प्रणयोच्चारें १७.३५५; बोलें किर बोलाचा उच्चार कीजे १८.११३६; उच्चारितां १८.३७१.

उछंखल—उच्छंखल, शिरजोर. १८.६६६. उत्संकु पहा.

उजगरा—उजागरा, जागरण. ५.५४. उजगरा करी, जागृत करते, ६.२२१; उभलिचा उजगरा, खोकल्याच्या उसळीनें दुसऱ्यांची झोंपमोड, १३.५७३.

उजरा—उघड मार्ग, रीत. अनादिसिद्ध उजरा । राहाटिचा आहे ॥ १६.२६९.

उजरी—तेज, उत्कर्ष, स्पष्टपणा, सरळपणा. उन्मेखु लाहे उजरि । १५.१०, माझ्या ज्ञानांत भर पडेल. वालभाचिया उजरिया, आपल्या प्रियकराच्या उत्कर्षासाठी, १६.३७५; साम्याची उजरी होणू ६.९७; उजरिया होमीति १६.३८६; उजिरी—तैसी आहारनिद्रेची उजिरी । रोग निवांत जंव वेन्हीं ॥ १३.७६६; अनुभवाची उजिरी ६.१.९०; आग्रहाचिया उजरिया, १७.९७, आग्रह पहा; उपायाची उजिरी १८.१.३७३; ज्ञानाची—१८.९९०, प्रभेची—१४.३८८, प्रमेयाची—१८.५४, प्राणायामाची—१८.३३४, बलाची—१८.४२३, मूलडाहालांची—१५.२१५. उजिरी नोहे विखम पडे, अशा भक्तीचा उत्कर्ष न होतां बाध येतो, ९.३४१; उजिरी पांति लाभली १५.५५७; कलशें उजिरी होये, अठराव्या अध्यायाच्या कलसामुळें पूर्णता येते, १८.४३; राहाटिची उजिरी पडे १७.२१२.

उजलणें—प्रकाशित होणें, करणें, उदयास येणें, पेटवणें, जेसं त्रिलोक्य दीसे उजललें । १.३९. उजललें दिव्यतेजा हाथेवा । १६.२३.१५.२७६, १५.३३७, १८.१२१. उजलिजति, पेटवले जातात, १३.४३२; आरती उजलनि १६.२०८; रज आरिसा उजली १३.४६४; गुरुकृपा उखा उजलली ७.१२८; ग्रंथार्थुदीप उजलि ५.१४१; ज्ञानें उजलला १३.४६२; वागतृता उजलली १४.६३; विवेकुदीपु उजली ४.५३; आत्म-बोधु जुजले १५.४७५. उजल—तेजें सूर्यु तेस उजल । ९.२०३, १.६, १८.१७०५; आंगें उजलु १६.१७०; गढद नां उजल ८.२२७; उजलिता, प्रकाशविणारा, १८.१४६१; उजाल ११.२०९, ११.२९८, १३.१७३; कुलाचा उजालु १६.३५६; रतिं उजालु १८.११७८; सहोजलें, साहजिकपणेंच लग्नलखीत, ११.१३४.

उजितें—तेजोवलय, आगीचा भडका. पेटलें प्रलयामिने उजितें । ११.३०७. उजितीं आबु-थिलीं ११.३३७.

उजियड—उजेड, प्रकाश. उजियडा आंधारेया । जो पाडु मृता उमेया । १३.१०९५. ९.१३२. उजियडलेपणें ७ ११४. उजियेड—घरिबिया उजियेड करावा । पारखेया आंधार होआवा ।

१२.१४७, १३.९२३; उल्हाटशक्तिचेनि उजि-येडें ९.२१३; निवृत्तिकृपाउजियेडें ६.३२.

उजिवडणें—प्रकाश पडणें, प्रकाशित होणें. आणि ऐक्यतेजें उजिवडेल । त्रिलोक्य हें ॥ ६.३८३. १३.१०७७. उजिवड—उजिवडें, प्रकाशानें, १८.११०९, उजीवडें ४.१६७.

उजु—सरळ. शानियां तरि जमं । उजु वि असमि ॥ १७.४. उजुकार ६.१५५, १८.८४०; उजू—उजू आडव ने शानितें । लोभु करी ॥ १५.२२, लोभ सरळमार्गानें जाणान्या आयुष्याचा नाश करतो. १.२४६, ७.१६८, १७.३८; उजू अंतर, सरळ अंतराकरणा, १३.३६६; उजू मार्ग ८.२२०; उजू वस्तू १३.१०५६ (२); उजू वाट ७.१२५, ८.१९३, ८.२३९, १८.९३३; उजू अव्हांटा ८.२३६, १२.१२१; उजू अव्हांटेनि ८.२३९; उजू असतां पाटिमोरें १३.८९२; बांकुडें व उजू यांचा विरोध दागविणारे, १३.८९२, १३.१०५६ (१), १५.३०६, १८.८३९; विषागें उजू होणू १८.६६. ऊर्धा उजू—ऊर्धा पहा.

उजीवन—नवचैतन्य, वाट. जें उजीवन जालें । शानाशीवि ॥ ८.१७१. ह्ये बुद्धी उजीवन नव्हे २.६८.

उटकणें—दूर करणें, उन्नाटण करणें. सवारंशा उटकलें । १४.३६७.

उटणें—लप त्यागणें, वायून स्वच्छ करणें. श्रीमद्भेडन्यापुंर उटिला । ११.२१८. १८.१०२६. आरिसा उटिजे १८.३९५, उटनि १८.११३३, आरिसे उटनि १८.१५८०; उटणें, काड म्याग्या आंगा उटणें । आगनंभ ॥ १०.१०; उटणें पहा.

उठणें—उभें राहणें, उद्वेगणें, फुटणें, उन्नाट होणें, तयार होणें, उघुक्त होणें. पडीनि पनपनि । नानावणें ॥ ८.१९. जेसा गोंगया उवराहनि राठला । ११.४२३. २.१८, २.२२१, ८.७६, ४.२०७, ५.१३१, ६.१६४, ६.२२७, ८.७७, ९.२७५, ११.४०, ११.३८५, ११.३९८, ११.४४१, ११.४७२, १२.१८, १३.११३, १३.१२०, १३.१२३, १३.२४४, १४.९९, १४.१२९, १४.१८०, १४.२००, १४.२३०, १४.३००, १५.९१, १५.१२५, १५.१४७,

१५.३०२, १५.३०४, १५.४८१, १५.४९९,
 १६.१९२, १६.२३६, १६.२४५, १७.६५,
 १७.१५०, १७.२३३, १८.४९, १८.९४,
 १८.२४३, १८.२५१, १८.३२५, १८.३६८,
 १८.४२६, १८.४३८, १८.४५४, १८.४५७,
 १८.४८५, १८.६२१, १८.७७९, १८.१५५०.
 उठणें १२.२, १५.२३६; उठावें १४.१८२;
 उठितसे १८.१३०६; उठिलेनि १५.२३३;
 उठिलेयां १८.७३४; उठिलेपणें १३.१२४;
 उठूनियां १८.४९८; उठिति पडति १५.१३०;
 अंकुरीं उठी १३.१०४८; अहंकारा उठूं नेंदूनि
 १६.६९; अंतरीं उठीति १६.४२५; आत्मप्रथा
 उठितिया १८.१०९२; उमाले उठिति, कांय
 फुटतात, १५.१२३; क्रिया जे उठी १३.१२०,
 १८.१७३; गंधानीलीं नीलोत्पलीं उठिलीं,
 (मदाच्या) गंधवायूनें दरवळलेल्या कमळांनीं,
 १७.६; टके उठिति, शेंडे फुटतात, १५.१८६;
 डाहालिया उठिति १५.१८८; देखणें जें जें
 उठी १४.८४; पांति उठी, पंगत तयार होते,
 ८.१५३; बैसला उठूं न शके, आळस करतो,
 १८.५९४; मती उठिती जाली १०.३०६;
 मनौनि उठी, मनांतून उद्भवते, १३.२९८;
 वस्तु होउनि उठी १८.९८५; वेगां उठिं उठिं
 ११.४६३; श्रद्धे जें उठिलें असे १७.७३;
 संवादफलेंसिं उठिलें १०.१४७; हांवे उठूं
 नेंदावें १७.२७६; उठाउठी, घाईनें, जलद,
 १८.१५२०; उठाउठी पाये देंत, जलद वर जाते,
 ६.३०३, योगांतील हा कुंडलिनीचा मार्ग
 ६.३०१ ते ६.३०५ मध्ये सांगितला आहे;
 उठाउठी शून्य घेंति, लग्न आपण स्वतः शून्यरूप
 होतात, १२.५८; नुठिं ह्यणसि, युद्धास तयार
 होणार नाहीं असें म्हणशील तर, १८.१२८१;
 कंदर्पें शुकिं नुठिजे १६.१२६; नुठिति १८.९३;
 नुठी ३.२६७, १६.७७. उठवणें—तीर्थें ठाया-
 वरौनि उठविलीं, तीर्थींचें महत्त्व मानलें नाहीं,
 ९.१९७; मनातें उठवी, मनास चालना देंत,
 १३.९६५; उठविलेयां, जाणें केलें असतां,
 १३.२४२; उठिविजसी १८.१२८१; उठणें पहा.
 उठावणें—चाल करून जाणें, हल्ला करणें.
 कालरात्रीचीं कटकें । उठावलीं जैसी ॥ ११.१९६.

एकावट उठावलें १.८९; सरिसेपणें उठावले
 १.१६५; उठावती १२.६२.

उठावा—वर आलेला भाग, विस्तार. संसारतरुचा
 उठावा १५.२००.

उडणें—आकाशांत जाणें, हवेंत वर जाणें. हें
 विपाणें आगी पडे । तरि भस्म होनि उडे ।
 १३.१०९९. २.१३०, १३.७०४. उडत दीसति
 ११.१४९; उडेल १३.२६५; उडों ये ७.१५१;
 उडौनि जाये ११.६२४; उडवा, चारीक कण
 उडून जमलेला ढीग, कोलिसेयाचा उडवा
 १८.७२२. उडी—उडी घातली १.२६७,
 —न धलवे १३.५१४; उडाण, उड्डाण, झेंप;
 येकें चि उडाणें १०.२३०; नुडावें ६.७६;
 नुडे—गगनीं नुडे १८.१६९१, बैसली नुडे
 १३.७८१; उडावणें—उडवून देणें, काढून
 टाकणें. आंगावरिलें उडाविं १३.२८२.

उंडी—घांस, गोळा, आमिष, बळी. जैसैं मीनाचां
 तोंडीं । पडे ना जंव उंडी । १४.१४६. नवसिये
 देंत उंडी । बालकांची ॥ १७.९६. लोणियांची
 उंडी १३.१०९८; उंडी गीली १३.७३८; उंडी
 घाली १८.७३६.

उणखुण—इच्छा, संकेत. तैसी पाली उणखुण ।
 झियेची जो ॥ १३.७९९.

उणा-णी-णें—(१) कमी, अयोग्य, दोष. आथिलेपण
 मिरवी तें चि उणें । ९.३६४. दोष या अर्थी : परि
 तें तुमचें उणें न बोलावें । ११.१६०. ११.१५६,
 ११.४५३, १६.२१, १६.३५६, १७.३८६,
 १८.१७१९, १८.१७५२. उणेनि सुधाकर
 उमचला, चंद्र (ग्रहणादि) कमीपणांतून मुक्त
 झालेला पाहून, १८.१५६१; मारें उणें
 कालकूट, मारकपणांत कालकूट सुद्धां कमी
 पडेल, १७.१३८. उणा पुरा १३.१११३,
 उणें कां पुरें १३.७१३, उणेया पुरेयाचें
 १२.११९, —पुरेयां १३.५३५, उणेयापुरेया-
 चिया १७.४०५; पुरें उणें १८.१७४५; उणी
 नोहे, कमी नाही, १६.२५४, —हो न ये,
 कमी पडूं देत नाही, १३.७९३; उणीं
 नव्हति १८.१७१९; उणें आणणें—उणें न
 आणिती १८.१७१६, —आणिलें ९.४४६,
 —आणी १३.१६८, कवण उणें आलें, काय

कमी पडलें?, २०७; उणें न पडे १३६०१; उणें
फेडावेया १८१४४९, - फेडूनियां १६१४८;
उणें यंतसे, कमीपणा येतो, १८१६२९; उणें
वाहे, वैर मनांत धरतो, १३५३६. उणाव
तरि उणावो साहाजें उपसाहला । प्राशुं काइ ॥
१६५. उणिवे १५४८३, उणीव ११२७६,
१८९६४, जें उणीवांसि ठाकें उभें । १८१७४९,
जें कमी पडत असेल. उणेपण ११४२२,
१८१०८१. (२) तितका कमीपणा ठेवून, त्या
शिवाय. ज्ञाना उणें १५४८९; निम्न भरलेयां
उणें, खोलगट भाग भरल्याखेरीज, १६१५७;
रांधितिए उणे (णें), रांधण्याचे श्रम घेतल्या
शिवाय, १८१४१; रावाउणें (रावा उणें) मेह-
नत केल्याशिवाय १८९४; रोविलेयां उणें
१३६८९; वाती उणें, दिव्या शिवाय, ९२९९;
सीणलेयां हिं उणें १८९४०. उणें, पदा.

उत्—वर, उंच, बाहेर, श्रेष्ठ या अर्थीः शब्दास
जोडून.

उतणें—(१) गर्वानें फुगणें, उकळून वर येणें,
उसळणें. जेव्हाळि उतत होतें दायाद । ११४७१.
जैसें उतलें आगी पडे । परि होणीं न लगे ॥
१८१९१, उतास येऊन आगींत पडलेलें द्रव्य
होम केल्याचें श्रेय देत नाही. प्रतीतिरसाचा
भाऊ उते ७१३३; दर्पसागर उते १६३९१;
सागर उतताती १६३७१. (२) धान् ओवून मूर्ति
वगैरे तयार करणें. ते ऐक्याची आठि उतली । ८६३.

उतटणें—ताण वगून उसवणें, उकळणें. मग
(मग) सिवणि जैसी उतटे । शुक्तिपलवाची ।
६२६६.

उतरडी—खालीं मोठी, वर त्यापेक्षां लहान वस्तु
ठेवून केलेली निमुळती रचना. मनोरथाच्या
उतरडी । उतरी रची ॥ १३११४, लहान मोठे
मनोरथ मनांत आणतो (रची) व पुनः बदलतो
(उतरी).

उतरणें—वरून खालीं येणें, ओलांडून पलीकडे
जाणें, योग्य वाटणें, ओवाळून टाकणें.
उतरलें उदक पर्वतु वलेंधे । १०६८. द्वैताचां पडली
तीरी (री) । उतरी सरला ॥ १२१८५. ९२२४,
९३२५. कमी उतरला, कमीतून पार पडला,
९४१९; कसीं उतरली १८९०८; ग्रंथसागर

उतरौनि १८१७५९; पाउटीं उतरतु १६२६०;
बाहिं उतरलां ११६४८, १३१८६, बाहीं
उतरौनि १०१६२; भांडारें उतरलीं, आणून
रचलीं, ११२६४; महानदी हे माया उतरौनियां
७६६; रसोपव... आपण हिं उतरे, आपधाना
परिणाम रोगनिवारणानंतर आपोआप नाहीसा
होतो, १८१०७३; लोण उतरिजे ९३७७;
उतरी रची, उतरवतो, रचतो १३११४; उतरणें,
मायानदीचें उतरणें ७८१; नुतरणें, महत्वा
वरींनि नुतरे १३६५६; मशका सिंधु नुतरवे
१३२५९.

उतराई—केंद्रच्या उपकाराच्या आणिवेनें फेट
करण्याची इच्छा करणारा. उतराई होउनियां
१५५५२; उतरावियां होइजे, कणभूक्त व्हावें,
१७२७१.

उतल—उथळ. ग्याळ उतल १८१६५७.

उताणा—वर तोंड करून, गवांनें फुगून. नेमा
विवाचयमांन । उताणा गाले ॥ १३७१४.

उतान्ही—कार तगून, तीव्र इच्छा. सुनीश्वरां
उतान्ही १३१६६; उतान्ही वाढविजे
१७१६२, - वाढविनु असे १३११४२.

उतार—पर्याकट जाणां येईल असा उथळ प्रवाह.
उतारानिये मांन न । उतार नें पेली नि धरी ॥
१८२५३. ऐक्याचिये उतारां ७९६; पाये-
उतारा ५१६४.

उत्कट—अतिशयित, भगपूर, आपट्याउत्कटें
१४१००.

उत्कंडा—उत्सुकता. १२२३१, १८९४८.
उत्कंडा भंगीं नेंदी १४२६; उत्कंडा वाहे
२१४७; उत्कंडें १११५४; उत्कंडानिर्भर
११६७०; ग्रंथउत्कंडा १३६३२.

उत्कलित—कट्ट, गुळ. उदक भंगे जे हें उत्कलित ।
१८१६०८.

उत्तम—अतिशय चांगलें, श्रेष्ठ लोक. न अतिनाय
उत्तम । १०४९. उत्तम भयणी संतरति । १२४९.
४१७७, १५४९७, १६१५०, १८११२६.
उत्तम कुल ९४३७, उत्तमे कुलिविया ११८६;
उत्तमु पुरुष, - पुरुष, पुरुष, पुरुष पदा.
उत्तमे पुण्ये १०१५०, उत्तमी प्रसंसिजे
२२७२, उत्तमाचें उत्तम ९४८; उत्तम

अधम १८.१४५४; उत्तमासि मस्तक खालविजे १२.२१३; उत्तमांगि, मस्तकांपैकीं, ११.४१३; उत्तमातें अधमातें १२.१४४, उत्तमाधम १६.१५४, उत्तमाधमभेदाचें १०.१०४; उत्तमहीन, बरा वाईट, १६.१४२; उत्तममध्यम-निकृष्ट १८.६९४; अधमोत्तम ४.६९, ६.९६, १३.८७, १३.१०१४; अधमोत्तमप्रकाशा माझि २.२९७; क्षराक्षरोत्तम १५.५२४; देवदेवो-त्तम, श्रीकृष्णास उद्देशून, ३.२८; द्विजोत्तम १७.२८८; धीरोत्तम १७.३३३; पुरुषोत्तम, पुरुष पहा; प्रियोत्तम, प्रिय पहा; वीरोत्तम, वीर पहा; सर्वोत्तम सर्व पहा; उत्तमत्व ९.२२२, ९.४५१.

उत्तर—(१) जबाब, शब्द, वाक्य. उत्तर घे १३.७६१; येकां दो उत्तरांसवें ११.३९; प्रत्युत्तरें ९.७७, १८.७३; प्रतिज्ञोत्तर ९.१; प्रश्नोत्तर १८.१५७८. (२) पुढें, नंतर. उत्तरीं बोलें ११.२५०; उत्तरखंड १०.३९; उत्तरोत्तर, क्रमाक्रमानें, ४.१९०, १५.१९६. (३) मागचें. टांकेचेन उत्तरभागें, टांकेच्या मागच्या भागानें, ६.१९६. (४) चार दिशां-पैकीं एक. उत्तराभिमुख ८.९१; उत्तरायण ८.२१८, ८.२२२; दक्षिणोत्तर, दक्षिण पहा. (५) श्रेष्ठ. लोकोत्तर प्रौढ १७.४७. (६) विराटपुत्र. ११.४६४. उत्तरणें पहा.

उत्तरणें—(१) उतरणें. समाधि पेल्लाटि उत्तरे । ६.१९१. उत्तरवेंठ, उतारपेठ, बंदर, १७.२७३. (२) पलीकडे जाणें. उत्तीर्ण, पलीकडे गेलेला, तें(ते)थ उत्तीर्ण होये प्राणें । १.२०२; उत्तीर्णत्वा लागि ८.१२९; शतमुखोत्तीर्णकरा हातीं, शंभर यज्ञ केलेल्या इंद्राच्या हातीं, १०.२२०.

उत्पत्ति—जन्म, उद्भव. उत्पत्ति...स्थितिप्रलयो ११.४९१ (१); उत्पत्ति प्रलयो १३.९९०, उत्पत्तिप्रलयो ११.४९१ (२); उत्पत्तिस्थिति ११.४९२;

उत्पन्न—उत्पन्न झालेलें, तयार झालेलें. १६.५६.

उत्पवन—हवेंत उडणें. उत्पवनासरिसा, ज्ञान-देवींत 'उत्पवनासरिसा' असा पाठ आहे, ३.४१.

उत्पाटणें—उपटून टाकणें. जे एवढें झाड उत्पाटी । ऐसें काड असे ॥ १५.२०८.

उत्प्रेक्षा—कल्पना, दृष्टांतादाखल योजलेला भाषें-तील एक अलंकार. आडकिलेयां उत्प्रेक्षे सल चढे । १०.२४८, उत्प्रेक्षा बळावते.

उत्संकु—उत्संकु खलु हा अपपाठ असावा. उत्संखलु किंवा उत्संकलु असा पाठ व्यावा. ज्ञानदेवींत 'उत्संखलु' असा पाठ आहे. अर्थ उच्छृंखल उघड आहे. १७.१९०. उच्छंकल पहा.

उत्संग—मांडी. संतोषा उत्संगि । घर दीन्हले (लें) ॥ १२.१५०, संतोषाला आश्रय दिला. ११.१०३; १३.३९५. दीठिचां उत्संगीं ९.४७३.

उत्सर्ग—बाहेर टाकणें. १३.११९.

उत्साव—उत्सव, उत्साहानें केलेला समारंभ. १८.७९२. उत्साह, तंव अधिकाअधिक । उत्साहो धरी आगलिक । १८.६३८; भवविजयाचा उत्साहो १८.१०६०; उत्साहाचेनि अवतरणें, उत्साह आल्यानें, १४.४१०; उत्साहें १६.२३०.

उत्सुक—उत्कंठित, आतुर. उत्सुक बोलणें ६.१६२. औत्सुक्य पहा.

उदक—पाणी. जरि उदकें उदकीं बुडीजे । २.३३६. कल्पांति उदक उदकें । रुंधलेयां वाहो ठाके । १८.११६०. उदका एका परीतें । तरंग नाहिं चि हें निरुतें । १८.११८४. २.३०५, ६.४२, ६.२७०, ७.५९ (१, २), ८.६४ (१, २), ८.१७५, ८.२४७ (१, २), ९.२२३, ९.३४९, १०.६८, १०.७६, १२.२०४, १३.४३१, १३.८८८ (१, २), १४.९४, १५.३१६ (१), १७.११६, १८.२६९, १८.३०७, १८.५५६, १८.७८३, १८.९८० (१, २). उदकाचेनि आयुष्यें ६.३९६; उदकाचेनि चि आवेसें ७.५७; उदकाचेन बलें २.३०६; उदकाचिये भूमिके, ओलसर जमिनी-वर, १७.२७९; उदकाचें सांकडें नव्हैल, पाण्याची कमतरता होणार नाहीं, ९.३८३; उदक साहाजें सपाटलें २.१०७; फटिकु चि आवडे उदक, स्फटिक पाण्यासारखा दिसतो, ७.११०; कल्पान्तिचेन उदकें १५.५३; खलालिचेया उदका सरिसी १५.४६५; पाउलां पाउलां उदकें ६.१७४; स्वातिचें उदक १५.३८८; उदकाचिया भातीं रोहिणी पीतु,

पाण्याची तहान मृगजलानें भागवाची असें होईल, ११.५३; उदकातीत १५.३१६ (२); उदकपणें १८.११६५; उदकमय २.२६२; उदकलेशें ९.३८९; अनन्योदकधुवट, अनन्य पहा; असे-
ध्योदक, घाणेरडें पाणी, सांडपाणी, १६.३१५; अर्धोदक अर्ध पहा; उष्णोदक, उष्ण पहा; क्षीरोदक ११.२१८; गंगायमुनाउदक १८.५१; गंगोदक १७.५२; चूलोदक ९.१३; तिलोदक १.२५३, ११.१०; पर्जन्योदक १८.३६६; प्रलयोदक, प्रलय पहा; रथ्योदक, रस्त्यावर वाहणारें पाणी, ५.१५३, ९.४८४; विषोदक ८.१४५; वेद्योदक, जें जाणावयाचें तेंच पाणी, १८.१२९२; समुद्रोदक १८.३९२; हिमोदक १७.२५७; वारेनि कां उदकें ८.२१०.

उदंड—विपुल. उदंड गांति । १.२०१. १८.१६५०.
उदंड पहा.

उदय—उगवणें, दिसणें, कां पडावें शरीर । तें रोगां उदयो ॥ १६.३१६. ज्याच्या उदये जय बुडे । शातेनसि ॥ १८.५२६. ३.१९५, ५.८६, १८.१३, १८.१९४, १८.१०९१. उदयाचां परिवरीं, जन्मस्थानांत, ९.४९८; उदयीं... अस्तुसर्वें १०.८६; अभ्युदय १८.१६३४; अरुणोदय ११.१३३; उदयाचल १८.१५२२; कल्पोदई १४.१११; चंद्रोदई १८.७३२, १८.१५९५; चंद्रोदय ४.२३, १५.४१०; ज्ञानोदयीं ५.४७; दीनोदई १५.२८२, —यीं ८.१६५; सुखोदय १४.१; सूर्योदय ११.५०३, १५.३९३, १८.३५४; विदुदयोद्यानद्विरद, विद्+उदय+उद्यान+द्विरद, विज्ञानाचा उदय हेंच उद्यान, त्यांतला (उद्यानाचा नाश करणारा) हत्ती, १८.७. उदेंणें पहा.

उदर—पोट, कुस. देवकिया उदरीं वाडिला । ६.१३७. परि उदरा वैराग्य भाई आलें । बुद्धि-
चेया ॥ ६.१४८. १.१९, १०.६४, १२.८३. उदरा माजि १५.३७६; उदरा लागि १८.५६२; जगदुदरदोदिल, जगाचा उदरांत समावेश झाल्यामुळें जो स्थूल झाला आहे तो, ११.६९०; उदर हें थोंके, पोट सपाट होतें, ६.२०९; बहुदरें ११.३३६; मकरोदरिं गुपितु, शंकर पार्वतीला ब्रह्मनिरूपण करीत असतांना

सगराच्या पोटांत राहून विष्णूनें गुप्तपणें तें ऐकलें. पार्वतीला झोप आली तेव्हां हुंकार दिले. पुढें विष्णूचा मत्स्येन्द्रनाथ म्हणून अवतार झाला व नाथसंप्रदायाम आरंभ झाला. १८.१७३१; महदब्रह्मउदरीं १४.८८; मानुको-
दरकुहर १३.७३१; मातेचेया उदरा १२.८३; सहोदर, एकाच आईच्या पोटीं जन्माम आणिलें, कालकूटाचें सहोदर, अमृत, १०.१७६; व्याससहोदर १७.४२७; सहोदर प्रेमें, बंधु-
त्वाच्या भावानें, १३.४४५; श्री द्रव्य विष्णो-
दरीं वांटी, उपस्थ व पोट यांचें क्षेत्रस्त्री व द्रव्य असें विभागून देतो, १८.५५५.

उदलणें—उसलणें. १५.३६५.

उदाणें—भर, बहर, उग. कां उदाणि जाणि पांळें ।
तार आपसिया नि मांज्या पुढें । १०.११०.
विकाराचें उदाणें ८.१४१.

उदान—पांच प्राणवायूंंपैकीं एक. हा कंठांतून मस्तकापर्यंत जातो. १८.३३५.

उदार—थोर अंतःकरणान्चा, मोठा, विस्तृत, मोकळा. जियें उदारे जाणमळई । १.१८. २.७९, ९.२०४, ११.११७, १२.१, १२.१७४, १३.११४४, १४.२१३. उदार गदा ११.५९४, —ज्ञान १३.१६१, —परिमलें १८.८६५; उदारे दीर्घवेनि १४.२२; अवसरि उदार १३.२११; न् अघारीं ही उदार ११.१०६; दैविकी उदारा वाचा १०.७, चोरियेचां घ(घ)नी उदारा होणें १०.२९४; उदारपण १८.१४८३; उदारे अनियळें ११.१२६. औदार्य पहा.

उदावादा—प्रकटपणा, पूर्णत्व. मांडला कथांनिचा उदावादा । एकाणवाचा । १५.४०५. संपदा उदावादा हिं वैचिता १३.३०५.

उदास—निःसंग, निरपेक्ष, तटस्थ. मीमा बरि पांतां उदामें । आंन तारि अति गुरमें । २.९०. ९.२५, ९.४०८, १३.५८८, १३.५९२, १३.९७९, १३.१००८, १८.४९३. घारीं उदासु ८.१०५; अघर्षीं उदासपण, कंटाळा, ९.४८७; उदासवृत्तिचा ५.७७; उदासु आणि मित्रु ६.९४; व्यापक आणि उदास १२.१८०.
उदासिभ—उदासिभें स्वेच्छलें ११.१२५;

उदासीन—तैसा इन्द्रियार्थी उदासीनु । २.३३४, १८.१५१, १८.३०४, उदासीनाचिया परीं ९.१२६; उदासीनें देवें ११.४०७.

उदीपणें—उद्दीपणें पहा.

उदैजणें—उदयास येणें, उगवणें. उदैला चि उदैजतखे ३०। १६.१४. उदैजत ९.४९, १६.८८, १६.१०९, १६.१६१; उदैजतां १३.३८७, १८.९१७, १८.९७९, १८.९९२; उदैजति १५.१५२; उदैजते ११.२३४; उदैजे १३.१०३०, १५.२७१; उदैजेला १६.१; उदैजो, प्रकाशित होवो, १४.२०; जानाचा उदोजो, प्रकाश, १३.५०९; उदैजे ५.५१, ९.४२२.

उदैणें—उदैजणें पहा. जैसा उदैला दिनकर । लोपी नक्षत्रांतें ॥ १.१४४. सूर्यवंशीं उदैला । सूर्यो जो कां ॥ १०.२३४. ४.११६, ९.४७२, ११.३३३, ११.४२२, ११.४७४, १५.६१, १५.६२, १५.३८५, १५.४४०, १६.४, १६.१४, १६.१७७, १६.२३७, १६.३१७, १७.१३४, १७.४०१, १८.७३०, १८.१२९०, १८.१६०८. उदैलेनि ११.२४८; उदैलेयां १०.४५, ११.६८३ (२), १४.१३; उदित—हे संग्रामी अति उदित । जाले असति कीर समस्त । १.१९४; अग्निचें उदितें, तेज, ८.२११; उदितें दिवाकरें १७.१७७, —रश्मिराजें १४.४६; उदो, उदय, ५.८५, १०.२३३; चिन्हाचा उदो १४.२२५; दीनउदो १०.१४४; भाग्यउदो ११.१७५, १७.४२३; प्रतापें उदो केला २.१९२; उदो अस्तु २.१६०, ३.२०२, —अस्तूंचा १६.१४, —अस्तूचेनि ४.९८, —अस्तूचे लोंढे ७.७४; उदो करितां १४.८, — करीं १०.१२७, — न करिजे ११.६८३ (१); उदो होये ९.२६४, ९.४९७; अरुणाचा उदो १८.८९९; उदौ, उदय, १४.२९७.

उद्धत—बाहेर आलेले. मुखोद्धतें पुराणें १३.८२६.

उद्धार—उच्चार, बोधवचन, ठेंकर. मिया धाले तेणें उद्धारें । लागति गर्जो ॥ १०.१०९, माझ्या-मुलेंच तृत झाले म्हणून उच्चारलेल्या बोधवचनादीनीं (पक्षीं ठेंकर) गर्जें लागतात. पूर्णोद्धार १८.१६४१.

उद्दंड—उद्दंड पहा. उद्दंड अज्ञान १३.६९०;

उद्दंडें १.१३१, ८.४९; उद्दंडीं हवन केलें ४.१२८.

उद्दीपणें—प्रकाशणें, प्रकट होणें, दिसणें. कां जागृति जंव उद्दीपे । तंव तंव नीद हारपे । १८.१०९८. बोधु उद्दीपे १८.२२६; सूर्यकांतें उद्दीपावें १४.२९४; उदिपणें, पेटणें, इंधनिं आगि उदिपे ११.६८२.

उद्देश—अभिप्राय, हेतु, आशय. ३.३४, ६.२९१, १०.२६२, १०.२७८. उद्देशा लागौनियां ३.१६२, —साठिं १६.२०; योगयुक्तिचा उद्देशु ५.१६०; उद्देशें, उदाहरणार्थ, त्याकरितां; उद्देशें एक दोनि । जाइजति बोलौनि । १.१०४, १०.१७२; ईश्वरोद्देशें १८.१४३२; उचितदेव-उद्देशें १७.३५७; देवपितरोद्देशें ९.३४९; पितरोद्देशें ३.१२०; फलउद्देशें १८.६२८; मजउद्देशें १२.१२९.

उद्धरणें—वर काढणें, मुक्त करणें. तेया विषयो ना स्वर्गु मिले । ना उद्धरे तो ॥ १६.४५१. १७.१९६, १७.३२२. उद्धरलां ११.६८; उद्धार—जीर्णोद्धार १०.२३४, १६.३५८, १७.३८८; समुद्धर्ता १२.९४.

उद्दीज—-ज पहा.

उद्बोधणें—जागृत होणें. साच ज्ञान उद्बोधें (धे) । कोवलें जें ॥ १८.१४३६. उद्बोध, जागृति, अनुभव, ९.९५.

उद्भट—शूर, धैर्याचा. सावायें विण उद्भट । १८.८५४, कांहीं साहाय्य नसतांही शूर. १४.२१६.

उद्भवणें—उत्पन्न होणें, प्रकट होणें. उद्भव—भवनोद्भवारंभस्तंभ, (विश्वरूपी) घराच्या बांधकामाच्या आरंभाचा खांब, १८.६, 'भवन' या ऐवजीं ज्ञानदेवींत 'भुवन' असा पाठ आहे; विश्वोद्भवभुवन, विश्वनिर्मितीचें स्थान, १०.५.

उद्भिज—-ज पहा.

उद्यत—तयार, सज्ज. कली उद्यत जालें १.१८४; जूझावेया उद्यत जाले १.२१९; उद्यतायुधीं, हत्यारांनीं सज्ज असलेले, ११.२१३.

उद्यम—उद्योग, प्रयत्न, व्यापार. भांडवल जेया । उद्यमी मी ॥ ७.१७३. कां आंग जालें साहाजे (जें) । परि लेणें उद्यमें कीजे । १८.९५. ९.३३१, १०.१५२, १३.४४, १३.९७३. उद्यमें विण

१८.४२७; उद्यमजात १४.२२९; ग्रंथउद्यमु
फलावेया वेव्हारा होई १४.१६.

उद्याणी—मांडणी. १६.६०.

उद्यान—बाग, उपवन. जैसा उद्यानामाशि अनन्त ।
संचरला देखीनि प्रवृत्त । १.२३०. १.४३. चंदनाचें
उद्यान १७.२२४; विवेकरुचें उद्यानवन
१.२८; सुरतरुचीं उद्यानें ९.३८८.

उद्वस—ओस, उजाड, उध्वस्त. १४.२४४.

उद्वेगणें—अस्वस्थ होणें, खिन्न होणें. भग अत्यंत
उद्वेगला । १.२६७. उद्वेग २.२९४; लौकिकाचा
उद्वेग १३.१९२; भयोद्वेगरहित १२.१६९.

उधलणें—उडणें, उडवणें, भडकणें. ३.२००,
४.१७४, १३.४४९.

उधवणें—वर उसळणें, उभें करणें, उद्भवणें.
सागरु शोषूनि उधवला । अंधरासि ॥ १.९०.
६.२६४. शिलाराशि आकाशें उधवली
१६.३७७; उधवलां ठाईं ७.८४. उधवणें,
विवेकु नुधवी माथा । १५.२२१.

उधवि—धुरांडें. उधविचें तोंड । उगळीत धूमाचे
उभड । १६.२९२.

उधाडणें—प्रकटणें, वर काढणें. आलाधिया तेंच
वोखटा । उधाडला हा ॥ ११.४४७. माथा उधों
नेदिजे, डोकें वर कलें देत नाहींत, १८.४९.

उधि—वाढ. ज्ञानाची उधि १३.६२९, -मि
उधी १४.२२०.

उनीद—ज्याची ओप उडाली आहे असा.
उनीदयाचें पड्डणें १२.६८.

उन्नती—उत्कर्ष, वाढ. १८.५९७. दिवसाचिये
उन्नती १७.१३२; उन्नती धरी १७.५७,
१७.२६८, १८.१५२६; उन्नती ये १४.२४१;
सुख उन्नती १६.२००.

उन्निद्र—उनीद पहा. उन्निद्रें एकें निद्रितें । ११.१२८.

उन्मत्त—माजलेला. ३.११५. उन्मत्तें जगें
१२.१६६.

उन्मनी—मनाचा लय झालेली स्थिति. भोगितां
उन्मनीं(ती) । आराध ना ॥ १२.२०८. भिन्न तरि
गेलें आहे । परि उन्मनी ते नोंहे । १४.२५१.
उन्मनियेचें लावण्य ६.३२०.

उन्मलणें—मुळासकट उपटून पडणें. फळती केलि
उन्मले । १५.२५७, १५.५६. उन्मलावेया दोळें,

उपटून टाकण्याच्या हेतूनें, १५.२१२.

उन्मीलन—उपडणें, प्रकट होणें. दृष्टी उन्मीलन
होतसे ११.१४६; भोगीं उन्मीलन गेलें ।
परित्यागि आनंद ॥ १५.२२, अद्वैतुन्मीलन-
स्थिति ६.२०३; जगदुन्मीलनाविरला, (१)
जगाच्या प्रकटीकरणापासून तो निगळा नाहीं
(अविश्ल) तो. उद्यमि जगाच्यांत उभा, व जगांत
जो, असा; (२) जगाचे उन्मीलन (प्रकटीकरण)
व विश्ल (उद्य) करणारा, या अर्थीच्या कल्पित
वार्ते पण्डित होत. परमेश्वरानां उन्मीलनाचा बाध
येतो. उन्मलण पण्डित या अर्थी उद्भवला. १८.४;
निमित्तोन्मीलन. उन्मीलन जगाच्या उद्भवने
जगाच्या आदि प्रत्यया, १.५५.

उन्मूलणें—मुळासकट उपडणें, उन्मूलणें अन्मनी ।
१६.२७३, १५.२०७. उन्मूलन १५.२१४,
१५.२२४.

उन्मेष—प्रकटपणा. निरास. गुह्य, आन, ओळ्यांची
उपडणीस. उन्मेष केल्यानें उन्मेष होतो । उन्मेष
उद्भव १.५५. १५.२०, १५.२७.
उकलनेन उन्मेषे १५.१८४; उन्मेषोममें
उन्मेषे १५.५६०; मनाचेंनि उन्मेषे २.२८६;
उन्मेषे आधिया १३.६२८; उन्मेषचांदिणें
६.१३८; उन्मेषतंत्र ४.१५८; उन्मेषलता
१५.५४९; उन्मेषसारा १५.२४; उन्मेषु
सुक्ष्मेशणु, ईश्वर पदा; उन्मेष सूर्यकांत-स्फुलिंगें,
(गुरुच्या निवेकमणी सुषुप्तताच्या मंगमार्गे)
जानाच्या गुरुकाल मण्याच्या स्फुलिंगां, १६.८;
उन्मेष-मुल्लोचन १३.३३८.

उन्मेष—उन्मेष पदा. जग जगें निर्माद फुटला
उन्मेषाची २.७५. ३.२७१, १३.५,
१३.११२९, १८.१६८८. अर्जुनोन्मेषाचे होले
७.१८४.

उन्ह—उपण, ताप. उन्हाचेन मीनि नाई । अग्नी वि
रिगी पां ॥ १७.१४७, उन्हाचे उन्हा की नांदांत
आगच शिगेने की काय!, १७.१४१.

उन्हाळा—उन्हाळा, कोरडेपणा. उन्हाळीन जो न
तपे । १३.३४६, १४.३३३, १६.३९३.
उन्हाळा करी, मुकटून टाकतो, ६.२३५.

उप—जवळ, कमी प्रतीकें, गौण, या अर्थी.
शब्दास जोडून.

उपकंठ—जवळचा, आसपासचा भाग. अस्तगिरिचां
उपकंठीं १२.३५.

उपकरणे—उपयोगी पडणें, खर्ची घालणें.
हें जिवित ही उपकरावें । काजीं यांचां ॥ १.२१७.
आपुलां अथवा(वा) परावां । ठाईं उपकरिसि पांडवा ।
१८.१३५०. ३.१५२, १८.५५९. नुपकरे,
येथ कृपालुपण नुपकरे । २.२३, ९.२०४,
९.३७६, १८.९६०; उपकरण, साहित्य,
देव्हाराचिं उपकरणें १३.४०६; उपकरणजात
१३.४०८; यज्ञोपकरण ३.१२८.

उपकार—साहाय्य, मदत, कल्याण, हित. १.१८३,
१.२२२, २.३७, १३.६३३, १३.१०२९,
१७.४२७, १८.१५५७, १८.१६८६. उपकार
करी, उपयोगी पडतो, १७.१३६, १७.३८४;
परोपकार १३.२०८, १७.२०९; प्रत्योपकार
१७.२८०; ज्ञानदेवी—प्रत्युपकार १७.२८१;
सर्वोपकारी समर्थ १८.१७०७; अपकारियां
उपकार ११.१०६; अपकार...प्रियउपकार
१६.२६.

उपक्रम—आरंभ. १०.२७, १५.१४५, १८.४५३,
१८.९३२. कर्मांचा उपक्रम १८.८३१;
सृष्टिचेया उपक्रमा १७.३३३; समारंभ-उपक्रम,
योजना व आरंभ, १४.२३२; उपक्रमु किजो
११.९३.

उपखणे—खर्ची पडणें, श्रम होणें, व्यर्थ जाणें.
परि ते ही वृष्टि उपखे । जरि खडकां वरि होए ॥
११.९५. १६.१५५, १८.६५०. उपखा—उपखा
पडिला ९.११४; उपखे ठांति, श्रम मात्र
पडतात, ९.३०३.

उपचार—उपाय, प्रयत्न, साधन, पूजासाहित्य.
मी उपचारीं कव्हणी हीं । ना कलें गा ॥ ९.३६३.
चंदनादि होईन । उपचार मीं ॥ १३.४१९.
उपचारांचा आगम, उपभोगाचीं साधनें एकत्र
होतात, येतात, १८.३४३; निरुपाधिका
उपचार, ज्याला उपाधि नाहीत त्याला पूजा-
साहित्याची आवश्यकता नाही, ९.१५६;
यथोचितें उपचारें ४.७०; उपचारमिसें
९.३६२; उपचारसमृद्धी ७.१३९; आंगोपचार
१७.२०२; निरुपचार १२.१५१; निरुपचारा
प्रेमा विषो, साधनापलीकडील प्रेमाचा जो

विषय होतो, १८.१३३७; यज्ञोपचार ९.३४७,
—भरण ९.२३९; सुखादिउपचार १७.३२.

उपजणे—उत्पन्न होणें, उद्भवणें. हें उपजे आणि
नाशे । तें मायामय दीसे (से) । यन्हविं तत्वता
वस्तु असे । अविनाश चि ॥ २.१०५. उपजे तें
नाशे । नाशलें पुनरपि दीसे । हें घटिकायंत्र तैसें ।
परिभ्रमे ॥ २.१५९. उपजों उपजों मरणें । नावां
नावां ॥ १६.१७८. १.२४२, २.११२, २.११४,
६.१७०, ६.२०३, ७.५६, १३.१२,
१३.३१२, १४.१३४, १८.७१०. उपजत
१.१९६, ६.३३१, ९.२७५, १०.८५;
उपजत खेळ १८.४६४, उपजतखेवो ६.४६९;
उपजतसे १.१२६, ११.५८३; उपजतां
जाली, जन्मास येतांना झाली, १३.७३२;
उपजतु असे ११.७७; वेगु उपजतु १०.१८८;
उपजेल २.२८१; उपजों न लाहे
१६.५६; उपजौनि १८.१०४५; उपाये उपजति
१२.४४; चंद्रनीं आवडि उपजे ४.२२; चित्ता
आवडि उपजे ३.२०७; जीवीं चाड उपजे
१०.२३९; प्रेमा उपजे १८.३८०, बोधु—
८.१७९, मत्सरु—४.११२, विकल्पु—
१३.४७५, सद्भावो—६.६९; सत्कर्मिं सुख
उपजे १३.९७१; उपजणें निमणें १५.३१५.

नुपजणें—तैसा नुपजे उपजवितां । क्रोधोमिं तो ॥
१६.१२८. १.२६१, २.३४३, १२.८८,
१२.१६५, १३.११६२, १६.१८७. उपजवणें
२.११६, २.११८, १०.१००, १३.३०८,
१६.१२८, १८.२७४; उपजविता १५.३१३.

उपजीवी—पोषणाचें साधन असणारा. ग्रंथोप-
जीविये, ग्रंथावर निर्वाह करणाऱ्यास, १८.१७७९;
दैवगुण-येकोपजीवी, मोक्षप्राप्तीसाठीं लागणाऱ्या
दैवी गुणांवरच आधार ठेवणारा, १६.६६.

उपटणें—तुटून पडणें, कोसळणें. जैसा राजहंसु
खडकीं उपटला १८.७९५; शोकाचां कडां
उपटत ७.८४.

उपडणें—मुळासकट तुटून पडणें. तेथ समूळ
उपडति । जातिधर्म ॥ १.२४९. तेथ समूळ हें उपडे ।
ज्ञानजात ॥ २.३२७. १५.४१. धर्माचे पाये उपडी
१३.६९३; उपडूनियां ३.२४८; उपडुनु
१०.२४१; उपडणें—कामनेतें उपडणें १८.१०८;

उपडवणें—एकां उपडविलें । समूहांतें ॥ १३.२२६.

उपणणें—उंचावरून धान्य सोडून भुसा, टरफलें वारवणें, पाखडणें. कां भूस बीज एकावट । उपणितां राहे घणवट । २.१३०. कणु सांडौनि उपणिला । कोंडा जैसा ॥ ९.३२९. भूस उपणिल्यां १८.६११.

उपताप—त्रास, दगदग. परोपताप, परपीडा, १६.३२५.

उपदेशणें—बोध देणें, शिकवणें, माहिती देणें. मनू आपण अनुष्ठिली । मग इक्ष्वाकूसि उपदेशिली । ४.१७. ४.३६, १३.६३३, १८.११२६, १८.१३८०, १८.१४५६. उपदेश—३.७; उपदेशामाझि गावाइं, हा नाही तो उपदेश अशी गुंतागुंत, ३.११; उपदेशा सेल दीवली, शेवटचा उत्तम उपदेश दिला, ११.६३३; कें उपदेशु कें जूझ ६.१२३; गोमटा उपदेश ३.९; भलें उपदेशा आंतुडलें, उपदेशांत चांगलाच सांपडलों, ११.३६७; अन्योपदेशाचेनि हातासनें, निराळाच उपदेश आहे अशा मिषानें, ६.११९; उपदेशु केला ४.१९; गुरूपदिष्टा विद्या, गुरूनें सांगितलेल्या विद्या, १६.२१७.

उपद्रवणें—त्रास देणें, पीडा देणें. जेतुलें काहीं उपद्रवीति १६.३९८; उपद्रव—उपद्रवांचे मेलावे १३.३४३; अदृष्टिचेनि उपद्रवें, न दिसणाऱ्या पूर्वसंचिताच्या पीडेनें, १३.२२१; उपद्रवां पातलेयां १६.१९३; उपद्रवधुमालें, उपद्रवाच्या वावटळीनें १३.४९०; सोपद्रवा लोका एउनि, त्रासदायक जगांत येऊन, ९.४८८.

उपनणें—उत्पन्न होणें. वायां चि धिवसा उपनला चित्ता । १.६७. जेथ कामु उपनला । तेथ क्रोधु आदि चि आला । २.३२२. १.१९७, १.२०५, २.२, २.२६, २.६४, ७.१२२, ७.१२८, ९.२७१, ११.३१६, ११.३६६, ११.६२८. उपनलां चि ठाई, उपजल्या ठिकाणींच, ११.४१७.

उपपत्ति—उगम, कार्यकारणभाव, तत्त्वनिर्णय, सिद्धांत. उपपत्तिची बाहे । उभूनि सांगों ॥ १८.३९९, हे सर्व सिद्धांत स्पष्ट करून सांगतो. ९.१०४, १८.१४१९. उपपत्तिचेनि उवायें, तत्त्वनिर्णयाचा विस्तार करून, १८.१३७९; उपपत्तिचेनि सुरवाडें, क्षेत्राची उपपत्ति, पूर्वापर संबंध दाख-

वून, विस्तारानें, १३.९३७; उपपत्तिसिं, उपपत्तिसहित, १८.६२४; उपपत्ती—२.३७०, ८.१६३, ९.६८, ९.१२९, ९.१३१, ९.१३९, १०.२६, ११.३९६, ११.६९४, १७.४०६, १८.१४१७; मज हें उपपत्ती नैये, मला याचा उमज पडत नाही, २.४९; उपपत्तीं, उपपत्तीनें, १४.४०.

उपमणें—सारखेपणा दाखवणें, तुलना करणें. तैसें ज्ञान हें उपमिजे । ज्ञानेंसीं चि ॥ ४.१८१. तरि तेया तेजाची थोरी । उपमूं येती ॥ ११.२३४. उपमा—उपमेचा काटालां, उपमेच्या तराजूंत, ८.२६२; उपमाश्लेषकोंदाकोंदी १३.११५८; उपमा असे १२.१५९ (२); —आली, सुचली, १२.१५९ (१); ज्ञानासि उपमा घडे, ज्ञानाचें मोजमाप घेतां येईल, ४.१७९; पाडें जरि उपमा पाहजे, बरोबरी करण्यास उपमा पाहिजे असली तर, ६.४८२; उपमां केवि, (१) क्रि. कशी उपमा द्यावी?, (२) ना. उपमंत काय सांगावें?, १६.११५; उपमे येतां १६.१७१; उपमेसि नुपकरे ९.२०४; तो ही उपमो नोहे, त्याची ही उपमा देतां येणार नाही, १८.१७६७, ज्ञानदेवी—‘उपमे नव्हे’ १८.१७८९.

उपयोग—उपयुक्तता, साहाय्य, मदत. ५.१७६, ११.२०. अनुपयोगी १६.२१२. उपेग पहा.

उपर—वर, वरची बाजू. मी तलु उपरु क्षणता । १३.४१७, स्वारी चालत असतांना, ‘सखल, उंच भाग आला आहे’ अशी सूचना देणारा चोपदार. उपरि पहा.

उपरत—(१) उलट. ह्ये उपरती ज्ञानचिन्हें, वर वर्णिलेल्या चिन्हांच्या उलट जीं ज्ञानचिन्हें, १३.८४६; अधिचीं हीं मूळें उपरतिं दाविलीं, खालचीं मुळें, उलट (वर) आहेत असें सांगितलें, १५.२०७; उपरतें जाणे १८.७२५; उपरतें मांडिलें ११.३७९. (२) वरची. उपरता शाखा १५.२०३; उपरतविणें—आंतलें उघड करून दाखवणें, घडी उघडून दाखवणें, दूख उपरतविलें १८.८२.

उपरति—वैराग्य. ते उपरतिचां बाविं सेलत । ७.९८. चित्ता उपरति होउनि २.१७२; उपरतिरागें, वैराग्याच्या आवडीनें, रंगानें, १५.१९२.

उपरम—विश्रांति, शांति, वैराग्य. पेसा बुद्धिचा उपरसु । तेया नांव ह्यणिपे शमु । १८.८३१. परिणतोपरमैकप्रिय, परिपक्व वैराग्यच ज्यास आवडतें, परिपक्व वैराग्य ज्यानें मिळविलें आहे असाच ज्याला प्रिय वाटतो, १८.९.

उपराट-ठ—उलटें. ९.५१०. उपराठ, ना उपराठिं ज्ञानपदें । तें चि अज्ञान ॥ १३.८४८, उपराठा ११.५४०.

उपरि—वरच्या बाजूस, त्यावर, श्रेष्ठ. १.१८, १८.४०, १८.४१. उपरि डाहालिया १५.१९५ (१); उपरिशाखा १५.१९५ (२), १५.१९७; सर्वां उपरि १०.२०६, १४.४३.

उपरें—आधिक्यानें, श्रेष्ठत्वांत. साचोकारें उपरें ९.४४८.

उपरोध—आग्रह, भीड, अडथळा. उपरोधें, मिडेनें, १८.१३२५; उपरोधें करणें १३.२८८; उपरोधी, हट्ट, बालक स्तनपानीं उपरोधी करी । ११.७९. अनुपरोध मत, स्पष्ट, निश्चित मत, ३.१८९. उरोधणें पहा.

उपलक्षण—तुलना, उपमा. ६.३५८.

उपलभणें—मिळणें. परि देहाचें मोटकें उभें । चेतना तेथ उपलभे । १५.३४१.

उपलवणें—उघड करणें, विस्तारानें सांगणें. प्रमेय उपलउं पुडुतीं । १४.८५. ६.४८५, १५.४४. गोठी उपलउं १६.२७३; घडी उपलविली ६.२९२, ११.६४१; श्रद्धा उपलविली १७.४०९; उपलवणी केली १३.८४९.

उपलाणा—खोगीर नसलेला घोडा. कां जीवन्मुपाचे उपलाणे । १८.४६१.

उपवास—कांहीं न खाणें, उपास. उपवास करी, उपासमार करतो, ९.५८, —कीजति १७.२५६; उपवासिं मारी १७.४१७; मासोपवासिं, महिनाभर उपास करून, १७.३६१; उपवासी, उपवासियें अन्न माखिलें । १३.४६८, उपाशी राहून अन्न आंगास लावलें.

उपशमणें—शांत करणें. जो शरीरभावांतें उपशमी । तो अधियुक्त गा मी । ८.३६. उपशम—उपशमीं निहिटिला ४.१३०; उपशमू भागा आला १२.१८४; उपशमाची मान मोडिली ३.२४७.

उपशाखा—मोठ्या शाखेला फुटणाऱ्या लहान शाखा. शाखोपशाखा होये, मोठ्या शाखांतून लहान शाखांपर्यंत पोहोचतें, ९.१०८.

उपशांत—शमन झाले आहेत असे. सकलकामोपशांत ६.८१.

उपशांति—शमन. सर्वोपशांतिप्रमदे कांतु, सर्व कामनांची शांति, हीच स्त्री, त्या स्त्रियेचा पति, १८.१३११.

उपसर्ग—उपाधि, त्रास. ज्ञानिये तेयातें उपसर्गु । हाणि ह्यणति ॥ ९.३१०. १३.५३५.

उपसंहरणें—संपणें, ओसरणें. तो घोषु तरि उपसंहरला । १.१६१. उपसंहरौनि ७.३०.

उपसाहणें—सहन करणें, क्षमा करणें. तरि उणावो साहाजें उपसाहला । १.६५. १३.३१३, १३.३३७, १३.४५८, १६.२१, १६.२९, १८.२६. उपसाहावें लागे ६.३१; माउलीपणें उपसाहिजो जी १८.१७४५; उपसाहावीं ११.५५१.

उपहत—इजा झालेला, निस्तेज, हतवीर्य. जैसा राजकुमार पदच्युतु । सर्वथा होये उपहतु । १.२६८. उपहति, अपमान, जैसी भातारेंहीन वनिता । उपहति पावे सर्वथा । २.१९९.

उपहार—फराळ. उपहार बोगरीन, फराळ वाढीन, १३.४२०.

उपहास—थट्टा, निर्भर्त्सना. उपहासु चालु । वर्म-स्पर्शु ॥ १३.२७०, निर्भर्त्सना, छळ करणारे, वर्मी लागणारे, हे वाचेच्या अवगुणांपैकीं दोष. १३.२७०-२७१ पहा.

उपहित—जवळ ठेवलेलें. उपहिता चैतन्या, उपाधियुक्त चैतन्याला, १६.४३; उपाधि उपहिता सेवटु १५.४३४; उपाधिसिं उपहित १५.४७८; उपाधि उपहिताकारें १८.११८०.

उपाइणें—जवळ येणें, मिळणें, आरंभ करणें, क्रमप्राप्त होणें, तयार करणें. ह्यणौनि तिहिं प्रेम धरिलें । तें चि देणें येयां उपाइलें । १०.११६. माणिक एक उपाइलें । १३.७८६, माणिक रत्नासारखें जर कां एकादें मूल जन्मास आलें. आत्मसुख उपाइलें ५.१०७; आपुलेया स्मरणाची उपाइली ८.१३१; भेदलेपणें उपाइलें, फोड करून विस्तारानें पुढें मांडलें

१८.६९२; स्वर्ग मोक्ष उपाइले १०.१२२.

उपांग—आंग पहा.

उपादान—(१) कारण. घटास माती, वस्त्रास तंतु या समवायिकारणांप्रमाणें. तें हेतु ना उपादान।

१८.३०४. (२) प्राप्ति. मोक्षोपादान

१८.१२३७.

उपादेय—वेण्यास योग्य. सर्वज्ञ जे ही होति। देय उपादेय जाणति। ३.२२८.

उपाधि—शुद्ध स्वरूपाळा अन्यरूप देणारें किंवा भासविणारें द्रव्य. रंगीत पाण्यांत रंग ही उपाधि. तांबड्या फुलामुळें स्फटिक तांबडा दिसतो, तेथें तांबडें फूल हीं उपाधि. उपसर्ग, माया, संसार, पसारा, त्रास, जीउ तैसा उपाधि। आवडे लोकां ॥ ४२०. २.२३५, १३.९४, १५.७६, १५.४२९, १५.४३०, १५.४३४, १५.४३६, १५.४७८, १८.११८०. उपाधिचे त्याग १७.३५९; उपाधिचेनि पाडें १५.४६७; उपाधिचा बोथंबा १५.२४६; उपाधिनाश १५.४६६; उपाधि-भेदहीनु, उपाधीमुळें होणाऱ्या द्वैतापासून अलिप्त, २.२९६; उपाधिमाझि गुप्त २.१२६; उपाधिरूप १६.४२; उपाधि उसिटिलें १८.२१; डिंभोपाधिकु विडालु, बालपणाच्या उपाधीचा दोष, १८.२२; निरुपाधि २.१४५, २.३५५; निरुपाधिक १५.४२८, १५.४३४, १५.५२४; निरुपाधिका उपचार ९.१५६; सर्वोपाधिविनासे १५.४७७; उपाधी—असतेन उपाधी ५.२४; उपाधी आतला १५.४६४. औपाधिक पहा.

उपाय—इलाज, प्रयत्न, साधन, उपयोग. ३.२६१, ४.२०५, ६.६१, ७.९९, १३.९६४, १६.५१ (२), १६.१५०, १८.१०७८, १८.१२२२ (२), १८.१३७०. उपायाची उजिरी १८.१३७३; उपायांची केणि ९.४६७; उपाया न ये, उपयोगी पडत नाही, १३.८६१; उपायातें कीजे १८.१२२२ (१); उपायांसि वाटा नव्हति ११.६७२; उपायबल ८.८०, उपायस्थिति १८.१२३९ (२); मोक्षउपाय १८.१२२४ (१); शास्त्रउपाय १८.१२२४ (२); सुखोपायें ६.३३४, ६.३८५, ९.५४; उपाइं जचिजे १८.१२२०, —जाचतेया १५.२३०;

उपाअ ३.२६२, ६.३२९, १०.१६६, ११.७९, ११.४६८, १८.६१९, १८.९०६, १८.१२२३; जीवनउपाअ, उपजीविकेचें साधन, १८.६०३; उपाओ ६.४२३; उपाये १२.४४, १३.१०३०, १३.१०४१, १५.२२६; हें(हे) दोनी चि उपाये, मनोरथभंग व सिद्धि हे दुःखास व सुखास कारण, १३.१३३; जेणें उपायें घडे १४.३६७; उपायें घेंति १७.१२; उपावो ४.१८४, १६.५१ (१), १८.१२३०; अनुपायनी, सहज प्राप्त झालेली, १८.३३१; उपेय, उपायानें मिळण्याजोगी, १८.१२३९ (१).

उपार्जणें—मिळविणें, संपादन करणें. उपार्जलें ८.३२.

उपासणें—अनुसरणें, सेवा करणें, भजणें. जेयां निर्दलेयांतें उपासी। वैराग्य गा ॥ ९.१८७, जे झोपले असतां त्यांची सेवा वैराग्य करतें. आगम उपासिले। मूर्त होति ॥ १३.८२८. उपासित ९.२६२, १२.३२; उपासिजे ४.१२४, ६.४०८; उपासितां—लक्ष्मीपती उपासितां ३.२५; उपासिति ४.७०, ८.१२४, ९.२२६, १२.३६, १२.८०; उपासिती १२.३०; उपासिलां—यन्हविं तन्हीं सकल मीं वि आहे। तरि कोणें कें उपासिलां नोहें। ९.२६१; उपासिली १८.१४७४; उपासिलें ९.३५३; उपासा—सी ३.८८, १३.३८४, १३.७९६; उपासीति ९.३३३; उपासन, योगाग्नीचें उपासन आणिलें ४.१२१.

उपास्ति—सेवा, पूजा. परि उपास्ति ते योग्यते। अधीन असे ॥ ३.४०. ८.१२५. उपास्तिचें कवतिक १३.४०८; आचार्यउपास्ति १३.३७०; उपास्ती—१८.१६८२, उपास्तीची पदवी १०.११९; साचा उपास्ती १३.४०४.

उपेक्षणें—हेळसांड करणें, अन्हेर करणें, टाकणें. ५.७३, १०.१४४. उपेखा, ह्यगय, वायाणी उपेखया जांति १०.१४५.

उपेग—उपयोग पहा. जैसी काना आर्द्रि दीठि। उपेगा जाये ॥ ७.२०१. जें राजा जरि घरासि प। तरि बहुतु उपेगु होये। १७.१८५. ४.८९, ७.४२, ११.५२४, १८.१६२७. उपेगु आधि १८.३६६; उपेगा आधि गेळा १८.५७२;

उपेग करुनि घाली १३.५८६; उपेगु केला १३.७२७, १८.१७७०; उपेगा गेला ३.१४०, ६.१३७, - गेलें १५.१४१; उपेगासि गेला १५.३८५; उपेगा जाइल ६.२६, ६.१६३, - जाणु १६.८६, - जांति ९.३०३, - जाये २.६७, - न वचे ३.१९५.

उफका—उपेक्षा. तेथ उफकेन जो रिगे । तो नांग-वला ॥ १३.५८२, म्हातारपण येऊन शेवट जवळ आला आहे हें दिसत असतां जो उपेक्षा करतो तो फसतो. ज्ञानदेवी—‘उपेक्षुनि जो निगे’, १३.५८४.

उफगणें—रिकामा होणें, संकुचित होणें. आणि फूंकें भाति फुगे । रेचिली सवें चि उफगे । १३.६६३, वारा भरला कीं भाता फुगतो, व वारा सोडला कीं आकुंचित होतो.

उफलणें—उसळून वर उडणें. उफलौनि १७.२७९.

उफाडणें—त्वेषानें वर येणें. दरिये माझि सिंहाडे उफाडति ११.३३९.

उब—उष्णता. वदनिचिया उबा ११.३०९. उबात, उष्णतेनें त्रासलेला. कां उबातेन वळ फेडिलें । ८.६५. उबारा १०.२९८, ११.६१७; आसनाचा उबारा ६.२२१; उबारा धरी १३.७२०; स्वस्वरूपउबारीं, स्वरूपसाक्षात्काराच्या उबेंत, १६.९. ऊब पहा.

उबगणें—त्रासणें, कंटाळणें. निकवडेया निष्ठुरा । उबगिजे जेविं सोडरा । १५.२५६. १८.२१८. भवस्वर्गा उबगले १५.२४७.

उभगणें—उबगणें पहा. ११.४४७. मीं तुसीं व्यक्तिसेजारा उभगलां, मी तुझ्याजवळ असूनही अजून तुझ्याशीं ऐक्य झालें नाहीं, म्हणून या नुसत्या व्यक्तिशेजाराला कंटाळलों आहे, १८.२८९. उभग—शास्त्रांवरि उभगु १३.१९२, सोडरियां—१३.५७१. नुभगणें १०.५४, १२.१६७, १८.१३९, १८.१७०२.

उभजणें—उबगणें पहा. १३.६७१, १८.१८२. न तोखे उभजे ही ना १४.३२७.

उबडणें—उपटून टाकणें, नाश करणें. तैसें मनपण जें मोडे । तें इंद्रियां आधीं चि उबडे । १३.३०१. परत्रा उबडें केलें, मोक्ष पालथा घातला, टाकला,

१६.४४९.

उंबरा—दाराच्या बाहेरच्या चौकटीचें खालचें लांकूड. मनाचा उंबरा वृत्तीसि देखों नेदी, मनाचा उंबरा सुडां वृत्तींना पाहूं देऊं नकोस, वृत्तींपासून मन अलित ठेव, १८.१०२४; उंबरें—रिगतां निगतां दातारें । अलांडिजति उंबरें । १३.४१५.

उवारा—उब पहा.

उभड—पाण्याची लाट, उसळी, लोट. जिये ब्रह्माचलाचां आधाडां । पहिलेया संकल्पजलाचेया उभडा । ७.६७. ज्यालाचे उभडु(ड) ऊठित ११.३०८; धूमाचे उभड उगलीत १६.२९२; प्रलयांबुचा उभडु १६.१३७; उभडें—पुनरावृत्तिचेनि उभडें ७.७८.

उभणें—उभारणें, उभें करणें, रचणें, उत्पन्न होणें. गगनाचा तडवा । उभिला कोणें ह्मणावा । १३.५६. उभिला जैसा देउलिं । जाणौनि कुंचा ॥ १३.६५७. अनुष्ठानाचें उभे, जें अनुष्ठानानें उभें राहतें, मिळतें, १८.२४५; आंगीं त्राण उभलें होतें, उभें राहिलें होतें, संचरलें होतें, १८.१०७१; करतलें उभूनि १४.१८४; कर्म-भुवनें उभितां, उभीं करीत असतांना, बांधीत असतांना, १८.४५२; गुढिया उभिति ९.५०७; गुढी उभिली ६.५२, ११.६०३; नाभिकारा उभिजे, मिळूं नको असें आश्वासन देण्याकरतां हात वर करावे, १३.२८७; पडवी उभिली १८.११३७; बाहे उभिली १८.१६३७, -उभूनि १८.२७६, १८.३९९; भुजा उभूनियां १८.११२५; उभूं येईल १८.१७५५. उभणें—कवित्व उभणें जालें, पुढें उभें राहिलें, १८.१७२५. उभविणें, उभें करणें, उपजवणें. झाडिं उभविलें आप । १५.३८६, १५.४५०; मीं सज्जनाकरवि गुढी उभवीं ४.५१; उभावेया १८.९७. उभा, उभारणें पहा.

उभय—दोघे, दोघे जोडीनें, दोन्ही. उभयातीत, कापूर व अग्नि यांच्या पलीकडचें, १८.१२०५; उभयता ३.२२४, -था ७.१३७; उभयबंध, पापपुण्याचें बंधन, २.२७७, हातपाय जोडून, ११.५३७; उभयबुद्धिची मीठी, मी व माझे, जीवत्व व विश्व या दोघांचे व्यापार बंद

पडतात, १५.४८१; उभयभोगुत्रासु १३.५२२;
उभययोगु, क्षेत्र क्षेत्रज्ञ यांचा योग १४.८१,
—योगें, प्रकृति व पुरुष यांच्या संयोगानें,
१३.१०४९; उभयसंग, क्षेत्र व क्षेत्रज्ञ यांची
गांठ, १४.९०.

उभली—खोकल्याची टांस. उभलिचा उजगरा
१३.५७३.

उभलें—दाराचा उंबरा. वाणसिये उभलें । कोण न
रिगे ॥ १३.६९९.

उभा—ताठ, सरळ, जवळ असलेला, स्थिर,
जिवंत, संपूर्ण. दर्दुरु सापें गीलजितु उभा ।
९.५०९. लोह उभें खाये माती । १८.१३९८.
१.१७४, ६.२९५, १२.५१, १३.१०१६,
१५.३४१, १५.५०४. उभा-भी-भें ठाकणें
४.९५, ९.३०५, १०.१६६, १०.२३३,
१३.५०२, १६.१९१, १६.४४१, १७.३३०,
१८.२६२, १८.८९६, १८.१७४९; उभा
ठेला १८.१५३८, उभें ठेलें ९.५१; उभा,
सज्ज, २.५३, १६.४२८; उभा, साहाय्य
करण्यास सज्ज, पाठिं उभें १४.९३;
बाहे उभा १८.१६२६; उभा-भी-भें,
सतत, संपूर्ण, पूर्णपणें, १३.१३५, १३.५०६,
१७.२४७, १८.१२१०; उभा ना बैठा
११.२७३; पडिलें उभें १६.१५०; बेठा कां
उभा ११.२७०; बैसला कीं उभा ११.२२२;
मृता उभेया १३.१०९५; उभेयां, उभा अस-
तांना, १.१३५, १.१६३, ८.६२ (१); उभाट,
उंच, १३.४६; उभेपण ८.६२ (२).

उभारणें—उभें करणें, रचणें, स्थापना करणें,
प्रवृत्त करणें. कर्ता क्रिया जे उभारी । १८.५०४.
गीताश्रवणीं श्रद्धा । उभारी जो ॥ १८.१५१९.
१८.४६५, १८.१४२६. अपाययंत्रें उभारिति
१६.३४२; आंगवटा उभारिला १८.७४९;
उभारलेनि दंडें ६.२०२; महाभूतांचें दलवाडें
उभारी ५.७८; संपूर्ण पद उभारे, ६.१९;
उभारणी १६.२५४, १८.३६४; उभारा—
कर्माचा उभारा १८.३०२; उभारा करितां
१८.३९.

उभावें—उभारलेली रचना, मांडव इत्यादि.
गगनावरि उभावें । घडे केवि ॥ १०.१२.

उमचणें—मोकळें होणें, सुटणें, देण्याची फेड
करणें. हारि उमचावेया । जुंवार ये डाया ।
१३.५४०. १८.१५६१. घेतलें उमचों न सकतां
१७.२८८. **नुमचवणें**—काइसेन हीं नुमचवे,
कशानेंही परतफेड केली जाणार नाहीं,
१७.२७७; **नुमुचणें**—कोणही आंगें नुमुचे,
कोटल्याही बाजूनें परतफेड होणार नाहीं,
१७.२८१.

उमजणें—लक्षांत येणें, समजूत पटणें, बोध घेणें.
हा उमजे आतां कवणी परी । २.८५. १४.१११,
१४.१५५. उमज ५.३.

उमटणें—बाहेर येणें, स्पष्ट दिसणें, उद्भवणें.
वाणें उमटत आहे मा आकाशीं । साहित्या रंगाचें ॥
६.१३३. मोटकी देहाकृति उमटे । ६.४५०. चतुर्विधु
ठसा । उमटां लागे आपिसा । ७.२३. ९.७३,
१४.१००, १५.४१०, १८.१४२३. अविद्यांचें
दांग उमटलें ११.२१३; अवेव उमटति १४.९७;
आंगिं उमटेल १३.२९९; चित्र उमटे ११.१८०,
१५.४११, संसार—५.१५५; जीविं व्यथा उमटे
१६.१५८; देहिं चिन्हें उमटति १३.१८३;
मूर्ती उमटलिया ११.२७९; रागेंसि उमटतां,
रागाचे आरोहावरोह दिसतील, १०.१४१;
सिंपी चि एव्हडें रूपें उमटे, सूर्याचि किरण
शिंपल्यावर पडले तर शिंपीच्या आकाराएवढेंच
रूपें दिसेल, १५.१०५. **नुमटणें**—बालपणाची
फूली नुमटतां, कोवळें बाळपण गेलें नाहीं तांच,
१०.२६६; मनीं काहिं नुमटे १३.४७६.

उमडणें—दिसूं लागणें, उत्पन्न होणें. विपायें घुणा-
क्षर उमडे । १७.२९९.

उमप—पुष्कळ, अतिशय, फार, अगाध. तेया उमपा
माप कां सुआवें । ७.१५२. सुख जें उमप । अद्वैत
जें ॥ १४.४०२. डाहालिया जाती उमपा । ऊर्धा
हिं उजू ॥ १५.१४३. १३.९८५, १४.८९,
१८.८६७, १८.१५११, १८.१६८४. उमपा
आत्मेयां(या)तें देह वरि मवी, अमर्याद
आत्म्याला देहाच्या मापानेंच मोजतो,
१८.३८२; उमपें रूपें ११.११५.

उमरडणें—ओलांडणें. स्वर्गिची आडवंगी । उमर-
डानि ॥ १३.१६२.

उमलणें—(१) फुलणें, विकास पावणें. तें उमललें

अष्टदल । ठेउं वरि ॥ १५.६. १४.९०. आखाड-
अभ्रें उमललीं १५.१२४; गर्भपत्रें उमलती
१५.९८; महातत्व उमललें १५.९३. (२) फुगून
ठिलें होणें, गळून पडणें, लय पावणें. प्रकटिया
सृष्टि उमलती, प्रकट झालेली सृष्टि लय पावते,
१५.१२५; हरडी उमललें १३.५६३.

उमसणें—सांगणें, उघड करणें. जें भिन्नाभिन्नव्यव-
हारें । उमसिल्लें ॥ १५.३०३. **नुमसणें**—जीउ जाऊ
परि नुमसे । ठेविला ठाऊ ॥ १३.२०२, लोमी
जीव गेला तरी ठेव्याचें स्थान उघड करीत
नाहीं, सांगत नाहीं. मी कर्त्ता हें नुमसे
१८.६३१.

उमाणणें—मोजणें, झाडा घेणें, अंदाज करणें.
हा संसार उमाणितें माप । ६.४६१. ८.१००,
१७.३०४. **महेंद्रमहिमा उमाणिली**, गोवर्धन
पर्वत उचलून त्याच्या खालीं गाईगोपाळांचें
इंद्रानें केलेल्या अतिवृष्टीपासून रक्षण केलें हा
संदर्भ आहे, इंद्राच्या महिमेचा झाडा घेतला व
तो कमी आहे असें दाखविलें, १०.२६६;
उमाणें घेणें, १३.११५२, १८.४९७, १८.५१९,
१८.११८५.

उमाला—लोट, पूर; प्रेम, राग इ० विकारांचा
आवेग. पोकलिचे उमाले, पोकळपणाचे लोट,
अवडंबर, ११.४५९; **महामृत्युंचे उमाले**
११.३५९; **महामेघांचे उमाले** ११.४७९;
उमाले उठिति, अंकुर फुटतात, १५.१२३.

उमाह—महापूर. काह प्रलयांबुचा उमाहो । वोधु
मानी ॥ १८.४१०, प्रळयकाळाचा महापूर नद्या-
ओहळांचे ओघ गणतींत घेईल काय ?

उमेठ—जमाव, मेळावा. भूतांचीं उमेठें ७.१७७.
उमेठा, आधिक्य, उमेठा चाचरु मांडतां,
अतिशय चाचरु लागला असतां, १८.१५८८.

उर—छाती. आझूं पाउलांची मुद्रा । मीं उरीं वाहें
जे सुभद्रा । ९.४७७, पावलाचा जो शुभ ठसा
अजुनही मीं छातीवर धारण केला आहे. भृगूनें
ब्रह्मा, विष्णु व शिव यांच्या सहनशीलतेच्या
परीक्षेकरतां विष्णूला छातीवर लाथ मारली
याचा निर्देश येथें केला आहे. या छातीवरील
डागाला श्रीवत्सलांछन हें नांव आहे. पुढील उरीं
आदले । १३.७५७, चालतांना न दिसल्यामुळें

पुढें आलेली वस्तु छातीवर आदळते; उरीं
हालासि, छातीवर लाथेनें मारला गेलास, वरील
९.४७७ पहा, ११.१०५, उरु कुहिल्लें
१३.५५९; उराउरी, ऊर पहा.

उरग—सर्प. १७.२२४. दोरिण्चेया उरगा,
दोरीला सर्प समजून, १५.२२८. **सुरनरउरग**
१३.१५८.

उरणें—बाकी राहणें, शिल्लक राहणें, मग तत्वता
तत्व उरलें । झानियासि ॥ २.१३१. परिमलु घ्राणीं
उरे । ६.२४६. मरणें चि मृत्यु मारी । आपण
उरे ॥ १३.५५१. काहिं चि नुरीनि उरे । जें कां
हिं (जें कांहीं—ज्ञानदेवी) गा ॥ १८.९९९. २.१५४,
३.१२१, ३.१२५, ३.१५४, ३.२६५, ४.६२,
४.१४७(१), ५.१३३, ६.३००, ८.११५,
८.१६९, ८.२४९, ९.५३, ९.२३६, ११.४२,
१२.१८३, १३.६५३, १४.५३, १४.२२८,
१४.२३६, १५.३८१, १५.४७६, १५.४९४,
१५.५३०, १६.७६, १६.१३९, १६.३४८,
१७.३७२, १८.२६१, १८.३९६, १८.४२०,
१८.५३०, १८.५६५, १८.७९७, १८.९७१,
१८.११०४, १८.११२०, १८.११९५,
१८.११९७, १८.१२०५, १८.१२६०,
१८.१४०५, १८.१७७१. अहंभाओ उरला
होआवा ५.९४; आकाशा हि वरि उरता
१५.५१६; आगा उरैल, दूरच राहील, ३.२२२;
आग्रहो चि उरे ३.६३, १८.१२७९; आमचें
काह उरैल १.२३४; (हितालागि) काह
उरैल १३.५७५; काहिं उरे १८.४०९; कें
उरैल ५.९२; कैचें उरैल ८.९९; कैचें
काह उरे ५.३८; चिखल्ल उरे, चिखल
तेवढाच मिळतो, ९.५७; जीविं उरे ८.७३;
जैतेंसि उरिजे, जय मिळेल, २.२३२; निखल
उरे ८.५१, ९.७९; पदर उरे ६.२३७; बोलु
उरला २.२०८; मनीं उरिजे, आदर करील,
१.२२७; उरणें नाहिं १५.४०६; उरत दीसे
१७.३१४; उरावेया कारण १८.१३७१,
१८.१४०२; उरे चि ना ६.३०९, १८.१०६७,
१८.१३७६; उरेचिना ४.१४७(२); उरों
ठाकों जावें १८.५८८; उरों नेंदिसी
१८.१५४९; उरों नेंदी ६.२१७, ११.१९३,

१२.११९, १३.१७१, १३.५२३, १३.७१९,
१६.३४९, १७.४०९; उरों नेंदील १५.२३९;
उरो(रों) लाहे ९.५५; उरौनि १८.१३५१.
नुरणें—नुरती १७.१७२, १७.४०५; काहीं
नुरवी ६.२३९, ९.३९७; नुरावेया १६.३९०;
नुरे ३.२, ४.११२, ७.१११, ९.४१५,
१३.११३६, १५.२७०, १५.२७२, १५.२८३,
१६.११, १६.४६, १६.१३८, १७.२४७,
१८.१६७, १८.११५६, १८.१२५८; नुरैल
१५.२३८; नुरो १७.३६८; नुरौनि १८.९९९;
नुरौनियां १७.१८१; नूरे, ऊरणें पहा.

उराउरी—छातीस छाती लावून, झटकन, लगेच.
केवि उराउरी मज। पूसों येईल ॥ ११.३६. उराउरी
भेटति, छातीस छाती लावून भेटतात, १८.४७;
उराउरीं—चांग तें उराउरीं मार्गों। ११.५४२.

उरिण—ऋणमुक्त. आजि मज उरिणें जालिं,
आज माझ्या ऋणांतून मुक्त झालीं, १६.३३.

उरुयें—श्रेष्ठ. उरुयें...हीन ५.९३.

उरोधणें—विरोध करणें. नुरोधिं, याला विरोध
करूं नकोस, १५.२२२. उपरोध पहा. उरोध—
तुसीं सदमुख उरोधु करूं ११.५३६; उरोधु
वाडुवलु, वाचेच्या अवगुणांपैकीं, १३.२७०.

उर्ध्व—वर, उंच, वरच्या बाजूस. मग केतिकां खांदो-
खांदिं। येया हिंडावें उर्धि अर्धि। १५.२२७. तेव्हालिं
उर्ध कां उर्धि मूल। ना अधिचें हान शाखाजाल।
१५.२४०. १५.६३, १५.७२, १५.७८,
१५.८७, १५.२०९. उर्धिचें मुदल मूल
१५.१७५; उर्धिचेया ब्रह्मादि मनुष्यत्व चि होए
१५.२०५; उर्धमुख १५.१८९; उर्धमूल
१५.६२, १५.१७८, १५.२०२, १५.२०६(२),
१५.२४१; उर्ध शाखा १५.६४, १५.२०९;
उर्धशाखांचा पैसारु १५.१९६; अधोर्धीचां
शाखि १५.१७६; अधोर्धशाखु १५.२०६(१);
अधोर्ध १५.९०; मध्योर्धअध, मध्यें, वर,
खालीं १५.७३; उर्ध्व १५.२०४; उर्धिचें खंड
६.२३२. ऊर्ध्व पहा.

उर्मि-मीं—लहर, लाट, वेग, उमाळा. जो कासे
लागौनि तरे। तेया पव्हती उर्मि नुरे। १८.१६७.
३.७०, १३.४९७, १३.६६६. उर्मिभारें
११.२४८; क्रोधोर्मि १६.१२८; भूतउर्मि

१३.४८९; विश्वासोर्मिचेनि बलें ११.२४५;
विषयोर्मिचे कलिया, विषयलाटांच्या तरंगाचे
भाग, ७.७३; समुद्रोर्मि(र्मि) १६.३६४;
सुखोर्मिचेनि बलें ९.५२३.

उर्वी—पृथ्वी, यज्ञाकरतां तयार केलेली जमीन.
८.४८.

उलग—सेवा, कष्ट, व्यवसाय. प्रवृत्तिचे उलगीं
१८.४५५. उलग पहा.

उलंडणें—कलंडणें, उतास येणें, उलटून पडणें.
जैसें उलंडलें कालकूट। धरी कवण ॥ १.८९.
पृथिवीतल उलंडों पांत। १.१५६. देखें अमृतकुंभु
जोडला। तो पाथें हाणोंनि उलंडिला। २.२५२.
२.१४१, ६.२१८. नक्षत्र जैसें उलंडलें
६.२२६; विषयांचें विष उलंडुनि ८.१०२;
शाकांसिं उलंडेल, शाखांसहित उलटून पडेल,
१५.५०; स्वभावं उलंडौनि जाये, द्रवपदार्थ
असल्यामुळें साहजिकपणेंच तें सांडून जाईल,
१८.३६९.

उलथणें—उलटें करणें, उलटून, उपटून पडणें.
उलथौगि(नि) पडति ११.४६२; कर्मवेली
उलथौनि सांडिति १३.१६४.

उलिंग—उलग पहा. उलिंग मी करीन। आंधो-
लिचें ॥ १३.४१८. अनुर्वर्णा धातळी (लीं)।
सिनानि उली(लि)गें ॥ १८.८१४. ९.३१९. पुर्यां
पायां उलिंग घापे, पाय श्रम घेतात, १७.२०१.
उल्ब—गर्भावरील वेष्टन. ना तरि उल्बाणी खोली।
गर्भस्थासा ॥ ३.२५५.

उल्लाल—उसळी. उल्लाल घेंति ७.७३.

उल्हाटणें—उलटून पडणें, मार्गें फिरणें. ना तरि
भेडा उल्हाटे। विवसां जरि ॥ ७.११, भित्र्या
मांत्रिकाला पाहून हडळ मार्गें फिरेल काय?
उल्हाटशक्तिचेनि उजियेडें, कुंडलिनीच्या
प्रकाशांत, ९.२१३.

उल्हासणें—आनंदित होणें. समुद्र कां वायुवसें।
तरंगाकार उल्हासे। १५.३१२. १४.३८४,
१८.१२४२. उल्हासतसे १८.१२९३; उल्हा-
सितु जाला, लाटा वर उसळूं लागल्या,
११.११४; कंडु उल्हासता स्वर्ग, कंठस्थानीं
आनंद देणारा स्वर्ग, १४.१०४; उल्हास—सें
१.८४, ४.१०५, ९.३३, ९.३७८, ९.५०७,

१५.३६७; मृगजलाचेनि उल्हासें काइ भूमि तीमे, मृगजलाच्या आनंदातिरेकानें (वर्षावानें) काय जमीन भिजेल?, ९.१३६; श्रीमंतांचा उल्हास १८.४९३; सुख तेथ उल्हासु १८.१६१८; सुख जेणें सोह्लास, सुखाला ज्यामुळें आनंदाचा बहर येतो, १८.१७०६. उल्हासणें—उल्हासे १५.३८३.

उवल—स्पष्ट दिसणारा, शुद्ध. उवल उदैजेला चंडांशु । १६.१. निःप्रपंचें उवलें १३.३६५.

उवाइणें—विस्तार पावणें, पसरणें, आनंदित होणें, बोध घेणें. उवाइला अवयव पसरी । २.३०२. २.३७२, ५.१४२, ५.१६१. उवाइला ठाई ६.२१५; उवाइलेनि चित्तें ११.६२६; उवाई पडिलां ९.५०४; उवाओ, विस्तार, ३.२७१, आकाशाचा उवाओ १८.१२१४; उवाओ धरूं तुझां चि भांगीं वोलगे, उत्साहानें जवळ यावें तर तुझ्याच ठिकाणीं समावेश होऊन राहतो, १७.१०. उवाय—उपपत्तिचेनि उवायें, उपपत्ति पहा; वयसेचेनि उवायें १३.७७०; उवाया येणें—कैवल्याचा उवाया यावें, कैवल्य प्राप्त करून घ्यावें, १६.२६८, येणें नीकें उवायाये (उवाया ये), यामुळें खचित सुख लाभतें, १७.१३५, उवावो, आनंद, साउमा उवावो घेआवा, प्रत्यक्ष आनंद घ्यावा, १६.६१.

उवील—सायंकाळ. पें ब्रह्मा प्रातःकाल । विष्णु तो मध्यान्हवेळु । सदाशिव उवीळु । बालका येया ॥ १४.११०.

उवेढा—वेढा उठविणें. उवेढा केला ११.३८२.

उशि—वर्णन, प्रसिद्धि. या अर्थाला उपपत्ति सांपडत नाही. जें भवरंखु हा जाणे । उशि ऐसी ॥ १५.१४२, ज्ञानदेवींत उशि ऐवजीं 'उखि' असा पाठ आहे.

उशिना—उसणें घेऊन, अधिक नेटानें. उशिना घाईं जूझावें । २.१९०.

उष्ण—गरम, तापलेलें. सीत वेढावें । उष्ण पांघुरावें १२.६५, थंडींत थंडीचेंच पांघरूण घ्यावें व उन्हाळ्यांत उन्हाचेंच आच्छादन करावें. उष्णोदक ८.१९५; उष्णता—भंगारकणीं बहुवर्ति । उष्णता समान जैसी । १३.१०५७, वन्हि उष्णता अभेद जेवि, आगीची उष्णता सारखीच असते, १३.९०८.

उसंतणें—शेवटास नेणें, पुरें करणें, विसावा घेणें. कृच्छ्रादि व्रतें खरपुसें उसंतितां १६.९१; उसंतु कहीं चि नाहिं, कधींही विसावा नाही, १८.१२६९. **नुसंतणें**—विवसी नुसंतितां, हडळीचा शेवट लागल्याशिवाय, तिला बालवल्याशिवाय, १७.३०९; जांभयांची परिवडी नुसंते, जांभयांचा प्रकार सारखा चालू राहतो, जांभया सारख्या येतात, १४.१७९.

उसपणें—उसपाउसप करणें, खणून बाहेर काढणें. एका कणा लागि उंदिरु । असिका उसपे डोंगरु । १८.३०४. आंधारें उसपतां ११.३४०.

उसलणें—जोरानें वर येणें. समुद्रजल उसलत । आकाशवेन्ही ॥ १.१५५.

उससणें—वेगानें बाहेर येणें, वाढणें; दीर्घश्वास टाकणें. मणिजु उससे । अवेवु तो ॥ १४.९८. कावरें झाड उससे । १५.१०८, आभासात्मक असें झाड वाढतें. आयुष्यनदी उससे १७.१३१; उस-सौनि, जोरानें श्वास सोडून, ११.२४९. उससा श्वासोच्छ्वास. व्यग्रता पडे मिठी । उससाविया ॥ १८.१५८७, श्वास कोंडल्यामुळें कावराबावरा झाला.

उसासणें—उल्हासित, आनंदित होणें. दुष्कृतीं चित्त उसासे, वाईट कामांतच आनंद मानतो, १४.२४८; देहाधाराचा उसासा, देह धारणास तोच एक विसावा असतो, १६.४१३. उससणें पहा.

उसिटणें—उष्टें करणें. उपाधि उसिटिलें १८.२१. उसिटा-टें, उसिटा खीचु, उष्टा खिचडा, ८.१४२; श्रीगुरुचें उसिटें १३.४४८; कुहिलें उसिटें १७.१५३.

उसिसी—उशी. न करवे उसिसी । भजगराची ॥ १३.५१४.

उहरवणें—उद्धार करणें, पलीकडे नेणें. एकीं पाखाणि वाउनि उहरविलि । समुद्रीं कटकें ॥ १०.३५, रामाच्या नलनीलांपैकीं नलानें दगड वाहून, सेतु बांधून सैन्य पार केलें, ज्ञानदेवी—'उतरलीं' १०.३६.

उहीपुही—वाटाघाट, साधकबाधक विचार, चर्चा. ६.८९.

ऊंच—ऊंच पहा. ऊंचा मुखा माजि धांवत । ११.४१६.

ऊंची, उंचपणा. कां आकाश ऊंचिया जीके । आवडेतेया ॥ १८.८५९, उंचपणांत आकाश कोणत्याही वस्तूला जिंकेल, कोणत्याही वस्तूपेक्षां आकाश अर्थात् उंच असतें. ऊंचीं, उंच जागेवरून, ९.२२३.

ऊटणें—उटणें पहा. पुडुतीं पुडुतीं पुटें । भांगारा देतां ऊटे । १०.५५, एकावर एक पुटें दिल्यानें सोनें जास्तच चमकतें.

ऊठणें—ऊठणें पहा. ज्वालाचे उभडु(ड) ऊठित ११.३०८; आवडि दूणा थाउं ऊठी, विषयाची आवड असली म्हणजे वर्णन करतांना दुप्पट जोर येतो, १२.१६०. ऊठि—उच्च स्थान, पदवी, प्रतिष्ठा. इंद्रपणाची ऊठि उतरे ९.३२५. नूठणें—आधघणी नूठि, अर्धतृत राहून मी उठणार नाहीं, १६.३०; काहिं केली जीभ नूठील, कांहींही केलें तरी जीभ उचलणार नाहीं, बोलतां येणार नाहीं, १३.५६४; गतायु नूठी १६.१२८; नूठी चि ध्रुवा जावों, ध्रुव जाण्यासाठीं उठणार नाहीं, १८.४१८; मरणघटे पडिलें नूठी, (जन्म) मरणाच्या फेऱ्यांत सांपडल्यावर सुटका होत नाहीं, १४.२७१.

ऊणें—ऊणें पहा. पांडवांचें ऊणें कीजे चि ना १५.२५.

ऊब—ऊब पहा. आणि ऊबे उबणें आगी । १८.२१८.

विस्तवानें उष्णतेला कंटाळून चालत नाहीं.

ऊर—उर पहा. ऊरीं आदललेयां मरण । ८.६८.

ऊरणें—ऊरणें पहा. तूंपण ऊरे ॥ १२.९९. नूरणें—नूरे १७.११, १८.४०५, १८.४१८, १८.१५५१; नूरौनि १७.१८.

ऊरू—मांडी. ६.१९२.

ऊर्ध्व—ऊर्ध्व पहा. तैसें मध्य ऊर्ध्व अध । हे जे गुणत्रिभेद । १४.२७६, सत्व, रज व तमाचे हे भेद. १५.१४३, १५.१४४. ऊर्ध्व तलहोतें खांचे, ऊर्ध्ववायु खालीं रेटला जातो, ६.२३७; ऊर्ध्व ना अधि १५.१५५; ऊर्ध्वपंथें १४.२९७; ऊर्ध्व १५.९०, १५.९२; ऊर्ध्व १५.६०, १५.१९८; ऊर्ध्वचिया रिगिनिगा १८.३३५; अधऊर्ध्व गुढें काढी, योगशास्त्राप्रमाणें शरीरांत असलेल्या प्राणोपप्राणांच्या मर्यादेसाठीं खालींवर—अधऊर्ध्व—घातलेले दगड—गुढे—काढून टाकतो, १८.७३६; नवां प्राणु सं. वा. श. पहा; अधोर्ध्व ११.१८८; अधोर्ध्व—कां अधोर्ध्व अवयवां । नांव देह ॥ १३.१५१; ऊर्ध्वमूल १५.५६, १५.५७, १५.१५३; उर्ध्वमूलांतीं, 'ऊर्ध्वमूल' या १५.१ श्लोकारंभापासून अखेरपर्यंत, १८.१४३९; ऊर्ध्वाउजू ६.२२८; ऊर्ध्वत्व १५.७२.

ऊर्मि-मी—ऊर्मि पहा. २.७०. ऊर्मि व्यापिला २.६९; ऊर्मिबीण, वर्षाव न करतां, ४.११६

ऊक्—ऊक्वेद. ऊग्यजुसामु हे तीनहीं ९.२७६; ऊक्वेदादि तीनहीं, ऊक्, यजुस् व साम हे तीन वेद, १७.२२१; ऊग्यजुःसामे(में) १५.१६५.

ऊख—नक्षत्र. चांदिं ऊखें जैसैं । दिनोदरे ॥ १५.२८२, दिवस उजाडतांच चांदणें व नक्षत्रें जशीं दिसेनाशीं होतात तशीं.

ऊद्धि—वाढ. योगानें मिळवलेली समृद्धि, ऐश्वर्य. विषय ऊद्धिचेनि मीसैं पावति, विषय हे ऐश्वर्याच्या भुलावणीनें इंद्रियांना गांठतात,

२.३१३. प्राप्ति(सिं) ऊद्धिसिद्धि, मिळालेल्या ऊद्धि व सिद्धीमुळें, २.३५९. रिद्धि पहा.

ऊषि—तपश्चर्यादि पुण्यकर्में सतत करणारा साधु पुरुष, वेदमंत्रद्रष्टा. पै कश्यपादि ऊषिकुलें । ११.२५९. पितृ ऊषि विद्याधर १५.१९३; देवऊषीं आंतु...नारदु तो मी १०.२१६; महर्षि—जें महर्षी वांटलें, जें महर्षीच्या वांट्यास आलें, ५.१४६; महर्षीमाप्ति १०.९०. रिखि, रिषि, रूषी पहा.

ए—हा, हैं. ए कर्मि बुडकली । घावी किं नां ॥
 १८०७०१. आधिं ए दीठिचें ६०२०५, 'आधिये'
 असा पाठ ज्ञानदेवींत आहे. एआ, ह्या, ह्याला,
 ६०१५१, एआ अभिप्रायाचा ६०३१२; एआ
 कारणें ६०४७९; एआ जालेआ मानसा ६०४२२;
 एआ बोलाचा ६०३१५; एआ सवे होईल
 ६०३८१; एआं, यांना, ६०३६३; एया, ह्या, अशा;
 एया छेदु न घडे २०१४५; एया तरुचें १५०७८;
 एया परीं ९०४०१; एया बोला १००३०३;
 एयाचा १३०६१; एयाचेन १३०६४; एयाचेनि
 १३०१७; एयातें १३०१०२२; एआ-या लागि
 ६०४१६, ९०४७०, १००२८०, १००२९३,
 १३०७०; एयालागि ३०२०४, ७०११९;
 एयावरि १००११७, १३०७२, एया ही वरि
 १००२८२; एयां ३०२५९ (२), ४०१५३;
 एयां दोघां १०११८; एयातें ३०२५९ (१),
 एयातें साधावेया, यांना स्वाधीन करून घेण्यास,
 ३०२६०, एयां लागि १६०२३०; एयासि
 ६०१५०; एहिं, यामुळें, ३०२५८, एहीं, यांनीं,
 ३०२४७; एहींविण, ह्यांच्याशिवाय, ३०२५७.
 ए, येतो, एणें पहा. ए व ये हे प्रयोग सुटे किंवा
 शब्दास जोडून अनेक ठिकाणीं आले आहेत.

एउतें—कडे. अर्जुना एउतें १००५२; झाडा
 एउतें ९०३७१.

एक—पहिली संख्या दाखविणारा शब्द. एकटा,
 एकादा, कोणी एक, प्रत्येक, कित्येक, तेवढा
 मात्र, अपूर्व, सारखा, बरोबरीचा, त्या विरुद्ध
 दुसरा एक. परि एक चि कूड करीति । २०२५०.
 एयां ऐहिक ही एक धड नाही । ४०१५३. तेथ
 विश्वा एक आपण । ११०२४१. मीं आत्मा एकु
 चराचरीं । किं ह्यणति एकाचा आडलु करी(रीं) ।
 आणि कापौनि एकां मारीं । हैं चि रूढवीति ॥
 ९०१६७. एथ एकु एकातें पोखी । ऐसे बहुत पदार्थ
 एकिं । संपजति ते लोकीं । संपत्ति ह्यणिपे ॥ १६०६५.
 एकातें सावधां मारीति । एकांचीं सर्वस्वें हरीति ।
 एकां लागि उभारिति । अपाययंत्रे ॥ १६०३४२.
 एक ही करणें नाही, कांहींच करावयाचें नाही,
 ९०११२; एक चि करुनि दूसरें, एकच वस्तु

दोन आहेत असें दाखविणें, १५०२४३;
 निर्मलत्व एक जालें, निर्मलपणा तेवढा राहिला,
 १३०४७३; एक जालेयां, तादात्म्य झाल्यावर,
 १५०२३८; एकहोंति, समावेश होतो, १३०९३२;
 देवेंसिं स्वयें एक होंति १५०२९०; चैतन्य एक,
 तेंच अद्वितीय, २०१७७; एक निश्चित, ठाम
 असें एक, ३०३१; एक पारणें, अपूर्व पारणें,
 ४०२१९; मनाचें एक नीकें ६०४१९; शरीर तरि
 एक, तेंच, २०१०८; समर्थु एक(कु), एकादा
 समर्थ, २०९६; एक...एक, हैं, तें, ५०९३,
 एक, दुसरा, १३०१०९४; एक एकानें, एक
 दुसऱ्याला, १०१६३, एकएकांचेन, प्रत्येकास,
 १५०१४८; एकएकि नवाई, एकेक विलक्षण,
 नवलपणाचें, ३०११; एक...एक ३०३६ व
 ३०३७ पहा. एका एका, प्रत्येक, निरनिराळ्या,
 १७०४०७. एकासिं—कैचें एकासिं मज दूसरें ।
 १५०३०३. एक चि, एकाच प्रकारचे, योग्यतेचे,
 ६०३९(१), ६०४२, ९०८५, १३०१०७१,
 १८०३२९; एक चि केवढें पसरलें, एकच असून
 केवढें पसरलें, ११०४२८; एकाचिं एकिं, एका-
 सारखीं एक, १३०१०५२; एका चि ठाया ६०४१,
 १००२८३; एकासवें, त्या एका कौमार्याबरोबर,
 २०१०९. एकु शिष्यु एकु गुरु, १८०१२१९; एन्हडें
 एक १५०१७; काइ एक, काय काय, केवढें तरी,
 १००२६९, ११०५४८, कोणतें बरें? १७०३१७;
 काइएक १००२४३; काहिं एक, काय बरें?, सर्व
 कांहीं, १८०११६७, १८०१४११, — मानसीक
 भाव १२०७९; कोडि एक ११०२९५; कोण्हिं एकिं
 अवसरिं १५०३२५, कोणही एक १३०१०३१;
 कोणही एकीं अवसरिं १३०३९१; कोणहीं एकिं
 अवसरिं, १८०६४२; कोणही एकी वेळीं १३०३९७;
 कोणहीं एकु वाटे जातां १७०२८८; क्षण एक
 १०२३०; तैसें एक ६०१६३; नांव एक, नांव
 पहा; बहुतां एकां ७०१००; शत एक, १५०३१;
 एक दाटें, दाटणें पहा; एक दोनि, थोडेसे,
 १०१०४, एकदोनि घांस ६०२३१; एकदु झोबे,
 एकदम जाऊन भिडतो, १८०१६६; एकत्र,
 १८०११४४; एकत्व-त्वे ६०३९३, ९०२४६,

१.२४७, १३.१५५, १५.४०४; एकपण
१८.११९५, १८.१२००, १८.१३८९, -णा
१४.३९३, -णें १८.१०००, १८.१५७७;
एकमेक १३.१४६, १८.२९३; बहुतां एकाचिया
संपत्ति, अनेकांचे ऐवज, १६.३४६; सकलैक
१३.४०८, एकैक पहा. एकि—(१) एकच.
विस्फुलिंगिं सर्व । वन्हि एकि ॥ १३.१०८०. कां
बालका एकि माए । वांचौनि जीणें काइ आहे ।
१८.९०४. (२) एकत्व, परि एकि केववां गेली ।
१५.१२४. एकिं अर्थी १८.८६; एकिं एक
गीलिलें, लहान तरंग मोठ्या तरंगांत लुत झाले,
१८.४३९; एकिं देहीं वयसात्रय १४.१३९(२);
एकि दोनि वेल १५.२३७; एकिं मतिवंतीं, कांहीं
शात्यांनीं, १३.४१; एकिए विनतिए १५.२८९;
एकी कडे, एकीकडे, कडे पहा; एकी चि कालिं
१३.४३८; एकी दीचेनि पराजें, एका
दिवसाच्या पोसण्यानें, १६.२२५; एकी परी,
एका प्रकारें पाहतां, ६.३७४, एका रीतीनें
६.३७८, १५.४२; एकीवडे करीतु, एका
बाजूस सारून, १८.६२२; एकि वस्तु,
एकच तेवढें सत्य, १३.१०४१; एकी चि
बुद्धि, हाच एक विचार, २.२४२; एकी चि
वृत्तिचां ठांडें १४.१३९ (१); एकी हातीं,
१.१२; एक हेला, ९.२९६, एकी हेला,
एकाच वेळीं, एकदम, ९.१२९; एकीहेला,
एकदां, १०.२४३, ११.४८; एकीं आंगप्रांतीं
११.१४०. एकु—जगीं एकु तेजसु । भूयो हा ॥
१६.२२८, तूं आपणपेयांतें कळोलु एकु करीं । ९.९२,
तूं आपणा स्वतःला एक तरंगच समज. ईश्वर एकु
अकर्ता ५.८४, एकु चि, तेवढा एकटाच, ६.३९
(२), ७.१२, ११.६९१; एकु माझा भाऊ,
९.४२८; मी एकु ९.८२, ९.२४६, ९.४६६;
एकु मी चि ऐसें जाणावें । वस्तुजात तें ॥ १०.२८१;
एकु वेल ५.१६६; तरि एकु वेल ११.४३९; वेलु
एकु ९.२०६; एकु ना विविधु, १३.११०५; एकु
...सकल लोक २.९९; चंद्रेंसिं एकु न्हवे, चंद्रा-
वर डाग असला तरी त्याचें चंद्राशीं ऐक्य नाहीं,
१८.२७१; संतोखु एकु ६.१४४; एकें...एकें,
कांहीं असे, कांहीं तसे, विरोध दाखवितात,
११.१२४ ते ११.१४० पहा. इयें एकें इंद्रियें,

एवढीं इंद्रियेंच, ६.९०; केतुलेनि एकें अवसरें
६.४१८; एकें अंशें, कोठल्यातरी एका भागानें,
१८.१६७०; एकें चित्तें, चित्त जरी एक असलें
(तरी भावना निराळ्या असतात), १३.४७९;
पुढें एकचित्तें पहा. एकें पाडें १३.४६१;
एकें लक्षें, एक लक्ष श्लोकांनीं, १०.२९; मज
एकें विण, मला वर्ज करून, ९.३३०, एकें वेलें,
वेल पहा. शब्दास जोडून कांहीं शब्द येथें व
कांहीं शब्द पुढें दिले आहेत. एकाक्षर ब्रह्म,
ॐ हें एक अक्षर ब्रह्माचें निदर्शक, ८.११६,
एकाक्षरपणेंसिं, १८.१५००; एकाग्र ६.१८६,
एकाग्रचित्तें १३.७९६; एकांगुष्टि(ष्टिं), एक
आंगठ्यावर, पायावर, उभें राहून, १७.४१२;
एकांत, येक पहा; एकांतर, एक दिवस सोडून
दुसऱ्या दिवशीं जेवणें, व्रताचा एक प्रकार,
१७.३६१; एकानुभवं ५.२८ (१); एकाध्याई
गीता, एका अध्यायांत सर्व गीतेचा सारांश
असलेली, १८.८३; एकाण्व, १२.१८५,
१४.१२, १५.४९९. एकार्थ, एकार्थत्वं, अर्थणें
(१) व (३) पहा. एकार्थें, अर्थ पहा. एकावधी,
अवधि पहा; एकावलि, आवलि-ली पहा;
एकासनीं, आसन पहा; एकखंड, अखंड, ८.४३;
एकगम्य, जाणण्यास योग्य असें एकच, ११.७३;
एकचित्तें, एकाग्र चित्तानें, १८.१५३०; एकछत्र,
सार्वभौमाचें छत्र, राज्य, ९.२१६; एकताली,
हाहाकाराची ताळी, १.१५७; एकतूक, एक
वजनाचें, एकसारखें ७.२५; एकंदरें, शरीरीं
एकंदरें । केलें मन ॥ ५.१५०, वैराग्यानें विषय-
वासना काढून मन एकाग्र करावें, एकचित्त
व्हावें. ११.१६८; एकधाम—नानाभूतैकधाम
अनेक वस्तूंचें एकच स्थान, ११.५५६,
विश्वैकधाम १४.२३; एकनरेंद्र—त्रिभुवनैक-
नरेंद्र, तिन्ही भुवनांचा एकच राजा,
६.४८३; एकनाम—प्रणवैकनाम, प्रणव, ॐकार
हेंच एक नांव, ८.११६; एकनिष्ठ, विश्वास
ठेवण्यास योग्य असें एक, पटेल असें एकच,
३.१८, ५.४, -ता २.११३, एकनिष्ठतेचां
पाउलीं ७.१६८, वेदैक निष्ठा (वेदैकनिष्ठा)
जालेयां, वेदांवरच निष्ठा बसल्यावर, १६.४५८;
एकनिधान—पवित्रैकनिधान, पवित्र असा एकच

ठेवा, १३.१७४, विश्वनिक्षेपैकनिधान, विश्वाची सांठवण करण्याचें, आधाराचें एकच स्थान, ११.३०३; एकनिरत, स्वधर्मैकनिरत, आपल्या कर्तव्यांतच रमलेला, ३.१०२; एक-पत्नीव्रत १३.४१०; एकपवित्र—भुवनैक-पवित्र, पृथ्वीवरील एकच (अत्यंत) पवित्र असें, १८.१७८२, सर्वाधिकारैकपवित्र, सर्व अधिकार असलेलें, आणि अत्यंत पवित्र असें, १८.१४१६; एकप्रिय—परिणतोपरमैकप्रिय, १८.९, उपरम पहा; एकभावे, भाव पहा; एकमुखें—ज्याचीं इंद्रियें एकमुखें । स्त्रिया केलीं ॥ १३.७९०, ज्याचीं इंद्रियें स्त्रियांकडे पाहात राहिलीं, जो स्त्रैण झाला; एकरस, रस पहा; एकरूप, रूप पहा; एकलभ्य—सर्वशास्त्रैकलभ्य, सर्वशास्त्रांत लाभण्यास योग्य असें एकच, १५.५३७; एकवाक्यता, वाक्य पहा; एकवाट, वाट पहा; एकवीर, वीर पहा; एकसरिता—त्रिभुवनैकसरिता, त्रिभुवनांत एकच अशी नदी, अत्यंत पवित्र या अर्थी, १०.२३७; एकसारखा १५.११०; एकहातें, एकहाथी, हात पहा; एकहारीं, एका पंगतींत, बरोबरीनें, ३.२५१, १७.३३१, एकाहारा १८.२८९, एकाहारी १४.५६; एकीकडे १८.६२२; आनंदैककला, केवळ आनंदच ज्याची कला आहे असा, अंतरात्म्यास उद्देशून, ११.३६४; पवित्रैक, अत्यंत पवित्र, १.४९. आणिक, येक पहा.

एकदेशी—(१) एकाच ठिकाणीं असणारा. तेणें एकदेशिये परि व्यापिलें । लोकत्रय ॥ ५.३६. व्यापक...एकदेशिय ११.६९३; व्यापक किं एकदेशी ६.८९. (२) एकांगी, अगदीं पुरा. एकदेशी मूढ ३.१७६; समु...एकदेशी ९.१६६. येक पहा.

एकधा, एकाध, एकादा—कोणी एक, कोणताही एक, एकधा वेलु, कोणे एके वेळीं, एकदां कधीं तरी, ११.६६८; एकादेया १४.१६३; एकाधा प्रसादु १४.२३०; एकाधिप शरीरिं, कोणा एका शरीरांत, १५.३२९; एकाधी वेल ९.२०३; एकाधेनि अंगें, एकाद्या बाजूनें, १७.३८५; एकाधेया वेला १३.४४०, एकाधिये वेले, एकाद्या वेळीं, १३.३९५.

येकाध पहा.

एकला-ली-लें—एकटा-टी-टें, केवळ. तरि अवधान एकलें देइजे । ९.१. ३.२५७, ५.५३, ६.२०, १०.९६, १०.२८४, १०.२८५, ११.२३, १३.३९, १३.१०८, १३.३७७, १३.४३८, १३.८१९, १३.८३३, १५.२३६, १६.३५०, १७.३०८, १७.३३३, १८.१२९४, १८.१५८५. दूजेन विण एकलां ८.२४; एकलाचि १.१०६; एकलिया १८.१०१६; एकलेनि ८.५४, ११.४६५, १३.८३५, १४.२४६, १५.३०८, १८.१४९१; एकलेया ११.९५, —यां ६.११६, १८.११३५. एकलेपण १८.११५१, —णिचें १८.१५५५; येकला पहा.

एकलौता-ती-तें—(१) एकुलता एक. एकलौतें अपत्यें १५.१९, एकलौतें चराचर १४.१०९; एकलौतेया बालका १३.५०१. (२) एकुलत्या एक मुलाची आई. श्रीगुरु बहुतांची माए । परि एकलौती होउनि ठाए । १३.४०९.

एकवंक—एकनिश्चय, एकवाक्यता. एकरूपता, ६.३९५, १३.१७, १५.५३६. येक पहा.

एकवटणें—एकत्र होणें, येऊन मिळणें, मिसळणें. १.१७, १.२०, ६.४५८, १४.३८७, १६.२५६, १८.१११९, १८.११२४, १८.१२४८. एकवटथि ६.२४४, एकवटिति १५.२६८; एकवटलेया प्रेमा ६.४८२; मजसिं एकवटलेयां १८.१४०२; एकवटूनि ९.३३४; एकवट १०.२५, १५.२८८, १५.३१९, १६.२१४, १७.३४५, १८.३७, १८.११०२, १८.११७७; एकवटें १३.९५६, १८.७१९, १८.१६६२. एकावटणें पहा.

एकवद—एकत्र, ऐक्य. १५.७३. एकवद करुनि १८.१०३१, —होउनि १८.११३१; एकावद—त्रिजगती एकावद केली, सर्वतोमुखी आपली कीर्ति पसरविली, १८.१७०९; अहंकारेंसिं एकावदी करुनि १३.५०.

एकवला—ऐक्य. १६.३९१, १८.६४७.

एकसर—एकसारखा. एकसरी देहबुद्धि १०.२१, —भूतसृष्टि ९.११६; एकसरु निर्वाहो १३.८१२; एकसरा ११.१२२, १५.७०,

—रां ५४; एकसरिं—एकसरिं दोंदें निघति १३.२७५; एकसरीं फलें पावति १८.२४९; एकसरें, एकदम, न अडखळतां, एकसारखें, ६.१५५, ९.७९, ९.२२२, १०.२८६, ११.१७७, ११.१८५, ११.४६४, ११.६७८, ११.६८३, १७.३८१, १८.४७१. येक पहा.

एकसरणें—एकदम पुढें सरणें. तिये कांतिचेनि पाडे(डें) । एकसरे जो ॥ १३.६०५.

एकाएक—एकटाच. मार्कंडेयो एकाएकी पव्हे ११.१८६; एकाएकू चि पुरुषु १८.३३०; एकाएकु (एका एकु) गेल्यां, एकांतून एक वजा केला तर, १८.१२०६. येक पहा.

एकाकी—एकुलता, तेवढा एकच. ६.१०६. ऐकाकी, येक पहा.

एकांत—निवांत स्थान, कायमचें स्थान. बहुत-करुनि एकांतिं बैसिजे गा ॥ ६.१८०. पाउलें घेंति एकांतीं । हृदयं चि रिगे ॥ १८.९५४. १३.१९८, १८.८३०. ऐ(ए)कांतावरि प्रीति १३.६१२; एकांतु होउनि टाईल; एकांत लाभेल, १८.१३५३; टाईल हा पाठ टाईल असणें संभवतें. ज्ञानदेवींत 'टायील' १८.१३६२, असा पाठ आहे. मोक्षाचा एकांतु, ६.३२१; हृदयाचां एकांतिं १३.१३०.

एकादा, एकाध—एकधा पहा.

एकावटणें—एक होणें, एकत्र येणें, संघटित होणें. हे मार्ग तरि दोन्हीं । परि एकावटति निदानीं । ३.३८. वासना एकावटे, एकच ध्येय स्वीकारते, १४.२११; भावना एकावटलिआ ६.३९२; एकावट १.८९, १.१४७, ६.२२०, १३.४६, १८.१७१५; भूस बीज एकावट २.१३०; एकावटें सात ही पदें ७.१९२; सैन्यें एकावटें सांचलीं ११.४०८. एकावटणें पहा.

एकैक—प्रत्येक, एकामागून एक, विलक्षण असें एकेक. हें सांघों काइ एकैक । ५.४५. हें एकैक काइ सांघावें । ६.४०६. ५.१३९, ५.१५३, १०.१९७, १०.२३८, ११.१९६, ११.२०२, ११.२२२, ११.३९१, १३.७६, १३.४०८, १८.११. एकैक वेगलालें १८.६९२; एकैकाचिये लीले ११.१४५; एकैकाचेनि मनोव्यापारें १.१०६.

एकोध—एकधा पहा.

एकोल—एक वेळ. ९.२०५. एकोल एक वंकौनियां, एक वेळ पुनः सर्व संघटित करुन, १८.१३२८. येकोल पहा.

एटाल—विटाचा तुकडा, विटकर. पैशून्याचि एटालें टाकीति, छत्री भाषणाचा, निंदेचा बडिमार करतात, १६.३९९.

एणें—(१) येणें (क्रि.). ए, येतें, येईल, ६.२०५; आपैसैं ए १८.१२८; उल्लुखों ए १५.३३० (१); करुं ए १८.२२१; कळोलु ए, (जसा) कळोल येतो, १८.१३९१ (१); झांकोलें ए १८.१५९४; थोरु ए १८.२०५; दशे ए १८.४८८; दीठी पाहों ए, दृष्टीनें पाहतां येईल, १६.२०२; द्रवत्व ए १८.१५९५; नीद ए १४.१८७; बूढासि ए १५.१९९; वस्तिसि ए १५.३३० (२); वानिभेदासि ए १५.३०९; वानों ए १५.७९; विचारुं ए, विचार करतां येईल, ५.१; शरण ए १८.१३९१ (२), १८.१४०७; साहों ए ५.१६५; सूर्यु ए १८.१४५९; हाता ए १८.९००, —सि ए १८.४९९; ह्यणों ए १८.२७०, — कायि १६.३६. एं—बोधासि एं १८.११९८. एआवेआ, येण्यासाठीं, ६.४३१; एइजे—स्तुती तरि एइजे चांगवेया । १६.१८, एईल ६.३८२; एउनि १६.३६, १८.१०९; विवेकतीर्थतटा एउनि १८.१००५; सागरा एउनि ७.१२१; एउनु ११.६७५; एऊनि ९.२७८. एउं—यावें, येइना का ! कां आकाश वरि एउं । १४.१८२, एउं न ये १८.५१५; एउं लागे १०.१८०; एउं—एउं पाहें १८.२८९. एंत, येते, व्यासकृपा संजयासि एंत १५.५५५; एंतसे १०.१३७; पालटा एंतसे, बदलते, १८.३४०. एता, येणारा, एता वेगु १३.९५१; एंति १५.२९२, गाव्हणें देवों एंति १७.३२८, फलभार — १५.१९७, विश्रांती —, थांबतात, १३.१०६९; न एंति, परत येत नाहीत, १५.२८७; एंती १८.१६४४, १८.१७५५; बैसउं एंती १३.२८०; एतु—जांतु किं एतु आहे १५.१२९. एंथि—इंद्रियें मना एंथि ६.४५८; पाहों एंथि ८.८३, अहत्वा — ६.३३०. एंसी, येसील, त्रिशुद्धी एंसी

१२.१२४; ऐ, पहा. नैए—एथ हें वांचूनि काहीं। करुं नैए ॥ ३.१८८, नैए बोलों अवेवां। शरीरेंसि ॥ १५.२९४, २.२०३, ९.४१, १५.१७७, १८.११२; नां ह्यणों नैए १५.१८०, १८.१००; नैएति १५.२९६. (२) येण्याची क्रिया, आगमन (ना.) एणें ५.१०४, १५.२५३; मज शरण एणें १८.१३८९, १८.१३९०; एणें जाणें १८.९८३, १८.११६२, एणें जाणें करणें...भोगणें १५.३४०, एणेंजाणें ६.४७८, १३.४८८. (३) यानें, ह्या, अशा रीतीनें. एणें अज्ञान सांडी विआलें। धर्माधर्म जें ॥ १८.१३८०. १५.३३९. एणें ज्ञानें १८.५३०; एणें दलभारु साचु १.१२४; एणें उपायें १८.१३७०; एणें कारणें, कारण पहा; एणें नांवें, नांव पहा; एणें प्रसाद-बलें १८.१३७८; एणें मानें, मानणें पहा; एणें मेलें १३.४६३; एणें शास्त्रेश्वरें १८.१२३०.

एतुल—इतका, एवढा, असा, येथला. एतुला ना तेतुला । १३.११०६. ६.१४३, ६.३९१, ९.१२९, ९.४५९, ९.५२१, १०.३४, १०.११७, ११.२६८, ११.५०३, १३.९४९, १५.३३८, १८.९०, १८.१४५, १८.१२३८. एतुला अपराधु ११.५४३; एतुले दिवस ११.५०५; एतुले वेन्हीं ११.५६, १३.४३६, १३.९९२; एतुलेन ६.३८०, —लेनि—लेंनि ३.४६, ३.२६४, ४.१५५, ६.३५१, ६.४६७, ९.१५५, ११.१०, १२.१०२, १३.६७४, १३.१०८३, १८.१४०६; ऐतु-लेनि १३.१०४३, एतुलेनि असा पाठ संम-वतो, ज्ञानदेवींत 'येतुलेनि' १३.१०४९ असा पाठ आहे. एतुलेया साठि १३.९०२; एयां एतुलेयांतें १३.१५०; एतुलाल—एतुलालिए ६.३४३, —लेया १७.२७. येतुल पहा.

एथ—येथें, या ठिकाणीं, या प्रसंगीं, या जगांत. तूं कोणु पां एथ कैचा । ११.२८३. १.३५, १.३७, १.३८, १.७५, १.७८, १.९६, १.९८, १.१००, १.१०७, २.९६, २.१४६, ३.१५७, ३.१८८, ५.६५, १०.२७९, ११.१५३, ११.६२८, १५.३४९. एथिचा अभिप्राय १८.१२२३; एथिची गोडी ६.२८;

एथौनि १.३३, १.३४, १.१०९, ११.६०४, १५.१७४, १५.२७०; एथौनियां १.११३, २.२०२. एथ, या जगांत, १.२१०, १५.३४३, एथ अथवा स्वर्गि १५.३३६.

एर-री-रें—(१) हा, तो, इतर, दुसरा, निराळा, बाकीचें. मग स्तन्य दे एरि ॥ ८.१२. एकु मीवांचूनि एरु वाळु । केलें जिहीं ॥ १०.१२५. एरि जे दुसरी । संपत्ति कां आसुरी । १६.२६४. शिर लोटिलेयां जैसें । एर आंग ॥ १८.१२७. तेणें ब्रह्म एक आथि । एर आषवी चि आंति । १८.९९६. तेथ एरीं एर देखे । आपणपें जैसें ॥ १८.१५७४. १.१४६, २.२४३, २.२५७, २.३०७, ३.३७, ३.४४, ३.५९, ३.२१५, ५.७२, ५.८०, ६.८०, ७.२४, ८.२६, ८.३७, ९.११३, ९.१४२, ९.२३३, ९.३९२, ९.४६५, १०.९५, १०.३०८, ११.१२, ११.९६, ११.४५१, १३.८११, १४.४३, १४.२५५, १५.४८, १५.८८, १५.३०२, १५.३८७, १६.२४, १६.१८१, १८.२२८, १८.५९२, १८.८१६, १८.९२८, १८.१०२२, १८.१३५१, १८.१६२६, १८.१६७४. एरु, एरें, अर्जुनास उद्देशून, ६.७, ८.५३, ११.१५२, ११.१५६, १३.१०८७, १८.२८३, १८.२८८; एरें, चतुर्भुज मूर्तीस उद्देशून, ११.६२६; एरांचेनि पाडें, शत्रूंच्या (पांडवांच्या) सैन्याशीं तुलना केल्यास, १८.१६१०; एरी कलशिचें एरीं, एका कळशींतलें पाणी दुसऱ्या कळशींत, १३.११३९; एरी मोहरा केलियां, त्याच्या उलट केल्यास, १३.८४७; एरी मोहरे नलिका भविनली, पोपट पहातो त्या दिशेनें नळी फिरली, ६.७६; एर-एरां, यांना व त्यांना, १.२५१; एर सामान्य सकल ३.१५७; एक...एर १३.६१९, १८.५५०; एका...क्षर एरातें...अक्षर १५.४४३; एका गौतमासी...एरां समस्तां १७.९०; एरी कडे १५.११८, एरीकडे ६.२२१, ११.२९१; एरी विषि १३.७९८; एन्हीं हीं दिशां, इतर दिशांतही, ५.८६. (२) एरवीं. एर सिद्ध तैसा येथें। उपायें मीं ॥ १८.१२२२, तसें पाहूं गेल्यास, योग्य उपायांनीं

मी सहज प्राप्त होईनच. एर काह्या, तर मग कां बरें?, १८.९४२. येर पहा.

एरझार-एरिझार—येरेजारे करणें, हेलपाटे घालणें. पथिकांचिया एरिझारा। सवें एणेंजाणें धनुर्दरा। १३.४८८. ६.६२. येरझार पहा.

एन्हविं—नाहीं तर, जर कां, तसें पाहिलें तर. तेया अडिनांव पुरुष। एन्हविं स्त्री ना नपुंसकु। १३.९७६. ६.२३८, ६.२८८, ७.११२, ७.१७७, ७.१९३, ८.१५, ९.२५, ९.९२, १०.१५१, १०.२७९, ११.९४, ११.९५, १३.३१६, १३.४५५, १४.४२, १८.१८७. एन्हविं तन्हीं ६.३९२, ९.३११, १०.२९०. यन्हविं पहा.

एव-व्ह-डा-डी-डें, एवढा-ढी-डें—आकार किंवा प्रमाण दाखविणारा शब्द. निरालंबिची वाडी। त्रिभुवना एवडी। १३.४५. किं विषयज्ञानें होये। गगना एवडा ॥ १४.१५२. एवडा ग्रंथसागर १८.१७५९; एवडा विश्वाभासु १८.२०९; एवडिया मूर्ती ११.२८२; बोला एवडा श्रोता १४.६३; एवडी प्रसन्नता ११.६०३; एवडी महिमा १८.५२२; एवडे थोर सागर १८.१३६८;

परि ऐसें हें एवडें १३.७१; एवडें झाड १५.२०८, —ध्यान ११.६०२, —भरितें १८.२८७, —भाग्य १३.५, —भारी १८.७८१; क्षीरसागरा एवडें १८.१४६६; नरदेहा — १८.६१३. एव-ढा ढी-डें—मा आत्मेयां एवडिया प्रिया। वालभैला जो धनंजया। १८.६४०, एवढेया लाभाचा उपावो १६.५१. एव्हडा-डी-डें—एव्हडी विश्वपरंपरेची वेलांडी १५.२५१; परि सिंपी चि एव्हडें १५.१०५; एव्हडें एक सौभाग १५.१७.

एवाका, एवांका—अधिकाराची व्याप्ति, सार. महासिद्धांचा एवाका १८.१२३६; एवांका—एवं भारताचा एवांका। आणूनि अक्षरा एका। १८.१६३८, तात्पर्यांचा एवांका १८.१४४५. आवांका पहा.

एव—यश. एषा येती, यश मिळवितात, ४.९.

एसणा-णी-णें—असला-ली-लें. संसारा एसणें थोर बोझें। फेडिलें जगाचें ॥ १८.१४६०. एसणी हे हिंसा ३.५; एसणें ढेंडें १८.२८७; एसणें तीव्रपण ११.२९५; एसणें पतन १.२६०, —हें पतन २.३३०; मेरु एसणें ढिसाल ६.९२. येसणें पहा.

ऐ

ऐ—येत. माधारा कमलकोशा। ऐ चि ना ॥ १४.३११.

ऐकाकी—एकाकी पहा. स्वप्निं ऐकाकिया आपणपें, स्वप्नांत आपण एकट्यानेंच, १५.१०७.

ऐकी—एकत्रित केलेली. आपुलिया ऐकी सत्ता, आपलें एक झालेलें अस्तित्व, १८.१०६९.

ऐक्य—अद्वैत, सारखेपणा, एक होणें. ऐक्याचें ऐक्यपण सरे। जेथ अद्वयकणु हीं विरे। १८.९९९, ज्ञानदेवी—‘हि विरे’ १८.१००५. ४.११७(२), ६.११८, ६.१८९, ७.१११, ८.४४, ८.६१, ९.९९, १३.१४६, १३.१०५१, १४.३९२, १८.१०७८, १८.११३४, १८.१२४६, १८.१३५४, १८.१३९०. ऐक्याचिये उतारां ७.९६; ऐक्याची कुलवाडि ७.१७४; ऐक्याचिया दीठी ६.३९७; ऐक्याचां परिवरीं १८.१३३६; ऐक्याचिये मुठी माझिवडें १८.९५६: ऐक्याची

उतली आहे ८.६३; ऐक्याचलाची बुंधी, ऐक्याचें आच्छादन, ऐक्यांत समावेश, ६.३९८; ऐक्यतेज ६.३८३; ऐक्यबोध १७.३८०, १८.५४२; ऐक्यभाग्य—चराचर-क्यभाग्य, स्थावर जंगम सृष्टीचें एकवटलेलें ऐश्वर्य, ८.२६६; ऐक्यभाव ४.११७ (१), १५.२; ब्रह्मैक्य १८.१०६६; मदैक्यगाविं १८.१२१५; मना आणि बुद्धिचें ऐक्य, हें योगाचें सार, २.२७३; योगसंन्यासा ऐक्य ५.३०; सांख्यीं...योगीं...ऐक्य ५.२९. ऐक्यता—ऐक्यता पावति ३.३९; ऐक्यते ये १३.९३२.

ऐर—इतर. ऐरिं, इतरांनीं, १८.९०९.

ऐल—अलीकडे, जवळ, पूर्वी. मोक्षाचां ऐली द्वारीं १८.८९२; ऐली चि थडी १३.८४०, १८.२५३, ऐली थडिये ९.४१५. ऐली चि — ७.९४:

ऐली वदनीं ११.४१६; फलणेयां ऐली
कडे १८.९२१; मरणा ऐलीकडे ९.३६१;
ऐलपणा...परत्व १८.११३०.

ऐलाडि—या बाजूला. मागौति ऐलाडि ६.१९१.

ऐश्वर्य—वैभव, प्रतिष्ठा, ईश्वरगुण. तुज ईश्वरेश्वराचां
ठांई. ऐश्वर्य केलें ॥ ११.५६२. ९.८६, ११.४७,
११.१७८, ११.६१८. ऐश्वर्यतेज ११.१८५,
ऐश्वर्ययोग ९.९१, ११.१६३; ज्ञानवैराग्य-
ऐश्वर्य ६.३७.

ऐसा-सी-सें—असा-शी-सें, अशा प्रकारें,
रीतीनें, सारखें. विरिदांचे दादुले जाले। हीवां ऐसे ॥
१.१३५. १.७३, १.११२, १.११४, २.४५,
२.१५२, ७.४१, ८.२८, ८.५७, १०.९५,
१०.२८७, ११.१०६, १५.३१२, १६.२३४,
१८.७९०, १८.७९८. ऐसा उवाइला २.३७२,
—परितोषें ९.३८९; ऐसां ६.२०, ६.४३२ (ऐ),
७.५०; ऐसिं ऐसिं १३.२००; ऐसिया आशा
१३.७३७, —ओजा ७.४८, —गोठी १६.२०२,
—वाटा ८.२३६; ऐसिया ऐसिया परी
१३.११२८, —परीं १३.५३९; ऐसी ऐसी
१३.१९३; ऐसिये परी १५.५०६, —विवंचने-
पुरतें ६.३०९; ऐसीऐसीया १३.५९०; ऐसीं-
ऐसीं १४.२५२; ऐसीसी १७.२१२, १८.८२०;
ऐसे आणिकही १.१०८; ऐसे हे अकरा १०.९२;

ऐसें, अशा प्रकारें, रीतीनें, ८.६१, १३.५४७,
१५.३११, १५.३५२; जें ऐसें हीं ८.१६;
झोलु ऐसें मानूनि ८.५९; मी चि ऐसें १०.२८१,
मीं ऐसें १५.३१०. ऐसेन २.२०५, १३.४३५,
१३.९४७, १५.१३१, १८.१०२५; ऐसेनि
१.६१, ८.५१, ९.१९९, ९.३६०, ९.४११,
१०.७१, १३.९५१, १५.३५८, १५.३७३,
१८.१३५२; ऐसेनि धनें, अशा प्रकारें
मिळविलेल्या धनानें, १६.३४९; ऐसेया वरि
१५.३७९; ऐसेयां १५.३१६, ऐसेयांतें २.५४.

ऐसेस-ऐसैस—अशा अशा प्रकारचा. १३.३९८.
ऐसेसे वाडु १३.६६; ऐसेसेयां अपराधां
११.५६४; ऐसैस—ऐसैसा आडाड १८.२९०,
—व्यापार १८.३३९; ऐसैसां कमीं १४.२३२;
ऐसैसी ख्याति १५.४८३; ऐसैसें १५.५०२,
१६.१३, ऐसैसें संपत्तिमीसें माजणें १६.२२७.

ऐहिक—अहिक पहा.

ऐहेर—अहेर. ऐहेरा दीठि घालूनि १७.२८५;
ऐहेरा वाऱ्हीं आववें नागवीति १६.३८५.

ऐहेव—अहिवा, सुवासिनी. आववेनि गांव(व)दारी।
ऐहेव जैसी ॥ १३.८२०. वर वर पतिपरायणत्व
दाखवून दारोदार फिरणारी वेश्या हा अर्थ
संभवतो. याच अर्थी ऐहेवपणे(णें) १६.३७५
पहा.

ओ

[ओ—महानुभावी व वाराव्या व तेराव्या शतकां-
तील कांहीं जुन्या वाङ्मयांत ओ, ओ व वो हीं
अक्षरें पर्यायानें येतात. येथें ओ व ओ चीं रूपें
निराळीं दिलीं आहेत. वो चीं रूपें व या
अक्षराखालीं दिलीं आहेत.]

ॐ, ॐ—ब्रह्मनिदर्शक अक्षर. अ विष्णु, उ शिव,
म ब्रह्मा या देवांचें निदर्शक. इतर ठिकाणीं अ
वैश्वानर, उ तैजस, म प्राज्ञ मिळून ॐ असें
अतर्क्य अवाच्य ब्रह्माचें निदर्शक म्हणून दिलें
आहे. अकार, उकार व मकार यांचें गणेशावर
बसविलेलें रूपक १.१९ व २० मध्ये पहा.
ॐ नमो आद्या । १.१. ८.११५. अंकार—जेया
अं(अं)काराचिये कुंसी । आखरें होति अकारां

येसीं । जियें उपजत वेदेंसीं । उठिलीं तीन्हीं ॥
९.२७५, ६.३०३, ८.११४, ९.२७४,
१७.३५४, १७.३६४, १७.३७०, १७.३८१,
१७.३८८; अंतत्सत्, ॐ तेंच हें खरें सत्य,
—ब्रह्म, १७.३९८; अंतत्सदाकार १७.३४०;
अंनमो १०.१.

अंइचिलें—एवढेंसें, कमी. १.११९, ज्ञानदेवींत
'वरचिलेनि पाडें' असा पाठ आहे.

अखट, ओखट—वाईट, ओंगळ, अमद्र. अखटे
बोल १८.१३९५; अखटें १.२०९, २.२०५,
९.५१०, १०.५५, ११.४७४. अखटेनि
२.२९९; अखटिया क्रिया आदरी १८.६६२;
ओखटा ५.१२६; ओखटी ९.४३९; ओखट पहा.

अखद, ओखद—औषध. रोगावर योजलेली वनस्पति, मुळी, मात्रा, रसायन इ. अखद—नातरि आयुष्य पुरलें आहे। तरि अखादिं हिं काहिं नव्हे। २.६७. १५.२३१, १८.१३१, १८.१५४, १८.७०३. **ओखद**—जीउ न निगतां ओखदा। धांविजे जेवि ॥ १३.५४६. **ओखध**—आदिं चि साखर आवडे। आणि ते चि जरि ओखधा जोडे। ४.२१६. **अषध**—देखें रोगातें जीणावें। अषध तरि घेयावें। ३.१९, अषधेंसीं उदासपण ९.४८७; कालज्वर अषध न मनी, कालज्वर औषधाला जुमानीत नाहीं, औषधाचा उपयोग होत नाहीं, १८.६०१; दोखु अषधा नाहिं, थोडासुद्धां दोष नाहीं, ९.१९८. **ओषध**—कां ओषधाचां कडवटपणीं। जैसी अमृताची पुरवणी। २.८९, दिव्योषध, परि मात्रेचेनि मापें। दिव्योषध जैसें घेपे। १८.७७१; **रसोषध**, आपला गुण दाखवून आपोआप उतरतें, १८.१०७३. **अषधी** अमृतासारिखी अषधी। निर्वाणिची ॥ २.८६. **ओषधी**, यज्ञांत किंवा रोगनिवारणास योजलेली वनस्पति वगैरे, सोमादि ओषधी विविधा। ९.२६६, कां फलौनि शुष्कां होणें। ओषधीचे(चें) ॥ १६.१०५; **दिव्योषधी**—महारोगीं दिव्योषधी न विसंभिजे १८.९४६; **सर्वोषधी**—सर्वोषधींचे आगर भरीतुसैं, सर्व वनस्पतींना चंद्र पोसतो याला उद्देशून १५.३७२. **औषध**—तेया औषधातें काइ वैरी। जिव्हा न ह्मणे ॥ ६.३६२, परिणामीं हितकर असलें तरी जिभेला औषध रुचत नाहीं याला उद्देशून; औषध घेंत खेअ आपुला थाअ लाभे काइ, औषध घेतांच गुण येतो काय? १८.९९२. **वोखद** पहा.

अग—ओघ, आवेग. जाणिवेचिये अगें, ज्ञानाच्या ओघानें, आवेगानें, ७.१७६.

अगरणें, ओगरणें—अन्न वाढणें. भूकैलेया पासीं। अगरिलें षड्सी। १८.१००१. ९.४३६, १८.१४६८. राया अगरिलें १५.२१७. **अगर**, वाढलेलें अन्न, आत्मबोधाचेया अगर ४.१०६. **ओगरणें**—हें असो तेयां बोलाचीं ताटें भलीं। वरि कैवल्यरसें ओगरलीं। ६.२२; ओगरुनि ठेविलें ८.११; **ओंगर**—रोग जाये दूधें ओंगरें। तरि नीबु कां पियावा ॥ ४.२२०, दूध पिऊन जर रोग

जात असेल तर कडुनिंवाचा रस कां पियावा? **अघ, ओघ**—ओढा, प्रवाह, क्रम. जन्हीं सरिता अघ समस्त। परिपूर्ण होउनि मिलत। २.३५७. १५.२६९, १८.१०३३, १८.१२१६. **अघाचेनि** मेलें, ओघामुळें, १५.३०६; **अघु** सांडूनि गंगा १४.३५०; **गंगे-यमुनेचे** अघ ११.६; **गंगेचेनि** अघें १४.३९६; **विधिचेनि** अघें आलें १८.६९६; **समुद्र कां** अघि पडिला, (वाफेनें मेघरूप झालेला) **समुद्र ओघरूपानें** वाहतो (व पुनः समुद्ररूप होतो), ६.३०७; **उगात्रिं...अघि** १३.३००. **ओघ**—जैसे सरिता ओघ समरत। समुद्रामाझि मिलत। २.१७५, ४.४८, ११.४१८; **शृष्टि-संचाराचेनि** ओघें ७.६८; **कर्तव्य हें** ओघें आलें ३.१४४. **वोघ** पहा.

अज—तेज. १८.११११. **वोज** पहा.

ओजणें—प्रकाशित होणें, आंगीं तेज, सामर्थ्य येणें. म्हणौनि जे बुद्धियोगें ओजले। २.२७७. **ओजा** घालीं, ओज, प्रकार, रीत, ६.१८३; **ओजा** प्रवर्तें ७.४८.

अझीलपण—भारत्व, भार. फलाचेनि अझीलपणें १५.१९८.

ओझें, ओझें—भार, जबाबदारी. संभावितपणाचें ओझें १३.१८४. देखें पुढिलार्थे ओझें। जरि आपुलां माथां धेइजे। ३.१७४, अहंभावाचें ओझें ७.९५; **गृहस्थाश्रमाचें** ओझें, ६.५०.

अटंगणें—अवलंबून राहणें. आझि तनुमनुजीवें। तूझेया बोला अटंगार्वें। ३.१२. **वोटंगणें** पहा.

ओडण—आच्छादन, निवारण्याचें साधन. आगा वरिपडतां पापाण। न सुवावें केवि ओडण। ९.४८७. **वोडण** पहा.

अडवणें, ओडवणें—प्राप्त होणें, पुढें करणें. अडवणें, आणि भीं दोन्ही हात अडवीं। ९.३७९. किं आत्मराजाभिये सभे। गीते अडविले खांबे। १८.१६४४. **अधिकाराचेनि** अडवलेन विण ६.३३९; **उपदेशु** अडवला ३.९; **युगांत** अडवलें होतें १.१६०. **ओडवणें**—मुख ओडवी ९.१५. **नोडवणें**—नोडवे ७.१८०, १८.७१९, १८.१०६८. **वोडवणें** पहा.

अडियाण—योगांतील मल. उडडियाण व जालंडर

असे तीन बंध आहेत त्यापैकी दुसरा बंध.
६.२१०.

अंतणें, ओतणें—धातूचा रस तयार करून साच्यांत ओतून विशिष्ट घनाकार देणें. अंतणें—मग को(कों)दली ठाये रसें । अंतलेनि ॥ ६.२४९.
ओतणें—जे अमृताची जाणों ओतली । ५.१७१,
जग...माझे चि ओतलें, (मी, रस) माझ्याच रसाचें ओतलेलें, ९.२९८; रूपडें ओतलें आहे ६.१२०; समरसाचे ओतले, ओतलेले, ५.१३६. वोतणें पहा.

अंत—ऊत, पूर, पूर्णपणें भरलेलें, सर्वत्र. कां कल्पांतिवेया पाणियां । काइ अंत भरताति धनंजया । १५.३०५. नेत्रयुगुलिचेनि अंतें १८.१५४१. अंतप्रोत—अंतप्रोत पटी (टीं) । तंतु जैसा ॥ १०.२४४.

ओतपली—कोवळें उन्ह. ज्ञानाची ओतपली पडिली ७.१२८. वोतपली पहा.

अंतिव—अंतणें पहा. ६.३२७. विकल्पाचें अंतिव ८.१४३, सिद्ध रसाचें—६.२५५. वोतणें पहा.

अथिजणें—पातळ होणें. विश्वाकारें अथिजलें ९.६५. वोथिजवणें पहा.

अपणें—देणें, अर्पण करणें. जें इंद्रियां अ पे भा(मा)तें । ६.३५२. जे अपले माझिये चित्तें । ९.३३१. वोपणें पहा.

अपासिरा—ओपसर, रत्नें उठून दिसण्यासाठीं रत्नाखालीं बसविलेला वर्खाचा चकाकणारा तुकडा. येथें, संबंध या अर्थी. उपाधिचा दूसरा । घालितां अपासिरा । १५.७६, उपाधीमुळेंच अदृश्य (१५.७५) दृग्गोचर होतें, नामरूपाचा संसार बनतो.

ओभाणें—पूर, वेग. कर्मां अकर्मांचीं ओभाणें ७.७१; पाणियांचेन वहिलेपणें आझूं ओभाणें न धरिती, निरनिराळ्या बाजूंनीं पाणी येत असल्या-मुळें पूर असा कधींच भरून स्थिर होत नाहीं, म्हणून या मायापुरांत तरणें कठीण. ७.७९.

ओरपणें—ओरबाडणें. शिरांचे हीर ओरपे । ६.२३४. ओरपणें पहा.

ओरस—उत्साहाचा, प्रेमाचा अतिरेक. आर्त्तांचेन ओरसें १८.१७४०; ओरस पहा.

अलखणें, ओलखणें—ओळखणें, चिन्हांनीं जाणणें, पारख करणें. अलखणें—२.१२४, २.१२५, ३.६६, ३.७४, ४.२३, ४.७१, ४.९५, ४.१०४, ११.२८८, १३.२३६, १८.५४५, १८.५५८. अलखां ए, ओळखतां येतो, येईल, १५.३३०; अलखां केवि, आम्हीं कसें ओळखावें? २.२८७; गुणकर्म अलखौनि ३.१७८; अलखण १३.८९; अलखणें १५.२५३; अलखी १३.२०१. ओलखणें—मनोगत ओलखे । मुंगियेवें ॥ ६.२६९, जो विष अमृतें ओलखे । ८.२३९. ४.८९, ६.३६६, ७.५२; साच लटकें ओलखावें ८.२३७; ओलखावेयाची संज्ञा १०.२८७; ओलखी—तिथे ओलखी चि सरिसें । ६.३६७, अनोलख १३.८४२, १८.१३१, —जाली १८.५४०; अनोलखपण फीटलें १०.१४६; अनोलखि फीटली, परिचय झाला, ९.२७३; नोलखणें—जैसा वायसीं चंद्रु नोलखिजे । ६.२९, ४.१९९, ५.८९, ५.९८, ११.५३३. वोलखणें, सनोलख पहा.

अलगणें, ओलगणें—सेवा करणें, आधार घेणें, भेटणें, मिळणें, प्राप्त होणें. तें संकल्पाचें आंगण । अलगति सिद्धी ॥ ८.९. जन्मशक्तीं अलगिजे ९.२०५; पाए अलगे ११.७२, पाइकी—१४.२०६; मज पसायदान अलगे १६.४७०; वनश्री रितुपतिचें द्वार अलगे, वनश्री वसंताच्या दारीं उभी राहील, ३.१००; अलगौनि ४.१६४; अलग, सेवा, १३.४२३; अलगणे—रस अक्षरांचे अलगणे होति, रस अक्षरांचें अधिकरण (१३.१) होतील, अक्षरें रसपूर्ण होतील, १३.३. ओलगणें—ओलगावा ६.१३८; ओलगे ९.३२१. वोलगणें पहा.

अलंङणें, अलांङणें—वरून पलीकडे जाणें. कर्मकडा अलंङौनि १५.२४८; नोलंङणें—समुद्रीं रेव नोलंङावी । ९.२८१, कर्मरेखा नोलंङिता (तां) ६.५१. अलांङणें—जरि मुंगी मेरु अलांङी । ७.९२, १४.५१, १८.१५५५; अलांङिजति १३.४१५; नोलांङणें—मशका नोलांङावे चि गगन । १०.६५, मुंगिये मेरु नोलांङावे । १३.२५९, १३.२४५, १३.२५८, १३.६९८; रेखा

नोलांडितां १८.१२४. वोलांडणे पहा.

अलणें, ओलणें—द्रव पावणें, ओलें होणें.

हृदयाकाश सारस्वतें अले ९.२८; अल, द्रवत्व, ओलसरपणा, शारदियेचेनि अलें ६.२५८; अलावा, सहृदयता, ९.२८५, ९.२८९, ११.५०८; कामाचा अलावा १६.३२२, ज्ञानाचा—१३.३५३, निजवृत्तिचा—३.२१३, वैराग्याचा—१८.१००२; शास्त्रअलावा १८.१४४३. ओलणें—जें धूम्ररजाचें गगन। ओललें आहे(हे) ॥ ८.१४८. ओलावणी ४.२१० हा शब्द ओवालणी असणें संभवतें, ज्ञानदेवींत 'वोवाळणी' ४.२१३ असा पाठ आहे. ओलावा—जरि पुण्याचा ओलावा। नाशिल्ल ॥ १.२३२, ९.४४४; विवेकाचा ओलावा ९.१८८. सर्वज्ञतेचा ओलावा ८.२६८. वोलणें पहा.

ओलांतरणें—उशीरामुळें गमवणें, फसणें. ऐसा ओलांतरला काजीं। ६.४३५.

अलिंवा—वाळवी. पाताल लंघीति अलिंवे १८.६०६. वोलिंवा पहा.

अलि—ओळ, रेपा. पाउलाची अलि, पावलांचा ठसा, ६.२९७. वोलि पहा.

अलिवटा—ओलिंवठा, रहदारीची वाहती वाट. जन्ममरणाचा अलिवटा ८.१४२, ज्ञानदेवींत 'वोळिवटा' ८.१४४ असा पाठ आहे.

अवंडणें, अवांडणें—मागें फिरणें, परत फिरणें. मग अवंडति स्वर्गस्थ। पूर्वपुरुष ॥ १.२५२. अवांडणें—ते अवांडिली देखां। बूढाति ए ॥ १५.१९९, फलभारानें वांकलेली फांदी बुंध्याकडे येते; ऊर्ध्व दूणें अवांडेल, वर जाणारें झाड तितकेंच (दुप्पट) वळून परत मुळाशीं येतें, १५.१९८. वोवांडणें पहा.

अवर—खोली, कोठडी. जो आत्मबोधाचेया अवरां। पवळला असे ॥ ६.६२. वोवर पहा.

अवालणें—ओवाळणें, शेवदीपें अवाली। निरंतर ॥ १३.३८८. सोहंतेजें अवालूं। १५.७. वोवालणें पहा.

अवी—साडेतीन चरणांचा, पहिल्या तीन चरणांत अ यमकें असलेला, छंद. १८.१७२०.

अवियेचेनि बंधें १८.१७२१. वोवी (?) पहा.

अवध-धी, ओवध-धी—अखद पहा.

अस—निर्जन, ओसाड. मागां अस फूल देंठीं। ९.४०९, येथें वासाशिवाय या अर्थी. वोस पहा.

असणणें, ओसणणें—ओष्णावणें, झोपेंत बोलणें, बरळणें. असणणें—असणाण, झोपेंत बरळतो, १५.४५८; असणातिथा—असणातियांचां ग्रंथिं, कांहीं तरी बाष्कळपणें लिहिणारांच्या ग्रंथांच्या अभ्यासानें, १५.३६२. ओसणतां हीं, बरळला तरीही, ८.६.

असंडणें—दुर्लक्ष करून टाकणें, हेळसांड करणें, मर्यादा टाकणें, वरपर्यंत भरून ओतणें. देवें चिंतामणि लेखजे। किं तेथार्ते वोसं झणीनि असंडिजे। ११.६१६. ३.५४, ३.१४४. असंडुनि १.२४०, असंडुनि २.६१; अवहेरुनि असंडिति ३.१९१; आनंदामृताचें भरितें असंडत १८.१५४१; भरुनि असंडत असे १५.५५५. वोसंडणें पहा.

असरणें, ओसरणें—कमी होणें, मागें हटणें, संपणें. नातरि गुरुकृपे सवें। असरलें प्रपंचजात आववें। ११.६४६. माघांतें असरलें १८.१४१०, - असरे ४.१४८. ओसरणें—गेवु उदार परि ओसरे। ९.२०४, आकाश हें ओसरो। १३.४९४. वोसर पहा.

असाण, ओसाण—पुरांत वाहून आलेली वस्तु. सात्विकाचें असाण १०.१०८. ओसाण—सुखदुःखांचीं ओसाणें ७.७१.

अहटणें, ओहोटणें—कमी होणें, मागें सरणें. अहटणें—तेथ अपातु आंतुलीकटे। अहटों लागें ॥ ६.२००. धैतन्य चढे ना अहटे। १५.३५८. अहटु पडे १८.१०८७, - न पडे ११.१५४. ओहोटणें—नोहोटे, दुःखी कष्टी होत नाहीं, १३.४९५.

ओहिरी—खोली, आवार. निश्चयाची ओहिरी ८.६०.

ओह्या—हांकेस ओ देणें. नालवितां उठी। ओह्या झणीनि ॥ १४.१८०. वो पहा.

औ

औठ—आउठ पहा.

औत्सुक्य—उत्कंठा. औत्सुक्याची दाटि
१८.१५४२. उत्सुक पहा.

औदार्य—उदारपणा. ११.९८, १८.१३६९,
१८.१४४६. औदार्याचा कुठ्ठा ५.१२, - ची
संपत्ति १०.२५५; यशश्रीऔदार्य ६.३७.
उदार पहा.

औद्धत्व—उद्धटपणा. औद्धत्वे उंचावे । अहंभा३० ॥
१६.३८९.

औपाधिक—उपाधियुक्त, मायात्मक. तैसा उपाधि-
नाशि न दीसे। औपाधिकु फुरे ॥ १५.४६६, उपाधि
नाहींशी झाली कीं तो दिसत नाहीं, मायेमुळें आहे
असें वाटतें. १५.४३७, १५.४६५. उपाधि पहा.

औपध—अखद, ओखद पहा.

क

कांकण—कडें. सकंकण बाहु १८.१४०९. कांकण
पहा.

ककारांत—ककाराचा, सुपुम्ना-नाडीचा शेवट.
ककारांत फोडी, ककारांतून प्रवेश करते, ६.३०२;
ककारांतीची खिडकी उघडिली १२.५२.

कक्ष—कूस, बाजू. शैलकक्षाचीं कंदरें, डोंगराच्या
बाजूच्या दऱ्या, गुहा, १३.६११.

कक्षा—कांख, वादविवादाची बाजू, आक्षेप.
कक्षे सूदली, बगलेंत मारली, ११.६१,
हिरण्याक्षानें पृथ्वी समुद्रांत नेली तेव्हां विष्णूनें
वराहावतार घेऊन त्यास मारून पृथ्वीचा उद्धार
केला ११.६२. सिद्धांतकक्षा १८.१२३६.

कंचुकित—झग्यानें आच्छादलेलें. रोमांचीं आपाद-
कंचुकित जालें, सर्वांगावर रोमांच आले,
९.५२२.

कट, कटा—(१) कष्ट, दुःख, यातना दाखविणारा
उद्धार. कट रे, अरेरे, १६.४१८. कटा, अरेरे,
हाय हाय, आहा कटा अखटें । ९.५१०, ११.३८५,
अर्जुनु हागे कटा ११.४४७; कटाकटा ११.३९५;
कटारे १३.५३८. (२) वांकड्या दृष्टीनें
साभिप्राय पाहणें. कामिनीकटाक्षु १४.१६९.

कटक—सैन्य. रावो तेथ कटक । १८.१६१४.
१०.३५. कालरात्रीचीं कटकें ११.१९६;
विषयांचिं कटकें १२.४६.

कटणें—दुःखी, कष्टी होणें. संसारसीणें कटले
१७.३२८.

कटार—कट्यार. जरि मैत्रें चि वैरी मरे । तरि
वायां कां बांधावे कटारे । ४.२२०.

कटाह—कटोरा, आकाश व ब्रह्मांड उलट्या
कटोन्यासारखे दिसतात म्हणून त्यांस हा शब्द
लावतात. ब्रह्मकटाह १.१४७, ११.१२०,
११.१३३, ११.१४९, ११.३००, ११.४२५;
ब्रह्मकटाहाचिं भांडारें ११.२६४; ब्रह्मकटाह-
धात्री, सर्व विश्वाचें पालनपोषण करणारी दाई,
१०.१३६.

कठिण-न—घट्ट, अवघड, कठोर. कठिण—
३.२१४. काठिण्य—काठिण्याचा क्षोभु
१८.७८५. कठिन—ऐसें कठिन कोवलेपणें ।
स्नेह देखां ॥ १.२०२, कठिनें बोलें ११.४४८;
वज्रापासौनि कठिन १.१९९; मृदु आणि कठिन
२.११५; कठिनपण ६.१८७; काठिन्य
१८.७५१.

कठोर—अवघड. क्रिया कठोर तऱ्हीं, क्रिया
अवघड असली तरीही, १८.९२७.

कड—बाजू, दिशा, कांठ. अव्यक्ताची पैली कड
१३.११३५. अहोरात्राचा पैलकडु, दिवस-
रात्रीच्या पलीकडे असणारा, १६.१६; कर्म
आरंभाची कड १८.१८३. कडा-कडां—
बाजूनें. कव्हणी कडां ११.३६८, १८.२०९;
तेया कडा १७.१९१; देवलविसेंया कडां
१८.४४२; पैलीकडां १८.१७५९; मागिला
कडां १८.४६५, मागिली कडां १८.१०३५;
माझिया कडा १६.४६९; वरिचिली कडां
१३.४७०. कडिल-कडील—जीवाप(पै)ली-
कडिली ७.११५; पैलीकडील १०.१३४.
कडूनि—चडूंकडूनि २.२०४. कडे—कडेलग

६.५६; शब्दापुढें सुटा किंवा शब्दास जोडून, त्या त्या पार्शी, वाजूनें, दिशेनें, या अर्थी व इतर संबंध दाखविण्यासाठीं, अडली कडे ९.५१; अधर्मा कडे १८.८३२; अभ्यंतरिली कडे १३.३८४; आंगभोगा कडे १३.२०९; आंगा कडे १३.१८७; आत्मेया कडे १६.११०; आंतुली कडे १४.३०, १७.१२९, आंतुलीकडे ६.२००, ६.२०४, ९.५०६, १०.१९८, १४.२०३; उपनिषदांकडे १३.८२४; ऊर्ध्वा हि कडे १५.६०; एकी कडे १८.१६७०; एकीकडे, एका बाजूस, एकत्र, ११.१६८, १३.६१८; येकि कडे ११.२३८; एरी कडे १५.११८, एरीकडे ६.२२१, येरीकडे १७.२७८; ऐली कडे १८.९२१, ऐलीकडे ९.३६१; कवणी कडे ११.१८४, ११.२०३, कवणीकडे(डे) ६.१४४, कव्हणी कडे ११.१९३, १५.२३९; काम्यकर्मा कडे १८.८९४; कोणही कडे १५.५२२, कोणहीं कडे ११.२६८; चौहीं कडे, सर्वत्र, ११.१९२, चौहींकडे, ११.३८६; जीउतीतिउती कडे, जिकडे तिकडे, ११.३३९; त्याचप्रमाणें इतर ५.७४, ६.२११, ६.३१३, ७.८३, ७.१२९, ८.१०९, ९.७६, ९.२३३, ९.३२३, ९.३७९, ९.४८८, १०.७२, १०.१६७, ११.२५०, ११.२६२, ११.२७१, ११.२८८, ११.३८६, १३.२२, १३.४८, १३.८२, १३.३२२, १३.४८४, १३.५०३, १३.५१८, १३.१०८२, १३.१०९४, १४.२४७, १४.२६७, १५.१३४, १६.१४८, १६.१८८, १६.२५९, १७.१२४, १८.६५, १८.४४०, १८.७०५, १८.७३७, १८.८६२, १८.१६३२. कडौनि-नु—आघवां चि कडौनि ११.४१८; आपुलेया कडौनि १८.१२८७; कोणीकडौनि ११.४३२; तिथे कडौनु १३.३७५; दोराचिया कडौनि ८.२४६; भलेतेया कडौनि ११.३३४; वरिलीकडौनि ६.२४७.

कडबाड—कडबा. बैलासि कडबाडें १४.२३८.

कडवस—(१) कडेला लागून, आधारानें असणारें. कडवसां राहिले ११.३५९. (२) कडवसें, अंधार. फीटलें भेदांचें कडवसें । ७.१०९, प्रकाश

आणि कडवसें । १०.८६.

कडवसा—(१) प्रतिबिंब. जो अमूर्तीचा कडवसा । ४.१७२. (२) फटीतून पडणारा प्रकाशाचा किरण, कवडसा. चंद्रसूर्य वस्तुचेया प्रकाशा कडवसां पडति, त्या वस्तूच्या प्रकाशापुढें चंद्रसूर्य कवडशाप्रमाणें दिसतात, १५.२८१; बुध्यादिकें...हे जेयाचे कां कडवसे, बुद्धि ही गीतेंतील ज्ञानापुढें कवडशासारखी आहे, १८.१३१६.

कडसणें—विचार करणें, छाननी करणें, कसास लावणें, तावून सुट्याखून घेणें. मग घानासिसंपर्कें । कडसिलें विवेकें । १.५२. तैसे यभगियर्मी कडसले । ४.६४. निवडितां सानेंथोरें न कडसी १६.१५३; श्रोतेयां कडसावें न लगे ६.२७. कडसणी—नेणति सानेया थोरा कडसणी करूं । ९.२०१, ४.७९, १८.५५२; कडसणीं(र्णी) ९.३६८; मंत्राची कडसणी १८.३७२; युक्तिची—२.३४२, व्यक्ताव्यक्ताची—८.१७२, सुखदुःखाची—६.८५; दधिकडसणी २.१२९.

कडा—डोंगराचा सुळका, डोंगराची तुटलेली बाजू, कडां पायेरी कीजे । १३.९४२. कडेयासि तलवटीं, पायथ्यावरून (उलटून) कड्याजवळ, ४.७४; धैर्याचे कडे १२.४९; शोकाचा कडां उपटत ७.८४; कर्मकडा १५.२४८.

कडाड—(१) डोंगराचा कडा. कडाडिं लोटिला गाडा । १३.७५३. कडाडिं जो गाडा मोडे, कड्यावरून पडून जो गाडा मोडतो, १८.६४३. (२) चाणाक्ष, जाणता. कडाडां आणि गहिंसासा, चाणाक्ष आणि मंद, जाणता आणि नेणता, ११.९७.

कडियाली—गोल कडें, माळ, वेष्टण. जाली भीदा भुवनासि कडियाली । ११.३१२. मोतियांची कडियाली लेइला ९.५२४.

कड्ड—गोडाच्या विरुद्ध, न रुचणारी चव. कड्ड दूधिया माखिला । गुळें जैसा ॥ १३.४६७. १६.११५. कड्ड महुर १६.२४९; गोडिरें...कड्ड १८.८०१; कडवटपण—ओपधाचा कडवटपणीं २.८९; कडुवट १७.१३८, १८.१८४, —पण १८.९२०; कडुवाले-पण १८.१३८४.

कडणें—काढणें पहा.

कण—अणुमात्र पदार्थ, दाणा. ९.१५२, १३.२३५, १३.९५५ (१), १५.४३३, १८.२५१, १८.६०४. कणें विण सोपटें ९.४२९; कण-कोंडा ९.३२९; कणा भूसा १८.९३५; भुषिं कणु ९.१३५; सालिचा कणु, साल झाडाचें बीं, १८.१२८०; अंगारकण १३.१०५७; अद्वयकण १८.९९९; अमृतकण १.५६; अवकण, फोल दाणा, ९.४५; जीवकण १८.१२६६; निकण, कण नसलेला, निकण वाढे धनंजया । कणेंसिं कोंडा ॥ १३.९५५ (१), (छाया जशी रूपाबरोबर असते तसा) कणरहित कोंडा हा कणाबरोबर वाढतो; बीजकण ९.४०६ (२); मकरंदकण ११.१५८; लवणकण ९.४५७, १३.९१४; विकण १८.५०१; सूर्यकण ८.८९; स्वेदकण ९.५२४; हिमकण १४.३८२. **कणि**—माणिकुलेयांचियां कणियां ६.२६४; **कणिका**—बीज कणिके मज्जि असे । ९.४०६ (१); लवणांची कणिका १८.९८०; परमाणु-कणिका १३.१०७९; बीजकणिका ७.५४, ११.६३८, १४.९४; स्वेदकणिका ११.२४४.

कणव-वा—करुणा, दया, कृपा. **कणव**—सकणव १८.१२३१, -पणें २.२०६, १६.१५४. **कणवा**—चातकाचिये कणवे । मेघु पाणियेंसिं धांवे । १८.१४५८, ६.४१०, १७.३२९; कणवा दीधला १८.१३१८; हाणि कणवा घेपति १३.१०३७.

कणिस—धान्याचा तुरा, गुच्छ, भुट्टा. मग कणिसौनि कणु झडे । तो विरूढला कणिसा चढे । १८.२५१. ९.४२९. कणिसांचां निर्वाला, धान्याची परिपक्व दशा, येथें मोजमाप अंदाज या अर्थी, १४.१२५; उंसाचीं कणिसें, निरुप-योगी असतात, १८.५७३.

कंथ—पति. १८.१०७५.

कथणें—सांगणें, वर्णन करणें. तैसें मातें विश्वि कथित । कथितेनें(न) तोखें कथू विसरत । मग तेया विसरलेयामाझि विरत । आंगें जीवें ॥ १०.११२. आणि रिखिं मार्ग होति जे कथिले । १०.१४६. ३.१६, ४.१५, ९.१७६. कथित, सांगतात, १०.११२ (१); कथितेनें(न) तोखें, सांगत असतांना होत असलेल्या आनंदामुळें, १०.११२ (२); कथिलेयादारभ्य १५.५३७,

आरंभणें पहा. कथन—१.८७, १३.८५५; ज्ञानकथनादिप्रस्ताविं, ज्ञाननिरूपणाच्या आरं-भाच्या प्रसंगीं, १६.२७२; भजनकथनाचेनि खागें १८.१४३३. कथा—मला जाला विनोद । कथेचा इये ॥ ४.३, १.२७३, २.८०, ५.१४०, ५.१७२, १०.४०, ११.१; अवची चि हे कथा ११.४७७; असंभाव्य कथा १८.८०६; आद्य हे कथा ३.१२६; गहन कथा १.२८; पुढारी कथा ५.१७८; पुढील कथा ११.६९६; प्रभावलिची कथा १५.४२७; सुरस कथा १.४८; भक्तिकथा १२.२३२; मृत्युकथा ५.९०; रसालकथा १२.२४३; शांतीकथा १३.११५०; साधुकथा ९.१८६; कथा अनुभवावी १.५७; कथेचें आइकणें ४.२१९; कथा नीमे ७.१७०; कथे पसरु जाला १३.३३४; कथा ह्याणितली १३.११४८; कथा सांघें ४.६, ५.६८, ६.१३९, -सांघेन ३.८५; कथाप्रसंगीं १०.३१०; कथारूपें १.३२; कथालागु ५.६६; कथू १०.११२ (३).

कंद—(१) कांदा, मूळ, उगमस्थान. एकांचे कंद खणविले । १३.२२६. १५.८७. कमलकंद ९.५७; जगदादिकंद १७.३२६; विश्वकंद ११.४८०; विषकंद ५.११४. (२) नाभिकमळ, याच ठिकाणीं असणारें मणिपूरचक्र, कंदा वरि आगिठी करुनि १५.३७५; कंदौनि कां हृदय चेन्हीं १८.३३४; कंदावरि शक्ति । उठिली दीसे ॥ ६.२२७, कुंडलिनी (हीच शक्ति) नाभिस्थानावर उभी राहिली कीं काय असें वाटतें.

कंदंब—समुदाय. इंद्रियकंदंब १८.४९९; भक्त-कंदंब १८.१६३६.

कंदर—दरी, गुहा. १३.६११. गिरिकंदर २.४७.

कदरणें—त्रासणें, थकणें, निस्तसाहित होणें. कदरसी हो मनें । १६.२६५.

कदर्थणें—कष्टी होणें. तेथ कदर्थले प्राण । ते चि हिंसा ॥ १३.२३५. आतां पराजयें राजा । जैसा कदर्थजे लाजा । १६.१७४. व्याधी कदर्थत १६.१४०.

कंदर्प—इच्छा, काम. ७.५०, १६.१२६. कंदर्पांचेनि बलें १३.८४; अतिकृतकंदर्पसर्पदर्प

१८८, अति पहा.

कदलि—केळ. कदलिचा गाभा ६.२९५; कर्पूर-कदलिचीं गर्भपुटे, कापूरकेळीचीं, कर्दळीचीं गर्भपुटे उकलतात तेव्हां कापुरासारखा वास येतो. ११.२४६.

कनक—(१) सोने. लोहाचें कनक होये । १.७७. लोहाचें कनक जालें । ८.१९९. १६.१९४, १७.२१५, १८.११७६, १८.१७५५. कनक—चंपकाचा कला, सोनचाफ्याची कळी ६.२५७; लोहा कनकत्वदीक्षागुरु, लोखंडाला सोन्याची दीक्षा देणारा गुरु, परिस, १८.१६२८; कनक-द्रुमाचा पालवी ६.२६२. (२) धोत्रा. कनका-चेया फला । आंतु माजु बाहिरी भैला । १८.६५५, धोत्र्याच्या फळांत विप व बाहेर कांटे, अशा प्रकारें अंतर्बाह्य त्याज्य. कनका आणि कापुसा, धोत्र्याचें फूल व कापूस दोन्ही जरी पांढरे असले तरी रात्रि आणि दिवसा एवढें त्या दोघांत अंतर असतें, १३.१०९६.

कंप—हालचाल, चलनवलन, कांपरें. जैसा निर्वा-तिचा दीपु । सर्वथा नेणे कंपु । २.३४१. ११.४०४, १३.४९६, १८.३८४ (१, २), १८.१५८५. जेयाचा तापसांसि कंपु, ज्या कामाचें (१८.१०५२) तपस्व्यांना भय असतें, १८.१०५१; निष्कंप ४.१३; कंपवणें—मंदा-नीलें कंपवितु १८.१५०८; न कंपे, कांपणें पहा.

कपट—टांग, लबाडी, कावा. कपट-गुर्विणी मैत्री, पोटांत कपट ठेवून वरवर फुगवून दागविलेला मित्रभाव, १८.१४९३; कपटी, कपटी स्त्री, कपटिचें देह १८.६७०; निष्कपट पहा.

कपाट—कपार, गुहा. आवडति कपाटें । वसों जिया ॥ १३.६१०. कपाटीं कोंडियलीं १२.४७, —भरौनि ७.८६; गिरिकपाटीं निकुंजीं वसे १८.१०१५.

कपाल—कपाळ, नशीब. घरोघरीं कपाल पीटवी-तसे, सर्व ठिकाणीं डोकें उठविते, १३.१९; मेघांचा कपालिं पीटे, शब्द हा आकाशाचा धर्म मेघांवर लादतात, १५.३४७; लोकें माझां कपालिं पीटावें, लोकांनीं माझ्या मार्थीं मारावें, ११.३९७; कपालीं आहे, नशीबीं आहे, ६.५०; कपाल धरुनि ठाके १३.६६५.

कपिल—(१) ऋषि. परिशिष्ट (६) पहा. (२) पिंगट रंगार्ची. कपिलवर्ण ११.१३२.

कर—(१) हात. ११.२१३, ११.३४२, ११.४४२, १३.२७७, १३.२८०, १३.२८१, १३.२९८, १४.१०८. हातिचेनि करकमलें, हातांतल्या कमलानें, १२.२२१; वाचा कर चरण अधोद्वार अपायु १३.१००; करचरण ८.१११, ११.२२४, १४.२०४, —तल ६.२६५, १४.१०२; करतल १३.२९१, करतलीं घेऊं ये १८.१६७५, —लें उभूनि १४.१८४, —लें पावसी, तुझ्या हातीं सांपडेल, १७.३१६; करपल्लव, ११.२११; करपुट ६.२०१; करसंपुट ११.२५०, ११.३३१, ११.४८२; करसंपुष्टपालवी ११.३३२; पद्मकर १.१३, १८.६६५. (२) किरण. चंद्रकर, चंद्र पहा; रश्मिकर, रश्मि पहा; सहस्रकर ६.२०, ९.३७५, १८.१२९०. (३) -कर, शब्दास जोडून, करणास, देणारा, या अर्थी, करणें पहा.

करंडी—देव ठेवण्याची संत्रळी. परमात्मशिवाची करंडी ६.२७३.

करण—कान. प्रवृत्तिकरणाचा चाली, प्रवृत्ति हेच कान, त्यांच्या हालचालीनें, १७.६.

करण—(१) करण्याचें साधन, इंद्रिय. तरि श्रवण नयन । त्वया ध्यान रसन । श्ये जाणें ज्ञान । करणें पांथे ॥ १३.९८. द्यौर्नि इंद्रियातिं आर्क्षी । करणें द्यौर्नि ॥ १८.५०३. ९.१९२, १३.५०५, १४.२४९, १८.४५१, १८.५०४, १८.८८१, १८.१०१२. करणें चालितां, इंद्रियांना चालना दिल्यावर, १८.४९४; करणें तोंडें सुंति, इंद्रियें सरसावतात, १३.१२४; कवण विषय कैसिं करणें १३.७६; पृथग्विधकरण, निरनिराळीं इंद्रियें, १८.३२८; करणसामग्र १८.७६२; पांचें...करणि १८.३११; दाही करणें १३.१०३ सं. वा. श. पहा; कर्त्ताकरणकार्य १८.५०९; कर्त्ताकर्मकरण १८.५०८; कर्त्ताक्रियाकरणि १८.५११; मनप्राणकरणें १८.७३८; मनीं बुद्धि करणी ८.२२९. करणता—करण्याचें सामर्थ्य, ज्ञाना करणता आणी १८.४९१;

उपकरणें, गौण साधनें, पूजासाहित्य, १३.४०६.
(२) क्रिया, कार्य. हें असो काजेंविण । जें जें
काहीं करण । तें केवल कर्म जाण । इंद्रियांचें ॥

५.५९. ९.१२१, ९.१९२, १३.१७८.
समरसिं करणासिं, ऐक्य करण्यासाठीं,
१३.५०८; इष्टानिष्टकरणीं १६.६०, येथें
करणी शब्द असणें संभवतें; अकरण—काहीं
न करणें, अकरणाचेनि खेदें १८.५८९;
अकरणां आणि निषिद्धा, कर्म न करणें व
करण्यास अयोग्य, १८.८९३.

करणी—क्रिया, कार्य, काम करण्याची रीत.
अवांतर करणी ९.७४; इयें करणी(णीं) कीं
चेष्टा १३.२३३; करण १६.६० पहा.

करणें—(क्रि.) होणें, घडणें, बनविणें. इतर
शब्दांबरोबर या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केले
आहेत. त्यांपैकीं काहीं उदाहरणें दिलीं आहेत.
तूं गुणत्रयातें अब्हेरीं । मीं माझें हें न करीं ।
२.२५९. करितू चि न करी काहीं । फलत्यागी ॥
५.७५. आणि करितांति जें न करावें । वेदु ह्मणे ॥
७.१०१. तो मी करितु आहे । ऐसें न ह्मण ॥
१२.११७. न करावें तें करी । १३.७७१. तेंसें जें
तेणें करावें । तें तो चि आहे स्वभावे । १८.४१७.
तें होत चि आहे । जें करावें भाष जाण । ऐसें न
करणें चि होण । तेयाचें केलें ॥ १८.११७१. करां
—जतन करां, जपाव्या, ९.१३९; करावा—
अश्वमेधु करावा १४.२३०, आक्षेपु कां—
१८.१३६२, आश्रो हा न—३.२१३, काइ—
११.६१५, काये—, काय उपयोग होईल?,
१३.६२५; काइ कराविया १८.९२४;
करावी—शास्त्रें चि पारखी करावी १६.४६३;
करावीं—धवलारें कां करावीं, कां बांधावीं?
५.११३; करावें—कर्त्ता कर्म करावें ५.३७,
मोहरा—९.३९६ (२); करावेया—सार्थें
करावेया १६.४६१; यात्रादिकें—१७.२०१;
करिजे—से न करिजे ६.४२१; करिता, करीत
असणारा, गोठि करिता जाला ११.२८;
करिता, करणारा, कर्त्ता, या अर्थी पुढें पहा.
करितां—(१) करीत असतां, केला असतां,
उभारा करितां १८.३९; कर्म करितां १८.२३४;
न करितां सर्व केलें ४.१००; संसर्गु करितां

३.२३०; करितां वेळीं १८.६६३. (२) करण्या-
साठीं, चंडु करितां १८.१७५६; करी—आठवण
करी ११.५४४, आन—, निराळे उपयोग होत
नाहींत काय? १७.८९(२), आरती—
१८.१०६४, इष्टापूर्त—१३.५२३, उजगरा—
६.२२१, काइ—, १८.२१७, चोजवाउलें—,
कौतुकास्पद पावलें टाकतो, १४.११२, जपु—
१८.१५२३, तलें—, बांधतो, १७.८९(१),
तेजातें—, पसरतो, १८.१६९४, प्रतिष्ठा—
६.३७७, प्राची—, उदय पावते, १३.१७७,
राबु—१४.२२८; वाचे एणें करी, वाचेला
बोलावयाला लावते, १८.३३२; चाड न करि
१६.४४४; करीं—वाचालें करीं १८.१६८८;
करिति, करीति—अवकला करीति २.२१८;
कूड—२.२५०, खंति—१८.२१६, पाकु करिति
१८.१७२४, वीरुं—१७.१०४, स्वर्गातरा—
१०.२३०. करिति पुढें पहा; करिथि ६.४५३;
करितु—कृपेची वाट करितु १३.२४९; घेणीं न
करी(रि)तु, न घेतांच, १६.१६३; करिसि—खेदु
कां करिसि २.१६२; करितासि—परि वायां चि
गजबज । करितासि कां ॥ ११.६१८; करीन—
विनती करीन १३.४०४, लेणीं—१३.४१२;
करुं—पाहुणेकरुं करुं धांचे १६.२२; फार करुं
८.१९४, भेदु केवि—१.२२१, रूप—, रूप पहा;
रंधन करुं, स्वयंपाक करावयास, १८.४८८; करु,
करेना कां, १३.१०२७, १८.१२४५; करुनि,
करुनि—या शब्दाचे उपयोग अनेक आहेत;
करुनि घाली, करुन टाकतो, १३.३५१; काइ-
सेनि हिं करुनि १८.१५४७; सोयरिकी करुनि
११.५३७; कुरौडी करुनि ९.३७७, चढावा—
११.३८३, धीटींव—९.२३, धूरे—१६.९३,
भावना—९.३९६(१); वत्स करुनि, वासरुं
समजून, १८.१६६७; आदिकरुनि-करुनि,
आरंभास धरुन इतर, १.१०४, २.१०३,
३.१९८; आदिब्रह्मा करुनि, मूळ ब्रह्मदेवा-
पासून आरंभ करुन, ९.२२०; बहू-बहुत-करुनि,
बहू, बहुत पहा. करुनिया—सर्वत्रताहं करु-
निया, सर्व ठिकाणीं मीच आहे असें समजून,
१८.१२४३. करुनु—मौन करुनु २.८३. जुन्या
गद्यपद्यांत येणारीं, आतां छत्तप्रय झालेलीं,

ई आख्यात—करिजे, ताख्यात—कीजतासि, लाख्यात—कीजेल-जैल हीं सर्व करणें धातूचींच रूपें आहेत. कर्तरि व कर्मणि प्रयोगांत येतात. करणें याचीं कांहीं रूपें येथें, व इतर धातूंचीं इतर ठिकाणीं दिलीं आहेत. दामले “शास्त्रीय व्याकरण” पृ. ४५७-६० पहा. काय कीजतसे १८७, घातु—६७०; लोण कीजताये १८१०६३; दीनु कीजतासि, दीन केला जात आहेस, २१३; काये कीजति, यांचें काय केलें जावें? काय करावयाचें?, २४९; यजनें कीजतु ११५८६; किजे-कीजे—अबोटी कीजे १७२१०; आन न कीजे, खोटें पडूं देऊं नये, १६४५२; आरति किजे काइ ९१३; काय कीजे २८४; जरि ऐस (सैं) कीजे, जर असें केलें तर, १२२७; चमत्कार कीजे, चमत्कार म्हणून सांगावयास जावें, १८१५९९; झाड निर्वसें कीजे १८२०६, झाडि कीजे १७२०८; नासतें कीजे किं ऐसें, नसलेलें अशा रीतीनें करावें कीं, १८१७६६; पाइकै कीजे १७२०४; लोण कीजे १७२०६; घाणसेवा कीजेल १३४२७; क्षमा कीजो १३३३४; वाड कीजो, मोठा करावा, १११९; केला-ली-लें—अमान्यु केला १६४४३, उपेगु—१८१७७०, कोलिसा—, जाळून टाकला, १३२६; द्रोणाचा—, द्रोणानें शिकवून पढवून तयार केला, २३७; धा(धां)-चा—१८१७६८; मासीं कुलवाडि केली १२८१; सृष्टि—१८१७६५; स्वप्नें केलीं, खोटीं ठरलीं, १४४५; कुंकुसेंदुर केलें १३४६८, तुमचें—, तुम्हीं सांगितलेलें आचरलें, १८१७७१, —चि केलें १११८, धायेपण—३२३८, निरोपण—१३६३८, नीके(कें)—१३६३७; सज्जनाचें—, संपादलें, १८१७६२; केलां कर्मिं जें देयावें, (मागील जन्मीं) केलेल्या कर्माचें फल जें मला आज मिळत आहे, १८१८९; केलिया, १३९८८; होतिया केलिया, असलेल्या व संपादलेल्या, १६३४६; केलिये सलगिचा ९१७; केलेनसि, जें केलें आहे त्यासहित, १८५६५; केलेपण, संपादन केलेल्याचा ताठा, १३५२३. करिता, करणारा, ४८०, ५४६, ५७७, ८२७, १६९७,

करिता भोक्ता १५३१८, १५३२९; कर्म आणि करिता १८२१४; करितेन वर्में, वर्म हस्तगत करून घेऊन, १८१८०; करितेन विण ५६३, ८२८; करितेनसिं १७३७१; करितेपणा १८४०९. करणीय, करण्यास योग्य, ३१९०, १८११४; करणीयेचा संन्यासु झनं करा, जें कर्तव्य म्हणून करावयाचें त्याचा संन्यास करूं नका, १८१२५५; करणीयत्वे १८६९९; अकरणिय १८७१०; करिति, करण्याचें सामर्थ्य असणारी, शक्ति जे सृष्टि करिति, १७३३२; करितिया वोजा १८११७३ (?). -कर, शब्दास जोडून, करणारा, देणारा, या अर्थी—आनंदकर १६३६०; तेजकर, सूर्य, ११६८३, १३२९३; वचनतेजकरें १०१३२; दिनकर १६१८३; मोक्षकर ५१५; रश्मिकर, रश्मि पहा; रुचिकर ३१९; लांचकर १३२६; वस्तिकर १३३५; सुधाकर, चंद्र, ११२४८, १८१३; हिमकर ९१०; -कार, शब्दास जोडून, निदर्शक, व्यवसाय करणारा, पद्धत या अर्थी—अकार १०२४९; उजुकार, उजु-जू पहा; कर्माकार, आकार पहा; दूजेया कर्माकारा, दुसऱ्या कर्म करणाऱ्याला असा अर्थ संभवतो, १८४०९; उंकार, उं पहा; काठिकार, काठीच्या आधारे चालणारा, १७४२; कुलवाडिकार १३२९; कोशकार १६२८०; चमत्तिकार १७१६१, चमत्कार पहा; तत्कार १७३३९ (?), १७३७०, १७३८१; दारवठेकार, द्वारपाळ, १११०६; देशिकार १८१६९९, देशीकार १८१७८४; नाभिकार, (ना भी) भिऊं नकोस असें आश्वासन देणारा, नाभिकाराचा राजादेशु १०७; नाभिकारा उभिजे, हात वर करावा तो भिऊं नकोस असें आश्वासन देण्याकरतां, १३२८७; फुत्कार ११३५७; बलात्कार, बल पहा; भाष्यकार १८१७०१; सत्कार, १३१८९, १३६५५, १७३३९ (२); सहकार १८२५७; साचोकार, साच पहा; साक्षात्कार, साक्ष पहा; साहाकारी ११२४; हाहाकार ११५८.

करणे—(ना.) क्रिया करणें, काम करणें. अक्रियता चि करणें। ४५७. करणें कां न करणें। आघवें तो चि जाणे। १२११८. आतां करणें न करणें। हें उठी जेणें

दूजेपणें । १८.१५५०. ९.१०८, ९.११२, ९.११३, १०.१०, १०.५७, १०.८७, १०.१०६, १०.११७, १३.२८८ (१), १३.३६२, १३.६२९, १३.१०२४, १६.१०२, १६.१२०, १८.२५, १८.२२३, १८.४९७, १८.९०९, १८.९३१, १८.९८३, १८.११६२, १८.१३४९. करणेयां १८.६६४, करणेयां आंतु १८.४४५; करणेयांचा विपाळ, कांहीं केलें तर गैर होईल हा विचार, १३.२८६; करणेयांचेनि नावें, कांहीं तरी करावें म्हणून, १३.७७६; करणें पावे, करावें पडतें, ६.४५; करणें न करणें १८.१३०९; न करणें १६.२०१, १८.११७२, १८.११७३ (२); ऐसें न करणें १८.११७१; करणें हान भोगणें १५.३४०; यज्ञ करणें १६.९६; मनें वाचा करणीं, येथें करणीं याचा अर्थ 'इंद्रियांनीं' असणें संभवतें, पण 'कृतीनें' हा अर्थ अधिक बरा वाटतो, ९.३५१; करणीं ११.५३९, १८.७०५; इयें करणी(णीं) कीं चेष्टा १३.२३३.

करपणें—सुकून, जळून जाणें, होरपळणें. नातरि अधोकटीं ठेलें। कां निन्हां करपौनि गेलें। १७.१५५. अग्निची दीठि करपत ११.२९५; विज्ञान निःशेष करपे ७.७; रोमबीजाची विरुद्धि करपे ६.२३४.

करवि-विं—द्वारें, हस्तें. करवि—अलीं करवि १८.२७४; कानाकरवि ४.२१८; जीवा करवि १४.१९८; तियेकरवि ३.२४६; वकाकरवि ११.१५६; लोभा करवि १३.४१०; सज्जना-करवि ४.५१. करविं—इंद्रियांकरविं ६.३६; मजकरविं ३.४, १०.३६; श्रवणा करवीं १८.१७२६.

करविणें—करावयास लावणें. कामु करवी तें करिति। १७.१०३. कां दिव्या करविजे। दिव्य जैसें॥ १८.१३२०. आगर करविं १२.११; करविलेनि चोजें ११.१७; क्षेत्रस(सं)न्यासु करवी १३.४१०; जग संहारो...आन करवो, जगाचा नाश केला जावा किंवा तें नवें निर्माण केलें जावें, १८.४२९; देहक्रिया न करवितां बरवी ८.१८५; पाक करवीति ३.१२९;

मानविलें करविजति १८.८६८; राबु करविजे १८.४९९; लंकेश्वरा नेवाणें करविलें ११.२३; जो शास्त्राभ्यासु करवि १७.३६; साद चि ना करवे ११.५७७; हिंसा करवीतासि ३.५; स्वयं न करी ना करवी १७.३०१; करवी ना करी ८.१८०; करवी नां करी १३.१११२; करी ना करवीं ९.१२६.

करांडणें—कुरतुडणें. पाडसा वागूर करांडी। ७.९२, वासराचें बंधन (किंवा जालें) वासराला कुरतुडेल अशी उलट कृति होत नाही.

कराल—(१) खडक. यन्हविं फोडी करालें। पाणी जैसें॥ १६.११६, पाण्यासारखा पदार्थ पण डोंगराचे कडे, खडक सुद्धां फोडण्यास समर्थ आहे. (२) भयंकर, उग्र. अति करालें ११.१३९.

करुणा—कींव, दया, कृपा. करुणारसकल्लोलें कृष्णदेवें ११.६९०; निरंतरकरुणासिंधू, गुरुस उद्देशून, १४.३; ज्ञानदानिं सकरुणु, १७.२०७, बुडतैयातें—१६.१४२; सकरुणपणें ११.४८२. **कारुण्य**—जें अंतष्करण दीन्हलें। कारुण्यासि॥ १.१८९, किं कारुण्यं कीजतासि दीनु। २.१३, २.१८, २.६८, १२.९, १३.२४८; कारुण्याची आदि २.४३; कारुण्यपूर्णें ११.१५२; कारुण्य-रसाची वृष्टि ५.१७०; कारुण्यवेलेचां भरीं, कारुण्याच्या ऐन भरांत, २.७१; कारुण्यबिंबें उदैजो १४.२०.

कर्कस—खडतर, घोर. कर्कसें घरिं १७.४२३; कर्कसें व्रताचरणें १८.७८०.

कर्ण—(१) परिशिष्ट (६) पहा.(२) कान. कर्णकुहर १८.१७३०; कर्णजप, नेहमीं कानावर येणारे शब्द १७.२९६; निवृत्तिकर्णतालें, विश्वलोपा-साठीं कानांचीं ताडपत्रें हालवून, १७.७; कर्णद्वारें १८.१५२५; कर्णपुट १८.२७९; कर्णभूषण १४.१८.

कर्तव्य-कर्त्तव्य—आवश्यक काम, कृत्य, कार्य. हां गा शरीर जरि जालें। तरि कर्तव्य हें. ओधें आलें। ३.१४४. ४.१२०. कर्तव्यते लागि ४.९३. **कर्त्तव्य**—तेयां कर्मत्यागु न घडे। जे कर्त्तव्य मनीं सांपडे। ३.६५. कर्त्ता कर्त्तव्या घे उमाणें। १८.४९७. १८.५००. कर्त्तव्याचा लाभु १८.४९९.

कर्ता-कर्ता—करणारा. तैसा शेयाचिया हांवा । शाता इंद्रियांचा मेलवा । राहाटवी तेथ पांडवा । कर्ता होय ॥ १८.४९०. १८.३५६, १८.४४४, १८.४८८, १८.४९१, १८.४९७, १८.५०२, १८.५०३, १८.५८०, १८.६२५, १८.६२६, १८.६३१. कर्ता कर्माचें दूजें कारण १८.३१९; कर्तेयाचिया क्रिया १८.५०७; कर्ता जीउ १८.३२४, १८.४५१; जीउ कर्ता भोक्ता १७.१२१. चुकीच्या समजुती—(१) आत्मा कर्ता १८.३८०; (२) आत्मा कर्मकर्ता १८.३७८; (३) मी कर्ता ३.१७५. तामसु कर्ता १८.६५९, १८.६८५; राजस कर्ता १८.६४६, १८.६५८; सात्विक कर्ता १८.६४५; कर्ताकरणकार्य १८.५०९; कर्ताकर्मकरण १८.५०८; कर्ता कर्म करावें ५.३७(१); कर्ता कर्म फल १८.८०८; कर्ता-क्रियाकरणीं १८.५११; कर्म कर्ता ज्ञान १८.६८६; कार्यकर्ताक्रिया १८.४५०; कर्म आणि कर्ता ३.२, १८.११६८; कर्म हें कर्ता हान १८.५१४; ज्ञानकर्मकर्तेया पांती एउ न ये, हीं तीन्हीं एकाच पंक्तींत बसवूं नये, १८.५१५; हें कार्य मीं कर्ता १८.५१२; हें कर्म मी कर्ता ३.१८४; कर्तेपण-कर्तेपण-णा-णें १३.९२५, १८.१६४, १८.२६६, १८.४१७, १८.४९४. अकर्ता—तो तरि अकर्ता । उदासु अभोक्ता । १३.९७९, ५.३७ (२), ५.८४, १३.२८०, १३.१०७७, १४.२९१, १४.२९५; अकर्ता फलआशे न धरू १८.२३४, आश-शा पहा. अकर्तेपणा ५.७८.

कर्तृत्व—कर्तेपणा, कार्य. देखें प्राप्तार्थ जाले । जे निष्कामता पातले । तेयां हीं कर्तृत्व असें(से) उरलें । लोकांलागि ॥ ३.१५४, ज्ञानदेवींत 'असे' ३.१५५ असा पाठ आहे. ५.३८, १३.९६५ (तृ). कर्तृत्वाचा महु १८.२०३; अहंकर्तृत्वाचा वाडु १५.३३१; कार्यकर्तृत्वकारणा प्रकृति मूल १३.९६६; कर्तृत्व—१८.३५६; कुलालाचें कर्तृत्व १८.३०९; कर्तृत्व १८.१६८; अकर्तृत्व—ईश्वराचें अकर्तृत्व ५.८३.

कर्म—काम, क्रिया, कर्तव्य, यज्ञक्रिया, आचार, आचरण, उद्योग, नशीब. परि त्यजितां कर्म न त्यजे ।

निभ्रान्त मानीं ॥ ३.५२. ह्यगोनि जें जें उचित । आणि अवसरें करुनि प्राप्त । तें कर्म हेतुरहित । आचर तूं ॥ ३.७८. ऐसा करितेन विण अगोचर । अव्यक्तीं हा आकार । निफजवी जो व्यापार । तेया नांव कर्म ॥ ८.२८. येणें फलत्यागें सांडे । तें तें कर्म न विरुढे । १२.१३४. जें निपटौनि कर्म सांडिजे । तें सांडणें संन्यासु धमिजे । १८.९१. तैसा कर्माचा बाधु कर्म । नितरिजेल करितेन वसें । १८.१८०. फल त्यजुनि कर्म तैसें । त्यजिलें जेणें ॥ १८.२०६. जेणें फलत्यागें निष्कृती । नेलें कर्म ॥ १८.२३०. जें आत्मा मी कर्मातीतु । सर्वकर्मा साक्षिभूतु । १८.३८१. आतां कर्मा माशि असे । परि तेयातें कर्म न स्पशें । १८.३९२. मा कोण्हीं कर्मिं वेंठावें । कर्तेपणें ॥ १८.४१७. तैसें कर्तेया-चिया क्रिया । व्यापलें जें धनंजया । तें कर्म गा बोलावेया । नाहीं आन ॥ १८.५०७. २.२६७, ३.५१, ३.५८, ३.१४७, ३.१६६, ३.१७१, ३.१८०, ४.७२, ४.८२, ४.८८, ४.९७, ४.१०३, ४.१०४, ४.१११, ४.११५, ५.५०, ५.५२, ५.५९, ५.६१, ५.६२, ५.७३, ३.४३, ६.६४, ८.२, ९.१२२, ९.१२३, ९.२९८, ९.३५४, ९.३९७, ११.५०, १२.७८, १२.१३०, १३.४७०, १३.५३०, १३.८८९, १३.१०२७, १४.२०१, १५.५५२, १७.३७०, १७.३७१, १७.३७२, १७.३८१, १७.३८८, १७.३९०, १७.३९१, १७.३९३, १७.३९४, १७.४०२, १७.४१०, १८.६०, १८.१३४, १८.१३६, १८.१४१, १८.१५३, १८.१५५, १८.१५७, १८.१५८, १८.१६२, १८.१६९, १८.१७०, १८.१७४, १८.१८६, १८.१८९, १८.१९०, १८.२१५, १८.२३४ (१), १८.२४९, १८.२६०, १८.३७४, १८.३९३, १८.३९८ (१, २), १८.४१९, १८.४२९, १८.५०४, १८.५०७, १८.५११, १८.६००, १८.६२०, १८.६२३, १८.६२४, १८.६२५ (१), १८.६३६, १८.६४२ (१), १८.६४५, १८.६९९, १८.७०१, १८.८३७, १८.८४३, १८.८४७, १८.८५२, १८.८५७, १८.८७१, १८.९२९, १८.९३१, १८.११७०, १८.१२४५,

१८.१२५१, १८.१२५६, १८.१३७३,
 १८.१४२९, १८.१४३४, १८.१५५१.
 कर्माचेनि आंगलगे १३.१०३४; कर्माचें
 आणोजें १४.३२५; कर्मासि आदि ब्रह्म
 ३.१३५ (२); कर्मा आदिसेवटीं १२.१२६; कर्मा
 आस्था ३.१५२; कर्माचा उपक्रम १८.८३१;
 कर्माचा उभारा १८.३०२; कर्माचें काम
 ७.१७२, १८.२५६; कर्मा शरीरादिकें कारण
 १८.३६३; कर्माचें कारण १८.३१९, १८.३२८;
 कर्माचे खांबे १५.१५८; कर्माचा खेडु ४.१०२;
 कर्माची जन्म भोण १८.१२५७; कर्माचे डोले
 ज्ञान ९.३४६; कर्मा ढीला १३.६७६; कर्मा
 माझि दुर्मेलावे १८.६५ (२); कर्माचिये निवृत्ती
 १८.७१२; कर्माचा पसरु १४.२९२; कर्माचा
 पांगु १८.६८; कर्म व फल यांसाठीं फल पहा;
 कर्माची बंदिसाल १८.४५६; कर्म व बंध
 यांसाठीं बंध पहा; कर्माची मातु १८.२६५;
 कर्माचिया मूर्ती ३.१३७; कर्मि राहाटि
 १८.६५८; कर्माची लाणि ४.१५९; कर्माचां
 वज्रगांठीं १८.३८९; कर्मि वृक्षांचिया ऐसी
 वृत्ती १३.५२८; कर्माची वेव्हाणी १८.८२४;
 कर्माचेया संभवा १३.९६२; कर्माचा
 संन्यास ५.२; कर्माची सुणी १७.६४,
 -सृष्टि १८.३५१; कर्मा सेवडु १८.१८४;
 कर्मातीत १८.३८१ (१); कर्माकार, आकार पहा
 व करणें (क्रि.)-कार पहा. कर्मादिक १८.१८८,
 १८.१४२४; कर्माधारें पूर्णता ३.४४; कर्मा-
 (र्मा)धीन जग ४.९१; कर्मारंभ, आरंभणें
 पहा; कर्माभिमानियां १८.६२५ (२); कर्मइंद्रियां
 १६.१८२, कर्मेन्द्रिय ३.६२, ३.७०, ३.७६,
 १३.१०१, १३.१२०, कर्मे इंद्रियें, कर्मेन्द्रियें
 असा पाठ ध्यावा, १२.७६ (१); कर्मेन्द्रियप्रवृत्ति
 ३.६४ (२); कर्मकडा १५.२४८; कर्मकर्त्ता
 १८.३७८, कर्त्ता पहा; कर्मकलापु १८.६३२;
 कर्मकांड, कांड पहा; कर्मकारण १८.३१३,
 १८.३४१, १८.३४९, कर्माचें कारण
 १८.३१९, १८.३२८; कर्मक्षय ७.१२७;
 कर्मजड १४.२४०; कर्मजात, जात पहा,
 कर्मत्याग, त्याग पहा; कर्मत्रय, सं. वा.
 श. पहा; कर्मद्वेखें १८.१७६ (१);

कर्मनिश्चय १८.७६०; कर्मनिष्ठ ६.४७२ (२),
 ६.४७७, -ष्टा १८.६१; कर्मपंथ ६.५४,
 १८.८२०; कर्म व प्रवृत्ति-त्ती, प्रवृत्ति-त्ती
 पहा; कर्मप्रासाद १५.५५३; कर्मफल, फल
 पहा; कर्मबंध, बंध पहा; कर्मबाधा, बाधणें पहा;
 कर्मबाह्याचा, कर्मरूपी बाहूंचा, ७.८७
 कर्मभाग २.२७४; कर्मभांडवल १८.७४४;
 कर्मभुवनें १८.४५२; कर्मभेदें १८.६२६;
 कर्मभ्रष्ट १५.१६८; कर्ममार्गश्रम १८.८९७;
 कर्ममीलें १८.२५५; कर्मयोग, योग पहा;
 कर्मरंध्य १३.५८९; कर्मरहित ३.१९० (२),
 ४.११३ (२); कर्मरूप १३.९६७; कर्मरेखा,
 कर्माची मर्यादा, ६.५१; कर्मलता १८.३११;
 कर्मलेश ३.५; कर्मवशें १८.७६४; कर्मवृद्धि
 १५.१७८; कर्मवेली १३.१६४; कर्मशेष
 २.२७५ (२); कर्मसंकल्पभाव १८.३५५;
 कर्मसंग ३.१४६, ३.१७३, ४.९२ (२); कर्मसंचय
 १८.५०९; कर्मसंन्यास १८.१२५९; कर्मसंबंध
 १८.१३८; कर्मसाक्षि १०.२२६; कर्मसाम्यदशा
 १८.९६१; कर्मसिद्ध ४.७१, ४.१५५, -सिद्धी
 १८.३०४; कर्मसूत्र, आरंभापासून कर्माचे होणारे
 परिणाम, कर्माची दोरी, १८.१३००; कर्महीन
 ३.४५. अकरणिय कर्म १८.७१०; अकार्यि
 कर्मि १८.७०७; अफांटीं कर्मी १४.२३२; अशेखें
 कर्मे १३.१०७४; अशेष कर्म ३.४, १२.७६
 (२), १२.१३१; असाधु कर्म १७.३९६;
 आत्मेया कर्मा १८.२६७; आत्मेनसिं कर्म सीनें
 १८.२७३; आदरिलें कर्म २.२६८; आवश्यकें
 कर्मे(में) १८.१४८; इंद्रियकर्मांचिया आहुती
 ४.१३५; उचित कर्म ३.५०, ३.६४ (१),
 ३.११८, ३.१८३, १८.८८०, उचित प्रासं-
 गिक कर्म ६.४८; कर्त्ता व कर्म—कर्त्ता-त्ती पहा.
 काम्य कर्म १८.१०२, १८.१०५, १८.१०६,
 १८.१०८, १८.५९८, १८.६०७, काम्यकर्म
 १८.८९४; कुकर्म, कु- पहा; कृतकर्म १३.९४;
 केलां कर्मि, केलेल्या कामानंतर, १८.१८९;
 गुणकर्म, गुण पहा; जन्मकर्म, जन्मणें पहा;
 ज्ञानकर्मकर्त्तया, कर्त्ता व ज्ञान पहा; तामस कर्म
 १४.२६२, १८.६०८; त्रिविध कर्म १८.५८२,
 सं. वा. श. पहा; दुवाडें कर्मे १८.६५ (१);

देहाचें कर्म १८.३५९; नित्य, नैमित्तिक-त्तिक कर्म, नित्य पहा; नैसर्गिक कर्म १८.८७५; कर्माचें कारणपंचक बीज १८.२९६, हीं कर्माचीं कारणें १८.३१३-१८.३५० ओव्यांत सांगितलीं आहेत, सं. वा. श. पहा; परकर्म ३.१८१; प्रवर्तलेनि कर्म १४.३३२(१); प्रशस्त कर्म १७.३७६, १७.३८०; प्राप्त कर्म ३.४६, ३.६९; बंधक कर्म १७.३६३; बाह्यकर्म १५.३१; बीसाट कर्म १८.३७३; बुद्धीचें कर्म ५.६०; ब्रह्म तें चि कर्म ४.१२०; ब्रह्म-कर्म १७.३७५; भलेतिये कर्मां, कोणत्याही कामांत, १८.९३२; भूतकर्म ९.१२८; मोचक कर्म ३.७९; यज्ञादिकें कर्म ४.११५; लोहकर्म १८.३५७; विपरीत कर्म १.२१९; विहित कर्म, विहित पहा; शारीरें कर्म ७.११३; शुभ कर्म १८.२१२, शुभाशुभ कर्म ३.१७५, ६.४०४; शूद्रकर्म १८.८७९; षट्कर्म ६.४७२ (१), १६.९५, सं. वा. श. पहा; सकर्म, कर्म करणारा, ४.११३ (१); संतें कर्म १७.३८५; संतासंत कर्म २.२७२, १३.९७०; सत्कर्म, सत् पहा; सर्वकर्म १८.३८१(२), १८.५०३, १८.१२५४, -भिन्नता १८.२९४, -सिद्धी १८.२७८; सांख्यकर्मसंस्था ५.२६; सात्त्विक कर्म, सत्त्व पहा; स्वकर्म, स्व पहा; स्वभावविहित कर्म, स्वाभाविक -, स्वभाव पहा; कर्मांत अनुचरें ३.१६०; कर्म अनुष्ठी १८.५८७; कर्म तिभागा अनुसरे १८.५८१; कर्म अर्पणें १८.१३७४, १८.१३७७; कर्मां असणें ४.९७; कर्म आचरणें २.२४८, २.२७५ (१), १८.६५४; कर्म देह आतलें १८.२२२; कर्मां नांतुडविजे १६.१४९; ज्ञानीं कर्म नादरी १४.३२९; कर्म आंधलें उठी १८.३६८; प्रकृति कर्म करी १८.३२४; कर्मांचां गुणिं गुंतलें १३.१०९७; आलें तें कर्म ठाके १८.६४२ (२); कर्मांचा वेलु चूके १३.६८०; नैष्कर्म्यत्वीं कर्म जाणे ४.९८; कर्में द्विष्टी चि जाली, उघड दिसूं लागलीं, १८.२११; बुद्धि कर्मांतें दावी १८.७६२; कर्मि आनंदु दुणावटे १८.६४१; कर्मांचेयां मागिं धांवता(तां) १५.३९५; अविद्यासिं कर्म नासे १८.२२७; नैमित्तिक कर्म पारुखे १.२५३; कर्म

यज्ञातें प्रकटी ३.१३५(१); कर्म बुद्धी बांधति, विचार करून कर्म करावें असा निश्चय करतात, १८.१४२; लोक कर्म बांधला ३.८४; मनिं कर्म बोलिलिं १३.५२९; कर्मा अहंकार भरें १८.६०१; कर्मि चांगु रोहो मांडी १८.६४९; कर्मि-मां वर्तणें-वर्तणें २.२७८, ३.१९० (१) ४.९२ (१); सकल कर्म ऐसें राहाटे ५.४४; कर्मेंद्रियें कर्मां राहटां ३.७०; जगाचां कर्मि न रिघे १८.२३६; कर्मासि कर्म चि रुसे १८.१६३; कर्म असिके(कें) चि लागले(लें) १८.२२४; असिकें कर्म चि सांडी १८.१७६ (२); आंगीं कर्म वाहांतसे ११.६८६; प्रवृत्ति कर्मांतें विये ३.२६३; कर्म तो चि लिंपे ३.१८०; कर्म वोसंडी १८.१८१; कर्म ज्ञान संभवें(वे) १३.४७१; कर्मि कव्हाणिं न गिंपे ५.७७; तो एकु कर्म न सिंपे ३.१४५; कर्मा पाणी सुभे, पाणी सोडतो, १८.१९३; एकीं कर्मां सीणे १८.२२९; घोरीं कर्मां सू(सू)तां ३.३; कर्मि भरु होआवा ३.१६७, -गाढे होउनि १६.३२५. कर्मज ८.४५; कर्मठ १४.३२६, १८.६७, १८.१५०५; कर्मित्व १४.३३२(२); कर्म आवरूं न शके, कर्म आवरतां येणार नाहीं, करावेंच लागेल, १८.२३४ (२); कर्म, नशीब, ११.३९५, ११.४०८, ११.४३१; कर्माचीं बीजें ११.३२२; कर्मादिकीं १०.२१३; सत्कर्म पाहालिं गेलें, उदयास आलें, ९.४७४; कर्म—धिगि कर्म ९.१७४. अकर्म—कर्म ह्याणिजे तें कवण । अथवा अकर्मा काय लक्षण । ऐसें विचारितां विचक्षण । गुपीनि ठेले ॥ ४.८४, ५.५६; अकर्माची(चीं) तलबुडें १५.१६७; कर्मा अकर्माचीं ओभाणें ७.७१, -चे गुंढे १३.४८; कर्माअकर्माचेया मोहरा १६.६९; कर्माकर्म १८.१५३३; कर्माकर्माचां व्यवहारीं ७.२६; कर्माकर्मचिवंचना ४.८३; निष्कर्म पहा. कन्हा—उंट. अशोकाचे आगसे । चघलिले कन्हेनि जेसे । ११.४०९. कन्हेयाचा खांदु, उंटाचा खांदा, अगदींच विद्रूप, १६.२९१; कन्हेयाचा गुडगा, उंटाच्या दोपरासारखा सुरकुत्या पडून काळवंड-लेला, १३.५५६.

कल—मंजुळ, मृदु ध्वनि. कोकिलां कलरवाचेनि मीतें ।

१८.१५०९. जयजयघोष—कलरवें ११.३३१.

कलंक—डाग. १७.२२९, १८.२७१. दीठिचा कलंकु झनें लागे, नजरदोष, दृष्ट लागणार नाही ना ? ६.११५. निष्कलंक पहा.

कलणें—(१) कळणें, समजणें, पटणें, वाटणें. जें मीं गीतार्थ कळूं पाहें । १.६६. गुण येकैक काड तेहाचे । कलिसील तूं ॥ ६.१११. ६.३३०, ७.९०, ९.१३६, १३.५७८, १३.७३४, १४.१३०, १४.२८७, १६.२०९. देवें कलिलें ५.१६३; मना कलितां ५.६७; मीं कैसेनि कलीं, मला कसें बरें समजेल ? ११.३१२; कले कीर्तिसि जीति, (१) कले (क्रि.) याचा अर्थ वाटतें असा घेतला तर, कीर्तीला प्राणभूत झाले आहेत असें वाटतें; (२) कले (ना.) कलेला व कीर्तीला प्राणभूत झाले आहेत, असे दोन अर्थ लावतां येतील, १.११३; न कले ११.२०६; ना कले ३.१२४, —कलें ९.३६३; कळूं न शके २.२३५; अकलत, अकलतें कें असे साधन । १०.१३, (१) मला अवगत नसलेलें असें कोणतें साधन आहे ? (२) आकलन करविणारें असें कोणतें साधन आहे ? असाही अर्थ लावतां येईल; ज्ञानदेवीत “आकलितें” असा पाठ आहे. अनकलीत, तुला माहीत नसतां, सहज रीतीनें, २.२१०. (२) स्वाधीन ठेवणें. कलितकालकौतूहल, कालाची विचित्र करणी ज्याच्या स्वाधीन आहे असा, १८.३; (३) मांडणें, द्वेष करणें. पै कलितेयां माझि महाकाल । १०.२२८; कलिकलितभूतां आला देखौनि, प्राणिमात्राला कलि ग्रासून टाकत आहे असें पाहून, १८.१७३६.

कलत्र—पत्नी. १२.८६. पुत्रवित्तकलत्र १८.९५३; भेटिहाटिचें कलत्र, ज्ञानदेवीत ‘हाटभेटीचें’ असा पाठ आहे. बाजारांत भेटलेल्या स्त्रीशी चटकन लग्न लावून असा अर्थ मागच्या पुढच्या संदर्भांत बसत नाही. येथें वाईट चाल असलेली स्त्री असा अर्थ घ्यावा, १८.७९४.

कलभा—मांडण, तंटा, झगडा. इंद्रियां कलभा लागे ६.१६.

कलवळणें—कळवळा येणें. पडतेया पृथ्वी कलवळली । १८.१६०, पडणाऱ्याला सावरण्यासाठी पृथ्वीला कळवळा आला. कलवळलिले कृपे,

कळवळा आलेल्या कृपेनें, १६.१५६; कलवळा —लावेचा कलवळा ८.१४५.

कलश—कळशी, घागर; देऊळ, राजवाडा यांच्या वरचा घुमट. जी गीतारत्नप्रासादाचा । कलशु अर्थचिंतामणिचा । १८.३०. १६.१९४, १८.३१, १८.३३, १८.३४, १८.४३, १८.४८, १८.९७५, १८.१२१४, १८.१६९३, १८.१७६०, १८.१७८७. कलशु मांडला १८.४१; अठरावां कलशाध्याम् १८.१४४५. **कलशी**—एरी कलशिवें एरीं । रिचविलें जेया परी । १३.११३९, एका कळशींतलें पाणी दुसऱ्या कळशींत जसें भरतात. कलस—ज्ञानें कलसु वलवे तैसा । कर्मप्रासादा ॥ १५.५५३, अनिंदरत्नाचा कलसु १८.१४९८; दिवांचे पोकल कलस १३.४६९.

कला—(१) फुलाची कळी, कळा. कनकचंपकाचा कला ६.२५७; मालतीचे कले ७.२०३. (२) चंद्राची कला, अंश. कला त्रिवि बैसे । १८.५२. कलातीत, कमजास्त होण्यापलीकडचा, पूर्णत्वानें असणारा, १८.३; कलावंत, चंद्र, १८.१६६६; कलावैषम्य, कला कमजास्त होणें, १७.२२५; आनंदैककला, आनंद हीच एक ज्याची कला आहे तो, अंतरात्मा, ११.३६४; चडतकालकलांचेनि वेधें, चडत हा शब्द तोडावा, कालाच्या वाढणाऱ्या कलांच्या, अंशांच्या, वेगानें, ७.६८; चंद्रकला, चंद्र पहा. सकलु ना निष्कलु, कलायुक्त नाही व कलारहितही नाही, १३.११०२. (३) योगांतील तेज. ६.२५०. कलाज्योति, नाद, बिंदु व कला हे योगांतील पारिभाषिक शब्द एका पुढची एक पायरी दाखवितात, या तीन्ही मिळून बनलेली शक्ति या ओर्वीत वर्णिली आहे, ६.२८८; आनंदचंद्रिची सतरावी (कला), १५.५३९. (४) कौशल्य, चातुर्य, कोणतेंही कार्य सुंदर व सहज रीतीनें करण्याची शक्ति; रसनिष्पत्ति करणारी कृति. जो सकल-कलांची कला । ८.२६७, कला येथौनि जालिया । १३.९८८; कले १०.११३, कलणें पहा; जाणिवेची कला ९.३१; मैत्रियेची कला ४.२८; कला-कौतुकां १.२८; कलाविदपण कलां, महा-भारतांत सर्व कलांना कलात्व, सौंदर्य आलें या

अर्थी, १.३७; चातुर्यकलाकामिनी, देवी शारदेस उद्देशून, १.२१; जीवकले अधिष्ठात्री १०.१३६; सकलकलां निवासु, सर्व कलांचें आश्रयस्थान, १८.१७८३; सकलकलिं सनुणु, सर्व कलांत निष्णात, १७.३१; सत्यसेतुसकल कलानिधी, हा पाठ सत्यसेतु सकलकलानिधी असा घ्यावा, सत्याचा जो सेतु व सर्व कलांचा जो सांठा तो, श्रीकृष्णास उद्देशून, १२.२३४. कलि पहा.

कलांतर—व्याज, लाभ. पै कलांतरा गांठि बांधिजे । १७.२८६.

कलाप—समुदाय. कर्मकलाप १८.६३२; क्रिया-कलाप ४.९४.

कलास—कौशल्य, नैपुण्य. तो तांडवमीषें कलासु । दावीसी तूं ॥ १७.८.

कलासणें—बंद करणें, होणें; कोडणें. बाहिरि धिटे जैसी । दाडुगा पति कलासी । १३.५०४. कवाडें कलासति ८.११०; कालासणें—कालासला खुंटी (टी) । फलभोगाचां ॥ ५.७२. कर्माचां वज्रगांठीं कालासे १८.३८९.

कलि—(१) फुलाची कळी. पै कलि जैसी द्वारें । बोबांत निगे ॥ १३.३०४, फुलकळी आपल्या कोशांतून बोबांत, गाजावाजा करून, आपला सुवास पसरवून, बाहेर येते. कलिका—कळी, ज्योत, तेज. माझि सांपडलेनि अलिउलें । जला वरि कलिका जेवि आंदोले । ११.२४५, कां न फुलतां कलिकि । आमोदु जैसा ॥ १३.७९, कोवलिये कलिकेमाझि सांपडे १.२०१; कमलकलिका १०.१११; दीपकलिका २.२३८, १४.२५५; रत्नकलिका ६.२६२. (२) चंद्राची कला. सर्वा कलिं संडिलें जैसें । चांदपण उरलें अंवसे । १५.४७६. (३) कलह. उद्यत जालें असे कळी । १.१८४. (४) उसळी. विषयोर्मींचे कलिया ७.७३. (५) कलियुग. युगीं वरि कळी १८.१७८१; कलिकालुज्वरितादोसें, कलि-काळाच्या तापानें पीडितांकरितां, १८.१६६८; कलिगीलितेयां जीवां १८.१७३८; कलियुगांतीं १५.१२८.

कलुष—दोष, पाप. १८.१५२३. जन्म मृत्यु दुःखें व्याधि वार्धक्य कलुषें ये आंग न यंतां, हे सर्व

दोष लागण्यापूर्वींच, १३.५३४; कलुषकरीकेसरी दोषरूपी हत्तीला (मारणारा) सिंह, दोष हरण करणारा, श्रीकृष्णास उद्देशून, १७.४२०.

कलेवर—प्रेत, येथें शरीर. ११.१०५.

कल्प—ब्रह्मदेवाचा अहोरात्र मिळून एक दिवस. नेहमींच्या कालमितीप्रमाणें चार अब्ज, बत्तीस कोटि वर्षांचा काळ; अनंत काळ या अर्थी. बहुत कल्प १६.३२; कल्प गेले १०.६६; कल्पोदई १४.१११; कल्पकोडी, कोट्यवधि कल्प, १७.५९, १८.३९१; कल्पांचिया कोडी १३.४३५, १६.४१०; कल्पक्षय ९.१०३; भक्तकामकल्पद्रुम ९.५१६; कल्पांत १.२६०, ३.११५, ९.२९१, ११.२११, ११.२३३, ११.५१२, १२.१९२, १३.४९७, १३.५४३, १५.५३ (न्त), १५.३०५, १५.४९९, १८.६८३, १८.११०१, १८.११६०; कल्पादि...कल्पांतीं ८.२५६; कल्पांतविजूंचिया फूटी ११.२०१; कल्पान्तु-वेन्हीं २.२०१; कल्पांतसमई १३.१०२०; महाकल्प—महाकल्पांचां अंतीं ९.९९, ११.३३७; महाकल्पा परौती १३.६२; महाकल्पाचां सेवटिं-टीं ११.४०६, १५.१२५; कल्पादि पुडुतीं, कल्पाच्या आरंभीं व पुढें, ९.१०४; कल्पादि लागौनि, कल्पाच्या आरंभापासून, ११.५७५; कल्पादिचिं, कल्प व त्याप्रमाणें इतर, १५.१२६.

कल्पणें—कल्पना करणें, विचार करणें, अनुमान करणें. हें चि कल्पवे तरि जाणिजे । परि आतां कल्पितें कैवें जाणिजे । ६.२७७. ४.६७, ६.२४५, ७.१९१, ९.३५, ९.८९, ९.१६५, १०.७९, १०.२८९, १३.१९५, १५.४५३, १५.४५६, १७.३०६, १८.११७५, १८.१६०२. कल्पावेया जोर्गे ९.८१(२). **कल्पना**—मनांतील भाव, आशा, मनाचा तरंग, आभास. ह्यणुनि कल्पना जें सांडे । तें चि गा संन्यासु घडे । ५.२५. परि ते भक्त मातें नेणति । जे कल्पने बाहिरे न निगति । ७.१४३(१), ६.२९०, ९.७०, ९.८०, ९.८१(१), १३.११०; कल्पनेची झोंप ही नैये, ह्या पाठांत आधीं येणाऱ्या विपाणं व नंतर येणाऱ्या जें स्वप्नीं पडिजे, ह्या पाठांमुळें नैये चा अर्थ

लावतां येत नाही. ज्ञानदेवींत 'कल्पनेची झोप हो ये' असा पाठ आहे. कल्पनेला झोप आली तरच द्वैतस्वप्न ९.९३ पडेल व भेदबोध होईल, हें द्वैतस्वप्न वाचो (फोल) व्हावें व अभेदबोध व्हावा म्हणून कल्पना विराम पावली पाहिजे, याकरतां दुसरा पाठ ग्राह्य वाटतो, ९.९४; कल्पना निमे ६.२१२; कल्पनेचेनि सो(सौ)-रसें, कल्पनेचा आश्रय केल्यानें, ९.९० (१); कल्पनालोप ९.९० (२); कल्पने सर्वें ९.९० (३); कल्पतरू ९.३०८, १०.३०८, १८.१६५५; कल्पतरूचे आरव १८.१७७६, —तरूचे आराम १८.१७५७; कल्पतरूचा कूप, कल्पतरू तोडून कोणी शेताला कुंपण घालीत नाही, ११.५३२; कल्पतरूवरि फुल्लौरा केडता, कल्पतरू पुरेसा आहे, त्यावर फुल्लोऱ्याची आवश्यकता नाही, १०.११; कल्पतरूचा मांडोडा ८.८; कल्पतरूतें होडीं, कल्पतरूलाही पैजेंत जिकतील, १८.१६२१; कल्पद्रुम १०.२१५; कल्पलता १०.२०; कल्पवृक्ष ४.२१३, ९.३७१; कल्पित ६.२७७ (२), ९.९१; कल्पित फल ७.१४३ (२); अज्ञानदृष्टिकल्पितें १५.३५७; कल्पिति—कल्पना करणारी, कल्पिति प्रवृत्ति ९.७९. अकल्पना—अकल्पनाप्यकल्पतरो, कल्पना करतां येत नाही, तरी कल्पतरूसारखा; अपि पुढील अ चा अर्थ लागत नाही. ज्ञानदेवींतही हाच पाठ आहे. कुंटे प्रतीतला 'अकल्पनाकल्पतरो' पाठ ग्राह्य वाटतो, १८.१०.

कल्मष—पाप. १.२६५, ३.१२२. कल्मषांचा आगरु ४.१७०.

कल्याण—हित. कल्याणु कालु, अनुकूल वेळ, १८.६८०.

कल्लोल—लाट, लहर. हें असो पवनाचेनि मेलें । जैसे जलें जल चि लोले । आणिकें ह्यणति वेगले । कल्लोल हे ॥ ५.९९. जैसे जलाचे कल्लोल । आणि कल्लोलीं आथि जल । ९.२८६. पै कल्लोलातें कल्लोलें । असिजतसें(से) ऐसें केलें । १३.८८१. ह्यणौनि हा भूताकार । जेथौनि तें चि आधार । कल्लोलि सागर । जेया परीं ॥ १३.९१६. ९.९२, ११.१७९, १४.२८७, १८.८११, १८.११७८,

१८.१३५७, १८.१३९१. अनिलसंगें सलीलीं कल्लोल १३.१०४६; कल्लोलु सागरिं अनन्यु १५.५३५; आपजतां पाण्यां हिं वेगले कल्लोले दीसति १५.३००; थोरीं कल्लोलीं साने लोपतां १८.४३९; अद्भुतरसाचां कल्लोलीं ११.३१२; अमृताचा कल्लोल ८.५६, १३.२६९; करुणा-रसकल्लोलें कृष्णदेवें ११.६९०; कल्लोलपरंपरा १४.१२०; कालकूटकल्लोल ११.२१३; क्षीर-कल्लोल, क्षीरसमुद्रांतली लाट, १८.१७३१; क्षीरार्णवाचां कल्लोलि १३.४९६; क्षीरार्णवीं पयाचे कल्लोल ११.५२८; दुःखकल्लोल ११.३१४; प्रसादरसकल्लोल १२.३; हर्षामृत-कल्लोल ११.४९८.

कल्हणें—कलणें, तोल जाणें, लवंडणें. वाटे जातां वुगें । कल्हातां हीं डोलें लागे । १४.१८७.

कल्हार—कमळ. किं सभाग्यसंतीं भ्रमरीं । केले ते श्लोक कल्हारिं । श्रीकृष्णास्यसरोवरीं । सांसिनली हे ॥ १८.१६४९, श्रीकृष्णवदनसरोवरांतील श्लोक-कमळांत भाग्यवंत संत भरून राहिले. विषय-कल्हार १८.१२९२; सुवर्महृदयकल्हारीं, अत्यंत नाजूक जें हृदयकमळ त्या ठिकाणीं, २.७१.

कव—मिठी. कव घाल्खनि १३.६२.

कवच—आवरण, आच्छादन, चिलखत, सर्पाची कात. अग्नी ऐसें आहाच । तेजीं नांवाचें आहे कवच । ७.३५. सर्वें कवच सांडिलें ८.६५; वज्रकवच, वज्र पहा.

कवडा—मोठी कवडी, पैसा. मग कवडा चि वाढवीं । लोभी जैसा ॥ १३.७९२. १७.२८९. आंगिं तीनि कवडे न लाहे, तीन कवड्या सुद्धां स्वतःच्या सुखाकरतां खर्चत नाहीं, १४.२३३; कवडा जुं खेलणें, कवड्या टाकून जुगार खेलणें, १५.४४८; भाडिचा कवडा वेचे, हीन घद्यांतील माणसाचा पैसा जो घेतो, ९.३२६; निकवडा पहा. कवडी—भांडवला न सुटे कवडी । ९.५०३. कवडी वोवाळुं लागे, कवडीवरून (जीव) ओवाळून टाकतो, १४.१६५.

कवण—कोण, काय, कोणतें, कसें. वरगण कवणा कवणी । महारथीयां ॥ १.१२२. कवण उणें आलें । २.७. कवणें कोट्टनि कें जावें । ८.२५०. तेथ अलंकरलें कवण कवणें । १०.४३. मी कवणु केतुला ।

कवणाचा कै जन्मला । १०.६६. १.७४, १.८९,
 १.११७, १.११९, १.२२२, १.२२९,
 २.६, २.१८, २.२२२, २.३३५, ३.२१,
 ३.२३, ३.२२८, ४.८४, ५.६, ५.१०८,
 ५.१२३, ५.१३४, ५.१६९, ५.१७६ (१,
 २), ६.६६, ६.६७, ६.११२, ६.११७,
 ६.३४७, ७.७९, ७.१२६, ७.१३९, ७.१५५,
 ७.१५६, ८.२, ८.३, ८.४, ८.२६, ८.६२,
 ८.८२, ८.१२० (१, २), ८.१२३, ९.१२,
 ९.१२७ (१, २), ९.३४७, ९.३६८, ९.४७९,
 ९.४८९, ९.४९६, ९.५०९, १०.१०,
 १०.११, १०.२६१, ११.७८, ११.१५६,
 ११.१६५, ११.१८७, ११.२१०, ११.२२१,
 ११.२७० (१), ११.३२५, ११.४००
 (१, २), ११.४६८, ११.५१३,
 ११.५३४, १२.३३, १२.८८, १३.१२
 (१, २), १३.१३, १३.५५, १३.५७
 (१, २), १३.७६ (१, २), १३.६३६,
 १३.६९८, १४.६ (१, २), १४.४०५,
 १५.१४२, १५.४४४, १६.३८३, १७.४१८,
 १८.१६, १८.३८५, १८.३९३, १८.९८३,
 १८.१३७१, १८.१४१५, १८.१६९२. ऐसैं
 कवण आहे ६.११७; काइ कवण जाणे, काय
 तें कोण जाणे, १.१७८; कर्म तें कवण ४.१११;
 कवण कारुण्य २.१८, - गति ६.४३५,
 - लाभ १.२३९, १८.१२५३; कवणा कार-
 णां(णा) ११.५०२; कवणां कोपा ११.१५८;
 कवणाचां मनीं उरिजे १.२२७; कवणां रीती
 १४.३६; कवणालागि १.२१४, - वरि १.२२१;
 कवणि ते उदार गदा ११.५९४; कवणि
 भूमिका १०.४२, - मातु १.१३२; कवणी
 कडे, कड पहा; कवणी ठाई ९.११, ११.५१४,
 १३.८६७, - ठाउनि, कोणत्या ठिकाणाहून,
 ११.२७० (१); कवणी परी १.२७२, २.२,
 २.८५, ९.१२७. (३), - परीं ३.१५६,
 १४.६४, - भंगीं, रीतीनें, १०.३१०; कवणी
 स्थिती २.२८९; कवणी वेलु, कोणत्याही
 वेळीं, कधींही, १८.७५७; कवणेंसिं ६.११८,
 - सीं १.१७१; कव्हणा...कवण १.२५३.
 कव्हण पहा.

कवतिक-तीक-तुक, कौतुक—मौज, नवल,
 आश्चर्य, हौस, चमत्कार, करामत, दिखाऊ
 आचार. कवतिक—उत्तमासि मस्तक । खालविजे
 हें काये कवतिक । १२.२१३. मग उपास्तित्वें
 कवतिक देखिजेल ॥ १३.४०८. गीता हे
 कवतिका । लागि ही नेंदीं ॥ १८.१४९६.
 ३.७९, ६.४४०, ६.४४१, ९.५०२, १५.५१,
 १८.१०५. आश्चर्याची(चीं)कवतिकें ११.१४७;
 साच किं कवतिक १२.२८; कवतिकिणी,
 आश्चर्य करावयाला लावणाऱ्या, १६.६०;
 कवतिकिं-कीं—तैसा विश्वरूपीं कवतिकीं । पार्थु
 लोले ॥ ११.१८६, १०.२५४, ११.१०४,
 १६.१६६; कवतिकें १.९७, २.३५०,
 ३.१९८, ३.२४२, ३.२४३, ४.११५,
 ५.८९, ५.१०८, ६.१४, ६.९०, ६.२२७
 (कें), ६.३५५, ६.४१९, ८.२६४,
 ९.३०५, १०.१८, ११.१०७, ११.१९९,
 ११.४७३, १३.१५६, १३.४०३, १३.४३१,
 १३.६०८, १३.६६१, १३.९३६, १५.४१,
 १६.११८, १७.३३०, १८.४२२; कवतीक
 २.३०१, ७.११०, ७.१३८; कवतुकें ६.१४५,
 ११.३११, १३.११६२; कौतुक—कलाकौतुकां
 १.२८; अति सकौतुक भाइकतां १.२७३;
 सकौतुका निर्धारितां १.७; कौतुकिं, कौतुकानें,
 १२.५. कौतुहल कलितकालकौतूहल १८.३,
 कलणें पहा.

कवल—(१) घांस. एकु कवलु बहुतीं मासां ।
 तोडुनु नेथिजे जैसा । १६.३३५. आमीषकवल
 ५.११७. (२) कावीळ. कां कवलातें डोले ।
 प्रकाशूनि पीवलें । १४.१३०. १८.३८६,
 १८.१३८४. कवले(लें) दीठि वेधली ९.१४०.
 कवलणें—मिठी मारणें, कवटाळणें, धरणें,
 व्यापणें. हे तिन्ही एकवटले । तेथ शब्दब्रह्म
 कवललें । १.२०. तैसैं व्यासमती कवललें । सकल
 मिरवे ॥ १.३९. हें अपार कैसैं कवलावें । १.७४.
 कवतिकें कवलितां मुष्टि । ३.२४२. २.२०४,
 ३.२५२, ११.२१३; तो ईश्वरु कोणें कवलावा
 ५.१७३; कवलितां ६.३२, १८.१७१५; मोहें
 कवलिला १.२००, - लां ३.१०; तलीं वरि
 कवली ६.२३०; क्षणा येका कवलुनि १.२४०;

आंती कवलुनु २०७५; कवलुनि ११.३०८, १८.१०६९, १८.१२४७; कवलुनियां ३.२११; कवलौनि घेतला ११.२२८; कवलिजति २.३०४; कवलिजताति ७.८३; कवलितासि ११.३८६; कवली—मिठी. कां कवलियां न धरे। आत्मछाया ॥ १८.५२७, कवली होये ५.१३२; पातेचिये कवलिये न समाए, पापणीत समावेश होऊन राहत नाहीं, ६.२६७.

कवाड—दार. ८.११०. नेत्रद्वारिचीं कवाडें ६.२०२; भेदाचें कवाड १८.१५५८; रज-तमाचें कवाड १७.३१०; विसराचें कवाड १८.५३७; अपानाचिया कवाडा आसनमुद्रा लाडनि १२.४८; इंद्रियां कवाड देडनि ९.१३४.

कवि—काव्य कर्ता, ज्ञाता, जाणता. १०.२७१. कविपोषक, इतर कवींनाही स्फूर्ति देणारा, १३.८५१; महाकवि—महाकवी हेतुमंती, बुद्धिमंत ज्ञात्यांनीं, १३.७०; कवित्व—वाचे बरवें कवित्व। कवित्वीं बरवें रसिकत्व। १८.३४५, १८.१७२५. काव्य पहा.

कविलास—'कैलास' शब्दाचें अपभ्रंश होऊन झालेलें रूप. ११.२५७.

कव्हण—कवण पहा. जगाचां जिविं आहे। परि कव्हणांचा कहिं नोहे। ५.७९. स्वप्नीं हिं कव्हणीं नेदखे। ११.६७१. ३.१४३, ११.३१, ११.४०३, ११.६१४, १३.५८, १५.३३, १५.४८, १५.२२३, १५.४०८, १६.११९, १८.१४५४. कव्हणां येका ८.६९; कव्हणा(णीं) कालीं २.१८६; कव्हणा लागि ११.६०१; कव्हणिं कर्मिं, कोणत्याही कर्मानें, ५.७७; कव्हणिये कालिं ६.९१, — ठाई १३.१११४; कव्हणी अवसरीं २.१५५, — कडां, — कडे, कड पहा, — कालीं २.२९८, ३.२६७, ८.१४, — गावीं ९.४९९, — परी १५.३७; कव्हणी एकीं वेलीं ६.१७७, — एके वेले ११.५५०, — वेले १३.१४५, — एकु १८.९८५, — येकु ६.७४, ६.४३०; कव्हणी विखिचे १३.१८४; कव्हणी हीं, कोणत्याही, ९.३६३; कव्हणु केंहाचा ६.९५; कव्हणें उपाया न ये १३.८६१; कव्हणें कव्हणासि मिलावें १५.२९३; कव्हणें काइ

आचरावें १.२४५; कव्हणें येकें ३.१६०, ९.४५९, ९.४६९; कव्हणीं(णी) हानमानी (हान मानी) ४.२२; कव्हणा कवण १.२५३. कव्हाल—भगदाड. नांतरि आकाशासि कव्हाल। पडौनि ठेलें ॥ ११.३५४.

कश्मल, कष्मल—घाण, दूषित वस्तु, पाप. ऐसेनि कश्मलें जै खाए। तै तेया जेविलें ऐसें होये। १७.१६०. १३.११००, १८.६१७. गांविचेया कश्मला १८.६४७; कष्मल—कष्मलातें हातें क्षालिजे १७.१०६.

कस—(१) कसोटी लावून केलेली परीक्षा, तुलना. जैसा केयूरादिकि कसु। सोनेयांचा ॥ १३.१०६०. जीवाचां कसीं १८.९०८; परब्रह्माचेनि कसें ४.११४; पांचिक कस, हिणकस, कमी दर्जाचें, १३.१००३, १४.१४०; महातेजाचेनि कसें, महातेजारीं तुलना केल्यास, ४.१७८; शास्त्रांचिये कसे १८.३७३; सोलांवां कसु, सोळा दराचा कस, उत्तम कस; पंधरा, साडेपंधरा व सोळा हे सोन्याचा चढता दर्जा दाखवितात; पर्यायानें सोनें या अर्थीं हे शब्द आले आहेत, १८.९७५. (२) शक्ति, जोम. नाहिं कसु तूझां आंगिं। १२.११४. आंगें कसु बांधति ६.२४२.

कसमस—रग. इंद्रियांची कसमस मोडे। ६.१८८. कसवटणी-कसवटी—कसोटी. साडेपंधरेया आणि कसवटणी। १०.१५, साडे पंधरा दर्जाच्या सोन्याला आणि कसोटी लावूं नये. कसवटी—काइ परिसाचिये कसवटी। वानिया जाणें (जे)। ६.९६, परिसानें तयार झालेल्या सोन्याचे उच्च नीच प्रकार होत नाहीत, सर्व प्रकार उत्तमच होतील. ९.३०४. कसवटी वानियेतें सांघे, कसोटीवरून सोन्याचे शुद्ध किंवा हिणकस प्रकार समजतात, १३.२४३.

कसासां—खसखशीत, जाडाभरडा होईल असा. कसासां ज्ञानाचा करिती रगडा। ९.१८२.

कहिं-हीं—कधीं, कोठें, कधींही, कोठेंही. कहिं—कहिं येकाधेन वैकुंठा जावें। ९.२०२. २.८, २.३३९, २.३४३, ५.७९, ५.८९, ११.१४७, ११.४८९, ११.५७७, ११.६२८, १२.१४४, १३.८३९, १३.९०१, १७.१५७, १८.३८३, १८.१०६९. कहीं—निरंतर नाही। तन्हीं आलां

गेलीं कहीं । ६.१७८. इयें कोण्हाचीं काजें कहीं ।
सविता जैसीं नाहीं । १४.२९५. २.२९५,
२.३४५, ३.८३. ३.२५६, ५.३३, ५.१०४,
५.१२६, ६.६४, ६.३१७, ६.४२०, ६.४२२,
८.२४०, ९.५२, ९.८७, ९.३६४, ११.५६२,
१४.२९५, १५.२४०, १५.४८९, १६.२३९,
१८.३८१, १८.७५०, १८.८०२, १८.८०८,
१८.८३२, १८.८५१, १८.१२६९.

का-कां—प्रशार्थक, कशाकरतां, अथवा, जसें, उदा-
हरणार्थ. का—९.११९. कां—१.२४, १.२६,
१.४०, १.६०, १.६८, १.१८८, ४.११०. (१)
म्हणजे. जियें नांव कां प्रकृति । ९.९७. १०.२५२.
(२) जणूं काय. जैसें आकाश कां पडिलें ।
तूटो(टौ)नियां ॥ १.१२८. मन कां देशीक जालें
११.६५४; हरिगारुडी पातला कां २.७२;
वणवला कां २.७६. (३) कारण, कां बरें?
५.११३, ८.२३७, ८.२३८, ९.३०, ९.४२७,
११.६१८, ११.६१९, १४.११९, १४.३३२,
१८.१४८३. आतां कां न विचारीसि २.१९;
धवलारें कां करावीं ५.११३; हान कां, मग कां
बरें?, ५.११४. (४) अथवा. ५.९२, ९.४२८,
११.७२ (१, २), १४.३२८, १५.२४०.
उणें कां पुरें १३.७१३; राज्य कां मरण
१५.२६४. (५) काय बरें? १८.३२१,
१८.३२७; हो कां ५.१६७ (१); ऐकिको कां
५.१६७ (२); कां पां, काय म्हणून बरें!, ९.३५.

काइ-ई—काय, किती, कसें, कसलें, जणूं काय.
तो काइ बाउलेयांचा काजा नाचवी । ९.३१. काइ
समर्थाची कांता । भूकेतें शोची ॥ १२.८५. हणें
स्वर्गा हान जावें । तरि काइ तेथ खावें । १४.१६६.
१.११७, २.६, २.४४, २.९५, ५.१०४,
५.१६७, ७.१०४, ७.१२२, ९.३२, ९.५१९,
११.३७, ११.६३, ११.६८, १४.३३२,
१८.७२६, १८.१४८१, १८.१४८५. काइ काज
१.२०८, १३.८४२; काइ गा १२.७२; काइ पां
१४.३३३; काइ हें चि फल १.२१५; काइ सुख,
कसलें सुख, ५.११२; बहुत काइ १८.१५२८;
बहुवे काइ १६.१६६; यन्हविं काइ १.६७;
राज्य तरि काइ १.२१०; हें बहू पुसों काइ
१८.१५३३; हें काइ बोलों १८.११४०; हें

बोलों काइ ४.३३; हें सांघों काइ ६.१६०;
काइ उरैल १.२३४; प्रार्थु काइ १.६५; तें
जाणौनि चि काइ, तें समजूनच जणूं काय,
१.४५; मीं काइ होयें, मी कोण धुल्लक बरें,
१.७३; हे काइ बोली ७.१२२; चिलिसि घेंती
काइ ५.१२०; गांवढेया काइ कोपों ११.६१९;
काइ एक ११.५१४, काइएक १०.२४३;
काइ काइ, काय काय, एकेक विचित्र, १६.३८०,
१७.३९२; काइयेक, जें कांहीं, १२.८२,
कांइयेक, काय, काय, किती तरी, १२.११०;
काई—आणि योग्यांची काई । खाणि आहे ॥
६.३४१, २.१९, ६.३३८, ८.१३, १३.३२४,
१७.५३, १८.८४, १८.१३५१, १८.१४६९;
काई मानूं १८.३८३; कायि हें काइ-ई किंवा
काय यांचें रूप असणें संभवतें. काय पहा.

काइर—खाणारा. हाडकाइर वैर, हाडवैर,
१३.५४९.

काइसा-सी-सें—कसा, कशी, कसें; कितीसा-शी-
सें. काइसा मेलावा ११.४७०; कामिनीकटाक्षु
काइसा १४.१६९; खेदु काइसा २.७; खोलु
उतलु काइसा १८.१६५७; प्रसिद्धि काइसी
१५.६५; बोलणीं काइसी ९.१८५; वाणि
काइसी, त्यावर आणि कशाला सांगावें, ५.१६८;
वेल काइसी, वेळ कां लागेल? तत्काळ होईल,
१८.८३; काइसीं फुलें ९.३८१; काइसे चि
सायास १५.२१२; काइसेन हि, कशानेही,
१५.५२२,—हीं १७.२७७; काइसेनि ९.३३६,
१०.११,— हिं ११.४९२, १८.१५४७;
काइसेया—कशाला, कशानें, आपण काइसेया ही
न मिले । १३.१४५, काइसेया करावें ७.१४९;
गोठि काइसेया करावी ११.५७८; तूप काइसेया
गुसलावें १०.२९०; काइसेया शोधवे ८.२५०;
काइसेया वरि, कशावरून ८.११८, काइसेया-
वरि ११.२७१; काइसेया लागि ११.४४५;
काइसेयासारखें ७.८९; काइसेयां, कां बरें,
९.३०.

कांकण—कंकण पहा. बांगडी. जैसें कनकेंसि कांकणें ।
असिजे अनन्यपणें । १८.११७६. १४.३७५.

काकुलति-ती—(१) कींव, दया. काकुलति
११.३६२,—ती ६.११९, १३.२५७. (२)

दया येण्यासाठीं केलेली याचना, असा ~~चा~~ ^{जैसी} जात्यंधा पलणि पावे । मग तें काकुलती सैरा धावे । २०३२६. ८०६९, ८०१२६, ११०३८१. तिया काकुलती मातें स्मरिलें ९०४३८.

काख—खांक, बगल. तो आलसु सूनि असे काखे । १८०७५०, आळस जवळच ठेवला आहे. बुद्धितें काखे सूनि, तन्मयतेमुळें चर्चा न करतां, १८०१४१०; भूगोलु काखे सुआवा, काबीज करावा, १००२४०; वसुंधरी काखे सूनि ११०३५५.

काच—कच्चा, मित्रा. काचेयां केरु फीटतु । १०१३२, मित्र्यांचा केरकचरा उडून गेला, मित्रे पळाले. मन करिसी हो काचें ११०६२०.

काचरी—फळाची, भाजीची फांक, फोड. ते पाहे होईल काचरी । सिजली जैसी ॥ १३०५५४, आज असलेली शरीराची पुष्टि उद्यां (पाहे) शिजलेल्या काचरीसारखी होईल.

काज—काम, परिणाम, उपयोग. सांघें जात्यंधा रवि । काजा आधि ॥ ४०२१. १०२१०, १०२१७, ४०४७, ६०३३९, ८०४५, ९०११३, ९०१६४, ११०३६०, १२०६७, १३०३३२, १३०११००, १४०२९५, १५०११५, १५०२१८, १७०२८६, १८०१०७३, १८०१३६४, १८०१३६५, १८०१५२९. काजीं, प्रसंगीं, वेळ पडेल तेव्हां, १३०८१४; काइ काज १०२०८, ९०३१ (२), १३०८४२; कर्णपुटीं वसौं काज, तुझ्या कानापर्यंत पोहोचलें आहे काय ? १८०२७९; बाउलेयांचां काजा ९०३१ (१); काजाचेनि पाडें १०११२; काजीं ओलांतरला, उशीरामुळें काम राहिलें, ६०४३५; काज मानसेंसीं होडा करी, काम करावयाच्या इच्छेशीं स्वतः कामच पैज घेतें, इच्छेपेक्षांही काम अधिक चांगलें होतें या अर्थी, १३०४३९; काजा आलें २०२७०, ४०१३१, ६०३८०; काजा लागि १६०२०१, काजालागि ४०५६; काजें विण १३०५२७, १८०७८, काजेंविण ५०५९; हो काज—अहो काय, जणूं काय, होय तर, खरोखर, १०१०९, २०९७, ४०४, ४०११, ६०१२७; हों काज—१०१३८, २०१९१, ६०२५८, ७०१८३,

१४०६५०, ११०२९६, ११०३३७, ११०३५०, ११०४१२, ११०६४१.

काजळ—काजळ. जैसे तमा काजळाचे लेवे दीधले, जशीं अंधाराला काजळाचीं पुटें दिलीं, १६०३८८. काजळा आणि मसि, काजळ व काजळी, शाई, १७०७०.

काजलि-ली—वात किंवा इतर कोणतीही वस्तु जळून जमलेले काळे कण. काजलि—१५०८४. काजली—सांघें भूतत्रयाची काजली । जे गगनामाजि उधली । ४०१७४. ४०५३, १८०२७०; काजली ना वैश्वानरा उरणें नाहिं १५०४०६.

कांजी—पेज. जो अमृतासि ठी ठेवी । तो कांजी जैसा न सेवी । २०३६३, जो अमृत तसेंच ठेवतो तो कांहीं पेज पिणार नाही. १६०१२४. कांजी गुसल्लेयां १८०६१०; कांजी पियाला ९०१५०.

काटणें—राप चढणें. प्रलयरुधिरें दाढा काटलिया ११०३४०.

कांटस—कांटेरी वेष्टण. १८०६१४.

कांटा—तीक्ष्ण टोंकाची काडी. पै पाइं कांटा निहटे । १६०१५८. कांटे देखौनि ससाणे (सणाणे), तीक्ष्ण कांटे पाहून, ७०१६७; विकल्पाचे कांटे विखुरिले ७०१६५.

कांटाला-लें—(१) कंटाळा, शिसारी, रोमांच. सर्वांगा कांटाला आला । १०१९७. जन्माचा कांटाला १३०५३९; पापाचा कांटाला १३०६९४; शरीराचा कांटाला १६०१८१; सर्पाभासाचा कांटाला १५०५२७. (२) तराजू, तुलना. उपमेचा का- (कां)टालां ८०२६२; शिवेंसिं कांटाला, शंकराबरोबर तुलना केल्यास, १७०३; कांटालें ४०१७९, १४०३४७; का(कां)टालें मसीं समतुकीं जाले, तराजूत तोलल्यावर माझ्या एवढेच भरले, १४०५१; काय कांटालें आहे, बरोबरी करतां येईल काय ? १२०१६१; सूर्यश्लेषाचें कांटालें घाल्लनि, सद्गुरूची सूर्याबरोबर तुलना करुन, १६०२८.

कांटी—कुंपण, कांटेरी झुडुप. यमनियमाची कांटी ९०२१२; कांटी लागली ११०३७१; स्वर्ग-संसाराकांटी काढित, मोक्षाच्या वाटेतील स्वर्ग-संसाराची अडचण काढून टाकीत, १८०७७९;

कांठिया वोरपिलीं, कांठ्यानीं ओरबाडलीं जावीं, १६.३६५; कांठिये वरिला सरडा, कुंपणाच्या वर आपण आहों म्हणून सरड्याला, १६.२२३. कांठ—किनारा, बाजू. विवेकाचिये कांठि १५.५०४; संसारा कांठीं काढूनि, संसार-समुद्राच्या बाहेर काढून, १३.८६३; स्वाधिष्ठाना-वरिली कांठीं ६.२१०.

काठी—छडी, लाठी. १६.३४३. काठी पडिली जैसी, काठी जमिनीवर पडल्यासारखा साष्टांग दंडवत घालतो, १७.२०३; आंगि काठी न भरतां, (१) येथे काठी ऐवजी कांठि असा पाठ कांहीं प्रतीत दिला आहे. हा पाठ घेतला तर “आंगास कांहीं न बोचतां” असा अर्थ घ्यावा. (२) आहे तसा पाठ घेतला तर ‘काठी आंगास न लागतां’ असा अर्थ उचड आहे. या ओर्वीतल्या पहिल्या चरणांत कुंपण ओलांडून जाण्याचा उल्लेख आहे, म्हणून कांठि हा पाठ ग्राह्य वाटतो, १२.७२. काठीकार, करणे-कार पहा. झाडकाठी न पडे, प्रतिबंध होणार नाही, १७.३२३; दंडुकाठी, दंडुका किंवा छडी, १३.२८३.

कांड—हाडाचे किंवा झाडांचे पेर, बाण, विभाग. (१) आकांक्षेची कांडीं करिती, इच्छेनुरूप अवयवांची पेरपेराने वाढ होते, १५.९९; चक्षु लांब ते कांडे, दूरदर्शीपणामुळे लांब असे नेत्र जे कांडे ते वाढते, १५.१०१; तिथे कांडीं संधानी (नीं) पेरी, चौन्याऐशी लक्ष योनींतील शरीरांच्या ठेवणीत कांडे (हाडांचीं पेरें) रुजवतो, निरनिराळीं शरीरें बनतात, १४.१०६. (२) पेर. कां ऊंसाचें कांडें ऊंसा । वाढी हेतू ॥ १८.३६१. इक्षुवृद्धि कांडेनकांडें जीके, उसाचें एक पेर दुसऱ्या पेराच्या वाढीस आधार होतें, १५.१२७. (३) बाण. कुबोलाचि सदटे । सिधिति कांडें ॥ १६.४०२, निंदेचे वाग्बाण एकसारखे वर्षवितात; वायकांड, फोल बाण, ११.२०४, १८.१०३. (४) ग्रंथप्रकरण, विभाग. कर्मादिके तीन्हीं कांडे, वेदाचीं तीन्ही कांडे कर्म, उपासना व ज्ञान हे विभाग, १८.१४२४; कांडत्रयनिरूपणी श्रुति, हीं तीन कांडे निरूपण करणाऱ्या श्रुति, १८.१४४०;

कांडत्रयात्मक १८.१४२१ ते १८.१४४१ पहा; कर्मकांड, (१) पूर्वमीमांसा, १३.२२०, १३.२३६, १३.८२६, (२) गीतेतील कर्म-विभाग, १८.१४२९; पूर्वकांड, गीतेचा पूर्वार्ध, १०.२२, गीतेचे अध्याय १ ते ९, यावर १०.२२ ते १०.३८ पहा; देवताकांड, १८.१४३५, गीतेचे अध्याय ४ ते ११; ज्ञानकांड १८.१४३९, गीतेचे अध्याय १२ ते १५.

कांडणें—धान्यावरचें तूस काढण्यासाठीं कुटणें. यन्हविं कणा भूसा । कांडितां हिं सोसु सरिसा । १८.९३५. कोंडा कांडितां कणु आंतुडे ९.१५२.

काडी—गवत वगैरेचा लहान तुकडा. काडी उपखों नेंदी १८.६५०; काडी उरों नेंदी, कांहीं बाकी ठेवीत नाहीं, सर्व जाळून टाकतो, १३.७१९.

काढणें—आंतून बाहेर, खालून वर घेणें, दुःख संकटांतून सोडवणें, उत्पन्न करणें, तयार करणें, दूर करणें. या क्रियापदाचे अनेक उपयोग ग्रंथांत केले आहेत, त्यांपैकी कांहीं पुढें दिले आहेत. तमाचे धारसे काढ । ७.७७, तमोगुणाचा प्रवाह वेगानें वाहव (क्रि०), हा व इतर अपाय मायानदी करते, ज्ञानदेवी—‘वाड’ (वि०) प्रचंड प्रवाह, हा पाठ संदर्भात अधिक चांगला बसतो; तैसि बांधलिं सोडितां । बुडालीं कडितां । १६.१९९, ‘काडितां’ असा पाठ घ्यावा. ५.३६, ६.२१८, ६.२३३, ६.२८४, ६.४६२, ९.३९, ९.१३७, ११.४९, ११.५८, ११.३५८, ११.३८०, ११.४९७, ११.५६१, १२.१०७, १३.५२९, १३.८६३, १४.१९, १५.३३२, १५.४५०, १५.५३८, १६.४५९, १७.८०, १८.२८७, १८.७७९, १८.९६८, १८.१००२, १८.१३९७, १८.१५४१. काढिलों, काढले गेलों, ११.६०; आटि काठी १३.३०,—टी — १०.१५३; खाल काढिली ३.२४७,— काढविली १३.२२७; गुढें काठी, हद्दीवरचे दगडघोंडे काढतो, १८.७३६; गुरुवाक्यें काढिला, पढवून तयार केला, बाहेर काढला, ४.१३०; गोप्य धन काढिलें १५.५४४; डोले काठी, डोळे फोडून घेतो, १७.१०१; ताट काढीन,

खरकटें काढीन, १३.४२२; दीठी काढिली, दृष्टि वळविली, ११.२१४; पांचै खाणी काढौनि, खणून काढून, १८.४५१; पित्त काढिलें, औषधाकरितां इतर जनावरांचें पित्त काढलें, १३.२२९; फाडे काढिजति, कस लावून वर्ग पाडले जातात, ९.४३; फांसु काढिलेयां १८.६१४; बुडतेयातें काढी १६.१४२; भोकसा काढिला, मेलेल्या ढोराचें रक्तमांस काढून त्याच्या चामड्याच्या खोळींत गवत भरून बुजगावणें बनवितात त्या कृतीस उद्देशून, ३.२४५; आंतिचे दांग काढौनि, आंतीच्या अरण्यांतील लांकडें काढून घेऊन, १५.४५०, ज्ञानदेवी - 'आंतीचें दांग' १५.४८३; माणिक काढे, तक्षकाच्या फड्यांत माणिक असतें ह्या समजास उद्देशून, असें माणिक काढावें, १७.२४; रंग काढनि, सर्व रंग एकत्र करून, ६.२५४; रश्मिजाल काढिलेयां, दूर केल्यास, १८.१००९; रेघ काढिलेयां, ओढली तर, १८.६०९; लोणीं काढणें १५.४३१; वृद्धाप्य काढावें, म्हातारपणाचे त्रास सोसावे, ११.४८८; वेगलें काढूं, करूं, ५.१५३; वोढां-हूनि वत्स काढितां १८.७८२; काढत एईल, माग काढत येईल, मागें लागेल, ३.१०१; काढत येतसे, (संसारांतून) मोकळें होतां येईल, ११.३१८. न ला जोडून, काढणें चीं कढणें अशीं झालेलीं रूपें - ६.१६१, १३.७०४, १४.२२९, १६.४१०, १८.५३१.

काणि—खिन्नता, क्लेश. अंतष्करणें काणि घेतली १८.७५.

कांत—(१) नवरा, आवडीचा मनुष्य. तो वल्लभा मी कांतु । घेसा पढिये ॥ १२.१५६. आणि आपुलेनि कांतेंसि । ते जगदंबा जया पासि । १८.१६२०. कांताचां मानसि रिगौनु, नवऱ्याच्या मनांत आपलें स्थान कायम करून, १३.८०७; कांतु मीनलेयां ११.५६७; गुरु कांतु करुनु १३.३९०; सर्वोपशांतिप्रमदे कांतु होउनि १८.१३११; कांतहीन, विधवा, १३.४६८; जानकीयेचा कांतु १०.२३५, पश्चिमदिशेचा - १०.२२३; विरक्तांचेन कांतें १०.२९४; लक्ष्मीयेचा कांतु १०.२१४; लक्ष्मीकांत ५.१३; सुभद्राकांत ११.६९५. (२) प्रकाशानें

चमकणारा, पाझरणारा. चंद्रकांत ९.२९; प्रज्ञाकांत १४.६३; सूर्यकांत १४.२९४; उन्मेख-१६.८, उन्मेख पहा; सोमकांत १.१९१; ११.२४४, १४.३४३, १८.१४, १८.११२, १८.२८४, १८.१३०४.

कांतणें—जुंपणें. १.१३८.

कातरी—कातर. जन्ममृत्युची कातरी १८.८२१.

कांति—तेज. जेणें प्रकाशा कांति चढे । ११.२२०.

९.४२५. कांति निसरो पाहे १३.७५५; कांतिविमलें, स्वच्छ कांति असलेलीं, ११.१३९; अवेवकांतिची भांभ, अवयवांच्या तेजाची दिपविणारी शोभा, ६.२५३; आंगकांतिचिया प्रभा ११.३०९; निजकांति ६.२८३.

कातिया—कोयता. आंगा घालुनि कातिया । १७.९५.

कांदा—मूळ, कंद. आगा विषाचे कांदे वाढुनि । गोरसु वेइजे पीळुनि । ९.४९४. मोहाचे कांदे १८.१५४९.

कान—श्रवणेंद्रिय. तैसें शब्दजाति कान । सर्वत्र जेया ॥ १३.८७७; कानाचेनि गवाक्षद्वारे ७.१९५; कानाचां महाद्वारीं १८.१५२३; कानावचनाचिये भेटी १८.९८५; चैतन्याचां कानीं १६.४६७; बघिराचे नीट कान १८.५७७; कान भरुनि घालीं, कानभर ऐकुं दे, १८.१३४६; कान सर्वांगां करीं, सर्वावयवांचे कान कर, शरीरां-तील सर्व अवयवांचें अवधान कानाकडेच ने, १५.६७; सर्वांगि कान निगाले १४.६१; कानाकरवि ह्मणवी, शब्द ऐकून आपण धन्य झालों असें कानाकडून म्हणवतो, ४.२१८; काना चि नांव ठेवावें आपणयातें, कानाकडे आपणास्वतःस ठेव, सर्व अवधान दे, १३.९४९; कान पूंस वोळें १३.७२८; कानातें मूकें करी, कान गुंग करतो, १६.११८; काना मना जीणि १३.११५५; कानामनाचिये सीवे टेंकों नेंदीसि, माझें बोलणें कानीं मनीं सुद्धां येऊं दिलें नाहींस, १८.१२६८; काना-चेया ही मुखा कडे नेनां, कानाच्या द्वाराकडे, कानापर्यंत, येऊं देणार नाहींत, १३.३२२; कानिं आहकिजे १३.३१२; रसोये कानिं केवि भरावी, अस्थानीं योजना कशी करावी ?

९.३४४; मुखाकानासि मिले १०.२९७;
कानिं लागला, गुप्तपणें सांगूं लागला,
१८.१४४७; कानीं लाउं नको, ऐकूं नको,
१८.१३९५, - लागौनि, कानावर पडून,
१८.१४५०; बोलें कानु झांकवे १३.१२२;
कानाचां हातीं उगाणिलें १८.१५३१; कानीं
हान.आइकावें ८.७५; मनाचां कानीं आइ-
कावें ६.४९१; विश्वरूप कानीं आइकिजे, जें
माझ्या ऐकिवांत आहे, ११.८६; हरब्रह्मीं
कानीं नाइकिजे, शंकर व ब्रह्मदेवांनाही ऐका-
वयाला मिळत नाही, ११.५७३; कान नाइकती
१६.४३१; कानी (नीं) नाइके, अशक्य गोष्ट
म्हणून कधीं ऐकावयाला मिळणार नाही,
५.९०; नाइकणें तें कानू चि वाली
१४.२०७; कानीं नेघसि १७.१४; कानें घेंति
पडे, ऐकावे लागतील, १८.१६७२; कानें
मुखें फावे, कानानें ऐकावयाला व वाचेनें
उच्चारवयाला कसे मिळाले असते ?
१८.१६८५; काना आदिं, कानानें ऐकायला
येण्यापूर्वी, ७.२०१; कानवेन्हीं, कानापर्यंत,
९.१८१; मनें कानें वाचा १८.१६४६.

कानडें—अवघड, दुर्बोध, दुःसाध्य. ९.४२,
११.६७४. परिसतां...कानडें ६.१२०;
वैखरीसि कां(का)नडें १२.३१.

कानवडणें—लवंडणें, कलंडणें. चंद्रामृताचें तळें ।
कानवडौनि मिले । शक्तिमुखी ॥ ६.२४७,
भृकुटीमध्ये असणारें चंद्रामृताचें तळें कलंडून
त्याचा पाट कुंडलिनीस येऊन मिळतो.
वन्हि होऊनि ठेला कानवडा । दीपासाठीं ॥
१८.५४०, दिव्याच्या ठिकाणीं अग्नि जरी
असला तरी दिवा पेटवला कीं दिव्याच्या
नामरूपामुळें अग्नि म्हणून कोणी दिव्याकडे
पहात नाही. दिव्यामुळें वन्हि वन्हित्वाला
पारखा होतो; कानवडें ठाकाल, दुर्लक्ष कराल,
१८.१६७२.

कानी—तिरपें, वाकडें. कोण कानी मुरडी, कोण
वाकडें पाहील, दुर्लक्ष करील? १४.१८१.

कान्ही—दोरी, दावें. जीवासि कान्ही लाउनि
१४.१५७.

कापड—वस्त्र. ९.७५ (२). कीडरुं तरि कापडाचें

११.५४; कापडाची पेटी होंति काये, कापडाची
घडी किंवा गड्डा होता काय? ९.७५ (१);
कापडाचा सांगु ११.४६०.

कापडी—यात्रेकरू, प्रवासी. जिये मार्गिचा कापडी ।
महेशु आझुंडें ॥ ६.१५३. १८.११६६.

कापणें—चिरणें, तोडणें, शस्त्रानें तुकडे करणें.
कापौनि एकां मारीं ९.१६७.

कांपणें—थरथरणें. सांघें हिमवंतु हीमैं । कांपे काइ ॥
१४.३३२. ९.५२३, ११.३६३. देह कांपत
१.१९६; कांपत असे १.१२९, कांपतसे
११.२४५; कांपतां करतलीं १८.१५३९;
कांपतेया पद्मदला १५.११२; प्राण कांपताति
११.३४५; थरथरां कांपें ११.३४६; सर्वांग
कांपिनलें ११.४८१; कांपणें—सर्वांगासि कांपणें
येईल १३.५६८; न कंपे १३.३४६, १३.४९१.

कापुर—कापूर. कवणें इछावें कापुरा । वासु देअं ॥
१०.११. १०.७६, १३.३२०, १३.४६०,
१५.४०६, १८.११७८, १८.१२०५.
कापुराचें थलिव १७.३४२; कापुराचा
राशि २.२५१; नातरि केलि कापुरु जाला,
कापूरकेळींतला कापूर (वासानें ओळखतां
येतो), १३.१८२; कापुरें वेचलेनि हीं सेंदे द्रुति
राहे, कापूर उडून गेला तरी करंज्याला सुवास
राहतो, १८.४२०; कापुराचे गुण १६.१७०,
१६.१७१ पहा. कर्पूर—कर्पूरकदलिचीं गर्भपूटें ।
उकलति कर्पूराचेनि कोंधाटें । ११.२४६, कापूर-
केळीपासून कापूर बनतो, याला उद्देशून.
कर्पूरु चंदनु अगरु ९.३८७; श्रीमहादेअं कर्पूरें
उटिला ११.२१८; ज्ञानकर्पूर १४.२६;
कर्पूरत्व—कर्पू(र्पू)रत्वे कापुरीं । सौरभ्य असे
जियापरीं । १३.८८९.

कापुस—कापूस. कां पटत्व कापुसा । आंतु होये ॥
१४.११९; या बरोबरच कापुसाचां पोटीं ९.७५
पहा. ते कापुसें हीं गवसूं ये, आग विझून
राख झाली कीं कापसाचेंही आच्छादन चालतें,
५.२३; कनका आणि कापुसा, दोन्ही पांढऱ्या
वस्तु, पण एक मारक व दुसरी उपयोगी,
१३.१०९६.

कांबला—घोंगडी. १८.८११. येथें कांबल
शब्द असणें संभवतें.

काबाड—कष्ट. स्वप्निचें काबाड १८.५३७.

कांबि—धनुष्याची कमान, कमठा. बोधाचिचे कांबि वेन्हीं, बोधाच्या कमानीच्या सहाय्यानें, १८.१०६४; युगुतिची कांबि, धनुष्याची कमान क्रमाक्रमानें वाकवावी लागते, त्याचप्रमाणें मन वळवावें लागतें, ६.४२२.

काम—(१) इच्छा, वासना, इंद्रिय सुखाची लालसा. तो कामु सर्वथा जाये। आत्मतोषीं मन राहे। २.२९३. एवं कामु वांचूनि काहीं। जगा मूल चि आन नाहिं। १६.३१०. ३.८८, ३.२०८, ७.४५, ७.४८, ७.८५, ७.१३६, ८.१०, ९.५९, ९.३५९ (१), १३.१११, १३.४७९, १३.५०३, १४.१५९, १६.३०७, १६.३०९, १७.१७०, १७.३४६, १८.५१०, १८.१०००. इष्ट कामाचें निरूपण ७.४५ ते ७.५० पहा; कामाचेनि बलें १६.४५१; कामाचिया बाहुटी १३.१२३; कामीं भरु ४.१९; कामाची मांडवी १३.९८६; कामाचिया लाटा ७.७२; यजितेयाचा कामु ४.१४८; सुखाचा कामु ९.१६६; काम अडी, इच्छा आवरतो, १३.६१६; कामक्रियेचें व्यसन १३.७०२; काम क्रोध २.३२२, १६.३३९, १६.३९२, १७.१०३, १८.१०५३, १८.१०५४, १८.१०५५, कामक्रोध २.२९५, ३.२१२, ३.२३५, ७.१२४, १२.६२, १६.३३७, १६.३९४; काम क्रोध लोभ १६.४२२, कामक्रोधां लोभां १६.४२८, कामक्रोधलोभ १६.४३४, १६.४४१, १६.४४५; कामक्रोधविहीनु २.३३४; काम-लोभ १३.४९३; कामादिक १६.४३७, —काचां ठांई १६.४४२, कामादि दोषत्रिपुटी १६.४२९; कामधेनु—जेयातें कामधेनु ऐसी माये। तेयासि अप्राप्य काहीं आहे। १.७९, धेनु मध्ये कामधेनु। १०.२२१, ३.९४, ११.५३१, ११.६१६, १८.१६५८; कामधेनु ऐसी माये ५.१०; कामधेनुचीं क्षीराचें ९.३१८; कामधेनुचीं गोधनें ९.३८८, —चें दुभतें ३.२२, —चे पाडे ११.१०९, ११.५७०; कामधेनु सर्वें १०.२८५; किरीटीकामधेनुचा (किरीटी काम-धेनुचा) पाडा ८.८; कामुसृष्टिचा वेलु, काम

ह्याच सृष्टीची लता, ७.४९; अर्थकामपसरे १५.१५७; कैवल्यकाम ६.४४०; दृष्टादृष्टकामीं, ऐहिक व पारत्रिक लाभाची इच्छा करण्यांत, १४.२३२; धर्मार्थकाम १८.७४३; पूर्णकाम, ज्याची इच्छा सफल झाली आहे असा, १.२४, ३.१६४, ६.२७; कामपूर्णता २.१८८; फलकाम—कामुक, फल पहा. भक्तकामकल्पद्रुमें ९.५१६; मोक्षकाम, मोक्ष इच्छिणारे, ४.१४६; वित्तकाम १८.७५५; सकलकामोपशान्त ६.८१; सर्वकाम १८.१३४५, १८.१७५३; स्वर्गकाम, स्वर्ग मिळावा ही इच्छा, २.२५०; कामरहित ३.१४९; कामेंविण ५.९६; निष्काम पहा; सकाम ६.१६८, ६.४५३, ९.३५९ (२); १५.८५ सकामा वनिता ७.९३; गोपीसीं सकामें ९.४६५. (२) कोणतेंही काम, हेतु, कारण, उपयोग. ९.४८, १०.१५०, १८.३४, १८.४८९, १८.९७५, १८.१५५६. कामा परोता १७.१८८; काम सरे ७.१७२, १८.९९७. —सांडूनि १४.४०३, —सारिलें १८.२५६; थोराडा कामां १८.४५३; काम वायां जाईल ८.२४१; जालेया कामा चोरी नाहिं १८.४३. (३) कामदेव. लांचकरु ह्यणोनि कोलिसा। कामु केला ॥ १३.२६, कामदेवाला शंकरानें जाळलें याला उद्देशून.

कामठ—कारखाना. तेन्हां कर्ता रिगे कामठां। कर्तुत्वाचां ॥ १८.३५६. कामठां पडतें १५.४४७.

कामणें—इच्छा करणें, परि न कामितां कामिक। न निफजे जें ॥ १८.९६, स्वाभाविक कर्म सोडून इतर कर्म इच्छा केल्याशिवाय संपादन करतां येत नाहींत. काहिं कामावेश कामावें। १८.१०९०. ४.१२३, ९.३२७, १७.२८, १८.१०२१. कामिति १६.३८६, कामीति १६.३६४; काम्य, इच्छिलेलें कर्म, १४.१६७; काम्यादिकें १८.७०६; काम्यकर्म, कर्म पहा. काम्याचेनि नावें १८.५९५; निषिद्धें काम्यें १८.१४२८; काम्यनिषेध, काम्य व निषिद्ध कर्म, १८.९८६; काम्यबाधु न पवे, काम्यकर्माची बाधा होत नाहीं, १८.१२६.

कामधेनु—काम पहा.

कामना—इच्छा, भोगाची इच्छा. हें काम्य कर्म

सांडणें । तें कामनेतें चि उपडणें । १८.१०८. २.३६६, १६.३६५, १८.९९, १८.१०३. कामनेचें दलवाडें १८.९७; कामनेची वाणि, इच्छा करण्यांत कमतरता, ३.२२; कामनाजात, जात पहा; कामनामात्र ३.७१; कामनाशून्य ४.५९; अवज्ञा आणि कामना १८.२००.

कामविणें—घडविणें, उपयोगांत आणणें, कमावणें. नाना वाग्देवता वानावी । तें वाचा चि लागे कामवावी । १८.३६२. कामविजति १८.४२८; तम चि कामौनि, तमोगुण कमावून, मिळवून, १८.७४९.

कामार—कामकरी. कामारीं, दास, १६.३५१.

कामिक—इच्छिलेलें, भोगाची इच्छा धरणारा, स्त्रैण. कामिकु जैसा अंगना । आपैता कीजे ॥ ११.१६९. १८.९६, १८.४७७.

कामिनी—स्त्री. सांडौनि कुलें दोन्हीं । क्रिया अनुसरे कामिनी । द्वंद्व(द्व)त्यागें स्वर्चितनी । पडिली तैसी ॥ १८.१००७, येथें पतिव्रता स्त्रियेचें उदाहरण दिलें आहे. आपल्या माहेरचें (निवृत्ति) व सासरचें (प्रवृत्ति) अशीं दोन्ही कुलें सोडून, बुद्धि आत्म्याशीं एकनिष्ठ राहते. १८.१०७५, १८.१३४७.

काय—(१) शरीर, मनें वाचा कायें १३.१२८, १८.६५३. (२) प्रश्नार्थक, किती, कसें. तुज सावें काय जालें । २.७. १.८७. काय सांधों १२.१७०; कायि २.१५, ६.३३९, १२.४२, १६.३६, १६.३८; कायी १६.२७; काये २.५, २.६, ९.१५३; तूं कोणु काये ११.४४२.

कारण—मूळ हेतु, प्रयोजन, ध्येय, साधन. मज सकलकारणासि कारण । मानीति ते ॥ ९.१६१. आणि कर्त्ता जें दूजें । कर्माचें कारण जाणिजे । १८.३१९. २.२८, २.८८, २.१११, २.११५, २.१५८, २.२५८, २.३१६, ६.३३६, ७.१०४, ८.२७, १०.१९२, ११.५६८, १२.१३९, १३.३१६, १३.४५०, १३.९१५, १४.२६४, १४.३१३, १५.२६४, १५.४०५, १६.२१६, १६.२१९, १८.९०, १८.३२८, १८.१३७१, १८.१४०२, १८.१६९९. आत्मविदांचें कारण, ध्येय, ५.१४८; कर्माचें कारण, कर्मकारण, कर्म पहा; कवणा कारणां

११.५०२; देहादिकिं कारणि १८.३६४; निमित्तें कारणें २.२६९; शरीरादिकें कारण १८.३६३; साधकांचें कारण, ध्येय, ६.४७६; स्वप्नासि कारण निद्रा ९.११९; एका चि कारणातें सूचीति ३.४०; कारणाचा वेधीं लावीति १३.९६३; तें चि कारण टाकावेया, संपादण्याकरतां १३.९६४ (१); बंधा कारण घडे १४.२८१; कारणपंचक १८.२९६; कार्यकारण १३.९६४ (२); कार्यकर्तृत्वकारण १३.९६६; देहादिपंचकारण १८.४२७; पंचकारणदलवाडें १८.३०३; पांचां कारणा रूप १८.२७५; पांचें कारणीं १८.३०२; पांचै कारणें १८.२७६, १८.४२८, सं. वा. श. पहा; कारणहेतुयोगें १८.३७३; हेतुकारण १८.३६१, १८.३६८; साचोकारण, साच पहा. अकारण ९.३३०, ९.४५२, १८.३७०, —णीं १४.१९१; सकारण १८.१९५, १८.१२५९; कारणक—अन्यकारणक १८.२७५; पंचकारणका कर्मा १८.३७५; कारणें—साठीं, करितां, मुळें. जें जीवां कारणें करावा । जीवां घातु ॥ १३.२२४, एआ कारणें ६.४७९, एणें — १.४७, १४.४३, १४.५७, एया — ३.१०, ३.१५२, ५.१२६, ८.११, १८.१५२९; जीवकार्यकारणें १५.४९१; तेणें कारणें ६.३६, तेणें चि — १३.४५७; मज कारणें १८.१३४९; मजकारणें ११.४४; यया — १८.१४०७; यया चि — १४.१६०; या — ४.२०७, १२.८, १६.३०८, १६.४५२, १८.३३, १८.९४५, १८.१२५४, १८.१७१४; याकारणें १३.३०९; येणें चि कारणें १३.८६१, १४.२५८, येणें हीं — ८.१८७, येया — ५.२५, ८.२५४, १४.११५, १४.३७९, १८.१३१८, १८.१४९५; स्थला — १३.१५.

कारिष्य—कृशपणा. देखिं अतिकारिष्य । १३.५१६.

कारुण्य—करुणा पहा.

कार्य—काम, कृति, कर्तव्य, श्राद्ध, सृष्टि. तें चि कारण टाकावेया । जें सूत्र धरणें उपाया । तेया नांव धनंजया । कार्यकारण ॥ १३.९६४. आणि आपण चि होउनि कर्त्ता । शाना आणी करणता । तेथ ज्ञेय चि स्वभावता । कार्य होये ॥ १८.४९१. १८.२६४. कार्याचा

धुमाडु, कामाची उठाठेव, घडपड, १४.२२५; कार्यार्थ, जें कांहीं करावयाचें तें, ७.१०२; कार्यविशेष १४.२७४; कृतकार्य, ज्यानें आपलें कार्य सफल केलें आहे तो, कृतकार्या होईजे १.२५; कृतकार्यु जाला ३.१४६; गुणकार्य, गुणांमुळें होणारें काम, परिणाम, १४.३३४; जीवकार्यकारणें १५.४९१; पितरकार्यअवसरि, श्राद्धादि पितरांच्या कार्यांच्या प्रसंगी, १३.८१५; प्रकृतिकार्य, प्रकृतीचीं कार्यं करणारीं (इंद्रिये), १५.३२०; विश्वकार्य, विश्व तयार होणें, सृष्टि वनणें, १३.९१५; सुरकार्य, अवतार घेऊन देवांचीं संकटें निवारण्याचें काम, ११.८३; कारण...कार्य ८.२७; बुद्धी वाचा कार्य १८.१२४५; हें कार्य मीं कर्ता १८.५१२; कर्ता, कर्तृत्व पहा. अकार्य-अकार्यि कर्मि १८.७०७; कार्याकार्य १८.७१७; - विवेक १६.४६३, १८.७१३.

काल—(१) वेळ, प्रसंग, संधि, संदर्भानुसार अंतकाळ, उचित-, गत-, प्रलय-, मृत्यु-, सर्वभक्षी अपरिमित काळ, यम. ह्यणौनि स्वधर्मु जो सांडील। तेयातें कालु दंडील। ३.११२. प(पे)सा अपारु जो कां कालु। १०.२५२. नातरि शरीरातें कालु। न विसंभे कवण्ही वेळ। १८.७५७. १.९१, १.१८४, २.१८६, २.२९८, ३.२६७, ५.८६, ६.९१, ८.१४, ८.२४९, ११.३८४, ११.४४६, ११.४८६, ११.४८७, १७.३६, १७.४७, १७.३६५ (१, २). कालाचें आयुष्य ११.१४६; कालाचेया ऐसें, जसा काल जाईल तसें, ९.५०७; कालाचें खीचु ८.१४२; काला चेया ही तोंडा ११.३८२; कालाचां तोंडीं ९.४९१; कालाची दीठि १०.११७, - सत्ता १३.६६; कालासिं जुं खेलणें १५.४४८; कालें रण आवंतिलें ११.३४१; कालें ग्रासिलि ११.४१२; कालु जांतसे ११.६६८; कालातें जिणें १८.१३६१, - जीणौनि ११.६४८; कालें नेतां १८.७८३; कालि पावे १८.९७८; कालातें न लंघणें १८.६३३; कालातिक्रम १५.१२३; कालाग्निरुद्र, प्रलयकाळचा रुद्र, ९.४७८, ११.२९९; कालानल, प्रलयाग्नि, १३.१०९८; कालज्वर ४.१९८, १८.६०१;

कालयंत्र १०.१३६; कालरात्रि, भयंकर रात्र, ११.१९६, ११.३७२; पुढें ११.३४० पहा; कालवसें, कांहीं काळानें, २.४१; कालशुद्धी, योग्य वेळ, शुभ वेळ, ८.२०४; अखंडिता काला ११.४९०; अंतकालीं ८.६७; अनंत काल १३.१०२०; अस्तवे काला, शेवटच्या घटकेस, १३.७४९; उत्तमु कालु ८.२२३ (१); एकी चि कालिं १३.४३८; येकी कालीं ११.२६३; एकें कालें, एकाच वेळीं, १३.५९; कलिकालु-ज्वरितादोसें, कलि पहा; कलितकालकौतूहल, कलणें पहा; कल्याणु कालु १८.६८०; ग्रीष्मकालीं २.७६, २.३५८; चंडतकालक-लांचेनि वेधें, कला पहा; तीन्ही काल, सं. वा. श. पहा; त्रासकालें १८.७७६; त्रिकालिं, सं. वा. श. पहा; देशकाल, देश पहा; धारा-धरकालें, पावसाळ्यांत, १४.२०९; प्रथमवय-साकालीं, कौमार्यांत, १.४२; प्रयाणकाल, मरणसमय, ८.९०, ८.२०७; प्रलयकाल १.१३६; प्रातःकाल १४.११०; बलिया काल, बलवान काळ, १६.३५४; बहुतां कालांचा, फार प्राचीन, ४.३७; महाकाल, सर्व-संहार करणारा काळ, १.१४८, १०.२२८, ११.३४८, ११.४००, ११.४१३, ११.४५७; यथाकालें ११.४९४; रतुकालिं, योग्य ऋतूंत, १३.५२८; वरिखाकाल, वरिषा-, वरुषा-, वरिखणें-षणें पहा; वर्षाकाल, वर्षणें पहा; शरत्काल १२.१०७, १८.१०८७; सकलकाल ११.५२६; संध्याकाल १७.७९; सर्वकाल ८.२५४; सर्वाहिं कालिं १२.४३; सर्वां कालीं ८.७६; सुषुप्तिकालीं, झोपेंत, १८.४६२; स्थितिकालीं, अस्तित्वसमयीं, ११.४९१; अकाल, अयोग्य वेळ, ८.२२३ (२), ८.२३४; अकालिचें अभ्रपटल ३.१४१; अकालिचीं अभ्रें ४.११६; अकालमेघ १७.२५०; अकालें, भलत्याच वेळीं, ८.२०४; दुकाल ११.४२३; सुकाल, सुवृत्ता, ३.२६, ९.४३४, ११.१४, १२.१६, १३.११५६; अर्थें देशें कालें १७.२८; कालिं दिसिं १७.२७२; कालें देशें १७.३७८; देशु काल भाजन, योग्य स्थान, काळ व पात्र, १७.२६९; देशु कालु १७.२८३;

देशं कालें स्वभावं १८.१२५२; देशकाल, देश पहा. (२) चालू दिवसामागला दिवस, मागचे दिवस. कालिचें जन्मदुःख १३.५३७; कालिचेया जन्मातें १३.७२६. (३) कालें. मायारात्रिचें कालें । मेहुडें जें ॥ १४.१७३. तरि तें गा तामस कर्म । जें निंदेचें कालें धाम । १८.६०८. कालकूट, समुद्रमंथनांतून निघालेलें सर्व संहारक विष, जालीम विष, १.८९, १.२३८, २.१५, २.२५१, १०.१७६, ११.३९८, ११.४५८, १६.२३८, १६.४०२, १६.४३३, १७.१३८, १८.६६१, १८.९४८, १८.१४९३, -कल्लोल ११.२१३; कालरात्रिचें आंधारें ११.३४०, वर कालरात्रि पहा; काललोह १६.२११; कालसर्प २.७०, ८.१४६; कालें गोरे १८.५५१, काले-गोरेपण १८.१०१; कालेपणें १८.७४६; सकालें, काळीं, ११.१३४. कालिमा पहा.

कालणें—एकत्र करणें, मिश्रण करणें, जेयाचे (चें) मन काललि, ज्याचें मन भ्रमित झालें आहे, १८.६६९, ज्ञानदेवींत 'कलाली' १८.६७२ असा पाठ आहे, अर्थ, कपटी; कालौनियां ११.६०२, कालवणें पहा.

कालवखें—काळोख. वाती पुढां जेसैं । पलों लागे कालवखें । १४.२०८. निंदेचें कालवखें १२.४९; ज्ञानदेवी 'काळवखें' १२.४९.

कालवंडणें—कालें पडणें. तेथ गेलें आंधारें । कालवंडिजे ॥ १६.४१४, तेथें गेले असतां अंधारांत खितपत पडतात, ज्ञानदेवी 'काळ-वंडैजे' १६.४१६.

कालवणें—मिश्रण करणें, मनोविकारानें अस्थिर होणें. आप पृथ्वी कालवी । एकावट ॥ ६.२२०. १३.६८४, १३.९३०. स्वानंदानुभवसरसैं काल-वौनि १८.१२०३. कालणें पहा.

कालाबुला—कासाविस. १६.१४१.

कालासणें—कलासणें पहा.

कालिक—काळेपणा, कलंक. पितलेची गंधिकालिक ४.६३.

कालिमा—कालिक पहा. कालिमा सांडील कोलिसा । १६.२८३. ५.८६. गंधिकालिमा १८.२०७.

कालियाण—काळा. कालियाणा धुधुवांतु, फुत्कार

टाकणारा काळा सर्प, १८.७०९.

कालुग—काळा. कालुगेनि पोले, काळा बैल जोडून, १३.४०.

कावडी—कावड, ओझें. रजतमाची कावडी सांडूनि, रजतमाचें ओझें उतरवून, १६.७६.

कावरुखें—(१) बांडगूळ असलेलें. (२) विचित्र प्रकारचें. (३) क्षणभंगुर. संवसार हें कावरुखें । झाड तैसें ॥ १५.५२, हे तीन्ही अर्थ संदर्भांत बसतात.

कांवरुंमूल—गुद व शिख यांमधील शिवणीचा मध्यभाग. १८.१०३०.

कावरें—आभासात्मक, आश्चर्यकारक. १५.१०८.

काव्य—कविता, पद्यरचना, पद्यांत वर्णन केलेली कथा, प्रसंग इ. १४.२१. काव्यनाटक १.७, १३.८२९; महाकाव्यारा३, महाकाव्यांत श्रेष्ठ, १.३३.

काशणें—कंवर बांधणें, तयार होणें. पव्हणारु आइता काशि (शि), पोव्हणारा कंवर कसून तयार होतो, या शब्दार्थास आधार सांपडला नाही, १३.५४४. ज्ञानदेवींत "कासी" असा पाठ आहे. १३.५४५.

काश्मिर—(१) संगमरवरी दगड, स्फटिक. ६.२५३. चंद्रोदइं काश्मिरें होंति, चांदण्यांत स्फटिकासारखीं दिसतात, १८.१५९५. (२) केशर. काश्मिरीचा रवा १५.३१७. काश्मिरीं मढंगणें न करावीं, केशराला आणि पुनः पुटें देण्याची आवश्यकता नाही, १३.३१९; (३) सरस्वती. काश्मिरिं मूकें नुपजे, न बोलणारें मूल देवी सरस्वतीला निपजणार नाही, १३.११६२.

कास—कासोटा, आश्रय. ७.९७. कास धरी १३.४००, - धरुनि १८.५३५; कामाचिये कासे लागले ७.८५, मन्मथाचिये— ७.८२; कासे लागलेयां ९.४८४, - लागौनि १८.१६७; कासे लाविले १२.९०; कामक्रोधलोभाची कास न सोडी १६.४४५.

कासाविसी—व्याकुळता. २.३१२.

कासेया—कशाचा, कां, तेया बंधु काश कासेयाचा । ६.९५, त्याचा बांधव कोण व कशाचा ?

काहा—कोणी एक. काहाचेनि अंतःकरणें, कोणाच्या अंतःकरणानें, ८.१२०.

काहाणी—कथा, गोष्ट, इकीगतं. ६.१४२, ८.२३२, ९.१८५, ९.४९६, १०.३००, १२.१५८, १५.२१६, १५.२५९, १६.४४७, १८.१५१४.

काहिं-काहिं-काहीं-काहीं—थोडें, कोणतेंहि, इतर, मुळींच. या शब्दांचे अनेक उपयोग ग्रंथांत केले आहेत, त्यांपैकीं काहीं येथें दिले आहेत. तैसी नूठील काहिं कोली । जीम हें ॥ १३.५६४. २.२९९, ५.१६५, १८.३९३, १८.१४०२, १८.१४०३. काहिं चि १२.१४९, १५.५२२; काहिं भाष, इतर गोष्ट, ११.५०; ऐसें काहिं १५.२७४; जें काहिं १३.१०४९; जें जें काहिं १३.७१३, १८.६०२; काहिं काहिं, त्यांपैकीं थोडीं, ११.४११, १३.६५४; उखदिं हिं काहिं नव्हे, औषधानें मुळींच गुण येत नाही, २.६७. काहिं १५.२४५; काहिं असो १८.१३५६; काहिं आहे, दुसरें काहीं आहे काय? ६.३६३; काहिं येक, थोडेंसें, ६.३५९; काहिं वस्तुजात, इतर कोणतीही वस्तु, ७.१५५. काहीं, कोणतेंहि, तेयासि अप्राप्य काहीं आहे । १.७९, हें तुज बोलावें न लगे काहीं । १.८३, काहीं एक, थोडा सुद्धां, १.२०९; काहीं काज नाही १.२१०; आन काहीं १.२४७, ऐसें—९.३५; तें काहीं वायां न वचे ११.६४. काहीं, किं योग्यतेविण नाही । ऐसें हान असें(से) काहीं । ६.३३८. अनिक ही काहीं ६.३३९; आणिक पहा.

काह्या—कां, कशाला, कसला. जें रूप चि नाहिं उभें । तें साउली काह्याची शोभे । १८.२६२.

९.४२८, ११.४४२, १८.९४२, १८.१६८२.

किं-कीं—किंवा, अथवा, कारण, तरीहि, नाही काय? तो वेढि तेयाचिया दीठि । कापड जाला किं । ९.७५. १.२८, १.२३७, ३.१२२, ४.३, ७.२१८, ९.७३, ९.७७, १५.४३२. किं तिया चि अवसरीं ३.२; किं...तरि, जर... तर, २.३६०; तो तूं किं २.१२; पोट भरणें किं प्राणें शुद्धि १२.७०; सांडावा किं, टाकावा नाही तर काय, १३.३३५; किं ह्मणति, तरीहि म्हणतात, ९.१६६, ९.१६७; असे कीं ना, आहे किंवा नाही, १८.१५३२.

(२) शब्दास जोडून, काय, कोणता या अर्थी. किंधर्म—गुण ते किंधर्म । १४.१३६.

१४.३१२. किंबहुना, किंवा, फार काय, तसें म्हणावें तर, उदाहरणार्थ; किंबहुना हे दुवाड । मायानदी ॥ ७.७७, किंबहुना जें पेंव ।

विंचुवांचें ॥ ८.१४३, ७.१४४, ७.१६९, ९.११६, ९.१३९, ९.१६८, ९.१७६, ९.४२५, ११.१२१, ११.२३२, ११.२६०, ११.२७५, ११.५१३, ११.५२३, ११.५२८, ११.५७८, ११.५९५, ११.६४४, ११.६८५, १२.६६, १२.८३, १२.१३५, १२.१८८, १२.२२३, १२.२३६, १३.८०, १३.१३१, १३.२००, १३.२११, १३.२७७, १३.३३२, १३.३६६, १३.४७३, १३.४९७, १३.५७२, १३.५९७, १३.६०४, १३.७२५, १३.७५०, १३.८००, १३.८९०, १३.९२९, १३.९८१, १३.९८९, १३.१०००, १३.१०८२, १३.११४१, १३.११६४, १४.१०, १४.१५५, १४.१९१, १४.२१७, १४.२४०, १४.२५२, १४.२९९, १४.३९४, १४.४०३, १५.१०५, १५.१४१, १५.२६९, १५.३१९, १५.४४६, १६.१३, १६.११९, १६.१६०, १६.२००, १६.२२७, १७.३९, १७.७७, १७.१०३, १७.१८३, १७.२११, १७.२६०, १७.२७६, १७.३५९, १७.४१३, १८.१०६, १८.१७२, १८.१९४, १८.३१८, १८.५७१, १८.६७०, १८.७२५, १८.८७८, १८.९००, १८.९४९, १८.९५८, १८.१०२३, १८.११७७, १८.१२१२, १८.१२५३, १८.१३०१, १८.१३४६, १८.१३७६, १८.१४१५, १८.१६३२, १८.१७७१; किंबहुना ह्या परीं १३.४०२, १३.४६५; किंबहुना चराचर ११.५०१, १२.२११, —चराचरीं ११.६८०, १६.३५१; किलक्षण, कोणत्या खुणा, तेथ मूल तें किलक्षण । १५.६३, १५.४४४.

किडाल—कीड पहा.

किर-कीर—खरोखर, खरें पाहिलें तर, जर कां, कदाचित्. पथ निवसी किर मावौता । २.२०३. हे रजाचे किर जाले । परि तमां(मा)सि प...

भले । ३.२३९. यन्हविं गोरी किर गायन गोड ।
 १६.१२०. तें हि बोलें किर बोलाचा । उच्चार
 कीजे ॥ १८.११३६. १.२२३, ३.२०५,
 ३.२१५, ३.२२१, ३.२२६, ४.९, ४.३२,
 ४.१५७, ५.१६, ५.४४, ५.१२८, ५.१४०,
 ६.१४०, ६.३३९, ६.४०७, ६.४१०,
 ६.४१७, ७.४६, ७.१५३, ९.५५, ९.१०९,
 ९.३४१, ११.१६२, ११.२२५, ११.३४५,
 ११.३६२, ११.५४४, ११.६०७, १२.२७,
 १२.४१, १२.१७४, १३.११५०, १४.७७,
 १४.२८१, १४.३४०, १५.३४, १५.३५,
 १५.४०४, १५.४०७, १६.३९, १६.४७,
 १६.१७१, १६.३५४, १६.३८२, १६.४२१,
 १६.४४६, १७.५५, १७.९२, १७.१२२,
 १७.१३२, १७.२०६, १७.२५१, १७.३०२,
 १७.३१८, १७.३२७, १७.३७१, १८.५३,
 १८.७६, १८.९०, १८.२६०, १८.२७३,
 १८.२९९, १८.३६३, १८.३९३, १८.४३४,
 १८.४३७, १८.४५३, १८.६६९, १८.७०५,
 १८.७६१, १८.७९८, १८.८१७, १८.९८६,
 १८.९९०, १८.९९६, १८.११३६,
 १८.११४०, १८.११४५, १८.१४७४,
 १८.१४८०, १८.१५७०, १८.१६६०. किरु
 ९.२९, ९.१३६, ११.९७, ११.९९,
 ११.११०, ११.२८९, ११.४८६, ११.६७४,
 १६.२३. कीर—आचरतां सिद्धी गेलें । तरि
 काजा चि कीर आलें । २.२७०, ४.१९३, ७.६५,
 ७.२०३, ८.३७, ९.५०, १२.१३३,
 १३.५९५, १३.८९५, १६.२८७, १७.१८४,
 १८.९८८, १८.१६९६. कीरु १.११९,
 १.१९४, २.४२, ३.१४, ९.३८, ९.१३७,
 ९.१४४, ९.४१२, ११.७१, १५.५७,
 १८.९२५, १८.१६२८, १८.१६६९.

कीट—(१) मळ, कळंक, हिणकस. १७.२०८.
 आत्मानात्मकीट १३.१०३१. (२) किडा.
 कोशकीट, स्वतःभोंवतीं स्वतःच आवरण करून
 घेणारा किडा, १६.३३६; ब्रह्मादिकीटांतां,
 ब्रह्मदेवापासून अगदीं क्षुद्र किड्यापर्यंत,
 १८.१२९५.

कीटक—किडा. क्रिमि कीटक लोष्ट १८.२४०;

क्रिमिकीटक १३.२५५. कीटक, किड्याची
 आळी. यन्हविं कोसेकीटकिष्टचिया परीं । तो
 आपणपेया आपण वैरी । ६.७२.

कीड—खोटे, वाईट, अशुद्ध, अन्य धातुमिश्र
 सोने, सोन्यापेक्षां हलकी धातु. परि पन्हरे
 कीडासि मिलत । काइ सकें नव्हे ॥ ८.३७.
 ८.३८, १५.४३१, १७.५४, १७.३१०,
 १८.१२०, १८.१५६, १८.९२२. कीडें
 मीनलेनि, हलकी धातु मिसळली असतां,
 १४.१४०; चोखाकीडाची बोली नाहिं, हिणकस
 किंवा शुद्ध सोने हा भेद राहत नाहीं, परिसानें सर्व
 प्रकारचें सोने शुद्ध होतें, १७.४०४. किडाल—
 तन्हि लवण देणें किडाल । १५.४२४, उसाच्या
 रसांत गुळासाठीं क्षार पदार्थ घालावा लागतो
 हेंच वाईट. किडालाचां(चा) दोखु ६.८२.
 कीडाल—वाईट, खोटे, हिणकस. कां अग्निमुखें
 कीडाल । तोडूनियां चोखाल । निवडीति केवल ।
 बुद्धिमंत ॥ २.१२८, तेजें सूर्यु तैसे उजल । परि
 तो अस्तवे हें कीडाल । ९.२०३, १.२३३,
 २.१७९, १८.१३६, १८.११२०.

कीडहं—कीटक, सर्प. ११.५४.

कीडा—कीटक, जंतु. कीड्याचें पीयूष, विष,
 १८.९२६; पूयपंकिके कीडे ५.१२०.

कीर्त्तणें—गुण वर्णन करणें, गाणें. कीर्त्तितमातें,
 ९.२१०, हा पाठ कीर्त्तित मातें असा घ्यावा,
 माझे गुण गातात, ९.२०९ पहा. कीर्त्तन—
 कीर्त्तनाचेनि नडनाचें, ९.१९६; कीर्त्तनसुख
 ९.२०८; धर्मकीर्त्तन १८.१७७१.

कीर्ति-र्त्ति-र्त्ती—लौकिक, ख्याति. कीर्ति—
 हे कीर्ति चि स्वयंवरे । आली तुज ॥ २.१९३.
 १२.२२०. असति कीर्त्ति, आहे ती कीर्ति,
 २.१९८, गोमटी — १८.१४५५, निःसीम —
 २.२११; कीर्तितें वाढवीति २.२०९;
 कले कीर्तिसि जीति, कलणें पहा; पापाचे
 कीर्तिस्तंभ १६.३१८; अपकीर्ति २.२०२.
 कीर्त्ति—१०.२५५, ११.४९७, १६.३५,
 १७.१८५, १८.१३१५, कीर्त्तितमातें, कीर्त्तणें
 पहा. कीर्त्तितें रूढवीं ३.१८७; ज्ञानें कीर्त्ति-
 मुखत्व केलेयां, ज्ञान सन्मुख झाल्यावर,
 १५.४९३; कीर्त्तिविजयाचा ठेंढा १८.१७५९;

धर्मकीर्तिढवलु १२.२४०; अपकीर्ति १०.८४; परत्र आणि कीर्ति, स्वर्ग व लौकिक प्रतिष्ठा, १४.२१३; स्वकीर्ति १३.१८८. कीर्ती—२.२०; कीर्तीविण ९.४४२; परत्रा आणि कीर्ती १७.२५२.

कील—तेज, कांति. कीलेवरि माणिकें । लेपिजे काइ ॥ १४.१२२, तेजामुळें माणिक लपेल काय ? रत्न कां रत्नकीला झांकोलें ए, रत्न किंवा रत्नाची कांति आच्छादली जावी, रत्नकांतीमुळें रत्न झांकोलें जावें असा अर्थ संभवतो, १८.१५९४, 'रत्नीं कां रत्नकिळा झांकोळित' असा पाठ ज्ञानदेवीत आहे १८.१६१४; कीलाञ्ज, तेज, १४.३७०.

कु—शब्दास जोडून, वाईटपणा दाखविणारा उपसर्ग. कुकर्म—२.२६६, ३.८२, ३.१४०, ८.१४०, १३.३१, १८.६५९; कुकर्माचिया डालुका पालहैजति १५.१६३; कुकर्मसंग १५.१७१; कुतर्क १२.१४; कुद्रव्य १७.१६१; कुपथ्य १३.८१; कुबोल १६.४०२, १७.३०४; कुमनोरथ १६.३७०; कुमुहूत्त १६.२५६; कुरूप ३.२१९; कुव्यापार १८.२३९; कुस्त्रिया १६.३७५.

कुंचा—मोरपिसांचा कुंचला. १३.६५७.

कुचुंबणें—चुरगळणें, चिरडणें. कुचुंबेल केसर । इया शंका ॥ १३.२४७.

कुट—शब्दास जोडून. कुटका, तुकडा. तणकुटा, बारीक तुकडे केलेला गवताचा पेंढा, ३.२४५; पांखिकुटें, नुकतेच पंख फुटणारें, १८.१६९१. पांख, कूट पहा.

कुंठणें—कुंठणें, अडखळणें. मग संतुष्टिचां ठांई । कुंटे साहाजें ॥ ३.४९. कुंटेपणें, अडखळत, तरि आणि किं ही कुंटेपणें । चालावें लागे ॥ १८.१६९२.

कुटिल—वांकडा, कुरळ. कुटिलालकमस्तक, कुरळ केंस ज्याच्या मस्तकावर आहेत असा, १०.१९७.

कुटी—(१) झोपडी; कुंटे—'सांपळा, विषयस्थान'; ज्ञानदेवीतील कोश—'स्थान'; परिभाषाकोश—'लंगडी', जीवपंचानना सांपडली । हरिणिकुटी ॥ १३.१०६४, ह्या चरणांचा अर्थ नीटसा लागत नाही. 'जीवनपंचानन सांपडला हरिणिकुटी'

असा पाठ घेतला तर वरील अर्थ कसे तरी लावतां येतील. (२) शब्दास जोडून, जमाव, समुदाय या अर्थी. त्रिकुटी, सं. वा. श. पहा.

कुटुंब—घरांतील माणसें व परिवार, सामान्यतः पत्नी. जैसें स्वमि परिव्राजें । आपणपेयां कुटुंब होइजे । १५.३२१. कुटुंबेसीं भोजन करी ३.१२२; कुटुंबघर १८.३१७; गोत्रकुटुंब, गोत्रांतील व कुटुंबांतील (पत्नीखेरीज इतर) माणसें, १३.७९३; कुटुंबणें १८.१०५९.

कुंठणें—खोळंबणें, थांबणें, बंद पडणें. देखावें कुंठे ११.२३०; वाढि कुंठे १८.१०९९; सांगतेया बोलावें कुंठे, सांगणाराचें बोलणेंच थांबतें, ७.९; कुंठवणें—राजाज्ञा अव्यवहार कुंठवी १८.७३०.

कुड—वाईट, खोटें. वरि नटति ते कुडें । दरिद्र जाण ॥ ३.६५. १६.२३४, १६.४६३. तेयां कुडां, त्या वाईट माणसांना, १६.४०५; कुडें नाणें ४.८५; कुडें केलें २.२६; खरें कुडें ८.२४०, ९.४३; खराकुडापारखी १८.७१३.

कुंड—यज्ञाची वेदी, खाडा, विहीर. हवन केलें कुंडी । इंद्रियाग्नीचां ॥ ४.१२८. तेथ मनबुद्धि एयां कुडां (कुंडां) । आंतु ज्ञान हा अग्नि फुडा । ९.२४०, ज्ञानदेवीत 'कुंडा आंत' ९.२४१ असा पाठ आहे. १७.९६. अग्निकुंड ९.३९८; कालानलाचां कुंडी १३.१०९८; घोषाचां कुंडी ६.२७६; पांचे कुंडें ४.१२७, सं. वा. श. पहा; महाकुंडें ११.१९७; व्यामोहाचां कुंडी ९.१८३; संयमाग्नीचीं कुंडें ८.४९; कुंडमंडपवेदी १७.१७८; कुंडें मंडप वेली १६.३८२.

कुडमल—कळी. सवैद्रियकुडमलि । १५.२.

कुंडलिणी—योगशास्त्रांत शरीरांतील मणिपूर चक्राचे ठिकाणीं राहणारी प्राणरूप शक्ति. हिची सर्पाकृति आहे असें मानतात. शक्ति करी उजगरा । कुंडलिणि ॥ ६.२२१. ६.२२३, ६.२३८, ६.२५९, ६.२७२, ६.३०१, १८.१०३२. कुंडलगियेचा टेंभा, दिवटा, प्रकाश, १२.५१; कुंडलिया परमेश्वरी ६.२८१. कुंडली, ६.२७४; ६.२२२ ते ६.२२५ कुंडलिनी जागी होईपर्यंत तिचें स्वरूप, ६.२२६ ते

६.२३५ ती जागी झाल्यावर काय करते, ६.२३६ ते ६.२४० तिने केलेले शरीर शोषण, ६.२४१ ते ६.२४७ कुंडलिणी चंद्रामृत प्राशन करते, ६.२४८ ते ६.२७१ त्यामुळे शरीरावर होणारे परिणाम, ६.२७२ ते ६.२८८ कुंडलिनीचा हृदयाकाशांत प्रवेश.

कुणबट—कुणबी, शेतकरी. १३.८१०.

कुंथणें—कष्टी होणें. १३.७१३. कुंथाकुंथी, खटपट, कष्ट, १५.२२४.

कुबुज—कुबड असलेला. अक्षमें कुबुजें १३.७५९; कुब्ज—आणि आपुली माण. कुब्ज जन्हीं आहे. १८.९२३.

कुंभ—घडा, गंडस्थळ, ९.१९०, १७.१९. अमृतकुंभ २.२५२; भवेभकुंभभंजन, इम पहा. कुंभार—मातीचीं भांडीं बनवून त्यावर निर्वाह करणारा. १८.४२४.

कुमर—मुलगा. १.१८१, १८.१५६१ (चंद्रास उद्देशून). आंतौरिया कुमरें १.२२०; पांडुचा कुमरु ४.२०९, १६.४६७; धृतराष्ट्राचे कुमर ११.३८७; द्रौपदिकुमर १.१०२; पांडुकुमरें, अर्जुनानें, १.१६८, १८.७५; राजकुमरु १.२६८; सहस्रकराचा कुमरु, कर्ण, ११.३९४. कुमार—कुमारांचिया अवसरीं घेतलें, पुत्र-प्रेमाचें भूतच आंगीं शिरलें कीं काय? ६.५. कुमारें, तरुण मुलगा व मुलगी, १६.३०१; कुमारु क्रोधु १६.१२७; कुमारत्व—अविवेककुमारत्वा मूकलें, ज्याचें अविवेक हेंच कुमारत्व संपलें आहे, ४.१२१; कुमारी ७.१६१; कुमारीसाठीं, यशोदेच्या मुलीसाठीं, १०.२६५; कुमारीहातीं ९.१७६. कौमारत्व...तारुण्य २.१०९. सकुमार, कोवळा, नाजूक, ८.१३०, १३.२६१; सुकुमार—सुकुमारें पदें, १५.४.

कुरवंडी—ओवाळणी. आशा सींकु खंडी, आशा पहा. जीवाची कुरवंडी १८.६५०, जीविताची—१४.१६५; स्वर्गसंसाराची—६.२८; अमृतें कुरवंडी कीजे १६.३३३; मृत्युकागासि कुरौंडी ८.१३८; कुरौंडि केली १५.७१; कुरौंडी करुनि ९.३७७; कुरौंडी घापे ११.४५२, १५.११.

कुरुठा—घरटें, आश्रय, ठिकाण, ३.२६३. अहं-

काराचा कुरुठा ९.४०४, औदार्याचा—५.१२; जेयांचा ज्ञानकुरुठा ४.१६४, ज्ञानदेवींत 'जे ज्ञानाचा कुरुठा' ४.१६६ असा पाठ आहे.

कुरुपणें—श्लोभणें, खवळणें, वाढणें. कामां हिं पीत कुरुपे. १६.३९२.

कुरुवालणें—कुरवाळणें, गोंजारणें. आंग न कुरुवाली १३.२८५; पशु कुरुवालणें १३.२८९.

कुरौंडि-डी—कुरवंडी पहा.

कुन्हाड—लांकडें फोडण्याचें हत्यार. आगी कां कुन्हाडी. १५.४९.

कुन्हें—वांकडें. तें स्नेह कुन्हें नोहे कीं, तें प्रेम कांहीं वाईट (कुब्जपणामुळे वांकडें) नाहीं, १८.९२३.

कुल—(१) गोत्र, वंश, नातलग. जिये उत्तमे कुलिचिया होति. १.१८६. १.२१५, १.२१८, १.२४३, १.२४७, १.२५०, १.२५१(१), १.२५५, १.२५९, २.२, २.६४, ६.४४५, ९.१६५ (२), ९.४१७, ९.४२७, ९.४३७, १३.६९५, १६.८२ (२), १६.३०१, १६.३५६, १८.१००७, १८.१४६२. दैत्यांचां कुली १०.२२७, —चीं कुलें ४.५२; योगियांचां चि कुली ६.४४९; सुरसिद्धांचि कुलें ११.१४५; कुलाचल १८.१७५५; कुलाक्रम, कुलपरंपरा, ९.२७६; कुलघातक १.२५१(२); कुलदेवत-ता १३.७९६, १३.८१४; कुलधर्म १२.११६; कुलवधू १३.२०५, १८.१०२१; कुलसंगती १.२५८; कुलस्त्री १.२४८, १८.९३९; कुलहरणी १.२२९; को(कौ)रवकुल ११.३८७; कौरव-कुलचक्रवर्ती ११.१६५; गुरुकुल १३.३८२, १३.३८३, १३.४४२ (१), १३.६७१; दैत्यकुल ९.४४८; पांडवकुल ६.१३६; यादवकुल ८.२६८; सर्पकुल १०.२२२; कुलापासि १.२५४; कुलामाजि १.२४४; कुलज्ञानगौरव, कुळाचा व ज्ञानाचा गौरव, ९.४३१; कुलें जाती वर्ण ९.४५२. अकुल—मज अकुलाचें कुल वानिति. ९.१६५ (१); अकुलाची जाति १३.९९५; सकुलिन १६.८२ (१), —लीन १३.४४२(२), सुकुल १३.१८०. (२) कूळ, खंडकरी. १२.८१. प्राणु हें कुल

१३.२८; कुलवाडी पहा. (३) समुदाय. ऋषिकुल ११.२५९; भूतप्रेतकुलें १७.७९; ग्रहगणाचें कुलें ११.२५४; विदलितामंगल-कुला, (अमंगलाच्या समुदायाचा) सर्व अमंगलाचा ज्याने नाश केला आहे असा, १८.२. (४) कांठ. उदयाचला कुलीं १८.१५२२, गोदावरिचां - १८.१७८१; प्रतिकूल ७.१६३; सानुकूल १.७५.

कुलकेणी—कुशलता. जूझती कुलकेणी जाणति ।

१.११३. ज्ञानदेवी - 'कुलकेणी' १.११३.

कुलवाडि-डी—शेताची लागवड, शेती, शेताचा मालक व खंडकरी यांचा संबंध, व्यापार. कुलवाडि—तैं वाढती कुलवाडि खांचे । १८.२५६, संपुष्टांत येते. कुलवाडि खेटली, आंगावर आली, १३.५६४, - चालिजत असे, सर्व लागवडीची कामगिरी चालविली जाते, ३.२४१, - मांडिली ७.१६१, - सांघे, व्यापारी संबंध उत्तम रीतीने चालतो, ७.१७४; कुलवाडिकारु १३.२९, कुलवाडी-१३.८१०; प्रकृतिपुरुषांची कुलवाडी १३.९७२; सर्व सुखांची - ६.४४६; मासिं कुलवाडी केली १२.८१.

कुलैवा—कुलदीपक. जो यादवकुलिचा कुलैवा । ८.२६८.

कुल्लाल—कुंभार. १८.३०९. कुल्लालमतिचे गर्भ उमटले, कुंभाराच्या मनाला वाटतील ते आकार व्यक्त होतात, ९.७३.

कुल्हार—गुहा, कोठार. जें भूलिचें कुल्हार । १३.११५, ज्ञानदेवी - 'भुलीचें कुल्हार' १३.११५.

कुंवर—कुमर पहा. पांडुकुंवरा १५.४६, ज्ञानदेवी - 'पांडुकुमरा' १५.४६.

कुवाड—आश्रय, गूढ, कोडें. जें मना कलितां कुवाडें । ५.६७. ४.१४१. ध्याना हि कुवाडें १२.४२.

कुवांसा—वसतिस्थान, आश्रय. शुचित्वें तीर्थी कुवांसा । १२.१७८. बलाचा पैकु वांसा, बलाचा पै कुवांसा असा पाठ घ्यावा, १७.१३३; मैत्रि-एचा कुवांसा ६.१२५. कुंवासा शब्द संभवतो.

कुशल—इष्ट, धेम, सुखकारक. प्रज्ञाकुशलता, बुद्धिचातुर्य, १५.१८४; अकुशल—कुशला-कुशलें कृत्यें १८.२१०.

कुष्ट—कोड, रक्तपिती. रूपसा उदैलें कुष्ट । १६.१७७. कुष्टिया, कुष्ट रोगी, नातरि आंगें नरु कुष्टिया । मासियां कोपे ॥ १८.१३५.

कुंस-कूस—कूस, पोट. कुंस—आजुइं प्रतीती । कुंसि न निगे ॥ १४.४०. ॐ(ॐ)काराचिये कुंसी ९.२७५; कूस-त्रिमातृकेचिये कूसी १८.१५००.

कुसरि-री—कौशल्य. कुसरि—निपुणपणें पांतां कुसरि । १.८. कुसरी—रूपकाचिया कुसरी १५.४२; पार्थवैकुंठ—संवादकुसरी १८.३७.

कुसल—कुसळ. कुसलें कोरडिं १३.५६५.

कुहणें—कुसणें, सडणें. कुहिलें पिशित जेंस । श्वानाचें ॥ १३.५२०. कुहिला हातें १३.७०३; कुहिलें उसिटें १७.१५३; उरु कुहिलें १३.५५९.

कुहर—गुहा, आंतील स्थान. अंतष्करणकुहर ७.१२२, कर्ण-१८.१७३०, पाताल-११.३५५, मातृकोदर-१३.७३१.

कुहा—विहीर. परि अमृतीं कुहा पाहिजे । ९.३००, स्वतः अमृतांत असतांना पाण्यासाठीं विहीर शोधावी. १३.६७६, १५.४५४. कुहां वातलें ९.१४८, - घालील ११.५५, - पडिली ८.६९; जैसा कुहेंसि आकाशा तोंडिं सांदा नाहिं १४.३८७; जो जलतां घरिं सांपडे तो कुहां खणों न पवाडे, जो जळत्या घरांत सांपडतो त्याला (आग विझविण्यासाठीं मग) विहीर खणणें अशक्य होतें, १३.५४७.

कूजणें—मंजुळ ध्वनि करणें. कूजते कोकिल ६.४४८.

कूट—(१) बारीक कण, चुरा. कूट लागलें जीभे वूडी । ११.४११. कूट जाले, चक्काचूर झाले, १६.३६६; शतकूट १.१४७. (२) पर्वताचें शिखर, सहज न कळगारें. कूटस्थ—आणि कूटस्थ जो अक्षर । १६.४३. १५ व्या अध्यायांत १६ व्या श्लोकांतील कूटस्थोक्षर यावरील टीका पहा.

कूटि-टी—निंदा. संभाविता कूटिचें बोट । १६.१७७. कूटि बोलति २.२१८; कूटी १८.१४५५.

कूडी—शरीर. सकूडी, शरीरासहित, संबंध, १३.५८७.

कूप—कुंण. ११.५३२, १३.२१८.

कूपिका—कुपी, बाटली, शिशी. शब्दकूपिकेतलिं ७.१८०.

कृकर—ढेंकर येतांना बाहेर येणारा पांच उपप्राणांपैकीं एक वायु, सं. वा. श. पंचप्राण पहा. आणि जांभै सींक ढेंकर. एसैसा होत व्यापार। नाग कूर्मु कृकर। इत्यादि होए ॥ १८.३३९, पांच उपप्राणांपैकीं तीन उपप्राणांचे, नाग कूर्म कृकल (कृकर) यांचे, व्यापार जांभई शिंक व ढेंकर या रूपांत दिसतात.

कृच्छ्र—एकप्रकारचें उपोषणाचें व्रत. पहिल्या दिवशीं दोन प्रहरीं एकदां, दुसऱ्या दिवशीं सायंकाळीं एकदां, तिसऱ्या दिवशीं न मागतां मिळालेलें एकदां, व चौथ्या दिवशीं उपोषण, असें पुनः पुनः चालविलेलें बारा दिवसांचें व्रत. एकांतरा कृच्छीं १७.३६१; कृच्छ्रादि व्रते १६.९१.

कृत—(१) केलेलें, संपादलेलें. जैसे असति तैसेयां। कृत ते धनंजया। घेतला पाटा ॥ १२.८४, ज्या रीतीनें माझ्याशीं वर्ततील त्या प्रमाणानें त्यांच्या कर्माचा भार, कुठवाडीची लागण (१२.८१ पहा), मी घेतों. कृतांत पहा; कृतार्थ १३.२७८; कृतकर्म १३.९४; कृतकार्य, कार्य पहा; कृतकृत्य, ज्यानें आपलें कर्तव्य करून जन्माचें सार्थक केले आहे, ११.५७३, १८.१५४८, —ता १४.१६५; कृतघ्न १३.७२७, १८.७५२; कृतनिश्चय, निश्चय पहा; दुष्कृत ९.४१२; सुकृत ९.४३६, १३.२०३, १३.६५८, १४.२५८, १५.३३३, १८.२४१, १८.७९६; सुकृतांकुर १५.१८३; सुकृततरुचें फूल १८.८९८; सुकृतदुष्कृतात्मक १५.१७६. (२) चार युगांपैकीं पहिलें, कृतयुग, सत्ययुग. कृतयुग—तंव कृतयुगाची पेली देव्हडी। षडे पुडुती ॥ १५.१२८, कृतयुगापासून पुनः युगांचा आरंभ होतो. कृति—कृत्य, क्रिया करणारा, क्रियेचा भाव. अहंकृति, अहं पहा. कृती—अर्जुना कृती, हे दोन्ही शब्द एकत्र घेऊन, अर्जुनाच्या रूपांत असा अर्थ घ्यावा, १८.२८५; दुष्कृती ९.४१६; निष्कृती—फलत्यागें कर्म निष्कृती नेलें, फलत्यागामुळें कर्म केलेंच नाहीं असें होतें, बंधन तुटतें, १८.२३०.

कृतांत—यम. कृतांतु आंकणा घातला। १.२००,

अर्जुनानें यमाचा पराभव केल्याची कथा सांपडली नाही. किरातरूपांत शंकराशीं अर्जुनानें विरोध केल्याची कथा सर्वश्रुत आहे. शंकरसंहारदेवता म्हणजे कृतांत असें धरून या ओवीचा अर्थ लावावा. १.१०७, १.१३२, ३.२३५. कृतांतादिक २.२१२; कृतांतमुख १.८८; कृदांत, ६.२५९, ११.४०६, ११.४४४; क्रिदांत, ११.३९१.

कृतिका—परिशिष्ट ६ पहा.

कृत्य—काम, विधियुक्त कर्म, करण्यास योग्य कर्म. ह्यगौनि ज्ञानियां पुरुखां। कृत्य करुं सरलें देखां। १५.५५४. १७.३४९, १८.१५५२ (त्य). उचित कृत्य १८.६७७; कुशलाकुशलें कृत्यें १८.२१०; कृत्यादिकें १८.६३१; कृत्य-जात, जात पहा; कृतकृत्य—ता, कृत पहा; कृत्यपणें १६.४६४; अकृत्य, करण्यास अयोग्य, ३.२४५; कृत्याकृत्य १३.४८०, १३.७७६, १८.६२३, १८.१५५६, —विवेक १६.२४७, —विसर १६.३७९, —व्यवस्था १७.२२, —व्यापार १३.६९५, —शुद्धी, शुद्धता, १८.७१४, —सवादु, स्वाद, मर्म, १८.६६७; अकृत्यत्व १६.४६३; अकृत्यपणा १८.७०६.

कृपण—कंजूप. वेदु संपन्न होये ठांडं। परि कृपणु आन नाहीं। १८.१४४७, ज्ञानदानांत वेद फक्त तीन वर्गीकरतांच संपन्न आहे पण स्त्रीशूद्रांना कृपणासारखा आहे; १८.१४४८ पहा. ११.४६, ११.६२३, १८.६५१; कृपणु आवडे १३.२०९.

कृपा—दया, अनुग्रह. परि कृपा ते मूर्त आहे। इये द्रोणीं ॥ २.४२. २.४, २.३८, ४.३२, १०.१५१, ११.९४, ११.२५१, ११.४३८, १३.२६२, १३.३३२, १३.४०९, १५.१९, १६.४५२, १८.९६५, १८.१४६४. कृपेचां गाभारां ११.६७; कृपेची धात्री १२.१४८; कृपेचेनि बलें १३.२७४, —माहोरें १४.३१९; कृपेची वोळ १०.१४७; कृपेचा सांठोवा ३.२२५; कृपा आली, कारुण्य आलें, १.१८५, —करावी १७.३२४, —करुनि १.६२, —करुनि १८.१६६५, —केली ८.१०७, १०.१३८; कृपेची वाट करितु १३.२४९; कलवळेलिल्ये कृपे, कळवळा आलेल्या दयेनें, १६.१५६; कृपामृते

२.७७; कृपादृष्टी १५.४२०, —निधि-धी,
निधि पहा; —पीयूष ११.११३, —भांडवल
१४.१७, —वंत २.२९, २.४४, १०.२०२,
—वसें २.७३, —सावायें १३.११६०, —सिंधु
९.२३३; कृष्णकृपा ६.१२६, १८.१६३२,
गुरु— १.२०, ४.१६९, ७.१२८, १०.१५२,
११.६४६, १३.४११, १४.३१, १६.४३९,
१८.४०१, १८.९६४, १८.१७१३; गुरुकृपा-
मृततुषारें १८.२५७; श्रीगुरुकृपालब्धीं
१८.९७८; सद्गुरुकृपा ६.३५; निवृत्तिकृपा
१६.४६८, —उजियेडें ६.३२; मुनिकृपा
११.२३७, वाक्य— १०.१३१, व्यास—
१५.५५५; संतकृपादीपकु १.७६; सकृप ४.१३,
४.२०८, १६.४४३, —पें ११.११५; सहज-
कृपामंदानीलें ७.१८२; सुकृपेचें वैभव
१८.१७२९; कृपालु १४.४०८, १७.३२५,
१८.१७३९; कृपालुवा गुरुचां ठांईं ८.१३;
कृपालुवांचा राओ १०.५३; लोककृपालु
१२.२३९; कृपालुपण २.२३, ९.१९, —णें
२.१८२, २.२०४; कृपालू १२.१४५.

कृमि—कीटक, जंतु. कृमिदोष ३.२२१; क्रिमि—
तो पशु कां पक्षा होये। झाड क्रिमि ॥ १४.२५७,
१६.३०६; क्रिमिचा पुंजा १३.११००; क्रिमि
कीटक लोष्ट १८.२४०.

कृश—रोड. कृशु ना स्थूल। निर्गुणपणें ॥ १३.११०२.
१३.४४१.

कृषि—शेती. कृषि जीणें, शेती करून निर्वाह करणें,
१८.८७८; कृषिवल, शेतकरी, १३.२०६.

कें—कोण, कोठें, कशा रीतीनें, कशा प्रकारचें,
कसलें. तेव्हलि तूं कवणें कें। देखावासि ॥ १.२२९.
तरि कवण(णें) कें जन्मलें। २.१०६. तरि दुःख
कैवें कें आहे। २.३४०. कें उपदेशु कें जूझ।
६.१२३. ५.९२, ५.१२४, ५.१५६, ६.८५,
७.१५६, ७.१९१, ८.२३०, ८.२५०,
९.५, ९.९१, ९.१३७, ९.५०२, १०.१३,
११.३७५, १३.१२, १३.१८९(१,२),
१३.२५८, १३.२८३, १३.८५१,
१३.८८२, १३.१११४, १४.१३६,
१४.२१५, १५.५२, १५.३०४, १६.२४,
१६.३५३, १६.४४६, १६.४५८, १७.१५,

१७.१९२, १७.२३३, १७.४१८, १८.२१९,
१८.२६२, १८.२९८, १८.७११, १८.९२१,
१८.१०२४, १८.१०३८, १८.१५८४,
१८.१७०१, १८.१७१७, १८.१७४३,
१८.१७५२. केंहाचा, कधींचा, द्वेषिया कव्हणु
केंहाचा। ६.९५. केहिं ९.६२, ११.३४६,
१३.१०९२; कें हिं १५.५६३; केंहिं ८.१५८;
केहीं ९.१०, ११.२७७, १२.७१, १२.२१०,
१३.६८७, १६.३३९, १८.२५; कें हीं
१५.३६, १८.११४०; दुरिकें हीं, दुरि केंहीं
असे शब्द तोडावे, ३.८९, ज्ञानदेवींत 'दूरि
केंही' ३.८९ असा पाठ आहे.

केउत—कोठें, कोठचा, कसा, कसला. निद्रा केउती
गेली। ६.२१३. केउति मृगजलें वृष्टि। वडवानलेंसीं।
११.६६. १०.११, १०.१२, १०.१६२,
११.९४, ११.२०३, ११.५८२, १३.४२,
१३.१०९३, १८.२१७. केउता प्रसंगु
१६.४५०; केउतिया गोठी १३.२८३; केउती
गोठि ११.५७४; केउतें गाणें ११.१५७; केउते
गेले १.१४५.

केंकाणें—खोगीर (राजवाडे), नामें व रूपें (कुंटे),
समुदाय, केकाण देशांतील घोडा. कां जीवनृपाचे
उपलाणे। घेउनि इंद्रियाचि केंकाणें। १८.४६१,
या ओर्वीत उपलाणे व केकाणें यांच्या अर्थीची
मिसळ झालेली दिसते. उपलाणे याचा 'जिना-
वेगळें घोडें' असा अर्थ राजवाड्यांनीं दिला
आहे. याचा मेळ त्यांनींच दिलेल्या केंकाणें
यांच्या अर्थीशीं बसवावयाचा असल्यास उप-
लाण्यांवर इंद्रियाचीं केंकाणें घालून असा अर्थ
व्यावा लागेल. 'इंद्रियांचे घोडे तसेच खोगीरा-
शिवाय घेऊन जीवनृपाचे स्वार' असा अर्थ
लावणें इष्ट वाटतें.

केणि—विक्रीचा माल, मालाचें गाठोडें. ६.३४१,
९.४६७.

केणें—गडा बांधावयाची दोरी, केवणें. बापा दुःखाचें
केणें सुटलें। ९.४९२. ध्वनिताचें केणें सोडुनि
६.२९२.

केती—किती. हें येकेक केती सांघावें। ७.५१. गुण ते
कैसे केती। १४.३६. ६.३१८, ९.४२, १०.२४३,
१०.२९२, ११.४३८, १४.३६६, १५.१३०

(ति), १५.१५८, १६.२०४, १८.५१३,
केती वेला १८.२८; केती निवेदिजैल ११.५४८,
— बोलार्थें १८.५७८, — बोलों १५.२७२,
१७.४२८, — सांघावें १०.२६९, — सांघों
९.४२६, १०.२७९, १३.४५०, १५.४५२;
केतिकां, कित्येकांना १५.२२७; केतुकें १३.१३,
१३.६३७, १५.२१८; केतुकेनि एके वेले (लें),
कितक्या, बऱ्याच वेळानें, एकदांचा, ३.४२;
केतुल—कितीसा, केवढा, ५.११६, १०.६६,
१२.८३; मन केतुलें चपल ६.४२५; केतुलेनि
एके अवसरें ६.४१८, — वेळें ६.३८२.

केतु—सूर्याचें ग्रहण करणारा ग्रह. १६.३१७, येथें
शेंडेनक्षत्र. कैतुला आधीनु ६.१४६.

केधांव—केव्हां. केव्हां कसें राहाटावें । कोणेंसि
काइ बोलावें । १४.१८९. १५.१२४ (१, २).

केर—कचरा, अभ्र, संशय. जैसा केर फीटलेयां
अमालीं । दीठि रिगे सूर्यमंडलीं । ११.७४. घाले-
पणें उकरडें केरें फुगे १८.६६७; केर फीटतु
१.१३२, — फीटला १०.१२९, ११.५०४,
— फेडिला ११.३९४.

केलवणें—वाड्निश्चय, केळवण करणें. केलवली
नोवरी १३.५५०, माहेर सोडावें लागणार या
विचारानें दुःखी होते, हा या उदाहरणाचा हेतु
संदर्भावून दिसून येतो.

केलि—(१) केळ. फलती केलि उन्मले । १५.२५७.
१८.१५०, १८.९२१. केलि कापुरु जाला
१३.१८२; केलिचा वाडु १८.९६३; केलिची
वाढि १८.१०७६; केलिचें दलवाडें १३.२१२.
केलें, केळें, केळें गोडें होति साखरेसीं । १८.७९३,
ज्ञानदेवी — ‘केळें गोड साखरेसीं’ १८.७९६.
(२) क्रीडा. जलकेलि खेलणें । समुद्रीं केउती ॥
११.५८२. केलिप्रिय १८.४.

केवडा-डी-डें, केवढा-ढी-ढें—किती, कसें,
किती प्रमाणाचें. केवडा-चवडा केवडा पसरुनियां
१३.६५; केवडा वन्हि १८.१६३९; केवडें,
कवण जूझ हें केवडें । ११.५३४, १३.१३. केवडा—
ह्मणौनि कैसा आहे मी केवडा । १०.१९५;
केवढी तान्ह ९.२३४; गगन केवडें होतें
११.१८७.

केवल—निव्वळ, फक्त, शुद्ध. जेथ परमानंद

केवल । महासुखाचा ॥ १.१४. जें निर्दलिजे केवल ।
गोत्र आपुलें ॥ १.२१५. मग प्राणाची केवल जाली ।
६.२८३. १.१८०, १.२२३, १.२५९, २.१२८,
२.१७३, २.२४५, २.२४८, २.२५७,
२.२६२, २.२८४, २.३२४, २.३३७,
३.१०७, ३.१२८, ३.१६३, ३.२०४,
४.६६, ५.२३, ५.५५, ५.५९, ६.२८८,
६.३२२, ६.३९३, ६.४२१, ६.४३३, ७.२९,
७.४४, ७.५६, ७.१२३, ८.१४०, ८.२४६,
९.१५३, ९.३९२, ९.४०९, ९.४५४,
१०.२४, १०.९८, ११.१५९, ११.३६४,
११.५२८, ११.६०५, ११.६८७, १३.८०२,
१३.९६०, १३.९६९, १३.१०१५, १४.३४,
१६.२४८, १६.३१५, १७.७२, १७.१५०,
१७.१७३, १७.१८७, १७.२२६, १७.२५३,
१७.३९७, १७.४०२, १८.९२, १८.१३६,
१८.२३८, १८.३८७, १८.४५६, १८.५६१,
१८.६९७, १८.८०८, १८.८१३, १८.९८९,
१८.११२०, १८.११२४, १८.११९७;
१८.१२३७, १८.१२८५. केवल परब्रह्म ८.९७;
वन्हि ज्वाल दोन्ही वन्ही चि केवल १४.१२१;
तूं केवल, तेवढा तूं पूर्णपणें, १५.४१६; केवला
तनू ५.५२; केवल १२.१९५; केवले अज्ञानदशे
१५.४७५; एके चापेगोरिं केवलें ११.१३५;
तीर्थें होतु केवलें ११.५८६.

केवि-केवि—कसें, कशारीतीनें, कसें बरें. गगन
मुठी सुजावें । मशकें केवि ॥ १.७४. निजहृदया
करं । भेदु केवि ॥ १.२२१. केवि वन्हि आपण-
पेयां लागे । १८.११६१. १.२२७, १.२३८,
१.२४१, २.३३, २.३५, ३.३४४, ३.२१६,
३.२१७, ४.३६, ६.३३१, ९.५५, ९.३६१,
११.३४५, १३.६३४, १३.८४०, १३.८४१.
केवि उचित होये १.१९४; केविं ४.३८,
१५.२९३.

केव्हलि—केव्हांही. ४.५९.

केसर—फुलांतील तंतु. १३.२४७. नवगंध-
केसरी(रीं), (नव्या) ताज्या सुगंधी कमलतंतूंत,
१३.७८०.

कै-कै—केव्हां, कधीं, कोठें, कसें. ह्मणे कै हें बिरडें
फीटेल । कै तो स्वामि भ(मे)टेल । १३.३७८.

कैचा-ची-चें—एतुलीं कैचें त्रिभुवनं ११.४२९;
 कैची योग्यता ११.५६५; कैचें काइ उरे
 ५.३८, कैचें उरैल ८.९९. कै—म्हणौनि
 ऐसें कै घडैल । जें मर्कटा समाधि झईल ।
 ६.४१२, ९.२६१, १०.६६, १३.४७१,
 १५.३०४, १७.२४ (१, २), १७.२६ (१, २),
 १८.१७३०; कैचा-ची-चें. तैसें हृदय प्रसन्न
 होये । तरि दुःख कैचें कै आहे । २.३४०. ५.८५,
 ५.९३, ६.९४, ६.२७७, ७.६१, ८.१९,
 ८.२५, ८.१९९, ९.९, ९.११, ९.४९६,
 ११.४८, ११.४८८, १३.२९७, १३.३००,
 १३.५८३, १३.८६७, १५.३०३, १५.३०५,
 १५.३७४, १५.५०९, १६.१३८, १७.२७,
 १७.१३३, १८.६७, १८.२१९, १८.२६३,
 १८.४१५, १८.६६४, १८.६९०, १८.८११,
 १८.१०३९, १८.१०४८, १८.११७०,
 १८.१७०८; जात्यंधा कैचें पाहील ६.७; तूं
 कोणु पां एथ कैचा ११.२८३.

कैकट—रानटी, ओसाड प्रांत, कैकाडी लोकांचा
 प्रांत. मगध देशांत म्लेंच्छांचें ठाणें होतें म्हणून
 तो धर्मकार्यास अपवित्र मानत असत. मग
 म्लेंच्छांचें (चे)वसैठे । दांगाणें हान कैकटें । १७.२९३.

कैपक्ष—कैवार. कैपक्षें देवें बोलिलें १७.३५.

कैवल्य—मोक्ष. ते कैवल्य परम तत्त्वता । पातले
 जगीं ॥ ३.१५०. करी असुरां कैवल्याचा धोंदा ।
 ११.५९४, असुरांना मोक्ष देणाऱ्या गदेचें औदार्य
 वर्णिलें आहे. ९.१९१, ९.२००, ११.९८,
 १५.१३, १७.८३. कैवल्याचा अधिकारी
 १२.२१८; उघडें कैवल्य ११.१२,
 ११.६३१; कैवल्याचा उवाया यावें, कैवल्य
 सुख मिळव, १६.२६८; कैवल्यातें घरिचें
 पाइक करी १७.३४१; कैवल्यकाम ६.४४०,
 -गुणनिधान १८.५२५, -ज्ञान १८.१४५४,
 -देश १८.१०६१, -पति १३.१०१, -पती
 १०.१५८, ११.२६०, १५.२९, १५.४०९,
 -मार्ग १६.९८, -रस ६.२२, -सुख
 १३.४४९, -सुदिस १६.१३.

कैवार—दयेमुळें बाजू घेऊन मदत करणें.
 सांकडलेल्या धर्माचेनि कैवारें । १०.२३२.
 आपुलेयाचेनि कैवारें ४.५०.

कैसा-सी-सैं—कसा, कोणत्या प्रकारें. कैसा—कैसा
 प्रणु केला १५.४२६; कैसिया—तिया कोण्ही
 कैसिया । उर्ध शाखा ॥ १५.६४. कैसिया शाखा
 १५.६३; कैसी—कैसी सदयता चित्ता उपनली
 असे १.२०५; कैसी कैसी १८.२९४; कैसैं—
 किं कैसैं कर्म तेयां आलें । जें मीं चि नाहिं ॥ ९.२९८,
 कैसेन, कशामुळें, ते ऐसे कैसेन जाले । जें देहें चि
 ब्रह्मत्वा आले । ५.१४९, तैसें कैसेन होईल ६.७;
 कैसेनि—ऐसेयांतें कैसेनि मारूं । १.२२१, कैसेनि
 धीरु स्वीकरी । २.८५, ३.२१७, ९.४८६,
 ९.४८८, ११.३१२, ११.४६७. कैसेयां
 १८.१७४६.

कोक—कामशास्त्र, कोकशास्त्राचा कर्ता कोक होता,
 यावरून हें नांव पडलें; कोक, (चक्रवाक)
 पक्षांच्या नरमादीच्या औत्सुक्यामुळेंही या
 शास्त्राची उत्पत्ति होणें संभवतें. १३.८२८.

कोठली—पोटांतील आंतडें, त्यांतील मळ.
 बालपणिचिं (णिंचि) कोठली, लहानपणापासूनचा
 पोटांतील मळ, ६.२१६.

कोठा—(१) पक्काशय. कोठली पहा. कोठेआं माझि
 संचरे । ६.२१७. (२) गोठा. बैलु वीकूनि कोठा ।
 १३.२३३.

कोठार—धान्य व इतर पुरवठा ठेवण्याचें आवार,
 खोली. अमृताचीं कोठारें ९.३१८.

कोठें—कोणत्या स्थळीं, कोणीकडे. आगि नसतां
 पोटीं । कोठें काष्ट असे सृष्टी । १८.६९०.
 १८.१७१२. कवणें कोठूनि कै जावें ८.२५०.

कोड—कौतुक, लाड, आवड. जेणें थोडेनि पुरे
 कोड । बहुत मनिचें ॥ ७.८. १०.१२१,
 १३.४५१, १६.१८७. इंद्रियांचें कोड
 १६.४४४; कोड पुरविं ९.३३७; कोडें,
 आवडीनें, ४.२१६, ६.१६४, ६.२०४,
 ६.४८९, ७.२२, ८.१७७, ९.५०६,
 ११.१९२, ११.२०३, ११.२६८, ११.५७०,
 १४.३४०, १५.४१५, १६.४४९, १८.५३३;
 कोडें भेदी, सहज भोंक पाडतो, १.२०१.

कौंडणें—बंद करणें, अडवून धरणें, ताब्यांत
 ठेवणें. कां अभ्रा पैलीकडे । येत चांदिणें कौंडे ।
 १३.३२५. २.३६०, ६.३४६, ८.१११,
 ८.२२५, १२.४७, १२.११५. कौंडिजति

१८.७३९; कोंडौनि १८.१३९९; कोंडलेपणें
१८.४१३; कोंडणें—धूमाकुलाचीं कोंडणीं
८.२२९.

कोंडा—भुसा, धान्याचें फलकट. जैसें कोंडेनियां
गुंतलें । बीज निफजे ॥ ३.२५७. निकण वाढे
धनंजया । कणेंसि कोंडा ॥ १३.९५५. ६.२५२.
कणु सांडौनि कोंडा उपणिला ९.३२९; कोंडा
कांडितां कणु आंतुडे ९.१५२; कोंडेयाचा गुंडाला,
वेष्टण, १५.४३३; वारेयाचां धारसां पडिला
कोंडा नुरे ९.४५.

कोडि-डी—कोटी, अगणित. आणि सूर्याचेनि
प्रतापें । कोडि ही नक्षत्रें हारपे । १८.८५५.
कोडि एक ११.२९५; कोडी एकी जन्म
१५.३६४; कोडी एके उंसीं, कोट्यवधि
उसांत १३.९१४; कोडिची वेगलीक, फारच
भिन्न, १८.२६९, कोडीची — १३.१११८;
आकाशाचां कोडिं हिं, कोटिपट आकाश मोठें
असलें तरीही, १३.३८२; कोडी गणिजतु कां,
कोटीनें मोजले जातात काय ? १३.६३९;
कोडी वेचितील, कोट्यवधि खर्चतील, ९.५०३;
पुढील कोडि—कोडी शब्द अनेकत्व दाखवितात.
अश्वमेधां कोडी १७.४१२, कल्पांचिया—
१३.४३५, १६.४१०, दीपाचेया—१३.१०७१,
निवृत्तिफलांचिया—६.१५३; पूर्णचंद्राचां कोडि
१५.११; मतांचिया कोडी १३.३१७, महंतां-
चिया — १७.३४४; वरिखशताचां कोडीं,
शंभर वर्षांचा काळ कोटी वेळां गणला तरीही,
६.४६३; कोडि वरि, अनेकदां, १५.१३३,
कोडिं — १५.१२३, कोडिवरि ११.२६५,
११.३९१; कोडिवेन्हीं ७.१३; क्रतुकोडी
१३.१६४; कल्पकोडि-डी १७.५९, १८.३९१;
जन्मकोडी १३.३२, १३.१०६७; शाखाकोडि
१५.१२४.

कोंढ—कुंण, गांवकुसूं, इंद्रियग्रामिचे कोंढ । ३.२३७.

कोढी—कोड झालेला, महारोगी. जें कोढियाचें
खेंव । ८.१४६. १३.७०३, १६.३०३.

कोण—प्रश्नार्थक सर्वनाम; कोणता, एकादा अवर्ण-
नीय, अस्तित्वांत नसणारा, किंवा अशक्य या
अर्थी. आणि कोणा देता कोणु । तो नरु तैसा
नारायणु । १३.११४०. कोणु कोणा अर्थिकु । कोणु

जाणे ॥ १८.१५८१, (दिव्यापुढें दिवा ठेवला तर)
कोणाचा उजेड कोणास मिळतो हें कोण सांगूं
शकेल ? १३.५५, १३.५७, १५.६३. कोण
कोणां पाहांतसे १८.१५८०; कोण वर्म १८.९२
(२); कोढी कोण १६.३०३ (२); हें कोण ह्यागे
१८.२६३; कोणा कर्माचें फल १८.९२ (१);
तो कोणां बोलु, दुसऱ्या कोणालाही दोष देतां
येणार नाहीं, १८.१७५०; कोणाचें मत
१३.५६ (२); मीं कोणासिं आहें, कोणापशीं,
१८.१२०४; कोणासि विष जालें १६.३०३
(१); कोणि हे वस्तु ११.६००; कोणी-णीं
— ठांड १६.३९५, — स्थानीं १८.१४२४;
कोणीकडौनि ११.४३२; कोणीं प्रतिपत्ती
विवाह केले १६.३०२; कोणु संदेहो
१८.१६३३; कोणु सीणु, कोणताच नाहीं, या
अर्थी, ९.११५; जो कोणु १८.९७८; तूं कोणु
११.२८३, ११.४४२; कोणे (णें) घेपे दीजे
१८.२६४; कोणें उभिला १३.५६ (१); कोणें
कालें ८.२४९; कोणें कैसें आधि ह्याणावें १३.८६६;
कोणेंसिं काह बोलावें १४.१८९. कोण्ह—आणि
याची काकुलति कोणहां आहे । ११.३६२. कोण्हा,
१३.२६४(१), १३.२६६(१); कोण्हा हिं,
कोणालाही, ९.३०३, कोणहां हिं १५.४३०,
— हीं १०.१६३; कोण्हाचा ११.२७२, — ची
१३.२६६ (२); जियां कोण्हाचीं १८.९८२;
कोण्हाचीं काजें १४.२९५; कोण्हातें १८.७२६;
कोण्हासि १३.२६४ (२); कोण्ह येकु कांजी
पियाला ९.१५०; कोण्ही—अरे कोण्ही कव्हणातें
न मरी । ११.४०३, १४.३५८; कोण्ही कडे
कैसिया १५.५२२, — चि १५.२८४; तिया
कोण्ही १५.६४; कोण्ही घसाल ११.५९९;
कोण्ही हिं १३.२५७; कोण्हीं १३.२६५,
१८.१६२९; कोण्हीं चि क्रिया १८.९७२, —
ठांड १८.१०५३; गरुडा ऐसें कोण्ही ११.१६७;
कोण्हे एके पिंडें १८.३०८; कोण्हे, कोणीही,
८.२३८.

कोंत—भाला. कोंतां खेंव देणें १८.६४.

कोंदणें—गच्च भरणें, दाबून भरणें. हें आंतु
बहिरि मियां कोंदलें । जग निखिल माझें चि ओतलें ।
९.२९८. तैसें आत्मोनि मियां एके । कोंदला तो ॥

१८.११६०. किंबहुना नारायणें । विश्व कोंदलें ॥
१८.१४१५. ६.२४९ (कों), ८.१४, ११.२६९,
११.२९४, १५.४४३, १८.११६०. आंधारें
कोंदौनि ठाके ८.२२४; रजनी अंधारेन कोंदे
(दे) १५.५४; स्वसुखें विश्व कोंदे ४.५४;
कोंदाकोंदि १५.१५५, उपमाश्लेषकोंदाकोंदी
१३.११५८.

कोंधाटणें—कोंदणें पहा. तेजें कोंधाटलियां दिशा ।
जेयाचेनि ॥ १.१३९. कोंधाट, भर, उत्कटता,
कर्पुराचेनि कोंधाटें ११.२४६; निडाराचेनि
कोंधाटें, परिपक्वदशेच्या उत्कटतेनें, ६.२६६.
कोन—कोपरा, एकीकडची बाजू, घराचां कोनिं
१३.८१३; कोनकोंपरा, तैसा कोनकोंपरा । नेणे
जीउ ॥ १३.३६१, तशी जीवाला विशिष्ट जागा,
आवडणारी व न आवडणारी अशी राहत नाही.
कोंपट—झोपडें. भोगक्षाम कोंपट, भोगानें क्षीण
झालेलें हें शरीर, १४.२१६; जीवेंसिं कोंपटी
धरुनि ठाके, १३.७८४.

कोपणें—रागावणें. परि नेणसि गा धनंजया । काइ
कोपो गांवढेया । ११.६१९. ४.३४, ८.७९,
१०.२९९, ११.१७२, ११.४०६, १३.३२६,
१३.३३६, १८.१३५. कवणां कोपा ११.१५८;
तुह्या कोपो १८.१७४९; कोपौनि ११.३४४,
१६.१२२; कोपौनियां ११.१८१. **कोप**—जैसें
मातेचां कोपी थोकलें । खेह आथि ॥ २.८८,
९.४७८, ११.१४३; पवनाचेनि कोपें ४.१७५;
कोपप्रसादलीला, क्रोध व अनुराग, दोन्ही
दाखविण्याची लीला, ११.३०६.

कोंभणें—अंकुर फुटणें, आकार येणें; चित्तचतुष्टय
डाहालिका । कोंभजे तो ॥ १५.९६. ९.२५.
कोंभैलेन गंधें १५.१०३; चतुर्भुज कोंभैली
६.३२४; दोह्दों जैसें आकाश कोंभैलें, अनेक
बाहू पसरल्यामुळें कोंभ फुटल्यासारखें आकाश
दिसूं लागलें, ११.२६२. **कोंभ**—अंकुर,
कोंभाची लवळव १३.१८०; विश्वबीजाचेया
कोंभा ६.२७२; सद्बृत्तिचे कोंभ १५.१८५,
मुखाचे — १०.७५; कोंभ निगाले ६.२५३,
— निगति १५.१९७, — निवाले ९.१९०,
— फूटति १६.३१८, — फूटले १०.९६;
कोंभारा १५.१८३.

कोमल—कोवळें, नाजूक. सकोमल ६.१८३.
कोमाइणें—कोमेजणें. अति कोमाइला २.४.

कोर—कांठ, कडा. पदार्चा कोर न संडा (डीं) ।
१३.८५०, शब्दांचा संबंध टाकणार नाही,
विषयांतर करणार नाही.

कोरडा-डी-डें—सुका, रिकामा, केवळ, व्यर्थ.
तोंड असे कोरडें होत । १.१९६. १.२०१,
६.२५२, १०.१६७, १३.२२८, १५.२५१.
कोरडा हिंडणवारा १३.६८८; कोरडिं कुसलें
१३.५६५; कोरडीं डालें १५.१२८; कोरडें
यश ११.४६६; राखेहूनु कोरडें १७.१४३;
कोरडा ना वोला १८.५७२.

कोरणें—पोखरणें, नकशी काढणें. काष्ठें कोरूं
धावे १८.७१६; कोरिवें दादरें, कोरलेल्या
जिन्यानें, १२.५५.

कोल—(१) दंड, काठी. कोलु धरूं, विटीदांडूचा
खेळ खेळूं, ११.५४१. (२) तिळाची कळी.
झाडिलिं कोलें झाडी । १३.५८४, एकदां
झाडलेल्या तिळाच्या कळ्या पुनः झाडतो
त्याला. ज्ञानदेवी कोश — 'कोळें' तिळाची
कळी. (३) कुत्रा किंवा डुकर, ग्रामकोल, येथें
कुत्रा अर्थ अधिक समर्पक वाटतो, १३.६७९.
कोली—कोळी. त्रिजगती कोलियें एकावद केली,
त्रिभुवनांत एकलव्य कोळ्यानें आपली कीर्ति
सर्वतोमुखीं केली, १८.१७०९. परिशिष्ट ६
पहा.

कोलित-कोलिती—पेटतें, जळतें लाकूड. पै
कोलिता ही हूनु बहुवसें । द्राक्षाचें हिरवेपण असे ।
१८.७८७, ओलें लाकूड पेटवले तर कडवट,
आंघट वास येतो, त्यापेक्षां ही हिरव्या द्राक्षाचा
आंघटपणा जास्त असतो असें दाखविण्याचा
उद्देश संभवतो; अर्थ नीट लागत नाही. कुंटे
यांनीं 'कोलिताहि कोपे' असा पाठ दिला आहे.
१८.७९०. **कोलिती**—आंधारि भवंडितां
कोलिती । १५.१३६.

कोलिसा—कोळसा. कोलिसा कालेपणें । घडिला
जैसा ॥ १८.७४६. १३.२६, १६.२८३,
१८.७२२. ब्रह्मकटाह कोलिसे होत ११.३००.

कोल्हांटी—डोंबारी. कोल्हांटियाचा जीवनउपाअ
१८.६०३.

कोल्हाल—कोलाहल, गलबला. रणकोल्हाल १.१३३.

कोल्हैरी—कुंभाराचा कारखाना, मातीची बाहुली-वगैरे. कोल्हैरिचे असिवार ९.१७२, - वेताल ११.४६१.

कोवला-ली-लें—कोमल, ताजा, नाजूक, मृदु-भाव असलेला. साच ज्ञान उद्धोधें (धे) । कोवलें जें ॥ १८.१४३६. कोवलां अंकुरीं ११.२४३; कोवले अमृतकण १.५६; कोवलिया वैराग्य-शाखा १५.१८८; कोवलिये कलिकेमाहि १.२०१; कोवला आणि रसालु बोलु ८.५६; कोवलेपणें १.२०२. को-कोवलिक, ताजेपणा, मृदुभाव. नाना सांसिनला मला कोवलिकेचा ॥ ६.२५७. १.३४, १५.९६; कोवलिकेचेनि पाडें ६.१५.

कोश-स—सांठा, आवरण, कळी, शरीरासंबंधी:—अन्न-प्राण-मन-विज्ञान-आनंद-मय कोश. शरीर वाचा मानस । पियालीं कृतनिश्चयाचे कोश । १३.६०३. कमलकोश १४.३११; हृदयकोश—आंतरीं फांके । हृदयकोश ॥ ६.२०९. हृदयकोश-पालक, हृदयाचा कोश हाच पाळणा, १२.५; कोशकार, १६.२८०; कोशकीट १६.३३६, कीट पहा; कोसेकीटकिणुचिया परीं, कोशांत स्वतःस सांठवून घेणाऱ्या किड्याप्रमाणें, ६.७२.

कौतुक-कौतुहल—कवतिक व कलणें पहा.

कौस्तुभ—विष्णूच्या गळ्यांतील रत्न. ९.३८५.

क्रतु-तू—यज्ञ. ३.१३९, ९.२६४. क्रतुकोडी, कोटी यज्ञ, पुष्कळ या अर्थीं, १३.१६४; शत-क्रतूं यजिलें, शंभर यज्ञांनीं, किंवा यज्ञ करणारांनीं यजन केलें, ९.३०९.

क्रमणें—पुढें जाणें, ओलांडणें, उल्लंघणें. नम क्रमूनि थोर । गरुडु देखें ॥ १८.१६९१. डोंगर ... सागर क्रमूनि ५.१५८; भूमीभागु क्रमिला नाहिं १८.११६३; क्रमिध्या नांव ६.५८, हा अपपाठ आहे, क्रमि ध्यानाचें असा पाठ व्यावा. क्रम—पद्धत, परंपरा. १२.१३९, १८.१००४ (१); क्रमाचें वर्म १८.१००४ (२); क्रमयोग, योग पहा; गुरुक्रमें, गुरुपरंपरेनें, १८.१७४२. अक्रम—अक्रमाचें स्वसणें, अनियमित श्वास घेणें, १८.१५४३. अतिक्रमणें—पलीकडे जाणें,

व्यापणें, १३.२५९, १४.३६७; आदिब्रह्मा अतिक्रमीं(मी), हें गुणत्रिविध ब्रह्मदेवापासून सर्वांना व्यापतें, १८.५२२; कालातिक्रम १५.१२३; क्रांत, ओलांडून पलीकडे गेलेला, क्रांतदर्शी, दीर्घदर्शी, त्रिकालज्ञ, ४.८७; क्रांतमती हें कारण, क्रांतमति ज्ञानी होण्यास गुरुभक्ति हें कारण आहे, १३.४५०.

क्रिदांत—कृतांत पहा.

क्रिमि—कृमि पहा.

क्रिया—कोणतेंही काम, करणी, धार्मिक विधि. क्रिया जिरों दे तैसी । शून्यामाजि ॥ १२.१३२. क्रियेसि कर्तेपण । जेयाचेनि ॥ १३.९२५. १३.६९३, १३.८७०, १३.९६०, १४.१७०, १४.२४७, १५.२५७, १६.३७४, १७.५८, १७.९३, १८.३३८, १८.५१२, १८.५८०, १८.८७३, १८.८७४, १८.८७६, १८.९७२, १८.१००७, १८.११४५. क्रिया आंग आलंकरलें, क्रियेमुळें आंगाला शोभा आली, १८.८३६; क्रिया जे उठी १३.१२०, १८.१७३; कर्त्ता जे क्रिया उभारी १८.५०४; कर्तेयाचिया क्रिया जें व्यापलें १८.५०७; क्रिया फलिं येति १७.३६८; क्रियांचिये वाटे लागति १७.३५५; मातें क्रिया विण तो भजे १८.११४३; क्रियांतरिं, निरनिराळ्या कर्ममार्गांत, १२.९०; क्रियाकलाप, क्रियांचा समुच्चय, सर्व क्रिया, ४.९४; क्रियाजात, जात पहा; क्रियानिर्णयो १८.६३३; क्रियाफल, फल पहा; क्रियावणिज १८.७४३; क्रियाविशेषें २.२४९, ४.१५६; क्रियाशक्ति १३.१०२, १८.३३१; क्रियाशील १३.११०२; आत्मक्रिया १८.२७५; उखिती क्रिया १८.५८७, उखटिया — १८.६६२, कठोर — १८.९२७; कामक्रिया, उपभोगाची क्रिया, १३.७०२, गुण — १४.३४२; जातिक्रियाभेद, वंश आणि क्रिया, यांचे भेद, १३.९००; देहक्रिया ८.१८५; नित्यादि क्रिया १.२५३, नित्यादिका — १८.६२९; निष्क्रिय पहा; प्राणक्रिया ४.१३६; बाह्य क्रिया १३.६६९; ब्रह्मार्पणक्रिया १८.१४३१; भूतक्रिया १३.९३, यजन—७.८६, यज्ञ—, यज्ञ पहा; राजसा क्रिया १४.२६०; वायुक्रिया १८.३४१;

विहितक्रिया १८.२०४, १८.९१०, - विधी ३.११९; सकारणा क्रिया १८.१९५; सत्क्रिया, सत् पहा; सर्वक्रिया-प्रवृत्ति १८.४७४; स्वधर्मक्रियारहित, स्वधर्म क्रियारहित असा पाठ घ्यावा, ३.१०७; इच्छा ज्ञान क्रिया १३.९८८; कर्त्ताक्रियाकरणीं १८.५११; कार्य कर्त्ताक्रिया १८.४५०. अक्रिय—क्रियारहित, कांहीं न करणारा, ज्याला कांहीं कर्तव्य राहिलें नाहीं असा. आपण होये कर्म । अक्रिया तेया ॥ १३.९९८. अक्रियु ना क्रियाशील । १३.११०२. अक्रियु मीं एकु । १८.११९२. अक्रियासि कर्म ९.१५५; अक्रियासि काजें ९.१६४, हे आरोप आहेत; अक्रियता, अक्रियता चि करणें । ४.५७, अक्रियत्व १५.३१८.

क्रीडणें—खेळणें, विलास करणें. पै आववां चि भोगेंसि । पतिव्रता क्रीडे प्रियेंसि । १८.९०३. क्रीडा—क्रीडामृग, करमणुकीसाठी बाळगलेलें हरीण, ११.१७०.

क्रुद्ध—रागावलेला. ११.१२६.

क्रूर—निष्ठुर, कठोर. क्रूरग्रहांची मांदी १६.२५५. क्रोध—राग, कोप, संताप. क्रोधु मारवी तें मारीति । १७.१०३. क्रोधा ऐसा हा महादोखु । देख पां जेयाचा परिपाकु । भरिजे तंव अविकु । रिता होये जो ॥ १८.१०५२. १६.२४०, १८.१०५३, १८.१०५४. कुमारु क्रोधु १६.१२७; क्रोधाचिये वाटा ४.५९; क्रोधाची वारी १८.१०५५; क्रोधासि १६.२३५, १६.३९२; क्रोधानल ३.२१०; क्रोधोर्मि १६.१२८. अक्रोधत्व १६.१२९. काम पहा.

क्रोश—एक कोस. अनादिपंचक्रोशक्षेत्र, अनादि पंचक्रोशक्षेत्र असे शब्द तोडावे, पांच कोसांचें पवित्र क्षेत्र, १८.१७८२.

क्लेश—दुःख, त्रास, व्यथा. १२.७४, १६.४१०. क्लेशाची हातवटी १७.२६०; शरीराचेया क्लेशा १८.१९०; कर्म क्लेशाकारें ह्यणौनि अव्हेरें ने नाविं, कर्मांमुळें त्रास होतो म्हणून त्यांचा अव्हेर करूं नये, १८.१४१; क्लेशगाविंचां उकरडां १६.४०५; क्लेशतरुंची वाडी ८.१३८; सक्लेश १८.६०७.

[क्ष]

क्षण—थोडा वेळ, कांहीं विशिष्ट काळ, मुहूर्ताचा बारावा भाग; वीस मुहूर्तांचा (अहोरात्र) एक दिवस होतो. हे प्रकृति क्षणीं नवी । १३.९८२. क्षणु न लोटतां, थोड्या वेळांतच, १५.१११; डोला देंतिये क्षणीं, दृष्टि पडतांच, १८.१२०१; दुसरां क्षणिं नाहिं, लगेच, १७.१६३; शरीर जांत क्षणीं ९.३५१; क्षणभरी १३.८२०; क्षणु हिं भरि १८.४८३; क्षणामाझि १.२००; क्षणा येका १.२४०; क्षणा सवें ११.६८१; क्षणु एकु १.२३०, १८.१३७१, -येकु २.६९, १४.१९७; जिये क्षणीं ९.३३४; तिये चि क्षणीं १७.११२, १८.६७३; ततक्षणीं, तत्क्षणीं, ३.११७, ४.१८८; क्षणाप्रति, प्रत्येक क्षणीं, एक-सारखी, १५.११३; प्रतिक्षणिं १५.४४९, -णीं ११.३३०; क्षणीं क्षणीं १८.६५०; क्षणिक १.२६२, १५.१३८, १५.१५७, -त्व १५.४६७, -त्वे १५.११६; क्षणे भोग

१५.१५९, क्षयें भोग असा पाठ असावा, ज्ञानदेवीत 'भोगक्षयें' १५.१६० असा पाठ आहे, भोग क्षीण झाल्यावर, संपत आल्यावर.

क्षत्र-क्षत्रिय-क्षत्री-क्षेत्र—चार वर्णांतील दुसरा, योद्धा. क्षत्रिं बहुत पुण्य कीजे । तें जूझ ऐसें लाहिजे । २.१९४. क्षत्रिय-क्षत्रिया पलौनि जीणें । तें कोण साहे लाजीरवाणें । १६.१७६. २.२८, २.१८९, १८.८७१ (२), १८.१२८१. क्षत्रियांचां आचारीं १८.८६४, क्षत्रियां उचित कर्म १८.८५२ ते १८.८७५ पहा; क्षत्रिय जातीसि नैसर्गिक कर्म १८.८७५; वैश्यक्षत्रियब्राह्मण १८.८७९. क्षत्री १८.८७२, -वैश्य १८.८१६, ब्राह्मण—१८.८२५; क्षत्री वैश्य स्त्रिया ९.४५६; क्षात्र कर्म १८.८७१. (१); क्षात्रधर्म १.९६; क्षात्राचिया वाहाणी निगसी, क्षत्रियांच्या मार्गांने जाशील, १८.१२८४; क्षात्रवृत्ती १.११३, २.२२५. क्षेत्रिय-क्षेत्रियांमाजि श्रेष्ठ १.११५, ज्ञानदेवी—'क्षत्रियांमाजि' १.११५.

क्षपणें—टाकणें, नाहीसें करणें. दोष क्षपिले सर्वथा । ४.१२९.

क्षमणें—अपराध माफ करणें, सहन करणें. मी गुणदोष विषीं विशेष क्षमाविं ना, गुणदोषांचे जे भेद आहेत त्यांवरून मी क्षमा मागत नाहीं, (कारण मीं जो ग्रंथ रचला आहे तो आचार्यांनींच रचला नाही. का ? हें कारण पुढच्या चरणांत दिलें आहे), १८.१७४८.

क्षमत्व—क्षमत्वे क्षमा ११.५५२ (१); क्षमा (१) माफी, सहनशीलता, सामर्थ्य. क्षमा कीजो यया(यां) । अपराधांसि ॥ ११.५५३, ज्ञानदेवी—‘यां अपराधांसि’ ११.५६०. गर्वा नैये चि ते क्षमा । १६.१८९, १०.२५६, १३.३३४, १३.३४१, १८.८३८; क्षमा सत्य १०.८१; क्षमेलागि १२.१५०; आक्रोशें विण...क्षमा १३.३३९; अनाक्रोश क्षमा १३.३५२. **क्षमी**—क्षमाशील, सामर्थ्यवान, १८.५०३, १८.६५४; क्षमी(मी) होईन, कार्यक्षमता येईल, १६.४७०. (२) पृथ्वी. ११.५५२ (२); धीरु क्षमी, धीरु क्षमीं असा पाठ घ्यावा १३.४९७, ज्ञानदेवी—‘धीरुक्षमी’ १३.४९९; जे वाढीनि मोढीनि क्षमीं १४.२७२, क्षमीं ऐवजीं क्षयीं असा दुसरा पाठ आहे, तो पाठ घेतला तर यमकास बाध येतो, ज्ञानदेवींत ‘जे वाढीनि निमति भोगक्षमी’ असा पाठ आहे १४.२७४; आहे तोच पाठ ठेवून ‘भोगक्षाम झाल्यावर’ या अर्थी क्षमींचा अर्थ लावावा. अक्षम, असमर्थ, १३.२७९, १३.७५९, १६.१८४, १७.४२.

क्षय—(१) एक रोग. क्षयरोगी ९.४९७; क्षय-व्याधि १३.१७५. (२) कमीपणा, न्हास, शेवट. तैसा कुली क्षयो होये । तेव्हलिं आदिधर्मु जाए । १.२४७. क्षया जाउनि २.१०४, —जांति २.१६५; कर्मक्षय ७.१२७, कल्प— ९.१०३, कुल— १.२६०; जन्मक्षयां २.१३५, २.१५७, १४.५९; भोगक्षई १५.३४३; सृष्टिक्षयप्रभव, सृष्टीचा अंत व उत्पत्ति, ९.२८९. **अक्षय**—अक्षय मीं अक्षर । १८.११८७, १०.९४; अक्षयत्व १८.९४१.

क्षर—सृष्टीतील सर्व नाशवंत पदार्थ, हा मूल अर्थ;

येथें उपाधियुक्त आत्म्यास उद्देशून. क्षराचें रूप १५.४४१ ते १५.४६२ पहा. तो आत्मा बोलिजे क्षरें । पुरुखु नांवें ॥ १५.४६२. ऐसें उपाधिचेनि पाडें । क्षणिकत्व ययां जोडे । तेणें खोंकरपणें घडे । क्षर नांव ॥ १५.४६७. १५.४४३, १५.४४४(१). क्षर पुरुखु १५.४६०, १५.४६८, — पुरुखु १५.४८२; क्षरपणाचा नाथिला आलु, क्षणिक-त्वाचा नसता आळ, १५.४६४; अक्षर—अक्षर (१) पहा. अक्षराचें रूप १५.४६९ ते १५.४९४ पहा. तेयां माजि एका नांव क्षर । परातें ह्यणिजे अक्षर । इहिं दोहिं चि परि संसार । कोंदला असे ॥ १५.४४३, जीवत्व जेथीनि किरीटी । विश्व उठवित चि उठी । ते उभयबुद्धिची मीठी । अक्षर पुरुखु ॥ १५.४८२, १५.४४४ (२), १५.४६८, १५.४७५, १५.४९०, १८.११८७; पुरुखा अक्षराचें तें मूल १५.४८६; तेया पुरुषा अक्षराचा ठाऊ १५.४७९; अक्षर पुरुखु १५.४६९, १५.४८१, १५.४९१; अक्षर, क्षराक्षर या संबंधीं इतर आंकडे, अक्षर (१) पहा.

क्षत्र—क्षत्र पहा.

क्षाम—क्षीण झालेलें. भोगक्षाम कोंपट, देहास उद्देशून, १४.२१६.

क्षारता—खारटपणा. १३.९१४, १८.१२०२.

क्षालणें—धुणें, शुद्ध करणें. बाहिरि कमें क्षालला । भीतरि ज्ञानें उजलला । १३.४६२. १७.१०६. क्षालन ४.१४६.

क्षिति-ती—पृथ्वी, भूमिचा भाग, भूमिका. १३.३४८, १३.४३०. दशेची क्षिति, अवस्थेची भूमिका, १८.१०८९; क्षितीचे पादप, पृथ्वी-वरील झाडें, १६.१९७; क्षितीश, राजा, १८.१७८३.

क्षीर—दूध. आगा क्षीराचिये दशे । घृत चि क्षीराकारें असे । परि क्षीर चि नव्हे जैसें । कपिध्वजा ॥ १३.८९७ (१). क्षीराब्धि कां जैसा । क्षीराचा चि ॥ ११.६७९ (२). **क्षीराब्धि-ब्धी**—काये क्षीराब्धि दूधमाता । देई चि ना ॥ ५.११, ९.३८६, १०.१७७, ११.२१८, ११.४७९, ११.६७९ (१), १३.३९१, १८.१५३६. क्षीराब्धिलाभ १८.७८५; क्षीरार्णव ६.१०, ११.५२८,

१३.४९६, १५.४१०; क्षीराकारें १३.८९७ (२); क्षीरोदक ११.२१८; क्षीरनीर सकलवी, दूध व पाण्याच्या मिश्रणाचा (बकांना निवाडा करतां येत नाही), १८.७१५; क्षीरानिराचे झगडे १४.२०५; नीर संझुनि...क्षीर चरताति, राजहंसास उद्देशून, १५.२६६; क्षीररस १६.३८४; क्षीरसमुद्र १७.२२५, १८.५१७; क्षीरसागर—क्षीरसागरा परगुणें । किजे क्षीरसागर-पणें । १५.५३२ (१), १०.११, १०.१७, १०.१७८, ११.११४, १८.१५६१, १८.१७६७; क्षीरसागरा एवढें...भांडें १८.१४६६; क्षीरसागरिची गोडी १३.९११; क्षीरसिंधुपरिसरीं १८.१७३०; गोक्षीर २.१८४. क्षीरार—खिलार. कामधेनुचीं क्षीरारें ९.३१८. क्षुद्र—लहान, हलका, क्षुल्लक. कां क्षुद्र देवतादि भूतें । ९.३५३. क्षुद्रघंटिका १.७; क्षुद्रदेवता १७.९७.

क्षुधा—भूक. क्षुधा काइ जाली । निद्रा केउती गेली । ६.२१३. १८.१०९७. क्षुधा जावें, भूक जावी, १८.१०१८; क्षुधा न बणवे, भूक लागत नाही, १८.६३७; क्षुधादिकां ८.१२३; क्षुधातृषा ६.३४६, —दि ३.५६; क्षुधेतृषेचा अडदरु २.३३९; क्षुधादुःखें १६.४०७.

क्षेत्र—स्थान, पवित्र स्थान, रेत, सजीव सविकार शरीर. तो तीर्थ तो क्षेत्र । जगीं तो चि पवित्र । १२.२३२. तैसिं सतीस हीं तत्वे । मिलति एकत्वे । तेणें समूहपरत्वे । क्षेत्र ह्यणिजे ॥ १३.१५५, सं. वा. श. पहा. जें काहिं होतें जातें । क्षेत्र चि हें ॥ १३.१५९. ४.७३, १०.५४, १३.८(१), १३.९(२), १३.११, १३.१२, १३.३४, १३.३६, १३.५८, १३.६९, १३.७२, १३.१५०, १३.१५६, १३.१६१, १३.९३४, १३.९४६, १३.१०४५(२), १३.११२३(१), १४.६६, १७.२६६. क्षेत्राचें रूप १३.७३ ते १३.१६१ पहा; क्षेत्राभिमानें १३.२५; क्षेत्राभास १३.११२२(२); क्षेत्रद्वारें १५.४५१; क्षेत्रपाठिं, (क्षेत्र पाठिं), मार्गे दाखविलेलें, १३.९३५, ज्ञानदेवी 'क्षेत्रापाठीं' १३.९४१; क्षेत्रयोग १४.६५; क्षेत्रा लागि १३.६६; क्षेत्रविशेष, क्षेत्राचें वैशिष्ट्य, १३.६(२); क्षेत्र-

विहीन, क्षेत्राशीं संबंध नसलेला, १३.१११६ (२); क्षेत्रवृत्तांत १३.४२; क्षेत्रव्यक्ति १३.७५; क्षेत्रसंन्यास, संन्यास घेऊन एकाच क्षेत्रांत राहणें, ६.३५७, —सी ९.१८७; अनादिपंच-क्रोशक्षेत्र १८.१७८२; कुरुक्षेत्र १.८५, ८.२६९, ११.६५१; कुरुक्षेत्र कां कासी १७.२७०; गुरु क्षेत्र १३.४४४; तमक्षेत्र १७.९८; प्रलयभैरवांचि क्षेत्रें ११.३३८; भक्ति-बीजासि क्षेत्र ६.१२६; विषयक्षेत्र १३.३०; क्षेत्रि तीर्थी पुरीं १३.६८७; सुक्षेत्र १.४०, २.६६, ८.१९०, १२.२२९, १८.७०, १८.९९३; क्षेत्रज्ञ १३.६ (१), १३.८(२), १३.९ (१), १३.९५८, १३.१०४५(१), १३.१०५०, १३.१११६(१), १३.१११७, १३.११२२ (१), १४.७९, १४.८०, १५.४६१; क्षेत्रज्ञदशा १४.१४४; क्षेत्रक्षेत्रज्ञ १३.१०, १३.११२९, १५.४८५, —योग १४.३३, १४.३५; क्षेत्रा क्षेत्रज्ञा १३.११२३ (२); क्षेत्री—मा(म)हासुखक्षेत्री ६.४४७.

क्षेम—कल्याण, हित. आणि पृथ्वी जेया क्षेमा । नुभगे स्थावरजंगमा । १८.१७०२. १८.१४११. योगक्षेम, नवीन लाभ व लाभल्याचें रक्षण, ३.९६, ९.३३९, १६.५४.

क्षेवीं—क्षणीं. तिये क्षेवीं, तत्क्षणीं, १६.४४०, ज्ञानदेवी—'तये खेवीं' १६.४४३. खेवणें पहा. क्षोणी, क्षौणी—अक्षौहिणी पहा; विशिष्ट सैन्य समूह, विपुलता या अर्थी. शब्दाचिया क्षोणी १३.४२५, ज्ञानदेवी—'अक्षौहिणी' १३.४२७; क्षौणी—अक्षौहिणी, अकरा क्षौणी न जीणे, (एकटा अर्जुन) अकरा अक्षौहिणी जिंकणार नाहीं काय ? ११.२३.

क्षोभणें—अस्वस्थ होणें. व्यग्र होणें, रागावणें, संतापणें. वारिषिया क्षोभे गगन । १८.१११. १.१२९, १.१६५, २.२६९, ३.३४. क्षोभणें १८.८५६. क्षोभ २.३९, २.३५९; काठिण्याचा क्षोभु १८.७८५; बोलिकेपणाचेनि क्षोभें १३.३२१; अर्जुनु क्षोभा जांतसे ११.२२२; तातलें विश्व अतिक्षोभा जांत असे ११.३०९; गुणक्षोभाचें वारें १५.१५२;

चित्तक्षोभाचां अवसरीं १६.१९६; पतिव्रतेचा
विरहक्षोभु १६.७८; प्राणुक्षोभें डोलतेया

१८.१५४०; विकारक्षोभें जालेनि १४.९३;
क्षोभलेपण ६.२१५. अक्षोभता, स्थैर्य, २.३५६.

ख

ख—आकाश. शब्दास जोडून. खपुष्प, आकाशां-
तील फूल, खपुष्प तोडावें १५.२१३, इतर
काल्पनिक वस्तूंचीं उदाहरणें याच ओवींत दिलीं
आहेत; गंधर्वदुर्ग पाडावे, शशविषाण मोडावें;
खपुष्पाचीतु रंवणी १६.३९.

खंग—पक्षी. कां वलित धरिलें खंगें। १३.५८२,
पक्षी (घरट्याकडे) परत फिरू लागले आहेत,
वृद्धाप्य येऊन अंतकाळ जवळ आला आहे,
ज्ञानदेवी — ‘खंगें’, १५.५८४.

खंचणें—खचणें, कच खाणें, कमी होणें, न्हास
होणें. दोनि गुण खंचति १७.५७. खाचणें पहा.

खट—वाईट, खट्याळ, दुष्ट. विश्वाचेया खटेया
१६.४१७.

खटपट—त्रास, दगदग, यातायात. या व्यर्थ
खटपटा। करित आहे ॥ १२.१२१.

खडक—शिळा, धोंडा, खडकाळ जमीन. खडकिं
जैसे वरिषलें। १२.१३०. ११.९५, १८.२६९,
१८.७९५.

खडकणें—संकटांत पडून गति कुंठित होणें.
हिमोदकें आकंठें खडकिलां तटें सेविजति
१७.२५७.

खडखडित—वाळून कडक झालेला, ठणठणीत.
खडखडितु उन्हाळा करी ६.२३५.

खंडणें—तोडणें, मोडणें, खळ पडणें. तें आदि
नाहीं खंडलें। २.१५४. खंडित १.१२, १७.९४.
खंड, तुकडा, भाग, ऊर्ध्विचें खंड, शरीराचा
वरचा भाग, ६.२३२; उत्तरखंड १०.३९;
एकखंड ८.४३; पद्मखंड, कमळाचा कोणताही
भाग, १४.२०३; दुखंड, दोन भाग, मन द्विधा
(होत नाहीं), १३.३४५; देहखंड, शरीर हाच
एक भाग, १८.५६४, खंडरसीं, पक्वान्न, ९.४३५,
ज्ञानदेवी—‘षड्रसीं’ ९.४३९. अखंड, सलग, संपूर्ण,
न थांबतां, नेहमीं, अखंड भजन करी। १३.८२०,
अखंड बोलों आवडे। १५.४१५; ३.८३, ३.१३७,
६.१६६, ८.१७५, ९.२२५, ९.२६३,

९.४७३, १०.१३९, ११.३७०, ११.५४१,
१२.१२२, १३.१११, १३.३८९, १३.७०२,
१३.९१७, १५.२६८, १६.३६४, १८.६८१,
१८.७५६; अखंड आस्था ९.४१९; अखंडु
उजु १७.४; अखंडे आत्मसत्ते १५.३५७;
अखंड चघली ९.१८०, — जचे १८.४८१;
अखंडीं गमति ९.८०; अखंडें ८.११०,
९.४६२, १४.३७९, १८.११०९; अखंडें
चित्तें १४.३७९; अखंडित—भजिजो आदिपुरुषीं।
अखंडित ॥ १८.१७७८, २.१६०, २.२८८,
२.३३८, ३.१४५, ४.१६८, ६.४०३, ९.७१,
९.७२, ११.५२०; अखंडिता काला ११.४९०;
अखंडीत—आपणपां आपण असे। अखंडीत ॥
१७.३७८, २.३५६, ५.२१, ६.१०५, ६.४८१.

खडपडणें—तीव्र इच्छेनें धडपड करणें. धेनु
खडपडौनि मोहें उठी। ११.४०.

खडा—लहान दगड. घाणा(णां) गालिले खडे।
तेल ना पेंडिजोडे। १७.४१६.

खडाण—नाटाळ. खडाणे आला पान्हा। पलवी
जेवि अर्जुना। १३.२०४.

खडुपाणी—गढूळ पाणी. तोडिजे खडुपाणी।
पारकेयां ॥ १६.८८, निवळीच्या वियांनीं गढूळ
पाणी स्वच्छ करावें, ज्ञानदेवी — ‘खडुपाणी’
१६.८९, कुंटे — ‘खडूळपाणी’ १६.८९.

खडुलें—गढूळ पाणी. ११.५५०. आंतिचेनि
खडुलें ७.७६.

खणणें—खोदणें, १३.६९४. कुहां खणों १३.५४७.
खणवणें, एकांचे कंद खणविले। १३.२२६.

खणुवाल—अवघड, कठीण, खडबडीत. तैसा कर्मा
सेवड। खणुवाला होए ॥ १८.१८४. खणुवाले
फोंक, खडबडीत डहाळ्या, १५.१६४.

खतणें—मलिन होणें, जखम होणें. आंधारेनि
अंबर खतलें १६.२७; खत, क्षत, जखम, पायांचां
खतीं ९.४९५; स्वता फिटे ४.२०६, ज्ञानदेवी
व कुंटे — ‘खता’ ४.२०८.

खंति-ती—अस्वस्थता, दुःख, त्रास. खद्योता भानुची खंति। १६.२३२. १२.१६६. उगेपणाची खंति १८.७९, कर्माची—१८.२१६, जीवनाची—१८.५८६; खंती—ईश्वराचिया खंती, नास्तिकपणाच्या अविश्वासानें, १६.३१२, जनपदाची—१३.६१२, बोलाचिया—१३.४१.

खर—तीक्ष्ण, तीव्र. पै ना(नां)वें विष महुरें। परि मारुनि अतिखरें। १८.८०१. ज्ञानदेवी—‘अंतीं खरें’ १८.८०४; किरणाचेनि खरेपणें, तीव्रपणानें, उष्णतेनें, ११.२१२.

खरपुस—स्पष्ट, कडक, भरपूर. खरपुसु मलयानीलु १३.२८९; खरपुसें विवेकभवणें, १८.७८०; खरपुसें व्रतें १६.९१.

खरपें—रक्षपणा. अध्यात्मिक खरपें गेलें ६.४८७.

खरा-री-रें—(१) सत्य, अस्सल, भेळ हिणकस नसलेलें, दृढ. जैसैं कां कुडें नाणें। खरेयाचेनि सारिखेपणें। ४.८५. १६.४६४, १८.१७६८. निश्चयाचा खरा १४.१२७; खराकुडापारखी १८.७१३; खरी सांखल १६.२६४; खरें कुडें ८.२४०, ९.४३; खरें रसोवध १८.१०७३; खरें केलें १८.८८९, — होष्ट १५.२७८; खरेपण १३.४२३. अखर पहा. (२) खरी—परिशिष्ट (८) गाढव सदराखालीं पहा.

खरांटा—शुष्कपणा, अभाव. ५.१११.

खल—(१) दुर्जन. जें खलांची वांकुडै मोडे। १८.१७७३. (२) खालीं. खलु चि ठेवी, खालीं ठेवून खळ पाडतो, साधन हत्यारांचा उपयोग करण्याची आवश्यकता राहत नाहीं, १८.१०७७.

खलन—बंद पडणें. ३.५६.

खलाल—खळखळ आवाज, असा आवाज करणारा प्रवाह. रजोगुणाचेनि खलालें स्वर्गु गाजे ॥ ७.७६. खलालांचियां लगवणिं। फेडौनि खलालांचियां भाणिं। १५.३५४. मोटका खलाल, लहानसा खळखळणारा प्रवाह, १५.४६६; खलालांची लगवगा १४.३५०; खलाल वाजति ११.४७८. खलाली, उथळ पाण्याच्या तळाशीं असलेला खडकाळ भाग, खलालिचेया उदका १५.४६५.

खली—खोलवा, पोकळी. गगनखलि ६.२६७.

खलें—खळें, मळणीचें आवार. महत्तत्त्वाचें खलें रचूनु मली १३.४०.

शा. ९

खवणणें—खवळणें, क्षुब्ध होणें. जाला जैसा वरिषाकालु। खवणलें मेवां ॥ १८.१७३९, ज्ञानदेवी—‘खवळणें.मेवां’ १८.१७६१. खवळणें पहा.

खवणा—जैनपंथी, दिगंबर यति. ४.२१.

खवल—खपली, कवच. पांचै ही खवलें ८.६१, सं. वा. श. पहा.

खवलणें—चवताळणें, उसळणें. जैसा महाकालु खवलला। १.१४८. आवडि खवलली १५.७१; चाड—१४.१६२; प्राचीने रोग खवलले १६.१९०.

खाइर—खाणारा. पालेखाइर, वानर, ११.२३; मांसखाइर १८.५५१.

खाई—दरी, क्षय, नाश. जगाची खाई सरली ११.४३५, जगाचा नाश पुढें झालेला दिसला, सरसावला; ज्ञानदेवींतला ‘हों सरली’ ११.४४० हा पाठ ग्राह्य वाटतो.

खांकरणें—घसा साफ करण्यासाठीं खोंकणें, प्रवृत्त होणें, आरंभ करणें. ना शास्त्राचेन किर ना(नां)वें। खांकरुं हिं न ये थावें। १७.९२. खांखरणें, तयार होणें, उद्भवणें; शुभांशुभें खांखरैजति १५.१५८.

खांखांत—खा खा करीत उठलेला. भयानकें खांखांतें। १.१३१. तोंडें खांखांतें ठेलीं ११.४२७. खाणें पहा.

खागें—घरटें, मुक्कामाचें ठिकाण, शेवटचें स्थान. १४.२८५, १८.९४९, १८.१४३३. मरणाचें खागें १४.२५३, लाणिचें—९.४६६.

खांचणें—काट मारणें, कमी करणें. ऊर्ध्व तळ्हीतें खांचे। ६.२३७. ९.३२३, १३.७९३. कुलवाडी खांचे, संपुष्टांत येते, १८.२५६; मतवाद खांचूं, काट मारूं, १३.१०४४; वाडे ना खांचे १३.११०८.

खाजें—आवडीचें खाणें. चकोरांचें हिमांशु खाजें ६.२९.

खांडणें—जोरानें तोडणें, निराळें करणें. इहीं संतोखवन खांडिलें। ३.२४८. खांडिजे पयपाणी राजहंसें। ९.४४. १५.३१८, १८.३५. खांडावेया घाऊ घाली १२.१९८; शाखा खांडूनियां १३.२१८; सीस खांडुनि. ९.४९५. खांडणें १८.१७८. खांड—भाग, तुकडा. आपा खांडा

नूकौनियां, आपले स्वतःचे तुकडे करून घेऊन,
१७.२५९; खांडेहूनि, शरीराच्या भागांतून,
द्वारांतून, १३.५६६.

खांडें—खांडा, तरवार. खांडियांचे घाये
१८.२२९; आत्मज्ञानाचें खांडें १५.२३९;
आत्मज्ञानाचेनि खा(खां)डेनि १५.२२५;
ध्यानां(ना)चें खांडें १८.१०४२, ध्यानाचें
खांडें १८.१०७२.

खाणि-णी—खाण, सांठा. खाणि—ना तरि
उद्यानीं माधवी घडे । तें वनशोभेची खाणि उघडे ।
१.४३. अद्वयआनंदाची खाणि १८.७८९,
अपवर्गाची - ६.१५८; चिंतामणिची -
११.५३३, जाणिवेची - ८.९८, बोधाची -
४.१५९, ब्रह्मविद्येची - १३.११५५, योग्यांची
- ६.३४१, रूपांची - ६.१८; खाणि उघडे
१.४३, ६.१५८, १८.७८९, - वाढे १८.३५१;
खाणी—अज्ञानाची खाणी १३.६५९, कर्म-
जातांची - १८.३५०, तरंगाच्या - ९.७४,
पांचै - १८.४५१, सं. वा. श. पहा; रत्नाच्या
खाणीं(णी) १०.१४५; सोनेयांचिये खाणीं(णीं)
१८.५११; खाणी उघडविं १२.१२.

खाणें—भक्षण करणें; लक्षणेनें, त्रास देणें,
अपहार करणें, नाहीसें करणें. न खावें तें खाये ।
तेविं चि तोखे ॥ १३.७७३. ९.१९८, १३.७०३,
१३.९७२, १४.१६६, १६.३००, १७.१४२,
१७.१४४, १७.१५५, १७.१६०, १८.५५०,
१८.६८०. अविद्या खाए, अज्ञान नाहीसें
करतो, १५.४०७; आगी चि खाए, तोंड
भाजेल इतकें उष्ण किंवा तिखट खातो,
१७.१४७; ईश्वरातें - त्रास देतो, १६.२३१;
कुहिलें उसिटें खातां १७.१५३; खिचटें
करुनि - १६.२४९; गांवेंसिं खाए, सर्व कांहीं
व्यापून टाकतो, १५.४४०, गुण तेतुला -
गुण पक्षीं वात जळून जाते, १३.७१८; तळु -
तळास जातो, १३.८०४; भातुकें खाये
३.२४३; भूकैलेयां भूक चि खावी १२.६३;
भूते(तें) खाये ६.२४०; माती लोह उभें खाये,
लोखंड मातींतच पडून राहतें व गंजतें,
१८.१३९८; विकूनियां देव चि खाए १८.५६६;
स्वर्गिं हिं खावेया १३.७०१. **खाणें**—खाणें पडति

१२.७०; विष खाणें १३.५१३; खांतखांतां
११.४२७. खादणे पहा.

खाताडें—खरकटें, सांडपाणी वगैरे टाकून जम-
लेला चिखल. रांधवण वोलि पुढें । पन्हिवे वाहाति
खाताडें । १३.५६१, स्वयंपाकघराच्या ओलसर
जमिनीपुढें खातडाचें पाणी वाहतें.

खादणें—खाणें पहा. नेणतां अधमाचें अन्न । खाद-
लेयां कीजे वमन । १८.१०१०. माती खादली,
कृष्णाच्या या बाललीलेचा उल्लेख ११.१८१-
११.१८२ ओव्यांत केला आहे. **खाद्य**—खाद्या-
खाद्य १६.२४५(१), १८.५५७(१); अखाद्य—
तेयां अपेयाचां पानीं । अखाद्याचां भोजनीं ।
१७.१६२, आणि अपेयाचेनि पानें । अखाद्याचेनि
भोजनें । १८.८०३, १६.२४५(२), १८.५५७(२).

खांदा—बाहुटा. कऱ्हेयाचा खांदु चांग, उंटाचा
खांदाही त्याहून बरा, १६.२९१.

खांदि—झाडाची फांदी, डाहाळी. खांदियांपासौनि
देखां । फूटलिया शाखा । १०.९७. आडफांटति
खांदिं । चतुर्वर्णांचां ॥ १५.१५५. १०.९६,
१५.५९, १५.१७२. रजोगुणाचां खांदीं
१३.१०४; खांदोखांदिं १५.२२७.

खापर—मातीचें ताट, परळ, मडक्याचा
तुकडा. खापरीं वाढिलें ९.४३५; खापरी—
घटाच्या खापरिया । १४.३१४, गांठि बांधली
खापरी । १७.४१७, १८.१०३४.

खांब-भ—बांधकामाच्या छपराचें, मजल्याचें
वजन घेणारा आधार. खांब—किं आत्मारजाचिये
सभे । गीते उडविले खांबे । १८.१६४४.
खांबावरिलें बाउलीं ११.४६२; कर्मांचे खांबे
१५.१५८; आटिंव लोहखांबे १६.३७७; खांबु
कां पुरुषु १४.७६. **खांभ**—धैर्यमंडपाचे खांभ
९.१९०.

खार—चवीचा एक प्रकार. १७.१४०. खारी—
समुद्र दाटी भरितें । तें समुद्र चि करी खारियांतें ।
१३.३०६, समुद्र भरतीमुळें खाडी व जमीन
क्षारयुक्त करतो.

खाल—साल, चामडें, आंगाचें कातडें. वैराग्याची
खाल काढिली । ३.२४७. श्रिंगारुनि खाला
मांडिलिया, चामड्यांत पेंढा भरून सजवून
मांडल्या, ११.४६०; अजंगमाची खाल

काढविली, झाडांची साल काढविली, १३.२२७.
खालतणें-वणें—खालीं ठेवणें, वांकवणें, नम्र होणें. खालतणें-खालतिले, खालीं वांकविले, ९.२२४, ज्ञानदेवी - 'खालवती' ९.२२५, खालविले असा पाठ संभवतो. खालवणें—मस्तक खालविजे १२.२१३, -लें ११.२५०; खालाविति १५.९१; माथा न खलवी १७.३०१.
खाला-लां-लि—खालीं. खाला—रथौनियां खाला(लां) उडी घातली १.२६७; खालां न ठेवी १८.७३३; आंधुरणा खालि ९.३६७.
खिचटें—खिचडी, मिसळ. पापपुण्याचें खिचटें १६.२४९; सुखदुःखाचें—१४.२७१. खीच पहा.
खिडकी—बारी. ककारांतीची खिडकी १२.५२.
खिरडणें—अपमानित होणें, मार्गें सरणें. तेजें खिरडला वन्हि हणें । समुद्रिं रिगों ॥ ११.२१२. मन खिरडे १६.४१८.
खीच—खिचटें पहा. कालाचें खीचु ८.१४२; मनपवनाचां—१८.१०३४.
खीलणें—खिलून टाकणें. काइ बाणवरि खीलूं । वारेयातें ॥ ११.४५६.
खुजट-खुजा—ठेंगणा, लहान. दीर्घ ना खुजटा । ११.२७३. एके खुजीं एके सरलें । ११.१२४. खुजे १५.१३.
खुंटणें—कुंठित होणें, कमी पडणें, संपणें. किं क्षुधा-तृषादि आर्त्ती । खुंटलिया ॥ ३.५६. गति खुंटे १६.१८२; नांव खुंटलें १३.७४५; बोलु खुंटे १३.८८४. खुंट—फलभोगाचां खुंटी(टीं) कालासला ५.७२.
खुडणें—बोटानीं, नखांनीं तोडणें. वरिवरि पालवी खुडिजे २.३०५.
खुडुकणें—अडकणें. जैसा पाशिकें वोढिजतां मृगु खुडुके १४.१४७.
खुण-खूण—चिन्ह, मर्म, जाणीव, प्रतीति. खुण, भावांचें अवतरण । अवतरवीति खुण । १३.४. ९.१३३, ११.१६६, १४.१४३, १८.६४५, १८.११७२. अज्ञानाची खुण १६.२४३; खुण केली १७.३२७, - पावैल ५.१३५, - न मोडे ११.२९०. खूण १०.२८२, १८.२९३; खूणे-चियां माणुसां १८.१५०५; अहिंसेची खूण १३.२१६; खूण पालिली १८.९१०.

खुतणें—हड्डानें टपून बसणें, गुंतून राहणें. बकु जैसा खुतला । मासेयांसि ॥ १८.६५१.
खुपणें—बोचणें, रुतणें. बोलु कोण्हा हिं । खुपैल कां ॥ १३.२६३. खुपैल १७.४२८. खुपणें—कव्हणां खुपणें नाहिं १६.११९.
खुर—जनावराच्या पावलाची टांच, पावलाचें टणक नख, गेलें. वोढालाचां खुरिं १३.५५७; खुर-खोडी, (क्रि.) लाथ मारतो, (ना.) लाथाळी, (वि.) लाथाळ गाईसारखा, १४.१४८; खुरथोडी, लाथाळ गाय, १३.६३६, ज्ञानदेवी - 'खुरतोडी' १३.६३८ व कुंटे - 'खुरखोडी' १३.६३८ याच अर्थी, खुरथोडी हा अपपाठ असणें संभवतें. चौखुरी, सर्व बाजूनीं जखडून, १४.१७६.
खुरपें—गवत काढण्याचें बांकदार हत्यार. खुरपें सूटलें, गवत साफ काढून टाकतें, १६.३२७;
खुला—(१) अपंग, थोटा. हात होतील खुलें (ले) । १३.५७८. हातिं खुला १३.४५५. (२) मोकळें, खुलें स्नेह १८.९५२.
खे०-ओ-व—(१) तत्क्षणीं, लगेच, शब्दास जोडून किंवा सुटा. खे०—परि औषध घेत खे० । काइ लाभे आपुला था० । १८.९९२. उदैजतखे० १६.१४, उपजत - १८.४६४, जातखे० १३.६०१, ठेवित खे० ८.२०४, देखत - ६.१७०, १७.२०३, बोलत - ११.६३०, भेटत - १४.९४, मिलत - १८.९८०, लागत - १८.२०७, १८.१७२३. खेओ—भावडत खेओ १०.१८०, डोला लागत - ८.७२, देखत - ६.३६६, शंका जात - ९.७२. खेवीं—आयिकत खेवीं १७.३२४. (२) खें०, खेंव—भेट, मिठी, आलिंगन. खें०—खें० दे० जाइजे ११.२८५; खेंव—जेथ साध्यसाधना खेंव । समरसें होइल ॥ ६.५९, जैसे हरिहर प्रेमभावे । आले खेंवा ॥ ११.४, जैसे आकाशें खेंव पसरिलें । दाहिं दिशि ॥ १५.६९; खेंवामाझि ६.२३७; कोढियाचें खेंव ८.१४६; खेंवा एतसे १०.६१; खेंव दीधलें १०.१०७, १७.४१४, - देईजे ६.११७, ११.५८१, - दे० सरलें ७.१९८; खेंव देणें ११.७५, ११.५८२, १८.६४; ध्यानेंसि खेंव देंति १२.१३७.

खेचर—आकाशांत फिरणारा, यक्ष, यति, राक्षस, पिशाच. तैसें होये शरीर । तें तें ह्यणिजे खेचर । ६.२९६. खेचरांचिया ही मना । आणि सात्त्विकाचा पान्हा । १३.११५३. ५.९८. राक्षसां खेचरां भजति १७.७८; संहारखेचरें ११.३४०.

खेटणें—आंगाशीं येणें. १३.५६४.

खेद—दुःख, कंटाळा. जेया पुरुषाचां ठाईं । कर्माचा तरि खेदु नाही । ४.१०२. २.७, २.१६२, १८.६४०. अकरणाचेनि खेदें १८.५८९; सखेद १.१९२, १.२७२.

खेलणें—खेळणें, क्रीडा, मौज करणें. ५.८१, १३.१०७६, १५.४८२, १८.१०१७. नभ लपीं थपीं खेले १४.९; सपेंसीं खेलों एईल ३.१९९; खेलतां ३.१७१, ३.२००, १०.११८, ११.५४५; खेलौनि १४.१११; खेलतेयां विंदाणां माझि, कपट्यूतांत, १०.२६१; खेलावया लाहे ५.१०; खेलावेया देसि ११.५७०. खेल—खेलु सरलेयां तुं गुण्यां । सांडविसि जेथें ॥ ११.८४, ६.१०३, १०.११९, ११.४८६, १२.२३३, १३.४४०, १३.९८०, १३.९८९; महाखेल—मिथ्याचां महाखेलीं १८.५३८. खेलणें—(१) खेळण्याची क्रिया, कालासि जुं खेलणें । १५.४४८, ११.५८२, १३.२८४, १८.२८२. (२) खेळाची वस्तु, मनपवनाचिं खेलणिं १२.६. खेलवणें, स्वमायेचें आडवख । लेउनि एकला खेलवी सूत्र । १८.१२९४, गीतामीखें खेलविलें १८.१६४७; खेलवीतसे १८.९११; नागिणिण्ची फडे खेलवणें १८.६४.

खेवणें—जडावाचें काम करणें, भरणें. जैसैं ब्रह्म-कटाह खेवणिलें माणिकिं । ११.१३३. खेवणें, आंगीं हीणाळ खेवणें । १३.१९४; खेवणें, कोंदण, जडावाचें काम, प्रमेयरत्नाचीं खेवणें १.५.

खैर—खैराचें झाड, लाकूड. खैरचंदन काष्ठें ९.४५५.

खैवंग—बळकट, मजबूत. देहधर्माचां खैवंगीं अधिष्ठिलें, बळकटपणें, १३.१०७.

खोंकर—पोकळ, फुटकें. खोंकरे आकारिं ८.१४; खोंकरें होउनि ठांति १३.५७०; खोंकरपणें क्षरु नांव घडें १५.४६७.

खोंचणी—शेंचणी, कष्ट. वृद्धाप्याची खोंचणी १३.५७४.

खोंचारा—भाला. खोंचारा १६.३४३, हा पाठ खोंचारा असा व्यावा, ज्ञानदेवी—‘खोंचरा’ १६.३४५, कुंटे—‘खोंचारा’ १६.३४५.

खोट-टि-टी—सांठा. खोट—डोळांचा खोट १६.२१४; खोटि—सांठा, लगड, पन्हेरेयाची चोखडी । खोटि जैसी ॥ ६.२२४. आटलेपणातें खोटि ह्यणिपे ८.१७१; खोटी—खोटी आते, सर्व कांहीं सांठवून, गोळा करून ठेवतें, १५.३०४.

खोड—झाडाचा बुंधा. बाबुलें(ले)चें खोड १३.५६०.

खोडा—हातपाय जखडण्याचें लाकडाचें अडकण. विचंवी खोडां घालुनि । हाडाचां इये ॥ १८.१०४५. १६.३१५. चंदनाचे खोडे १८.८९४; खोडा सीसैं वाहावी १८.१०५६; खोडां पडे ६.७८. खोदें—क्षुब्ध होऊन. १३.५९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘क्षोभें’ १३.५८.

खोप—झोंपडी, खोपट, गुहा. आकाशाचिये खोपे ९.१०२, वाघाचिये — १८.७०९.

खोब—क्षोभ. मियां खोबे निवांता साहिजे, मीं क्षुब्ध होऊन ऐकून घेतलें, ११.५६३, ज्ञान-देवी—‘क्षोभें वलिजे अधिकाधिक’ ११.५७०.

खोभणें—क्षुब्ध होणें, राग येणें. सींहु प्रतिबिंब पांतां खोभे । खोभला समारंभे । घली तेथ ॥ १५.४५४. अखोभें १८.१५०७.

खोमणें—कमी होणें, खळ पडणें. जेयाचिये अनस्यूती । खोमणें नाहिं ॥ १३.९१२. चालितां न खोमे । गुणातीतता ॥ १४.२८३.

खोल—(१) ओंड, फार आंत, खोलगट भाग. जे समुद्रा ही हूनि खोल । अर्थभरित ॥ ४.२११. खोल पडिले १०.१४७; खोलु...उतलु, ओंड किंवा उथळ, १८.१६५७; खोलां—जैसैं खोलां धांवे पाणी । १८.४७८, खोलिं डोलां पाहे १३.१०५१; ललाटपटाचिये खोले ११.३५९; खोलें विवेकें १५.२९९. सखोल १.६३, १३.१०८६. (२) ओटी, पदर, मांडी. ह्यणौनि खदिरांगार खोले भरिलें । ९.१४८. आकाशाचिये खोले ११.२५४, दीठिवेयाचिये — ९.४, विज्ञानाचिये—८.१६, श्रवणाचिये—७.१८२.

खोलणें—पुढें जाणें. दिहा खोलणें रात्री जागोवा ।
१६.३३८.

खोलविणें—खोल करणें, क्षीण करणें. पंचाग्निचिं
हडगीं । खोलविजति शरीरा लागि । १७.२५४,
पंचाग्नीच्या कडक साधनांत शरीरास क्षीण
करतात. ज्ञानदेवी—‘दंडगीं’ १७.२५५.

खोलिजणें—पुढें जाणें, आंत शिरणें. गगनामाजि
पाई । खोलिजत असे ॥ १२.७१.

खोली—(१) खोळ, पिशवी, कात. आंगिची

खोली, आंगावरची कात, १४.३१०;
उल्बाची खोली ३.२५५; देहिचे खोले
१५.३५०. (२) खोलपणा. खोलिये पारु
नेणिजे । १२.१७६.

खोवणें—रोवणें, पेरणें. जें विं मुडं खोविलें ।
१३.२९६.

ख्याति—(१) पराक्रम. तेव्हां प्रत्याहारें ख्याति
केली । ९.२१४. (२) प्रसिद्धि. १५.७९,
१५.४८३.

ग

गगन—आकाश, अंतरिक्ष, चिदाकाश, हृदयाकाश.
कां वारेलगें पाखिरें । गगनीं भरे ॥ १३.३१४. आणि
वस्तुमात्रि गगन । जैसैं असे संलग्न । १३.८७७.
कां वारा चि वाजे वीक्षे । गगनें निश्चलां असिजे ।
१४.३४४. १.७४, ४.१७४, ५.१५४, ५.१५६,
६.१११, ६.२८५, ६.३००, ६.३०२, ६.३१०
(१, २), ६.३१३, ६.४५८, ७.५६ (१, २),
७.१११, ७.११२ (१, २), ८.१९, ८.५९
(१, २), ८.९४, ८.९९, ८.१४८, ८.१६७,
८.२५१, ८.२५२ (१, २), ९.११, ९.८८
(१, २), ९.१०१ (१, २), ९.२५९, १०.६५,
१०.१९६, १०.२०३, १०.२३३, १०.२८४,
११.१८७, ११.२१९, ११.२८१, ११.२९६,
११.४००, ११.४०५, ११.६५०, ११.६८३,
१२.७१, १२.२०१, १३.९३, १३.१४४,
१३.१६२, १३.१९९, १३.६२०,
१४.४५, १४.१५२, १५.५४, १५.६१,
१५.१५१, १५.३५३ (१, २), १५.३७१,
१५.४३२, १५.४३९, १५.४८५, १५.५३१
(१, २), १६.१७२, १६.२२४, १६.३२९,
१७.४१५, १८.१३९० (१, २), १८.१५३६,
१८.१६९१. गगनौनि, गगनांतून, १३.११२१;
गगनाहूनि ८.८५; गगना होउनु, १३.४३८,
आकाशापेक्षां; गगनीं मीं शब्दु ७.३३;
अद्वितीय गगन २.२१०; अंघ्रसेचिये रातिचें
गगन १४.२४३; गगनाचेनि अंकुरें ७.३९,
गगनावरि उभावे १०.१२; गगना खेंव देणें
११.५८२; गगन गवसणी ९.२०; गगना-

चिया घडिया ७.१९०; गगनाचा ठाऊ
१८.४१८, — तडवा १३.५६; गगनासी थाउ
६.३१५; गगनाची पाउटी ६.२७१; गगनाचें
पांगुरण ८.१८८; गगनाचेनि पालवें ८.१५,
— मानें ६.३९६; गगनाची लोथ १०.२३९;
गगनाचेनि वाडपणें ११.३४९; गगन ऐसा
साक्षिभूत ९.२८४; गगनाचे हुडे ११.३५८;
गगनीं पालटु नाहिं १३.९१८; गगन काखे
सूनि १२.५६; गगनें वातोर्मिं गीलिले आथि
१४.४५; गगनें विश्व भरे ६.३८४; लोपलें
अभ्र गगन होउनि ठाक्रे ६.४७०; वाचा गगना
आथि ६.२७८; वारिविया गगन क्षोभे
१८.१११; गगनसमुद्रिं (गगन समुद्रिं)
बिंबलें १५.३५२; वाढौनि गगन ठेंगणें केलें
११.४४३; गगन सुखा भरलें १५.७७; आप
तेज गगन ७.१८; गगनौल, गगन पुष्प,
१६.३६१; गगनखलि ६.२६७; गगनभरिं
१३.१०५८; गगनरंगण ११.५९३; गगना-
सकट ६.३०६; चातुर्यचंद्रगगन, चातुर्यरूपी
चंद्राचें आकाश, १४.१५६; चिद्गगन-
भवनदिवा, चैतन्यरूपी आकाशगृहाचा दिवा,
१६.६.

गंगावती—निर्गुडीचा पाला. बोलु जन्हीं गंगावती,
शब्द जरी साध्या निर्गुडीच्या पाल्यासारखे असले
तरी, ९.१४, गुंगावती—गुंगविणारे, गोंधळ
दाखविणारे अशा अर्थी पाठांतर असणें संभवतें.
गचि—मान. गचि धरुनि, मान धरुन, वळेंच,
६.२३६.

गज—हत्ती. परिशिष्ट (८) पहा. गजघंटा १०९२, १०९२, १८०१६९०; गजपति १६०२२३; आकारगज १३०६५; दिग्गजमेलावे १३०६३; राज्यभूषणगज १००२१८; रिपुगजपंचानन १०१०५; वृषगज १४०३५९; संसारगजकेसरी १००२५७.

गजबजणें—अस्वस्थ होणें, गडबड उडणें, धाम-धूम करणें. तेणें नादें अंतकु । गजबजला ॥ १०१५०. १३०६८४. गजबजों लागे १३०१८६; गजबजौनि १०१५४. गजबज—एथ मनीं गजबज जाली । १०१८५, ११०६१८, १३०४९७, १४०३४४, १८०१०१६. गाजाबज्य पहा.

गजर—अनेक वाद्यांचा नाद, अनेक शब्दांचा घोष. महाघोषगजरें १०१३०; विविधव्याधि-गजरें १३०४९२.

गंड—आवेग, आढ्यता. मानितेचा गंडु १६०२३४; शिवमुष्टिगंडु १३०७१६, या पाठाचा अर्थ नीट लागत नाही, विवाहोत्तर नववधूने पांच वर्षे 'शिवामूठ' दान करणें हा अर्थ संदर्भात बसत नाही, ज्ञानदेवी — 'गर्वतुष्टिगंडु' १३०७१८, कुंटे — 'सर्व तुष्टीगंड' १३०७१८, असे पाठ आहेत.

गडद—गर्द काळोख, दाट अंधार. गडद नां उजळ ८०२२७; अज्ञानाचें गडदे(दें) पडे ४०२०३.

गडबडणें—गडगड करीत खालीं येणें, कोसळणें. घायें गडबडीत देंढे । ब्रह्मगोलकांचे ॥ ७०७८.

गंडी—कसवटीचा दगड. गंडी तरि सोडावी १३०३१९, ज्ञानदेवी व कुंटे — 'गंडकी' १३०३२०.

गण—समूह, संख्या, गणपतीचे सेवक. गणेंद्र १७०१; गणेश १०२, १००१०८, १३०८१७; गणराशी १६०२१०, हा पाठ गुणराशी असा घ्यावा, गुण पहा; श्रीमहागणपतये १०१; ग्रहगण ११०२५४; तारागण—णें ७०१८९, १३०५५, १३०९२३, १४०२९४; तारागण ११०१८९, हा पाठ तारागण असा संभवतो, ज्ञानदेवी — 'तारागण' ११०१९०; देवगण ३०९६; पितृगण १००२२४; प्राणिगण ३०११५, ११०४१९, ११०५१५; मरुद्गणाचां

भागि १००२०३; यक्षरक्षगणांजांतु १००२०५; रक्षोगण ११०३२८; रुद्रगण १००२०४, ११०१४३; सुरगण ८०१५६, ९०३२२, ११०२५५; स्त्रीगणाचां पैकीं १००२५४.

गणणें—मोजणें, पर्वां करणें, महत्त्व देणें. जैसें न गणिजे पंचानने । गजघंटांतें ॥ १०९२. १०११४, २०२१८, ९०५०८, १३०७५२, १६०३०, १६०६८, १६०१६४, १६०१८५, १६०२२४. कोडी गणाविया १३०४३५, — गणिजतु १३०६३९, — गणितां १६०४१०. अगण्य ६०३२०, १००४६; नगणित ८०१०४. गणना ८०१५८, १४०३३०.

गत—गेलेला, झालेला, शब्दास जोडून — त्या त्या स्थितींत असलेला. हें जाणूनि गतांचें । न शोची जो ॥ १२०१९२. गतायु १६०१२८, — षे ३०१०९, — ष्यें १२०१८२, ज्ञानदेवी व कुंटे — 'गतायुषे' १२०१८२, आयुष पहा; अस्तिगत ६०२१८, ज्ञानदेवी व कुंटे — 'अस्थिगत' ६०२१८; आकाशगत २०३३३; जीव— १३०४७४, धातु— १३०८१, न्याय— १७०२८३, पारं— १०५३, २०२७७, प्रकृति— १४०३४, प्रतीति— ११०२९, मनो—, मन, मनस् पहा, वस्तु— १३०७८८, सर्व— २०१२६, २०१३५, ९०१५८, १२०१८०, १८०११९०, हस्त— १८०१३१४. आगत, आलेला, शरणागत ११०५५३, १२०२३९.

गति-ती—चलन, हालचाल, अवस्था, आधार, मार्ग. जे सकलां गतींसे गती । ६०४६८. तेवि देहवंता जीवां। अव्यक्ति गति ॥ १२०७३. जें गतिचे चरण । १३०९२५. कां सायखेडेयाची गति । सूत्रतंतु ॥ १५०३३३. २०२०३, ८०७४, १००२६, १००१६८, १२०१११, १३०१०६९, १५०११५, १६०१८२, १७०२९, १७०४५, १८०११५, १८०३३३, १८०७०२, १८०१३००. गत्यंतर ९०४८४; गतिमंत १००२३१; अधोगति ७०१०१, १६०४१२; अनन्य गतिचें ८०१८९; अनन्यगति— ती ७०११९, ९०४०, १००१२१, ११०६७७, १८०१३४०, १८०१४५९; अन्यथा गति ६०४३६; एकी चि गति १३०३३१; कवण गति ६०४३५; परम

गति ९.२७७, परमगति ८.१७९; नाना गती ८.८२; पवनगती ८.६९; पुढिली गती ९.४१३; प्राण(णा)पानगती ३.५६; राभस्याची गती १७.३८६; सद्गतीसिं मिले १८.१२१; गती मती शरण ९.४८५; आदिस्थितिगति १०.२००. गतिक—अनन्यगतिकें चित्तें ९.३३३. गत्या—दैवगत्या, दैवं—, दैव—वं पहा; अगत्या ५.१२०.

गदल—गदळ. गदलपणें १३.३२३.

गदा—प्राचीन आयुध. ११.२९१, ११.५९४.

गद्गद्—अंतःकरण उचंबळून, अस्फुट उच्चार, हुंदका. सगद्गद् बोलें १५.४२८; सद्गद् बोल-वित १८.१५०९; सद्गद् म्हणे १८.१६०१.

गंध—(१) चंदनाचा टिळा, उटी. गंधाक्षतांचा अतिसो १७.३०२. (२) वास, सुवास. पृथ्वीचां ठाईं गंधु । ७.३३. मग गंधार्चिं दारुणें । आडवें लंघी ॥ १५.३२७. कोंभैलेन गंधें १५.१०३; गंधानील १७.६; गंधरूपें १३.४२७; नवगंधकेसरी(रीं) १३.७८०; फूला-गंधाचा परिमल १७.२९७; स्परिसु...शब्दु रूप रसु गंधु १३.११७; शब्दस्पर्शु रूपनंधरसु १८.४६९. संगंध, संगंधा वातलहरिया १५.४०१; सुगंध ४.३, ९.३८७, ११.२२१, १६.१७०, १६.२८९, १७.३२१; सुगंधु आणि दुर्गंधु २.११७; स्वछें शीतलें सुगंधें १७.३२१; सुगंधत्व १८.११६, १८.२१९.

गंधर्व—(१) देवांचे गायक. १०.२१६, ११.३२८. गंधर्व—गान—गाणी । ९.३२०, ज्ञानदेवी —‘गंधर्व गायन गानीं’ ९.३२३; गंधर्वांसि पवाडा केला २.१०, परिशिष्ट (६) पहा; गंधर्वनगर, अंतरिक्षांत दिसणारें, क्षणांत नाहीसें होणारें, कल्पित नगर, ९.१७२, ११.५३, ११.२३९; गंधर्वदुर्ग १५.२१३, —भुवन १८.४२६. (२) देवदूत या अर्थी, ९.४९९.

गंधि—उग्र वास, घाण, कलंक. लसणातें न संधी गंधि । १८.७५४. पापपुण्याची गंधि १८.४४७; गंधिकालिक ४.६३, —कालिमा १८.२०७; दुर्गंधि १८.६८२.

गभस्ति-स्ती—सूर्य. जैसी अमालिची बूंथि । करुनि राहे गभस्ति । ६.२५१. २.२६१,

३.१७९, ९.१३, १८.१०९१, १८.११५४. जंव गभस्तीचा गांभं न रिगिजे, सूर्यप्रकाशाच्या क्षेत्रांत जोंपर्यंत आपण जात नाही, १८.१२५०.

गंभीर—खोल, अगाध, भारदस्त, विचारशील. सागरु गंभीरु होय । १८.१४८२. ११.५५६. गंभीर वाचा २.७८; गंभीरें महानादै ११.४८०; गंभीर महिमा ११.५०५; गंभीरपणें १.६१. गांभीर्य ११.२६१.

गमणें—वाटणें, आवडणें, जाणणें, मिळणें. हें अनारिसें गमत आहे । २.७०. आणि सांख्यीं जें पाविजे । तें चि योनिं गमिजे । ५.२९. ४.१४०, ५.१७४, ६.२८३, ६.३०४, ७.११३, ८.४३, ९.८०, १०.२७८, ११.४५९, १३.५९६, १३.८९३, १३.९०२, १३.९३१, १३.१०१३, १५.७२, १५.१३५, १५.२९९, १५.३०१, १५.३१३, १५.३१७, १५.३३८, १५.४३०, १५.४६५, १५.५५८, १६.१५६, १८.५३, १८.८९, १८.३२५, १८.१४२२, १८.१६११. गोमटें गमे १८.२४७, चित्ता न— २.१७९; पोढिं गमैल १५.२०८; भेदली गमे(म)ली ८.४१; महिमान गमे १८.१६५०; मार्गु गमला ५.१६७, —गमावा १७.१७७; व्यवहारु गमला १८.४४२; सांकड गमों लागे १४.१६२; सरिसा गमौनि १५.३२२; साधन गमैल १४.३९९. दुर्गम—दुर्गमें सुगमें होती १८.१२६४ (१); सुगम १४.२२३, १८.६९८, १८.१००४, १८.१२६४ (२); सुगमीं बोलिं १५.१४५. गम्य, जाणण्यास योग्य, जाणतां येईल असें, एकगम्य ११.७३, गुरु—५.६३, ६.४५७, प्रतीति— १२.२२८; अगम्य—मायागम्य, मायेला जाणतां येणार नाही असा, १८.९.

गरल—विष. गरल जे(जें) वमी मुखें । ६.२४१. गरलजाल ११.३५७, ज्ञानदेवी व कुंटे— ‘गरलज्वाळा’ ११.३६२; गरलज्वालीं १६.४०८; वैराग्यगरल १८.७८६.

गरिमा—मोठेपणा, आढ्यता. गरिमेतें आंगा कडे । येअं नेंदी ॥ १३.१८७. १६.१८९.

गरुड—मोठी, श्रेष्ठ. गरुड भक्ति ९.२२७; गरुवति, ग्रंथुगरुवतिचा (ग्रंथु गरुवतिचा) ठां १.३३, ज्ञानदेवी—‘ग्रंथ गरुवतीचा ठावो.’ १.३३,

कुंटे—‘ग्रंथगरुवतीचा टावो’ १०.३३; गरुवती—मां वायां गरुवती बोलों १०.३१; गरुवा, मोठा, वृद्ध, गरुवा मांकडु १३.५६७.

गर्जणें—गडगडणें, दुमदुमणें, गाजणें. ते मेघाचेया-परी त्रीजगती । गर्जत असे ॥ १०.११०. गर्जों लागति १०.१०९. गर्जत—गर्जतें एकें निःशब्दें । ११.१२७, घनगर्जिता सरिसा १८.४८१. गर्जना २.७८.

गर्त्ता—खळगा. एवं तमाचिये पडिले गर्त्ते । ९.१८४. जन्ममृत्यूचिये गर्त्ते १३.६४; पूयगर्त्ते रिगालां १३.५३८.

गर्भ—जन्मास येणारा उदरांतील जीव, आंतील भाग, भाव, आशय. एआ अभिप्रायाचा जे गर्भु धरी । ६.३१२. उदरिचा गर्भु १०.६४; कुल्लालमतिचे गर्भ ९.७३; गर्भिची व्यथा १३.७३१; गर्भाची पेलोवेली करी, वाढ करते, १४.८८; गर्भ गिवसी ९.४९८; येवं संपूर्ण जे गर्भें ठाऊं वायें, असा अविद्येच्या गर्भातून सर्व विश्वाचा प्रवाह बाहेर पडतो, १४.९३, ज्ञान-देवी—तेव्हां ये वासना गर्भें । ठायें ठावो ॥ १४.९४; गर्भगोल, उदरांतील पिंड, ९.३३१, १४.९६; गर्भपत्रें १५.९८; गर्भपूटें, गाभ्याचीं पुटें, ११.२४६; गर्भमेदमूसे, गर्भाच्या व मेदाच्या मुशींत, १६.१७९; गर्भवास ११.३५, —संगति २.१२३, —सादि संकट ५.१२३; गर्भवासीं सांकडला १८.१५००; कां एकत्र गर्भशशी चंद्रिका, चंद्र व च्चांदणें एकाच ठिकाणीं असतात, १८.११४४, ज्ञानदेवी—‘कां अकृत्रिम शशी चंद्रिका ते’ १८.११५०, कुंटे—हाच पाठ—‘शशी’ १८.११५०. गर्भस्थ ३.२५५; कमलगर्भाकारें ६.२८०; ग्रंथगर्भिचें १५.४४; विषगर्भ, समुद्रांतून विष निघालें यास उद्देशून, १८.१७६७; जगदंबुद-गर्भनभ, अंबु पहा. सगर्भ १५.१८५, —भें १३.८४४; सिंधुगर्भी ११.६४०.

गर्व—अभिमान, ताठा, दिमाख. फुगे असाधारण । गर्वें तेणें ॥ १६.३७६. ७.८०, १३.६५६, १६.१८९, १८.१६६. गर्वें फूगला १३.७२३; अविद्यागर्वाचिये राती १७.३२७. अगर्वता ४.१६५, ९.२२५; सगरव—सगरवां अधर्मां,

गर्विष्ठ अधर्मांना, १६.३८८.

गळ—गळ, लोखंडी आंकडा, आमीष, सांखळ, नांगर. गळ न पाहतां गीली । उंडी मीनु ॥ १३.७३८. ३.२०९. आंगीं गळ घालिजति, आंगावर हातकडीं, सांखळ, नांगर वगैरे मालें मागणारे घालतात, त्यास उद्देशून, १७.२५५; गळ बासुडी १४.१४६; मीना गळ घोटें, गळच माशाला गिळील असा विपरीत प्रकार, ७.९१.

गळणें—झरणें, पाझरणें, गळून पडणें, सुटणें, नाहींसें होणें. हालवले हीं न गळें(ले) । तें परब्रह्म ॥ ८.१६. जैसी गलिली दिवोराती । प्रलयतेजें ॥ १५.५००. क्रिया गलती आहे, बंद पडते, १५.२५७; गांठि गलति १८.७३५; पुलिका गलति ११.२४६; पूर्णतेचा रसु गले ७.१७१; प्रत्यवावो तंव गले १८.१२१; भूतशाखा गले १५.१२३; मानाभिमान गलले ९.२२६; न गलिजे तरि, जर गळलें नाहीं तर, १०.५०.

गळा—गळा. कां गळा(लां) स्तन अजेचे । तैसें जियालें देख तेयाचें । ३.१४२. कां स्तन जाले गळां । सेलिये जैसे ॥ ९.१७३. सेलियेचे गळां स्तन १८.५७४; गळा गिवसीतसे, माळ घालण्यासाठीं, १६.२०७; गळां टोपु वाहे, गळ्यांत दगड अडकवून घेतात, स्वतःस गुंत-वितात, १४.१७१; गळां बांधला, गळ्यांत बांधलेला (परिस), ९.६०; गळा बुजाला ठाण, गळा दाटून आला, ११.४८३; गळां मोट बांधली १७.३४५; गळा वोडविला, विष पिण्यासाठीं गळा पुढें केला, तयार झाला, १८.७८६.

गळाला—घोट. बहू मृगजळ देखौनि डोलां । थूंकिला अमृताचा गीलित्तां गळाला । ९.६०. विषोदकाचा गळाला ८.१४५; विस्मयामृताचे गळाले ७.१८४.

गवणें—मिळणें, सांपडणें. तेणें चेतना गवली ठाये । शरीरिंची ॥ ८.२२६. ना गवे ३.१२४, ७.१६३; नागवे १५.१६, ना गवे असा जरी पाठ घेतां आला तर संदर्भात नागवे असा पाठ अधिक बरा वाटतो, ज्ञानदेवी—‘नागवे’ १५.१६, आंगवणें पहा.

गवसणी—खोळ, आच्छादन. ८.२०८, ९.२०, ९.१९२, १०.१९८(णी), १३.४१२. गवसणी घालून १०.११८; जलसेनाचिया गवसण्यां, विष्णूनें आपलें रूप झांकून मत्स्यकूर्मादि अवतार घेतले यास उद्देशून, ११.८४; देहाची गवसणी ८.१३३.

गवसणें-गंवसणें—आच्छादणें, व्यापणें, सांपडणें. गवसणें—कां गवसलें गवसे। आकाश हें ॥ ४.१७८. १.११६, ५.२३, ६.४०१, ११.४०५. बुद्धितें गवसूनि ठाण ४.२०४, हृदय—, व्यापून या अर्थी, १३.५; गंवसणें—आकाश गंवसावें १.६९. आकाश पहा.

गवाक्ष—खिडकी, बारी. कानाचेनि गवाक्षद्वारें ७.१९५; गवाक्षी भेदें १८.३२६, ज्ञानदेवी—‘गवाक्षभेदें’ १८.३२८; मोहार्णवगवाक्षें, मोहरूपी समुद्राच्या खोलींत, ११.६१.

गवांदि—अन्नछत्र. गवांदि घातली १३.२३०, १८.१४५२.

गहन—कठीण, गंभीर, गूढ, दाट. परि अगाध भलें गहन। हृदय ययाचें ॥ २.४०. तें अव्यक्त तूं गहन। अविनाश जी ॥ ११.३०३. २.२८१, २.३५३, १२.५६, १२.१४०. गहन कथा १.२८, — भजन ९.२१८, — व्यासि ४.९१; गहन पडिलेयां कवण ८.६२; गहनें उद्यानें लावीं १२.१३; गहनें तपादिकें १७.४०३; संस्कृताचीं गहनें तोडूनि ११.९.

गहिर-गहीर—गंभीर. गहिर—अति गहिरें निनादें १.१४६; गहिरु घडवडिला १.१४९; गहीर—गहीरु गाजतसे १.१४४.

गहिवर—उमाला. नधरे गहिवर(रु) आला। १.२६७, ज्ञानदेवी—गहिवरु १.२६९.

गहिसास—अडाणी, अज्ञानी, मंद. कडाडां आणि गहिसासा(सां), चतुर व अज्ञानी लोकांना, ११.९७, ज्ञानदेवी—‘गहिसां’ ११.९७. गैसास पहा.

गव्हर—गुहा, गुंफा. गव्हरीं झांकिले १३.८५२. **गंव्हरणें**—गूढार्थ स्पष्ट करणें. योगतत्व गंव्हरिलें १०.२४, ज्ञानदेवी—‘गव्हरिलें’ १०.२५.

गा—अरे. हें काइ गा ह्मणितलें देवें। ११.६६३. १.८३, ६.१०२ (१,२), ८.१६५, ९.२८९,

९.३६३, ११.१५५, १३.९०३, १३.९०५, १३.९११, १४.८४, १६.४५, १६.१०४, १७.२३३, १७.३६१, १८.२८, १८.१४२, १८.२२२, १८.२७३, १८.१०८३, १८.१६०४. तन्हीं गा १२.१२५; पें गा १८.८३३; हां गा, हां पहा: गा डौरा, गाडौरां पहा.

गाजणें—गर्जना करणें, उघडकीस येणें, प्रसिद्धीस येणें. चोर ह्मणौनि गाजिल। १४.३५९. गाजौनि पुढां जाला। सिंह जरि ॥ १८.७३३. ऐसें गाजौनि बाहे। उभिली तेणें ॥ १८.१६३७. १.१२६, १.१४४, १.१४५, १.१६३, ६.२१५, ७.७६, ८.२५८, ११.११५, ११.३३१, ११.५२२, १४.२४६, १७.२५०, १७.३६२, १८.२७७, १८.१६३७. काह्या गाजा ९.४२८.

गाजाबज्य—गजबज, गोंधळ. गाजाबज्य ही धरावें। ४.३०, गजबज आवरावी. गजबजणें पहा.

गांठा—पिंजरा. पूंस लावूनि गांठा। १३.२३३, पोपट उडवून देऊन पिंजरा ध्यावा.

गांठि-गांठी—बंधन, गुज, भेट, मेळ, अढी. गांठि—वारेयानि वालुवे गांठि। कोहिं आहे ॥ १३.१०९२. गांठि बांधलीं खापरी। १७.४१७, शिंदोरी म्हणून नुसती खापरी बरोबर घेतली, तर उपाशी राहावें लागेल. मनिं गांठि वरि मोकली वाचा १३.६६७; गांठि पडे, भेट होते, ५.१५१, एकत्र येतात, १३.८२; गांठि बांधिजे, संग्रह करावा, १७.२८६; गांठि कां सोडिते, उघड करून कां सांगते? १७.४२५; जिन्हारिची गांठि सोडिली ११.५७४; जीवाचिये गांठि बांध १४.१२७; तारुण्याची गांठि विघडे ६.२६०; धनाची गांठि सुटे १८.७९६; इंद्रियां विषयांची गांठि गळति १८.७३५; गांठी—अभिलाखांचिया गांठी ५.७२; कर्माचां वज्रगांठी १८.३८९; पदपिंडाची गा(गां)ठी ३.२६७; संसाराचिया गांठी ९.४६; झोलिये गांठी पाडी, झोळीस गांठ बांधतो, भिक्षेची तयारी करतो, ९.३०८; तीन्हीं गांठी सूटति ६.२४४; पडुवेयां लागि गांठी सोडीं ९.३९०.

गाडा—ओझें नेण्याची मोठी गाडी. कडाडि

कुंटे—‘ग्रंथगरुवतीचा टावो’ १०.३३; गरुवती—मां वायां गरुवती बोलों १०.३१; गरुवा, मोटा, वृद्ध, गरुवा मांकडु १३.५६७.

गर्जणें—गडगडणें, दुमदुमणें, गाजणें. ते मेवाचेया-परी त्रीजगती । गर्जत असे ॥ १०.११०. गर्जों लागति १०.१०९. गर्जत—गर्जतें एकें निःशब्दें । ११.१२७, घनगर्जिता सरिसा १८.४८१. गर्जना २.७८.

गर्त्ता—खळगा. एवं तमाचिये पडिले गर्त्ते । ९.१८४. जन्ममृत्यूचिये गर्त्ते १३.६४; पूयगर्त्ते रिगालां १३.५३८.

गर्भ—जन्मास येणारा उदरांतील जीव, आंतील भाग, भाव, आशय. एआ अभिप्रायाचा जे गर्भ धरी । ६.३१२. उदरिचा गर्भ १०.६४; कुल्लालमतिचे गर्भ ९.७३; गर्भिची व्यथा १३.७३२; गर्भाची पेलोवेली करी, वाढ करते, १४.८८; गर्भ गिवसी ९.४९८; येवं संपूर्ण जे गर्भें ठाऊं वायें, असा अविद्येच्या गर्भातून सर्व विश्वाचा प्रवाह बाहेर पडतो, १४.९३, ज्ञान-देवी—तेव्हां ये वासना गर्भें । ठायें ठावो ॥ १४.९४; गर्भगोल, उदरांतील पिंड, ९.३३१, १४.९६; गर्भपत्रें १५.९८; गर्भपूटें, गाभ्याचीं पुटें, ११.२४६; गर्भमेदमूसे, गर्भाच्या व मेदाच्या मुर्शीत, १६.१७९; गर्भवास ११.३५, —संगति २.१२३, —सादि संकट ५.१२३; गर्भवासीं सांकडला १८.१५००; कां एकत्र गर्भशशी चंद्रिका, चंद्र व चांदणें एकाच ठिकाणीं असतात, १८.११४४, ज्ञानदेवी—‘कां अकृत्रिम शशी चंद्रिका ते’ १८.११५०, कुंटे—हाच पाठ—‘शशी’ १८.११५०. गर्भस्थ ३.२५५; कमलगर्भाकारें ६.२८०; ग्रंथगर्भिचें १५.४४; विषगर्भ, समुद्रांतून विष निघालें यास उद्देशून, १८.१७६७; जगदंबुद-गर्भनभ, अंबु पहा. सगर्भ १५.१८५, —भें १३.८४४; सिंधुगर्भा ११.६४०.

गर्व—अभिमान, ताठा, दिमाख. फुगे असाधारण । गर्वें तेणें ॥ १६.३७६. ७.८०, १३.६५६, १६.१८९, १८.१६६. गर्वें फूगला १३.७२३; अविद्यागर्वाचिये राती १७.३२७. अगर्वता ४.१६५, ९.२२५; सगरव—सगरवां अधमां,

गर्विष्ठ अधमांना, १६.३८८.

गळ—गळ, लोखंडी आंकडा, आमीष, सांखळ, नांगर. गळ न पाहतां गीली । उंडी मीनु ॥ १३.७३८. ३.२०९. आंगीं गळ घालिजति, आंगावर हातकडीं, सांखळ, नांगर वगैरे मालें मागणारे घालतात, त्यास उद्देशून, १७.२५५; गळ बासुडी १४.१४६; मीना गळ घोंटे, गळच माशाला गिळील असा विपरीत प्रकार, ७.९१.

गळणें—झरणें, पाझरणें, गळून पडणें, सुटणें, नाहींसें होणें. हालवलें हीं न गळें(ले) । तें परब्रह्म ॥ ८.१६. जैसी गलिली दिवोराती । प्रलयतेजें ॥ १५.५००. क्रिया गलती आहे, बंद पडते, १५.२५७; गांठि गलति १८.७३५; पुलिका गलति ११.२४६; पूर्णतेचा रसु गले ७.१७१; प्रत्यवाचोतंव गले १८.१२१; भूतशाखा गले १५.१२३; मानाभिमान गलले ९.२२६; नगलिजे तरि, जर गळलें नाहीं तर, १०.५०.

गळा—गळा. कां गळा(लां) स्तन अजेचे । तैसें जियालें देख तेयाचें । ३.१४२. कां स्तन जाले गळां । सेलिये जैसे ॥ ९.१७३. सेलियेचे गळां स्तन १८.५७४; गळा गिवसीतसे, माळ घालण्यासाठीं, १६.२०७; गळां टोपु वाहे, गळ्यांत दगड अडकवून घेतात, स्वतःस गुंत-वितात, १४.१७१; गळां बांधला, गळ्यांत बांधलेला (परिस), ९.६०; गळा बुजाला ठाण, गळा दाटून आला, ११.४८३; गळां मोट बांधली १७.३४५; गळा वोडविला, विष पिण्यासाठीं गळा पुढें केला, तयार झाला, १८.७८६.

गळाला—घोंट. बहू मृगजळ देखौनि डोलां । थूंकिला अमृताचा गीलित्तां गळाला । ९.६०. विषोदकाचा गळाला ८.१४५; विस्मयामृताचे गळाले ७.१८४.

गवणें—मिळणें, सांपडणें. तेणें चेतना गवली ठाये । शरीरिंची ॥ ८.२२६. ना गवे ३.१२४, ७.१६३; नागवे १५.१६, ना गवे असा जरी पाठ घेतां आला तर संदर्भात नांगवे असा पाठ अधिक बरा वाटतो, ज्ञानदेवी—‘नांगवे’ १५.१६, आंगवणें पहा.

गवसणी—खोळ, आच्छादन. ८.२०८, ९.२०, ९.१९२, १०.१९८(णी), १३.४१२. गवसणी घाल्लु १०.११८; जलसेनाचिया गवसण्यां, विष्णूनें आपलें रूप झांकून मत्स्यकूर्मादि अवतार घेतले यास उद्देशून, ११.८४; देहाची गवसणी ८.१३३.

गवसणें-गंवसणें—आच्छादणें, व्यापणें, सांपडणें.

गवसणें—कां गवसलें गवसे। आकाश हें ॥ ४.१७८. १.११६, ५.२३, ६.४०१, ११.४०५. बुद्धितें गवसूनि ठाण ४.२०४, हृदय—, व्यापून या अर्थी, १३.५; गंवसणें—आकाश गंवसावें १.६९. आकाश पहा.

गवाक्ष—खिडकी, बारी. कानाचेनि गवाक्षद्वारें ७.१९५; गवाक्षी भेदें १८.३२६, ज्ञानदेवी—‘गवाक्षभेदें’ १८.३२८; मोहार्णवगवाक्षें, मोहरूपी समुद्राच्या खोलींत, ११.६१.

गवांदि—अन्नछत्र. गवांदि घातली १३.२३०, १८.१४५२.

गहन—कठीण, गंभीर, गूढ, दाट. परि अगाध भलें गहन। हृदय ययाचें ॥ २.४०. तें अव्यक्त तूं गहन। अविनाश जी ॥ ११.३०३. २.२८१, २.३५३, १२.५६, १२.१४०. गहन कथा १.२८, — भजन ९.२१८, — व्यासि ४.९१; गहन पडिल्यां कवण ८.६२; गहनें उद्यानें लावीं १२.१३; गहनें तपादिकें १७.४०३; संस्कृताचीं गहनें तोडूनि ११.९.

गहिर-गहीर—गंभीर. गहिर—अति गहिरें निनादें १.१४६; गहिरु घडवडिला १.१४९; गहीर—गहीरु गाजतसे १.१४४.

गहिवर—उमाळा. नथरे गहिवर(रु) आला। १.२६७, ज्ञानदेवी—गहिवरु १.२६९.

गहिसास—अडाणी, अज्ञानी, मंद. कडाडां आणि गहिसासा(सां), चतुर व अज्ञानी लोकांना, ११.९७, ज्ञानदेवी—‘गहिसां’ ११.९७. गैसास पहा.

गव्हर—गुहा, गुंफा. गव्हरीं झांकिले १३.८५२.

गंव्हरणें—गूढार्थ स्पष्ट करणें. योगतत्व गंव्हरिलें १०.२४, ज्ञानदेवी—‘गव्हरिलें’ १०.२५.

गा—अरे. हें काह गा ह्मणितलें देवें। ११.६६३. १.८३, ६.१०२ (१,२), ८.१६५, ९.२८९,

९.३६३, ११.१५५, १३.९०३, १३.९०५, १३.९११, १४.८४, १६.४५, १६.१०४, १७.२३३, १७.३६१, १८.२८, १८.१४२, १८.२२२, १८.२७३, १८.१०८३, १८.१६०४. तन्हीं गा १२.१२५; पें गा १८.८३३; हां गा, हां पहा: गा डौरा, गाडौरां पहा.

गाजणें—गर्जना करणें, उघडकीस येणें, प्रसिद्धीस येणें. चोरु ह्मणौनि गाजिल। १४.३५९. गाजौनि पुढां जाला। सिंधु जरि ॥ १८.७३३. घेसें गाजौनि वाहे। उभिली तेणें ॥ १८.१६३७. १.१२६, १.१४४, १.१४५, १.१६३, ६.२१५, ७.७६, ८.२५८, ११.११५, ११.३३१, ११.५२२, १४.२४६, १७.२५०, १७.३६२, १८.२७७, १८.१६३७. काह्या गाजा ९.४२८.

गाजावज्य—गजवज, गोंधळ. गाजावज्य ही धरावें। ४.३०, गजवज आवरावी. गजवजणें पहा.

गांठा—पिंजरा. पूंस लावूनि गांठा। १३.२३३, पोपट उडवून देऊन पिंजरा ध्यावा.

गांठि-गांठी—बंधन, गुज, भेट, मेळ, अढी. **गांठि**—वारेयानि वालुवे गांठि। केहिं आहे ॥ १३.१०९२. गांठि बांधलीं खापरी। १७.४१७, शिंदोरी म्हणून नुसती खापरी बरोबर घेतली, तर उपाशी राहावें लागेल. मनिं गांठि वरि मोकली वाचा १३.६६७; गांठि पडे, भेट होते, ५.१५१, एकत्र येतात, १३.८२; गांठि बांधिजे, संग्रह करावा, १७.२८६; गांठि कां सोडिते, उघड करून कां सांगते? १७.४२५; जिह्वारिची गांठि सोडिली ११.५७४; जीवाचिये गांठि बांध १४.१२७; तारुण्याची गांठि विवडे ६.२६०; धनाची गांठि सुटे १८.७९६; इंद्रियां विषयांची गांठि गलति १८.७३५; गांठी—अभिलाखांचिया गांठी ५.७२; कर्मांचां वज्रगांठी १८.३८९; पदपिंडाची गा(गां)ठी ३.२६७; संसाराचिया गांठी ९.४६; झोलिये गांठी पाडी, झोळीस गांठ बांधतो, भिक्षेची तयारी करतो, ९.३०८; तीन्हीं गांठी सूटति ६.२४४; पडुवेयां लागि गांठी सोडीं ९.३९०.

गाडा—ओझें नेण्याची मोठी गाडी. कडाडिं

लोटिला गाडा । १३.७५३. तरि कडाडि मोडे जो
गाडा । १८.६४३. गाडे भरणे १३.८३४.

गाडु—गडू, बोळकें, मडकें. गाडुवां घडां
१८.५४०; घडेगाडुआंचे कोंभ निगताती काड
९.७३.

गाडौरा—इमारतीच्या पायांतील दगडधोंड्यांची
भर. तलीं दाटोनि गाडौरा । १८.१४९. गा डौरां
११.५३२, गाडौरां असा पाठ ध्यावा.

गाढणें—घट्ट बांधणें. गाढलें त्राण, आवळलेलें
चिलखत, १८.१०७१; वरि गाढिलें पीतांबर
११.२१७. गाढ—फार, मोठें, खोल, बलिष्ठ,
दृढ. माझि उभारलेनि दंडें । शिरकमल होये गाढें ।
६.२०२, रसें गाढि वरि ढिलीं । १७.१२७,
६.१९३, गाढा अनुग्रहो १८.१५६७, - परिग्रहो
१८.१०५६, - मेलावा १८.१०३५; गाढा
आणि अफाटु १५.२११; तर्कीं अतिगाढा
१३.८३१; मूळें गाढें १५.१७९ (१), गाढी
होउनि ६.२०७; प्रतीति गाढी केली १८.९९६.
गाढिका, बळकटपणा, ६.३६४, १५.९६; गाढें
बंड १३.२०; मूळें गाढें १५.१७९ (२); गाढें
रसाल १३.२१२; कासे गाढे ७.९७; कर्मिं
गाढे होउनि १६.३२५; गाढे साधीन, बलिष्ठ
मारीन, १६.३५०; गाढेपणें ५.१३१.

गाणावाणा—गाणारा, गाण्यांत वर्णन करणारा.
तें तो गीतेचां गाणांवाणां लाहे, गीता
गाइल्यानें व वर्णन केल्यामुळें तें (मोक्षपद) तो
प्राप्त करून घेतो, १८.१५१७.

गाणी—गवई, गाणारा. गंधर्व—गान—गाणी
९.३२०. गाणिव—गायन चातुर्य, शैली, गाणिवे
होये नेणें, गायनशैलीकडे दुर्लक्ष होईल,
१८.१७१६; गाणीव १८.१७२०. गाणें पहा.

गाणें—स्वरांवर भर देऊन आलापांत म्हणणें,
वर्णन करणें. ते भगवद्गीता वोविं गाऊं । ऐसें
केलें ॥ १०.१९. स्त्रिया गाइलें आइकावें ।
१६.३३२. ह्मणौनि गातां गाऊं ह्मणे ।
१८.१७१६(२). गातां १८.१७१६(१); गांतां—
अध्यात्म गांतां १०.१४१; उपनिषदे जें गाति
११.८५; उदंड गांति ९.२०९; सांख्य जीतें
गांति १३.३६; गांतीवानिती १६.३५९; वचनें
गाये १०.१३९(१); हल्लरु गासी १२.७. गाणें

(ना.) ११.१५७. गायन ८.१४६, १६.१२०;
गीत ४.२२, १०.१३९(२), १७.२९६,
१८.४२१, १८.१०८७, १८.१७२०.

गात्र—अवयव. १.१९६, ११.२४२. गात्रातें
विघडवी ६.२१९.

गादणें—मलिन होणें, पीडित होणें. १३.१११४.
दुःखें गादिजे १६.२९८; विश्व गादेल १३.२२१.

गाभा—गर्भ, आंतला भाग, अंकुर. कदलिचा
गाभा ६.२९५; बोलाचा गाभा न चखतां
७.२०२.

गाभागोभा—अडथळा, प्रतिबंध. १८.१३५६.

गाभारा—आतलें आवार, माजघर. अर्थज्ञानाचां
गाभारां १८.४६; आदिशून्याचा गाभारा
७.२४; कृपेचां गाभारां ११.६७; चंद्रबिंबाचां—
१०.२९८, संतोषाचा—४.१०६.

गाभिण—सगर्भ जीव. गाभिणीं उकडलीं । पुटां
माझि ॥ १३.२२७. शुष्क अथवा सडिलें गाभिणें
१७.१५८.

गाभेवन—सूक्ष्म अंकुर. गाभेवनें (गाभेवनें) वडु
झांकवे १०.६९, असा विपरीत प्रकार होणार
नाहीं; गा भवन ९.२७४, गाभेवन पाठ असणें
संभवतें, ज्ञानदेवी—‘गाभवन’ ९.२७५.

गामी—जाणारा या अर्थी. चित्तेसिं व्योम । गामिये
करिति ॥ ५.१५२.

गायत्री—चोवीस अक्षरांचा, तीन चरणांचा छंद,
सुप्रसिद्ध मंत्र. आया(गा) गायत्रीछंद जें ह्मणिजे ।
१०.२५९. किं गायत्री फुलीं फलीं । श्लोकाचां
आली ॥ १८.१५०१.

गार—(१) कठिण पांढरा दगड, गारगोटी.
कां रत्नें ह्मणौनि गारा वेंचिजति पै ॥ ९.१४७.
गार सेवालें गुंडालली ॥ १३.६६९. (२) थंड,
तृप्तिकारक या अर्थी. भावार्थी गार पडतसे
६.१३४.

गारा—चिखल. वाडपणाचा गारा । तो दंभु येसा ॥
१६.२१५.

गारुड—मंत्रविद्या. हंपु जाणे गारुडाचा । १३.८३०.
गारुडी, सर्पाचें विष उतरविणारा, माकडें नाच-
वून, हातचलाग्रीचे खेळ करून दाखविणारा.
गारुडियाचें मर्कट १३.७९१; गारुडी सर्प वाहे
१८.६०५; हरिगारुडी २.७२.

गाऱ्हाणें—संकट निवारणासाठीं विनंति. गाऱ्हाणें देवों एंति १७.३२८.

गालणें—(१) वखांतून चाळून घेणें. रगडून पिळून घेणें. वरि गगनाचेनि पालवें । गालूनि घेतलें ॥ ८.१५. गालूं आदरिलें पाणी । १३.२३४. आकाश आणि गालिजे १८.१३२०; घाणा गालिले खडे १७.४१६; वालुवेचा घाणा गालिलेयां १८.६१०; गालुनु १०.२९०; गालूनि १८.५३१. गालणें—वालुवे तिलां घाणा । गालणें एक ॥ १८.९३७. गालिता—गालितेया-चिया आहलणी १३.२३४; पालितेया... गालितेया १२.१९९; गालिव, शुद्ध, सुखा भरलें गगन । गां(गा)लिव जें ॥ १५.७७. (२) वर्ज करणें. १२.१४५. इयेतें कैसेनि गालावें १३.२३८; दीठी चि गाली, दृष्टि वर्ज करते, पाहात नाही, १४.२०७; पालावा...गालावा १८.९३०; पालीत...गालीत १२.७७.

गा०—गाव—गांव—वस्तीचें ठिकाण, त्या त्या प्रकारचें क्षेत्र. गा०—६.३०, ६.१६०; जंव गभस्तीचा गा० न रिगिजे १८.१२५०; गाव, गांव—जिये गाविंचे निष्काम । अधिकारिये ॥ ५.१४५, जिये गाविंचा पाहारु दियां वेऱ्ही । ८.१५३, अधिकारिया रिगतां गावों । जाला जैसा उत्सावो । १८.७९२, ८.१६५, ८.१९३, ८.१९६, ९.३१८, ९.४९९, १२.८९, १२.१७४, १३.३७७, १३.५१७, १६.७८, १८.१०७६, १८.११३७, १८.१६२३; गाविंचेया कडमला १८.६४७; गाविंचे देउलेश्वर १८.५६७; गावेंसिं खाए १५.४४०; वाटा जेया गांवा यंति ९.२७२; गांव, गांवा, गाविं-वीं-वो या शब्दांसह—अविद्येचां—१८.६८७, आंधलेयाचां—१०.१४०, इंद्रियांचां—५.५५, खवणेयाचां—४.२१, चेतवा(ना)—चिंतामणिचे—१८.१७७६, ज्ञानदेवी—‘चेतनाचिंतामणिचे’ १८.१७९८, देहाचां—१४.२२५, देहाचेया—१८.१००, परतत्त्वाचां—१३.५३, परत्राचां—१६.३०४, पुनरावृत्ति-चेया—८.२३४, प्रमेयांचिया—७.२०४, बकाचां—१८.७१५, भारताचां—१८.१७८५, मिलांचा गावों(गांवो) १८.६७१, मोक्षाचां—

१७.३१९, रत्नपारिखियाचां—१३.३१९, वयसेचिया—६.४५१, विद्यांचां—९.४७, विवेकाचे—५.१३८, विषयांचें—१७.२३३, शरीराचेया—७.१०२, संवादाचेआ—६.३११, सांख्याचेया—७.४२, सुना—१८.५४९, सेजेया—९.५१८, १४.२१९; गांवदारिचें आडें, गांवाला लागून असलेल्या जमिनीची मर्यादा, १३.६९८, गांवंदारी, गांवाच्या प्राकारांत फिरणारी, १३.८२०, ज्ञानदेवी—‘गांवदारी’ १३.८२२; गांवधणें, गावांतील गाई म्हशी, १८.१७२; गांवरस, गावांतील सांडपाणी, १६.२५; क्लेशगाविंचा उकरडां १६.४०५; मदैक्यगाविं १८.१२१५; मरणगावीं १६.३४. गावडें—गांवढळ, अडाणी. काश् कोपों गांवडेया । ११.६१९, गांवढीं १८.२१६. गां—गावार—अडाणी, मूर्ख. कां गांवार निद्रासुखें । घर जलत नेदखे । १३.७४०, गावारें १५.२४३.

गावाइ—गांधळ, गुंतागुत. उपदेशामाझि गावाइं ३.११, ज्ञानदेवी—‘गोवाइ’ ३.११.

गिरवडणें—खरवडणें. बाबुलें (ले)चें खोड गिरवडूनि सरड जाति १३.५६०.

गिलणें—गीलणें—पोटांत घालणें, आसणें, नाहीसें करणें. गिलणें—गिली ज्ञानअज्ञानाचिया चांदणियां । १६.२. तें नक्षा(क्ष)त्रांतें पाहलें । गिली जैसें ॥ १८.१९४. ११.४००, १४.३३८. चेइली जीवदशा स्वप्नसंभ्रमु गिली ११.६३९; गिलाविया, गिलाव्या, ११.४२६; गिलावेया, गिलण्यासाठीं, १२.५७. गिलवणें—मासी आपणेयातें गिलवी । परि पुढि-लातें वांती सीणवी । १८.६१७. गीलणें—पाहे पां इन्धन चि गीलूनि जाये । पावकातें ॥ २.१४, डोंगर गिलितां मुख । न फटे काई ॥ १२.६८, कां स्व-मर्यादा गीलुनि । सिंधु उठी ॥ १८.६२१, २.१५, ४.५०, ७.३९, ७.६१, ७.७५, ७.८०, ८.२०७, ९.६०, १०.२३६, १०.२५१, ११.१८९, ११.३८७, ११.३९१ ११.३९३, ११.४२१, ११.४४१, १३.१६२, १३.७२३, १३.७३८, १४.४५, १४.२४१, १६.१३६, १६.१९२, १७.३८१, १८.९७६, १८.११३०, १८.१७६८. एकिं एक गीलिलें, १८.४३९;

द्वैत गीलणें १८.१५७९, - गीलनि १८.९८२;
पृथिवी सगली गीलूं ११.४५६; प्राणापानाचे
लोढे गीलजे १८.७८१; मोहभ्रमें गीलजे
१४.३२८; बोध्यजात गीलितु १८.११००.
गीलणें—संवादे द्वैत जें गीलणें। १८.१५७९,
गीलिजतसे १८.४४०; गीलजतु ९.५०९;
कलिगीलितेयां जीवां १८.१७३८.

गिवसणें-गिवसणें—शोधणें, मिळविणें.
गिवसणें—आणि गिवसीत पावतील। महादोष ॥
२.१९८. मी हारतला गिवसांवा ॥ ९.२०७.
गिवसत आले ५.८७; गिवसलेयां
११.२७७; गिवसावें १८.३९७; गिवसित
४.१८७, ८.१८९; गिवसितां ६.२४५,
९.५००; गिवसिती ११.६७७, - आहाति
११.३०२; गिवसी ८.२१३, ९.४९८,
१३.१७१; साधूचा मानु गिवसीं ४.५२;
गिवसीत २.३३०, ११.४१२, १८.१२८; गला
गिवसीतसे १६.२०७; गिवसूं जाइजे ९.३००;
गिवसावा ३.२०३; गिवसिले ३.२५०. गिव-
सणी—घैर्याची गिवसणी करीतसें ११.३६६.
गिवसणें—भोग गिवसावे रुधिरां। बुडाले
जे ॥ २.४८, गिवसिजत आहाति ४.८६;
गिवसी ३.२३२, १५.४०८, १८.१५८;
गिवसूनि घेंति ३.११३, - घेपे ३.२५५.
गोसी पहा.

गीता—भगवद्गीता. हे गीता नांव विख्यात।
सर्ववाङ्मयाचें मथित। १८.१३१४. इया लागि
आह्वां प्राकृतां। देशिकारें बांधो गीता। १८.१६९९.
११.२६, १३.३३१, १५.२१, १५.५४२,
१५.५४७, १५.५४८, १५.५४९, १५.५५१,
१६.३१, १६.३९, १६.४०, १६.२०८,
१८.३४, १८.८४, १८.१२२८, १८.१२२९,
१८.१२३३, १८.१४२४, १८.१४६२,
१८.१४७८, १८.१४९६, १८.१५०६,
१८.१५०७, १८.१६४०, १८.१६४४,
१८.१६४५, १८.१६४८, १८.१६५२,
१८.१६५३(१), १८.१६५९, १८.१६७३,
१८.१६७४, १८.१७०८, १८.१७६१,
गीता ईश्वर भोला १८.१६८९;
गीते माझि...कांडन्यात्मकु बीजीं रूखु

जैसा १८.१४२१; गीता गंगा
१८.१६५४; गीता जपु १८.१५२३; गीते
देशिकार लेणें १८.१७८४; गीता प्रभूची
वाङ्मई श्रीमूर्ति १८.१६६३; गीता
वेदां मूल १८.१४१७, - वेदा मूलभूत
१८.१४१९, - वेदांची सुसेव्यता ते हे मूर्ति
१८.१४५६, - भारताचें सतें सात सर्वस्व
१८.१६४०; साद्यंत गीता १८.४३;
गीतेचिं अक्षरें १८.१५२०, १८.१५२५;
-चे अध्याय १०.३४; गीतेचेनि अभिप्रायें
१५.२८; गीतेचा कलशु १८.१७८७,
-चा गाणांवाणां १८.१५१७; -चें दुभतें
१८.१६६७; -चें दूस १८.८२; -चिं पदें
१८.१६४३(१); -चा पाठु १८.१४५१(१);
-चिया बाहाली १८.१५०१, -चें महिमान
१८.१६५०; गीता आहकतेया पढतेया
१८.१५२८, -पढतां १८.१५०७; -प्रकाशुनि
१८.१४६०, -लीहुनु १८.१४५१(२);
गीतेचां पोटीं वेदु रिगाला १८.१४५५; गीतेसि
भेटि जो करी १८.१५०३; गीता मंत्र-
रहस्य मेलवी १८.१५०२; गीता मियां
जीवसरें धरिली १३.३२९; गीते वेदांचे तीन्ही
भाग उमटले १८.१४२३; गीताअभिप्राय
११.२५; गीतार्णव १६.२०९; गीतार्थ
१८.१७१४ अर्थणें (३) पहा; गीताकाश
१८.१६४३(२); गीताख्य ४.५, -प्रसंग
१.५०; गीतागम, गीता हें शास्त्र १८.३२;
गीतांग, आंग पहा; गीतादिक १८.४१; गीता-
तत्व-त्व, तत्व-त्व पहा; गीतानिधान ४.१;
गीतापणें १६.३५; १८.१४४९; गीतापदरत्न
१८.१४४०; -पद्यरत्न १८.१५११; -पाठक
१८.१५१८(१), -पुर १८.१६५१, -प्रासाद
पहा, -माउली १८.१५१८(२), -मीखें
१८.१६४७, गीतारत्नप्रासादाचा कलशु, अट-
रावा अध्याय १८.३०(१); -रत्नेश्वर, या नांवाचें
शिवलिंग, १८.१४९९, -स्थ १८.१६५३(३),
-रूप १८.१३७९; -शास्त्र, शास्त्र पहा,
-श्रवण, श्रवण पहा, -सरस्वती ११.७;
सर्वगीतादर्शनाचा पाठावो, अठरावा अध्याय,
१३.८९६, १३.८९९; गुणकर्म ३.१७८,

१८.३० (२); - सागरतरंग १८.१६५३ (२);
गीतेमाजि ६.१०; भगवद्गीता १.५५, १०.१९,
१०.२२; श्रीगीता वेदांचें बीज १८.१४२२;
श्रीभगवद्गीता १८.१४४६; गीतेत वेदांचीं कांडें
व गीतेची अध्यायसंगति १८.१४२१ ते
१८.१४४६ पहा.

गुगुल—गुगुळ, या कांटेरी झाडाचा धूप होतो.
माथां जालिति गुगुळु । १७.२५५.

गुज—गूज—रहस्य, इंगित, वर्म. गुज—जें अ(अं)त-
ष्करणिचें गुज । जिवाचिये ॥ ९.३४. ९.३५,
९.४१, ११.३६. जिह्वारिचें गुज १८.१३४०,
जीविचें—४.२७. गूज ९.४२.

गुंज—एका वेलीचें त्रीं, हिचा वजनासाठीं, शोभे-
साठीं उपयोग करतात. रत्नाचां रूपिं मिरवे ।
गुंजांचें लेणें ॥ १८.११३९. गुंज भरि, थोडें सुद्धां,
एका तोळ्यास ९६ गुंजा भरतात, १८.११८३.

गुड—बारीक दगड. निर्गुड, दगडधोंडे नसलेला,
६.१७९.

गुडगा—गुडवा. १३.५५६.

गुंडा—वाटोळा दगड, गोटा. रत्ना गुंडेया काहिं ।
नेणिजे भेदु ॥ १४.३५४. कर्मरंध्रीं नियमाचे गुंडे
दाटी १३.५८९; दुःखाचां गुंडां दुखविति
१७.१०३. गुंडा पहा.

गुंडालणें—वळकटी करणें, आच्छादणें, जो अविद्ये-
चिया चिंधिया । गुंडालूनि जीव बाजलिया । खेल-
वितसे गुणियां(या) । अहंकाररज्जु ॥ १८.९११,
ज्ञानदेवी—‘तिगुणिया’ १८.९१५. १३.६६९.
गुंडाललिया प्रकाशा १४.७९. गुंडाला—
केशाचां गुंडालां वरि ८.४१; कोंडेयाचा गुंडाला
संडुनु १५.४३३. गुंडालें—नखांची(चीं)
गुंडालिं १३.२८५.

गुढा—(१) झेंडा. ज्ञेयाचा गुढा उभारी १८.४६५.
(२) दगड. गुढें काढी १८.७३६.

गुंढा—दगड, मर्यादा. कर्मां अकर्मांचे गुंढे १३.४८.
गुंढा पहा.

गुढी—आनंद, विजय दाखविण्यासाठीं उभारलेला
ध्वज. सज्जनाकरवि गुढी । उभवीं मीं ॥ ४.५१.
विजयाची गुढी १४.४०६; गुढिया उभिति
९.५०७; गुढी उभिली ६.५२, ११.६०३.

गुण—(१) मनोधर्म, स्वभाव, वस्तूचे धर्म.

मृदु आणि कठिन । हे स्पर्शाचे दोन्ही गुण ।
२.११५. हे गुण चि क्रियाजाता । नियोगी ना ॥
१४.२०१. जो गुण घे दे दोष । अमृताचें करे
विख ॥ १८.३७३. १.३८(१), २.११५,
६.१११, ९.४१, ९.१५७(२), १०.२१५,
१३.३८, १३.१८५, १३.९०१(१, २),
१३.९९९, १३.१०९७ पुढें (२) पहा.
१४.३६(१), १४.९३, १४.१३५, १४.१३६,
१४.१४३, १४.२७८, १४.२८१, १४.२८२,
१४.२८३(१), १४.२९६(१), १४.३०५,
१४.३३९, १४.३४०(१, २), १६.३०,
१६.३३, १६.८३, १६.१४८, १८.१९,
१८.२०(१), १८.५१४, १८.८१२(१),
१८.८२७, १८.८३१, १८.८३७, १८.८३८,
१८.८४०, १८.८४३, १८.८४५(१, २),
१८.८४७, १८.८४८, १८.८५४, १८.८५६,
१८.८५७, १८.८६१(१, २), १८.८६९,
१८.८७०, १८.९२५, १८.१२८२,
१८.१४३७, १८.१७१८. गुणातें अतिक्रमणें
१४.३६७; गुणीं अर्वाच्य, अवर्णनीय, १४.८६;
गुणाचिये उखरेवे, उखर पहा; गुणाचें करणें
१३.१०२४; गुणाचिये गजवजे १४.३४४;
गुणाचेन झडझडाटें १५.१५३; गुणाची दासि
१७.१२०; गुणाचा निधि २.४३; गुणाचेनि
परिकरें २.१९३; गुणांचा बोधु १४.३०७;
गुणाचेनि बोलें १७.२६४; गुणाचां (गुणांचा)
यावाजावा १४.३७७; गुणाचे(चें) रूप
१८.८३५; गुणाची(चीं) लेणीं १२.२२०,
गुणांचीं लेणीं १३.४१२; गुणांचें लोण
९.३७७; गुणिं वडिल १७.२०४; गुणाचा
विकार १४.२९२, - बोलावा १६.२६७;
गुणाचेनि व्यभिचारें ४.७८; गुणां तराये,
अंतर पहा; गुणातीत ४.११३ (२), ९.१५७
(१), १४.३४, १४.३६ (२), १४.३१६,
१४.३२२ (१), १४.३४५, १४.३६६,
१४.३९३, - ता १४.२८३ (२), - त्व
१४.२९७; गुणात्मक ७.६२; गुणाग्रहें
१८.५४८; गुणाधारें ३.१८१; गुणाधीन ३.५३,
१४.३२२ (२); गुणानुवाद २.१७२; गुणाभास
१४.१९४; गुणेंद्र १८.८६४; गुणेंद्रिय

४.७९, - विभाग ४.७६, - संग १३.१५८;
 गुणकार्य १४.३३४; गुणकुसुम १६.२०७;
 गुणक्रिया १४.३४२; गुणक्षोभ १५.१५२;
 गुणघन ७.६९; गुणजात, जात पहा; गुणज्योती
 १६.२०८; गुणतीर्थ १६.२०६; गुणत्रय, सं.
 वा. श. पहा; गुणत्रिभेद १४.२७६; गुणभिन्न
 कर्म १८.८२८; गुणभेद, भेद पहा; गुणभोग
 १३.९०७ (२); गुणातें भोगणें १३.९०६;
 गुणरत्न १८.८६७; ग(गु)णराशी १६.२१०;
 गुणलावण्य, गुण व सौंदर्य १.१८६;
 गुणवर्ग ६.३७; गुणविधा १३.१०७६;
 गुणविवंचना १३.१६०; गुणसंग १३.१००९,
 १३.१०१५, १४.३३; गुणाचा संग १३.९०७
 (१); गुणसंगम १३.१०१३; गुणसंबंध
 १८.७४८; गुणसंभ्रमें ३.१८०; गुणसमुद्रें
 ६.४८३; गुणसत्त्व १८.७४७; गुणस्वर्ग
 १८.८७२; अधमें गुणें १८.७४६; अमूर्तिचे
 गुण ५.३९; चिंतामणिचे गुण ६.२१; ज्ञानगुण
 १८.१०६१; तमोगुण, तम पहा; दमगुण
 १८.८३३; दैवगुण १६.६७; निर्गुण पहा;
 निःसीमगुण ११.५०७; परगुण १४.२१६;
 पाइकाचा गुण ६.१२८; प्रकृतिचां गुणीं
 १८.८२४; ब्रह्मगुणि (णि) १६.२०५; रजोगुण,
 रज पहा; रथाचे गुण १.१४०; रूपागुणाची
 आवडी १३.९८२, - चा ढालु १३.९८०;
 विद्याविनयादिकिं गुणिं १७.२०४; विशेषगुण
 ९.२३९; विषयादिकिं गुणीं २.३४२;
 वेल्हावितेनि गुणें १३.११५२; सकलगुणीं
 ११.५५६; सद्गुण, सत् पहा; सर्वगुण, सर्व
 पहा; सामुद्रिकें गुणिं, शरीराच्या अवयवांवरील
 शुभाशुभ चिन्हांच्या गुणांत, १३.११६२;
 सावेव गुण १३.९८१ (२); दोनि गुण खंचति
 मग एकु धरी उन्नती, सत्त्व, रज, तम या तीन
 गुणांपैकीं कोणतेही दोन मार्गे सरून तिसरा गुण
 वरचढ करतो, १७.५७; तिहिं गुणाचें - गुणिं
 गुणीं, तीन्ही - न्हीं गुण, षड्गुण, सप्तगुण,
 नवगुण, - रत्नाकर, नवै गुण सं. वा. श. पहा;
 एवंगुणलक्षण १७.१३०; कैवल्यगुणनिधान
 १८.५२५; दैवगुण-येकोपजीवी १६.६६;
 लावण्यगुणयुवती ४.२१५; शौर्यादिगुणात्मक

१८.८७५; गुणातें जाकलूं सके १४.३६८;
 गुणन्हवे ना करवी १४.३३६; गुणा(णां) नांगवे
 १४.३२२ (३); गुणा नातुडे १४.३४०; गुण
 निस्तरे, गुणमुक्त होईल, १४.३१९; गुणीं
 बांधला १४.१२८, - भरले ९.२०८; गुण
 भोगणें १३.१००८; गुणातें... दोष मानी
 १८.७२४; गुणा रिझों ये १७.४२४; गुणाचे
 वलिले १७.५६; गुणता १४.२९६ (२);
 गुणमई १३.९८१ (१); गुणमय १६.२०९;
 गुणीं गुणां जोगें १४.२८५; गुणिं गुणां परीतें
 १४.२९०; गुणा माझि राउं १८.८६९;
 गुणा तव १७.१२१; गुणें विण १७.३८७;
 गुणा सारिखी १७.६१, गुणां सारिखें १४.२७४.
 अगुण-गुणागुणिं भाग १८.२० (२), गुणागुणाचे
 १८.८१२ (२); अवगुण १३.२७१; गुणावगुण
 २३.३७२. सगुण २.२७०, ४.११३
 (१), - पणा १.३८ (२); सद्गुण १३.७२२;
 सर्वगुणिं १८.१६३१. (२) वात, सूत. पै गुण
 तेतुला खाए । स्नेहें किं जलतु जाए । १३.७१८,
 दिव्यास उद्देशून-गुण वात, स्नेह तेल; पक्षीं,
 सद्गुण व स्नेह यांचा तिरस्कार करतो. गुण
 प्रवेशे काइ, सूत ओवतां येईल काय ?
 १८.१४८१; गुणाग्र १८.१६३९; कर्माचां
 गुणिं, पक्षीं - दोन्यांत, १३.१०९७. (३) गुणून
 तितके पट दाखविणारा शब्द. चौगुणा
 १३.६४४; -णां १८.७४४; चौगुणे वेन्हीं
 १३.११४५; चौगुणें, चौपटीनें, १८.१०४७.
 गुणिया-गुणसंपन्न, गारुडी, मांत्रिक. तें गुणां
 गुण्यां धरावी । सरोभरी ॥ १८.१९, तेन्हां विशेष-
 षण व विशेष्य यांमध्ये कांहीं संबंध आहे कीं
 नाहीं याचा विचार करावा, ज्ञानदेवी-गुणागुणि
 या धरावी । सरोभरी कीं ॥ १८.१९. गुण्यां-
 (या) ११.८४; गुण्यां खेलवीतसे १८.९११,
 ज्ञानदेवी- 'तिगुणिया' १८.९१५; जेवि
 गुण्यांसि फोडसें नांगवे १३.७२४.
 गुणें-त्यामुळें, त्या योगानें. अंतोरिगुणें १३.१००८;
 कवणें गुणें ३.२२८, ग्राम-१५.४४२, जेणें-
 ११.३१५, पुरोहित-१८.१७४५; प्रकृति-
 ३.५९, ९.२८७, दैव-४.७; १७.२९८,
 निज-१३.१४७, वारे-१३.५६८.

गुतकुली—गुदगुली, गुदगुदी. जीवीं गुतकुलिया होती ७.१८५; विंचू गुतकुलिया करी १६.२८८.
गुंतणें—अडकणें, गुरफटणें, मग्न होणें. सूत सूतें गुंतलें । १८.१२९७. ५.१३६, ५.१७१, १०.८८, १३.७८०, १३.१०९७. पां गुंतलें ११.२४२, पांगुंतलें असा पाठ घ्यावा, ज्ञानदेवी—‘पांगुंतलें’ ११.२४६. गुंति, गुंतागुंत, संसारगुंति १५.३६२; गुंती १३.१८; गुंती माझि १४.३३५, ज्ञानदेवी—‘गुंती-माजी’ १४.३३७. गुंति १३.२५. गुंतलें, गुंतागुंत, सारासाराचें गुंतलें तोडी ६.३७१. गुंतलें, बंधमोक्षाचें गुंतलें १८.३१७.

गुंथणें—ओवणें. गुंथिली आहे पटीं । तांथुवीं जैसी ॥ १८.८०९.

गुंपणें—अडकणें, अडवून धरणें, गोंधळणें. मशकु गुंपला सेंबुडीं । १३.७८२. ४.८४, १५.१५२, १५.२२६, १८.१५८७. गुंपिर, जालें, इये गुंपिरां १४.२८२; जे(जें) गुंपिरें १८.९५१.
गुंपणें—गुंपे ४.९०, ९.५०४.

गुपित—गुप्त, लपवलेलें. मज गोप्याचेंहि गुपित धन । १८.१३१७. ११.७, १८.१७३१. गुप्त २.१२६. गोप्य, गुप्त ठेवण्यास योग्य, गुप्त ठेवा, ९.४०, १५.५४४, १८.१३४२, १८.१३४३; प्रकृतिचां पोटीं गोप्यु १३.८०. गौप्य ११.६०३.

गुंफणें—ओवणें, गोंवणें. किं मोकलेयां पांयांचा चवडा । गुंफी अधिकें ॥ ६.७८. आखरें गुंफिलीं १८.१७२१; गुंफिलीं कां मोकलीं १८.१७१९; गुंफिजतसे ९.२०.

गुर्विणी—गरोदर. सत्तासंभोगें गुर्विणी होये १४.८७; कपट—गुर्विणी मैत्री, वरून मित्रभाव पण आंत कपट असलेली, १८.१४९३.

गुल्फ—पायाचा घोटा. गुल्फद्वय ६.१९७.

गुसलणें—घुसळणें, मंथन करणें. कांजी गुसललेयां १८.६१०; तूप काडसेया गुसलावें १०.२९०.

गुसलण—दधिजलाचेया गुसलणां, दही किंवा पाणी घुसळण्यास, १८.९३७.

गुह्य—इंगित. ९.४७.

गूडणें—आच्छादणें, गुंडाळणें. गूडूनि घेतला पटीं ।

रत्नदीपु ॥ १३.१००५, ज्ञानदेवी—‘गूडूनि’ १३.१०११.

गूढणें—गुप्त राहणें. जैसैं नक्षत्रीं गगन गूढलें । ११.२८१. गूढले, झांकलेले आहेत, १५.१९४. गूढ, गुप्त, खोल, सहज न कळणारें, ९.३८, ९.१३४, १०.२७४, ११.२९९, १३.७८, १७.४७; आघवीं चि गूढें १८.१३४३, ज्ञानदेवी—‘गूढें’ १८.१३५२; परमात्मरूपीं गूढ ३.६८, परमार्थ—३.१७६; वर्म जें—७.८, विश्वरूप—११.३०. गूढपण ९.३७.

गैसास—निंचपणा, मूर्खपणा. गैसासै, मूर्खपणानें, ९.५०८, ज्ञानदेवी—‘गहिसपणें’ ९.५१३. गहिसास पहा.

गोख—मध्यभाग. गोखा, मध्येंच, योग्य वेळ येण्यापूर्वी, ११.३८४; गोखामाजि १६.२३१, हा अपपाठ असावा, गोरव पहा, ज्ञानदेवी—‘गौरवामाजी’ १६.२३३.

गोचर—उघड, स्पष्ट, प्रकट. ध्यानं करिति गोचर । १७.३५४. ५.९८, ११.५०४, १३.२७५, १५.२६३, १५.३१४, १६.१०२, १६.२७५, १८.१४५, १८.५८०, १८.६५९, १८.७६१, १८.८०७, १८.८८७, १८.१०७७, १८.११८२, १८.१३७९, १८.१५६५. आत्मा गोचरु होए १३.८२३; डोलेयां गोचर १८.१५४६, तर्काचिये दृष्टी—२.१४७, दीठीसि—११.८८, नाडु—१८.१६८०, मन-बुद्धिसि—१५.४४६, मती—११.२१०, मना—१३.१०२६, लोचनांसि—११.२९, स्वप्नसंभ्रमु—१८.१४०१; नेत्रगोचरे आकारिं १३.८८६. अगोचर ८.२८, १५.१६.

गोठि-ठी-ष्टी—कथाप्रसंग, बाबत, विचार, प्रकार. गोठि—नाशकति दूजेयाचिये गोठितें । ८.१९०. ६.३३१, ७.३०, ७.१६०, ८.१९०, १०.२९१, ११.२८, ११.८१, ११.६९७, १४.३२, १६.३८०, १७.४२५. अज्ञानाची गोठि काडसी १३.११६३; अनारिसी गोठि ११.६७६, असमाई—६.११८; एरि गोठि काडसी ५.८०; कें गोठि १३.२५८, केउती—११.५७४, जागराची—१५.५००, ज्ञानाची—४.१९४, पारावाराचिया—१५.५०४, भयाची—

१८.६९, मागिलि - १८.२७७, मांडली - १३.२६५, मंकां बोलतेयाची - मुका बहिरा असतो, अशा मुक्यावहिन्यास सांगणें व्यर्थ होईल या अर्थी, ६.२६, मूर्खाची - ४.८७, मोकली - १८.१६७५; यज्ञाची गोठि कायिसी १६.३८०; रम्यगोठि १२.२२८, लाभाची गोठि ८.२३०, वडिलि - ७.१४, सपाइ नीजीव - १३.१०९२; अधिकाची गोठि केवि कीजे ११.५५८; असो हे गोठि, हा विचार सोड, ४.१५३; ऐसी गोठि कोठें असे १८.१७१२; तुजसिं गोठि करावी ११.५८०; ते तंव गोठि असो १५.४४१; तैसी गोठि काइसी १५.५०; दूजी गोठि आहे १४.२५४; दूसरी गोठि नाहिं १०.१०३; येरीची गोठि आदरिली १७.४२९, ज्ञानदेवी - 'येरि चि' १७.४३२; पाठि गोठि सांघसी १०.१८३; हे गोठि काइसेया करावी ११.५७८; हे गोठि सांडीं १४.४०६. गोठी—इया बोलिं या (बोलिया) बोलिजति गोठी। तैसिया न्हवति ॥ १०.१२४, २.२२१, ४.१८४, ७.२०१, ९.२२८, ९.४४७, ११.३७७, ११.४७६, १३.२३९, १४.३९३, १८.३००, १८.१५६५, १८.१६५८. आणिकाचिया गोठी ३.१५९; इया केडतिया गोठी १३.२८३; एकावांचौनि गोठी करुं चि नैये ६.१००; ऐसिया गोठी आइकसि १६.२०२; कें गोठी ७.१९१, १३.१८९; गुरुशिष्याची गोठी ३.२६७; तिया गोठी जाली १८.१३९२; तेथिची गोठी उपलुंड १६.२७३; दुसरी गोठी १४.१७७; निमालेयांचिया गोठी ९.५००, पाबली - ११.६६, प्रियाचिया - १२.१६०, बोलिलिये - ९.३६, विवेकाची - ४.२. गोष्टि—श्रीकृष्णार्जुनीं बरवी। जे गोष्टि केली १८.१७८५.

गोड—मिष्ट, मधुर, आवडतें, उत्तम. कां मिरियां माजि तीख। उंसि गोड ॥ १७.६८. ६.१७३, ९.३८, १२.१९९, १४.१६२, १७.१२९. गोड गायन १६.१२०; गीता ऐसें गोड १५.२१; सारस्वताचें गोड झाड ११.१९; गोडु ये कां, गोड वाटतो, १८.६०५, ज्ञानदेवी - 'येकां' १८.६०८; गोड जालें १८.१५७१; गोडां करावें ९.३०; गोडें नव्हति, जर गोड नसतील

तर, १८.१६८१; गोडें होति १८.७९३, बोलतेयांचीं बोलणीं - १०.२४८, रसायनें - १०.१५४; सेवे वांचूनु काहिं गोड न मनी १३.४५१; गोड आंबड १८.२४३; पवित्र आणि गोड, दुधाविषयीं, ९.५६; वरि गोड आंतु विष, निंबोळीविषयीं, १४.२६१. गोडपणें १३.३. गोडी—विषयं जेया गोडी। ते हे इछा ॥ १३.१२५, कां मूर्त होये जंसें। गोडी जेवि ॥ १४.२८०, ६.२८, ६.११३, १०.१८०, १२.१६१, १४.३७१, १५.४१२; आत्मसुखाचिया गोडिया, गोडीमुळें; ४.१८५; उंसीं गोडी १८.८३९, क्षीरसागरिची - १३.९११; गुलाची - १३.८९६, ज्ञानाची - १४.६०, महासुखाची - ४.१०७, विषयांची - १३.७०१; गोडिया इक्षुरसु १८.५०६; गोडिवेचे विशेष, गोडींत भेद, १०.३२; अक्षरांतें गोडी आणि १५.११; गोडी दे १८.१०४, - ही दे १७.२१८; गोडी लाविती १८.५७०. गोडिरे ... कडू १८.८०१. गोडिस—आंगें चि पदार्थ गोडिसे १७.१२५; गोडिसेपणें १३.११५१.

गोत्र—कुटुंब, नातेवाईक, वंश. १.१८४, १.२०७, १.२२८, १.२४३, २.२४, ११.५७, ११.५९, ११.६५१, १७.२८९. गोत्रकुटुंब १३.७९३; गोत्रगुरु, १.१७७, २.३४; गोत्रवर्गु १.१९३; ज्ञातिगोत्र १६.३५६; अरूपु मीं अगोत्रु १८.११९३; अगोत्रा गोत्र ९.१५९.

गोंदली—(१) गोंधळी, कैकाडी (राजवाडे). (२) गोंदळी, पिशाच (दाते). कां साधुतें गोंदलिं। संचरौनि सुये मेलिं। १३.१००४, (१) जसा गोंधळी साधूस फुसलावून आपल्या मेळ्यांत घेतो, (२) जसें साधूच्या आंगात संचार करून पिशाच त्याला आडमार्गाला लावतें, गोंदलिं(लि) असा पाठ संभवतो, ज्ञानदेवी - साधूतें गोंदळी संचरौनि सूये मैळीं। १३.१०१०.

गोधुलुक—सांज. वैराग्याची गोधुलुक, पूर्ण वैराग्य, १८.१०७९.

गोफणें—दगड मारण्यासाठीं दोरीचें साधन. गोफणें ऐसें होइल, गोफणीनें 'दगड तर मारीत नाहीं ना' असें पक्ष्यांना वाटेल या भीतीनें, १३.२८४.

गोमटा-टी-टें—चांगलें, सुंदर, तें मौन तंव गोमटें । स्तवन माझें ॥ १८.११४७. २.२९९, ५.१११, ८.२४३, ९.३३२, ९.४२९, ११.३१६, ११.५४९, ११.६८६, १२.१९०, १२.२३५, १४.२१५, १८.२४७, १८.७७६, १८.९९३, १८.१०१४, १८.१३३८, १८.१४७३. गोमटें अवधान १८.१४३; गोमटा उपदेश ३.९; गोमटी कीर्ति १८.१४५५; गोमटा ज्ञानकर्पूर १४.२६; गोमटिया वोजा, चांगल्या प्रकारें, १३.१०४०; गोमटीं सुद्रव्यें १८.६७४; गोमटी हातवटी १८.१६३; फुलाचें गोमटें फावे, फुलांतलें जें चांगलें (मध) तें मिळतें, १८.७१६; तैसें कें गोमटें १८.९२१; तो गोमटेनि एके मानी, हें एक चांगलें झालें असें समजतो, १४.१५३; मी वांचुनु जेया काहिं गोमटें नाहिं १३.६०२; वोखटें ना गोमटें १२.१९४.

गोरव—गौरव, मोठेपणा. हा गौरव शब्दाचा अन्य पाठ असावा. निगर्वाचें गोरव ८.१९२, ज्ञानदेवी - 'गौरव' ८.१९४; गोखा १६.२३१, हा गौरवा असा पाठ घ्यावा. गोख पहा.

गोरा—गोन्या वर्णाचा. गोरेया आंना जैसें । गोरेपण ॥ १८.८८३. चापेगोरिं ११.१३५; गोरे आणि तरुणें, तरुण स्त्रियेस उद्देशून, १८.१४९१; कालें गोरे १८.५५१; काले-गोरेपण १८.१०१.

गोरि-री—फांसेपारधी. गोरि-गोरिचें स्वभाव । गायन जें ॥ ८.१४६. गोरिचिया भूलि, पारध्याला फसून, १३.७३८. गोरी १६.१२०.

गोरुं—गुरुं, गाय. कां गोरुवें बैसलीं । रुंखातलिं ॥ १३.५९५. १३.३१४, १७.२४७.

गोल—वर्तुळाकार, गोळा. गर्भगोल ९.३३१, १४.९६; त्रिभुवनगोल ११.३८४; ब्रह्मगोल १३.१०२१; भूगोल, भु-भू पहा. गोलक, बीज, गोलकांचे अंशांश ८.२३; ब्रह्मगोलक ८.२१.

गोवणें—अडकवणें, गुंतवणें, बांधणें. पासिकेंविण गोविति । ३.२५४. १८.२५४; जवलि केलेयां गोवि, जवळ केलें असतां दुसऱ्यास गुंतवितो, १८.६५२; देहपाशकीं गोविजे १४.६४.

शा. १०

गोवी—गुंता, गुंतागुंत, वीग, अहोरात्रीची गोवी १८.७१५; गोवी पडे, गुंतागुंतहोते, १८.१३०. **गोवारी—**गुराखी. गोवारी गांवधणें वेंडाली । १८.१७२.

गोसावी-गोसांवी—समर्थ, स्वामी, मालक, श्रेष्ठ, श्रीकृष्णास उद्देशून. गोसावी—गोसाविआं, (संबोधन) ६.४२९; गोसावियां ११.५६८; गोसावियां ७.१५०; गोसांवि—मी गोसांवि सनस्ता । त्रिलोक्याचा ॥ ९.२७९, ५.१३, ६.१२८, ९.११८, ११.३७८, १३.४०४, १३.१०२१, १६.३०४, १८.१७४२; ईश्वर गोसांवि १८.१३०८; ज्ञानसंपत्ती गोसांवि १३.५९०; पुरुषार्थ गोसांवि हों हणें १६.४५६; लाभा गोसांवि होण १६.४४१; सकल गुह्यां गोसांवि ९.४७; सर्वदलाचा गोसांवि १८.४८७; गोसांवी १५.२०; गोसांविणि, मालकीण, (कारण या अर्थी), ते दासि किं गोसांविणि जाली । १८.९०८, ९.११९; गोसांविपण १८.२१, —जें ६.१४३, ११.६२.

गोसी—परस्पर आवड. विषयइंद्रियां गोसी १४.९२, ज्ञानदेवी - 'विषयां इंद्रियां गोसी' १४.९२, टिपांत 'गोसी' 'गिवसी' 'गौसी' असे पाठ दिले आहेत; हे सर्व पाठ गिवसणें या क्रियापदावरून आले आहेत.

गौर—मोठा. गौरु हीनु पुरता १५.४५९.

गौरव—श्रेष्ठपणा, सन्मान. नाना आचार गौरव । सुकुलीचें ॥ १३.१८०. ११.२७, १८.१६०७, १८.१७२९. आरंभरंभेचा गौरव ६.४६०, नामाचा - १७.३९६; गौरवें शृंगारुनि १८.१९८; इये स्तुती गौरव असे, अर्जुनाच्या या स्तुतीतच देवाचा गौरव होतो, १८.१६३०; गुरुगौरव १५.२७; नामघोष - ९.२०२, विद्या - ९.२४१, श्रुति - ७.४९, संसार - १५.३९४; कुलज्ञान गौरव ९.४३१.

गौल्य—गोड मिश्रण. ३.२२१.

ग्रंथणें—ओवणें, अर्थानुसंधानपूर्वक लिहिणें. जें संजात मी ग्रंथिलों १८.१७४८. ग्रंथ— १.७९, १.८३, ६.२९, १०.३९, ११.२६ (१, २), १३.३२६, १३.३३०, १३.११६४,

१४.२६, १५.११६, १६.२७२, १८.२९,
१८.५८, १८.१६९६, १८.१७२९,
१८.१७४०, १८.१७४३, १८.१७८८;
ग्रंथाचा आकार १८.१६८६; ग्रंथाचें आलियाडें
१८.१७५४; ग्रंथाची दूजी सृष्टि १८.१७६५;
ग्रंथाचा मध्यभागी १८.१२३४; ग्रंथाचें व्याज
१३.३३२; ग्रंथाचेनि व्याजें १५.५६४;
असणातियांचां ग्रंथि १५.३६२; ग्रंथि
बांधौनि दीधलें १८.१७४२; ग्रंथार्थ—
अर्थेणें (३) पहा; ग्रंथाधार १३.३१२; ग्रंथ-
उत्क्रंटे आडसो १३.६३२; ग्रंथउद्यम १४.१६;
ग्रंथोपजीविये १८.१७७९; ग्रंथुगरुवतिचा
१.३३; ग्रंथगर्भिचें १५.४४; ग्रंथरूप
१८.१७७०; ग्रंथविस्तारी १८.१२३८;
ग्रंथसागर १८.१७५९; ग्रंथसिद्धि १८.१७६३;
ग्रंथायंत, ग्रंथविस्तार, १३.३२८; मूलग्रंथिचेया
संस्कृता १०.४२. ग्रथन—ओवणें, गीतार्थ-
ग्रथनमिसें, गीतेचा अर्थ एकत्र करून
सांगण्याच्या उद्देशानें, १८.१७४०.

ग्रंथि—गांठ. जीवग्रंथि न सुटे १८.१३९५.

ग्रसणें—घेरणें, आच्छादणें, व्यापणें. तो ग्रसिला
महामोहें । कालसर्पें ॥ २.७०. २.१३. ग्रासातें
ग्रसुनि १५.५१६; जैसी निशि सूर्यतेजातें ग्रसी
२.३२५; मन हें आंती ग्रसिलें २.५७;
मर्यादा ग्रसौनि १५.४९९; माया ग्रसिले
७.१०४; सद्बुद्धितें ग्रसी ९.१७८; ग्रसिजतसें
१३.८८१ (१); ग्रसितें, गिळणारें, १३.८८१
(२); मोहफणिग्रसित २.७४; रवि राहुग्रस्त
१.२६८, आठवा ग्रह राहु व नववा ग्रह केतु,
अनुक्रमें चंद्राचें व सूर्याचें ग्रहण करतात असें
समजतात, येथें 'राहुग्रस्त' हा शब्दप्रयोग
सूर्यास उद्देशून आला आहे, दाते कोश 'ग्रह'
व 'राहु' पहा. ग्रासणें पाहा.

ग्रह—ज्योतिःशास्त्राप्रमाणें अंतरिक्षांतील सूर्यासह
नऊ गोल. कां ग्रहां माझि इंगल । तेयातें म्हणिजे
मंगल । १८.७४८. ग्रहगणाचिं कुलें ११.२५४;

ग्रहवर १५.१९३; क्रूरग्रहांची मांदी १६.२५५.

ग्रहण—घेणें, धरणें, स्वीकार करणें. गोग्रहण,
महाभारतांतील एक प्रसंग, ११.४६४, पाणि-
४.१२१; सोमसूर्यग्रहणें १८.१०९.

ग्राखा—हा अपपाठ प्राणा असा व्यावा. प्राण पहा.

ग्राम—(१) गांव. ग्रामकोल, कोल पहा. ग्रामगुणें,
गावांत एकत्र राहण्यानें, संयर्कानें, १५.४४२;
इंद्रियग्राम ५.१०४, १८.४३८; गुरुग्राम
१३.३७९; विवेकग्राम ६.४४९; शरीरग्राम
११.६५५, -मी(मीं) ८.३६; संसारग्राम
१५.४४१; अग्रहारें हान ग्राम १८.९८.
(२) समुदाय. भूतग्राम ९.८३, ९.११७,
९.१२०, ११.५५२, १३.९६, १३.१०५९,
१७.६६; भूतग्रामाचे आघाट १३.४६;
भूतग्रामांचिया वेली ११.५०६; भूतग्रामक
११.२५६.

ग्रासणें—ग्रसणें पहा. नाहींसें करणें. जो मशका
लागौनि ब्रह्मावेन्हीं । ग्रासी तो मीं ॥ १०.२५०. एर
मज आववे । सरलें ग्रासुं ॥ ११.४५१, याचा अर्थ
नीट लागत नाहीं, ज्ञानदेवी - येर जाण मी आववें।
सरलों ग्रासुं ॥ ११.४५६, अर्थ उघड आहे.
११.४६१, ११.४८७, ११.४९३, १८.१५५३.
ग्रासिजतसें (से) १३.७४८; ग्रासिजे ११.४८७;
विश्व ग्रासिं तो माझा खेल ११.४८६; उपनलां
चि ठाईं ग्रासित ११.४१७; सकटा द्रोणु
ग्रासिला ११.३९३; विश्वरूपें कालें ग्रासिलिं
११.४१२; आघवां ग्रासुं ११.४४६; ग्रासुं
लागलासि ११.३८५. ग्रास—घांस, शेवट.
ग्रासातें हिं ग्रसुनि पुरता । १५.५१६, ६.२९१,
१८.४१५, १८.१००१; ग्रासा येका अन्नासाठीं
९.३०१; ग्रसितें ग्रासा वेगलें १३.८८१;
कालु भूतां ग्रासु करितसे ९.२८३;
आदिस्थितिग्रासिं १३.९१७.

ग्राह—पछाडणारें भूत. २.८५. अनुमानणें पहा.

ग्राहिक—गिन्हाइक. ६.२९२. ग्राहकै, गिन्हाइकी
९.४९३, ग्राहकैये लागु जाला, गिन्हाइकी
लाभली, ११.६४२.

ग्रीवा—गळा. ग्रीवेघंटेचा आळ, देवळावरील
घुमट ठेवण्यासाठीं भिंतीवर बांधलेल्या गोल
बैठकीचा आकार, १८.४०.

गृही—गृहस्थाश्रमी. गृही(ही) १२.९०, ज्ञानदेवी
—'गृही' १२.९१.

ग्लानि-नी—दुःख, खंती. ग्लानि ९.५०६;
ग्लानीं ८.१२६, १६.१४१.

घ

घट—घडा, मडकें. जैसें सवाह जल डोहीं ।
 बुडालेया घटा । ७.१३०. घटिं थोडें ऐसें द्रव
 घालीजे । न गलिजे तरि मागुता भरिजे । १०.५०.
 घटाचिया खापरिया । घटाचां भागीं फोडिलेयां ।
 मा आकाश आपेलेया । जालें चि असे ।
 १४.३१४. मातिपचा वीडु । घेउनि काइ करी
 घडु । १८.२१७. ६.४२, ७.६४, ८.२५१,
 १४.१९३ (१), १४.३७६, १६.१३०,
 १८.११७७, १८.१३९०. मृन्मयो घडु
 १४.११९; प्राणिजाताचां घटिं, शरीरास
 उद्देशून, १५.३७५; घटाकारें १३.८९३;
 घटाकाश, घटांतील पोकळी, ६.८३, १४.१९३
 (२); घटाभास १४.५४ (२); घटभंग १४.५४
 (१); घटभांडादिक १५.४७२; घटमठ
 १३.१०५९, १५.३०७, १५.३५६,
 १८.११०२; अनेकां घटमहत्वां १३.९१३;
 घटत्व ८.२५२; भांडघटशराव, भांडीं, घडे,
 परळ, १३.८६९.

घटघटां—गटागट, पाणी पिण्याचा आवाज
 दाखविणारा शब्द. ११.३८९.

घटणें—(१) घडणें, भाग पडणें, शक्य होणें, योग्य
 होणें. ऐसेन हीं प्राणसंकटें । जरि विषाचें निगणें
 घटे । २.२०५. २.३०७, ९.४५५, १८.१५६.
 बोलिलें हें न घटे, बोलला म्हणून आलों असें
 घडत नाही, १८.११४७. (२) कमी होणें,
 हानी होणें. राति देख न घटे । सूर्यु जैसा ॥
 १२.१९४. १३.४७६, १८.११५१. (३)
 जोडणें, लावणें. गाढीं सुघटितें ६.१९३.

घटा—कळप. मदमुखांचिया घटा, हत्तीचे कळप,
 ११.३८९.

घंटा—(१) घांट. जैसा घंटानाडु लयस्थु । घंटे चि
 होये ॥ ८.९५. ग्रीवेघंटेचा, ग्रीवा पहा. (२)
 समुदाय, कळप. गजघंटा, गज पहा.

घटि—लहान घडा. झांकलिये घटिचा दीवा
 ८.९६.

घटिका—(१) लहान घडा. घटिकायंत्र, वेळ
 मोजण्याकरतां वारंवार घट भरून रिकामा

करण्यासाठीं केलेली यंत्रयोजना, भरणें व रिकामें
 होणें असें हें रहाटगाडों सारखें चालू असतें,
 २.१५९. (२) वेळ, मुहूर्त, लग्नघटिका
 ६.४६९.

घंटिका—(१) लहान घंटा. क्षुद्रघंटिका १.७.
 (२) कंटमणि, माझि घंटिका लोपे । ६.२०८.

घठार—रांजण, मडकीं ठेवण्याचें कोटार.
 तेलानूपाचेया घठारा । १६.३९३.

घडघडणें—गडगडाट होणें, कोसळणें. घडघडीत
 अंदर । १.१२९. ११.४७९. जलधरु गहिरु
 घडघडिला १.१४९;

घडणें—होणें, मिळणें, शक्य असणें, शक्य होणें,
 तयार होणें, प्रसंग येणें. कां तीर्थे जियें त्रिभुवनीं ।
 तियें घडति समुद्रावगाहनीं । १.२६. ना तरि उद्यानीं
 माधवी घडे । १.४३. वर घडे तरि कीजे । भलें
 एयां ॥ १.२१६. तो मनुष्यासारखा आवडे । परि
 मनुष्यत्व तेयासि न घडे । ४.९९. जरि सोनें लेणें
 होउनि घडे । ९.७६. गगनावरि उभावे । घडे
 केवि ॥ १०.१२. भूताकृतिकें नाणें । घडत भांगारें
 जेणें । १५.४४८. घडीत आहे करणीं । आउतीं
 दाहें ॥ १८.४५१. १.२४३, १.२४८, १.२५६,
 १.२६३, २.३३, २.१४५, २.२२३, २.२२९,
 २.३२७, २.३४६, ३.४७, ३.६३, ३.६५,
 ३.१४२, ४.४५, ४.१४१, ४.१५२, ४.१७६,
 ५.३३, ५.१२०, ६.९८, ६.१८८, ६.३२९,
 ६.४१२, ६.४१६, ६.४३७, ६.४६२,
 ८.११०, ८.१२६, ८.२०९, ८.२३३, ९.९५,
 ९.१३१, १०.११७, १०.१७१, ११.७५,
 ११.५८२, १२.२२३, १३.८२, १३.१५८,
 १३.५४७, १३.६७२, १३.६७४, १४.२१२,
 १४.२८१, १४.३६७, १४.३९१, १५.४४२,
 १५.४६७, १६.५३, १६.२७८, १६.३२५,
 १७.२८३, १७.२९८, १७.३७३, १८.५०,
 १८.९७, १८.१०३, १८.३५१, १८.३५९,
 १८.७४६, १८.८१३, १८.११३६,
 १८.११७२, १८.१३३५. अनुष्ठुभें घडूनु
 १८.१६७८; अवचटें ऐसें ही घडे ८.२०३;

ऐसें हीं एक घडे ९.३८३; आंगा घडलें ३.२५०, - घडिजे ६.२५, ९.४०२, - घडे ६.३०५, ७.२२, - घडैल ६.३८३, - घडौनि ६.४६५, १८.११३२; उपमा घडे ४.१७९; काइ काइ न घडे, काय काय होणार नाही, १७.३९२; वातु घडे १८.४४५; जेतुलें पांच-भौतिक घडतें १५.४४७; पार्थवैकुण्ठ-संवाद-कुसरी घडिलें १८.३७; प्रकृतो घडिलासि, प्रकृतीमुळें, १८.१२८१; प्रत्यो घडला ११.७७, प्रश्नोत्तर कां घडे १८.१५७८; परस्परे प्रीति घडैल ३.९७; प्रसंगु घडला १३.६४३; प्रीतिचेनि दाटपणें बहुत घडलें ११.५४७; बोलणें घडैल ६.९, बोलेंसि बोला न घडे १३.१८; बोलणें हीं बोलावें घडो ९.३७; भाग्य घडे १८.१४६५, मरण - ३.११७, मेघु - आवड उत्पन्न होईल, १७.१२४; महो-दधीसीं घडतां, मिळाल्यावर, १८.१०७५; यागु घडैल १७.१८६; युक्ति घडे ६.३५६, योगु - ६.३५३, रति - ३.८२; लेणीं घडिजति ११.६३४; वस्ति न घडे ३.१११; शब्दु कैसा घडिजे, शब्दांची मांडणी करी करावी, १८.१७४६; शरीरादिहेतु घडे १८.३५७; शास्त्राचें घडतें, शास्त्रानें जें ठरविलें, निर्णय दिला, १७.२९; श्रष्टि घडी सवें, घडल्याबरोबर, १३.११४; श्रद्धा घडिजे १७.७८; संन्यासु घडे ५.२५, १८.२५९; सुगंधा येणें घडे १६.२८९; सूर्यातें न घडी, (सूर्याच्या आड असलेले दग वारा दूर सारतो,) नवीन सूर्य घडवीत नाही, १८.१२२५; हाटवेले एणें... घडलें असे ९.४९२; हातवटी वडिली १७.३५२; घडतां विखि १५.११५; घडतां मोडतां १८.४३३; घडे मोडे १५.१३३; घडले... मोडले १५.३५६. अघडती मातु १.२३५. घडवणें १३.९६३. घड, समुदाय, जुडगा, फलाचा घडु १८.९६३.

घडा—मडकें, गाडगें. पै अथ(था)विं घडा बुडाला. ८.६४. मदरेचा घडा १३.४७०; गाडुवां घडां १८.५४०; घडेगाडुआंचे ९.७३.

घडी—(१) दुहेरी, तिहेरी, चौपदरी दुडून विशिष्ट आकार दिलेलें कापड. तेया ध्वनिताचें

केणें सोडुनि । यथार्थाची घडी झाडुनि । उपलविली मियां जाणौनि । ग्रहिक श्रोते ॥ ६.२९२, कापडाचा व्यापारी गड्याची दोरी सोडून कापडाची घडी उघडून झटकून गिऱ्हाइकाल दाखवतो, त्याप्रमाणें ध्वनितांत बांधून ठेवलेला अर्थ स्पष्ट करून श्रोत्यांना मी उघड करून सांगतों. गगनाच्या घडिया ७.१९०; चंद्र मेघाची घडी उकलली ११.२१९, हा पाठ चंद्रमेघाची घडी उकलली असा घ्यावा, चंद्राची घडी उघडून त्या चांदण्याचा बुरखा आकाशाला घ्यावयाला लावला असा अभिप्राय ओर्वात आहे, ज्ञानदेवी—‘चंद्रमयाची घडी उपलविली’ ११.२२३; त्रैलोक्यपटाची घडी ४.१४; मनाची घडी घडे ६.१८८; वन्हिज्वालांची घडी ६.२२४; वस्त्राची घडी ६.१८२; विश्वरूपाची घडी उपलविली ११.६४१. घेडी—दुस घेडी केली, हा अपाठ आहे, घडी केली असा पाठ घ्यावा, वस्त्राची घडी केली, १५.८२. (२) घटका, वेळ. तो अकालमेघु काइ घडी । राहांतु असे ॥ १७.२५०, आजिची घडी धरुनि ११.५७५.

घणवट—जड, भरीव, दाट, मोठा. कां भूस बीज एकावट । उपणितां राहे घणवट । २.१३०. घणवट महिमा २.२१३; घनवट—मीं येतुली घनवट ऐसें । पृथ्वी नेणे ॥ १०.१६०, घनवट बीजकणिका ७.५४. घनवटी—घनवटीतें वरिखती १३.२१३.

घणावणें—दृढ होणें. सुपुति वैसे । घणावौनि ॥ १४.१४१. मौढ्य घणावे १६.३८९. घणावणें—घणावलि आवडी । १५.५, ज्ञानदेवी—‘घणावली आवडी’ १५.५. घनीभू(भू)त सुवर्ण १.४४.

घन—(१) मेघ. वरिपांति आकाशीं । घने जेवि ॥ १४.३०४. वरिखा अंतिं जैसे घन । आकाशातें ॥ १५.२५५. घनावली, मेघपंक्ति, ९.११८; घनगर्जित १८.४८१; घनछाया १६.२२६; घनजात, जात पहा; घनपटल २.७५, ८.१९; आनंदघन १७.४७; गुणघन ७.६९; नवघन १५.१५१. (२) दाट. मग प्रणवातीत उरे । पूर्ण घन जें ॥ ८.११५. घनिं अज्ञानतत्वि १५.४९२; सुपुति घन १४.७४, घनसुपुति १५.४८३; घनाकार ८.१७१, १८.११४३, १८.१२०१;

घनानंद ८.८४, घनदाट १.८९. घणवट, घणावणे पाह.

घर—राहावयास बांधलेले ठिकाण; आश्रय, आधार, संबंध, सान्निध्य किंवा ऐक्य निदर्शक. हें विश्व चि माझें घर । १२.२११. माझें अधिष्ठान घरीं । आणि वीसे आनाचे करी । १३.८१५. घरिचीं नि राहाटति घरीं । घर काहिं न करी । १३.१०७५. राहाटि वाहे घरींची । तन्हीं वेगलीक कोढोची । दीपा घरा ॥ १३.१११८(१). ते बांझेचें घर भरिं । लेंकुरेचें जैसीं ॥ १५.२१५. वाण धाडिजे घरा । वोउसेयाचेया ॥ १७.२८५. १.२५७, ३.१२२, ३.२४०, ९.५७, ९.३६९, ९.४८९ (रिं), १०.१२१, ११.५३५, ११.६२५, १२.६५, १३.२९, १३.२१०, १३.५००, १३.५५२, १३.७६३, १३.७८०, १३.७८७, १३.११२५, १४.३१, १४.२१३, १६.३६, १६.२२६, १६.४१२, १७.१९३, १७.३४४, १८.३२६, १८.५९२, १८.१०५९, १८.१३३४. घरावरि आस्था १३.५९३, घरिचां घरीं १४.५; घरोघरीं १३.१९; घरिचा चि ठेवा १८.८८८; घरा दोसें, घरच्या माणसांकरतां, १८.१४५७; अज्ञानाचें घर १३.७६१; इंद्रियांचेया घरा ६.६२; कर्कसें घरिं १७.४२३; कृतनिश्चयासि घर ११.६२२; चोराघरिचें धन १८.५७४; दीपा घरा १३.१११८ (२), दिवा व घर यांत; तामसियेचें घर १७.८०; पश्चिमाचेया घरा ६.१५९; प्रतीतीचां माझि घरीं ८.६०; भिंगाचेनि घरे १४.३०६; माझां चि घरिं, माझ्याच जवळ, १३.७१५; मिथ्यादृष्टिचां घरीं १४.११२; विषयांचें घर १८.७८४; शांताचेया — ११.२; सदैवांचां घरीं १३.३४०; सेजियां साइलेयां घरा, शेजारीं झोपलेल्या माणसांना, १३.५७३; स्वरूपाच(चे)आ घरा १५.४६; स्वर्गसंसाराचां दोहीं घरीं १८.७४२; घरा आलेयां ११.६१७; घरासि ए, पाहुणा म्हणून आला, १७.१८५; घर करीं ११.६२२, — केलें १२.९९, १३.३७३; घर गिवसित ये ८.१८९, — गिवसिती ११.३०२; घर जाले, येऊन मिळाले, १२.८०; घर डहुली ६.२१६,

घरड हुलि ११.५७६, घरडहुली असा पाठ ध्यावा, ज्ञानदेवी — 'घरडोळी' ११.५८६; घर दीन्हले(लें), आश्रय दिला, १२.१५०; घरे नांदति १३.९९१; घरौनि निगणें १३.७८३; घर निर्वाळलें होये १८.१४९२; घर पूसे ६.४५९; घर बांधणें १३.१०८५, — बांधलें ११.२३९; घरा बीजें कीजे, वसतीस राहावें, १३.३७५; घर रिगाली १३.४८३, — रिगावें ४.५, — रिगे १८.१९७, — रिगों ये ६.३५४, — रिगौनि ५.७१; जलतां घरिं न रिगवे १३.५१३; घरीं राहिजे ११.५८४, — वाहिवां वाहे १३.३७(२); घराचां कोनिं बैसवी १३.८१३; घर जलत नेदखे १३.७४०; जलतां घरिं सांपडे १३.५४७; घरिं पाइकु होये १८.९८७; पाइक घरिचें करी १७.३४१; घरिचेयां पाइकां ९.३७२; घरींची राहाटि वाहे १३.१११८ (१); घराचार १८.१३८३; घरकुल ९.३७०; घरमेलावा, घरांतील लोक, नोकर चाकर इ०, १३.३७ (१); कुटुंबघर १८.३१७; टिंघर १८.६७०; माजिघर १३.१०६८; मूलघर १५.२४९; घरिचिया...पारखेया, घरच्यांना ...परक्यांना, १२.१४७.

घरटा—राहण्याचें ठिकाण. ज्ञानें घरटा केला १३.३६७; दोषां घरटा जाला १८.६४८.

घरटी—फेरी, पहारा. अभ्यासाची घरटी २.३११, बंधनत्रयाची घरटी १३.५०७.

घरणी—घरधनीग. माझी घरणी अनादि तरुणी ...अविद्या १४.८६.

घराणें—निवासस्थान, ठिकाण. पुनरावृत्तिचीं घराणीं ८.२३२.

घलणें—टाकणें, अर्पण करणें, उडी मारणें. आंग न घली १८.१०२१, जालौनि—१.२५७, देउनि—, देऊन टाकते, १५.५५०, माल न— ४.१५२; महापुरीं न घलुनि १६.६८; न आला असतां घलणें ऐवजीं घालणें क्रियापद असणें संभवतें. घली, उडी, घली समारंभे, उडी मारतो, १५.४५४. घालणें पहा.

घसणी—संसर्ग. ७.१३६, १३.४२५.

घसासित—घसघसणारें, तीक्ष्ण, खडबडीत. तिखेयाचें करवत ऐसें घसासित १६.२४२.

घाइ—घाव, मार, आघात. उशिना घाइं, नेटानें घाव घालून, २०१९०; दुःखशोकाचां घाइं, आघातांत, ७०१०४; पाठीं लागतां घाइं १८०९३८; शास्त्र घाइं न जिरे १३०५३७, 'शास्त्र' हा अपघात असावा. 'शास्त्र' असा पाठ संभवतो, ज्ञानदेवी - 'घाईं कोंत न जिरे' १३०५३७, जसें आधींच लागलेल्या घावावर कोणतेंही टोंचणारें शास्त्र (कोंत) सहन होत नाही किंवा घावांत रुतलेलें शास्त्र जसें सहन करतां येत नाही, तें काढावें लागतें—हा अर्थ अधिक बरा वाटतो. हाणिचां चि घाइं १८०७९७. घाए-अ-य-वो पहा.

घाउस—घांस, लचका. ६०२३१. घांस पहा.

घाए-अ-य-वो—घाइ पहा. घाए—आंगि जन्ममृत्युचे घाए वाजति १३०१००९; आत्मेयां मज घाए वाजति १६०३९७; कुलस्त्री दांडेयांचे घाए निगाली १८०९३९; घाअ—जो खांडावेया घाअ घाली । १२०१९८, १८०६१६; ध्यान-खड्गाचा घाअ १८०१०४८; घाय—७०७८; खांडियांचे घाये १८०२२९; स्वमिचेया घाया १५०२३१, -चेनि घायें ६०७५; घाये करीतु १८०६६२, -सूति १७०२५८; आणिकिं घाये मवावे, दुसऱ्यांनींच घाव मोजावे, १८०४३६, जें घायें विण लागे १७०१४२; वर्मीं घाये न घलावें(वे) १६०१५०; घावो—घावो न लगतां, घाव लागण्यापूर्वींच, १३०५४५.

घांघवसणें—शोध करणें. ५०६७.

घाटणें—मळणें, पिळून काढणें. लोहमासातें (लोह मासातें) घाटी ७०१२.

घाणा—तेल काढण्याचें साधन. घाणा(णां) १७०४१६, १८०९३७.

घाणि—घाणेरडा वास, दुर्गंध. घाणि सूटे तंव राहे, दुर्गंध येईपर्यंत थांबतो, १७०१५७; हींगु घाणीं(णी) त्रासला १८०२१९.

घात—वध, संहार, उच्छेद, नाश. २०१३५, २०१७७, १३०१०१०, १३०१०६६. घातेचिये संधी ३०२११; घातु करावा १३०२२४, -करी २०३२०, -केवि करूं २०३५, -कीजतसे ६०७०, -कीजे १०२१३, -घडे १८०४४५, -जाला ९०१४५; घातु चिंतुं येइल काइ २०४४; मनं

घातु न चिंतावा १०२२५; घातु चिंति न धरिसि २०९८. आत्मघात १८०१२६९; पर-प्राणघातें १६०३४५. घातक ३०२१२, ९०४६५, कुलघातक १०२५१.

घापणें—घालणें, घातलें जाणें, टाकणें, व्यापणें. आंतौनि बाहिरा । घापतासि ॥ १८०२३. आत्मेयां घापे देहाचें जालें । १८०३८८. २०३४६, ६०१००, ९०३४२, १४०२३४, १८०१२६०. उलिंग घापे १७०२०१; कुरोंडी घापे ११०४५२, १५०११; घेउनि श्वासु घापे, श्वास घेऊन सोडावा, १६०४०९; त्यजूनि घापे, (मृगजलाचा विचार) टाकून द्यावा, १८०१३८५; माथा बैसों घापे १६०४५६; मुलीं चि घापे ९०३४२; वारेया घापत आहाति बाणीं, वाऱ्याची वाहण्याची पद्धत कोणी आंखून देईल काय? ९०२०. घेपे...घापे १८०४१२.

घामेजणें—घाम येणें, श्रमी होणें. १३०३४८. घाम—घामु पूसीं १००१६४.

घारणें—व्यापणें. विषयविषें घारले । ३०१९३. बुद्धि विषयविषें घारली होती १००१४२.

घारी—पुरण भरलेली पुरी. १७०१५९.

घालणें—ठेवणें, राखणें, या क्रियापदाच्या अनेक उपयोगांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. (रथु) नेउनि मध्ये घालावा । दोन्ही दलां ॥ १०१६९. मागां घालति १५०२४८. घालावा-वी-वें—दाढे घालावा ११०४२५; मोकलुनि घालावें, सुटें, स्वैर सोडावें, ६०३८०; घालिजति—आंगीं गलु घालिजति १७०२५५; घालिजे—घालीजे—प्रेत बाहिरें घालिजे १७०१०६; हातु घालिजे ९०१४७; द्रव घालीजे १००५०; घालितां—असुरवाडी(डीं) घालितां, संकटांत पडलें असतां, १८०१८७, अंपासिरा - १५०७६; घालिति—झांका घालिति ११०४२०; घालिसी—आडसो कां घालिसी १३०६३२; घालि फेडि १८०२२१; घाली—अनर्थ करुनि घाली १८०७२४, आंतु—६०२३६, करुनि - १३०५७८, करुनि—१३०३५१, आलव - १८०२६, गुरुगृहिं—१३०३७६, घाअ—१२०१९८, जलतिये आगी—१३०७०५, डोलां—, पाहतो, ११०२११, दीठी—१३०२७४, निजवधानीं—१६०२११, बाहिरि—६०२१६,

बुद्धि—१५.१०१, मीठी देउनि—६.२२९,
वर्जुनि—१०.७८, हांवा—१४.१९०; वालीं—
ओजा वालीं ६.१८३, करुनि—१२.९७, कान
भरुनि—१८.१३४६, निर्दलुनि—३.२६३,
सांडुनि—१८.१३८२; घालील—सिंधु कुहां
घालील ११.५५, घालुं-लुं, चारा घालुं जांतां
११.१५८; आंगुलिया जोडीं घालू १५.५;
घालुनि—कव घालुनि १३.६२, कवाड—
१८.५३७, कांटालें—१६.२८, गुढा
घालुनि १८.४६५, पोटीं—१४.२००, बूंधि—
१८.१०४९, हिथें—, अंतःकरण फुटून, ६.३७५;
घालुनु—एकवट घालुनु १७.३४५, गवसणी—
१०.११८. घालणें—व्याधाचें चारा घालणें
१३.६६८. घातला-ली-लें, दामले, “शास्त्रीय
व्याकरण,” पृ. ४२१ पहा. किं विश्वरूपमय
आववें। करुनि घातलें ॥ ११.११६. आत्मविंब
जलीं घातलें १८.१२९७, आत्मस्वरूपीं—
५.३४; आंकणा घातला १.२००; उडी घातली
१.२६७; उलिंगें घातली(लीं), उलिंग पहा;
कविठ घातलें, टाकलें, ११.४२८; गवांदि
घातली, गवांदि पहा; मुहीं(गुही) घातले
१२.९०; चित्तवृत्ति ठेवेया पासिं घातली
११.६२३; (गा)डौरां घातला ११.५३२, तोंडीं—
१८.१०४; दंडवत घातलें ११.५६०; पाठिसिं
घातला १.१४३; पोफल घातलें, पैज घेतली,
१३.२१, पेटवण—४.१३३, बीज—१.४०,
माजवण—११.४२; रथीं घातला १८.१२८६,
वसोवा चारु—१७.२८०; व्यापूनि घातलें
११.२२६; हृदयीं घातली ८.६३. घातलेयां—
पसारा घातलेयां १६.२२१, मुखिं—
१६.१७०, सादु—१७.२७८; दीठि न घली
१३.७३८, बैसों—१७.३०२; वर्मीं न घलावें
१६.१५०; न घलवे १३.५१४, १८.७०८;
न सहित आलेलीं वरील रूपें घलणें किंवा
घालणें या क्रियापदांचीं असणें संभवतें.

घाला—मृत. घाला देहा पासौनु ने, मृत देहांतून
नेतो, १५.३३५, ज्ञानदेवींतील ‘देहा पासौनि
गेला’ १५.३६७, या पाठांतील ‘गेला’ हा
पाठ ‘गेलेल्या’ या अर्थी घ्यावा.

घांस—तोडांत मावण्याइतकें अन्न. हें विश्व न पुरे

चि वांसा । ३.२४१. पें बालक जें जेवविजे । तें
वांसु विसें ठांडें कीजे । १३.९४५. घांसांतलु
हरलु १३.३३५; एकदोनि घांस ६.२३१,
धूमाचे—१७.२५६; घांसु करावा, गिळावा,
११.४२५; घांस करी, घांस तयार करून मांडते,
१८.१६७६; घांसु न भरी, गिळून टाकत नाहीं,
११.३५६. घाडस पहा.

घुण—लांकूड कोरणारा किडा. घुणाक्षर, किड्यानें
लाकडावर पोखरलेली अक्षरासारखी आकृति,
१७.२९९.

घुमणें—दुमदुमणें, भरून जाणें. तेयां टकेयां वरि
पाला घुमे, त्या टोकांवर पाव्याचा बहर येतो,
१५.१६५.

घुमघुमणें—दुमदुमणें, जोरानें फिरणें. घुमघुमिति
घोसां । वेदपक्षांचां ॥ १५.१८६. जैसा मंदराचलें
क्षीराब्धि घुमघुमी ११.४७९.

घुमरी—भर, समृद्धि. तें शारीरतप घुमरी । आलें
जाण ॥ १७.२१२.

घूरें—एक प्रकारचें घाण येणारें लाकूड. बावनेयां
आणि घूरें १८.१२४७.

घूर्णित—भ्रमविलेलें, मूर्च्छित. घूर्णितें सावधें
११.१२६.

घृष्टि-घृष्टी—घसण, संसर्ग, स्पर्श. लोहापरिसाची
घृष्टि १७.३९५, ज्ञानदेवी—‘लोहा परिसाची’
१७.३९८; कां दोन्ही काष्ठांचिया घृष्टी । माझि
वन्हि जो एकु उठी । १८.११५३. परिसिं लोहघृष्टी
१८.२८; द्विजु अंत्यजुघृष्टी १७.५१.

घेणें—अंगिकार करणें, स्वीकारणें. इतर शब्दां-
बरोबर या क्रियापदाच्या अनेक उपयोगांपैकीं
कांहीं येथें दिले आहेत. घे—आंटी घे ५.१३१,
१३.७८४, उमाणें—१३.११५२, झाडा—
६.२३२, तलु—१५.१०३, धांव—१८.४८१,
बैसणें—१६.२६०, वाअ—६.४१५, एक बाले
.. एर घे १८.५५०; घे सांडी ६.२९०; घे
ना सांडी १३.१११०; उवावो घेआवा
१६.६१; घेइं—पें देशे काले पदार्थे । साधुनि घेइं
मातें । १८.१२१८, प्रतीती—१४.८५, वैराग्याचीं
डालें—६.५७; घेइजति—धूमाचे घांस
घेइजति १७.२५६; घेइजे—पत्र घेइजे ९.१;
माथां—३.१७४; घेइजे...देइजे १५.५६२;

घेइल, उगाणा घेइल १५.३५९; घेईन—उगालु
 घेईन १३.४१८, लाभा—१६.३४८; घेउनि—
 घेउनि जाए १५.३३२; जीव घेउनि १३.२२८,
 ठाऊ—१८.१५४४, वीढु—१८.२१७, सैग—
 ६.२१६, हातवटी—१७.२६०, हातिं-तीं—
 १८.८३०, १८.१३८३; घेउनियां—थोरवणें
 घेउनियां १५.१४६; घेउनु—विष घेउनु
 १८.९४२; घेअं—घेअं ए १८.१७५८, — ये
 १८.१६७५, — जाये १८.११५५, — गेलेयां
 १८.११५४, — पाहिजे, जर ध्यावयाचीं असतील
 तर, १०.२४१; नांव घेअं, नांव घेतलें तर,
 १३.६७३; घेअं—घेअं येसि ११.८३. घेत—
 घेत—आठौ घेत ९.५२२; औषध घेत खेअं
 १८.९९२; घटघटां घेतु ११.३८९; पान
 पालव घेत १५.१६४; से घेतु १.१७९; घेतसें—
 चारा घेतसें ११.६७; घेतां ९.४४७,
 १५.४३३; घेति—अर्थकामपसरें । अग्रवणें घेति
 थोरें । १५.१५७; उग(गा)णां घेति १०.२२५,
 उगाणा—१६.३८४; पत्र घेति, सनद घेतात,
 १५.२४९; धांव घेति—१५.१००, धांवा—
 १५.१६७, धांवे—१४.२४९, पसर—१५.१६६,
 पासवणे—७.१६७, पैसु—१५.१९३, मागावे—
 १७.४१; मागोवा घेतू १८.१७०१; घेतें—जें
 घेतें जालें ५.२२; देंतें घेतें ४.७२; घेतला-ली-
 लें—आलि घेतली ११.५६९; गूडूनि घेतला
 १३.१००५; जीवें आश घेतली ११.८८; तलु
 घेतला ५.१४३; दांडेवरि घेतलीं, वर चढविलीं,
 ७.१६६; धांव(व) घेतलें ७.१६९; पाटा घेतला
 १२.८४; आंती कवलुनु घेतला असे २.७५;
 मानसें साच घेतलें ११.६५३; माप घेतलें
 ५.१५९; मौन घेतलें ११.६०७; शस्त्रें घेतलीं
 ११.४४२; संत घेतले आहा ९.१७; सुख
 जीवीं घेतलें ११.६५७; सेल घेतली १०.११४;
 घेतलिया—सांगडी घेतलिया ७.८१; घेतलेया—
 लेसु घेतलेया २.३१९, ज्ञानदेवी—‘घेतलेयां’
 २.३१९; घेतलेयां—जें घेतलेयां १७.२७७;
 घेति, घेणें, घेति पडे, घेणें प्राप्त होईल,
 १८.१६७२; घेयावा-घी-वे—उगाणा घेयावा
 १०.२४०; परिमलु घाणें घेयावा ९.३४५;
 पूसूनियां घेयावे ११.४६९; भेटि घेयावी

६.२०६; हर्षवेगू चि तो घेयावा १६.२३;
 शस्त्र घेयावें १८.१२७६; घेयाविया—चाहूनु
 घेयाविया ११.४२६; घेयावेया—उगाणा घेयावेया
 १५.५४६; घेंसि—सायास घेंसि हो मनें । ६.३६१,
 ऐसें मनोभावें घेंसि ७.३; घेसी—बोलणें न घेसी
 १८.१२७०; घेंसी—व्रत घेंसी १८.१२८५;
 शंका घेंसी ९.५३; घेणीं १६.१२, १६.१६३;
 घेणें—आर घेणें १५.७८, दूजें—१५.४७१,
 नांव—१३.६७२, पाणी—९.३४२, प्राणु—
 १३.७४४; घेणें देणें ८.१८४, १२.१६,
 १८.३३२, घेणेंदेणें १७.१३५. घेओं
 १०.१२४. नेघणें पहा. घेववणें ११.२१९,
 १३.४१०, १८.२७३, १८.१०५७.

घेपणें—ग्रहण करणें, वेढलें जाणें. जे हिताहित
 देखति । हाणि कगवा घेपति । १३.१०३७. पै
 मथूनि लोणीं घेपे । १८.४१२, ज्ञानदेवी—‘लोणी’
 १८.४१५. जी आपुलेनि अवकाशें । अगाध घेपे
 कलशें । १८.१६९३. २.२६०, २.२६२,
 ३.७१, ३.१८०, ३.२२१, १०.२४१,
 १६.१४६, १६.१५१, १६.१८१, १८.५३१,
 १८.७७१, १८.८६६, १८.८८५, १८.९३४,
 १८.१०९४. अद्वैत द्वैतें घेपें १५.४५५;
 आनंदु घेपे आनंदें १८.१२०९; आमोदु केवि
 घेपता, कसा घेतां आला असता, १८.१६८०;
 आरिसा डोलां जें घेपे १७.१७६; आहारु घेपे
 १७.११०, १७.११५; क्षीरनीर सकलवी घेपे
 १८.७१५; गिंवसूनि घेपे ३.२६५; बुद्धि घेपे
 एतुलें ६.३९१; बुबुलें वारा घेपे, फार हळू या
 अर्थी, १३.२५३; घेपे दीजे १४.२४६,
 १८.२६४; घेपेदीजे ३.२४४; घेपे ना दीजे
 ९.१७४; ना घेपिजे १३.३५१; नेघपति
 ९.४५५, १८.१२४७; नेघपिजति १५.२६५;
 नेघपे १६.६८, १६.९६, १८.११८४,
 १८.१३९७; नेघेपे १३.१०२८, १३.१११३,
 १८.१४७८; घेपवणें—घेपवे ना ३.१७९.

घोकणें—वारंवार उच्चारणें. आठे पाहार घोकित
 ११.६७०.

घोकरि—घों घों आवाज करीत, चटकन (राजवाडे).
 घोकरि श्रवणें आलें ९.५२६.

घोघे(घें)—घों घों आवाज करीत. सिंधु जलाचे

मीनले घोघे(वे)। ८८३. घोकरि पहा.

घोट—घुटका, घांस. जगाचा भरं । घोटु आतां ॥

११४५५. सैंधवाचा घोटु ९१२३; घोटु भरावा

११३८३, ११४२५, — भरी ६२३५, — भरं

पाहे १५७०; प्रपंचा घोटु भरुनु १६५०.

घोटणें—घोळवणें, गिळणें. वमिलेया अन्ना । लाल

न घोंटी रसना । १३०१२. ७०९१, १२६८.

विवेकु यया घोटो १४४०८.

घोर—फार मोठें, गहन, भयंकर. हा वेदार्थसागर ।

जेया निद्रिताचा घोर । तो स्वयें सर्वेश्वर । अनु-

वादला ॥ १७२. घोरीं कर्मीं ३३; घोरा तमाचा

१५१६२; घोर पाप ४२०१; घोरा वना

१५३२४; रूप जन्हीं घोर ११६२२. अघोर,

अत्यंत घोर, अघोरीं दोखीं १६२१३; महाघोर

१२५९; महाघोरें दोषें १२४३. सुघोरें,

अत्यंत भयंकर, १११३९.

घोरणें—झोपेंत श्वासाबरोबर आवाज करणें. नीदा

घोरतु होता १४३०१; मिं सुखी दुःखी

ह्मणतु घोरें, मी सुखी दुःखी असें म्हणत घोरत

होतों, १५४५८.

घोलणें—माखणें, लिप्त करणें. परमानंदें घोलिलीं

७१८३.

घोष—गर्जना, गजर, गंभीर ध्वनि. ११६१.

घोषाचां कुंडीं ६२७६; घोषध्वनि, उँकारास

उद्देशून, ९२७४; जयजयघोषकलरवें

११३३१; नामघोष ९१९९, ९२०७,

—गौरवें ९२०२; महाघोष ११४४, —गजरें

११३०, —निर्घातें ११५४; युक्तिघोष, युक्ता-

युक्ततेचा विचार हाच ध्वनि, ८४९; सुघोष,

नकुलाचा शंख, ११५०.

घोस्—समुदाय. वेदपक्षांचां घोसां, वेदरूपी

पक्षदांच्या थव्यांनीं, १५१८६. घोसाल,

घोसांनीं युक्त, यमदमि घोसालियां तपाचिया

डाहालिया उठिति १५१८८.

घ्राण—शब्दास जोडून, मारणारा, नाश करणारा या

अर्थी. कृतघ्न, कृत (१) पहा.

घ्राण—नाक. त्वचा घ्राण रसन । १३०९८. चक्षु

रसना घ्राण । १८४९६. ६१७, ९३४५,

१५१०३, १५३२७, १५३६३. घ्राणाचे

घ्राण १३९२४; घ्राणासि सुगंधु १६१७०;

घ्राणासि वांटले ७२०३; परिमलु घ्राणीं उरे

६२४६; परिमलु घ्राणें सेवी ५४२; घ्राणा

आणि फुला १५५१०; घ्राणसंगें २११७,

—सेवा १३४२७.

च

च—हि, सुद्धां, फक्त. कर्मांचां च (चि) ठांडें ६६४;

काहीं च नाहिं २१३९; तेयासी च फावे ६२३.

दामले “शास्त्रीय व्याकरण” पृ. २३४-२४१ पहा.

चइत्य—चितनीय विषय. ऐसें चइत्य जातें सांडिलें ।

१८१२६२, ज्ञानदेवी—‘चैत्यजातें’ १८१२६८.

चैत्यत्यागें १८१२६१. चेइणें, चित्त पहा.

चउर—चतुर, जाणता. नेणा आणि चउरा पुढां

१५३८७.

चक्र—(१) चाक, सुदर्शन चक्र. तें भवंडिजे

दंडें । अमे चक्र ॥ १८३०८, कुंभाराचें चाक.

चक्र, सुदर्शन, ११५९४; हातीं चक्र परि-

जितेया ११२९०; रथाचें चक्र १५१२२.

चाक पहा. (२) नक्षत्रांचें वर्तुळ, फेरा.

अमण-चक्रीं न भंवे । जैसा ध्रुव ॥ १३४८७.

चंक्रमण, फेरा, १३११९; दिशाचक्र, क्षितिज,

११३१०; युगांतचक्र ११३३८. (३) आक्र-

मण. परचक्र १३१३८. (४) योगांतील आठ

चक्रें. चक्रांचें पदर उरे, कुंडलिनी जागृत झाली

म्हणजे इडा व पिंगळा यांच्यामध्ये सुषुम्नेतील

आठ गोलकांतून ती वर चढते, या चक्रांचीं

नावें व स्थानें, (१) मूलाधार (गुद), (२)

स्वाधिष्ठान (लिंग), (३) मणिपूर (नाभि), (४)

अनाहत (हृदय), (५) विशुद्ध (कंठ), (६)

सहस्र (टाळू), (७) अज्ञ (भ्रू), (८) द्विदल

(नेत्र), अशीं आहेत. इडेच्या अधो वायूचें

पिंगलेच्या ऊर्ध्ववायूशीं होणारें दळणवळण या

कुंडलिनीच्या आक्रमणानें बंद पडतें, व चक्रांचे

व्यापार थांबतात, पदर उरे, सर्व पदरांतून

वर चढून कुंडलिनी सतरावियेचें चंद्रामृत

शेवटीं प्राशन करते, ६२३७.

चक्रवर्ति-र्त्ति-र्त्ती—समुद्रवल्यांकित पृथ्वीचा राजा, सम्राट. चक्रवर्ति—स्वानंदसाम्राज्यांचा चक्रवर्ति १८.१६४६, ज्ञानदेवी—‘चक्रवर्ती’, १८.१६६८; चक्रवर्ति—चक्रवर्त्तिचा सुगुटी १८.१२१३; चैतन्यचक्रवर्त्तिची शोभा ६.२७२; देवचक्रवर्त्तिचा शरीरी ११.२४०; मोक्षचक्रवर्त्तिचे अग्राहार १६.२०५; चक्रवर्त्ती १८.७४०, १८.१७०५; कृपालु चक्रवर्त्ती १७.३२५; कौरवकुलचक्रवर्त्ती, धृतराष्ट्र, ११.१६५; निजाचा चक्रवर्त्ती, श्रीकृष्ण, १२.२४१; षड्गुणचक्रवर्त्ती ११.११२, सं. वा. श. पहा; सुजन-चक्रवर्त्ती १८.६८६.

चवळणे—तोंडांत घोळवणे, रवंथ करणे. कऱ्हेनि चवळिले ११.४०९; विषयमगरीं चवळुनियां सांडिले ७.८२; संतोखाचे चाकले चवळी ९.१८०.

चंचल—अस्थिर. चंचलु मासा १४.१६९.

चटवंच—हा अपपाठ आहे; टंक्च १२.१८२ पहा.

चंड—प्रखर, भयंकर मोठे. चंडानील ११.३७४; चंडांशु, सूर्य, १३.३५५, १६.१, चंद्रचंडा(डां)शु ११.३०६; चंड वाते २.३२३, चंडवाते ८.९९. नवचंडी, परिशिष्ट (६) पहा; प्रचंड पहा.

चडकण—थापट. चडकणां गगन हाणितलें १७.४१५.

चडणे—वर जाणे, उडणे, वाढत जाणे, जोरांत येणे, मिळणे. पै पारिवा जैसा किरीटी। चडला नभाचिये पोटी। १८.४८०. दूण चडे ६.१६४, मोक्षपर्वता—५.३२; सल चडतसे १०.२७०; हाता चडे, मिळतो, ३.२३, ६.३४,—निधान चडे ११.७१; हातु न चडे ६.३११; चडतकालकलांचेनि (चडत कालकलांचेनि) ७.६८; पाउटीं चडतां ९.५०; चडतिये रयणीं, रात्र होत असतां, १६.३६७. चडावणे—आशेतें चडावी १३.११२, ज्ञानदेवी—‘चढवी’. चढणे पहा.

चडफडणे—जळफळणे, क्रोधाविष्ट होणे. १४.१४८.

चढणे—चडणे पहा. वरुपाकालि सरिता। जैसी चढों लागे पांडुसुता। १२.३८. तैसें तारुण्याचें चढलें। मुररें जेया ॥ १३.७५४. मदाचा तंव जरा आंगीं चढत

१६.३२३; जे चढतेयां भूमीचे आये १८.४२; आकाशा धूलि चढे १३.६६४; आगीसि बल चढे ११.४२७; कणिसा चढे १८.२५१; ज्ञानें ताटा चढे १३.७२२; प्रकाशा कांति चढे ११.२२०; प्रमेय कैसेयां चढिजे १८.१७४६; महिमा चढे १६.३८८, माथेयावरि—१०.७२, लेख—, संख्या वाढते, १८.५६; वाखाण थांवा चढलें १३.११४५; वानीं चढे १८.१२०, विष—१६.२३५, सल—१०.२४८, हाता—, कळतो, १३.४, हातु—, मिळतें, १७.२६७; हातु चढलें १०.१३०, १३.२१५; चढे ना उहटे १५.३५८; चढे वोहटे १३.६६३; वोहटे ना चढे १५.११९. चढावा, वाढ, हल्ला, मृत्यु ही चढावा करुनि ११.३८३; सुखासि चढावा १२.१७२.

चतुर—बुद्धिमान, कुशल, चौकस. आत्मचर्चें चतुर। यन्हवि वेडा ॥ १३.२११. १३.८२९, १३.११२४. चतुर चित्ताचे वापे निरोलले ६.४८७; कृष्णचरणचतुर ११.६९१; चतुर-चकोरचंद्र, बुद्धिमंत हेच चकोर, त्यांना आनंद देणारा चंद्र, १०.४; चतुरचित्तचमत्कारु, बुद्धिमंतांच्या चित्तास चकित करणारा, यादवेश्वर १०.४७; चतुरनाथ, अर्जुन, १३.३६८; श्रवणसुख चतुर (श्रवणसुखचतुर) १६.१२३. चातुर्य—एथ चातुर्य सिहाणें जालें। १.३५. १०.४५, १३.१९१; चातुर्यकलाकामिनी १.२१; चातुर्य-चंद्रगगन, बुद्धिमत्ता हाच चंद्र, त्यास संचार करण्यास वाव देणारे आकाश, चित्तास उद्देशून, १४.१५६; वाक्चातुर्य १८.१७२८.

चंद्र—पृथ्वीचा उपग्रह, योगांतील इडा नाडी, अमृत. चंद्र संपूर्ण एकाधी वेल। ते सदा पुरते ॥ ९.२०३. कां उदैलेयां भास्वतु। चंद्र जैसा खद्योतु। १४.१३. गगनिं मीं पांडुसुता। चंद्राचेन मीसें अमृता। भरला जालां चालता। सरोवर ॥ १५.३७१. जैसा अभ्रिचा वेगु कोल्हें। चंद्रीं मानी ॥ १८.३८८. १.६०, २.२९७, ४.२३ (२), ५.९१, ६.२९, ८.१३६, ८.२२७, ९.२९(२), ९.११४, ९.१२२, ९.२३३, ९.३२१, ९.३७५, १०.१०७(१), १०.१८५, ११.१८९, ११.२०९, ११.५७१, १३.७८, १३.१३८, १३.१०११, १३.११४६,

१४.३४३, १५.३५४, १६.७४, १६.२३६,
 १७.२२५, १७.४२१, १८.१४, १८.५२,
 १८.२७१(१, २), १८.२९१, १८.३४२,
 १८.३८६, १८.५४३, १८.८५०, १८.१००६,
 १८.१०९९, १८.१११७, १८.१५१०,
 १८.१६१३, १८.१७२७, १८.१७६९. चंद्र
 क्षयरोगी ९.४९७; चंद्राचें जीवन, चंद्राचें
 शीतलपणाचें अस्तित्व, १३.९२१; तारातें चंद्र
 करितां, तारे व चंद्र बनविणें, १८.१७५६;
 तारांमाझि मी चंद्र १०.२०३; पितृपक्षु पोखतां
 चंद्रा अंशु १६.१०६; व्योमिचा चंद्र जलीं
 १४.३०७; चंद्राचिया संनिधी १८.१३०३;
 चंद्रासि उमाणें घे, चंद्राची बरोबरी करतो,
 १३.११५२; चंद्राचें पीवळें लोपे १८.१३८४;
 चंद्रामृत, योगमतें मस्तकांतील अमृत, ६.२४७,
 चंद्रांत कल्पिलें अमृत, ११.९६; चंद्रादि तेजें,
 चंद्र व इतर ग्रह व तारे, १४.४६; चंद्रोदहं
 १८.७३२, १८.१५९५; चंद्रोदय ४.२३(१),
 १५.४१०; चंद्रकर, ११.२४४; १८.४०३,
 १८.५०५, - कला, कला पहा, - कांत, चंद्र-
 किरणांनीं द्रवणारें रत्न, ९.२९(१), - किरण
 ५.१०६, १३.२८८, १८.१५६८, - तारांगण
 १५.५४७, - प्रभा १४.२१०, - बिंब, बिंबणें
 पहा, - रेखा, पाडव्याची चंद्रकोर, १५.४३७.
 चंद्र व सूर्य—चंद्रार्क १५.२८२; चंद्रचंडा(डां)शु
 ११.३०६; चंद्रसूर्य १५.२८०, १५.२८१,
 -संगुट, इडा व पिंगळा या नाड्यांचें संगमस्थान,
 १३.५०७, - र्यादि १५.२७९; रवि-चंद्र
 १७.२७१; रविचंद्रादि १५.१९३; रविचंद्रें हीन
 १४.२४३, चंद्रत्व १४.१९४; चंद्रापासौनि,
 चंद्रापेक्षांही, ९.२४; चंद्रवेळीं, चंद्रापर्यंत,
 ८.२३३; चंद्राहूनि, चंद्रापेक्षांही, ९.४८३;
 आनंदचंद्र, योगांत ह्या चंद्राची सतरावी कला
 कल्पिली आहे, सं. वा. श. पहा, १५.५३९;
 चतुरचकोरचंद्र, चातुर्यचंद्रगगन, चतुर पहा;
 पूर्णचंद्र, पूर्ण पहा; पूर्णिमाचंद्र १५.४५;
 भक्तचकोरचंद्र, भक्त हेच चकोर त्यांस आनंद
 देणारा चंद्र, ६.४८३; रामचंद्र १०.२३५,
 श्री—१८.१७८३; श्वेतचंद्रचोखडीं ११.१३६;
 सचंद्रीं तिहीं, नक्षत्रांसहित चंद्रानें, १८.८५५;

स्वबोधकुमुदिनीचंद्र, आत्मज्ञान हीच कुमुदिनी
 तिचा विकास करणारा चंद्र, १८.५१७;
 स्वयंबोधकुमुदचंद्र १८.७२७. चंद्रमा—कां
 चंद्रें चंद्रें(द्र)मेयांसि खेंव दीवळें । १०.१०७(२),
 जेयाचेनि अमृतें चंद्रमा । निववी जग ॥
 १८.१७०२, ९.४८२, ११.६१७, १३.१००२,
 १८.९६४, १८.१७७७; मंडल आणि चंद्रमा
 १४.४०१; चांद्र, चांद्र, पहा.

चंद्रिका—चांद्रणें, चंद्रप्रकाश. वांचूनि चंद्रिका ते
 ठेली । चंद्रीं चि आहे ॥ ८.१३६. जलीं चंद्रिके-
 चिया पसरति वेली । ते वाडि चंद्रें नाहिं जेवि
 केली । ९.१२२. वेडेया चंद्रा चंद्रिके ; निमलणें
 आहे ॥ १८.२९१. चंद्र चंद्रिका धवलिला ।
 १८.८५०. चंद्र तेथ चंद्रिका । १८.१६१३.
 १२.२०३, १३.९१३, १५.३५४, १५.४६५,
 १५.४६६, १८.११४४. सोनेयांची कां चंद्रिका
 १८.४४१, चंद्रिका हा पाठ चंडिका ऐवजीं
 आला असावा, ज्ञानदेवी - 'सोनेयांचिया
 चंडिका' १८.४४४.

चपल—चंचल, पमा मना किर चपल चि ।
 स्वभाओ गा ॥ ६.४१७. मन केतुलें चपल
 ६.४२५. अचारलयधर्म १६.१८४.

चमत्कारणें—आश्चर्यचकित होणें. ५.१६०,
 ७.१८९. चमत्कारौनि १.७०. चमत्कार
 १७.१६१, ज्ञानदेवी - 'चमत्कार' १७.१६२.
 चमत्कार, नवल, आश्चर्य, ५.१३, ६.२९६,
 १३.४२४, १८.१५९९; चमत्काराचां महार्णविं
 ११.२२७, - चें वेलाडल १३.९८९; शब्दाचा
 चमत्कार १५.१५; चमत्कारें अवधान ठकलें
 ७.१९५; चतुरचित्तचमत्कार १०.४७, चतुर
 पहा.

चरणें—(१) चालणें, हालणें, आचरणें, संचार
 करणें. देखें वोलिबा इंगल न चरे । ८.८८. न चरावा
 जो मार्ग । आचरे जो ॥ १३.७७४. विषयो ठालें
 चरों पाहे १६.४५१. चराचर—सजीव निर्जीव
 सृष्टि, स्थावर जंगम वस्तु. हें चराचर आवर्षें । जिये
 प्रकृती आंतु सांठवे । ९.२७७, किंबहुना चराचरीं ।
 ईश्वर मीं ॥ १६.३५१, १.१२९, २.२३९,
 ३.१३६, ५.८२, ६.९७, ६.४०३, ७.१३४,
 ९.९२, ९.१३१, ९.२१०, ९.२१९,

९.२६९, ११.१८०, ११.१८७, ११.३६९,
११.४३२, ११.५०१, ११.५२०, ११.५५४,
११.५८४, ११.६८०, १२.२११, १३.५०,
१३.३४८, १४.१७७, १४.३४६, १६.३४८,
१७.३०५, १८.१४५८, १८.१७६८; जें
चराचर भूतां माझि असे १३.९०८; भूतें हिं
चराचरें १५.३७०; हें एकलौतें चराचर
१४.१०९; आह्वा आणि चराचरां १४.१२०;
चराचरैक्यभाग्य ८.२६६; चराचरण ८.२५;
चराचरपरमगुरु १०.४७; सचराचर ११.३४९;
सचराचारीं ११.२४, हा सचराचरीं चा अपपाठ
असावा, ज्ञानदेवी — 'चराचरीं' ११.२४.

जलचर—जलचर जलाचा आभार धरी । १०.६५,
जिये सागरीं जलचरें । संवरति मंदराकारें ।
१८.१६९७, ३.११७, ५.१२१, ११.४३१,
१२.१६५(१, २), १६.१६७, १६.३१६;
जलचरां उदधीचें मान १०.६५; जलचरां माझि
१०.२३५; निशाचर पहा; सहचर १७.३३.(२)
पशुपक्षांचें गवत, दाणे इ. खाणें. तुम्हीं बकाकरवि
चांदिणें । चरौ पाहा ॥ ११.१५६, ना गाय चरे
डोंगरीं । ११.६२५, १५.२६६. चरौनि आला,
चरत आला, १३.७६२, — राखे १८.६६५.
चरणें—सेलियेचें चरणें १६.२८६. चारणें पहा.

चरित्र—कृत्य, आचरण, जीवन कार्य, इतिहासांत
लिहिण्यासारखा पराक्रम. परि तेयाचें हिं चरित्र ।
आयिकति जे ॥ १२.२२४. ३.१५, ४.३८.
भक्तिचरित्र १२.२२५.

चर्चणें—(१) उटी लावणें, माखणें. चंदनातें
काइसेनि चर्चावें । १०.१२. आंग वरि चर्ची ।
जनांतें वंची । १३.६५९. जेवि चंदनु निजें सौरभ्यें
चर्चिला १८.८५०. (२) वादविवाद करणें.
मवे ना चर्चें । १३.११०८. **चर्चा**—स्मृतिची चर्चा
१३.८३०; आत्मचर्चा ९.२०९, १३.२११,
१३.८२५; गुरुचर्चा १३.४४३. अचर्चाचिन्ह,
हा पाठ अचर्चा चिन्ह असा घ्यावा १३.९९६,
ज्ञानदेवींतील 'अचर्चाचें चिन्ह' १३.१००२,
या पाठानें अर्थ उघड होतो. **अचर्च्य**—बोलु
निमालेपणें विवरी । अचर्च्यातें ॥ १५.४३५.

चर्या—चालणें. आणि चर्यें लागि पांगुला । पासौनि
मंडु ॥ १३.४५५.

चलणें—चालणें, व्यवहार करणें, हालणें, चलणें.
जेयाचेनि सन्निधानें । विश्व चले ॥ ८.८५. विश्व
चलिजत असे जेणें । १२.११८. धीरापासौनि चले
१३.६८३, धैर्यें(यें)—१३.१४८, नावोडेनि—
१८.३०७, लोकु—८.१८५ (२); न चलिजे
१४.३३९; चले ना ढले १२.४५; ढले चले ना
१४.३३७; न चले ११.१७०, १८.१२८६;
चलों नेंदी १३.२८१; वारेंयासि वायु कैसा
चलला, वाज्याला वायु कसा चालना देतो,
११.३५२; चलला वायु वाहुटली चेष्टे
१८.६६३; न चलतां सूर्या चालणें ४.९८;
नचलत—जैसा नचलतेनि रवी । लोकु चले ॥
८.१८५ (१), ज्ञानदेवी — न चलविते न रवि ।
लोकु चाले ॥ ८.१८७. चल, चालणारें,
अस्थिर, चालना, हालचाल. चलां कल्पतरू(रुं)
चे आरव १८.१७७६; चलां होउनि हींडिजे
३.६०; चलू चि ठाके, हालचाल होत नाहीं,
१६.१८२; चित्ता चलु नोहे, चित्त मात्र
हालत नाहीं, ठेव्यापाशींच राहतें, १३.४८६;
चलचित्तपानतुंडिल १८.४, चित्त पहा.
अचल—पापाचा अचलु फीटे ४.५५; चला-
चल आघवें १३.१०४९; निगमाचलशिखरीं
१७.३३१. निश्चल पहा. **चलन**—अनेकधा
कल्लोलीं चलन होत १४.२८७; चलन-
वलनात्मक १३.४८९.

चलवलणें—हालचाल करणें. चलवलजे अनिलें ।
तें देविकेनि जी बलें । १४.९, ज्ञानदेवी — 'दैवि-
केनि'. **चलवल**—हे चलवल काइसी । ११.४४५.

चलवल—हालचाल. चलवलेचेनि मोहें १५.३४१.
चली—लहान लाट. अहंकाराच्या चलियां । ७.७३.
चवक—भीति, धाक. पाहांतां देवां हिं चवक
पडे । ११.३३४.

चवडा—पायाच्या बोटांजवळचा भाग. मोकलेयां
पांयांचा चवडा ६.७८; मोकलां हिं चवडां
१८.३९०; चवडा पसरूनियां १३.६५.

चवर—चवरी. चवरधर १३.४१७; चवरी—
चवरिं हान बीजणा । १३.४३३, मोकली चवरी
१८.३२५;

चवरें—शिखर. ६.५८. ब्रह्मरंध्रिचें चवरें १२.५५;
लोकाचलाचें चवरें ८.१५२.

चंवळणें—चावळणें, वडवडणें. १६.३६३.

चवि—चव, रुचि. अमृताची चवि ४.१८१.

चाउडी—चावडी, कोतवालाची कचेरी. चाउडिये न्यायान्याम् । निवडी वेदु ॥ १६.२९३.

चाउदस—चतुर्दशी. सं. वा. श. पहा.

चाक—रथाचें चाक, कुंभाराचें चाक, लक्षणेनें फेरा दाखविण्यासाठीं. नाना चां(चा)किं भाडें जालें. १८.४२४. जन्ममृत्युचां चाकिं सुदलें १३.१०९७.

चाकला—चांस, तुकडा. संतोखाचे चाकले अखंड चवली ९.१८०.

चाखणें—चव घेणें. वुडिचिया जीभा । बोलाचा न चखतां गाभा । ७.२०२. चाखतां शब्दाचें रूप न मुळें चखतां असें झालें आहे. चाखविणें—स्वादें चाखविजता स्वादु । १५.५१३.

चांग—चांगलें, उत्तम, शूर, चांगल्या प्रकारें, चांगल्या रीतीनें. चांगाचे दांत बैसले । १.१३५, ज्ञानदेवींतला 'चांगांचे' १.१३५, पाठ ग्राह्य वाटतो. मग ज्ञानविधिं चांगा । वृढां होइजे ॥ १३.८५८. तेथ चांग जाली । माझी सत्ता ॥ १४.११४. एकु सर्वांगि पुरता चांगु । १५.४४२. संवचोरां मैत्री चांग । जंव न पविजे तें दांग । १८.२४८, ज्ञानदेवी 'संवचोरामैत्री' १८.२५०. ३.२७१, ४.९३, ४.१५४, ६.४४१, ७.११, ८.२३५, ९.८६, ११.५८, ११.५४२, ११.६१३, ११.६४२, ११.६९४, १२.१४१, १२.१५५, १३.४९, १३.१९२, १३.४७२, १४.११, १४.४४, १४.८१, १४.१०४, १४.१८५, १६.२६, १६.१३५, १६.२१२, १६.२९१, १७.२६२, १७.३८५, १८.७१, १८.१७४, १८.४२९, १८.५४५, १८.६४९, १८.१०३३, १८.१४२३, १८.१६२७. चांग अवधान १८.७२९; चांगें अवधानें १३.१८३, —आदरें १३.१०३८, १६.४६४, —प्रज्ञावलें १७.२३८, —श्रोत्रवलें १४.२४२; चांगी परी १७.३८८; वरि मेलें चांग, मरणच बरें, ४.१९१; सलगीचा चांगु ११.३२; मोती फोडूनु चांग सांधितां १८.२०; चांगु फीटला आहे ५.६५; चित्तासि चांगु करि ८.८०; मना चांगु आला ६.३३३; चगाचें अंतर्करणें वीरुं करी १३.६६८; चांगीं अधिष्ठावा १८.९१८;

साधारणु आणि चांगु १०.२८९. चांगाचांगी १८.६३५. चांगावा—वें, चांगुलयग; चांगावेया—स्तुती तरि दइजे चांगावेया । १६.१८, स्तुतींत चांगलेपणा आला तर; चांगावें १४.३८५, १६.१९६, १८.१२२४.

चाचर—बोलतांना होणारा अडथळा, बोवडी, धडपड. उमेठा चाचर मांडतां १८.१५८८, उमेठ पहा.

चांचल्य—चंचलपणा. जो चांचल्यें भावंड । मर्कटाचें ॥ १३.६९०. १३.१०८.

चांचु-चू—चांच. चांचु—तरि सुदली दूधीं हसें । चांचु जैसी ॥ १६.१०८. चांचु वेन्हीं १३.४००, चांचुवेन्हीं १.६८; चांचुवडा, चंचुपुट, चकोर चांचुवडे पसरति १३.३२५; चांचु वेंची आगरडे, चांचेच्या टोंकानें निराळे करतो, १४.२०५, ज्ञानदेवीतील 'चांचूचें चि आगरडें' १४.२०७, हा पाठ वें व चें या अक्षरांच्या साम्यामुळें आला असावा. चांचू—चकोरें...चंद्राचिये कडे चांचू करिति ९.२३३.

चांचोड—चंचुपुट. चांचु, चांचुवडा पहा. चांचोडाचेनि सांडसें, चांचेच्या पकडीनें, चिमट्यानें, ९.४४.

चाटणें—जिभेनें उचलून पुसून घेणें, खाणें. भावालुणं चाटिति ९.१८१, —वें चाटितां ११.४२३; कुचस्वेदु चाटिला १३.५३८; दाढ दांत चाटित ११.३०८.

चाड—इच्छा, आवड, गोडी, हौस, पर्वा. पै जो जो जिये जिये देवतांतरीं । भजावेया चाड धरी । तेयाते ते चाड पूरी । पुरविता मीं ॥ ७.१४०. तेयाते ते हा पाठ तेया ते ते असा अधिक ग्राह्य वाटतो. नाहिं वेदाची चाडा । १७.१९१. भोगितां चाड दूणावे । १८.७८. १.२६५, ४.१८६, ४.१९३, ७.१९६, ९.३८, ९.१३९, ९.२३५, ९.३३७, ९.४२६, १०.१२१, ११.३०, ११.८०, ११.८७, ११.१०२, ११.४३७, ११.५८०, ११.६०२, १३.१९३, १३.४५१, १३.११४३, १८.१४७९, १८.१४८४. आपुलिये चाडे ३.५१, ४.८३, ५.३, ९.२३३; जेयाचिया चाडा ६.४७४, देखावेया — ११.२०३; विसंवावेयाचिया — ११.३६८; खलली चाड

१४.१६२, जीवीं चाड उपजे १०.२३९; जीवं चाड बांधौनि १७.४१; चाड न करि १६.४४४, — धरी ५.१९, १४.३२९; चाड वाहांसी ६.३६०, — सरे ६.२०६. चाड...निचाड ६.१३५; निचाड पहा; सचाड १३.५२३, — पणा ११.९२. चाडेल—द्रव्या चाडैला, लाल-चावलेला, १७.३००.

चाडें—त्रीं पेरण्याचें लाकडाचें नरसालें, यांतून त्रीं सोडतात. ज्ञानदेओ म्हणे मीं चाडें । ६.४८९. पेरणीचें रूपक—६.४८६ ते ६.४८९ पहा.

चांडाल—महार मांगादि एके काळीं अस्पृश्य मानली जाणारी जात. स्त्रीमदिरेसिं चांडाल १६.१७५; चांडालादि निकृष्टां दोपजातींचा १५.१६८.

चांथी—चुथडा, बडबड. आणि ईश्वराच्या खंती । नसुंदिया करिति चांथी । १६.३१२. अर्वाचीना चांथी १३.४१; चित्राची चांथी १८.२६१.

चांद—चंद्र पहा. जैसा चांदु कां उदकिं । उदकातीतु ॥ १५.३१६. हा जलिं चांदु हान जैसा । समूठ गा ॥ १५.५२०. १५.२७६, १५.३४७, १५.३६७. चांदां(दा)चीं फलें, चंद्राचीं प्रतिबिंबें, प्रकाश न देणारीं व सहज नाहीशीं होणारीं या अर्थी; ११.४५९, ज्ञानदेवी — 'चित्रींचीं फलें' ११.४६४; चांदिं ऋखें जैसिं १५.२८२, ज्ञानदेवी — सचंद्रें ऋक्षें जैसीं । १५.३१४; चांदपण १५.४७६.

चांदणी—तारा. चांदण्यां ११.४२६, १६.२.

चांदणें-चांदिणें—चंद्रप्रकाश. चांदणें—चकोरें विण चांदणें चि नाहिं । ९.२३२, चकोर चांदण्या-साठीं तळमळतो म्हणून चांदणें प्रकाशतें कीं काय ? चांदणें चकोरालाच काय पण जगाला निववितें हा चांदण्याचा स्वभाओ चि कीं. ज्ञान-देवी — 'चांदिणें' ९.२३३. चांदिणें—हारतला चंद्रु जैसा । चांदिणेन ॥ १७.४२१, तातल्या जगा कारणें । चंद्रें हिं वेचिलें चांदिणें । १८.१७६९, ९.२०, ११.१५६, १३.३२५, १६.२६५, १८.५०५, १८.८६६, १८.१७२७; चांदिणे-यांचा पडिभरु १८.२८४; चांदिण्यांतें पीवळें ह्यणे ९.१४०; आणि आणि चांदिणें ४.१९८; उन्मेखचांदिणें तार ६.१३४; चांदिणां, चांद-

ण्यांत, १५.२४०.

चांद्र—(१) योगांत वर्णिलेलें मस्तकाच्या ठिकाणीं असणारें चंद्रामृत. जेव्हलि कुंडलिणी चांद्र पिष्ट । ६.२५९. (२) चंद्रासंबंधीं. चांद्रायण—एका घांसापासून पंधरापर्यंत शुक्लपक्षांत व पंधरावरून एकापर्यंत कृष्णपक्षांत, आहार चढवीत व उतरवीत महिनाभर चंद्राचें व्रत करणें. चांद्रायणें मासोपवासिं १७.३६१.

चांपा—चाफ्याचें झाड. चांपाचां पौलीं पूजिला, हा पाठ चांपा चांपौलीं पूजिला असा ध्यावा, १८.८५०(१); चा(चां)पेगोरिं ११.१३५. चांपौल, चाफ्याचें फूल, कळी, १८.८५०(२).

चाम—चामडें, कातडें. चामाचे डोले १८.४३४; चामल डोले १८.५७०.

चामर—चवरी. छत्रचामर ९.४७१.

चारणें—चरावयास देणें, स्वैर सोडणें, फिरणें. मन सेलियेचेनि तोंडें । सैव चारी ॥ १४.२२७. कां उमें सेत चारिलें । पीकावेया नुरे ॥ १७.२४७. १३.४००(२), १३.७६९, १७.२८४. इंद्रिय-षड्पदाचारी, इंद्रियरूपी भुंगा, १८.१२९२. **चारा**—अवधानाचा चारा ९.२६, ब्रह्मरसाचा — ११.६७, मकरंदकणाचा — ११.१५८; व्याधाचें चारा घालणें १३.६६८; हिरव चारीं, हिरव्या चाण्यानें, १३.११८; हिरव चारिवें गोरुं, हिरवळ खाणारें गुरुं, १३.३१४; चाराचारी १३.४००(१), हा पाठ चारा चारी असा ध्यावा.

चारु—(१) चारा (ना.), वसोवा चारु घातला १७.२८०, (२) सुंदर (वि.), चारुस्थल, ६.७२.

चालणें—जाणें, मार्ग क्रमणें. तो चालिला संगें न चले । ४.५८. जैसें न चलतां सूर्या चालणें । ४.९८ (१). लोह चाले तरि चालो कां । ९.११५. गंगा काजें विण चाले । १३.५२७. चालवी-तेया सूत्राचेनि चाले । १८.१७४७. ४.११०, ६.२७०, ७.४७, ९.२८२ (२), १३.२४८, १३.२६२, १७.८६, १८.६२२, १८.१०३७, १८.११७४. चालत ५.४४, १३.१९६; अनारिसें चालत देखों, आडमार्गानें जातों असें दिसतें, ३.२२७; भेदाची कास धरुनि चाले १८.५३५; चालतसे १०.२८५. चालता, फिरणारा, चालता सरोवरु १५.३७१; चालते

कीर्तिस्तंभ १६.३१८; चालतें गिरिदुर्ग १.९४,
—ज्ञानाचें शिब, मनुष्यांतील बुद्धिमत्त्व, १०.७५;
चालतें अथवा थिर १५.४४६; चालतेया
१७.३९२; चालतां — १.२३७, २.१८७,
६.१५८, ६.४३८, १३.२५५ (तां),
१३.४४९, १८.२५२; चालति—पाए चालति
१८.७६१ (१); चालावें १२.६४, १८.९३३,
१८.११६४(२), १८.१६९२ (२,३); चालिं,
तूं आचर, कुलधर्मु चालिं १२.११६; चालिजति
२.२६१, ३.२४१; चालिजे ६.३५०,
६.३८९, ६.४४३, १३.४८९, १८.३०७;
चालिता—चालविणारा, जगा चालिता ९.२८२
(३); चालितां १३.१६, १३.४८६, १४.२८३,
१५.१३४, १८.४९४; चालिलिं १७.३८५.
चाली, (१) चालवितो, ७.१२६; (२) चालि-
ली, चाळा, हालचाल, १३.२६०, १७.६;
चालिचिया वाढी १८.१०९६. चालूं—देह चालूं
१२.१४५; चाले—उताणा चाले १३.७१४,
वोणवां — १७.१०१; चालेया भूलौनियां,
चालण्याचें विसरून, १८.१५४०; चालों—
चालों नेणजे २.२२३, — लाभे १६.४३५,—
विसरले ३.५७. चालणें—दोहिं चरणिं एक चालणें ।
१५.४२१, राजहंसाचें चालणें । भूतलिं चालावें
कवणें । १८.१६९२ (१), ४.९८ (२), ६.१५९,
१३.२५०, १८.७६१ (२), १८.९२८,
१८.१३४९; चालणें जें चालावें १८.११६४
(१); जें चालणें वेगावत जाए १८.१५३.
चाला, उठाठेव, चाला न करिती ११.३४.
चालु, छळ, उपहास, १३.२७०; चालवणें—
मियां चालविला ९.२८२ (१).

चावटै—बडबड, थड्ठा. चावटै करितसें बालमती ।
९.१६.

चावलणें—बोलणें, सांगणें. जे चावलले बोलखी ।
शास्त्रांचिया ॥ १७.३५३. ६.११८, ६.२७४,
९.४०, ११.५८१. न बोलणेनि चावले
१८.१०१७; स्पष्ट चावललां १६.४५.

चि—च पहा. अनेक उपयोगांपैकीं कांहीं येथें दिले
आहेत. आतां चि, या क्षणीं, १२.१७; आपण
चि, स्वतः होऊन, १८.४५४; आपणचि
१८.४४८; ईश्वरु चि, सुद्धां, १८.६२; उदक

चि किं ८.२४७; एका गौतमासी चि गंगा,
फक्त गौतमालाच गंगा, १७.९०; कर्माचां च
(चि) ठांडें ६.६४; जाये चि ना ६.४६;
तूं, तें, ते, तो, चि १.२, १.३, १.४,
१.१०, १.११, १.१४, १.१५, १.२७(१),
२.३०; तें चिये, तें चि ये असा पाठ व्यावा,
६.३; ते ठांडेंचि(चें) चि १०.११४; तेणें चि
५.३१ (२); तेथ ठांडें चि ६.२९७; तेया चि
५.३१ (१); दोर्ती चि जी वाटा १२.२४;
नाहिं चि होणु, नाहीसें होतें, १२.१०८;
बापानें चि जेवडें लागे ९.१५; ब्रह्माचेया चि
आंगा ६.२५; भलेतेयासी चि १८.१७२६;
मियां चि भरे १८.१२६३; मी चि होंसि
१२.१०९; या चि लागि १८.१५३५; रसुचि
हा आमचा ६.१७ (१); वायां चि १.६७;
श्रीगुरु चि १.२७ (२); सुखोपायें चि अवगम्य
९.५४; हा तो चि कां होईल ६.१७ (२); हे
चि सेवा १८.९०९.

चिकित्सा—त्सिका—चौकस विचार. चिकित्सा
१३.२२६; हिंसा निवारावेया चिकित्सिका केली
१३.२२५.

चिखल—मातीचा गारा, रेंदा. हे चिखलेंविण
रोविति । ३.२५४. परि पराग सेविजे भ्रमरीं ।
एरीं चिखलू चि उरे ॥ ९.५७. १३.६६५,
१६.१४१. चि खलु, चिखलु असा पाठ व्यावा,
८.२१३; श्लेष्माचां चिखलीं ८.२१५.

चित्—शब्दास जोडून, चैतन्य, ब्रह्म, ज्ञान या
अर्थी. चिदाकाश १८.९६९; चिद्गन भवन-
दिवा, चैतन्यरूपी आकाशगृहाचा दिवा, १६.६;
चिद्दैव १८.१०३४; चिद्भ्रमर १६.४;
चिन्मात्र, ब्रह्म, १७.३८१, १८.९७१; चिद्रत्न
१८.१२१३; चिद्रूप, २.३६८, १८.४५४;
चिद्रुति, मायेंतून निघालेलें पहिलें महातत्त्व,
१५.९३, सर्वभूतांच्या अंतरीं असणारी ज्ञानवृत्ति,
१८.१२९०; चित्सूर्य, श्रीनिवृत्तीस उद्देशून,
१६.१७; सच्चिदानंद, सर्व ठिकाणीं स्वतःसिद्ध
असणारा एकच, १५.५२९; सदेह सच्चिदानंद
१८.१६२४.

चिंतणें—मनांत आणणें, विचार करणें, योजणें.
परि मूर्खपणें नेणसि । न चिंतावें तें चित्तिसि ।

२.१०१. जरि चिंतूं ह्मणों आववें । तरि चिंतणें न घडे ॥ १०.१७१(२). २.१८०, २.२२७, १०.१७१(१), १०.१७३, १३.७७१, १४.४०९, १७.९९, १८.१४०३. घातु चिंतुं येइल काइ २.४४; चित्तें मातें चिंतीत सांते ९.३३३; मनीं विरुं चिंतावें १.२१४; मनें घातु न चिंतावा १.२२५; चिंतौनि ठेवी १३.५७९. चिंतणें १०.१७१(३), १२.४३. चिंतन—स्वचिंतनीं पडिली १८.१००७, चिंतवणी ९.३३४, १६.३३०, १८.६३५. चिंता ६.४४५, १७.२७४; चिंता वाढवीति १६.३३१, —वाहाति १६.३२८; अवसर-चिंता १४.४०६, मृत्यु—१३.७३५, व्याधि—१३.७६६; येकिही चिंता १२.९४; संवसारिची चिंता १२.८५; चिंतारत्न, चिंतामणि पहा. अचिंत ८.१९३, ज्ञानदेवी — ‘अचिंतां’ ८.१९५; अचिंत्य ८.८७. चिंतवणें—जीतें नाहिं तेयाचें चिंतवी ९.४९९, जें जिवंत नाहीं त्याची सुद्धां चिंता करविते.

चिंतामणि-णी—सर्व इच्छा पुरविणारें रत्न. कां चिंतामणि जालेयां हातीं । सदा विजयेपण मनो-रथीं । १.२४. १०.१४४, ११.५७२, ११.६१६. चिंतामणिची खाणि ११.५३३, —चे गुण ६.२१, —चां धवलारीं ८.६, —चेया भूमिका ९.३१९; आडलला चिंतामणि ९.३०१; चिंतामणि हाता चडे ३.२३; अर्थचिंतामणिचा कलजु १८.३०; चेतवा(ना)चिंतामणिचे गांव १८.१७७६, गांव पहा. चिंतामणी १८.१६५५; चिंतामणी आडलिजे २.१९४. चिंतारत्न—मीं चिंतारत्न तूजें । असतां हातीं ॥ १८.२८०, १८.१६२२, १८.१७५५.

चितारणें—चित्र काढणें, रूपरेषा काढणें. जें सुखें चितारुनियां । फलति दुःखें ॥ १४.२६०.

चित्त—मन, अंतःकरण, भाव, बुद्धि, ध्यान. अति हलवारपण चित्ता । आणूनियां ॥ १.५७. तूं अनुचिता चित्त नेंदिसी । २.८. जें मोहें येणें चित्त । व्याकुल माझें । २.५५. तैं चित्त चैत्य-त्यागें । मातें चि भजे ॥ १८.१२६१. २.१७९, २.२२२, २.३३८, २.३६८, ३.१५, ३.२०७, ४.४०, ५.८५, ५.१४७, ५.१५२,

६.८, ६.३३१, ६.३६९, ६.४८७, ७.१७७, ८.८०, ८.८१, ९.५१, ९.१९२, ९.४२३, ९.४५९, १०.१८२, ११.१८५, ११.६४७, ११.६४९, ११.६९२, १२.१०४, १३.३०६, १३.४९२, १३.६९७, १३.८०५, १४.१५६, १४.४००, १४.४०९, १५.११२, १६.३१२, १७.३६७, १७.४२८. चित्ताचें आंग १६.९०; चित्ताचेनि कपोलें ९.१७९; चित्ताचें चैतन्य ८.८४; चित्ताचां पाउलीं १०.३०६; चित्ताचें समत्व २.२७३; चित्ताचा सांघात ८.९४; उताविल चित्त ११.८६; नेणतेयांचेया चित्ता ५.३; पिशाचाचें चित्त ५.५७; बालाचां हिं चित्ति १६.११२; महापुरुषाचें चित्त १३.७८८; मायेचें चित्त ५.१६९; वावळेलें चित्त ९.५२२; चित्त आडलु नेघे १३.३५८; चित्त आराधी १३.७९१, — उवाडलें ५.१६१, — उसासे १४.२४८, — कल्पी १०.७९, — गेलें आहे १४.२५१, — माझां ठाईं जडलें १८.१२६२, — थिरावे ६.३८०, — दाटेल १३.८५३, — दीजे १८.१२४, — दे १८.९२, — देआल ६.१४१, — देई १.८३, ३.१८८, ४.१८४, — देइजो ६.३३६, — देई ४.३४, ५.७०, ६.३३२, — देउनि २.२६७, ३.१८२, ५.६१, ५.१७८, ६.१३, ६.७०, ६.३५९, — देउनिया(यां) २.२४८, — देअं लागला ११.४५०, — देति चि ना २.५१, — देंतु १५.२८९, — देयावें ४.२१४, — देंसि २.१७, — जावों नेंदणें १८.६३४; — द्रवलें असे २.२, — द्रविभूत जालें २.१८३, — न दटे ६.३६८, — निधडें जालें ४.१६७, — निर्वूज होउनि जात ११.२९३, — नेंदितु १६.२८०, — बांधलें ११.६२५, — बोधे ३.२०, ५.१७५, — भेटों निगे ६.३६५, — भ्यालें १२.२१, — माझिवडें करुनि १८.९५६, — मियां चि भरे, १८.१२६३, — राहलेयां ८.११२, — रिगतां १२.१०९, — लया जाये ६.३८५, — वरी ११.६७५, — आत्मेयातें वरील ८.८२, — सुये १३.५०७, — सूनि १२.३६; चित्ता आठवला ६.१०४, — उपरति होउनि २.१७२, — चळु नोहे १३.४८६, — वायां चि धिवसा

उपनला १०६७, - नाठवें १००१९१, - काहीं नैये १००१४१, - पालटु नाहीं २०२९८, - भेडु नाहिं १३०६००, - आंति झनें येयों देसी २०९९, - येचिना (ये चि ना) ४०३५, - अभिमान झनें रिगों देसी ३०१८४; - संतोखु आपजैल ३०२०५, - सदयता उपनली असे १०२०५; चित्ताचिआ सागोवाटीं घेआवें ६०४९१; चित्तिं अहंते ठाऊ १५०३६४, - उद्वेगु नाहिं २०२९४, - उवाइला २०३७२, - घर बांधणें १३०१०८५, - धातु धरिसि २०९८, - न धरिजे ११०४६८, - विचारीं २०३०, - जेहोंतें २०५२, - ह्यणतु असे ११०६९५, - ह्यणे २०८४; चित्तीं धरनि १८०१५९६, - न व्हाये १८०१४०७, - जुठी १६०७७, - पैठें केलें १८०१५३१, - प्रतीती आथि १२०२७, - भावो धरिला १६०५८; - वाहाणे (णें) १८०८३४, - सले ना १३०७३०; - सुचावा हे, हा पाठ सुचा वाहे असा घ्यावा, १८०६८४, ज्ञानदेवी - 'शुचा वाहे' १८०६८७; चित्तें अपले ९०३३१, - तोखणें १६०३४५, - निश्चित जालें १६०३३३, - भरवसा बांधौनि ९०१५१, - न भेदें हो १४०११६; चित्तें वाहांति ९०३५२; अखंडें चित्तें १४०३७९, अनन्यगतिकें - ९०३३३, अहेतुकेनि - ३०९२, उवाइलेनि - ११०६२६; एकचित्तें १८०१५३०; एकाग्रचित्तें १३०७९६; एकें चित्तें १३०४७९; तनुवाचाचित्तें ८०१९०; तोखलेनि - १६०५२, थिरावलेनि - ८०९०, देहें वाचा - १६०८४, १७०२३७; सानुरागें - ११०५१८, सुखावलेनि - ९०२३०. चतुरचित्तचमत्कार १००४७; चलचित्तपानतुंडिल, चंचल चित्ताचें पान (नाश) करून तुंडिल झाला आहे असा, १८०४; चित्तइंद्रियांची तांडी १५०३३२; चित्त-चतुष्टय, चित्त, मन, बुद्धि, अहंकार, १५०९६; बुद्धि...मन चित्त अहंकार १८०४९५, अंतःकरण पहा; परचित्तलक्षणाचा राऊ ५०१६२; भक्ति-चित्तगंगा १८०१२१६; चित्तक्षोभ १६०१९६; चित्तपण ६०३६७; चित्तवृत्ति-त्ती ३०१८३, ११०६२३, १२०१२२, १३०४९४, १६०८१, १७०११६, १७०१७२, १८०१२५५; चित्तहीन ९०१७७; दत्तचित्त ६०३८, १८०६२७; सुचित्त

१२०१७५. चित्ताथिला, चित्त असलेला, १८०१७११.

चित्र—(१) रेखांनीं, रंगांनीं बनविलेली आकृति, दगड किंवा मातीची आकृति पडौनि ठेलेयां भींति । चित्राची कीजतसे चांथी । १८०२६१. नाना मुग्धां पट्ट लपे । दाउनि चित्र ॥ १८०५४१. १२०२२४, १६०१३१, १८०५२९. चित्रिचें पाणी हुताशु १८०४४३; चित्रिचे सिंहाडे ११०४६९; चित्र उमटे ११०१८०, १५०४११; संसारचित्र उमटे ५०१५५; चित्रफल, जेणमातीचें बनविलेलें फळ, १३०४६९; अन्यथाज्ञानाचें चित्र १८०४५७; एणें आकारचित्रें ६०९९; आनंदचित्रिचें लेप ६०२५६; बाहिरि छायाचित्र नटि १८०१२९४; नादचित्रांचीं रूपडीं ६०२७६. (२) आश्चर्य. तो विषय न सेवी हें काह । चित्र पथ ॥ ५०१०४. चित्ररचना, हा पाठ चित्ररचना असा घ्यावा, आश्चर्यकारक रचना, ११०२६१.

चिंधी—कापडाचा फाडलेला तुकडा. अविद्येच्या चिंधिया १८०९११.

चिन्हणें—ओळख पटविणारी खूण असणें. पेसा चिन्ह चिन्हतु । देखसी तो चि मुगतु । ३०७४ (२). चिन्ह—तरि तो इहीं चिन्हीं जाणावा । जनियां (या) गा ॥ ४०९४, २०१३४, ३०७४ (१), १३०२००, १३०६१३, १३०६५४, १३०६७५, १३०७११, १३०७६१, १४०३६, १४०२०२, १४०२१२, १४०२३५, १४०२५२, १४०३१८, १६०२६२, १७०७५, १७०३०७, १८०६९२; चिन्हाचा उदो १४०२२५; चिन्हांचा नडनाचु १३०२१५; चिन्हांचें माहेर १३०३६६; चिन्हामाजि निवाडु ६०६१; चिन्ह जाणिजे २०२८८, १३०८३; चिन्हें उमटति १३०१८३; चतुर्विध चिन्ह १८०४९५, अंतःकरण पहा; ज्ञेयाचें चिन्ह १८०४६८, तामसाचें - १८०६०७, त्रिधा - , कर्म कर्ता ज्ञान यां तिहिचें, १८०६८६; दमाचें - १६०८७ ते १६०९२ पहा, निराशाचें - ३०६७ ते ३०७४ पहा, पूर्णाचें - २०३५३, प्राप्ताचें - ४०९१, ५०७०, मृत्युचें - १८०५६०; मृत्युचिन्हें ८०११९; राजसाचें चिन्ह १८०५३४ ते

१८.५४४ पहा; संतचिन्हें ६.१३९; संन्या-
सियाचें चिन्ह ५.१८; साई दोषाचें चिन्ह
१६.२५०, सं. वा. श. पहा; चिन्हसमुच्चय
१३.८५७; अचर्चाचिन्ह, अचर्चा चिन्ह असा
पाठ घ्यावा, १३.९९६; अज्ञानचिन्ह १३.७७९,
अज्ञान लक्षणें १३.६४१ ते १३.८५७ पहा;
ज्ञानचिन्हें १३.८४६, ज्ञान लक्षणें १३.१८३
ते १३.३१२ व १३.३३८ ते १३.६३१ पहा.

चिमुरा—चिमटीभर, तुकडा. जितिया मासाचे
चिमुरे । तोडिति जेथ ॥ १७.२५७.

चिमूटणे—चिमटा घेणें, आवळणें. ते वज्रासनें
चिमूटली । सावध होये ॥ ६.२२५.

चिर-रं—दीर्घकालपर्यंत. चिरस्थाइयांचिये
८.१५२; चिरं—चिरंजीवी ८.१५५; चिरंतन
२.९८.

चिरणें-चीरणें—फाडणें, आंखणें, रेखणें.
चिरणें—च्यान्ही आघाट चिरिले, चतुर्विध
सृष्टीची मर्यादा आंखून दिली, १३.४६; चिरिव,
रेखलेली, १८.३२५. चीरणें—परि तें कमलदल
चीरूं नेणे । १.२०२, अन्हांटे चीरिले, वेगवगळे
मार्ग आंखले, ७.१६५; त्वचा पाये चीरी
आलेयां हिं, सापाची कांत पायानें चुरगळली
तरीही, १६.१२५, ज्ञानदेवीतला पाठ 'त्वचा
पायें शिरीं हालेयां हि' अधिक चांगला वाटतो,
१६.१२६. चीरा—धोंडा, खडक. यरिझारे चीरा
पडे, येरझार्यांच्या मार्गांत धोंडा आडवा पडतो,
मार्ग बंद होतो, येरझारे संपतात, १२.१३५.

चिलसणें—किळस, वीट येणें. तें हिं सांघों
चिलसा । झनें तुम्हीं ॥ १७.१५२. चिलसी
१३.५७२, १६.४१५; चिलिसि घेंती ५.१२०.

चिवडणें—कुसकरणें, कालत्रणें. चिवडिली जैसी
धारी । १७.१५९.

चीप—लाकूड, दगड इत्यादिकांची पातळ कपची,
पाचर. चीप आतलि होती कंठि । १८.१५४२.

चुकणें-चूकणें—अपराध घडणें, साध्य न होणें,
अजाणतेपणें होणें, अपेक्षित कामांत कमजास्त होणें,
टळणें, टाळणें. चुकणें—विसरें आठवे तें कैसें ।
चुकौं आतां ॥ १८.१५९८, विसरण्याचा प्रयत्न
करणें हेंच ज्याचें स्मरण करण्यासारखें आहे,
त्यास आतां कसें चुकवितां येईल? न सहित

चुकणें किंवा चूकणें यांचीं रूपें चूकणें पुढें पहा.
अचुकें १८.१६४; चुकविणें १.२०९,
१.२३७ (२), ३.२३१, ३.२३२, १३.३१,
१८.१३२७; प्रयत्नेंसिं चुकविजे, शक्य तो
यत्न करून चुकवावें, १८.८६३; मातें चुकउनि
९.३०७. चूकणें—तो चूके तंवरी चुकवितां ।
वांचिजे कीं ॥ १.२३७(१), २.२५०, २.३४९,
३.८४, ३.१५३, ८.२५१, ९.१३३,
१३.११००, १८.१४६७, १८.१७६१;
न चुकती ८.१५०; न चुकावें १३.९५९;
न चुके—तें होणें मग न चुके । भलेतिया परीं ॥
८.७१, धात्रेया ही गेलेयां शरण । त्रिदोषिं न
चुके मरण । १६.२५३, ६.४२६, ११.३९७,
१४.२३८, १५.१८१, १८.३६३, १८.७११,
१८.९३८, १८.१११६; चूकलीं ज्ञानें,
दिशाभूल झालेलीं मतें, ९.२७३; चूकलेया
अपत्या ११.६५८, चूकलेयां त्यागाचें वेष्टें
१८.१३३; चूकौनि आला ७.१२४; चूकौनि
निषिद्धे वाटे पडे. १७.३९१; अचिरामार्गु
चूकलेयां ८.२४२; कर्तपंथा झनें चूकसि
६.५४; कर्माचा वेलु चूके १३.६८०; निगुति
चूके १८.१३०; मनोभावा न चूकिजे
१८.९०९; मातें चूकले ७.१०५, ७.१३७,
९.३२७, —चूकौनि ९.३४८; रसा येवों चूकलें
१७.१५५; वाचा प्राणासि चूकली ११.६५५;
वाटवधेया चूकले ७.१६९; विकारांचिया
झुलुआ चूकौनि ७.९५; वैकुंठा चूकलों
११.५४०. अचूक १४.१९८. चूकवणें—
पडण चूकवावेया पुरतें । ८.७०, संवचोर चूक-
वितां १३.३३६. चूकि—दोष, अमृता ही चूकि
ठेवी । १३.११५१, चूकी—सोये चूकी,
युक्तायुक्तता, १३.४५४.

चुंबणें—स्पर्श करणें, चाटणें, स्वाद घेणें. तरंगु
सर्वांगिं तोय चुंबी । १८.११४२. ५.१०६,
७.१८८. फल चुंबिजे ५.१३०, —ना चुंबितां
१५.५५; चुंबिजत ७.८४. अचुंबित, निश्चित-
पणें, कांहीं कमी न होतां, स्पर्श न होतां ५.७,
१०.९३, १२.१०४; अचुंबित शांति ४.१८७,
अचुंबितां २.२३२.

चुवुकलणें—बुचकळणें. ७.१८३.

चुभलणें—बुचकळणें, बुडविणें. कुंभ चुभल्लनि भरिले ९.१९०.

चुरुमुरें—झगझणीत, तिखट. आधि चि द्रव्ये चुरुमुरीं । १७.१४५.

चुल-चूल—तळव्यांत राहील एवढें, घोंटभर पाणी. चुल—चुलिं घेतलेयां १२.२६; चुलकिं. लहानशीं, थोडिशीं, ११.१३३, ज्ञानदेवी 'चलुकीं,' सुंदर, चमकणारीं, ११.१३३. चूल—एकिं चूलीं चि समुद्रा शोखिलें । १०.३६, ९.२३५; चूला ये, चूलभर मिळालें तर, १३.१०८४; चूलोदकें. अंजलिभर पाण्यानें, ९.१३; चूलु चूल, थोडें थोडें, १८.१६९३.

चूडा—मस्तक. चूडारत्न १४.३९७.

चूना—चुना. चूनेयांहुनु दासट १७.१३८.

चेइणें—जागें होणें. आणि जीव जेथ चेइले । तेथ निद्रितु जो ॥ २.३५४. कां चेउनि स्वप्ना येतां । जैसें होये ॥ १८.५२९. चेइला ५.४७, ९.२४५; ११.६४५, १३.४४, १४.३०१, १८.४०२, १८.४३३, -ली ११.६३९, -लें ९.१९; चेइलेपणीं १५.२१६; चेइलेनि १४.२८६; चेइलेया नंतरें ८.१५१, १८.११९५; चेइलेयां ९.६७, ९.३२८, ११.१८८, १५.५२६, १८.९६८, १८.११०४, १८.११३४, १८.१२००; चेउनि १८.११५२, -यां २.१३९, १८.११८५. चेइरें, जागृती, ज्ञानाचें चेइरें जालें १०.१०४, महानंदा - ११.२४२. चेअ, चेववणें पहा.

चेअ—जागृति, भान. ६.६९, ९.९३. झगटलें मानस चेअ नेवे ६.६३; स्वप्निचेया घाया अखदें चेअ १५.२३१, ज्ञानदेवी - 'स्वप्नीचेया भया वोखद चेवो' १५.२५४; चेअ...स्वप्न १८.३८५, १८.४०५. चेइणें पहा.

चेडा—पिशाच, क्षुद्र देवता. १७.९६.

चेंडू—खराचा, चिंध्यांचा गोळा. मग चंद्रु चेंडुवा लागि मागावा । ११.५७१. आतां चेंडुवें भुइ हाणिजे । हें नोहे तो हाता आणिजे । १६.९९.

चेंतणें—जागें होणें. ते निश्चित जेथ सुतले । चेंति चि ना ॥ ५.१४७. चेंत—जागा असलेला, चेंतू... निदेला ६.६५; निद्रितां...चेंतां १४.८९.

चेतन-ना—जागृति, सजीवत्व. चेतन—जो चेतनाचा चक्षु । ८.३३. चेतना, हालचाल करण्याची

शक्ति, प्राणशक्ति, भूतांमाझि स्वभावे । चेतना ते मीं ॥ १०.२०८. ७.२०, ८.२२६, १३.७५, १३.१३४, १३.१३७, १३.१४२, १५.३४१. चेतनेचें रूप १३.१३४ ते १३.१४२ पहा. देहीं अग्नि विण चेतना न थरे ८.२१२; श्लेष्माचां चिखलीं चेतना बुडौनि गेली ८.२१५; आद्यवा चेतनावर्ग, सर्व सजीव भूतसृष्टि, ८.२०८. अचेतन ८.९४; सचेतनें करी १३.१३९. चिंतामणि पहा.

चेतवणें—जागें करणें; हालविणें. संसर्गें चेतविजे लोहें । परि लोह चि आमक नोहे । १३.१११७. १३.१२२.

चेंपणें—दावणें, दडपणें. अग्नि नेणोनि राखोंडी । चेंपिलें पोली ॥ १८.१०४. दारही चेंपूं नये, स्पर्श करूं नये, ९.३२६. चेंपणीं, आग्रह, वळजवरी केल्यामुळें, ९.२०.

चेववणें—जागें करणें, प्रेरणा करणें. जैसा एकला जग चेववी । सहस्रकर ॥ ६.२०. थापटूनि चेववी । विरगतिते(तें) ॥ ६.१६९. चेतनेतें चेववी । ७.२०. निंदेली चेवउनि बेगिं ॥ १५.८५. ६.२२८, १८.१२९१. तुम्हीं चेवविलां ११.५२; निद्रितु चेवविलेयां १८.९८१; सुतले ते चेववावेया १७.१४९.

चेष्टणें—चलन वलन करणें, हालचाल करणें. जैसें चेष्टे सूत्राधीन । दारुयंत्र ॥ १.८१. तैसीं ईश्वरसत्तायोगें । चेष्टती भूतें ॥ १८.१३०२. १५.३५८ (२), १७.१२१, १८.६६३, १८.१३०३(२). चेष्टित—केलेलें, आचरलेलें, इंद्रियांचें चेष्टित ५.५७. चेष्टा—हालचाल, क्रिया, जे चेष्टा ते गुणाधीन । आपैसी असे ॥ ३.५३, जीउ गेलेयां आहे । चेष्टा देहिं ॥ १३.३००, ८.१८१, १८.३४०, १८.१३०३(१); बालकाची चेष्टा ५.५२; देहादिकिं चेष्टीं १८.४३३; करणी कीं चेष्टा १३.२३३; चेष्टाजात ४.११०, -मात्रें ९.३६०; बुद्धिचेष्टे, बुद्धीच्या व्यापारास, १६.२४९; भूतचेष्टा ३.१७९; लोक-चेष्टां ९.१३०, -ष्टि १५.३८५. स्वचेष्टा १८.७३८. चेष्टवणें—१३.१३९, १८.४२५, १८.१३०५; चेष्टवितें बल, क्रिया करविणारी शक्ति, ११.४६१; चेष्टवी ना चेष्टे १५.३५८(१).

चैतन्य—चलनशक्ति, प्राण, चिच्छक्ति, ब्रह्मरूप. शून्य जैसे गृह । कां चैतन्येवीण देह । ४.१९२. आप पर नाहिं । चैतन्या जैसा ॥ १२.१४३. चैतन्य चढे ना ॐहटे । चेष्टवी ना चेष्टे । १५.३५८. २.११०, २.१२६; २.१६९, २.१७७, २.३२८, ३.१०९, ३.२५१, ४.११४, ४.१७७, ६.२८०, ६.३२२, ६.३८५, ६.४८०, ७.१२३, ८.८४, १०.१५५, ११.६०, ११.३६२, ११.३७९, १४.२८५, १५.४५३, १६.४३, १६.११२, १६.३९८, १८.३२२. चैतन्या नांव क्षरु पुरुषु १५.४६०; अक्षरु पुरुषु... चैतन्य ते १५.४९१; चैतन्याचे आंगिक ५.१३९; चैतन्याचां कानीं १६.४६७; चैतन्याचिया पवली १३.३८६; चैतन्याचें प्रतिबिंब १८.३१९; चैतन्याची सत्ता १३.१३४; बुद्धिचें चैतन्य ६.२७५; जेयाचें मन चैतन्य जाले(लें) ५.३६; चैतन्या ईश्वरा ब्रह्मा १८.३८०; चैतन्यचक्रवर्तिची शोभा, कुंडलिनी, ६.२७२; चैतन्यतरुतलवटीं १३.३९६; चैतन्यनाथ २.१४४; चैतन्यशंभुचां माथां १५.५४५; जीवचैतन्य १५.४६८.

चैत्य—चइत्य पहा.

चैल—वस्त्र. सचैल करी, स्नान करून वस्त्रें बदलून शुद्ध होतो, १३.७०२.

चोख—उत्तम, स्वच्छ, शुद्ध, निर्मळ, स्पष्ट, प्रामाणिक. मग चोखु तरि भांडारी कीजे । १०.५१. चोखाचिये शुद्धि तोडणें । कीड चि जेविं ॥ १५.४३१. जें दीठी जरि चोख कीजे । तरि भलेतें चोख चि सुझे । १८.५२४. विवंचूं आतां चोख । चोखीं बोलीं ॥ १८.७६५. ९.५१३, १३.१७४, १३.१००३, १५.४०३, १६.४४, १६.१४६. चोख दक्षत्व १८.८६१, —बाह्य १३.४६५, —बुद्धि १३.६२७, —हृदय १३.४८०; चोखा मज्हाटिया १८.१७५८; साच आणि चोख १३.७९८; हें चोख हें मैल १६.२४८, हें मैल हें चोख १३.८६; चोख होउनि मौवाळ १६.११४; चोखाकीडाची बोली १७.४०४; चोखि—खी १६.२८३, १७.२२९, १८.७६६; चोखी अथवा माहारी १३.४७८; चोखें—चोखें आत्मप्रकाशें

५.१४४, —स्वयंप्रकाशें १०.७३; दर्पणाहिं हूनि चोखें १८.१५७४, वरिषाकालिं हिं — ६.१७४; लुगडीं चोखें होआविं १८.१४०.

चोखट—चोख पहा; सुंदर. २.२१३, ४.१५०, १०.१२६, १४.१९२, १५.२८८, १५.३१९, १५.४११, १७.३४५, १८.१०११, १८.१४५२, १८.१४९३, १८.१४९९, १८.१५२४. अति चोखट ६.१७१, —चों (चो)खटें ११.२१५; चोखट द्विजरत्न १७.२७३, —परब्रह्म १७.३९९, —मृगसेवडी ६.१८२, —सत्त्व १४.२१६; चोखट झाडूनु १८.३७; चोखटपणा ९.४२७; चोखटा आइकां १०.४४; चोखटें आत्मज्ञानें १५.३५८, —चंद्रकिरणें ५.१०६, —तपोवनें तीर्थें तटें १३.८२२, —तीर्थें तटें तपोवनें १३.६१०, —नामें १८.१३४८; चोखटे मानसीं ९.१८७. चोखटिव — आपुलिया चोखटिवां १५.५४६.

चोखड—चोखट पहा; अप्रतिम. व्याकरणिं चोखडा । १३.८३१. १.११२, २.११, ११.२३६, ११.४१३, १३.४६१, १३.५७९. चोखडा कलसु १८.१४९८; चोखडी कीर्त्ति १८.१३१५, —खोटि ६.२२४; अव्यभिचारें चोखडीं १५.५; आत्मज्ञानें—१८.१३४७; श्वेतचंद्रचोखडीं ११.१३६; आंगें चोखडें १७.५५; चोखडें ज्ञान १८.७०५, —रत्न ६.९३, —वाक्य १८.१३४३, —सामर्थ्य ४.१७१, —सात्विक-ज्ञान १८.५२६; चोखडेपणें १.९.

चोखालणें—केरकचरा काढून वेंचणें, निवडणें. जे तपोज्ञानीं चोखालले । ४.६४. ५.६२. चोखालत २.२३३; चोखालुती १०.२६३. चोखाल—शुद्ध, स्वच्छ, आंतु बाहिरि चोखाल । १२.१७९, ४.११४; चोखाल प्रतिबिंब ४.१७८; चोखालें सत्त्वे १७.३१६, १८.२०८; चोखाल निवडीति २.१२८; अतिचोखाल १५.२३७; चोखालपण १३.३६२.

चोज—कौतुक, चमत्कार. पाहा पां नवल कैसें चोज । ६.१२३. ११.२२५, ११.२९३, १३.९७४, १४.२८२. करविलेनि चोजें ११.१७; चोज करिति १५.५६३, —करुनि ९.६; चोजवाउलें करी, कौतुक वाटेल अशी चाल चालते,

१४.११२, ज्ञानदेवी — 'चोजपाउलें' १४.११३.
चोजवणें—जिज्ञासा उत्पन्न होणें, आश्चर्य वाटणें.
 रायाचें हृदय चोजवलें । ६.५. जैसा दिवसु जांतु
 किं एतु आहे । हें चोजवे नां (ना) ॥ १५.१२९.
 ११.३१९, ११.४०४. ज्ञानासि न चोजवें
 (वे) १५.१६; चोजविलिया प्रभा, चेतवलेल्या
 प्रकाशानें, १२.५१.

चोंढा-ढी—खळगा, खांचर. पाडित जन्ममृत्युचे
 चोंढे । ७.७४. चोंढी—चोंढिये पाथर गेला ।
 १३.५४८.

चोपि—घडी. चोपि लूसिली, घडी मोडली,
 ३.२४९.

चोवार—चवाठा. १०.२६१. चौवार, सं. वा.
 श. पहा.

चोरणें—अपहार करणें, न कळूं देतां काम करणें.
 जो इंद्रियांतें चोरुनु जेवी । तेयासी च फावे ॥
 ६.२३. पै सोनें चोरितां उंदिर । न ह्मणे थरविथर ।
 १८.५५१. १८.६६९. आस्था झनें चोरिसी,
 आस्था गमवूं नकोस, ११.६२१; पुढेलां...
 चोरिजे, डोळ्यासमोरची वस्तु चोरावी, १४.५;
 शेषाचे डोले चोरिले, शेषालाही दिसूं दिलें नाहीं,
 ११.११८. **चोर**—जरि चोरा सभा दाटे ।
 ७.९१, लपून कारभार करणारे उघड सभा

भरवणार नाहींत, अशक्य बावतीचें उदाहरण.
 चोरा वेव्हार दीधला । १३.७२७, ३.११२,
 १३.५८०, १४.३५९, १५.४०८, १६.२३८,
 १६.२८१, १७.२९१, १८.७२१;
 आंतुडलेया चोरा १६.२५८; चोरावरिचें
 धन १८.५७४; चोरांचिया वाटा ९.३१२;
 आत्मचोर १६.४४२, आत्मा (२) पहा;
 संवचोर पहा; चोरलां(ला), चोर, ६.७४.
चोरी—जालेया कामा नाहिं चोरी । १८.४३,
 उणीव या अर्थी. तरि उदैला दिनकर । चोरीसि
 (सि) थोंके अंधकार । १८.७३०, सूर्योदय, अंधकार
 व चोऱ्या थांबवतो, ९.५१५; चोरियेचें धन
 १६.३०३; चोरियेचां घ(ध)नीं उदारां होणें
 १७.२९४; शब्दब्रह्मासीं चोरी केली ११.४६.
चोहट—चवाठा. १०.२६१. चोहटांचेया बली
 १.२५०. सं. वा. श. पहा.

चौ—चार. या शब्दास जोडून, इतर शब्द सं. वा.
 श. त पहा.

च्युत—शब्दास जोडून. पडलेला, भ्रष्ट झालेला
 या अर्थी. अच्युत—अचलु मीं अच्युत ।
 १८.११८८. श्रीकृष्णाचें नांव, २.३७२; अच्युत
 पद २.२७९; जलदच्युता पाणियां १८.८८२;
 पदच्युत राजकुमार १.२६८; योगच्युत ६.४४६.

छ

छत्र—आच्छादन, आश्रय. व्याघ्राचें छत्र ८.१४४;
 छत्रचामर, राजचिन्हें, सर्वांत श्रेष्ठ या अर्थी,
 ९.४७१; एकछत्र, सार्वभौमत्व दाखविणारें,
 ९.२१६; छत्री, उन्ह पाऊस निवारण्याचें साधन,
 देवामार्गे छत्री धरतात त्यास उद्देशून, १३.४१६.

छंद—(१) वृत्त. अनुष्टुभादि छंदें । प्रबंधिं जियें
 विविधें ॥ १३.६८. गायत्रीछंद १०.२५९ (१);
 छंदांमाझि १०.२५९ (२). (२) नाद, उत्कट
 इच्छा. छंदसत्वे, छंदिष्टपणानें, खोडकर वृत्तीनें
 चेष्टा करून, १७.९३.

छाया—सावली, प्रतिबिंब. शस्त्रें हाणितलेयां छाया ।
 आंगीं न रुपे ॥ २.१४०. का(कां) रूप नव्हे वायां ।
 रूपा लागली छाया ॥ १३.९५५. हें रूप हे छाया ।
 पैल जल हे माया । १३.१०२५. ११.६१९

१४.१३२, १८.४५. रूपें विण छाया, जशी
 नसते, १८.१२५८; फूलीं फलीं छाया मूलीं
 पत्रीं १६.८५; फलफूलछायेचा आश्रयो
 १७.१८२; निजांगाची छाया ७.१५; छाया-
 चित्र, पडद्यावर पडलेलें छायेचें चित्र,
 १८.१२९४; अंगछाया १७.४६, अभ्र-
 ५.११३, आत्म-, स्वतःची छाया, १८.५२७,
 आत्मभ्रांति—१६.१०; घनछायेचिया जोडी,
 मेघाची सावली मिळालेली पाहून, १६.२२६.

छेदणें—तोडणें. छेदोनियां भवाश्चर्या । १५.२४१.
 सम्यग्ज्ञानें अज्ञान छेदीं १५.२२७; छेद (१)
 भोंक, छिद्र, फट, न्यून, २.१४५; छेदमेद
 सांडावे १७.२११. (२) तोडणें कापणें,
 शिरछेद १७.१६६.

ज

-ज—शब्दास जोड़ून. त्या त्या पासून उत्पन्न होणारें, जन्मास येणारें. पै अंडज स्वेदज । जारज उद्भिज । उमटति सहज । अवेव हे ॥ १४.९७. परि अर्धे तंव स्वेदज । जारजें उद्भिज मणिज । हे बुढौनि महाभुज । उठिति च्यान्हि ॥ १५.१४७. अज, जन्मरहित, मी अजुहि परि संभवें । प्रकृतियोगें ॥ ४.४३, १८.११८७; अजत्व ४.४९, ४.५७, १०.७३; अंडज १४.९७ (१); अधोक्षज १८.१५७१; अनुज १६.४६२, अनुजिनी—स्थैर्यताअनुजिनी १०.२५६; आत्मज, पैल इतर हा आत्मजु । ५.९२, १२.२०; आत्मजा, कुलिंची आत्मजा दीधली १६.८२; आत्मजेचां विलिं १२.१३१; उद्भिज १४.९७ (४), १४.१००, उद्भिज ६.४४, १५.१४७ (३); कर्मज ८.४५; जारज १४.९७ (३), १४.१०१, १५.१४७ (२); द्विज, ब्राह्मण किंवा ब्राह्मणक्षत्रिय वैश्य हे तिन्ही वर्ण, ३.१२०, ३.२१६, ५.९२, १६.९५, १६.१०३; द्विजोत्तम १७.२८८; द्विजद्वारा १७.३५७, -रत्न १७.२७३, -संग १८.८१९, -सेवा १८.८८०; पूर्वज २.१९७; मणिज, अंज्यांतून उत्पन्न झालेले, १४.९८, १५.१४७ (४); सहज पहा; स्वेदज १४.९७ (२), १४.९९, १५.१४७ (१); स्वेदजादिप्रभृती १३.९१२.

जग—पृथ्वी, विश्व, प्राणिमात्र, निर्मित वस्तु, लोक, लोकव्यवहार. तैसा मज एकाचा विस्तार । तें हें जग ॥ ९.६४. ह्यणौनि अकरा हीं राजां । एर जग यांचिया प्रजा । १०.९५. नाना लोक सकला । नांव जगु ॥ १३.१५३. तें चि ज्ञाताज्ञानज्ञेय । हें जें जगाचें बीजत्रय । १८.४५८. १.४६, १.४८, १.११०, १.११५(२), २.९६, २.१६०, २.१९८, २.२१३, २.२४२, २.३३३, ३.७५, ३.१५०, ३.१६१, ३.१८७, ३.२४४, ३.२६१, ४.५४, ४.५६, ४.९३, ४.१७३, ४.२१०, ५.३१, ५.७१, ५.८५, ५.११२, ५.१२४, ६.२०, ६.४३, ६.५२, ६.१२६, ६.३८८,

६.४०९, ७.२८, ७.११७, ७.१७२, ८.१६९(१), ९.६३, ९.१९९, ९.२०१, ९.२९८, ९.३५८, १०.१०२, १०.२९३, १०.२९६, ११.६, ११.११, ११.२०, ११.५१, ११.१४०, ११.१६६, ११.२३८, ११.३१३, ११.३१६, ११.३२१, ११.४१८, ११.४३१, ११.४५२, ११.४७५, ११.४९३, ११.४९९, ११.६०३, ११.६१२, ११.६८६, ११.६९१, १२.१६, १२.१६८, १२.२१७, १२.२३१, १२.२३२, १२.११२, १२.१९३, १२.३५५, १२.३५७(१), १२.६६०, १२.९५२, १२.११५४, १४.४, १४.७, १४.३३, १४.६५, १४.३९५, १५.१२, १५.३३, १५.२५० (१, २), १५.३०८, १५.४०३, १५.४५०, १५.४६१, १५.५१९, १५.५४२, १६.३७, १६.११३, १६.१६०, १६.१७३, १६.२२८(१, २), १६.२२९ (२), १६.३१०, १६.३४१, १६.३८७, १६.४२४, १६.४३७, १६.४४३, १६.४५९, १७.५, १७.४६, १७.८१, १७.८५, १७.१८७, १७.२४१, १८.२४, १८.१०७, १८.१३८, १८.२०५, १८.२२८, १८.२३६(१, २), १८.२४६, १८.२७८, १८.४३७, १८.५६०, १८.६१३, १८.६५६, १८.६८९, १८.८५६, १८.८६८, १८.८७१, १८.८७४, १८.९१२, १८.९२६ (१, २), १८.१०४७, १८.१०७० (पु०), १८.१३१५, १८.१४२०, १८.१४६२, १८.१४८०, १८.१५३७, १८.१६८४, १८.१७०८, १८.१७५२. जगिचेया अभिलाखा १८.६४६; जगाचें आंध्य १६.१९८; जगाचेनि आराध्यें ११.१६४; जगाची आर्त्ति ९.२३४; जग हें कर्माधीन ४.९१; जगाची खाई ११.४३५; जगाचेयां डोलेयां चि माझि ६.२९३; जगाचें जीवनसूत्र १८.१७८२; जगिं दादुगें अज्ञान १३.७७८; जगाचेनि देवें १८.७५९; जगाचा नाथु ९.२८४; जगा परौती १८.६८४, -परौतें १७.३६६; जगा पुरतें

११.९५, - पोसिता व्यवहार १८.१६२८; जगाचा प्रलयो संभूति ८.१६३; जगाचेनि प्राणें ९.२८७; जगा बापुडेया ११.३९५; जगाचा ही बापु १८.१३६२; जगाचें बीज, संकल्प, ९.२९१; जगासि वाढू १३.१७; जगावरि ३.२३७; जगाचा वैरी १८.७५६; जगाचें वोडें १८.१४६०; जगाचीं शुभाशुभें १०.२२५; जगाचें सांकडें ११.१०९; जगाची सुखपाहाट १६.२३८; जगेंसि सोथेरिक १३.३५७ (२); उन्मत्तें जगें १२.१६६; तातलेया जगा कारणें १८.१७६९; भरलेया जगा आंतु १८.१३५३; जगा चालिता, प्राणास उद्देशून, ९.२८२; जगीं तूकसि १८.१४९९; जगु थुंकील १३.५७१; जग चि धरिजे ७.२१; जगातें धिकरिति १६.३२६; जग निवविजे ९.२३२, - निववी १८.१४५४, १८.१७०२; जगें मानिजे १५.१३२; जगातें रक्षिलें १८.१७४४; जगा रुसति १६.४०४; जगा वोडवलिं ११.४३२; जगातें सलित ९.४९७; जग सूटो, लोकांस मुक्ति मिळो, १८.७१; जग चि होये जाये ५.७९ (२); अविद्या नाना जगें आरवों लागे १४.९५; आघवें जग जन्मे १६.३०८, - संहारो १८.४२९; जग चंद्राकेंसिं हारपे १५.२८२; जगाचां जिविं आहे ५.७९ (१); जगाचे डोले नागवी १८.६१५; जालें जग जेथ राहे ९.२७०; जालेनि जगें मी झांकें १४.१२२ (१); मियां जालेनि जगें मातें जाणिजे १०.६८; जगा धाकुटेयां होइजे, नम्रता आणावी, ९.३७४; जग परीतें सारुनि १४.१२६; जगा पुरे या रीती नांदतसे १३.४५३; जगातें भांडुकें ह्मणे १८.१३४; जग हें वेसजें पोसे ६.११०; जगु स्थिती आला (पु.) ११.४९६; जगा हांवे वाउनि १६.३८५; जगजेठी, जगांत श्रेष्ठ, १.११५ (१), ४.२; जगडंबर, विश्वविस्तार, देव मनुष्य स्थावर । या नांव किं जगडंबर । १८.२३७, १४.११५, १५.४७, १७.७२; जगत्त्व १४.१२२ (२); जगदल, जगांतील सर्व लोक, ११.४५४; जगपण ८.१६९ (२); जगत्रय १.४७; त्रिविध जग १८.२३६, सं. वा. श. पहा; जगस्पृहे, जग स्पृहे असा पाठ संभवतो,

१६.२२९ (१).

जगत्-त—शब्दास जोडून. जग पहा. जगदक्षर, जगांत नाश न पावणारें, ८.१५२; जगदखील-पालणा, सर्व जगास पाळणारा, १०.३; जगदंबा ६.२७२, १८.१६२०; जगदंबुदगर्भनभ १८.६, अंबु पहा; जगदादिकंद, १२.२३८, १७.३२६; जगदाभासमीषें, जग आहे असें दाखविण्याच्या निमित्तानें, १८.२५८; जगदीश्वर ४.१०; जगदुदरदोंदिल ११.६९०, उदर पहा; जगदुन्मीलनाविरला १८.४, उन्मीलन पहा; जगजनक १५.१८१; जगन्नाथ १०.१३३, १०.१६५, ११.५१७, १८.९०६; जगन्निवास २.२०; जगद्वंधु १७.१०; जगद्भ्रम १५.८२; जगद्रूप १७.८; जगत—त्रिजगती-तीं, त्रीजगती, सं. वा. श. पहा.

जंगम—हालवितां येणारें. १३.२२९. स्थावरां जंगमां ९.१२०, स्थावरजंगमा १८.१७०२. अजंगम, झाड, १३.२२७.

जचणें—मेहनत करणें, श्रम घेणें, टपून बसणें. कां वैरा वापिकेया । पुतृ जचे ॥ १३.५४०. मधुरसादोषें । मधुकरि जचें (चे) जैसैं । १३.७८५. १८.३१५. जचावें न लगे १८.१२२० (१); ये उपाइं जचिजे १८.१२२० (२); भोगा जचे १३.७०२; मृत्यु जचला १३.७४६; सूटिकिं जचे १८.१७५.

जड—(१) वजनदार, भारी. १८.१८३. (२) मंद. ३.१८. कर्मजड १४.२४०. (३) निर्जीव. जे जडातें जीववी । ७.२०. सजीवत्वाचा करी । उपेगु जडा ॥ १३.१४१. जडातें ही माजवी । १३.९८२. १५.३१३. जडपण ९.११५, अजड—जडाजड ८.९५, १३.१३७, १५.४०९. जाड पहा. .

जडणें—लागणें, ठाम बसणें. तरि ऊरु इया जघनेंसीं । जडूनि घाली (लीं) ॥ ६.१९२. ६.२३३. आंगीं जडति १.२२९; चित्त जडलें १८.१२६२; जीवीं जडले ३.२५०; जीवेंसीं जडौनि ठाके ३.२३२; भूमीसि जडली गमे १५.१३५; शुद्धी बुद्धि आपणयां जडली, बुद्धि शुद्ध झाली म्हणजे आपोआपच संलग्न होते, १८.१००६.

जण—प्रत्येक माणूस, व्यक्ति. चौदा जणाची ८.१५३.

जतन—सांभाळ, यत्न. अंतष्करणा जतन करिं ।
१३.५०२. २.३१०, ९.१३९, ९.२११,
१०.१२३, १३.२५०, १६.४५४, १७.८२,
१७.१०९, १८.१४६७. वाडजतन, संगोपन,
१६.५५; जतना—जतने लागि ९.४७७. वरील
कांहीं रूपें जतना शब्दाचीं असणें संभवतें.

जंत्र—मारक यंत्र. जंत्रांवरि चि मार । ११.३९०.

जन—माणूस, लोक, लोकव्यवहार. सुखदुःख वर्तते
जें जनीं । १०.८२. एवं मीं चि आघवें जन । जना
मीं चि जीवन । १५.३७८. ५.९८(२), ६.३९,
९.५५, १०.९४, १०.२५६, १०.२८४,
१२.२०७, १३.१३९, १३.१५४, १३.१९६,
१३.२५४, १५.४८२, १५.४९२, १६.२१६,
१६.२६२, १८.११७. जनाचेनि पाएरवे
६.१७२; आसुरीं जनीं १६.२८२; तिरिचेनि
जनें १८.४३९; जनांतें वंची १३.६५९;
जनामाजि ५.९८(१); जनार्दन १०.१७५;
जनपद, वस्तीचा प्रांत, ३.२३०, १३.६१२;
जनलीलाविलासें ११.१३०; निजजन, निज
पहा; पिंडुजनीं, शरीरापासून उत्पन्न होणारें,
पिंडु जनीं असा पाठ संभवतो, ६.२९६;
पुण्यजन १८.७४७; बंदिजन १८.१६५०;
ब्रह्मजन, ब्रह्म पहा; भक्तजन १८.१५०६;
योगीजन ४.१५८; दुर्जन, २.२०७, ६.३६१,
७.९०, ८.१४७; सजन, सजनाचेया राया
१४.९६; सजन १.३१, १.६५, ४.२१०,
६.३१, ९.४३३, ११.१५, १२.१७५,
१३.२९१, १६.४३७, १८.२७, १८.१४८९,
१८.१७६२, १८.१७७७; सजनाकरवि
४.५१; सजनवनचंदन १०.३; सुजन-चक्रवर्ती
१८.६८६; सौजन्य पहा; स्वजन, स्व पहा.

जन्म—जन्म देणें. जैसी मही हे उद्भिजें । जनी
अहंबुद्धिविण साहाजें । ६.४४. स्वज्ञानजनित,
स्वतःविषयींच्या (मिथ्या) ज्ञानापासून उद्भवलेलें,
१८.१५३२, ज्ञानदेवी — 'स्वाज्ञानजनितें'
१८.१५४४; जाततेन प्रसंगें, जन्मास येण्याच्या
वेळीं, १७.२१०; अजातपक्ष ११.६२४, पक्ष
पहा; अजातशत्रुतखवरां, ज्यांना कधीं शत्रु
(झाला) नाही अशा वृक्षांना, १३.२२८; जनक,
आदिजनक ११.५१६; जगजनकें १५.१८१;

जन्यजनकभावे १८.७४; जनकु...माता
१५.४५९; जननी १६.२१६; जननीजठर
१०.१२९; बापु जननी १८.१६२५.

जन्मणें—जन्मास येणें, उत्पन्न होणें, उद्भवणें,
निपजणें. जन्मलेया दिहें दिवसें । हों लागे काला-
चेया ऐसें । ९.५०७. १.२१४, २.९७,
२.१६४ (२), ४.३३, ४.१५२, ६.४४२,
६.४४६, ७.३६, ७.१६२, ९.१७१, ९.४३९,
९.४६८, ९.५०२, ९.५१०, ११.१४५,
११.१६८, ११.१७३, १३.३९४, १५.३१
(२), १६.२६७, १६.३१७, १६.४६१.
जन्मिजे २.२४६; जन्मलेपण १०.१३०; आघवें
जग जन्मे १६.३०८; कवण(णें) कें जन्मलें
२.१०६; कवणाचा कें जन्मला १०.६६;
जन्मलेयानि मोहर नाहिं, जन्मास आलेल्यांना
सरळ मार्ग नाही, ११.४१४; जन्मौनि मृत्यु
वेन्हीं १३.७०७; जन्मे नाशे ८.२४८; जन्मे ना
होए १५.२२३. जन्मविणें—जन्मवितेयां आंतु
१०.२२१. जन्म—पै गा जो इया परि । जन्में
चि जन्म निवारी । १३.५५१, तैसा गुणसंगमें ।
हा अजन्मा जन्में । पावतु ऐसा गमे । यन्हावि
नाहिं ॥ १३.१०१३ (२), ३.१३५, ४.४१,
६.४४९, ६.४५३, ६.४५४, ९.२६८,
१०.१५३, ११.५७५, १३.७२६, १३.९९८
(२), १८.६०८. जन्में अभ्यसिलेयाचें ८.२४१;
जन्माचिये आटी १३.१०५४; जन्मा आदीं
२.१६४ (१); जन्में जोडिलिये ८.२२९; जन्मा
नवल २.२५, ११.३०१; जन्माचा सांडोवा
१३.१६७; अतीतां जन्मांचें १३.५३६ (२);
आघवेआ जन्मां ६.४२८, आघवेनि जन्में
१०.१५०; कोडी एकी जन्म १५.३६४;
बहुतीं जन्मीं ६.४६९; शत एक जन्मां १५.३१
(१); कल्पादि जन्मा नांगवे ८.२५६; जन्माचा
कांडाला धरी १३.५३९; जन्मासवें श्रम गेले
९.४०० (२); जन्म गेलें १३.७३४, —जालें
१८.१४१८, —पूसलें, पुनर्जन्म नाहीसा केला,
९.४०० (१), —लाहे १४.२१७; जन्मांतर
३.२५, ९.४८, १३.५३६ (१), १७.६०,
१८.६५; जन्मांति १३.५४२; जन्मकर्म
३.१४१, ८.१७, ९.१५४, १०.१३५,

—कोडी १३.३२, १३.१०६७, —क्षय २.१३५, २.१५७, १४.५९, —दुःख १३.५३७, —फल १८.१७६३; जन्मलेयाचें फल ९.४१७; जन्माचें फल १८.१५१०; जन्मभूमि, भूमि पहा, —भोण १८.१२५७, —मरण ५.१२३, ९.६१, —मरणसमयीं १८.७०७; जन्म मृत्यु-त्यु, जन्ममृत्यु-त्यु २.१५८, ३.५७, ६.६८, ७.७४, १०.१८१, १३.४९, १३.६४, १३.५५२, १३.१००९, १३.१०९७, १६.४३८, १८.१००, १८.८२१; जन्म मृत्यु दुःखें १३.५३४; जन्म(न्ममृ)त्युचां १२.८७; जन्ममूल १८.१२८५, —मेलावे १६.३६९; जन्म वरि १५.१७१; जन्म वारा १७.४२६; जन्मवेगें १५.१८९; जन्मवेलि १८.१५२४; जन्मव्रती १४.२६८, १६.३२५; जन्मशत ७.१२६, ९.२०५, —मापें १३.३३; जन्मशाखा १५.१६७, १५.१९१, —सहस्र ६.४६३, १०.२३८, —स्थान १.२८, ११.५५४ (न्म); जन्म ना नीमणें ८.८६. अजन्मा—तेया अजन्माचें जन्म । १३.९९८ (१), १३.१०१३ (१); आजन्ममरणांतीं १४.१४५; कमलजन्मा, ब्रह्म-देव, ३.८७; पुनर्जन्म १६.५९; पूर्वजन्मिचें १७.७४; भयजन्म, हा पाठ जन्मभय असा घ्यावा, १८.६९८; जन्मजरामरण १४.३१३; जन्मजराजलदजाल, जन्म व वृद्धाप्य या मेघांचें जालें, १८.१; जन्मविनाश १०.८२; द्विजन्मे, ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, १८.८७९; मृत्युजन्में १८.१२६४; जन्मणें—माझें अजत्व जन्मणें । ४.५७.

जपणें—(१) काळजी घेणें, सांभाळ करणें. वर्णत्रय जपतां १७.३३५. (२) धार्मिक हेतूनें वारंवार उच्चारणें. जप—तैसा कानाचां महाद्वारीं । गीता जपु जेथ करी । १८.१५२३, १८.४५, १८.११७५; जपमीखें १८.१४५०; जपयज्ञ १०.२१३; जपहोम ६.४५३; कर्णजप १७.२९६; जयजपमंत्रें ९.२२५.

जय—(१) यश, कार्यसिद्धि. मनोजय १६.१८३, दुर्जय १८.१०६०. (२) देव, गुरु इत्यादिकांच्या स्तवनाच्या आरंभाचा उद्गार. जय स्वसंवेद्या । १.१. जय जय १४.२, १८.१ ते १८.१० पहा;

जयजयघोषकलरवें ११.३३१; जय जय सिद्धे १२.१, —स्वामीं ११.२५१; जयजपमंत्रें ९.२२५. —निजजयजितभजनीय, या पाठांत जय ऐवजीं जन असा पाठ घ्यावा, १८.९, निज पहा. जर—(१) ज्वर, ताप. जराचेनि आटोपें । रोगी भलेतैसें जल्मे । १६.३६३. ९.१४१. (२) संकेतवाचक अव्यय. १३.२९४, १८.५६७.

जरंग—जालें. मतिभ्रमाचा जरंगा ७.८३.

जरा—(१) म्हातारपण. १३.५५३, १३.७५२. जरामरण ७.१७०; जन्मजराजलदजाल १८.१, जन्मणें पहा; अजर १८.११८७. (२) थोडा. मदाचा तंव जरा आंगीं चढत १६.३२३, शान-देवींत — ‘मदाचा ताठा तंव जरा’, १६.३२५, असा पाठ आहे. येथें ताठा शब्द नाही, तो घातला तर अर्थ नीट लावतां येईल. आहे त्या पाठाचा अर्थ लावण्यासाठीं जरा चा अर्थ ज्वर असा घ्यावा.

जर्जर—पीडित, जीर्ण. अत्यंत दुःखें जर्जर । १.२७०. शतजर्जरे नावे रिगौनि, अत्यंत जुन्या, अनेक ठिकाणीं खिळखिळी झालेल्या नावेत वसून, ९.४८६.

जरि—संकेतवाचक अव्यय. जरि...तरि १३.८०९, १६.२९९, १८.१४०, १८.९२२.

जहिं-न्हीं-न्हैं—जरी, जरीही. हीं संकेतबोधक अव्ययें अनेक ठिकाणीं तहिं-न्हीं-न्हैं यांबरोबर आलीं आहेत. कांहीं उदाहरणें पहा. जहिं १८.३६६, —...तहिं ६.९८, १५.२७४, १५.५०९ व १५.५१०, १५.५६३; जन्हीं ४.१९३, ७.५५, ७.५८, १३.६१, १६.२१२, १७.१२८, १७.३४८, —...तरि १२.७४, —...तहिं १०.१४०, १५.२९१, —...तन्हीं १.६४, १.२३६, २.६६, २.१८३, २.१८४, २.२६२, २.२६८, २.३५७, ३.२२०, ४.२९ व ४.३०, ४.११७, ४.१७० व ४.१७१, ४.२०५, ७.१२९, ९.१४, ९.१६, ९.२५५, ९.३२९, ९.३४३ व ९.३४४, ९.४१४, ९.४१६, १०.७७, ११.३२, ११.६२२, १७.५२, १७.३२०, १८.१४५, १८.२७१, १८.४२०, १८.४३९ व १८.४४०, १८.९१९, १८.९२३, १८.११६३, १८.१४८७, व

१८.१४८८; जन्है ३.२१६ (१,२), ६.३३,
—...तरि ३.५४, —...तन्हि १.७६, २.१८१,
व २.१८२, २.२६०, ३.१७९, ४.९५, —...
तन्है १.२२६, ३.६०, ३.२१४, ३.२१९,
६.३५१, ९.५१० व ९.५११.

जल—पाणी. किं लवणें चिं (चि) जल विरे । २.१५.
रोहिणीने हाणिजे जल । ५.११५. बीज जलाची
जवलीक लाहे । ९.१०८. जलि जलें न सिंपे ।
सूर्यु जैसा ॥ १३.१०८८. हें असो जल तरंगा ।
नाहिं सिनानेपण जेवि गा । १५.५१९. कां जलें
विण कळोलां । होणें आहे ॥ १८.८११.
२.३, ३.७१ (१,२), ३.११७, ३.२०८,
५.५० (१,२), ५.९९ (१,२), ५.११०,
५.१३२ (१,२), ६.३८७, ७.६३ (१,२),
७.१३०, ७.१८९, ८.८३, ९.६६, ९.६७,
९.१०२, ९.१२२, ९.१३७, ९.१५३,
९.२५४ (१,२), ९.२८६ (१,२), ११.५५०,
१२.१५१, १२.२१८, १३.१७९, १३.२४६,
१३.३२४, १३.४००, १३.१०२५,
१३.१०७९, १३.१०८९, १४.२८७,
१५.११२, १५.३६७, १५.५२०, १६.१६७,
१६.२३९ (२), १७.३६३, १७.३७२,
१८.१६, १८.६९७, १८.११०१, १८.११६३,
१८.१२९७, १८.१३४१. जलाचा आभार
११.७९; जलिची प्रतिमा ९.१४९,— प्रतिभा
(मा) १८.१३५६ (१); जलाचे संघाट १३.३४९;
आशाढिचेनि जलें १३.५६६, आंसुवांचेनि —
१३.५५९; नेत्रिचें जल ९.५२७, रोहिणीचें —,
मृगजल, २.१२१, ७.२९; लवणाचे(चें) जल
होआवेया १८.७७२; व्योमिचा चंद्र जलीं
१४.३०७; जलें विण सागरु असे, पाण्या-
शिवाय समुद्र असतो काय? १३.२९३;
जलेंविण बुडलिति ३.२५१; जलें हीं जालितें
८.५७; जै(जै)सैं तप्तलोहौनि जला निगणें नाहिं
१५.२८७; मीना जलाचा जीवाला होए
१८.७०३; हातें बाबुली सारुनि जल देखिजे
११.७४; मातिया आणि जलें १३.४६३;
जलार्णव १४.३३१; जलाधारें, पाण्यामुळें,
४.९९; जलाशय, आशय पहा; जलकेलि
११.५८२; चलचर, चरणें पहा; जलत्याग,

त्यागणें पहा. जलद, मेघ, जलदच्युत
१८.८८२; जन्मजराजलदजाल १८.१, जन्मणें
पहा; नवजलदश्यामलें ११.१३५; जलधर, धरणें
पहा; जलनाशीं १८.१३५६ (२); जलापासिं
४.९५ (१); जलप्रवाह १०.२३७;—भेद
१८.५४३; जलामाजि ४.९५ (२); जलराशि
१०.२११; जलवाच्यबोध, पाणी म्हणून जो बोध
होतो, १६.१३८; जलवा(पा)रधी १४.१४६;
सकलजलसमृद्धी १३.३७१; जलशयनु
१०.२१; जलसेन, शेषशायी, ११.८४,
१३.३९२; आग्रहजल ११.५८, आनंद—,
आनंद पहा, गंगा—९.४५४, ११.४७८,
माया—७.९४ दधि—, दही व पाणी,
१८.९३७, देह—१४.३४८, प्रकाश—६.२८६,
मृगजल, मृग पहा. विषय—६.४२१, संकल्प
—७.६७, समुद्र—१.१५५, १६.२३९ (१),
समुद्रमहा—१५.३६९, सिंधु—९.१२३.
निर्जलिचा १३.३८०; सजल, आर्द्र, ओला,
दयायुक्त, २.७७, ८.२२७, ११.११३.

जलणें—पेटणें, भाजणें, पोळणें, मत्सर करणें,
नाश होणें. ऐसी जलों सरलेयां माया । जालितें
हीं जलें ॥ ८.५७. वर जलो हें जियालें । २.३६.
जलिनलें न विरुढे । १४.३५६. जैसा वन्हि काष्ट
जालीनियां । स्वयें जलें(ले) ॥ १५.४९३. जेधवां
कापुर जलों सेरे । १८.१२०५. १.२०८,
९.४३२, १०.७८, ११.३४९, ११.३७४,
१३.४६९, १३.४९६, १३.७१८, १३.८३२,
१६.१२०, १८.६१५, १८.६६०, १८.६८१,
१८.११०२. जलतिये आगी १३.७०५; जलतां
कुंडीं १७.९६; जलतेया गिरिचेया ११.४२०;
जलतें गोकुल १०.२६७; जलतां धरिं
१३.५१३, १३.५४७; जलतु वारा, जाळणारा,
११.४००; जलतें विख १२.६८; जलत—
जलत काढिलों, जळत असतांना, ११.६०; घर
जलत १३.७४०; जलतु—ते आघवे जलतु,
जळोत, १.२११; अंकुर जलौनि गोला
१६.३१४; आपण आंगें जले १८.६१५; इंधन
जलालेयां १८.४०४; कर्मफलें जलति
१४.३६३; कलुष जले १८.१५२३; कोल्हा
पोटीं जले १६.२३६; वणवा जलतसे ९.४८८;

स्थावरें जलति १३.६६०. जलणें, आगिचें
जलणें १६.२८६; जले ना विझे १६.७३; जलों
विझों १४.३५७. जालणें पहा.

जलंब—जळजळ, कफ, लाळ इ. तेयाचिया तोंडा ।
येर जलंबाचा लोंढा । १३.५६३.

जल्पणें—प्रौढी सांगणें, बडबडणें. हें बहू जें जें
जल्पिजेल । ५.१७२. १३.६३७. कवतिकें जल्पे
१३.६६१; रोगी भलेतैसें जल्पे १६.३६३;
वायां जल्पिजे ५.११४; अहंमतिचां जल्पवाडिं
७.१०३.

जंव—जेव्हां, जांपर्यंत, इतक्यांत. १८.३७३.
जंव मीं निहालीन १.१७०; जंव...
तंव १.१६३, ३.६३, ११.११२, ११.१७७,
११.२५७, ११.३१६ १८.१५१, १८.१६०२
व १८.१६०३; जंव...तंव तंव १६.३६८,
१८.१०९८, १८.१५८५; जंव जंव...तंव
तंव ९.५०६, १०.५८, १४.१४०, १८.१५४;
जंव जंव...जंव...जंव जंव...तंव तंव
१३.७४७ व १३.७४८; तंव...जंव २.२०२,
१८.४२३, १८.४९९, १८.१२४८,
१८.१२४९, १८.१२५०.

जवनीक—पडदा. किं मज चि आड ठेली । जवनीक
जैसी ॥ ७.६२. अविद्येची जवनीक ८.४०,
देहाची — ९.३५४, महां भूतांची — ६.३०६,
विश्वरूपाची — ११.६४७, स्थूल दृष्टिची —
११.१२१.

जवल—पारीं, स्वाधीन. जैसा आरिसा आलेयां
जवलां । १५.४१८. ११.५८, ११.६२४.
पाण्यां जवली १८.२७०; जवला असे २.७३,
—आला ११.११३, —आहे १०.१३९, — ठेवि —
जेल ९.३६८; जवलि केलेयां १८.६५२; जवलें
एईल ६.३८२; जवले होंते ९.४८०; जवलिलां,
जवळ असलेल्यांना, १७.२१६; जवलें दूरी
१३.९१०; जवलिक—लक्ष्मी येतुली जवलिक
४.८; जवलिक भोगावी ११.५८०; जवलिका
स्वराज्य यंतां जवलिके । १८.१०६६, ९.११५,
९.३७२; जवलिके चि १८.१२८९, —चि
१.१७५; अति जवलिकेचे १.२२४;
जवलिकेचें करणें ७.२१; आंगा जवलिके
१८.१६९८; दर्पणाचिया जवलिका

१३.१०१२; वृत्तिचिया जवलिका १८.८१८;
जवलीक, माझी जवलीक ९.३७४, — जाली
९.४२३, — पातले ७.१६९, — जोडे १०.१८३,
— घाडिली ११.५३३, — लाहे ९.१०८.

जाकलणें—ग्रासणें, आकलन करणें, व्यापणें;
कळवळणें. दीठि जाकलनि निगों पाए । ६.२६७.
मग जाकलिला ठेंकरें । तृप्तु जैसा ॥ १८.१७.
गुणातें जाकलूं सके १४.३६८; वोरसें जाकलि-
जत १४.६२; जाकलिलेपण १८.१३१८.

जागणें—जागें राहणें, जागें करणें, सावध राहणें.
जैसें निदलेयां जागिजे । १५.४०४. १६.४३१.

जागणां—सनिद्रा स्वप्न बुडे । जागणां जैसें ॥
१६.११०, जागणें—६.३५१, १५.४७४,
१५.४९६; जागता नरु १३.१००७; जागतेया
५.९३, —तें १४.३३९; जागतां—जागतां
असिजे ८.७२, — स्वप्नावस्थे जाए ११.१२०;
जागतिये दशे १३.७८; जागिनलेयां १८.२१३,
१८.१०९८; जागिनलेये वेले ९.१०३; जागों
ह्वाणे १८.१४७; कुंडलिणी जागौनि १८.१०३२;
पहुडल्यां हे जागे १४.८७; नीदे...जागणेया
१५.३९८; जागवणें—उभे जागवी १३.५०६;
विवेकु जागविजे १६.१०९. जागोवा, जागति,
जागें राहणें, खोलणें...जागोवा १६.३३८;
जागर—जागरु ना स्वप्न १४.७४; स्वप्न सुषुप्ति
जागर १५.५००; जागरस्वप्ने १८.१०९४;
स्वप्नजागर १५.४८४.

जागृति-ती—जाग्रति-ती—जागेपणा, सावध-
पणा. जागृति—जागृति उद्दीपे...नीद हारपे
१८.१०९८; जागृति स्वप्न १५.४८०, जागृति-
स्वप्नि १५.४८२; स्वप्न हान जागृति १५.८८;
जागृती—जैसी जागृती चि हेतु स्वप्ना । निद्रिता
होए ॥ १५.३९६. जाग्रति—जैसी स्वप्निचां बोहीं ।
जाग्रति न बुडे ॥ ७.५३, तरि स्वप्नैनि जाग्रति येतां ।
काये पाये दूखति पांडुसुता । कीं जाग्रते माझि
असतां । प्रवासु होए ॥ ९.१११, जाग्रदवस्थे प्रवेशे
९.११०; जाग्रती—स्वप्न जाग्रती...सुषुप्ती
१४.१९७.

जागेश्वर—जाग्रत, पावणारा ईश्वर. वेदु तो
जागेश्वर । ६.४४४. ११.५३५.

जांघा—मांडी. जांघा फाडुनि दीन्हली १०.२३६.

१८.१४८८; जन्हें ३.२१६ (१,२), ६.३३,
—...तरि ३.५४, —...तन्हीं १.७६, २.१८१,
व २.१८२, २.२६०, ३.१७९, ४.९५, —...
तन्हें १.२२६, ३.६०, ३.२१४, ३.२१९,
६.३५१, ९.५१० व ९.५११.

जल—पाणी. कि लवणें चिं (चि) जल विरे । २.१५.
रोहिणीतें ह्यणिजे जल । ५.११५. बीज जलाची
जवलीक लाहे । ९.१०८. जलें जलें न सिपे ।
सूर्यु जैसा ॥ १३.१०८८. हें असो जल तरंगा ।
नाहिं सिनानेपण जेविं गा । १५.५१९. कां जलें
विण कल्लोलां । होणें आहे ॥ १८.८११.
२.३, ३.७१ (१,२), ३.११७, ३.२०८,
५.५० (१,२), ५.९९ (१,२), ५.११०,
५.१३२ (१,२), ६.३८७, ७.६३ (१,२),
७.१३०, ७.१८९, ८.८३, ९.६६, ९.६७,
९.१०२, ९.१२२, ९.१३७, ९.१५३,
९.२५४ (१,२), ९.२८६ (१, २), ११.५५०,
१२.१५१, १२.२१८, १३.१७९, १३.२४६,
१३.३२४, १३.४००, १३.१०२५,
१३.१०७९, १३.१०८९, १४.२८७,
१५.११२, १५.३६७, १५.५२०, १६.१६७,
१६.२३९ (२), १७.३६३, १७.३७२,
१८.१६, १८.६९७, १८.११०१, १८.११६३,
१८.१२९७, १८.१३४१. जलाचा आभार
११.७९; जलिची प्रतिमा ९.१४९,— प्रतिभा
(मा) १८.१३५६ (१); जलाचे संघाट १३.३४९;
आशाढिचेनि जलें १३.५६६, आंसुवांचेनि —
१३.५५९; नेत्रिचें जल ९.५२७, रोहिणीचें —,
मृगजळ, २.१२१, ७.२९; लवणाचे (चें) जल
होआवेया १८.७७२; व्योमिचा चंद्र जलीं
१४.३०७; जलें विण सागरु असे, पाण्या-
शिवाय समुद्र असतो काय? १३.२९३;
जलेंविण बुडलिति ३.२५२; जलें हीं जालितें
८.५७; जैं (जै) सें तसलोहौनि जला निगणें नाहिं
१५.२८७; मीना जलाचा जीवाला होए
१८.७०३; हातें बाबुली सारुनि जल देखिजे
११.७४; मातिया आणि जलें १३.४६३;
जलार्णव १४.३३१; जलाधारें, पाण्यामुळें,
४.९९; जलाशय, आशय पहा; जलकेलि
११.५८२; चलचर, चरणें पहा; जलत्याग,

त्यागणें पहा. जलद, मेघ, जलदच्युत
१८.८८२; जन्मजराजलदजाल १८.१, जन्मणें
पहा; नवजलदश्यामलें ११.१३५; जलधर, धरणें
पहा; जलनाशीं १८.१३५६ (२); जलापासिं
४.९५ (१); जलप्रवाह १०.२३७; —भेद
१८.५४३; जलामाजि ४.९५ (२); जलराशि
१०.२११; जलवाच्यबोध, पाणी म्हणून जो बोध
होतो, १६.१३८; जलवा(पा)रधी १४.१४६;
सकलजलसमृद्धी १३.३७१; जलशयन
१०.२१; जलसेन, शेषशायी, ११.८४,
१३.३९२; आग्रहजल ११.५८, आनंद—,
आनंद पहा, गंगा—९.४५४, ११.४७८,
माया—७.९४ दधि—, दही व पाणी,
१८.९३७, देह—१४.३४८, प्रकाश—६.२८६,
मृगजल, मृग पहा. विषय—६.४२१, संकल्प
—७.६७, समुद्र—१.१५५, १६.२३९ (१),
समुद्रमहा—१५.३६९, सिंधु—९.१२३.
निर्जलिचा १३.३८०; सजल, आर्द्र, ओला,
दयायुक्त, २.७७, ८.२२७, ११.११३.

जलणें—पेटणें, भाजणें, पोळणें, मत्सर करणें,
नाश होणें. ऐसी जलों सरलेयां माया । जालितें
हीं जलें ॥ ८.५७. वर जलो हें जियालें । २.३६.
जलिनलें न विरुढे । १४.३५६. जैसा वन्हि काट
जालौनियां । स्वयें जलें (ले) ॥ १५.४९३. जेधवां
कापुरु जलों सरे । १८.१२०५. १.२०८,
९.४३२, १०.७८, ११.३४९, ११.३७४,
१३.४६९, १३.४९६, १३.७१८, १३.८३२,
१६.१२०, १८.६१५, १८.६६०, १८.६८१,
१८.११०२. जलतिये आगी १३.७०५; जलतां
कुंडीं १७.९६; जलतेया गिरिचेया ११.४२०;
जलतें गोकुल १०.२६७; जलतां घरिं
१३.५१३, १३.५४७; जलतु वारा, जाळणारा,
११.४००; जलतें विख १२.६८; जलत—
जलत काढिलों, जलत असतांना, ११.६०; घर
जलत १३.७४०; जलतु—ते आघवे जलतु,
जळोत, १.२११; अंकुरु जलौनि गेला
१६.३१४; आपण आंगें जले १८.६१५; इंधन
जलालेयां १८.४०४; कर्मफलें जलति
१४.३६३; कलुष जले १८.१५२३; कोल्हा
पोटीं जले १६.२३६; वणवा जलतसे ९.४८८;

स्थावरें जलति १३.६६०. जलणें, आगिचें
जलणें १६.२८६; जले ना विझे १६.७३; जलों
विझों १४.३५७. जालणें पहा.

जलंब—जळजळ, कफ, लाळ इ. तेयाचिया तोंडा ।
येर जलंबाचा लोंढा । १३.५६३.

जल्पणें—प्रौढी सांगणें, बडबडणें. हें बहू जें जें
जल्पिजेल । ५.१७२. १३.६३७. कवतिकें जल्पे
१३.६६१; रोमी भलेतैसें जल्पे १६.३६३;
वायां जल्पजे ५.११४; अहंमतिचां जल्पवादिं
७.१०३.

जंव—जेव्हां, जोंपर्यंत, इतक्यांत. १८.३७३.
जंव मीं निहालीन १.१७०; जंव...
तंव १.१६३, ३.६३, ११.११२, ११.१७७,
११.२५७, ११.३१६ १८.१५१, १८.१६०२
व १८.१६०३; जंव...तंव तंव १६.३६८,
१८.१०९८, १८.१५८५; जंव जंव...तंव
तंव ९.५०६, १०.५८, १४.१४०, १८.१५४;
जंव जंव...जंव...जंव जंव...तंव तंव
१३.७४७ व १३.७४८; तंव...जंव २.२०२,
१८.४२३, १८.४९९, १८.१२४८,
१८.१२४९, १८.१२५०.

जवनीक—पडदा. किं मज चि आड ठेली । जवनीक
जैसी ॥ ७.६२. अविद्येची जवनीक ८.४०,
देहाची — ९.३५४, महां भूतांची — ६.३०६,
विश्वरूपाची — ११.६४७, स्थूल दृष्टिची —
११.१२१.

जवल—पाशीं, स्वाधीन. जैसा आरिसा आलेयां
जवलां । १५.४१८. ११.५८, ११.६२४.
पाणियां जवली १८.२७०; जवला असे २.७३,
—आला ११.११३, —आहे १०.१३९, — ठेवि—
जैल ९.३६८; जवलि केलेयां १८.६५२; जवलें
एईल ६.३८२; जवले होंते ९.४८०; जवलिलां,
जवल असलेल्यांना, १७.२१६; जवलें दूरी
१३.९१०; जवलिक—लक्ष्मी येतुली जवलिक
४.८; जवलिक भोगावी ११.५८०; जवलिका
स्वराज्य यंतां जवलिके । १८.१०६६, ९.११५,
९.३७२; जवलिके चि १८.१२८९, —चि
१.१७५; अति जवलिकेचे १.२२४;
जवलिकेचें करणें ७.२१; आंगा जवलिके
१८.१६९८; दर्पणाचिया जवलिका

१३.१०१२; वृत्तिचिया जवलिका १८.८१८;
जवलीक, माझी जवलीक ९.३७४, — जाली
९.४२३, — पातले ७.१६९, — जोडे १०.१८३,
— धाडिली ११.५३३, — लाहे ९.१०८.

जाकलणें—आसणें, आकलन करणें, व्यापणें;
कळवळणें. दीठि जाकलून निगों पाए । ६.२६७.
मग जाकलिला ठेंकरें । तृप्तु जैसा ॥ १८.१७.
गुणातें जाकलूं सके १४.३६८; वोरसें जाकलि-
जत १४.६२; जाकलिलेपण १८.१३१८.

जागणें—जागें राहणें, जागें करणें, सावध राहणें.
जैसें निदलेयां जागिजे । १५.४०४. १६.४३१.
जागणां—सनिद्रा स्वप्न बुडे । जागणां जैसें ॥
१६.११०, जागणें—६.३५१, १५.४७४,
१५.४९६; जागता नरु १३.१००७; जागतेया
५.९३, — तें १४.३३९; जागतां—जागतां
असिजे ८.७२, — स्वप्नावस्थे जाए ११.१२०;
जागतिये दशे १३.७८; जागिनलेयां १८.२१३,
१८.१०९८; जागिनलेये वेले ९.१०३; जागों
ह्मणे १८.१४७; कुंडलिणी जागौनि १८.१०३२;
पहुडल्यां हे जागे १४.८७; नीदे...जागणेया
१५.३९८; जागवणें—उभे जागवी १३.५०६;
विवेकु जागविजे १६.१०९. जागोवा, जागृति,
जागें राहणें, खोलणें...जागोवा १६.३३८;
जागर—जागरु ना स्वप्न १४.७४; स्वप्न सुषुप्ति
जागर १५.५००; जागरस्वप्न १८.१०९४;
स्वप्नजागर १५.४८४.

जागृति-ती—जाग्रति-ती—जागेपणा, सावध-
पणा. जागृति—जागृति उद्दीपे...नीद हारपे
१८.१०९८; जागृति स्वप्न १५.४८०, जागृति-
स्वप्न १५.४८२; स्वप्न हान जागृति १५.८८;
जागृती—जैसी जागृती चि हेतु स्वप्ना । निद्रिता
होए ॥ १५.३९६. जाग्रति—जैसी स्वप्निचां डोहीं ।
जाग्रति न बुडे ॥ ७.५३, तरि स्वप्नौनि जाग्रति थेंतां ।
काथे पाये दूखति पांडुसुता । कीं जाग्रते माझि
असतां । प्रवासु होए ॥ ९.१११, जाग्रदवस्थे प्रवेशे
९.११०; जाग्रती—स्वप्न जाग्रती...सुषुप्ती
१४.१९७.

जागेश्वर—जाग्रत, पावणारा ईश्वर. वेदु तो
जागेश्वर । ६.४४४: ११.५३५.

जांघा—मांडी. जांघा फाडूनि दीन्हली १०.२३६.

जाचणें—श्रम घेणें, कष्टविणें. कोशकारु जैसा ।

जाचिनला ॥ १६.२८०. इंद्रियें जाचूनियां

१८.९४३; उपाइं जाचतेया १५.२३०; जाच—

जाचुकां, जाचु कां असा पाठ घ्यावा, कष्ट कां,

१८.१८८, ज्ञानदेवी—‘जाचूं कां’ १८.१९०.

जाड—अवघड, कठीण, दृढ, भरीव. जाड ७.७७,

—बांधलें, सुदृढ झालें, ७.८२; जाड्य, सुस्ती,

सर्वेद्रियां जाड्य । मना माझि मौढ्य । १४.१७८,

जाड्याचिया कीटा १७.२०८; जाड्यें विण रसु,

मांघ आल्याशिवाय शरीरपोषक रस मिळतो,

१७.२२७.

जाणणें—कळणें, समजणें, उमजणें, ओळखणें,

खात्री असणें; या क्रियापदाचे कांहीं उपयोग

खाली दिले आहेत. परि तें जाणणें वि जाणणेयां

आड । रिगौनि ठाके ॥ ९.१४४. एक जाणौनि बोलति ।

एक ठायें ठाळ जाणति । एक जाणौनियां हारपति ।

सिहाणेपणें पै ॥ १०.३३. जाणणेनि चि विपरीतें ।

जें जें काहिं जाणिजतें । १५.४४९. ऐसें जाणणेन

विण उरलें । जाणतें जें ॥ १५.४९४. न जाणतां न

जाणणें । जाणावें उरे ॥ १८.५३०(२). जाणिवे

नेणिव नेणौनि । जाणिजे तो ॥ १८.१२०८(२).

१.६०(णे), १.११३, १.१४०, १.२६२,

२.५२, २.५८, २.१३०, २.१५१, २.१६८,

२.२५८, २.२७३, २.२८२, २.३००,

२.३४२, ३.१३३(१, २), ३.१४०, ३.१५६,

३.१६१, ३.१६५, ३.२२८, ४.५७, ४.७६,

४.९४, ४.१५५, ४.१८३(१), ४.२१४,

५.१८, ५.२०, ५.२६, ५.४२, ५.५९,

५.६३, ५.६९, ५.१३६, ५.१४८, ६.९६,

६.१६०, ६.१७५, ६.२७७, ६.२८८,

६.३४०, ६.३९३, ७.२, ७.३, ७.४४,

७.५१, ७.११४, ७.११५, ७.१८८,

८.११, ८.३५, ८.५३, ८.५४, ८.५८,

८.९०, ८.१८९, ८.२२३, ८.२३४,

९.१४३, ९.२१९, ९.२४४, ९.२५१,

९.२५२(२), ९.३६०, ९.४०४, १०.७९,

१०.१६०, १०.१६१, १०.१६४, १०.२०१,

१०.२०८, १०.२४३, १०.२८१, १०.२८२,

१०.२८३, १०.३०२, ११.९०, ११.९२,

११.३०४, ११.४५१, १२.११०, १२.११८,

१२.१६४, १२.२१४, १३.८(णे), १३.२७,
१३.३६, १३.८९, १३.१४९, १३.२०१,
१३.२१५, १३.२१६, १३.२३८, १३.२४८,
१३.२९५, १३.३२९, १३.३६७, १३.३८३,
१३.४७८, १३.४८२, १३.४९९, १३.५१०,
१३.५६३, १३.५८५, १३.६१२, १३.६४९,
१३.६५७, १३.६५९, १३.६८२, १३.७००,
१३.७११, १३.७४१, १३.७६९, १३.८२१,
१३.८२६, १३.८३०, १३.८३५, १३.८४०,
१३.८४१, १३.८५७, १३.९०५, १३.९४०,
१३.९४६, १३.९५६, १३.९५७, १३.९६२,
१३.९६६, १३.९६९, १३.१०२४,
१३.१०४९, १३.१०८८, १३.१११६,
१४.८०, १४.१२९, १४.१४३, १४.२६४,
१४.२९८, १४.३२३, १५.१४२, १५.२०४,
१५.२१६, १५.२६४, १५.२७५, १५.३१८,
१५.३५७, १५.३५८, १५.४००, १५.४५७,
१५.४६८, १५.५२५, १५.५६१, १६.५६,
१६.५७, १६.६२, १६.६६, १६.७२,
१६.७३, १६.९२, १६.९८, १६.१०५,
१६.११३, १६.१४२, १६.१५२, १६.१५३,
१६.१६१, १६.१६६, १६.१९५, १६.२०४,
१६.२१२, १६.२२१, १६.२४०, १६.२४३,
१६.२६३, १६.२९२, १६.३६३, १६.४२२,
१६.४२८, १७.१७, १७.७१, १७.७४,
(१, २, ३), १७.८०, १७.१३०, १७.१६५,
१७.१६६, १७.१८३, १७.२२२, १७.२३६,
१७.३५६, १७.३७२, १७.३८२,
१७.३८७, १७.३९०, १७.३९७, १७.४०२,
१८.१२, १८.५६, १८.७५, १८.८७,
१८.११०, १८.१२०, १८.१४४, १८.२१२,
१८.२६९, १८.२८९, १८.३१९, १८.३२८,
१८.३४१, १८.३४९, १८.३७४, १८.३९३,
१८.४१०, १८.४३६, १८.४५८, १८.४६३,
१८.४७४, १८.४९६, १८.४९७, १८.५३२,
१८.५६१, १८.५७८, १८.६०७, १८.६२३,
१८.७०५, १८.७११, १८.७१४, १८.७१७,
१८.७२०, १८.७२५, १८.७२६, १८.७५९,
१८.७६४, १८.८०६, १८.८१३, १८.८२७,
१८.८४१, १८.८४२, १८.८४५, १८.८४८,

१८.९६९, १८.१०८४, १८.११३९,
 १८.११९४ (१,३), १८.११९८, १८.१२६३,
 १८.१३२९ (१), १८.१३३७, १८.१३८९,
 १८.१४०७, १८.१४१५, १८.१४२९,
 १८.१४३५, १८.१४४६, १८.१४५१,
 १८.१४५६, १८.१४९०, १८.१४९४,
 १८.१५४७, १८.१५७०, १८.१५८०,
 १८.१६२८, १८.१६६३, १८.१७४३,
 १८.१७४४. जाण, तूं जाण, १३.११११,
 १७.१९७ (२); जाणां, तुम्हीं जाणावें,
 ११.४२१; जाणत सांते ८.६७; जाणतु
 असें १५.४०५ (१), जाणतसे १७.३०६;
 जाणतसों १७.४९; जाणतु आहासि
 ९.२२८; जाणतां सोपारें ८.२०२;
 न जाणतां १८.५३० (१); जाणतासि
 १८.५१३; जाणावां(वा) १०.२१६; जाणवें—
 येवविधु मीं जाणवें । ११.६८१ (१), जाणवें(वे)
 ११.५०३, १३.७७९; जाणसील १८.२७६;
 जाणावी १५.३६६; जाणावें १३.९०९,
 १३.१११६, जाणावें लागे १.२३६, ४.८८;
 जाणावेया ७.१०७, १०.७०, १२.२८,
 १३.८५९, १३.१०४१, १५.३९३, —चिया
 ७.१९१; जाणिजति-ती १३.१०१, १४.१२,
 —तें १५.४४९ (२), —सि ८.५, १०.१५९
 (१); जाणिजे ६.४६०, १३.८३, १३.१७८;
 नेणतां जाणिजे १५.२४५; नेणिवां जाणिजे
 १६.१९; जाणिजो १३.५०९; जाणि
 -णी-तला-ली-लें ४.१८३ (२), ५.१६१,
 ५.१६२, १०.१८९ (२), ११.५५४,
 १२.३३, १५.५३०, १७.४०८; जाणितलां
 ११.६८१ (२); जाणितलियां १५.५५१;
 जाणितलेया वरौतें १३.८६२ (१), —साठिं
 १३.८६३, —चि साठीं १०.१८९ (१); जाणि-
 तलेयां ९.१५३; जाणीतलासी १०.१३५; जाणे,
 जाणतो, १०.७८, १५.५२८ (१), १६.१५७,
 १८.११७९ (णे), १८.११९७ (२); नेणे...
 जाणे ९.४४३ (२); जाणें(णे) काइ ११.४३४;
 जाणे ना जो १३.७८७; जाणें, जाणतो, ७.१०,
 ९.३९१, ११.३७७, १७.१७; जाणें २.१३३,
 २.२७१, २.२९३, २.३०३, २.३२२,

२.३५२, २.३५५, ३.३४, ३.१२९, ३.१९३,
 ३.२१२, ५.९५, ६.१०१, ७.४३, ८.२२१,
 ९.६५, ९.२४०, १०.७४, १३.९८,
 १३.१३२, १५.४७, १५.६२, १५.१७२,
 १५.१७४, १५.४९१, १६.१८४, १६.२३४;
 जाणों, (१) जाणतो, ११.९८, १३.६,
 १३.६०; (२) जाणों आला, कळून
 आला, १३.१८२, जाणण्यासाठीं आला,
 १५.३९७, —येईल, जाणतां येईल, २.३५६;
 (३) जाणावें, केवि जाणों ६.४२७,
 कैसें—११.५३६; (४) जणूं काय, ५.१७१,
 १७.११, १८.५४४; जाणोनियां ४.८१;
 जाणौनि २.५१, २.७२, ६.२९२, ६.३५९,
 १३.८६०, १५.५२८ (२), —यां १०.१३,
 १८.४८; जाणणें—पैं बुद्धिचां आंगीं जाणणें ।
 ७.२१, ६.९९, ६.३१८, ८.१८४, ९.४३६,
 १०.११३, १०.१६३, १०.२८८, १०.२९२,
 ११.५७७, १२.१४९, १३.१०, १३.३५७,
 १३.६१९, १३.८६२ (२, ३), १४.३४५,
 १६.२४, १७.३४२, १७.४३०, १८.३२७,
 १८.५७५, १८.८४२, १८.११९४ (२);
 नेणणें...जाणणें १५.२५०, १८.९७१,
 १८.९७६; नेणिवां जाणणें १५.५०७; जाणणेनि
 विण ९.२६१; जाणणेनि विपरीतें १५.४४९
 (१), जाणणेया ९.४७; जाणणेयां ८.१०० (१),
 जाणणेयांचा चेअ ९.९३, —ची राति १६.२७९,
 —सि लाणि ८.९८; जाणणेयांचिया वाटा
 ९.२७२. जाणता—जाणणारा, २.१९, २.९२,
 १५.१०९, १५.१४०, १५.४०३, १५.४०५
 (२), १८.१२५, १८.१३२९ (२); जाणते जाले
 २.२१३, ४.१८; जाणतें—सर्वत्र जें जाणतें
 ५.६०; जाणतेन—जाणतेन गुरु भजिजे । जेणें
 कृतकार्यो होईजे । १.२५, ३.१५५, ३.१९८,
 जाणते न हा पाठ जाणतेन असा घ्यावा २.२०२;
 जीविचें जाणतेया ११.५८९; जाणावें, ज्ञेय
 विषय, जाणण्यास योग्य, १८.५३० (३); सुजाण
 १८.१४८५; जाणां, जाणणारांस, तन्हीं जाणां
 नेणां सकलां । हा कर्मयोग किर पांजला । ५.१६,
 जाणांचिण् आणितें रिझवितील ६.४९२;
 जाणिव—किं आपुलिये जाणिवेची कला वाढवी ।

९.३१, ७.१९८, ८.१९२, ११.६९३,
१८.११९७ (१), १८.१२०८ (१); जाणिवेचा
उदो ९.२६४; जाणिवेचिया आयणी २.१२९;
जाणिवेचिये उमों ७.१७६; जाणिवेची खाणि
८.९८; जाणिवेचे डोले ७.४; जाणिवेचां
डोहीं ७.८०; जाणिवेचेनि बलें ९.३६६; जाणि-
वेची सोए १८.६२०; जाणिवेचें कीरु सरलें
३.१४; ज्ञानाची जाणिव ६.३७२; जाणिवा
जाणति ९.२५२ (१), —जाणिजसि १०.१५९
(१), —जाणे ९.४४३ (१); जाणीव ७.५,
९.३६४, १८.५६३. जाणवणें ३.१६, ५.३१,
११.३१५, १३.८४०, १५.३९; जाणवेना
११.१७०; जाणवलेपण—तेवि जाणणेयां जें
आकललें । तें जाणवलेपण चि उमाणलें । ८.१००
(२); जाणावलें ९.१९, ज्ञानदेवी—‘जाणवलें’.
जाणें—पुढें सरणें, घडणें, नाश होणें, संपणें, या
व इतर अर्थी या क्रियापदाचे अनेक उपयोग
केले आहेत, त्यांपैकीं कांहीं दिले आहेत.
तुज सांघें काय जालें । २.७. जालेनि जगें मी झांकें ।
तरि जगत्वे कोणु फांके । १४.१२२. नूठी नि
धुवा जावों । तैसें जालें ॥ १८.४१८. परि वृष्टि
वायां जाए । जाली तेथ ॥ १८.१४८२. दुरिताचें
तिमिर जाऊ । १८.१७७४. जा—जैसा रंकु
भ्रमला । ह्मणे जा रे मी राऊ आलां । १४.८३.
बोलौनि जाइजति १.१०४; लया जायिजे
१६.१८; वेलु जाइजे ११.१६२ (२); सूर्यासवें
जाइजे, सूर्याची उपासना करावी, १३.६०७;
हारि जाइ(इ)जे, ताब्यांत जावें, १८.२२५;
होउनि जाइजे २.३०८; होइजे जाइजे १५.३४८;
गांवा जाइजो ७.२०४; जाइल, संपेल,
१३.५७५, जाइल—जाईल, उपेगा—६.२६,
काजें विण—१३.२३, भाऊ तूज—तुला असें
वाटेल, ९.४२१, वायां—८.२४१, वायाणें
होउनि—१८.१४०५, बेखासें—, विरुद्ध होईल,
१३.७९७, शेफी—१.२१२, सिद्धी—३.९८,
३.१९९; क्षया जाउनि २.१०४; तिजेयाची
मातु जाउनि १८.१३५३; कर्म आणि
कर्ता हें जाउनियां १८.११६८; दृश्य
जाउनियां १८.११५१; जाए—अभेदबोध
जाए ९.९४, आकारजात अज्ञानि वेलें—

१५.१५१, उपेगा—१६.८६, एकांता
जात—१३.१९८, जलतु—१३.७१८,
जिरतां जें—१८.१२०२ (१), जिरौनि—९.५०५,
बालकत्व निगौनि—१८.४०४, भाष—
१८.१२०४, अमु—, भ्रम होतो, १३.१९६ (२);
लाभा—१५.५०९, विकोपिं—१५.२३०, समु
होऊनि—१८.१०८८, जाए...होए १५.१२९
(१); जाये—उपेगा जाये २.६७, कल्पकोडी—
१७.५९, जीवीं ऐसें हान—, असें वाटत
असेल, ८.११८, दीठि—१३.५७७, देह—
१४.२५६, न वचावें तेथ—१३.७७३,
नासत—१५.११३, बरलु—१.१९०, बुद्धि—
६.४५७, भाक—६.३०१, भावो—६.१७,
लया—८.१६२, वांझ—१७.२५१, वीत—
१८.२५२, सरकटीतु—१३.७७०, सरौनि—
९.२४३; जाऊ—कोडी एकी जन्म जाऊ
१५.३६४, जीउ—, गेला तरी, १३.२०२,
पाताला—, जाईना कां, १४.१८२; जाऊं—
हों—, उत्पत्ति लय, ११.२८२, पाप न—
१८.७५२, सांघों—११.७८; जाओं नेंदिजे
१६.९७, —नेंदी ७.४६; फावा जावों लागे
७.१८६; जावो(वों) न ल्हाये ११.३८८;
येवों जावों १८.६७१; जात—आणि जात चि
मध्ये उरलें । दीसे जैसें ॥ २.१५४, जातखेऊं
१३.६०१, जात खेओ ९.७२; एकांता जात
जाए १३.१९८; जांत—वारेनि जांत नोहे,
वान्यानें उडत जात आहे कीं काय?, १३.१९६
(१); जांत जांत ११.४४९; तोंडिं जातसे
१३.७२९; जाता—तां—जांतां, पाऊं जांतां
१८.५३३, मागें—२.२२३; वाटे जाता,
जाणारा, १३.५९६, वांटे जांता, जाणारा,
१३.३५, ज्ञानदेवी—‘जाता’ पाठ अधिक बरा
आहे, वाटे जांतां, जात असतां, १४.१८७,
१४.३३५; झोंपिं जांतां १४.१८५; वाटे जांतां
१३.५९३; जाति—बालें मुसिं जाति, मूर्च्छित
होतात, १३.५७२, डोले—, दृष्टि जाते,
१३.७६७; जांति—भोकसे जांति, नाश होतो,
१८.७८०; लया—१३.९६, वायाणी—
१०.१४५; जांतिये—आयुष्य जांतिये वेले,
मरणसमयीं, १६.२५७; जांते जीवित

१६.१५५; जांतु किं एतु १५.१२९ (२); जाला-ली-लें—आगली जाली, भर पडली, १६.३२३; आगि जाला तरि, विस्तव जरी झाला तरी, जाळण्याचें सामर्थ्य असलें तरी, १३.५८४; आयुष्य जालें, जगावयास मिळालें, ९.४७५; उदकीं जाली, तयार झाली, ७.५९; कर्म ब्र(ब्र)ह्माकारं जालें १७.३७१; काइ जालें ११.१६२ (१); कां जाला, उत्तम गतीला पोहोचला, १८.९५०; मी जालां १०.१२९; कुमारी जाली, जन्मास आली, ७.१६१; चंद्रीं जाला, चंद्रावर जरी असला, १८.२७१, तापसु ही—१८.१४७७, कैलें जालें ११.३९५; दीपजात जालें आहे १८.९१२; दोन्हीं जालीं, एकत्र आलीं, १७.२६७; परिमलु मरगजा जाला, विशेष गुण शोभतो या अर्थी, ११.५९१; पारंगत जाले २.२७७; पोटीं गुण जाले १३.३८; बोलता जाला ३.२६८, भरवसा—६.१५०; भांडें जालें, तयार झालें, १८.४२४; सत्ता चांग जाली, परिणामकारक झाली, १४.११४; वाओ जालें ९.९३, सर्वात्मक जें ब्रह्म—१७.३८०, संहारतेज—, प्रकाशलें, ११.३५३; हे जाले, हे असले तरी, ७.५३; जालें जग, निर्माण झालेलें जग, ९.२७०; एआ जालेआ मानसा ६.४२२; परगुणें जालेयां १४.२१४, फुडें जालेयां, स्पष्ट झाल्यावर, १३.६५२; जालिया—कला येथोनि जालिया। १३.९८८; जालिये—जालिये प्रतीतीचेनि माजें १०.१५७, प्रतीती जालिये वांचूनि १३.१०८५; जालेन सुखें १५.७१; जालेनि—जालेनि विकारक्षोभें १४.९३; तुवां जालेनि ११.५५७; जालेयाचेनि आनंदें १८.५८९; मी चि जालों ६.४८१; जालेपण—नाना लवण तोय होए। मग क्षारता तोयत्वे राहे। तें किं जिरतां जें जाए। जालेपण तें ॥ १८.१२०२ (२), ६.१४२; जालेपणें ८.१७, १०.१११, १३.१२९, १३.१००८, १५.२७०, १८.३८४, १८.११६२ (१), १८.११७२. जाणें १.२५१, ६.४१, ६.८३, १८.४७२; एणें जाणें—आकाशा एणें जाणें। होये काइ ॥ १८.९८३, १५.३४०, १८.११६२; एणेंजाणें

६.४७८; सत्वीं जाणें १४.२१५; होणें जाणें ४.४४, १५.१२०; जाणेयांचा ११.६६१, हा पाठ जीणेयांचा असा घ्यावा, जिणें-जीणें पहा; होत जात-जांत २.१००, २.१७८, ७.७४, १३.९१८, १७.६०; तरंग तरि होत जाते ८.१७५; होतां जातां, जन्मास येतांना व मरतांना, १५.३५५, कांहीं घडतांना व मोडतांना १८.१३७२; होति जाति १३.११११; होती जाती १३.१११०; होतें जालें ६.२७५; होतु जांतु १५.१३८; यावाजावा १४.३३७; येवां जावों १८.६७१; होतें जातें १३.१५९, होतें जातें १५.३५७; होतियांजातियां जीवां ८.२२; होये जाये २.१०२, ५.७९, १३.१०१८; जाला होतां ९.२४५; जावें १३.२५८; जाणें या क्रियापदाचीं गेला-ली-लें व इतर कांहीं रूपें—गेला ऐसें बोभाति १५.३४३(१), अध्यात्मिक खरपें गेलें ६.४८७; उपेगा गेला १८.५७२; चित्त तरि गेलें आहे १४.२५१; जलौनि गेला १६.३१४; तेथ गेलें, तेथें गेलें असतां, १६.४१४; तोंडीं गेले ७.८१; दीवा गेला, विझला, ७.१३६; देहोनु गेला १५.३३९; नेणणें जें गेलें १८.९७१; पंकिं गेला, रुतला, १३.७८२; फावा गेला १८.१५३०; बहुतें जन्में गेलीं ४.४१; मरण-महामारी गेला होता ११.४५०; मार्गेंसि घेउनि गेला १५.४०८; सुना गेला १७.४१५; सोनें कां वायां गेलें १८.५३९; हातु गेला, सुटला, १.१९७, अंतरालां गेलिया, आकाशांत गेलेल्या, १५.२८७; गेलेयाची...शुद्धी न लभे ९.४९९, —से न करी ५.१९; अन्न गेलेयां १५.४३२, आठोनि—१८.११०३, गावां—१६.७८, घटमठ—१८.११०२, जीउ—१३.३००, झोंबों—१८.११५२, देह—८.७७, १३.९४, १५.३४३ (२), देहाभिमानु—१८.४२५, प्राणु गेलेया(यां) १६.१८२, सांडूनु—१७.२२६; गेला गेला कर्णवीरु ११.३९४; गेला रे गेला, भिऊन पळाला, २.२०८; गेली रे सृष्टि गेली १.१५७; आला...गेला १५.३३९; आलां गेलां ६.१७८,

१४.३०७; आली गेली २.३६१; आलें...
गेलें १४.१२३; बैसला...गोला ४.१०१.
मंद झाले ७.१३५.

-जात—बहुशः शब्दास जोडून. अनेक प्रकार, सर्व
प्रकार, समुदाय या अर्थी. अज्ञानजात १३.६१८,
१४.४७, अर्थ—१.४०, १८.१४४५, अविद्या—
४.१४७, ५.१२५, १८.७८८, १८.१६४२,
अस्त्र—१.१०९, आकार—१५.८२, १५.१५१,
इंद्रिय—४.५, १८.७९९, उद्यम—१४.२२९,
उपकरण—१३.४०८, कर्म—२.३७१, ३.१५१,
३.१७७, ५.४९, ९.१२५, १२.१३७,
१७.४१८, १८.१२८, १८.३५०, १८.३६४,
१८.६५६, १८.७२८, १८.१२६०, कार्य—
१४.१७९, काष्ट—१.२४२, क्रिया—४.१४८,
६.३४९, ८.४६, ९.३९६, १४.२९१,
१६.२४२, १७.३११, १८.४२७, १८.५९९,
१८.९६६, १८.११७२, कृत्य—१८.१६८,
१८.३५६, १८.५६२, गुण—१४.२८८, घन—
९.१०१, चेष्टा—४.११०, ज्ञान—२.३२७,
९.१७७, दीप—१८.९१२, दृश्य—१७.३९८,
१८.५२१; दृश्य जात १८.११७९; दैन्यजात
३.११४, धर्म—४.४८, १८.७२३, १८.१३८६,
पदार्थ—१५.२३४, १८.७५२(तीं), प्रजा—
१०.१००, प्रपंच—११.६४६, प्रमाद—३.२३९,
प्राणि—१३.८१२, १५.३७५, १६.२०१,
१८.८१२, १८.१७७४, बोध्य—१८.११००,
भूत—२.३५४, ३.१६३, ७.६५, ९.८४,
९.८९, १०.६७, ११.४१७, १३.१९७,
१३.९१५, १५.३६५, १५.३७३, १५.३८०,
१८.१२९५, भोग्य—४.१००, ९.४९१,
मनुष्य—४.६६, योग—११.५८५,
१५.१४१, सुख—४.९६, वस्तु—२.५६,
७.५१, ७.१५५, १०.२८१, १३.४२८,
विकल्प—१३.४८१, विचार—११.१९१,
विद्या—१७.७७, विवेक—२.३२०, विषय—
१६.८९, १८.९५४, वृक्ष—१०.२१५,
व्यवहार—१३.७८८, शब्द—६.३१९,
१०.१५६, १३.८७७, शरीर—२.१३६,
शास्त्र—१.३०, १३.८३५, १४.२०९, श्रुति—
१५.४०२, १८.७२५, संपत्ति—३.१३०,

१३.८०१, समृद्धि—३.२०२, ६.३५४,
संसार—२.१७३, १६.१३३, साधन—
६.४६४, सुख—१८.९१६; स्त्रीजात १८.५५८;
चइत्य जातें सांडिलें, सर्व प्रकारचें चिंतन
टाकलें, १८.१२६२, जनणें, जाति पहा.

जाति—ती—(१) जात, कूळ, वंश, वर्ण. ह्यणौनि
कुल उत्तम नोहावें । जाती अंत्यां हीं होआवें ।
९.४३७. नामरूपसंबंध । जातिक्रियाभेद ।
१३.९००. ९.४४८, ९.४५६, ९.४६८.
जातीचेनि अनुकरें ६.४५; अकुलाची जाति
१३.९९५; वैश्याचिये जाती १८.८७६; जाती
व्यक्ती बिंदुलें पडे ९.४५७; भलेतिये जातिचेयां
होआवें ९.४११; जातिधर्म १.२४९, -वशें
१८.८८७; क्षत्रियजाती १८.८७५, दोष—
१५.१६८; स्वजातीचा अभिमानु १२.११५;
कुलें जाती वर्ण ९.४५२; अनाम अजाति
१७.३२७. (२) प्रकार. तेया सुखाची ऐसी जाति ।
१८.१५८९. प्रीतिची जाति १८.१३६०,
प्रेमाची — १८.७९, स्नेहाचि — ९.१६;
भद्रजाति, उत्तम प्रकारचे हत्ती, १.१३४,
२.१२१; सत्यलोकभद्रजाती, सत्यलोकांतील
उत्तम हत्ती, १३.६२; जातींचिया मालिया
आडफांटति १५.१४९. (३) नैसर्गिक
विभाग. तरि पशुपक्षादि जाती । १६.३०२.
जातींचे भेद ९.२९२; धान्यजाति १५.३७३;
पक्षजातीं माझारि १०.२२९; मनुष्यजाति-
शाखा १५.१५४; मोतियांची जैसी जाति
१८.१७१८; जाति न नशे १७.५९. (४)
जन्मतः आलेले गुणदोष, स्वभाव. आगितें न
संडी तापु । सलाते(तें) जातिचा सापु । १८.७५६.
जात्यं व २.९३, २.३२६, ३.१९४, ४.२१,
४.२००, ६.७, १३.८३१, १६.२४४,
१८.५७६. जातिवैर १३.१४३; जातिस्वभाव,
जातीमुळें बनलेला आंगस्वभाव यांत (१)
मध्ये आलेला अर्थही येतो, १८.९२९; या
चार सदरांखालीं आलेले कांहीं संदर्भ खालचे वर
किंवा वरचे खालीं घेतां येतील. (५) जुई.
जातिचें मुकुल, जुईची कळी, १६.११४.
जानेंतानें—जाणतें नेणतें. १८.१५१८, ज्ञानदेवी
—‘जाणें तान्हे’ १८.१५२८.

जापाणणें—आवरणें, आटोक्यांत घेणें. आतां जांपाणिजांपाणीं आपुलें । अस्तोव्यस्त हें ॥ ११.३७६. ज्ञानदेवी—‘जापाणीं जापाणीं’ ११.३८१.

जांभै—जांभई. २.१९५. जांभैयांची परिवडी, सारख्या जांभया येणें, १४.१७९; जांभै सींक ढेंकरु १८.३३२.

जाल—(१) जालें. जाल पडों लागे कर्मभ्रष्टां । भुलौनियां ॥ १५.१६८. तरि जाल पाणियें न भरे । १६.३२१. ९.१३७. देहाचें जालें १८.३८८, रोमांचीं—९.५२२, येथें ‘जालें’ नाम न घेतां क्रियापद झालें या अर्थी घ्यावें; जालकालें, कालाचें जालें, ११.४३१, ज्ञानदेवी—‘काळ-जालें’ ११.४३६; जन्मजराजलदजाल, जन्मणें पहा; नानाविकल्पजाल १७.२२६; मायाजाल १७.३, रहिम—१५.५२, १५.२६७, १८.१००९, वाग्—१३.२१, १३.२९१, शाखा—१५.२४०, स्पृहा—१६.३२६, स्वप्न—१६.१३१. (२) जाल, आग, भडका. जालणें पहा.

जालणें—जालणें, आग पेटणें, आग लावणें, नाहीसें करणें. शुद्धि त्रिकालि । जीवदशा धूपु जाली । १३.३८८. जालों न ठाके तिया गोठी । जाली देख पां ॥ १८.१३९२. १.२४०, १.२४२, १.२५७, २.२५१, ११.४५६, १२.३, १२.४६, १३.५८४, १३.७३९, १४.३९१, १६.८, १६.३९७, १७.५३, १७.२५५ (१), १८.९८६. अहंधूपु जालूं १५.७; आगीविण जालिति ३.२५२; कर्मफलें जालीत १२.७७; कर्म जालिलीं ४.१०४; जलें हीं जालितें ८.५७; धर्माचा मला जालुनि १८.७९९; पांगुरणें जालुनि १३.२३२; बिं जालुनि १८.२०६; बीजें जालुनु ११.३२२; वन्हि काष्ट जालौनियां १५.४९३; वसैठा जालुनि १८.६२१; समिधा जालीलीया ४.१३४; जाली निववी १७.११३. जालणें—आणि मागां पुढां जालणें । वांचूनि आगि आन नेणे । १६.३१९, संकल्प जालणें ९.५१३. जालवणें—हांगा आगितें उन्हालेया । जालवतसे ॥ १४.३३३. जाल—जाल, जाला, भडका,

१७.२५५ (२); मुखिचां जालीं ६.२३०; वणवेयाचां जालिं १३.४९६; वन्हि ते चि जाल १४.३७२; गरलजाला ११.३५७, ज्वाला पहा. **जालांधर**—योगांतील एक बंध. ६.२०८, ६.३०२. **जावलि**—जोड, बरोबरी, सारखा. क्रिदांताचे जावलीं(ली) ११.३९१; गरुडाचिये जावलिचे १.१३८; गोमटेया तेया जावलि आशे १४.२१५, ज्ञानदेवी—‘असे’. जावलिक, जवळ करणें, शेजार, धरुनु मन जावलिके । १५.३२८, जावलिया, जोडीदार, कां सिंहें न पाहिजे । जावलिया ॥ १८.८५३.

जावाई—जांवई. १८.२३२.

जिज्ञासा—जाणण्याची इच्छा. जिज्ञासु पुढां वीरेषा । हे चि होउनि जिज्ञासा । मी जिज्ञासु येसा । दाखविला ॥ १८.१११३(२). जिज्ञासु १६.५८, १८.१११३ (१,३); जिज्ञासुचां पैकीं १६.५४; आत्मजिज्ञास १६.५२; आर्त्त जिज्ञासु अर्थी १८.११०६; आर्त्तु...जिज्ञासु ७.१०७,—अर्थार्थी ज्ञानियां ७.१०६.

जिणणें-जीणणें—जिकणें. तो अहंकारातें जिणौनि । २.३६६. देशियेचेनि नागरपणें । शांतु शृंगारातें जीणे । १०.४१. संतांचेनि आंगलगें । पापातें जिणणें गंगे । १२.१७७. ३.२५९, ३.२६१, ४.२०२, ६.१३२, ११.२३, ११.१७३, १३.२५, १३.१३८ (णें), १३.६१६, १४.१९६, १५.५४३, १६.३५, १८.२४३, १८.२४४, १८.२५२, १८.८५९, १८.८६०, १८.१०२५, १८.१४४३, १८.१६२१. जीणांवा १८.१६३१; काना मना जीणि १३.११५५; कालातें जिणें १८.१३६१,—जीणौनि ११.६४८; मीं जीणतसें १८.१६६; रोगातें जीणावें ३.१९; जीणता ना हारवी १४.३३६. जिणवणें, न जिणवे ७.९३. जितणें पहा.

जिणें-जीणें—जगणें, जिवंत राहणें. कवणालागि जियावें । १.२१४. आतां इयावेन्हि जें जिआवें । १.२६४. तरि तें कैसेनि जिये । २.६१. जिआलें, तगून राहिलें, १५.१४१, पुढें जियालें पहा; जिणु—तृष्णा जिणु ३.२४३, धर्मु—६.१०३; जिये ८.८७, ९.५८, ९.२७८, ९.३३५, १३.१९८,

१३.७१०, १३.१०१९, १६.२९४, १७.४६,
१८.७०३, १८.८९१; प्राणु जिये ६.२४१,
रोगिया कैसेनि—३.८, वाढे—११.७२;
जियावें २.२०२, १८.६७७; जियाविया,
जगण्यासाठी, १०.१२५, १७.२६१,—वेया
११.७९, १६.४३३, जियावेया लागि ९.४४४;
जियावेयाचें फल ११.६८७; जीजे, जगावें,
१३.१३२; जीजे मरिजे १४.२७०; जीहे
१७.२१७, ज्ञानदेवी—‘जिये’ १७.२१८.
जीणी—मोक्षधर्मु कां जीणी । आला असे जेथ ॥
१८.१५१४, जन्मास आला. जीणें—क्षत्रिया
पलौनि जीणें । १६.१७६, तैसें आउठहातेपणें । हें
शव होउनि जीणें । १६.१७८, किंवहुना कृषि
जीणें । १८.८७८, परि आयुष्य तेथ जीणें ।
१८.१६१२, ९.३३२, ९.४३६, १३.१९५,
१३.६६२, १६.१६०, १६.१७३, १८.२६४,
१८.६७०, १८.७०२, १८.८३३, १८.९०४,
१८.९१६, १८.९२७, १८.१०४७; जीणें
जीउनि ११.३७,—जीजे १८.९२३; जीणें...
मरण ९.४४३; विसंवादु तंव जीणे १८.२९३,
ज्ञानदेवी—‘जिणें’ १८.२९५; जीणेयां परौती
१६.३२८; जीणेयाचेनि विश्वासें १३.७३६;
जाणेयांचा ११.६६१; हा पाठ जीणेयांचा
पाहिजे, जगण्याचा या अर्थी. जियाला-ली-लें-
माझियाचि सेवा जियाले । ४.६०, ९.१९१,
९.४७४, १३.२६०; मौढ्याचेनि जीवें जियाला
१८.३८७; जियालेपण ९.४३२,—णें ११.४९९;
जियालें, जीवित, कां गला(लां) स्तन अजेचे । तैसें
जियालें देख तेयाचें । ३.१४२, २.३६, २.२०५,
३.२७, ४.१९१, ९.१७४, १८.६५७,
१८.८३६; अज्ञानाचें जियालें १४.१७४;
चरौनि जो जियालें राखे १८.६६५; जियें,
जीवन, जियें देउनि कां जन्मले । पांडव हे ॥
११.१६८, जीत, जिवंत असतां, जीतेन अवसरें
८.७३; जीतु ना नव्हे, जिवंत नाही व मेलाही
नाहीं, १३.१९५; जीतां मेलेयां १८.२२४;
जीतें नाहीं, जिवंत नाही, ९.४९९.

जित—जिकलेला. जितेंद्रिय ४.१४१, ६.९१;
निजजय(न)जितभजनीय १८.९.

जितणें—जीतणें—(१) जिकणें, जितणें—जेणें

जितिलीं इयें एकें । इंद्रियें गा ॥ ६.९०, ११.६४३,
१२.५४. जीतणें—जेणें शंकर रणीं जीतिला ।
१.२००. १.२६९, २.२१९, ५.१४७,
१८.६४४, १८.१७२५. कर्मबंधातें जीतलें
१८.९२९; नीकें जीतलें होए १८.१६४२;
भूली जीतलें १८.२६; रिपु जीतले ११.४६५;
हरु जीतला २.१०; जीतलेयां १८.९५०,
१८.१०७०; इंद्रियें जीति ७.२०२. (२)
जिवंत राहणें. जितणें, तंव जितां चि आवे ।
यति नरका ॥ १६.३६९, जितिया मासाचे चिमुटे ।
१७.२५७, जितिया आंगीं चितवणी वाहे
१८.६३५; जीतणें—कले कीर्तिसि जीति ।
१.११३, एकें तृणेंतव जीथि । ७.३७, तैसीं नवे
द्वारें श्रवति । देहाची तूति जीति । १३.७३०,
माझेनि जीवें जीति ९.४२५; जीति तूटले
१८.२३३; जीत—जिवंत, जीतेया मान मोडिली ।
उपशमाची ॥ ३.२४७, ९.२८७, ९.५०८;
जीत मेला १३.७०१, जीतु मेला १३.४३५;
जीत मेले १८.५५२; जीत वाढत ९.२७०;
जीतेनि मरणें, जिवंत असतांनाच मेल्यासारखा,
१३.७८३; जीताणें कीजे, निंबलोण काढावें,
१३.३३६, —जालें, जिवांत जीव आला,
११.६५६.

जितुलें—जेवढें. भोग्यजात जितुलें ९.४९१.
जेतुल पहा.

जिरणें—पचणें, मुरणें, नाहीसें होणें. सावें हलाहल
जिरैल । सेविलें काइ ॥ ३.१९९. जिराली मनाचीं(ची)
धाप । १७.२३०. ६.२८७, ६.२९९, ८.१६०,
१५.३७४, १७.१७३, १८.३६६,
१८.१२०२. क्रिया तैसी जिरों दे १२.१३२;
क्षुधा जिरत १८.१०९७; घाई शास्त्र(शस्त्र) न
जिरे १३.५३७, घाय पहा; पोटीं जिरविजें
(जे) १८.९९८, ज्ञानदेवी—‘जिरवी जें’
१८.१००४, —जिरे १४.२२१, —जिरौनि
जाइजे १३.८६३; बल प्रज्ञा जिरौनि जाए
९.५०५; वेगु जिरों (रो) १५.४२५; जैसीं
व्योमाचां आंगिं अभाळें जिराली (लीं)
१८.२१०.

जिवणें—जीवणें—जगणें, जिवंत राहणें. जिवों नेंदी
उपजौनि । १८.१०४५. जीव, प्राण, जीवित

अंतःकरण, ५.७९, ९.३९७, ११.५६६, १२.८२, १६.३६५, १६.४३१, १८.१६५. जिवाचिये अ(अं)तःकरणिचें गुण ९.३४; जिवाचेनि जीवें १८.७६७ (१); जिवाचिये सेजे १३.३९०; जिवा आडाड घालितसा(सां) १८.२९०; जिवा कोड नुपजे १६.१८७; जिवा जीवो १२.१७० (१); जिवाचें हियें फोडावें ९.३५; विषाडु जिवाचिये पोटी वाहे १८.६८१; जिवणें १२.१६७ (२). जीवणें — हें असो जिवें जीवो । माझें(झे)नि तो ॥ १२.१७०(२), जीवणें १७.२८७; सेवकांसि जीवणें ९.३९५; जीणें जीउनि ११.३७, — जीजे १८.९२३; राजसी जीवि १७.७१; जीवीं सुखाचें सुयाण पाहलें ११.३३३; चिरंजीवी ८.१५५. जीउ — जीव, प्राण, चेतनाशक्ति, आणि एयां आठांची जे साम्यावस्था । ते माझी परम प्रकृति पार्था । तिये नांव व्यवस्था । जीउ ऐसी ॥ ७.१९, जीवा तलें आंथुरितु आपुला जीउ ॥ १३.२४९(२), आतां क्षेत्रज्ञ । नावें एणें । जेयातें बोलणें । जगें जीउ म्हणणें । जिये दशेतें ॥ १५.४६१, पै प्रकृति करी कर्म । तो मियां केलीं ह्याने भ्रम । एथ कर्ता एणें नामें । बोलिजे जीउ ॥ १८.३२४, ४.२०, १०.९, ११.३६८, ११.६०१, ११.६२४, १२.१३१, १३.१२७, १३.३६१, १३.३७६, १३.४८६, १३.५४६, १३.९३९, १५.३१३, १६.१६६, १८.३२३, १८.३७१, १८.४५१, १८.७७३ (१), १८.१२९८. जीउ नावें १३.२०४९, — येणें नावें ८.३५, — यज्वा ९.२४१; जीवाचा जीउ १३.९२२(२), परावा — १६.३२५, सानुले — १३.२४८; जीउ कर्ता भोक्ता तो गुणातव १७.१२१; जीउ अभिलाखी १३.४५४; जीउ — आत्मेयांची सोए लाहे १३.१३१; जीउ गेल्यां १३.३००, — जाऊ १३.२०२, — जन्मकोडी दुःखें भोगवी १३.३२, — लोले १३.१७३; जीउ परमात्मा १२.१५३; जीउ प्राण, जीव कीं प्राण, अत्यंत प्रिय, १३.१९९. जीव — (१) कर्मनिगडित आत्मा, प्राण, चैतन्य, बळ, जैसा किडालाचा दोखु जाये । तरि पन्हरे तें चि होये । तैसें जीवा ब्रह्मत्व आहे । संकल्पलोपी ॥

६.८२. जे तेजतत्वाची वृद्धि । जे सत्त्वगुणाची निधि । जे आत्मेयां(या) जीवाची संधि । वसवी-तसे ॥ १३.८८, ८.१२८, ११.४५, ११.६५६, १३.३४, १३.३५, १३.८५, १३.८७, १३.२२८, १३.२४९ (१), १३.३६९, १३.५०३, १३.७८४, १५.२०१, १५.२९४, १७.३२४, १८.४६३, १८.७६७ (२). जीवांसि अभिन्नु १३.१०६१ (२); जीवाचिये आंगवणे ७.८९; जीवाहुनु आप्त १३.८०१; जीवाचेनि पाडें १२.१५७; अजातपक्षाचेनि जीवें ९.३३५; आत्मेनसीं जीवासि भेटि १८.७७०; जीवासि कान्ही लाउनि १४.१५७; जीवाची कुरवंडी करी १८.६५०; माझेनि जीवें जीति ९.४२५; मौढ्याचेनि जीवें जियाला १८.३८७; जीवेंसि...सतिसांचा मेलावा १३.१४९; देहजीवाचिये मिलणीं १६.१०९. जीव — करिता भोक्ता १५.३२९ ते १५.३३४ पहा; जीवाचें स्थल, प्राण कुल हें क्षेत्राचें रूपक १३.२८ ते १३.४० पहा; जीवात्मा १३.१६८; जीवेश १४.३०३; जीवकण १८.१२६६, — कला, प्राणाची ज्योत, १०.१३६, — कार्य-कारण १५.४९१, — ग्रंथि १८.१३९५, — चैतन्य, जीव व चेतन सृष्टि, १५.४६८, — दशा, जीव दशा, ७.६५, ९.५२५, ११.६३९, १३.९२, १३.११०, १३.३८८, १५.४७७, — धर्महीन १३.१०६१ (१), — नृप १८.४६१, — पक्षी १६.३, — पंचानन १३.१०६४, — परमात्मसंगम ६.४७८, — परमात्माभाव १०.२५, — फेन ७.७२, — बंध १८.१७५; जीव बाउलिया १८.९११; जीव-बुद्धि, जीव निराळा आहे हा विचार, १३.१७५, — भंवर १८.१२९२, — भाव ८.२६, — भृंग १७.६, — मृग १३.६४ (२), — राशी १३.१०५७, — रूप ९.९७, — सूर्यबिंब १८.४६०; जीवपणा १८.७७३ (२); जीवत्व १३.११३६, १५.४८१, — त्वें १५.५०३, १८.१३९३, जीवत्वदुर्ग १७.२; जीवित्व १८.६३९. निजीव ९.४८०, नी — १३.१०९२; निजीव १३.६४ (१); सजीवत्व १३.१४१; सजीव निजीव ९.२२१. (२) मन, अंतःकरण, आपलें सर्वस्व.

आणि विस्मयाचेया ही जीवा । विस्मयो जाला ॥
 ७.१९४. परि आमचिये जीविचें पडो । तूझां जीविं ॥
 ९.३७. ६.११८, ६.१३०, ६.३३६, ६.३४५,
 ६.३७९, ६.४९३, ११.८८, ११.५८३,
 ११.५८९, ११.६५७, ११.६९६, १२.२३०,
 १३.४०३, १३.६६७, १३.१०७७, १४.९४,
 १४.१५९, १४.१७५, १४.१८५, १५.४४,
 १६.१५८, १६.१९५, १६.३३०, १६.३६६,
 १६.४२८, १७.४१, १७.३३६, १८.१४०,
 १८.५८९, १८.७२२, १८.९५९, १८.९९५,
 १८.१४६४. जीवा आंतु, मनांत, ११.४०१,
 — आंतुली कडे १४.३०, जीवाआंतुली चाड
 ११.३०; जीविचें गुज ४.२७; जीविं — वीं
 चाड १०.२३९, ११.५८०, १३.१९३;
 जिवाचेनि जीवें १८.७६७ (२); जीवाचें
 दलवाडें ११.६०२; जीवाचा भाऊ १६.४६७,
 जीविं — १३.२६६, १४.३६४, — सांकडें
 १३.६०५; जीविचेया हांवां १६.३४०; जीवाचां
 कसीं उतरली १८.९०८; जीवाचिये गांठि बांध
 १४.१२७; जीवाचेया जीवा उगाणा दीधला
 १३.११३८; जीवा पाटु बांधिजे १६.५०;
 जीवा प्रत्यो घडला ११.७७; जीवातें रंजौ जाणे
 १४.१६०; जीवा राणीव फावली ११.२४७;
 जीवा न रुचे १३.१८४; जीवाचे श्रवण करुनि
 १०.२०१; जीविं — वीं, — उरे ८.७३,
 — उल्लावा धरुनि १६.३२२, — कल्पुनि
 ७.१९१, — गुतकुलिया होती ७.१८५,
 — घेउनि १७.२५३, — जडले ३.२५०,
 — जाये, वाटत असेल, ८.११८, — ध्यां(ध्या)-
 — तां १७.३३५, — न लगे ११.४९३, — श्रद्धा
 न करी १७.३०१, — सुख सुनि ८.९१;
 जीवें कर्म करुनि ९.४०४, — झासुरतां
 १४.१८३, — धावा केला १८.२८६, —
 दिव्यांजन ले १८.९००, — नमस्का-
 रिजे ११.२७, — नाहाल १८.१६६९,
 — रिझति १६.३७८, — जो समता देखे
 १३.१०७२, — सोये धरिली १२.२२; जीवेंसीं
 जडौनि ठाके ३.२३२; गीता जीवसरें
 धरिली १३.३२९; जीवा(पै)पलीकडिली घूण
 जीवापलीकडची खूण, ७.११५; जीवा माझि

१८.१२७४; आंग जीव, आंग पहा; जीवें
 प्राणें १५.५४०, १६.१७३, १८.१५०४; मना
 जीवा ११.६३४; तनुमनुजीवें ३.१२, ४.१६५;
 साजीव, अंतःकरणपूर्वक, १३.१४. (३) प्राणी,
 जंतु, चेतनसृष्टि. जें जीवां कारणें करावा ।
 जीवां घातु ॥ १३.२२४. तैसें परिणमलें रूप ।
 माझें जीवां ॥ १५.३८६. २.३५४, ७.९२,
 ७.९३, ७.१५३, ८.२२, ८.७१, १०.७०,
 १२.७३, १२.१६७(१), १३.२२९,
 १३.२५८, १३.५२१, १३.९२२(१),
 १३.११२७, १५.३७४, १६.२६४, १७.२०५,
 १८.४६२, १८.५३८, १८.६९५, १८.७९५,
 १८.८४०, १८.१७३८. जीवांचा जीवाला
 ८.२६७; जीवाचेया ज्ञानाज्ञानां १५.३९८;
 जीवांसि तूं निधान ११.५१०; जीवाचेया
 बोधा १५.३१४; तेया जीवा नांव ज्ञाता
 १८.४६३; आयुष्यहीना जीवातें १५.२६१;
 निष्कामें जीवें १७.२७६; बोधलेनि जीवें
 १४.२८६; जीवा करवि ह्यणवी १४.१९८;
 जीवाचें मैत्र पडे १८.१७७३; जीव मेले
 १३.२३४; जीवाकारीं, देहधारी प्राण्यांत,
 ८.१७६; जीवगत १३.४७४, — मात्र ९.२२४,
 — लोक, लोक पहा; — वध १७.७९, — शाखा
 १५.१४८, — सृष्टि १०.८८.

जिवणें-जीवणें—तग धरविणें, जगविणें,
 जिवंत करणें. जिवणें—जें अमृता ही हूनि
 जिववितें । ९.२४. अमृतेंविण जिववित । ९.२००.
 परिणामातें जिवविति ६.४९३. जीवणें—
 तरि स्पशैं सर्वांग जीववी । ४.२१८. जडातें
 जीववी ७.२०, — जीवविता १५.३१३.

जिह्वार—मर्म, मर्मस्थान, आवडीचें. शस्त्रास्त्री(स्त्री)
 जिह्वारें । आरोपुनि ॥ १.२२०. तेयां दुःखियां
 दुःख चि जिह्वार । ५.१२१. ११.११८,
 १८.१००८. जिह्वारिची गांठि ११.५७४, —चें
 गुज १८.१३४०; सजा(ज)नाचें जिह्वार १.३१;
 चि(जि)ह्वारीं आगि सूदली ३.२४९; जिह्वारीं
 तूतें बांधौनियां १२.३०; जिह्वारीं वावरुनि,
 मर्मावर प्रहार करुन, २.४८; जिह्वारीं सुवें
 १८.१५१३; अर्थें जिह्वार विभांडी, शब्दार्थ
 मर्मस्थानीं लागतो, १६.१२१.

जी—अहो; मान देणें, प्रश्न करणें, सादर करणें या अर्थी. मज विवेक तो सांवावा । मन्हाटा जी ॥ ३.१७. स्वभाओ चि कीं जी ॥ ९.२३२. मज सुकतेया जी झाडा । ११.६६०. ३.२८(२), १०.१४०, १०.१५३, १२.२४, १२.३२, १३.८५०, १४.३१८, १८.१४, १८.१८, १८.२०, १८.२१, १८.१५९०, १८.१६१२. करवी कीं जी १८.१४; तें दे (दै) विकेनि जी बलें १४.९; जी जी १२.१९, १५.२८९; हो जी ६.४३५; जि, ३.२८(१), ९.३५७ हा अपपाठ आहे, चि पाहिजे. जो-जी-जें पहा.

जीउतीतिउती—ज्या त्या बाजूला. ११.३३९. जेउत पहा.

जीकणें-जीकणें—पराभव करून विजय मिळविणें, पाडाव करणें, वरचढ करणें. जीकणें—स्तंभ-स्वेदातें जीके । एकला कंपु ॥ १८.१५८५, जीके हा पाठ जीके असणें संभवतें. जीकणें—मरण आयुष्यातें जीके । १३.७४८. १५.१२७, १८.८५९. परि अमृतातें हीं पैजेंसीं जीके ६.१४.

जीपणें—जीकणें पहा. तूझें वाक्य वांचूनि आणिकें न जीपे २.६४; जिपणें—हें मानसिचें दुःख न जिपेल, जिकलें जाणार नाहीं, २.६५.

जीभ—चव घेणारें, शब्द उच्चारणारें इंद्रिय. सारस्वत आघवें । जीभेसि ये ॥ १३.२. अवाच्य तें तें टाली । जीभ चि गा ॥ १४.२०७. कां जीभे लगतां मधुर । अर्थे विभांडी जिह्वार । १६.१२१. ११.३५६, ११.४११, १७.१२६, १८.१०१८. जीभेचा ठाऊ १८.७७७; बुद्धिचिया जीभा ७.२०२; मूर्खाचिये जीभे १६.२२२; जीभ नूठील, शब्द उमटणार नाहीं, १३.५६४, —न झडे, गळून पडणार नाहीं काय?, ९.३१४; जीभ तीमाल १८.१६६९; जीभा धांवति १५.२४६; जीभेतें नाचवी ४.२१८; जीभ लले ११.३०८, —लोले ९.१८०; जीभे तरि कडू नव्हे, असें औषध, १६.११५; जीभेचा नवलाऊ देखिला ११.४२३; जीभा वेडा केला १७.१४७; श्रवाणि चि होथि जीभा ६.१६; जीभे हाड रोविलें, बहिष्कार घातला, शब्दलोप केला, १६.३१३; जीभेचा हातु फांटे, चटका बसण्याइतकें तिखट,

१८.२४७; मासिया जीभा वेंटाली ९.५०९.

जीवन—(१) निर्वाहाचा आधार, मार्ग, धंदा किंवा रीत; आयुष्य. ऐसें भूतप्रति आन(ना)न । जें प्रकृतिवशें दीसे जीवन । ७.३८, ७.३६, १०.२५३, १५.३७८ (१,२). जीवनाची खंति १८.५८६, —चें बीं १०.१४७; जीवन चि उदक, पाणी जीवनाचा आधार असला तरी, १७.६८; सकल विश्वासि जीवन, आधार, ११.५१०; जीवन जोडे, आधार मिळतो, ११.२२०; जीवनउपाऊ, निर्वाहाचा धंदा, १८.६०३, —सूत्र १८.१७८२, —हेतू, अन्न, ३.१३३. (२) अमृत, पाणी. चंद्राचें जीवन, अमृत, १३.९२१; जीवनें तिडिपिडि १३.७१९; सर्व जीवना सारिखें वस्तु, पाणी, १६.१५५. उज्जीवन-पहा.

जीवाला—जिह्वाळा, आपुलकी. कां मीना जीवाला होए । जलाचा जरि ॥ १८.५०३. २.६८, १३.२८८, १३.६९४, १३.१०८४. जीवांचा जीवाला ८.२६७, प्राप्तिचा — ४.१९३, भक्तिचा — ४.२८, शांतिचा — २.३४५.

जीवित-जीवीत—जीवन, आयुष्य, सर्वस्व. कां मृत ही जीवित लाहे । अमृतसिद्धी ॥ १.७७. लोण करी सकला । जीविताचें ॥ १३.४४०. पै जीविताचेनि सुखें । जैसा कां मृत्युतें नेदखे । १३.७५२. १.११२, १.२१२, २.१९९, २.३१९, ४.१९२, ९.३५२, ९.३५७, ९.४१५, ९.४९३, ११.५४, ११.३७८, ११.४३७, १२.११९, १३.३३६, १३.७४१, १३.७४९, १५.५५२, १६.१५५, १६.२१९, १७.२७, १७.४२२, १८.७०४, १८.७९६, १८.९४१, १८.१३४०. जीविताचां आडवीं १६.३४, —ची कुरवंडी १४.१६५, —ची फरारी, जोम, फुरफुर, १३.७३५, —चे वैरी ३.२४०, —ची हाणि १२.१७५, —चें सुख ८.११९; जीवित न घटे, जीवनास अपाय होणार नाही अशा रीतीनें, २.३०७; जीवित भक्ती दीन्हलें ९.४१३; जीवीत वेचलें २.२२०, ज्ञानदेवी — 'जीवित' २.२२०; जीवित वेचिलें ९.४१२; जीवितें वेचीति २.२०९; जीविता वेचु होईल ३.२२४; जीवितें वेंटालुनु, एकवटून

१३.३७२; जीविता स्तब्ध पडे ८.२२८;
जीवित हातु चढलें, पाहिजे तसें मिळालें,
१०.१३०; जीवितेंसि मना नये २.४५;
जीवितेंसीं विरक्त जाले आथि २.२१४; जीविता
अवधी ६.४५५, १३.५०, १८.६८२;
जीवितांत, आयुष्याचा शेवट, १५.५५६;
जीवितासाया, जीविताच्या आशेनें, १३.७५०;
अनन्यजीविता माता १८.१५०२; मरणा आणि
जीविता १३.१०७२. जिवित १.२१७.

जीहे—जगतें. तृण जीहे, १७.२१७, जिणें—जीणें
पहा.

जुं—जुगार. जुं खेलणें १५.४४८.

जुझणें—जूझणें—जूझणें—युद्ध करणें, लढणें. जुझणें
—मीं सर्वथा न जुझें पथें । भरवसेनि ॥ २.८२.
१.१७१, २.२१७, २.२१९, १८.१०३. जुझा-
वेया १८.१२७६ (३); न जुझसि १८.१३०७
(२); न जुझें १८.१२७३, १८.१२७८,
१८.१२८५; जुझ, युद्ध, जुझाची आवडि
१.१७३; जुझते, लढणारे, लढावयास आलेले,
१.१७०; जुझीं बांधति १.१७२; जुझें, तूं
लढ, २.२२१; जुझणें—रामु रावणु जूझिनल
कैसे । १०.३७, १.२०९, २.१३६, २.१९०,
२.२२०, २.२२५, २.२२९, २.३७१,
६.४७३; जुझतो कुलकेणी, युद्धाचें कौशल्य,
१.११३; जुझवील १८.१३०७ (१); जुझावेया
१.२१९; जुझें, तूं लढ, १८.१३३; जुझणें
११.५७, १८.१२७७; जुझ—हैसेयाचें
जुझ मातलें । १३.७५४. आदिं तूतें जुझ
होआवें । मग जुझा शस्त्र घेयावें । कां न जुझावेया
करावें । देवांगण ॥ १८.१२७६ (१,२), १.२०८,
२.२५, २.१९१, २.१९४, ११.५३४,
१२.६७, १३.१४४, १८.८६१; कें
उपदेशु कें जुझ ६.१२३; जुझाचेनि आडलें
१८.१३७८; जुझाचें निर्वाण १८.१५६६;
जुझाचा मेलावा ११.४७०; जुझाचेनि व्याजें
१.८६; जुझाविले, लढण्याच्या प्रसंगीं, २.१९;
जूझणें—जूझे, झगडतो, ६.२१५; जूझावें
१२.६२; जूझ—हें जूझ नव्हे प्रमाडु । २.३१.

जुती—उक्ति, वचन. जुतीस्वरूप सरिता १०.१४९,
ज्ञानदेवी — ‘उक्तिरूप सरितां’ १०.१६५.

जुंपणें—जोडणें, गुंतणें, मेळ वसणें. पांती जुंपिजे,
पंक्तीत बसतो, कामास लागतो, १४.२३९;
जुंपणें—शृष्टिजुंपणें, बाह्य सृष्टीशीं मेळ वसणें,
१४.५७, ज्ञानदेवी — ‘सृष्टीचें जुंपणें’ १४.५७.
जूंतणें पहा.

जुंवाड—समुदाय, झाडांच्या फांद्या व पानांची
गुंतागुंत. तंव कल्पादिचिं जुंवाडें । पाल्हेजति ॥
१५.१२६. प्रलयविजूर्ची जुंवाडें ११.३५८.

जुवार-जुंवार—जुगारी. सामान्या स्त्रिया जुवारी
१७.२९५; जुंवारु डाया ये, जुगारी पुनः डाव
खेळावयाला येतो, १३.५४०; जुंवाराचें टिंटघर
१८.६७०.

जुहारणें—‘जोहार’ म्हणून वंदन करणें. मग तैसा
चि भेणभेण । पुडुतीं जुहारी चरण । ११.४८५.

जूंतणें—जुंपणें पहा. संसारपांती जूंतलेयां,
संसाराच्या फेऱ्यांत सांपडून, ८.२४२.

जून—कोवळेपणा गेलेलें, निबर, पुराणें. जें गग-
नाहूनि जूनें । ८.८५. जूनि(नि) नविं पारिजातें ।
असति काइ ॥ १८.१६५९.

जे—जें—कीं, म्हणजे, ज्याअर्थीं, जे—येवं शारीर जे
तप । १७.२१४. १७.२२३. जें—जें मीं गीतार्थु
कलूं पाहें । १.६६. वोढलें हें चि करावें ।
जें गंगेचें आंग टाकावें । १८.१७५१. १.७५,
१.१८९(१, २), १.२१९, ४.१९, १५.१९,
१६.३०७. जो—जी—जें पहा.

जेउत—जेथें. अनेकदां तेउत शब्दाबरोबर हा
शब्द येतो. जेउता असुरा वासु १६.४२०;
जेउता...तेउतें ९.२५४; जेउति...तेउती,
ज्या...त्या दिशेनें, ४.१८९, —तें...—तें
१२.१२०; मुखें पसरलीं आहाति जेउततेउतीं ।
११.३३७; ज्येहुतीं तेउतीं, जेथें तेथें, ११.२६६,
ज्ञानदेवी — ‘जेउतींतेउतीं’ ११.२७०.
जीउतीतिउती पहा.

जेतुका-की-कें—जितका-की-कें, जेवटा-ढी-ढें, जें
कांहीं. कमें कीजति जेतुकिं । असतें होति ॥
१८.६०. जेतुकें १.२६५, ६.४२४, १८.५५८,
१८.५९९, १८.७२३.

जेतुला-ली-लें—जितका-की-कें. अनेकदां तेतुल
शब्दाबरोबर हा शब्द येतो. माझि जेतुलीं होउनि ।
गेलीं जन्में ॥ ११.५७५. ३.५४, ९.२६०,

११.४२१, १६.३४८, १७.३७९, १८.१०८१,
१८.१५२५. जेतुलें काहीं १६.३९८. जेतुला
...तेतुला—एकादशिकां दिशि। जेतुला पाडु
आमसि। तेतुला चि नागांसि। पंचमीसि ॥
१३.८१६, १०.२९; जेतुला ... तेतुलेनि
१८.२७२ व १८.२७३; जेतुलीं तेतुलीं ६.३९९,
१३.४०६; जेतुलें... तेतुलिया ६.३३४, — ...
तेतुली १३.६२७, —...तेतुलें १८.५५५, —...
तेतुलेनि १३.७८६ व १३.७८७; जितुलें
९.४९१; जेतुलालें... तेतुलालें २.२७१.

जेथ-थें—ज्या ठिकाणीं, ज्या वेळीं, ज्या संबंधीं.
जेथ—जेथ वेडावति वेद। १.७३. १.६, १.१४,
१.१६०, २.१३४, ६.१७१, ६.१७३,
८.२०२, १६.३७१. जेथ...तेथ १.७० व
१.७१, १.१७५ व १.१७६, १३.५३३,
१८.१४८५, १८.१६१९, जेथ...जेथ तेथ
२.३५४, जेथजेथ...तेथौनि ६.३८१;
जेथिचा-ची-चें तेथ ६.२४८, ८.१६६,
९.५२२, ११.४१५, १३.१०९०, —तेथें
१७.१७९; जेथिचिया — २.३८; जेथौनि
१३.९१६, १५.२००; जेथजेथौनि...तेथ
१८.४१६; जेथें १.३, १.१३१, १८.१६१८.

जेधवां—जेव्हां. कित्येक ठिकाणीं तेधवां शब्द
पुढें येतो. ९.२५३, १०.२८६, १७.६२,
१८.१२०५. जेधवां...तेधवां—पैं जेधवां इं असे
कीडाल। तेधवां इं सोनें चि अढल। १८.११२०,
१३.८४४, १५.५५८, १८.१२६३; जेधवां
...तेव्हां १२.९५.

जेवणें—(१) भोजन करणें, खाणें. तेथ सुखदुःखाचें
खिचटें। जेविजे येकें चि ताटें। १४.२७१.
३.१७० (वी), ५.१०६, ६.२३, १७.१६०,
१७.१६५ (१). जेउं नेणतां १७.३४७; जेवितां
१७.१२० (२), १८.२४७; जेविती वोज,
जेवण्याची रीत, १७.१६५ (२); जेवितें, जेवणारा,
१८.४८८; जेवणारा, जेवणाराला, १५.३८;
तामसा जेवणारा १७.१६३; जेवणाराचिया
रुची १७.१२० (१); रसजें जेवणहारें
१३.११४४; जेवण—कालकूटाचें जेवण
१६.४३३; जेवणें—बालकां(का)तें वोरसें। माये
जेवणें बैसे। १८.१६७६. बापातें चि जेवणें लागे

९.१५; जें बालक जेवविजे १३.९४५. (२)

उजवें. — डावे(वें) जेवणें १०.२९०.

जेव-व्ह-डा-ठा-डी-ढी-डें-ढें—जें मी जेवडें जैसें।
तें चि ते जाले तैसें। १४.५४. जेवडी...तेव्हडी
९.२५७, १३.६२९; जेव्हडें ११.१९३,
जेव्हडें...तेवडा ९.८८.

जेवि-चि—ज्याप्रमाणें, उदाहरणार्थ. जेवि १.७१,
१३.५४४, १३.५४६, १४.११८, १४.२०५,
१५.८४, १६.१३०, १६.२०३, १८.१२८६.
जेविं ६.२९.

जेव्हलि-लिं—जेव्हां. अनेकदां पुढें तेव्हलि-लिं,
तेव्हां हे शब्द येतात. जेव्हलि ५.१५४,
६.२५९, ११.४७५, —...तेव्हलि, ४.४९ व
४.५०, १०.२००, ११.४९१, —...तेव्हां
११.४७१; जेव्हलिं ८.१७१, १५.८४, — तेव्हलि
८.२३०, — तेव्हलिं ७.१२, ८.१२८, ८.१५८,
— तेव्हां ८.२५१, ११.४७१; तेव्हलि...
जें(जे)व्हलि १०.१५४.

जेव्हां—ज्या वेळीं, ज्यामुळें, ज्या अर्थी. ५.५३,
९.२४३. जेव्हां...तेव्हां ९.३७१.

जें—जेव्हां, जरि, ज्या पक्षीं, अनेकदां पुढें तें हा
शब्द येतो. जें आटावे जलचर। तें डोहिं निलति
ढिवर। १६.३१६. जें १०.१५५, १५.३०८;
जें कां १५.१७; जें...तें १.२४८, ५.२३,
६.३५२(जें), ७.२२, ७.४२, ९.७२,
११.४५, १३.८२, १३.३०१, १३.९४५,
१३.१०८१ (जें), १४.५७, १४.११३,
१४.२१३, १४.२४१ व १४.२४२, १४.३४०,
१५.३०४, १५.३०९(जें) व १५.३१०,
१८.१०८६, १८.१७१५; तें...जें १०.१५६,
१५.३३१; तें...तें...जें ९.४५१; जै(जें)
६.११५.

जैत—जय, जयाची आरोळी. तें कोणासि रे बा
जैत। देखील शेथीं ॥ १८.१६०८. १६.३७३,
१८.१६१०. जैत रे जैत ९.२१६; हारि जैत
१४.२७५; जैतेंसि उरिजे, यशस्वी होऊन राहावें,
२.२३२.

जैसा-सी-सैं—ज्या प्रकारचा-ची-चें, ज्या प्रमाणें,
ज्या मानानें. अनेकदां या शब्दांपुढें तैसा-सी-
सैं हे शब्द येतात. जैसा ६.८३; जैसा...तैसा

२.२४१ व २.२४२, ३.१२४, १३.१०८८ व १३.१०९०, १३.१०९६, १३.१११०, १५.३५५ (२); जैसा...जैसा...तैसा १४.५३; जैसा असें तैसेया १५.३९९; जैसा...तैसी २.२४० व २.२४१; जैसे...तैसे १५.२९२; जैसे...तैसें ११.१३७, १४.४५ व १४.४७; जैसी—जैसी सौंदर्या राणीव जोडली । ११.१९५, जैसिं...तैसिं ११.१८९; जैसिया ...तैसीं ६.८७; जैसीजैसिया १८.१७६४; जैसी...तैसी २.२३८, १३.११३२ व १३.११३४; जैसी तैसी १३.११३१; जैसी का तैसी ८.४३; जैसीं... तैसीं ३.१४७; जैसें—जैसें चेष्टे सूत्राधीन । दारुयंत्र ॥ १.८१. जैसें...तेयापरीं १.५६ व १.५७; जैसें... तैसी १.५९; जैसें...तैसें १.८८ व १.८९, १.२४२ व १.२४३, १३.९३२, १३.१०९१, १५.३५५(१), जैसें तैसें ८.२४७, तैसें जैसें १३.३०१; जैसें १५.२८७; जैसेनि ६.१८७.

जो-जी-जें—संबंध वाचक सर्वनामों. जो—जो अपरु नवा अर्जुनु । १.१०१. १.२७, १.५०, १३.५७४, १३.५७९. जो कां १.९५; जो जो ७.१४०; जो जो...तो तो १०.११९; जो...तो १.१२, ७.१४५, १३.५०९; जे ८.१३७, ८.१४९(२), जे जे ३.२६१, ६.२३१, ११.२६१; जे जे कोणही १५.२७३; जे...ते १.९७, ९.३५८—९.३५९ व ९.३६१; ते...जे ७.१४३; जेआ ६.४४४; जेआं ६.३९९; जेया १८.१७०२; जेया जेया १८.४०७; जेयां १.१८३; जेयाची आज्ञा १३.५१०; जेयांचीं भजनें ७.१३५; जेयाचिया ६.४७४; जेयाच(चे)आ १३.१०२६; जेयाचेया ४.१७२, ६.६२, ६.१०९, ६.४७८, १३.६८६, १३.६९१; जेयांचेया ५.८७; जेयाचेयानि ११.२१२; जेयातें...तेयासि १.७९; जेहाचा कुलीं ६.४४५ (१); जेहाचें...तेहाचे ६.१११; जेहाचेनि ६.११०; जेहांतें—जे हांतें (जेहांतें) २.३११, ६.४४३, ६.४४५ (२); जिहिं, ज्यांनीं, ३.१३२, १०.१२५ (१), १३.९३९; जिहीं १०.१२५ (२); जेहीं १८.३०३. जी—

ऐसी तेथिची जी आवडी । ११.५८८, सांख्य जीतें गांति । १३.३६, जिया....तिया १६.४१९ व १६.४२०; जिया तिया सवा १८.१६७४; जिये जिये अवकाशीं १३.४३४; जिये...तिया, ज्या...त्या, १.१८६, जिये तिये कडे १३.१०८२; जियेचेनि १३.१२४, १३.१३६; जीया ९.५११; जे, जी,—जे जन्मभूमि पर-मार्था । १.४८, १.४९, १.५५ (१,२,३), जिया-कडे ५.७४, ७.१२९; जिया परीं १३.१००३; जें—ऐसें जेणें जें भाविजे । तें फल तेणें पाविजे । ७.१४२(१), १.५३, १.५४, ८.१३८ ते ८.१४९, १३.९२१, १३.९२४; जें जें १.२१७, ४.४२, १२.१०६, १५.४४७, १७.२९८, —काहिं १३.७१३, १५.४४९, — काहीं ५.१७७; जे जे (जें जें) दानपुण्य ११.५८७; देखणें जें जें उठी १४.८४; जें जें...तें...तें ३.१२५, १३.८३८, जें...तें ६.३३, ७.१४२(२), ८.१४९ (१), १३.१११ ते १३.११५ व १३.११६, १८.१६७८, १८.१६८४, १८.१६८५; जें जें...तें तें २.३४८; जियें...तियें १.२६, ७.१५७, १३.९६९; जिये वेले १३.३०३; जेणें हें रूप ज्यानें किंवा ज्या रीतीनें, ज्या प्रकारें, ज्यामुळें याअर्थीं आलें आहे, १.२५, ४.४२, १३.११३, १८.१७०५(१, २), १८.१७०६(१, २, ३), जेणें जेणें १३.४७५; जेणें जेणें कडे १३.५८९, —भेदें...तैसें तैसें ५.१७५. वरील कांहीं रूपें व इतर खालीं दिलेलीं रूपें तिन्ही लिंगवाचक आहेत. जेया परी १३.११३९, १७.२८०. जेयामाजि ४.१६१, ४.१८७; जेया लागि १८.१५५५. पुनरुक्ती-साठीं परिशिष्ट (१) पहा.

जोईस—ज्योतिष, भाकित. मां तूझें जोईस कैसें । १८.१६११. १७.१८८. ज्योतिष, ज्योतिष शास्त्र, १३.८२६.

जोग—योग्य, सारखा, स्वाधीन. देहीं देहा जोगे । होती चि ना ॥ १४.५०. तैं ब्रह्म होआवेया जोगा । होये तो पुरुषु ॥ १८.१०८०. तुज जोगा १५.६७, भोगावेया — १६.३४१; युक्ति जो गा (जोगा) १०.१५८; समर्पावेया जोगा

१८.६३२; अनुभवा जोगें १८.११४५,
आर्त्ति चि - , गरज असेल तितकें, २.२६२,
कल्पावेया - ९.८१, गुणां - १४.२८५, तेया -
१४.३९६, १८.१५७०, रसिकां - १३.३३३,
सांघणेया - १५.४३६, साधना - ११.६०६;
इंद्रियां जोगें होईल कायि, कळेल काय?,
१२.४१; कोणहा हीं जोगे नव्हती, वश होत
नाहींत, ३.२५४; जोगें धरणें नोहे, धरणें (पानें
फुटूं न देणें) शक्य होणार नाहीं, १८.१५.

जोगावणें—(१) पालन करणें, पूजन करणें.
ऐसें एकला चि आघवें । जोगावी जो ॥ १३.८१९.
१३.३६३. जोगावणें, पाहुणचार, १३.६६८.
(२) कसें तरी संभाळणें, पूजितें दैवतें जोगावी ।
१३.७९४. जोगावणुक, कसें तरी केलेलें पोषण,
१३.७९८.

जोडणें—मिळणें, मिळवणें, जुळवणें. आहीं जें जें
जोडावें । तें समस्तीं इही भोगावें । १.२१७. जें बोलां
आरिसा जोडला । ६.४८५. हें स्थैर्य निजगडें ।
जेथ आंगें जीवें जोडे । १३.४९९. जैसें बापें
जोडिलें लेंका । १८.८२३. १.२२६, २.२१०,
२.२४०, २.२५२, ४.४, ४.६३, ४.१७९,
४.२१७, ६.३४, ६.१४४, ६.१७३, ६.१७९,
६.२३१, ६.३४३, ६.४६७, ७.९६, ७.१३५,
९.४५, ९.५४, ९.३०६, ९.३५७, ९.३८३,
९.४४७, ९.४४९, ९.४७८, १०.२९,
१०.१८३, १०.३०९, ११.२२०, १३.१२६,
१३.१३२, १३.१९०, १३.३७९, १३.४७१,
१३.६०१ (डे), १३.७०१, १३.८३४,
१३.९७२, १३.९८७, १३.१०८२,
१३.११२५, १३.११५३, १४.२३३,
१५.२६२, १५.४१५, १५.४६७,
१५.५१४, १६.५९, १६.२५७, १६.२७६,
१६.२८९, १६.३४८, १६.३७५,
१६.४१२, १६.४१९, १७.२४, १७.३२,
१७.१८६, १७.२१८, १७.२६७,
१७.३६०, १७.३७३, १७.४१६, १८.१९१,
१८.२९८, १८.५१०, १८.५८५, १८.६५०,
१८.७००, १८.७०४, १८.९२१, १८.९४१,
१८.९९४, १८.१०३७, १८.१२१०,
१८.१२१२, १८.१३३५, १८.१४६८,

१८.१४७३, १८.१४७९, १८.१६६२,
१८.१७५३. जोडलासि, मिळाला आहेस,
१.२२८, १४.६३, १५.४१६; जोडावेया
१८.१४६५ (१); जोडिजति १३.२८६;
१८.३१५; कर जोडूनियां ११.३२३;
करसंपुट जोडिले ११.४८२, -दु जोडुनु
११.२५०; कानवरि जोडे, ऐकतां
येईल, ६.३१६; ठेवा जोडला १३.४४;
तुमतें जोडुनु नेंदीं, परस्परांचा संबंध जोडून
देणार नाहीं, १३.३२७; त्राये जोडुनु, साधन
मिळवून, १७.२४१; पडप जोडलें १०.४५,
-जोडे ११.१२; बरव जोडली ११.५९१;
मी जोडें, माझा लाभ होतो, ९.३६०; वाट
जोडलियां १८.१२१५, -जोडे १२.११२;
शंभू ही न जोडे, शंकराला ही लाभत नाहीं,
११.६६६; सदमुखपण जोडे ११.३३४,
संवादसुख - १८.१५७८. सुखाचा पैसार -
७.१५१; सुखसंपत्ती जोडलिया ७.१८५,
जोडले-जोडिलें, मिळविलेलें, संपादलेलें,
२.२२, २.१९७, ८.२५९, १३.२०८,
१५.१४१, १८.१४६५ (२). प्राणापानाचां
जोडभाता, प्राणापानांचा जोडलेला भाता,
१५.३७६. जोडि-डी—जोडि.. आटे, संपाद-
लेलें संपतें, १८.७९६; जोडीं घालूं, रणजोडवीं
पायांच्या आंगठ्यांत घालूं, १५.५; अहोरात्रिची
जोडि १३.७४२; घनछायेचिया जोडी, मेघांच्या
सावलीचा लाभ झाल्यावर, १६.२२६;
ज्ञानपदजोडी करीं १४.१७; तियेचिया जोडी,
तिला अनुसरून, १३.४५, तृणाचिया -
१४.१६५, दृष्टादृष्टिचिये - ९.५०३, निज-
पुण्याचिया - ६.४४६; बाहिं जोडि नाहिं, बाहूंत
सामर्थ्य नाहीं, १७.९९; मशकाचिया जोडी,
माशी पकडण्याकरतां, १३.७२९, सुखाचिया
- ६.३७१; सजोडियां राहंवरां ११.३९२.

जोजार—ब्रोजा, त्रास. तरि जन्मौनि जोजार साहिजे
(जे) । ४.३३.

जोत्स्ना—चंद्रप्रकाश, चांदणें. जल सोखुनु गेलेयां
सविता । उल्हासु पुरवितसे माघौता । ते चांदि
पांडुसुता । जोत्स्ना माझी ॥ १५.३६७.

जौहर—आगीची खाई. मार्गां जलत काढिलों

जौहरीं । ११.६० (१), लाक्षाग्रहाला उद्देशून.

११.४३२. जौहरवाहर, हें विश्वरूपाच्या प्रच्यार्मीचें संकट, ११.६० (२).

ज्योति—ज्योत, प्रकाश. २.३२३, १८.४२२. अग्निज्या(ज्यो)तिचा प्रकाश ८.२१८; कला-ज्योति ६.२८८; प्रत्यग्ज्योतीची वोवालणी १२.६; सविलें गुणज्योतीं १६.२०८, सं. वा. रा. पहा.

ज्वर—ताप. पथ्यद्वेषिया पोसी ज्वर । १८.१२७१. २.१८४. धातुगत ज्वर १३.८१; रोगिया ज्वराहूनि उठिला ११.४२३; १८.१६६८

कलि पहा.

ज्वाला—जाळ, आगीचा भडका. तिहिं विरक्तिची ज्वाला वेतली । ४.१२७. वन्हिची ज्वाला जैसी । वायां जाये आकासिं । १२.१३२. ज्वालांचे उभडु ११.३०८, —यलसे ११.३००; कल्पांतिचिया ज्वाला ११.२११, विरक्तिची—४.१२७, संहारतेजाचिया—११.२९७; ज्वालामय ११.१४२; गरलज्वालीं १६.४०८; वदनज्वालां ११.४३०; वन्हिज्वाला ६.२२४, १५.२८७. ज्वाल—ह्मणौनि वन्हि ज्वाल । दोन्ही वन्ही चि केवल । १४.१२१.

ज्ञ

ज्ञ—शब्दास जोडून. जाणणारा या अर्थी. अज्ञ ३.१५५; अभिज्ञ १६.२४६; अनभिज्ञ १३.३६३; क्षेत्रज्ञ, क्षेत्र पहा; तत्त्वज्ञ, तत्त्व पहा; धर्मज्ञता १०.२७३; भावज्ञ ६.२१; मंत्रज्ञ १.१९०, २.३१२; मांत्रज्ञ २.२३४; रसज्ञ १३.११४४; वेदज्ञ ९.३२८; शब्दतत्त्वसारज्ञ १३.११२३; शास्त्रज्ञ १७.९२; सर्वज्ञ—तैसें सर्वज्ञ ही नियां । सर्व ही निध्दालूनियां । नीकें होथे तें धनंजया । सांघितलें तुज ॥ १८.१३२२, १६.४८, सर्वज्ञाचा बापु ४.२०८, —चिये बोधीं १८.१४६; सव(र्व)-ज्ञांचा राऊ १३.८६०; सर्वज्ञांचा शिरोमणि १५.२९७; सर्वज्ञांचां समाजीं ९.२; सर्वज्ञता ३.१६६, ६.४५१, ९.४५१, १०.२०९, १३.१९०, —तेचा ओलावा ८.२६८, —पणें १७.१४.

ज्ञप्ति—ज्ञान, १८.११९८.

ज्ञातव्य—जाणावयास जें योग्य. ज्ञातव्याचें पाहाणें १८.५३०.

ज्ञाता—जाणणारा, तज्ज्ञ, सुज्ञ. ज्ञाता ज्ञेय देखौनि तैसा । धांव चि वे ॥ १८.४८१. १३.९३१, १८.४८३, १८.४८६, १८.५०२, १८.५२६, १८.५३६, १८.११८६, १८.१३३०. तेया जीवा नांव ज्ञाता १८.४६३, १८.४५७ ते १८.४६२ पहा; जंव ज्ञान ज्ञातेया मोटकें डा(दा)वी ना, ज्ञान ज्ञात्याला

किंचित् उघड करून दाखवतें न दाखवतें तोंच, १८.४७६; ज्ञेयाचिया हांवा ज्ञाता इंद्रियांचा मेलावा राहाटवी १८.४९०; ज्ञेय लोटूनि पडे ज्ञाता चि जें, ज्ञेय नाहीसें होतें, ज्ञाताच राहतो, १८.५३३; ज्ञातेपण १८.४८८; ज्ञान, ज्ञेय पहा.

ज्ञाति—ती—जात. ज्ञाती ३.१०६; ज्ञातिगोत्राचा मेलु १६.३५६;

ज्ञातृ—जाणणारा. ज्ञातृज्ञेयविहीन...ज्ञान, १५.७७, ज्ञातृज्ञेया विहीन १८.९६९; ज्ञातृत्व १८.४६५; ज्ञेया मीठी देतां ज्ञातृत्व पुटीं पडे १६.१३९. ज्ञेय पहा.

ज्ञान—जाणीव, समज, बोध, माहिती, पांडित्य, ईश्वरभाव. तैसें ज्ञान हें उपमिजे । ज्ञानेंसीं चि ॥ ४.१८१. शब्दु बोले मुखें । परि ज्ञान नाहीं ॥ ५.५८. ह्मणौनि ज्ञान तें चि आंधारें । ज्ञानासि करिति ॥ ९.१७०. मग तें चि होये ज्ञान । ज्ञाता ज्ञेय हान । ज्ञानें गमिजे स्थान । तें हि तें चि ॥ १३.९३१. ज्ञानाचे आव्हान मंत्र । जें ज्ञान पीकतें सुक्षेत्र । ज्ञान आकर्षिते सूत्र । तंतु जे कां ॥ १८.७०. तैसी ज्ञेयाज्ञानाचेया (ज्ञेया ज्ञानाचेया) हाता । न लगे हे दृश्यपथा । तें ज्ञान जाण सर्वथा । सात्वीक गा ॥ १८.५३२. गुरु तेथ ज्ञान । ज्ञानि आत्मदर्शन । १८.१६१७. २.२८१, ३.२५१, ३.२५७, ३.२५९, ४.१४०, ४.१६३, ४.१७१(२), ४.१७७, ४.१७९, ४.१८३, ४.१८७,

४.१८८, ४.१९३, ४.१९६, ६.८८,
 ८.५१(१, २), ८.२१७, ९.४२, ९.२४०,
 ९.२४९, ९.३०२(१), ९.४४३, १०.२४,
 १०.६५, १०.८१, १०.८५, १०.२७५,
 ११.६५४, १२.१३६, १२.१४०(१), १३.१०,
 १३.१६६, १३.१७४, १३.१७८, १३.३३९,
 १३.३८३, १३.४५३, १३.४७१(१, २),
 १३.४८२, १३.५१०, १३.५३३, १३.५८५,
 १३.६०१, १३.६१५, १३.६२१(१, २),
 १३.६२७, १३.६३१, १३.६३७, १३.६४९,
 १३.६५०, १३.६५४, १३.७२२, १३.९३५,
 १३.११२९, १४.१०, १४.३९, १४.४२,
 १४.४३, १४.७८, १४.१४८, १४.१५२(१),
 १४.२९८, १४.३९१, १५.३०, १५.३५,
 १५.१४१, १५.२००, १५.२५४, १५.३५०,
 १५.३५९, १५.४९३(१, २), १५.४९४,
 १५.५२६, १५.५५३, १६.४५, १६.४८,
 १६.५४, १६.५६, १६.५७, १६.१०५,
 १७.६२, १८.१९४, १८.४६२, १८.४६३,
 १८.४७१, १८.४७६, १८.५१४, १८.५२३,
 १८.५२८, १८.५३०, १८.५४२, १८.५४६,
 १८.५४८, १८.५५९, १८.५७६, १८.५७७,
 १८.५७८, १८.५७९, १८.५८०, १८.८४२,
 १८.१००८, १८.१२३७, १८.१३२८,
 १८.१३७५, १८.१३९६, १८.१७०५.
 ज्ञानाचिया अभावा—माजि ४.२०२; ज्ञानाचें
 आयुष्य, ज्या पुरुषांत ज्ञानाला जिवंतपणा
 मिळतो, १३.४८३; ज्ञाना तेणें आचो १३.४५२;
 ज्ञानाची आश ३.१३; ज्ञानाचेनि उजियडलेपणें
 ७.११४; ज्ञानाचि उजिरी १८.९९०; ज्ञानाचा
 उदोजो १३.५०९; ज्ञानाची उधि १३.६२९;
 ज्ञानासि उधी १४.२२०; ज्ञानाची ओतपली
 ७.१२८; ज्ञानाचा अलावा १३.३५३; ज्ञान
 करणें पांचै, १३.९८ सं. वा. श. पहा; ज्ञानाची
 गोठि ४.१९४, — गोडी १४.६०; ज्ञानाचें
 चांगावें १४.३८५; ज्ञानाची चाड १४.३२९(१);
 ज्ञानाचें चालतें ब्रिब १०.७५; ज्ञानाचें चेडरें
 १०.१०४; ज्ञानाची जाणिव ६.३७२; ज्ञानासि
 ठी १८.४७३; ज्ञानाचां डोलां १३.१०६२;
 ज्ञानाचां हिं डोलां ११.२९७; ज्ञानासि तगणें

१५.३६; ज्ञानाची दिवालि १५.१२; ज्ञानाचिये
 दीठी १५.३०२; ज्ञानाचा दीवा ७.१३६;
 ज्ञानाची धात्री १३.५९८; ज्ञानासि बाहिरि धांव
 १३.११८; ज्ञानाचें उघडें निधान १३.४९९;
 ज्ञानाचिये निरुती लागी, ज्ञानाचें स्वरूप
 व्यक्त करण्यासाठीं, १३.६१३; ज्ञाना पाडु
 १३.६२२, ज्ञानाचेनि पाडें ४.१७६; ज्ञानाचें
 पाहिलें, ज्ञानाचा उजेड, ४.१९१; ज्ञानाचेनि
 प्रकारें ७.१०९, १३.६२६, — प्रकारें
 १८.५८०, ज्ञानदेवी — 'प्रकारें' १८.५८३;
 ज्ञानाचिये प्रभे सवें १३.६३०; ज्ञानीं ग्रीति
 १६.५४(१); ज्ञानाचे(चें) बा(बो)लणें १३.६४१;
 ज्ञानाचिया भरोवरी १३.११२८; ज्ञानाचिये
 भेटी ४.१८४; ज्ञानासि महिमा १३.३५२;
 ज्ञानाची मूर्ति १३.६०९; मानुषी मूर्ति ज्ञान
 चि तो १३.६१२; ज्ञानाचिया युगुती
 १८.४९२; ज्ञानासी येकायतन ४.६१; ज्ञानाचा
 रहिवांसु १३.५२२; ज्ञानिं लागु १३.६४३;
 ज्ञानाची वज्रांगी ६.४७३; ज्ञानाची वाखारी
 ज्ञानसमृद्धि, ७.१३२, ज्ञानाचें वेलाउल
 १३.३११(१), ज्ञानाचिये वेले ७.४; ज्ञानाचें
 सांकडें १३.५५२, — सार १३.८४३; ज्ञानें
 सेवडु १४.११३; ज्ञानाचि सोये १३.१७०;
 ज्ञानें चि मोक्षाचा सौरसु १५.३२; ज्ञाना
 हित तें चि १६.५७; ज्ञानाचां हिताहितीं
 १६.६३; ज्ञाना सत्व चि हेतु १४.२६३;
 ज्ञानातें अधिपूनि ३.४३; ज्ञाना अनुसरौनि
 १४.५९; ज्ञानें उजलला १३.४६२; ज्ञानीं
 कर्म नादरी १४.३२९(२), ज्ञानदेवी — 'ज्ञानें'
 १४.३३१; ज्ञाना करणता आणी १८.४९१;
 ज्ञानें चडफडी १४.१४८; ज्ञान चेडलेयां
 १५.५२६; ज्ञानासि न चोजवें(वे) १५.१६;
 ज्ञानातें जीवें वोवालिलें १६.५२; ज्ञाना झोंबावें
 १४.३९; ज्ञानासि पुनर्जन्म जोडे १६.५९;
 सर्वेद्रीं ज्ञान फांके १४.३२७; ज्ञाना पाठि नाहिं
 ९.२५९; ज्ञान हि जें बुडौनि जाण १५.४०७;
 ज्ञानें बोधा आलेनि १३.६२४ (१); ज्ञानिं
 मन बैसलें १३.६२१ (२); ज्ञानाची योग्यता
 लाहे १८.६६; ज्ञानाचा रगडा करिती ९.१८२;
 ज्ञाना रूप दाडें १३.१६०; ज्ञानें वंगु फेडिला

१३.४७२; ज्ञान वावाटे १८.४६२; ज्ञानेंसि
 वैर करि १८.१४४२; ज्ञाना वोळखि पाडूं
 १३.३३८; ज्ञान शाब्दि करणें न लगे १३.६२९;
 ज्ञान हातु चढलें १३.२१५. ज्ञानार्थ, अर्थणें
 (३) पहा; ज्ञानाग्नि ४.१०४, ४.१३१, -संपर्कें
 १.५२, -होत्री ६.४४७, -होत्रें ९.२४२;
 ज्ञानामृत १५.५३९, ज्ञानां(ना)मृत १८.७८६,
 ज्ञानेंद्रिय १३.११७, १८.४९६; ज्ञानोदयीं
 ५.४७; ज्ञानकथनादि प्रस्ताविं १६.२७२;
 ज्ञानकर्पूर १४.२६, -कांड १८.१४३९,
 -कुरुठा ४.१६४, -खड्ग ४.२०५, ज्ञान
 चि खड्ग १५.२३१, -गंगा ९.१८९, -गुण
 १८.१०६१, -चिन्हें १३.८४६, -जात,
 जात पहा, -डोलसां १८.५१७, -तेज
 ११.६०५, १३.१७२, -त्रयवर्शें १८.५८२,
 सं. वा. श. पहा, -दानिं १७.२०७, -दीप
 ४.२०८, १३.४६५, -दृष्टी, दृष्टि-दृष्टी पहा,
 -निधीचे ३.२३६, -निश्चयो १३.६२५,
 -निष्ठा १८.१२४१, -पदजोडी १४.१७, -पदें
 १३.८४७, १३.८४८(१), सं. वा. श. अठरा
 पहा, -प्रकाशें ४.१६९, -प्रधान १८.२५९,
 १८.१४२६, -फलसिद्धि १८.१४३८, -बलें
 ६.३३, -बीज ४.१९०; ज्ञाना बुझ दिरेफु,
 हा पाठ ज्ञानांबुजद्विरेफु असा घ्यावा, ज्ञानरूपी
 कमळांतील भुंगा, १४.२८४; ज्ञानभक्त
 १३.४५२, -भक्ती, ज्ञान व भक्ती, १८.११२४,
 -मकरंद १.१८, -मार्तंड १६.१६, -यज्ञ,
 यज्ञ पहा, -लक्षणें १३.६४८, सं. वा.
 श. अठरा पहा, -योग १६.८०, -लाभं
 १३.६२४ (२), -लेसादोसें, थोडासा बोध
 व्हावा म्हणून, १३.६३८, -विषो, ज्ञान हा
 विषय, १३.६३३, -वृत्ति १४.२१०, -शक्ति
 ४.१७१ (१), -शस्त्रें ४.२०६, -संपत्ती
 १३.५९०, -हुताशें १५.२७३; ज्ञानामनाचिये
 भेटी १३.२४४; ज्ञाना उणें १५.४८९; ज्ञाना-
 कडे १४.२६७; ज्ञानापासूनि, ज्ञानापेक्षां,
 १२.१४० (२); ज्ञानातव १३.६१४; ज्ञाना
 लागि १३.१६२, १५.३३; ज्ञानें वांचूनि,
 ज्ञानाशिवाय, १३.८६१; वांचौनि ज्ञानेन विण,
 ज्ञानाशिवाय जगून, १५.२२६; ज्ञानविधिं

१३.८५८, १६.५४ (२); ज्ञानहीन ४.१९२;
 अडिनांव ज्ञान १८.५७७, अध्यात्म-,
 अध्यात्म पहा, अन्यथा - १५.४८०, अन्यथा-
 १५.४९२, १८.४५७, १८.१०९४; अर्थज्ञान,
 अर्थणें (१) पहा, यथार्थ-, अर्थणें (३) पहा;
 आवर्णी चि ज्ञानें १४.४५; आंतुल ज्ञान
 १३.२४२, आत्म-, आत्मतत्व-, आत्मा पहा,
 उदार - १३.१६१; कर्माचे डोले ज्ञान ९.३४६;
 चूकलीं ज्ञानें ९.२७३; चोखट ज्ञानें
 १५.२८८; चोखडें - १८.७०५; तत्व-, तत्व
 पहा; तपोज्ञान, तप पहा; तामस-
 १८.५७५, दिव्य - ११.२८७, निखल
 - १३.३११ (२), निज - १५.४०३; निर्दोषें
 ज्ञानें १३.६२८, निर्वाललेनि - १३.८५९;
 नसुधें चि ज्ञान, ज्ञातृज्ञेयाविहीन, १५.७७;
 बाह्यज्ञानें १४.१५४; योगज्ञान १३.१०६७,
 १५.२४७, १५.३९०; रज्जुज्ञानें, दोरी असें
 समजल्यावर, १८.२२६; राजस ज्ञान
 १८.५३५, १८.५४४, विपरीत - ९.१६८,
 विपरीत - १५.४८८; विपरीतज्ञानदीपिका
 १५.८१; विशुद्ध ज्ञान ३.२५८; विषमज्ञानें
 १४.१११, विषय - १४.१५२(२); व्यापक
 ज्ञान ५.८७; शुद्धें ज्ञानें १८.५२४;
 समूलज्ञानसंन्यासें १८.९६७; सम्यग्ज्ञान,
 सम्यक् पहा; साच ज्ञान १८.१४३६; सात्विक-
 ज्ञान-तरि अर्जुना गा तें फुडें। सात्विकज्ञान
 चोखडें। जेयाचां उदईं ज्ञेय बुडे। ज्ञातेनसिं॥
 १८.५२६, १८.५२५, १८.५३४, सात्वीक ज्ञान
 १८.५३२, सामान्य - १८.४६८, सुखज्ञान
 १४.१४७, १४.१५७, १४.२५९; हृदयचेनि
 ज्ञानें १३.१८३; इछा ज्ञान क्रिया १३.९८८;
 कर्म कर्ता ज्ञान १८.६८६; कुलज्ञानगौरव
 ९.४३१; क्षेत्र... ज्ञान... ज्ञेय... अज्ञान
 १३.९४६; ज्ञाताज्ञानज्ञेय, जगाचें बीजत्रय,
 १८.४५८, १८.५०९; ज्ञातृज्ञेयविहीन
 १५.७७; ज्ञातेया ज्ञाना ज्ञेया १८.४७४;
 ज्ञानकर्मकर्तेया १८.५१५; ज्ञानज्ञेयज्ञाता
 १८.४८२; ज्ञानवैराग्यऐश्वर्य ६.३७; ज्ञेयातें
 ज्ञानज्ञाता १६.१३६; ज्ञान ... अज्ञान
 १३.६५२(१, २), १८.१३८०; ज्ञानअज्ञा-

नाचिया चांदणियां १६.२; ज्ञानाज्ञान १५.३९८, ज्ञानाज्ञानांगि १५.४७०; अज्ञान ...ज्ञानें १८.१३८२; ज्ञान...विज्ञान... अज्ञान ७.६; अज्ञान...विज्ञान...ज्ञान ७.७; ज्ञानविज्ञान ९.४४; अज्ञान...सज्ञानासि १३.७७८; सज्ञान ९.५०४, १४.१५६; सज्ञानासि...अज्ञानासि १५.३८८, सज्ञानांसि ...अज्ञानांसि ६.३०; स्वज्ञान १८.५३८, -जनितें १८.१५३२. अज्ञान—यन्हवि ज्ञान फुडें जालेयां । अज्ञान जाणवें(वे) धनंजया । जें ज्ञान नव्हे तें आपसेया । अज्ञान चि ॥ १३.६५२. तैसें ज्ञान जेथ नाहिं । तें चि अज्ञान पाहिं । १३.६५४. ना उपराठिं ज्ञानपदें । तें चि अज्ञान ॥ १३.८४८(२). ३.५३, ३.१५६, ५.२७, ५.८३, ९.२४३, १३.६१५, १३.६५१, १३.६५६, १३.६६२ (१), १३.६७०, १३.८३८(१, २), १३.८४७, १४.७०, १४.८०, १६.२५०, १६.३६२, १८.२७३, १८.१११५, १८.१११९, १८.१३७९, १८.१३८०, १८.१३८६, १८.१३८७. अज्ञानाचा भू(मू)र्तु अवतार १३.८२१; अज्ञानाचा(चां) आंधारां १७.४२६, अज्ञानाचें आंधारें ४.५०, - आवश्यक, नित्यादिक कर्में, १८.१४३०; अज्ञानाची खाणी १३.६५९; - खुण १६.२४३; अज्ञानाचें गडदे (दें) ४.२०३; अज्ञानाची गोठि १३.११६३; अज्ञानाचें घर १३.७६१, - जियालें १४.१७४, - निधान १३.६६२ (२); अज्ञानाचां पटीं १८.४५७; अज्ञानाचा पूतला १३.६८२; अज्ञाना तेणें बल १३.८०२ (२); अज्ञानाचिये राती माजि १०.१२७; अज्ञानाची रिद्धि १३.७००; अज्ञानां(ना)सि रूप १४.७१; अज्ञानाचे वलसे ७.७५; अज्ञान ऐसा वादु १४.७९; अज्ञान घनसुषुप्ति १५.४८३, घन अज्ञान सुषुप्ति १५.८८; उहंड अज्ञान १३.६९०, जगिं दादुगें - १३.७७८, निवृत्ते - १४.७५; पुरें - १३.६६६; अज्ञान ज्ञानें नेलें १५.४९४; अज्ञानासि पारु नाहिं १३.७११; अज्ञान चि फूललें १३.८३८(१); अज्ञान ज्ञानिं बुडालेयां १५.४९३; अज्ञानें बांधलेयां १८.१४२७; अज्ञानाचें विं विरुडलें १३.८३७

(१); अज्ञान रूढ १५.३१०; अज्ञाना रूप केलें १३.९३६; अज्ञान वाढिसिं आहे १३.७२५; अज्ञान विरमे १५.३९१; अज्ञानांगिकारें १४.१४२; अज्ञानांध २.३२४, १८.६२; अज्ञानघृत ९.२३९, -चिन्ह १३.७७९, -जात, जात पहा, -तत्व, तत्व-त्व पहा, -दशे १५.४७५, -दृष्टिकल्पितें १५.३५७, -देशिचा राउ १३.७५१, -पंकीं ३.१९३, -प्रम(मा)दादिकिं १६.१४४, -फलें १४.२६२, -भागु १३.८५७, -विभाग १३.८५८, -मूल १५.८९, -मूल १५.१०६, १५.२३१, मूल - १५.२१८, मूल चि - १५.२२७, -वांचूनि मूल नाहिं १५.१३९; अज्ञानासि मूल १३.८०२; बद्धमूलें अज्ञानें १५.१४६; अज्ञान वर्गु १८.१४४२, -वेलीं १३.८३७(२); अज्ञानिं वेलिं १५.१५१; मोहो अज्ञाना प्रमादा १४.२६५; अज्ञाना तव १५.३०२; अज्ञानद्वारें १८.११२२, -वसें १८.१११८; अज्ञाना साठिं १५.२२५, -सारिखें १४.८२; अज्ञानत्वे १४.३२८; अज्ञानपण १५.२६, अज्ञान, अज्ञानी पुरुष, ५.८२, ९.३०३, १३.७५८, १३.७६९, १३.८०५; अज्ञाना त्यागिया १८.१९६; अज्ञानांचिया नीडा १४.३०१; अज्ञानांचा पुण्यमार्गु ९.३१०; तामसाज्ञानां १८.५६०; वर अज्ञान, सज्ञान पहा.

ज्ञानी—जाणणारा, शाइणा, ज्ञान असलेला, आध्यात्मिक पारमार्थिक ज्ञान असणारा. हे ज्ञानिची पवित्रता । ज्ञानीचि आधि । ४.१८०, ज्ञानदेवी— हे ज्ञानाची पवित्रता । ज्ञानीं चि आधि ॥ ४.१८२. ७.११०, १३.६४४, १८.१३१५. ज्ञानित्व १४.३३१. ज्ञानिया—तरि ज्ञानियां(या) जो ह्मणिजे । तो चैतन्य चि केवल माझें । ७.१२३, २.१३१, ४.९४(या), ७.१३३(या), १८.४४६ (या); ज्ञानियां ३.२२७, ज्ञानदेवी—‘ज्ञानियांची हा’ ३.२३२, ३.२५३, ७.१०८, १६.२, १७.४; ज्ञानियां पुरुखां १५.५५४; ऐसा ज्ञानियां येकु ७.११६; ज्ञानियां माझि १३.१०६१, १४.२१७; ज्ञानियांची आणि, ज्ञान्यांचें शिखर, पूर्णज्ञानी, ८.९८; ज्ञानियांचां

ठांइ ५.१२८, १०.२७५; ज्ञानियांचें दार
१३.११२४; ज्ञानियांचा बापु ६.१०८; ज्ञानि-
यांचे मेलावे ११.३२१; ज्ञानियांसि निःयोदयो
८.८९, -वेद्यु ६.४७७; ज्ञानियां कर्मठां तापसां
१८.१५०५; ज्ञानिये २.२६३, ५.९१,
६.४७३, ९.३१०, १३.६४९, १५.२४९,
१५.३५१, १८.११२७, १८.१५१७.

ज्ञेय—कळण्यासारखें, जाणण्याचा विषय, जाणण्यास
योग्य असें. ज्ञानें ज्ञेय गमिजे । तो ज्ञानयज्ञ ॥
४.१४०. मनाचें मनपण गेलें । जेथ बोलांचें बोलणें
ठेलें । जेयामाजि सापडलें । ज्ञेय दीसे ॥ ४.१६१.
ऐसेनि सकल हें ज्ञानिं अपें । मग ज्ञान तें ज्ञेयीं
हारपे । पाठिं ज्ञेयाचीं स्वरूपें । निखल उरे ॥
८.५१. तैसेनि अविनाभावें । सूक्ष्मदशे आववें ।
व्यापूनि असे तें जाणावें । ज्ञेय एथ ॥ १३.९०९;
जें शब्दादि विषय । हें पंचविध ज्ञेय ॥ १८.४७५.
१३.६२३, १३.६२४, १३.६२८, १३.८५९,
१३.८६१, १३.८६४, १३.८८६, १३.९३७,

१८.४७१, १८.४८१, १८.४८३,
१८.१३३०. ज्ञेयाचें चिन्ह १८.४६८, ज्ञेयाचा
पंचविध आभासु १८.४६९, सं. वा. श. पहा;
ज्ञेयाच्या हांवा १८.४९०; प्रियाप्रियें ज्ञेयें
१८.४८६; ज्ञेयातें गीतूनि १६.१३६; ज्ञेयाचा
गुढा उभारी, ज्ञेयाचें निशाण पुढें करून,
१८.४६५; ज्ञेया मीठी देतां १६.१३९;
ज्ञेय ज्ञातेनसिं बुडे १८.५२६, ज्ञेयाज्ञानाच्या
(ज्ञेया ज्ञानाच्या) हाता न लगे १८.५३२,
ज्ञानदेवी—‘ज्या ज्ञानाच्या हाता न लगे’
१८.५३५; ज्ञेय लोटूनि पडे ज्ञाता चि जें
१८.५३३, ज्ञाता पहा; ज्ञेयाचि सींव टाकूनि,
सीमा गांठून, शेवटास पोहोचून, १८.४६७;
ज्ञेय चि स्वभावता कार्य होये १८.४९१;
ज्ञेयअभिप्राअ १३.८६०; ज्ञेयदीपें १३.३८८;
विषयज्ञेय १८.४७३; ज्ञातृज्ञेयविहीन १५.७७;
ज्ञातृज्ञेया विहीन १८.९६९; ज्ञातेया ज्ञेया
१८.४६६; ज्ञेयत्वे १५.२७५.

झ

झगटणें—जोरानें झटपट करून पकडणें, विरोध
करणें, झटकणें, घासणें, स्पर्श करणें. जेयाचें सुख-
दुःखाचेनि आंगें । झगटलें मानस चेअ नेवे ।
६.६३. तन्हीं लोह हें एकें अंशें । झगटिले(लें)
होये परिसें । १८.१६७०. झगटितां १६.११६;
झगटलियां १८.६५२; वारेआचेनि आंगें
झगटली ६.२८५.

झगडा—भांडण, विरोध. जेवि क्षीरानिराचे झगडे
तोडी १४.२०५.

झगमग—लकाकी, चकमक. दीपाच्या झगमगा
१३.७३९.

झटा—लगत, ऐक्य. झटे होय ६.३०६, -लागे
९.१८.

झडकरि-करूनि—लवकर. झडकरि १.८३,
१.८७, १.१६९, २.६३, १०.७२,
१८.१५६, -री ४.१३१; झडकरूनि
११.५९५.

झडझडणें—जोरानें निघणें. तन्हीं झडझडौनि
वहिला निग । ९.५११. झडझडाट, जोरानें

सोसाठ्यानें वाहणाऱ्या वाऱ्याचा आवाज,
विद्यांचा झडझडाट १५.१९०; गुणाचेन
झडझडाटें १५.१५३.

झडणें—गळून पडणें, वाऱ्यानें उडून जाणें. मग
कणिसौनि कणु झडे । १८.२५१. त्वचेचा
पातवडा असे तो कोंडा जैसा झडौनि जाये
६.२५२; जीभ न झडे, गळून पडणार नाहीं
काय ? ९.३१४; रजतमें झडती १८.१५५.

झडती—वेगानें. आंधारिं कोलिती झडती भव-
डितां १५.१३६.

झडाडणें—जोरानें झलवणें, वाहणें. रजाच्या
झुलुका आगलिका झडाडितां १५.१५४.

झणें-झनें—न जाणों, कदाचित्, क्रियापदाला
जोडून नकारार्थी. झणें ८.१३०. झनें—झ(ह्म)णे
झनें होये अंतु । १.१५९. झनें चित्त देसि यया
हीना । २.१७. ऐसा अभिमान झनें चित्ता ।
रिगों देसी ॥ ३.१८४. २.९९, २.२५८,
३.९०, ३.२०७, ५.१२६, ६.५४, ६.११५,
६.३६१, ८.१२१, ९.१४२, ९.४२७,

१०.१७५, १०.२८५, ११.६२१, १२.८८,
१३.१९७, १५.२११, १६.२६५, १७.१५२,
१८.१८१, १८.१८९, १८.१२५५,
१८.१४८४. ऐसैं झनें तूझां चित्तीं प्रवेदो
१४.४००; ऐसैं झनें हें कोणहीं ह्मणे
१८.१६२९; हे एक चि सिनाने झनें
मानीं ६.३९; होवे नव्हे हें झनें करीं
१८.१३५९.

झरी—लहान झरा, ओहळ. प्रकाशजलाची झरी
६.२८६.

झल-लु-कणें—चकाकणें, प्रकाशणें. झलकणें—तेथ
व्यासादि कांविया मती । चोखडेपणें झलकती ।
१०.९. अंशुमाली झलकतां १८.१५२२; एकछत्र
झलकत ९.२१६; जेयावरि दीठि झलके
१०.९; पीतांबर झलके ११.२१७; झलकणें—
तेथ सुदर्शनाची दीप्ति । ते चि विद्युत् जैसी
झलकती । २.७८. कुंटे, 'सुदर्शनाची चुति,'
२.७८.

झलंबणें—हालणें, हादरणें. जैसैं लवण जलें
झलंबलें । २.३. पै पुनरावृत्तिचेनि उभडें । झलंबताति
सत्यलोकिके हुडे । ७.७८. तेयां जन्मृ(न्मृ)-
त्युचां लाटीं । झलंबली हे सृष्टी । १२.८७.
११.३१४. तीन्ही लोक हरिखें झलंबित आहे
१८.१०६६; धाराधरधारीं झलंबली वसुंधरी
१३.१०४८.

झलाल—चकचकाट, लखलखी. कलस ढिवांचे
पोकल । जलो वरिचील झलाल । १३.४६९.
जिये प्रमेचिया झलाला, ज्या प्रमेच्या लख-
लखीनें, ११.२०९.

झले—उन्हाची तिरीप, धाप, उष्ण वाऱ्याची झळ.
झले अमृतें वोल्ली जैसी । १८.१५९, शानदेवी-
'झलै' १८.१६१.

झांक—झांप, उडी. पतंगाच्या झांका
११.४२०.

झांकणें—बंद होणें, बंद करणें, अदृश्य होणें,
आच्छादणें. अलंकारपणें झांकलें । बोला सोनें कां
वायां गेलें । १८.५३९. सोनें झांकिलेयां सुवर्णें ।
न झंके जेवि ॥ १८.११६९. ६.३२८, १६.१५,
१८.८५८. झांकलिये घटिचा दीवा ८.९६;
अभिप्राय गव्हरीं झांकिले १३.८५२; अविद्ये-

चेनि पालवें झांकलें ८.३९; जाणिवेचे डोले
झांकति ७.४; दानपुण्य झांकी १३.२०६;
दीवेयाचें दीवेवण झांकि ८.२१०; झांके...फांके
१४.१२२; उघडें झांकलें १३.६७८; झांका-
झांकि, रात्रीं झोपण्यापूर्वीं केलेली आवराआवर,
झांकाझांकि कीजे वाति । न वचतांचि ॥ १३.५८०.

झांकरि—झटकन. ७.१८७.

झांकलणें—आच्छादणें, बंद करणें. बुद्धिचें द्वार ।
झांकलें जेणें ॥ १३.११५. झांकोलणें पहा.

झा-झांकवणें—आच्छादणें, लपवणें, फसवणें.
झांकवणें—ह्मणोनू आहाचवाहाच न झकवे । एणें
आकारचित्रें ॥ ६.९९, न मुळें झांकवे चें झकवे
असैं रूप झालें आहे. झांकवणें—कां वोलें कानु
झांकवे । १३.१२२. गुरुतें वोलें झांकवी ।
१३.७९४. ३.१६, ५.१०८, १०.६९. अंतष्क-
रण झांकवे चि ना २.३१६; प्रतीतीचे डोले
झांकवीति ९.१३८; लेंकुरूपणें झांकविलें
११.३५; वेद जेया लागिं झांकविले ११.११८;
हातु झांकवी, हातीं कांहीं लागूं देत नाहीं,
१७.३०३. झांकडें नेणे १६.११९, —नैयेसि
१.२३२; झांकवेना ८.२५६; झांकवलपणें,
फसवणुकीनें, ३.२०९; न झंकवे १४.२८८.
झांकोलणें—झांकणें, आच्छादणें. परि उदकीं
जाली बाबुली । उदकातें चि जैसी झांकोली । ७.५९.
गगन झा(झां)कोललें ११.२९६; झांकोले ना
३.७०; झांकोलें (ना.) १८.१५९४.

झांटी—दाटी, गर्दी. कृष्णमेघांचिया झांटी
११.२०१.

झाड—वृक्ष. कां वांझां फूलीं फूललें । झाड जैसैं ॥
९.४३०. थेके चि वेले झाडें । वांझें जैसैं ॥
१२.१३४. फलपाकिं तैसैं । झाड बा(धी)जिं ॥
१५.४७७. बीज मोडे झाड होये । झाड सुकलें
त्रिजिं माये । १७.५९. तेयांचिये देशिचां झाडिं ।
कल्पतरुतें होडीं । न जीणावें काइ थोडीं । मायवापें ॥
१८.१६२१. ९.३७१, १०.६८, १५.४१,
१५.१३९, १५.१७९, १५.३८६, १८.२०६,
१८.१७१०. झाडांचि आंगें १८.१५; झाडांची
साडली १३.५९३; झाडांचेनि साजेपणें
१३.१७८; आदित्याचिं झाडें, सूर्यकमळें,
सूर्यफुलें, १८.८६२; कावरें झाड १५.१०८,

कावरुखें —, संसार, १५.५२; जीउ प्राणु झाडें, झाडें जीवाप्राणासारखीं प्रिय वाटतात, १३.१९९; तुलसीचेया झाडा १८.५९३; दाटें झाडें ६.१७३; मज सुकतेया झाडा ११.६६०; सुरतरुचीं झाडें ११.५७०; एवडें झाड उत्पाटी १५.२०८; झाड फूलें जाणिजे १७.७४; झां(झा)डांचें मूल पांत-लेयां, पाणी पुढें जात नाहीं, १७.१७३; पाणी मुदला झाडा जाणु १७.२१७; बनकरु झाडां-साठीं जन्में आटी काठी १०.१५३; माली झाडां मुलीं पाणियें अखंड प्रयत्नें जचे १८.८४१; दुःखकालिंदीचां तटीं भूतशृष्टी झाड होउनि ठेली ११.३४२; झाडातलीं बैसौनि ८.१०२; पशु...पक्षा...झाड क्रिमि १४.२५७. झाडलीं—झाडें झुडपें, १८.९३.

झाडणें—आसडणें, झटकणें, साफ करणें. सेज मी झाडीन । १३.४२२. आंग झाडीति न मम । पणें वोळें ॥ १७.३६९. ९.१३७, १२.४९, १३.२८२, १३.५८४ (२). घडी झाडुनि, उघडून, झटकून, ६.२९२; दलवाडें झाडुनु १८.३७; पाणिवलें झाडिलीं ६.४६९; रज झाडुनि ८.१३३; विषयांचिये मांट झाडी ७.१२४; झाडिलिं—आसडून काढलेलीं, झाडिलिं कोलें झाडी १३.५८४ (१), कोल (२) पहा.झाडा—झडती, हिशेब, झाडा घे ६.२३२, —देईन १३.११५८, —देउनि, कांहीं बाकी न ठेवतां, ११.३९, १५.२४९, — देयावेयाचेनि मीसें ११.१८२. झाडि—सफाई, कामक्रोधलोभां झाडि करुनि १६.४४१, तमरजां— १८.९४७; झाडि कीजे १७.२०८.

झारि—साल, फलकट, क्षार (राजवाडे). अमृता ही झारि फेडिजे । १८.१३२०.

झालणें—धुणें. झालौनियां लेपु एकु ६.४९, ज्ञानदेवी—‘झाळूनियां लेप एक’ ६.४९.

झावलें—झांवलणें—झावलें, अर्धवट प्रकाश व अर्धवट अंधार. मग गडद नां उजल । ऐसें झावलें होये । ८.२२७ झांवलणें, झांपडणें, ९.७१.

झांषकणें—फसणें. झांषकलों ७.१८९.

झा-झांसुरणें—तळमळणें, झुरणें. जीवें झासुरतां

१४.१८३. शेशीं हाणिचेनि सीणे(णें) झांसुरे । १७.२९१.

झिजणें—कमी होणें, नाश होणें. मग तें हिं अव्यक्त । बोधु वाढतां झिजत । १८.१०९५. १८.६१४.

झिरपणें—पाझरणें. जैसिं झिरपांति मौलें । १३.५६६.

झील—तेज, चकचकाट. मेघांचें आंगझील १३.२१३.

झुलुआ—क—लुक—झुलुक, लहर, वारा. झुलुआ—विकारांचिया झुलुआ चूकौनि । ७.९५. झुलुक—रजाचिया झुलुका १५.१५४, वारिया-चिया— १५.१३०, वारेयाचिया— १६.१९२, हिंवांचिया— ८.१९५. झुलुक—पवनु अति निर्बलु । मंदु झुलुका ॥ ६.१७५.

झेंपावणें—उडी मारून जाणें. मग निवृत्तिचेया पैलातीरा (पैला तीरा) । झेंपावले जे ॥ ७.९६.

झेलणें—पडणारी किंवा फेंकलेली वस्तु वरल्यावर धरणें. पुष्पमाला झेलणें । १३.२८४.

झोति—धक्का. रचलेपणा झोति पडैल १३.२५६.

झोंप—नीज. झोंपिं जांतां स्वर्गु । वाळू म्हणे ॥ १४.१८५. कल्पनेची झोंप ९.९४.

झोंवणें—एकदम धरणें, पकडणें, भांडणें. बोला आधीं (दीं) झोंबिजे । प्रमेयासि ॥ १.५८. सिंहां(हा)सि झोंबे कोल्हा । २.१६. जैसें चोर पाहे झोंबती । १३.५८०. ६.२०, ६.४३०, ६.४७४, ७.११६, १०.३०७, १३.७७८, १६.३४१, १८.११५२. अक्षरासि झोंबति १२.४०; आकाशा झोंबति १२.७४; एकदु झोंबे १८.१६६; ज्ञाना झोंबावें १४.३९; पक्षिया फलासि झोंबे ३.४१; परमपदा झोंबों पाहांसि १७.५०. लोंबीझोंबी, खेळीमेळीनें केलेली झटापट, ११.५४१.

झोल-लि—झोळी, पिशवी. झोल—तें देह झोलु ऐसें मानूनि । ८.५९. झोलि—जैसें कल्पतरु तलवटीं । बैसौनि झोलिये पाडी गांठी । ९.३०८, सर्व इच्छा पुरविणाऱ्या कल्पवृक्षांखालीं बसून झोळीला गांठ मारून भिकेची तयारी करावी.

ट

टकणें—मिळणें, साध्य होणें, टिकणें, तर्कानें जाणणें, बंद पडणें. जें यमनियम टकति । तें इंद्रियें सैरा विचरति । १.२४८, ज्ञानदेवी—‘ठाकती’ १.२४९. १.२५३, ज्ञानदेवी—‘ठाके’ १.२५४; या प्रमाणें न टके ऐवजीं ‘न ठके’ असे पाठ ज्ञानदेवींत अनेक ठिकाणीं आले आहेत. न टके ३.५८, ६.३७८, ६.४३२, ७.९३, १६.१८७, १६.२९८, १८.१६४, १८.२२४; अभ्यासु न टके ६.४२४; सेवदु न टके ११.१९९.

टका—टोंक, मर्यादा. टके उठिती बहुवसा । १५.१८६. व्यक्तिभेदांचे टके १५.१५०; टकेयां वरि, टोंकावर, १५.१६५.

टकुली—आशा, ध्यास. दूधाची टकुली सांडूनि १८.१७२.

टलणें—हालणें, टाळणें. आगि गुणाचां यावाजावा । टले चले ना पांडवा । १४.३३७. टलों नेणें(णे) १४.१८१.

टंवच—टोंचणी. तैसेनि टंवच दिलें । येक दोनि चि वेल लाहे । १३.७६४, कुंटे प्रतीत ‘तैसेचि अवचटें’ १३.७६६ व ज्ञानदेवींत ‘तैसेनि अवचटें’ १३.७६६ असे पाठ आहेत, १३.७६३ ओवींत अवचटें पहा. कव्हणी चटवंच हा पाठ कव्हणीच टंवच असा ध्यावा १२.१८२. ‘टंवच’ मोल्सवर्य कोश.

टवटवा—प्रफुल्लित, ताजा. मरणीं असे टवटवा । ८.२०८, मरणसमयीं सुद्धां निस्तेज होत नाहीं. टवटवी १३.१३६.

टवाल—आळ, ढोंग. सर्पबुद्धि तंव टवाला । उखी होउनि ॥ १३.११३२. १३.८०९, १५.१३९. धर्माअधर्माचें टवाल १८.१३८६; माझेन बोधें टवाला नांगवे १५.५२७. टवालें—यागाचें हिं टवालें । आदरीति ॥ १६.३८१.

टाईल—या पाठाबद्दल कुंटे प्रतीत व ज्ञानदेवींत ‘ठायील’ असा पाठ आहे. एकांतु होउनि टाईल, एकांत होऊन राहील, लाभेल, १८.१३५३.

टांक—(१) पायाची टांच. टांकेचेन उत्तरभागे ६.१९६. (२) धातूवरील ठसा. तेयाचे टांक धरूं । कंठि आहिं ॥ १२.२१९. बौहस टांक पडति ७.२५. टांकसाल ७.२२, १३.९८९.

टाकटाकीं—ळगेच. ६.४८.

टाकणें—(१) फेंकणें, सोडून देणें, त्याग करणें. आखत टाकिली १८.७२०, आखत पहा; जैसी नाव थडी टाकितां, किनारा सोडल्यावर जशी होडी, २.३४९ (राजवाडे दुसऱ्या एका प्रतींत पावतां असा पाठ आहे); पैशून्याचिं एटालें टाकीति १६.३९९, एटाल पहा; टाकूनि घापे, टाकून द्यावी, ११.४५२. (२) मिळविणें, गांठणें, पांढेंचणें. ठाकणें या क्रियापदाचा या अर्थार्शीं संबंध असल्यामुळें कुंटे प्रतीत व ज्ञानदेवींत कांहीं ठिकाणीं ठाकणें चीं रूपें आलीं आहेत. देखें अमृतसिंधुतें टाकावें । मग ताहाना जरि फूटावें । ३.२४. टाकूनि जेयाची सींव । पुरे जेयाची धांव । १८.४६७. ३.४२, ८.२२८, ९.२३५, ११.६०९, १२.५५, १२.१३६, १२.१४२, १७.२४, १७.९७, १८.१२१६, १८.१५१७. आंग टाकावें, जवळ जावें, १८.१७५१, — टाकीति ११.४१८; आवश्यक टाकावेया, मिळविण्यासाठीं, १८.१४४१, कारण—, संपादण्यासाठीं, १३.९६४, गांव— १७.२३३; थडी टाकी ११.२२७; निमथा टाकावा आधि, शिखरावर पोहोंचावयाचें असेल, ६.५४; पांगु पाडि टाकी, पंगु डोंगरावर जातो, डोंगर ओलांडतो, ८.८०; पैसारा माझि टाकितेया, पसान्यांत पडणाराला, १०.२३०; बरडीतें टाकूनि एंति ५.११०; मृगजल टाकूनि गेलेयाचें, मृगजळाजवळ चालून गेल्याचें, ९.१४६; मोक्षाची सींव टाकूं लाहे १८.८९५; सांडोवा टाकिति, सुटका करून घेतात, १३.१६७; सातरिया टाकिति १७.९७; सिंधुतें टाकूनि, समुद्रास मिळाल्यावर, १७.१७१; सोहंसिद्धितें टाकिता, सिद्धि मिळवितां येईल, ६.४३८; मी स्वानंदोदधि टाकिलां १८.१२१६;

देखौनि टाकिता ठावो धांवतां पां थिरावे,
ठिकाणावर पोहोचतो असें पाहून गति मंद होते,
१८.१०७४, ज्ञानदेवी — 'टाकिजता ठावो'
१८.१०८०, कुंटे — 'टाकिता ठावो'
१८.१०८०; कामें न टकती, कामें साध्य होत
नाहींत, १०.१५०; कोण्हा टाकतें नोहे
१०.१६३, कोण्हां —, कोणालाही मिळत नाही,
उपयोगी पडत नाही, १८.१६८४; टाकतें किं
नांगवे, मिळतें किंवा नाही, १४.१८९.

टाकि-की—इच्छेचा शेवट, ध्येय, आटोका. आर्तु
आपुली टाकि पां विसरे । ११.९१. जे आपुलिया
टाकी, आपल्याला जें साधण्यासारखें असेल,
आटोक्यांतलें असेल, १६.८०, कुंटे — 'टाकीं'
१६.८१.

टांच—लहान, उणें. पातां गगन हीं दीसे टांचि ।
६.१११. टांची वस्ति १५.४३८; टांचें न्हवे
भले पुरतें आहे १०.४९.

टालणें—टाळणें, चुकविणें. अवाच्य तें तें टाली ।
जीभ चि गा ॥ १४.२०७.

टालि—हाताची टाळि. टालिये काउला सांपडे ।
१७.२९९, टाळी वाजवतांना हातांत अचानक
कावळा सांपडावा.

टिटघर—चाडी, चोरी, शिंदळकी या तीन वाटां-
वरचें, तिळ्यावरचें घर. तें जीणें कीं जुवाराचें ।
टिटघर ॥ १८.६७०.

टिटिभ—टिटवी. टिटिभें अपांपती । वैरी केला ॥
१६.२३२. टिटिभुं चांचुवेन्हीं सागरीं माप सुये
१.६८.

टिटिय—टिट, पक्ष्याच्या पायाचा चवडा, तिकटें.
टिटियांतु नली । धरुनि ठाके ॥ ६.७७.

टिलक—टिळा, श्रेष्ठपणा दाखविणारा शब्द.

श्रोतेमुखटिलका, अर्जुनास उद्देशून, १३.९१३.
टीक—टिकली. १४.३८०. टीक भांगार, दागिना
व सोनें, १७.३४५; टिकलग लेणें, रत्नजडित
अलंकार, १८.८५१.

टीला—टिळा. टीला लाविजे १८.२२१.

टीविला—चामड्याचें वाद्य. १.१३३, कुंटे—
'काहळा' १.१३२, ज्ञानदेवी — 'काहळा'
१.१३२.

टेंकणें—लागणें, जवळ जाणें, जवळ येऊं देणें.
जैसी तीरीं नाव न ढले । टेंकली सांती ॥ ७.४.
प्राणुक्षोभें डोलतेया । आंगा आंग टेंकतेया ।
१८.१५४०. ७.४९, ११.४२८, १३.८११.
जरा शरीरा न टेंकतां, म्हातारपण आलें नाही
तोंपर्यंत, १३.५५३; मूलिं टेंकति, मुळाशीं
लागतात, जातात, १५.२००; विश्वासें बोला
टेंकति, विश्वास ठेवून उपदेश घेतात,
१३.१०३६; टेंकलेयां, अवलंबून राहिलें तर,
१८.९२८; टेंके आणि पुरे ह्याणसी, टेंकीस,
अतिरेकास आणून पुरे म्हणे पर्यंत, १३.९३६;
टेंकों नेंदी, जवळ येऊं देत नाही, १३.६३६,
१३.७०४, सीवे — १७.९२, १८.३८७; सीवे
टेंकों नेंदीसि १८.१२६८.

टेंभा—दिवटा. मग कुंडलगियेचा टेंभा । आंधारीं
करुनि उभा । १२.५१.

टेव—नखरा, ढव, ठेवण. तेथ लावण्याची टेव ।
अर्थशोभा ॥ १.४.

टेविजे—ठेवणें पहा.

टेहणी—टेहळणी, दुरून केलेली बारकाईची
पहाणी. १३.५०४.

टोपु—फुगवटा, येथें दगदग, खटाटोप. टोपु वाहे
गलां । व्यापाराचा ॥ १४.१७१.

ठ

ठकणें—स्तिमित होणें, आश्चर्य वाटणें, फसणें,
थांबणें. काइ मोकलां हिं चवडां । न ठके चि
पूंसा ॥ १८.३९०. चमत्कारें अवधान ठकलें
७.१९५; श्रद्धा न ठके १७.१८५; न ठकें
१८.१३७८. ठाकणें पहा. ठक, तटस्थपणा,
ठकासि ठक मांडलें, स्तिमितपणालाही अचंचा

वाटला, ११.१९१; निर्द्वारासि ठक पडे
१८.१५८२.

ठसा—शिक्रा, छाप. चतुर्विधु ठसा ७.२३;
लेणेयांचे ठसे १८.११०३.

ठसेंठोमसें—ओबडधोबड. ठसेंठोमसें उन्मेखें
१५.५६०, ज्ञानदेवी — 'ठसठांबसें', मोठेंघाटें,

१५.५९३, कुंटे—‘ठसेंठोंवसें’, लहानमोठें,
१५.५९४.

ठाईं-ठाईं-ई-ई—ठिकाणीं, स्थानीं, संवंधीं, वेळीं.
ठाईं हा प्रयोग कचित्च आला आहे.
बहुतेक सर्व ठिकाणीं ठाईं असाच प्रयोग आहे
ठाईं—उवाइला ठाईं ६.२१५; पृथ्वीचां ठाईं
गंधु ७.३३; ठाईं—ठाईं वसतिये वेले । १३.६३५,
हें विचारुनि ठाईं । ठेविले देवें ॥ १५.३६, वेदु
संपन्न होये ठाईं । १८.१४४७, ठाईं-ठाईं-ई-
अकर्तयाचां ठाईं १३.२८०, अचक्षुचा—
१३.८७४, अध्यात्मज्ञानाचां—१३.८३६,
अना—१५.१८, अनित्याचां—२.१३२,
आघवां—७.३८, आघवां चि—११.२७७,
आत्मज्ञानाचां—१५.५५२, आत्मा आत्मेयाचे
—१५.३४९, आनी—१७.४२३, आपुलां—
१२.११९, १२.१९३, १८.८८६, १८.१३५१,
१८.१४०३, १८.१५३३, आर्त्ताचां—
१८.१११२, आपुलां अथवां परावां—
१८.१३५०, इये—५.१७७, १८.१४३९,
इयें—२.६, ईश्वरेश्वराचां—११.५६२, उधवलां—
७.८४, उपनलां चि—११.४१७; एकार्णवाचां—
१४.१२, ऐसां—१३.१०९, कवणी—९.११,
११.५१४, १३.८६७, कर्मजडांचां—१४.२४०,
कर्माचां च(चि)—६.६४, कव्हणिये—
१३.१११४, कामादिकाचां—१६.४४२, काला-
गिरुद्राचां—११.२९९, काष्टाचां—७.५५,
कृतांताचां—३.२३५, कोणी कोणीं—१६.३९५,
कोणी—१८.१५४५, कोण्हीं—१५.२७४,
कोण्हीं चि—१८.१०५३, गुरुचां—८.१३,
गुरुदेवाचां—१८.१४७९, ग्रामकोलाचां—
१३.६७९, चरणाचां—१८.३३३, चैतन्याचां—
२.११०, चौं—१३.९४८, चौथेयाचां—७.१०८,
जिये—९.२५३, १३.९३३, १५.७३, जेयाचा-
चां—४.१८५, ८.२४९, १२.१७२, १२.१९७,
१३.२१५, १३.३५०, १३.५१७, १३.५९९,
१६.३९४, १६.४२१, जेयांचा—
१२.२३०, ज्ञानियांचां—५.१२८, १०.२७५,
तपियांचां—७.४३, तत्वज्ञाचां—३.१७७,
तामसाचां—१८.७५८, तिथे—१.२६०,
६.२७७, १८.१३७६, तिहिं—१५.१५३,

१७.२९४, १८.४६४, १८.५१४, १८.६८९,
तुझां—९.४१, तुझां—२.२११, ११.४९९,
११.५३९, तें ठाईं चि १०.११४; तेथ ठाईं
चि ६.२९७, तेयाचा, तेयाचां, तेयांचां ठाईं—
२.२९५, ५.४६, ९.२३२, १३.५८५,
१३.६२१, १३.६५६, १३.६६६, १३.६७०,
१३.६९०, १३.७००, १३.७११, १४.३५४,
१४.३६२, १६.२६१, १७.२७४,
१८.१३८८, तेयाचां चि—४.११५,
१३.९०१, तेयाचां तंव—१३.९९३, दों—
१६.३०७, नराचां—७.३४, निश्चयाचां—
१७.१७४, पडियंतां—१८.७८, पातलां—
१८.१०९६, पापियांचां—२.३४५, पुरुषाचां—
४.१०२, प्राणियांचां—४.१९१, १५.३८३,
बुद्धि—१.१९५, बोलतेयाचां—१०.२४७,
भूतमात्राचां—१०.१९७, भूताचां—१२.१४३,
भूतांचां—७.४५, भावांचां—१०.१७३,
माझां-ठाईं-ठाईं-ई ४.६५, ४.६६, ७.२८,
७.५३, ९.६६, ९.६८, ९.८१, ९.८४,
९.८९, ९.१३२, ९.१३३, ९.२२५, ९.३६३,
९.४०५, ९.४४०, ९.४५९, ९.४६७, ९.४७९,
१२.७८, १२.९९, १२.११३, १२.१२३,
१२.१५४, १२.१६९, १३.८०६, १३.९३९,
१५.४२५, १८.१२२०, १८.१२६२,
१८.१३४२, १८.१५५१, माझां तुझां—
१८.१३३९, माझारिलां—१५.५१०; माझिये—
ठाईं (माझिये ठाईं) १०.१४७, मातेचां—
३.२९, १८.२००, मोक्षाचां—११.५९८,
येके—४.१०१, १२.४२, १२.२१०, रांधितां—
१८.१८५, वस्तुचां—१५.८३, १५.२८४,
वस्तु चि—८.१७२, विषयांचां—२.११३, विसें
—१३.९४५, वृत्तिचां—१४.१३९, वृद्धिचां—
१७.१११, सर्वे—९.३५६, संतुष्टिचां—
३.४९; स्वमाचा कां ठाईं १८.२१३; ठाईं
ठाईं, ठिकठिकाणीं, ११.२१६, ११.२५३;
ठाईं ठेउनि, योग्य प्रकारें व्यवस्थितपणें ठेवून,
१८.१५४३.

ठाउ—ठाव, स्थान. पै गेलेयां जेया ठाया । ठाउ चि
होइजे । ८.१९४, त्या ठिकाणाशीं त्यांचें तादात्म्य
होतें. कवणी ठाउनि आलासि, कोणत्या ठिकाणा-

हून आलास, ११.२७०; बुद्धिचिये ठाउनि देहीं, बुद्धिस्थानाकडून देहाच्या ठिकाणीं, ५.६२; मनाचा ठाउ ९.१७८.

ठाउक—माहीत. अलौल्य सदा ठाउकी १६.१६६, ज्ञानदेवी—‘दशा ठाउकी’ १६.१६७; कारण हें किर ठाउकें १८.३६३; नव्हे मा ठाउकें, माहीत नाहीं काय? १८.२९१.

ठाउवा—माहितीचा, ठाउक असलेला. हा राति-दिवसु पाहिं । जैसा जात्यंथा ठाउवा नाहिं । ४.२००. ४.३६, १३.७४९, १३.११३१, १५.३८, १८.३२१, १८.५१६. सांदा ठाउवा नव्हे, सतत वाहात असतात, १५.१३०.

ठाऊ-ओ-वो—स्थान, ठिकाण, प्रसंग, आधार, सीमा, अंत. ठाऊ—आपण होये स्थिति । ठाऊ तेया ॥ १३.९९४. १.३३, २.९, ६.३०, ६.१६५, ९.५५, ९.२९७, १०.२७१, ११.७८, १३.२१४, १३.४५२, १६.३२४, १७.३०, १८.६३७, १८.७७७, १८.९६७. अक्षराचा ठाऊ १५.४७९, अनुसंगाचा—४.२९, अहंते—१५.४३, १५.३६४; पुरता—१८.५९, प्राप्तिचा चि—६.१०२, ६.३२९, विश्वरूपाचा—११.१७६, शोका—१८.७५२; ठाऊ असे १८.१७०८, —केला १०.१२५, —घेउनि, माग घेऊन, पूर्णपणें, १८.१५४४, —दीधला ११.१०२, —देंति १८.८००, —पडे, प्रसंग पडला तर, १३.२८६, —न पवतां १३.५४५, १५.१५, —न पवे १८.३६९, —पाववीन १४.४११, —पूसी १३.१७१, —पूसे १८.९६७, —फेडिला ११.७१, —फेडूनि १८.१०६०, —चार्यें, स्थान देतो, १४.९३, —न संडितां १.६०; आपणपें ठेविता ठाऊ ११.१३; कें परि-हारा ठाऊ आहे, विस्तारदोषाचें निरसन करण्याचें हें कोठें स्थान आहे? १३.८५१; गगनाचा ठाऊ नुरे १८.४१८, ज्ञानदेवी—‘गगनवीण ठावो नुरे’ १८.४२१; जीविताचा ठाऊ फीटे १८.७९६; ठेविला ठाऊ नुमसे, ठेवलेला ऐवज, १३.२०२; दुःखाचा ठाऊ फीटे १८.५०१; द्वैताचा ठाऊ फेडी ६.११३; बंधनाचा ठाऊ फेडितां १७.१०; हा ठाऊ, हा समज, ही कल्पना, ही भावना, १४.२४५, १४.३०९,

१५.२३४, —वरि, इतक्यांत, एवढ्यांत, १३.६७५, —वेरि, इतक्यापर्यंत, १३.११५९, —वेरीं १८.१२१७, —वेन्हीं १६.४१२, इतकें होईपर्यंत, १४.३०९. ठाऊ—ऐसा ठाऊ जोडावा । ६.१७९, आदिचा ठाऊ, मूलस्थान, १०.२०९, विभूतिंचा—९.५३०, येकवं-कैयेचा—८.१३४; सकलशाखां विसंवता ठाऊ, सर्वशास्त्रांचें विश्रामस्थान, १०.१९. ठावो—विषय तेथ ठावो । पातकांसि ॥ १६.३६८, १८.४१०, १८.१२३३; अनादि ठावो १६.२९३, आनु—१८.३१६, टाकिता—, पोहोंचण्याचें ठिकाण, १८.१०७४, विजयासि—१८.१६३३, वैराग्याचा—१८.८९९, सामग्रियेचा—१८.८६९; ठावो निमे १६.३०५, —पूसीं १६.४३४, —फेडी १६.१४; ठावों (ठावो) बांधे, संबंध जोडतें, १८.२९२; ठावो न संपडे ११.१४६; जीवा ठावो होए १८.९५९; निवातकवचाचा ठावो फेडिला, या दोन राक्षसपुत्रांचा अर्जुनानें मागमूस नाहींसा केला, २.१०, परिशिष्ट ६ पहा; स्वयं ठावो होइजे, स्वतः ठिकाण बनून राहावें, १६.९७; हा ठावोवेरि, ही वेळ होईपर्यंत, इतक्या अवधींत, १०.१७७, —ठावो वेन्हीं १०.१२४, ११.६३६, १४.२२८, १८.६७, १८.१५१३, ठावा(वो)वेन्हीं ११.३६, ज्ञानदेवी—‘ठावोवरी’ ११.३६, कुंटे—‘ठाववरी’ ११.३६, —ठावोवेन्हीं ११.३८१. ठाय पहा.

ठाकणें—उमें राहणें, स्तब्ध राहणें, थांबणें, प्राप्त होणें, योग्य होणें, अनेक ठिकाणीं असणें, राहणें, या अर्थी. आणि बुद्धि होणियेरा सारिखी ठाके । ११.३९७. २.१५५, २.२६९, ६.७४, ६.४२१, ९.१६९, ९.४५४, १०.७३, १०.१८२, १२.१३७, १३.७०८, १३.७१६, १३.७८८, १४.३९०, १५.४०२, १७.१०१, १८.२५३, १८.९७०, १८.९८०, १८.११०२, १८.१२६२, १८.१६९६. आड ठाको (कों) न शके २.३६८; उभा ठाके ४.९५, १६.१९१, १६.४४१, १८.८९६, उभी—९.३०५; उमे ठाकावेया १०.१६६; उमें ठाके १७.३३०, १८.१७४९, —ठाकों १३.५०२, —ठाकौनि

१००२३३; कर्म ठाके, बंद पडतें, १८०६४२; कानवडें ठाकाल, कानवडणें पहा; कोंदौनि ठाके ८०२२४, चल्ह—, हालचाल बंद पडते, १६०१८२, जालों न—, वडवानल जळत राहण्याचें जरी थांबवीत नाही, १८०१३९२, जीवेंसीं जडौनि—३०२३२; तूतें ठाकावेया, तुड्या जवळ येण्यासाठीं, १२०२४; तेया ठाकति, त्याला योग्य होतील असे, १८०१६७६; थोकौनि ठाके, स्वस्थ राहतात, १५०४७८; दारकुटा भरौनि ठाके, दरींत भरून राहतो, १५०३२६; देवां ठाके तैसें, देवीं असेल तसें, ११०३८; धरू—खनि ठाके ६०७७, १३०६६५, १३०७८४; धाम ठाकिजे, ठिकाणीं पोहोचतो, १४०४०३, ज्ञान-देवी—‘ठाकि जें धाम’ जें घर गांठतो, जेथें पोहोचतो, १४०४०७; नित्यनैमित्तिक ठाके, बंद पडतें, १३०६८०; पाठिमोरा जंव ठाके(के) ११०२२४; पाठिमोरें ठाके ६०३६६; मागां ठाकसि १७०१२,—ठाके ६०४६५; मोहरा ठाके १५०४१, मोहरे—६०३५५; रविबिंबा कडे ठाकति, सूर्याकडे वळतात, १८०८६२; रिगौनि ठाके, ९०१४४ वाहो—, वाहणें बंद पडतें, १८०११६०, शरीर—, अडतें, १७०३८६; संबंधा उरों ठाकों जावें, कांहीं उरेल किंवा राहील हा विचार नाहीसा होतो, १८०५८८, ज्ञानदेवी—‘शंबळ उरे वेंचे ठाउकें नव्हे’ १८०५९१; सामोर ठाके ८०७१, स्मरावें तें—, स्मरणें बंद होतें, ६०६०; हातपाए ठाकति, हातपायांचे व्यवहार बंद पडतात, १३०५५५; होडनि ठाकति १८०६७४,—ठाके ६०३१०, ६०४६८, ६०४७०, ८०९७, ८०१९६, ९०४२४, १३०९९७, १५०२४; माजिरा होडनि ठाके, (मद्याचा) अंमल चढतो, १७०११२; होडनिआं ठाकावें ६०३१७; ठाकलेनि, थांबल्यानें, १८०६४३; पाहणें ठाकणें १८०१४१४; न ठाके, न ठाके या अर्थी, ५०८०, ८०१८१, ८०१८३, १३०५२४, १८०१३९९.

ठाण—ठाणें पहा.

ठाणवी—दिवा वर ठेवण्यासाठीं केलेली लाकडाची बैठक. दीपें विण ठाणवी। रात्रिची जैसी ॥ १८०१४९०.

ठाणांतर—पाहान्याची जागा. १३०५०६.

ठाणांतरिया, पाहारेकरी, १६०३३८.

ठाणा दिवी—ठाणवी पहा. ६०२३.

ठाणें—राहणें, स्तब्ध होणें, बंद पडणें. ठाडजे—

ठाडजे दोन्हीं होउनियां। आपण चि जैसें ॥

१८०११५२. ठाणु—तन्हीं आत्मा दृष्ट नोहे। तंव

कर्म करणें कां ठाण ॥ १८०९३१, १३०४०९,

१४०३९२, १८०१२४५, १८०१५९४; गला

बुजाला ठाणु ११०४८३; बुद्धितें गवसूनि

ठाणु ४०२०४, हृदय—१३०५; ठांतां

१६०११८; ठाति १३०३२४; ठांति ९०३०३,

११०४५, ११०१०९, १२०६१, १३०४३०,

१३०५७०, १८०७३२; आकाश चि होडनि

ठांति १००२००; आंगीं न ठांति ६०१३९;

ठांतु १७०४०३; ठाये २०३१४, ६०२४९,

६०४५७, ८०२२६, १७०१४२; अर्थु न बुझों

ठाये १००१३९; यजिता यजन हे ठाये, हे भेद

जागच्या जागीं राहतात, मिटतात, ९०२४३;

रिगौनि ठाये ६०३७०; ठायें—एथ एके जाणणेनि

विण किं ठायें। अप्राप्तां ॥ ९०२६१, अज्ञान्यांना मी

सर्व ठिकाणीं आहें हैं न कळल्यामुळेच अप्राप्त

राहतों; जे जे ठायें, ज्या ज्या ठिकाणीं, ६०२३१;

मीं चि होडनि ठायें ११०६८९; ठांसी ९०५१५;

अव्ययो होडनि ठांसी १८०१३१३. ठाण,

अस्तित्व, आकार, ११०२७०; ठाणें, स्थान,

ठिकाण, १४०८९, गीतावल्लिचें—, गीतावेलीचें

स्वरूप या अर्थी, ६०१२.

ठाणौरी—युद्धांत कामास आलेला. ठाणौरियाचे

मवावे। आगिकिं घाये ॥ १८०४३६, युद्धांत

पडलेल्यांचे घाव इतरांनीं मोजावे. १८०१०५५.

ठाय—ठाड-ओ-वो पहा. कां दोहीं मागीं जाणें।

एका चि ठाया ॥ ६०४१. जीव महदादिचे ठाये

फीटति। ११०४५, ठाव ठिकाण राहत नाही.

८०१९४, ११०८२, १३०८७२, १५०२४५,

१५०३३०, १६०३७, १६०३७०, १८०१२२८.

आना ठाया ६०८३, आनां—१७०२४२,

एका चि—९०३४३, १००२८३; आलंगिला

ठाये ज्हाणु १५०४२३; ठाया यंति १८०१५९१;

दिशांचे ठाये हारपले ११०१८८; देखिलेंआ

ठाया सोंके ६०४१९; बुद्धिचेया ठाया येणें

११.६२; ठायावरौनि ९.१९७. ठाये—ठाये
ठाअ, जेथल्या तेथें, तत्काळ, वारंवार,
६.२०४, ८.१५४, १०.३३, ११.२२७,
१३.१०८३, १७.१२७; ठायेंठाअ ११.११२.

ठि-ठीकरी—खापर, तुकडा. ठिकरिया आंतौनि
१८.४३१, आतणें पहा; ठीकरीया आंतूनि
१८.५३६, येथें ही आंतूनि चा व्यापून असा
अर्थ घेतां येईल.

ठी—स्थान, स्थिति, आधार, दोष. जैसा पूर्वापरां
नहीं । समुद्रु चि ठी ॥१५.४००. ठीकरणें, स्थिरता
देणें, १३.१५; ठी केली, विवरणास स्थान दिलें,
१५.४०९, —ठेवी, दोष देतो, २.३६३, —
होईल, स्थैर्य मिळेल, १०.२७६, — होये,
अखेरचें स्थान मिळतें, १८.४७३.

ठीक—व्यवस्थित, यथार्थ. ठीक केलें १४.२९८,
ज्ञानदेवी—‘ज्ञानें ठीक केलें’ सुशोभित केलें
या अर्थी, १४.३००.

ठेणें—राहणें, बंद पडणें, कमतरता येणें. वांचूनि
चंद्रिका ते ठेली । चंद्रीं चि आहे ॥८.१३६. येथ
मागिल पुढेलि ठेली । आठवण सहाजें ॥८.२१५
तैसें दलिद्र तेवडें । ठेलें चि आंगीं ॥१७.४१६.
४.८४, ६.८९, ६.४३४, ६.४५३, ६.४७०,
७.६२, ७.१२१, ११.६१, ११.१६८,
११.१९२, ११.३२१, ११.४२७, १३.१०८,
१३.२३१, १४.३००, १४.३१३, १५.२८८,
१७.१५५, १८.६१, १८.१४२, १८.४१६,
१८.७५३, १८.१३२४, १८.१४१३,
१८.१५३८. अपटांतरिं ठेलें, जें साधनेलाही
गोचर होत नाही, ११.६१०, ज्ञानदेवी—
‘अपारांतरीं’, ११.६२०, कुंटे—अपारांतरीं;
अहंता बुडौनि ठेली १५.३९४; आपणपें
होउनि ठेलें ८.५९; आपादान ठेलें, शास्त्रज्ञान
मिळविणें अवघड होऊन राहिलें, १७.३८;
एणें जाणें ठेलें १८.११६२; कपाटीं भरौनि ठेले
७.८६; करितां काइ ठेलें, काय कमी पडलें,
२.७; कव्हाल पडौनि ठेलें ११.३५४; कोकिं
नाहिं ठेलें, कोकशास्त्रांत कांहीं बाकी राहिलें नाही,
१३.८२८, चित्त उभें ठेलें ९.५१; डहुलतें
ठेलीं, बुचकळत राहतात, ९.६१; दूरि ठेला—ली
—ले ६.३१२, ९.१२२, १२.१६८, १२.१९१,

१३.३३४; बोलांचें बोलणें ठेलें ४.१६१;
मतांगें बोलों ठेलां १३.३३३, ज्ञानदेवी—‘ठेला’;
मीपणें हालों ठेला, मजजवळ येऊन मीच होऊन
राहिला, १८.११६६; वायुचें स्फुरण ठेलें, बंद
पडलें, २.१०७; वारा वाजों ठेला, थांबला,
१४.३०३; विवक्षा ठेली ११.२६७; वेदांचिये
ही मती ठेलें, वेदही कुंठित झाले, ११.१८३;
वेदु उगा ठेला १७.१७१; श्रवणें आइकों ठेलें
३.५५; स्वप्नावबोध ठेले ३.५७; होउनि—नु
ठेला—ली—लें—परि तें मीं चि आववें । होउनि ठेलें ॥
९.२५६ ३.२५८, ५.१५९, ८.८४, ८.१४९,
१०.९४, ११.१७४, ११.२२९, ११.३४२,
१५.४९४, १८.५४०; मीं चि होउनि ठेलीं
७.१५७; मी ते चि होउनि ठेले ४.६२; ठेल्या—
यां हीं २.२७०, भवव्यथा, संसारव्यथेत
कष्टत राहिलेल्यांना, १८.१४४८, भीति
पडौनि—१८.२६१.

ठेंकुलें—कमी, क्षुद्र. १८.१७६२.

ठेंगणें—त्या मानानें लहान, खुजें. गगन ठेंगणें
केलें ११.४४३.

ठेवणें—व्यवस्थित करणें, जवळ असणें, निश्चित
असणें. या क्रियापदाचे संदर्भानुरूप अनेक
उपयोग ग्रंथांत केले आहेत, त्यांपैकीं उदाहरणार्थ
कांहीं दिले आहेत. क्रोधीं असे ठेवला । संमोहो
जाणें ॥ २.३२२. अनामा नामें ठेविति । ४.६८.
कां जेयाचें ठेविलें तेया । देउनि होइजे उतरायियां ।
१७.२७५. २.३६३, ६.१९४, ६.२८४,
६.४८९, ८.४१, ८.२०४ (१), ९.१२७,
९.३३२, ९.३६८, ९.३७०, ९.४९४,
९.५१५, १०.१५, १०.१७, १०.१२३,
११.१३, ११.५९, ११.३३१, ११.४८२,
११.५९२, ११.६३२, ११.६६३, ११.६६९,
११.६८७, १२.१८७, १३.१८२, १३.२०२,
१३.४३२, १३.५२५, १३.६७०, १३.७१८,
१३.८४१, १३.९४९, १३.१०३९, १४.१५,
१५.३६, १५.३४५, १६.१००, १६.३८४,
१६.४०४, १७.२५३, १७.३७४, १८.१५०,
१८.४३५, १८.७१८, १८.७३३, १८.८२६,
१८.८२८, १८.१०७७, १८.१३००,
१८.१५४३. अजत्व परौतें ठेवीं ४.४९,

अमृता ही चूकि — १३.११५१; अष्टदल वरि
ठेउं १५.६; आपातें पूसूनियां ठेवी ६.२३९;
ओगरुनि ठेविलें ८.११; गुणाग्रिं ठेउनि,
वातीच्या टोंकास लावून, १८.१६३९; चोखडें
ठेवी १३.५७९; देह ठेविति ८.२१९, —
ठेवी ८.९६; नांव ठेवणें, नांव पहा; नीद
ठेविली ऐसी ये १८.६७८; पाणु मार्द्वें
ठेवीतु जाये १३.२५४; पाये हलुवार ठेविति
१३.२४७; फल ठेविलें १७.८६; मोक्षु
ठेवला आहे ६.४३९; मोक्षु ठेविला ऐसा
१८.७००; वाहागी ठेविले आहाति १०.१२२;
वैरागी पाउल ठेवी १८.८९८; सखा
जोडुनि ठेविला १८.१०३७; साक्षी ठेविला
१३.५९६; सोनेयाचा करुनि ठेवी १०.११९;

हेतु ठेउनि, इच्छा धरून, १८.१५११; ठेविलेनि
१३.७१४; ठेवणें ८.२१६, १८.४०१; सांडावें
कां ठेवावें १८.११६४; ठेवित खेउ ८.२०४;
ठेउ १८.४५२; ठेवा ११.६२३, १६.४५५,
१८.१३१८; घरिचा चि ठेवा १८.८८८;
नैष्कर्म्यसुखाचा ठेवा ८.४६; ठेवा जोडला
१३.४४; आत्मठेवा १८.१००२; ठेवां—कृपणु
आपुला ठेवां, जसा दक्ष असतो, १८.६५१;
जीउ ठेवां आहे १३.४८६; ठेवाळेवी ९.३१.

ठोंठावणें—अडखळणें, अगतिक होणें. अभ्यासीं
ठोंठावला ठाये, अभ्यासांत व्यत्यय येतो,
धक्का बसतो, २.३१४, ज्ञानदेवी—‘ठोंठावले
ठाये’ २.३१४, कुंटे—‘थोटावले ठाये’
२.३१४.

ड

डगर—(१) प्रसिद्धि. १८.१३. सात्विक ऐसा
डगर १८.२०५. (२) फोल प्रसिद्धि, आळ.
अव्ययत्वाचा डगर असे, खोटी प्रसिद्धि,
१५.११७.

डगल—स्थूल, मोठ्या आकाराचें. आकारें नव्हंति
डगलें । १७.१२६.

डंडलणें—डळमळणें. तेथ तीन्ही लोक डंडलित ।
१.१५५.

—डंबर—जग पहा.

डवरणें—लित होणें, लेप लावणें. कां कैलासु
पारजें डवरिला । ११.२१८. सेंदुरें नम डवरलें
११.१३२.

डंष-स—दंश, चटका, मर्म. डंष—१३.८३०;
डंस—हा डंसु जंव नये (न ये) हाता । तंव माझें
साचोकारण पार्था । न संपडे गा सर्वथा । जेवि
भुषिं कणु ॥ ९.१३५. नाथसंकेतिचा डंसु, मर्म,
६.२९१; जिह्वाडंसु, चटका, १७.१४३; सुडंसु
अर्जुनु, मर्मज, ५.१६०.

डहुलणें—ढवळणें, गढळ होणें. जें थीतें हें डहु-
ललें । हृदय माझें ॥ ३.१४. ह्मणौनि जन्ममरणाची
दूथडी । डहुलतें ठेली ॥ ९.६१. क्षीरसागर न
डहुलित १०.१७८; घर डहुली (क्रि.)
६.२१६, घरड हुली (घर डहुली) (ना.), घराचा

झाडा घेणें, ११.५७६; दर्दुरु समुद्रु डहुली
१८.६०४.

डाउ—डाव. जो डाउ पडे, डावांत जें दान पडतें,
जी मनोवृत्ति बनते, १३.१२६; नक्षत्रीं डाउ
पाडावा, नक्षत्रांना सांगण्या समजून डाव
मांडावा, ११.५७१. डाय पहा.

डांक—धानू सांधगारा पदार्थ. तरि डांक देउनि
सांधिलें । शिलेंतें कांइ ॥ ८.४२.

डाकुली—चुटकी, टाळी. डाकुलिया वाजवीति
१७.९३.

डाखला—फांदी, डाहाळी, येथें फडा. जी सहस्र
शीर्ष याचे डाखले । ११.२६५, ज्ञानदेवी—‘सहस्र
शीर्षयाचें देखिलें’ ११.२६९.

डांग—सोटा, दंडुका. डांगा मेलचितां, सोटा
मारला असतां, १५.२२८.

डांगुरुटी—दवंडी. बोलाचिया डांगुरुटी
१८.२७९, ज्ञानदेवी, कुंटे ‘डांगुरुटी’.

डांवोरा—दवंडी. सुकृताचा डांगोरा १३.६५८.

डाय—डाव. डाय ये, डाव खेळावयाला येतो,
१३.५४०.

डाल—(१) डाहाळी, शाखा. चहुं युगांचीं डालें
१५.१२८, माणुसें—१५.१७४; अधिचा डालें
फांकतसे १५.२१०; डालें(लें) फांकलीं

१५.१४४; मनाची डाल धरी १५.९५;
वैराग्याचीं डालें घेईं, आश्रय या अर्थी,
६.५७; पान पालव डालें १५.१६४. (२)
पसरट पात्र, परडी. इक्षुरसाचें डाल १५.४२४;
बुद्धिची—१३.३८७. डाली, डाहाळी, संक-
ल्पाची डाली १३.५१; डालुका, कोंवळ्या
डाहाळ्या, १५.१६३.

डावलणें—चुक्रवणें, बाजूस सारणें. तैसिं पुण्यें
डावलूनि गेलीं । अभक्तांतिं ॥ ९.४३३. ८.२५८.
मातंग-सदनु डावलावेया १८.५४५.

डावा—उजव्याच्या उलट. अप्रवृत्तिचा अव्हांटा ।
डावा केलो(ला) ॥ ७.१२५, वाम मार्ग टाकला
या अर्थी. डावे(वें) जेवणें, डावें उजवें,
१०.२९०.

डावी—हा अपपाठ दावी ऐवजीं १८.४७६
ओवींत आला आहे.

डाहारणें—प्रसिद्धीस येणें, अंगास लागणें. जें
श्रुती डाहारिजे, जें श्रुतींनीं प्रसिद्धीस आणलें,
१४.४१; मीपणें विण डाहारलें, हें तें हा भाव
व मीपणा गेल्यावर जो अनुभव आंगीं येतो,
त्यास उद्देशून, १५.२४२; सबलु डाहारला
ठाये, पहारीसारखें रुपतें इतकें तिखट,
१७.१४२, अर्थ क्लिष्ट वाटतो.

डाहाल—डाहाळी, फांदी. डाहाल-फलादिक
१४.३७२; धर्मडाहालबाहालिं, धर्माच्या
फांद्यांच्या विस्तारांत, १५.१९१; मूलडाहालांची
उजिरी १५.२१५. डाहालिका—चित्तचतुष्टय
डाहालिका १५.९६; डाहालिया १५.५८,
१५.१४३, १५.१४९, १५.१९५; उंचा
नीचा—१४.११८, तपाचिया—१५.१८८.

डिखल—डेंकूळ. मातियेचें डिखल ६.९२.

डिंडिमा—डंका, गजर, गडबड. संसारिक
डिंडिमा आटे १६.४४०.

डिंब—आभास, आकृति. नातरि प्रबोधलिष्ट वेले ।
स्वप्नडिंब मालवे । १५.२८३.

डिंभ—मूल. डिंभोपाधिकु विडालु, मुलाच्या
बाबतींत मातापित्यांना लागणारे उपाधीचे
दोष, १८.२२.

डिर-रि-री—अंकुर. तिवना डिरु फुटे १५.९४.

डिरि-री—डिरिया रिगति निमिषें । बांबलैजौनि ॥

१५.१८४, घ्राणाची डिरि १५.१०३; देहाची
डिरी १५.१३१.

डुडुल—डुबड. आंधारीं देखणें जैसें । डुडुलांचें ॥
१४.२४८. १६.२३७, १८.३८२, १८.६७९.

डोइ-ई—डोकें. पायांचें चालणें डोया । केलें जैसें ॥
१८.९२८. १३.७१४. डोई दाटिलें १६.४४२.

डोंगर—मोठी टेकडी, मोठी रास, विपुलता या
अर्थी. गाविंचे देउलेश्वर । न्यामक चि होति जर ।
तरि देशिचे डोंगर । उगे असति ॥ १८.५६७.
११.६२५, १६.३४३. आगिचा डोंगर
१५.२७१, खदिरांगाराचे—१६.३७१; देह-
दुःखाचेनि डोंगरें ६.३६८; यमनियमाचे डोंगर
५.१५८, व्यामोहाचा—४.१७०, सोनेयाचा—
११.६१५, सोमकांताचा—१८.२८४; उंदिरु
असिका डोंगरु उसपे, कणासाठीं एवढा
सायास, १८.६०४; कां डोंगरिं जैसें पेटलें,
एकदम पेट घेऊन मर्यादा राहत नाही या अर्थी,
१३.६९७; जेया पासिं डोंगरीं माती होती,
गुरुच्या मातीच्या प्रतिमेपुढें एकलव्यानें धनुर्विद्या
संपादन केली, या गुरुमहात्म्यास उद्देशून,
१८.१७०९; म्लेंछधर्माचां डोंगरीं बोलविलेंसे,
अशा तामस ज्ञानाची बोळवण दूर डोंगरावर
केली, १८.५४७, ज्ञानदेवी—‘बोळविलेंसे’
१८.५५०; राअ रायेपणं डोंगरा गेल्या(यां),
ओसाड निर्जन भागांत गेला तरीही, १४.२१८;
रूपाचां डोंगरिं हिंडतु १५.३२५; स्तब्धपणें
डोंगरासि न मनवे १८.६६८; दांगें डोंगर
झाडलीं १८.९३.

डोंड—घोंडा. हे देहदुर्गिचे डोंड । ३.२३७. डोंड
पहा. .

डोणी—नाव. १५.२२९. संदेहडोणी बुडे १४.३०.

डोलणें—एका बाजूकडून दुसऱ्या बाजूस हालणें,
हालत राहणें, कलणें. स्फटिकगृहिचे डोलत । दीप
जैसे ॥ १३.४७४. करतला वरि वाडुला । डोलत
देखिजे जेवि आवला । १३.६५०. आंग हान
डोलैल ६.१८४; कृष्णु सर्वांगिं डोलला
१०.१८७; कृष्णद्रुमु डोलति ७.१८२, पालव
—१५.१५६; प्राणुश्रोभें डोलतेया १८.१५४०;
रंखु डोलतु देखावा १५.३४४; सुखावलेनी
चित्तें डोलतसे ९.२३०; डोले ना १४.३४४;

डोलां लागला १८.१५६०, -ले १२.१६३;
डोलां लागे १४.१८७, कमलडले डोलवीजि-
जति, डोलविलीं जातात, १३.२५३. डोल—
डोलु आला ६.१३५, १८.६१; डोल रुखीं
उरे १८.४२०.

डोलस—दृष्टि असलेला, चतुर, ज्ञानी. मोराचां
आंगिं असोसैं । पिसैं आहाति डोलसैं । १३.८३३,
डोळ्यासारखीं या अर्थी. ज्ञानाचां डोलां डोलसां ।
माझि डोलसु तो वीरेशा । १३.१०६२. ते ज्ञान
नव्हे जाणावें । डोलस तम ॥ १८.५७८. ११.६९,
१५.३२, १७.४०६. ज्ञान तूझेनि डोलस,
तुझ्यामुळें ज्ञान पाहूं शकतें, १४.१०; दुःखादिकें
डोलसैं १८.१३१६, सर्वदृष्टी—१८.१४०८;
ज्ञानडोलसां नरेंद्र, ज्ञानदृष्टी असणारांत श्रेष्ठ,
१८.५१७.

डोला—डोळा, दृष्टि, दृष्टिकोन, ज्ञान. जेसैं डोलेयां
अंजन भेटे । तेव्हळि दृष्टीसि पाटा फूटे ।
१.२३. जंव कवलु आथि डोलां । तंव चंद्रु देखावा
पीवला । १८.३८६. रूपाचा सुजाणु डोला । वोडों
ये काइ परिमला । १८.१४८५. पासिं एउनि
दिनकरें । डोलेयांतें आंधारें । पूसिजे हें काइ
सरे । कोणी ठाई ॥ १८.१५४५. ४.१२, ६.१८,
७.१८४, ८.४१, ८.१५७ (लां), ९.६०,
९.७१, ९.१३८, ९.२००, ९.३५५, १०.७३,
११.६५, ११.१७१, ११.३०६, ११.३५९,
११.३७०, ११.३७६, ११.५७८, १३.१७३,
१३.१७६, १३.१८८, १३.३८१, १३.५५८,
१३.६५०, १३.८७३, १३.१०८४,
१३.११२०, १३.११५६, १४.२०,
१५.३५०, १५.४१८, १६.३, १६.२९,
१६.१६९, १६.३३२, १७.१७६, १८.१५९,
१८.२०८, १८.२७१, १८.४९२, १८.८५८,
१८.८८८, १८.१४६७, १८.१५०८,
१८.१५४६. डोलेयांचा अंजुलिं ११.४;
डोलेयांचें देखणेपण ७.६१ (२); डोले
नाराजांची सूटी १६.२४१; कर्माचे डोले ज्ञान
९.३४६; चामल डोले, चर्मचक्षूला दिसेल तेवढें,
१८.५७०, जगाचे—१८.६१५, जाणिवेचे—
७.४; ज्ञानाचां डोलां ११.२९७, १३.१०६२,
विचाराचां—१४.२६६, विज्ञानाचां—

११.२११; लोका(कां)चेया डोलेयां १८.२८१;
व्यवहाराचे डोले १४.१७३, शास्त्रांचे
—१८.३६८, श्रीगुरुचे—१३.४२६; डोले
उचलूनियां १३.२७४, -काटी, आंधळा होतो,
१७.१०१, -जाति १३.७६७; डोलां दावी
१८.१५७, -दीसे ६.१७१, -देखिजे
१३.११३२; डोले निवाले ११.३६१, -फूटति
४.२३, १६.२३७, १८.६७९; डोला दंतिये
क्षणीं १८.१२०१, -लागत खेओ ८.७२,
-लागला १३.१०७३; अचक्षू मज डोले
१२.२२१; डोलां चि पटल रचे ७.६१ (१); डोले
भिंगुलवाणे करुनि ११.४४३; डोलेयां...माझि
लपे ६.२९३, -तमोरी मिले १८.९६२; डोला
नाखें रोविजति १८.१७६, -रिगतें झाडाविं
१३.२८२; डोलां विण पाहालें वायां जाण
११.९६; डोला सावाइला होण १८.१२६५;
डोलां हरलु न थरे १३.५३७; आपुले डोले
आपण बांधे ६.७३; करचरणीं डोले हांति
१४.२०४; खोलिं डोलां पाहे १३.१०५१;
फुलें आणुनु डोलां केवि बांधावीं ९.३४४;
विन्यासातें डोलां बांधौनि, व्यवस्थेकडे जो
दुर्लक्ष करतो, १३.६८२; लागौनि डोला उघडे
तंव, एका क्षणांत, १५.१३३, लोकां डोले
वरि घेअं ए, लोकांना सहज दिसेल, १८.१७५८;
जात्यंधाचा कां जैसा डोला वाडु १८.५७६;
अर्जुनाचे दोन्ही डोले ११.२०६; दोहीं डोलां
झोंबावें १०.३०७; डोलेया प्रति १०.३०६;
डोलेयां चि लागि १६.१५९; डोलां विण,
नीट न पाहतां, १८.७१८; डोलेभारणीं
१७.२९६; मनडोले ११.२८५.

डोह—खोल पाणी असलेलें तळें वगैरे. जैसी
स्वप्निचां डोहीं । जाग्रति न बुडे । ७.५३. ७.१३०,
१६.३१६. अगाधा डोहा १३.७३७; अंतः-
सुखाचां डोहीं ५.१४३, जाणिवेचां—७.८०,
महाशून्याचां—६.३१५, रजोवृद्धिचां—(हीं)
१४.२४०; सुखामृताचे डोहो ९.५; स्वप्निचां
डोहीं १८.९६८, हृदयाचां—८.१०९; चदन-
डोहीं ११.४१४.

डोहला-डोहोला-डौंला—गर्भवतीची वासना,
इच्छा, उत्कट इच्छा. डोहला—तो पाहावा हे

डोहले । हणूनि अचक्षू मज डोले । १२.२२१.
विश्वरूप पाहावेयाचे डोहले ११.३६१;
डोहोला-भार्तिचे डोहोले ११.१११, ब्रह्म-
त्वाचे-६.१४८; डौला—कैसा प्राप्तिचिये वेले ।
निदैवां आंधलेपणाचे डौले । ६.७३. हे सर्व शब्द
बहुवचनी आहेत.

डौंड—धोंडा. घेतलिया अहंभावाचिया डौंडी । ७.८१,

डोंड पहा. ज्ञानदेवी—‘धोंडी’ ७.८४.

डौंडि—दवंडी, डांगोरा. डौंडिचें तोंडीं लावी,
प्रसिद्धि करतो, डांगोरा पिटतो, १८.६००.

डौर—डंका, नगारा, प्रसिद्धि, डौल, उपहास.
डौर वाहे, डौल दाखवून बडबड करतो,
१३.८२३; वेदांति डौर केला १५.४९०;
गा डौरां ११.५३२, गाडौरा पहा.

ढ

ढंक—अडथळा, दृष्टिआड येणारा मोठा पदार्थ.
जे सोहंभाओ हा ढंकु । ६.११५.

ढलणें—ढळणें, हालणें. जैसी तीरीं नाव न ढले ।
७.४. वाहुं(हु)टलिचेनि बलें । पृथ्वी जैसी न ढले ।
१३.४९०. ११.४९२, १६.१५७, १८.११५९.
पातिं न ढलति ६.२०३; मंदराचल न ढलितं
१०.१७८; संवादाचा सुवाओ ढले, वाहतो,
९.२८; चले ना ढले, १२.४५. अढल—
अनंत हें अढल । आद्य हें ॥ ११.६०५, ७.४४,
११.४८६, १८.७५७, १८.८८४, १८.९८९,
१८.११२०, १८.१२३२, १८.१२८५.

ढलमलणें—डळमळणें, डुलणें. ढलमलीत
१४.३९६.

ढवल—धवलें, पांढरें, उज्वल. धर्मकीर्तिढवलु
१२.२४०.

ढवलणें—पांढरा रंग देणें, उजाळा देणें, प्रकाशित
होणें. मानुचें(चे)नि तेजें ढवललें । १.३९. महातेज
कवणें ढवलावें । १.७४. व्यासोक्तितेजें सकल
ढवललें १.४१.

ढवलार—चुनेगच्ची वाडा. १७.८८. धवलार पहा.

ढालणें—खलन करणें, ओतणें. जी बुद्धितें सली ।
निश्चयातें ढाली । ६.४१३. गुरुलिंगा ध्यानामृत
ढाली, अभिषेक करतो, १३.३८६. ढाल—(१)
उतार, तोयाचे ढाल १८.७७२; पाण्यां ऐसा
ढालु १३.३५८; पाणिढाल ७.९५;
१८.१६६८. (२) अनुकूलता, रूपागुणाचा
ढालु १३.९८०; (३) मर्मस्पर्शी शब्द,
प्राणुपापताढालु १३.२७०, ज्ञानदेवी—
‘प्राणुपापढालु’ १३.२७१. ढालें, हळूहळू,
क्रमानें, ३.४२, ६.२४७, १६.४५१; ढालें

ढोलवीजजति १३.२५३; ढालें ढालें १५.२५७.

ढिल-ढील—सैल, मऊ, मंद. ढिल—रसें गाढिं
वरि ढिलीं । १७.१२७. ढिलें केलें १८.१०७१.

ढील—आंगें कर्मा ढीला । जो मनें विकल्पें भरला ।
१३.६७६. ढीलेपण २.२८.

ढिव—मुलामा, बेगड. कलस ढिवांचे पोकल । जलो
वरिचील झलाल । १३.४६९, ज्ञानदेवी—
‘ढिमाचे’ १३.४७१.

ढिवर—कोळी. १६.३१६.

ढिसाल—अगडबंग पण ठिसूळ, अफाट. नाहिं
येणें पाडें ढिसाल । दूजें जर्गी ॥ ४.१७३. मेरु
पसणें ढिसाल । ६.९२. १८.१२२.

ढूंकणें—झुंकणें, कलणें. जीवा कडे ढूंकैल १३.५०३.

ढूम—खडक, टेकडी. क्रोधाचिये ढूमे नेहटित
१६.३३९, ज्ञानदेवी—‘ढेमे’ १६.३४१.

ढूलणें—डुलणें, झुंकणें. मदिरा नेघतां ढूले । १४.२५०.

ढेंकर—पोटांतील कंठांतून येणारा वायु. १८.१७,
१८.३३९.

ढेंढा—ढें—धेंडा, प्रस्थ, अवडंबर; वरातींत वधु-
वरांस खांद्यावर घेऊन नाचतो तो माणूस.
ढेंढा—अनुभवाचा ढेंढा तो नाचे १८.११८१;
कीर्तिविजयाचा ढेंढा नाचे १८.१७५९. ढेंढें—
कां वांधिये ढेंढें फीटे । ९.१०१. १८.२८७;
महा ढेंढीं १०.२६८.

ढेंपुली—ढेंकूळ. पांसूची ढेंपुली, मातीचें ढेंकूळ,
१५.३६९.

ढोंडा-डी—धोंडा. ढोंडा—शिखरीनि सूटला ढोंडा ।
१३.७५३. आंगभारें सूटला ढोंडा । १७.२५९.

ढोंडी—१४.१८१, १४.२४५.

ढोंढा-ढी—धोंडा. ब्रह्मगोलकांचे ढोंढे ७.७८;

ढोंढी १८.७५१; ब्रह्मगोलकांचां ढोंढी मोडौनि ये, ब्रह्मगोलकांची सृष्टि तयार होते, ८.२१.

ढोर—वैल, गाय, म्हैस इ. गुरें. ढोर सबडबुडी । पंकिं गेला ॥ १३.७८२. १३.५६४.

त

तगणें—टिकून राहणें. तरि विरक्तु वांचूनि कें ही । ज्ञानासि तगणें नाहिं । १५.३६.

तट—(१) तीर, किनारा, कांठ, सीमा. ९.१५२, १७.२५७, १८.१०११. दुःखकालिंदीचां तटीं ११.३४२, प्रकृतिचां—१३.१०१७, सायुज्याचां—१२.९२; निवृत्तितटीं ७.९८; विवेकतीर्थतटा १८.१००५; सिंधुतट १८.१६९०; तपोवनें तीर्थें तटें १३.८२२, तीर्थें तटें तपोवनें १३.६१०; तटस्थ—तेथ तटस्था तटस्थ पडिलें । ११.१९१.

(२) पर्वताचा कडा. तुंगें तटें ७.६८.

तठ—चढाओढ, स्पर्धा. करुनि महाकालेंसि (सिं) तठें । ११.३४८.

तंडणें—विनोदानें भांडणें. निकरें तंडों । ११.५४१.

तडवा—चांदवा, छत. गगनाचा तडवा १३.५६.

तण—तृण, गवत, पेंढा. तणाचा बाउला १८.४३५; तणाचें बुजवणें १३.५६८. तणकुटा, पेंढा, ३.२४५.

तणहार—गवताची झोंपडी. असतीं तणहारें । सांडावीं केवि ॥ ३.२१८.

तत्—शब्दास जोडून तो, ती, तें या अर्थीं; ब्रह्मनिदर्शक शब्द. तदनुसारें ४.७८, १५.४५३; तदाकार १३.८६९, १८.३२०; तदात्मक १७.३६९; तत्कार—तरि सर्व मंत्रांचा राजा । तो प्रणव आदिवर्णु बुझा । तत्कारु दूजा । तीजा सत्कार ॥ १७.३३९, अंकारु तत्कारीं १७.३७५, १७.३८८, —रें १७.३८१; अंकारें...तत्कारें १७.३७०; तत्पदार्थ—जैसे त्वंपद हें आषवें । तत्पदार्थीं सामावे । ११.६३८, तत्प्रसादें, ईश्वरप्रसादानें, १८.२२६; तद्ब्रह्मादिवाक्यफलें ७.१८१; तन्मयता १३.८६२, १८.९१७, १८.१४१०, तन्मयतेचें एकछत्र ९.२१६; तन्मात्रा—(१) पृथ्वी, आप, तेज, वायु व आकाश या पंचमहाभूतांचीं अतिसूक्ष्म तत्त्वे, यांची रूपें पांच ज्ञानेन्द्रियें आकलन करतात, श्रोत्रादितन्मात्रें १५.९८; (२) उंकाराच्या

साडेतीन मात्रा, तन्मात्रार्द्धवेन्हीं ६.३०४; तद्रूप १७.३६७, १७.३६८, —ता २.१७४, ३.३६, ६.४७०; तत्त्व-त्त्व पहा; तल्लीनता २.१७२, ६.३३१; तच्छब्द १७.३६५, १७.३६६; उंत्तसदाकार १७.३४०; तत्क्षणीं, क्षण पहा.

तंतु-तू—सून, वात, फुलांतील केसर. देखिलें जैसा पटीं । तंतु एकु ॥ ६.३९७. तरि दोन्हीं पालववेन्हीं । जैसा एकु तंतु अंबरीं । ९.२१९. अतप्रोत पटी (टीं) । तंतु जैसा ॥ १०.२४४. पै पटु(ट)त्व तंतु नोहे । तन्हीं तंतुवें चि तें आहे । १३.१०५१. कां दीपा संगें दीपाकार । होये तंतु ॥ १८.९७९. ६.१००, १३.८८७, १८.७०, १८.५४१. तंतुसिं पटु १८.११७७; वस्त्रपणें तंतु दशे राहे १३.९५; तंतुमय १८.३५८, —त्यागें १६.१३०, —समवाय ९.१०५; सूत्रतंतु १५.३३३, १६.१८२. तंतू १४.३७६. तांथु-थू पहा.

तंत्र—आधीनता. परतंत्र ३.८४, —ता ३.६०; स्वतंत्र—समु मीं स्वतंत्र । ब्रह्म मीं पर ॥ १८.११९३, १६.९८, ११.१२९, १७.३६०, १८.९५३, १८.१२२७, १८.१३००, १८.१४२६, १८.१५९३; स्वतंत्रता ३.१११, ४.४५.

तत्त्व-त्त्व—सत्य, वास्तविक स्वरूप. तत्त्व—मग तत्त्वता तत्त्व उरलें । ज्ञानियासि ॥ २.१३१ (२). जें साधकांचें कारण । सिद्ध तत्त्व गा ॥ ६.४७६. ३.१६, ३.२०, ६.४, ६.३६६, ७.३४, ११.६४६, १३.१४३, १६.१०३. चौवीसां हिं तत्त्वांचें १८.३१७, तत्त्वाचां चौविशीं मापीं १८.५१९, सतीस हीं तत्त्वे १३.१५५, सं. वा. श. पहा; तत्त्वार्थ १२.१७९; तत्त्वज्ञ २.१२६, ३.१७७, १०.३८; तत्त्वज्ञान १३.४५२, १३.६२३; तत्त्वज्ञाना चोखटा १०.१२६; तत्त्वनिष्ठ ३.१२४, —भेद १३.४, —मेलापकिं १३.९९, —विधिं १८.७६;

अज्ञानतत्त्व ४.३०, १५.४९२; आत्म —, आत्मा पहा, ईश्वर — १८.८४४, गीता — १०.४६, तेज — १३.८८, निःसीम — ११.५०७, पर — १३.१५९, १३.६२६, १३.६३०, १३.११५६, १७.३७४, १८.३४५, परम — ६.३२०, १८.१६६४, बुद्धि — १४.९०, महा — ११.५०९, १५.९३, योग — १०.२४, वायु — १३.१०६, १३.११५; शब्दतत्त्वसारज्ञ १३.११२३; तत्त्वता — यन्हवि तत्त्वता वस्तु असे । अविनाश चि ॥ २.१०५, २.१३१ (१), ३.१५०, ४.२६, ५.१०३, ९.४२३, १०.२२४, ११.२७८, १३.४६६, १३.१०२३, १८.६४५, १८.११४८, १८.१३०६, १८.१३७२; जरि तत्त्वता विचारिसि २.१३८; तात्त्विक १८.१२७५. तत्त्व — ५.२८, गीतातत्त्व १.७१, पर — १३.४२, १३.५३, भक्ति — ९.३९२, महत् — १३.४०, महा — १३.७७; तत्त्वता ५.१५, १२.३३.

तनय — मुलगा. राजतनय १७.३०७.

तनु-नू — शरीर. तनु ७.१६०, ७.१७६; तनुत्याग ८.१२९; तनुत्यागेंविण ५.३९; तनुमानुषां १५.१७८, ज्ञानदेवी — 'तनुमानुषा' १५.१७९, देहधारी माणसें या अर्थी, देहधारी माणसें हीं जरी वरल्या शाखांसारखीं आहेत तरी हींच कर्मांचीं मुलें आहेत; तनु आणि प्राण १५.८; तनुमनुजीवें ३.१२; तनुमनुप्राणी ७.१४६, —णें ७.११८; तनुवाचाचित्तें ८.१९०. तनू — केवला तनू ५.५२, तनूत्याग १२.१२४, १४.२६९.

तपणें — तापणें; शरीर व मन शुद्ध करण्याकरितां किंवा देवदेवता प्रसन्न करण्यासाठीं ध्यानमनन-शरीरकष्टादि करणें. मीं सूर्याचेनि वेळें । तपें तें हें शोषे । ९.२९४. एकांगुष्ठि(ष्ठि) हीं तपिजे । तप-सहस्रीं ॥ १७.४१२ (१). तप — (१) विशिष्ट प्रकारचें कष्टसाध्य पुण्याचरण. तैसे सर्वधर्माचेया प्रसरा । लागि प्राणें हीं या शरीरा । आटणी करणें जें वीरा । तें चि तप ॥ १६.१०७. ७.४३ (२), ९.३६५, ९.४१८, १०.८३, ११.६६६, ११.६७३, १६.३२, १७.१९६, १७.१९७,

१७.१९८, १७.१९९, १७.२४५, १७.२४६ (१), १७.२४९, १७.२५८, १८.८३५, १८.९०३, १८.१४७९; तपाचा गाढौरा १८.१४९७; तपाचिया डाहालिया १५.१८८; तपाचा निर्वचु, तपाच्या विवेचनाचा अभिप्राय, १६.१११; तपाचें रूप १६.१०८; तपातें आचरिति २.१७१; तपें आदरिलीं १७.९४; तपें करीति १७.३६१; तपें ज्ञानें १३.७२२; तप भक्ति १८.१४८७; तपीं भक्ती, येथें तपीं याचा अर्थ तपस्वी असणें संभवतें, १८.१४८६; तपभक्तिमेवा १८.१४९४; तपभाग १७.२६२; तपाभिधान १७.२३५; तपावतार ९.४७२; तपादि साधनें ९.३९५; यज्ञदानतपादिकें १८.१४८; यज्ञदानतपें १७.३६२; दानयाग-तपें १८.१५२; तपशब्दा अभिप्रायो १६.१०४; तपसंपत्ती १३.११२५; तपसामग्रिया ४.१३९; तामस तप १७.२६०; तामेसैयेचिया रीती तप १७.२५२; त्रिविध तप १७.२३९; मानसतप १७.२३६; मानसीक तप १७.२२३; राजस तप १७.२४६ (२); वाग्भव तप १७.२२२; वैराग्याचें तप १७.२३०; शंभूचें हीं तप ९.३७६; शारीर जे तप १७.२१४, शारीर तप १७.२१३, शारीरतप १७.२१२; श्रोतेयांचीं तपें ४.४; साक्षेप तप, हेतुपूर्वक कष्टानें केलेलें तप, १७.२४८; साम्यतप १७.२३७. (२) ताप, उष्णता. मार्तंड जे तपहीन । १८.१७७७. (३) बारा वर्षांचा काळ. तपसहस्रीं, हजारों तपांच्या अवधीपर्यंत १७.४१२ (२). तप्त, तापलेलें, तप्ततां(ता)न्न तांबडीं ११.१३६; तप्तलोहौनि १५.२८७, तापणें पहा. तपस्, शब्दास जोडून, तप या अर्थी. तपश्चर्या ६.१६७; तपोज्ञान ४.६४, १५.१९५, —तेज ४.६१, —दान ८.२५९, —दुर्ग ६.४७४ (१), १३.१६४, —नाथ ६.४७७, —बलें १.१८८, —राशि १०.२११, —वन १३.६१०, १३.८२२, —व्रत १३.५१७, —हीन १८.१४७६; तपस्वी १६.४००; तपिया — तपस्वी, तापसी, जाणें तपियांचां ठांडें तप । तें रूप माझें ॥ ७.४३ (१), तपिये, तप करणारे, ६.४७४ (२), भक्तु

मेधावी तपिया १८.१४९५, तापस पहा.

तपिनणें—तप करणें, तापणें, तापवणें. तपें तो चि तपिनला । १०.४१८. पाठी चि तपनली, वसिष्ठानें आपली छाटी तापवून सूर्यासारखा प्रकाश पाडला याळा उद्देशून, १०.३५, ज्ञान-देवी—‘शाठी’, कुंटे—‘शाटी’ १०.३६. तपन—सूर्य. नाना मालवतेनि तपनें । नेवजति लोकाचिं दर्शनें । १५.३३४, ज्ञानदेवी—‘मावळतेन’ १५.३६६. १४.३३०. तपनें विण प्रकाशु १७.२२७.

तम—(१) अंधार. हां गा सूर्योदयीं राहावें । कैलेनि तमें ॥ ११.५०३. तम प्रकाशु होये ८.१९५. संसारतमसूर्या, संसाररूपी अंधाराला सूर्या-सारखा, १०.२ (१). (२) सत्त्व, रज, तम या गुणांपैकीं तिसरा गुण, यापासून अज्ञान व कामक्रोधादि अनिष्ट विकार उत्पन्न होतात. रजोगुण पेरी । तेतुलें सत्त्व सोकरी । एकलें तम करी । सावगणी ॥ १३.३९. मोहो अज्ञाना प्रमादा । मयां मिलालेयां दोषवृंदां । पुडुतीं पुडुतीं प्रबुद्धा । तम चि मूल ॥ १४.२६५. ते(तें) ज्ञान नव्हे जाणावें । डोलस तम ॥ १८.५७८. रज चि तमें भेसक । तेथ शूद्रु जाला ॥ १८.८२६. १०.१२७, १३.९६९, १४.१४२, १४.१७६, १४.१९२, १४.१९९, १४.२५२, १४.२५३, १४.२५६ (२), १४.२७२, १४.२९४, १४.३४१, १५.१६२, १५.१८२, १६.४१४, १७.६९, १८.५७७, १८.५७८. तमां(मा)स्त्रि पढियंते ३.२३९; तमाची पुरवणी १६.३६७; तमें वाढिनलेनि १४.३२८; तमाचें विंदाण १४.१७२; बहुवर्ते तमें १७.६९; तमाची आगि उठी १७.६५; तम चि कामौनि १८.७४९; तमाचिये गर्ते पडिले ९.१८४; तमिं धसालु गुणसंबंधु १८.७४८; तमाचे धारसे काढ (गाढ) ७.७७; तमाचिये लोथे संकल्पातें बांधौनियां १४.२५६ (१); तमक्षेत्र १७.९८; तमरज १७.३१५, १८.९४७; तमरजें १४.९९, तमसत्त्व १४.२२४; रज तम सात्विक भेदि १७.६७; रजतम १७.६३, १८.१५७; रजतमाचें कवाड १७.३१०; रजतमाची कावडी १६.७६;

HYDERABAD

रजतमात्मक २.२५७; रजतमविजैये १४.२०२, —विनाशें १७.३१४; रजतमादि ७.५२; रजतमें—तैसीं रजतमें हारवी । जें सत्त्व माजु मिरवी । १४.१९८, १४.२६७; सत्त्वतम १४.२००; सत्त्व...रज...तम १४.१३८, सत्त्वरजतम १४.१३७; १४.२९२, १७.४५, १७.६६, १८.५२२; सत्त्वरजतमात्मक १५.९४. तमम्—(१) अंधार. तमोरी, सूर्य, १८.९६२; त्रितापतिमिरतमोरी, १७.४२०, सं. वा. श. पहा. (२) तम (२) पहा. तमोगुण १४.२४१; तमोगुणिची राक्षसी ९.१७८; तमोगुणाचें सार १७.८० (१), तमोमात्रें १४.१००; तमोयोनि १६.४०५, —बुद्धी १४.२५७. तामस—तमो-गुणयुक्त, तमोगुणी मनुष्य. तेयाचें कर्म सांडणें । तें तामस पें मीं हणें । १८.१७७. १७.१०२, १७.११७, १७.११८, १७.१५४, १७.१५६, १७.१६२, १७.१६३, १७.१६७, १७.२९९, १८.१८०, १८.१८१; तामसांचिया आहारा १७.१९०; तामसा आहारि आवडि १७.१५२; तामस कर्म—तामस कर्म तेतुके । अज्ञानफलें चि पीके । १४.२६२, १८.६०८, १८.६२३; तामसु कर्त्ता १८.६५९, १८.६८५; तामसें गुणाग्रहें १८.५४८; तामसियेचें घर, १७.८० (२); तामसाचें चिन्ह १८.६०७; तामसज्ञान १८.५७५, तामस ज्ञान १७.२९८, १७.३०५; तामसाचां ठांडें दोष १८.७५८; तामस धृति १८.७४५, तामसी धृती १८.७५९, तामसिये नरीं १७.३०२, —चां सुखा माजि ९.१७९; उपरतें जाणे जे बुद्धी ते तामसी जाणावी १८.७२५ व १८.७२६; तामसिं महु अढलु १८.७५७; तामसा यज्ञा १७.१८८; तामसु यागु १७.१९४; तामसा योनि १६.४१३, —योनी १६.४१७; तामसैयेचिया रीं(री)ती १७.२५२; तामसाचें लिंग, खूण, १८.५४५; तामसी श्रद्धा १७.७०; तामसीसात्विकीं १५.१७६, ज्ञानदेवी—‘तामसीं सात्विकीं’ १५.१७७; सात्विकराजसतामसनिबद्ध १८.६९५. (३) तम—आत्यंतिकभाव किंवा पराकाष्ठा दाखवि-विणारा प्रत्यय. तरुणतमसूर्या, अत्यंत परिणत

अशा तुर्यावस्थेचा, समाधिस्थितीचा, १००२(२).

तरंग—लाट, लहर, मनांतील क्षणिक विचार किंवा कल्पना. ना तरि सागराचा पाणी । काइ तरंगाच्या आहाति खाणी । ९०७४. नां तरि तरंगी(गीं) सागर सांमावे । १००६९. हो कां तरंगु लाहानु । परि सिंधुसि नाहिं भिन्नु । तैसा ईश्वरी भी आनु । नोहें चि नां ॥ १४३८३. पें आटीनि गेल्यां सागर । मग तरंग ना नीर । १५४७३. उदका पका परीतें । तरंग नाहिं चि हें निरुतें । १८०११८४. ८०१७५, ९०२९९, ११०६५९, १३०२४५, १५०१३३, १५०५१९, १६०१३२, १७०२२४, १८०५३१, १८०९७३, १८०११४२, १८०११६३. तरंगाची निश्चलता १८०११६५; नादिचे तरंग ६०१५; पाण्यांचां तरंगीं ११०३२०; महोदधिचेयां तरंगां १००२७७; मृगजलिचे तरंग ९०१७१; वृद्धा-प्याचेया तरंगा माझि ७०८३; तरंगाकार २०१०६, २०१६७, ८०२४८ (१), १५०३१२; तरंगमूर्ती ११०२८०; तरंगलोपे(पें) ८०२४८ (२); गीतासागरतरंग १८०१६५३; तरंगता—आणि तरंगता हारपे । जलिं जेवि ॥ ९०१०२; तरंगता आसारे १५०१०६; तरंगपण ८०२४७.

तरंगणें—पाण्यांत तरत राहणें. तरंगांमं लागे बुद्धी । विवेका वरि ॥ १४०२२०. उप्साण तरंगत आहे १००१०८.

तरणी—तरवून नेणारी, नाव. तोयतरणी ५०१६.

तरणें—पाण्यांतून पलीकडे जाणें, पोहणें, पार होणें. ते तरले चि न तरति । विषयसिंधु ॥ २०३४८. २०१८०, ७०९४, ७०९९, ९०४५१, १७०९१, १७०३६३, १८०१६७, १८०१२६७. तराति—ओसाणें तराति, तरत येतात, ७०७१, ज्ञानदेवी — ‘तरताती’ ७०७३. तरिजैल २०१८२; मृगजलाची गंगा तरावेया १५०२२९; तरों ये ७०८८; तरणें—झणौनि समुद्र बाहीं । तरणें आधि केंही । १२०७१.

तरलणें—चंचलपणें तळपणें. तरलत असे १३०१०४.

तरांडें—होडी, ताफा. ७०९७.

तरास—त्रास. तरासिं गेलें आहे ११०३६९,

ज्ञानदेवी व कुंटे — ‘जीवित्व गेलें आहे’ ११०३७४.

तरि-री—तर, मग, ही, सुद्धां, तरीही, तसें असलें तर. तरि—संवादु तो चि दशनु (दशनु) । १०१५. तरि मोतियां भिंग देणें । तैसें होइल ॥ १००१४. ज्ञानियां तरि अखंडु । उजु चि अससि ॥ १७०४. १०११, १०६५, १०८७, २०३२३, २०३३०, २०३३३, ६०४०१, ९०२२३, १००७०, ११०५४, ११०२२३, १२०३, १४०८६, १४०२४३, १४०३६२, १४०३६८, १७०१६, १७०१८, १७०२१, १७०२४, १७०२९, १७०३१, १८०१२८६. कां तरि ११०२१९; तरि काइ २०३८; चित्त तरि गेलें आहे १४०२५१; राज्य तरि काइ १०२१०; तरि...जरि ५०९४; जरि...तरि १०७८, २०३२१, ३०२ व ३०३, ७०१७, ८०२०४(१), १००७९; यन्हविं...तरि—यन्हविं बोलु तरि भला जाला । अवसरिचा ॥ ६०६, ८०२०४(२), ११०५६, १३०२१४, १५०३००; यन्हविं मी तरि कैसा ९०६२; यन्हविं...जरि... तरि ६०४३८; येन्हविं तरि ८०१७०. तरि १००२९५. तरी—तरी...जरि ८०२०९; यन्हविं दिवस तरी ६०१४९; ना तरि, नां तरि, नातरि पहा.

तरु—वृक्ष, झाड. कां फललेया तरुची शाखा । साहाजें भूमीसि उतरली देखां । ९०२२४. जें बीज आलेयां मुठी । तरु आला चि आहे । १००१८९. तें उर्ध गा तरु येया । १५०७२. १५०७८, १५०८६. काइ शाखा तरु नव्हे १३०२९३; कां बीज चि तरु जाले ९०६४; बीजमुद्रे आंतु समस्तु तरु थोंके १३०९५; तरुतलवटीं ११०१४८; तरुवर वर (२) पहा; कल्पतरु, कल्पणें पहा, क्लेश —, क्लेश पहा, चंदन—१००१८६, प्रवृत्ति—६०१५३, भव—१५०१३१, महा—१५०४७, विवेक—१०२८, वेद—१३०१६६, संसार—, संसार पहा, संतोष—६०२५६, सुकृत—, कृत (१) पहा; सुरतरु ९०३१९, ११०२१४, १३०२१०; सुरतरु...बाबुल ९०१४६; तरु तृणें लोह लोष्ट पाखाणें १५०१७२; चैतन्य पहा.

तरुण—प्रौढ अवस्थेंत, भरांत आलेला. भीं सर्वदा

स्वतःसिद्ध । मीं बालु तरुण वृद्ध । ९.१६३.
तरुणांगी, तरुण स्त्री, १५.८५, १८.११४१ (२);
तरुणी—तरि माझी घरणी । अनादि तरुणी ।
१४.८६; तरुणें—अभिलाखाचें तरुणें १४.१६०;
गोरें आणि तरुणें, १८.१४९१; तरुणतमत्तूया
१०.२, तम (३) पहा; तरुणपण १३.५७४;
तरुणपण...बुद्धाप्य १३.७५८; तारुण्य—
नातरि अप्रौढे वालकिं । तारुण्य राहे थोकिं ।
१३.७९, तारुण्याची गांडि ६.२६०; तारुण्या-
चेनि तोषें १३.७५२; तारुण्याचिया भरा
१३.५५३; तारुण्याचें भुररें १३.७५४;
तुरियेचें तारुण्य ६.३२०; तारुण्या आली
७.१६१; रसां तारुण्य आणिजैल १०.४६;
तारुण्य...बुद्धाप्य ११.४८८; कौमारत्व
तारुण्य २.१०९. तारुण्यता—मनाची तारु-
ण्यता १४.९१.

तर्क—तर्कशास्त्र, न्यायशास्त्र, प्रत्यक्ष व अनुमान
यांवरून निर्णय घेणें. तरि तर्कु तो चि परशु ।
१.११. तर्कु एणें चि ठीकरणें । तोंडैता केला ॥
१३.१५, याच क्षेत्रनिर्णयाची चर्चा तर्कशास्त्र
करतें व वाटाघाट करतें. ७.५. तर्काचि दृष्टि
४.१६०; तर्काचिये दृष्टी २.१४७; तर्कीं
अतिगाढा १३.८३१; कुतर्क १२.१४; सत्तर्क-
वाद १.१३; तर्कें होतेनि वहिलेपणें, तर्कानें
अनुमान करतां येतें कीं ह्या वृक्षाचें होणें जाणें
त्वरित होतें, १५.१२०, ज्ञानदेवी—‘न तर्कें
होतेन वहिलेपणें’ १५.१२१, तर्कानेही
याच्या त्वरेचें अनुमान करतां येत नाही;
तार्किका, तर्क करणाऱ्या, अर्जुनास उद्देशून.
तार्किका हा शब्द शंका ह्या शब्दाशीं जोडून,
‘तर्कास अनुसरून अशी शंका घेतलीस तर’
. असाही अर्थ लावतां येईल, ९.५३.

तन्हि-न्हि-न्है—तरी, निदान तरी, तरीही, म्हणून,
सुद्धां. तन्हि-तन्हि अभ्यासाचेनि बलें । ६.५७.
६.९८, ११.४३८, १५.४५, १५.१७८,
१५.४००, १५.४१२, १५.४२४, १७.२७०,
१८.१२७८. यन्हविं तन्हि १.७६(१),
३.२०१, ७.१७०, १७.२५०, १८.१९.
तन्हि—झणाति हां हो विवेकी । तन्हिं तुझि ॥
१३.५२. तो किर जाणावा कवणें । तन्हिं काहिं

सांगों ॥ १८.३९३. तो न चले तन्हिं जाये । दिगंता
जेवि ॥ १८.१२८६. १.७६(२), १.८०, २.१५२,
२.२६९, ४.२१४, ५.५, ५.१६, ५.३७,
५.१७४, ६.१७५, ६.२६०, ६.४१४,
८.३८, ९.१३, ९.४१, ९.६९, ९.९४,
९.९८, ९.२२९, ९.२३५, ९.२५४,
९.४२६, १०.३४, १०.७६, १०.१७६,
११.२३६, ११.५५३, १२.१२५, १२.१७६,
१३.२७, १३.९३, १३.४५०, १३.६२२,
१३.७५६, १३.१०५१, १४.२३७,
१४.२७७, १४.४०८, १५.७९, १५.३३२,
१६.११९, १६.२११, १६.२९२, १६.३८०,
१६.४११, १७.३, १७.५, १८.२६,
१८.७८, १८.१७८, १८.१७९, १८.३६७,
१८.४१९, १८.४२४, १८.५७८, १८.६०५,
१८.८१७, १८.८५५, १८.९२७,
१८.९३१, १८.९३३, १८.११४५,
१८.१२८०, १८.१२८६, १८.१३०७,
१८.१४१३, १८.१४७८, १८.१४९५,
१८.१६७०, १८.१६८४, १८.१७२७,
१८.१७६८. एन्हविं तन्हिं ६.३९२, ९.३११,
१०.२९०; कैसेनि तन्हिं ९.७; जरि...तन्हिं
९.७६; जन्हिं...तन्हिं, जन्हिं पहा; जन्हें...
तन्हिं २.२६०; जें...तें तन्हिं १८.२६६ व
१८.२६७; तेव्हां तन्हिं ६.२८८, दरास काइसा
तन्हिं, तो कसला या अर्थी, १५.२१४; पीसें
काइसें तन्हिं १८.२२०; प्राकृतां तन्हिं रंखां
१५.१९९; लोकिं तन्हिं, निदान लोकांना तरी,
१८.३१; साहाजें तन्हिं ९.२६; यन्हविं तन्हि—
न्हिं ४.२१, ४.५९, ४.६५, ५.२६,
५.१०८, ७.१७९, ९.७१, ९.७३, ९.२६१,
१२.१२१, १३.३२९, १३.४६६, १३.८७९,
१४.३४८, १७.१११, १८.२३१,
१८.१७१८. तन्हें-तन्हें एथ काहीं । तुज
शोकासि कारण नाही । २.१५८, ५.१६६,
६.२७७, ६.३४१, ६.३९५, ६.४३९,
८.१३४, ९.५१९, १०.१४, १०.२१५;
काइसी तन्हें ६.१४२; जन्हें...तन्हें, जन्हें
पहा; यन्हविं तन्हें २.३१०, ५.१६४, ६.३१२,
६.३६५; यन्हवीं तन्हें ६.३९४, ६.३९५.

तल—तळ, बूड, खालचा भाग, आश्रय, सपाटी, आधार. वरिचिलें पातिं न ढलति । तलिचिं तलिं पुंजालति । ६.२०३. तलिं मूलें वरि शाखा । १५.४८. धडेयाचियां आखरा । तलिं बाल लिहे दातारा । १७.४२. ११.६५२, १५.१४४, १५.२१०, १८.६६५, १८.१४९७. तलीं वरि कवली ६.२३०; तलीवरि, खालीं वर, ११.२७३; तलु उपरु ह्यणता, उपर पहा; तलु खाण, खचतो, १३.८०४; तलु घे १५.१०३, — घेतला, तळ गाठणें, ५.१४३; रश्मिजाल तलिं फांके १५.५२; सव्य तें तलीं ठेविजे ६.१९४; आत्मनिवेदनातलिची पीठिका ६.१२७; करतल १३.६५०; करतलीं दाविलीं १८.१६७५; करतलें घेउनि ७.१८७; कर (१) पहा; चरणतलें ६.१९३; जीवा तलिं १३.२४९; झाडातलीं ८.१०२; पायां तलीं १४.२३४; पृथिवीतल १.१५६, पृथ्वीतल २.६५, २.२१९, पृथ्वीतलिचे देव ९.४७२; प्रवृत्ती तलिं १८.७०१; भीष्मातलिं राहिजे, भीष्माच्या अधिकाराखालीं, १.१२३; भुतल १८.४३१, भूतल ११.२३९, ११.२८१, १५.२६७, १५.३६९, १८.२६८, १८.१५०६, १८.१६९२, १८.१६९८, १८.१७५५, १८.१७७५; परिमाणु भूतलीं १४.३८२; भुवां तलिं ११.२०१; महीतल २.२६२; रुंखातलिं १३.५९५; शब्दकूपिकेतलिं ७.१८०; हाता तलीं ७.४१; तलबुड १५.१६७; तलवट, खालीं, स्थावरां हिं तलवटीं । बैसणें घे ॥ १६.२६०, ६.५५, ६.१८२, १२.२१८, १३.२३१, १३.४१३; तलवडुवरि ९.२२३; तरुतलवटीं ११.१४८, चैतन्यतरु—१३.३९६; नाभि-स्थानातलवटीं ६.२१०; हृदयाकाशातलवटीं ६.२२९. तलवा—मग तलवे तलहाथ शोधी । ६.२३२ (१); तलहाट—तलहाटीं नाडर बांधे, पावसाचें पाणी खालीं पृथ्वीवर पाण्याचें डबकें बनवितें, १८.३२०. तलहात—रोमशुद्धि जैसी । तलहातासि ॥ १७.२३४, तळहातावर केंस नसतात यास उद्देशून; तलहातिचा आवला १४.२६६, तलहातिचेनि दीपें १७.१७६; तलहातिचें रत्न; ७.२; तलहाथ ६.२३२ (२); तलिल-तलिली

दोन्हीं भुजा ११.२९१; तलौटेपण, नम्रता, १३.१९४; तलहात, तळहात, तलहातिचेनि पाणियें, तळहातांतील पाण्यांत, ७.१४७; तलहौत, खालीं, ऊर्ध्व तलहौतें खांचे । ६.२३७.

तलग—पिलूं. चकोरतलगे (गें) १.५६.

तलपणें—चमकणें, झळकणें, चलनवलन करणें. माझि प्रमादादि तलपु अंत । माहामीन ॥ ७.७०, ज्ञानदेवी—‘तळपत महामीन’, ७.७२. सिंधु वरि तलपे गंगा । १८.११३२. पाणी चि तलपे १३.६०८.

तलमलणें—दुःखानें अस्वस्थ होणें. तलमलीत ठेलें ११.३२१.

तलें—तळें. १७.८९.

तव—त्या त्या करितां, त्या त्या कारणामुळें, त्या त्या साठीं. लोकत्रय निफजे । इथेतव ॥ ७.१६. सावें अग्नीतव धूम होये । ७.५८. शाखातव देखा । पलव पानें ॥ १०.९७. दूधीं जैसी साये । दूधा चि तव ॥ १४.७३. ७.५४, १३.९७०, १६.१७४. अज्ञा तव ३.१३४; अज्ञाना तव १५.३०२; अर्थातव धर्म ७.४५; कामा चि तव १६.३०७; चमत्कारातव ११.१८५; जीउ कर्ता भोक्ता तो गुणा तव १७.१२१; ज्ञानातव १३.६१४; तृणेंतव ७.३७; त्यागातव १२.१३८, १२.१४१; देवक्रिये वसुदेवातव जाला १०.२६५; प्रकृती तव १३.९७६, १३.९८१, प्रकृतीतव ९.२६८; प्रसादा तव १८.१२६७; भयातव आंग कांपे ११.३६३; मज चि तव ४.७७, ७.१४२, १५.३९६, १५.३९७; रश्मी तव ११.१७९; वृष्टी तव १८.३५३; चेकातव एक ८.१७०; दोघां तव ७.१६२.

तंव—तेव्हां, तर, तोंपर्यंत, इतक्यांत. तंव गोत्रवर्गु आववा । देखिला पथ ॥ १.१९३. हारतलें न देखिजे । तंव मागु न संडिजे । १८.१४९. १.८३, १.१६३, २.१३९, २.२१०, ६.३०६, ६.३१४, ७.२८, ११.२२३, १३.२२२, १३.२२६, १६.३२३, १६.३६९, १७.६३, १८.१४६, १८.८०९, १८.१०२८, १८.११४७. तंव...जंव—जाणतेन तंव चि जियावें । जंव अपकीर्ति आंग न पवे । २.२०२, १६.३५४; जंव...तंव...७.४०, १३.९७३,

१६.३४७; जंव...तंव तंव १६.३६८,
१८.१०९८, १८.१५८५; जंव जंव...तंव
तंव—जंव जंव तुज फावे । तंव तंव आमचें
दुणावे । प्रेम देखें ॥ १०.५८, ९.५०६,
१४.१४०, १८.१५४; जंव जंव...जंव...
जंव जंव...तंव तंव १३.७४७ व १३.७४८;
तंव तंव—तंव तंव होंति थोराडें । अकर्माची(चीं)
तलबुडें । १५.१६७, ११.१७, ११.५२१,
१५.२७८, १५.४१२, १६.२४०; तंवरि
१.२३७. जंव पहा.

तंवक—आवेश, नेट, धैर्य. आधपलिपिं तंवकें ।
इंद्रियें धरिलीं ॥ १२.४६, ज्ञानदेवी—‘तंवकें’
१२.४६.

ताउनि—ताप देऊन. तावणें या क्रियापदाचें हें रूप
आहे. धावा केला तन्हीं खरा । ताउनि तो ॥
१८.१७६८, अंधकार नाहीसा केला पण तो
जगाला ताप देऊनच कीं नाही ? अनुरागाचा
नीरुताउनि ७.९५, नीरु ताउनि असा पाठ
ध्यावा, प्रेमाचा पाणिढाल तपासून घेऊन, तावून
सुलाखून, कसोटी करून या अर्थी.

ताउवा—माहीत असलेला, उघड. तो जैसा ताउवा
नोहे । झांकवळपणें ॥ ३.२०९, ज्ञानदेवी—
‘ठाउवा’ ३.२१४.

तागा—संबंध, आधार, थांग, टिकाव. जेथ वैराग्याची
नाव न रिगे । विवेकाचा तागा न लगे । ७.८८.
एआ बोलाचा तागा लागेल काड ६.३१५;
एयां पापियांचा तागा मोडेल ३.२६४;
मनुष्यदेहाचा तागा घेउनि १६.४०४.

ताट—जेवण्याची थाळी. अमृताचां ताटीं वोगरूं ।
घेसिं रसोयें कैचीं ॥ ९.९. तेथ सुखदुःखाचें खिचटें ।
जेविजे येकें चि ताटें । १४.२७१. कुमुददलाचेनि
ताटें ५.१०६; बापाचां ताटीं ९.१५; बोलाचीं
ताटें ६.२२; वाढलें ताट, वाढलेलें ताट,
८.१९३; ताट काढीन, खरकटें. काढीन,
१३.४२२; ताट सांडुनि जाणु, न जेवतां
पानावरून उठून जातो, १५.३८.

ताटी—कामट्यांचें कुंपण. जे हांतें (जेहांतें)
अभ्यासाची घरटी । यमनियमाची ताटी । २.३११.

ताठा—गर्व, अहंकार. तपें ज्ञानें अपार । ताठा
चढे ॥ १३.७२२.

ताठि—मूर्च्छा. विषयव्यालें मीठी । दीधलेयां उठणें
नाहिं ताठि । १२.२, ज्ञानदेवी—‘नुठी ताठी’
१२.२.

तांडव—शिवाचें नृत्य. तांडवमीर्षे १७.८.

ताडातोडि—ताटानूट. ह्मणौनि येकेंकें नोहे ।
ताडातोडे ॥ १४.३३४.

तांडी—तांडा, समुदाय, ढीग. चित्तइंद्रियांची
तांडी १५.३३२.

ताणा—कापड विणण्यासाठीं तागलेले उमे धागे.
तांथुवाचा ताणा १८.३५८.

तातणें—तापणें, त्रस्त होणें. तातलिये मूमे । मेण
निगौनि जाये जैसें । ६.२४९. विश्व तातलें
अतिक्षोभा । जांत असे ॥ ११.३०९. तातलां तेलिं
१६.२३६, —तेलीं १६.३७१; तातलें लोह
पीटितां १३.१०१०; तातलें साडपन्हरें
११.१३२.

तात्पर्य—सारांश. तात्पर्याचा एवांका, सारांशाचें
मथित, १८.१४४५.

तांथु-थू—तंतु-तू पहा. तांथु—कां तांथुवाचा
ताणा । तांथु घालितां वोडरणा । १८.३५८,
धाग्यांच्या ताण्यांत आणि भरीस धागे घातले
म्हणजे, ताण्याच्या उभ्या धाग्यांत आडवे
धागे (बागा) घातले म्हणजे. तांथुवीं १८.८०९.
तांथू, (१) धागा, तांथू पट्ट केडते सांडितील
१८.२१७. (२) फुलांतील केसर, जैसा फुलाचेनि
सांघातें । तांथू तुरंबिजे श्रीमंतें । १८.८१९.

तानी-नें—तान्हें मूल, वासरूं. तानी आणि
पारिठी । इया कामधेनूतें दीठी । सृनि जैसिया
गोठी । कीजति नां ॥ १८.१६५८. गीतामा-
उलीसि जानेंतानें नसे १८.१५१८. तान्हा पहा.

तान्ह—तहान. चातकाची तान्ह ९.२३४;
तान्हभूक ९.३३६; तान्हैला, तहान लागलेला,
११.९१; तान्हैलेयां तोय सेविजे ६.३. ताहन,
ताहान पहा.

तान्हा—लहान मूल. आहो तान्हेयां(या)ची लागे झटे ।
तरि-तेणें अधिकें चि पान्हा फूटे । ९.१८. तान्हेनि
मियां अपत्यें १५.१९; तान्हेयांची वास पाहे
१३.२५२.

तापणें—शेकणें, उष्णतेनें कष्टी होणें, उद्वेगणें.
नावेक आगलें तरि मन तापे । ११.३६३. जैसें

भाड्याचेनि तापें । आंतुल उदक तापे ।
१७.११६ (२). न तपे—उन्हालेनि जो
न तपे १३.३४६, दैन्यदुःखें—१३.४९१,
हीं क्रियापदे तपणें चीं रूपें असणें संभवतें.
ताप—तापु जेणें पोले । १६.४१६, आगितें न
संडी तापु । १८.७५३, १२.३, १६.१९७,
१७.११६(१), १८.१०८६; तापापह, ताप
नाहींसा करणारा, १८.८; पाप ताप १२.१७३,
पापताप १७.२१८; पुढिलाचेनि तापें, परपीडेन,
१६.१५६; अग्नितापें १७.१२७; तापत्रय,
—याग्नि, त्रितापतिमिरतमोरी, सं. वा. श. पहा.
तपणें पहा.

तापस—तपस्वी. तापसांचा आद्यु । तपोनाथु ॥
६.४७७. ९.३६८, १८.१०५१, १८.१४७७,
१८.१४७८. तापसु भ्रमें जीतला १.२६९;
ज्ञानियां कर्मठां तापसां १८.१५०५.

तांबडें—लाल रंगाचें. तप्ततां(ता)भ्रतांबडीं,
तापलेल्या तांब्यासारखीं लाल, ११.१३६.

तांबोल—विडा. तांबोलें वोंठ राउं । १३.५६२,
विडा खाऊन ओंठ रंगवूं.

तार—लखलखीत. कैसें उन्मेखचांदिणें तार ।
६.१३४.

तारणें—तरून जाणें, तरविला जाणें, रक्षण करणें.
तेणें तारिलों संसारपुरु । १.२२. ऐसा मायापुरु हा
कवणें । तारिजेल गा ॥ ७.७९. जे तारी पैल तीरीं ।
१६.२१८, जी तरवून पलीकडील तीराला
पोहोंचवते. तारिता १६.२२०, १७.३; तारितें,
तारणारें, १३.९४२.

तारा—(१) पायउतार. जेया ऐक्याचिये उतारां ।
बोधाचा जोडला तारा । ७.९६. (२) चांदण्या.
मग सूर्याचां अस्तमानीं । मावुतिया तारा उघडती
गगनीं । ११.६५०. तन्हीं पाहालेयां रजनी । तारा
लोपति गगनीं । १३.९३. १८.१७५६. तारागण—
तारांगण, गण व आंगण पहा; तारातेज
४.१५७; तारांमाझि १०.२०३.

तारू—तारणारा, तारक. जेयां सद्गुरू तारू पुढें ।
७.९७.

तारूं-रूं—नाव, होडी. धर्मार्थकामाचें तारूं भरी ।
१८.७४३. गुरु तारूं १३.४००; तारूं लागे,
नाव कांठास लागते, लाभ होतो या अर्थी,

१३.१०८१. तारूं—तारूं जालां, नावेसारखे
तारक या अर्थी, १२.९१.

ताल—(१) बांध, योग्य ठिकाण. नियोजिलीं
वितंडें । ताला येति ॥ १३.२२, ताळ्यावर येतात.

(२) हालचाल. निवृत्तिकर्णतालें, कर्ण (२) पहा.

ताली—टाळी. ऐसी एकताली पीटली । सत्यलोकि ॥
१.१५७, हाहाकाराची एकच टाळी वाजली.

तास—पेरणीसाठीं नांगरानें पाडलेल्या रेघा, घळ,
चर. पृथिविये लेअनियां तास । चिंतामणि पेरिले ॥
११.५७२.

ताहन-ताहान—तहान. ताहन—ताहन भूक
६.१५७. ताहान—ताहाना ताहान चि पियावी ।
१२.६३. १८.५५६, १८.६९७. ताहाना जरि
फूटावें, फार तहान लागून मरावें, ३.२४.
तान्ह पहा.

तिकडी—तीन कज्यांची. १६.४३५.

तिकडे—त्या बाजूस. तिकडें(डे) ११.२२४.

तिख-तीख—तिखट, तीक्ष्ण, भयंकर, पोलाद.
तिख—तिखेयाचें करवत, पोलादी करवत,
१६.२४२; प्रज्ञाकुशलतेचां तिखें, तीक्ष्णपणानें,
नेटानें, १५.१८४; मृत्यूहूनि तिख, भयंकर,
१२.६८; तिखट—तैसें तिखट खाये । जें घायें विण
लागे ॥ १७.१४२, तिखटपणें, तीक्ष्णपणानें,
११.४३४; तीख—तैसें तोडावेया संदेह । तीख जैसें
काल लोह । १६.११७, तीक्ष्ण धारेचें; १५.१८९;
तीखट—तेथा द्वेषाचेनि कालकूटें । बासटूनि
तीखटें । १६.४०२, द्वेषाचें मारक विष लावून;
तीखटें शस्त्रें १८.६६१; ज्ञानशस्त्रें तीखटें
४.२०६; हातीयेरांहुनि तीखट ११.४५८.

तीघ—तीन, तीनप्रकार, त्रिवार. सं. वा. श. पहा.

तिडिपिडणें—ज्योतीवर पाणी पडलें असतां
तिडतिड होणें. जीवनें तिडिपिडि । १३.७१९,
दिव्याच्या ज्योतीस उद्देशून.

तिमिर—अंधकार; एक विशिष्ट प्रकारचा डोळ्यांचा
रोग, या रोगानें झावळें दिसतें, किंवा एका-
ऐवजीं दोन वस्तु दिसतात. तेजिं तिमिर जेविं न
सिरे । जें दिहा चि आंधारें । चर्मचक्षुसी । ८.८८.
दीठी चंद्रू चि वे साचें । परि यतुलें हें तिमिराचें ।
जें एक चि असे तेयाचें । दोनि दावी ॥ १८.१११७.
१८.१५२२, १८.१७७४. तिमिरैजति—बुद्धिचे

डोले तिमिरैजति ९०७१; तिमिरावरुद्ध २०५६;
अविद्यातिमिररोखें १८०१६४७; आशातिमिर
७०१३५; त्रितापतिमिरतमोरी, तम पहा.

तिर-तीर—कांठ, किनारा. तिर—तिरिचेनि जनें
१८०४३९; तीर—जैसी तीरीं नाव न ठले । डेंकली
सांती ॥ ७०४. तीरें संस्कृताचीं गहनं । ११०९.
तीरींहुनि, कांठावर उभें राहून, १४०२८७;
पडली तीरी(रीं) १२०१८५; पैल तीर ३०४७,
१३०१०६८; १६०२१८; पैली तीरीं ७०१३,
१७०४१७; पैली तीरिची वार्त्ता १३०८४०;
मूर्त्तीचां तीरीं ११०६५९.

तिवना—तीन पानांचा. तिवना डिरू १५०९४.

तीमणें—भिजणें, मळणें. परि मृगजलाचेनि उल्हासें ।
काइ भूमि तीमे ॥ ९०१३६. ना पाठमीखें तीमाल ।
जीम पै जरि ॥ १८०१६६९.

तीर्थ—पवित्र स्थान, पूजनीय व्यक्ति. जे पवित्रता
तीर्थासि । तीर्थरूप ॥ ४०६१ (१), संतांसंवर्धी.
शुचित्वें तीर्थां कुवांता । १२०१७८. गर्दभु तीर्थी
न्हाणिला । १३०४६७. सकलां तीर्थांचिये धूरे ।
जियें कां मातापितरें । १७०२०६. १०२६, ३०८९,
९०१९७, ९०१९८, ९०४७२, ११०८,
११०५८६, १२०२३२, १३०४४७, १६०२१६,
१८०१५८. तें तीर्थाचेनि संबंधें पवित्र
१७०३२१; तीर्था जाये १८०१६५; तीर्थराऊ
६०१०२; तीर्थरूप ४०६१(२); अनुतापनीर्थ
९०४१६; गुणतीर्थांची नवी दैवी संपत्ति
१६०२०६; प्रत्याहारतीर्थ १८०९८८; मा(मो)-
क्षतीर्थिचें सुगुतें ७०४८; त्रिवेकतीर्थतट
१८०१००५; श्लोक—सर्वतीर्थांतु गंगा गीता
१८०१६५४; सर्वतीर्थसंवास १८०९०५; क्षेत्रें
तीर्थी पुरीं १३०६८७. तीर्थ अतीर्थ १८०५५६.
तट पहा.

तीव्र—तीक्ष्ण, प्रखर. उदासिनें स्नेहालें । तीव्रें
एकें ॥ ११०१२५. तीव्रपण ११०२९५.

तुं-तुं—द्वितीयपुरुषी सर्वनाम. तुं—तुं गुरु बंधु
पिता । २०५९ (१). २०१८९. तुजांविण १०२३४;
तुज—तुज ईश्वरेश्वराचां ठांइ ११०५६२(२),
—खेवां एतसे १००६१, —प्रमाण १७०२२,
—फावे १००५८, —महामूर्त्तीचां आंगीं
११०२७९, —विश्वसुहृदातें ११०५६२ (१),

—वोवाळणीं(णीं) करिति ११०३३०, —शरण
आलों ११०३२५(२), —सैं नाहिं ११०४३५;
तुज आंतु ११०३२२ (२), १४०१३,
—लागि १८०२४, —वांचौनि ११०३२५(१),
—सरिसा ११०५५९(२); तुजसिं बोलत
१३०७२५, तुजसीं लटकें नाहिं १३०१३७;
तुझेया उद्देशा साठिं १६०२०; तुत्तेंयां ११०२८६;
तुयां, हा तुवां चा अपपाठ असावा,
१८०१२५४; तुवां २०१०, ११०१००,
११०१०२, ११०२६८(२), ११०४३७, १२०३४,
१८०१८; तुवां विण ११०२६८(१); माडलिया
तुवां ११०५७१; तुसीं राहाटलों ११०५३०,
—सदमुत्र उरोयु करूं ११०५३६; तुहतें, तुला,
६०४०९. तुं—तेव्हलि तुं कवणें कें । देखावासि ॥
१०२२९. तुं कवणु हें काइ । २०६. २०८ (१),
२०५९(२, ३), ११०२७१ ते ११०२७५
पहा; तुं एकु ११०५५९(१), जेणें जगिं मी तुं
नांदविलें १५०२५०; मीं तुं चि १८०१३५५; तुं
करणें, अवमानार्थी अरे तुरे करणें, तुंकरणे-
यांचा बहुतु । प्रयोग तेथ ॥ १७०३०३, तूझा—
ह्यागौनि नहिना देखता जालां । रूपांचा
तूझा ॥ ११०२८७, तूझां आंगीं ११०२८२; —ठांइ
११०४९९; तूझा महिमा ११०५५९; तूझिया
दीप्ती १४०८; तूझिये प्रतीती १५०६६; तूझी
कीर्त्ति ११०४९७, —जवलीक ११०५३३,
—महिमा ११०५०५; तूजें स्वरूप १०७१;
तूजेनि अंगिकें तेजें ११०३२२(१), —नावें
२०८(२), १८०१३६५, —प्रसादें
१८०१५४९, —वेधें १८०१३६३; तूजेया
मना २०१५७, —लाळेपणाचा २०९, —विनो-
दासि १८०१३६६; तूतें ११०५०१, ११०५०३;
१७०१४, —देखांनि ११०३२१, —स्मरें
१८०१७; तूतें १८०१६०५, —जूझ होआवें
१८०१२७६; तुत्तेंयां ११०२८६; तुह्या—तुह्या
कोपों, तुमच्यावर रागवावें, १८०१७४९(२);
तुह्यां मानें १६०४६९ (२), —तुष्टतील ३०९७
(२), —संतांचिये सभे १८०१७४९ (१), —
संतांचे पाण १८०१७५२, —ये १३०११६१,
—संतां पासि १३०११६३; तुहीं ३०९७ (१),
—सकलीं १०१२३, —संत १६०४६९ (१)

तुमचा परिवार १३.४०५, तुमचिये सभे १३.११६०; तुमते, तुम्हांला, तुमच्याकरिता, ३.९९, ११.५६८, १८.१५६४.

तु-तुंकणें-तू-तूंकणें—मापणें, मोजणें, तोलणें, समतोल होणें, डोलवणें. तुकणें—ब्रह्माचेनि पाडें तुके । ६.९०. योगबलेंसीं मनोबल न तुके, योगबलाशीं मनोबलाची तुलना करूं नये; मन अस्थिर झालें कीं योगी योगभ्रष्ट होतो, पण योगानें मनोनिग्रह साधतो, मनोनिग्रह व योग असे परस्परावलंबी आहेत म्हणून यांची तुलना करूं नये, ६.४२६; तुकवणें—माथा तुकविला १८.२८८; दीठिचेनि हाततुके, हातानें अंदाज करण्याऐवजीं दिव्यदृष्टीनेंच अनुमान करून, ८.२६४; आंगतुंक १७.२१५; तूकणें—आतां स्वप्न चि हें तूकलें । साचा सरिसें ॥ ४.१, १०.४९, १५.२०२, १७.२७०, १८.१४९९; जीउ महेशेंसीं तूके १०.९; माथा तूकिजे ११.१७, —तूकिला ९.५१८, —तूके ९.३०५; तूकिलासि १६.२८; तूकौनियां १८.८२१; तूक—(१) वजन, माप, बरोबरी, योग्यता, ९.२६०, ११.३०६, १२.२५; एकतूकें ७.२५; समतूकीं १४.५१; हाततूकें, हातांत वस्तु घेऊन वजनाच्या अंदाजानें, १८.१३०; (२) सोन्यापेक्षां हलकी धातु, हिणकस. नाना धूपाचा अग्निप्रवेश । कनका तूका तूकाचा नाशु । १६.१०६(१). तूंकणें—परि मासि तूंकितां तूका । तूटि नाहिं ॥ ९.४४५(१), तूंकुनि घेतलीं । मोतियें जैसीं ॥ १८.३१२, ६.४००. तूंक—(१) वजन ९.४४५(२), १४.१४०. (२) हिणकस १६.१०६(२), १८.६३८.

तुंग—उंच. तुंगें तटें ७.६८.

तुगुटी—त्रिपुटी या अर्थी. हें असो वयसेचिये सेवटी । जैसैं येक चि विये वांझौटी । मग ते मोहाची तुगुटी । नाचो लागे ॥ ६.१२१, उतारवयांत जर का एकादें मूल झालें तर त्या आईच्या अत्या-नंदाला सीमा राहत नाही—हें रूपक अर्जुनावरील कृष्णाच्या प्रेमावर बसविलें आहे. आई, मूल व मोह ही त्रिपुटी, पक्षीं कृष्ण अर्जुन व त्यांचें प्रेम, ज्ञानदेवी—‘मोहाची त्रिपुटी’ ६.१२१, यावर ६.११८ ते ६.१२५ पहा.

तुटणें-तूटणें—संबंध तुटणें, मोडणें, कमी होणें.

तुटणें—परि कोणें मानें विशाल । जैसैं तुटलें होये अंतराल । ११.३५४. देहाची डिरी तुटे १५.१३१; **तूटणें**—एरा इंद्रियां विखो तूटे । २.३०७. विवेकाचा ही सोसु तूटे । ४.१६२. कीड आगिठां पडे । मल तूटे वानीं(नी) चढे । १८.१२०. ७.९, ११.४६२, १८.२०७, १८.२३३, १८.६४१, १८.१५५४. अज्ञान जें समूल तूटे ५.८३; कीड तूटे १८.१५६; तूंक तूटलेयां १८.६३८; बंधमोक्षाचें गूतलें तूटे १८.३१७; भेदभावाची अवधि तूटे ८.४०; मीनां उदक तूटतां १८.७८३; मुद्दल तूटे १७.३४४; मूला पासि तूटलेया(यां) १५.५०; संन्यासैला संकल्पु तूटे ६.५३; संसारगुंति तूटति काइ १५.३६२; सूत्रतंतु तूटलेयां १६.१८२; तूटो(टौ)नियां १.१२८; तूटौनि पडावं ११.५७, — पडिलें नाहिं १५.३५२. तूटि—कमीपणा, कमतरता, उणीव. कां पाडिवां वाढि न मगे । अंवसा तूटि सांडूनि मागे । माझि हरिणु चंद्र आंगें । जैसा राहे ॥ १६.७४, ज्ञानदेवी—अंवसेतुटी सांडूनि मागे । •माजी अतिसूक्ष्म अंगें । चंद्र जैसा राहे ॥ १६.७५, अर्थ उघड आहे, राजवाडे पाठांत मागे असा पाठ संभवतो; अर्थ दोन तऱ्हेनें लावतां येईल—मध्यंतराच्या काळांत चंद्र व चंद्रावरील हरिण सूक्ष्मरूपानें राहतात, किंवा चंद्रावर हरिण राहतो. ९.४४५, १३.५८; आशतूटि, आशाभंग, ११.४४८; फलिं आसतूटिया १८.१७०; अतूट १६.२११.

तुंबिणि—भोपळ्याची वेल. येकिचियें(ये) तुंबिणिये फलें होति १३.१०५५.

तुर—तुतारी. तुरबंबाल, तुताच्या व इतर वाद्यांचा नाद, १.१३६, १.१४५; रणतुरें आस्फालिलीं १.१३०.

तुरंग—परिशिष्ट (८) घोडा हें सदर पहा.

तुर-रु-बणें—वास घेणें, डोक्यावर खोवणें, कांडणें.

तुरंबणें—तियें कुसुमें अति चों(चो)खटें । तुरंबिलीं देखिलीं ॥ ११.२१५. तुरंबित असौसैं । गगनौलेयां ॥ १६.३६१. १७.३४०, १८.८१९. माथां बूरु तुरंबिला प्रत्योपकारु न करी, कृतघ्न माणसाचें मस्तक हुंगलें, त्याला प्रेमानें वागविलें, तरीही

तो केलेल्या प्रेमाचें ऋण फेडत नाहीं, बूर (कोंडा) जर कांडला तर त्यांतून धान्यकण निघत नाहीं, १७.२८०. तुरंबणी, सुवास, खपुष्पाची तुरंबणी ये १६.३९. तुरंबणें—सांघां परिमलें काड तुरंबावें । ९.११, ९.३८०; चंदनतरुचीं फूलें तुरंबिलीं १०.१८६; फुल ना तुरंबितां १५.५५.

तुरिया-तुर्या—जागृती सुपुप्ती व स्वप्न या पली-कडची समाधीची चौथी अवस्था, सं.वा.श. पहा. तुरियेचें तारुण्य ६.३२०; तुर्येचें माजिघर १३.१०६८. तम (३) पहा.

तुलई-तूली—गादी, बिछाना. शेष तुलई, शेषाची गादी, गुरु शेषशायीसारखे आहेत यास उद्देशून, १३.३९२; सुलीनतेचिये तूलिये १३.४३.

तुलणें—तोलणें. तुलावै, तोल पाहिला जाईल, १५.२३७, प्रत्यग्बुद्धिकरवालें १५.२३५ यास उद्देशून. अतुल १६.३५४. तुलें, तराजू, तुलें घालुनि १६.२८.

तुलिग—वाद्यध्वनि, प्रतिध्वनि. तुलिगासवें १.१२७.

तुषान्न—कोरान्न. ५.१०९.

तुषार—वाय्यानें उडणारे पाण्याचे कण. गुरुकृपा-मृततुषारें १८.२५७.

तुष्टणें—आनंदित होणें, तृप्त होणें, तृप्त करणें. ते देव तुष्टां तुष्टतील । ३.९७, इच्छा तृप्त करतील. तन्हीं कृपालु तो तुष्टो । १४.४०८. कैसा तुष्टलासि ११.३९२. तुष्ट—परि तुष्टें आतें । प्रसन्नें एकें ॥ ११.१२८, तुष्टि १०.८३; आत्मतुष्टी ३.१४७. तोखणें, तोषणें, संतोषणें पहा.

तूरट—एक चव. १८.१८४.

तृप्त—संतुष्ट, समाधान झालेला. मग जाकलिला ठेंकरें । तृप्तु जैसा ॥ १८.१७. नित्यतृप्त २.२९२, स्वयं—९.१६० (१). तृप्ति—जैसी सिद्धसाध्यभोजनीं । तृप्ति एकि ॥ ३.३८, ३.४८, ३.१४७, १७.१२८, १८.१००१, १८.१०९७; तृप्तिची सेवडी, सीमा, शेवट, १०.५९; पूर्णाची तृप्ति १३.९९५; स्वयंतृप्ता तृप्ति भाविति ९.१६० (२); तृप्तिलाभ १८.११९.

तृषा—तहान. सावियां तृषा फूटला । तेया मज अमृतसिंधु भेटला । ११.६६१. गाडची तृषा हर्

१२.१४६; बापैयाचिये तृषे ११.९५; तृषार्त्त १८.१५९, १८.७०२; तृषापीडितें मृगें ५.११०. क्षुधा पहा.

तृष्णा—तहान, इच्छा, हांव. ते दासिपणाचेनि बिकें । तृष्णा जिघ ॥ ३.२४३, आंतीच्या दासीपणाच्या बळावर तृष्णा तगून राहते. ९.५०९, १४.१६३. तृष्णेचिया सांखला १४.१७१; वितृष्णा १३.४५९, १७.३१.

तेउता-ती-तें—त्या बाजूला, त्या दिशेनें, तितका-की-कें. तेउता—नेव्हालि जियाकडे वांस पाहे । तेउता मीं चि येकु तेया आहे । ७.१२९. तेउते १६.३८३; तेउती शांती ४.१८९, —सुखाची सृष्टि ५.७४; तेउतें—तेउतें तेजाचें चि विश्व होये । ६.८६. भलेतेउता, वाटेल तितका, १८.११६५. जेउत पहा.

तेकडे—तिकडे. १८.८९४.

तेज—उजेड, उष्णता, कांति, चकाकी; चंद्र सूर्य ग्रह तारादि. आपातें तेज जिरवी । तेजातें पवनु हारवी । ६.२९९. म्ह(ह्म)णौनि दिवा पालवे । सर्वें चि तेज माल्हेवे । १२.१००. नीरातें आटी तेज । तेजा वायुसिं जूझ । १३.१४४. तेजा दिवेलवणी । जेणें तेजें ॥ १३.९२७. तेजाचा तेजौनि निगाला । परि तेजीं असे लागला । १४.३८१. जें तेज तेजासि सांपडलें । १५.५१४. १.१३९, २.२३८, ६.२५८, ६.३२३ (२), ७.३५ (१,२), ७.५७, ८.८८, ९.२०३, ९.३७५, १३.४३२, १३.८८८, १३.१०७१, १४.८ (१,२), १४.९९, १४.३६०, १५.२८१ (१), १८.४४६, १८.८५७, १८.९१२, १८.१६९४, १८.१७०३. तेजाचें उग्रपण ११.३१३; तेजाची थोरी ११.२३४; तेजाचें बीज ६.२२६; तेजाची वोज ११.५९०, —सिधौरी ६.२८१; अंगिकें तेजें ६.११०, ११.३२२; आध्यात्मिक तेज १६.१८८; चंद्रादि तेजें, चंद्र ग्रह तारादि, १४.४६, चंद्रसूर्यादि—१५.२७९; दृष्टिचें तेज २.५६, नेत्रांचें—३.५५, महाप्रलइचें—११.१९३, शक्तिचें—६.२९३, शशांकाचें—१६.११४, सर्वांगि(गिं)चें—११.२३७; तेजादि ११.२३६; तेजकर ११.६८३, वचन—१०.१३२; तेजतत्व,

ज्ञान, १३.८८; ऐक्यतेज ६.३८३, ऐश्वर्य-
११.१८५, ज्ञान-११.६०५, १३.१७२,
तपो-४.६१, तारा-४.१५७, दिव्य तेज
११.२१०, दिव्यतेज १६.२३, पूर्ण तेजाला,
हा पाठ पूर्णते जाला असा व्यावा १२.१७१,
पूर्णतेचा ब्रह्मस्थितीचा पति झाला या अर्थी;
तेजप्रकाशें ११.१३१; प्रलयतेज १०.२५१,
१५.५००, भानु तेजें १८.८५३,
भानुचें(चे)नि तेजें १.३९, भानुतेज १.६७;
महातेज १.७४, १.१३८, ४.१७८, ९.९,
११.२०९, ११.२३५, ११.२९९, ११.६१८,
१३.९२३, महातेजाचें तेज ६.३२३ (१);
योगतेज ११.६३७; व्यासोक्तितेजें १.४१;
संहारतेज ११.२९७, ११.३५३; सूर्यतेज
२.३२५, ११.२१७, —प्रतापें ११.१८९;
सोहंतेजें १५.७; सतेजा दिशा १८.१२२९;
स्वतेज १३.१००६; आप तेज गगन ७.१८;
तेजा आणि उखरा १३.१०४७; तेज
आणि तेजकह १३.२९३; तेज आणि थोरी
११.२८९; तोय तेज धूसु १८.३०६; पृथ्वी
आप तेज वायु व्योम, महातत्वे, १३.७७;
राति ना तेज, सांज, १४.७८; शौर्य
तेज दक्ष्यता १८.१२८२. तेजसू—तेजोराशि
११.३०१, १५.२८०, —वृद्धि १५.३६८;
प्रतापतेजस्वीं(स्वी) १.१०५; तेजस १५.२८१
(२), १६.२२८, सूर्यकोटितेजसा ११.६९.
निस्तेजणें पहा.

तेजणें—त्याग करणें. आणि फलमात्र कां तेजिजे ।
त्याग तो गा ॥ १८.९१. ८.२१४, -१८.१०६.
त्यजणें पहा.

तेती—तितक्या. १०.२५४.

तेतुका-की-कें—तितका-की-कें, तेवढा-ढी-ढें.
वांचौनि ज्ञानेन विण एकें । उपाये कारिसि तेतुके ।
तिहिं गुंपसि अधिकें । रुंखि इयें(ये) ॥ १५.२२६.
दृश्यजात तेतुकें । अंकित केलें ॥ १८.५२१.
२.२६१, ३.११४, १४.२६२, १५.५३.

तेतुला-ली-लें—तितका-की-कें, तशा प्रकारचा-
ची-चें, कां झाडांची साउली । वाटे जांतां मिमली ।
घरावरि तेतुली । आस्था जेया ॥ १३.५९३.
४.११०, ६.४३९, ११.२६९, १३.३९,

१३.४०५, १३.४०६, १३.५७७, १३.६५८,
१३.७१८, १३.१०१६, १३.१०३८,
१३.१०८४, १३.११६०, १४.१३,
१६.४१०, १७.१५, १७.१३९, १८.११७५,
१८.१२३५. एतुला ना तेतुला १३.११०६;
तेतुलिया ६.३३४; तेतुलेन १४.२५३;
तेतुलेनि १३.७२०, १३.७८७, १४.१७०;
तेतुलालें २.२७१, १२.१०६. जेतुला-ली लें
पहा.

तेथ-थें—त्या ठिकाणीं, त्या वेळीं, त्या प्रसंगीं,
त्या संबंधीं. तो क्षणे तेथ राहे । महाबोधु ॥
५.७४. तेथ रज्जुजानें लोपे । व्यालशंका ॥
१८.२२६. १.४, १.१५५, १.१५६, २.३२४,
६.३०६, ११.१९१, १६.३६८, १८.७५५,
१८.११४७, १८.१६१२ ते १८.१६१९.
तेथ केउता प्रसंगु १६.४५०; तेथ वर्तलें
१.२७१; भले तेथ ८.२५५, ९.३८४; तेथ
१.१५८; तेथिचा ५.४१, १६.४६६, तेथिचा
तेथ १४.१८३, —चे ६.४४१; तेथिचें ८.२५१;
तेथिचें सांघणें १५.४३६; तेथिचें ९.७७;
तेथिचेनि २.२६९, २.३३३. तेथें १.२३९,
२.१; जेथिचा तेथें १७.१७९; तेथौनि ४.१८,
६.३८१; तेथौनु ८.२३३; तिथेच—एवं तिथेया
मातें चूकले । ९.३२७. जेथ-थें पहा.

तेथवां—तेव्हां, त्यावेळीं. तेथवां बसतेन आनंदें ।
१८.१५९०. १२.१३७, १३.४२१, १३.९२०,
१५.१६३, १६.२७७, १६.३१४, १७.६५,
१७.३३६, १७.३८८, १८.२५८, १८.४०३,
१८.६७८, १८.७८९, १८.९५७, १८.९६५,
१८.१०७१, १८.१०९०, १८.११०१,
१८.११४६, १८.१३५४, १८.१४१३.
भले तेथवां ८.२५५. जेथवां पहा.

तेवडा-ढें-तेव्हडी—तितका, तितकी. पै गगन
जेव्हडें जैसें । पवनु हि तेवडा चि असे । ९.८८.
दलिद्र तेवडें १७.४१६; तेव्हडी—जेवढी माझी.
व्याप्ति तेव्हडी चि तेयांची प्रतीती ९.२५७;
भले तेव्हडी, वाटेल तितकी, १५.४९.

तेवि-विं—त्या प्रमाणें, त्या सारखें. तेवि—तेवि
भी चराचरी । माता ही होयें ॥ ९.२६९. तरि मीं
चि तेवि तेणें मीसें । नटें तेया ॥ १८.११६७.

३.२२०, १०.७८, १४.८४, १४.३६१.
जेवि...तेवि १६.२०३; तेवि १.३४,
१५.३३५, १५.४०७; तेवि चि ११.२३५,
११.४८३, तेवीं चि ७.४७.

तेव्हलि-लिं—त्या वेळीं, त्या प्रसंगीं, त्या स्थितीत. तेव्हलि—तेव्हलि प्रजीं विनविला ब्रह्मा । ३.८७. तेव्हलि मनासि मनपण न स्फुरे । ११.१९०. १.२३, १.८८, १.२२९, ३.२०३, ४.७, ४.१६८, ६.६८, ६.२४०, ६.२८३, ६.३०१, ७.१२९, ७.१७२, ८.१२०, ८.२१२, १०.२५३, ११.४८४, १४.१४९, १४.१९६. ते व्हलि (तेव्हलि) २.२१९; तेव्हलिं १.१६९, १.२४७, ८.१२८, ८.२४५, ९.१३७, १५.१४८, १५.२४०, १५.४०४, १६.११, १७.७, १७.२९४, १८.१६७६; तेव्हलां १४.२०१, १४.२१२; तेव्हली ७.१८०. जेव्हलि-लिं पहा.

तेव्हां—त्या वेळीं. जें ज्ञानिं बैसलें मन । तेव्हां चि तो तें ॥ १३.६२१. ४.१८९, ७.१०१, ९.३३४, ९.५२७, १६.३६७, १६.४४८, १७.६४, १८.३७४. तेव्हां तऱ्हीं ६.२८८; तेव्हां तैसा चि फांके १५.३३७; जेव्हलि...तेव्हां ११.४७१; जेव्हलिं...तेव्हां ८.२५१; भले तेव्हां ८.२४७.

तेसण—तसा, तेवढा. आवडे तेसणा धुंधुरु ९.९.

तें—तेव्हां. तें वनशोभेची खाणि उबडे । १.४३.

तै (तें) १३.९२०; तें पुडुतीं भरे ९.२९४;

तें...तें...जें ९.४५१, जें तें, जें पहा.

तैसा-सी-सैं—त्यासारखा, त्याप्रमाणें. तैसा—ध्रुवो देवो गगनिचा । तैसा राहला ॥ १३.६२०. १०.७७, १४.२४१, १६.४६८, १८.३७८, १८.१०८८, १८.११६६. तैसेनि १५.६६, —उन्मेखें १३.६२८, —साहंकारें १८.६०२; जैसा आहासि तैसेया नमो ११.५१४; तैसेयांचिये पांती १४.२३९; जैसा...तैसा २.३३३ व २.३३४, १५.२७१, १८.२२८ व १८.२२९; जेविं...तैसे १५.२५६; —सैं १५.२७२, जैसी...तैसे २.३२६; तैसी ११.४७८, १५.२५७, १५.२६०; तैसी परी आहे १.५९; जैसी...ते(तै)सी

२.३२५; तैसैं २.३२८, २.३३०, ३.२१०, १५.२६५; १५.२६८; जेणें जेणें...तैसैं तैसैं ५.१७५; तैसिं चंद्रसूर्यादिथोरें १५.२७९; तैसीं फलें १८.५९८; जैसिं...तैसीं १८.१०९३.

तो-ती-तें—तृतीयपुरुषी सर्वनाम, कोणी एक, विशिष्ट. मग तो ह्मणे कृष्ण काड बोलिला । तें नि आइका ॥ ५.१४२. तो अज्ञानु गा पांडवा । तो ही तो चि जाणावा । १३.७६९. तो थिलरिवें बिंब काडें । नानूं न रहाय ॥ १८.३८३. तो मी चि केवल तुज । श्रुत ही आहे ॥ १८.११२४. तो अभिमन्यु, निर्देश करून, १.१०१; तो धांधा १७.४१९; जो...तो ५.१४४, १७.३६, तो...जो...जो १३.७७४; जो...तो तो १८.१४७५; तो ही १६.४६६; तो कमें मवी १८.३९१; तो कालासे १८.३८९; तो पांडुचा कुमरु...पूसैल १६.४६७; नलिये वरि तो बापुडा १८.३९०; स्वयें सर्वेश्वर तो अनुवादला १.७२; तो चि जाणें २.३५५ (२); तो चि ज्ञान १३.६३१; तो चि तो २.३५५ (१). तेणें, त्यानें, त्यामुळें. तो तेणें चि गा जीवणें । १७.७८७, तेणें पाडे(डें) ३.११७, —लौल्यें ७.१३८, —बोलिलें १७.४२०, —सिद्धी गेलें १८.१७५४, —भलेतिये जातिचेयां होआवें ९.४११; तेणेंसिं १७.३८०, —सीं, त्याच्याशीं, १७.१३; तेया—तेव्हलि जियाकडे वांस पाहे । तेउना मी चि येकु तेया आहे । ७.१२९, ७.१३०, ७.१३१, ११.२२१; तेया उन्मत्ता ३.११५, —नांव १७.३०५, —परीं १८.११३१, —पासिं १३.७२५, —पासौनि १.२६४, —बोलतां, त्याच्याविषयीं सांगतांना, ११.४७८, १८.११४८, —भेण ११.२२४, —माझारि ११.४५३, —लागि २.१६९, —ही वरि १७.२९७, —ही सकट ११.२२६, —ही हुनि १८.१६२७, —गिंवसी १८.१५८; तेयां—आह्मा तेयां परस्परें ९.४०७; तेयां, त्यांच्या वावतींत, ९.३२७, —चितवणी, त्यांची चिंता, ९.३३४, —नीकें, त्यांना जें योग्य, ९.३३६; तेयां मूर्खांचें जियालें ९.१७४; तेयाचा मज मोहो १२.१७०; तेयाचां ठाई १३.६२१,

— नासिं, तें नासलें असतां, १८.३८४, तेयांचां विखिं १८.५९४; तेयाचिया घसणी ७.१३६, — व्याधी १८.१५४; तेयाचिये मुठी १७.२८९; तेयाचें लक्षण १२.१६४, — सर्वस्व ३.११२(२); तेयाचेनि १३.७१३; तेयाचेया १८.१२८३; तेयांचेया १०.२९७; तेयातें ३.११२(१), ३.११३; तेहातें ६.३८३, ६.४०७, ६.४५९; ते (अ. व) मग थिरावौनि ते ही । ते चि जाले ॥ ५.१४३, ते चि ते पुरुष जाण । ५.१४८, ते मी ते चि जाले ४.६४; आह्मी ते ही १४.५६; तेही भक्त ७.१२०; तिहिं, त्यांनीं, ४.१२७; तिहिंसि संभाषण ना करावें ३.१९७; ते ते १८.१८६; जे...ते ६.४४१; तेआ, त्याला, ६.४०७; तेआं, त्यांना, ६.४४९; ते, ती या अर्थी, ती पुढें पहा; ती—तिआ श्रद्धा ६.४३४; तिण, कुळवाडीस उद्देशून, ६.४४६, — सिद्धप्रज्ञेचेनि लाभें ६.४५२; तिण समरसिं ६.३०६; तिया— तिया नियमबुद्धी ७.१३९, — परीं १.६८; तियेचेनि विषें ६.२४१; तियेतें १३.१४२, तिसिं १५.३२२; ते, ती, ६.२२५, १३.६५१, १८.११२६; ते कथा १.२७३; ते योगपटाची मवणी ६.३३०. तें—कां पाहिजे तें चि देखिजे । दर्पणाधारें ॥ ४.७३ (२), तें मीं होउनि एकवद । भोगी तो माझे ॥ १८.११३१, तें करणें १८.६०३; तें तें चि करणें १३.१९४; तें कालज्वरु न मनी, औषधास उद्देशून, १८.६०१; जें ज्ञान नव्हे तें ...अज्ञान चि १३.६५२; तें थोडें केलें मानीं १८.५९८; जें...तें ४.७३ (१); जें जें... तें ४.७१, १८.६०२ व १८.६०३; जें...तें तें १८.११०; तें तें लाहो १८.१७७४; तें हें १८.८०७; तेआ, त्या, ६.३८२; तियें, तीं, २.३२ (१,२), ११.५५०, — इंद्रियें १५.३२०, — भुवनें ११.१८२. त्यें—किं त्यें हिं ऐक्यातें । देहां यंति ॥ १३.१४६, त्यें हीं रूपा येति १४.९२; त्यांसि १२.६९.

तोकडें—कमी, अपुरें. यन्हविं राहाटावया तोकडें ।

त्रैलोक्य येया ॥ ६.४११. ११.१४६.

तोखणें—आनंदित होणें, वृत्त होणें. आणि भूकेला ऐसा भमृतें तोखे । ९.३८२. ४.६०,

११.२१, १३.७५७, १३.७७३, १३.८५४, १४.१४९, १४.३२७, १५.२९७, १६.१४७, १६.३७५, १८.९४७. तोखलेनि चित्तें १६.५२; तोखों लागे १७.१४४; तोखौनि १०.२९९, १४.२५, १६.१४७, १८.१७७२; अनतोखौनि १६.१५७; तोखे... न पारुखे १२.२०९; तोखविला १८.१५१६; तोखणें १६.३४५; तोख—१३.३४४, १८.१६५; अपारा तोखा लागि १८.९१३; कथितेनें(न) तोखें १०.११२; बहुवसें तोखें १८.२९८; परितोख ३.९५, १०.१८४, ११.२५२, १८.९०७.

तोंड—खाणारा, बोलणारा अवयव. किं तेया ही तोंडें परि तोंडीं । आणि दांतदाढा ॥ ११.३५१. कां तोंड पाहूनि प्रकाशु । न करी जेवि चंडांशु । १३.३५५. पै तोंड भरो कां विचारा । आणि अंतष्करणविषयांसि थारा । १५.३६१. तोंडा आवडे तें मेध्य । ऐसा बोधु ॥ १८.५५७. ११.४२७, ११.४५२, १३.२५१, १७.१४०, १७.३४६, १८.१०४, १८.५५०. अपानाचेनि तोंडें १६.२८९; आसुरिये प्रकृतिचां तोंडीं ९.१८३; उधविचें तोंड १६.२९२; कालाचां तोंडीं ९.४९१; कालाचेया ही तोंडा ११.३८२; चेडेयाचां तोंडीं १७.९६; डोंडिचें तोंडीं १८.६००; निधानाचें तोंड १८.७७५; मदमीनाचां तोंडीं ७.८१; महाकालाचां तोंडीं ११.४१३; मासियेचेया तोंडा १७.१९१; मीनाचां तोंडीं १४.१४६; मेघांचेनि तोंडें १५.११८; रिकामें तोंड १५.२१; सांपाचां तोंडिं १३.५८७, १३.७२९ (सां); सुषुम्नेचेनि तोंडें १८.७८१; सेलियेचेनि तोंडें १४.२२७; तेया तोंडिं कांटियडें १३.६७७; तोंडिं घेंतां १७.१४४; तोंडा जलंबाचा लोंडा १३.५६३; तोंडा न पुरौनि १७.१४७; तोंड वांकुडें करुनु १८.१६७२; नास्तिकां तोंड देयावेया १३.२०; निषेधाचेया तोंडा जो ना भिये १३.६९२; तोंडें सैध पसरुनियां ११.३८६; तोंड सरांडेल १३.५६०; तोंडें सूति १३.१२४; तोंडा एक ही न सुटे ११.४०८; कवणें तोंडें वानावासि १४.१४; तोंड कोरडें होत असे

१०१९६; तोंडेंसि तोंडा न पडे १३०१८;
तोंड भरुनि पूसों आलासि १५०४१६; तोंड
भरुनि बोलिजे १८०१२०८, — सांघसि
१८०१५४७; तोंडासि वज्र पाडिजे काइ, तोंड
बंद करावें काय, ७०१४८; तोंडें रागिठें जालीं
११०३४८; वायसा तोंड सडे १८०६७९; मकर-
तोंड ११०२८८; तोंडागलें, तोंडाळ, ९०३६६;
तोंडौता, तोंडास तोंड देणें, १३०१५.

तोडणें—मोडणें, उपटणें, खुडणें, कमी करणें,
नाहींसें करणें. अधर्माची अवधि तोडीं । ४०५१.
आहारातें तोडी । मारुनियां ॥ ६०३४६. नियमाची
आश तोडी । जेयाची क्रिया ॥ १३०६९३. ६०७९,
६०३७१, ९०६०, ९०१७५, ११०९, ११०२११,
११०२९७, १६०८८, १६०३३५, १६०४०७,
१७०२१५, १७०२५७. आपत्य दाडियेसि
तोडी, आपत्य पहा; कीडाल तोडूनियां
२०१२८; खपुष्प तोडावें १५०२१३; झगडे
तोडी, भांडण मिटवतो, १४०२०५; बाहे तोडूनि
विकिजे १३०२१९; भोग न तोडिं १२०११५;
वानी भेद तोडूनियां १३०१०३२; शस्त्रवारि
तोडिलेआं ६०३६९, शस्त्रवारिं पाठ घेऊन,
शस्त्राच्या वारानें असा अर्थ लावतां येईल,
शस्त्रावरि पाठ संभवतो, ज्ञानदेवी — ‘शस्त्रवरी
तोडलियां’ ६०३७०; संदेह तोडावेया १६०११७,
तोडणें—कीड तोडणें १५०४३१; मूलाचें
तोडणें १८०१०५४.

तोरण—पानाफुलांची दारावर बांधलेली मांगलिक
माळ. बोसि तोरण बांधलें । १३०४६८.

तोषणें—तुष्टणें पहा. तोषे चि ना सारंगधर ।
पूतनेसि ॥ १६०२६. आतां विश्वात्मकें देवें । एणें
वाग्यशें तोषावें । १८०१७७२. २०२६८,
१६०२४. आत्मबोधें तोषला २०३६५,
३०१४६, मनीं — ६०४८५. तोष २०३२,
२०११७, १००१८८, १३०६५५, १३०७५२,
१४०३१८, १६०४९; लाभाचा तोषु
११०६००; परितोषें ९०३८९; अपरितोषें
२०२६९; तोषवणें—तोषविजे ८०५०.

त्यजणें—त्याजणें—टाकणें, सोडणें. त्यजणें—
जें विषयांतें साधक । त्यजीति नियम ॥ २०३०१.
किं त्यजिलें कर्म सांडे । ऐसें आहे ॥ ३०५१. परि

त्यजितां कर्म न त्यजे । निभ्रान्त मानीं ॥ ३०५२
(१). कां त्यजूनि भीतिमात्र । त्यजिजे आघवें
चित्र । १६०१३१ (१,२). ऐसेनि कर्म पार्था ।
त्यजिलीं त्यजीति सर्वथा । अधिकें बांधिजति
अन्यथा । सांडिलीं तरि ॥ १८०२१७. १०२७०,
२०६०, २०१७०, ३०४७, ३०१६६, ४०२०२,
५०२२, ५०१२७, १२०८१, १३०२५,
१४०२५४, १६०१३०(३), १६०४२१,
१६०४२९, १८०१२२, १८०१३६, १८०१९९,
१८०२०१, १८०२०६(१,२), १८०२२२(१,२),
१८०२२७(१, २), १८०२२८(१), १८०१०१५,
१८०१३८५(१), १८०१३८६(१, २). त्यजिलें
तरि जोडे १८०९२१; देहातें त्यजी ८०११७;
त्यजावेया—त्याज्य त्यजावेया लागी
१६०२१२(२); त्यजावेया सांघावें पडिलें
१७०१०५; स्वीकारा कां त्यजावेया १८०४७६;
त्यजिजति १६०१३२(३); न त्यजे ३०५२(२),
१८०१३०(२), हीं रूपें त्याजणें(क्रि.)चीं रूपें
असणें संभवतें. त्याजणें—उचितदेवउद्देशें ।
सुद्रव्यें धर्म्यें बहुवसें । द्विजद्वारा हवन हुनाशें ।
त्याजिति पै ते ॥ १७०३५७. कां काष्टत्यागें वन्हि ।
त्याजिजे जैसा ॥ १८०१३८५ (३); त्याज्य—
ह्यणौनि त्याज्य जें नोहे । तेथ त्यागातें न
सुआवें । त्याज्या लागि नोहावें । लोभापरां ॥
१८०१३२(१,३), ३०५०, ५०४३, १६०२१२(१);
उचित कर्म सर्वथा त्याज्य नोहे
३०५०; स्वधर्म...सर्वथा त्याज्य(ज्यु) नव्हे
२०१८२; त्याग—ह्यणौनि संगु जंव प्रकृतिचा ।
तंव त्यागु न घडे कर्माचा । एथ करुं ह्यणति
तेयांचा । आग्रहो चि उरे ॥ ३०६३, १६०८१,
१८०८७(२), १८०९०, १८०१२५(२),
१८०१३०(१), १८०१३२(२), १८०१४२,
१८०१९६(२), १८०१९७, १८०२०५;
त्यागाचा निश्चयो १८०१४३; त्यागाचें फल
१८०१९३; त्यागाचें वेडें चूकलेयां, त्यागाचें
वर्म कळलें नाहीं तरी, १८०१३३(१), उपाधिचे
त्याग १७०३५९; प्रकृतिमंतां कर्मासि त्यागु
नाहीं ३०५८; तामसा त्यागा आतला १८०१८१;
अज्ञत्याग १७०९७, अहोरात्र—१७०३१३,
कर्म—३०६५, १८०१९५, १८०२२०, कर्मफल—

१२.१४१ (१), १८.१२५ (१), काष्ट-
१८.१३८५ (२), चैत्य- १८.१२६१, जल-
१६.१३२(१), तंतु-१६.१३०(२), तनु-
८.१२९; तनुत्यागेंविण ५.३९; तनूत्याग
१२.१२४, १४.२६९, त्रिविधु त्यागु १८.१४४,
दानत्याग १६.१३२(४), देश- २.४७,
द्वंद(द्व)- १८.१००७, धन- १८.१०८,
निज- १६.१३१(३), निद्रा- १८.१३८३;
फलत्याग—जेणें फलत्यागें निष्कृती। नेलें कर्म ॥
१८.२३०(२), १२.१३३, १२.१३४, १२.१३८
(१), १८.१२७, १८.१३४, १८.२५६,
१८.८९५; फलवांछात्याग १७.१७५; बीज-
त्याग १६.१३०(४), मृत्तिका- १६.१३०(१),
वरिषा- १६.१३२(२), व्याधि- १८.१३८४,
सर्व- १४.२६८, १८.१३३(२); त्यागातव
१२.१३८(२), १२.१४१(२); त्यागमुखें
१८.५००; त्याग संन्यास १८.८२, १८.८९;
त्यागु...संन्यासु १८.६८; त्यागातें...
संन्यासु बोलिजे १८.१०७; त्यागें
आणि संन्यासें १८.८७(१), संन्यास त्याग
१८.७१, १८.१२५(३), संन्यासु आणि त्याग
१८.८६, १८.९१; त्यागसंन्यासअनुष्ठान
१८.१२९, त्यागसंन्यासव्यवस्था १८.७२;
त्याग स्वीकार १८.४८६; त्यागस्वीकार
१८.५०२, स्वीकारु त्यागु १३.११९; त्यागी
१८.२३०(१); त्यागिचे तीन्ही प्रकार १८.१४५;
कर्मत्यागी १०.२१३, फल- ५.७५; महा-
१८.२२८(२), राजस त्यागी १८.१९०;
सात्विक त्यागी(गी) १८.२१४; अत्यागि
१८.२५४; त्यागिया १८.१९६(१).

त्राण-य-ये—आश्रय, रक्षण, बळ, सामर्थ्य, सत्ता.
त्राणु—कां बालकत्व निगौनि जाण। तें बागुला नाहिं
त्राण। १८.४०४, बालपण संपल्यावर भिवविण्याचें
सामर्थ्य बागुलबुवांत राहत नाहीं. **त्राय**—केती
त्राय करिसी या उग्ररूपा। ११.४३८, वाढवीत
आहेस; **त्राये** १५.६१, १८.६६४; **त्राये**
जाली १३.१८, — भंगितसे १६.२३१, —

मोडित जाये १३.१२८, — मोडूनि १७.६४,
— मोडे ६.२११; **दूजी त्राये** जोडुनु
१७.२४१; **दुराग्रहाची...त्राये** वाढउनियां
१७.४११.

त्राण—बळ, रक्षण, चिलखत. आयुष्याचें त्राण।
नीच नवें ॥ १७.१३०. वैराग्याचें गाढलें। आंगीं
त्राण होतें उभलें। १८.१०७१. सत्राण, जोराची,
१५.१८२.

त्रासणें—विटणें, कंटाळणें. तैसा जन्मौनि मृत्यु
वेन्हीं। विषय त्रासितां बहु इं परीं। परि त्रासु नेघे
धरी। अधिक प्रेम ॥ १३.७०७(१). हीं गु त्रासला पां
घाणीं। तरि सुगंधत्व कैवें आणी। १८.२१९. न त्रासे
१३.७१०. **त्रास**—त्रासु उपनला ११.३१६;
त्रास नुयजे १.२६१; त्रासु नेघे १३.७०७
(२), १३.७३३, — पडनु ११.२९८; त्रासकालें
१८.७७६, —मुद्रा १३.२८२; उभयभोगुत्रासु
१३.५२२, ज्ञानदेवी—‘उभयभोगीं त्रासु’
१३.५२४; प्रीति त्रासु २.११८. तरास
पहा.

त्रिशुद्धि-द्धी—त्रिवार शुद्ध झालेली स्थिति,
सत्यता, निश्चिती. **त्रिशुद्धि**—१५.३६१,
१५.४००. तो राजसु कर्ता त्रिशुद्धिर्सीं जाण
१८.६५८; **त्रिशुद्धी**—इया परीं त्यजी देहातें।
तो त्रिशुद्धी पावे मातें। ८.११७, ह्यगौनि भोग्य
तें त्रिशुद्धी न चुके। ११.३९७, ६.३१६,
९.४८५, १०.१०६, १०.१५८, ११.२७७,
१२.१२४, १६.४६५, १७.३२३, १८.९०,
१८.१४६, १८.९१६, १८.९८४,
१८.१२८४, १८.१३७५, १८.१५५१.

त्रिसांकु—कामक्रोधलोभ यांचा समुच्चय (हंस
कोश); तीन खिळे मारलेला. काह बहू बोलें
सूभटा। सांवितलेयां निकृष्टां। नरकाचा दारवठा।
त्रिसांकु हा ॥ १६.४२७. ययां कामक्रोधां लोभां।
माजि जीवें जो होये उभा। तो निरयपुरिची
सभा। पातला जाण ॥ १६.४२८.

त्रेता—त्रेता युग. विजयलक्ष्मी एक मोहरें। केलें
त्रेती (त्रेती) ॥ १०.२३२.

थ

थडी—कांठ, किनारा. एथ एक चि लीला तरले । जिहिं भजौनि मातें वरिलें । तेया ऐली चि थडिये सरलें । मायाजल ॥ ७.९४ क्षीरसागरिची गोडी । माजि बहुत थडिये थोडी । १३.९११. जैसी बुडणे-याची वार्ता । थडिण क्रिजे ॥ १५.५०३. २.३४९, ८.१०५, ११.२२७, १३.५४४. थडियेचे खंखजात ४.९६; थडिये माझारी ११.६७९; अहिंसेची थडी १३.२२२, आत्मसिद्धिची—६.४६३; ऐली चि थडी १३.८४०, १८.२५३, ऐली थडिये ९.४१५; आकाराची पैल थडी ४.१४, मोहाचि पैली थडी ७.९२; जाल... थडिये काढुनि झाडिलें ९.१३७; नाव थडी न पवतां न संडिजे १८.१५०; दोन्हीं थडिया सांडौनि १८.७९१; भेदनदिचां दोहीं थडीं १६.५; दूथडी ९.६१.

थर—(१) पातळ पसरण, पडदा, जात. मोला तरि सरिसा । परि थर चि आनान ॥ ७.२३. चौरासी लक्ष थरा ७.२४. (२) स्थिर, बरे. थरविथर, बरें वाईट, पै तोनें चोरितां उंदिर : न ह्मणे थरविथर । १८.५५१.

थरथर—भीतीनें आलेला कंप. थरथरां—तो मीं एथ थरथरां कापें । ऐसें कोहिं नाहिं ॥ ११.३४६.

थलिव—कोरून किंवा ठोकून बनविलेला दागिना. कापुराचें थलिव १७.३४२.

थाट—सज, तयार असलेला समुदाय. आरणीं हान थाटां । देतासि मिठि गा ॥ ११.३८९, युद्धभूमीवर सज सेनेला ग्रासून टाकलें आहेस.

थाटी—सैन्यसमुदाय. बलबलेयां थाटी । आंगिं न भरतां काठी । सूर्याची पाडटी । होववे काइ गा ॥ १२.७२, सैन्याच्या गर्दीत शिरल्यावर आंगास वार न लागतां सूर्यमंडळाची पायरी चढतां येईल काय ?, रणांत कामास आलेला वीर योग्या-प्रमाणेंच सूर्यमंडळाला जातो यास उद्देशून; थाटीचा अर्थ कुंपण घेतला तर सूर्याशीं संबंध सहजरीतीनें जोडतां येत नाहीं, ज्ञानदेवी—‘बळघलिया रणाची थाटी’ १२.७२, हा पाठ वर दिलेल्या अर्थास पोषक आहे.

थाथंबणें—थांबवून धरणें, थोपवणें. थन्हविं प्राप्ते

मतांतरें । थाथंबुनि आंगभरें । बोलिजेल तें न सरे । तुझा पासि ॥ १३.३१८.

थान—स्तन. ९.३८ (१, २).

थानापति—मिरासदार. १३.३७६.

थापटणें—जागें करण्यासाठीं हातानें हळूच हालवणें; झोपविण्यासाठीं थोपटणें. थापटुनि चेंववी । विरगतिने(नें) ॥ ६.१६९. थापटुनि सुपुमी । आणि जें गा ॥ १३.१३०. माथां हातु ठेवणें नोहे । थापटिला जैसा ॥ १८.४०१, याचा परिणाम अद्वयानंदाच्या जागृतीत कसा होतो तें १८.४०२ ओवींत पहा.

थाय—स्थिति, स्थान, आस्था. थाया सांडिं ११.६२१.

थारणें—स्थिर होणें, राहणें, टिकणें. तैसें मोक्षु देईल ज्ञान । एथ किर नाहिं आन । परि तें चि थारे ऐसें मन । शुद्ध होआवें ॥ १५.३५. १२.२३०. थारों नेणे १३.६८७; बोल थारे १८.४२१; न थारे ८.२१२, १३.५३७. थारा—आश्रय, आधार. आकाशपतिता नीरा । जैसा सिंधू चि एकु थारा । १८.५६२, अंतःकरण विषयांसि थारा १५.३६१; कफपित्ताचे थारे ६.२१७; थारा दंसि ८.१२१, —मोडुनि घेतला १८.१०४६; सुखाचा थारा मोडला ३.११०; थारपण—मनाचें थारपण १७.२२९.

थावणें-थांवणें—थांवणें, बळावणें. थावणें—नग थावली ते वांडुटली । ६.२१६, कोंडलेली या अर्थी. कि संतोषतरुचें रोप । थावलें जैसें ॥ ६.२५६. १३.३०४. वृद्धाप्यें थावें, म्हातारपण अधिकच होत जावें, १३.५८१. थाउं—गगनासी चि थाउं नाहीं । ६.३१५, ७.१९०, १३.२७२, १४.१४ (उं); दूणा थाउं १२.१६०; थाउं १५.४१२, १८.८००, १८.९९२; थाव—ठाव, ठिकाण, स्थैर्यता, बळ, १६.३६९, १७.९२; कर्तेपण्णचेनि थावें १८.१६६, गुरुकृपेचेनि — १८.४०१, दूणेनि — १६.३१, प्रेमाचेनि — १३.४०१, वीरवृत्तिचेनि — १.१२७; इछामदाचां (इछा मदाचां) थाविं लागली १३.९६५. अथाउं—ठाव नसणें, अत्यंत

खोल, १३.५४४; अथाव ८.२३८, १३.९४२, १८.७०८; अथाविं ८.६४, हा पाठ अथाविं असा घ्यावा. थांवणें—हा जाणें महातर । थांवला असे ॥ १५.४७, बळावून राहिला आहे; १५.२२५, १६.४२२. थांअं १५.१०३. थांव—सोहंभावाचेनि थांवें ७.९८; वाखाण थांवा चढलें १३.११४५. थांवो, बळ, १३.७०९, अभ्यासु थांवों सांडी १८.१०७४. थिगलें—वस्त्रावरील डाग. सौंदणि फेडी थिगलीं । वस्त्राविं गा ॥ १३.४६४.

थिती—स्थिति, अवस्था. १८.११५४.

थिनणें—थिजणें. अव्यक्तपण थिनलें ९.६५; घृताचें थिनलेपण १४.३७५. थित, जमलेलें, स्थिर, थितें १५.४२४. थीत, स्थिर असलेलें, जें थीतें हें डहुललें । हृदय माझें ॥ ३.१४, १८.८८५.

थिर—थीर—स्थिर, निश्चल. थिर—चालतें अथवा थिर १५.४४६. थीर—परि संग्रामी थीर न्हवति । १.१७३. मनो बुद्धि ठांइ । थीर न्हवे ॥ १.१९५. अर्जुना थीर होइ २.२७६; रथु थीर करुनि १.१७६; योगतुरंगु थीर जाला १८.१०७०. थीरपणें ७.७७.

थिरावणें—स्थिर होणें. तेथ क्षेत्रसंन्यासें थिरावे । मानस जेहाचें ॥ ६.३५७. १८.१०७४. चित्त थिरावे ६.३८०; थिरावलेनि अंतष्करणें १.६१, —चित्तें ८.९०; वाउघाण थिरावलेयां १५.१८२; थिरावौनि ५.१४३, ६.३०५.

थिलर—थिल्लर—थीलर—डबकें. थिलर—कां थिलर सोखे जैसें । सूर्यो जैसा तैसा असे । १५.३५५. थिलरीं थिलरा पेसें । बिबें(बे) चि पै ॥ १८.१६९५. थिलराचेनि जालेपणें, डबकें बनलें म्हणून, १८.३८४; थिलरिचें बिंब १८.३८३; थिलरबलें १६.२२४. थिल्लर १३.६८४; समुद्रु थिल्लर न ह्यणतां, हा भेद न पाडतां, ९.२८८. थीलर ७.१४८.

थूंकणें—पिंक टाकणें, किळस किंवा तिरस्कार दाखविणें. थूंकिला अमृताचा गीलितं गलाला । ९.६०. १३.५७१. जो न थूंकी, जो विटत नाही, १३.७३३.

थेंकुटी-टीं—लहान, ठेंगणी. तैसी सद्बुद्धि

हे थेंकुटी । ह्यणों नवे ॥ २.२३८. चौदा ही भुवनें थेंकुटीं ३.२४२, सं. वा. श. पहा.

थेकुलें-थेंकुलें—लहान, कमी, ठेंगणें. थेकुलें १.२६३, १५.६९, १५.५३०; बहू थेकुलें, फार किंवा कमी, लहान किंवा मोठें हे भेद. १४.१६१. एणें मानें थेंकुलें । लोकत्रय ॥ १.११६. थेंव—पाण्याचा ठिपका. थेंबें विरे वारेनि शोके, चिखलास उद्देशून, १३.६६५; थेंबटा—जें मेघौनि थेंबटा पडे । तें पारणें तेया ॥ १०.१६७; थेंबटे नेत्रौनि पडति ११.२४६.

थोकडा-डें—कमी, थोडें, लहान, आंखुड. थोकडा—दीसति नादिचे तरंग थोकडे । ६.१५. थोकडें—हें पांडवसैन्य कीरु थोकडें । १.११९, २.११, ४.१७१; पृथ्वयेचे(चें) मोल थोकडें ६.९३; प्रकाशा त्रैलोक्य थोकडें ४.२१२.

थोकणें-थोंकणें—थांवणें, बंद पडणें, लहान होणें, गुप्तपणें राहणें. थोकणें—जैसें मातेचां कोपीं थोकलें । स्नेह आथि ॥ २.८८, गुप्तपणें राहिलेलें असतें. थोकौनि ठाके १५.४७८; पारुखे...थोके १८.८१. थोंकणें—दिहा चि दीनु थोंकला । १.१५८. नाभी वरि पोखे । उदर हें थोंके । ६.२०९. तरि उदैला दिनकर । चोरीसि (सिं) थोंके अंधकार । १८.७३०, चोरीसहित अंधार नाहीसा होतो. १३.९५. तारुण्य थोकिं राहे १३.७९.

थोगा—समुदाय, जमाव, कळप. ठांइ ठांइ स्वापदाचे थोगे । ११.२५३.

थोडा-डी-डें—कमी, अपुरें. थोडा—कां मांदुरी लोकाचां घोडां । गजपति महिमे थोडा । १६.२२३, ज्ञानदेवी—‘गजपति हि मानी थोडा’ १६.२२५. १८.६४३. हे मारिले ते थोडे १६.३५०; थोडी—नाना चालिचिया वाढी । वाट होत थोडी । १८.१०९६. अहिंसा ह्यणतां थोडी १३.३१७; थोडी ऐसी गोठि ७.१६०; संख्या थोडी १६.४१०. थोडें—हें इं येथ थोडें । रूप करणें ॥ १२.१५७. हें चि थोडें गा वानणें । जें बुझतासि तूं ॥ १८.१३३१. ११.२३६, ११.३९९, ११.५९७, १६.१५६, १८.५९८. थोडें ऐसें द्रव, थोडेंसें पाणी, १०.५०; मायबापें थोडीं काड, काय कमी प्रभावी

आहेत ? १८.१६२१. कमी जास्त या अर्थी—
माजि बहुत थडिये थोडी १३.९११,
थोडिया बहुवा ११.३९६, थोडें बहू १३.२०९,
१३.४३७, बहू थोडें १८.६२२, थोडें बहूत
१२.१२३. थोडेपणें १५.३११.

थोर—मोठा, श्रेष्ठ, पूज्य. ह्यणीनि संशयाहूनि थोर ।
आणिक पाप नाहिं थोर । ४.२०१. जेणें अर्थातव
धर्मु । थोर दीसे ॥ ७.४५. नातरि सोनेयाचा डोंगर ।
काइ करावा हा थोर । ११.६१५. असें कोणी
म्हणत नाहीं. किंहुना धर्म थोर । १३.२११.
१४.१७, १४.१०९, १५.११७, १५.२५०,
१५.४५८, १७.१३६, १७.३३४, १८.१००८,
१८.१३६८, १८.१६९१. थोर अपाऊ
३.१०८; थोर आश ११.८८; थोर उपकार
१३.६३३, १७.४२७, १८.१६८६;
थोर चिन्ह १३.७६१, थोर डोर १५.४९०;
थोर पतन १६.४१९; थोर पिसें ११.५९;
थोर पूर १६.१९१; थोर फांटा १५.१६८;
थोर महाघोष १.१४४; थोर मांदोडे १५.१९४,
—वाउर ११.५३१, —विष १६.२५१, —वोडें
१८.१४६०; थोर जाला असे ११.६९१; थोरीं
कल्लोलीं साने लोपतां १८.४३९; जो मोक्षफलीं
थोर ए १८.२०५; थोर मोला कूडा न सरे,
वाईट वस्तूचें जास्त मोल होत नाहीं, १३.४७०;
घोर विकृत थोर ११.६२२; थोर विषम,
बराच भेद, ८.२४१; साने थोर १५.४४६;
सानें थोर—आंगां सानें परिणामें थोर । १७.१२८,
गुरुमुखिचें अक्षर. ६.९१, ९.३९१, १०.२८१,

१३.८७, १८.१०४२; सानिया थोरा ९.२५०;
सानेया थोरा ९.२०१; थोरपण ९.३७४;
थोरवणें १५.१४६, थोरांड १५.१६७; थोराडा
कामां १८.४५३. थोरी, मोठेपण, वाढ, जाडी,
पथा गीताशाखाची थोरी । १.७०, वाहुमूलीं दीसे ।
थोरी आली ॥ ६.२०१, आबुथिला दीपु घे थोरी ।
१३.११४३, दिवियेचां आंगिं थोरी । तरि ते
वहुनां तेजातें करी । १८.१६९४, ६.१३५,
१०.१३७, १०.१६६, १३.९९२, १४.६८,
१६.२१३, १६.४१९, १७.३२२. अनित्यतेची
थोरी ९.५०१, तेजाची—११.२३४, देवाची—
१६.३८, धैया(र्या)ची—६.२६१, रम्यपणाची
—६.१६६, विश्व(विश्व)रूपाची—११.२०७,
शाखांची—१५.२०९, सामर्थ्याची—१२.२६,
सुगंधाची—११.२२१; थोरी(रीं) मोहार्णवीं
११.३२४, थोरी...स्थिती १२.२२७; तेज
आणि थोरी ११.२८९; थोरिये—थोरिये
आणिजे १४.८०, —आणिति १६.३२७; थोरें
—मोठीं, जोरानें, नेटानें, चंद्रसूर्यादि थोरें
१५.२७९, मेरूपासौनि थोरें ६.३६८;
थोरें थावे, फार वाढते, बळावते, १३.३०४.
सानेंथोरें १६.१५३.

थोरावणें—मोठें होणें, वाढणें. गगना होउनु
थोरावे । १३.४३८. प्रसवनि थोर । थोरावली ॥
१४.१०९. ४.२०५, ६.१४०, ६.१५६.
आडशाखानिकर थोरावती १५.१६९; मनुष्य-
जातिशाखा थोरावति १५.१५४; महासुखें
थोरावे १३.३८२.

द

दक्ष—सावध, कुशल, तत्पर. तूं प्राप्तिची चाड
वाढांसी । परि अभ्यासिं दक्षु नोहोंसि । ६.३६०.
बोलावेया दक्षु । जाला वेदु ॥ १३.८७४. आत्म-
ज्ञानीं दक्षु १८.१०२९; परावेया मोला दक्षु
१८.६५१; दक्षत्व, क्षत्रियांचा चौथा गुण,
१८.८६१; शौर्य तेज दक्ष्यता १८.१२८२.

दक्षिण—उजवा, पूर्वाभिमुख राहिलें असतां
उजवी दिशा. दक्षिण—दिशा, दक्षिण वाम
५.१५२; दक्षिणायन, अयन पहा; दक्षिणोत्तर,

दक्षिणेकडून उत्तरेकडे जाणारा, दक्षिणोत्तर
मारता । मेरु जैसा पांडुसुता । १२.२०२, न
दगमगणारा या अर्थी. दक्षिणिल—दक्षिणिनीं
कुलीं, दक्षिणेकडील कांठावर, १८.१७८१;
दक्षण, उजवा, वाहु पसरुनि दक्षणु । १८.१४०९.
दक्षिणा—दान म्हणून द्यावयाचें द्रव्य. १७.१९२.
दखति-दखे—न सहित आलेलीं हीं रूपें
देखणें पुढें पहा.

दगड—धोंडा. ते पापयोनि मूढ । मूर्ख जैसे दगड ।

९.४४०. दगडाचेनि पाडे(डें) ६.९३.

दचकणें—भीतीनें चमकणें, धक्का बसणें. जे आयकिलेया दचकति । कृतांतादिक ॥ २.२१२.

कृतांतु दचकला १.१३२.

दटणें—दडपणें, जोरानें दाबणें. या क्रियापदाचीं न सहित आलेलीं रूपें दाटणें चीं असणें संभवतें. दाटणें पहा.

दडणें—लपणें, मिळून जाणें. जे दडडनि गेले माझेया आंगा । ७.१७८. आंधुरणा खालि दडे ९.३६७; वेडिवे माजि दडे १३.१९०.

दंडणें—शासन करणें, नियमन करणें. वेदें अन्यायां पडे । तें निरयभोगें दंडे । १६.२९४. इंद्रियांतें न दंडितां ५.९६; कालु दंडील ३.११२. दंड—(१) शासन, नियमन. आगा नियमितेयां माझारि । दंडु मीं अवधारि । १०.२७२. निंदा निस्तेज दंडीं, मारानें, १३.४९३. (२) काठी. दंडें भवंडिजे १८.३०८; पीडुनि विधिचेनि दंडें १८.८३२; दंडुकाठी १३.२८३, दोड्ड पहा; दंडवत, (काठीप्रमाणें जमिनीवर). साष्टांग नमन, ११.५६०, १८.१०२२; इक्षुदंड १२.१९९, मालादंड ११.२१६, शुंडादंड १.१४. (३) पाठीचा कणा. उभारलेनि दंडें शिरकमल गाडें होये ६.२०२. (४) हिंसा. दंडाचा संन्यासु १३.३१०. दंडी—(१) सैन्य-रचना. तेया दंडी(डीं) क्षोभलें । लोकत्रय ॥ १.१६५. (२) नियमिता. दंडीचेनि अवतरणें नाचे, आहारनिद्रा टाकून मी पूर्णपणें तावा मिळविला आहे असें मानून मिरवतो, ६.३४७, ज्ञानदेवी—‘दृढिवेचेनि’ ६.३४७.

दडपणें—दाबणें, चेपणें. तो प्रलयानलु काइ दडपे । तणें नावें ॥ ४.१७५. आगि दडपिलेयां धूवें । न्हाइजे काइ ॥ १८.९५७. अभिलाषाभारें दडपे ९.५०४; रोमावली दडपौनि १८.१५३९.

दडफडणें—धडपडणें, येथें हालचालीचा आवाज होणें या अर्थी. म्हणे पाळ दडफडीला । निद्रा स्वामिची मोडेल । १३.२५६.

दंद—दंद्द, भांडण. वैरियां नीद आली । आगि दंदें माझि सरलि । १३.७६५. १६.३८२. पुण्य-पापिं दंदिं १५.२६५. दंदिया—योद्धा. कां दंदिया ह्मतियरा । १३.५००, जसा विसरत नाही या अर्थी.

दंभ—पोकळ अभिमान, ढोंग. म्हणौनि वाचेचां चौवारां । वातलेयां धर्माचा पसारा । धर्मु अधर्मु होये तो वीरा । दंभु जाण ॥ १६.२२१. ३.२४५. वाडपणाचा गारा तो दंभु १६.२१५; दंभ-मानाचा मेलावा १६.३२२; दंभादि साई दोष १६.४२१, सं. वा. श. पहा; अदंभपण १३.२१६; अदंभित्व १३.२०१, १३.२०२.

दम्भ—संयम, मनोविकारांवर ताबा. दमु ह्मणे कोणातें शोषावें । ९.१९८. दमाचें चिन्ह १६.८७ ते १६.९२. दमगुण १८.८३३; यमदम ९.१९७, १५.१८८; यमदमाचा मेलावा १८.७७८; यमदमाचे मेले १३.२४; शम दम १०.८२; शमदमादिकि १८.१०१७; शमदम-मदनमदभेद, शम व दम यांनीं मदनाच्या मदाचा नाश करगारा, १८.७. दमन—इंद्रियांचें दमन २.३४७.

दया—करुणा, कळवळा, कींव. तो पुरुष वीरराया । मूर्त जाण दया । १६.१६१. दया तेथ धमु । धर्मु तेथ सुखागमु । १८.१६१५. १३.२६०. संपत्ति आणि दया १०.२८३; दयार्णव १८.७; दयादिक, दानधर्मादि, १३.५७८; सद्यता १.२०५, २.१९, २.२९८; दयालुत्व १३.३०८.

दर-दरी—गुहा, टेकडींतील खोल भाग. दुम-दुमिति गिरिदरें । १.१३०. दरकुटा, पाखांडाचे दरकुटे १२.१४; सिंहाडेयाचा दरकुटा १३.६०; दारकुटा, रसाचा दारकुटा, येथें पोट या अर्थी, १५.३२६, ज्ञानदेवी—‘रसाचां दरकुटां’ १५.३५८. दरी—दरिये माझि सिंहाडे उफा-डति तैसे ११.३३९; प्रमादपर्वतिची दरी ९.१८१; वदनदरी ११.३५७.

दरारा—धाक, दहशत, भीति. १५.२१४. संसाराचा दरारा १६.६९, हरिखु आणि दरारा १८.४८५.

दरिद्र—गरिबी, कद्रूपणा. आवडे दरिद्र दरिद्रिया । १८.१२८८ (१). कुडें दरिद्र ३.६५; दरिद्रें जिये ९.५८; दरिद्रबुद्धी १४.३२६; दरिद्रिया १८.१२८८ (२). दलिद्र १७.४१६.

दर्प—गर्व, उन्माद. १६.२२७, १६.३९२, १६.३९४, १८.१०५१, धनत्वाचेनि दर्पें

१७.९४; दर्पसागर १६.३९१; अतिकृत-
कंदर्पसर्पदर्प १८.८, अति (२) पहा.

दर्पण—आसा. जैसा दर्पण मलहीनु। कहीं चि नसे ॥

३.२५६. दर्पणाचिया जवळिका। दृजेपण जैसें नुखा।

१३.२०१२. पै दर्पणातें दर्पणें। पाहिल्यां होथे न

पाणें। १८.१२६२. दर्पणें विण नयनें। नयनु कां

वीसे ॥ १८.१६८१. ६.१२५, १८.१५७४.

दर्पणाचेनि आधारें ४.४६, १५.२४३,

दर्पणाधारें ४.७३; दर्पणाची परी १५.५४६.

दर्बी—पळी. १६.२४६.

दर्शन—(१) पाहणें, रूपाचा आविष्कार,

आत्मसाक्षात्कार. नाना मालवतेनि तपनें।

नेदजति लोकांचि दर्शनें। १५.३३४. मग देखिजे

कां नेदखिजे। ऐसी जे दशा निकजे। तें तें दर्शन

माझे। साचोकारें ॥ १८.११५७. ६.१०२,

११.३६६, १३.१८१, १६.४२३, १८.१६१७

(२). दर्शनाची अनेकता ११.२०२; दर्शनाचेनि

विंदाणें ११.२२८; अगस्तिचेनि दर्शनं

१८.७३२; तो देखे तें दर्शन १८.११७४;

दर्शनमात्रें १७.३२२; आत्मदर्शन १८.१२२६,

१८.१६१७ (१); विश्वरूपदर्शन ११.९३,

११.११९, सर्वगीता—१८.३०. सुदर्शन—

सुदर्शनाची दीप्ति, हातांतील सुदर्शन चक्राचा

लखलखाट, २.७८, ज्ञानदेवी—‘सुदर्शनाची

द्युति’ २.७८, कुंटे—‘सुदर्शनाची दीप्ति’

२.७८. (२) तत्त्वज्ञानमार्गाचें विवेचन.

१३.१६; षड्दर्शनें १.१०, सं. वा. श. पहा;

दर्शी, पाहणारा, क्रांतदर्शी, दूरदर्शी, ४.८७.

दल-लें—(१) सैन्य. १.११४, १.१६९,

१.१८४, ११.४०५, ११.४६०, १८.१६१०.

दुर्धर दल १.९१; दलामाझि १.१३०;

दलाते (तें) आवरिलें १.१६४; दलभार—

सैन्याचा समुदाय, कैसा दलभार उचलला।

पांडवांचा ॥ १.९३, १.१२१, १.१२४,

१.१६१, १.१७६; कौरवदल १.१४५;

जगदल, जगांतील सैन्य, ११.४५४; पांडवदल

१.१३७; सर्वदल १८.४८७. दलवै, सेनापति,

दलवैपण १.११५. अदलपण, असामर्थ्य,

दुबळेपणा, १३.९४४. आमचां दळीं, राजवाडे

प्रतीप्रमाणें दळीं पाठ घ्यावा, १.१०३. (२)

फुलांची पाकळी. वन्हि ते चि जाल। दला चि

नांव कमल। १४.३७२. अष्टदल, आठ

पाकळ्यांचें (आठ सात्विक भावांचें) कमळ,

१५.६, सं. वा. श. आठ भाव पहा; कमलदल

१.५९, १.२०२, १३.२५३; कुमुददल

५.१०६; दशदल, दहा उपनिषदांस उद्देशून,

१५.५३७; दूर्वादल १८.१६८९, पद्मदल

१३.५५८, १५.११२; सहस्रदल,

योगशास्त्रांतील चक्रास उद्देशून, १८.१०३३,

दलें, भ्यान, देहअहंतेचें दलें १५.२३५.

दलवाडें—समुदाय, अंग, दगडाचा चिरा, केलिचें

दलवाडें। हलू पोकल आवडे। १३.२१२,

केळीचा गाभा. आत्मज्ञानाचें दलवाडें १८.३७,

कामनेचें—, समुदाय, १८.९७, जीवाचें चि,

सर्वस्व या अर्थी, ११.६०२, महामूतांचें—

५.७८, १०.९३ (तां), रत्नाचें—१३.४६१,

१८.३५९; श्रद्धेचें दलवाडे(डें) १७.५५;

पंचकारणदलवाडें १८.३०३, सं. वा. श.

पांच कारणें पहा; शरीरादिदलवाडें १८.३५७.

दवडणें—वालवणें, टाकणें. तरि वैराग्याचेन

आधारें। तिहि विषय दवडूनि बाहिरे। शरीरीं

एकंदरें। केलें मना ॥ ५.१५०. ना तरि कामधेनु

दवडिजे। न पोलेवे ह्मणौनि ॥ ११.६१६.

९.२३४, १०.२९६, १२.१४, १५.३९,

१७.२५६, १८.७८२, १८.८९०. अभिमानु

देसें दवडूनि १३.१०३६, मीपण देशें—

१८.१८; रोगु दवडूनि १५.५५०; दवडणें

१०.३०४, १६.७०, १८.१०८. दवडा, धांव,

हृद्यवृत्ती पुढां। आंग चि घे दवडा। १३.४३९,

दवडे घेंति १७.१२, आशेचा दवडा घे

१४.२३४.

दशक—सं. वा. श. पहा.

दशन—दांत. तरि संवादु तो चि दश नु (दशन)।

१.१५. १३.२६१. हेनुचां दशनी(नीं) न

फुटति, तर्काच्या दांतांनीं फोडतां किंवा चावतां

येत नाहीत, तर्क कुंठित होतो, ७.१८८.

दशा—अवस्था, स्थिति; प्रौढ अवस्था. मग

तैसी दशा जीविता। स्वधर्मविण ॥ २.१९९.

कां वस्त्रपणें तंतु। दशे राहे ॥ १३.९५.

२.३२५, २.३२८, ८.१२७, ८.१५६,

८.२३०, ९.३०२, ९.४२५, १०.१३१,
 ११.६३३, १३.७८, १३.४९८, १३.५५७,
 १३.५७९, १३.८९७, १३.११०१, १४.७९,
 १४.३९४, १५.४०८, १५.४६१, १५.४७३,
 १६.३८, १६.१२९, १६.२४९, १७.१३३,
 १७.२३५, १८.४८८, १८.९७६,
 १८.१०८९, १८.११५७, १८.१५६९.
 दशेची वाट न पांतां, प्रौढ होण्यापूर्वी, ६.४५१;
 अंकुरदशा ९.३९८, अज्ञान—१५.४७५, अव—
 १६.३४, १८.१७५०, कर्मसाम्य—१८.९६१,
 क्षेत्रज्ञ—१४.१४४, जीव—जिवणें पहा,
 परीपाक—१८.१०७९, प्रकृति—१३.१००२,
 प्रथम—१०.२६८, प्रथम—११.२४३,
 बाल—६.२६०, १३.७०८, भेद—१८.१५३४,
 महाप्रलय—७.४०, यौवन—१८.१११,
 वैराग्य—१८.९१५, साधक—६.४६२, सूक्ष्म—
 १३.९०९. दसा—कां नाना अलंकारदसे ।
 सोनें न लपतां आलें असे । १५.५१८.

दसी—दिव्याची वात. कां दसी दीपा संगें । दीपू
 चि होये ॥ १७.१९.

दाओ—दिलेला. हा होईल दाओ पसाओ ।
 १८.१७८०, हा दानप्रसाद होईल.

दाखवणें—दृष्टीस आणणें, स्पष्ट करणें. हां हो
 उठूनिया आरिसा । आंधलेया पुढें दाखवूं बैसा ।
 ११.१५७. ५.१६४, ९.३७९, १०.२६,
 ११.१५५, १३.१०४५, १८.१११३. दाखवूं
 १३.७१७, १८.१४२४; दाखवितां जाइजे
 ६.४१९; दाखविता जाला ११.१७८;
 दाखविलें सांतें १७.३१७; दाखविलेयां
 १६.७७; दाखवावेया ११.२२९; दाखवणें
 ११.६५८; न दाखविति ११.११०.

दांग—अरण्य. नाना महा अविद्यांचें दांग उमटलें ।
 ११.२१३. १८.२४८. आंतिचे(चें) दांग
 १५.४५०; संसाराचीं दांगें १६.८; दांगिचें वन
 १८.४२६; दांग उठि १५.१२५; दांगा
 धांवतां, जंगलाकडे धांव घेतली असतां,
 १५.२२९; दांगें डोंगर १८.९३; दांगाणें,
 डोंगराला प्रदेश, १७.२९३; फुलाचेया भोगा ।
 लागि प्रेम दांगा । १३.५५६, यांत दांगा हा
 अपपाठ वाटतो, ज्ञानदेवीतील 'भोगा—लागीं

प्रेम दांगा' १३.५५८, हा पाठही समाधान-
 कारक नाही; म्हातारपणीं नाक किंवा सर्व तोंड
 (टागें, मस्तक, ज्ञानदेवी कोश) सुरकुत्या पडून
 काळवंडून उंट्याच्या दोपरासारखें होईल, असा
 अर्थ कसा तरी जुळवून घ्यावा लागतो.

दाघ—तेज, दाह. ब्रह्मानंदाचा दाघ ११.२२०;
 त्रिदाघ १६.४३६, सं वा. श. पहा.

दाटणें—नेटानें दावणें, दडणें, जमणें, अडकवणें,
 गर्दी करणें. तो उपशमीं निहिटिला । धैर्यें वरी
 दाटिला । ४.१३०. हणौटी हडौती दाटे । ६.२०७.
 दाटिजो पां परिभारें । चित्त न दटे ॥ ६.३६८ (१).
 जरिचोरा सभा दाटे । ७.९१. रोगिं दाटिला
 आणि उदासपण । अषधेंसीं ॥ ९.४८७. स्थालिं नावा
 जिया दाटिजे । जालिं तिया चि जेविं तरिजे ।
 १७.३६३. नाना पथ्येंसिं अखड लाहे । तरि रोगें
 दाटिला ही जिये । १८.७०३. ६.२२५, ८.२२७
 (२), ९.११४, ९.२१५, १०.१२७,
 ११.२४४, १३.१८६, १६.२१८, १८.११५९,
 १८.१४९७. दाटून खेंव देइजे ६.११७;
 द्वेषाचां आवर्तीं दाटत ७.७०, रोगाचां—७.८४;
 गुंडे दाटी १३.५८९; चित्त दाटेल १३.५८३;
 डोईं दाटिलें १६.४४२; शाखा फलें दाटिली
 होये १५.१९९; समुद्र भरितें दाटी १३.३०६;
 समुद्रिं भरितें अपार दाटी ९.११४; सिंधू
 भरितें दाटे १८.१३०४; सूरि दाटी चि ना
 १३.१०६५. न दटति ७.१८८; न दटिजे
 ३.१७४; चित्त न दटे ६.३६८ (२); दाटणें
 १८.९३४; सदट—आभाल सदट सजल दाटे
 ८.२२७ (१); दाट, गर्द, निविड, जोडति दाटें
 झाडें । सदा फलति ॥ ६.१७३, ६.१७६; दाट
 पाला १५.१९०, —साडली ९.४३३; एकदाटें
 ९.४२९; घनदाट १.८९; दाटणें—प्रीतिचेनि
 दाटणें ११.५४७; दाटणी १३.३४८, १६.१२;
 दाटि-टी, गर्दी, औत्सुक्याची दाटि १८.१५४२;
 दाढादातांचिया दाटी ११.३७१.

दाडुगा—दांडगा, मोठा, गाढ. बाहिरि धिटे जैसी ।
 दाडुगा पति कलासी । १३.५०४. अज्ञान जगिं
 दाडुगें । १३.७७८. दाडुगी अविद्या १६.३५;
 दाडुगी आसुरी संपत्ति १६.२५१; पातकांची
 दाडुगी सभा १६.४२४.

दांडा-डी—काठी, सूळ. दांडा—दांडेयांचे घाए १८.९३९; महादुःखाचे दांडेवरि घेतलीं, झोडपले गेले, ७.१६६. दांडी—ममत्वाची दांडी घेववी, (दांडीवर निशाण बांधून मिरवितात त्यास उद्देशून) मी व माझे यांत गुंतवितो, १८.१०५७.

दाढ—तोंडांतील मागल्या बाजूचे वरचे व खालचे दांत. तैसे चादित दाढ दांत। जीभ लले ॥ ११.३०८. दाढांचे आंकुडे ११.३५८; द्वेषाच्या दाढा ९.१८२; दाढाचां सांडसिं पडिलीं, दाढांच्या पकडींत सांपडलीं, ११.४१०; ब्रह्मकटाहो असका दाढे घालावा ११.४२५; प्रलयरुधिरें दाढा काटलिया ११.३४०; दाढादातांचिया दाढी ११.३७१; दाढा दांतेसिं, दातांसहित दाढा, १३.५६३; दांतदाढा ११.३५१. दाढी—तोंडावरील केंस, दाढी साडल धरी, दाढीचे केंस पांढरे होतात, १३.७५६; आपत्य दाढियेसि तोडी १३.५६५, आपत्य पहा.

दात-दांत—तोंडांतील पुढच्या बाजूचे वरचे व खालचे दांत. दात—दा(दां)तांचें आगरडें १३.२५१. दांत—परस्परे दांतां। आडलु होये खातां। १७.१४४, राजसांच्या आहारास उद्देशून. दांतांचा व्याडिं, फटींत, ११.४११; दांत आन होती, नवे दांत येतील, ६.२६३; दांत बैसले, दांतखिळीं बसली, १.१३५; दांत रागीठ दीसति ११.३३९; दांत न लवीसि ११.३९२; हांसतां दांत दाडं १३.५६२; दांत व दाढ, दाढ पहा.

दाता—देणारा. स्थूल दाता किं कोण्हातें। नास्ति न ह्यणिल ॥ १८.१६७३, दानशूरास उद्देशून. दातेपण १८.१६७.

दातार—उदार, दानशूर. एयां कौरवांचेया घरा। शिष्टाग्रये धाडिलासि दातारा। ११.५३५. ९.५१९, ११.८, ११.६७, ११.१०५, १३.४१५, १७.९, १७.४२, १८.२३, १८.२८९, १८.१३२९, १८.१५५७.

दातृत्व—दातेपणा, दानशूरता. अगाध दातृत्वे सरल। १२.२४०.

दादर—जिना. मग मध्यमामध्यविवरें। तेणें को-रिवें दादरें। टाकिलें चवरें। ब्रह्मरंध्रिचें ॥ १२.५५, सुषुम्ना नाडीच्या मधल्या पोकळींतील

कोरींव दादरावरून कुंडलिनी ब्रह्मशिखर गांठते. मध्यमेमाझिचेनि दादरेंहुनि ६.२७१.

दादुला—थोर पुरुष, समर्थ, वीर. विरिदांचे दादुले जाले। हीवां ऐसे ॥ १.१३५, पट्टीचे योद्धे गार पडले. जेया दादुलेयाचा संकल्प। विश्व रची ॥ ६.१०८. शुक्रदेवादिक दादुले ११.१७३; श्रीगुरु ऐसा दादुला १८.१७११; दादुलेयाचें अमूर्त्तपण न मैले ५.८१.

दान—धार्मिक बुद्धीने मोवदला न इच्छितां दिलेली देणगी. दे दान ह्यगौनि दारवठेकार। जालासि बलिचा ॥ ११.१०३. परि दानिं जेया होड। सुरतरुसिं ॥ १३.२१०. तेया नावें जाण दान। जें मोक्षनिधानिचें अंजन। १६.८७, या प्रकारच्या दानाचें लक्षण १६.८४ ते १६.८७ पहा. देशकालशुद्धपात्रिं। देति दानें ॥ १७.३६०. १०.८३, ११.६७४, १७.२६४, १७.२६६, १७.२६९, १७.२७७, १७.२८१, १७.२८२ (१), १७.२८७, १७.३०७, १८.८६७. अहंतेचें दान १८.१६००; पात्रविशेषें दानें ९.३९५; दानत्याग, दान व त्याग, १६.१३२; दानपुण्य, दान व पुण्यकृत्यें, ११.५८७, १३.२०६, १३.७९३; दानपुण्यादि ९.३५६; दानभाग १७.२८३, -लिंग, दानाचें चिन्ह, १७.२६३, -लेख, दानाचा हिशेब, १८.३७०, -वरिया, सर्वांत श्रेष्ठ दान, १७.२८२(२), -शील १६.४००, -सील १५.१२१; दानिराय १८.१३६९; कैवल्यदान १८.१४५४, ज्ञान- १७.२०७, तामस- १७.२९८, १७.३०५, पसाय-, प्रसाद म्हणून दिलेलें दान, १६.४७०, १८.१७७२, महा- १७.४४, माजवण-, मादक पदार्थ चारणें, ३.९, मोक्ष- १८.१४२६, राजस- १७.२९२, श्रद्धादि- १७.३११; याग अथवा दानें १७.४०३; दानयागतपें १८.१५२; यज्ञदान-तपादिकें १८.१४८; यज्ञदानतपें १७.३६२; यज्ञदानादिक्रिया १७.३६४.

दानव—दैत्य, असुर. देवांदानवांचिया युक्ती जो गा (जोगा) न्हवसि, देवांना व दानवांना आकलन करतां येगार नाहीं असा, १०.१५८.

दायाद—भाऊवंद, वारसदार. ११.४७५.

दार—दरवाजा. जें इंद्रियांचीं दारें अडी । १३.१६९. शानियांचें दार । आराधिति ॥ १३.११२४. दार ही चेंपू नैये, दारास हात लावण्याची सोय राहत नाहीं, ९.३२६; विष्टिचां दारिं सूनि १३.७३१; दारकुटा—इर-री पहा. दारवठा, उंबरठा, दरवाजा, तेथ साधुसेवा हो दारवठा । ४.१६४, आणि श्रवणाचा पुढां । दारवठा सदा उघडा । १८.१४९८, नरकाचा दारवठा १६.४२७; दारवठां चि पाये बांधले, संसारांत जो अडकून राहिला आहे, १३.८४१; दारवठां रिगिजे १२.२४; दारवठेकारु, द्वारपाळ, ११.१०६.

दारुयंत्र—लाकडाची कळसूत्री बाहुली. १.८१.

दारुण—घोर, भयंकर. जें वज्रापासौनि कठिन । दुर्धर अति दारुण । १.१९९, स्नेहास उद्देशून. वरि जूझाचें निर्वाण । मांडलें असे दारुण । १८.१५६६. १४.१६३, १४.१७२, १५.१८२, १६.४११, १७.२०७, १८.१२७०. वोखटी दारुण १३.१०६३; दारुणीं नरकलोकीं १६.३७२; दारुणें आडवें १५.३२७.

दावणें—दाखवणें, उघड करून सांगणें. बोली (लीं) अरूपाचें रूप दावीन । ६.३६. अर्जुना तुवां एक दावा ह्मणितलें । आणि तें चि दाउं तरि काइ दाविलें । आतां देखें आववें भरलें । माझां चि रूपीं ॥ ११.१२३ (१,२,३). कां आरिसेयासि आरिसा । उटूनि दाविला जैसा । १८.११३३. १.४४, ३.१७२, ५.१२५, ६.१८, ६.११२, ७.२६, ८.२३६, ९.९५, ९.१३४, ९.२००, ९.५३०, १०.११९, १०.१६९, ११.३५, ११.३९, ११.७३, ११.९७, ११.१५४, ११.१६१, ११.१६६, ११.१८०, ११.१८२, ११.३६०, ११.४०२, ११.४९४, ११.५७३, ११.५७९, ११.५९०, ११.६६६, १२.२१, १२.१८७, १३.६२७, १३.६२८, १३.६५०, १३.७९२, १३.७९४, १३.८८३ (२), १३.९३४, १४.४, १४.४०, १४.१३३, १४.२७३, १४.२९६, १५.३४, १५.९२, १५.२०७, १५.३६६, १५.४३७(१,२), १५.४५१, १५.५१७, १५.५५३, १६.४३, १६.४४, १६.११५, १६.२१६, १७.८, १७.९३, १७.२१४, १७.२३९, १७.२६२,

१७.३०७, १७.३७७, १७.३८१, १८.५१, १८.११७, १८.१५७, १८.२९२, १८.३५२, १८.३५६, १८.५०८, १८.५३८, १८.५४१, १८.५७९, १८.६८६, १८.७६२, १८.७८५, १८.८२८, १८.८८०, १८.९४८, १८.११०८, १८.१११५, १८.१११७, १८.११४९, १८.१२३३, १८.१२९५, १८.१३७३, १८.१३८६, १८.१४४४, १८.१६७५, १८.१७४७, १८.१७६३. दाउं—हांसतां दांत दाउं । १३.५६२, १३.११४९, १३.११५१, १४.१४३, रूप—११.६२९, १३.१६०, रोकडें—१७.११९, स्वरूप—१७.१९८; दाऊं—वर्म दाऊं १०.२८०; भेदु दाउनियां १०.२३; उद्देशु दाउनु ६.२९१; त्रासमुद्रा दावावी १३.२८२; दावावें जालें, दाखवावयाचें असेल तर, १३.८८३ (१); दावावेया १७.३१२, १७.३१५; ग्रंथु दाविं, विवरण करून सांग, १४.२६; दाविजत असे ८.२०१, दाविजतसे ८.४६; दाविजेल १८.७७०; दाविता, दाखविणारा, हिताहितु दाविता, दीपु । १६.४४३, दावितासि ११.३०६; दावितु आहासि १३.८५३, —आहे १८.४२; दाविलां गुणीं, दाखविलेल्या गुणांनीं, १४.१२८; दुःख दाविलां नावडे ५.१२७; दाविलेनि १७.३३०; दाविलेया वाटा १८.१००५; दावी—गीतें विण रंगु दावी । १८.१७२०, दीवा डोलां दावी १८.८८८; सोहले दावीसी १२.४; दीवी १८.३७८, हा पाठ दावी असा घ्यावा.

दावें—गुरांस बांधावयाचा दोर. वांसुरुवां लाविलें । दावें जैसें ॥ १३.३७७.

दाशिरुं—बटकूर. १८.१३९४. दास पहा.

दास—(१) चाकर, सेवक, भक्त. आणि दासु होउनु करीन । दास्य तेथिचें ॥ १३.४१४ (१); निवृत्तिचा दासु ५.६९, १०.३१०; निवृत्ति-दास, परिशिष्ट (६) पहा; दासपण—ह्मणियांचेनि दासपणें १३.४३७. दासि, पै जीवाचां कसीं उतरली । ते दासि किं गोसांविणि जाली । १८.९०८, १८.९५५, गुणाचि दासि १७.१२०; दासी—अणिमादिकी दासी १८.१६२०, श्रिये सारिखिया — ९.३६९. दासिकपण—ते

दासिकपणाचेनि विकें । तृष्णा जिण ॥ ३.२४३;
दास्य—४.१६५, १३.४०३, १३.४१४ (२),
गुरुदास्य १३.४४१, १३.४४२. (२) दाहक,
त्रासदायक. उजालु अधिका अधिकु बहुवरु ।
घडाडितु असे अतिदारु । ११.२९८; दासट—
दासटें त्रासकालें १८.७७६; आगीपासौनि
दासट ११.४५८, चूनेयांहनु — १७.१३८.

दाहणें—जाळणें, पोळणें. पावकें दाहावें । वर्षावें
जलें ॥ ९.२८०. दाह—अग्निदाहो २.१४६;
दाहक १७.११३, १८.१६१४, —पणें
११.४३३; दाहदाहकविभागें १८.४०८.

दिअ-उ-य-यो-वो—दिवसाचा पूर्वार्ध. दिअ—
साहाजें बहुवां दिआंची भूक । ६.२२८.
दिउ—तंव शब्दाचा दिउ मावलला । ६.३१४.
राति दिउ १४.१६८, रातिदिउ १८.५०१;
रात्रिदिउ १८.३०५; दीउ—किं उदैजतां चि
दीउ । मध्यान होए ॥ १८.९९२. दिय—
जिये गाविंचा पाहार दियां वेन्हीं । ८.१५३,
आयुष्याचेनि दियें वेचौनियां १८.९४३;
दियें १३.७६४. दियो—ऐसें प्रेमाचेनि बौहवस-
पणें । नाहिं रात्रि दियो जाणणें । १०.११३,
राति दियो १३.४३७. दिवो—सूर्ये सकल पाहे ।
दिवो जैसा ॥ १८.३५४, दिवोरजनी १८.५१८;
दिवो...राति १८.७२१, दिवोराति १३.९५४,
दिवोराती १५.४३९, १५.५००; रात्रि आणि
दिवो १८.१२५०. दिन—, दिस—, दिह, दी,
देउ पहा.

दिक्—दिशा. शब्दास जोडून. दिगंत—दिशांचा
अंत, अफाट, विस्तीर्ण, १३.६८५, १८.१२८६.
दिगंतिचे भूपाल १.२१८; दिगंतीचे भूपति
२.२१२; दिग्गजमेळावे, आठ दिशांस सावरून
धरणाच्या हत्तीचे मेळावे, सं. वा. श. अष्ट
पहा; दिग्विभाग १६.३३४.

दिठि-ठी—दीठणें पहा.

दिन-दिन्ह-दीन—दिवस. दिन—जैसा क
दिना । सूर्य हा ॥ १४.२६३. दिनोदइं
१५.२८२; दिनिदिनीं, दररोज, १३.९१८;
दुर्दिनु १३.१००४ (२); सुदिन—सुदिनाचां
आभालिं १३.१००४(१); आत्मज्ञानसुदिन
१८.८९९. दिन्ह—प्रतिदिन्हीं १८.११४.

दीन—(१) दिवस, सूर्य. दिहाचि दीनु थोंकला,
सूर्य दिवसाच थांक्ला, १.१५८; दीनोदयीं
८.१६५; दीनउदो १०.१४४; प्रतिदीनी(नीं)
१४.१०६; रातिदीनु १२.३६; सुदीनु १६.२.
(२) गरीब, केंविलवाणा, कारुण्ये कीजतासि
दीनु । २.१३.

दिवटा-दीवटा—मशाल, काकडा. दिवटा—
वाचेचा दिवटा १८.३५६; दीवटा—मग मी
चि होउनि दीवटा । पुढां चालें ॥ १०.१२६,
नियमाचा दीवटा ७.४७.

दिवस—अहोरात्र, एका सूर्योदयापासून दुसऱ्या
सूर्योदयापर्यंतचा काळ, सूर्योदयापासून सूर्यास्ता-
पर्यंतचा काळ. जैसा दिवसु जांतु किं एतु
आहे । हें चोजवे नां ॥ १५.१२९. कां डोले
फूटति दिवसा । डुडुलांचें(चे) ॥ १८.६७९.
६.१४९, ११.५०५, १८.५२. दिवसाचिये
उन्नती १७.१३२; अत्रें दिवसु हारतला
१५.३९७; दिवसनाथ १६.२७; अद्वैतदिवसें
६.१०५, ६.३९९, कृष्ण—६.१३६; दुपाहारी
कां दिवसें १७.१५४; प्रतिदिवसीं १८.१४४२;
दिवसें राती १६.२००, १८.३१५; रातिदिवसु
४.२००, —सें १६.९१; रात्रि आणि दिवसा
१३.१०९६, १६.२४४; रात्रि दिवसु ६.१५७.
दीवस ६.१३८.

दिवा-दीवा—(१) तेल वातीनें प्रकाश पाडण्याचें
साधन. दिवा—नातरि दिवा मुकुलिकीं । दीपशिखा
अनेकी । भीनलेयां अवलोकीं । जैसें होथे ॥ १४.५५,
एका दिव्याच्या ज्योतींत अनेक दीपज्योती
मिळाल्या तर जसें होतें तसें. कां काजलि
आणि मंद । प्रभा दिविं । १५.८४, काजळी
वाढली म्हणजे दिव्याचा प्रकाश मंद होतो. आंधारिं
अभंगु दिवा । अडविं समर्थु बोलावा । १७.३५६,
अंधारांत (सहज) न मालवणारा दिवा असावा,
अरण्यांतून जातांना बरोबर सामर्थ्यवान सोबती
असावा. १३.६२५. विचाराचा...दिवा
१८.१००२; दिवा माल्हवलेयां १५.३३७;
दिवेलावणी १३.९२७, १५.३८१; चिद्गगन-
भवनदिवा १६.६. दीवा—पाहे पां वारेनि कां
उदकें । जें दीवेयाचें दीवेपण झांके । तें असती चि
काइ देखे । दीठि आपुली ॥ ८.२१०. म्ह(ह्म)णौनि

दार—दरवाजा. जें इंद्रियांचीं दारें अडी । १३.१६९. ज्ञानियांचें दार । आराधिति ॥ १३.११२४. दार ही चेंपू नैये, दारास हात लावण्याची सोय राहत नाही, ९.३२६; विष्टिचां दारिं सूनि १३.७३१; दारकुटा—इर-री पहा. दारवठा, उंवरठा, दरवाजा, तेथ साधुसेवा हो दारवठा । ४.१६४, आणि श्रवणाचा पुढां । दारवठा सदा उघडा । १८.१४९८, नरकाचा दारवठा १६.४२७; दारवठां चि पाये बांधले, संसारांत जो अडकून राहिला आहे, १३.८४१; दारवठां रिगिजे १२.२४; दारवठेकारु, द्वारपाळ, ११.१०६.

दारुयंत्र—लाकडाची कळसूत्री बाहुली. १.८१.

दारुण—घोर, भयंकर. जें वज्रापासौनि कठिन । दुर्धर अति दारुण । १.१९९, स्नेहास उद्देशून. वरि जूझाचें निर्वाण । मांडलें असे दारुण । १८.१५६६. १४.१६३, १४.१७२, १५.१८२, १६.४११, १७.२०७, १८.१२७०. वोखटी दारुण १३.१०६३; दारुणीं नरकलोकीं १६.३७२; दारुणें आडवें १५.३२७.

दावणें—दाखवणें, उघड करून सांगणें. बोली (लीं) अरुपाचें रूप दावीन । ६.३६. अर्जुना तुवां एक दावा ह्याणितलें । आणि तें चि दाउं तरि काइ दाविलें । आतां देखें आववें भरलें । माझां चि रूपीं ॥ ११.१२३ (१,२,३). कां आरिसेयासि आरिसा । उट्टुनि दाविला जैसा । १८.११३३. १.४४, ३.१७२, ५.१२५, ६.१८, ६.११२, ७.२६, ८.२३६, ९.९५, ९.१३४, ९.२००, ९.५३०, १०.११९, १०.१६९, ११.३५, ११.३९, ११.७३, ११.९७, ११.१५४, ११.१६१, ११.१६६, ११.१८०, ११.१८२, ११.३६०, ११.४०२, ११.४९४, ११.५७३, ११.५७९, ११.५९०, ११.६६६, १२.२१, १२.१८७, १३.६२७, १३.६२८, १३.६५०, १३.७९२, १३.७९४, १३.८८३ (२), १३.९३४, १४.४, १४.४०, १४.१३३, १४.२७३, १४.२९६, १५.३४, १५.९२, १५.२०७, १५.३६६, १५.४३७(१,२), १५.४५१, १५.५१७, १५.५५३, १६.४३, १६.४४, १६.११५, १६.२१६, १७.८, १७.९३, १७.२१४, १७.२३९, १७.२६२,

१७.३०७, १७.३७७, १७.३८१, १८.५१, १८.११७, १८.१५७, १८.२९२, १८.३५२, १८.३५६, १८.५०८, १८.५३८, १८.५४१, १८.५७९, १८.६८६, १८.७६२, १८.७८५, १८.८२८, १८.८८०, १८.९४८, १८.११०८, १८.१११५, १८.१११७, १८.११४९, १८.१२३३, १८.१२९५, १८.१३७३, १८.१३८६, १८.१४४४, १८.१६७५, १८.१७४७, १८.१७६३. दाउं—हांसतां दांत दाउं । १३.५६२, १३.११४९, १३.१२५१, १४.१४३, रूप—११.६२९, १३.१६०, रोकडें—१७.११९, स्वरूप—१७.१९८; दाऊं—वर्म दाऊं १०.२८०; भेदु दाउनियां १०.२३; उद्देशु दाउनु ६.२९१; त्रासमुद्रा दावावी १३.२८२; दावावें जालें, दाखवावयाचें असेल तर, १३.८८३ (१); दावावेया १७.३१२, १७.३१५; ग्रंथु दाविं, विवरण करून सांग, १४.२६; दाविजत असे ८.२०१, दाविजतसे ८.४६; दाविजेल १८.७७०; दाविता, दाखविणारा, हिताहितु दाविता दीपु । १६.४४३, दावितासि ११.३०६; दावितु आहासि १३.८५३, —आहे १८.४२; दाविलां गुणीं, दाखविलेल्या गुणांनीं, १४.१२८; दुःख दाविलां नावडे ५.१२७; दाविलेनि १७.३३०; दाविलेया वाटा १८.१००५; दावी—गीतें विण रंगु दावी । १८.१७२०, दीवा डोलां दावी १८.८८८; सोहले दावीसी १२.४; दीवी १८.३७८, हा पाठ दावी असा घ्यावा.

दावें—गुरांस बांधावयाचा दोर. बांखुरुवां लाविलें । दावें जैसें ॥ १३.३७७.

दाशिरुं—बटकूर. १८.१३९४. दास पहा.

दास—(१) चाकर, सेवक, भक्त. आणि दासु होउनु करीन । दास्य तेथिचें ॥ १३.४१४ (१); निवृत्तिचा दासु ५.६९, १०.३१०; निवृत्ति-दास, परिशिष्ट (६) पहा; दासपण—ह्याण्यांचेनि दासपणें १३.४३७. दासि, पै जीवाचां कसीं उतरली । ते दासि किं गोसांविणि जाली । १८.९०८, १८.९५५, गुणाचि दासि १७.१२०; दासी—अणिमादिकी दासी १८.१६२०, श्रिये सारिखिया — ९.३६९. दासिकपण—ते

दासिकपणाचेनि विक्के । तृष्णा जिण ॥ ३२४३;
दास्य—४.१६५, १३.४०३, १३.४१४ (२),
गुरुदास्य १३.४४१, १३.४४२. (२) दाहक,
त्रासदायक. उजालु अधिका अधिकु बहुवसु ।
धडाडितु असे अतिदासु । ११.२९८; दासट—
दासटें त्रासकालें १८.७७६; आगीपासौनि
दासट ११.४५८, चूनेयांहुनु—१७.१३८.

दाहणें—जाळणें, पोळणें. पावकें दाहावें । वर्षावें
जलें ॥ ९.२८०. दाह—अग्निदाहो २.१४६;
दाहक १७.११३, १८.१६१४, -पणें
११.४३३; दाह्यदाहकविभागें १८.४०८.

दिअ-उ-य-यो-वो—दिवसाचा पूर्वार्ध. दिअ—
साहाजें बहुवां दिआंची भूक । ६.२२८.
दिउ—तंव शब्दाचा दिउ मावळला । ६.३१४.
राति दिउ १४.१६८, रातिदिउ १८.५०१;
रात्रिदिउ १८.३०५; दीउ—किं उदैजतां चि
दीउ । मध्यान होए ॥ १८.९९२. दिय—
जिये गाविंचा पाहार दियां वेन्हीं । ८.१५३,
आयुष्याचेनि दियें वेचौनियां १८.९४३;
दियें १३.७६४. दियो—ऐसें प्रेमाचेनि बौहवस
पणें । नाहिं रात्रि दियो जाणणें । १०.११३,
राति दियो १३.४३७. दिवो—सूर्य सकल पाहे ।
दिवो जैसा ॥ १८.३५४, दिवोरजनी १८.५१८;
दिवो...राति १८.७२१, दिवोराति १३.९५४,
दिवोराती १५.४३९, १५.५००; रात्रि आणि
दिवो १८.१२५०. दिन—, दिस—, दिह, दी,
देउ पहा.

दिक्—दिशा. शब्दास जोडून. दिगंत—दिशांचा
अंत, अफाट, विस्तीर्ण, १३.६८५, १८.१२८६.
दिगंतीचे भूपाल १.२१८; दिगंतीचे भूपति
२.२१२; दिग्गजमेळावे, आठ दिशांस सावरून
धरणाच्या हत्तीचे मेळावे, सं. वा. श. अष्ट
पहा; दिग्विभाग १६.३३४.

दिठि-ठी—दीठणें पहा.

दिन-दिन्ह-दीन—दिवस. दिन—जैसा क
दिना । सूर्य हा ॥ १४.२६३. दिनोदइं
१५.२८२; दिनिदिनीं, दररोज, १३.९१८;
हुर्दिनु १३.१००४ (२); सुदिन—सुदिनाचां
आभालिं १३.१००४(१); आत्मज्ञानसुदिन
१८.८९९. दिन्ह—प्रतिदिन्हीं १८.११४.

दीन—(१) दिवस, सूर्य. दिहाचि दीनु थोंकला,
सूर्य दिवसाच थांवला, १.१५८; दीनोदयीं
८.१६५; दीनउदो १०.१४४; प्रतिदीनी(नीं)
१४.१०६; रातिदीनु १२.३६; सुदीनु १६.२.
(२) गरीब, केंविलवाणा, कारुण्ये कीजतासि
दीनु । २.१३.

दिवटा-दीवटा—मशाल, काकडा. दिवटा—
वाचेचा दिवटा १८.३५६; दीवटा—मग मी
चि होउनि दीवटा । पुढां चालें ॥ १०.१२६,
नियमाचा दीवटा ७.४७.

दिवस—अहोरात्र, एका सूर्योदयापासून दुसऱ्या
सूर्योदयापर्यंतचा काळ, सूर्योदयापासून सूर्यास्ता-
पर्यंतचा काळ. जैसा दिवसु जांतु किं एतु
आहे । हें चोजवे नां ॥ १५.१२९. कां डोले
फूटति दिवसा । डुडुलांचे(चे) ॥ १८.६७९.
६.१४९, ११.५०५, १८.५२. दिवसाचिये
उज्जती १७.१३२; अत्रें दिवसु हारतला
१५.३९७; दिवसनाथ १६.२७; अद्वैतदिवसें
६.१०५, ६.३९९, कृष्ण—६.१३६; दुपाहारी
कां दिवसें १७.१५४; प्रतिदिवसीं १८.१४४२;
दिवसें राती १६.२००, १८.३१५; रातिदिवसु
४.२००, -सें १६.९१; रात्रि आणि दिवसा
१३.१०९६, १६.२४४; रात्रि दिवसु ६.१५७.
दीवस ६.१३८.

दिवा-दीवा—(१) तेल वातीनें प्रकाश पाडण्याचें
साधन. दिवा—नातरि दिवा मुकुलिकीं । दीपशिखा
अनेकी । मीनलेयां अवलोकीं । जैसें होये ॥ १४.५५,
एका दिव्याच्या ज्योतींत अनेक दीपज्योती
मिळाल्या तर जसें होतें तसें. कां काजलि
आणि मंद । प्रभा दिविं । १५.८४, काजळी
वाढली म्हणजे दिव्याचा प्रकाश मंद होतो. आंधारिं
अभंगु दिवा । अडविं समर्थु बोलावा । १७.३५६,
अंधारांत (सहज) न मालवणारा दिवा असावा,
अरण्यांतून जातांना बरोबर सामर्थवान सोबती
असावा. १३.६२५. विचाराचा...दिवा
१८.१००२; दिवा माल्हवलेयां १५.३३७;
दिवेलावणी १३.९२७, १५.३८१; चिद्गन-
भवनदिवा १६.६. दीवा—पाहे पां वारेनि कां
उदकें । जें दीवेयाचें दीवेपण झांके । तें असती चि
काइ देखे । दीठि आपुली ॥ ८.२१०. म्ह(ह्म)णौनि

दिवा पालवे । सर्वे च तेज मारुहवे । १२.१००.

१४.२१९, १६.१००, १६.४५५, १८.८८८.

दीवेयांचेयां बंबालिं, दिव्यांच्या लखलखाटांत,

१५.२७६; ज्ञानाचा दीवा ७.१३६; झांकलिये

घटिचा — ८.९६, वाचेचा — १८.३५५. (२)

दिवा—दिवस. दिवाकर १७.१७७.

दिवालि-ली-दीवाली—दिवाळी, तेज, भाग्यो-

दय. दिवालि—ज्ञानाची दिवालि १५.१२;

दिवाली—तै योगियां पाहे दिवाली. निरंतर ॥

४.५३, माहासुखान्नी दिवाली ६.३८८;

दीवाली—उदयाची सूर्ये होये दीवाली । ५.८६.

दिवि-दिवी—दिवि (१) आकाशांत ११.२३४;

(२) काकडा, मशाल. दिवियेचां आंगिं थोरी ।

तरि ते बहुतां तेजातें करी । वाति आपुलिया

परी । आणिकीं ना ॥ १८.१६९४, मशाल

मोठी म्हणून पुष्कळ उजेड पाडते, पण

लहानशी वात आपल्यापरी प्रकाश देते कीं

नाहीं ? दिवी—१८.११३७; ठाणादिवी,

स्थार्क दिवा, ६.२३; धर्मदिवी १६.६४;

पोतासाची दिवी, कापूर लावलेली मशाल,

१०.१२६.

दिव्य—(१) दैवी, स्वर्गीय, अलौकिक. दिव्य

तूं प्रकृतिभावां । पैलीकडीलु ॥ १०.१३४.

दिव्यांजन ६.४५६, १८.९००; दिव्यान्न

१८.१४८३, १८.१४९३; दिव्योषध

१८.७७१, -धी १८.९४६; दिव्य

चक्षु ११.१७८, ११.२९८; दिव्यचक्षुंचेनि

पैसें ११.२६२; दिव्य ज्ञानाचां हि डोलां

११.२९७; दिव्य ज्ञानीं ११.२८७; दिव्य तेज

११.२१०; दिव्यतेजप्रकाशें ११.१३१;

दिव्यतेजा हाथैवा १६.२३; दिव्या विभूती

१०.१६९; दिव्य शंख १.१२७. (२) खात्री

पटाविणारी अवघडं कसोटी. कां दिव्या करविजे ।

दिव्य जैसें ॥ १८.१३२०.

दिशा—सूर्योदयाला अनुसरून पृथ्वी व आका-

शाचे सोईकरतां पाडलेले पूर्व, पश्चिम वगैरे

आठ विभाग. जैसी पूर्व दिशेचां राउलीं । उदयाची

सूर्ये होये दिवाली । किं एन्हीं हीं दिशां तिये चि

कालीं । कालिमा नाहिं ॥ ५.८६. जें कां बौलेंक-

पाताल । पृथिवी हान अंतराल । अथवा दिशा

विदिशा समाकुल । दिशाचक्र ॥ ११.३१० (१).

६.२०६, ११.३७५, १३.२४९, १३.३७६,

१८.१२२९. चहुं दिशीं ६.४१४; दाहिं दिशिं,

पूर्वपश्चिमादि आठ व वर खालीं मिळून दाही,

१५.६९, दाही दिशा १३.२६, १८.१६०६;

दाहें दिशीं १६.३२६; स्वर्ग पाताल...भूमि

दिशा अंतराल ११.२६७; दिशांचे ठाये

११.१८८; दिशां पैलीकडे ११.५००;

पश्चिमदिशेचा कांतु, वरुण, १०.२२३;

पूर्वादिदिशांचा ठावो १६.१४; दिशा

कोंघाटलिया १.१३९; दिशा सगलिया

गिलाविया ११.४२६; दिशा मनोमल लंघविलें

१२.१७८; आपेसिं दिशा लंघी २.८; वनौकें

दिशा लंघीति १८.१५२१; दिशाचक्र ११.३१०

(३); विदिशा, पूर्वादि चार मुख्य दिशांतील,

आग्नेय, नैर्ऋत्य, वायव्य व ईशान्य या चार

उपदिशा, ११.३१० (२);

दिस-दीस—(१) दिवस. दिस—अवसेचां दिसीं

११.५; एकादशिचा दिसिं १३.८१६;

पूर्णमेचा—१४.२१०; बहुतां दिसांची ४.१५;

बौहुविं दिसिं १७.१५८; रात्रिचां अवसरीं...

दिसां १६.२७०; सुदिस—कैवल्यसुदिसें

१६.१३. (२) दिशा. भववार्ता देशें दिसें । दवडणें

जें ॥ १६.७०. कालिं...दिसिं १७.२७२. दीस,

दिवस, १३.७४७; अंकितें जें दीस १८.१०९;

दीस लागलेयां, फार दिवस लोटले तर,

१३.३३६; सुखाचे दीस १३.६३९; दिहें दीसें,

दिवसें दिवस १२.१०८.

दिसणें-दीसणें—दृष्टीस पाडणें, पाहणें, वाटणें,

भासणें, प्रतीतीस येणें. दिसणें—जेया जें अन्हां

परीतें । जेया जें पुढां माघीतें । दिसतन विण

दिसतें । अवश्य जें ॥ १५.७५. आरिसा आपण-

पेयां दिसावेया १६.१०१; ठेविलें न दिसतां,

ठेविलेली वस्तू जोंवर दृष्टीस पडत नाहीं,

१८.१५०; न दिसे २.५६, २.८९, ७.३१

(२), १७.७०, १७.३१७, दीडी न दिसे

१८.४०५, १८.६०९; पासिं असत वस्तुजात

न दिसे २.५६; न दिसणें १६.१५ (१),

१८.१११० (२); न दिसें १६.३५४. दीसणें—

तूहें सिहाणेपण तैसें । दीसतसे ॥ २.९३. गमे

आणि साहाज । दीसत ही असे ॥ १८.१४२२.
२.११३, ६.३८४, १५.३००, १८.८२८.
हें जेतुलें दीसत आहे १७.३७९; दीसतसे
१.२३३; अति कोमाइला दीसतसे २.४,
बाधु—२.३१, वायां—६.३९४; दीसताति
११.४१०, १३.४७४, १५.६०; दीसति
२.२६१, १८.४०३. दीसथि ६.३२७;
दीससि १७.१५. दीसे—हें उपजे आणि नाशे ।
तें मायामय दीसे(से) । २.१०५. २.१२९,
२.१५४, २.२७४, ३.७२, ३.२५८, ४.४६,
९.१९१, १३.१७७, १३.१७९, १४.२४५,
१४.२४८, १५.३२९, १५.४१८, १७.३१३,
१७.३१४, १८.३९४, १८.४२२, १८.१५९८;
दीसे तंव वेन्हीं १८.१०३८; उणा चि दीसे
१६.३५६, कौमारत्व—२.१०९; न दीसे
१५.३४३; मुख चि दीसे मुखें १८.१११६;
मी दीसें १८.११२२; ऐसें होये दीसे न दिसे
७.३१ (१); दीसैल—सांकड दीसैल, टंचाई
भासेल, जाणवेल, १३.२१०; दीसो—परतत्व
डोलां दीसो १३.११५६; दीसणें—न दिसणें
दीसणेनसि मावळवी । दोहों झांकलें सैव पघळवी ।
१६.१५ (२). १५.२७७.

दिह—सूर्योदयापासून सूर्यास्तापर्यंतचा काळ. दिहा
चि दीनु थोंकला । १.१५८. दिहा चि आंधारें
८.८८; दिहा ना राती १४.२३९; दिहा...रात्रीं
१६.३३८; दिहें दिवसें, दिवसेंदिवस, ९.५०७;
दिहें दीसें १२.१०८; दिहबलें ७.१५४;
रातीदिहो—जैसा रातीदिहो नोहे । दिधा रवि ॥
१५.५२१, जसा रात्र व दिवस यांच्या योगानें
सूर्य दोन प्रकारचा होत नाही.

दी—दिवस. एकी दीचेनि, एका दिवसाच्या,
१६.२२५; तिथे दीं, त्या दिवशीं, १८.११२१;
येतुले दीइया, इतके दिवस पर्यंत, ६.४२७.

दीक्षा—धारण केलेल्या व्रताचें नियमाचरण.
कनकत्वदीक्षागुरु । लोहा परिसु होये कीरु । परि
जगा पोसिता व्यवहार । तें तो चि जाणे ॥
१८.१६२८, लोखंडाला सोनें बनविणारा गुरु परीस
हा खरा, पण जगाचा व्यवहार सोनेंच करतें,
परीस करीत नाही, यावर १८.१६२७ ते
१८.१६३१ पहा. दीक्षित ४.१३५, ९.३०६,

९.३१५, ९.३२६, १७.१८६; दीक्षितपण
१६.३८७.

दीठणें—पाहणें. आपणपें नाहिं दीठें ५.१११;
जंव तूझें रूप दीठें नोहे ११.३१६; दिठी—जें
दिठी हीं न पविजे । तें दिठीविण देखिजे । जन्हें
अर्ताद्रिय लाहिजे । ज्ञानबलें ॥ ६.३३(१).
हरिची दिठी ५.१७०; दिठी निवाली ११.८१;
दिठीविण ६.३३ (२). दीठि—बाहिरि दीठि
उघडनि पाहे । तंव आववें मूर्तिमय देखतु
आहे । ११.२२३. दैविकी दीठि पांतां सानीं(नी) ।
तन्हीं निमिलेन्मीलनीं । जगा आदि प्रलयो
दोन्ही । लीला चि करिसी ॥ १७.५.
६.१०३, ६.२०४, ६.२८५, ७.२०१,
८.२१०, ९.६९, ११.२३०, १३.३६४,
१३.५७७, १३.६२३, १३.८३३, १८.३९८,
१८.८८६, १८.१०३८. दीठिचां उत्सर्गीं
९.४७३; दीठिचा कलंकु ६.११५; दीठिचें
राहाणें ६.२०५; दीठिचा विखो १८.१७१४,
—विटालु ११.२८७; दीठिचेनि हाततुकें,
विचारदृष्टीच्या हातानें वजन करून, ८.२६४,
देखणी दीठि १८.१७१२; पीलेयां कूर्माची
दीठि, कूर्मी फक्त नजरेनेंच पिलांना पोसते या
समजास उद्देशून, १६.१६९; मोकली वाचा
दीठि १३.६६७; बोली दीठि १८.६६९;
दीठि उठी १८.३२५; दीठि घाल्नि
११.२८, १३.२४६, १७.२८५, —न घली
१३.७३८, — जाकल्नि ६.२६७, — देतु
१६.४५४, —पडे १६.३४९, —पैसे १८.२६०,
—जें बैसे १३.६२६, —न भरे, पटत नाही,
८.४, —न रिगे १२.४१, —वरिपडिलें
१८.१०४२, —सूदले १.२६३, —सूनि
२.१३७, ७.१९७, १६.३३१, १८.६९७,
अग्निची दीठि करपत ११.२९५; दीठि जेयावरि
झलके १०.९; दीठि कवले (लें) वेधली ९.१४०;
दीठिचा बहु वाडा कराल, दृष्टिकोन जितका
व्यापक कराल, १६.४६९; दीठि सूर्यमंडलीं रिगे
११.७४. दीठी—न पाहाणें तें दीठी चि गाली ।
१४.२०७. पै चित्रिचें पाणी हुताशु । तो दीठी चि
भागु आभासु । पटिं आगि ना वोल्हासु । दोन्ही
नाहिं ॥ १८.४४३. जें दीठी जरि चोख कीजे । तरि

भलेतें चोख चि सुझे । तैसें ज्ञानें शुद्धें लाहिजे । सर्वें शुद्ध ॥ १८.५२४. ४.१०९, ६.१००, ६.१०८, ६.११७, ७.११०, ७.१३५, ९.७५, ९.३९०, ९.४४१, १०.५७, १०.११७, १०.२८९, ११.४०, ११.१४१, ११.२०१, ११.२४९, ११.२८६, ११.३४२, ११.६८८, १३.८७, १३.१७७, १३.२५२, १३.२७२, १३.२७७, १३.२९८, १३.८०८, १३.९३५, १३.१०८९, १३.१११९, १६.१४६, १६.१५१, १६.२०२, १७.२०३, १८.४९, १८.४०५, १८.६०९, १८.७७०, १८.१०९३, १८.१११७, १८.११४९. अवधानाची दीठी १६.२७३, अविवेकियाचिये — १५.३३८, आत्मध्याना-चेया — १३.१०३३, आनी — १६.२५, उघडिया चि — १४.१८०, ऐक्याचिया — ६.३९७, ज्ञानाचिये — १४.३९७, १५.३०२, लचकलिया — १४.८४, सद्गुरुचिये — १२.९; सहस्रकराचिये दीठी पुढां ९.३७५; स्नेहाची दीठी १०.११८; दीठी काढिली ११.२१४, — घाली १३.२७४, — सुये १४.३४६, — सूनि १८.१६५८; दीठी आड पडे, ज्यावर नजर पडेल, १८.५५५; दीठीसि गोचर होआवें ११.८८; पाठिमोरी दीठी पाउखौनियां, पाठिमागें दृष्टी फिरवून, ५.१५१; दीठी भरें १७.१७७; शास्त्रदीठी ६.४४३. दीठिवा, दृष्टिपात, दीठिवेयाचिये खोले ९.४; उदारें दीठिवेनि वरिष १४.२२; तुमचा दीठिवा वर्षें ९.२५; जो दीठिवेनि आपुलां पदीं बैसवी, सद्गुरूस उद्देशून, १८.१७११.

दीपणें—पेटणें. दीपले, पेटले असतां, उन्मेख-सूर्यकांत-स्फुलिंगें दीपले संसाराचीं दांगें जालीति १६.८, येथें दीपले शब्दाचा मेल स्फुलिंगें शब्दाशीं बसत नाहीं, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीतला 'फुणगे' हा पाठ दीपले शब्दाशीं जोडतां येतो, तो अधिक बरा वाटतो. दीप—असता दीपु धवडिजे । मग अंधकारिं राहाटिजे । १.२४६. यन्हविं दीप प्रति काइ आनान । प्रकाश आहाति ॥ ५.२७. जैसा दीपें दीपु लाविजे । तेथ चि आदिलु कोणु हें नेणिजे । ९.४२४. कां स्नेह-सूत्र-बन्धि । मेलु एकी

स्थानी । धरिजे तो जनीं । दीपु होये ॥ १३.१५४. जैसें सगलिण पाटणी(णीं) । एकें चि दीपें दिवेल्लावणी । १५.३८१. दीपातें दीपें प्रकाशिजे । तें न प्रकाशणें चि निफजे । १८.११७०. ६.१०८, ९.१२७, ११.२३०, १२.१४७, १३.७२०, १३.११४३, १४.२१९, १६.४४३, १७.१९ (१, २), १८.१५०, १८.२१८, १८.२७०, १८.३९४, १८.५४०, १८.८२८, १८.८८६, १८.९७९(१), १८.१०३८, १८.१४१२(१, २), १८.१४९०, १८.१५८१(१). दीपाचा अवलोकु, प्रकाश, १८.३२६; दीपा आदीलु मागीलु १८.१६५७; दीपाचें उपलक्षण, उपमा, ६.३५८; दीपाचेया कोडी १३.१०७१; दीपाचेया झगमगा १३.७३९; दीपाची दीठि, ज्योत, ६.२८५; दीपाचेया दीप्ती १३.४३२; दीपाचेनि प्रकाशे (शें) ५.४९, — सलें १८.६१५; दीपाचिये सिद्धी १८.७७७; दीपु लागे, पेटेल काय ? ९.४९३; भिंगारां दीपु ठेविला १३.१८२; दीपुं(पु)लावी १७.८७; दीपाकारु १८.९७९(२); दीपाधारें २.१८७; दीपकलिका, ज्योत, २.२३८, १४.२५५, —जात, जात पहा, —द्वेषिया १८.१२७१, —पणें १३.८८८(१), १८.१६२९, —प्रकाश १४.३०६, —बिंब १८.११५, —माला ९.३८७; दीपासवें ३.११०; अष्टांगसामग्रियेचें दीप ६.४६१, ग्रंथार्थु — ५.१४१, ज्ञान — ४.२०८, १३.४६५, ज्ञेय — १३.३८८; तलहातिचेनि दीपें १७.१७६; त्रिभुवनदीप ८.१०८; नवरसदीपिचा पाउडु १०.७, ज्ञानदेवी — 'नवरसदीपीचा थाउ' १०.७, कुंटे — 'नवरससुधाब्धीचा थाउ' १०.७; निर्वातिचा दीपु २.३४१; प्रलयदीप १.१५८, भक्तभावभुवन—, भक्तांच्या भावरूपी मंदिरांतील दिवा, १८.८, रत्न—१३.१००५, विवेकु — ४.५३, स्पटिकगृहिचे डोलत दीप १३.४७४; हातिचा दीपु ८.२१६; दीपा घरा कोडीची वेगलीक, दिवा व घर यांचा कांहीं संबंध नसतो तरी, १३.१११८(२), दीपा आणि प्रकाशा जैसा एकवंकैयेचा पाडु, ते एकमेकांत असतात या अर्थी, ६.३९५. दीपक—दीपणें

दीपकी । तेज जैसं ॥ १३.८८८(२); दीपकाचां अर्ची, दिव्याच्या ज्योतींत, प्रकाशांत, १३.१११८(१); दीपा सदमुखु दीपकु ठेविलेयां १८.१५८१(२); संतकृपादीपकु १.७६. दीपन, भुकेची आग, ११.४२२, अग्निचें दीपन, पेटणें, १३.९२१, अन्न—, अन्नाचें पचन, १५.३७४. दीपिका—विपरीतज्ञानदीपिका, मिथ्या ज्ञानाचा प्रसार करणारी मशाल, मायेस उद्देशून, १५.८१.

दीप्ति-दीप्ती—तेज, कांति, प्रकाश, अग्नि. दीप्ति—२.७८, १८.४२२; आगिची दीप्ति ११.३५१, जठरिं—१५.३७५; रविदीप्ति १८.१४५३; दीप्ती—दीपाचेया दीप्ती १३.४३२; रत्नदीप्ती १८.१४६१.

दीर्घ—उंच, लांब, मोठें. ११.१३९. दीर्घ ना खुजटा ११.२७३; दीर्घें वक्रें वर्तुलें १३.१०५५.

दुआड-वाड-दोवाड—कठिण, दुस्तर, भयंकर. दुआड—काम्य कर्म दुआडें. १८.५९८. १२.१२६. दुवाड—किंवहुना हे दुवाड। मायानदी ॥ ७.७७. तरि चंदनाचें बुड। सर्पिं जैसं दुवाड। १८.७७५. १८.१८३, १८.१७५६. दुवाडें कर्म १८.६५; योगा ऐसें दुवाड १३.१६३; आचरतां जन्हीं दुवाड ३.२२०; दुवाडपण १.११७, —णां ६.३६०. दोवाड—हांगा मार्गु दोवाडु होए। १८.१७८. गाई दोवाड सिंग १८.१८५.

दुकल-काल—दुष्काल. दुकल—द्वैताचा दुकल पाहे। १३.१७०, द्वैताचा दुष्काल पाहतो, उजाडतो असाही अर्थ संभवतो, द्वैत नाहीसं होतें. द्वैतबुद्धिचा जेयां दुकल १५.२६२; दुकाल—कां भणगा दुकाल पाहला। ११.४२३.

दुःख—कष्ट, पीडा, क्लेश, यातना. क्षणौनि अयुक्तपण मनाचें। तें चि सर्वस्व दुःखाचें। एया कारणें इंद्रियांचें। दमन नीकें ॥ २.३४७. नातरि कर्तव्य जरि दुःखें। फलैल हान पेसें देखे। तरि लावी त्यागमुखें। तियें चि दाही ॥ १८.५००. आशा जैसी दुःखातें। व्याली निंदा दुरितें। १८.१३८१. १.२३४, २.१६३, २.२९४, २.३४०, ५.१२१(२), ५.१२७, ६.३६३, ९.४९७, १३.१३२, १३.६६०, १४.१५२, १४.१६२,

१७.१५०, १८.६५३, १८.७५०, १८.७७३, १८.९४३, १८.१५३८. दुःखाची अतूट वेली १६.२११; दुःखें आकांत १५.३८०; दुःखाचें केंणें ९.४९२; दुःखाचां गुंडां १७.१०३, दुःखें जर्जर २.७६; दुःखाचा ठाऊ १८.५०१; दुःखाचें भांडवल ८.१३९; दुःखाचा वाटा १२.६९; दुःखें सीणतु ११.४०१; दुःखाचां सेलभागीं १५.३९५; त्रिभुवनिचीं दुःखें ३.११४, दारुणें—१६.४११; नरकिचें दुःख ९.३११, महा—७.१६६, मानसिचें—२.६५; विश्वाचीं दुःखें ९.१९९; साद्यंत चि दुःख ५.११९; दुःखकलोल ११.३१४, —कालिंदी ११.३४२, —योनी ५.१२२, —वार्त्ता १३.६८५—शोक, दुःख आणि शोक, ७.१०४, —सागर ११.४९७; क्षुधादुःख १६.४०७, देह—२.३५०, ६.३६८, दैन्य—१३.४९१, भय—, भय आणि दुःख, ११.३१५, विषय—५.१२५, व्यामोह—२.११०, संवसार—९.४३६, संसार—२.३३८; दुःख...सुख १३.९७१; सुख व दुःख—एथ दुःख आणि काहीं। सुख ही दीसे। २.११३, हें सुख हें दुःख। १३.८६, तैसें सजानासिं मीं सुख। दुःख तें अज्ञानासिं ॥ १५.३८८. सुख तैसें दुःख १४.३५१; सुख दुःख १२.१४९; सुखदुःख २.११६, २.११९, २.१२३, २.२५८, ५.५४, ६.६३, ९.३९९, १०.८२, १२.२०२, १३.१३३, १३.३४५, १३.६००, १३.९७०, १३.९७३, १४.३४७, १४.३४८, १८.२११, १८.३१५, १८.४६२; सुखदुःखाची उखीविखी १३.९९; सुखदुःखाचें खिचटें १४.२७१, —चा नागोवा १३.८५, —राजवंदा ८.१८२, —चां सागरीं ९.४०२; सुखदुःखाकारें १५.२६३; सुखदुःखभोग १४.३४; सुखदुःखादि भोग १४.३५; सुखदुःखाचें भोगणें १३.९७८; सुखदुःखरूपिं १५.२६५; शोकदुःखलहरीं ११.३४३; सकलदुःखधामे(में) १८.१२६४; सुखदुःखद्वेख १३.७४; सुखिं...दुःखिं २.२२६; दुःखित १६.१५४, १६.१६०; दुःखिया—दुःखियें, तेयां दुःखियां दुःख चि जिन्हार। ते विषयकर्दमिचे दर्दूर। ५.१२१ (१), रानी

दुःखिया दुःखियें भेटलें । ९.४३० (१, २);
दुःखी १४.३२९, १८.२०४; सुखी दुःखी
१५.४५८; दुःखें...सुखें १३.५८८.

दुखणें-दुखवणें—दुःख होणें, दुःख देणें.
दुखणें—अन्नं दुखीं(खी), अन्नाला दोष देतो,
अन्नामुळें कष्टी होतो, १८.१३५, ज्ञानदेवी
'अन्नं दूषी' १८.१३६. दुखवणें—तैसें न
दुखवितें जें । ज्वलिलां सुख निफजे । ऐसें साधुत्व
देखिजे । बोलणां जिये ॥ १७.२१६. १७.१०३.
दुखवलेनि अंतष्करणें १०.३०४.

दुचित—दुर्लक्ष करणारा, खिन्न असलेला. श्रोता
दुचिता तरि वितुले । मांडला रसु ॥ ९.२८.
कुंडलिणी नावेक दुचिती ६.२३८.

दुज-दूज—दुसरें, निराळें, अन्यथा. दुज—मग
आपण ना दुजें । असे नसे हें नेणिजे । अनुभौ
निर्बुजें । बुडाला जेथ ॥ १५.५०१. ६.३०९,
१८.५७. आपैसी दुजेन विण ६.८९; तुवां दुजें
स्तवुं मांडिलें देखों, विनंतीच्या निमित्तानें तूं
स्तुती करून द्वैत केलें आहेस, १४.२५;
दुजेया नामाचा आभासु ६.४०; दुजेयाची
भाक १६.३९०; दुजें, दुजें असा पाठ घ्यावा,
१७.३७३. **दूज**—जें येक चि दीसे दुसरें । तें
दर्पणाचेनि आधारें । यन्हविं काइ वस्तुविचारें ।
दूजें आहे ॥ ४.४६. एकु तूंवांचूनि काहिं । विश्व
दूजेयाची भाष नाहिं । ११.५०. नां यथार्थज्ञानें एक
होणें । ना अन्यार्थत्वे दूजें घेणें । ऐसें देहिं निखल
जें नेणणें । तें तें चि रूप ॥ १५.४७१. आहो
अर्जुनाचेनि मीसें । आपणपें चि दूजें ऐसें । नटूनि
आपणेयां दोसें । बोलिले जें देवो ॥ १८.१५९२.
४.११२, ४.१७३, १०.२३, ११.५५८,
१३.८२९, १४.१५०, १५.२९९, १५.३७९,
१५.४०४, १५.५२३, १७.११ (२),
१७.२४१, १७.२४४, १७.३८३, १८.३१९,
२८.४४०, १८.४४६, १८.८३३, १८.८५७,
१८.१०६८, १८.१०७२, १८.१३३७,
१८.१४२६. दूजेया कर्माकारा १८.४०९,
कर्ता जें दूजें कर्माचें कारण १८.३१९;
दूजी गोठि १४.२५४; दूजेयाचिये गोठितें
८.१९०; दूजी जीवदशा १३.९२, —त्राये
१७.२४१; दूजेयाचेनि नावें १७.११(१);

दूजां मूलिं १५.२१०; दूजेन विण ८.२४,
१५.४०५, १६.२७४, १८.११३४; दूजी
श्रुती ४.८६, —सृष्टि १८.१७६५; मज
अद्वैतासि दूजें ९.१६४; दूजी आंगुली न पडे,
मोजतांना एक बोट घातल्यावर दुसरें बोट
घालतां येणार नाहीं, सर्व एकाच दर्जाचे
आहेत हा उद्देश, १८.५६; दूजें आत्मा ऐसें
मानुनु, जें कांहीं निराळें आहे त्यास आत्मा
असें मानून, १६.७०; जें दूजें दूजेयातें ग्रासी,
भेदभाव नाहींसें करतें, १८.१५५३; दूजेया
थाउ मोडे १४.१४; एक होणें...दूजें घेणें
१५.४७१; प्रणउ आदिवर्णु तत्कारु दूजा
तीजा सत्कारु, उतत्सत् यास उद्देशून
१७.३३९. **दूजेपण**—एथ मुख चि दीसे मुखें ।
या बोला काहिं न चुके । परि दूजेपण हें लटकें ।
आरिसा करी ॥ १८.१११६, ९.१९४, ११.२४१,
१३.१०१२, १५.३०६; दूजेपणें १८.१४०५,
१८.१५५०, १८.१५७९. दूजा, दुसरा,
१८.८५७.

दुण-दूण—दुप्पट, वाढ, अधिकपणा. दुण—
सात्विकां दुणे । वरि हि लाभु ॥ १३.१२९. दुणे
ही वरि ११.११४. **दूण**—वैराग्यासि दूण चडे ।
६.१६४. दूणेनि थावें १६.३१; दूणे वरि
१२.३८; दूणा थाउं ऊठी १२.१६०; दूण
लागली आहे १६.२५३; दूण होए १८.१४१४;
दूणें, दुप्पट, १५.१९८. **दुणावटणें**—दुणावटीनि
उचलले । १.१६५, अधिक नेटानें. मिलणीसमें
दुणावटती । २.१७६, आनंदु दुणावटे १८.६४१;
दूणावटणें—रोसें प्रेम दूणावटे । ९.१८. **दुणावणें**
—आणिक महाबोधीं कोवलिक । दुणावली ॥ १.३४,
तंव तंव आमचें दुणावे । प्रेम देखें ॥ १०.५८.
तवं तवं रोखु दुणावे । क्रोधु तो जाण ॥
१६.२४०, वारिषिया क्षोभे गगन । वसंतें दुणावे
वन । १८.१११, ६.४८४, ११.४८१; अहंकारु
दुणावे १६.३८९. **दूणावणें**—चाड दूणावे
१८.७८; फलपाकिं दूणावलें १५.५५८.

दुभणें—दूध देणें, लाभ देणें, स्वणें. मन चि
सारस्वतें दुभे । ६.४५२. १७.२४७. **दुभिनणें**—
दूध देणें, पान्हा फूटणें. तैसें हें गीतेचें दुभतें ।
वत्स करुनि पार्थातें । दुभिनली पुरतें । श्रीकृष्ण

गाय ॥ १८.१६६७ (२). दुभतें—दूध देणारी गाय; दूध, दही, तूप, इ०. हां गा कामधेनूचें दुभतें । आणि दैवें जालें आप्तें । तरि कामनेची कां तेथें । वाणि कीजे ॥ ३.२२. पाहे पां दुभतेयात्रिया आशा । जग चि धेनू करित आहे फांसा । ७.११७. परि वछाचेनि वोरसें । दुभतें होये घरा दोसें । १८.१४५७, वत्सावरच्या प्रेमासुळें घरच्या माणसांना दहीदुधाचा लाभ होतो. दुभतेयाचेनि पवाडें ११.१०९; गीतेचें दुभतें १८.१६६७(१); दूभतें—दैन्याचें दूभतें ८.१३९; मनीं दूभतें धरुनि १७.२८४.

दुमुदुमणें—दणाणणें, घुमघुमणें. तेणें महाकोप-गजरे । दुमुदुमिति गिरिदरें । १.१३०. आकाश दुमुदुमूं लागे ६.२७९; महासुखें दुमदुमीत भरलें ९.१९९.

दुरावणें—दूर होणें, दूर करणें, न मिळणें. कर्म जेथ दुरावे । तेथ फलत्यागु संभवे । १२.१३८. आपण चि पासिं दावी । इष्टा मैत्रा दुरावी । १३.७९२. ६.४३४. नामरूपिं दुराविलें १८.५३९; निद्रा दुरावें(वे) १८.६३७.

दुरासा—वाईट इच्छा, अनावर इच्छा. देखें इंद्रियीं कामु असे । तो लावी सुख दुरासे । ३.२०८. ४.९.

दुरिकें—दुरिकें हीं, हा पाठ दुरि केंहीं असा घ्यावा. दूरि पहा.

दुरित—पाप. निंदा दुरितें व्याली १८.१३८१. १८.१७७४.

दुर-स्—शब्दास जोडून. कठिण, वाईट, अनिष्ट या अर्थी. हा उपसर्ग जोडून आलेल्या शब्दांचे निर्देश त्या त्या शब्दांपुढें केले आहेत. कांहीं शब्द येथें दिले आहेत. दुर—दुराग्रह, आग्रह पहा; दुराराध्य ११.९९; दुरासा, दुरित पहा. दुर्गती—संसारदुर्गती १८.१२६७; दुर्गंध-धि, गंध व गंधि पहा; दुर्जन, जन पहा; दुर्जय, जय(१) पहा; दुर्दिन, दिन पहा; दुर्धर, दुर्द्धर, धरणें पहा; दुर्नाम १७.३९३; दुर्बल, बल पहा; दुर्बुद्धि-द्धी, बुद्धि पहा; दुर्भेद, भेदणें पहा; दुर्भर-त्व, भरणें पहा; दुर्मति, मति पहा; दुर्मरण, मरणें पहा; दुर्मेलावा, मेलणें पहा. दुर्योग, योग पहा;

दुर्लभ, लाभणें पहा; दुर्वाक्यसेलीं, वाक्य पहा; दुर्वात, वात पहा; दुर्वाद, वाद पहा; दुष्कर १२.११३; दुष्कृत-ती ९.४१२, ९.४१६, १४.२४८; दु—दुःस्वप्न, स्वप्न पहा; दुःस्वभाव, स्वभाव पहा.

दुर्ग—आक्रमण्यास अवघड असें, किल्ला, सैन्य, व्यूह, शहर. नां तरि भयाचिं दुर्गे पानासिलीं । ११.१९७. १.११६. दुर्गे वसविलीं, धोक्याचीं स्थानें, १३.५८२; गंधर्वदुर्ग कां न पाडावे, दगाच्या आकृतींत दिसणारे किल्ले कां बरें न जिंकावे ? १५.२१३; गिरिदुर्ग, पर्वतासारखे दिसणारे व्यूह, १.९४; जीवत्वदुर्गे अडिला, सत्त्वरजतमात्मक किल्ल्यांत अडकला, १७.२; देहदुर्गिचे डोंड ३.२३७; धैर्यदुर्ग पाडिलें, काबीज केलें, ३.२४८; तपोदुर्गाचां आडकडां ६.४७४; तपोदुर्गे वोलांडिति १३.१६४, योगदुर्गे आंगिवीति, योगाचे किल्ले जिंकतात, १२.५७.

दुऱ्हा—पलीकडे असणारा, पाठमोरा. वेदाज्ञेसि दुऱ्हा १३.६९५.

दुवाड—दुआड पहा.

दुवालि—त्रास, पीडा. १३.२६६.

दुष्ट-दृष्ट—वाईट, क्रूर. दुष्टें सावजें, हिंस पशु, १२.१४; दृष्टांतेयां, दृष्टां तेयां असा पाठ घ्यावा, त्या दुष्टांना, ११.४९९.

दुस-दूस—कापड. दुस—जे आकारजाताचें दुस । घे(घ)डी केली ॥ १५.८२. दूस—उपरतविलें दूस । गीतेचें तें ॥ १८.८२. उपरत पहा.

दु-दूसरा-री-रें—(१) क्रमानें पहिल्या पुढचें, इतर, निराळें, आणि एक. दुसरा-री-रें—जें एक चि दीसे दुसरें । तें दर्पणाचेनि आधारें । ४.४६. ६.३८४, ११.६२, ११.६८०, १२.१९६, १३.९१०, १४.१५१, १८.१२९८, १८.१३२९. दुसरा वैरी १८.१०४६; दुसरी गोठी १४.१७७, —संपत्ति १६.२६४; आणिक दुसरा ३.१६१; जौहारवाहर दुसरी ११.६०; पहिला...दुसरा...तीजा...चौथा ७.१०६, —लें...रें...तिसरें चौथा ८.२२१. दूसरा-री-रें—आणि कर्तव्यते लागि । जेया दूसरें नाहिं जर्गि । ४.९३, ४.१७७, ६.२८०, ८.३४,

१३.९९१, १५.७६. दूसरी गोठि १० १०३;
एक चि करुनि दूसरें, आरसा दाखवितो तसें,
१५.२४३; तो अगस्ति पां दूसरा १५.७०;
मज एकासि(सि) दूसरें, १५.३०३; अक्षर
जो दूसरा पुरुष, निराळा, १५.४६९. (२)
दुसरा-दूसरा—दोनसरी माळ, कंठा. दुसरा—
निलेयाचा दुसरा ९.१४७;—दूसरा १५.३८७.
दुहणें—धार काढणें, दूध देणें. जें वांगुरुं चि गाये
दुहे। तें वेळ काडसी ॥ १८.८३. पदुरणीं दुहिले(लें)
१७.२४७.

दुहवेवारी—वाईट व्यवहाराची, वर्तनाची.
१८.६७८.

दूखणें—क्लेश होणें, त्रास होणें. काये पाये
दूखति ९.१११; जीवा माझि न दूखे
१३.६८०; पोट न दूखे ८.१५०.

दूरि-रिं-री—लांब, फार अंतरावर, निराळा.
दूरि—मग जोडलासि तूं हातिचा। दूरि होसी ॥
१.२२८. ९.३१४, १७.३६. दूरि गेलें ११.३१३,
—जाये १३.४८६, —ठाके १२.१३७, —ठेला
१२.१९१, १३.३३४, —ठेली ६.३१२,
—ठेलीं ९.१२२, —ठेले १२.१६८; धेनु दूरि
न वचावी १८.७७; दुरिकें पहा. दूरिं—
परमात्मा परीता। दूरिं नाही ॥ ६.८१, दूरिं...
पासीं १८.५१२; दूरी १६.४४७, १८.१६०४;
जवळें...दूरी १३.९१०; दुरौनि-दूरौनि, फार
अंतरावरून, दुरौनि ९.१७१; दूरौनि
१३.५३४, १४.३४०, १८.३१, १८.५९३.
दुरि १८.१२५७.

दूषण—व्यंग, उणा बोल. १३.३३५. रत्नासि
दूषण ठेविजे ११.६३२.

दृढ—ठाम, निश्चित. जो आंतरीं दृढ। परमात्मरूपीं
गूढ। ३.६८. ११.६०६. दृढा बंधभावना
१८.३९०; दृढें मानसें ९.५२१; अभ्यासीं दृढ
६.३३०; माझां ठांडं—९.४४०; दृढ जाणति
९.१४४; आलस्याचें दार्ढ्य १४.१७८.

दृश्य—दिसणारें, इंद्रियांस दिसून येणारी वस्तु,
जग इ०, तैसा आत्मतत्त्वं वेठला होए। तो जेया
जेया दृश्यातें पाहे। तें दृश्य द्रष्टेनासि होत जाये।
तेयाचें चि रूप ॥ १८.४०७(१, २). आरिसेया
आदी जैसें। देखतें चि मुख दीसे। तेया तें

देखणें तैसें। मेलवी द्रष्टें ॥ १८.११५०, दृश्य
जाउनियां दृष्टें। द्रष्टेयासी चि जें भेटे। तें एकलेपण
न घटे। द्रष्टेपण हि ॥ १८.११५१ (१). आरशांत
तोड पाहीपर्यंत, पाहणाराचें तोड व आरशांत
दिसणारें बिंब हीं निरनिराळीं असतात असा
भास होतो; पण तीं एकच आहेत असें कळून
आल्यावर दृश्य नाहीसें होतें, ऐक्याला बाध येत
नाहीं, पाहिलेलें व पाहणारा एकच आहेत
यालाही बाध येत नाही; ज्ञानदेवी—‘एकलेपणें
न घटे’ १८.११५६. तेवि दृश्या नाहिं दृष्टता।
मी जालेयां ॥ १८.११५६ (१). १५.५०८ (२),
१५.५११ (२), १८.११२२, १८.११४९,
१८.११५५ (१, २), १८.११८०, १८.१५५३.
दृश्याचा ठाऊ १८.९६७, —ची मांदी
१८.१०६४; त्रिधा दृश्य, जें कांहीं दिसतें त्यांत
सत्त्वरजतमाचे तीन प्रकार असतात, १८.६९०;
दृश्येंसि द्रष्टा आटला १८.४३८ (१); मज
द्रष्टेयातें दृश्य करुनि दावी १८.१११५ (२);
दृश्यजात, जात पहा; दृश्य जातीं १८.११७९;
दृश्यपथ—पंथ, पथ—पंथ पहा; दृश्यदृष्टस्थिति
१३.८६६ (१); दृश्यत्व १८.१११८; अदृश्य
—दृश्यादृश्यातीत १८.११५८; दृष्टादृश्य
१३.९३० (२). दृष्ट—दिसलेलें; उघड, स्पष्ट
दिसणारें. तन्हीं आत्मा दृष्ट नोहे। तंव कर्म करणें
कां ठाए। १८.९३१, जोंवर आत्मानुभव आला
नाहीं तोंवर कर्म करणें थांबतें काय ? ८.२६३
(१). दृष्ट जालें ११.२३७, ११.६१८;
आत्मसुख दृष्ट नाही २.२४४; गीतागमु दृष्ट
होए १८.३२; दृश्यदृष्टस्थिति १३.८६६ (२);
दृष्ट ना श्रुत ११.५७८; दृष्टादृश्य १३.९३०
(१); दृष्टें—१८.११५१ (२); दृष्टांतियां
११.४९९, दुष्ट पहा; दृष्टता १८.११५६ (२);
दृष्टत्व—दृष्टत्वेसि विरालें। दृश्य जेथ ॥ १५.५०८
(१), १८.१११९, १८.११५५ (३);
अदृष्ट, न दिसणारें, जन्मकर्म, नशीब,
परलोक, कां अदृष्ट जालेयां उदासु। पालटे
श्रीमंतांचा उल्हासु। १८.४९३, १५.२२,
१८.१२८८, १८.१२८९; अदृष्टाचे(चें) बैसणें
८.२६३ (२); दृष्टाअदृष्टाचा सखा १६.२२०;
दृष्टादृष्ट ११.६८७, —कामीं १४.२३२, —विजयें

१८.१७७९, —स्पृहे १८.९५७; दृष्टादृष्टिचिये जोडी ९.५०३; दृष्टादृष्टाचेनि नावे १४.३६४; दृष्टादृष्टी, इह व परलोक यांत, १७.४१९; दृष्टा-दृष्टे—१५.५११ (१), १६.५०, १८.४३८ (२), १८.१११५ (१), १८.११५०, १८.११५१ (३); द्रष्टेनसिं १८.४०७ (३); द्रष्टेयातें १८.११७९; सर्वद्रष्टां १८.१०७; द्रष्टेपण १८.११५१ (४). दृष्टि पहा.

दृष्टि-प्री—नजर, डोळे, पाहण्याचें सामर्थ्य, विशिष्ट हेतूनें पाहणें, मत. दृष्टि—दृष्टिचें तेज अंशे । २.५६, डोळे, परि दृष्टि जैसी लोचनी । अधिक नोहे ॥ १८.११४, नजर, पाहण्याचें सामर्थ्य. कृमिचेया पीलिया । दृष्टि पान्हा ये धनंजया । १८.१३३४. १६.११२, १८.१५८६. दृष्टि उघडे १३.१०८२, —उलहासे १४.३८४, — देअं ११.१६२, ११.१७६, — नाशे १०.२९१, — पडो १८.१३४७; दृष्टीसि पाटा फुटे १.२३; दृष्टि रिगे १३.१०८१, —सूनि २.१७१; दृष्टिबंध १४.५; अज्ञानदृष्टिकल्पितें १५.३५७; आत्म-दृष्टि १५.२६८; देहात्मदृष्टिमूलें १८.३८८; सोहंदृष्टि १४.३८९; अदृष्टि—अदृष्टिचेनि उपद्रवें १३.२२१; दृष्टादृष्टिचिये जोडी, इह व पर लोकांतील लाभासाठी, ९.५०३. दृष्टी १४.३८५, १८.११५८; तेया दृष्टी ११.१६३, तेयाचिया—१८.२११(१), तेयाचिये—६.९६, ७.१२८; अन्यथादृष्टी १८.१२९१; कृपादृष्टी १५.४२०; ज्ञानदृष्टी ११.१७८, ११.१९९, १८.१५६४; विदेहदृष्टी १८.४३२; विरक्ति-चिया दृष्टी ५.११८; सर्वदृष्टी १८.१४०८; एकाच अर्थाच्या कांहीं शब्दांशीं संबंध असतांना, किंवा एकाच शब्दास जोडून, किंवा विभक्तिप्रत्यय लागूनही दृष्टि व दृष्टी असे ऱ्हस्व व दीर्घ प्रयोग आलेले आहेत—तर्काचि दृष्टि ४.१६०, तर्काचिये दृष्टी २.१४७; मिथ्यादृष्टिचां घरीं १४.११२, मिथ्या दृष्टी १३.९०५; लोक दृष्टिसि १८.१२७७; समदृष्टी, समानतेची दृष्टि ५.१०१, समानतेची दृष्टि असणारा ५.१०३; समतादृष्टि ५.८७; स्थूल दृष्टिची जवनीक ११.१२१, स्थूलदृष्टी ९.१४२, ९.१४३, ९.१४४; समदृष्ट्यांचें

वर्म ५.९५. दृष्टा १८.११८१; द्रष्टेनसिं १८.४०७ (३); द्रिष्टि ६.१०६, १८.२६६; द्रिष्टी १८.२११ (२), १८.२७१. गुरुद्रिष्टी १२.२, १२.१८; सर्वद्रिष्टी १८.१३१६; द्रिष्टु होये (यें), मी तसा विश्वरूप दिसेन, ११.६८१. **देउल**—देऊळ, मंदिर. नाना देउलें मोडूनि कीजे । पैलि देवा ॥ १३.२१९. १३.६५७. देउला-चेया कामां १८.४८९; देउलिचिया कामा १८.९७५; गाविंचे देउलेधर, गांवदेव फलदायक होत नाहींत या अर्थी, १८.५६७; देवलविसें, मंत्रतंत्र, देवसंचार इ., देवलविसेंया कडां १८.४४२; देवलविसें फुंजे, देवसंचार होतो म्हणून फुगून जातो, १३.७१४.

देअ-ओ-चो—दिवस, देव, दैव. देअ—(१) दिवस. राति देअ न घटे । न्यु जैसा ॥ १२.१९४. देअ...रात्री १३.६५३. (२) देव, गुरु, श्रीकृष्ण, बापु उदार देअ अपरिमितु । ११.११७. तैसा आनु देअ मांडी । १३.८१०. ५.१६२, ६.३२९, ६.३३५, ११.९०, ११.११०, ११.२१०, ११.५०७ (१,२,३), १३.८५६, १३.९५०, १६.१४७, १७.३७३, १८.२९, १८.५६८, १८.१५६०, १८.१५७६. देवदेअ ३.२६८. (३) दैव. निर्देअ, दुर्देवी, ९.३०८, ज्ञानदेवी—‘निदैव’ ९.३११. (४) विशेषनाम. ज्ञानदेअ, श्रीमहादेअ, परिशिष्ट (६) पहा. देओ—देव. ६.४२६, ९.२३३; देवांचा देओ ६.४८०. देवो—देव, दैव पहा.

देखणें—पाहणें, मानणें, लेखणें, पटणें, अनुभवास येणें. या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केलेले आहेत, त्यापैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. देख—हें प्रत्यक्ष चि देख । प्रमाण तूं ॥ २.१०८. तैसा हा संग्रामु देख । पातला असे ॥ २.१९५. १.९९, १.१५१, २.११६, २.२५५, ११.११५, ११.१३६, ११.१३८, ११.१५० (१), १३.४९८, १४.२२४, १७.२१५, १७.३४७, १८.२८८, १८.१०५२; देख देख १.१७७; देख पां ३.१५१; एथ आहीं तुहीं देख २.१०३; देखत असे ८.८६, १०.१३८, ११.२५८ (१), —असें ११.२५९; देखतसे १०.३०२, ११.२१०, ११.२५५, ११.३०७,

११.५०५, —सैं ११.२५६, ११.२६१,
 ११.२६३, ११.२६४, ११.२६६, ११.२६७,
 ११.२८१, —सों १७.२६६; देखत खेउ
 ६.१७०, १७.२०३, देखतखेओ ६.३६६;
 देखता जाला ११.२४०, —जालां(ला),
 पाहतां आला, ११.२८७; देखतां
 ३.२१५, ८.२३८, ११.१०१, १६.५०
 (१), १७.३७९; देखति—तैसा आत्मा देखति
 देहें। गंवसिला हिं ॥ १५.३५३, ४.६८, ९.१४०,
 १३.११३४, १४.१३०, १५.३५१, १५.३५५,
 १८.४३४; श्रद्धेचीं रूपें देखति १७.७५;
 हिताहित — १३.१०३७; देखतु—तैसा देवेंसिं
 पांडुसुतु। आपणपें देविं देखतु। १८.१५७५ (१),
 ११.२०७; देखतु असैं ११.२७६, —आहासि
 १८.१५३३, —आहें ११.१५२; देखतें—जें
 सर्वहि जगा परीतें। जें एक सर्व ही देखतें।
 १७.३६६, १८.११४९ (३), १८.११५० (१),
 १८.११५५; देखवे, पाहावे, १४.२८८;
 देखसी—येसा चिन्हि चिन्हतु। देखसी तो चि
 मुगतु। ३.७४. ४.१६८, ११.१७६,
 १३.२६०, १३.२७७, १३.३८३, १३.४८२,
 १३.७२३, १३.७८०, १७.१०८,
 १८.१२५७; देखसील ११.१५१, १३.३१०;
 देखा-खां १.१९०, १.२०२, २.७५, २.८०,
 ३.९४, ३.१०१, ३.१०८, ८.२४३,
 १०.९७ (१, २), ११.३५३, ११.४२०,
 १३.२१८, १३.१०१५, १५.१३०,
 १५.१६३, १५.१७८, १५.१९९,
 १५.५५४, १७.१६१, १८.३१६, १८.४४१;
 नवलाउं देखां ११.६३०; देखावा-वी-वें—
 पाहावा-दाखवावा-शोधावा-गणावा-वी-वें, हा
 चि येकु रक्षावा। मी तैसा देखावा। १.१२४, देखावें
 तें देखिजे। शास्त्रदीठी ॥ ६.४४३ (१), परतत्वाचां
 गाविं। संकल्पाची सेज देखावी। १३.५३, तो
 अहोरात्राचा पैलकडु। कोणें देखावा ज्ञानमार्तंडु।
 १६.१६, ५.६, ५.९४, १५.३४४, १५.४२२,
 १६.३३२, १८.५७८; देखावें कुंठे ११.२३०,
 —पडतसे ११.२३१; मानसिं देखावें वर्ते
 ११.१५० (२); हा सकलात्मकु देखावा
 २.१५१; देखावासि १.२२९; देखावेया

११.११०, ११.२०३, ११.५८८, ११.५९५,
 १३.८४२, १८.१०३८; ठेविलें देखावेया
 १६.१००; मज देखावेयाची...गोठी ११.५७४;
 देखि, पाहणें, दाखला, देखि लागेल ३.१५३;
 डोलेयां देखि होआवी ११.५७८; देखौनि
 देखिं १५.३९२(२); देखी—जिया देखी
 २.२१३; देखिजति १८.६३९; देखिजे—जैसैं
 स्वप्नामाझि देखिजे। तें स्वप्नीं चि साच आपजे।
 २.१३९. देखिजे देहाचा धर्म देहिं। १५.३४९ (१),
 देखिजे करुनि सम। ऐक्यबोधें ॥ १७.३८०,
 ५.१७, ६.४४३(२), ११.७४, ११.१६२(जे),
 ११.५७६, १३.१७६, १३.८६५, १३.११३२,
 १५.२७५, १५.३४५, १५.३५४,
 १५.४५७, १८.६८५, १८.८०५,
 १८.११५७ (१); देखिजेल १३.४०८,
 १८.१२५६; देखिला-ली-लें—परि फलपाकिं
 दूणावलें। देखिलें जेविं ॥ १५.५५८, तें गंगा काड
 देखिलें। आनी दीठी ॥ १६.२५, १.१६८,
 १.१८१, २.१३२, ३.२५७, ८.१४८,
 ११.१९५, ११.२००, ११.२११, ११.२३२,
 ११.२५७, ११.४७१, ११.४९५,
 ११.६०८, ११.६११, ११.६२८,
 ११.६७१(२), ११.६९२, १३.२२५,
 १५.११५, १५.१३९, १५.३९७, १६.१४४,
 १८.३८३; देखिलां...आइकिलां...भाविलां
 वानिलां ९.३५५; खाणि देखिली ११.५३३;
 नवल देखिलें २.९१; नवलाउं देखिला
 ११.४२३, मंत्र — १७.३२९; स्वर्ग देखिलें
 ११.६१०; देखिलासि—जन्मा नवल
 मियां देखिलासि। ११.३०१, देखे—
 अथवा आपणपेया सारिलें। चराचर जो देखे।
 अखंडित ॥ ६.४०३, येरु ही तिण चि भागीं।
 दोन्ही देखे ॥ १८.१५७६ (२), ६.२६९,
 ८.१८८ (१), ८.२३९, १०.७३, १५.१३८,
 १८.१५७४, १८.१५७५ (२), कें देखे
 १८.७११; देखे ना जो १३.७७७; न देखे
 ५.८९, १०.६४; हाणि लाभु नदेखे १३.७९०;
 देखें—तुच(ज) माजि देखें ११.२५८ (२),
 ११.३७०, १४.१३३; देखें—देखें आत्मतुष्टी
 तैसीं। कर्म नाही ॥ ३.१४७, १.१०१, १.१४६,

२.१०२, २.११४, २.११९, २.२२२,
 २.२४८, २.२५२, २.२५३, २.३२८,
 २.३३८, २.३४४, ३.४१, ३.५४, ३.६०,
 ३.११९, ४.१४३, १०.५८, ११.२६९,
 ११.४८९, ११.६१२; देखैल ११.१२२,
 १२.१०६, १३.७९७; देखों—पाहतों,
 पाहावें, जें विश्वरूप आहीं । प्राकृते देखों ॥
 ११.२५१, ८.१८८(२), ११.२८६,
 ११.६५०, १२.२३७, १३.११५५ (खों);
 देखों जाये १८.११४९ (१) — ठेला
 १८.६१, —नेदी १८.१०२४, —पाविजे
 १५.४०४, —पाहिजे ३.५२, —होये
 ९.१२; कैसेनि देखों ११.१५९; देखौनि—
 तेथ कृष्णु विस्मो पातला । देखौनि तेयातें ॥
 २.८३, नातरि असाध्य देखौनि व्याधि । २.८६,
 कां आत्मा देखौनि उगा । वेडु ठेला ॥ १७.१७१,
 १.१३७, १.२३०, १.२४०, २.५,
 ६.३८३, १०.५२, ११.११४, ११.६६८,
 १३.२० (देखौनि), १३.२३, १३.८६८,
 १४.११६, १५.३५०, १५.३९२(१),
 १६.२२६, १७.२४९, १७.३००, १८.४४४,
 १८.४७७ (१, २), १८.४८०, १८.४८१,
 १८.४८६, १८.५९८, १८.७०९, १८.७१०,
 १८.१५६१, १८.१५६२, १८.१५६९,
 १८.१७३६; कुल देखौनि २.२, २.६४;
 देखौनिया(यां) ११.३१४, —यां ११.१६३,
 १५.२९७, वेडुनिर्द्वारें देखौनियां १७.१७७;
 देखणा, पाहणारा, डोळस, मार्गें अंधासरिसा ।
 पुढां देखणा हीं चाले जैसा । ३.१५५, जो
 शानियांचा बापु । देखणेयांचिये दीठी दीपु ।
 ६.१०८, ३.२२९, ११.१५५ (१) (या),
 १२.१७९, १३.४९८, १५.३४९ (२),
 १६.२३५, १८.११४९(२); देखणा ज्ञानी
 होसि १३.६४४, —नाहिं संघी, संघि
 साधण्याची दृष्टि नाही, १३.३६४, ज्ञानदेवी—
 ‘बोलणें नाही संदिग्धी’ १३.३६५; देखणां
 अतिसो १८.११३३; देखणी दीठि १८.१७१२,
 —प्रज्ञा १३.११२३; देखणेपण—डोलेयांचें
 देखणेपण ७.६१; देखणेपणें पवित्र १३.६९;
 देखणें, पाहणें, दर्शन, तेवि लवकलिया

दीठी । देखणें जें जें उठी । तेयां नांव
 श्रुती । मी विथें गा ॥ १४.८४, १४.१८०,
 १४.२४८, १८.११४९(२) १८.११५० (२);
 महात्मेयां(या)चें देखणें ११.३१५;
 न देखणें—हारतलें न देखिजे, हरविलेली
 वस्तु जोपर्यंत सांपडत नाही, १८.१४९; न
 देखे १७.३५, १८.४३०, १८.४३३; ना लोकु
 देखे १८.४३७(२); नकारावरोवर आलेल्या
 देखणें या क्रियापदाचीं मात्रेचा बदल होऊन
 नेदखणें किंवा नेदखणें अशीं रूपें कांहीं ठिकाणीं
 आलेलीं आहेत—नेदखणीं १५.३८१; नेदखणेन
 जें दीसे १८.१५९८; नेदखणें ९.१४३,
 १५.२७७; नेदखतां ८.२१६, ११.५५,
 ११.५९७, १७.१९३; नेदखति—आणि शीच
 तें स्वप्नी । नेदखति ते ॥ १६.२८२, वैराग्याची
 सीव नेदखति ४.२४; नेदखसि ११.१५५(२);
 नेदखिजे—मग देखिजे कां नेदखिजे १८.११५७
 (२); नेदखे १२.१८२; नेदखे—पै जीविताचेनि
 मुखें । जैसा कां मृत्युतें नेदखे । १३.७५२, ६.२८२,
 ११.६७१(१), १३.७५०, १३.७५३,
 १३.७५८, १८.१३, १८.६२, १८.२०९,
 १८.१५७६(१); नेदखें १८.२४, १८.१५०६;
 देट-देंट-देंठ—फळाफुलाच्या आधाराची दांडी.
 देट—पै परिपाकाचिये वेले । फल देंटें ना देडु फलें ।
 तैसें स्नेह खुलें । सर्वत्र होय ॥ १८.९५२ (२).
 देंट—१८.९५२ (१); देंडु न संबितां, देंठासकट,
 ९.३७९. देंठ—परिमलु निगालेयां पवनापाठीं ।
 मार्गां अस फूल देंठीं । ९.४०९.

देणें—अर्पण करणें, स्वाधीन करणें. संदर्भानुरूप
 या क्रियापदाचे अनेक अर्थ निघतात, त्यांपैकीं
 कांहीं येथें दिले आहेत. दे—अवधान दे
 १६.१३५, अवधानाची दीठी—१६.२७३,
 आज्ञा—१२.१०, चित्त—, देणें सहित
 आलेल्या संदर्भासाठीं चित्त पहा, जावों—
 १२.१२९, पाप—१७.१९६, पाणी—,
 त्याग कर, १८.१९९, प्रेम असों—
 ११.६२८, बुझावणी मांडुनि—१३.१६८,
 मीठी—११.४०६, १८.९९८, योग्यता—,
 मिळवून दाखव, ६.१०४, राणिव—१५.१२,
 लाखौली भरौनि—१३.३८७, वो—१७.३२८,

शून्यामाजि जिरों - १२.१३२, सुगम करुनि - १८.६९८, स्तन्य - ८.१२, हों - १२.१२; दे दान ११.१०६; दें, देतो, जिह्वाला दें १५.३७३, मीं वृत्ति - १६.४०५; देआं, द्या, ६.१३६; देइं, तूं दे, अनुजा देइं १८.१५५९, आलिंगन - ३.१८६, हों - १२.१६(२), घेइं - १३.१०८६; देयीं ९.९६; देइजतसे ७.४१; देइजे १७.२६५, अवधान - १.८१, ९.१, खेंव - ६.११७, ११.५८१, जरि -, जर दिलें तर, २.१८४; देइजेल १७.३४२; देइजो ६.३३६; देई ५.७०; देईन - झाडा देईन १३.११५८; देइल, अभिशाप देइल २.१९८; देईल - कोणासि जैत देईल, कोणाला जय मिलेल, १८.१६०८; ज्ञान मोक्ष देईल १५.३५; देउनि - इंद्रियां लला देउनि ३.१९१, कवाड -, बंद कलन, ९.१३४, जियें - ११.१६८, जेयाचें ठेविलें तेया - १७.२७५, झाडा -, झाडणें पहा, डांक - ८.४२, ढाल - १८.७७२, तिलांजुली - ८.१२२, पाठि - १८.१३८५, पुट - १३.१०३१, प्रायश्चित्त - ८.१०२, बंध - १८.१०३१, बुडी - ६.४२१, मीठी - ६.२२९, वलण - ६.२२२, हित - १६.४५९; देउनियां १.८४, १६.१४५, आहुती - ८.४७, देअं, देण्याकरतां, देऊं, खेअं(अ) देअं जाइजे, ११.२८५; मीठी देअं येईल ११.३१७; वाचेसि प्रायश्चित्त देअं १३.६७३; देवों - गाज्हाणें देवों एंति १७.३२८; देवों न शकसि १२.१०४; देंत - नवसिये देंत उंडी । बालकांची ॥ १७.९६, आपणपें मज देंत, आत्मभाव मला अर्पण करतात, १२.३९, मीठी - १८.७७९, पाये -, वर पाय दिला तर, १६.२५, पाऊल टाकीत, ६.३०३; देंतसें - अहंतेचें दान देंतसें १८.१६००; देंतु १२.१०५, दीठि - १६.४५४, सहस्र वरि - ११.११७; देता - कोणा देता कोणु १३.११४०; देंता, देणारा, विषादु तोषु देंता २.११७, हातुदेता १३.४१७; देंतासि - मिठि देंतासि ११.३८९, सुख - १५.४१७; देतां ११.१०४, १६.१५१, लोका मन -, अंतःकरण उघडें करून दाखवितां, १३.३६०; देंतां - तूजें औदार्य

जाणों स्वतंत्र । देंतां न ह्यणसि पात्रापात्र । ११.९८, १८.२४१; मोल देंतां १८.५९६; देति - मग ते तुझां इछितां । अर्थातें देति ॥ ३.९५, देंति १२.१३७, १५.१८८, १८.१३६, सीणु हरिति सुख - १३.१०३७, हाका - १.१३४; देंतिये - डोला देंतिये क्षणीं, नजर टाकतांच, १८.१२०१; देंती - भरूं भरूं देंती १७.९५, मीठी - १८.७३२; देंतें घेंतें ४.७२; देंदी - सादु घातलेयां आकाशा । देंदी प्रतिशब्दु जैसा । १७.२७८, देया, जर द्याल तर, लोमें देया जरि लालसा । १८.२९०, देयावा-वी-वं, केलां कामें जें देयावें । तें झनें मज होभावें । १८.१८९, जें जें कांहीं कर्म करावें त्याचें फळ पुढें कदाचित मला मिलेल, ९.३९७, १०.११४, १६.३८३, १८.२८१; अंतःकरण देयावें ना ३.२०४; अवधान देयावें १.६२; अवसर देयावा १३.४५८, १३.११६४; तिलोदक देयावें ११.१०, दान जेया - १७.२७७, पसाय-दान - १८.१७७२, सामर्थ्य - ११.१६१; देआवें १०.११६(२); देयावेया - तोंड देया-वेया १३.२०; देयावेयाचेनि मीसें ११.१८२; देआल - चित्त देआल ६.१४१; देयाल... नेयाल १३.३३०; द्यावी - बुडकली द्यावी किं ना १८.७०१; देंसि - अंतःकरण रिगों देंसि २.२५८, थारा - ८.१२१; देसी - चित्ता रिगों देसी ३.१८४; देंसी १८.१४८४, भाष हीं देंसी १८.१३६६; देणें - देण्याची क्रिया, दान, परि बापुडा ऐसा नेणे । जें वेश्येसि सर्वस्व देणें । तें चि नांगवणें । रूप पथ ॥ १३.७४३, १०.११६(१), आंग देणें ११.६०१; ऐसेन जें जें देणें, तामस दान, १७.२९८; खेंव देणें, खेअ पहा, त्रिविध - १७.१२२, दान - १७.२८७ (१), पुटें - १८.१५६, मोतियां भिंग - १०.१४, विस्म-यो - १८.८५६, वेझ - १८.८६०, हरिचें - १४.३४७; घेणें देणें ८.१८४, १२.१६ (१), १८.३३२; दायक - संसारभयदायकें १८.७०६; दीजे - पूजा घेउनि रसु दीजे । पीडितासि ॥ १७.२८६, १७.२९२; अर्घ्यु न दीजे, देऊं नये काय?, ९.१३, अवधान - ११.१५, जें येणें भावें - १७.२८७ (२), मानु - ६.३५०,

घेपे—, घेपणें पहा; दीधला-ली-लें, वृषभु घेउनि दीधलें । कामधेनूतें ॥ ११.५३१, ३.२३९, ११.१०२, ११.२३०, ११.५६७, १३.११३८, १६.८२, १६.१५६, १६.४१९, १७.२७५, १७.३३६, १८.१६०, १८.१२८२; कां दीधलें माघौतें घेइल १६.२८१; खंव दीधलें १७.४१४; तैसैं(सैं) दीधलें दान १७.२८१; लेवे दीधले, लेप दिले, १६.३८८; वेव्हारु दीधला १३.७२७; स्तन्य दीधलें ११.६५८; दि-दीधलेया-यां ९.३३८, १२.२, १२.९५, १८.७९९; दीन्हला-ली-लें, दीन्हला २.३७, उगाणा— ११.७१, जांवा फाडूनि—१०.२३६, घर—(लें) १२.१५०, फूल—१०.१४८; देववणें—देव-विलिया १३.२२८; न सहित आलेलीं देणें चीं रूपें व त्यांत झालेलीं रूपांतरें खालीं दिलेल्या कांहीं संदर्भावरून दिसून येतील—नंदणें १८.६३४; नंदवे १२.१२५, नंदावी ३.१७०, —चीं, इंद्रियें बरलों नंदावी । ३.११६, नंदावें— किंवहुना हांवें । नंदावें उठूं ॥ १७.२७६, ११.६२७; नेंदी—उभें ठाकों नेंदि १३.५०२; नेंदिजे १४.२८९, १६.९७, १८.८३२; नेंदितां १८.११६; नेंदिति २.२१८; नेंदितु १६.२८०; नेदी १८.१३६०, देखों—१८.१०२४; नेंदी १३.१७१, १३.११३५, १६.३४९, १७.३८, १७.९२, १७.१७०, १८.१०४५, १८.१६७३; हों नेंदी ५.५४; तें नेंदी चि हों ९.५२५; नेंदसि ३.५; नेंदिसी १८.१५४९; नेंदीसि १८.१२६८; नेंदीं—उरों नेंदीं १२.११९, नाशों—३.२१३, वारा वाजों— १६.८९; नेंदिजे १४.४९; नेंदील ३.१०६; नेंदूनि—अहंकारा उठूं नेंदूनि १६.६९.

देव—परमेश्वर, स्वर्गातील देव, मंदिरांतील मूर्ति; गुरु, श्रीकृष्ण, विश्वरूप यांस उद्देशून. देवा तूं चि गणेशु । १.२. तुह्मीं देवां जेया(यां) भजाल । ते देव तुम्हां तुष्टतील । ३.९७. तैसा देवेंसि पांडुसुतु । आपणपें देविं देखतु । १८.१५७५. १.१६९, २.३०, ५.१६६, ६.१४७, ६.४३७, ९.२३५, ९.२३६, ९.४४६, १०.१५९, १०.२९६, १०.३०२,

११.१३, ११.७०, ११.२५०, ११.२७४, ११.२८०, ११.३०२, ११.५२९, ११.५५५, १३.२१९, १५.३६, १६.१०४, १६.३०४, १७.३३ (वा), १७.३७४. देवाचा अतिसो १३.६३२; देवाचेनि क्षमत्वं, देवाच्या सामर्थ्यानें, ११.५५२; देवांचा देओ ६.४८०; देवांचिया देवा ११.५८९; देवांचिये देवने ११.३७९, देवांचीं देहें १८.२४२, — निडलें ९.४८०; देवाचें बोलणें १७.३८३; देवाचेया बोला १४.३१७; देओ देवा भक्ता लागि, ज्या स्वरूपांत देव (श्रीकृष्ण) व आपला भक्त (अर्जुन) या दोघांसाठीं, १८.१५७६; देवाचेया मनोगता ११.४०४; देवांचा मेला १८.३४७, — राओ ११.१७६; देवांचिया वाहाणी ९.३५१; अश्विनौ देवां ११.१४४; जय जय देव १८.१ ते १८.७, १८.९ व १८.१०; जगाचेनि देवें १८.७५९; पृथ्वीतलिचे देव ९.४७२; रिखीं अथवा देवां १०.७०; विश्वात्मकें देवें, विश्वव्यापी देवानें, १८.१७७२; देवो गेला, देवाची मूर्ति गेली, १३.७६३, कुंटे, ज्ञानदेवी— 'ठेवा आणिला' १३.७६५; देवो बोलिले १८.१५९२; देवांचा मानु साधिला १०.२३४; देव ह्यणति, स्वर्गातील देवांस उद्देशून, १.१३६; अवाच्यातें देवो देवी ह्यणति ४.६८(१); देव चि विकूनियां खाए १८.५६६; देवेंसि एक होति १५.२९०(१); देवेंसि भिन्न वा अभिन्न आथि १५.२९०(२); देवेंसि विरुद्धें बोलिला ११.५५१; देवांगण, निश्चय (राजवाडे), १८.१२७६, ज्ञानदेवी— 'दिवांगण' गंधर्वनगर, १८.१२८३; दे-दैवांगला—दैव पहा, देवैकरूप, देव हेंच ज्याचें एक अविकृत रूप आहे असा, १८.८; देवऋषीं आंतु १०.२१६; देवरिषि १०.१४१, —गण ३.९६, —चक्रवर्त्ति ११.२४०, —त्रयी, सं. वा. श. पहा, —देवोत्तम ३.२८, —देओ ३.२६८(२), —दत्त, अर्जुनाचा शंख, १.१४६; देवांदानवांचिया १०.१५८; देवपितरोद्देशें ९.३४९, —पिसे १६.२९६; देवपणाचिं विरदें १८.१३६३; देवपौर्किं पडति १७.७७, पौर्किं संदर्भांत बसत

नाहीं, कुंटे ज्ञानदेवी—‘देवलोकिं’ १७.७७; देवांब्राह्मणाचेनि नावे १६.३८३; देवराय ११.६४, -वृंद १८.३४९; विशेषनामास जोडून—अर्जुनदेव १४.१३५, कृष्ण—१०.२९४, ११.६९०, निवृत्ति—११.९, भीष्म—१.१२७, व्यास—१०.१४३; सकल-देवदेवतार्चन १०.१६५; सकलदेवराज १८.१५५९; ध्रुवो देवो १३.६२०, परत्र ना—१६.३०५; देव मनुष्य स्थावर १८.२३७; देवत्व ७.१४५. देवी १.७१, ४.६८(२), देवी लक्ष्मीयेचा नाहो ३.२६८(१), देवादेवीं, देवांच्या व देवींच्या पूजनासाठी, १३.८१३. देवहार, देवघर, देऊळ, १३.२३०; देव्हाराचिं उपकरणें १३.४०६. देऊ, देवता, दैव, पहा. देवड-ढ-व्हड—दीडपट, आडवे, वांकडे. देवडें—आणि एरांचेनि पाडे । दल ही तें देवडें । १८.१६१०. देवढ—जेथ देवडे भंवत वलसे । अज्ञानाचे ॥ ७.७५. देव्हड—देशें देव्हडा वाहे, आडवा येतो काय? १५.२१२, ज्ञानदेवी—‘देशें दवडावा आहे’ १५.२१४; देव्हडि वाडि, दीडपट वाड, १५.९९; देव्हडी वाडिया लाहिजे १८.५९६; कृतयुगाची पेली देव्हडी पडे, पुनः कृतयुगाची पहिली साल उत्पन्न होते, १५.१२८.

देवता—आराधण्यास, पुजण्यास योग्य देव, प्रतिमा, गुरु. परि यजी जो देवतांतें । तो देव-त्वासि ये ॥ ७.१४५. बापु ग्रंथु गीता । जो वेदीं प्रतिपाद्य देवता । ११.२६. ३.९५, ११.३७९, १८.३१. देवतांतरा अनुसरले ७.१३७, -रें उपासिति ४.७०, देवतांतरा भजावें ३.९१, -रीं भजावेया ७.१४०; देवतार्चन १२.२३५, सकलदेव—१०.१६५; देवतालय १७.२०१, -कांड १८.१४३५, -धाम १६.९४, -पूजन ३.१०५; इष्टदेवता २.५९; कुलदेवतिं भजे १३.८१४, हा शब्द देवत असा घ्यावा; कुलदेवतेतें भजिजे १३.७९६, क्षुद्र देवतादि भूतें ९.३५३ (१), क्षुद्रदेवता १७.९७, गुरु—१३.४४४, गृह—६.४४५, पर—११.५५५, १२.२३७; परमदेवत ९.३५३(२), -दैवत १०.१३४; पितृदेवता १०.२२४; वाग्देवता १८.३६२.

देश—प्रांत, प्रांतविभाग, विशिष्ट स्थान. ११.६३६, १५.४९०, १७.१३, १७.३६. कोण्हे देशिं, कोठेंही, १५.२९५; देशिचां झाडिं १८.१६२१; देशिचे डोंगर १८.५६७; देशिचा व्यापार ८.१८३; देशत्याग २.४७, -घडी ११.३६५, १४.२४५, -शुद्धि १८.६३३; अज्ञानदेशिचा राऊ १३.७५१; अधोदेश, कमरेखालचा भाग, १४.१०४; इंद्रियदेशिचा अध्यक्ष ८.३३; एकदेशी पहा; कैवल्यदेशिचे राय १८.१०६१, देशोदेशिचे राये ११.३८८; निर्देशदेशरहित १२.३२; पुण्यदेशीं १७.२९९; विचाराचां देशीं १८.३२३; विषयदेशिचिये १८.४६१; सर्वदेशा, सर्व ठिकाणीं असणाऱ्या तुला, ११.५२६, सर्वदेशीं, सर्व ठिकाणीं, १८.१५५३; हृदयदेशिं १५.३८९. काल(१) पहा. देशकाल, योग्य स्थळ व वेळ, ९.२०८, १३.८७०(२); देशिं कालिं १३.८७०(१); देशकालशुद्धपान्निं, योग्य स्थळीं, काळीं व माणसास, १७.३६०; देशे काले पदार्थ १८.१२१८; देशें दिसें, देशोधडीस, १६.७०; देशें दवडूनि १८.१८; देशें देव्हडा वाहे, देव्हडा पहा; देस, देश, मरुत देसीं, निर्जल प्रांतांत, १८.१५९; देसें दवडूनि १३.१०३६. हे(दे)शकु ११.२३५, हा अपपाठ दशकु ऐवजीं आला असावा, ज्ञानदेवी—‘दशकही’ ११.२३९. देशीक—मन देशीक जालें, मन देशोधडीस लागलें, ११.६५४, ज्ञानदेवी—‘मन देशधडी जालें’ ११.६६४.

देशी—मराठी भाषा. हां हो नवल नोहे देशी । मन्हाटी बोलिजे तरि ऐसी । ६.१३३. ऐसी देशी आणि संस्कृत वाणी । एकां भावाचां सुखासनीं । १०.४४. दाउं वेल्हाल देशी नवी । १३.११५१. देशीचिया अक्षोणी १२.१२; देशियेचेनि नागरपणें १०.४१; देशियेचें लावण्य १०.४६; देशिचिये सुखासनीं ११.३; देशिचिया हवावा ७.२०४; देशिकारें १८.१६९९; देशीकार लेणें १८.१७८४; देशीक, देश पहा.

देह—शरीर. देहीं देहभाव जिहीं । स्ववश केले ॥ ५.१२८ (१). ह्मणौनि अग्नि विण देहीं । चेतना न थरे ॥ ८.२१२. आगा देहिचा अग्नि जरि गेला ।

तरि तें देह नोहे तो चि खलु (चिखलु) वोला ।
 ८.२१३. तरि भोग्यजात जितुलें । तें एका चि
 देहाचेया नीके लागलें । आणि एथ देह तंव असे
 पडिलें । कालाचां तोंडीं ॥ ९.४९१. देह हें क्षेत्र
 ह्यणिजे । १३.८. देह तरि वरिचिली कडे । आपु-
 लेया परि हींडे । परि बैसिक न मोडे । मानसाची ॥
 १३.४८४. तैसा आत्मा देखति देहें । गंवसिला
 हिं ॥ १५.३५३. २.१०९, ३.१७८ (२),
 ५.३८, ५.४९, ५.५४, ६.८४, ६.३६९,
 ६.३९०, ६.४०७, ६.४७१, ८.८२,
 ८.११७, ८.१३४, ८.२०३ (१), ८.२४८
 (२), ९.६६, ९.३४३, ९.३९९, ९.५०५
 (१, २), ९.४०९, १०.७२, ११.६०, ११.१५१,
 ११.२५३, ११.६२३, १२.१४५, १३.१२१,
 १३.१४६, १३.१५१, १३.१५७, १३.१८३,
 १३.३००, १३.४२९ (१), १३.५१६,
 १३.५३०, १३.५३२, १३.१०२२,
 १३.१०६६, १३.१०७०, १३.१०८०,
 १३.१०९०, १३.१०९१, १३.१०९२,
 १३.११०९, १३.११११, १४.१०७,
 १४.११७, १४.१३३, १४.१४४,
 १४.१९२, १४.१९५, १४.२०१ (१),
 १४.२०२, १४.२१५, १४.२३६,
 १४.२४०, १४.२४२, १४.२८१, १४.२८३,
 १४.२९५, १४.३०५ (१), १४.३०७,
 १४.३१२, १४.३२५, १४.३३५, १४.३५१,
 १४.३५२, १५.१५९ (२), १५.१८०
 (२), १५.२६१, १५.३३५ (२), १५.३३९
 (१, २), १५.४७१, १६.३९७, १७.११,
 १७.१२९, १७.१३१ (१, २, ३), १७.२०८,
 १७.२०९, १७.२१० (२), १८.१७४,
 १८.१८८, १८.२४२, १८.२६५, १८.३१३,
 १८.३१६, १८.३१८, १८.३७९ (२),
 १८.३८०, १८.३८२ (१, २), १८.४१०,
 १८.४१५, १८.४२५ (२), १८.४३२ (१),
 १८.५६८, १८.१०४४, १८.१०४६,
 १८.१२९६, १८.१४७९. एकि चि देहिंचे
 आनान अवयव ९.२४९; देहिचे खोले
 १५.३५०; देहाची गवसणी ८.१३३; देह गाविं
 १३.३७७; देहाचेया गांवा १८.१००; देहासि

घाऊ १८.६१६; देहाची चौपाहारी ८.१५९,
 -जवनीक ९.३५४; देहाचें जाल १८.३८८
 (२); देहाची डिरी १५.१३१ (१), -दशा
 १३.११०१; देहाचेनि नावें ९.४३७; देहाचां
 निर्वाणीं ७.१४६; देहा निर्वाहो १८.४१९;
 देहाचेनि प्रधानपणें १७.२१३; देहाचिये
 बांधवडी ९.४०२; देहाची बाघी १४.५८;
 देहांची(चीं) बुडसलें १५.१५९ (१); देहाचें वेळें
 १४.५१; देहें मानुषें १५.१८१; देहाची मूर्ति
 १८.२१६; देहाचें मोटकें उभें १५.३४१; देहिची
 रोड, कृशावस्था, १३.२१०; देहाची लूति
 १३.७३०; देहाचें लेणें १८.१५०४; देहाचेनि
 लोभें १८.१९३; देहावाढु १३.७४७; देहाची
 वास ६.३७०, -सिद्धता १८.६४०; देहिचिं
 सिसालें ११.४१२; कपटिचें देह, कपटानें
 भरलेलें, १८.६७०, चैतन्येवीण -४.१९२,
 सोनेयाचें -६.२६८; असतेनि देहें ६.६५;
 देहीं असणें १४.३१६; देह अपंगी, देहाचा
 आश्रय घेतो, १५.३३६, -आटे १८.६४१;
 देहें आथिलेनि १३.१०२८ (१); देह
 कांपत १.१९६, -गेलेयां १३.९४ (१),
 १३.१०२८ (३), १५.३४३, -जाईल २.२२७,
 -ठेविति ८.२१९, -ठेवी ८.९६, -नाचवीति
 १४.३०८, -पडे ८.२३३; देहो पावे
 १५.३३१; देह मरौनि, मेल्यावर, १७.५८;
 देहातें मेकलीति, टाकतात, ८.६७;
 देहासि येणें पडे ८.२०३ (२); देह वाहूनि
 १६.१८९; देह होता जाता १५.३५५; देहिं
 अभिमानु बांधें ११.५१; देह असो अथवा जाओ
 ८.२४६; देहीं अहंता सांडौनि पाहीं १६.१३३;
 देह आंतुबाहिरि श्लेष्मु आते ८.२११ (२);
 देह कर्म चि आतलें १८.२२२; देह गेलेयां
 न मरिजे, मद्रूप झाल्यावर देह गेला तरी तो
 अमर होतो, ८.७७; देह चालितां चित्ता चलु
 नोहे १३.४८६; देह झोलु ऐसें मानूनि ८.५९;
 देह तेजूनि स्वरूपीं मिलावें ८.२१४; देहेंसीं
 भाक केली १८.३२३; देहिचें रूप हारणे
 ६.२९३; दे(दे)हें चि विश्व जाला ४.१०१; देहें
 होइजे जाइजे १५.३४८; देहाच्या पुनरुक्तीचे
 कांहीं संदर्भ—देहीं देहा वेगला १४.१७१;

देहीं देहा जोगे होती चि ना १४.५०; देहीं देहें न लिंपे १३.१११३; देहाचा धर्म देहिं देखिजे १५.३४९; देहिचा देहीं भूतत्रया लोपु आथि ६.२९८. देहाविषयींच्या चुकीच्या कल्पना—२.१३७, ३.१२७ व ३.१२८, ४.१९, १३.१०९० ते १३.११००, १४.१७३ ते १४.१७६, १५.३९४ व १५.३९५, १८.१९३, १८.३२१ ते १८.३२३, १८.३७९ ते १८.३९१, १८.५६८. देहांकुर १५.१३१ (२); देहांत २.३६८, ८.१३२, ८.१३५, ८.२११ (१), ८.२३१, ८.२४४, १३.४२९ (२); देहांतर २.१४४, देहातीत १४.१५४ (१); देहाभिमान २.१३७ (१), ३.१७८ (१), ६.७०, १४.३०३, १८.४२५ (१); देहावसान ८.१२५; देहास्तमान ८.३३; देहअहंता १५.२३५, १५.३१३, १६.३; देहाहंता १५.२६०, देहाकार, आकारणें पहा; देहाकृति ६.४५०, —ती ६.२५९, १३.१११०; देहात्म १४.१७६, —दृष्टिमूल १८.३८८ (१); देहाधार १६.४१३; देहक्रिया ८.१८५, —खंड १८.५६४, —जल १४.३४८, —दुःख ६.३६८, —दुर्ग ३.२३७, —धरणें ९.४०८, १२.२२३, —धर्म ३.१४५, ६.३४२, ९.१५५ (२), १३.१०७, १८.१३५८; देहधर्मसमस्तीं १४.१४५; देहधातु १३.१०६३, —धारी १८.४३४, —निर्वाह १८.१०२३, —पणें १६.१८०, १८.३२२, १८.४११, —पाशकीं १४.६४, —पुर १५.४६३, —पूरीं ८.१८०, —बंदिसाल १८.३८९, —बंध ८.२५५, —बुद्धि १०.२१, १४.३१५, —भरण १८.५६१, —भाव २.१७४, ५.१२८ (२), —मोहें १३.१०२८ (२), —मृत्यू १३.४९१, —राज १४.२०१ (२), १५.३३५ (१), —लाभ १८.२४०, —वंत १२.७३, १४.१५४ (२), —वैकल्य ८.१३०, —व्याजें १४.२७८, —शृंगारीं १८.१११, —संग ४.११४, —संबंध १८.५५९, १८.१२६९, —संभूत १४.३०५ (२), —संयोग ९.११८, —सर्वस्व १८.५९५, —संसार १५.१८० (१), —स्मृति ९.५२६,

१३.१२८, १८.१५८९; देहाअहंमानभूली (देहा अहंमानभूली) १८.३७९ (१); देहेंद्रियनायकें १५.३२८, देहादिपंचकारण, सं. वा. श. पांच कारणें पहा; देहजीवाचिये मिलणीं १६.१०९; देहाधनाचिया आवडी १८.७५१; देहसुखाचिये परिचडी १८.६३६; मना वाचे देहाचें कर्म १८.३५९; आपुलां परावां देहीं १७.१०४; नरदेह १८.६१३; नवद्वारें देहीं ५.७५; परदेह १८.१२७२ (२); प्राणिदेहीं (प्राणि देहीं) १६.२७६; मनुष्यदेह १६.४०४; मुक्ताचें देह १८.४४४; लिंगदेहकमल, शरीर हेंच कमल, १६.४; विदेह—तेवि विदेह जे देहें चि । वस्तु जाले ॥ ८.२४८ (१), विदेहा देहधर्म । आरोपिति ॥ ९.१५५ (१), तैसा चि देहीं जो अस । विदेहदृष्टी ॥ १८.४३२ (२); सर्वदेहीं २.१७७, १३.१११५; स्त्रीदेह १३.७८९, १७.२१० (१); सदेह १८.१६२४; स्वदेह १८.१२७२ (१); मी देह तो आत्मा ६.४८२; देहादि १३.९३९; देहादिक—आणि देहादिकिं कारणि । देहादिहेतु मिलणीं । १८.३६४, देहादिकिं चेष्टीं १८.४३३; आत्मेयां देहा, उजेड व अंधार एवढा भेद, १३.१०९५; देहात्म मानीयातें, देह व आत्मा एक आहेत असें समजणाऱ्या विषयीं, १४.१७६; देहगोहसामग्रिया १३.७२६; देह मनें १७.१७४; देहें वाचा चित्तें १६.८४, १७.२३७; मनें देहें वाचा १३.३१०; मनें वाचा देहें १२.११७, १६.३५३; देहवाचामानस १८.१०२५, —सें १८.१४३२; देहिया, देहधारी जीवात्मा, हें रजोगुणाचें दारुण । देहिं देहियासि धारण । १४.१७२, द्वंद्वें देहियां जियें गोचरें, देहधारी मनुष्यांस, १५.२६३, ज्ञानदेवी—‘देहीं पां’ १५.२९३; देह, दिवस, हा दिह चा अगपाठ संभवतो, मुदलां इंद्राची चि दशा पाई । जें देहाचे चौदा ॥ ८.१५६, ब्रह्मदेवाच्या एका दिवसांत चौदा इंद्र होऊन जातात यास उद्देशून, ज्ञानदेवी—‘जे दिहाचे चौदा’ ८.१५८.

दैत्य—राक्षस, असुर. पाहे पां भक्तिचेनि आथिले-पणें । दैत्यें देवां आणिले उणें । ९.४४६, प्रल्हादाची भक्ति व नृसिंहावतार यांस उद्देशून.

दैत्यांचां कुलीं १०.२२७; दैत्यांचीं कुलें
४.५२; दैन्यकुल ९.४४८.

दैन्य—दीनपणा, गरीबी. ५.८९. दैन्याचें दूभतें
८.१३९; दुर्भरत्व दैन्यातें व्याली
१८.१३८१; दैन्य करूं, भीक मागण्यास,
९.३०८, — फेडी १३.१६९; दैन्यजात
३.११४; दैन्यदुःखें न तवे १३.४९१;
द्वैतदैन्य १८.२५७.

दैव—नशीब, देयासंबंधीचें. २.१९१, ५.८९.
दैवाची थोरी ६.३; दैवांचेनि पीकें(कें)
६.१४५; दैवांचेन सुखवाडें ५.६७; मूर्ति(ति)-
मंत दैव ३.१०१; दैवा पात्र हों १५.९;
दे-दैवांगल, नशीबानें थोर, १०.३०७,
१३.१०७३; दैवगण्या ८.२४४; दैवगुण—
दैव-सुखसंभवी । येथ दैवगुण-येकोपजीवी । जाली
ह्मणौनि जाण दैवी । संपत्ति हे ॥ १६.६६ (२),
ज्ञानदेवी — ते दैवी सुखसंभवी । येथ
दैवां गुणां येकोपजीवी । १६.६७, कुंटे—ते
दैवी सुखसंभवी । तेथ दैवगुणें येकोप-
जीवी । १६.६७; दैवगुणां १६.६७; —गुणें
४.७, १७.२०.८(दै), —बगें १३.१०३४, —
यज्ञ ४.१२३, —योगें ६.३४; दैवसंपत्तिस्वामियां
१६.२६८; दैव-सुखसंभवी, उत्तम प्रकारचें
सुख देणारी, १६.६६ (१); दैवं, नशिबानें,
कदाचित, ६.१३२, ९.१९३ (२), ९.२९७,
९.४७७, १०.१३१ (१), ११.१७०,
१७.३४२, — गण्या ४.२१७, ८.६४,
१०.१८२; दैवलदैवं, अहो भाग्य, १६.३१,
ज्ञानदेवी—‘दैवलें दैवं’ १६.३१, कुंटे—
‘दैवलों दैवं’ भाग्यवान केला गेजों या अर्थी;
सदैवं ११.१६५, दे(दै)वं १०.३०४, ज्ञानदेवी
—‘दैवा’ १०.३२९; दैवां—मग करूं दैवां ठाके
तसें । ११.३८, दैवांचा १२.२४१; दैवांची
आगलीक ४.४; दैवांचें करणें १०.८७, दैवां
गुणांचा १६.२६७, —जन्मभूमि १३.३६९;
दै(दै)वांचा पवडला होये ८.६; दैवां
पात्र जाली ९.३७३; त्रिभुवनीचेया दैवां
आयतन जाला ६.१३०; दैवां आसुरां
संपत्तिवंतां नरां १६.२६९; दैवी, देवांची,
स्वर्गीय, उत्तम, १६.२०९, १६.२६३,

१६.२७२; दैवी ग(गु)णराशी १६.२१०,
— गंगा १६.२०६(२), — माया १३.९८६,
— संपत्ति १६.६४, १६.६६(३), १६.२०६
(१), — संपत्ती १६.५९; दैवी आणि आसुरी
१६.२७१; दैविक—दैविकी इछा ११.५०६,
— उदारा वाचा १०.७, — दीठि १७.५,
— महामूर्ति ११.३२९; दैविकिया प्रसादाचें
९.२२९; दैविकें १७.१६; दे(दै)विकेनि
बलें १४.९, दैविकेनिखें मुखें १०.१३५(२),
दैविये प्रकृतिचे ९.१९३(१); दैवं—(१) दैव
शब्दाचें अनेक वचन, (२) नशिबानें, कदा-
चित, प्रसंगवशें, २.२४०, २.२६८, ३.२२,
३.२५, ६.३१७, ९.५२९, ११.६१६,
१३.७६२, १५.१३, १६.३७, १६.२४०,
१७.१२४; उदासीनें दैवं ११.४०७, जियां
कोणहाचीं—१८.९८२, सानुकूलें—१८.१३३५;
निदैव ३.१०९, ६.७३, १३.५५५, १५.२५१,
१८.७२२, —बुं १६.२२६; निदैव, दुर्दैवी,
९.५८, ज्ञानदेवी—‘निदैव’ ९.५९; निदैवं
१६.१४३; निर्देअ ९.३०८; सदैउं १३.४४;
सदैव, दैवान, ५.१०, ६.३५६, ६.४५६,
११.१३, ११.१७१, १३.३४०; सदैवं
१२.१७.

दोख—खोड, ठपका, कमीपणा, व्यंग, वैगुण्य,
व्याधि, अपराध, पाप. तीर्थें ह्मणति काड खावें ।
दोखु अषधा नाहिं ॥ ९.१९८. १.२६२,
१५.२१२, १६.२१५, १६.२२०,
१८.१३२५. दोखांचा खोड, सांठा, १६.२१४,
—वसैठा १.२२८; किडालाचा दोख ६.८२,
पुडिलाचा — १६.१४६, मूर्त — १.२४१;
अघोरीं दोखीं आणावेया १६.२१३; पुण्य...
दोख १३.८६; निर्दोख १८.८४८; प्रकृतिदोख
१०.७७, भूमि—६.१८४, महा—१८.१०५२,
विषयेंद्रिय — १८.७९५. दोष पहा.

दोंद—मोठें पोट. भक्तांसि होति दोंदें । सात्वि-
काचीं ॥ ४.५४. तें दोंदें पेलति अक्षरां ।
प्रमेयाचिं ॥ ९.२६. चकोरां दोंदें निगति
१३.२७५; जीउ आनंदाचेया दोंदावरि लोले
१३.१७३; दोंदिल, दोंद सुटलेला, आशारसें
दोंदिल ७.१६३; जगदुदरदोंदिल, उदर पहा.

दोहंड—बाहुदंड. ११.२०३, ११.२६२.

दोर-रा-री—काथ्या, ताग इत्यादिकांचे जोडून बळलेले तंतू, सूत. दोर—कां दोरी सर्पत्व वाओ । दोराचिया कडौनि ॥ ८.२४६(२). १८.१३८३. दोरेंविण ३.२५३, ७.११७. दोरा—दोरा सुयी, संबंध असून नसल्यासारखा दाखविण्याच्या उद्देशानें, १३.१०९३. दोरी—दोरी नेणतां संपें विहे । विस्मो कवणु ॥ १८.३८५. ८.२४६ (१); एकावलिपुत्री दोरी १३.५२९; दोरी हालवी १८.१२९९; दोरिपुत्रेया उरगा डांगा मेलवितां, दोरीला सर्प समजून काठी मारली तर, १५.२२८; हालविती दोरी तूटली, बाहुल्या नाचविणारी दोरी जर तुटली तर, ११.४६२.

दोष—दोख पहा. सदैव जैसें दोषां । आंगलीनां ॥ १६.४२. १.३७, १.२२४, १.२४३, ३.११३, ३.१२४, ९.४३४, १६.२५८, १८.६४८, १८.७२४, १८.७५८, १८.९३२. आसुरिया दोष रिद्धी, आसुरी दोषांत वाढले आहेत, १६.२७८; नाना दोषीं १.२५९; दोषांचा रावो १८.१०४८; दोष क्षपिले ४.१२९; दोषु न घडे २.२२९, —न घेपे १६.१५१; दोष जाये १२.१७५; दोषु देखति ९.१४०, — नाशे २.२२२, — पाविजे २.२२४, —होईल १३.७७५; गुण घे दोष दे १८.६७६; दोष तोंडें सुंतील १३.५८९; दोषांचें लिहिलें फेडीं ४.५१; दोषजात, जात पहा, —जाती १५.१६८, —बृंद १४.२६५; कृमिदोष ३.२२१, गुणदोष विधीं १८.१७४८; द्वैतदोषसंगें ४.१४९; महादोष २.१९८, २.२००, ५.१२४; सकलदोषतृणीं मेदिनी अंकुरैजति, भेदरूपी जमिनीवर सगळ्या दोषांचें गवत उगवतें, १५.२५९; संगदोष १.२५६, २.३३३, १३.१११५; सर्वदोषांचा वसैठा १८.७४९; निर्दोष ९.३११, ९.३४६, १३.९५३, निर्दोष १.३, १०.२४२, १३.३९२, १३.६२८, सदोष १०.२८८, १६.१४४, १६.१४९, १७.१६१, १७.३०८, १८.१७६९; कामादि-दोषत्रिपुटी त्रिदोष, साई - हिं दोष, सं. वा. श. पहा. दोष-सं—त्यासाठी, त्यामुळे. दोष—मधुरसादोष,

मधाकरतां, १३.७८५. दोसैं—उदैलें केतुचें जैसैं । विश्वा अनिष्टा चि दोसैं । १६.३१७. स्तोत्र करुनि तुज दोसैं । निर्विशेषा ॥ १८.११. कां सेवाला दोसैं दर्दुरु । समुद्रु डहुली ॥ १८.६०४. १३.३५४, १७.३७४, १८.३१४, १८.६१८, १८.१३३९, १८.१५९२, १८.१६०५. घरा दोसैं, घरच्या माणसांकरतां, १८.१४५७; जगाचेया सुखा चि दोसैं १६.११३, धना—१३.८०६, प्राणेश्वरा—१६.१८५, बालका—१६.१६८, १८.१३१९, शाखा—१८.१०५४, स्तंभावेया—, बंद करण्याकरतां, १८.२४४; कलिकालुज्वरितादोसैं, कलियुगाचा ताप नाहीसा करण्यासाठीं, १८.१६६८; ज्ञानलेसादोसैं १३.६३८; त्रिशंकुदोसैं १८.१७६६, परिशिष्ट (६) पहा.

द्योतक—प्रकाशविणारा, तेज. आकाश वायु द्योतक आप पृथ्वी १५.९७; अभेदा द्योतक, अभेद दाखविणारा, १८.११९६.

द्रवणें—पाझर फुटणें, करुणा येणें, सद्गदित होणें. तेणें द्रवलें असे चित्त । कवणी परी ॥ २.२. जो लाठी ऐसा न लवे । पाथरु तैसा न द्रवे । १३.७२४. सोमकांत चि द्रवति । १४.३४३. परि न द्रवे एरु उगला । १८.१५६८, धृतराष्ट्राच्या अंतःकरणाला पाझर फुटला नाही, तो अगदीं स्तब्धच राहिला. द्रवता होये ९.२९; द्रवित नां बद्ध, पातळ नाही व गोठलेलें ही नाही, १०.१७९. द्रव—पाणी, पाझर, वटि थोडें ऐसैं द्रव घालीजे । १०.५०, द्रव भावें आथिलीं, रसानें भरलेलीं, १७.१२७; द्रवत्व १८.१५८६, १८.१५९५; द्रवपण—कां द्रवपण चि नीर । १४.३७१, १८.२१९; द्रविभूत जालें २.१८३, ज्ञानदेवी—‘द्रवीभूत’ २.१८३. द्राव, पाझर, १.१९१.

द्रव्य—पैसा, धन, संपत्ति, होमांत घालण्याचे पदार्थ, जिन्नस. तैसैं आपुलें परावें नेणे । द्रव्या लागि ॥ १३.६७८. आंगें चि द्रव्यें सुरसैं । १७.१२५. आधि चि द्रव्यें चुरमुरी । १७.१४५. १७.२६९, १८.५५५. द्रव्या चाडैला १७.३००; द्रव्ययज्ञ ४.१३९, —याग ४.१५७; इंद्रियद्रव्य ४.१२५, ८.४९; कुद्रव्य १७.१६१, प्राण—४.१४३, विषय—८.४७, सु—१७.३५७, १८.६७४, हवन—३.१३०.

द्रुति—सुगंध, फुलांतला मध. वसंति पत्रखंडें ।
द्रुति जेवि ॥ १४.२०३. चंदनाची द्रुति जैसी ।
चंदनीं असे आपैसी । १८.११४४.

द्रुम-द्रुम—झाड. द्रुम—आथि वीजें जेवि द्रुमु ।
१८.५१०. १५.६४. आधारद्रुमाचां बुडीं,
योगांतील सात चक्रांपैकीं आधारचक्र हें पहिलें
चक्र बुडाशीं आहे यास उद्देशून, ६.१९३;
कनकद्रुम ६.२६२; कल्पद्रुम १०.२१५,
भक्तकाम—९.५१६; कृष्णद्रुमु डोलति ७.१८२;
निगमागमद्रुमफला, वेद व शास्त्रं या वृक्षांचीं
फळें ज्याला असतात तो, १८.२; भवद्रुम
१५.९२, विनय—११.३३२, योग—६.३२२;
स्वसंविद्रुमबीजप्ररो—हणावनी १८.१०, हा पाठ
स्वसंविद्—असा पाहिजे, ज्ञानदेवी—‘स्वसंविद्
द्रुमबीजप्ररो—हणावनि’, स्वरूपाचें ज्ञान
हाच वृक्ष, त्या वृक्षाचें बीं वाढण्यास (अनुकूल)
जमीन होणारा. द्रुम—अथवा द्रुमाकार सांटवे ।
बीजकणिके ॥ ११.६३८.

द्रोह—शत्रुत्व. द्रोहो लाहों १७.१६.

द्वंद्व—परस्परविरोधी जोडी, दोघांचें युद्ध, कलह,
वादविवाद, एक समास. समासा माझारि । द्वंद्व
तो मीं अवधारीं । १०.२५०. १३.१६, १४.३५२,
१४.३५३. द्वंद्वाची उखीविखी १३.१४७;
रिद्धिसिद्धीसिं द्वंद्वें १२.६१, सुखदुःखाकारें—
१५.२६३; द्वंद(द्व)त्यागें, माहेर सासर सोडून,
पक्षीं सुख दुःख टाकून, १८.१००७; द्वंद्वप्राप्ती
१३.३४८, —मुक्त १२.१६९, —मोह ७.१६२.

द्वय—जोडी. सं. वा. श. पहा. अद्वय, द्वैत रहित,
एकटें एकच, अद्वितीय. आकार जेथ सरे ।
जीवत्व जेथ वीरे । द्वैत जेथ नुरे । अद्वय जें ॥
१३.११३६. १३.९९१ (चें), १७.१७,
१८.११६२, १८.११७४, १८.११९८.
अद्वयेंसिं एकवद १५.७३; अद्वयाअब्जिनी—
विकाशु, अद्वय कमलिनीचा विकास करविणारा
(सूर्य), १६.१, ज्ञानदेवी—‘अद्वयाब्जिनी-
विकाशु’ १६.१; अद्वयआनंदाची खाणि
१८.७८९, ज्ञानदेवी—‘अद्वयानंदाची’
१८.७९२; अद्वयानंदा १६.२१; अद्वया—नंदपणें
१८.४०२; अद्वयानंदपरिसें, स्पर्शानें,
१८.१५८६; अद्वयानंदवैभव १८.१७३५;

अद्वयकण १८.९९९, —पण १५.४०५;
अद्वयबोधपाटणीं १६.१२.

द्वार—दार, मार्ग. सर्व दारीं कवाडें । कलासति ॥
८.११०. तो मोक्षाचां ऐली दारीं । पैठा होय ॥
१८.८९२. १३.४१५ (१), १८.१४९२,
इंद्रियां दारां, इंद्रियांच्या दारीं, १६.८९; इंद्रि-
याचां दारीं १३.५०२; इंद्रियद्वारीं १३.२९६,
—रें १८.४७१; उघडेनि द्वारें १३.४५३;
देहाचेनिद्वारें १६.९७; बुद्धिचें द्वार १३.११५,
रितुपतिचें—३.१००, श्रीगुरुचें—१३.४४५;
द्वारें बोवांत निगे १३.३०४; द्वारिं राहाटे
१३.३०२; अंकुरद्वारें ७.५४, अज्ञान—
१८.११२२; अधोद्वार १३.१००; अन्नद्वारा
१५.३७३; कर्णद्वारें १८.१५२५, क्षेत्र—
१५.४५१, गवाक्ष—७.१९५; द्विजद्वारा
१७.३५७; नेत्रांचां द्वारिं १५.३२५; नेत्रद्वारें
२.११६; नेत्रद्वारिचीं कवाडें ६.२०२; मनाचां
महाद्वारिं १३.५०६; यज्ञद्वारीं, यज्ञ करून,
४.१४६; रसद्वारें २.३०६; वैराग्यमोक्षद्वारीं
१८.८९६; श्रवणाचेनि द्वारें ११.८, १५.३२३;
श्रवणद्वारें २.११४; सत्वरजद्वारें १४.१४२;
द्वारपाल १३.४१५ (२). पुढील संदर्भ सं.
वा. शब्दांत आले आहेत—दोहीं अधोद्वारीं,
१८.३३३; तिहिं अवस्थांचेनि द्वारें
१८.११८०; पांचैद्वारीं १३.१०२, १३.११८;
नवै द्वारें देहीं १३.७३०; नवद्वाराचां चौकीं
१२.५२; नवद्वारें देहीं ५.७५; दाहें द्वारीं
१६.९०.

द्वेख-घ—मत्सर, दावा, तिटकारा, वैर.
द्वेख—आणि पसरला अभिलाखु । अपूर्ण तो चि
होये द्वेखु । १६.३३७. कर्मद्वेखें १८.१७६;
रागद्वेख २.३३२; सुखदुःखद्वेख १३.७४.
द्वेष—आणि इछिलेया सांगडे । इंद्रियां आमिष न
जोडे । ऐसेयां हाळु जो पडे । तो चि द्वेषु ॥
१३.१२६. तो दीपु प्रभे लागि । द्वेषु करी काई ॥
१८.२१८. २.११४(१), १२.१४३, १२.१९१,
१४.४०७, १८.५८९, १८.१०१३. द्वेषाचां
आवर्ती ७.७०; द्वेषाचेनि कालकूटें १६.४०२;
द्वेषाचिया दाढा ९.१८२; द्वेषेंसीं कुलवाडि
मांडिली ७.१६१; परस्परद्वेषें १६.३०९; भूत

द्वेष १८.१३५२; रागद्वेष २.३३१, ३.२५९, ३.२६६, १६.३३९, १८.१०१५; विवेकद्वेष १८.१२७१(३). अद्वेष—द्वेषाद्वेष २.११४(२). द्वेषिया, द्वेष करणारा, वैरी. पथ्यद्वेषिया पोसी ज्वर। कां दीपद्वेषिया आ(आं)धार। विवेकद्वेष अहंकार। पोसुनि तैसा ॥ १८.१२७१(१, २), १८.२१२; बंधु...द्वेषिया ६.९५.

द्वैत—भिन्नता, जीव व परमात्मा हे निरनिराळे आहेत हे मत, दुजाभाव. अहंकारलोपी अवधारी। द्वैत जाण ॥ ११.६८४. तैसें अद्वैत दावावे बोलें। द्वैत चि कीजे ॥ १३.८८३(२). अद्वैत होउनि तैसें। द्वैतें घेवें(पे) ॥ १५.४५५(२), अद्वैत असून सुद्धां तशा रीतीनें द्वैतानें घेरला जातो. ६.२८२, ६.३८३(२), ११.२४९, १३.११३, १३.१७०, १३.११३६, १४.२६४, १५.२६१, १५.५३०, १७.३७२, १८.९८२, १८.१४१२, १८.१४६३, १८.१५७९. द्वैताचा ठाऊ ६.११३, -चां पडली तीरी(रीं) १२.१८५, -ची भाष ५.१३४, -ची वारि १८.१३३६, -री १४.५६; द्वैतें जालेनि,

दुजाभाव संपल्यावर, १६.७१; द्वैताची लिही सरे, लेख संपतो, संबंध तुटतो, १३.९३३; द्वैतार्थ ५.३; द्वैतत्व—अद्वैत द्वैतत्वे(त्वे) भेटावा। १७.३२९(२); द्वैतैक्य १८.२५७; द्वैतदोषसंगें ४.१४९; द्वैतबुद्धि १५.२६२, -भाऊ १८.१२५०, -भाव १३.८८५(१), १३.९२९, १८.२१४, -स्वप्न ९.९३. अद्वैत ऐक्यभाव, अनन्य, अजोड, तेथ अद्वैती द्वैत बुडेल। ६.३८३(१), ह्मणानि गा श्रुतीं। द्वैतभावे अद्वैती। निरोपणा दाहाती। वाट केली ॥ १३.८८५(२), ६.६७, १०.३०५, १३.८८३(१), १४.४०२, १५.२४४, १५.४१७, १५.४५५(१), १७.३२९(१), १८.५३९, १८.११४५; अद्वैतातीत १८.११९९; अद्वैतत्वे १८.१४००; अद्वैतदिवसे ६.१०५, ६.३९९, -प्रभा १५.२३९, -बोध १८.१५५५; द्वैताद्वैतनिकुंभ, द्वैत व अद्वैत मतें हींच जणूं गंडस्थळें, १.१७, निकुंभ शब्दाच्या या अर्थास आधार सांपडला नाही. परिभाषाकोश—‘१७ कुंभ गंडस्थळ,’ निकुंभ शब्द नाही.

ध

धगधगणें—भडभड पेटणें, रसरसणें. धगधगीत शूल १८.७०८. धगी, ताप, क्रोधाग्निची धगी १६.३९२.

धट—‘(१) मोठा ताजवा. (२) निश्चय’, हंस कोश व ज्ञानदेवी कोश. अनुभवाचेनि धटे, निश्चयानें, ६.५३; जोडे एवडेनि धटें १८.१६६२, येथें ही निश्चयानें हा अर्थ लागतो, तराजू अर्थ लागत नाही, ज्ञानदेवी व कुंटे ‘येवढें निधटें’ १८.१६८४, निश्चयानें या अर्थी.

धड—नीट, अव्यंग, उपयोगी पडणारें, निश्चित. एयां भैदिक ही एक धड नाही। ४.१५३. मागां मोडून केलें। पुढें धड ॥ १३.२३१. धडा बोला १८.५९२; धड...न्यून १५.५६२; धड गोमटी १८.१४७३, धड भाखड. दूध देणारी कीं न देणारी, १६.१४१, दोन्ही संदर्भ गाईस उद्देशून; धडसा—आंतु धडसा, मनानें तरी धड, वैगुण्य-रहित, १०.३०४.

धडा—अभ्यासाचा पाठ, कित्ता. काड धडेयावरि सारस्वतें। पढों सिक्किजे ॥ ९.८. धडेयांचेयां आखरा तालिं, कित्यावरील अक्षरांखालीं, १७.४२.

धडाडणें—धडकून पेटणें. धडाडिते लोहरासिं। उडी न घलवे जैसी। १३.५१४. आगि धडाडितु होण १८.६७३; उजालु धडाडितु अतिदासु असे ११.२९८.

धडी—किनारा, कांठ, सीमा. देशधडी केला ११.३६५, -जाला १४.२४५. धडांता, उत्तम वस्त्र नेसलेला, जेयाचा महिमा पांगुरीनि जाला। धडौता वेदु ॥ ११.७१.

धढणें—कमी होणें, रिता होणें. सिंधु एकें आंगें धडे। १५.११८. उन्हाळ्यात समुद्र आटतो, पुनः तो पावसाळ्यांत भरतो, ज्ञानदेवी—‘काढे’ १५.११९.

धणि-णी—इच्छा, हौस, तृप्ति. धणि—आजि

आतिची धणि कां न करूं । ३.२१. १३.६३८,
१३.११४२. भूकैलेयां साधनाची धणि
४.१५९. धणी—बोलाचिया धणी धाडजे
८.५४; आधधणी, अपुरी तृप्ति होऊन,
१६.३०.

धन—पैसा, संपत्ति, मालमत्ता. तैसें जग वि आपुलें
धन । नामसाज्ञानां ॥ १८.५६०. १६.८६,
१८.६१३. गुपित धन १८.१३१७, गोप्य—
१५.५४४; चोराधरिचें—, कधीं परत मिळत
नाहीं, या अर्थी, १८.५७४; चोरियेचां घ(ध)-
नीं १७.२९४, —चें धन १६.३०३, पाता-
लिचें—१५.३४, विश्वाचेयां धनें १६.३४९;
धना दोसें १३.८०६; धनाची गांठि सुटे, धन
मिळतें, १८.७९६; धनाचिया मदिरा माजौनि
१६.३७९; धनत्याग १८.१०८, धनमानीं
आश, धन व मानाची हौस, १७.२४६;
देहाधनाचिया आवडी १८.७५१; गोधनें
९.३८८, १८.८७८; पातालधनें ६.४५६,
भोगधन ८.२६६, समाधि—११.१७४,
१८.१७४२; स्त्रिया धनें विद्या स्तुति
बहूमानें १६.२२५; धनत्व १७.९४, धनवंत
१०.२०५; निर्द्धन १०.२८६, १६.३६; धन्य,
कृतकृत्य, धन्यु नामीं १६.३४६.

धनुख-ष-ष्य-धनुस्—धनुष्य. धनुख—इंद्रधनु-
खाचिये आडणी माझि, इंद्रधनुष्याच्या मर्यादेंत
(जसा मेघ आवरला जातो), ११.५९३; धनुष,
१.१६८, २.२२१, —पाणी ४.७९, —बाण
२.१८; धनुष्य(ष) बाण १.२७१; धनुस्—
धनुर्धर १.१६६, २.१२२; धनुर्द्धर १.२७०,
१०.१९६; धनुर्वेद २.३७; धनुर्वेद व्यंबक
(एकत्र ध्यावे), धनुर्विद्येंत शंकरासारखा
असणारा १०.१९७.

धरणें—घेणें, पकडणें, आवरणें, आधार देणें,
आधार होणें; या क्रियापदाचे संदर्भानुरूप
अनेक उपयोग ग्रंथांत केले आहेत त्यांपैकीं
कांहीं दिले आहेत. जिसें उलंडलें कालकूट । धरी
कवण ॥ १.८९. अंतरिक्ष तारागणें । धरी कोण ॥
१३.५५. रितुत्रय आकाशें । धरुनियां जैसें ॥
१४.२८९. आणि भूतें हिं चराचरें । हे धरीतसे
अपारें । तें मीं वि धरिं धरें । रिगौनियां ॥

१५.३७० (१, २, ३). आवरे काड सविता । विधे
धरिला ॥ १८.४११. १.१०, १.४६ (घ),
१.१७३, १.२२१, १.२३३, २.२१, २.२७,
२.४७, २.१३७, २.२१८, २.२२६, २.३११,
३.६९, ५.१२२, ६.७७, ६.१९०, ६.१९७,
६.२१४, ६.२१७, ६.२३६, ६.२४८,
६.२५१, ६.४६१, ७.३१, ७.१४०, ८.११३,
९.१२३, ९.४३८, १०.२५३, १०.२६६,
११.५५, ११.२८४, ११.३१३, ११.४६७,
११.६४४, १२.२२७, १२.२५१, १२.३३१,
१२.६६५, १२.७२०, १२.९०२, १२.९०४
(२), १४.२८९, १५.२११, १५.२१८,
१६.३८, १६.५८, १६.२६५, १७.५३,
१७.८२, १७.११०, १७.२७२, १८.१९,
१८.५४, १८.४७७, १८.६८३, १८.७५३,
१८.१२३१, १८.१३२६, १८.१५८९.
अंतष्करण धरी, आवरून धरतो, १२.१५२;
अनुरागु धरिति ११.४९९; अभिप्रायाचा गर्भु
धरी ६.३१२; आगलि-ली-क धरणें,
आगल पहा; आंगिं जेणें भावे(वें) धरिजे
१३.३४२; आठौ मनीं न धरावा ३.२१३;
आभारु धरी ११.७९; आयुष्य न धरी,
पुरणार नाही, ८.१५३; आवांका धरुनि,
उमेद वाळगून, १७.१८६; आश धरिजैलं
३.२१०; आश्रयो धरणें, आश्राइणें पहा;
आस्था ही न धरी ४.१९४; इंद्रियें धरिति,
ताब्यांत ठेवतात, २.३०४, —धरिलीं १२.४६;
उन्नती धरी १७.५७, १७.२६८, १८.१५२६;
उन्मेषाचा उवाळ धरुनु, बुद्धीचा उठावा,
विस्तार करून, ३.२७१; उवाळ धरूं १७.१०,
उवाइणें पहा; एकी स्थानीं धरिजे, एकत्र घेतले,
१३.१५४; उवाळा जीविं धरुनि १६.३२२;
ओभाणें न धरिती, पुराचा वेग थांबत नाही,
७.७९; कांटाला धरी, कांटाला करतो,
१३.५३९; कास धरणें, कास पहा; कोंपटी
धरुनि, जिवाच्या झोंपडीला वळगून, संसारांत
गुंतून राहतो, १३.७८४; कोळ धरूं, कोळ
(१) पहा; गाजाबज्य धरावें, आवरावी,
४.३०; गुरुआज्ञा धरलें, बंधन झाली,
१३.३७७; घडी धरुनि, ह्या काळापर्यंत,

११.५७५; चाड धरणें, चाड पहा; चित्ति धरणें, चित्त पहा; जग चि धरिजे, जगाला आधार झाला आहे, ७.२१; जलिची प्रतिमा धरिली, चंद्र न मिळतां प्रतिबिंबच मिळालें, श्रम व्यर्थ गेले या अर्थी, ९.१४९; जीवसरें धरिली, जिवाशीं धरून तिचा विस्तार केला, १३.३२९; जीवें सोये धरिली, आश्रय घेतला, १२.२२; टांक कंठिं धरूं १२.२१९; धाकु धरिजे १६.२६५; धुरं धरी, नेतृत्व घेतो, १५.१७१; धृती धरिजति १८.७४०, - धरिले असति १८.७५८; ध्वनि मानसीं धरिसी ७.१७; पाटु धरी, भाताच्या शेतांत अडवून धरला तर, १८.३६६; पाटु जे धरी १३.८५, - धरूं ९.२०१, योग्यता ठरवणें या अर्थी; पान्हा धरे काड, पान्हा थांबेल काय, ११.४०; पाल्हाळु धरी, द्रवतो, ११.२४४; फलआशे न धरूं १८.२३४, आश-शा पहा; प्रेम धरी १३.७०७, - धरिलें १०.११६, - धरीं ९.५१२, - धरुनि ११.६२०; बाहुटी धरुनियां १३.१२३; मनाची डाल धरी, मनाची डाहाली वाढते, १५.९५, मन धरुनु १५.३२८; मनामाझि न धरावे २.२२६; मनिं धरावें १२.१२९; मनीं केवि धरिजे १.२१६, - कैसेनि धरावें ९.४८१, - धरितां १८.१५८३, - धरिति २.२५०, ९.३३८, १७.५८, - धरिलें १.१७८; मनी (नीं) धरी १३.७७१; मनीं धरुनि, ८.४५, १७.२८४; महादम न धरति, हत्ती तोल संभाळून उभे राहूं शकत नव्हते, १.१३४; मशकु धरुनि, गणतींत घेऊन, ९.२२०; माजु धरिं १३.६४५; मृत्युतें धरूं, मरण अडवून धरूं, ११.४५५; मोहर धरूं १३.३१४, - धरुनि, तुझ्याकडे पाहून, ११.३२३; लेख धरी, गणती ठेवते, ७.२५; वातातापु धरे, निवारण होईल, ५.११३; वासिपु न धरिं, भय वाटत नाही, ११.३८२; वोसरा धरी १५.१६२; वेगु धरुनि, आवरून, १३.९५१; व्यक्ती धरी, स्पष्ट दिसतो, १७.१५६; सरिपाडु धरूं ११.५४१; साडल धरी, पांढरी होते, १३.७५६; सामघेनिआ ए धरावें, समान

राहील असें रचावें, ६.१८५; सूर्यातें धरिलें, अडवून धरलें, १०.३६; सोये न धरावी, संबंध ठेवूं नये, १३.१९३, १६.४३२; स्वप्नीं हिं न धरूं, स्वप्नांतही येणार नाही, २.३५; हात-ती-तें धरणें, हात पहा; धरी मेकली ३.५९; धरी मेलीसि करणें, धरसोड करणें, १३.३६३; धरिजे... अव्हेरिजे, ध्यावें, टाकावें, १२.१४४; धर, शब्दास जोडून किंवा निराळा-वाहणारा, नेणारा, धारण करणारा या अर्थी. चवरधर १३.४१७, जल-१.१४९, १.१६६, १३.१५३, १४.३८६, दुर्धर १.९१, - धर १.१९९, धनुधर-धर, धनुख पहा; धाराधरकालें, वर्षा-ऋतून, १४.२०९; धाराधरधारीं १३.१०४८; पवनाचा धरु ६.२८९; वाहाणधर १३.११२७, विद्याधर, विद्या पहा, शस्त्र-१०.२३१; सधर, आश्रय मिळालेला, १.७५, १२.१७४; धार-सूत्रधार ९.३०; धारी-देहधारी १८.४३४; न धरत ११.६७८, नधरत १.२७१; न धरे-नधरे १.२६७, ९.५२१, १८.५२७; धरणें-फीटे संसारावें धरणें। १८.९२७, १३.९०३, १८.१५; धरणें बैसे १८.२९८, - बैसै(से) १८.१०२; सूत्र धरणें १३.९६४; देहधरणें ९.४०८, १२.२२३; धरिता, आधार असणारा, भूतांतें धरिता ९.८२; पक्षु धरीतेयां १०.२७३; धारणें, योगधारणें १८.१०१२. धरवणें-भिड न धरवे ११.८०. धरा, पृथ्वी, १३.३४७.

धर्म-आंगचे गुण, एक पुरुषार्थ, परंपरागत कर्तव्य, दान, ईश्वरप्राप्तीचें साधन, धर्मशास्त्र, यम, युधिष्ठिर, तैसा नाशीति धर्मु निफनला । हेतुकपणें ॥ २.२५२. दया तेथ धर्मु । धर्मु तेथ सुखागमु । १८.१६१५. ७.४५, ७.४६, ७.४८, ९.५९, ११.७२, १४.२८३, १६.२२०, १६.२२१ (२), १८.५१०, १८.१७६१. धर्मासि आगरु २.३७३; धर्माचेनि कैवारें १०.२३२; धर्मि थोरु, दानधर्मांत, १३.२११; धर्माचें निजधाम ९.४८, - निधान २.१९१; धर्माचा पसारा १६.२२१(१); धर्माचेनि बलाथें, धर्माचरणाच्या जोरावर, १६.४६१; धर्माचा मला १८.७९९; धर्माचां माहेरीं ६.४४२;

धर्माचें माद्येर १.३१; धर्माचिया वाहाणी,
धार्मिक क्रम, मार्ग, १३.२३४; धर्माचा बोलावा
११.३०४; धर्मातें अनुष्ठिति २.२४९, —
अभिभवी, घेरतो, ४.४९(१); धर्मु उन्नती
धरी १८.१५२६, — जाणतेन तैसा प्रकटावा
३.१५५, — जिणु ६.१०३, — धाडिति २.२५४;
धर्माचे पाये उपडी १३.६९३; धर्मा ना
व्यभिचरे, धर्मापासून चळत नाही, २.६३;
धर्माचें जर्गी नांदे ४.५४; धर्मु राणिवा करी,
धर्माचें वर्चस्व असतें, ९.१८८; धर्मु राहाट
३.१४९; तेया नांव धर्मु ठेविति, कुलक्रमागत
कर्तव्य, ३.१५७. धर्मार्थ—धर्मार्थकामाचें तारुं
१८.७४३; धर्मादिक १६.४३०, १८.१३८२;
धर्मालय, कुरुक्षेत्र हें धर्मक्षेत्र आहे यास
उद्देशून, १.८६; धर्मकीर्तन, धर्माचें व्याख्यान,
निरूपण, १८.१७७१; धर्मकीर्तिढवल, ज्याची
धर्मासंबंधीची कीर्ति उज्वल आहे असा,
१२.२४०; धर्मजात, जात पहा; धर्मडाहाल-
बाहालि, धर्मशाखांच्या दाटीत, १५.१९१;
धर्मदिवी १६.६४, — घेनुं(नु) धर्मार्थ सोडलेली
गाय, १६.३२७, — निधान ११.९, — पत्नी
१८.९३६, — प्रतिष्ठा, स्थापना, १.१३,
— मोक्ष, धर्म व मोक्ष, १५.१९२, — रूप
१४.४०२, — विखीं, दानाच्या बाबतीत,
१३.२०९; अचापल्यधर्मे १६.१८४, ज्ञानदेवी
— ‘अचापल्य वर्मे’ १६.१८५; आदिधर्मु,
कुलक्रमागत धर्म, १.२४७, ज्ञानदेवी—
‘आद्यधर्मु’ १.२४८; आश्रमधर्म ९.३०४,
कुल— १२.११६, क्षात्र—, क्षत्रियांचें कर्तव्य,
१.९६, गुरुसंप्रदाय— १३.४४३, जाति—, जात
व कूल यांचीं कर्तव्ये, १.२४९; जीवधर्महीन
१३.१०६१, त्रयीधर्म, ऋक्, यजुस्, साम या
तीन वेदांत सांगितलेला, ९.३३०, देहधर्म-
समस्ती १४.१४५; निजधर्म २.१८६, ३.८२,
पर— ३.२२८, १८.९३०; पाटाचा धर्म,
महत्त्वाचा धर्म, १८.९०४; प्रकृतिधर्म ३.१७५,
१५.३१९, प्रतीति— ७.११३, बीज—, बीजाचे
गुण, १५.३८६, मनुष्य—, काम, क्रोधलोभादि
सामान्यतः माणसांचे गुण, ९.१६८;
मनोधर्म २.४१, २.२७२, ४.८६,

६.२११, ६.४०४, ६.४७८, ८.९२, ८.१९१;
९.१५४, ९.१९४, ९.४६५, १०.१२८,
१२.२९, १३.३९४, १३.४९७, १३.७१२,
१३.९४३, १७.३३, १७.१७०, १८.६५४;
मोक्षधर्म १८.१५१४, म्लेंछ— १८.५४७,
वंशज— १.२४४ (१), शरीरिचे धर्म ६.२४३;
स(सं)बंधधर्म ११.५३०; सत्व— १४.३४१,
सर्व— १६.१०७, स्थूल— १३.९६; स्वधर्म,
पहा; धर्मासि नीतीसीं ४.५२; होम धर्म,
श्रौतादि कर्मे, १६.४०१; धर्मज्ञता १०.२७३;
धर्म्य, धर्मास अनुसरून, ९.५४, विधीस
उपयोगी १७.३५७; अमृताधारधर्म्य
१२.२२८; धर्म १०.२३४. अधर्म—जेव्हा
धर्मातें अभिभवी। अधर्मु हा ॥ ४.४९(२),
१.२४४(२), ४.५१; धर्म अधर्मु होये
१६.२२१(३); धर्माधर्म १६.३०४,
१८.१३८०, १८.१४००, —रूपे १८.७१७;
धर्म—विशेष नाम. (१) यम धर्म. कर्मसाक्षि
धर्मु १०.२२६. (२) युधिष्ठिर. धर्मा अर्जुन,
१६.४६२.

धवड—मोठा दगड, घिसाडी, येथें अरिष्ट या
अर्थी. व्यामोहादिक धवड ३.२३७, ज्ञानदेवी—
‘वड’ ३.२४२.

धवडणें—दवडणें, मालवणें. असता दीपु धवडिजे।
१.२४६.

धवलणें—उज्वल करणें. चंद्रु चंद्रिका धवलिला
१८.८५०; विश्व धवलें ९.२०२.

धवलार—चुनेगची घर, वाडा. चिंतामणिचां
धवलारीं ८.६, धृतिचां— ६.३७६; त्रिमालिकें
धवलारें ५.११३, लोकाचीं— ३.२१८.
ढवलार पहा.

धसाल—अविचारी, आडदांड, धरबंध नसलेला.
१०.२९६, ११.५९९. तमिं धसाल गुणसंबंधु
१८.७४८; प्रेमभावें धसाल गेलों, धरबंध
सोडला, ११.१६१.

धा—शब्दास जोडून, त्या त्या तऱ्हेनें, बाजूनें,
प्रकारचें. अनेकधा ११.११९, १४.२८७,
अष्ट— ७.१६, ७.१७, १५.४५१, चतुर—
१३.९४४, भेदु वर्णा चतुर्धा १८.८२७,
चतुर्धा १८.६२६; त्रिधा—कां तीन्ही काल

होतां । त्रिधा न्हवे चि सविता । १३.६००, १७.१६८, १७.३२६, १८.६८६, १८.६९०, १८.८०७, त्रिधा चेष्टे १७.१२१; दशधा—एक चि वायुतत्त्व दशधा जालें, शरीरांत वायु-तत्त्व पांच प्राण व पांच उपप्राण याप्रमाणें दहा प्रकारचें झालें, १३.१०६; द्विधा, दोन प्रकारचा, १५.५२१, पंचधा—पंचधा आंगिं लागली, पंचेंद्रियांना पांच प्रकारें डसली, १३.१०६४; शतधा—दुर्वादीं शतधा निस्तेजिलासि, शिशु-पालाकडून शंभर प्रकारें वाईट शब्दांनीं पाणउतारा (करून घेतलास) झाला, ११.१०१; सहस्रधा—सहस्रधा कवलिजति, अनेक प्रकारें घेरले जातात, २.३०४; तत्त्वधा, खरोखरच, घोरतु होता तत्त्वधा १४.३०१, तत्त्वतः चें हें रूप संभवतें, ज्ञानदेवी—‘घोरत होता वदवदां’ मोठमोठ्यानें घोरत होता, १४.३०३. धाक—वचक, दसारा. कायि रावि चांदिणें । धाकु धरिजे ॥ १६.२६५, चांदण्यानें रात्रीचें भय धरावें काय ? २.२१५, १२.८८.

धाकड—आडदांड, धीट, शूर. १.१३१.

धाकुटा-टी-टें—लहान, कमी, अपुरें, नम्र. जें जगा धाकुटेयां होइजे । तें जवलीक माझी ॥ ९.३७४. जेयाचें आयुष्य धाकुटें होए । ९.५०५. तीं वाढीनियां धाकुटें । स्वर्ग केलें ॥ ११.३४८. २.२३८, ३.२४२, ११.२८६, १५.१४८, १६.२५२. यशा धाकुटें, यशाला अपुरें पडणारें, ६.१०९; धाकुटा वडील १८.१६५७; वाड धाकुटें ९.२२१; धाकुटेपण, नम्रता, ११.६४४; धाकुल—वडिल धाकुले १.१८३.

धांगड—जाडजूड, अंगवस्त्रास उद्देशून. परि धर्म-पत्नी कां धांगडि । १८.९३६.

धाटी—फांस, पाश. संयमाची धाटी सूनु, संयमाचा पाश घालून, १२.४७.

धाडणें—पाठवणें, घालवणें, टाकणें. जें असतें पौरुष धाडिलें । १.१८९. पूर्वजांचें जोडिलें । आपण चि होये धाडिलें । २.१९७. ११.९९, ११.१५८, ११.५३३, १३.३७९, १४.१४८, १८.१०६९, १८.१२२५, १८.१४८३. धर्मु धाडिति, टाकतात, २.२५४; वाण धाडिजे, वायन पाठवावें, १७.२८५; वेळ धाडी, वेळ

घालवतो, १८.१२७४; शिष्टाइये धाडिलासि ११.५३५; धाडणें—खांडियांचे घाये बुकिं । धाडणें जैसें ॥ १८.२२९, जसें तरवारीचे वार बुक्कयांवरच निस्तरावे, ज्ञानदेवी—‘दांडेयांचे घाय’ १८.२३१; न धडी १४.३०८, न धडीं १३.४३५; धाडा, परचक्र, अमरावतिये धाडा आला ११.३८२; धाडि—धाड, हल्ला, प्रपंचाची धाडि, १३.९८७; धाडें—बाह्येंद्रियांचें, धाडें पीटुनि, हल्ला घालवून, १८.८३२, ज्ञानदेवी—‘धेंडें पीटुनि’ १८.८३५. **धाणें**—तृत होणें. ऐसीं दोन्ही भूते(तें) खाये । तेव्हलि संपूर्ण धाये । ६.२४०. देखां बोलाविया धणी धाइजे । ८.५४. मूकत्वा आधि धाये । सुभाषिति ॥ १३.५७७. आणि प्रिया आलेयां धावें । १८.५८८. ४.१५१, ९.१८९, ९.३५७, १२.१७१, १८.७७, १८.१४९, १८.१३२५. अवधान धाए ९.१२; पोटीचें धालें, पोटांतील गर्भही तृत होतो, १३.८४४; महासुखाचेनि भरे(रें) धाउनि १०.१०९; धालेया, तृत झालेल्याला, १८.१४८३; न धाइजे १८.५९६ न धाए १७.१६०; न धांति ३.२३०; धालेपणें ६.९, १८.६६७; धांति, तृति, धांति आणि १३.२१४.

धाता-त्रा—ब्रह्मदेव. धाता—धाता नेणें(णे) १.१०८,—ही पायां पडतां, ब्रह्मदेवही शरण आला तरी, १६.१२८. धात्रा—निर्माता. श्रुष्टी धात्रा १२.९; धात्रेया ११.१४६, ११.३९५, १७.३३८, १८.१७६६; धात्रेया ही शरण गेलेयां १६.२५३; धात्री, रक्षण करणारी, कृपेची धात्री १२.१४८, ज्ञानाची—१३.५९८; ब्रह्मकटाहधात्री १०.१३६.

धातु—सोनें, रुपें, तांबें, लोखंड इ. खनिज पदार्थ, शरीरांतील रक्तमांसादि सात धातु. आइकें पार्थिव धातु आघवी । आरोगितां काहीं नुरवी । ६.२३९. तेवि घेपे जैसा आहार । धातू(तू) तैसा चि होये आकार । धातू ऐसा अंतर । भावो पोखे ॥ १७.११५. धातुची गंधिकालिमा १८.२०७; अपारां धातूची होली करुनु १२.५०; धातुचे समुद्र उलंडी ६.२१८; धातुगत १३.८१; धातुराशी १७.३६१; धातु-

वसें १७.११६; धातुवादी—धातुवादिया हीं न सांपडे ६.३४; धातुसाम्य ६.३५१; देह-धातुची त्रिकुटी, कफ, वात व पित्त यांचा शरीरांतील मेळावा, १३.१०६३; त्रैधातुक, सप्तधातु, सं. वा. श. पहा.

धांधा—व्यवहार, घडामोड. १५.३१४, १७.४१९, १८.१२८१. विश्वस्वप्नाचा धांधा १८.४००.

धानी—शहर. १४.१५३. राजधानी १८.२७७; राजधानीभवन ९.३१७; संसारराजधानि १५.४३९.

धाप—जोराचा दम, उडी, येथें हांव. जिराली मनार्ची(ची)धाप । १७.२३०.

धाम—स्थान, ठिकाण, घर. तरि अनादि परब्रह्म । जें जगदादिकंदाचें धाम । १७.३२६. १४.४०३. निर्देचें कालें धाम १८.६०८, सत्वशुद्धिचें — १८.१५७; देवताधाम १६.९४, नानाभूतैक— ११.५५६, निज —, निज पहा, परमधाम— १.३०; परममंगल धाम १.४९, परममंगल-धाम ३.२८; महाधाम ११.५१२; सकल-दुःखधामे(में) १८.१२६४.

धाया—आई. परावें बाल धाया । पाहिजे जैसें ॥ १८.१७०. धायेपण, संगोपन, ३.२३८.

धार—द्रव पदार्थ वरून पडत असतांना दिसणारा आकार. अमृताची धार १३.३६६; पीयूषधार १३.३८०; धारा—गगनभरि धारा । परि पाणी एक वीरा । १३.१०५८, ६.८७, ११.६७६; पर्जन्याचिया धारां १०.२७६, पर्जन्याचिया धारा १३.५७, पर्जन्य-धारीं ९.१२५; धारा लागलिया १४.३८६, —सूटति १३.२७५; धाराधरकालें १४.२०९, —धारीं १३.१०४८. धारें, कमी प्रतीचें, तिहिं माझि तम । सवियां धारें ॥ १४.१३८, धारवणी, सांठवलेलें पाणी, धारवणी वेचें सरे । १८.९६०, धारसा, प्रवाह, घालित षट्कर्माचा धारसां । कर्मनिष्ठ ॥ ६.४७२, सं.वा.श. पहा; मनोरथांचा धारसां वाहवणें १३.६८६; तमाचे धारसे काढ ७.७७; वारेयाचा धारसां पडिला ९.४५.

धारण—(१) कल्पनेची पकड, बंधन. जीविची ऐसी धारण । ६.३३६. इंद्रिये नियमाचा धारणीं

देखे । ६.३७५. (२) आधारस्तंभ. रात्रि तैस पाहलें । हें धारणा जेवि एक जालें । १४.३५२, रात्र तशीच पाहाट (दिवस) जशी घराच्या आधारस्तंभावर कांहींच परिणाम करूं शकत नाहींत. देहियासि धारण, रजोगुण, १४.१७२; आरें धारणु गीलिला, अशक्य कोटीतील वावत, १३.७२३.

धारणा—योगांतील सहावी स्थिति. सं. वा. श. अष्टांग पहा. धारणेचें पैयारें ६.५८; धारणाचारू दाटिले, धारणेचे घोडे पिशळून मदतीस आणले, ९.२१५.

धावणें-धांवणें—वेगानें चालणें, घाईनें जाणें, पळणें. धा व धां यांत फारसा भगवंद दिमून येत नाही. धावणें—काकुलती धावां गा धावां ह्मणे । ८.१२६ (१). ६.३०५, १८.४६०. सत्कर्में संभ्रमें धाविनलीं ११.६०९; न धवे १३.४८७ (२); धावणें १८.८८०, तेयाचि ग्लानीं — ८.१२६ (२), ज्ञानदेवी — 'तयाचिये' ८.१२८, वार्ते वरिल — १८.६४, वारेयाचें — १६.२८६, वारेया सवें — ११.५८२, लाणी पासिं — १८.४७२; धाव(ना) —धावा—धावें, प्रवाह, झोट, ९.४५८; रानाकडे धाव १३.५१८; धावा केला १८.१७६८, करणें धावे घेंति, इंद्रियें धांवतात, १४.२४९. धांवणें—पें जला वरिल तरंगु । जन्हीं धांविनला सवेगु । तन्हीं नाहिं भूमिभागु । क्रमिला जैसा ॥ १८.११६३. ६.१९, ७.१२७, ११.४१, ११.४१६, १२.८९, १३.३७५, १३.७६२, १३.१०७५, १४.१६६, १५.२१०, १५.२२९, १५.४२७, १५.४६०, १६.२२, १६.१८८, १६.३३४ (व), १८.२६६, १८.४६५, १८.७१६, १८.९३३, १८.१०४७, १८.१४५८. धावों आवडे १६.१८६; धांव(व)तां पाऊ थिरावे १८.१०७४; धांव(व)तां पायें ९.३०१; धांवतेया अत्रा सवें १३.४८७(१) —कर्माची लाणी, चालू कर्माचा शेवट, ४.१५९; धांव तेया (धांवतेया) ज्ञानासि जेथ ठी १८.४७३; धांवतेया पायला, धांवण्यांत चपळ अशा माणसास, १३.७४६; आसि गगनें धांवे

१६.२२४: आडवाटीं धांविजैल १३.२३९;
उघडां आंगीं धांवतु, घरदार टाकून त्वरेनें
जातो, १३.१६५; कर्माचेयां मागिं धांवता(तां)
१५.३९५; जीभा धांवति १५.२४६; पाणी
खोलां धांवे १८.४७८; बुडतेया नइ चि
धांविनली, नदींत बुडणाराला नदीच धांवून
रक्षणास यावी (मदतीस येत नसते या अर्थी),
१८.१६०; बेलेंसिं लिंगा धांवे १३.८१९;
सरु धांवे १८.४२३; सैघ धांवति १७.१०२;
सैरा धांवतु १३.८२१, - धांविजे १५.३२१,
- धांवे २.९३ (वे), २.३२६; धांव, आनौती -
१२.७९, इंद्रियमार्गिं - (व) १७.२३३,
ज्ञानासि - १३.११८, बुद्धिची - (व)
१८.६८८, मनाची - ३.२६४, मार्गाची -
६.५९, वारेयाची - १३.३५९; धांव घे
१८.४८१, - घेतलें ७.१६९; धांव(व) घेतली
६.१५५; धांव घेंति १५.१००, - (व) पुरे,
संपते, १८.४६७. धावा—धावा करि
१८.१७३८, - केला १८.२८६; धांवांधांविं
करितसे ११.३६८, ज्ञानदेवी - 'धांवाधांवी'
११.३७३.

धिकरणें—तुच्छ मानणें, तिरस्कार करणें. जगातें
धिकरिति. १६.३२६. जियालें धिकरुं लागे
१८.६५७; धिगि—गी, ९.१७४, १८.१३९३.

धिउ—उद्धट. बाहिरि धिटे, बाहेर ढालगजपणें
वागणान्या स्त्रियेला, १३.५०४; धीटींव,
धीटपणा, ९.२३.

धिवसा—उत्कट इच्छा, हांव, धैर्य. १.६७,
३.७, ७.१०(१), ९.२३, १३.२२३,
१३.४३६, १३.११२६. धिवसा पेरावेआ
६.४८८, - बांधौनियां १२.७४, - मांडला
१०.३०५; अकारणीं धिवसा १४.१९१;
धिवसेकर, इच्छा करणारा, ७.१०(२).

धीर—धैर्य, मनाची सहनशीलता व चिकाटी.
२.८, ११.३७५, १५.१८९, १८.७३४.
धीर...तीजा गुणु, अत्रियांच्या गुणांपैकीं,
१८.८५७; सात्विकें धीरें १८.१०१२; धीरा-
पासौनि १३.६८३; धीरु करुनि २.१७, -
धरीं २.२१, - होउनि १६.१९१; असता
धीरु गेला १.१९१; कैसेनि धीरु स्वीकरी

२.८५. धीर, धैर्यवान, १३.४९७; धीरोत्तम
१७.३३३; धीरता १८.७६२; सधिर २.३.

धुणें—पाण्यानें स्वच्छ करणें. त्वचा धूनि जडी।
पांजरेंसीं ॥ ६.२३३. या लागि बाह्यविभाग।
कर्मे धूतला चांगु। १३.४७२. धूनियां मलकटा।
बुद्धिचा तेणें ॥ १८.१००५. कर्मे धूनि
९.३९७; गुरुवाक्यें मन धूतलें ५.३४; पाणियें
मीठ धूं(धू)तां १८.५२९; पाये धुआवेयाचेया
दैवां पात्र ९.३७३; समरससमुद्रीं धूतली
८.६३. धुवट, धुण्यासाठीं, शुद्ध करण्यासाठीं
पाणी, अनन्योदकधुवट १५.३; धोवट—धोवटें
प्रायश्चित्तें, शुद्ध करणारीं, १८.१०११; जन्मवेलि
धोवट, जन्मपरंपरा शुद्ध होते, १८.१५२४.

धुधुवांतणें—फूत्कार टाकणें. कालियाण पहा.

धुमाड—धुमाकूळ, गडबड. कार्याचा धुमाड
१४.२२५, विषयेंद्रियांचा - १५.३३१.

धुमाल—वावटळ, गोंधळ. तैसा उपद्रवधुमालें। न
लोटे जो ॥ १३.४९०.

धुर-धूर—अग्रभाग, नेतृत्व. धुर—आणि हिंसा-
विषय पुढारिं। कुकर्मसंगें धुरें धरी। १५.१७१.
इंद्रियाचां धुरीं वाहातां १८.५०२. धूर—धूरे
बैसला लक्ष्मीकांतु। आपणपें तलीं ॥ ११.६५१.
आराध्य तें धूर करी। १३.३८५, अग्रभागीं
स्थापना करतो. तरि ब्राह्मण करुनि धूरे। १६.९३.
८.१५२, १२.१३३. धूरेच्या आसनां १७.२४२;
धूरेचा बैसणां १६.६७; सकलां तीर्थांचिये
धूरे, सर्व तीर्थांच्या अग्रभागीं, १७.२०६;
धूरे करुनि ५.६१; धूरे मुख जालें १६.३२१.
धौरेय, अग्रगण्य, धनुर्द्धरा धौरेया ९.९६.

धूं—धूर. वायुचेनि अनुवायें। धूं दिगंत वेन्हीं जाये।
१३.६८५. धूवावि वेलि वृथा। आकाशीं जैसी ॥
१८.५७१. १७.३०९, १८.७७७. आगि दड-
पिलेयां धूवें ज्हाइजे काइ १८.९५७; आगी
धूवां एकावधी, आग व धूर यांचें जसें साहचर्य
असतें, १८.६८२.

धूप—ऊद. १६.१०६. धूप जाली १३.३८८;
अहंधूप १५.७.

धूम—धूर, वाफ. सांघें अग्नीतव धूम होये। तिष्ठ
धूमीं काये अग्नि आहे। ७.५८. अग्निचें अग्निपण
जाये। मग तो धूमिचा आववा होये। ८.२२६.

४.१३२. धूमाचे उभड १६.२९२, - घांस
१७.२५६, - ची रेखा १६.१९२; आकाश धूमें
न मैले १३.१०.२७; धूमाकुलाचीं कोंडणीं
८.२२९; धूमेंविण हुताशनु, कधीं नसतो,
३.२५६; धूमरजाची पिंजरी ९.१२४; आशा-
धूमें ४.१२७; तोय तेज धूसु, वाफ, १८.३०६.
निर्द्धूम ८.५०. धूम्र - धूम्ररजाचें गगन ८.१४८.

धूलि—धूळ. १३.६६४.

धृति ती—धैर्य, स्थैर्य. धृति—सुखें धृतिचां
धवलारीं। बुद्धि नांदे ॥ ६.३७६. जैसें चित्तशोभाचां
अवसरीं। उचलूनि धैर्या चांगावें करी। धृति ह्मणिए
अवधारीं। तेयातें गा ॥ १६.१९६. ७.१६३,
१०.२५६, १३.७५, १८.६९१, १८.७४१,
१८.७४४, १८.७४५. धृतिची विवंचना
१३.१४२ ते १३.१४८ पहा; धृतिरोखें
१८.१००९; बुद्धिधृति १८.६९३; अधृति
२.३५९. धृती १४.१९७, १८.७४०,
१८.७५८, १८.७५९, १८.७६०; त्रिविधा
धृती १८.७२८, (१) सात्विक धृति १८.७३०
ते १८.७४१, (२) राजस—१८.७४३ ते
१८.७४५, (३) तामस—१८.७४६ ते
१८.७६० पहा.

धैर्य—धीरता, संकटकाळीं अढळपणा, निश्चय.
वरिपडिलेयां आकाश। बुद्धिचे डोले मानस।
झांकी ना तें साहस। धैर्य जेथ ॥ १८.८५८.
४.१३०, ६.३७७, ११.३६७, १३.१४८,
१६.१९६, १८.७६१. धैर्याचीं आविसें
७.७५; धैर्याचे कडे १२.४९; धैर्याची गिवसणी
११.३६६; धैर्याच्या चांगाचांगी १८.६३५;
धैर्या ठाऊ, स्थान, १०.२७१; धैर्या(र्या)ची
थोरी ६.२६१; धैर्याचा सान्हाऊ ६.१६५;
धैर्यदुर्ग ३.२४८, -बलें १८.७४३, -बाहूंचा
भरवसा ६.४७२, -मंडपाचे खांभ ९.१९०,
-राजें १८.७३८, -शंभु, धैर्यरूपी शंकर,
१८.७८६.

धोंदा-धा—जोराचा वर्षाव, पाण्याचा लोट.

धोंदा—कैवल्याचा धोंदा ११.५९४. धोंधा—

विश्वरूपदर्शनांचा धोंधा ११.११९.

घोपटणें—काठीनें बडवणें. दोषवैरी जे घोपटिले।
१८.१०४४.

धोरण—मार्ग, दिशा, संधान. अनुभवाचां पाउलीं
धोरणु पडिला ६.१५४.

ध्याणें—चित्तन करणें, मनन करणें. चित्तीं तद्रूप
ध्याउनि १७.३६७; जीविं ध्यां(ध्या)तां
१७.३३५; ध्याता १८.१०२७ (१),
१८.१०२८ (३). ध्यान—(१) एकाच विषयाचें
चित्तन, स्वरूपचित्तन, स्वरूप. ज्ञानें येइजे भेटी।
ध्यानाचिये ॥ १२.१३६. ज्ञानापामुनि ध्यान।
विशेषिजे ॥ १२.१४०. मग कर्मफलत्यागु। नो
ध्यानापासौनि चांगु। १२.१४१. ऐसें प्रेमाचेनि
थावें। ध्यान चि ध्यानातें प्रसवे। १३.४०१.
२.१४७, २.३३०, ११.३५४, ११.४४१,
१२.२३५, १३.३८४, १५.१६, १७.१३
(१,२), १७.३५५, १८.१०२८ (१),
१८.१०३५. ध्यानाचें आकाश १८.१०२५,
-चा आदरु ६.२८९; ध्याना...कुवाडें
१२.४२; ध्यान बहुमुख १३.३९२; ध्यानाचें
खाडें १८.१०७२; ध्यानांचे खाडें १८.१०४२;
ध्यानाचिये कासे लाविले १२.९०; ध्यानेंसिं
खेंव देंति १२.१३७; ध्यानें अंकारु गोचरु
करिति १७.३५४; ध्यानाचां डोलां पाहिलासि
१६.२९; ध्यानाचे डोले पावतिना ४.१२;
ध्यानें भावना भीजे ८.७२; ध्यान रचिलें,
रूप तयार केलें, ११.६०२; ध्यानामृत
१३.३८६; ध्यानखड्ग १८.१०४८, -मीसें
१२.८०, -योग १८.१०३६; ध्यानरूढि—
पैं ध्याता आपणपें चि परी। ध्यानरूपें वृत्ती माझारि।
ध्येयत्वे हे अवधारीं। ध्यानरूढि गा ॥ १८.१०२७
(४), ध्यानरूपें १८.१०२७ (२), -संपती
११.६१२, -सुखें १३.३९४. (२) अष्टांग
योगांतील सातवी स्थिति. वरील कांहीं
संदर्भ याही अर्थी आले असणें संभवतें.
ध्यानाचां आंतुलीं मदीं। कोंडिजति निरवढी।
योगाच्या ॥ १८.७३९. ध्यानाचें निसाण वाजत
९.२१६; ध्यानेंसिं बांधौनि घाली १३.५०८;
ध्यानबलें १८.८४४. ध्येय—ध्यानध्येयध्याता
१८.१०२८(२); ध्येयत्व १८.१०२७(३).

ध्रुव—(१) विशेषनाम. परिशिष्ट (६) पहा. (२)
ध्रुव तारा. नूठी चि ध्रुवा जावों। तैसें जालें ॥
१८.४१८, ध्रुव तारा उठत नाही व दुसरीकडे

जात नाही, यास उद्देशून. ध्रुव १३.४८७, चक्र (२) पहा.

ध्वज—पताका. ध्वजेवर वानर, अर्जुनाच्या रथाच्या पताकेवर मारुतीरूपाने शंकर होता यास उद्देशून, १.१४१; कपिध्वज, अर्जुन, १८.११७५; व्यासु ध्वजे लागला, अठरावा अध्याय हा कळस म्हणून आहेच, त्या कळसाच्या पताकास्थानी व्यास गीताशास्त्रामुळे पोहोचले, १८.४१.

ध्वनि-नी—नाद, अभिप्राय, गूढार्थ, शंका, व्यंगोक्ति. ध्वनि—जे हा परमार्थ ध्वनिते । न

न

न—नाही; नकार, अभाव, दाखविणारे अव्यय. याचा उपयोग स्वतंत्रपणे किंवा शब्दास जोडून केलेला आहे. शब्दारांभी स्वर असल्यास अनेकदां (१) स्वरसंधि किंवा (२) स्वरलोप होतो किंवा (३) न वर पुढच्या व्यंजनांतील स्वराचा परिणाम होऊन न चीं रूपे बदलतात. (१) स्वरसंधीची उदाहरणे त्या त्या शब्दापुढे आली आहेत; उ० अपेक्षणे, अभिभवणे, अभ्यासणे, आइकणे, आकलणे, आंगवणे, आचरणे, आटणे, आटोपणे, आठवणे, आडलणे, आतलणे, आतुडणे, आथि, आपादणे, आप्लवणे, आराणुक, आरोपणे, आलवणे, आलोच, आलोडणे, आवडणे, आचरणे, आसुडणे इ० पहा. (२) स्वरलोपाची उदाहरणे अशीच त्या त्या शब्दापुढे दिली आहेत; ननुष्टी ३.१३९, नव्हेरी ३.६९, नसणे पहा. (३) न वर पुढच्या व्यंजनांतील स्वराचा झालेला परिणाम घेणे, देखणे, देणे इ० शब्दापुढे दाखविला आहे. हे स्वरसंधि, किंवा स्वरलोप किंवा न वर झालेले परिणाम नेहमीच होतात असे नाही. उ० नेघपे, नेघेपे पहा, न घेपे ३.७१ अशीही रूपे आली आहेत. त्याचप्रमाणे नघरत वगैरे रूपेही आली आहेत. नि, निर्, निस्, नै—विशेषतः येणे शब्दास, व नो—होणे शब्दास जोडून आली आहेत तीं पहा. पण हीं रूपे नेहमीच बदलतात असेही नाही;

बोलावा ॥ ५.५. हे अष्टधा भिन्न कैसी । ऐसा ध्वनि धरि सी जरि मानसी । ७.१७. ८.१२७. ध्वनितु अभिप्राय ३.३२; ध्वनिताचे केंणे ६.२९२; ध्वनिते कथिलें ३.१६; अर्थध्वनि, अर्थरूप नाद, १.७; एका चि आकाशध्वनि, एकाच आकाशध्वनीला, १५.३८४, ज्ञानदेवी—‘एक चि आकाशध्वनि’ १५.४१६; घोषध्वनि ९.२७४; प्रति—१.१२६; मूलध्वनिचिये वाढी, मूल अर्थाच्या विस्तारासाठी, १३.८५०. ध्वनी ५.१७४, ८.१२१. निसाणध्वनीं गाजति, रणभेरीने तीं कारणे गाजत आहेत, १८.२७७.

ह्यणों न ए १८.१९२, गर्वा न ये १८.१६६, तेया मोहरा न व्हावा १८.१६९, असे ही न चे स्वतंत्र उपयोग केलेले आढळतील. कोशांत इतर ठिकाणीं दाखविल्याप्रमाणे अनेकदां न मुळे पुढचा दीर्घ स्वर न्हस्व होतो, न मनिति ३.१९६, न संडितां १.६०, पण कित्येक ठिकाणीं पुढचा स्वर न्हस्व झालेला दिसून येत नाही; उ० न जीपें २.६४, न दीसे १५.२४०, १५.३४३, १५.५१०, न पांतां ९.१४८, न सांपडे ६.३४.

नइ-ई-नै—नदी. नइ—बुडतेया नइ चि धांविनली । १८.१६०. नई—नई आपैसी आपादिजे । विहिर जेवि ॥ १८.१५, नदी नैसर्गिकपणे पाणी देते पण विहीर खणावी लागते. नै—पांगुरौनि नैवें उदक । असे नै चि माजि खडक । १८.२६९. नै, नाही, पुढे पहा.

नका-को—निषेध दाखविणारे क्रियापद. नका—तैसें नका हो १५.२४३. नको—ह्यणौनि नको कवतिक । सुमुखुं पथ ॥ १८.१०५, मोक्ष इच्छिणांणीं याचें कौतुक करूं नये, आवड धरूं नये, ज्ञानदेवी—‘सुमुखुं’ १८.१०६, १८.१३९५, १८.१४९५.

नक्षत्र—तारा, अश्विनी आदि नक्षत्रे. जेसे नक्षत्राचेया आभासा । साठे धातु जाला तेया हंसा । ९.१४५, पाण्यांत नक्षत्राच्या प्रतिबिंबाला रत्न समजून जसा एकादा हंस

चोंच मारतो व ती दगडावर आपटून तो दुःखी होतो तसा. तें नक्षा(क्ष)त्रांत पाडलें। गिली जैसें ॥ १८.१९४. कोडि ही नक्षत्रें १८.८५५; नक्षत्र उलंडलें, तुटून पडलें, ६.२२६, न + क्षत्र, कधीं न ढळणारें, या अढळ-पणास उद्देशून ही शब्दयोजना केली आहे; नक्षत्रीं गगन गूढलें ११.२८१, — डाऊ पाडावा ११.५७१; नक्षत्रांचे फुटाणे होति, तयातट उडतील, ११.२१२; नक्षत्रांचा रासौभा होत, पखरण, वर्षाव व्हावा, १.१५६; नक्षत्रें वेंचावीं, जमवावीं, १०.२३९; नक्षत्री, वाईट नक्षत्रांत जन्मलेला, १३.८३२; मूल नक्षत्रीं, मूलनक्षत्रांत झालेलें, मिळालेलें, १८.१२२, पाठभेदानें याचा अर्थ बदलतो, ज्ञानदेवी — 'मूल नक्षत्री' मूल नक्षत्रावर झालेलें, १८.१२३, कुंटे — 'मूल नक्षत्री', १८.१२३; नानानक्षत्रव्यक्ती, अनेक नक्षत्रें दिसणें, १८.१०९१.

नख-नाख—हातापायांच्या बोटांवरील नख. नख—परि नखिचें हीं सत्व काढी। ६.२३३. नख लागेल अंवरा। १३.२८१, हात हालवला तर आकाशाला नख लागेल म्हणून हातही उचलीत नाही. नखांची गुंडालि १३.२८५; नखौनि केंस वेन्हीं, नखशिखांत, १३.१३५. नाख—नाखें निगति ६.२६२, — रोविजति १८.१७६. नाखि, बोटांचीं नखें रोवून घेतलेला आधार, नाखि लागेल ६.५७; मनाची नाखि लगे न १२.४१; नाखी, आधार, नाखी न लाहांती १७.३९.

नगर-री—शहर. आगा हे(हें) नगर रायें केलें। ९.१०९. काइ कराल गोमटें। वोस नगर ॥ ९.४२०. नगराचा प्रांत, शहराच्या मर्यादेतील वस्तीचा भाग, ३.२०६; मन्हाटियेचां नगरीं १२.१६; यमनियमांचीं नगरें घेउनि जांत, पुरांत वाहून जातात, ७.६९; नगरें रचावीं १४.२३१; पुढेला नगरा एआवेआ ६.४३१; नगरा न ए, शहरांत येणें, तेथें राहणें आवडत नाही, १३.६११; नगरांतरीं, निराळ्या शहरांत, १.४१(१); उपनिषदार्थनगर १७.३३१; गंधर्वनगर, गंधर्व पहा. नगरी—नगरिचें(चे) चौहटे १७.२९३; नागर, नगरांतील संस्कार झालेला, सुसंस्कृत, सुंदर, बहारीचा, पद्यबंध नागर।

१.३, ना तरि नगरांतरीं वसिजे। तरि नागरां नि होइजे। १.४१(२), नागर प्रसंगु, बहारीचा, २.३७३; नागर बोलिलें ६.४९४; नागरिं बोलिं सांघों १३.११४९; नागरा रीती बोलिलों १७.४०७; नागरपणें २.३६२, ७.२०५, देशियेचेनि — १०.४१; सनागर ५.१४०, — बोली १३.५६२.

नटणें—वनणें, सजणें, सोंग घेणें. धना दोस विरगति। नटणें जेवि ॥ १३.८०६. ३.६५, ४.४७, १८.११६७, १८.१२९४, १८.१५९२. नटलेनि लाघवें, नटण्याच्या कौशल्यानें, १४.२८८(१). नट (१) वेपवारी. कां नटलेनि लाघवें। नटु जैसा न झंकवे। १४.२८८(२); अर्धनारीनटेश्वर, अर्ध पहा. (२) नटणें. नाचें नटें रिझविनी १६.३५९; नाटक—काव्यनाटक, काव्य पहा; नाटकी १६.३७४.

नडणें—आड येणें, खुणें. ६.३१३.

नडनाच—आनंदानें, उत्साहानें नाचणें, लीलानृत्य. आशेचा नडनाचु। कालातें जिणें ॥ १८.१३६१, ज्याच्या आशेच्या लीलेनें काळावरही पगडा बसतो. कीर्तनाचेनि नडनाचें ९.१९६; चिन्हांचा नडनाचु १३.२१५, सत्याचा — १०.२१२; सत्याचेनि नडनाचें १४.२६९. नाचणें पहा.

नद-दी—नद, मोठी नदी, हा शब्द नदीला जोडून आला आहे. नदनदी—तंव चि नदा-नदीचीं नावें। तंव चि पूर्वपश्चिमें तेयां धावे। जंव नैयंति आववे। समुद्रापासिं ॥ ९.४५८. नदीनद १४.४६, १५.४९९; नदीनदपाणी १८.३२९. नदी—ना तरि वाषिया सांडिली। ग्रीष्में नाहिं मांडिली। ते नदी जैसी निवडली। निजरूपें ॥ १६.७५, वर्षाक्रतूनें टाकली (पूर आणला नाही), किंवा ग्रीष्मक्रतूनें लक्ष दिलें नाही (आटवली नाही), या दरम्यान नदीचें खरें स्वरूप दिसून येतें. १५.११८, १७.४०५, १८.४४७, १८.१६२३; नदीचे लोट १३.३४९; नदी सिंधुचे पेंडवले, नदी व समुद्र यांच्या मर्यादा, १८.११०१; पूर्वापरां नदीं, पूर्वपश्चिम वाहणाऱ्या नद्यांना, १५.४००; आयुष्यनदी १७.१३१; मेदनदिचां

दोहीं थडीं १६.५; महानदी, ७.६६, १४.१२, १४.२०९. मायानदी ७.७७; मेघानदी-चि फुली, समुद्राचें पाणी आकर्षून घेणें हा मेघांचा व समुद्र पुनः पाण्यानें भरणें हा नद्यांचा खेळ जोंवर चालू असतो, १५.११९. नंतरें—मागाहून. चेइलेया नंतरें ८.१५१, १८.११९५.

नपुंसक—तृतीयप्रकृतीचा, कांहीं फळ न देणारा. नपुंसकें बरडें । रानें केलें ॥ १३.४८. तेया अडिनांव पुरुष । एन्हविं स्त्री ना नपुंसकु । १३.९७६, प्रकृति व पुरुष यांतील पुरुषास उद्देशून. १३.९८४, १८.५७३. स्त्रीपुरुषनपुंसकें १५.१५०.

नमणें—नम्र होणें, वंदन करणें. तें मियां गुरुकृपा नमिलें । आदिबीज ॥ १.२०. देह भूतमात्रीं नमिजे । १७.२०९. १.२१, ९.२२२, ९.२२३, ९.२२६, ११.५०१. नमो १०.२ ते १०.५, ११.५१४, ११.५१७, ११.५२३ (२), ११.५२४, ११.५२५, ११.५२६, १४.६, १४.१६, १६.१७; नमो जी १७.१; ॐ नमो १.१; ॐ नमो १०.१; नमस्ते नमो ११.५१८ ते ११.५२१; नमवणें—तेथ जाउनि भूतद्वेषु । सर्वत्र नमवीन मीं त्रि एकु । १८.१३५२, ज्ञानदेवी—‘नमवैन’ १८.१३६१. नमन १०.१३, ११.५२३(१) (नमन), १७.१८; नमने, हा पाठ न मने असा ध्यावा, ९.३७२, नायक पहा.

नमस्करणें—स्कारणें—नमणें पहा. नमस्करणें, सर्वत्र नमस्कारी । मज एकातें ॥ ९.५१२. वडील ह्यणौनि पाए नमस्करिजति ९.५०५. नमस्कारणें—जैसे द्विजु षट्कर्म करी । शूद्र तेयातें नमस्कारी । १६.९५, ज्ञानदेवी—‘जैसा’ १६.९६; ९.३५६, १२.२१९, १३.७, १३.१८९; नमस्कारिजे २.३३, ११.२७; आज्ञा नमस्कारिजेति १०.२८७; चरण शिरें नमस्कारिलें ११.४४०.

नरक—यमलोकांतील यातना भोगण्याचें स्थळ. पापें चि पापात्मकें नरका जाइजे । ९.३१३. तैसा क्रिमि नरकीं । लोलतु श्लाघ्ये ॥ १६.३०६. १.२५१, १६.३६९, १८.८००. नरकाचा

अडदरु १६.३१४, —दारवठा १६.४२७; नरकिचें दुःख ९.३११; जेयाचिया चिलसी नरक घेंति १६.४१५; नरकाचिये सेले भागीन जे जन्मले, सेले हा शब्द नरकाचिये किंवा भागीन या शब्दाशीं घेतां येईल, अगदीं निवडक, अत्यंत घाणेरड्या भागांत जन्मले असा अर्थ असणें संभवतें, १६.३७३, कुंटे—‘नरकाचिये सेले भागीं’ ज्यांचा नरकाचा वांटा आहे या अर्थी, १६.३७५; नरकादिकां १८.१०५०; नरकभूमी १४.२७२, —भोग १५.१७०, १६.४२४, —यातना १३.७७७, —लोकीं १६.३७२, —व्यथा १६.२१३; नरकु स्वर्ग १६.३०७; स्वर्ग नरक ९.३१२, १८.५६३; स्वर्गनरकसूचक १८.१३८२.

नला-लि-लिका-ली—नला, हाडाचा नळा, ६.२३४. नलि, दांडी, १८.३९०. नलिका—ते शुकनलिकान्यायें । न लगती लागली आहे । १३.२१३१, संकटांत सांपडल्यावर सहजरीतीनें सुटका करून घेण्यासारखी असतांही मनुष्य अधिकच गोत्यांत कसा पडतो याबद्दल तर्कातील हा एक न्याय आहे. नळीवर पोपट बसल्यावर नळी फिरूं लागते, पडण्याच्या भीतीनें पोपट नळी सोडत नाही, जितक्या वेगानें नळी फिरते तितक्या प्रमाणानें अधिक नेटानें पोपट नळी धरून राहतो, पायाचा चवडा सोडला तर आपली सहज मुक्तता होईल हें त्याला कळत नाही. नली ६.७७.

नवल—आश्चर्यकारक, कौतुक करण्यासारखी घटना, नवीन, विलक्षण गोष्ट, बाबत इत्यादि. देखां नवल तेया प्रभूचें । अद्भुत प्रेम भक्ताचें । जें सारथ्य पार्थाचें । करितु असे ॥ १.१४२. हां हो नवल नोहे देशी । मन्हाटी बोलिजे तरि ऐसी । ६.१३३. कृष्णा हिं नवल कृष्णु । अर्जुनत्वे जो ॥ १७.३१, कृष्णालाही आश्चर्य करावयाला लावणारा हा अर्जुनरूपी दुसरा कृष्णच आहे. १.७८, २.२५, २.९१, २.३६४, ५.४१, ५.५४, ५.८८, ६.१८, ६.६७, ६.१२३, ६.१३६, ८.८, ८.१३, १०.३०४, ११.१७२, ११.२२५, ११.२५१, ११.२८९, ११.२९४ (१), ११.३०१, ११.३४७, १२.२१,

१३.२१३, १३.२२३, १३.३५१, १३.४२९,
१४.५, १७.२२०, १८.१६३३, सात ही
पदे...नवलें ७.१९२, सं. वा. श. पहा.
स्नेहनवल १.१९९, ज्ञानदेवी - 'स्नेह नवल'
१.१९९; नवलपण ७.१७२; नवलाई—नवल
अंगप्रभेची नवलाई । कोंदली सैव ॥ ११.२९४(२).
नवला ७ ११.२३३, आवडिचा - ११.६३०,
जीभेचा - ११.४२३.

नवसिय—कार्यसिद्धीसाठीं कांहीं तरी वस्तु अर्पण
करण्याचें देवास वचन देऊन केलेली आंगवण.
अशी आंगवण केलेली देवता, नवस करणारा.
नवसियें मृति येरें । माझां निधानि ॥ १३.५७०.
१३.१९८, १७.९६.

नवा-वी—नवीन, कोंवळा, ताजा. नवा मी पुराण ।
१८.११०१. ६.२६२, ६.४५५, ९.१८९,
१०.२५५, १३.९८२, १४.२१७, १५.५३९,
१६.२०६, १७.४१३, १८.३४६, १८.३५२,
१८.४२९, १८.९६०, १८.१५०८,
१८.१५१०. नवा अर्जुनु, अभिमन्यु, १.१०१;
नव नवनिशितिं सरिं, पहिला नव शब्द
चुकून आला असावा, २.४८, ज्ञानदेवी - 'नव-
निशितिं' २.४८; नवा विरचता घट्ट १४.३७६,
ज्ञानदेवी - 'न विरचितां १४.३७९; नवी
विरुडि २.७९; नविचे आवडिचेनि भरें १.१८७;
नवेयां देहांचा १५.१५९; देशी नवी १३.११५१;
नीच नवा, नीच (२) पहा; नवजलदश्यामलें,
नवीन मेघांसारखीं काळींसावळीं, ११.१३५;
जूनि(निं) नांवि १८.१६५९. नवाई—अपूर्वता,
अद्भुतता. कैसी शमशमिते पाहा नवाई । भूखेले-
पणांची ॥ ११.४२४. ८.१५६, १४.३२१,
१६.२९०. एकएकि नवाई ३.११, व्यासिची -
१५.३७९.

नव्हत—होणें पहा.

नव्हालि-ली—अपूर्वता, टवटवी. जेयां नव्हालि-
येचें फल । स्वर्गसुख ॥ ४.१५६. लावण्याची
नव्हाली १.४२.

नशणें—नाश होणें, लयास जाणें. तरि तेणें दोषें
महाघोरें । कुल चि नशे ॥ १.२४३. ८.१७४.
न नशे २.१०९, २.२३३, ४.४४, १७.५९,
हीं रूपें नाशणें चीं असणें संभवतें, नाशणें पहा.

नसणें—न असणें, अभाव असणें. नसत—जें न
नसत स्वरूपें, जेयाचा विस्तार जेथ लपे,
१८.१८२०, जें नाही असें दिसत नाही, दृश्य
रूपांत दिसत नाही आणि ज्याचा विस्तार गुप्त
आहे, सहज कळत नाही. नसतां—आणि पोटीं
नसतां १८.६९०; नसती—देव नसती चि
उगले ११.३९८; माया ऐसी ख्याति नसती
च यया आथि १५.७९; नसमि ११.५१४;
नसिजे—एथ नसिजे, येथें थांवंच नये,
१.२०५; नसे ८.२७, १५.३४४, १८.१०५३,
१८.१०९८, १८.१५७३; असे नसे १५.५०१;
असे कां नसे ८.२४७. नसें—कोहि न दिनें नसें
ऐसा । वाणिचा नोहे ॥ ९.६२, कोठें दिसत नाही
म्हणून मी नाही, अनें म्हणतां येणार नाही,
जें माझां ठांई भूतें । परि मीं भूतीं नसें ॥ ९.१३२.
९.२०६, ९.२९७, ११.३९६. नसों—आही
नसों ४.४०.

नसुदा-दी-दें-धा-धी-धें—नुसता-ती-तें, फक्त,
केवळ. नसुदा-दी-दें—तेया नोंडि कांटियडें ।
आंतु नमुदि हाडें । १३.६७७. १३.११५०.
नसुदा मीनु १७.४१९; सुख
वरि नसुदें सुख भोगिजे १८.१२०९;
नसुदिया—नसुदिया चांथी करिति १६.३१२;
नसुदिया चि श्रद्धा १७.५०; नसुदा-धी-धें—
नग नसुधेनि देहेंसि । आपणयां असे ॥ ११.६२३,
१३.६३६; नसुधें चि जें ज्ञान, ज्ञाता, जेय
नसलेलें, १५.७७. नुसदी १३.२२३.

ना-नां—प्रश्नार्थक, संशयात्मक, नकारार्थी, अथवा.
ना—तंव हासौनि कृष्ण ह्मणे । तूजें नवल ना हें
बोलणें । ६.३७. ना हें स्मरण मग होये । काइसेया
वरि अंती ॥ ८.११८, संदेहार्थी. तें तरि
व्यक्त ना अव्यक्त । नि(नि)त्य ना
नाशवंत । ८.१७३. ना गाय चरे डोंगरीं ।
परि चित्त बांधलें वत्सें घरीं । ११.६२५.
१.२६२, २.५१, २.६३, २.७१, २.१५५,
२.१७६, २.२२७, २.२५९, २.२६९,
२.३१६, २.३१७, ३.१६(२), ३.२३, ३.४५,
३.७०, ३.१२४(१,२), ३.१४२, ३.१६६,
३.१७३, ३.१७६, ३.१७९, ३.१९५,
३.१९७, ४.९, ४.३५, ४.१०३, ४.१४९,

४.१५५, ४.१७२, ५.११, ५.१४७, ६.४४,
 ६.४६, ६.१३८, ६.१७२, ६.३०९,
 ७.१६३, ७.१६७, ७.१८८, ८.४३, ८.६२,
 ८.६३, ८.८४, ८.१२८, ८.१५१, ८.१८८,
 ८.२४८, ९.९३(२), ९.३६३, ९.४०५, १०.३७,
 १०.३८, १०.६२, १०.१९४, १०.२२७,
 ११.३५, ११.१०५, ११.११२, ११.१५७,
 ११.१७०, ११.२९७, ११.५७६, ११.५७७,
 ११.५७८, १२.४४(१,२,३), १२.४५(१,२),
 १२.६७, १२.१९३, १३.२१, १३.२७,
 १३.७१, १३.१२४, १३.१३५, १३.२५०,
 १३.२७३, १३.२९०, १३.३२५, १३.३४८,
 १३.३५०, १३.३५१, १३.४७७, १३.४८९,
 १३.६९२, १३.७२९, १३.७३४(१,२),
 १३.७३६, १३.७४८, १३.७६४, १३.७७७,
 १३.७८७, १३.९०२, १३.९४३, १३.९५०,
 १३.१०६५, १३.१०८५, १३.१११४,
 १४.५०, १४.५३, १४.५७, १४.६२,
 १४.७७, १४.१४५, १४.१४६, १४.१५०,
 १४.१६७, १४.२९१, १४.३११, १४.३२६,
 १४.३२७, १४.३२९, १४.३६१(१),
 १४.३८०, १५.२५, १५.५५(१,२),
 १५.११२, १५.२४०, १५.२६३, १५.२८६,
 १५.२९९, १५.३९४, १५.४०६, १५.५०९,
 १६.१६, १६.११८, १६.१६४, १६.२७५,
 १६.२९८, १६.३३८, १७.९२, १७.१४८,
 १७.१७१, १७.३८३, १८.१९, १८.२२,
 १८.६६, १८.७६, १८.८८, १८.१०२,
 १८.१३१, १८.१४०, १८.१७६, १८.२०४,
 १८.२११, १८.३०४(२), १८.३६९,
 १८.३८६, १८.५५६, १८.५६६, १८.६८०,
 १८.८५५, १८.८५८, १८.९२०, १८.९३३,
 १८.९९१, १८.१०१४, १८.१०६७,
 १८.१०६८, १८.१०९९, १८.१२७७,
 १८.१३७६, १८.१४७६, १८.१५६१,
 १८.१५६९, १८.१५७८, १८.१५८०,
 १८.१५८४, १८.१६६९, १८.१६७१,
 १८.१६९४, १८.१७१६ ते १८.१७१८,
 १८.१७४८, १८.१७६६. क्रियापदास जोड़न
 नकारार्थी : १.१८८, २.२९४, ४.१२,

४.१०२, ४.१४७, ७.१९५, ८.२५६,
 १०.४३, १२.१९०. दोन शब्दांमध्ये किंवा
 नंतर, नकारार्थी, विकल्पार्थी इ. ६.४३३,
 ७.१५८, ८.८६, ८.१८०, ८.२२७, ८.२२८,
 ८.२६१, ९.१२६, ९.१२७, ९.१३८,
 ९.१७४, ११.२७३(१, २), ११.५५९,
 ११.५७८, १२.४४(१, २), १२.४५(१, २),
 १२.१९४, १३.१९५, १३.९७६, १३.९७७,
 १३.१६०२(१,२,३), १३.११०३(१, २, ३),
 १३.११०४(१, २, ३), १३.११०५(१, २, ३),
 १३.११०६(१, २, ३), १३.११०८(१,२,३),
 १४.७४(१,२), १४.७८(२,३), १४.३३६(१,२),
 १४.३३७, १४.३६५, १५.८०, १५.११९,
 १५.१५५, १५.२२३, १५.२२४(१, २),
 १५.३५८(१, २), १५.४७३, १५.५००,
 १५.५०१, १६.७३, १६.३०५, १६.३८२,
 १६.४५०(१, २), १६.४५१(१, २),
 १७.१४८, १७.३०१, १७.४१६, १८.३०४
 (१), १८.४४३, १८.४८१, १८.५७२,
 १८.९५२, १८.१७४३(१, २). ना सृष्टि करं
 न शके १७.३३४; ना ह्यणत आहे १८.१४८२;
 ना न ह्यणे १८.५५७, १८.१६८९; ना
 ह्यणों न येसि १३.६४४, —नैए १८.१००;
 असे कीं ना १८.१५३२; इंद्र ना मीं
 १४.१५३; किं ना, नाहीं का, १६.३४०; चूकें
 ना किं ९.१३३; जाला होतां ना ९.२४५;
 श्रीमुखौनि अक्षरें निगति ना जंव ११.१७७;
 होतां ना तंव, लगेच, १८.१५२०; ह्यणे नवल
 ना हैं १०.३०४; नातःपर ५.१४५.
 ना तरि—री १.२६, १.२९, १.३१, १.४१,
 १.४३, १.५१, १.९०, १.११८, १.२६९,
 २.३, २.१२९, २.१४२, २.१५७, २.१६०,
 २.१६७, २.१९३, २.१९५, २.२००, २.२१६,
 २.२२०, २.३०२, २.३५८, ३.१६(१),
 ३.४८, ३.२५५, ४.७४, ४.१७८, ४.१७९,
 ४.२१३, ५.९०, ५.९३, ५.११०, ५.११५,
 ५.१२३, ५.१३८, ६.३४, ६.४२, ६.२५४,
 ६.२५६, ६.२८५, ६.२८६, ६.२९५,
 ६.३२८, ६.३९९, ७.५४, ७.९१, ८.१३५,
 ८.१५१, ८.१७६, ७.१९८, ९.५८, ९.६७,

९.७४, ९.१०२, ९.१७१, ९.२५३, ९.३९५,
 ९.४६२, ९.४९०, १०.१८, १०.१०७,
 ११.१६६(१,२), ११.२०५, ११.६१६,
 ११.६३२, ११.६३०, १५.२०३, १६.७५,
 १६.१००; नातरि २.१४, २.४७, २.६१,
 २.६७, २.८६, ३.१०४, ६.३३५, ११.५,
 ११.२३९, ११.२९९, ११.३१२, ११.३३८,
 ११.३५२, ११.३५०, ११.४०७, ११.४७९,
 ११.५६६, ११.६१५, ११.६४६, ११.६४८,
 १२.१२५, १२.१९९, १३.३३, १३.७८,
 १३.७९, १३.१८२, १३.२३०, १३.३८१,
 १३.३९०, १३.३९६, १३.५५०, १३.९०४,
 १३.१०८०, १४.३६, १४.५५, १४.२१९,
 १४.२८७, १४.३३३, १४.३९१, १५.२८३,
 १५.३२७, १५.४९८, १६.१६८, १६.२४६,
 १६.४५४, १७.११४, १७.१५५, १७.२२०,
 १७.४१५, १८.११५, १८.१३०, १८.१३५,
 १८.२६८, १८.४८४, १८.५००, १८.५७४,
 १८.७५७, १८.७७७, १८.८०४, १८.८८२,
 १८.१०१८, १८.११०३, १८.१४७८,
 १८.१४८७. नां—आणि अनुभवितां कहीं न
 वेचे । वरि वीटे ही नां ॥ ९.५२. नां अर्जुनां(ना)
 मीं कालु । ११.४८६. तैसा ईश्वरीं मीं आनु । नोहें
 चि नां ॥ १४.३८३. ६.२१९, ९.५३, ९.२१९,
 ११.४२६, १२.१५७, १४.३३२, १४.३६१
 (२), १५.७६, १५.१२९, १५.२७१, १५.३६९,
 १५.४०७, १५.४७२, १६.५४, १६.९७,
 १६.४२५, १७.५४, १७.२४१, १८.२१२,
 १८.२१६, १८.२३१, १८.४३५, १८.७०१,
 १८.१२४८, १८.१२८५, १८.१४००,
 १८.१६५८, १८.१६७२, १८.१७३३. नां
 ह्यणों नैए १५.१८०; तूज आला नां ९.९३
 (१); मानीनां १८.१२३५; मुखा कडे नेनां
 १३.३२२; दोन शब्दांमध्ये, नकारार्थी, विक-
 ल्पार्थी इ. १०.१७९, १३.१११२, १४.७८(१),
 १८.८१०, १८.११०७ (१,२), १८.१२०४.
 नां तरि ३.१९१, ८.६५, ९.११८,
 ९.३६९, ९.४३०, १०.६९, १०.२७७,
 ११.७५, ११.१९७; नांतरि ११.३५४;
 नांभरि, क्षणभर, ६.३३२, ९.२८०.

नाइटा—नायटा, चरणारा त्वचा रोग. नाइटेय
 भेण । न मोडी नागाची आण । १३.७९९.

नाक—श्रासोच्छ्वास करणारें, वास घेणारें इंद्रिय.
 कें नाकिचा केंनु जोडे । सिंहाविये ॥ १७.२४. अत्यंत
 कष्टसाध्य वस्तु मिळविणें. नाकतोडाची धुवारी,
 तिखट पदार्थ खाऊन झालेली नाकतोडाची
 आग, १७.१४५; नाकाडें १३.५६१, १३.७०४.

नाखि-खी—नख पहा.

नागवणें—फसगत होणें, सर्वस्व लुटलें जाणें.
 साधवी शांति नागविली । ३.२४३. नागवणु वेव्हारे ।
 गवांदि वातली ॥ १३.२३०. १६.२९६,
 १६.३८५, १७.१९३, १७.२९१. जगाचे
 डोले नागवी १८.६१५; मोलें साठिं घेतलेयां
 नागवी नां, हिणकस सोन्यांत चांगलें सोनें
 मिसळलेलें असतें, तें उत्तम सोनें म्हणून घेतलें
 तर फसगत होणार नाहीं काय?, १७.५४; न
 नागवे, नागवे, १३.५८५; नागवण ३.२०४,
 १८.३७०, विषयदेशिचिये नागवणे १८.४६१;
नागोवा—तो मुखदुःखाचा नागोवा । १३.८५.

नांगवणें—सांपडत नाहीं, घेरला जात नाहीं.
 आंगवणें पहा. जो अखटेनि नांगवे । विषादासि ॥
 २.२९९. ६.३८९, १०.७६, १३.५८२,
 १३.१०७२. जें शंभूचिये मनीसि नांगवे
 ११.२७; नांगवणें १३.७४३.

नागारी—गारुडी, सर्प धरणारा. १७.२९५.

नागिव—नम्र, दिगंबर, जैनांस उद्देशून. नागिवि
 लुंचिति मुंडें । १३.२२. नागिवेया ही शरीरें ।
 लागला आहे ॥ १८.१०५१, शरीर उघडें असलें
 तरीही परिग्रह सुटत नाहीं. नेसलें नागिवें,
 हीं दोन्ही वेड्याला सारखींच, १८.४३६.

नांगी—विंचवाचा दंश करणारा अवयव. नांगिया
 आपुलिया । विंचू करी गुतकुलिया । १६.२८८.

नाचणें—नाच करणें, मिरवणें, तरळणें. चोखालपण
 रत्नाचें । रत्नावरि नाचे । १३.३६२. ६.१२१,
 ६.३४७, १४.१७४. डेंढा नाचे १८.११८१,
 १८.१७५९; भोज नाचतसे ६.१२३; भोजें नाचतु
 १०.१५७, —कोडें नाचति ९.५०६, — नाम
 नाचे ९.२०५; नाचतेया १८.१०३४; नाच,
 नाचें नटें १६.३५९; नडनाच पहा. नाचणी,
 नाचणान्या, रंभे ऐसिया नाचणी ९.३२०.

नाचवणें—स्वादे जीमेतें नाचवी। ४.२१८.
९.३१. बागडी नाचवीति १४.३०८; बागडीं
नाचवील १३.५६९, दोन्ही संदर्भांत सोंगासारखा
विद्रूप नाच होईल या अर्थी, भोजें नाचविजत
असे ३.२४४.

नाडणें—त्रास देणें, जाच करणें. ३.९४.

नाडर—डबकें. नाडर बांधे १८.३२०.

नाडी—शरीरांतली रक्तवाहिनी. नाडितें सोडवी,
नाड्या खुल्या करतो, ६.२१९.

नाणें—देवदेवीसाठीं धानूचें चलन. तरि सछब्दे
एणें। आठ्ठनि असंताचें नाणें। दाविजे अव्यंगवाणें।
सत्तेचें रूप ॥ १७.३७७. आंकूनि नाणें विस्तारी
७.२६; आदिशून्याचा गाभारा नाणेयांसि भरे
७.२४; जेणें भांगारें भूताकृतिचें नाणें घडत
१५.४४८; कुडें नाणें, खन्यासारखें दिसतें यास
उद्देशून, ४.८५.

नातक—नातें, संबंध. ६.२४८.

नातरि-नांतरि—ना-नां पहा.

नाथ—(१) नाथपंथास उद्देशून. नाथसंकेतिचा
डंसु, नाथपरंपरेचा आदिगुरु जो शंकर त्याच्या
अंतरंगाची खूण, मर्म, ६.२९१. परंपरा
दाखविणारा शब्द, विशेषनामास जोडून:
निवृत्तिनाथ १२.२४४, श्री-१८.१७०७,
१८.१७२९, १८.१७३६; श्रीगायनिनाथ
१८.१७३५. (२) स्वामी, राजा, नायक, पति;
आधार, श्रेष्ठत्व दाखविणारा शब्द. जगाचा नाथ
९.२८४; आत्मनाथ १६.१८६, कृष्ण-
१४.३६७, १६.८३, कौरव—, धृतराष्ट्र,
११.४७७, गुरु-१८.१७४४, चतुर—, अर्जुन,
१३.३६८, चैतन्य—, आत्मा, २.१४४, जगन्—,
जगत् पहा; दिवस—, सूर्य, १६.२७, द्वारका-
१५.४१४, नृप—१.४८, १.९९, १.१५२,
प्राण—१३.३७२, १८.९१६, यदु—६.४८४,
वीर—१५.२४१, वैकुंठ—१.२७२, सेना—,
सेनापति, १.१२०; अनाथ—अनाथांची माउली
४.३२ अनाथाचा सखा १५.५५४; सनाथ,
अधिकारयुक्त, सनाथें शास्त्रें १८.१२२९,
समर्थ, जेणें स्वामी कां सनाथ। १८.१६१९.

नाद—आवाज, ध्वनि. ते दोन्ही नाद मीनले।
तेथ त्रैलोक्य बधिर जालें। १.१२८, जे नादाची

पेल मेर। परब्रह्म जें ॥ १३.१०६८. नादु
वाद्या नैयंता। तरि कां गोचरु हांता। १८.१६८०.
१.१५०, ४.२१७, ६.१३२, १३.११५२.
नादाची टांकसाल १३.९८९; नादिचे तरंग
६.१५; नादें आइकिजता नादु १५.५१३;
नाइकिजता नादु १५.७४; नादासि किं
रूप देखिलें १०.१८६; वाद्यें विण नादु
१६.२७४; नादांतरि १५.३८४; नादाकार
९.२७४; नादापुढां, नाद चालू असतां, ९.१०;
नादचित्रांचीं रूपडीं, नाना प्रकारचे नाद,
६.२७६; नादबिंदु ६.२८८, याचें स्पष्टीकरण
निरनिराळ्या ठिकाणीं निरनिराळें दिलें आहे.
वाचेच्या परा, पश्यंती, मध्यमा व वैखरी या
चार प्रकारांपैकीं नाद हा तिसरा प्रकार आहे
(ज्ञानदेवी कोश); इतर ठिकाणीं नाद, बिंदु व
कलाज्योति या एकावरच्या एक तीन पायऱ्या
असून उँकारांतील अकार, उकार व मकार हे
त्यांचीं प्रतीकें आहेत असें सांगितलें आहे;
योगसिद्धीनंतर शक्तीचें रूप शक्तींतच मावळ-
ल्यावर (६.२८७), कोणत्याही प्रकारचा नाद,
ध्वनि किंवा वाचा यांच्या पलीकडे योगी जातो
हा याचा निष्कर्ष आहे. नादब्रह्म, नादरूपानें
गोचर होणारें ब्रह्म, १३.२६८, १५.१३;
घंटानाद ८.९५, महा— ११.४८०, सिंह—
१.१२५.

नांदणें—सुखानें राहणें, व्यवहार करणें. नांदो
नामार्थ एकाहारी। आक्षीं ते ही ॥ १४.५६. मग
नांदेन पवाडें। एकला चि ॥ १६.३५०. ४.५४,
६.३७६, ११.३६५, १५.४३९, १७.१४,
१७.४०, १७.२९०, १८.७४२. नांदत
आहाति १८.१५७७; नांदतसे १३.४५३;
घरें नांदति असे १३.९९१; नांदतु असे
१८.२२०; नांदतुसे—तैसा अर्जुने(नैं) आणि
वैकुंठें। नांदतुसे बोधु ॥ १५.४११; नांदवणें—
जेणें नांदविलें १५.२५०; नांदणुक—कां कमल-
कंदा आणि दर्दुरीं। नांदणुक तरि येका चि घरीं।
९.५७, ९.५०२; नांदणुकेचा बगां माजि जालेनि
जेणें वाहे, ज्ञाता व ज्ञेय एकत्र नांदण्यासाठीं
ज्या ज्ञानानें नामरूप दिलें व संबंध जोडला,
मार्ग दाखवला या अर्थी, १८.४६६.

नाना—अनेक, निगनिगळे, विविध, किंवा. नाना प्रमेयाची परि । १.८, अनेक, नाना नवरस-सुधाब्धी । परिपूर्ण हा । १.२९, अथवा. तिही नाना शंख निरंतर । आस्फुरिले ॥ १.१५३, त्यांनीं निरनिराळे शंख एकाच वेळीं वाजवले. तैसी इथें नाना देहें । दाउनि नीं नाना होयें । १४.१३३. १.३२, १.४४, १.४६, १.९१, १.२५९, २.२९४, ३.२०१, ४.७०, ६.११, ६.२५७, ७.१४८, ७.१९३, ८.८२, ९.२७३, ११.२०, ११.१८९, ११.१९४, ११.२०३, ११.२१३, ११.२३२, ११.२९७, ११.३३८, ११.५०६, १३.१३९, १३.३४८ (१, २), १३.३७२, १३.५८६, १३.९०८, १३.१०४८(१), १४.४६, १४.२८०, १४.३७३, १५.३२, १५.६१, १५.३८६, १५.५१८, १६.१०६, १६.२०६, १७.१०१, १७.२८०, १७.३५९, १८.५२, १८.५४, १८.३३१ (१, २), १८.३४४, १८.३५४, १८.६११, १८.९०५, १८.१०७६, १८.१०८७, १८.११०२, १८.११४२, १८.११५४, १८.१२३४, १८.१३८४, १८.१५१०, १८.१७१९. नानां १३.९१४; नाना अपरिमितें ११.२६९; नानार्थसरसाल ७.१८१; नानानक्षत्रव्यक्ती १८.१०९१; नाना परिं १८.११, १८.१३८०, —परीं ६.२८९, १८.४४, १८.१२३८, —परी(रीं), ह्या नाही त्या अशा अनेक प्रकारें, २.२९; नानाप्रयोजनशीलें १३.१०५५; नाना-बुद्धि १५.४८०; नानाभूतैकधाम ११.५५६; नानारस १६.२४६, —रूप ११.१९२; नानालोकहेलावेया, अनेक लोकरूपी लाटांच्या समुदाया, समुद्रास उद्देशून, १४.२; नाना वर्ण ११.१३६, ११.१३७, ११.३३६, —वर्ण ८.१९, ११.२००, १५.१११; नाना-त्रिकल्पजाल १७.२२६; नाना विध ९.२५१, ९.३९४, ११.१४०, १३.१०४८(२), —विध ३.११४, ३.१३१, ७.३६, ११.१३१, १४.२३१; नानाशक्ति (नानाशक्ति) १५.८२, —सृष्टि १५.१४९; नानात्व १३.१०११.

नाप्लवणें—न + आप्लवणें, आप्लवणें पहा. नाप्लवे २.१४६.

नाभिकार—भिऊं नकोस असें आश्वासन. जें राजादेशु दे नाभिकाराचा । १०.७. नाभिकारा उभिजे. हात वर कगवा तो न भिग्याचें आश्वासन देण्याकरतांच, १३.२८७, यावर १३.२७८ ते १३.२९० पहा.

नाम—नांव, ईश्वरस्मरणार्थ घेतलेलें नांव. तेव्हा-चिचे वाचेपुढां भोजें । नान नाचे माझें । ९.२०५. ह्मणौनि व्यक्षर हें नान । नव्हे जाण केवल ब्रह्म । १७.४०२, उक्तागस उद्देशून. १०.२३८, १०.२९७, १२.९१, १३.९९८ (२), १४.१३६, १५.५००, १७.३२६, १७.३२८, १७.३५१, १७.३९७, १७.४०० (१), १८.११३, १८.५९०, १८.१३४८. नामाचा गौरव १७.३९६; नामाचे निखिल प्रबंध, ईश्वरनामाचेंच कीर्तन, वर्णन इ., ९.२०९; नामाचीं लेणीं १४.१०७; नामार्थ, येथें नामाचा अर्थ स्वरूप असा घ्यावा, या स्वरूपांतच भक्त व ईश्वर एकत्र येतात, १४.५६; नाम-घोष ९.२०७, —गौरव ९.२०२; नाममंत्र—स्तोत्र कां नाममंत्र १६.१०३; नाममात्र—नाममात्रें धात्रेया अहंच करणें १७.३३८; नामरूप, रूप पहा; नामवर्णुआकार २.१३४; नामव्यक्ति—उदैला आकाशी । रवी चि रवीतें प्रकाशी । हे नामव्यक्ति तैसी । ब्रह्मा करी ॥ १७.४०१, नामाचा उच्चार व्यक्तस्वरूपांत ब्रह्म दाखवितो; गुरुनाम १३.४४६; गौण नाम ६.१९९; प्रणवैकनाम, उक्कार हेंच एक नाम, ८.११६; ब्रह्मनाम, ब्रह्म पहा; भीष्मनाम, भीष्मपर्वस उद्देशून, १८.१७८५; व्यंजक नाम, ब्रह्म अव्यक्त आहे पण ॐ तत् सत् हें नाम व्यक्त स्वरूपांत ब्रह्म दाखवितें, १७.३९९. **नामिया**—नाम धारण करणारा. येया नामा नामिया तैसा । अभेदु असे ॥ १७.४००(२); **अनाम**—तेया अनामाचें नाम । तेया अजन्माचें जन्म । १३.९९८(१). १७.३२७.

नायक—नेता, सेनापति. १.१०३. कुरुनायक, धृतराष्ट्र, १८.१६३८; त्रिलोक्यनायक, श्रीकृष्ण, १६.४९; देहेंद्रियनायक, जीव, १५.३२८; लोकनायक-नायक, श्रीकृष्ण, १७.२२३; वैकुण्ठनायका मुखौनि, श्रीकृष्णाच्या तोंडून,

११.२५; वैकुण्ठपीठनायक, विष्णु, १०.१८;
सत्यलोकनायक, श्रीकृष्ण, ३.९३; नायका—
ते लक्ष्मी मुख्य नायका । नमने चि एथ ॥ ९.३७२,
नमन करण्यासाठीं असा अर्थ जरी लावतां आला,
तरी न मने, न माने, मानली जात नाही,
विचारांत घेतली जात नाही असा अर्थ घेणें
इष्ट वाटतें, कुंटे—‘न मनैचि एथ’ ९.३७६.
नाराज—बाण. नाराजांचिया अणियां १७.४२२;
नाराजाचि आंधुरणें १३.५१९; नाराजांची
सूटी, बाणवृष्टी, १६.२४१.

नाल—नळी. कंठनाल आटे ६.२०७.

नाव—(१) होडी, नौका. जैसी नाव स्त्रियां बालां ।
तोयतरणी ॥ ५.१६. ३.४७, ७.४,
८.२३८, १२.९१, १६.२१८, १८.१५०,
१८.३०७. जैसैं उदधी(धीं) नावेसि, जसैं
समुद्रांत नाव टाकून चालत नाही, १८.९४६;
वैराग्याची नाव ७.८८; शतजर्जरे नावे ९.४८६;
नाव थडी पावतां, तीरास लागल्यावर, २.३४९,
राजवाड्यांच्या कांहीं प्रतींत टाकितां आहे;
नावा दाटिजे, बांधून ठेवाव्या, १७.३६३(१);
नावे रिगे ४.९६. (२) नांव, संज्ञा, या अर्थी.
ना वर अनुस्वार कांहीं ठिकाणीं दिलेला नाही,
म्हणून या सदराखालीं हा शब्द घातला आहे.
या संदर्भापैकीं अनेक ठिकाणीं ज्ञानदेवींत
नांव आहे. पुढें नांव पहा. याचि नावें
आनानें । अनारिसि वर्तने । वेख ही सिनाने ।
आघवेयांचे ॥ १३.१०५३. नावांचीं अंतरे
९.४०७; अनंतें नावें १३.१५७, आनानें—
१३.९५९; आनानें नावें आनानी वृत्ती ९.२५१;
नावें अमरपुरें ठेविलीं ९.३७०; एके नावें
१७.३३४; तीघां तीनि नावें १८.१२७३;
नदानदीचीं नावें ९.४५८; नाव एक ६.३४२,
—येक १.१७०, क्षणभर, थोडा वेळ, नावेक
पहा. नावें, नावानें, त्यासाठीं, त्या कारणामुळें,
म्हणजे, तूझेनि नावें आपोसि । दिशा लंघी ॥
२.८, जेणें जियावेयाचें फल । मज चि नावें ठेविलें ॥
११.६८७, पै नावें विष मढुरें । परि मारुनि अतिखरें ।
१८.८०१. ४.१७५, ८.३५, ९.६३, ९.२२२,
९.३३२, ९.३८०, ९.४३७, ११.४१,
११.३६७, ११.४२४, १२.९३, १३.९७,

१३.१९८, १३.२५८, १३.३८२, १३.३९१,
१३.६४९, १३.६८४, १३.७२१, १३.७७६,
१३.९५७, १३.९८३, १३.१०४९, १४.२४९,
१४.३६४, १४.३८५, १५.४६२, १५.४६३,
१६.६२, १६.८७, १६.३८३, १६.३८५,
१६.४०६, १६.४१६, १७.११, १७.९२,
१७.२११, १७.४१३, १८.१९८, १८.३८७,
१८.४०१, १८.५५४, १८.५९५, १८.६००,
१८.६६८, १८.१०४७, १८.१३६५,
१८.१३८९; तामसी धृती नावें जाणावें
१८.७५९; नावें ठेविति, अर्पण करण्याच्या हेतूने,
१३.१०३९; एणें नावें १.२०६, १.२२४,
१३.११, १३.४३८, १४.३७४, १५.११४,
१८.७९०, येणें—१.१९५, १६.३१, १६.७२;
नावें एणें, या नांवानें, १५.४६१, —येणें
१७.३६३(२), ज्ञानदेवी—‘नामैं येणें’
१७.३६६.

नांव—नाव (२) पहा. एथ वडिल जें जें करिति ।
तेया नांव धर्मु ठेविति । ३.१५७. तरि ताकाचे
अंश फेडणें । यया चि नांव लोणीं काढणें ।
१५४३१. तैसा अहंमानाचेनि मोहें । ईश्वराचें हिं
नांव न साहे । १६.२३३. एरु मूर्छेने नांव रोगीं ।
विसांवां जैसा ॥ १८.२२८. पै स्वार्था जें उपकर ।
तेया चि नांव सोयरे । १८.५५९. ५.१७६,
६.१०२, ६.१११, ७.६, ७.१९, ८.२,
८.१८, ८.२८, ८.१७०, ९.९७, ९.१६८,
९.३११, ९.४२२, ९.५१३, १०.१४३,
१०.१८३, ११.५९, १३.९२, १३.११०,
१३.१३१, १३.१३२, १३.१३४, १३.१४८,
१३.१५१, १३.१५२, १३.१५३, १३.२३७,
१३.४८२, १३.५३२, १३.८७२, १३.८९८,
१३.९६०, १३.९६४, १३.१०९१, १४.७९,
१४.८४, १४.३२१, १४.३२२, १४.३७२,
१४.३९८, १५.८०, १५.२७२, १५.४४०,
१५.४४३, १५.४५०, १५.४६०, १५.४६७,
१६.१२९, १६.१३४, १६.१७३, १६.१८८,
१६.२१४, १६.२५०, १७.१९४, १७.२२२,
१७.३०५, १७.३३२, १८.६२, १८.२०३,
१८.२३७, १८.२४०, १८.२५५, १८.३१८,
१८.४६३, १८.५६४, १८.५७७, १८.८३१,

१८.८३५, १८.८३७, १८.८६९, १८.९०३,
१८.११०७, १८.११७२, १८.१२०५,
१८.१२७२ (१, २, ३), १८.१३१४,
१८.१५७२. नांवाचेनि अनारिसेवणे, एका
माणसाला जरी दुसरे एकादे नांव ठेवले तरी
माणूस तोच यास उद्देशून, ६.४१; नांवाचें कवच
७.३५, — भय १३.६७५; क्रमिध्या नांव, या
अपवाटासाठीं क्रमणें पहा; भौमा नांव मंगल,
अनिष्ट ग्रहाला मंगळ म्हणावें, या विचित्रपणास
उद्देशून, ५.११५; नांव केलें, वर्णन केलें,
१३.२३७, — खुंटलें, अंतकाळ आला,
१३.७४५, — घेणें, उच्चार व स्मरण करणें,
१३.६७२, — घेऊं १३.६७३, — घेतां
९.४३९, — चि नाहिं, मुळींच नाहीं, ९.१९६;
काना चि नांव ठेवावें, १३.९४९, कान पहा;
तेया अमृत नांव ठेऊनि अमरां होणें, विषरसाला
अमृत नांव ठेऊन तें पिऊन कोणी अमर होत
नाहीं, ९.४९४; नांव ठेविजे, नांवानें ओळखावें,
१७.२५३, — ठेवी (ठेवीं) १२.१८७, — लाहे
६.३०१, १८.३३६, — सूतसे, नांव देतें,
१८.४६७; नांव एक १३.८८२, १८.१८३,
— चि येक, क्षणभर, थोडा वेळ या अर्थी, ३.२०६,
नावेक पहा; नांव (व) भरि, क्षणभर, ७.१४४;
नांव रूप, रूप पहा; अडिनांव ८.२४९,
अडिनांव पहा; राशिनांव, जन्मराशीवरून
दिलेलें नांव, १७.१५; रूप ना वर्णु नांव
१३.९७७.

नावणिग—सुप्रसिद्ध. १.१.४६८, १६.३५.

नावां नावां—वारंवार. उपजों उपजों मरणें । नावां
नावां ॥ १६.१७८. ४.२१६, ९.४२, १७.२०९.
नावें नावें १३.११२१.

नावेक—क्षणभर, थोडा वेळ. नाव, नांव पहा.
तंव कृष्णा मनीं नावेक । विस्मो जाला ॥ १.१७७.
४.३०, ४.३५, ६.२३८, ७.११०, ७.१८०,
९.७१, ११.३६३, १२.२८, १५.१६२,
१८.१०७१.

नावोड—नावाडी. नाना काष्टि नाव मिले । ते
नावोडेनि चले । १८.३०७. ज्ञानदेवी—
‘नावोडेनि’ १८.३०९.

नाशर्णे—नाहींसें होणें, ठार करणें. आणि नाशु

यावें नाशिलें । विचारि पां ॥ २.१७(२), ज्ञानदेवी
— आणि नाश पावे नाशिलें । तुझेनि कायि ॥
२.९७. ते लौकिकस्थिति आववी । नाशली होईल ॥
३.१६५. दैत्यांचीं कुलें नाशीं । ४.५२. नप कीजे
नाशावेया । पुढेलीं ॥ १७.२५८. १.२३२,
२.२२, २.१४१, २.१५३(२,२), २.२२२,
२.२३७, २.२५२, २.३०९, २.३३१,
२.३३२, ३.२१३, ४.६७, ४.१९७,
८.१७४, ९.१९६, ९.२४२, १०.१२७,
१०.२६८, १०.२९१, १६.३०९, १८.६१२,
१८.७७३, १८.९५८. उपजे आणि नाशे
२.१०५ (१); जन्मे...नाशे ८.२४८; न नशे,
नशणें पहा; नाश—तैसें शरीराचां लोपीं ।
सर्वथा नाशु नाहीं स्वरूपीं । २.१४३. लेपसि
स्नपन करणें । तो चि नाशु ॥ १३.७४४. २.२०,
२.९७ (१), २.१८५, २.३०५, २.३१९,
२.३२३, ४.२०७, ६.२७८, १६.१०६,
१८.४४१, १८.६१४; अविद्यानाश १८.१२३७,
आत्म—१६.४३२, उपाधि—१५.४६६,
जल—१८.१३५६, प्रकृती—१८.१२५९,
बुद्धि—२.३२८, सर्व—१६.३८६; नाशवंत—
आणि शरीरजात आववें । नाशवंत स्वभावें ।
२.१३६, ८.१७५ (१), ९.१५१ (१); नि(नि)त्य
ना नाशवंत ८.१७३; अविनाश २.१०५ (२),
८.१७५ (२), ९.१५१ (२).

नासर्णे—कुसर्णे, नाहींसें होणें. हें जाणौनि मनीं
हांसिला । ह्यागे ह्यातारा मोहें नासिला । ६.६.
तेणें आत्मबोधें तैसें । अविद्यासि कर्म नासे ।
१८.२२७. चेडलेयां स्वप्न नासे । १८.११३४. तें
नासतें कीजे किं घेसें । निर्मावें ना हीं ॥ १८.१७६६,
ज्ञानदेवी—‘नाहीं’ १८.१७८८, त्रिशंकूसाठीं
केलेली सृष्टि नाश पावणारी होती, ही गीतेची
सृष्टि तशी नाहीं. ६.८४. ६.११३,
१३.१०६०, १४.३९१, १५.११३, १५.४२४,
१६.७१, १८.१२७, १८.७८८, १८.९६५,
१८.९६६ (२), १८.१०५४ (१,२),
१८.१२२६, १८.१५५३. नास—तैसें अबोध-
नासा सवें । नासे क्रियाजात आववें । १८.९६६
(१), १८.३८४ (१), १८.१३९०. नासका—
साजुका नासका १७.१५३; नासर्णे—तेयाच

नासि नासणें । १८.३८४ (२).

नास्ति—नाहीं. स्थूल दाता किं कोण्हातें । नास्ति न ह्यणल ॥ १८.१६७३. **नास्तिपणा**—नास्तिपणाचें हाड । रोविलें जीभे ॥ १६.३१३, ज्ञानदेवी—नास्तिकपणाचें हाड । रोविलें जीवीं ॥ १६.३१५, जीभ पहा. **नास्तिक**—निरीश्वरवादी, अधार्मिक. नास्तिकां देयावेया तोंड । वेदांचें गाढें बंड । १३.२०. ६.३२४, १३.७६३.

नाह—नाथ, पति. लक्ष्मीयेचा नाहो ३.२६८, १८.१३१३; रमानाहें १२.२१६; लक्ष्मीनाहें १५.४३६.

नाहाणें-नाहांणें-न्हाणें—स्नान करणें, धुणें.

नाहाणें—सागरे कवणी ठांड नाहावें । ९.११.

जरि जीवें नाहाल १८.१६६९; नाहाणणें, स्नान घालणें, प्रत्याहारतीर्थी नाहाणिलि १८.९८८.

नाहांणें—तिथे पुष्पवधां आणें । नाहांतसे तो ॥

१८.१०६५. **न्हाणें**—आत्मसमरसें न्हाये । अवभृत

जेव्हां ॥ ९.२४३, अनुतापतीर्थी न्हाला ९.४१६;

कुंकुमें न्हालें ६.२२२; ज्ञानगंगे न्हाले ९.१८९,

कांहीं प्रतीत न्हाले आहे, ज्ञानदेवी—‘नाहाले’

९.१९०; भलेतेणें एथ प्रयागीं न्हावें ११.१०;

न्हाणणें, धुणें, गर्दभु तीर्थे न्हाणिला । १३.४६७.

नाहिं-हीं—नकार, अभाव, दाखविणारें क्रियापद.

आहे पहा. **नाहिं**—निर्विकल्पीं मग नाहिं । तेथ मीं

आववें ॥ ९.८९. तें चि कल्पितें मुदल जाये । तें

कें असे नाहिं हें आहे । ९.९१. जैसें आहाराचेनि

नावें कांहीं । तोंडाविया वाटा न वचे चि नाहिं ।

११.४२४, तोंडावाटे जात नाहीं असें कांहींच

नाहीं, ज्ञानदेवी—‘तोंडापासूनि उरलें नाहीं’

११.४२९. इथे नाहिं हें चि रूप । १४.८९. न

दीसे तर्हि नाहिं । बोलों नैए ॥ १५.५१०, दिसलें

नाहीं म्हणून तें नाहीं असें समजूं नये.

६.४२२, १२.१४३, १३.७१६, १५.२२१,

१५.५१९, १५.५३०, १८.४४३, १८.४४६,

१८.४५५, १८.४५६, १८.१५५१,

१८.१५९९. नाहिं आणि असे ९.९०; असे

किं नाहिं १८.१५४८; होये नाहिं १८.१३७६;

नाहिं जालें, नसल्यासारखेंच झालें, १८.७२२;

उगंडु नाहिं १.२६०; काहिं चि नाहिं,

मुळींच नाहीं, १३.९९३; कैसें होणें नाहिं

९.५०१; जीतें नाहिं, मंलेले, ९.४९९; ठेलें

नाहिं, बाकी राहिलें नाहीं, १३.८२८; परि

नाहिं, आवड, पर्वा नाहीं, १८.१६०२; जें

नाहिं किर नोहे आणि असे हि नां, ज्ञान लय

पावल्यावर आत्मस्वरूप नाहीं असें होत नाहीं

आणि आहे असें म्हणवत नाहीं, १५.४०७;

नाहिं तें चि रश्मिचेनि आधारें वृणजल ९.८४;

रूप अथवा नाहिं ११.५१७. **नाहिंपण**—एया

लागि नाहिंपणें आहे । अनादि हा ॥ १५.२२३.

नाहिंपण चि जें असे । १८.१५९८. **नाहीं**—ऐसें

आदी चि जें नाहीं । तेथालागि रुदसी काड ।

२.१६०. २.११०, २.११३, २.१४१,

२.१५४, २.१५८, २.१६३, २.१७५,

२.१७७, २.१८९, ६.४२९. जो देवां नाहीं,

देवांनाही मिळत नाहीं, ६.४३७; नीमणें

कांहीं नाहीं, जें लय पावत नाहीं, ८.१७;

आहे नाहीं १८.१११०; आहेनाहींचा शेखु

१८.१२०६, आहे नाहीं हे भाव शुष्क

झाल्यावर; या पाठापेक्षां ज्ञानदेवींतील पाठ

‘आहे नाहींचा शेख’ १८.१२१२, शेवट

झाल्यावर, अधिक बग वाटतो.

नि—हा उपसर्ग शब्दास जोडून अनेक अर्थी

आला आहे, त्यांचे विशिष्ट अर्थ

त्या त्या शब्दापुढें दिले आहेत;

कांहीं शब्द येथें दिले आहेत. (१) आंत,

निग्रह, निज, निधान, निधि, निमिलणें,

नियमणें. (२) बाहेर. निगदणें, निगम,

निरूपणें. (३) खालीं, कमी. निकृष्ट, निक्षेप,

निधन. (४) जास्त. निकुंज, निधड, निनाद,

निनासणें, निबर, निबद्ध. (५) हीन, शिवाय,

खेरीज. निकण, निकवडा, निगर्व, निपुत्रिक,

निदारपण, निदैव, निभ्रांत, निमोल, निरंधन.

नी—नीजीव १३.१०९२.

निक-नीक—चांगलें, निश्चित, हितकारक;

उत्तम प्रकारें, रीतीनें. **निक**—निकिया परीं

३.२४०, ६.८; निकियापरी ९.२३७;

निकेयाचि प्राप्ति १६.४३१; निकेयानि

सांघितलेया ११.३९६. **नीक**—तें मरण हीं वर

नीकें । १.२६५. हृदयाचें ढीलेपण । येथ नीकेयासि

नव्हे कारण । २.२८. तरि भोग्यजात जितुलें ।

नैं एका चि देशाचेंया नीकें लागले । १०४११,
पोपगास, हितास, या अर्थी. २०५०,
२०५८, २०२८६, २०३४७, ३०१३,
३०१८, ३०२२४, ५०१०८, ५०१६७,
६०२८२, ६०३२८, ६०३६३, ६०३६४,
६०४३०, १३०५०, १३०६०३, १३०४३१,
१३०४५६, १३०५११, १३०६३७ (कें),
१३०७१७, १३०७९५, १५०११५.
१६०२७३, १६०२९७, १७०१००, १७०१३५,
१७०१८६, १७०२०४, १७०३१८, १८०२८१,
१८०२९१ (नी), १८०३०१, १८०६७२,
१८०१३२२, १८०१३२३, १८०१६४२.
नीकें अवधान ९०९६; नीका गीताअभिप्राय
११०२५; नीका गीतार्थ ४०२२२; नीकें चित्त
देउनि ६०३५९; नीकें तें करणें ९०३३६;
नीकी निश्चिती १८०१५१; नीके पाक ३०१२९;
नीका बोलु २०२०८; नीकी रसोय २०२५४;
नीकेया स्थाना १३०५७६; मनाचें एक नीकें
६०४१९; देओ नीकें बोलताति तें न चुके
६०४२६; नीकें रूप केलें १३०९३६; नीकिया
निहालिलिया, चांगल्या प्रकारें पाहिल्या,
११०६९२; शंका नीकी फेडूं, चांगल्या रीतीनें,
१५०३८२; वीरूं अथवा नीकें ४०१९९;
नीकेनि, चांगल्या रीतीनें, ४०२१४, - अनुष्ठी
१८०१४७१; नीकेया परीं १००४८.

निकर—(१) समुदाय. हे आडशाखानिकर । थोरा-
वती ॥ १५०१६९. (२) आवेश. निकरें
१८०१२३०, - तंडों ११०५४१, - बोलत
असों १३०७२५.

निकवडा—दरिद्री. निकवडेया निधुरा । उवगिजे
जेवि सोडरा । १५०२५६. १३०९७५.

निकर्ष—तात्पर्य. १४०४०३. निष्कर्ष पहा.

निकुंज—दाट झाडी. १८०१०१५.

निकुंभ—गंडस्थळ असा अर्थ घेतात. १०१७.
द्वैत पहा.

निकृष्ट—नीच, हलका, कमी प्रतीचा. तेथ किमि
कीटक लोष्ट । हे देहलाभ होंति निकृष्ट । १८०२४०.
१६०१७४, १६०३४४, १६०४२७. तमोमात्रें
निकृष्टें १४०१००; उत्तममध्यमनिकृष्ट
१८०६९४.

निक्षेपणें—खाली ठेवणें, त्याग करणें. कर्मानि
माझें स्वरुपी । मन्वृद्धि हे निक्षेपी (पा) ।
१२०१०२. १०४२०. निक्षेप ९०२०१,
१५०५४५, -रूपहवनि, त्यागरूप हवनांत
१७०३५८; विश्वनिक्षेपैकनिधान, विश्व ठेव-
ण्याचा एकच सांठा, येथें विश्वाचा एकच
आधार या अर्थी, ११०३०३.

निखल—केवळ. निवळ, शुद्ध. हें गतेंनजाचें
निखल । दिव्यात्मक केवळ । ११०३०५. हें असो
निखल । जान चि तो ॥ १३०३११. जें तेंड भरुनि
निखल, आलासि पूर्वी ॥ १५०४१३. ९०७९,
९०९५, ११०५२८, १३०३८२, १५०४७१,
१७०७२, १८०८१३, १८०१२१२. निखलें
पाणीं १५०३००; निखल भक्तितत्त्व ९०३९२;
निखल समरसाचे ओतले ५०१३६; कनकाचें
निखल १८०१७५५, सोनियाचें —६०९२;
सुखाचा निखल राशी १६०३५४; निखल
उरें ८०५१; निखल हा निवटे ४०२०६; निखलें
मियां चि भरे १८०११२८.

निखिल—सर्व. जग निखिल माहें चि ओतलें ।
९०२३८. ९०२०९, १३०१०८.

निगणें-नीगणें—बाहेर येणें, टाकून जाणें, येणें,
नष्ट होणें. निगणें—जैसें मूलसिंचनिं साहाजें । निगति
आखापलव ॥ १०२५. तेणें अपमानें निगाली ।
वीरवृत्ति ॥ १०१८५. एसि श्रीमुखानि अक्षरें ।
निगति ना जंव एकसरें । तंव अविद्येचें आंधारें ।
निगौनि गेलें ॥ ११०१७७. बोलतां अधिकु ही
निगे । १३०२६४, गैरवाजवी शब्द बाहेर आला.
१०२३१, २०५४, ५०१७१, ६०१५४, ६०१६८,
६०२४२, ६०२४९, ६०२६७, ६०३००,
६०४५२, ७०१३, ७०१८, ७०१४३, ८०९३,
८०१६०, ९०२१, ९०७३, ९०१८१, ९०५११,
१००१०९, ११०२५, ११०३४०, ११०५९१,
११०६२७, १२०१०१, १२०१०७, १३०२३,
१३०२५५, १३०४११, १३०५३८, १३०५४६,
१३०६१७, १३०१०३८, १३०१०४०,
१३०१०६७, १३०१०९४, १४०४०, १४०१८८,
१४०२५३, १४०३८१, १४०३९६, १५०९३,
१५०१०२, १५०१८३, १५०१८५, १५०१९७,
१५०३२३, १५०३२५, १५०३२६, १६०१६३,

१६.१९८, १६.२५९, १६.३४३, १७.१९,
१८.३६, १८.३६७, १८.३७३, १८.४०४,
१८.६५४, १८.९३९, १८.१२८४,
१८.१६९३. आटी निगों न लाहासि, फेऱ्यांतून
सुटका करून वेतां येणार नाही, १३.१०५४;
कोंभ निगाले ६.२५३; खरें निगे १६.४६४;
तीरीं निगाला, तीरास लागला, ११.६५९;
थाडं न निगे, थांग लागणार नाही, ७.१९०;
थानौनि निगे, स्तन सोडतें, ८.१२; दोंदें
निगति, पोटे सुटतात, नृप्ति होते या अर्थी,
१३.२७५; नमरतु निगाला, वांचला, ९.४१४;
नाखें निगति ६.२६२; पैजा निगाले १५.२४७;
फोंक निगति १५.१६४; बोबांत निगे
१३.३०४; भेटों निगे ६.३६५; मुखें जें निगे
६.४९०; वाटा निगति ८.२०६, — निगाले
१०.११५, १२.६९; सर्वांगि कान निगाले
१४.६१; साधकु निगौनि जाये, पुढें जातो,
६.२९७; न निगिजे ९.४८८; निगिजत आहे
९.१५२; निगिजेल ११.४३२; निगें, तूं नीघ,
११.६१७. निगणें—जरि विपायें निगणें घटे
२.२०५; १३.७८३, १५.२८७; निगणेंयां-
(या) आणि प्रवेशा १६.२८०; निगवणें करी
१५.३२७; निगालेंयां वोघांचिया, निघालेल्या
ओघांच्या, १८.३२९, ज्ञानदेवी—‘निघालया’
१८.३३२; कुंटे—‘निघालिया वोघांचिया’
१८.३३२; परिमलु पवनापाठीं निगालेंयां
९.४०९; निगिजे...येइजे ६.१५९; निगाला...
वाटे लागला ६.४३१; निगतां...रिगतां
१२.१०९; रिगतां निगतां १३.४१५; रिगे...
निगे ७.५; निगलें, चिपड्या, झांपड, १३.७५७;
निगाली, तयार होऊन बाहेर दिसू लागलेली,
१४.१४२. निगा—पुढां निगा, पुढें निघ-
ण्याची क्रिया, १७.१७१; निगावां, सुटकेचा
मार्ग, १६.४६६; रिगिनिगा, येणें जाणें,
१८.३३५. नीगणें ६.१९६, १४.२१६;
वाटा नीगे ७.४७. निघणें पहा.

निगद—बेडी, बंधन. प्रवृत्ति वरि निगदु वाउनि ।
८.१२२.

निगदणें—सांगणें. निगदिलें असे १५.५७.

निगम—वेद. निगमागमद्रुमफल, वेद व शास्त्र

या वृक्षांचीं फळें असणारा, १८.२; निगमाचल,
वेदरूपी पर्वत, १७.२२०, —शिखर १७.३३१;
निगमपद्म १७.४६; निगमरत्नाचल १८.३५.

निगर्व—गर्वरहित. ८.१९२. गर्व पहा.

निगुति-ती—कौशल्य, युक्ति. निगुति
१७.१८३, १८.१३०. निगुती—ए(ऐ)सिया
निगुती दोन्हीं। त्यागसंन्यासअनुष्ठानि। १८.१२९;
यथानिगुती १८.१५५.

निग्रह—संयमन. मनाचा निग्रहो ६.४२३.

निघंटु—यास्कांनीं निरुक्तांत विवेचन केलेला
वेदांचा शब्दकोश. १३.८३०.

निघणें—एका जागेवरून दुसरीकडे जाणें,
फुटणें, बाहेर येणें, २.२०२; २.२०३.
परिणामा कोंभ निघाले ९.१९०; माघौता
निघसील २.२१७, —निघालासि २.२०६.
नि-नीगणें पहा.

निचाड—इच्छारहित, निरिच्छ. देखे दगडाचेनि
पाडे(डें)। निचाड ऐसा ॥ ६.९३. २.२८१.
चाड चि निचाडां करी ६.१३५. चाड पहा.

निज-नीज—(१) स्वतः, आपलें, आत्मविषयक,
गुह्य, भक्त. निज—नविये आवडिचेनि भरें।
कामिकु निज वनिता विसरे। १.१८७, ज्ञानदेवी—
‘निजवनिता’. हा पुरुष कां ह्यणिजे। जें पूर्णपणें चि
निजे। पै मायापुरिं पडुडिजे। तेणें हिं बोलें ॥
१५.४८७. ऐसैं ईश्वरा कडे निज। धांवें आपैसेया
साहाज। तेया नांव गा तेज। आध्यात्मिक तें ॥
१६.१८८. ४.१४७, १०.२८०, ११.१६२,
११.३३०, ११.४०२, १३.५४२, १३.६०४,
१६.१८८, १६.३०९, १७.२३२, १७.३१६,
१७.३८९, १८.१४, १८.८५०. अंतरिचें निज,
गुह्य, ११.३६; निजांग ७.१५; निज अवधान
१६.४७०, निजावधान १६.२११; निजु
आचारु ६.४४४, निजाचार ३.४४; निजात्म-
पद १८.१३१३; निजानंद १२.१७१,
—बहुवसा १७.४२१; निजकांत, आपला पति,
आत्म्यास उद्देशून, १८.१६५२, —कांति
६.२८३, —गडें, दृढ, आपल्याशींच असलेलें,
१३.४९९, —गुणें १३.१४७, —गुरु ३.२१;
निजाचा चक्रवर्ती, भक्तांचा सम्राट्, १२.२४१,
ज्ञानदेवी—‘निजांचा’ १२.२४४; निजजन,

आपले भक्त, निजजनाखिलमंगला १८.१,
 निजजनानंदें १२.२३८, निजजनकल्पलते
 १२.१०, निजजय(न)जितभजनीय, आपल्या
 भक्तांनीं जिकलेला, भक्तांना वश झालेला व
 भजण्यास योग्य असा, १८.९; निजज्ञान
 १५.४०३, -त्याग १६.१३१, -धर्म
 २.१८६, ३.८२; निजधाम ८.९७, ८.२०१,
 ९.४८, १०.५१, १५.२८४, १६.७६,
 १६.४०१, -व्योमिचा १६.१४, -द्वाम
 ९.५११, १०.१३३; निजनिजे सामर्थ्ये,
 आपापल्या सामर्थ्यानें, १४.२७८; निजनिर्मल
 १२.२३९; निजपती १६.२०८, -पद
 ३.२३९, -पुण्य ६.४४६, -प्रकृति,
 मायेस उद्देशून, ९.११६, -बिंब १८.१११९,
 -बोध १८.४७, -रूप ८.२५७, १६.७५,
 -वृत्ति ३.१११, ३.११६, ३.२१३, -व्यापार
 ३.१८१; निज स्वरूप माझे ६.३२३;
 निजस्वभाव ३.२०३. (२) निजणें—झोंपणें.
 ब्रह्मायुषां होइजे । मग निजलेयां चि असिजे ।
 १४.१८६, ब्रह्मदेवाचें आयुष्य लाभलें तरी
 दिवसभर झोंपून राहावें. नीज—(१) निज (१)
 पहा. ११.३२२. वज्रांगनाचि नीजे ९.४६१,
 हा अपपाठ आहे, वज्रांगनाचि नीजे असा पाठ
 घ्यावा; विरुद्ध ना नीज १४.७८. (२) झोंप.
 नीजे आलें १४.१११.

निडल—कपाळ. तिहिं निजीवीं हीं देवांचिं निडलें ।
 बैसणीं केलीं ॥ ९.४८०, चंदनावरोवर निवाचीं
 पानेही देवांच्या मस्तकावर जाऊन बसतात.
 निडला घालि फेडी, कपाळावरचे टिळे लावतां
 व पुसतां येतील पण कपाळ कांहीं ठेवतां,
 काढतां, बदलतां येणार नाहीं, १८.२२१;
 आर्त निडलिचा घामु पूसी १०.१६४,
 आर्तनिडलिचा असा पाठ घ्यावा, ज्ञानदेवी—
 'आर्तीचिये निडळींचा', इच्छारूपी
 कपाळावरचा घाम पूस, १०.१८०; हृदयाचां
 निडलीं ११.६६९.

निडार—परिपक्वदशा. निडाराचेनि कोंधाटें ।
 मोतियें नावरति संपुटें । ६.२६६.

निडाल—केवळ. १३.१०८.

नितंब—कंत्रेखालचा मागचा भाग. १४.१०४.

नितरणें—निस्तरणें, झिगपून राहून जाणें.
 १८.१८०.

नित्य—सतत असणारें, नेहमींचें, नेहमीं. नरि
 सार तें स्वभावता । नित्य जाणें ॥ २.१३३.
 ६.६१, ८.१३१, ९.१६५, ९.४२५,
 १३.९५९, १३.१००९, १४.५२ (२),
 १५.१३३. नित्य कर्म १८.११३, १८.११७,
 १८.८९५, -कर्म १३.४४३, १८.५८५,
 १८.६९६; नित्या होये १३.१००९; नित्यादि
 क्रिया १.२५३; नित्यादिक १८.१२७,
 १८.१४३०, -का क्रिया १८.६२९; नित्यानंद
 ८.२६२, ९.३११, १३.८६३; नित्योदयो
 ८.८९; नित्यता—जे माझिया नित्यता ।
 नित्य ते पांडुरुता । १०.५२(१), २.१०४,
 ४.१०५, ८.१८, ८.६३, ८.१७८,
 १०.१८०; नित्यनृस २.२९२, -नूतन
 १.७१, -पणें १८.५८४, -भाव ८.२५५,
 -यज्ञ ३.८१, ३.८४, -यागसहितें ३.८६,
 -युक्त ८.१३७, -रूप २.१२४; नित्यु
 अचलु...शाश्वतु २.१५०; नित्य सिद्धु
 निरुपाधि विशुद्धु २.१४५; नि(नि)त्य ना
 नाशवंत ८.१७३; नित्य निष्कंप १४.४०२;
 निरंतर नित्य २.१५३; सिद्धु नित्यु आपैसा
 १३.१६०१. नित्यनैमित्तिक, निमित्त पहा.
 अनित्य २.१२२, २.१३२, -ता ९.५०१,
 १५.३९, -त्व १५.४०, -भाव १३.१०६५.

निदर्शे—झोंपणें, निद्रेचा अवतरी । निदिजे सुखें ॥
 ५.४३. निवांत निदिजे ९.२२; देहपुरीं
 निदैजता १५.४६३; निदैला देखे ९.१५८;
 निदैली असे ६.२२३, -चेवडनि
 १५.८५; निदैलें—कृपालुपण निदैलें ९.१९,
 भूतजात—२.३५४, शरीर—५.५३; निदैलेया
 १८.२२३, -चिया परीं ८.१८०; निदैलेयां
 जागिजे १५.४०४; निदैलेयांतें ९.१८७;
 चेंतू...निदैला ६.६५. निदसुरा-रें, झोंपाळ,
 आळशी, अज्ञानमय, ५.९७, ८.३४,
 १५.२६१; निदसुरे मार्ग, अज्ञानमार्ग,
 ६.१५५; निद—अन्यथामतिनिदेतें १६.११,
 अन्यथा पहा. नीद—तरि अविद्येचिया नीदा ।
 विश्वस्वप्नाचा हा धांधा । भोगित होता प्रबुद्धा ।

अनादि जो ॥ १८.५००. १३.४३, १४.१८७, १५.८४, १५.२२०, १५.४७४, १८.४०२, १८.६७८; नीदेचेनि आधारें १५.३०८, — अरें १५.४५८; अज्ञानांचिया नीदा १४.३०१; विस्मृतिची नीद १५.४५६; नीदेची वाट मोडे ९.९५; नीदे स्वप्नेसीं वायां जाउनि १८.९८१; वैरियां नीद आली १३.७६५; नीदे कां जागणेया १५.३९८; जागृति...नीद १८.१०९८.

निर्दणें—कुटाळकीच्या हेतूनें अवगुण वर्णन करणें, दोषारोप करणें. २.३३, १७.१०२. निर्दक १६.२५५, १८.१४९६; निदा—जो निदेतें नेवे। स्तुतिंतें न आवे। १२.२०६, निदेनें खिन्न होत नाहीं, स्तुतीनें हुगळून जात नाहीं; ३.१९६, १३.६६५, १८.१३८१, १८.१४९४, १८.१५१९; निदेचे(चें) इशाल १८.५४७; निदेचें कालें धाम १८.६०८; निदा आणि स्तुति २.११४, —ती १४.३५८, निदे आणि स्तुती १२.२०७, निदास्तुती १३.३४५; निदित्व—जें निदिवाचा साविखिं देखिलें, (निदा करण्याच्या) निदेच्या विपानें सर्वत्र भरलें आहे, १६.१४४, ज्ञानदेवी — निग्रत्वाचां सर्वविषीं। खिलिले जे ॥ १६.१४५, लोकनिदेनें सर्व बाबतींत जे कष्टले. अनिंदरत्न, अव्यंग रत्न, १८.१४९८; निद्यानिद्य १८.५५७.

निदान—कारण, परिणाम, शेवट. हे मार्ग तरि दोन्ही। परि. एकावटति निदानीं। ३.३८. ८.१२१. रोगाचें निदान ११.९०; आदि मध्यें निदानीं १७.३५१.

निदारपण—दारिद्र्य. १३.७९४.

निदिध्यास—एकाग्र चिंतन, पुनः पुनः एकच विचार करणें. १५.२३८. मनननिदिध्यास-श्रवण १८.१७२५.

निधड—बळकट. जालें चित्त निधडें। ४.१६७.

निधन—मरण. मज नित्याचेनि निधनें सीणति। ९.१६५, मी अनंत असूनही मला अंत आहे या कल्पनेनें कष्टी होतात. १३.५७०, १४.२१२, १८.२४९. आदिनिधन, आरंभ व अंत, ७.२८.

निधान—ठेवा, सांठा, संपत्ति, आश्रय. किं

निधान सकल धर्माचें। प्रकटलें असे ॥ २.१९१. अथवा विवसी पले मग चडे। निधान हाता ॥ ११.७५. ९.१४८, ९.२९३, ९.३२८, १२.१८८ व १२.२३६ या ओव्यांची साम्यता पहा, १३.३८१, १३.६६२, १३.१०८४, १७.३५८, १८.७२२, १८.९००, १८.१२२१, १८.१४६५. निधानाचें तोंड, सांठ्याच्या मुखाशीं पिशाच पाहारा करतें म्हणून सांठा दुर्लभ होतो या कल्पनेस उद्देशून, १८.७७५; निधानातें रंकु, जसा हपापलेला असतो, १८.४७७; जीवांसि तूं निधान ११.५१०; ज्ञानाचें उघडें निधान १३.४९९; लावण्यांचीं निधानें ११.१९४; कैवल्यगुणनिधान १८.५२५; गीता—४.१, गीतार्थ—१४.१९, धर्म— ११.९, परमात्मसुख—४.१५८, पवित्रैक—१३.१७४, मंगलमणी—१०.३, मोक्ष—१६.८७, विश्वनिक्षेपैक—, विश्वाच्या सांठ्याचा एकच आधार, ११.३०३, संवादफल—१२.१३.

निधि—सांठा, गुप्त धन, वेगाचें भ्रमण. हा कारण्याची आदि। सकल गुणाचा निधि। २.४३, ज्ञानदेवी—‘गुणांची निधि.’ परि भिंगोरि निधिये पडिली। गमे भूमीसि जडली। १५.१३५, जमिनीवर भोंवरा वेगानें फिरूं लागला म्हणजे तो स्थिर आहे असा भ्रम होतो. १७.३०९. आस्था निधि, श्रद्धेचें भांडार, १५.५४५; कृपानिधि २.२८५, —धी २.६८, ३.३०, ४.३१, ११.४४, १८.१३६९; ज्ञाननिधीचे भूवंग, ज्ञानभांडारावर बसलेले सर्प, ३.२३६, ज्ञानदेवी—‘भुजंग’ ३.२४१; भाग्यनिधि १८.९७८, —धी ११.२०४; महानिधि १.२३, प्रमेय—१.२९; योगनिधि ११.१२१; कलानिधी १२.२३४, कला (४) पहा; सत्वगुणाची निधि १३.८८; सौभाग्यनिधी, अर्जुन, १८.८२९.

निनाद—मोठा ध्वनि. १.१४६.

निनासणें—पूर्ण नाश करणें. नव्हे पृथिवीयेतें नीरें। निनासिजे ॥ १३.१४३, मातीचा नाश पाणी करीत नाहीं काय? पावसांत माती वाहून जाते यास उद्देशून.

निपटणें—नाश करणें, समूल नाहीनें करणें.
निपटूनियां १.५०१; निपटौनि, सर्वथैव टाकून,
१३.९९३, १८.९१, १८.१५५२. निपेटार पहा.

निपुण—कुशल, प्रवीण. क्षात्रधर्मीं निपुण १.९६,
साधकजन—३.३७; निपुण होउनि २.२४९;
सत्यें शौचें निपुण आहे, भीष्मास उद्देशून,
११.३९३; सर्वशास्त्रनिपुण १७.४३;
निपुणपणें, बारकाईनें, १.८: अनिनिपुण
१३.८२७.

निपेटार—निपटलेला, निस्तेज. निपेटारे
जाले ११.४६५. निपटणें पहा.

निफजणें—उत्पन्न होणें, करणें; घडणें, घडविणें,
तयार करणें. देखें जेतुलालें कर्म निफजे । जेतुलालें
आदिपुरुषीं जरि अपिजे । २.२७१. तैसीं शुभाशुभ
कर्म । निफजती प्रकृतिधर्म । ३.१७५. लोकत्रय
निफजे । इत्येतव ॥ ७.१६, प्रकृतीमुळें. आणि जें जें
कर्म निफजे । तें थोडें बहुत न झणिजे । १२.१२३.
करी-चातुरंग-समाजें । सेना नांव निफजे ।
१३.१५२. २.३०५, ३.२५७, ४.७३,
४.१३९, ५.५५, ७.१४२, १२.१२३,
१३.९६८, १३.९६९, १३.९७०, १३.९७३,
१३.११५७, १४.९९, १४.२५८, १६.५५,
१६.९५, १७.१८१, १७.२१६, १७.२६०,
१७.२८२, १७.४०३, १८.९६, १८.१६४,
१८.३०५, १८.५००, १८.६१६, १८.७६४,
१८.९४०, १८.९७४, १८.११५७,
१८.११७०, १८.११७३, १८.११७२.
निफजउं पांतासि ११.३६०; **निफजत** असे
३.१७७; **निफजतसे** ३.५९; **अन्न निफजलें**
१७.१५४; **निफजावेया** १८.६३२;
१८.७६२ (२); **निफजे**—दिव्यान्न निफजे
१८.१४९३, दृष्टिबंधु—१४.५, रससोप—
१८.१०८६; **निफजे उपजे** १३.९७१;
उपजे...**निफजे** १३.४७५; **निफज** १७.१८७,
ज्ञानदेवी—‘निष्पत्ति’ १७.१८८; **निफजणें**
१८.९७७. **निफजवणें**—निफजवीति पाक ।
नानाविध ॥ ३.१३१, तैसी बुद्धि कर्मांतें दावी ।
तें करणसामग्र निफजवी । परि निफजावेया होआवी ।
धीरता जे ॥ १८.७६२ (१), ८.२८, १०.२१३,
१२.११, १८.६१३; **अन्न निफजविलेयां**

१५.३७४; **दान निफजवावेया** १७.२६९;
निफजविलेया पाठिं, उत्पन्न करवित्यानंतर,
१८.६०९.

निफनणें—निष्पन्न होणें. तैसा नाहींति धर्म निफ-
नला । हेतुकपणें ॥ २.२५२. १.१७४. **निफनलिं**
मिदें कर्म १२.१२८: **निफनलें** दानपुण्य
झांकी १३.२०६.

निवद्ध—बंधणें पहा.

निवर—प्रखर, तीव्र. **निवर रश्मिपुंज** १६.९.
निवरपणा—कठिणपणा, करितेया निवरपणां
उभजे, करव्याच्या त्रासाळा कंटाळतो. १८.१८२.

निभ्रांत—निःसंशय. तिहिं शुणें आवृत । हे वेद
जाणें निभ्रांत, २.२७६. आगा जेवा जें विहित ।
तें ईश्वराचें नसोगत । करौनि केलेया(यां) निभ्रांत ।
परितोन्नु पावे ॥ १८.१०७, ईश्वराला आनंद होतो
या अर्थी, ज्ञानदेवी—‘सांपडे चि तो’ ईश्वराचा
त्याम होतो. १८.९११. मी चि आत्मा एक
निभ्रांत । १८.११९९. २.१६५, २.२२९,
२.३१९, ४.७२, १२.२३. **निभ्रांत अलखे**
४.९५, —जाण ३.२६५, १०.२५९, —जाणें
४.१९७, ५.११७, —मानीं २.३३७, ३.५२,
—न सुटे ११.४१७.

निमणें-नीमणें—लय पावणें, नष्ट होणें, मरणें.
निमणें—तरि स्वभाव काड निमाले । इंद्रियांचे ॥
३.५४. दवाकाशु हा जैसा । निमालेयां तेया
अवकाशा । ६.८३. कल्पना निमे । प्रवृत्ति समे ।
आणें सन विरमे । सावित्रां चि ॥ ६.२१२.
तो सरग नैयंतां निर्मानि गेला । ८.२१६.
२.१०७, ३.२६६, ७.१५२, ७.२०५, ८.८४,
८.२४९, ९.५०६, १८.५८, १६.३०५,
१८.१९०, १८.२३३, १८.२५८, १८.१३५५.
निमालेयांचिया गोठी १.५००; **अज्ञान निमालेयां**
१८.१३८७, **कर्मजात**—१८.१२८, **त्रिदाध**—
आध्यात्मिक, आधिभौतिक, आधिदैविक हे तीन
ताप नाहीसे झाल्यावर, १६.४३६; **बुडौनि निमे**
१४.२४०; **युगें निमति** ८.१६१; **वासना**
निमौनि गेली १८.५४२; **विषयांतें निमालेयां**
आइके, विषय नाहीसे झाले आहेत असं ऐकेल,
६.३७५; **निमौनु जाइजे** १८.९४२; **निमणें न**
निमणें १८.१२७०; **उपजणें निमणें**

१५.३१५; होउनियां निमतें १५.४४९; होये निमे १७.६९; निमांतें—दृष्टादृष्टस्पृहे निमांतें जालें, दिसणारें जग व न दिसणारा स्वर्ग यांबद्दलची इच्छा नाहींशी झाली आहे, १८.९५७; निमालेपणें—बोलु निमालेपणें विवरी । अचर्च्यातें ॥ १५.४३५, अनिम, न शमणारा, न ओसरणारा, अनिम आखाडमेघ १६.३६४, ज्ञानदेवी — ‘अनियम आषाढमेघ’ १६.३६६. नीमणें—आकारलोपीं नीमणें ८.१७; जरामरणाची कथा नीमे ७.१७०; जन्म ना नीमणें ८.८६.

निमथा—शिखर. महासुखाचा निमथा ५.३२, योगाचलाचा — ६.५४; निमथावेऱ्हीं १२.५१.

निमलणें—न मिलणें, याचें हें रूप आहे. न पहा. चंद्रा चंद्रिके निमलणें आहे, चंद्राची व चंद्रिकेची भेट न होणें हें संभवतें काय?, कधीं वियोग घडत नाहीं या अर्थी, १८.२९१, ज्ञानदेवी—‘चंद्रा चंद्रिके न मिळणें आहे’ १८.२९३; हें युगुति निमले, हें सयुक्तिक दिसत नाहीं, पटत नाहीं, १८.१६९६, ज्ञानदेवी—‘युक्ती न मिळे’ १८.१७१८.

निमाल—या शब्दांत नि हा उपसर्ग जास्त किंवा अभाव या दोन्ही अर्थी घेतां येईल. जन्ममृत्युचिं निमालें रानें निस्तरे, जन्ममृत्यूचें एकसारखें असलेलें, खचरट, माळरान ओलांडून जातो, किंवा जन्ममृत्यूचें दाट रान, जेथें माळरान नाहीं, ओलांडून जातो, १६.४३८.

निमिख-ष-मेष—क्षण. निमिख—कोडि बेल निमिखें होतु जांतु, बराच काळ क्षणभरच आहे असें जाणतो, १५.१३८; १५.१८४. निमिष—युगा ही होन वडिल । निमिष मानी ॥ १३.३७८. १२.१०६, १३.४३५. निमिष भरी १८.१७२२, निमिषभरी १२.१०५. निमेष—निमेषु भरि १५.१११; निमेषानिमेष, डोळ्याची उघडझांक, ५.४५.

निमित्त—हेतु, कारण, नांवापुरतें कारण. कां निमित्तें कारणें एके । तें सिद्धी न वचत ठाके । २.२६९. १.२५८, ११.४७३, १३.८५०, १८.१३६९, १८.१६६६. निमित्तादिकीं

३.१२०; निमित्तमात्र—जैसा लोकचेष्टां समस्तां । हा निमित्तमात्र कां सविता । ९.१३०, ११.४६६; निमित्तिकें १८.५८५. नैमित्तिक १.२५३, १८.११०, १८.११३ (१, २), नित्यनैमित्तिक १८.९६, १८.११७, १८.११८, १८.११९, १८.१२२, १८.१२४, —नैमित्तिक १३.५२४, १३.६८०, १८.५९४. निमित्त्य १६.१२७, १८.१७४४.

निमिलणें—बंद होणें. निमिल—निमिलोन्मीलनीं, दृष्टीच्या झांकण्याउघडण्यांत, १७.५; निमिलिणी मीठी दंत आहाति, दृष्टि बंद केली म्हणजे सूर्योच्या सृष्ट्या मावळतात, ११.१४१.

निमुटणें—झांकणें, मिटणें. दीपाची दीठि निमुटली । ६.२८५. ११.२३०.

निमोल—विनामूल्य, फुकट. ९.३८४.

निम्न—खालीं, खोलगट भाग. निम्न भरलेयां उणें । तें पाणी ढलों चि नेणे । १६.१५७, प्रवाहांत खालचा भाग, खाडा वगैरे भरल्याशिवाय पाणी पुढें वाहत नाहीं. १६.३२९.

नियत—निश्चित असणारें, ठरलेलें, संयमयुक्त. ह्यणौनि तूं नियतु । सकल कामराहितु । होउनियां उचितु । धर्मु राहाट ॥ ३.१४९. ऐसां(सा) नियतु कां कंदर्पु । ७.५०, असा नियमन केलेला काम, ७.४५ ते ७.४९ पहा. ६.३४२. अंतःकरणिं नियता, अंतःकरण स्वाधीन करून घेतलेल्या माणसांना, ८.५; नियता प्रकृति तुज गुण दीधले, हे क्षात्रधर्माचे गुण नियमन करणाऱ्या प्रकृतीनें तुला दिले आहेत, १८.१२८२. अनियतासि योग्यता नाहीं ६.३४४; नियंता—तरि विश्व हा अनादि ठावो । पथ नियंता ईश्वर राओ । १६.२९३.

नियमणें-नीयमणें—स्वाधीन ठेवणें, ताब्यांत ठेवणें. एरा इंद्रियां विखो तूटे । तैसा नियमूं नैये रसु हटें । २.३०७. ३.७०. नियमावी १८.१३०८; मियां नियमिला सांता ९.२८३; नियमी ना निवारी ९.१२७; नियमिता १०.२२६, १०.२७२(१), ११.५१५. नियम—निर्वध, ठराव, महत्त्व, योगांतील दुसरी पायरी. हे पूज्य आह्मां नियमाचे । २.३४, श्रोत्रादि इंद्रियें धरिति । परि रसनेसि नियमु न करीति । २.३०४,

२.३०८, ३.७६, ६.३७५, ६.३७९, ६.३८१,
७.१०१, ७.१६३, १३.६९३, १४.२०६,
१८.११३, १८.९३०; नियमाचे गुंडे
१३.५८९, -चा दीवटा ७.४७, -चिया
साखला १८.६३४; नियमबुद्धी ७.१३९;
यमनियम १.२४८, २.३११, ४.६४, ६.५५;
यमनियमाची कांठि ९.२१२, -चे डोंगर
५.१५८; यमनियमांचीं नगरं ७.६९;
यमनियमाचिया वाटा ६.४२१; व्रतनियम
३.८९; नियमं—(१) नियमन करून,
मनपवननियमं, मन व प्राण यांचें नियमन
करून, १६.१८४; (२) निश्चयानें, २.३०१,
१५.१६५; नेमिजे, नियमन करावें, १७.२०९,
ज्ञानदेवी—‘नियमिजे’ १७.२१०; न्यामक,
नियमन करणारे, १८.५६७, ज्ञानदेवी—
‘नियामक’ १८.५७०.

नियोगणें—व्यवस्था लावणें. नियोगी, आज्ञा-
पक, ब्राह्मणक्षत्री नियोगी केले, ब्राह्मण व क्षत्रिय
या दोन वर्णांची व्यवस्था लावून त्यांचीं
कार्यक्षेत्रं आखून दिलीं, १८.८२५.

नियोजणें—योजना करणें, ठरविणें. नियोजिलीं
वितंडें । ताला येति ॥ १३.२२, वेदांना न
मानणाऱ्या जैन व इतर पाखंड्यांचीं ठराविक
कुभाडें ताळ्यावर येतात.

निर्-निश्-ष्-स्—शब्दास जोडून, नकार-
दर्शक उपसर्ग. त्याशिवाय, -खेरीज, -पली-
कडे, -बाहेर या अर्थी. निर्—(१) शब्दारंभीं
स्वर असल्यास हा उपसर्ग येतो. निरंजन, निरंतर,
निरवयव, निरहंकार, निराकार, निरानंद,
निरायुध, निरार्त्तता, निरालंब, निराशा-स-स्य,
निरुपहत. कित्येकदां स्वरारंभी शब्दापूर्वी
निर् ऐवजीं निर हा उपसर्ग येतो, निरउपचार
१२.१५१. (२) शब्दारंभीं व्यंजन असल्यास
निर्-श्-ष्-स् हे उपसर्ग येतात. निर्—(कांहीं मृदु
व्यंजनापूर्वी) निर्गुण, निर्जल, निर्दोष-ष-दोष,
निर्धन, निर्द्धम, निर्बल, निर्धु-र्धू-ज, निर्भय,
निर्भिन्न, निर्मछर-त्सर, निर्मल-मूल, निर्लाग,
निर्लेप, निर्वस, निर्वात, निर्वाल, निर्विकल्प,
निर्विघ्न, निर्विवाद, निर्विशिष्ट, निर्विशेष,
निर्वैर, निर्व्यापार, निर्हेतुक; निश्-ष्—

(कांहीं कठोर व्यंजनापूर्वी) निश्चल, निश्चित,
निष्कंप, निष्कपट, निष्कल, निष्कृती, निष्क्रिय,
निष्पाप, निष्फल; कांहीं व्यंजनापूर्वी स् किंवा
विसर्ग येतो: निस्तर, निस्तेज, निःशब्द,
निःसंग, निःसंदेह, निःसंशय, निःसीम.

निरंजन—एकांत स्थळ, अरण्य. निरंजन सेविलें
१३.२४; जैसा निरंजनीं पाटु फूटला, जसा
अरण्यांत पाण्याचा ओघ अनिर्वद्ध वाहतो,
१३.६९६.

निरंतर—एकामागून एक, नेहमीं, काळ व
स्थळ यांत अंतर नसणें, सतत असणारा.
तिहीं नाना दंड निरंतर । आस्फुरिले ॥ १.१५३.
जे आदि स्थिति अंतु ! हा निरंतर असे नित्यु ।
२.१५३. श्रुतींचा निरंतर । अभ्यासु करणें ॥
१६.१०२. २.१७२, २.२४१, २.३१०, ३.६२,
५.२०, ५.१४६, ६.९७, ६.१७८, ७.१४६,
८.८१, ८.१०३, ८.१२४, ९.२२६,
९.४८२, ११.२६३, १२.१३, १२.८०,
१३.३८८; १३.४४२, १५.७, १६.३३१,
१८.१००८, १८.१२९३. निरंतर दिवाली
४.५३, -वनश्री ३.१००; नित्य निरंतर
रमनि, २.२४३; बाणवारि निरंतर वरिषताति
१.१६६; निरंतरकरुणासिंधू १४.३; निरंतर,
सतत असणारा, निरंतरातें आवांहांति ९.१६२.

निरंधन—निर्+इंधन, सर्पणाशिवाय, निरि-
धन रूपाऐवजीं निरंधन रूप बनलें आहे.
जैसा निरंधनिं विग आगी । विज्ञणं वि उरे ॥
१२.१८३. काष्ठाशिवाय अग्नीला विज्ञणं तेवढें
बाकी राहतें, विज्ञावें लागतें, ज्ञानदेवी—‘निरंधन
आगी विज्ञोनि जाय’ १२.१८३, वर दिलेल्या
अवतरणांत विण शब्दामुळें नकाराची पुनरुक्ति
झाली आहे. निरंधन आणि विज्ञालें १३.२७९.

निरपणें—पुसून स्वच्छ करणें. ६.२३४.

निरवढी—कोठडी. योगाचिया निरवढी कोंडि-
जति, अष्टांग योगामुळें इंद्रियांना ध्यानरूपी
कोठडींत धैर्य बंद करून ठेवतें, १८.७३९,
ज्ञानदेवी—‘निरवढी कोंडिजती’, मोठ्या
कौशल्यानें कोंडून ठेवतें, १८.७४२.

निरवधि-धी—निःसीम, अमर्याद, अपार,
अफाट. अवधि पहा. निरवधि—येसे निरवधि

चोखडे । स्वामिभक्ती ॥ १.११२. २.३५५,
१५.३६८. निरवधी—निवडलें निरवधी ।
नवनीत हें ॥ १.५१. २.४३, २.८६, २.१७२,
२.२३५, २.२९६, ६.६१, ६.४५५, १०.८१,
१२.५७, १२.१५४ (धी), १८.७१४,
१८.१००३.

निरय—नरक. १८.६६. निरयपुरिची सभा
१६.४२८; निरय भोग १.२५९, —भोगें
१६.२९४.

निरसणें—दूर करणें. २.१३१. माया निरसिली
११.६४; निरस्त, नाहीसें केलेलें, निरस्ता-
खिलासंगला, सर्व असंगल, पाप, ताप ज्यानें
नाहीसें केले आहे, १८.५.

निराकरणें—निषेध करणें, खंडण करणें, दूर
करणें. जें कर्मजात आवेवें । पथ निराकरिलें
देवें । २.३७१. अदोष कर्म निःशेष निराकरिसि
३.४.

निराल—आधार, संबंध, नसलेला; आकाश,
ब्रह्माकाश. किर निरालीं बोल देखसी । सनागर ॥
५.१४०. चातक निरालीं । लागलें(ले) जैसैं(से) ॥
११.६६९, आकाशाकडे पाहतात, मेघप्रतीक्षा
करतात. ६.५७, ८.११४, १३.५१, १३.९४२,
१३.९९१. मोकली गोठि निरालीं केली,
जो अनिर्वधणें सहज न कळणारा संवाद केला,
आकाशांत ज्याचा थांग लागणार नाही, असाही
अर्थ संभवतो, १८.१६७५.

निरालंब—ज्यास आधाराची आवश्यकता नाही
असें. १२.६०. निरालंबिची वाडी १३.४५.

निराश-स—निरिच्छ. निराश ३.१६७, ५.१२७,
८.१९२. निराशाचें चिन्ह ३.६७, ३.६८ ते
३.७५ पहा; फलनिराशा १८.१७१. निरास
४.१०५, निरासता ४.९२; निरास्य, विरक्ति,
१२.१८१.

निरिगणें—प्रवेश न करणें. जे अभ्यासि निरिगती
चि कहीं । ६.४२०.

निरिविडी—चातुर्य, युक्ति. वाक्यविधीच्या
निरिविडी, वेदांत सांगितलेल्या विधिवाक्याच्या
युक्तीनें, ४.१२८.

निरीक्षण—पाहणें. कूर्मिचें निरीक्षण, कासवी
आपल्या पिलांचें पोषण फक्त पाहूनच करते

ह्या समजास उद्देशून, १३.१४०.

निरुता-ती—(वि.) स्पष्ट, शुद्ध. ५.१०३,
१४.३०५, १५.४३७, १८.१७३६. निरुता
बोलु १३.६६; निरुती उपपत्ति ९.१०४,—
क्रिया १८.८७६,—प्रतीति १२.२७; अंतरीं
निरुतेहोति १३.११२८. निरुति-ती—(ना.)
स्पष्टता, निर्णय, निरुति करितां १०.६६;
निरुती लागी १३.६१३; योगाची निरुती
८.२१९; निरुति होआवी लागे १४.३६९;
निरुतीं—बरोबर, च्यारि चि आंगुलें निरुतीं ।
६.१९५. निरुतें, (वि. क्रि. वि.) खरें,
वास्तविक, स्पष्टपणें, निश्चयानें, ३.१६,
५.६०, ५.७०, ८.२००, ९.८७, ९.१०९,
९.१३२, ९.१४३, ९.३०९, ९.४६९,
१०.६२, १०.१०१, ११.३०७, १२.२२५,
१३.९, १३.१०, १३.३३९, १३.१११६,
१४.७५, १५.२४४, १६.१३६, १८.७४१,
१८.११८८, १८.११९४(नि), १८.१३०७.

निरुंधणें—अडविणें, कोंडणें. एक अपानु प्राणीं
अपिंती । एक दोहोंतें हीं निरुंधिती । ४.१४४.
६.४१५. निरुंधुनि ३.६४; बिलीं निरुंधलां,
विळांत कोंडून धरला असतां, १६.४०८;
निरुंधी करणें ८.१२०.

निरुपाधि—उपाधिरहित, मुक्त. हा अनादि
नित्य सिद्ध । निरुपाधि विशुद्ध । २.१४५.
निरुपाधी १४.१९२. निरुपाधिक—मज
आकारशून्या आकार । निरुपाधिका उपचार ।
९.१५६. १५.४१३. उपाधि पहा.

निरुपहित—उपाधि नसलेलें, शुद्ध. निरुपहित
पूसलेयां, उपाधिरहित शुद्ध स्वरूप विचारलें
असतां, १५.४३०; निरुपहितीं रूपिं, शुद्ध
स्वरूपांत, १५.४०९.

निरूपणें—वर्णन करणें, विवेचन करणें, प्रतिपादन
करणें. जेथ निरूपिजे कर्मादिक । २.२५७.
१३.१७६(२), १८.१४३९. निरूपिजेल
५.१७५, १८.२९९; निरूपितु असे १५.४२९;
निरूपिलें ६.३१, ६.३३७, १५.४५२;
निरूपील ६.४८५; निरूपण—आज्ञा दे पां मातें ।
निरूपणीं ॥ १२.१०, ७.१९६, १०.४९,
१४.६२, १८.५८, १८.२७७, १८.१२३४,

१८.१४३८; वेदांतिं निरूपणभाषाप्रतीति,
वेदांत प्रतिपादन करावयाच्या भाषेत.
१५.८९; कांडत्रयनिरूपणी, निरूपण करणारी,
१८.१४४०; निरूपिता, सांगणारा, २.३७४;
निरूप्य १६.४६; अनिरूप्य—ते अनिरूप्य किं
निरूपिजे । १३.१७६ (१).

निरूपम—ज्याला उपमा नाही असे. जे अद्वितीय
उत्तम । पवित्रैक निरूपम ॥ १.४९. २.२११,
४.१०, ६.२६१, १४.२२३, १८.१७७०.
निरोपम, १२.२२३, हा अपपाठ असणे
संभवते, ज्ञानदेवी—‘निरूपम’ १२.२२५.

निरोध—संयम, निग्रह. निरोधाचे वेल्हावणे ।
१२.६४, इंद्रियांचा निग्रह करणे हाच ज्याचा
विलास. ६.३६४, १८.६३५. सर्वनिरोध
६.३४८.

निरोपणे—सांगणे; आज्ञा, परवानगी, देणे. आतां
निरोपिजेल प्रबंध । अवधान दीजो ॥ १२.१७.
१.८२, १.२७२, ४.१६, ५.२, १२.२२९,
१३.२१७, १३.६४८, १३.९३७, १५.६९,
१५.५६०, १६.४०, १६.४६६, १७.३१५,
१८.३५०, १८.१२३८. निरोपिजे १३.३१२,
—जो ८.१; निरोपित असे १८.७६८, —तसे
१६.६१; निरोपिती परी, सांगण्याचा प्रकार,
१२.२४२, १३.२४१. निरोप, आज्ञा, तेणे
वेदांचेया निरोपा । आन न कीजे ॥ १६.४५२,
चांगु निरोपु १८.१७४; व्यासाचेया निरोपा
१६.४६८; निरोपु दे १८.४५४. निरोपण,
विवेचन, निरोपणा वाहाती । वाट केली
१३.८८५, १३.३२६, १३.६३८, १३.६४५,
निरोपणाचेनि नावे १६.६२.

निरोलणे—तयार करणे, मशागत करणे. साहाजे
निरोलले वापे । चतुर चित्ताचे ॥ ६.४८७,
ज्ञानदेवी—‘वाफे चतुरचित्ताचे’ ६.४९०.
निरोलिलिये भुई, नांगरून मशागत केलेल्या
जमिनीवर, ९.३९.

निरोवणे—सांपविणे, सांगणे. व्यासें निरोविलें
९.५२५; सुना गावीं निरोविलें सुणे, ओसाड
गांवांत सोडलेलें कुत्रें, १८.५४९.

निर्गुड—गुड पहा.

निर्गुण—गुण नसलेला, उपाधिरहित. क्षणीनि
१८

गुणाचा संतु । अथवा गुणभोगु । हा निर्गुण लातु ।
बोलीं नि न ये ॥ १३.९०७. १३.९०५,
१४.२९८, १४.३१९. निर्गुणाचे गुण १३.९०९;
निर्गुणाची जाणिव ८.१९२; निर्गुणें गुणातें
भोगणें १३.९०६; निर्गुणपणें १३.११०२.

निर्घात—आघात. महाघोषनिर्घात १.१५६.

निर्झर—झरा, प्रवाह, पाझर. ६.१७६, १८.१४.
अमृताचा निर्झर २.३३९.

निर्णय—निर्णो—निकाल, निवाडा, सिद्धांत.
निर्णय—१८.१४४३. निर्णयो केला १५.२९,
१७.२१, १८.१४२९, —देति १८.१३६;
ईश्वरनिर्णयो, ईश्वराच्या अस्तित्वावर भरंवसा,
१८.८३४, क्रिया—१८.६३३; निर्णो—निर्णो
केला १३.२२०, १५.६५.

निर्दलणे—निर्दलणे—पाडाव करणे, नाश करणे.
निर्दलणे—निर्दलनि घालीं ३.२६३; निर्दलणे
१.२१५, २.३१५.

निर्देश—वर्णन, दाखविणे. निर्देशदेशरहित,
दाखविण्यासारखें नाही व स्थानाच्या दृष्टीनें
मर्यादित नाही असें, १२.३२.

निर्धारणे—निर्धारणे—पाहणे, विचारांत घेणे,
निश्चय करणे. निर्धारणे—क्षणीनि अपाडु हें
आचवें । निर्धारितां ॥ १.३९, पाहिलें असतां,
विचारांत घेतलें असतां. निर्धारणे—आतां नूं
यया वरी । नीकें हें निर्धारिं । मग निर्धारिनि करीं ।
आवडे जैसें ॥ १८.१३२३ (१). निर्धारिजे
१०.९८; निर्धारितां १.७, ३.७३, ४.१८०,
४.१८९, १८.३९४; देवें निर्धारिलें ६.१४७;
निर्धारिनि १७.४०, १८.१३२३(२); निर्धारूं
१८.१५८२ (१); निर्धारूनियां १८.१३२२;
निर्धारितेयां, निर्धार करणारांना, १०.२७३.
निर्धार—निश्चय, भेदनिर्णय. रज्जू चि ऐसा
निर्धार । होये जेवि ॥ १८.११८२, हें निर्धारूं
जातां फुडें । निर्धारासि ठक पडे । १८.१५८२(२),
आत्मेयाचां निर्धारिं १५.२६९; स्वमताच्या
निर्धारा १३.२४०; आत्मनिर्धार १८.१३२६,
वेद—१७.१७७.

निर्वुज—वृज—दिङ्मूढ. निर्वुज—अनुभौ निर्वुजें
बुडाला १५.५०१. निर्वुज—चित्त होउनि जात
निर्वुज । आश्रय(र्य)पणें ॥ ११.२९३.

निर्भयता—भयरहित हा भाव, निर्वास्तपणा. भय आणि निर्भयता १०८३. भय पहा.

निर्भर—पूर्णपणे भरलेले. महामोहें निर्भर १२५. वरिषायें वीण सागर । जलें जैसा निर्भर १२५१. संजयो निर्भर जाला, आनंदित झाला, १८१५६२; उत्कंठानिर्भर ११६७०, हर्ष-११५०१.

निर्भिन्न—समरस झालेले. आत्मरसें वि निर्भिन्नु २३३४.

निर्मणे—उत्पन्न करणे, तयार करणे. जलाशयें निर्मावीं । नानाविधें ॥ १४२३१. १२१७. निर्मू एंती १८१७५५; निर्मूनिचां १८१६७७; निर्मावें ना १८१७६६. निर्माण १७१८३; निर्मिता—गीताशास्त्रनिर्मिता १८१४८८.

निर्मत्सर—द्वेषरहित. ४११२. निर्मळहृदयता २२०३.

निर्मल-निर्मल—मल- दोष- पाप- रहित, स्वच्छ, लखलखीत. निर्मल—जें परब्रह्म निर्मल । साठि सेरे ॥ ८२६०. आंतु बाहिरि चोखालु । सूर्यु जैसा निर्मल १२१७९. जय जय देव निर्मल । १८१. ९४१७, ९५२४, १४२५९, १५९०, १६१८१, १६२०९, १७२७१, १७२८३, १८४५६. निर्मले आत्मरूपीं १८३११; निर्मलें कारुण्यविधें १४२०; निर्मले गगनीं ८१९; निर्मलें बरवेपणें ७१८४; निर्मले मानसिं १८९५८; निर्मल वाक्य १८१३३२; माझां निर्मले स्वरूपीं ९७८, ९१४० (ले), १८१२५६; निर्मला संवादियां शिरोमणि १५४१८; निर्मलां होइजे १३४६३; मलु...निर्मल १८१२२६; निजनिर्मल १२२३९; निर्मलत्व १३४७३. निर्मल—कौस्तुभाहूनि निर्मलें । लेणीं दीधलीं ॥ ९३८५, ज्ञानदेवी — ‘कौस्तुभाहूनि निर्मलें’ ९३८९.

निर्मूल—मूळाशिवाय, आधाररहित. ह्मणे तूं निर्मूल । लटकें वाग्जाल । १३२१, वेद निराधार आहेत, त्यांत शुष्क शब्द-पांडित्यच आहे या पाखंडी लोकांच्या आक्षेपास उद्देशून.

निर्लाग—संबंध नसलेले, धरतां येत नाहीं असें. अथवा निर्लागे निसरडां । तपोदुर्गाचां आडकडां ।

६४७४. निर्लाग—पापि जो निसुगु । पुण्य अति निर्लागु । १३६८१.

निर्लेप—अलित, शुद्ध. तिहिं आपणवें करुनि निर्लेप । ५१५९, त्यांनीं आपणां स्वतःला शुद्ध करून घेऊन, ब्रह्मभाव ओळखून.

निर्वचणें—सप्रमाण सांगणें, निश्चित प्रतिपादन करणें, सिद्धांत मांडणें. सोलीव निर्वचूं । फलितार्थु चि ॥ १३१०४४. निर्वचें(वंचे)ना १०४३, निर्वचेंनां १०१८४; निर्वच, निर्णय, तपाचा निर्वचु १६१११; निर्वचु करितां १०२४८, —कीजे १३२४०; अनिर्वाच्य ६३२५, १०३४, १३२५०.

निर्वस—निर्वेश, समूळ नाश. झाड निर्वसें कीजे १८२०६.

निर्वाण—अखेर, अंत, परमगति, मोक्ष. अमृता-सारिखी ञ्जधी । निर्वाणिची ॥ २८६. आदि मीं निर्वाणीं । मध्ये हीं मीं ॥ १०१९८. २१२९, ३३७, ६३३९, ६४७६, ७१४६, ९४८५. जूझाचें निर्वाण १८१५६६; निर्वाणवर्णु चि करी, परिसानें बनविलेले सोने अति उत्तम रंगानें (दर्जाचें) असतें, त्यांत उंची हलकें असा भेद राहत नाही, ६९७; निर्वाणवेऱ्हीं, शेवटपर्यंत, ८२०९; परब्रह्म-निर्वाण ५१४८, सिद्धान्तनिर्वाणसूत्री, सिद्धांतांचा निवाडा करणारा सूत्रग्रंथ, १३८३२, ज्ञानदेवी — ‘सिद्धांत निर्माणधात्री’ १३८३५.

निर्वात—निवाऱ्याचा. जैसा निर्वातिचा दीपु । सर्वथा नेणे कंपु । २३४१. ६३५८. निवात-निवांत पहा.

निर्वालणें—तयार करणें, शुद्ध करणें, झकझकीत करणें. किं अंतर्ज्यातिचें लिग । निर्वालिलें ॥ ६२५४. साधार्कें देखिला आयासु । म्ह(ह्म)णौनि निर्वालिला योगाभ्यासु । ११६०८. जैसें लोहकर्म लोखंडें । निर्वालिले ॥ १८३५७. सोनेयाचें सुंदर । निर्वालिलें होये घर । १८१४९२. १२१५५, १३४७३, १३८५९, १६४०१. कनकें निर्वालुनि, सोनें शुद्ध करून (त्याची कळशी बनवून), १६१९४; नेपुरें निर्वालुनि १५४; भूमि निर्वाललेया(यां) १८३९; निर्वाला, निवाडा, परिपक्वदशा, कणिसांचां निर्वाला

१५.१२५, परिणामीचा—५.७; निर्वालेया आले ६.३२६.

निर्वाह—व्यवस्था, रक्षण, जतन, धोरण, टिकाव. नेविं चि नाहिं एकसुत । निर्वाहो जेया ॥ १३.८१२, ज्याच्या वागण्यांत एकाच प्रकारचें धोरण, एक-निष्ठता नाही. नाहिं निर्वाहो वया रंज्या । प्रपंच-रूपासि ॥ १५.११०, ह्या प्रपंचरूपी वृक्षाचें एक-सारखें टिकणें असें नाही. तऱ्ही देहा जंव निर्वाहो । तंव आधि कर्म ॥ १८.४१०. ८.२०९, ९.३३८, १७.२५१, १८.५८, १८.७६८. निश्चयाचा निर्वाहो १६.३२४; देहनिर्वाह १८.१०२३; निर्वाहाती होये, जोपासना होते, १७.८३.

निर्विघ्न—संकटरहित. निर्विघ्नीं पैठिं होआवेया १८.१०३६.

निऱ्हां—केवळ, अगदीं, पूर्णपणें. कां निऱ्हां करपौनि गेलें । १७.१५५. सोफ निऱ्हां जाये, अगदीं निष्फळ होतें, १७.२४८.

निवटणें—नाहीसैं होणें, नाश करणें, मरणें. परि निवटिलेयाचें जैसैं । पोड न दूखे ॥ ८.१५०, मेलेल्या माणसाचें. ३.२६५, ५.२०६, ९.२१५, ११.४३४, ११.४६५ (टिं), ११.४७२, १८.६६१ (टे), १८.१०४२. निवटलें लुपहुडे १४.३५६, पहुडणें पहा; निवटूनि वातला १८.१०५१.

निवडणें—पसंत करणें, वेगळें करणें, (त्यासारखें) भासणें. सलीलीं पय जैसैं । एका होउनि मिनलें असे । परि निवडूनि राजहंसैं । वेगळें कीजे ॥ २.१२७. जैसी अमृताची नवि निवडिजे । तरि अमृता चि सारिखी ह्मणिजे । ४.१८१. निवडूनि कीजे सेना । लक्षवरि ॥ ७.११. मग क्षीराब्धितें सांडितु । गगनीं पूजा मंडितु । निवडे जैसा न निवडितू । पूर्णचंद्र ॥ १८.१५३६, क्षीरसागरांतच जन्म घेऊन, त्यास सोडून आकाशांत आपल्या किरणांच्या प्रभावळीनं अलंकृत होऊन, क्षीरसागरापासून स्वरूपानें निराळा न होतां जसा चंद्र आकाशांत निराळा राहिलेला दिसतो. १.५१, २.१२८, ८.१३३, ८.१९७, १२.१८१, १३.१०३२, १४.३४९, १४.३९२, १५.३५२, १६.७५, १६.१५३, १६.२९३,

१७.७७, १७.८०५, १८.५१८. अवेतु चि नभा निवडला, आकाशालाच अवयव फुटल्यासारखा भासतो, ६.२९५; मेवाचेनि मुखें निवडला, मेवापासून वेगळा झालेला, ६.३०७. निवडी—निवडीं नैण, निवड करून सांगतां येत नाहीं, १८.१७५७, ज्ञानदेवी—‘निवडूं न ये’ १८.१७७९. निवाड—निर्णय, निकाल, बीजा आनिक भूसा । अंधु निवाडु नेगे कां जैसा । ३.२०१. तरि बीजेणसकळा । निवाडु नेगे पत्वाडु जैसा १३.२४४, १.४४, ६.१०, ६.६१, ९.४३, ९.५२८, १०.३८, १३.३५५, १३.१०२५, १३.१०७७, १५.३३१, १६.१३७, १८.१४४, १८.१२४७. निवाडी—हें मेल हें चोच । ऐसैं जें निवाडी । १३.८६, ज्ञानदेवी—‘निवडी’ १३.८६.

निवणें—थंड होणें, शांत होणें. आतां तो उदारु कैसा वरिदैल । जणें अर्जुनाचतु निविल । २.७१. कां निवालेया अमृताचा कळोळ । ८.५६. २.१७४, ६.११७, ९.५, १०.१२८, १८.१४५८. निवालेया विषोदकाचा गलाला ८.१४५; निवावेया लागि ११.३२०; डोले निवाले ११.३६१, ११.५९६; दिठी निवाली ११.८१. निववणें—चकोरांचेनि निमित्तें । तीन्हीं सुवनें संतप्तें । निवविलि कलावतें । जिया परीं । १८.१६६६, ६.२४२, ९.४८२, १७.११३, १८.१४५४, १८.१७०२; चंद्रापासौनि निववितें ९.२४; जग निवविजे ९.२३२; हितानें निवविती, आत्महित शांतपणें साधतील, ६.४९३; पृथिवी निवौनि, येथें निववून या अर्थी, १८.१३६८, ज्ञानदेवी—‘पृथ्वी निवऊनि’ १८.१३७७; निवविता ९.४८३.

निवर्त-र्तणें—परत फिरणें, नाहीसैं होणें. निवर्तावी १७.२७४; तो निवर्तांनि गेला धूस । ४.१३२.

निवात-वांत—स्तब्ध, शांत. निवात १.१७९; धतराष्ट्र निवातु राहे १०.३०३; ह्यांतारा निवातु...चि असे ९.५१७; निवातां ११.५६३; निवातकवच, परिशिष्ट (६) पहा. निवांत, शांत, उपद्रवरहित, ना तरि

आकाशाचिये खोंपे । वायु निवांतू चि लोपे ।
९.१८२. मालियें जेउतें नेलें । तेउतें निवांत
चि गेलें । १२.१२०. तैसी आहारनिद्रेची
उजिरी । रोग निवांत जंव वेन्हीं । १३.७६६.
२.२२८, ६.१७०, ७.१२९, ११.१५२,
११.१७२, ११.५२२, ११.६५२, १२.१२३,
१५.४०२; निवांत निदिजे ९.२२; नमन
निवांतां केलें १०.१३; स्तुति निवांतां सांडुनि
१४.१५.

निवारणें—संकट दूर करणें. किं भोग्य चि ते
निवारी । कल्मषातें ॥ ३.१२२. रनानें पापताप
निवारी । गोडी ही दे ॥ १७.२१८. १३.२२५,
१८.१७९. जन्में चि जन्म निवारी १३.५५१;
नियमी ना निवारी ९.१२७. अनिवार—जैसे
प्रलयांतीं जलधर । अनिवार कां ॥ १.१६६, हें
जन्ममरण तैसें । अनिवार जगीं ॥ २.१६०,
११.३१८, १२.३७, १३.६१.

निवास—राहण्याची जागा. ९.२८६. श्रियेचा
निवास १७.१९४; सकलकलां निवास
१८.१७८३; सर्वदेवनिवासें १८.१४०८.

निवृत्ति-त्ती—(१) विहितकार्यापास्त परावृत्त
होणें, अशा कार्याचा त्याग करणें, मोक्ष. निवृत्ति
—तरि पुण्या लागि प्रवृत्ति । पापा लागि निवृत्ति ।
१६.२७९, आसुरप्रकृतीचे लोक याचा विचार-
सुद्धां करीत नाहीत. ७.९६, ८.२३५,
१८.७०१. प्रवृत्ति आणि निवृत्ति १२.१२२;
प्रवृत्ती...निवृत्ति १४.१०३; प्रवृत्तिनिवृत्ति
७.६८, १६.२८२, —मापकीं १८.७१३;
निवृत्तिर्णताल १७.७, —तट ७.९८; निवृत्ति-
फल—जेथ प्रवृत्तिरूचां बुडिं । दीसती निवृत्तिफलां-
चिया कोडी । ६.१५३, निवृत्तिसूत्रसोडवण्यां,
निवृत्तिसूत्राचा ओळखा लावून, १८.३८.
निवृत्ती १८.७१२. (२) निवृत्ति, ज्ञानेश्वरांचे
बंधु व गुरु, परिशिष्ट (६) पहा.

निवेदणें—सांगणें. ११.५६६. केती निवेदिजेल
११.५४८. निवेदन—आत्मनिवेदन ७.९७,
—नातलिची ६.१२७.

निःशंक—शंका किंवा संदेह रहित. निःशंक
३.१८८, १०.१०६, —पणें ९.२०४; निशंक
४.१६७, ज्ञानदेवी — ‘निःशंक’ ४.१६९.

निःशब्द—शब्दरहित. ६.१७६. गर्जतें निःशब्दें
११.१२७.

निशाचर—राक्षस, पिशाच. जैसैं रात्रिचां अवसरीं ।
व्योम व्यापिजे निशाचरीं । १६.२७०. १८.१६०६.
अंधकारा निशाचरां सूर्यें गीलितं १८.१७६८.
निशाचरि, तमोगुणिची राक्षसी...निशाचरि
९.१७८.

निशा-साण—डंका, नगारा, रणभेरी. भेरी निशाण
मादल । शंख टीविला भोंगल । १.१३३, नौवती,
नगारे, ढोल, शंग्र व कर्णे. निसाण, ध्यानाचें
निसाण वाजत ९.२१६; भेरी निसाण लाडनि
१६.३८७; निसाणध्वनीं गाजति १८.२७७.

निशि—रात्र. कां अस्तमानीं निशि । जैसी सूर्य-
तेजातें ग्रसी । २.३२५.

निःशेष—पूर्ण. आतां अज्ञान आववें हारपे ।
विज्ञान निःशेष करपे । ७.७. जन्ममृत्यूची भाष ।
हारपो(पौ)नि जाये निःशेष । १०.१८१. ३.४,
४.६३, ४.२०६, ५.१२९, १५.४७२,
१६.३९०. निशेष १८.१०९९, कुंटे व ज्ञान-
देवी — ‘निःशेष’ १८.११०५; निःशेष, पूर्णपणें,
१४.२९६.

निश्चंत—चिंतारहित. निश्चित पहा.

निश्चय—निर्धार. जी बुद्धितें सली । निश्चयातें
ढाली । स्थिर्येसीं हाता फली । मेलौनि जाये ॥
६.४१३, मनास उद्देशून. पैलु खांवु कां
पुरुषु । ऐसा निश्चयो नाहिं येकु । १४.७६.
१०.१५७, ११.५६, १२.१५२, १३.६०२,
१३.६१५, १३.६२०, १६.३१२, १६.४३२,
१७.१७४. निश्चयाची ओहिरी ८.६०;
निश्चयाचा खरा १४.१२७; निश्चयाचा
निर्वाहो १६.३२४; निश्चयाचिये मुठी बल
१५.२३७; निश्चया साचपण १२.१५२;
त्यागाचा निश्चयो १८.१४३, बोधाचा —
१८.१०२६; मनें निश्चयो करी १३.६१५.
निश्चयबुद्धि १३.८३६; आत्मनिश्चय
१८.६८८, कर्म—१८.७६०, कृत—६.३७९,
९.१४९, ९.१५०, ११.६२२, कृतनिश्चयाचे
कोश पियालीं १३.६०३; ज्ञाननिश्चय
१३.६२५; निश्चो १५.३४६.

निश्चल—न ढळणारें, स्थिर. एक आंतरीं निश्चल ।

जे निहालीति केवल । विसरले सकल । संसार-
जात ॥ २०१७३. नू मानसासि नियमु करी ।
निश्चल होउनि आंतरी । मग कमेंद्रिये व्यापारी ।
वर्ततु रुखें ॥ ३०७६. ह्मणीनि मन येक निश्चल
राहील । मग आह्मासि साम्य होईल । ६०४१६.
हालविलेयां जाये । निश्चल तरि राहे । १४०७३,
जशी दुधावरची साय. ६०४२२, ११०३६४,
१२०१९५, १८०१०८२, १८०१२४४. जय
जय देव निश्चला १८०४; आपण...निश्चल
होउनि असे २०३३७; गगनें निश्चलां असिजे
१४०३४४; जै बुद्धि निश्चल होईल २०२८४;
निश्चलां...चलां ३०६०; सव्यापारें...निश्चलें
११०१२५. निश्चलता—तरंगाची कां निश्चलता ।
न मोडे चि जेवि ॥ १८०११६५, निश्चलत्व
२०३४४; निश्चलपण ६०१५९; सुनिश्चल—जो
सुनिश्चल आंतरी । मेरु तैसा ॥ ५०१९.

निश्चित—ठराविक, खचित, कायम. नित्यता
ऐसेचि असौनि । कां निश्चित क्षया जाउनि ।
२०१०४. योगक्षेमु निश्चिता । करिति तुमचा ॥
३०९६. ३०४२, ३०४५, ३०८०, ४०१८७,
८०१३७, १८०७६, १८०१४६, १८०६२३.
निश्चित एक ३०३१, — करणीय ३०१९०,
—मत्त ३०२, — उल्लख ४०७१, — ओलखावें
४०८९; चित्तें निश्चित जालें १६०३३३.
निश्चिति, निश्चय, १८०१५१.

निश्चित—चिंतारहित. ते निश्चित जेथ नसले ।
चेति चि ना ॥ ५०१४७. निश्चंत १३०७६३,
—केलें ९०४८९; निश्चंता होआवें ९०४८६.
निश्चंतै, निश्चितपणा, निश्चंतैयेचे(चें) कें
कवतिक दीसतसे ९०५०२.

निश्चेष्ट—चैतन्यरहित, येथें निर्जीव. कां उचललें
वायुवसें । शुष्कलें पत्र जैसें । निश्चेष्ट आकाशें ।
परिभ्रमें(मे) ॥ ३०६१, कमेंद्रियें प्रकृतीच्या
आधारानें कशीं व्यापार करतात त्यावर हें
रूपक आहे.

निश्वास—श्वास पहा.

निषण्ण—बसलेला, येथें जवळ आलेला.
७०१७९. जेयाचें मन आवासि निषण्ण,
घरच्या माणसांत ज्याचें मन गुंतून राहतें,
१३०७८१. अतिनिषण्ण—माझां ठांडें अति-

निषण्ण, माझ्याच ठिकाणीं रमले आहेत, मला
अतुरक्त झाले आहेत, ९०४७९.

निषिद्ध—शास्त्रानें नाकारलेलें कर्म, आचरण.
निषिद्धाचेनि नावें । भलेतें ही भरे(रे) हावे ।
१४०२४२, निषिद्ध कमें करावयाचीं मनानें
घेतल्यावर वाटतील तशीं व तितकीं वर्ज्य कमें
करावयाची हांव धरतो. निषिद्ध तंव स्वभावे ।
निषिद्धें गेलें ॥ १८०१२६, (संन्यासांत काम्यकमें
तर नाहींतच) निषिद्ध कमें शास्त्रानें वर्ज्य
ठरविल्यामुळे तीं करण्याची शक्यताच नसते.
३०७७, ४०९०, १४०२०८, १७०१८९,
१८०१२४५. निषिद्धें अधमं कमें १३०९६९;
निषिद्धे वाटे पडे १७०३९१; निषिद्धेंसिं
सर्वत्र जूझें १८०१३३; अकरणां आणि निषिद्धा
१८०८९३; काम्यं निषिद्धें १८०१४२८;
निषिद्ध...विहित १८०५५४.

निषेध—परवानगी नसणें, मनाई, वंदी. विधिनें
पाळीत. निषेधानें गालीत । १२०७७. न टके
निषेधु आड. न पडे विधिची भीड । १६०१८७.
१५०१६५, १७०१६१, १८०२३९, १८०५४९,
१८०६०८, १८०७११, १८०७१२.
निषेधाचेया तोंडा १३०६९२; काम्यनिषेध
१८०९८६; विधिनिषेध १०२४५, १५०१५६.
निष्कंप—न हालणारें, चलनवलनरहित. जें
अनादि निष्कंप । ४०१३. अति निष्कंप २०२३६;
नित्य जें निष्कंप १४०४०२.

निष्कपट—कपट नसलेलें, मोकळ्या मनाचें,
सरळ. निष्कपटां होआवें । उशिना घाई जूझावें ।
२०१९०. गीता निष्कपट माण । १८०१७३१.

निष्कर्म—कर्मरहित, कर्म न करतां असणें. ह्मणासि
निष्कर्मा जरि होवावें । तरि येथ तें न संभवे । ३०७७.
कर्मा अतिसो निष्कर्मा लागि आहे, कर्मावर
भर द्यावयाचा तो पुढें कर्मापासून निवृत्त
होण्यासाठीं देतात, १८०१५३. निष्कर्मता—
कर्मि वर्ततां निष्कर्मता देखे ४०९२. निष्कर्म्य—
ज्याला कांहीं विधिपूर्वक करावयाचें राहिलें नाहीं
असा, कर्मरहित स्थितीस पोहोचलेला, स्वभावें
कोण्हीं चि क्रिया नाहिं तेया निष्कर्म्य ऐसा
प्रवादु १८०९७२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘नैष्कर्म्य’
१८०९७८. नैष्कर्म—निष्कर्म्य या अर्थी,

तेथ सत्क्रिया चि लावावी । ते चि एक प्रशंसावी ।
नैष्कर्म्य ही दावावी । आचरौनि ॥ ३.१७२,
अशा पुरुषांनीही, ज्ञानदेवी — 'निष्कर्म ही'
३.१७४, कुंटे — 'निष्कर्म ही' ३.१७४;
नैष्कर्म्य—(१) त्याच अर्थी, ३.६२, ३.६४,
एतुलेनि नैष्कर्म्या होइजे, प्राप्त कर्म टाकून
नैष्कर्म्य होत नाही, ३.४६; (२) कर्मराहित्य,
कर्तव्य ते नैष्कर्म्य ४.१२०; करितेन विण कर्म ते
चि ते नैष्कर्म्य ५.६३; नैष्कर्म्य बोधाची प्राणि
४.१५९; नैष्कर्म्यापासौनि मुक्त ५.६१;
नैष्कर्म्यता—कांहीं न करणें हा भाव, कर्मराहित्य,
तेसी कर्म जेया योग्यता । तेया प्रति नैष्कर्म्यता । न
प्रकटावी खेळतां । आदिकरुनि ॥ ३.१७१, ४.९३;
नैष्कर्म्यतेचेन अर्मे ४.८६; खरी नैष्कर्म्यता
४.९७, कशी असावी ४.९४ ते ४.१०४ पहा;
नैष्कर्म्यत्व ४.९८; नैष्कर्म्यपद ३.५०,
—सिद्धि १८.९७४, —सुख ६.४३६, ८.४६.

निष्कल—कलारहित, दोषरहित. निष्कल लोक-
कृपालु । १२.२३९. सकल ना निष्कल ।
१३.११०२. १८.५.

निष्कलंक—दोषरहित. २.२८१.

निष्कर्ष—सारांश, तात्पर्य, निर्णय. सर्व शून्याचा
साहे । निष्कर्ष जें ॥ १३.८८०, सर्वांचा समावेश
करून जें राहतें त्याला विकार झालेले दिसतात
पण होत नाहीत, यावर १३.८७१ ते १३.८९४
पहा. जो तृतीय का निष्कर्ष । १५.४९५, तिसरा
शेवटचा. ६.३२५, १३.६१९. निकर्ष पहा.

निष्काम—कामनारहित, निरिच्छ. जें आंगि
निष्काम आचार । जीवि विवेकु साचार । सबाह्य
जाण आकार । शुचित्वाचा ॥ १६.१९५. २.३६७,
६.२२, ८.१०३, १६.८१, १७.२७६.
निष्काम अधिकारिये ५.१४५; अशेषि कर्मि
निष्काम १२.१३१; निष्कामता—निष्कामता
अनुसरले ३.१५०, —पातले ३.१५४.

निष्क्रिय—क्रियारहित. निष्क्रिय चिन्मात्र चि
उरलें, (अज्ञान व साक्षेप ज्ञान गेल्यावर) क्रिया-
रहित केवळ ज्ञानमात्रच राहतें, १८.९७१.

निष्टंकरणे—निश्चय करणे. १५.३४८, १८.७२८,
१८.१२७८. जीवा माझि निष्टंकु करीसि
१८.१२७४; निष्टंकुबुद्धी १८.८४४. निष्टक—

देवं निष्टकीं निर्णयो केला, निश्चितपणे
असा सिद्धांत मांडला, १७.२१, ज्ञानदेवी व
कुंटे—'निष्टकीं ठेविला देवें' १७.२१.

निष्ठा—आस्था, विश्वास, श्रद्धा, श्रद्धेला अनुसरून
स्वीकारलेले मार्ग. अवधारी वीरश्रेष्ठा । इथे लोकीं
इया दोन्ही निष्ठा । मज चि पासौनि प्रकटा ।
अनादिसिद्धा ॥ ३.३५. ऐसी वेदैक निष्ठा जालेयां
१६.४५८, वेदैकनिष्ठा असा पाठ घ्यावा,
ज्ञानदेवी—'ऐसिया वेदैकनिष्ठा जालिया जरी'
१६.४६१; तैसें निष्ठा कर्म केलें १८.१५७; तो
क्रमयोगी इया निष्ठा मी होउनि, तो क्रमयोगी
या मार्गानें मला मिळतो, १८.१२४०;
ईश्वरनिष्ठ—इ(ई)श्वरनिष्ठांची मांदियली
१८.१७७५; एकनिष्ठ ३.१८, ५.४, —ता
२.११३, ७.१६८, ९.४२०; येकनिष्ठ
८.१९०, कर्म—६.४७२, ६.४७७; कर्मनिष्ठा
१८.६१; तत्त्वनिष्ठ, जैसा तत्त्वनिष्ठ आंतिलेशा
ना गवे ३.१२४; तन्निष्ठ १५.३, ब्रह्म—
४.१५०; योगनिष्ठा २.३१६.

निष्ठुर—निर्दय, आवड नसणें या अर्थी. प्राणि
जातेंसि निष्ठुर । १३.८१२. ८.१०४. निकवडेया
निष्ठुरा १५.२५६.

निष्पत्ति—तयार करणे, सिद्धि. निष्पत्ति कीं
बोनेयांची । १७.१२०. १७.१५६. निष्पत्तिचें
आंग घेउनि, चांगल्या रीतीनें पार पाडून,
१७.३५९; येया कर्मत्रया निष्पत्ति जालेयां
१८.७६३. निष्पन्न, तयार, सिद्ध झालेला,
ज्ञानी, निष्पन्नाचीं लक्षणं ६.१०७.

निष्पाप—दोषरहित, पापरहित. निष्पाप वाङ्मय
१७.२१४; शौच ही निष्पाप १८.८३५.

निष्फल—फलहीन, निरर्थक, व्यर्थ. जियें सदा
रीति पोकलें । जैसि चंदनांगें शीतलें । न फलतां
हिं निष्फलें । होति चि ना ॥ १३.२९०.
१७.२४९. **अतिनिष्फल**—तें जन्मकर्म सकल ।
अर्जुना अतिनिष्फल । ३.१४१.

निसरणें—ओसरणें, कमी होणें, घसरणें. कांति
पाहे निसरणें । १३.७५५. **निसरडा**—तपोदुर्गाचां
निसरडां आडकडां ६.४७५; बुद्धिचेयां हीं
पायां निसरडा ६.५६.

निसलणें—वाजळणें. विवेकुसाहाणें(णे) निसले-

(लं), जें ज्ञानखड्ग विवेकरूपी सहागेवर पाजळलेलें आहे, १५.२३६, ज्ञानदेवी—
‘विवेकसाहणे निसिलें’ १५.२५९, कुंटे—
‘विवेकसाहणे निसळें’ १५.२५९.

निसाण—निशाण पहा.

निसि—त्रास. शिष्याची निसि(सि) ११.६३६.

निसित—पाजळलेलें. नवनिसितिं सरीं, नुकत्याच पाजळलेल्या वाणांनीं, २.४८.

निसुग—निर्लज्ज. पापिं जो निसुग १३.३८१. १३.७२७. निसुगें, आळशीगणा, निर्लज्जपणा, पै माझी निसुगें अवधारी। कि उगा चि वेंसे ॥ ११.५४४, ते लाज...एरि निसुगें १६.१८१.

निसुटणें—गळून पडणें. न धरत निसुटलें १.१९८.

निस्तरणें—तरून जाणें, पार पडणें, पार पाडणें. तरि प्रजा हे कैसेनि। निस्तरैल ॥ ३.१६४. ११.३९९, १३.६७४, १३.१०३५, १४.३१९. खलाळांची लगवगा निस्तरें १४.३५०; पाणु निस्तरतील १८.१७८; रानें निस्तरें १६.४३८; हाणी निस्तरावेया १८.१६३९. नितरणें पहा.

निस्तेजणें—अपमानित होणें. कैसा दानधा दुर्वादी। निस्तेजिलासि ॥ ११.१०१. निस्तेज, अपमान, पाणउतारा, संभाविता निस्तेज। न साहे जैसे ॥ १३.५४२, १३.४९३.

निह-हि-हेटणें—जोर करणें, जोरानें आंत जाणें, दावणें. निहटणें—निहटिजे वरि आंणें। पेल्लेनि ॥ ६.१९६. ६.२०७, १४.३०९, १८.९५६. पाई कांटा निहटे १६.१५८. निहिटणें—उपशमीं निहिटिला ४.१३०. निहेटणें—निहेटले पर्वत। कवलूनि ज्वालांचे उभडु(ड) आठित। ११.३०८. नेहटणें पहा.

नि-नेहाळणें—पाहणें, निखून पाहणें. निहाळणें—जंव मीं नाव येक। हे सकलै वीर सैनिक। निहालीन अशेख। जुझते जे ॥ १.१७०. प्रेम धरुनि आवगणिवें। निहालिसी कां ॥ ११.६२०. १.४४, २.१७३, ९.१३२, १०.२२७, ११.२९८, ११.५१९, १३.६५, १४.३८२, १५.४७४, १८.१५१२. चित्तीं निहालिलिया ११.६९२; माता निहाली, काळजीपूर्वक पाहते, १०.११८; विरक्तिचिया दृष्टी निहालिजे ५.११८;

निहालिता, पाहणारा, १८.३७७. नेहाळणें—नेहाळीं १८.१०२६, ज्ञानदेवी व कुंटे—‘न्याहाळी’ १८.१०३२.

नीक—निक पहा.

नीकट—जवळ. १४.११३.

नीच—(१) ग्वाळीं, हलकें. उंच नीच भार सांडावे। १०.२८१. कां नीचु ह्मणौनि निदिजो। १४.३५७. कां कांटिये वरिला सरडा। व्योन नीच ॥ १३.२२३. ६.१८४, १४.११८, १६.३७८. नीच वासना, हलक्या, १५.१६३. (२) नित्य, नेहमींचें. नीच वाहांतां गंगाजला। काइ पारितोषग आहे ॥ १०.१८५, ज्ञानदेवी—‘नित्य वाहतया’ १०.२०२. १३.८१४. प्रकाशु नीच देंतो १८.१३६७; नव शब्दावगे-वर नित्य नवें या अर्थी, ११.९७, ११.३०४, १२.६६, १२.६७, १३.७५०, १५.१७०, १५.१९२, १५.२३२, १७.१३०, १८.१७१३; नव शब्दास जोडून, आतां आत्मप्रसा नीचनवी। ६.२३, १३.६३; नीचनवेनि १४.१०७; नवे नीच १५.१६०.

नीट—सरळ, चांगलें, स्पष्ट. बोलिजेल नीट मन्हाटी। ७.२०१. मूलग्रंथिचेया संस्कृता। सवें नीट मन्हाटी पढतां। १०.४२. १८.७३१. नीट पाठि, सरळ पाठ, १४.१०३; नीटे भूमिके ११.१८०; बधिराचे नीट कान, असंभाव्य, १८.५७७; नीटपण—बोधार्थें नीटपण ८.२५७.

नीणणें—नेणें. सायुज्याचां तटीं नीणिले १२.९२, ज्ञानदेवी—‘मिनले’ १२.९२.

नीति-ती—सदाचाराचा मार्ग किंवा नियम; वरें वाईट, न्यायान्याय यांचा विचार. नीति—तरि तर्कु तो चि परशु। नीति भेदुअंकुशु। १.११. आणि तूं चि नीति सांवसि। आह्माप्रति ॥ २.१०१. नीति सुझे। वैदिक बुझे। १३.८२९. ९.१९१. नीतिपंथ ६.४४३, —शास्त्र १०.२७३. नीती—धर्मासि नीतीतीं। सैस भरीं ॥ ४.५२. ह्मणौनि जिज्ञासुचां पैकीं। ज्ञानीं प्रीति होये नां जंव नीती। १६.५४, येथें नीतीचे (१) सदाचार, (२) ज्ञानाकडे नेणारी, हे दोन्ही अर्थ समर्पक वाटत नाहींत, नीती ऐवजीं नीकी पाठ संभवतो, ज्ञानदेवी—ह्मणौनि जिज्ञासू चि पै कीं। ज्ञानीं

प्रतीति होय ना जंव निकी । १६.५४.

नीर—पाणी. नीरातें आटी तेज । १३.१४४.

किं रसु आणि नीर । सिनानीं आधि ॥ १३.२९४.

कां द्रवपण चि नीर । १४.३७१. २.१६७,

१०.७६, १३.१४३, १५.२६६, १५.४७३,

१८.३२०, १८.५६२, १८.१५७२.

नीहताउनि, ताउनि पहा; क्षीरनीर, क्षीर पहा.

नीराजन—ओवाळणी. १६.२०८.

नीलिमा—निळेपणा. १३.१०५.

नु—न पहा. नकारार्थी. न अक्षरांतील स्वराचा लोप होऊन उकारानें आरंभ होणाऱ्या कांहीं क्रिया-पदांचीं संधि होऊन झालेलीं रूपं त्या त्या शब्दापुढें दिलीं आहेत : उकलणें, उगवणें, उघडणें, उचलणें, उच्चरणें, उजलणें, उठणें, उडणें, उतरणें, उदैजणें, उधवणें, उपकरणें, उभगणें, उमचणें, उमडणें, उमसणें, उरणें, उरोधणें, उसंतणें, ऊठणें, ऊरणें पहा. नुपहुडणें, नुबुजे, बुजणें पुढें पहा.

नुपहुडणें—न + उपहुडणें, झोंपेंतून जाणें न होणें. निवटलें नुपहुडे । जलिनलें न विरुडे । १४.३५६, टार झालेला पुनः उठत नाही, ज्ञानदेवी—निवटलें न उपवडे । १४.३५९, जागा होत नाही.

नूकणें—करणें, या अर्थास आधार सांपडला नाही. १७.२५९. आपा पहा.

ने—नकारार्थी. पर्जन्यधारी ने विस्त्रोंचे । ९.१२५, ज्ञानदेवी—‘न खोंचे’ ९.१२६. अब्हेरें ने नाविं, अब्हेर करून टाकूं नये, १८.१४१ ने घे ७.५; ने दखे १२.१८२. देखणें, देणें, नेणें पहा.

नेघणें—न घेणें. न पहा. नेघ—(म्ह) क्षणौनि विश्वरूपिं श्लाघ । एथिचें भय नेघ । ११.६१३. नेघतां १४.२५०, १८.१७९, १८.१३०६; लांचु नेघतां १८.७४०; नेघति १५.२८५; नेघसि—वेदां हिं येवडें बोलणें । नेघसि कानीं ॥ १७.१४, नेघा—ग्रंथु नेघा १३.३२६; नेघां—शंका नेघां १३.११२२; नेघावे १.२०७; ने घे ७.५; नेघे—हें नासारंघ्र बुजालें । परिमळु नेघे ॥ ३.५५, हेतु जेथ नेघे । ४.१४९, १२.२०६, १४.१८७, १६.१२४; नेघों—यियें बोक्षि

नेघां मती । १२.१२२, हीं ओझीं आपल्या बुद्धीवर आम्ही घातूं नये; नेघौनि १८.१६८.

नेघपणें—घेपणें पहा.

नेटकें—नीट, व्यवस्थित. यथाविधि नेटकें १८.५९९.

नेणणें—न जाणणें, माहीत नसणें, न समजणें, न कळूं देणें. नेण—मातें जाणौनि काहीं चि नेण । तूं सुखिया होसी ॥ ९.३३०. नेणणेया साठीं मूर्खीं मातें न पविजे ९.२६३; नेणत—नेणत सांते ३.१२८; पूर्वापर नेणत १८.१२३५; नेणतां—इंद्रियां नेणतां भोगिजे । १.५८, न कळूं देतां; कांहीं नेणतां चि जाणिजे । १५.२४५, दोरी नेणतां सपें बिहे । विस्मो कवणु ॥ १८.३८५, ३.६, ५.११४, ९.३२९, १३.७४०, १७.३४७, १७.३४८, १८.१०४ (१), १८.१०१०, १८.१४६८; नेणति—परि कमलदलें नेला नेणति । १.५९. २.२५३, ३.८६, ४.२४, ५.९१, ६.२८, ७.१४३, ८.६१; नेणती ५.१२०, ७.६३, १७.३४४; नेणवे—दीपाचेया झगमगा । जालील हें पतंगा । नेणवे चि पै गा । जिया परी ॥ १३.७३९; नेणसि—परि मूर्खपणें नेणसि । न चिंतावें तें चितिसि । २.१०१, १.२२२, २.२४, २.९४, २.१३८, २.१६२, ३.७९, ९.३६, १०.६२, ११.९०(२), ११.६१९, १८.१४६९; नेणसी—तो उद्देशु तूं नेणसी चि । क्षणौनि क्षोभलासि वायां चि । ३.३४, २.१५२, ४.४१, १८.१३४२; नेणां—तो निर्द्वेनु या भाषा नेणां । १०.२८५; नेणावेया—येथ नेणाव(वे)या हें चि कारण । जें इंद्रियां अधीनपण । २.१११; नेणिजति—जें द्रवित नां बद्ध । जेथ नेणिजति रसभेद । १०.१७९. ७.१७४, १६.२८२, १८.५२७; नेणिजे—हें असो नेणिजे दिठी । हरिची वानुं ॥ ५.१७०, २.२६, २.२२३, ३.१५, ३.७३, ४.१८, ४.३८, ४.१८९, ५.५५, ६.३, ६.९१, ६.१५७, ६.१९७, ६.२८८, ८.२२, ९.४२४, १०.७७, ११.५५९, ११.६३६, १२.१४४, १२.१७६, १२.१८२, १५.५०१, १७.३४३, १८.४३२, १८.६६०, १८.६६१ (२). क्षोभु द्रोणाचिये मनीं नेणिजे २.३९; जेवि नेणिजे,

जसें पूर्णपणे कळणे शक्य नाही, १.७१; प्राकृतीं हा ग्रंथ नेणिजे ६.२९; बाह्याची भाष नेणिजे ५.१२९; बुद्धीची भाष नेणिजे ५.५१; मीति नेणिजे १.१०२, ७.२४, ११.१४४; नेणे—जो सर्व भूताचा ठाई। द्वेषातें नेणे काहिं । १२.१४३, १.१९८, १.२०२, २.३४१, ४.१९८, ५.७९, ५.१७१, ५.१७३, ६.४०४, ९.३३१, ९.३३६, ९.३६४, ११.१८४, ११.४३३, १२.१४६, १३.७४३, १३.७४५, १६.१५७, १६.१८९, १६.२४४, १६.२४५, १७.१४, १८.१०१, १८.४३८, १८.४४७, १८.४४९, १८.६६१ (१), १८.६६७, १८.१०१७; नेणे ..जाणे ९.४४३; नेणे—आतां दिन काये आयुलें । नें हि नेणे ॥ २.५७, तें मी नेणे आतां जाणेत । १८.९६३, ३.१०, ६.४५९, ७.१७८, ११.४३४ (नेणे), ११.५२५, १८.१६१२; अर्जुनु काहिं नेणे(णे) २.८४; धाता नेणे(णे) १.१०८; मीं नेणे ११.९० (१); तो नेणे(णे) २.२९५; नेणां—जी नेणां चि आर्क्षी पाप । स्वीकरिले तूझे ॥ ११.५४३, १.१४५, १.१९५, १.२०५, २.५४, २.१७९, ४.२५, ६.१४२, ६.२७७, ७.६१, ८.१९, ८.२५, ११.१८८, ११.४८१, ११.५३०, १३.१९, १३.५८३, १४.७६, १४.८२, १५.५२, १८.१५, १८.१२००, १८.१६२६; आठौ नेला नेणां कें १८.१५८४; काय जालें नेणां ८.४२; नेणां कृति १५.१३०; नेणां केनी १५.१५८, १५.३७६, १७.३३७; नेणां केतुकें १३.६३७; जाणां...नेणां ६.४२७, १५.५६०. नेणोनि—अग्नि नेणोनि राखौडी । चंपिलें पोली ॥ १८.१०४(२); नेणौनि—जो आपणेनसिं भेटु । नेणौनि जाणे ॥ १५.५२९, जाणिवे नेणिवे नेणौनि । जाणिजे तो ॥ १८.१२०८ (२), ११.५३२, १५.३९७, १५.३९९, १६.२४८; तुवां नेणौनि पुसावें १५.४१९; नेणणें—तैसें नेणणें जें गेलें । तेणें जाणणें हीं गेलें । मग निष्क्रिय उरलें । चिन्मात्र चि ॥ १८.९७१, १५.८६, १५.४७१, १५.५६२; नेणणें... जाणणें, जाणणें पहा; जाणणें नेणणें १०.८७; नेणणेया साठीं ९.२६३; हें नेणणेनिउपजे

(नेणणेनिउपजे) १४.१३४; नेण, अज्ञानी, लक्षा ही नेणु हावे ॥ १०.२७४; नेणता—नेणतेयांचेया चित्ता ५.३; नेणतियां, अज्ञान्यांना, १५.१३३, ज्ञानदेवी—‘नेणत्यां’ १५.१३४; नेणतेया प्रती १५.५१७; नेणतें, बालक, अज्ञान, १५.५६३, १८.११०८; नेणा—आगा नेणा आगि चउरा । पुढां निलेयाचा दूसरा । नेणा सर्पतवें जाला यरा । मुखा लागि ॥ १५.३८७; नेणिव १८.१२०८(१); नेणिवां जाणणें १५.५०७, —जाणिजे १६.१९, नेणिवेनें न संडिसी २.९२.

नेणें—वेऊन जाणें, हरण करणें, वाट उगवविणें. ने—जैसा अपमानिला अतिथि । ने रुद्धताची संपत्ति । १५.३३३, १५.३३५. नेइजनि १५.३३४(१); नेइजे ९.४९९, १५.३३४(२); सिद्धी नेइजे १८.७६०; नेयिजे १६.३३५; नेइजो १४.२३८; नेईन—आगि हे कर्म भी करीन । अथवा आदरिलें सिद्धी नेईन । ४.१०३, लया नेईन १३.४३१, लयाकाशीं—१३.४३४; नेउनि—नेउनि मध्ये घालवा, वेढीं दलां ॥ १.१६१; नेत—नेत असे, तेथें पोहोचवतें, १७.३९८; नेतां—कालें नेतां १८.७८३; नेया—अवधानानेनि हातें । नेया पां हृदया आंतोतें । ६.४२०, न्याल तर या अर्थी; नेति—अमर परागु नेति १.५९; नेयावें ८.१३५; नेयाल, न्याल, १३.३३०; नेअं-वां, नेअं लागे १३.७०९, नेत्रों नेति, निरंतर नेतात, १८.१००८, —सरे १७.२९१; नेनां—नेणार नाहीं, नेऊं नये, १३.३२२, ज्ञानदेवी—‘नेनाल’ १३.३२३, कुंटे—‘न्याल ता’ १३.३२३; अवेहेरें ने नाविं, टाकूं नयेत, १८.१४१; नेनीं, नेत नाहींत, १४.२६७; नेला-ली-लें—लपणे केवढें गगन पधें होतें । तें कवणें गेलें पां परीतें । ११.१८७, १४.२१९; आठौ नेला १८.१५८४; जणें तोडौनु आधा नेला ६.७९; मरणें नेला १६.४४९; सिद्धी नेला ११.५७१; केश परीते नेले, दूर केले, ८.४२; अज्ञान ज्ञानें नेलें १५.४९४; कुंभारें परीतें नेलें १८.४२४; मालियें जेउतें नेलें १२.१२०; नेलेया(यां) ८.४३, आरिसा परीता नेलेयां १८.९७०;

नेति—न+इति, वेद वर्णन करूं शकत नाहींत,

यास उद्देशून. ९.३६७.

नेथिलें—नाहींसैं झालें, झालेलें. तैसा भी होउनि देखतें । तो घेऊं जाये दृश्यातें । तेथ दृश्य नेथिलें तें । दृष्टत्व ही ॥ १८.११५५, एकरूपता झाल्यावर कोणी एकादा दृश्य घेऊं पाहतो, तेव्हां दृश्य तर नाहीसैं झालेलें असतंच, व द्रष्टेपणाही नाहीसा होतो, ज्ञानदेवी—तेथ दृश्य ने थितें । द्रष्टृत्व हि ॥ मूळ असणारें (थितें) नाहीसैं होतें, १८.११६१, कुंटे—तेथ दृश्या ने थितें । द्रष्टृत्वेसी ॥ १८.११६१. नाथि—आथि पहा.

नेपुर—पैजण. नेपुरें निर्वाळूनि १५.४.

नेमणें—नियमित होणें, नियह करणें. स्त्रीविधिं नेमिजे । नावां नावां ॥ १७.२०९, ज्ञानदेवी व कुंटे—‘नियमिजे’ १७.२१०.

नेवाणें—नाश, पराभव. ११.२३.

नेसणें—कंवरेभोंवतीं वस्त्र वेढणें. नेसलें नागिवं १८.४३६.

नेहटणें—आदळणें. १६.३३९.

नै—नकारार्थी, एणें, येणें या क्रियापदांस जोडून आलेलीं रूपें त्या त्या शब्दापुढें पहा.

नैसर्ग—नैसर्गिक, स्वाभाविक. १४.८१. नैसर्गिक, ७.३३, — कर्म १८.८७५, — स्वभाऊ १८.१२७४.

नो—नकारार्थी. या शब्दाचे क्रियापदास जोडून किंवा निराळे उपयोग केलेले आहेत, त्यांपैकीं कांहीं येथें व कांहीं त्या त्या शब्दापुढें दिले आहेत. नोबोले १३.२०८; नोमोडे १५.३१८;

नोलखसि २.२४, नोसंडी, सोडीत नाहीं, ६.७९. होणें पहा. क्रियापदांतील ओ, ओ यांना न जोडून आलेलीं रूपें—ओ-ओलखणें, ओलं-लांडणें, ओ-ओह-होटणें या शब्दांपुढें पहा.

नोंकणें—त्रास देणें, छळ करणें. देखौनि नास्तिकीं नोंकिलीं । भक्तवृंदें ॥ ६.३२४.

नोको—नको. १२.१२९.

नोवरी—नवरी. १३.५५०. केलवणें पहा.

न्यसणें—ठेवणें. परि चित्तवृत्ति हे न्यसावी । आत्मरूपीं ॥ ३.१८३.

न्याओ-य—युक्तता, रास्तपणा, खग निर्णय; षड्दर्शनांतील सहावें दर्शन, यांत अनुमानाचें निरूपण आहे. न्याओ—तरि न्याओ तो न्याया । हेतु होय ॥ १८.३६५(१), न्यायमार्गच योग्य-कर्माचा हेतु होतो. न्याओ आणि अन्याओ १८.४५२; अन्याओ—तो अन्याओ गा अन्याइं । हेतु जाणावा ॥ १८.३७४(१), न्यायान्याओ १६.२९३. न्याय—तें शास्त्रांचे लाहे डोले । तें न्याय ह्मणिजे ॥ १८.३६८, १७.३६०, १८.३६५ (२); न्यायातें पोखीत १८.१७८३; न्यायगत १७.२८३; शुक्नलिकान्याय १३.११३१, नला पहा; अन्याय—अन्याइं १३.३१, १८.३७४ (२); अन्यायीं पडे, अन्यायी ठरतो, १६.२९४; अन्यायवृत्तिचीं बीजें १३.४७५.

न्यून—कमी, उणें. न्यून...पुरतें १.८०; न्यूनें होउनि ठांतु १७.४०३.

न्हवणें—न होणें. होणें पहा.

प

पइल—पलीकडे. पइली तीरी(रीं) १२.१८५. पैल पहा.

पंक—चिखल, घाण. १३.७८२. अज्ञानपंक ३.१९३, पूय—५.१२०, १३.५१९, मलमूत्र—१३.७३३, संकल्प—१३.१७२.

पंक्ती—रांग, ओळ. अनेका नेत्रपंक्ती ११.२६६.

पक्क—पिकलेलें, शिजवलेलें. सुपक्क—शुष्कें अथवा स्निग्धें । सुपक्कें कां विदग्धें । १५.३७७, अशीं चतुर्विधें अन्न. १७.१२५. पक्कान्न, उत्तम अन्न, मिष्टान्न, गोडें नव्हंति पक्कान्न । तरि कां

फावती रसने । १८.१६८१, ३.१७०, ३.२१६.

पक्ष-क्षी—पक्ष—(१) बाजू, अनुमान. धर्मज्ञतेचा पक्ष धरीतेयां । १०.२७३. १३.८७४. योगाभ्यासाचा पक्ष पुढां सूनि १८.१०२९; देवें कैपक्षें बोलिलें, शास्त्रांची बाजू घेऊन, १७.३५. (२) चांद्रमासाचा पंधरवडा. कृष्णपक्ष ८.२३१, पितृ—१६.१०६, शुक्ल—८.२१८, ८.२२१, १८.१०९९. (३) पक्षी. कां पक्षांसि अंतराल । मोकलें हें ॥ १६.१६७. १४.२५७. पक्षजाती १०.२२९, ११.२५४; पशुपक्ष १३.२८२,

पशुपक्षादि १६.३०२; वेदपक्षांचां घोसां १५.१८६, ज्ञानदेवी—‘वेदपक्षांचां घोसां’ १५.१८८. (४) पंख. चक्षुपक्षिं विण पीलु, डोळे न उघडलेलें, पंख न फुटलेलें पित्तं, १३.३९९. अजातपक्ष, पंख न फुटलेलें पक्ष्याचें पित्तं, जैसं अजातपक्षाचेनि जीवें। पक्षिणी जिये ॥ ९.३३५ (१), ११.६२४ (१); पक्षी—आगि लागलेयां रुंखि। दे(दे)खीनि मरा पळनि पक्षी। १५.२५८. १५.१६९. जीवपक्षी १६.३, पशु—१७.१८८; पक्षिणी ९.३३५ (२), ११.६२४ (२), १३.४००; पक्षिया (ग. व.) ३.४१, पक्षियें, पक्ष्यानें, ५.१३०. पखाल—धुतलेले, स्वच्छ. परवाली (पखाली) होथि डोळे। काइ सांगीं ॥ ६.२३५. ज्ञानदेवी—पाखालीं होती डोळे। ६.२६५.

पंगु—लंगडा, पांगळा. १३.५७६, १५.४४२.

पघलणें—विस्तृत होणें, पसरणें. तेया तळि पवले। वेलु पालीं ॥ १५.१४४. पथीनि मग पघले। संसारनरु ॥ १५.१७४. १४.२०९, १७.३२५, १८.११२(ले). पघल, विस्तार पावलेलें, विस्तृत, आकाश जेणें पघल। १८.१७०५, पघल करुं १६.३११; पघलवणें १६.१५.

पचणें—शिजविणें, जिरवणें. कण न पचिति १३.२३५; चतुर्विधें अन्नं पचीं १५.३७७ पचन १५.३६८.

पट—पडदा, कापड. जेथ हें संसारवित्र उमटें। तो मनोरूप पट फाटे। ५.१५५. तेथ तंतुसमवायें पटीं। जेवि विणावणि दीसे ॥ ९.१०५. अतप्रोत पटी(टी)। तंतु जैसा ॥ १०.२४४. पटीं पटु होउनि असे। तंतु जेवि ॥ १३.८८७. ६.१००, ६.३९७, १३.१००५, १४.३७६, १६.१३०, १८.२१७, १८.३५८, १८.४४३, १८.५४१, १८.८०९. अज्ञानाचां पटीं १८.४५७; तंतुसिं पटु १८.११७७; त्रैलोक्यपटाची घडी ४.१४; प्रणवा पटिचीं आखरें ७.३९; योगपटाची मवणी १६.३३०; ललाटपटाचिये खोले ११.३५९; विश्वाचां वाक्पटिं ११.४७६. पटत्व ९.१०६, १३.१०५१(ट), १४.११९. पटल-पडल—पडदा. पटल—हें असो नेणां कैवें।

जें डोलां चि पटल रचे। ७.३१. अभ्रपटल २.१६८, घन—२.७५, ८.१९, योगमाया—७.१५४. पडल—भवचिं पडलें वोसयती, भिन्न-ईचे पडदे लांवतील, १३.५५९.

पट्ट—गादी, सिंहासन. पट्टाभिषेक, राज्यागेहणाच्या वेळीं करावयाचा अभिषेक, आत्मानुभव—राज्यसुखा पट्टाभिषेक जाला ९.२१७.

पडणें—खालीं येणें. या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केलेले आहेत. त्यांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. आतां तेया पडणेंयां अरौतें : पडण चक्रवाचेया पुरते. नाहिं ह्मणौनि तेथें : पडावें चि पडे ॥ ८.७० (३, ४). नैसिया उठिति पडति हाखा। नेमों केवि ॥ १५.१३०. १.१२८, १.१९८, २.१९५, ३.८२, ४.१३६, ४.१९४, ४.२०३, ५.३५, ६.७८, ६.१५८, ६.२०४, ६.२१०, ६.३०७, ७.१३७, ७.१६६, ७.१८०, ८.६१, ८.६९, ८.१९५, ९.४५, ९.५०, ९.११४, ९.१७५, ९.१७९, ९.१८४, ९.२२३, ९.२३५, ९.२५५, ९.४०२, ९.४९१, १०.७६, १०.९३, १०.११७, १०.१५४, १०.१६७, १०.१९०, ११.५७, ११.१५४, ११.२२७, ११.२४६, ११.३२४, ११.३३४, ११.३७६, ११.४१०, ११.४२०, ११.४६२, ११.४७१, १२.७०, १२.११२, १२.१३५, १३.१८, १३.२०३, १३.२३८, १३.२५६, १३.३६०, १३.४५७, १३.५७१, १३.५८७, १३.६०१, १३.६८६, १३.६८९, १३.६९८, १३.७५१, १३.१०९९, १३.११३५, १४.१४०, १४.१४६, १४.२२७, १४.२२९, १४.३०२, १५.१२६, १५.१२८, १५.१३४, १५.१३५, १५.१५९, १५.२८१, १५.२९२, १५.३५२, १५.३८४, १५.४७०, १६.१२८, १६.१३९, १६.२५९, १६.३४९, १६.३७२, १७.५४, १७.१०५, १७.१२४, १७.२६६, १७.३९१, १८.११० (डे), १८.१२०, १८.१२९, १८.१३०, १८.१९१, १८.२११, १८.२५१, १८.२६१, १८.३३१, १८.३६७, १८.४१५, १८.४९२, १८.५२३, १८.५५५, १८.६१३,

१८.७०६, १८.१००७, १८.१०७८,
 १८.१०८७, १८.१३४७. अग्वरें पडे
 १७.३९२, - न पडे ८.२४०; अन्यायीं पडे
 १६.२९४, अरोचक-४.१९५; अंवसे पडिला
 १३.१००२; आंगि पडे, पदरांत पडतें,
 १८.१३९४, आंगीं पडिलें १७.२६२; आंगुली
 न पडे १८.५६, आंगुल पहा, आडकाठी-
 १७.३२३; आडलु पडे १३.८८४, आभारु-
 १८.९०६, आवडि-१६.५३; उंचपडे
 १५.१९४, उंच पहा; उजिरी पडे १७.२१२;
 ओतपली पडिली ७.१२८, काठी-१७.२०३,
 काठी पहा; कामठां पडतें, कामांत, घडामोडींत,
 पडतें, १५.४४७; गांठि पडे, एकत्र येतात,
 ५.१५१, १३.८२; गार पडतसे ६.१३४;
 घेंति पडे, घ्यावें लागेल, १८.१६७२; चर्मा
 पडति, ठशानें चामड्यावर उमटतात, ९.४४९;
 जाल पडों लागे १५.१६८; जीविं पडो, मनांत
 उतरो, पटो, ९.३७; टांक पडति, नाण्यांचे छाप
 पडतात, ७.२५; टांकसाल पडे ७.२२, ठक-
 स्तिमित होतो, १८.१५८२, तटस्थ पडिलें,
 थक्कलें, ११.१९१; त्रासु पडतु ११.२९८;
 देखावें पडतसे, पहावयास मिळालें, ११.२३१;
 देवपैकिं पडति १७.७७, देव पहा;
 देह पडे, मरण येतें, ८.२३३; द्वंद(द्व)मोहो
 पडिला ७.१६२; धोरणु पडिला, वहिवाट पडली,
 ६.१५४; पर्व पडे, पर्वणी येते, १७.२९९,
 पश्चिमें-, पश्चिमदिशेला जातो, १३.१०९४,
 पाखर-, संरक्षण लाभतें, ६.२११, फूट्यानि-,
 ऊर फुटून पडतो, १३.७०६, बांबल-, गर्दी
 होते, वाढ होते, १५.१००, बिंदुलें-, पूज्य
 पडतें, नाहीसें होतें, ९.४५७, भीड न-
 १६.१८७; मज चि पडिलें, मलाच करावें
 लागतें, ९.३३५; मंद पडलें(ले), दृष्टि अंधुक
 झाली, १४.१७३; मरणवटे पडिलें १४.२७१;
 मिठी पडे १८.१५८७, मीठी पडों सरली
 १४.३९३; मुद्रा पडे, मोहोरबंदी होते, मार्ग
 बंद होतो, ६.२००, युगुतीची मुद्रा-६.३५३,
 मैत्र-, मैत्री जडते, १८.१७७३; येकपत्निव्रतें
 पडिला ८.१८७; येणें पडे ८.२०३; लोटून-
 उलथून पडतें, १८.५३३; वलसां पडिली,

फेन्यांत सांपडले १३.६६४, - पडिलें ७.८७,
 वलसे पडतां, वेष्टण पडलें असतां,
 ११.३००; वायू आणि जेया पडे,
 वान्याशीं ज्याचें पटतें, १३.१९९; वालभ
 पडिलें, मैत्री जमली, ७.१६०; विखम पडे,
 वांकडें येतें, ९.३४१; विभागें प्राणियां चांपडे,
 हा पाठ प्राणियांचां पडे असा घ्यावा, १७.५५;
 वियोगु पडेल १३.७६८; वेंगडीं पडति, वांकडे
 होतात, १३.५६९; वेगलें पडे, १५.३११, वैर-
 १३.५४९, वोढि-, ओढ लागते, १७.२६७;
 शरीर पडावें, उतार वय व्हावें, अशक्तपणा
 यावा, १६.३१६; शरीरें पडिलेनि, मृत्यूनंतर,
 १८.५६५; श्रद्धा पडिली, जी श्रद्धा वाटते,
 १७.६१; संशङ् पडिला ४.१९७; सांकडें न
 पडे, संकट येणार नाही, ८.१३२, ८.२५३,
 सांचलु-, पाणी सांचलें, वाहण्यांत खळ पडला,
 असें होत नाही, ५.७८, सांडी-, मागें पडतो,
 हार खातो, १४.२३३; सोसु पडे चि ना,
 उत्सुकतेनें वाट पहावी लागत नाही, ६.१३८;
 स्तब्ध पडे, व्यापार बंद होतात, ८.२२८; स्वर्मीं
 पडिजे ९.९४; हकरे पडत, टकरा लागतात,
 धक्के लागतात, ७.७०; हन्यासीं पडे ५.३३;
 होणें पडिलें ११.६२, - पडे १४.५७. पडण,
 पडणें, ८.७० (१), पडणेयां ८.७७० (१);
 पडिलें, पडलेली वस्तु, १६.१५०;
 पडतेया, पडणाराला, १८.१६०; ढोंडी
 पडिलिये, धोंडा पडला तर, १४.१८१;
 पडिलेआं ६.३६९; पड-डिलेयां, (१) पडलें
 तर, १.२६०, ८.६२, ८.११९, ८.२४२,
 १८.७०२, १८.१३७१, १८.१४०४; (२)
 पडलेल्याला, पडिलेयां हातु दीजे १३.२८७;
 पडौनियां-जीवें पडौनियां, अत्यासक्त होऊन,
 १३.७८९.

पडपणें-शृंगार करणें. आपणपें विकावेया हीन
 अंगना जिया परीं पडपें(पे), एकादी हीन
 व्यवसायांतील स्त्री शरीरविक्रयासाठीं ज्याप्रमाणें
 शृंगार, करते, १७.२४५, ज्ञानदेवी- 'अंगहीन
 पडपें १७.२४६. पडप, लाभ, प्रतिष्ठा, चातुर्य
 ह्याणे हें पडप । जोडलें आह्मां ॥ १०.४५, एरां
 रसां पडप जोडे ११.१२.

पडवी—ओसरी. १८.११३७.

पडिघणें—आघात करणें, मारणें. उभूनि करतलें। पडिवाये कपोलें। १४.१८४. रोग आंग पडिघांति १३.५८६, १६.२५६.

पडिघाणी—कलसाची बैठक. पडिघाणिघे १८.४०.

पंडित—विद्वान. १३.३०७. **पांडित्य**—पांडित्यें पथ वेळजें। १८.१७२४, पांडित्यानें शोभा येने, पांडित्याचा प्रकाश पडतो.

पडिताला—प्रचीति, विधान सिद्ध करण्यासाठीं केलेली उलट तपासणी. पडिताला घेयावा ५.१६६; मागील पडिताला घेउनि ७.१९७.

पडिभर—अधिकपणा, तीव्रता. आर्तिचेनि पडिभरें। २.१९३. आर्तिचें(चे)नि—११.९१; चांदिणेयांचा पडिभर १८.२८४; प्रेमभावां गंगेच्या ऐसा—१२.३७; आर्तिआशपडिभरें १३.४९२.

पडिसाई—पडछाया, येथें सांवली. पडिसाई पाडितासि दिनकरा। परता सरें॥ ११.६१७.

पडिसाद—प्रतिध्वनि. पडिसादेयाचीं प्रत्युत्तरें ९.७७; पडिसादा होउनि १.१६१, ४.७४.

पडिहासणें—भासणें. तरंगाकार पडिहासे २.१६७, ज्ञानदेवी—‘पडियासे’ २.१६७.

पढणें—वाचणें, शिकणें, अध्ययन करणें, वर्णन करणें. काइ धडेयावरि सारस्वतें। पढों लिफिजे। ९.८. १७.७७. अखोभें पढतां १८.१५.०७; पाठें जो पढे १८.१५.१५; मज्हाटी पढतां १०.४२; स्तोत्र पढे, वर्णन करतें, १८.५२०; पढें ना वार्ची १८.१७४३; न पढो १७.८४; पढता, वाचगारा, आइकतेया पढतेया १८.१५२८; पढिनणें ९.१७५, ९.४१८; पढविणें ११.१७, ११.१७०; पढविलां १२.२४४; पढविता ११.५५५.

पडिण्य—आवडतें. पडिण ६.१२८; पडिण ६.११३, ९.७, १२.१५६, १२.१७०, १२.१८९, १६.२२९, १६.४३२, १७.१४६, १८.१५०४, १८.१५०५; पडियंत—रोसें प्रेम दूणावटे। पडियंतेयाचेनि॥ ९.१८, ३.२३९, ११.३१, १३.१९९, १४.२१४, १७.२००; पडियंतां ठांडें १८.७८; आह्मां पडियंति

७.१२०, ज्ञानदेवी—‘पडियंते’ ७.१२३; पडियंतें १३.३४०, १८.१५१०; पडियंतेयाची काहाणी १०.१५८, —याचें मीस ५.१६०; पडियंतें सोयरें १२.१०३; पडियंतेयां होआवें ९.२३; पडियंमि, आवडता, लाडका, जें पडियंति तूं मज। ४.२७.

पडिकर—वैद्य. पडिकराचेनि सलें, वैद्याच्या द्वेषानें, १३.१०१.

पडिगाणें—मोजून पाहणें (गजवाडें), पडताळा घेणें. १३.५२.

पतिकर—अनुभव. प्रतीतिगतु जो पतिकर ११.२०.

पत्र—(१) पान, पातें. ३.६१, ९.३८२. पत्र पुष्प फल ९.३९२; फूलीं फलीं छाया मूलीं पत्रीं, हीं सर्वांना वृक्ष देतो, १६.८५. असीपत्र १६.३७१; आस्थापत्र—आस्थापत्रिं सर्वांब, आदराच्या पानांनीं जो सुशोभित झाला आहे, १५.१८५, गर्भ—१५.९८, पद्म—३.७१, ५.५०; रूपपत्रपेलोवेलिं, रूपादि विषयांचीं पानें वाढल्यावर, १५.१०१. (२) विजयपत्र, सनद. नग सर्वनुखांसि पत्र घेइजे। १.१. पत्र घेंति १५.२४९; पत्रालंबनमद १३.६८, आलंबन पद्मा; मतपत्रिका, या विषयींच्या मतांचे लेखी आवार, १.३.६७; मूलपत्र, आधाराचा पुरावा, १४.२७२.

पथ—मार्ग. पथिकांचिया एरिझारा। सर्वे एणेंजाणें धनुर्दरा। नाहिं जेवि नरवरां। पथीचेयां॥ १३.४८८ (२). दृश्यपथ १८.५३२, धूम्र—, पितृलोकाचा अंधाराचा मार्ग, दक्षिणायन मार्ग, ८.२४२, वाक्—१३.८७६, वाक्य—१३.११५०, श्रवण—१८.१६८७; संवाद-चतुःपथिचे गणेश, संवादरूपी चवाठ्यावरचे गणपति, १०.१०८; संसारपथश्चांत १८.१६४८; सत्पथ—गुरुशिष्यसत्पथ १३.८८४; पथिक, वाटसरू, १८.८२३, पथिकांचिया एरिझारा १३.४८८ (१); पथीक १८.१२९१.

पंथ—पथ पहा. ६.१५६, १८.११०६. पंथराज, सर्वोत्कृष्ट मार्ग, ६.१५२; अनुवृत्तिपंथ ८.११२, अनुवृत्ति पहा, आयुष्य—११.४१९, ऊर्ध्व—

१४.२०७, कर्म—६.५४, १८.८२०, दृश्य—
१८.११२३, दृश्य—१८.१६८२, नीति—
६.४४३, प्रतीति—१३.१०८३, प्रतीती—
१२.२४३, भक्ति—१२.७५, १२.२१७,
युक्ति—५.३२, राज—१३.६१७; वृत्तिपंथें
भेदली, निरनिराळ्या कार्यामुळें निरनिराळी
झालेली, १८.३४१; सुपंथ ८.२३८; पंथिक
१६.७; पांथिक १८.१४८.

पथ्य—दुखणेकरास द्यावयाचें नियमित हितकारक
खाद्य व पेय. नाना पथ्येंसिं अखद लाहे। तरि रोगें
दाटिला ही जिये। १८.७०३. २.१८४, ३.८,
३.२२२. पथ्यादिक १७.११३; पथ्यद्वेषिया
ज्वर पोली १८.१२७१; अपथ्यशील
१८.७५४.

पद—(१) पाय. लेवउं सुकुमारें। पदें तियें ॥ १५.४.
१८.३६७. व्यासाचिं पदें १५.१७; पाहात-
पाहातां १८.१६८७; गुरुपदपद्मपराग १५.१७;
षट्-पद ६.१७६, १५.२९१; इंद्रियषट्पदाचारी
१८.१२९२; प्रतिपदिं—दीं, पावलोपावलीं,
क्षणोक्षणीं, १३.७४६, १३.११५८,
१८.१०६३, १८.१२६९. (२) स्थान,
अवस्था. पावति पद अच्युत। २.२७९.
पिंडाचेनि मीसें। पदीं पद प्रवेशे। ६.३०८, शरीरद्वारें
जेव्हां जीव व शिवाचें ऐक्य होतें. ६.२९६,
८.१०५, १५.२७४, १८.१२५२, १८.१६२५,
१८.१७११, १८.१७३४. पदिचे राउत
९.३२३; पदांतरें १५.१५७; पदच्युत
१.२६८; पदपिंड, जीवपरमात्मा, ३.२६७;
आत्मबोधप्रसन्नता—पद १८.१०८५; इंद्रपद
१३.३८१, जन—, वस्तीचें स्थान, नगर,
३.२३०, १३.६१२; ज्ञानपदजोडी, ज्ञान-
पदाचा लाभ, १४.१७; ध्रुवपद ११.१०२,
ध्रुव—१०.१८; त्वंपद, संकुचित कूटस्थ जीवास
उद्देशून, याविरुद्ध तत्पदार्थ सर्वशक्तिमान ईश्वर-
तत्त्वास उद्देशून, ११.६३८, निज—३.२३९,
निजात्म—१८.१३१३, नैष्कर्म्य—३.५०,
परम—१७.५०, ब्रह्म—१५.२४८, महा—
१३.३७१, महेंद्र—२.६५, महेंद्रादि—१२.६१,
मान्य—१६.२०३, मोक्ष—६.४३०, १८.१४२७,
वैराग्य—१८.९८९, सार्वभौम—१६.२२९,

सिंधु—१४.३९६, सुख—१७.३२१. (३)
शब्द, श्लोकाचा चरण. पन्हविं पद तरि अक्षरां।
निहिचें चि ॥ १३.३१६. ७.१९०, ११.४८४,
१३.६४५, १३.८४४, १८.१६४३ (१, २).
उचित पदें १.८; च्याही पदें, गीतेंतील
श्लोकांचे चारही चरण, १८.५३, सात ही—
७.१९२, सं. वा. श. पहा; पदाची कोर,
शब्दांचा अर्थानुरूप संबंध, १३.८५०; पदें वर्णें
१५.५४०; पदा आलें १.५२; पद उभारे
६.१९; पदपद्धति १.५, —भेद १८.१५१५;
अध्यायपद १६.६२; गीतापदरत्न १८.१४४०
ज्ञानपद १३.८४७, १३.८४८, सं. वा. श.
अठरा पहा; मूलशास्त्रपदें १४.२९.

पद(दा)ती—प्यादा, शिपाई. पद(दा)तीचे मोगर,
शिपायांचें पायदळ, ११.३९०.

पदर—पडदा, आवरण. पासि चि त्वचेचिया
पदरासि आड। ९.५६. ४.६२, ६.२५०.
चक्रांचें पदर उरे ६.२३७, चक्र पहा; साही
पदर फूटथि ६.२४४, सं. वा. श. पहा.

पदवी—पद्धत, रीत, स्थान, अधिकार.
१६.४०४. पदवियेचेनि पोरवकें(पोखकें),
पोषणानें, १०.१२०; उपास्तीची पदवी, अधि-
कार, १०.११९; आचार्यपदवी ९.४७.

पदार्थ—वस्तु, भोग्य वस्तु. जें आंगें चि पदार्थ
गोडिसे। १७.१२५. इंद्रियें सदा पदार्थी। रिगतां
विटाललीं होतीं। १८.९८८. १६.६५, १७.१७९,
१८.५४९, १८.६७३, १८.११५८. पदार्थ-
जात १५.२३४, १८.७५२, —भेद १८.५४४;
तत्पदार्थ ११.६३८, यावर त्वंपद, पद(२)
पहा; सकलपदार्थ १८.४६७; देशे काले पदार्थ
१८.१२१८.

पद्धति—तऱ्हा, ठेवण. पदपद्धति, शब्दरचना,
१.५.

पद्य—छंदोबद्ध काव्यरचना, कविता. गीता पद्यें
१६.४०; पद्यबंध १.६; गीतापद्यरत्न
१८.१५११.

पंध—न्हरें—पंधरा दराचें, उत्तम, सोनें. पंधरें—
साडपंधरेया आणि कसवटणी १०.१५.
पन्हरा—पंधरा, पन्हरा अध्याय ते पन्हरा।
१८.३९, पंधरावा अध्याय हा गीताप्रासाद पुरा

झाला असं दाखवितो. पन्हरावी वानी
१८.१०८१; पन्हरें—ना तरि जें धातुवादिवा हो
न जोडे । तें लोहीं चि पन्हरें सांगेडे । ६.३८.
६.८२, ८.३७, १५.५३३(२), १७.३२०;
पन्हरेनि मेसतें मडिलें ११.२१७; पन्हरेपण
८.३८; साडपन्हरें—साडपन्हरां मिसलावें । तरि
पन्हरें चि जेविं होआवें । १५.५३३(१).

पन्नासणें—सुशोभित करणें, शृंगारणें. हें दुर्ग जेंसं
पं(प)न्नासिलें । १.११६. पानसणें पहा.

पर—(१) दुसरें, परकें. एन्हांविं जान हें आपुलें ।
परि पर हें ऐसें जालें । १४.४२. आपु पर न
शोथी । सदैवु जैसा ॥ १६.१४०. परान्न
१६.२२५; परापेक्षा, दुसऱ्याच्या इच्छेनुरूप,
२.१६७; पराचार १८.९२८; पराधीन—
राजा पराधीनु जाला । ११.१००६, पराधीना
शरीरा ३.२०१; पराधीनपणें ३.५९; परोपकार,
उपकार पहा; परोपताप, उपताप पहा;
परकर्म ३.१८१, —चक्र, शत्रूची स्वारी,
१३.१३८, —चित्तलक्षणाचा रा०, दुसऱ्यांच्या
मनांतलें ओळखण्यांत श्रेष्ठ, ५.१६२, —तंत्र
३.८४, —तंत्रता ३.६०, —दारादि १४.२२७,
—देह १८.१२७२, —धर्म ३.२२८, १८.९३०,
—प्राणघात १६.३४५, —पुरुष १८.१०२१,
—बुद्धि १६.११०, —मार, दुसऱ्यांस मारक
होणारे, १५.१६६, —सुख १६.१५९,
आत्मपरपीडा १७.९८; आपपरु, आप पहा;
परत्वे, त्या त्या वस्तूंस अनुसरून, समूहपरत्वे
१३.१५५. पराव, दुसरा, तिन्हाईत, जिहिं
परोपतापु घडे । परावा जीउ रगडे । १६.३२५,
स्वार्थु साधितां न पाहे । परावें हित ॥ १८.६५३,
१८.१७०; परावा आचारु ३.२१५; परावेया
मोला दक्षु १८.६५१; आपुलां परावां
१७.१०४, आपुलां अथवां परावां १८.१३५०;
आपुलें परावें १३.६७८; आपुलें आणि परावें
४.१०८; पराविया, दुसऱ्यांच्या पत्न्या, १८.९२४.
(२) दूरचें, पलीकडचें, तत्व, ब्रह्मास उद्देशून,
श्रेष्ठ. ह्मणौनि वेदविद नर । जेयातें ह्मणति अक्षर ।
जें प्रकृतीसि पर । परमात्मस्वरूप ॥ ८.१०१. देवा
तूं अक्षर । आउठाविये मात्रेसि पर । ११.३०२.
ब्रह्म मीं पर १८.११९३; स्वरूप माझें पर

११.६०४; परेमीं सुरवाडिजे, परतत्वासह मुखानें
रहावें, १८.५१९. पर—आत्मरूप १५.५०५;
परमलिंग हा अपपाठ आहे, परमान्मलिंग,
परब्रह्माचें चिन्ह, ६.३०५, ज्ञानदेवी व कुंटे—
'परमात्मलिंग' ६.३०५; परापर—मग वेदानें
परापर । प्रसवतने अक्षर । ह्मणौनि हें चराचर ।
ब्रह्मबंध ॥ ३.१३६, दूर व जवळ असणारें ब्रह्म,
त्यास उद्देशून, कुंटे—'परात्पर' ३.१३६,
४.५९; अपर पहा; परान्पर ८.१८९; परेश,
श्रीकृष्णास, विश्वरूपास किंवा परमेश्वरास उद्दे-
शून, ३.२६, ३.१३२, ११.२७५, १३.१०५७;
परतत्व, तत्व-त्त्व पहा; परत्व—पुत्र पाहानां
अजनीला । परत्वानेसी (परत्वा नेसी) मां ॥ ११.१०४,
परिशिष्ट (६) पहा, १३.११३७, १८.११३०;
परत्र, मरणोत्तर स्थान, स्वर्ग, आणि परत्राचां
गाविं । करि तो भोगी ॥ १६.३०४, १६.४४९,
१७.४०, १७.४१८, १८.८००; इहिकीं...
परत्रां १८.६७७, इहिकीं...परत्रीं १८.७९८;
परत्र आणि कीर्त्ति १४.२१३, परत्रा
आणि कीर्त्ती १७.२५२; परत्र ना देवो
१६.३०५, —स्वर्ग १६.४५०; ऐहिक...
परत्रीक ४.१५३; पारत्रिक—पारत्रिकासि
अंशु २.२०; स्वधर्म पारत्रिकिं सुरवाडु
३.२२०; पारत्रिकीं हित ३.३१; परदेव
१३.११५७; परदेवता—हरिहरादि समस्तां । देवा
तूं परदेवता । ११.५५५, १२.२३७; परब्रह्म,
निराकार निरुपाधिक ब्रह्म, ईश्वरास, श्रीकृष्णास,
विश्वरूपास, साधुसंतांस उद्देशून, तो देहसंगें तरि
असे । परि चैतन्या सारिखा दीसे । पाहानां परब्रह्मा-
चेनि कसें । चोखालु भला ॥ ४.११४, ते विश्वा-
लंकाराचेनि विचुरें । जिहि आहाति आनान
आकारें । तिहि वडलें एकें चि भांगारें । परब्रह्म ॥
६.९८. २.३०८, २.३६७, ६.३८७, ६.४०७,
७.१७१, ८.१६, ८.२४, ८.२६०, ८.२६५,
९.५१, १०.६१, १०.१३३, ११.२६५,
१३.१०६८, १७.३२६, १७.३९९, १८.९९७;
तो केवल परब्रह्म ८.९७; जेया नांव परब्रह्म
१३.८६४, अ. १३ श्लोक १२ ते १६ वरील
ओव्या पहा; परब्रह्म हें सावळें ११.१७१,
सावळेनि परब्रह्म ९.५१६; परब्रह्माचेनि रसें

६.३२७; परब्रह्मिणी स्थिती ६.४६८, ६.४६२
ते ६.४६८ पहा; परब्रह्मिचे स्वभाव ५.१३८;
ब्रह्मविद परब्रह्म होति ८.२१९; परब्रह्मभवतरण,
श्रीकृष्णास उद्देशून, २.२९०, —निर्वाण
५.१४८; परब्रह्मण्य श्रोत्री ६.४४७; परलोक,
स्वर्ग, २.२७; पुत्र वित्त परलोक १८.९८७;
पारलौकिकें फलें १७.२९०. (३) अनुरक्त,
मत्पर १२.८०; लोभपर—त्याज्या लागि
लोभापरां नोहावें १८.१३२; विचारपर २.१२५,
शरीर—, तुवां शरीरपरां नोहावें ३.१८५.
परगुणें—मेजवानी, पक्वान्न. जो गीतार्थाचें करी।
परगुणें संतां ॥ १८.१५१३. १४.२१४,
१४.२१६, १५.५३२. ब्रह्मरसाचें परगुणें
६.२; परगुणीं, हा पाठ पर(परि) गुणीं असा
ध्यावा २.८९, ज्ञानदेवी—‘परि गुणीं’ २.८९.
परजणें—हत्याराची चमक दाखविणें, हत्यार
फिरविणें, पेलणें, उगारणें. किं अग्न्यस्त्र परजिलें।
वज्राग्नी जेवि ॥ ११.३७२. ११.४६७, १३.५४९,
१५.२३२. चक्र परिजितेया ११.२९०.
परतणें—वळणें, उलटणें. परतौनि पाठिमोरें ठाके।
आणि आपणपेयांतें आपण देखे। ६.३६६. कां
विख चि होउनि परते। सापा दूध ॥ १३.७२१.
२.१७५, १८.१३१, १८.८९४. पाउल
परतलें नाहिं ९.५००; विष होउनि परते
१८.७९८; परतौनि १८.३९६, —यां
१५.४२७, —तु १५.२८६; परता-तें—दूर
जाणें, मार्गें वळणें, हटणें, परता सरें ११.६१७;
परतें सर १६.२७, —केलेयां ७.३५,
—नेलें ११.४७४.
परंपरा—एकामागून एक क्रमानें आलेली मालिका.
ऐसी परंपरा विस्तारली। आद्य हे ॥ ४.१७.
आदिपरंपरा ३.१३८, कलोल— १४.१२०,
लोक— ११.८२, विश्व— १५.२५१, शिष्य—
१८.१७३७.
परम—अतिशय, अखेरचें, उत्तम, श्रेष्ठ. तूं जेयांचें
परम। भक्तीसि मनोधर्म। विकूनि घातले ॥ १२.२९.
५.१४५, ८.११६, ८.२०१, ११.५१२,
११.५१६, १२.३९, १८.९७५. परम
उल्हासु, अत्यंत, १.८४, —कैवल्य ३.१५०,
—पवित्र १०.१३३, —प्रकृति, श्रेष्ठ, ७.१९,

—वाक्य १०.६१, —सीमा १८.३८०; परमासृत
२.६७; परमार्थ, अर्थणें (१) पहा; परमावधी,
अखेरची सीमा, ४.२०; परमात्मबोध, सर्व
ब्रह्मरूप आहे ही जाणीव, ९.२४७; परमात्मरूप
२.३४०, ३.६८; परमात्मा, आत्मा (१)
पहा; परमात्मशिव, परमात्मारूपी शिव,
६.२७३; परमादरें ३.१८९; परमानंद, आनंद
पहा; परमेश्वर-री, ईश्वर पहा; परमगति ८.१७९,
—देवत ९.३५३, —दैवत १०.१३४, —धाम
१.३०, —पद १७.५०, —पुरुष ८.८१,
८.९७, —भक्ति १८.११२७, —मंगल धाम
१.४९, —मंगलधाम ३.२८, —रस १४.३८७,
—वीर्य १०.२, —सिद्धि १८.९७७, —हंस,
मुक्त पुरुष, १८.१७८६. परापरमप्रमदा
विलासिया १०.१, परा पहा.

परमाणु-णू—सूक्ष्म कण. परमाणु—कां पवनें
परमाणु उचलले। ते पृथ्वीचे हें नाहीं गेलें। आणि
मार्धाते जन्हीं पडिले। तन्हीं पृथ्वी चि वरि ॥
९.२५५. नातरि मेळुवरि सपूर। परमाणु बैसले ॥
११.२३९. ११.१४९, ११.२६८, १३.४४९,
१५.२७२, १६.३८. **परमाणु-कणिका**
१३.१०७९; परिमाणु १३.२४८, १४.३८२,
१५.३५९, १८.१३२१; परिमाणुचेनि लामें
१८.६०६. **परमाणू**—कां परमाणूमाझि सांडवे।
भूगोल हा ॥ १०.६९, १०.२४०; परमाणू एवढें,
अत्यंत अल्प, १३.८३४, —माजि १६.१७२;
परमाणूहूनि सानें ८.८५.

परवडी—रीत, प्रकार. १३.९११. परिवडी
पहा.

परस्पर—एकमेक. परस्परद्वेषें १६.३०९.
परस्परें—हें परस्परें तुह्मा व्याज। सदा चि
आथि ॥ २.२५. भूतां परस्परें पडे। मैत्र जीवाचें ॥
१८.१७७३. १.२४३, ६.३९१, ९.४०७,
११.२४७, १३.१४३, १४.३८९, १५.१५२,
१७.१४४; परस्परें प्रीति घडेल ३.९७.

परा—पलीकडची, परा, पश्यन्ती, मध्यमा, वैखरी
या चार वाचांपैकीं पहिली, सं. वा. श.
चौ वाचा पहा. जेथ परेसि वैखरी बुडे। १४.१४,
जेथें वैखरी वाचा परावाणीसह नाहींशी होते.
मनु परेसीं हीं पाठीं। वैखरी विरे ॥ १६.२०.

परापरमप्रमदा विलासिया १०.१, येथें परम ह्या पदाचा अर्थ लावतां येत नाही, हा अपवाद असावा, ज्ञानदेवी व कुंटे—‘पराप्रमेयप्रमदा विलासिया’ १०.१, स्वरूपस्थितीचें वर्णन करणें हें परा वाणीचें प्रमेय, या प्रमेयरूपी स्त्रियेबरोबर विलास करणारा; इतर ठिकाणीं पम म्हणजे प्रकृति व तिचें प्रमेय हीच तरुण स्त्री, या स्त्रियेशीं विलास करणारा असा अर्थ लावला आहे.

पराग—फुलांतील केसरावरील कण. जेंसें अनर परागु नेति । परि कमलदलें नेला नेमनि । १.५१. ९.५७. परागांचा थावा, केसरकणांचा उठाव, भर, १८.३४४; निगमपद्याचें पराग १७.४६; गुरुपदपद्मपराग १५.१७; भारतकमलपराग १.५०.

पराजय—हार. १६.१७४. अपराजित १.१५२.

परि-री—(१) पण, परंतु, तरीही. परि—जेंसें विव तरि वचकेवेवडे(डें) । परि प्रकाशा त्रैलोक्य थोकडें । ४.२१२. हें अल्प चि परि उघडें । केवल्य जेथ ॥ ११.१२. कां लोमिया दूरि जाये । परि जीउ ठेवां वि आहे । १३.४८६. १.५९ (१), १.६६, १.७५, १.१६१, २.५०, ३.२०, ३.६४, ४.१९५, ४.१९७, ५.६, ५.१०, ५.३३, ५.३६, ६.२०, ६.३६, ६.४२, ६.१२३, ६.१४०, ६.१७९, ६.३७४ (१), ७.५९, ८.१६, ८.२४, ८.३४, ८.१५०, ९.२, ९.९, ९.२३, ९.८१, ९.१०९, ९.१२७, ९.२५० (१,२), ९.३८०, ९.३८२ (१,२), १०.९, १०.१३९, १०.२३८, १०.२८४, ११.२२, ११.२३, ११.५७, ११.९६, ११.१०३, ११.१४६, ११.२५२, ११.३४७ (१), ११.३५१, ११.३६७, ११.६२५, १२.३७, १२.६७, १२.१३३, १२.१७३, १२.१७४, १३.१९०, १३.२१०, १३.२१३, १३.४०९, १३.४३५, १३.४८४ (२), १३.५२३ (२), १३.६३६, १३.८९२, १३.१०३० (१), १४.३८१, १४.३८३, १५.३५, १५.३०६ (१,२), १६.११४, १६.१२० (१,२), १६.२१६, १६.४४६, १७.६२, १७.६८, १७.१८४, १७.१९५,

१८.१९१ (१,२), १८.२७०, १८.३७२, १८.६१७, १८.८०१, १८.९३६, १८.९९३ (१,२), १८.१०४७, १८.१३१९ (१,२), १८.१४२८, १८.१४४७, १८.१४९०, १८.१४९१, १८.१४९२, १८.१४९३, १८.१६१२, १८.१६२८, १८.१६८९ (१,२), १८.१७१५. परि असो १३.५४,—आतां ४.१९०; परि तें असो ८.१३, १७.२३६; परि असो हें आतां १५.२७; परि असो हें एथ ऐमें १०.३७; परि तें मना नये २.५०; परि हें असो आतां ९.३१५ (१), १०.३०५, परि प्रस्तुत हें असो १०.१९३ नानाविधें परि बहुवसें ११.१३१; परि...काह ८.३७, १३.६०. (२) तन्हा, प्रकार, रीत. तैसी परि आहे सेविती । ग्रंथीं इथे ॥ १.५९ (२), अमंत्रिया राज्याची परि होये । विलासिया (विलासि या) ॥ १३.५५५, अनाना परि १५.३८५, आपुण्या—१३.४८४ (१); एकी परिचें १८.४७५, ऐसी जे परि १३.१०२२; कैसी परि तूझी, काय प्रकार आगंभला आहेस, १८.१६०४; कौरवांतें परि नाहिं १८.१६०२; दोहों परि ची(जी) १३.९१; नाना प्रमेयाची परि १.८; प्रीतिची—१८.७७, यया—९.३१५ (२), येयापरि १२.३९, वाणे परिची आंगी लेइलासि ११.२७९; विश्वरूपाची परि ११.३४७ (२), वैषम्याची—१२.१९७. परी—(१) परंतु. १३.९४१, १८.१६३०, (२) तन्हा, प्रकार, रीतीनें. २.३०२, १३.३६८, १३.५२३ (१) १३.६८७, १५.५८, १५.२१९, १५.४८८, १५.५४६, १७.९१, १७.६६८, १७.३८४, १७.४०५, १८.२२५. १८.५०३, १८.८३७, १८.८७५, १८.१०२७, १८.१६९४; आणिकाच्या परी ५.४०; आपुल्यापरी (आपुलिया परी) १.४०; आहाराच्या परी १७.१६८, इया एकी परी ६.३७८, १५.४२, इया चि—१४.२७०; इया परी १.२५२, इया ही—५.२९; एकी परी ६.३७४ (२), एकीपरी १०.१३७, एकीचि परी ११.६७५; ऐसिया—३.१३, १५.८०, ऐसिया ऐसिया—१३.११२८, कवणी—१.२७२, २.२,

कूर्माचिया - २.३०२, चांगी - १७.३८८,
जिया - १३.७३९, १५.३८, १५.१२२,
१५.२६४, १५.४०६, जे - १५.२१५, जेया -
१.२४६, १३.११३९, १७.२८०, तिया
- २.५, १५.२४, १८.६६६, तिया चि परी
१३.७३५; तियापरी १३.६०९; तेया चि परी
११.२६६, १३.२७२; नानापरी(रीं) २.२९;
नातळती परी १३.४७८; निरोपिती परी
१३.२४१, बहुती - १८.१६३०, बहुतीं -
४.१८०, भानूचिया - १३.१०३०(२), माये-
चिया - ११.५४९, मेघाचेया - १०.११०,
वर्तती - ३.१६५, विपरीतज्ञानाची - १५.४८८.

परि-रीं—प्रकारानें, रीतीनें. **परिं**—बाहिरि कमें
क्षालला । भीतरि ज्ञानें उजलला । इहिं दोहिं परिं
आला । शुचित्वासि ॥ १३.४६२. इया परिं
१३.५५१, ऐसिया - १२.७८, तिया -
१७.६०, नाना - १८.११, १८.१३८०.
परीं—तैसें सकलार्थभरित । तत्व सांघावें उचित ।
परि बोधे माझें चित्त । जिया परीं ॥ ३.२०.
कैवल्याचा अधिकारी । सोडि बांधि मोक्षाची करी ।
किं जलाचिया परीं । तलवट वे ॥ १२.२१८.
आघवां चि परीं ९.४४४, **आघवेया चि** -
१६.४०३, **आणिकि ही** - २.३५६, **इया** -
८.६७, ८.१०३, ८.१०६, ८.११७,
९.११६, १३.४६५, १४.११२, १५.१७३,
१७.३०५, १८.२२८, १८.८९२, १८.१०१५,
इया चि - २.२६४; **इयापरीं** ७.१३२,
११.७३; **एकी चि परीं** १८.३४०, **ऐसिया**
ऐसिया - १३.५३९, **कवणी** - ३.१५६,
१४.६४, **जिया** - ३.२९, **जेया** - २.८७,
तया (तिया) - ८.१८६, **तिया** -, कां टिटिभुं
चांचुवेन्हीं । माप सुये सागरीं । मीं नेणतु तिया
परीं । प्रवर्तें एथ ॥ १.६८, १.१९२, १.२३२,
२.७६, २.१२२, २.१८८, ११.५६८,
१४.५६, १४.३५६, १८.६४८, १८.७७८,
तिया चि - ७.३०, **तिया** - २.१५५,
११.२४, **तेया चि** - १३.५५३, १८.५५७,
तेया - १८.११३१; **तेयापरीं**—तेयापरीं श्रोतां ।
अनुभवावी हे कथा । अति हलुवारपण चित्ता ।
आणूनियां ॥ १.५७.

नाना - ६.२८९, १७.२५८, १८.४४,
निकिया - ३.२४०, ६.८, निदलेयाचिया -
८.१८०, नीकेया - १०.४८, बहुती-तीं -, देवा
बहुतीं परीं पांतां । एथ ओखटें होईल जूझतां ।
१.२०९, १.२३३, २.१६३, २.१७९,
२.२३९, ४.१५४, बहुवे - १३.२१७,
भलेतिया - ८.७१, यया चि - ४.७६,
यियाचि(यिया चि) - ४.१२९, सर्वां -
४.११३, १३.९४१ (२), १७.१०९, सर्वां -
२.६२, सर्वें - १.११४, १२.३०.

परि—शब्दास जोडून. सर्व बाजूनें व्याप्त, पूर्ण, या
अर्थी. परिकर, परिग्रह, परिचय, परिचर्या,
परिणाम, परितोख-ष, परिधान, परिपाक,
परिपूर्ण, परिभाषा, परिभ्रम, परिमित, परिवस,
परिवार, परिष्वंग, परिसर, परिहर इ. शब्द
पुढें आले आहेत.

परिकर—सुसंबद्ध (वि.), जवळचा भाग, विस्तार
(ना.). नाना व्यूहीं परिकर । १.९१. गुणाचेनि
परिकरें, गुणांच्या संसर्गानें, २.१९३, ज्ञानदेवी -
'गुणाचेनि पतिकरें', तुझ्या गुणांच्या अनुभवानें,
गुणांचा आस्वाद घेऊन या अर्थी, २.१९३;
जलाशय परिकरें, जवळ असलेलीं सरोवरें,
अशा सरोवरांच्या कांठीं, १३.६११.

परिग्रह—जवळच्या वस्तु, संसारादि; यांवरील
आसक्ति. देहादि परिग्रहीं । स(सं)न्यासु घेउन
जिहिं । १३.९३९. १८.१०५६. दुर्जयो परिग्रहो
१८.१०६०; गृहपरिग्रहावरि उदासु १३.५९२;
अपरिग्रही, संगरहित, ६.१०६.

परिचय—ओळख, माहिती, ज्ञान. योगपरिचयो
६.४२८.

परिचर्या—सेवा. ८.१२९.

परिजित—परजणें पहा.

परिणमणें-णामणें—परिपक्व होणें, तयार होणें,
फळास येणें, दुसऱ्या स्थितींत दिसून येणें,
रूपांतर होणें. **परिणमणें**—नाना बीजधर्मा
अनुरूप । झाडिं उभविलें आप । तैसें परिणमलें रूप ।
माझें जीवां ॥ १५.३८६. १७.६९, १७.१३६,
१८.७९०. **परिणामणें**—नाना दहियांचेनि
मीसें । परिणामे दूध जैसें । १४.२८०. १८.७९८.
चतुर श्रवणसुख साचार परिणामौनि; ऐकण्यास

मनोरंजक व परिणामी सत्यास धरून,
१६-१२३. परिणत, पक्क, परिणतोपरमैकप्रिय
१८-९, उपरम पहा. परिणती—परिपूर्णता,
तैसा नृक्षेया परिणती। मी पूर्ण जालां
श्रीनिवृत्ती। १७-२०. परिणाम—जैसा कोण्हे
येकु कांजी पियाला। मग परिणामु पाहों लागला।
अमृताचा ॥ ९-१५०. तो पूर्णतेचा परिणामु।
पुरुषु गा सर्वोत्तमु। १५-५१५. ३-२०७,
३-२२२, ५-७, ६-३६२, १३-११००,
१७-१२८, १७-१६७, १८-२४७, १८-९१९;
परिणामाचा विसुरा, स्वरूप, १७-१५१;
परिणामां आयुष्य आला १२-१७१, आयुष्य
पहा; परिणामा कोंभ निघाले, अखेरची परिपक्व
दशा जें ब्रह्म तें दिसूं लागलें, ९-१९०;
परिणामातें जिवविति, पूर्णावस्थेस प्राणरूप
होतात, आधार होतात, ६-४९३.

परितोख-ष—तोखणें, तोषणें पहा.

परिधान—नेसावयाचें वस्त्र. १३-४१९.

परिपाक—पक्कदशा. पै परिपाकाचिये वेले। फल
देटें ना देडु फलें। १८-९५२. १-५२,
१८-७८७, १८-१०५२. परीपाक—परीपाक-
दशा १८-१०७९.

परिपाटी—रीत, पद्धत, अनुक्रम. १४-२००.

महदादिपरिपाटी विचारुनु, महत्तत्त्वादिकांच्या
अनुक्रमाचा विचार करून, १४-२२१.

परिपूर्ण—पूर्ण पहा.

परिपूर्ति—पुरणें पहा.

परिभारें—परि भारें असा पाठ घ्यावा, ६-३६८,
भार पहा.

परिभाषा—भाक-ख पहा.

परिभ्रमणें—भ्रमणें पहा.

परिमल—वास, सुगंध. सुगंधु आणि दुर्गंधु।
हा परिमलाचा भेदु। २-११७. मग पीकलेया
सुखाचा परिमलु। ८-५६. रूपाचा सुजाणु डोळा।
वोडौ ये काइ परिमला। १८-१४८५, रूप
पाहण्यास डोळा समर्थ आहे पण वास
घेण्यास त्याचा काय उपयोग? ३-५५, ४-३,
५-४२, ६-१७, ६-२४६, ६-४६१, ७-२०३,
९-११, ९-३४५, ९-४०९, ९-४८३,
१३-१८२, १७-२९७, १८-५४३, १८-८६५,

१८-११७८, १८-१७१९, १८-१७२२.
भावांचेनि परिमलें ७-१८१; जैसा परिमलु
मरगजा जाला, जशी पाच रत्नाला सुगंधानें
अधिक शोभा यावी, ११-५९१; वेधें परिमलाचें
बीक मोडे, अक्षरांनीं चित्त वेधून घेतल्यामुळें
सुगंधाचें वैशिष्ट्य कमी होतें, ६-१५; रसें वर्णें
परिमलें, आम्रफलास उद्देशून, १८-४७०.

परिमार्जणें—पुसून टाकणें. ९-५२७.

परिमित—मोजकें, वेताचें. अपरिमित—मोजतां
येणार नाहीं असा. विश्ववाहु अपरिमितु। विश्व-
चरणु ॥ ११-३०५. ११-११७, ११-२६९,
११-२७८.

परियसर्णे—ऐकणें, ऐकलेलें समजणें. अर्जुना नूं
परियससी। परियसौनियां अनुष्ठिति। तरि
आह्मासि वाणि काइसी। सांवे बापां(बापा) ॥
५-१६८, ज्ञानदेवी व कुंटे, चौथा चरण—
'सांगावयाची', ५-१६९. परियस, ऐक,
२-३५३, १३-१०३, १३-३५३, १३-९५१,
१४-६५, १४-२४२, १४-३२४, १५-३८२,
१८-५३५, १८-५८२, १८-६०७, १८-७४५;
परियस तेयां १३-२६७, हा पाठ परियसतेयां(या)
असा घ्यावा, ज्ञानदेवी—'परिसतया'
१३-२६८; परियसां, ऐका, माना, १-८४,
५-६९, ८-२६९, १३-४५९, १४-३८,
१४-१३५, १४-१७२, १५-११६, १७-१५२,
१८-१९०; परियसां मन्हाटे बोल ४-२११;
परियसावा ६-१३, -वें ६-३५९, ज्ञानदेवी—
'परिसावें'; परियसि, तूं ऐक, ६-४७,
ज्ञानदेवी—'परियेसीं' ६-४७; परियससी
१०-२४३, १०-२७९; पै परियसु तुं आहासि
९-२३७, हा अपपाठ संभवतो, पै परियसतु
आहासि असा पाठ घ्यावा, ज्ञानदेवी—'पै
परिसतु आहासि', ९-२३८. परियसैं—मीं
परियसैं तैसें बोलां ८-३; परियसैं(सैं) परिस
५-१७४, याचा अर्थ समाधानकारक लागत
नाहीं, 'ऐकतां म्हणतोस तर ऐक' यापेक्षां
ज्ञानदेवीतील पाठ 'परिस बापा' ५-१७५
अधिक बरा वाटतो; परियसैं, तूं ऐक, २-२९१,
७-१६०, ८-७, ९-३६, ९-८३, १३-७६१,
१४-९६, १४-२७७, १५-१४५, १५-२०७;

परिसर्गें, आम्हांला कळेल असें, ७.२७, आम्ही ऐकतो, १५.४४१; परिसर्गें, ऐकवतो, १४.२८४, ज्ञानदेवी 'परिसर्ग' १४.२८६.

परिवंडणें—वर घालणें, कालवणें, प्रकार करणें. आधि चि द्रव्यें चुरुमुरीं । वरि परिवंडिलीं मधुरीं । १७.१४५.

परिवडी—प्रकार, पद्धत. हे कल्पना घे सांडी । तें नाहिं इथे परिवडी । ६.२९०, ही कल्पना घे, ती सोड, असे प्रकार तेथें नाहींत. मानु नेणती परिवडी । मुदल तुटे ॥ १७.३४४, आदरसत्कार कसा करावा तें न कळल्यामुळे पुण्यक्षय होतो, ज्ञानदेवी—मानु नेणतां अपरवडी । मुदल तुटे ॥ १७.३४७. १४.१८१, १८.६३६. जांभेयांची परिवडी १४.१७९. परवडी पहा.

परिवर—आवार, घरदार, मर्यादित जागा. प्रकटलेया इंदीवरा । परिवर नाहिं धनुर्द्धरा । १३.३६१, सुवास मर्यादित जागेंत ठेवतां येत नाहीं. ८.१११, ९.४९८, १३.८४१. ऐक्याचां परिवरीं १८.१३३६, निदेवांचां — ९.५८, हृदयाचां — ६.२८१, — परिवरीं ११.४६; परिवरीं ९.१२७, हा पाठ परिवरीं असा ध्यावा.

परिवसणें—व्यापणें, स्पर्श करणें, जवळ ठेवणें. ह्यणौनि परतत्वे ब्रह्म असे । तें आत्मत्वे परिवसे । १७.३७४. १३.७१० (व). पोथि परिवसिलियां १५.३६२, ज्ञानदेवी — 'परिसिलियां', स्पर्श केला असतां, १५.३९४.

परिवाण—भाषा, शब्द, बोलणें (राजवाडे व दाते). १३.१३८. हे अर्थ संदर्भात बसत नाहींत; ज्ञानदेवी — 'परिवार,' वाहनादि सैन्याचा लवाजमा, १३.१३८.

परिवारणें—वेढणें, प्रवेश करणें. देहीं परिवारला १४.२३६. परिवार, विस्तार, लवाजमा, १३.३८५, १३.४०५, १३.४०७, १३.४३४, १५.१०७, १८.१०६२; चातुरंगपरिवार ११.३९२; सपरिवार ११.३८७.

परिव्यक्ती—व्यक्ति-क्ती पहा.

परिव्राज—संन्यासी. १४.२७५, १५.३२१.

परिष्वंग—आलिंगन. १८.५८३.

परिस—(१) परीस, स्पर्शानें लोखंडाचें सोनें करणारा काल्पनिक दगड, लोहाचें कनक होये ।

हें परिसिं सामर्थ्य आहे । १.७७. काइ परिसाचिये कसवटी । वानिया जाणें(णे) ॥ ६.९६. २.२४०, ६.३४, ८.१९९, ९.६०, ९.४६०, ११.५३२, १७.२१५, १८.२०७, १८.५९७, १८.१२४८, १८.१६७०. परिसाचां वोरकळीं १७.४०४; परिसाचेया संगती १८.१३९८; पाखाणामाझि परिसु १०.७४; परिसें सितलेयां १८.१७५०; लोहा परिसु, गुरुचें नातें दाखविण्याच्या उद्देशानें, १८.१६२८; लोहापरिसाची दृष्टि १७.३९५; परिसिं लोहघृष्टी केती वेला कीजे १८.२८; लोहाचें परिसा सांकडें १५.२६२; सोनेयां लोहाचा परिसु पाडु न ह्याणे १६.२४५; परिससंगु १८.१४१२. (२) परिस—ऐक, परिसणें पहा. (३) स्पर्श करणें, स्पर्शणें पहा.

परिसणें—ऐकणें, विस्तार करणें; कळेल व पटेल, असें सांगणें. मी परिसें तैसी सांघावी । ४.३९. परिस, ऐक, ५.१७४, १३.२४४, १४.३४५, १५.१०९, १६.२९१; परिसणेयां, ऐकण्याला, १.६२; परिसणेयांचेया राया, ऐकणारांमध्ये श्रेष्ठ अशा, ८.५७; परिसतसे ४.२; परिसतां, ऐकलें असतां, १३.११४३, — जरि कानडें, कळण्यास जरी दुर्बोध आहे, ६.१२०; परिसावी ११.६९६, —वें १३.११४७, —वेया ५.६५; परिसिजे १.१२३, १३.८, १३.२८७; परिसिला ९.९८, —लें ३.१, ३.२२६, ११.६९; परिसें ३.३२, ७.१७, १३.८६०, वार्ता — १२.७५; परिसौनि १५.४१९. परिसवणें—तैसा पाहिलासि तंव परिसविजे । ऐसें होतसे ॥ १०.५०, प्रकृति परिसविली तूतें । १३.९१, १७.२३७, १८.१२५; मातें परिसवां, मला ऐकवा, ८.५; परिसवे १०.१४१.

परिसर—जवळचा प्रदेश. क्षीरसिंधुपरिसरीं १८.१७३०.

परिहरणें—त्याग करणें, टाकणें, नाश करणें. ह्यणौनि हा न परिहरे । आदिअंतु ॥ २.१६१. आहारातें स्वीकरी । त्याज्य तें परिहरीं(री) । ५.४३. कफत्रात परिहरौनि १४.१९५; अपरिहर २.१५८. परिहार, निरसन, १३.८५१, १४.३२०, प्रकृति — १०.२७.

परिहसणें—ऐकणें, सहज कळणें, विनोदानें

बोलणें. मीं अत्यंतु वडु असें । परि देता ही नीकें
परिहसें । ३.१८. ४.८७, ६.१९२. परिहसतु
आहासि, ऐकत आहेस, ८.५३, ज्ञानदेवी—
'परिसत' ८.५४; हें चि मन्हाटें परिहसें,
सहज कळेल असें सांगतां ऐक, ५.५२,
ज्ञानदेवी—हें चि मराटें परियेसीं । ५.५२.

परौतणें—परत फिरणें, बदलणें. होउ अदृष्ट अपितें ।
तें वाळू चि रत्नें परौतें(ते) । १५.२२,
नशीव अतुकूळ असलें तर वाळूचे कणही रत्नें
होतील. परौता-ती-तें, पलीकडचा-ची-चें,
दुसरा-री-रें, पलीकडे, दूर, परि नीकें काय
यया परौतें । २.५२, जे सान्या परौति जगीं ।
प्राप्ति नाही ॥ ६.४०९, जो गुरु परौता । नार्गु नेणे ॥
१३.४४४, नाहिं श्रुती परौती । माउली जगीं ॥
१६.४५१, ५.६४, ६.८१, ८.११७,
८.१७९, १०.१२७, १०.२९६, ११.१५०,
११.१८७, १२.११३, १२.२२५, १३.६२,
१३.१०२३, १४.२९०, १५.२०१,
१५.३४६, १६.३३३, १६.३३४, १७.१८८,
१७.३६३, १८.३४, १८.४२४, १८.४४९,
१८.५६४, १८.६८४, १८.८८०, १८.९७७,
१८.११८३, १८.११८४, १८.११८५;
जीणेयां परौती १६.३२८; वावना वर्णां
परौता १८.३७१; यया परौते(तें) ३.१२७,
ज्ञानदेवी—'यापरतें' ३.१२७; प्राणा परौतें
पडिये १७.१४६; अजत्व परौतें टेयीं ४.४९;
आरिस्ता परौता नेलेयां १८.९७०; केश परौते
नेले ८.४२; जग परौतें सारुनि १४.१२६;
अन्हां परौतें १५.७५; पन्हांनीं ६.२३८,
—तें ७.१४५.

पर्जन्य—पाऊस. पर्जन्याचिया...धारा १३.५७,
पर्जन्याचिया धारां १०.२७६, पर्जन्यधारीं
९.१२५; पर्जन्योदकाचा लोटु १८.३६६;
पर्जन्ययष्टि, पाऊस वेळेवर पडण्यासाठीं केलेला
याग, १३.२२१.

पर्याउ—पर्याय, प्रकार, दुसरें नांव. येथ अव्यक्त
ऐसा । पर्याउ हा ॥ १३.९२.

पर्यालोच—विचार. अधिकारपर्यालोचें,
अधिकाराचा विचार करून, १६.९६;
आत्मपर्यालोच १६.१११.

पर्व—(१) पुण्यकर्म करण्याचा काल. विपायें
बुणाक्षर उमडे । टालिये काउला सांपडे । तैसें
तानता पर्व पडे । पुण्यदेशीं ॥ १७.२९९, अशा
घटना कचित घडतात, त्याप्रमाणें असा पर्वकाळ
तामसांना कचितच येतो. पर्वविशेषें, विशिष्ट
पर्वणीस, १३.८१४; पार्वण, (१) पर्वकाळीं
दिसून येगारें, कचितच होणारी घटना, मग
नवल तें कळेंकें विग । शशिविव जैसें पार्वण ।
१७.२२०; (२) पर्वकाळीं करावयाच्या श्राद्धादिक
क्रिया, सोनसूर्यग्रहणें । एउतें करिति पार्वणें ।
१८.१०९. (२) ग्रंथाचा विभाग. भीष्मनामीं
प्रतिद्वपर्वी । १८.१७८५. भीष्मपर्व १.५४,
१३.११४८.

पर्वत—मोठा डोंगर. गवें पर्वताचें सिखरें । तैसा
महत्वा वरीनि नुतरे । १३.६५६. ९.१२५.
पर्वताचा घांसु करावा ११.४२५; प्रमादपर्वति-
(ति)ची दरी ९.१८१; मोक्षपर्वता चडे ५.३२.

पन्हां—पलीकडे, दूर. जैसें धर्तीनि पन्हां जाणें ।
नाहिं आकाशानि ॥ १५.२७०. ९.१९१. थोरपण
पन्हां सांडिजे ९.३७४.

पन्हिवा—नाला, झरा. पन्हिवे वाहानि खाताडें ।
१३.५६१.

पलणें—धांवणें, घाईनें निघून जाणें, नाहीसें होणें,
दूर जाणें. आनि हे पलतां पलों नैदिति । २.२१८.
वाती पुढां जैसें । पलों लागे कालवखें । १४.२०८.
३.२३१, ११.५००, १३.६३५, १३.८४०,
१५.२४८. पक्षी सैरा पलति १५.२५८;
पाप चि पले १८.१५२०; विचसी पले, जेव्हां
दूर जाते, ११.७५; पलता—पलते जाले
११.५०२; पलतां—पवनगती पलतां ८.६९;
पलौनि जाणु १५.२६०, — जीणें १६.१७६;
माघारी पलौनि १६.९०; पलणि—पळणें,
पळण्याचा प्रसंग, पळापळ, २.३२६. पलवणें—
मागुत वाउलीं पलवणें १३.३२३; पलवी
१३.२०४.

पलिणें—पेटणें. तंव विकारांचीं इंधनें पलिपलीं ।
४.१२७. १६.३९२. पाणियें चि जो पलिये,
प्रलयकाळचा अग्नि समुद्रजलानेही विस्मृत नाही
यास उद्देशून, ४.१७५.

पल्लव—पान, पदर. नवां पल्लवि रोमांचितु ।

१८-१५०८. पल्लव पानें १०.९७; पल्लवसडका, शेत्याच्या पदराच्या दशा, १.९; करपल्लव ११.२११, भू-५.१५१, विषय-, शब्दादि विषय हींच पानें, १५.१६०, शाखा-, शाखा व पानें, १.२५, ९.३४२, शुक्ति-, शिंपल्याचीं दोन शकलें, ६.२६६, स्नेह-, प्रेमाचा पदर, १२.१७.

पल्हणें—विस्तारानें सांगणें. कां पूर्वापर सरिता । भिन्ना दीसति पल्हातां । ३.३९, कुंटे—‘वाहतां’ ३.३९. २.५५, २.२६४, ३.२. पल्हांतां २.१६३.

पल्हेजणें—पसरणें. जैसा वर्षाकालु गगनीं । पल्हेजे नवधानें । १५.१५१, ज्ञानदेवी—‘पाल्हेजे’ १५.१५२. पाल्हेजणें पहा.

पवड-ढणें—लवंडणें, आंग टाकणें. **पवडणें**—पवडला होये ८.६, ज्ञानदेवी—‘पहुडला होय’ ८.६. **पवडणें**—जो आत्मबोधाचेया अवरां । पवडला असे ॥ ६.६२. चित्त महासुखीं पवडलेआं । चेअ नैए ॥ ६.३६९. ज्ञानदेवी—‘पहुडलिया’ ६.३७०. पहुडणें पहा.

पवन—वायु, वारा, प्राणवायु. तेजातें पवनु हारवी । ऋदयामाक्षि ॥ ६.२९९. २.१६७, ५.१५४, ६.५८, ६.१७५, ६.१९०(१,२), ६.४५८, ६.४६६(१), ७.३२, ७.३७, ७.११२, ९.८८, ९.२५५, १०.१६२, १०.२३१, १०.२५१, १८.१३५७. पवनाचेनि कोपें ४.१७५; पवनाची पूतली ६.२८४; पवनाचा साडु १८.७३१; पवना ऐसे ह्याणियारे ९.३२१; पवनगती ८.६९; पवनापाठीं ९.४०९; प्राणपवन ६.२४८; मनपवन, मन व प्राण, १८.१०३४, मन पहा; पवनपण—तेथ मनाचें मेघौडें विरे । पवनाचें पवनपण सरे । ६.४६६ (२).

पवलणें—(पाण्यासारखें) गळून जाणें. तेयांचिया हृदयातें सांडूनि पवले । भेदु जी हा ॥ १०.२९७, भेद नाहीसा होतो, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पळे’ १०.३२१.

पवली—राजमार्ग (राजवाडे); सभोंवार मित असलेलें आवार, हा अर्थ ग्राह्य वाटतो. कां चैतन्याचिया पवली । माक्षि आनंदाचां राजलि । गुरुलिंगा ढाली । ध्यानामृत ॥ १३.३८६, ज्ञानदेवी—

‘चैतन्याचिये पौळी-माजी’, चैतन्याच्या आवारांत, १३.३८७, कुंटे—‘चैतन्याचिये पोवळीं माजि’, आवारांत, १३.३८७, पौलि-ली पहा.

पवाडणें—समर्थ होणें, शक्य होणें. जो जलतां धरिं सांपडे । तो न पवाडे । कुहां खणों ॥ १३.५४७.

पवाड—इच्छा, महत्त्व, सामर्थ्य, वर्णन, विस्तार. हें गगन चि अडे आघवें । ऐसा पवाडु कैचा ॥ ९.११, तेविं चि क्षमे लागि । पृथ्वीचा पवाडु आंगि । १२.१५०, ७.१५१, ८.२६१, ११.१०९, ११.२३८, ११.२६९; इंद्रियद्रव्याचेनि पवाडें, साहाय्यानें, ८.४९; दीसांचा पवाडु, जसजसे दिवसापाठीं दिवस जातील, १३.७४७; प्रेमाचेनि पवाडें १३.३८४; विश्वाचा पवाडु १६.१३७; चराचरां पवाडु होये, विस्तार होतो, ७.१३४; पवाडा, गुणांचा विस्तार, पराक्रमाचा विषय, पवाडा तुवां केला । गंधर्वासि ॥ २.१०, पवाडे सांवैल १६.५९; अपवाडु १३.५६७.

पव्हणें—पोहणें. तो पव्हणेयांहूनि पायेउतारा । सोहोपा जैसा ॥ ५.१६४, पोहण्यापेक्षां. पै पूर्वे वाहांत पाणी । पव्हिजे पश्चिमिली वाहाणी । १८.१२७९, पूर्वेकडे पाणी वाहात असतां विरुद्ध दिशेनें जर कोणी पश्चिमेकडे पोहूं लागला तर. ११.१८६. तल्हातिचेनि पाणियें पव्हंताति, तळहातांतल्या पाण्यांत पोहण्यासारखें आहे, ७.१४७; पव्हती उर्मि नुरे, पोहण्याचा अभिमान रहात नाही, १८.१६७; पव्हों न ल्हांति काह, पोहूं शकत नाहीत काय?, १८.१६९७; पव्हणारु, पोहणारा, १३.५४४, काशणें पहा.

पशु—जनावर. जैलें कां हिरव चारीं । भांभावे पशु ॥ १३.११८. ९.२३८, ९.४३७, १३.१००५. पशु कुरुवालणें १३.२८९; पशु कां पक्षा १४.२५७; पशुपक्षां १३.२८२, पशुपक्षादि जाती १६.३०२; पशुपक्षीं विवाहीं १७.१८८; पशु पक्षी शूकर १५.१६९; पशुत्व ९.४३८; पशुप्रहारें १८.८०४; पशुहिंसा १३.२२२.

पश्चिम—सूर्य मावळण्याची दिशा. निगिजे पूर्विली मोहोरा । किं येइजे पश्चिमाचेया घरा । ६.१५९. पश्चिमदिशा १०.२२३, —समुद्र ९.१५२; पश्चिमा...पूर्वेसिं, आत्मा व कर्म यांतला भेद

दाखविण्यासाठीं योजलेलें रूपक, १८.२६७; पश्चिमिली, पश्चिमेकडील, १८.१२७९; पूर्व-पश्चिमवाहागी १८.३२९; पूर्व पश्चिम, इतर संदर्भाकरतां पूर्व पहा.

पश्यंति-ती—चार वाणींपैकीं दुसरी. पश्यंति—पश्यंतियेची पाउटी । मागां घाली ॥ ६.३०३, पश्यंती वाणीची पायरी मागे टाकते. पश्यंती—जेया तुझेया उद्देशा साठि । पश्यंती मध्यमापोटी । स्रुतु परेसीं हीं पाठी । वैखरी विरे ॥ १६.२०, परा, पश्यंती, मध्यमा व वैखरी या एकापेक्षां एक कमी दर्जाच्या चार वाचा आहेत, पण चारही वाचा निवृत्तिनाथ गुरुच्या वर्णनास असमर्थ आहेत. पश्यंती वाचा मध्यमेत घालून, परा वाचा ही पाठीमागे पडते व वैखरी नाहीशी होते; मग मौनच काय तें राहतें. मौना-चिया मिठिया वर्णिजे १६.१९ पहा.

पसरणे—पुढें सारणें, विस्तारणें, देखें कूर्माचिया परी । उवाइला अवयव पसरी । २.३०२. ११.१४१, ११.४२८, ११.४४६, १३.३२५, १३.११३०, १४.३४३, १६.३२६, १६.३३७, १८.१६५२. चवडा पसरुनियां १३.६५, तोंडि—११.३८६; प्रकाशें पसरलेनि ११.३००; बाहु पसरुनि १८.१४०९; बाह्या पसरुनि ६.३०५; मती पसरिलिया, भक्ति शिवाय हें व्यर्थ आहे, १२.६०; मुख पसरणें—याचे संदर्भ, १.८८, २.१९५, ६.२२८, ११.३३७, ११.३७०, ११.३७२; वेळी पसरति ९.१२२, ११.५०६; पसरलिये वदनदरी माझि ११.३५७; आकाशें खेंव पसरिलें १५.६९. पसर, विस्तार, अवधाना पसर १८.३०१, कथे—१३.३३४, कर्माचा—१४.२९२, किरणाचा—१६.१८३; पसर घेति १५.१६६; प्रज्ञा पसरेंसि जुडे १८.२८७; अर्थकामपसरें १५.१५७; पसारा—धर्माचा पसारा १६.२२१, विद्येचा—१३.६५८; पसारा मांडतसे ८.१६५, —सांठविं, आवरून घे, ११.३७८; पसरवणें—हातु पसरवे १८.७०९.

पसाळ-य-वो—क्षमा, कृपा, प्रसाद. पसाळ—क्षणौनि रक्ष प्रमादा । पसाळ क्षणवीं ॥ ११.५६४. १५.२८९, १८.१७८०. पसाय—

१५.२८, १८.९१४, —ज्ञान १६.४७०, १८.१७७२. पसावो १८.२९.

पहुडणें—पवडणें पहा. आणि रिगोनियां शयनी । सरिसा पहुडें ॥ ११.५४५. आंगें पहुडल्यां १४.८७; मायापुरिं पहुडिजे १५.४८७; पहुडणें १५.४५७, उनीदेयाचें—१२.६४; नुपहुडे—निवटलें नुपहुडे, मेलेला मनुष्य जागा होत नाही, १४.३५६.

पहुरणी—(१) 'विईपर्यंत दूध देणारी गाय अथवा म्हैस' हंसकोश पु. १२४. (२) एक प्रकारचा किडा; हा जर गाय गाभण असतांना आंचळाला लागला तर गाय व्याल्यावर दूध देत नाही. परि पहुरणीं जें दुहिलें । तें गोरुं न दुभे वियालें । १७.२४७, वरील दोन्ही अर्थ संभवतात.

पहुवा—पोहा. पहुवेयां लागि, पोह्यांसाठीं, ९.३९०.

पां—अरे, वरें, काय वरें, तर मग. जन्हीं पा(पां) संग्राना आले । १.२३६. कवण वल पां आयुले आंगीं । ९.४८९. घरा येऊ पां स्वर्गु । १४.३५५. बोलते पां अर्णव । पीयूखांचे ॥ १८.१७७६. ३.१८६, ३.२६२, ५.११, ५.६६, ५.१०८, १०.११५, १०.२८९, ११.९१, ११.१८७, १३.१३, १३.६५, १४.५८, १४.१२७, १४.२३७, १४.२३८, १५.६१, १५.७०, १५.३८०, १५.४३६, १८.२१९, १८.३१३, १८.३७०, १८.४७८, १८.९३०, १८.१४१७, १८.१४३०, १८.१५९७, १८.१६५६. भाअंड चि पां ८.२६१; कवण पां ११.२२१, कवणु—८.४, कण्णी—१५.३३, कां—३.२२९, ९.३५, १३.५३, १७.६३, काइ—५.१६१, ११.१५३, काइसें—१२.२२४, कै—१८.२६२, केतुला—१२.८३, केवि—९.५३, ९.५५, कैसेनि—८.२४३, १७.१९७, कोणें—१८.१९७; अवधारि पां २.२३०, ३.१८२, १७.७५, १८.१३३२, अवधारीं—१.२६१, आइक—१०.२८२, १६.४०३, १७.१६९, अलख—३.७४, घे—९.२९६, जाण—२.१६८, २.३००, ३.८१, ३.१९०, १३.४५३, दावा—११.१६६,

दे-१२.१०, १६.२३३, १८.९२, देव-
३.१५१, ९.३०४, ११.१४०, ११.१४८,
११.१५०, १८.१०५२, १८.१३९२, निवों
कें-१.५, परियम-२.३५३, पाहा-१५.२०,
१५.२५, पाहे-हे-८.१६४, ८.१७५,
८.११०, ८.२३८, ८.२१९, ८.२५२, ८.२६२,
९.५६, ९.७५, ९.११४, ९.२५४, ९.३४२,
९.३४७, ९.३६६, ९.४३८, ९.४४६,
९.४६१, ९.४८०, १०.९६, १०.१२२,
१३.६५३, १७.११२, १७.३९८, पुरला-
३.७, पुर-२.२८३; बोल-११.४३७,
विचारि-२.२२, २.९७, २.१०७, ३.२१७,
१७.५२, १७.८९, १८.१६६, १८.३०९,
१८.१६२३, सांघ-५.११६, ८.६५,
१४.१०५, १४.२१८, १८.१५३०,
१८.१६११, सांघयां (सांघ पां) २.२०२;
सांघें-१.२६३, सांघो (घों)-११.२२५,
रिगो-१७.१४०, १८.४०६, होंतां-
८.१०७, हणवें-१३.८६६. आपणपां, हें
आपणप चें रूप आहे, आपणप पहा.

पाइ-ई—(१) पाहीं. ही व इतर रूपे पाहणें पुढें
दिलीं आहेत. (२) पायानें, पाड-उ-य पहा

पाइक—सेवक. पाइकु पाठिसिं वातला । आपण पुढां
राहिला । १.१४३. जेथ उल्लेगे देयां पाइकां ।
९.३१९, जेथ देववृंद सेवेस लाभतां. जी जालेनि
पाइकें आलें । तें गोसांविषय केवि वोलें । १८.२१,
अहो जर मी आपला सेवक झालों, तर अशा
सेवकत्वानें आपणांस मिळालेलें स्वामित्व
हें खरें स्वामित्व कसें म्हणावें? ११.९९,
१८.९८७. पाइकाचा गुण ६.१२८;
आग्रहाचा पाइक ६.४९, घरिचें-१७.३४१,
—चेयां पाइकां ९.३७२; प्रकृतिचे पाइक
७.१३८, प्रजेचा-१३.८३०; इछेचे पाइक
आलेयां, आपल्या इच्छा पुरविणारे नोकर झाले
तर, १६.१६५; पाइकपण १८.१७७१;
पाइक्या असे, नोकरीसाठीं हजर असतें,
१३.३८३, ज्ञानदेवी-‘पाइकी करी’
१३.३८५; पाइकी, सेवा, १४.२०६; पाइकै,
सेवा, १७.२०४.

पाउखणें—थांबणें, बंद होणें, पारखें होणें. तरि

पाउखलें मियां जूझावें । हणौनियां ॥ २.३७१,
जर सर्व कर्मांचा देवानें निराकार केला आहे
तर मीं युद्ध करावें हें ही थांबलें असेंच सम-
जावें, ज्ञानदेवी-‘पारखलें’ २.३७२. विवंचना
आपैसी पाउखे ५.१५४; पाउखौनियां—दीठी
पाठिमोरी पाउखौनियां, दृष्टि परत मागें फिरवून,
५.१५१; रसु पाउखला घाली, औषध टाकून
देतो, १७.१००, ज्ञानदेवी-‘रसु सांडी पाय-
खोळां’, लाथेनें उडवून देतो, १७.१०१.

पाउटी—पायरी, साधन, दर्जा, योग्यता. अभ्या-
साची पाउटी १२.१३६, गगनाची-६.२७१,
पश्यंतियेची-६.३०३, सुखाची-८.२६५,
—चां पाउटीं ९.५०; सूर्याची पाउटी १२.७२;
पाउटी करुनि जो दीठी विषो सुये, विषयप्राप्ती-
साठीं जो माझ्या भजनाचें साधन करतो,
१३.८०८.

पाउड—देवापुढें ठेवावयाची दक्षणा. नवरस-
दीपिचा पाउडु लाभे १०.७, ज्ञानदेवी-‘नव-
रसद्वीपींचा थाउ लाभे’, १०.७, कुंटे-‘नवरस-
मुधाब्धीचा थाउ लाभे’, थांग लागतो, १०.७.
विडा पाउड देउनि अर्थज्ञानाचां गाभारां
भितरां रिगति, अवधानरूपी विडा व दक्षणा
देऊन अर्थज्ञानरूपी गाभान्यांत प्रवेश करतात,
१८.४६.

पाउल—तळगाय, तळपायाचा ठसा. देखें साधकु
निगोनि जाये । मागां पाउलाची उल्लिख आहे । ६.२९७.
मवलां पाउलिं चालिजे । ६.३५०.५.१०५, ६.२०४,
९.५००, १२.८, १३.२४८, १८.१४८,
१८.८९८, १८.९५४. पाउलांची मुद्रा ९.४७७;
अनुभवाचां पाउलीं. ६.१५४; आं(आ)चरतिं
पाउलें, आचरणरूपी पावलें, १७.८६;
एकनिष्ठतेचां पाउलीं ७.१६८, चित्ताचां-
१०.३०६, वांकुडां विचुकीं-९.६; श्रीगुरुचीं
पाउलें १५.१. पाउलां पाउलां, पावलोपावलीं,
६.१७४. पाउलवाट—आसनाचिये पाउलवाटे,
योगातील आसनादि घोषटमार्गानें, ६.५५.

पाउवा—खडावा, पाडुका. मी पाउवा होइन ।
तेया मीं वि मेलवीन । १३.४१६. तनु आणि
प्राण ह्या दोन्ही पाउवां श्रीचरण लेवउं १५.८.

पाउस—वृष्टि, समृद्धि. आहा अमृताचा पाउस

वरिपला । १०५१८. पाउसें विन न सुके । सुदु
जैसा ॥ १२०२०३. १४०३३१. पाउसाला,
पावसाळा, वर्षाव, च्यान्ही मान पाउसाला
केला, भरपूर वर्षाव केला, ११०५७२.

पाए-अ-य-पाए—तेयाचे नमस्कारजिनि पाए ।
वडील ह्मणानि ॥ १०५०५. ११०५४३, १३०५,
१८०७६१. पाए अल्लगे ११०७२; पाए
वोलगती, चरणसेवा करगारी, १३०३९३; पाए
ठेवीतु जाये १३०२५४; पाए निस्तरतील,
पाय आक्रमतील, १८०१७८; पाए पाडुनु
१७०१४२, यावर वावंडणे पहा; पाए पातलां,
पायाचीं आळीं, १८०१७५२; पाए पसूनियां,
अविवेकाच्या पायांनीं पुसून टाकून (लाथाडून),
१८०६२०; पाए पेलुनि, पायांनीं लोटून देऊन,
८०२५७; पाए सितले आथि, पायांना स्पर्श
केला आहे, पायांना हात लावून शपथ वेतली
आहे, ११०६८, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'पाये शिवतले
आहार्ती' ११०६८; पाएरव, चाहूल, ६०१७२;
पाएवरी—ऐसें आपुले पाएवरी । चालिजे आपुलिय
पाठीवरी । ६०३८९, आपल्या पायांनीं आपल्याच
पाठीवर चालण्यासारखें आहे, हें स्वस्क्रंधागेह्ण
कठीण असल्यामुळें काय करावें तें ६०३९० व
६०३९१ ओव्यांत सांगितलें आहे; हस्तनेत्रपाए
१३०८८०; हातपाए १३०५५५, १८०१२८६;
पाई, पायांत, पै पाई कांडा निहटे । १६०१५८,
१८०८८६; उचलतां पाई, जलद, ६०४३८, पाई,
पायांनीं, १२०७१, खोलिजणें पहा. पाअ—चाले
तरि उदकीं पाअ न लगे । ६०२७०. १३०२५६,
१८०७३३, १८०१०७४. पाअ आपणपेयां
बलवे, पाय आपल्या स्वतःवरच कसा पाय
देईल? १८०११६१; हातुयाअ ५०७७. पाय—
तैसें भोगिं जें फल होए । तें फलांतरें वीत जाये ।
चालतां पावो पायें । जीणिजे जैसा ॥ १८०२५२
(२), जसें चालतांना मागलें पाऊल पुढच्या
पावलापुढें पडतें (त्याला जिकतें) व पुढें पड-
लेलें पाऊल मागें पडून पुनः पुढें पडतें, तसें
कर्माचें फळ भोगत असतांना एक फळभोग
पुढच्या कर्माची तयारी करतो. ९०१११,
११०९९, १३०२४७, १३०११६१, १६०१२५,
१६०१२८, १७०२०१, १८०९३३. पायांचा

चवडा ६०७८; पायांचें चालणें १८०१३४९;
पायांचें चालणें डोया केलें, आपचा विहित
आचार टाकून दुसऱ्यांचा आचार स्वीकारणें
म्हणजे पायांचें चालण्याचें काम डोक्याला
करावयाला लावण्यासारखें गैरवाजवी होईल,
१८०९२८; पाये धुआवेयाचेया दैवां ९०३७३;
पाये पाखालणियां, पाय धुण्यांत, १३०१०७०,
१८०६४८; उचलता पायें, जलद, १८०१७००,
धांवतां—९०३०१; पाये उपडी, पाय टिकूं
देत नाहीं, उन्मूलन करतो, १३०६९३, -
दंत ६०३०३, १६०२५; पायां पाठिं चालतां,
मागें चालतांना, १३०४४९; पायां पुढां पलती,
संसारास मागें टाकतात, १५०२४८; पायें न
फेडितु, पायानें न उडवितां, १३०२४५; पाये
बांधले १३०८४१, - मोडी १३०१६९; पायां
लागौनि ११०५३९; पाये वोलगैन १५०२८;
पायांचा होये, पायीं चालतो, १८०४८७; हातां
पायां आणिलें, कृतींत उतरविलें, १३०३०८;
पायेउतारा ५०१६४; पायेवणी, चरणोदक,
९०३६८, पायवणियां मानु करिति १२०२१३.
पायल पहा. पावो १६०१५९, १८०२५२ (१);
पावो सूदलेया सवें, पाय टाकतांच, १३०६८४;
माथां पावो ठेविति, वरचढ करतील,
१३०११५०.

पाक—शिजवलेलें अन्न. इंद्रियरुची सारिखे । कर-
वीति पाक नीके । ३०१२९. ३०४८, १७०१४३
(पा). पाक निफजवीति ३०१३१; व्याजें पाकु
करिति १८०१७२४, ज्ञानदेवीतील 'पाठ करितां
व्याजें' १८०१७४६, हा पाठ ग्राह्य वाटतो.
फलपाक १५०४७७, १५०५५८, १८०१२८.

पाख-पांख—पंख. मासी पांख पाखडी । तंव (हे)हें
सरे ॥ १३०१०९८. १४०१९०. पाखांचा मेरु
१०१३९; गरुडाचे पांख ९०३०३; प्रतीतिपांखिं,
आत्मानुभवाच्या पंखांनीं, ७०१५०; पांखिकुटें,
नुकतेच पंख फुटणारें, १८०१६९१ (१),
ज्ञानदेवी - 'पांखिकुटें' १८०१७१३, कुंटे -
'पाख-फुटे' पंख फुटणारें, १८०१७१३; पाखिरूं,
लहान पक्षी, वारेलगें पाखिरूं १३०३१४;
पांखिरूं—पाखिकुटें पांखिरूं । गगनीं नुडे तरि
काड करूं । १८०१६९१ (२).

पाखंड-पाखांड—नास्तिकमत, नास्तिकमतवादी.

पाखंड—नाखंडाचेवा कडे । नागिविं लुंचित मुंडें ।

१३.२२. १३.२०. पाखांड—पाखांडाचे दरकुटे, नास्तिकपणाच्या दऱ्या, १२.१४; १६.३१३; पाखांडी, नास्तिक, पाखांडियाची आस्था ६.१६७, कुंटे—‘पाखांडियाही’ ६.१६७, आस्था पहा.

पाखडणें—पंख फडफडवणें. १३.१०९८.

पाखरणें—आच्छादणें, पसरणें. तेणें हा सैन्यें सिंधु पाखरिला । १.९५, पसरून सिद्ध केला. पाखर, अभ्यासाची पाखर पडे ६.२११. सपांखर, दयायुक्त, ९.२०४. पाखरणें—बिं...भुई पाखरिलें ९.३९.

पाखाण—पाषाण, दगड. केउता सांदा आकाशा । पाखाणेंसिं ॥ १३.१०९३. कां पाखाणाचां माथां । हांडी फूटली पार्थी । १६.३६६. पोटीं बांधीनि पाखाण । समुद्रिं बाहिं आंगवण । १६.४३३. ९.४३२, १०.३५, १४.३६५, १६.१२४, १६.२४४, १८.१५६८. पाखाणामाझि परिसु १०.७४; तरु तृणें लोह लोष्ट. पाखाणें १५.१७२; ईश्वरु पाखाणप्रतिमां १८.५६४; पाखाणमात्र १८.५६८. पाषाण पहा.

पाखालणें—धुणें, स्वच्छ करणें. संकल्पपंकु पाखाली । १३.१७२. पाये पाखालणियां, पाय धुण्यांत, १३.१०७०, १८.६४८; साचाचां पाखालीं कीड, खरोखर पाहिलें असतां तें घातक असतें, १६.१२०.

पांग—(१) कमतरता, उणीव, हीनपणा. कर्माचा पांगु फीटो, उणीव, १८.६८; क्षेत्रा वापेचा पांगु पडे, वापशाची उणीव भासेल, १७.२६६; मरणाचा पांगु पडेल, मरण यावें असें वाटेल, १३.५७१; वैराग्याचा पांगु फीटे, उणीव नाहीशी होईल, ४.१६२. (२) आवड, आसक्ति, कोड व यांसुळें येणारी पराधीनता; बरोबरी. आवडीचेन पांगें ६.१३१; इंद्रियांचा पांगु फीटला ५.६५; तें गा तेयाचेनि पांगें १८.१७१५, हा पाठ आहे तसा घेतला तर आवडीमुळें असा अर्थ घ्यावा, ज्ञानदेवींतील ‘तें गातेयाचेनि पांगें’ असा पाठ घेतला तर, गाणाराची उणीव असली तरीही असा अर्थ

(१) सदराखालीं घ्यावा; योग्यतेचा पांगु करूं न सके, बरोबरी करण्यासाठीं करावी लागणारी यातायात, ६.३३३; श्रवणाचेनि पांगें विण, ऐकण्याची आवड टाकून, एकटाच अंतर्मुख होऊन, ६.२४; स्वर्गसंसारपांगें, आसक्तीमुळें, १४.१७०. (२) पांगळा. उपायबलें पांगु पाडि टाकी, प्रयत्न करून पांगळाही पर्वत चढूं शकेल, ८.८०.

पांगुतणें—आच्छादणें, पसरणें. हो कां जे पवनाची पूतली । पांगुतली होती सोनेसली । ६.२८४. १३.२४८. त्वचेचेनि पदरें पांगुतलीसे ६.२५०; पां गुंतलें ११.२४२, गुंतणें पहा.

पांगुरणें-विणें—पांघरणें, आच्छादणें. नाना क्षीराब्धि पांगुरविला । क्षीरोदकें ॥ ११.२१८. पांगुरौनि नैचें उदक । असे नै चि माजि खडक । १८.२६९. ११.३७१, १२.१७, १३.२०६, १३.२३१, १८.१४७१. अहंकारु पांगुरौनि १८.१२९३, महिमा—११.७१; पांगुरण, पांघरण, गगनाचें पांगुरण ८.१८८; पांगुरणें, पांघरण, १३.२६, १३.२३२; पांघुरणें, उष्ण पांघुराचें १२.६५, उष्ण पहा; पांघुरवितां १६.१४३.

पांगुलणें—लंगडें पडणें, कुंठित होणें. वाचा पांगुलैली जेथिची तेथ । ९.५२२. १०.६३. पांगुल-ला, जेथ प्रवृत्ति पांगुल जाली । ४.१६०, बैलाची करी वानी । पांगुलाचेया ॥ १४.१५७, १२.७३, १३.१२९; पांगुला पासौनि मंडु १३.४५५; पांगूल(ल) ४.३३.

पांगोरा—‘झाड, मुळ्यांचीं बारीक बारीक मुळें’ (हंसकोश), गवत कापल्यानंतर खुंटाना फुटलेला अंकुर. तृणांतिचा पांगोरा १५.४४५.

पांचाखरी—पंचाक्षरी, मांत्रिक. २.८५.

पांचिक—‘पांचिक-हीनकस’ (हंसकोश), हलक्या प्रतीचें. कसु होये पांचिका । १३.१००३. पांचिकें आणि सोलें, हिणकस (धातु, सोने) आणि उत्तम सोने, १८.१२४८; पांचिकां कसीं पडे, उत्तम सोने हलक्या सोन्यांत मिसळलें तर तें कमी कसाचें होतें, १४.१४०.

पाजणें—प्यावयास लावणें, देणें. दूध पाजिला देख । व्यालु जैसा ॥ १८.६७६.

पांजला—हा पांजला चा अपराध आहे, ५.१६.

पांजल पहा.

पांजरणें—विस्तारणें, पसरणें. १५.१८७. कां
पांजली वाहुली १४.२२६.

पांजरा—निजरा, सांपळा. तैसा पुढे पांजरा ।
आपण चि होईन ११३.१११. ७.१५०, ८.१३०,
१३.५९७. त्वचा धूनि पांजरेंसीं जडी, त्वचा
धुऊन हाडांच्या सांपळ्याचा चिकटवने, ६.२३३.

पांजलणें—भडकणें. १.२५७.

पाझड—बुडपें. कामक्रोधाची(धांची) पाझडीं
चूकौनि ७.१२४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सांकडीं’
७.१२७.

पाझर-पांझरणें—द्रव येणें. पाझर, द्रव, सोम-
कांता पाझर फुटे १८.१३०४. पांझरणें—
पुढां स्नेह पांझरे । मागां चालति अक्षरें । १३.२६२.

पाट-पाटा—(१) मानाचें स्थान, सिंहासन.
तेया दलवैणाचा पाट । भीष्मासि पै ॥ १.११५.
जें सकलार्थाचा मेलावा । पाटु बांधों ॥ १५.९,
ज्याच्यानुळें धर्मार्थकाममोक्षाच्या सिंहासनाचा
लाभ होतो. पाटाचें आंक १८.६००,
आंकणें पहा; पाटाचा धर्म, सर्वोत्कृष्ट
धर्म, १८.९०४; पाटाचें निजधाम १५.२८४;
परब्रह्माचिचे पाटी ८.२६५; मोक्षश्रियेचां
पाटी ९.४६; विजेश्रियेचां पाटी ७.१२,
सायुज्याचां — १८.१२५१. (२) अधिकार,
भार, मक्ता. पाटा घेतला १२.८४;
पाटु बांधति १८.१२९; आनंदसाम्राज्यां पाटु
बांधिजे १६.५०, प्रकृतिधर्माचा पाटु बांधे,
शरीरधर्मादिकांचे अधिकार स्वीकारतो,
१५.३१९. (३) पडदा, वाहणारें पाणी.
तेव्हालि वृष्टीसि पाटा फुटे । १.२३. तें ज्ञानवृष्टी
पाटा फूटला । ११.१७८. १३.६९६. पाट
पेलौनि १५.३७२; सालिचा पाटु १८.३६६.
(४) लिहिण्याची पाटी. १८.१०९३.

पाटण—शहर, नगर. जैसैं सगलिण पाटणी (णीं) ।
एकें चि दीपें दिवेलवणी । १५.३८१. पाटण पावे,
गांवास पोहोंचतो, लाभ होतो, १६.४३९;
अद्वयबोधपाटण १६.१२, संसार—१५.४३८.

पाटव—पटुत्व, कौशल्य. सविवेकमतिपाटव,
विचारयुक्त बुद्धीचें पटुत्व, ९.२४१.

पाटाड—कापड, वस्त्र. पाटाडवें ४.२१.

पाठ—पठन, वाचन; ग्रंथांतील शब्द, पद.
गीतेचा पाठु जाणे । १८.१४५१. पथ अर्थें तें वि पाठें ।
१८.१६६२. १८.१५९३, १८.१६७१. श्रवणें
अर्थें पाठें १८.१६७३; पाठें जो पढे १८.१५१५;
पाठमीसैं १८.१६६९; पाठक—गीतापाठक
१८.१५१८; पाठेय—पाठेयां भावणां फावति
गुण । चिंतानगिचे ॥ ६.२१.

पाठार—पाठवळ. पवनाचेनि पाठारें ६.५८.

पाठि-ठी—पाठ, पृष्ठभाग, आधार, मज्जत, मार्ग.
देवासि पाठि आधि कां नाहिं । ११.५२४. नारिले-
याचेनि रागें । पाठिचा मूड मागे । १३.५४१(१),
गतकाळाचा. तेयांचेया ज्ञाना पाठि नाहिं,
त्यांच्या ज्ञानाला विरुद्ध बाजू (अज्ञान) नसते,
पूर्ण ज्ञानी असतात, ९.२५९. पाठि भलेतेया
दे, वरवर मित्रभाव दाखवतो पण आंतून द्वेष
करतो, १३.६६७; दिवसा पाठि देउनि, दिवस
मार्गें सारुन, दिवस मावळल्यावर, १८.१३८५;
पाठि देउनियां, अज्ञानाकडे पाठ फिरवून, त्याग
करून, १३.८५८; रिपू पाठि नेंदिजे, शत्रूला
पाठ देऊं नये, १८.८६३; जगासि पाठि पुरवी,
हें मन (१३.१०३) जगाची पाठ पुरवितें,
पाठीशीं लागलें आहे, १३.११२; पाठी लागे—
तें वैराग्य दवडितां । पाठी(ठीं) लागे ॥ १५.३९,
घालवून दिलें तरी वैराग्य साधकाच्या पाठीस
लागेल. पाठि सेइली—वाखाणा चौगुणा पाठि
सेइली, या निरूपणाला चौपट बळ आलें,
१३.६४४, ज्ञानदेवी — ‘वाखाणा—पासीं से
आली चौगुणा’, चौपट स्फूर्ति आली, १३.६४६;
पाठिचां वाटीं, वारंवार, १८.१५६; पाठोवाटी,
मार्गें मार्गें, एकसारखी पाठीशीं राहून, १०.११८,
ज्ञानदेवी—‘पाठीपाठीं’ १०.१३४; पाठीवरी,
पृष्ठभागावर, ६.३८९; पाठि पोट, पाठ व पोट,
११.२७४, पोट...पाठि, प्रवृत्ति व निवृत्ति
यांस उद्देशून, १४.१०३, पोटपाठि, मार्गाची व
पुढची बाजू १०.२९१, पाठिं पोठिं १२.१२६,
पाठीपोटीं, वस्त्राच्या आंतल्या व वरच्या आंगास,
१४.३४६; पाठिमोरा, पराङ्मुख होऊन,
१०.७१, तोंड फिरवून, ११.२२४,
पाठिमोर(रे)यासि, माझ्याकडे पाठ करून

असगान्या तुला, ११.५२४, ज्ञानदेवी —
 'पाठिनोरेवाही' ११.५३०; पाठिमोरी, मागें
 फिरविलेली, ५.१५१, पाठ करून राहिलेली,
 १८.५४६; पाठिमोरें—परतानि पाठिमोरें ठाके ।
 ३.३३३, उजू...पाठिमोरें १३.४९२. पाठि—
 पाठीं — त्यावर, नंतर, असें असूनही, शेवटीं,
 पुनः, मागें. पाठि—हे असो पन्हीतें। पाठि हो कां
 आवडतें। ७.१४५. व्रता पाठि व्रतें। १४.१६७.
 ४.९०, ४.१३६, ६.६९, ६.१५६, ६.३००,
 ६.३८२, ६.४३९, ६.४४२, ६.४६५, ७.२६,
 ७.८५, ८.५१, ८.६४, ८.१६२, ८.१६६,
 ८.१९७, ९.२१७, ९.२९०, ९.२९४, ९.४११,
 १०.२८, १०.१४४, १०.२००, ११.२४९,
 ११.४९२, ११.५१९, ११.६४९, १३.९४,
 १३.३९६, १३.४४९, १३.८१९, १४.९३,
 १५.१०१, १५.२३८, १५.३४३, १५.३५६,
 १५.४०३, १५.४५८, १६.४४, १६.३०९,
 १६.४१३, १७.७, १७.१९८, १७.३३७,
 १७.३५४, १८.४९, १८.१२४, १८.२४९,
 १८.३०९, १८.६१२, १८.६५९, १८.१०१२,
 १८.१३७५, १८.१४६४, १८.१५०३;
 पाठिं केश परौते नेले ८.४२; पाठिं गोठि
 सांघसी १०.१८३; आधि पाठिं १३.१०८९,
 पाठिं आधीं १३.२६२; पुडनीं...पाठिं ८.१५९,
 पुढां...पाठिं—तैसें पुढां मन जेयाचें। करणें
 पाठिं ॥ १३.३६२; पुढां अथवा पाठिं ११.५४९;
 क्षेत्रपाठिं १३.९३५, ज्ञानदेवी — 'क्षेत्रपाठीं'
 १३.९४१; जन्मा पाठिं १३.५४१(२). पाठीं
 —तियें पाठीं केवि वधिजति। आपुलां हातीं ॥
 २.३२, ६.२३१, ६.३०३, ६.३१४, १५.१९७,
 १६.२०, १८.३३८, १८.४०५, १८.४९३,
 १८.१५२७; तुह्यां पाठीं ३.१०१, पचनापाठीं
 ९.४०९, रवित्रियापाठीं १२.३५.

पाड—प्रतिष्ठा, गौरव, सामर्थ्य, साम्य, बरोबरी,
 प्रमाण, योग्यता, पर्वा. आमचेया काजाचेनि पाडें।
 देखति आपुलें जीवित थोडें। १.११२. परि राया
 रंका पाडु धरूं। ९.२०१. कां परिसु पाडु न
 ह्मणे। सोनेयां लोहाचा ॥ १६.२४५. ३.११७
 (डें), ४.१७१, ४.१७३, ४.१७६, ४.१७९,
 ४.२१२, ६.९३, ६.१७३, ६.३२६, ६.४००,

११.२३६, १२.२५, १२.१९९, १३.१६३,
 १३.१८७, १३.१९०, १३.२५३, १३.३४१,
 १३.५१५, १३.५३२, १३.६०१, १३.६०५,
 १३.६७७, १३.७१६, १३.७८७, १३.८१६,
 १३.९०१, १३.१०१६, १३.१०२६,
 १३.१०९४, १३.१०९६, १३.१११७,
 १४.१२, १४.१३, १४.१२०, १५.४१९,
 १५.४६७, १५.५१६, १५.५३६, १६.११५,
 १८.५६, १८.९६३, १८.१०८३,
 १८.११३२, १८.१२६५, १८.१५१२,
 १८.१६६०. एकवंकैयेचा पाडु, एकरूपतेचें
 साम्य, ६.३९५, एकावलिचा —, एकसरी माळेची
 योग्यता आली, माळ असें म्हणतां येईल,
 १८.५५; एकें पाडें, एकसारखा, ६.१८३,
 १३.४६१; एरांचेनि —, दुसऱ्यांच्या, शत्रूंच्या
 सैन्याचें प्रमाण पाहतां, १८.१६१०; कवणु
 पाडु ८.१२३; जीवाचेनि पाडें १२.१५७; जो
 पाडु मृता उभेया, जें साम्य, १३.१०९५;
 तूझेनि पाडें २.११, ११.५५८; द्रोणाचा पाडु,
 द्रोणाची पर्वा, ११.४६७; बहुवें पाडें २.२७४,
 १७.१२; बोलाचा पाडु, योग्यता, ३.२७०;
 ब्रह्माचेनि पाडें ४.१६७, ६.९०; सरिसा पाडु
 १२.१९७, १३.६२२, १३.९४८, सरिसेन
 पाडें १०.१०७; जरि पाडें उपमा पाडजे
 ६.४८२; बरवा पाडु जे धरी, योग्य निवाडा
 जी करते, १३.८५; विपायें पाडु मिले,
 कदाचित योग्य माल मिळेल, १८.७१८; हा
 पाडु काह, एवढी माझी योग्यता आहे काय?,
 ९.२२; पाडेंविण, योग्यता न पाहतां, १.१८७.
 पाडणें—मोडणें, उध्वस्त करणें, इ. या क्रिया-
 पदाचे इतर अनेक अर्थ संदर्भानुसार निघतात,
 त्यांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. गंधर्वदुर्ग कां
 न पाडावे। १५.२१३, जें मुळीं अस्तित्वांतच
 नाही तें पुनः उध्वस्त करण्याची आवश्यकता
 ती कसली? चोंढे पाडित, खळगे पडतात,
 ७.७४; झोलिये गांठी पाडी, ९.३०८, गांठि-ठी
 पहा; त्रिकुटी पाडिली, सत्वरजतमाचे भेद
 उत्पन्न झाले, १८.८१४; द्वंद्वें पाडौनि ठांति,
 मार्गांत आडवीं येतात, १२.६१; धैर्यदुर्ग
 पाडिलें ३.२४८; नक्षत्रीं डाळ पाडावा

११.५७१, डाऊ पहा; निद्रा पाडौनि, निद्रा-
वरा झाल्यावर, १३.१००३; पडिसाई पाडि-
तामि ११.६१७; बुद्धीची भीति पाडूनि,
(आत्मचर्चा हा विशिष्ट महत्वाचा विषय आहे)
ह्या विचाराची मर्यादा सोडून, १३.८२५; वज्र
पाडिजे, बंद करावे, ७.१४८; वावंदणें पाडुनु
१७.१४२, वावंदणें पहा; बोलुनि पाडूं
१३.३३८.

पाडस—हरणाचें पोर. ७.९२.

पाडा—वासलं. ८.८. कामधेनुचें पाडे
११.१०९, ११.५७०.

पाडि-डी—टेंकाड, डोंगर. पाडि—पाडि टाकी,
डोंगरावर चढतो, ८.८०; पाडी—गगनाचिये
पाडी ६.३०२, सद्वासनेचिये — ७.१२४.

पाडिवा—राडवा. कां पाडिवां वाडि न मगे।
१६.७४, तुटणें पहा. पाडिवेयाची चंद्ररेखा
१५.४३७.

पाढाउ-वो—वाट दाखविणारा, वाटाड्या.
१६.४२३. पंचप्राणमना पाढाउ, पंचप्राण व मन
वाटाडे म्हणून घेतात, ९.२११; सर्वगीता-
दर्शनाचा पाढावो, सर्वगीतेचा वाट दाखविणारा,
१८.३०, कुंटे — 'पाढाऊ', बोधकसंग्रह, १८.३०.

पाणधी—दोन कुंपणांमधली पायवाट. शून्याचिया
पाणधी धांवों आवडे, विपयांच्या बांधांमधल्या
शून्याच्या पायवाटेनें धांवणें रुचतें, १६.१८६.

पाणवाड—मासे धरण्यासाठीं केलेला नदीचा
पानोथा. तरि मांसा लागि भूलला। ब्राह्मण
पाणवाडां रिगाला। १६.४४८, ज्ञानदेवी—
'पाणबुडां' १६.४५१. पाणवाडा—मोरी,
भवपुरिचां पाणवाडां १६.४०५, ज्ञानदेवी—
'पानवडां' १६.४०७.

पाणि-णी—(१) उदक. पाणि—सागरीं हीं पाणि
वेगें। संवरे तें रूप गंगे। येर निश्चल जें उणें। तें
समुद्रु जैसा ॥ १८.१०८२, ज्ञानदेवी 'पाणी'
१८.१०८८. लोहें पाणि गीलिलें ११.४२१,
ज्ञानदेवी—'पाणीपां चि गिलिलें' ११.४२६;
पाणिढाल, पाणउतार, ७.९५; गिरीशें गंगेचा
पाणिढालु केला, शंकरानें पाण्याचा ओघ खालीं
सोडून दिला, १८.१६६८; पाणियड, पाण्याचा
सांठा, तळें, मूर्ख पाणियड फोडी, तळ्याचा

बांध फोडून टाकतो, १३.२०६, ज्ञानदेवी—
'पाणियाडें' १६.२०८, कुंटे—'पाणियाडें',
तळें, १३.२०८; पाणियेड, त्याच अर्थी,
९.२१३, ज्ञानदेवी—'पाणियाडें', ९.२१४,
कुंटे—'पाणियेडें' ९.२१४; पाणिलग, पाण्याजवळ
असणारा, राहणारा, पाणिलगें हंसें ६.१७७;
पाणिवळें, पाण्यावरील कंकचरा, ६.४३९.
पाणी—तें पाणियांनिवें सुनिवें। पाणी चि तलवे
कवतिकें। ते कवणी पाणि कें जिजें। वन्डवि पाणी
चि तें ॥ १३.३०८. जेमे पाणियां हिं वेगळे.
आपजनां दीमनि वतले। वन्डवि तरि
निल्लें. पाणी चि तें ॥ १.३०० (२),
ज्ञानदेवी—'पाणिया ही...पाणी' १५.३३२.
निम्न भरलेयां उणें। तें पाणी व्हेतें चि नेणें।
१६.१५७. आतां गंगे(चे)वें एक पाणी। परि
नेलें आनानीं वर्गी। एक नैली एक आणी। शुद्धत्व
जैसें ॥ १७.१९५, ज्ञानदेवी—'वर्गी' ऐवजीं
'वाहणी' १७.१९६. कां पाणी पांतां पाणीं
होइजे। लवणें जेवि ॥ १८.३९५, ज्ञानदेवी—'पाणीं
पावतां पाणी होइजे' १८.३९८. आपणपेयां
पाणी रिगे। गंगे स्नाना केवि ॥ १८.११६१.
९.७४, ९.३४२, ९.४७५, १३.२३४,
१३.७५४, १३.८९२, १३.९२७ (१,२),
१३.१०५८, १६.२५, १६.७१ (१,२),
१६.११६, १६.४४७, १७.१३९, १७.२१७,
१८.४७८, १८.५८१, १८.८५९, १८.९०५,
१८.१२७१, १८.१३३४. चित्रिचें पाणी
हुताशु १८.४४३; चूलु चूलु पाणी १८.१६९३;
कर्मा पाणी सुभे, पाणी सोडतो, त्याग करतो,
१८.१९३; फलाचिये आसे पाणी दे. पाणी
सोडतो, फलाशा टाकतो १८.१९९, पाणीं—काहीं
ठिकाणीं द्वितीया किंवा इतर विभक्ति नसतांही
पाणीं असा पाठ आला आहे, त्या ठिकाणीं ज्ञान-
देवींत 'पाणी' असा पाठ आहे, जसें—९.२१,
१५.३०० (२), १५.३०६, १५.४३२, १६.१०९,
१६.१२४, १६.१६०, १७.१९५, १८.३९५,
१८.५३१, १८.९८१; पाणीं लाविलेयां पाखाणु
आणी नेघे १६.१२४; पाणीं बोधिजवावें न लग्ने,
पाणी पातळ करावें लागत नाहीं, ९.२१; पाणियां
—पाणियां ऐसा ढालु १३.३५८;—ऐसें, पाण्या-

प्रमाणें, १२.१२०, - कडे १८.४४०, - जवली १८.२७०, - जैसा कळोलु १८.१३९१, - हिं वेगळे १५.३००(१); पाण्यांचें पात्र १७.१४८; पाण्यांचे न व्हिलेपणें ७.७९; पाण्यांचा संचलु १३.२४५; पाण्यांहूनि १८.९२५; कल्पांतिचेया पाण्यां १५.३०५, जलद्रच्युता - १८.८८२; पाण्यां गजघंटा येति १८.१६९०; पाणियें ७.१४७, ९.२९९, १८.५२९, १८.७०२, १८.८४१, - जो पलिवे, पाण्यानेच जो भडकतो, ४.१७५, - ही रान भीजे, हा पाठ पाणियें हीरा न भीजे असा घ्यावा, १३.४८१; जाल पाणियें न भरे १६.३२१; मेघु पाणियेंसि धांवे १८.१४५८; अन्नपाणीं १६.३६०, ज्ञानदेवी - 'अन्नपाणीं' १६.३६२; खडुपाणी पहा; नदीनदपाणी १८.३२९; पयपाणी, दूध व पाणी, ९.४४; पाणीपणें १८.५१. (२) हात. मज अचरणा चरणु । अपाणी पाणि ॥ ९.१५७. पाणिग्रहण, स्वीकार, ४.१२१; कोदंडपाणी १८.३७२, १८.१२८४; पिनाकपाणिचां भातां, शंकराच्या भात्यांत, ११.२०४; शारंगपाणी ३.२२५; शाङ्गपाणी ८.५; शूलपाणी ९.३६८; सारंगपाणी ११.५९३, १८.१६३१.

पात—(१) पडणें, गळणें. अश्रुपात १.२७१. (२) पावणी. ६.२०३. पातेचिये कवलिये ६.२६७.

पांत-तां—पाहणें, पावणें पहा.

पातक—पाप. तेथ पातकें मांधति थाअम् । १८.८००, मांधति हा अपपाठ बांधति ऐवजीं आला असावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—'बांधती' १८.८०३. २.२२२, ३.१२९, १८.७२३. पातकांची अटवी ७.१६८; पातकांसि ठावो १६.३६८; पातकांची दाडुगी सभा १६.४२४; पातकांचा रासि ३.१४०; कुलहरणी(णीं) पातकें १.२२९, नानाविधें— ३.११४; महापातक १.२५६.

पातणें—येणें, प्राप्त होणें, मिळणें, होणें, प्रसंग घडणें. एयां कौरवां भलतें (भलतें) जालें । अथवा तुज चि काहीं पातलें । २.१८१. तो धावेया हरिगारुडी । पातला कां ॥ २.७२.१.४५, २.१६४, २.१९५, २.३६७, ३.१५०, ३.१५४, ५.२१,

५.१०२, ५.१४२, ८.५२, ९.३२, ९.४८१, ११.१३, ११.३६१, ११.६०७, १८.१४६९, १८.१७५२. पातलां ठांड १८.१०९६; अवधान पातला १४.६१; आंगा पातलें १३.३५१; आंगातें लेणिं पातलें १७.१७९; काइ ह्यणों पातला ११.१४; गोमटी कीर्ति पातला १८.१४५५; चोखडी कीर्ति जगीं पातली १८.१३१५; पार पातले ५.१५८; पाहुणे पातलों ६.२; ब्रह्मत्व पातले ५.१५७, मातें— ८.१५१, - पातलें ९.४३८; तद्रूपता पातले २.१७४; थडी पातला ६.४६३; निष्कामता पातले ३.१५४; विस्मो पातला २.८३, सभा— १६.४२८; पातलिया— पातलिया विविधा अवस्था जीणौनि १८.८६०; पातलेयां १.१८८, १३.३४६, १३.४९१, १६.१९३, १७.१७३(पा), १८.१७२४; पातलेंयां— पातलेंयां मरणाचा माजिवटा ८.२०६, ज्ञानदेवी— 'पातलयां' ८.२०८.

पातवडा—पापुद्रा. ६.२५२.

पाताल—पृथ्वीच्या खालचा लोक, सप्तपाताळ, सप्ततल, सं.वा.श. पहा; पृथ्वीच्या आंतला भाग. देखत असें पातालें । पन्नगेंसि ॥ ११.२५९. तैं एकविसां स्वर्गां ही मीठी । पातालासि दे जै(जे)वि ॥ ११.४०६. आगा वृक्षासि पातालीं । जल सांपडे मुलें । १३.१७९. १६.३२९, १८.६०६. पातालिचा परिमाणु १८.१३२१; पृथ्वी पाताला जाअम् १४.१८२; सर्पु पातालीं रिगालेयां, बिळांत शिरल्यानंतर, १४.३१०; पातालकुहर, पाताळांतील गुहा, ११.३५५; पातालधनें, पुरलेलें धन दिव्यांजनानें दिसतें, ६.४५६; जेवि पातालिचें धन । दावी किर अंजन । १५.३४, पातालव्याल ११.३५७; पातालस्वर्ग १६.३३४, स्वर्गपाताल ११.२६७; द्यौर्लोकपाताल, द्यौर्लोक पाताल असा पाठ घ्यावा, ११.३१०, ज्ञानदेवी— 'भुवर्लोक पाताळ' ११.३१५, कुंटे— 'द्यौर्लोक आणि पाताळ' ११.३१५; पृथ्वीपाताल-स्वर्ग, मेरु या तीन्ही लोकीं मध्यस्थासारखा राहतो, १५.४७०.

पांति-ती—पंगत, रांग, ओळ, बरोबरी. पांति—

पांति उठी, सत्यलोकाच्या एका दिवसांत चौदा इंद्रांची पंगत होऊन जाते, चौदा इंद्रांचे आयुष्य पुरे होते, ८.१५३; उजिरी पांति लाभली, उदयकाळ येतो, बोधाचा प्रकाश लाभतो, १५.५५७; पांतिकर, पंगतीत बसणारा, ११.२, १३.४२१ (१). पांती—आहे अर्जुनाच्या पांती । जे परिसंगेयां योग्य होती । १.६२, मग देऊ आरेगिति । तेथेवां पांतिकर पांती । मीं चि होईन पुढुतीं । देईन वीडा । १३.४२१ (२), पंगत व पंगतीत बसणारा मीच होईन. अवधानाची पांती, एकसारखे लक्ष देणे, १३.३७०; एकी—, एका पंगतीचे, १४.११; तीवां वन्निह पांती, वडवाभि, विद्युदभि व भौमाभि हे एका पंगतीचे असले तरी, १६.२५२; हीरियांची पांती ६.२६३; पांती एऊ न ये, एकाच पंगतीचे, सारखेच आहेत असे समजू नये, १८.५१५, ज्ञानदेवी — ‘पातेजां नये’ १८.५१८; पांती जुंपिजे, पंगतीला जाऊन बसतो, कुळांत जन्माला येतो, १४.२३९; येका पांती मानु करुनु, निंदा आणि स्तुति सारख्याच समजून, १२.२०७.

पातिजणे—विश्वास ठेवणे. १७.५१.

पात्र—(१) भांडे. आतां शांतरसाचे भरितें । सांडित आहे पात्रातें । ५.६४. ज्ञानदेवी — ‘पात्रातें’ ५.६४. तेथ किं माझे श्रोत्र । पाठाचें जालें पात्र । १८.१५२३. १८.९५३. पाण्यांचें पात्र १७.१४८; प्रतीतीचेनि पात्रें ९.२४२; सौख्यमद्याचें पात्र १४.१७५; युगांतचक्रि पात्रें ११.३३८, ज्ञानदेवी, कुंटे — ‘युगांत शक्तीचीं पात्रें’, ११.३४३. (२) योग्य, योग्य स्थान, योग्य माणूस. तो कृष्णकृपे पात्र । ६.१२६. ११.९८ (१), १८.१४६२. अविद्याविनाशिचीं पात्रें १८.१२२७; केशा पात्र होती १२.७४; चिलसी पात्र होइन १३.५७२; तपाभिधाना पात्र होए १७.२३५; दैवा पात्र हों १५.९; दैवां पात्र जाली ९.३७३; नामा पात्र जालें १३.९१९; पापा पात्र जाला १७.१६४; पात्र हों चि लागे १८.१३००; पात्रां होआवें १७.२४३; नामा पात्र जालें १३.९१९;

लिंगा पात्र जाली, या चिन्हाला, येथे नांवाला, पात्र झाली, १८.३३५; पात्रमेलु, सत्पात्र माणसांचा लाभ, १७.२८३; देशकाल-शुद्धपात्रिं दान १७.३६०; पात्रविशेषें दानें, विशेष दानयोग्य माणसांस दानें, ९.३९५; पात्रसंपत्ति, दानास योग्य माणसें हीच संपत्ति, १७.२७२; पात्रता ११.११०. अपात्र—अयोग्य माणूस. तूं अपात्रीं हीं उदार. ११.१०३. पात्रापात्र ११.९८ (२). (३) भूमिका वेगळा. पात्रें भांड नागारी । सानान्या स्त्रिया जुवारी । १०.२९५.

पाथर—दगड. पथर नेमा न दवे । १३.७२४. १३.५४८.

पाद—पाय. निवृत्तिपादप्रसाद ११.६९७; पादप, झाड, १५.१४३; क्षितीचे पादप पोसीति १६.१९७.

पान—(१) झाडाचें पान. तिथें पाना वरि पानें । पांजरति । १५.१८७. ६.३९९, १५.९३(पा), १५.१७७. पल्लव पानें १०.९७; फुलें...पान ९.३८१; पान पालव डालें १५.१६४; वासनावेलि पानिं पसर वेंति १५.१६६; पानोवानीं—वेदतरुचां पानोवानीं, प्रत्येक पानावर, वेदांचें संपूर्णपणें अध्ययन या अर्थी, १३.१६६. (२) पिणे. कां बधिराचे नीट कान । अपेया नांव पान । १८.५७७. पान करावेया १५.५५६; अपेयाचां पानीं १७.१६२; अपेयाचेनि पानें १८.८०३; अमृतपान १०.१७५, स्तन—११.७९, ११.१००; चलचित्तपानतुंडिल १८.४, चित्त पहा; पिणें—पीणें पहा.

पानासणें—सज करणें, रचणें. पौलि पानासिली, कोट तयार केला, ९.२१२; दुर्गे पानासिली ११.१९७; हुडा पानासिला १२.४८, हुडे पानासिले ११.३५८.

पान्हा—वात्सल्यानें स्तनांत भरणारें दूध. कृभिचेया पीलिया । दृष्टि पान्हा ये धनंजया । १८.१३३४. पान्हा फूटे ९.१८, —धरे काह, आवरतां येईल काय ? ११.४०; खडाणे पान्हा आला, तरीही पळवते, १३.२०४; सात्विकाचा पान्हा आणि १३.११५३.

पाप—अपराध, दोष, कुकर्माचे परिणाम, नीति-

ब्राह्म वर्तनान्ना भोग. क्षात्रवृत्ती जज्ञतां । पाप
नाहीं ॥ २.२२५. स्वर्गा पुण्यात्मके येइजे । पापे
त्रि पापात्मके नरका जाइजे । ९.३१३ (१).
संतांचेनि आंगलगे । पापातें जिणें गंगे ।
१२.१७७. १.२४४, २.२०१, २.२३३,
३.८१, ३.२३१, ४.२०१, ९.१९६,
९.३०६, ९.३०९, १०.७८, ११.५२,
१३.६९४, १३.७७७, १६.११७, १६.२५५,
१६.२९८, १६.२९९, १७.१६४, १७.१९६,
१८.१४०५, १८.१५२०, १८.१५२६.
पापाचा अचलु फीटे ४.५५; असंभड पाप पीके
१३.३२; जैसा कृतघ्नु पाप न जाउं, जसें
कृतघ्नाला सोडून पाप जात नाहीं, १८.७५२,
ज्ञानदेवी—‘जसें कृतघ्नानि पाप जावों न
सके’ १८.७५५; पापाचार १८.१२७२;
पापात्मक ९.३१३ (२); पापताप १७.२१८,
—पुंज १८.६८५, —पुण्य २.२७७, ५.८०,
१३.१५६, १६.२४९, १८.४४७, १८.१४०३;
पापि...पुण्य १३.६८१; पापपुण्यादिकें
१८.५६९; पापयोनि, पापजाति, ९.४४०,
—नीं ९.४३९, —रूप ९.३१६; पापावांचौनि
१.२४७; महापापें १.२०८, १.२५०; पुण्य-
पापभाग १६.३०७; पापिया, पापी, ते पापिये
पातकें । सेविति जाणें ॥ ३.१२९, ३.२६४,
१६.४०३, १६.४२४, १७.१०५, १७.१६०,
१८.१८८; पापियें सांचिलीं, पाप्यानें केलेल्या
(करून जमलेल्या) पापाचीं फळें, १८.९४३,
ज्ञानदेवी—‘सांचलां पापीं’ १८.९४८.

पांपर—लाथ. उरीं पांपरा हालासि, उरावर
लाथेनें मारला गेलास, भृगूनें विष्णूच्या छातीवर
लाथ मारली त्यास उद्देशून, ११.१०५.

पावल—हीन, कमीप्रतीचें. जो आपुलेनि नागरपणें ।
इंद्रभवना पाव(व)लें ह्मणे । २.३६२. पावली
गोठी ११.६६.

पायल—पायाकडून जन्मलेला, जमिनींतील पाणी,
गुप्तधन, चोरी पायाळूला कळतात असा समज
आहे; जलद पळणारा. तेथ सदैवां आणि पायला ।
वरि दिव्यांजन हीं होये डोलां । मग देखे जैसीं
अवलीला । पातालधनें ॥ ६.४५६. पायलाचे
लोचन, डोळ्यांत अंजन घातलें कीं पायाळूला

गुप्तधन दिसतें या समजास उद्देशून, १५.३४;
तत्त्वार्थीचा पायलू देखणा, अज्ञानरूपी
जमिनीखालचें ब्रह्मरूपी धन दिसतें या अर्थी,
१२.१७९; धांवतेया पायला, जलद जाणाराला,
१३.७४६, ज्ञानदेवी—‘धांवतया पायचपळा’
१३.७४८.

पायेरी—पायरी, जिना. १३.९४२.

पार—अंत, शेवट, पलीकडची बाजू, जाण तेयाचां
ठाईं । अज्ञानासि पार नाहीं । १३.७११. ११.१४०,
११.३०१, १२.१७६, १३.४५०, १८.१३६६.
कल्पांताच्या पारा वेगलेया १८.६८३; विवेक-
सिंधुचें पार ६.११; पार पातले ५.१५८,
—नेदखों, १०.२७५; पारत्रिक, पर पहा; पार-
लौकिक १७.२९०; पारावार, अंत, पलीकडे,
४.१८९, पारित्रिक, १५.५०४; पारंगत,
निष्णात, पलीकडे गेलेला, ब्रह्मबोध झालेला,
१.५३, २.२७७, शस्त्रविद्यापारंगत १.१०९.

पारका—निवळीचें व्रीं. तोडिजे खडुपाणी । पार-
केयां ॥ १६.८८.

पार-रिखणें—परीक्षा करणें, बऱ्यावाईटाची
निवड करणें. पारखणें—जिये अधमोत्तम सजे ।
सानें थोर बूझे । जिया दीठी पारखिजे । विखो जीवें ॥
१३.८७, ज्ञानदेवी—‘सुझे’ १३.८७. पारखि,
पारख, परीक्षण, १४.४४; पारखिया—पारखि-
याचेनि हातें १८.८८५; पारखी, पारख, पारख
करणारा, निवड करणारा, शास्त्रें चि करावी
पारखी । १६.४६३, पारखीं होंति, निवड करणारीं
होतील, १४.२०६; मार्गामार्गविशेषीं जैसा
वारा पारखी नव्हे १६.२४७. पारिखणें—
पारिखावें खरें कुडें । पारिखिलें तरि न पडे । अखरें
कहीं ॥ ८.२४०. पारिखौनियां ९.४३; रत्न-
पारिखियाचां गाविं १३.३१९.

पारखा—परका. घरिचिया...पारखेया १२.१४७.

पारज—पारा. कां कैलास पारजें डवरिला ।
११.२१८.

पारणें—उपोषणानंतरचें जेवण. आमोदाचें पारणें
१०.१११, श्रवणासि — ४.२१९; मेघौनि थेंबटा
पडे तें तेया पारणें १०.१६७.

पारधी—पशुपक्ष्यादिकांना धरणारा, शिकार म्हणून
मारणारा. ३.२११, १६.३४३.

पारंव—झाडाच्या फांदीपासून लोंबगारी सुळें. १८.३४०; पालटु पडे १८.४९२(१); पारंवियां नाझारि। डाडालिया ॥ १५.५८.

पारणी-पारिणि—टांच. पारणी कांवरुंमूला पीडूनियां, टांचेने, १८.१०३०; पारिणिचा साथां, टांचेवर, ६.१९८.

पारावार—पार रहा.

पारिठी—मोठी, प्रौढ. तानी आणि पारिठी १८.१६५८.

पारिसेपण—शिळपण. १०.१८५.

पारु—रक्ष, वेचव. वस्तुत्व गोडपणें. अमृतते पारु ह्मणे। १३.३.

पारुखणें—(१) पारखा होणें, दूर होणें, नाहीसे होणें. जेथ नित्यादि क्रिया टके। नैमित्तिक कर्म पारुखे। १.२५३. १.२४५, २.२८२, ११.३७५. अलाभें...न पारुखे १२.२०९; पुडैल पैसु पारुखे ६.६०; मनाची धांव पारुखैल ३.२६४. (२) बंद पडणें, स्थिर राहणें. हा पद्धत कर जिये नाथां पारुखे। १०.९. संतप्रसंगें करावें जरि पारुखे, संतप्रसंगीं जर नित्यकर्म बंद पडलें, १८.५८८; संवादु तो चि पारुखे, बंद पडतो, १८.८१; पारुखणें—जिया परीं निमित्त भरी पारुखणें न लगे, (चंदनावाशीं सुवासाकरितां) जसें क्षणभंगी थांबावें लागत नाहीं, १८.१७२२. ज्ञानदेवी 'पाडखणें' १८.१७४४. पारुखणें—कां एउतु फलाचा घडु। पारुखवी केलिचा वाडु। १८.९६३, जसा केळ्यांचा घड केळीची वाढ बंद करवितो, ज्ञानदेवी—'पारुपवी' १८.९६८.

पारुष्य—कठोरपण. १६.२४३.

पार्वण—पर्व पहा.

पार्थिव—पृथिवी-पृथ्वी-वी पहा.

पालटणें—बदलणें. ऐसा ज्ञानाविया युगुती। पालटु पडे गा सुमती। डोलेयांची शोभा राती। पालटे जैसी ॥ १८.४९२(२), (ज्ञानयोगांत ज्ञाता, ज्ञान व ज्ञेय ह्या त्रिपुटीच्या जागीं कर्ता, करण आणि कर्म हीं येतात) हा पालट झाल्यावर ज्ञाताच काय तो राहतो, ज्ञान व ज्ञेय यांचा ज्ञात्यांत लोप झाल्यामुळें त्यांतही बदल होतो, जसें डोळ्यांचें तेज रात्रीं कमी होतें. १३.१३५, १८.४९३ (१, २). पालट १३.९१८; पालटा

चित्ता पालटु नाहीं २.२९८.

पालणें—पालणें, रक्षण करणें, आचरणें. विधितें पालीत। निवेदनें गालीत। १२.७७. आणि स्वधर्म चि पालावा। पदधर्म तो गालावा। १८.१३०. ९.४२८, ११.३०६, १३.७९९, १६.३७०. आज्ञा पालिजे १०.२८५; खूण पालिली १८.९१०; भास पालिली १६.४४५; विविधियेचु पालि १२.६१६; लला पालावा ११.५८३, लळे पालित ११.१७१, —पार्लिसि १२.४; मृजी पाली संहारी ५.८२. पालक (१) पालन करणारा, मृष्टिचे पालक १०.८९; (२) पाळगा, हृदयकोशपालक १२.५; पालण, पालन करणारा, जगदखील-पालणा १०.३; पालणें, पालन, १८.८६८; पालति-नी, पालन, १०.१२०, १७.१३२; बालाची पालति करी १८.५८६; पालिता, रक्षण करणारा, पालितेया गोडु १२.१९९; पालन—पालनशीलें ११.१३०; द्वारपाल १३.४१५, भू-१.२१८, लोक-९.३२३, १०.६००(१, २), १३.६३. प्रतिपालणें पहा.

पालव-वी—पालव—(१) पदर. वरि रगनाचेनि पालवें। गालनि घेतलें ॥ ८.१५. तरि दोन्ही पालवें-हीं। जैसा पकु तंतु अंबरीं। ९.२१९. पांचे पालव, पंच प्राण, ११.६३, १३.३६५, सं. वा. श. पहा; अविद्येचेनि पालवें ८.३९; युगांतविद्येचां पालवीं ११.२९६; वाचेचेनि पालवें १७.१०५. (२) झाडाचें, वेलीचें, पान. जैसी बीजाचेया वेल पालवा। समर्थ भूमि ॥ ९.११७. घेत पान पालव डालें। प्रमादिचीं ॥ १५.१६४. कनकद्रुमाचां पालवीं ६.२६२; नवे पालव ९.१८९; पालव डोलति १५.१५६; वेलपालव १५.१००. पालवी—झाडाचीं कोंवळीं पानें, जैसी वरिवरि पालवी खुडिजे। २.३०५. ७.४९, १५.१९१, १५.२०४, १८.१२३; जीवाभावांचिये पालविये ८.२६; नवी पालवीं १८.३५२ (१), ज्ञानदेवी—'नवां पल्लवीं' १८.३५४. पालवीं पुष्पपुंजु दावी १८.३५२ (२); पालवीं फूल फल १०.९८; करसंपुष्टपालवी(वीं) ११.३३२.

पालवर्ण—विज्ञवर्ण. दिवा पालवे १२.१००.

पाला—(१) पानें, पत्री, पाचोळा. तो पाला तेयां बुभे । टकेयां वरि ॥ १५.१६५, घुमणें पहा. वेडांचा पाला १५.१९०; वेलु पालों, वेल व पालवी, १५.१४४, ज्ञानदेवी—‘वेलु पालवु’, १५.१४५. (२) समुदाय. विषयांचे पाले १३.८४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पाले’ १३.८४.

पालाणणें—खोगीर चढवणें, बंधन घालणें. माथा चि पालाणवी, आपलें खोगीर, घरदारादिकांचा भार, जीवाच्या डोक्यावर ठेवतो, १८.१०५७.

पालिंगण—समुदाय. आदित्यांचि पालिंगणें ११.२००, ज्ञानदेवी—‘पालेगनें’ ११.२०३.

पालिवर्ण—झोपडें, पर्णकुटी. तो भिलांचेनि पालिवर्णें केवि रंजे २.३६२.

पालवर्णें—उघड करणें, विस्तार करून सांगणें. प्रमेयव्रीजाचा मुडा पालविला ६.४८६, परजिन्ना (राजवाडे), ज्ञानदेवी—‘पालविजैल’ ६.४८९.

पालेखाइर—कोवळीं पानें खाणारा माकड. रानिचेयां पालेखाइरां ११.२३.

पालेगन—थवा. सुमनि पालेगनें । सारंगांचि ॥ १८.१६१६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पालेगनें’ १८.१६३६.

पालोवाल—पानांचा विस्तार. पालोवालि उत्तरोत्तर, अधिकाधिक वाढणाऱ्या या पानांच्या विस्तारावर, १५.१९६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘माळोवाळी’, माळयामाळयावर, १५.१९८.

पाल्हालणें—द्रवणें, विस्तार पावणें. हों काज शारदियेचेनि उलें । चंद्रबिंब पाल्हालें । ६.२५८. कां सोमकांतु सोमें पाल्हाले । १८.११२. पाल्हेली जाणु, विस्तार पावते, १५.१०१, ज्ञानदेवी—‘पाहाळी’ १५.१०२; पाल्हाल—सोमकांतु पाल्हालु धरी, द्रवतो, ११.२४४.

पाल्हेजणें—विस्तार पावणें. जुंवाडें पाल्हेजति १५.१२६; डालुका पाल्हेजति १५.१६३; पल्हेजे १५.१५१, हा पाठ पाल्हेजे संभवतो, ज्ञानदेवी—‘पाल्हेजे’ १५.१५२, कुंटे—‘पाल्हेजे’ १५.१५२.

पावणें—मिळणें, मिळवणें, पोहोचणें, गांठणें. जेथ ध्यानाचे डोले । पावतिना ॥ ४.१२. पाउनि—

तेवि मातें पाउनि ठेलीं । दूरि कमें ॥ ९.१२२. मातें पाउनि १६.३५२; पाउनियां १.२१०, पाहणें पहा; पावत—पावतु ऐसा गमे १३.१०१३; पावता, मिळविणारा, पूर्णता पावते हांति ३.४४; पावतां—पुरता ठाऊ पावतां १८.५९; पावति २.३१३, पद पावति २.२७९, प्ररोहो—३.१३४, फलें—१८.२४९, मातें—९.४७९; पावती—बाधा पावती १.२५८; पावतील २.१९८, ४.११७; पावलेयां १६.१५१; पावसि—मातें पावसि १८.१३५५; पावसी २.२८४, ८.७८, करतलें—, सहज मिळेल, १७.३१६, मातें उपायें—१८.१३७०; पावसील—तरि स्वर्गसुख अनकलित । पावसील ॥ २.२२०, पावाल ३.९९; पावावें ८.१२५(२); पाविजतसे—पैं जेयाचेनि अंगसंगें । इये प्रवृत्तीतव अष्टांगें । जन्म पाविजतसे जगें । तो पिता मीं गा ॥ ९.२६८; पाविजे—देखैं इंद्रियां आधीन होइजे । तरि शीतोष्णातें पाविजे । आगि सुखदुःखीं आकलिते । आपणपें ॥ २.११९, आणि सांख्य जें पाविजे । तें चि योगि गमिजे । ५.२९, २.२४०, १२.२३, १४.३०४, १७.२५, १७.११७, १८.९९४, १८.१०००; तद्रूपता पाविजे ३.३६, योगु—२.२७५; पाविजैल—महेंद्रपद ही पाविजैल २.६५; पावे १.२५५, २.२२८, २.२९९, २.३०८, ३.८०, ६.४४०, ६.४७८, ८.११७, ८.१२५(१), १३.५३५, १४.३९४, १५.३३१, १७.८६, १७.३४९, १८.६७७, १८.९०७; अपाऊ पावे २.३४९, उपहति—२.१९९, जन्म—६.४४९, जात्यंधा पल्लणि—२.३२६, ठावो—१८.८९९, नाशु—२.३१३, पद—१८.१२५२, पाटण—१६.४३९, भूमिका—१८.९५८, मेलु—१७.५३, सरि—१६.३५७, सुखा—१६.४३७; पावें—सीणु पावें १६.३९८, पाहाणें पहा; पावेया, तत्व पावेया १६.१०३, नीकें—१८.२८१; पावैल—ते खुण चि पावैल स्वभावें । आत्मारामीं ॥ ५.१३५, स्वभावें पावैल ना ४.१५५; पावों—पावों सरलें ६.४८४, पावौनि ९.५१५, परम उल्हासु पावौनि १.८४, मातें—१५.२९८; पावौनियां—त्रिविधता पावौनियां १७.१२१;

पावणे—तैसें शास्त्राचारें तेंचें । ईश्वर चि एकु पावणे । १८०८४२; पावणेयां परीनें ८०११७. न सहित आलेलीं पावणे चीं कांहीं रुं : न पवतां—२०३५९, ठाऊ न पवतां १३०५४५, १५०१५, थडी—, किनारा लागला नाही तोम्येन, १८०१५०; न पवति—वांछित तेंच न पवति । ना रोकडी चि आदत्तवति । १३०३३३, १०४५४; न पवती ९०१८४, ९०३५०; सरी न पवती ४०१५७; न पवतु—अद्योग्य ही मी न पवतु । के जाइन । १८०१७०१, न पविजे—ऐसेनि कोडी एकी जन्म जाऊ । पति न पविजे माते । १५०३३४, जेव न पविजे तें दांत । १८०२४८, न पवे—कर्मबंधु सर्वथा । बाधुं न पवे ॥ २०२३१, २०१८७, २०२६८, ९०४८१, १००५९, १८०१२६, १८०३७२. पांतां—(१) पावतां, जाऊन मिळतां, या अर्थी, १८०३९५, (२) पाहातां, या अर्थी, पाहणें पहा; पावें—(१) पाहावें, या अर्थी ६०१८१, पाहणें पहा, (२) निळावें, हारतलें आणव पावें १८०३९७; पाववणे—भाऊ तुमचा ठाऊ पाववीन, त्यांतील भावार्थ तुमच्या ठिकाणीं पोहोचवीन, तुम्हांला सांगेन, १४०४११; पावविजति—देखें माता-पितरें अविजति । तियें सर्वस्वें तोषु पावविजति, २०३२.

पाश-पाशक—बंधन, जाळें, फांस. पाश—मांडिल्यां पाश । वारेयासि ॥ १८०३११, निष्कळ यत्न. आशापाशरहित ३०७४. पाशक—देह पाशकीं गोविजे १४०६४; पाशि—कपाशिकें १६०३४३, सुखज्ञानाचीं—१४०१४७. पांस-पासिक पहा. पाषाण—दगड, घोंडा. पाषाणा वरि वर्षलें । १७०४१४, पाऊस निष्फळ होतो. ९०४८७, १८०१६२२.

पांस-पासिक—पाश-पाशक पहा. पांस—घातले आहाति पांस । निसंगां जेणें ॥ १८०१०५८, ज्ञानदेवी—‘फांसे’ १८०१०६४. पासिक—पासिकेविण गोविति । ३०२५४.

पासवणे-पासिवणे—फांस, बंधन (राजवाडे); मार्गे हटणें (ज्ञानदेवी) हा अर्थ समर्पक वाटतो. पासवणे—जे मतिभ्रमाचे पासवणे । घेंति चि ना ॥ ७०१६७, मतिभ्रमानें ज्यांची पिछेहाट होत नाही.

पासिवणे—पासिवणे न घली, माघार घेत नाही, १३०४९५.

पासाव—जवळ, पासून, कडून. तुज पासाव, तुझाजवळ, १३०६; मज चि पासाव होति, माझ्याजवळ, १००८४.

पासि-सीं—जवळ. शब्दास जोडून किंवा निगळा स्वतंत्रपणें हा शब्द आलेला आहे. पासि—मज पासि अस्तु न दिने । वस्तुजात ॥ २०५६. पासुनचें असें । नो पासि चि अस्तु न देखे । ५८०. आपण चि पासि दावी । इष्टा मेवा दुरावी । १३०७१२. ७०१३७, ९०५६, १००१६६, १३०३१८, १३०३८३, १३०४३०, १३०७२५, १५०५०, १६०१७५ (सिं), १६०२५५, १८०४७२, १८०७९३, १८०१५४५, १८०१६२०, १८०१७०९. ठेवेया पासि ११०६२३, संतां—१३०११६३; लक्ष्मी पासि आलेयां १६०१६४; अन्न आणि भूख पासि असे, भरविल्याशिवाय मूल जेवूं शकत नाही, हा भावार्थ, १७०३४७; सुन्हद पासि आले १४०३६०; कुलापासि १०२५४, जला—४०९५, तेयां—९०२०७, मनबुद्धी—१२०१०१, महासिद्धांता—१५०४०१, समुद्रा—९०४५८. पासीं—विशे पासो ही आलेयां आशे न रिगे । हें काद क्षणीनि ॥ ६०३३. १४०२५२, १८०५१२, १८०१०७५, १८०१५७३. भूकैलेया पासीं १८०१००१; द्रोणापासीं १०९३, मज—१००१४५, सुपुम्ने—६०२४०.

पांसु—धुळीचा कण, धूळ, माती. ई पांसूची ढेंपुली १५०३६९; पांसुता, धूळपणा, धूळ असणें, १५०४७२.

पासूनि-सौनि—आंतून, पासून, कडून, मुळें, पेशां. पासूनि—ज्ञानापासूनि ध्यान । विशेषिजे ॥ १२०१४०. वेदापासूनि ९०३६६. पासौनि—प्रकाशु आगि कडवसें । हें सूर्या चि पासौनि जैसें । १००८६. आणि चयें लागि पांगुला । पासौनि मंडु ॥ १३०४५५. १०१९९, ३०३५, ३०१८७, ५०६१, ६०३६८, ७०५१, ९०२४, ९०८७, ११०२१४, ११०४५८, १२०१४१, १३०६८३, १३०१०४०, १३०१०५०, १५०४९८, १५०५१६, १८०१३९९, १८०१५४७, १८०१७३७.

अतिवृद्धा पासौनि वृद्धु १३.९७५; अहित पासौनि काढिती १६.४५९; आदिलापासौनि, पूर्वी होती त्या पेशां, (१) वसंतऋतु येण्यापूर्वी होती त्यापेशां, १.४३, (२) पूर्वी आस्था होती त्यापेशां, ६.४८४; कर्मापासौनि बरवा, पेशां, ९.२६५; खांदियांपासौनि शाखा फूटलिया १०.९७; तुज पासौनि, तुझ्याकडून, ११.६९, तुजपासौनि, तुझ्यामुळे, २.९५; तेयापासौनि, त्यापेशां, १.२६४, त्याच्यापासून, २.९६; आंती-पासौनि हीतलें ५.३४; रश्मि हान मृगजळा पासौनि अर्कमंडला, सूर्यकिरण व मृगजळ या- (दोही)हून जसें सूर्यचिन्ह निराळें आहे, १५.४९७; विषयांपासौनि हीतलें ५.१४७; वैकुंठापासौनि विशालें ९.३८५; पासौनियां ११.३८०, १३.८९९; पासौनु, देहा—१५.३३५, सुषुप्ती आणि स्वप्ना—१५.४९६.

पाहणें-पाहाणें—बघणें, दिसणें, विचार करणें, जोपासना करणें. कित्येक ठिकाणीं पाहणें चीं रूपें आलेलीं आहेत, त्यांपैकीं कांहीं येथें दिलीं आहेत. पाहणें—पाहतां, गळु न पाहतां १३.७३८. पाहाणें—पाहा ६.३०, ११.४२४; पाहातपाहातां १८.१६८७; पाहांत असति ११.३२९, —असे ११.२६८; वाट पाहांत ८.१०३; पाहांत पाहांतां ११.३३०; पाहातां ६.११७, ११.२२२, ११.२८५, १४.७२, १६.३८; पांहातां ११.१४०; पाहांतां १६.३२९, १६.३५६, परब्रह्माचेनि कसें पाहांतां ४.११४; पाहाताति १३.६४० (२); पाहांति ३.१२८, ९.१५१, ९.३७१, १८.७९८ (ति); पाहांतेया—आरिसा आरिसेया पाहांतेया । अपाडु जेतुला ॥ १८.२७२, आरसा आणि आरशांत पाहणाराला, ज्ञानदेवी — ‘आरिसया आरिसां पाहतया’ १८.२७४; पाहावा-वी-वें—आगा सूर्योदयो जालेयां । सूर्यो सूर्ये चि पाहावा धनंजया । तेविं मातें मीं जाणावेया । मीं चि हेतु ॥ १५.३९३, १३.३१२ (२), १८.२७१; तो पाहावा हे डोहले १२.२२१; ते पाहावी हें उपजे । तें तो चि पाहावा ॥ १३.३१२ (१), अहिंसेचें रूप पाहावयाचें असेल तर तो (ग्रंथाधार)च पाहावा; दूरौनि पाहावे ९.१७१;

न पाहावें तें पाहे । १३.७७३ (१), तैसें एक स्थान पाहावें लागेल ६.१६३; पाहवेया—एक मी वांचूनि वास । न पाहवेया ॥ १३.६०३; विश्वरूप पाहावेयाचे डोहले ११.३६१; पाहासि—शोचुं पाहासि २.९४; पाहांसि—जरि चित्त पाहांसि माझें । एणें मीसें ॥ ३.१५, जाणों पाहांसि १७.१९७, झोंबों—१७.५०; पाहिं—हा रातिदिवसु पाहिं । जैसा जात्यंधा ठाउवा नाहिं । ४.२००, १०.२७६, १५.५०२, १६.११७, १६.२९०, १६.३९८, १७.१०४, १८.१४०३; पाहिजे ५.१७, ५.७६, ६.३, ७.११२, १५.२४५ (२), १६.१०१; १७.१७६; अद्वैतें पाहिजे १५.२४४, घेअं—१०.२४१, धाया—१८.१७०, रूप—१५.२४२; परि अमृतीं कुहा पाहिजे, अमृतांत असूनही विहिरीची (पाण्याची) इच्छा करावी, ९.३००; पुजुनि देअ पाहिजे, १६.१४७; पाहिजेता—जें पाहिजेतेन विण पाहिजे । १५.२४५ (१), आपण पाहणारे आहों ही भावना सोडून; पाहिला-ली-लें—यशोदा सायासें पाहिला । ६.१३७, १.१९३; वरि डोलां पाहिली ८.४१; जंव मियां पाहिलें ११.२७१; ध्यानाचां डोलां पाहिलासि १६.२९; पाहिलेयां १८.११६९ (१); पाहीं—एणें कारणें ह्मणिपे पाहीं । व्यासोच्छिष्ट जगत्रय ॥ १.४७, पेसा स्वभाअ चि पाहीं । इंद्रियांचा ॥ २.१२०. २.१५८, १०.२७५, ११.५०, ११.११०, १३.१११५, १४.३६२, १६.१३३, १६.२६१, १७.१९८, १८.९७७; पाहील—जात्यंधा कैचें पाहील । ६.७, पाहुनि १८.१५५२; पाहुनियां, नीट तपासून घेऊन, १७.२७३; पाहुनु १२.४४, १६.४११; पाहुनि १३.२८९; पाहे, पाहतो, जाणतो, बाहिरि दीठि उघडूनि पाहे । ११.२२३ (१), १३.७७३ (२), १३.८१७, १३.१०४१, १३.१०५१, १६.१४१, १६.१४३, १७.१८९; पाहे पां ९.२५४, ११.५३४, १७.११२; तूं पाहे(हें) ९.९१; वांस पाहे ७.१२९; हों पाहे १८.२८४; पांहे ६.४३, हा पाठ पाहे असणें संभवतें, ज्ञानदेवींत या पाठाऐवजीं ‘अर्जुना’ हा पाठ

आहे, ६.४३; पाहों—देसी(सीं) पाहों पाहों
वायागी मीसें ११.१०८; पाहों एंथि ८.८३;
पाहों लागला ६.८८, ९.१५०, ११.१९९;
वाटा पाहों ११.५४०; साचोकारें पाहों
लागे ४.९६; पाहों विसरला ७.१२१; मानु
पाहों ११.५३८; हों पाहों १७.१६; न पाहों
११.२२३(२), ज्ञानदेवी—‘न पाहें’ ११.२२७;
पाहणें—कैसे अनुग्रहाचें करणें । पार्थाचें पाहणें
आगि न पाहणें । तेया ही सकट नारायणें । व्यावृत्ति
घातलें ॥ ११.२२६, पाहणें ठाकणें १८.१४१४(२);
पाहाणें ४.८५, १६.१४८, १८.५३०. पहावें
१.१७१, ज्ञानदेवी—‘पाहावें’ १.१७१. पाणें—
पाहणें या अर्थी या क्रियापदार्थां रूपें अनेक
ठिकाणीं आलेलीं आहेत, त्यांपैकीं कांहीं येथें दिलीं
आहेत. पाइं, पहा, इयें शरीरांतरें पाइं । २.११०,
ह्मर्गानि भक्तु येकु पाइं । ज्ञानियां जो ॥ ७.१०८,
मज चि नावें पाइं । जीणें ठेविलें ॥ ९.३३२,
३.४९, ३.५८, ४.१११, ४.१५३, ५.४६,
८.१५६, ९.६८, ९.८१, ९.४६७, १०.११४,
१८.२६५, १८.३३३, १८.११८३; दाडनि
पाइं ९.९५; पाइजे, जरि उपमा पाइजे
६.४८२, ज्ञानदेवी—‘पाहिजे’ ६.४८५;
पाइजेति—जाणों पाइजेति, जाणावयास पाहिजे
तर, १०.२४२; पाई ३.२९, ३.१७७,
३.२३५, १४.३२१, १५.२८४, १५.५५२;
पाडनि, समजूत वेऊन, १८.१२९५,
१८.१३४३; पाडनियां १६.१८; पाए, पाहतो,
निगों पाए ६.२६७, वास—१८.१०९२;
पाये—वास न पाये ६.३७०; पाये पां, पहा
वरें, ६.३१२, ६.३६२, या दोन्ही जागीं
ज्ञानदेवींत ‘पाहे पां’ असा पाठ आहे;
पाअं—सिंधु सिंधुनें पाअं जाए । १८.१४१४
(१), पाअं जांतां १८.५३३ (१), —लागसी
९.७०; पांत—पृथिवीतल उलंडों पांत । १.१५३,
१.१४७, १.२४१, १०.१६६, ११.१४३,
न पांत १८.६१८; पांत ठाके १८.९७० (२);
पांतसे ११.२१४, हों—१८.१५८३; पातां
६.९३, ६.१११, ८.२५, १३.२१४; पांतां
१.८, १.३८, १.२०९, २.११, २.७०, २.९०,
४.१००, ४.१६२, ६.४०, ७.२९, ९.६७,

९.१०९, ९.१४८, ९.४१२, १०.१८५,
११.२२५ (१), ११.२८४, १४.२९१,
१५.१७७, १५.४७४, १६.११०, १६.२५२,
१६.२८१, १७.५, १८.३९४, १८.३९७,
१८.५२९, १८.५६६, १८.११६८,
१८.१४४९; न पांतां हिं दीसे ११.२२५
(२); दशेची वाट न पांतां ६.४५१; पांतामि
११.३६०; पांति—गजवर्जति भारते । साहं
पांति ॥ १.१५४, ६.२०२, ११.८५, १३.६४०
(१), १५.२४३, १७.३६५, १८.११८; पांतु
१.१७६, कुपध्याचें मीस पांतु १३.८१; पांते,
पाहणारें, आरिसा पाअं जांतां कोडें । जैसे पांते चि
रिचे पुढें । १८.५३३ (२), पांतेपण—पांतेपणें
विण जेसा । पांत ठाके ॥ १८.९७० (१). पाणें—
पहाणें, पै दर्पणातें दर्पणें । पाहिलेयां होये न
पाणें । १८.११६९ (२); पावी, पहावी, १६.२३;
पावेया, पहाण्यासाठी, १८.२८१.

पाहणें—उजाडणें, पहाट होणें. पाहला-ली-लें—
कां भगना दुकाल पाहला । ११.४९३, दुष्काळ
संपून सुकाळाची पहाट व्हावी. पाहला—सुकाल
पाहला असे ३.२६, ज्ञानदेवी—‘पाहला’
३.२६; देसी अद्वैतदिवसे पाहाली । रात्रि जेयां ॥
६.३९९, द्वैताची रात्र अद्वैत दिवसानें उजाडली;
उखा पाहाली १६.२६३; पाहालिं गेलें, उदय
पावलें, ९.४७४, पाहालीं—१८.१५०१;
जीवीं सुखाचें सुयाण पाहलें । ११.३३३, ५.३१,
६.१३६, ११.१८५; अद्वैत दिवसें जेया पाहलें
६.१०५; पहालेनि पहाटे, जो प्रकाशून पहाट
झाली असतां, १६.७; पाहालेनि सुयाणें,
सुकाळ, धान्याची विपुलता झाली म्हणजे,
१४.२१४; पाहालेयां १३.९३, १४.४७,
१५.५२५, १८.२६१, १८.१६०६; पाहलें,
पहाट, तें नक्षा(क्ष)त्रांतें पाहलें । गिली जैसे ॥
१८.१९४. रात्रि पाहलें १४.३६०; पाहालें
२.३५४, ११.९६, १४.३५२, नातरि जात्यंधा
पाहालें प्रमाण नोहे ३.१९४; ज्ञानाचें पाहिलें,
उजेड, प्रकाश, ४.१९१; पाहिचा-चें, उद्यांचा-
चें, पाहिचा वेलु ९.४०१; आजिचें...पाहिचें
१३.७५८; पाहांती, उजाडणारी, उजाडती,
७.१२७; पाहे, उजाडत, तरि विद्युत्स्फुरणें कां

न पाहे । जगामाझि ॥ ५.११२, कां राक्षसांसि दिवो पाहे । राति होउनि ॥ १८.७२१, राक्षसांचा दिवस रात्र झाली म्हणजे उजाडतो; सूर्य सकल दिवो पाहे, सूर्याच्या उगवण्यानें सगळा दिवस उजाडतो, १८.३५४; पाहे, उद्यां, पुढें लगेच, पाहे चि ना पुढुनि आलें । १३.७३४.

पाहाट—पहाट, प्रभात, प्रातःकाळ, सूर्योदया-पूर्वीचा काळ. ते पाहाटेविण पाहाटवित । ९.२०० (१). ८.१५९. पहालेनि पाहाटे १६.७; उन्मेखा पाहाट फूटे ६.४५०, पुण्याची — ४.५५; सुखपाहाट, पाहाटेचा आनंदाचा काळ, १६.२३८; पाहाटि—अवसिपाहाटि १३.३०; पाहाटवणें, उदय करवणें, ज्ञानाचा प्रकाश पाडणें, ९.२००(२).

पाहार—प्रहर. जिये गाविंचा पाहार दियां वेन्हीं । ८.१५३. आठ पाहारिं, दिवसभर, १७.२०१; आठां पाहारां भीतरी, एक दिवसांत, १२.१०५; आठै पाहार, सर्व दिवस, ११.१६७, ११.६७०, १३.३६५, १३.५४९; चौपाहारी, चार प्रहरांचा काळ, अर्धा दिवस, ११.४८९; देहाची चौपाहारी, येथें आयुष्यकाळ, ८.१५९; रातिची चौपाहारी, १८.९६२; दुपाहारी, दुपाहारी कां दिवसें, दोन प्रहरभर किंवा दिवसभर राहिलेलें, शिलें, १७.१५४; ब्रह्मेयाचिया ही पाहारातें आपुलां डोलां देखते, ब्रह्मदेवाच्या प्रहरांची ज्यांना जाणीव आहे, ब्रह्मदेवाच्या दिवसारंभीं सृष्टि उत्पत्तीचा आरंभ होतो व रात्रीं लय होतो हें जे जाणतात, ८.१५७.

पाहुणा—अतिथि. आर्क्षी भावांचे पाहुणे । भलेतेया ॥ ९.३९१. ६.२, १३.६४२, १४.२१४. पाहुणर, पाहुणचार, जें वैरियांचा पाहुणर । ८.१४७, हा पाठ पाहुणेर असा संभवतो. ज्ञानदेवी—‘पाहुणेर’ ८.१४९. पाहुणेर—शाकांचा पाहुणेर १६.२२; पाहुणोर, पाहुणचार, १०.११; पाहुणोरा आला आहे, पाहुणचारासाठीं आला आहे, ११.२.

पाहूती—पायरी (राजवाडे). पुण्याची पाहूती सरे, पायरी संपते, शैवट्या पायरीवर येतो, ९.३२५.

पिकणें—पीकणें पहा.

पिंगला—(१) पिंगट. पिंगला झीठी ११.२०१.

(२) नाभिचक्रापासून उजव्या नाकपुडीपर्यंत जाणारी सूर्य-नाडी. ६.२४४. इडा पहा.

पिचडि—थुंकी. तैसें पिचडिं तोंड । सरांडेल ॥ १३.५६०.

पिंजरी—त्रारीक पूड. धूमरजाची पिंजरी ९.१२४; चंदनपिंजरी ११.२१९.

पिंड—पुंज, गोळा, लिंगदेह, शरीर, अहंपदविशिष्ट जीव (राजवाडे). पिंडें पिंडाचा आसु । तो हा नाथ-संकेतिचा डंसु । ६.२९१, पंचमहाभूतांनीं पंचमहाभूतांचा लय करायो हें आदिनाथ शंकराच्या अंतरंगाचें मर्म. हें पद होतां चमत्कार । पिंडु-जनीं ॥ ६.२९६, पिंडु जनीं असा पाठ घ्यावा, शरीर आकाशविहारी होणें हा लोकांना मोठा चमत्कार वाटेल. पिंडाचेनि आकारें, शरीराच्या आकारांत, ६.२५०, —मीसें, शरीराचें निमित्त करून, शरीरद्वारें, ६.३०८; कोण्हे एके पिंडें, एकादा मातीचा गोळा घेऊन त्याचें भांडें बनवावें, पृथ्वीच्या घडण्यावर हें रूपक आहे, १८.३०८; मृत्पिंड १५.४७२.

पिंडी—पाया (राजवाडे), बैठक या अर्थी. आदिलाची पिंडी तेयातें करी १३.८१०, एका देवाची बैठक उठवून, त्या जागीं दुसरा देव मांडतो यास उद्देशून. ज्ञानदेवी ‘आदिला चि परवडी’ पहिल्यासारखाच प्रकार करतो या अर्थी, १३.८१२.

पिंडी—मंदिरांतील शिवलिंग. जे शून्यलिंगाची पिंडी । ६.२७३, निराकाराचें चिन्ह असणारी पिंडी.

पिणें-पीणें—नेहमींच्या अर्थी व शोषून घेणें, नाहीसें करणें या अर्थी हा शब्दप्रयोग आलेला आहे. पिणें—जेव्हलि कुंडलिणी चांद्र पिए । ६.२५९. हलाहल आगी पियालें । ११.३५३. ४.२२०, १०.१७६, १२.६३, १८.९४२. कांजी पियाला ९.१५०; कोश पियालीं १३.६०३; पियो न लाहे, पिऊं शकत नाहीं, १६.४४७; पियो ये १८.१४७३. पीणें—जें पाणी पीउनि असे पाणी । १३.९२७, जें सर्व पाणी व्यापून पाणीपणें राहतें, या अर्थी. पीउनि घाली १६.१९३; पीतां ९.१५३,

१६.२३९; रोहिणी पींतु ११.५३; पवनू चि
पींथि, वान्यावरच जगतात, ७.३७; प्रेम पेठनि
५.१७१, ज्ञानदेवी—‘पिऊनि’ ५.१७२.
प—शब्दास जोडून पिणारा या अर्थी, मद्यप
१३.५३१; सोमप ९.३०६.

पितर-पितृ—आईबाप, परलोकांतील पूर्वज.
पितर—तरि पितर काड करिनि । कैसेनि स्वर्गें
वसति । १.२५४. १३.८१५(२). पितरांचीं
व्रतें ९.३५२(१); पितरोद्देशें ३.१२०;
पितरकार्यअवसरि १३.८१५(१); मातापितर
१३.७८६, १७.२०६, —मरणें १८.१०९.
पितृ—पूर्वज, पितृगण १०.२२४(१), पितृदेवता
१०.२२४(२); पितृपक्ष १६.१०६; पितृच
वरि, पितृलोक मिळतो, ९.३५२(२).

पित्त-पीत—पोटांतील एक अन्नगन्धक रस.
पित्त—आगि जंगना हिं झाल । लाउनि काढिलें
पित्त । १३.२२९, हालचाल करणाऱ्या (जिवंत)
प्राण्यांचें ही पित्त काढतात. जें देहीं कफवात
परिहरीति पित्त आटोपे, शरीरांतील कफवात
या दोघांना मागे सारून जेव्हां पित्त देह व्यापतें,
१४.१९५. **पीत**—पीत कुरुपे १६.३९२,
कुरुपणें पहा. सं. वा. श. त्रिकुटी, त्रिदोष,
त्रैधानुक पहा.

पिलें-पीलें—पशुपक्ष्यादिकांचें पित्त. **पिलें**—
नागाचें पिलें ६.२२२. **पीलें**—नांसि पीलें धरी
तोंडें । १३.२५१, पीलु १३.३९९; कृमिचेया
पीलिया १८.१३३४, पीलेया कृमाची दाढी
१६.१६९, पीलेयाचें पोखण १३.१४०,
हे तिन्ही संदर्भ काढवी आपल्या पिलांचें
पोषण फक्त नजरेनेच करते या समजास
उद्देशून आलेले आहेत.

पिशाच—भूत. पिशाचाचें चित्त ५.५७.

पिशित—मांस. कुहिलें पिशित १३.५२०.

पिसें-पीसें—वेड, अज्ञान. **पिसें** २.९३;
पिसें—पहिलिये बालदशे । आई वा हें चि पिसें ।
१३.७०८, १०.२६७, ११.५९. **पिंसा**—वेडा,
एथ सनकादिक वेडे । पिंसे जाले ॥ ९.३६७,
१८.६६४; देवपिंसे, देवखुळे, १६.२९६;
पिसें, वेडा, **पिसे(सें)** आलव घाली १८.२६.
पीसें, वेड, वेडा, पीसें आणि न भुलवी ।

६.१२४, वेड आहं तरीही भ्रम पाडित
नाहीं असें होत नाहीं, भ्रम पाडितेंच; नवल
पीसें लागलें आहे । पार्थानें कृष्णां ॥ ११.१७२,
१४.२५०, १६.३८०, १८.२२०, १८.५४८,
पींसा लोक १५.१३७; पींसे लोक १८.४४४;
पांचपीसें, पंचमहाभूतें, १८.१८; प्रकृतिपीसें,
हा पाठ प्रकृति पीसें असा व्यावा, १६.३६१;
पीसेपण १३.१९१.

पिकणें-पीकणें—पक्व होणें, भर देणें, तयार होणें.
पिकणें १४.६६. **पिकविजन** आहे ९.२०;
पिक—प्रमेयपिक ९.५२८. **पीकणें**—आजि
श्रवणेन्द्रिया पीकलें । ४.१. पेरीति नगपुडां । तें चि
पीके ॥ १७.९८. ५.१४६, ६.१४५, १३.६६९,
१४.२६२, १८.१२३. **अभिप्रा०** पीके
१०.२९, आत्मसिद्धि — ६.३५५, पाप —
१३.३२, पापपुण्य — १३.१५६, मति —
९.२५, सारस्वत — १२.८; **सेन** पीकलें
८.२५९; **पीकलीं** पडवलें १३.५५८, —कलें
१२.१२८; **पीकनें** सुक्षेत्र १८.००; इंद्रियां
पीक(क)लें १८.१००८, ज्ञानदेवी — ‘केले’
१८.१०१४; बरड...पीके १३.१३; **पीकलेया**
७.१७१, १८.२३५, **पीकलेया** मुक्ताचा
परिमल ८.५६; **पीकावेया** १७.२४७; **पीक**
४.८, १०.५४, १४.२६१, १६.९९; **पीक तें**
सुक्षेत्र ८.१९०, हा पाठ पीकतें सुक्षेत्र असा
व्यावा.

पीटणें—मारणें, ठोकणें, वाजवणें. तातलें लोड
पीटितां । १३.१०१०. एकताली पीटली १.१५७;
कपाल शब्दादरोबर आलेल्या पीटणेंच्या संदर्भा-
करितां कपाल पहा; विविचेनि दंडें आडें पीटुनि,
१८.८३२.

पीठ—(१) धान्याचें. ११.४१०. (२) स्थान.
इंद्रियपीठ १८.३४८, नासाग्र—६.२०४,
मूल—, उगम, मुख्य स्थान, १.३०, ११.२१५,
१७.२७३; योगपीठचा भैरव, योगरूपी आसना-
वरील जणूं भैरवच, ६.४६०; वैकुण्ठपीठिचें लिंग,
वैकुण्ठस्थानाचें आराध्य (पूज्य) दैवत, येथें
श्रीकृष्णास उद्देशून, १७.४६; वैकुण्ठपीठनायक,
विष्णु, १०.१८; पीठिका, आत्मनिवेदनातलिची
पीठिका, नवविधा भक्तीत आराध्य दैवतार्शी

सख्य संपादन केल्यावर भक्त आत्मनिवेदन करतो, येथे आत्मनिवेदनाखालची सख्यभक्तीची भूमिका, ६.१२७.

पीडणें—त्रास देणें, दुःखी होणें, नेट करून दाबून बसविणें. तुझीं व्रतनियम न करावे । शरीरातें न पीडावें । ३.८९. १८.१३२५. कांचरूमूला पारणी पीडूनियां, गुद व उपस्था-मधील शिवणीचा मध्यभाग टांचेनें दाबून, १८.१०३०, हें मूलबंधाचें वर्णन ६.९२ ते ६.९९ ओव्यांत आहे; सीवणिमध्यु पीडिजे, दाबून ठेवावा, ६.१९४; पीडित १७.२८६; तृषापीडितें मृगें ५.११०; पीडा—अथवा प्रवासें कां पीडां । सीणलें(ले) जें(जे) सांकडां । १७.२०५, भूखेची पीडा १३.२१९; आत्मपरपीडा १७.९८.

पीत—पिवळें. पीतांबर ११.२१७.

पीन—पुष्ट, लठ्ठ. पीनावयव मांसले(लें) ११.१३९.

पीयूख—अमृत. पीयूख—पीयूखांचे अर्णव १८.१७७६; पीयूख वरिखौनि १८.१०३३; पीयूखधारा १३.३८०; गंगापीयूख, गंगेचें पाणी, १६.१९४. पीयूष—मृत्या जैसी वृष्टि । पीयूषाची ॥ १७.३९५, पीयूषाचा महापूर १४.२८; पीयूष—पैं आववि्यां जगीं जें विष । तें कीडियाचें पीयूष । १८.९२६, २.१९५; पीयूषिं जैसी रुचि न चिटे १७.२१९; कृपापीयूष सजलु, हे शब्द एकत्र घ्यावे, कृपामृताच्या पाण्यानें भरलेला (मेघ, श्रीकृष्ण), ११.११३.

पीलणें—पिळणें, वळवणें. वायां चि मान पीली । ६.७७. ९.४९४.

पुंज—सांठा, समुदाय, ढीग. अक्षरांचे पुंजे १३.१५२; क्रिमिचा पुंजा १३.११००; पापपुंज, पापांचा सांठा, १८.६८५, पुण्य—९.४७९; पुण्यपूज्य(पुंज) १०.२१४, ज्ञान-देवी — ‘पुण्यपुंज’ १०.२३४; पुष्पपुंज १८.३५२, रश्मि— १६.९; पूंज—मग क्षीराब्धितें सांडितु । गगनीं पूंजा मंडितु । १८.१५३६, पूंजा मंडितु हा अपपाठ संभवतो, ज्ञानदेवी — ‘पुंजमंडित’ १८.१५५०.

पुजणें—पूजणें—पूजा करणें, आदरसत्कार करणें, मान देणें. पुजणें—जैसा पुजुनि देऊ पाहिजे । पेरुनि सेता जाइजे । १६.१४७, जसें पेरलें तर शेत

पीक देतें, तसा पुजला तर देव पावतो हा भावार्थ. पूजणें. पूजि—निफजे तेया महापूजा । पूजि तो मातें ॥ १८.११७३(२), पूजिजे—देवा संतवृंद नमस्कारिजे । कां घडे तरि पूजिजे । २.३३, पूजिजति ८.४९, —सि १७.६; पूजितां ३.९६ (२); पूजिति १७.७९; पूजितें—पूजितें दैवतें जोगावी । १३.७९४, पूजितेया, पूजा करणाराला, ११.५८९; पूजिला—ईश्वरबुद्धी पूजिला । १४.३५९, पूजिलीं १२.५०; पूजी ३.१२०, १३.२०७, १८.१७६०, —जीं १२.२२१; पूजणें—तेया चि नांव पूजणें । खुणेचें माझें ॥ १८.११७२, यावर श्लोक १८.५५ वरील ओव्या, विशेषतः १८.११६८ ते १८.११७३ पहा; पूजनें १७.४४; पूजा—पर्वविशेषें भोजें । पूजा आन ॥ १३.८१४, स्तुति काहिं न बोलणें । पूजा काहिं न करणें । १८.२५, १७.७, १७.२४४, १७.२८६, १८.९१३, १८.९१४, १८.१२४१; तो करी तेतुली पूजा, तो जें काहीं करील ती माझी पूजाच समजावी, १८.११७५; पूजाबंध, बांधलेली पूजा, ११.२१६; महापूजा १८.९४७, १८.११७३(१), वाक्य— १५.५६५; पूज्य २.३४, ६.४७५, १६.२२८, स्वधर्म— ३.९६ (१); पूज्यता—पूज्यता डोलां नेदखावी । १३.१८८, स्वतःच्या गौरवाची आवड नसावी, हा उद्देश. सपूजित ८.१४४.

पुंजालणें—पसरणें. ६.२०३.

पुट—(१) लेप, मुलामा, मूस, भट्टी. गाभिणीं उकडलीं । पुटां माशि ॥ १३.२२७, क्षार देऊन उकडणें. सोनें जैसें पुटीं तूंक । तूटलेयां ॥ १८.६३८. पुट देउनि १३.१०३१; पुटीं पडिलें १७.५४; भांगारा पुटें देणें १८.१५६, —देतां १०.५५; आवृत्तिपुटीं, वारंवार स्वधर्माचरण करून, १७.२०८. (२) सांधा, गांठ. कां पुटीं वललां उंसीं । गोडीं जेवि ॥ १८.८३९, गांठीकडे जरी ऊस वळला, वाकडा झाला, तरी त्याची गोडी सारखीच असते. (३) दुमडून झालेली पोकळी, संकुचित जागा, पूड, पुडी. तैसी सुबद्ध आडली । पुटीं होती दाटली । ६.२२५. ज्ञातृत्व पुटीं पडे १६.१३९; करपुट, कर (१) पहा; कर्णपुट, कर्ण (२) पहा; गर्भपूटें, गर्भ पहा;

नासापुट, नाकपुडी, ६.२३६. सं. वा. श.
त्रिपुटी पहा.

पुडा—पुढें. ११.३०४. पुड याचा अर्थ पुढें
असा दाते कोशांत दिला आहे.

पुडत-डुत-ति-ती-ती—पुढें, नंतर, वारंवार,
उत्तरोत्तर, अधिकाधिक. **पुडत**—पुडतपुडुती
१६.२०४, ज्ञानदेवी—‘पुडुती पुडुती’
१६.२०६; **पुडुति**—मातलेया सरडा। पुडुति
वढ पुडुती सेंडा। १३.६८८ (१), १३.७२८,
१३.७३४, १३.७६२, १३.९४७; **पुडाति**
पुडुति १३.९५९, १३.१११६, १८.१८६;
पुडुती (१) ६.५०, ज्ञानदेवी—‘पुडुती’
६.५०, (२) १४.२४१, ज्ञानदेवी—‘पुडुती’
१४.२४३; **पुडुतीपुडुती** ११.३८१, ज्ञानदेवी—
‘पुडतपुडुती’ ११.३८६; **पुडुती**—अर्जुना
हैं चि बीज। पुडुती सांविजेल तूज। ९.३४,
पुडुती मुहं पडे। पुडुती उठी ॥ १८.२५१, आणि
रुतु वगवा शान्तु। शारदि पुडुती चंद्र। १८.३४२,
४.१७६, ६.१०५, ६.२४२, ६.३१८, ६.४५५,
८.१४९, ८.१६०, ८.१७१, ८.२०४,
८.२६१, ९.२३, ९.७३, ९.९१, ९.९४,
९.१०४, ९.१२९, ९.१४२, ९.२९४,
१०.५३, १०.५६, ११.१४१, ११.४८५,
११.४९६, ११.५१८, ११.५२०, ११.५२३,
११.५६०, ११.६३४, ११.६४२, ११.६९५,
१३.४२१, १३.६१३, १३.६८८ (२),
१४.४१, १४.८५, १४.३९५, १५.१२८,
१५.२४७, १५.२८५, १५.२९८, १५.३२२,
१५.३३६, १५.४८४, १६.१७, १६.५१,
१६.१३९, १६.४२९, १७.२५२, १७.३६७,
१८.१७५, १८.२३०, १८.२७५, १८.२८७,
१८.३३५, १८.५३४, १८.१२३९,
१८.१३९८, १८.१४०७, १८.१५८९,
१८.१५९६, १८.१७७०; **पुडुती**...पाठिं
८.१५९; **पाठिं**...**पुडुती** ११.५१९; **पुडुती**
पुडुती—तैसा पुडुती पुडुती तो चि। मिया
वंदिला श्रीगुरु चि। १.२७, मज हा चि विस्मो
पुडुती पुडुती। ११.१६५, २.९४, ३.११८,
३.१६८, ४.१८०, ९.४२६, १०.५५,
१०.१७४, ११.२७५, ११.३९६, ११.६२७,

१४.२६५, १६.१०१, १८.२८; **पुडुती**
पुडुती पुडुती १८.१७८८.

पुडां—(१) समोर, पुढें. मागिं अंधासरिसा। पुडां
देखणा हीं चाले जैसा। ३.१५५. हें बोलीं काइ
तूझें। तुज चि पुडां ॥ ४.३३. क्रिया फलेंसीं उभी
ठाके। पुडां जेयां ॥ ९.३०५. ह्यागौनि बोलतेया
पुडां। ज्ञया ही नेगु होये ॥ १०.२७४. १.१४३,
१.२३७, ११.४७, ११.८० ११.१९२,
१३.४१७, १३.४२४, १३.९३४, १५.३८७,
१५.५४४, १६.२८७, १६.३८७,
१६.४५५, १७.४२, १७.१७१, १८.२०९,
१८.२८१, १८.४६५, १८.७३३,
१८.१०१४, १८.१०२२, १८.१०३५,
१८.१०६४, १८.१११३, १८.१३२५,
१८.१४९८, १८.१७००, १८.१७४१.
उपमन्यूपुडां १०.१७; **गायी पुडां** १६.३८४,
चर्मचक्षू—११.१५९, **दीढी**—९.३७५, **पायां**—
१५.२४८, **नादा**—९.१०; **प्रिया पुडां**,
पुढयांत, **देजागीं**, १५.८५, **माये**—१३.३६०,
वाचे—९.२०५, **वानी**—, **काळोख पळतो**,
१४.२०८; **पुडां माघौनें** १५.७५; **मागां पुडां**
१६.३१९, १७.३३०; (२) **पुडीं**, **आधीं**.
नव्या पुडां प्रकटे। प्रकाशु जैसा ॥ ६.४५०, पुडां
स्नेह पांझरे। नागां चालति अक्षरें। १३.२६२.
१३.४३९, १३.५८६; **पुडां अथवा पाठिं**,
पुडीं किंवा नंतर, ११.५४९. (३) **नंतर**,
वामागून. पेगीति मग पुडां। तें चि पीके ॥
१७.२८, १.२७३, ६.३०४, ६.४८६,
८.२६९, १३.१३०, १५.१५९, १५.१९२,
१५.२३८, १८.६२; **पुडां मृत्यु आहे**
१३.५४३; **पुडां वृद्धाप्य आहे** १३.७५३;
मागां...पुडां ११.३१८; **मागील...पुडां**
७.१९७. **पुडपुडां**, **हळूहळू**, **नंतर**, ९.३३८.

पुडारणें—पुढें मांडणें, बोलणें. **पुडारलासि**,
जें तूं बोललास, १८.२९७; **पुडारलों तें तुहीं**
आइकां, जें मीं (सांगेन म्हणून) म्हणालों तें
ऐका, १८.३०१.

पुडारिं-री—पुडारिं, अग्रस्थानीं, १५.१७१;
पुडारी कथा, पुढें येणारा वृत्तांत, ५.१७८.

पुढिल-पुढील—(१) पुढें येणारी, भविष्य-

काळची. पुढिल—वर्तते वरिष जाण. तें पुढिलां
मुल्हारि होण. १५.१२९. १६.२८१. पुढिलिये
कथाप्रसंगीं १०.३१०; पुढिली गती ९.४१३.
पुढील १.१७९, पुढील कथा ११.६९६;
भूकैलेया पुढील अन्न १८.१७९; पुढील उरीं
आदले, पुढें असणारी वस्तु उराला लागेल,
१३.७५७; पुढील पाये सांडूनि, बाह्येन्द्रिय-
प्रवृत्ति टाकून, १०.७१. (२) दुसरा, परका.
पुढिल—नीके(कें) न साहे तैसा । पुढिलाचें ॥
१३.७१७. १६.१४६, १६.१५६, १६.२४०.
पुढिला अपा० १८.६१६; पुढिलाचें उणें
१६.१४८, —ओझें ३.१७४, —काज १७.२८६,
—बरवें १८.६७५, —सुख १६.२००,
१६.२३५; पुढिलाचेनि मारें, दुसऱ्याला ठार
करून, १८.८०४, —संकल्पें १८.८६६, —संकष्टें
१६.१५८; आपणेयातें...पुढिलातें १८.६१७;
आपुल्या पुढिला १५.५४६, —पुढिलाचेया
१७.९५; पुढिला आपणपेया १८.६६२. पुढील
—तरि मीं लागलेयां कैसैं । पुढील जलत असे ।
हें नेणजे हुताशें । जिया परीं ॥ १८.६६०.

पुढें—अग्रभागीं, समोर, जवळ पुढ्यांत, बाहेर.
परि पुढें बालभाचें चि भोज । नाचतसे ॥ ६.१२३.
मागां मोडूनु केलें । पुढें धड ॥ १३.२३१. जेवि
परमाणु नुरे वायू प(पु)ढें । १५.२७२. तेवि समोर
शत्रूं पुढें । होणें जें कां ॥ १८.८६२, शत्रूला तोंड
द्यावें या अर्थी. ७.९७, ११.७०, १३.५७९,
१४.२०५, १४.२४७, १७.२९६, १८.५३३,
१८.५९८, १८.१२९६. आंधलेया पुढें दाखउं
बैसा ११.१५७; जैसा गावां पुढें मार्गु बाले
१८.१०७६; डोलेयां पुढें, डोळ्यादेखत,
११.३७०; तुजपुढें दाविलें ११.६६६; तूतें
पुढें करुनि १७.१२; प्रिया पुढें कांता रिगे
१७.२७४; रांधवण वोळि पुढें १३.५६१;
बलभापुढें रिगतां १३.६०५; स्वाधिकारु पुढें
सूतां १८.२४१; मागें पुढें निहालितां, मागें
झालेले व पुढें होणारे (भक्त) पाहून,
१८.१५१२; पुढें पुढें, क्रमानें, नंतर,
१६.५३; पुढपुढें, पुढें पुढें, १५.१६७.

पुढील—(१) पुढें येणारें, नंतरचें. हें आदिं चि
काहिं पुढील । चिंतावें ना ॥ २.२२७. हें दुःख

पुढील । नेदखे जो ॥ १३.७६८. ६.४३१,
९.२२२, १३.५७८, १३.७७७. पुढेली
अधोगतिची लाज ७.१०१; पुढील.. मागील
६.६०; मागिल पुढेलि आठवण ८.२१५.
(२) परका, दुसरा. तप कीजे नाशावेया ।
पुढेलांतें ॥ १७.२५८.

पुढौनि—पुढ्यांतून. पै गा माये पुढौनि बालक ।
कालें नेतां जें एक । १८.७८३.

पुणु—पण. ११.२८९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘परि’
११.२९४.

पुण्य—ईश्वर किंवा परलोक प्राप्त व्हावा म्हणून
केलेले सत्कार्य, सदाचार, धार्मिक किंवा नैतिक
गुण. क्षत्रि बहुत पुण्य कीजे । तें जूझ ऐसें लाहिजे ।
२.१९४. सायासें पुण्य आर्जिजे । २.२५३. तिहिं
तेया पुण्याचेनि नावें पाप । जोडिलें देखैं ॥
९.३०६, सोमप याज्ञिक यज्ञकर्म पुण्याकरतां
करतात, तें भोगण्यासाठीं पुनः जन्म घ्यावा
लागतो हें त्यांनीं पापच जोडलें असें समजावें.
हें पुण्य हें दोख । १३.८६. ४.१०, ६.१२६,
९.३१४, १०.१५०, १३.८३८, १८.१४७०.
पुण्याचा ओलावा १.२३२; पुण्याचें धांव
७.१६९; पुण्याची पाहाट ४.५५, —पाहूती
९.३२५; पुण्यांचा मेला ८.२६०; पुण्यें
पोसिलें १६.३३; पुण्यासि प्रतापु आगला
१.३७; पुण्य यशासि आलें ३.२७; पाप
पुण्यात्मकें, —दिकें, पाप पहा; पुण्यकाल
१७.२७१, —गिरि १८.१०३४, —जनु...
राक्षसु १८.७४७; पुण्यदेश १७.२९९, —पुंज
९.४७९, —पुंज्य, पुंज पहा, —पुरुष १३.१८१,
—फल १६.२९९, —मार्ग ९.३१०, —रूप
१८.१५२४, —लेश ९.३२४, —वशें, २.२३७,
—संपत्ती १८.१७८८; दानपुण्य, दान व इतर
धार्मिक कृत्यें, ११.५८७, निज—६.४४६.

पुनः—शब्दास जोडून. आणखी एकदां, त्यावर.
पुनरपि १.१२१, १.१६४, २.५१, २.६९,
२.८१, २.१५९, ३.२६९, ७.१९१,
१३.१०२८; पुनरावृत्ति-त्ती, आवृत्ति-त्ती
पहा; पुनर्जन्म १६.५९.

पुनिव—पौर्णिमा. पुनिवे आदिं. १८.११२१,
—पाठीं १८.४९३; पुनिवेहूनि १८.१०८१,

—होनि, पौर्णिमेपेक्षां. १२.१०८. पूर्णिमा पहा.

पुर-पूर—(१) नगर. पुर—क्षेत्रि तीर्थी पुरीं । थारों नेणे ॥ १३.६८७. अमरपुरें ९.३७०; गीतापुर—सर्वांगम गीतापुरा । वसों आले ॥ १८.१६५१, देहपुरीं निदैजता १५.४६३; द्वारकापुरसुहड, द्वारकानगरीचा आवडता, ११.६६०; मायापुरिं पड्डिजे १५.४८७; स्वपुर ८.२२०, हस्तिना—११.२३१. पूर— तें आवें चि साकारें । कल्पौनि आपणापेयां पूरें । जालें असे तदनुसारें । चैतन्य चि ॥ १५.४५३, सर्व साकार वस्तुजात व सूक्ष्मस्थूलादि देह आपलें गांव समजून त्या अनुरूप चैतन्य आपल्या स्वतःला तसेंच स्थूल (जड) मानूं लागलें, ज्ञानदेवी— ‘आपण्यां पुरें’ १५.४८६. पुरि-री पहा. (२) पाण्याचा प्रवाह, लोट. पुर—पुरीं पडला जैसा । दृषिया कां ॥ १३.६८६. ८.१५१, ९.५१७, १८.७०२. आश्चर्याचां पुरीं ११.२२७; पुरु आला १८.१४१३; पुर पेटति, पूर लोटतात, १३.५६६; सीणला पुरां सुइजे, थकलेल्याला जसें पुरांत लोटून घावें, १६.२५८; महापुरीं ७.१३, ९.४१४, ११.४९, १६.६८; प्रमेयमहापुरें १४.२२; मायापुर ७.७९, संसार—१.२२. पूर—पूरु आला ८.२४, —आलेयां १६.१९१; पूरु नेंत असे १८.१५९९; पूरें येसि १२.३; महापूर ७.६९, ११.३५२, पीयूषाचा — १४.२८, हर्षाचा — १४.४०९; मृगजलाचा पूर, याचे संदर्भ, ५.१०२, ११.४६०, १३.१०४७, १६.९, १८.४०३.

पुरणें-पूरणें—(१) पुरेसें असणें, पूर्ण होणें, सफल होणें. पुरणें—मनोरथाचे मनारें पुरति । ९.३. धर काढ्या मोलें पुरुनु । विष पियावें घेउनु । १८.९४२. १.८०, ३.८८, ३.९८, ४.१४८, ४.१७२, ६.४४१, ७.८, ९.७९, ११.५८३, १३.४५३. पुरतसे ११.२८२; डोहोले पुरती ११.१११. पुरता-ती-तें, पुरेसा, पूर्ण, समग्र, व्यंग नसलेला, संपन्न. ऐसे सर्वे परीं पुरते । वीर दालें आमतें । १.११४, एकु आंधला वेढा पंगु । एकु सर्वांगि पुरता चांगु । १५.४४२, अव्यंग या अर्थी, हा जनक हे माता । हा मीं गौरु हीनु

पुरता । १५.४५९, साधारणपणें संपन्न या अर्थी, १.११०, १.१६४, ५.७०, ७.४८, ८.७०, १०.४९, ११.९५, ११.४३८, १५.४६३, १५.५१६, १८.५९. पुरतें भांडवल ८.१३९, —दुभिनली १८.१६६७; तेसदा पुरते ९.२०३; घाया पुरतें १५.२३८, देहनिर्वाहा — १८.१०२३, विवंचने—६.३०९, सुखा—११.६२६; पुरतिया सत्वशुद्धी, पूर्णसत्वशुद्धीनें, १७.२४०; पुरतिये प्रतिष्ठेलागि १.४६; पुरतेन बोधें १५.२३६; पुरतेयां आहे, भरपूर आहे, १३.११५९; पुरतेपणालागि ३.१६१; पुरुता धीरु धरीं २.२१, ज्ञानदेवी—‘पुरता’ २.२१; पुरा-री-रें, भरपूर, पूर्ण, ३.१०४, १३.२४, १३.६५६, १३.६६६, १३.७८०, १६.३९३, १८.३९, १८.१४९७, १८.१५२५; अवघा-नाचा पुरा १८.४६; पुरी सामग्री १८.९९०; पुरें करुनि १८.१०७३; उणा पुरा, याचे संदर्भ उणा (१) पुढें पहा; अपुरा ६.१४०; पुरें करीं, सकल कर, १६.२८, —दावितु १८.४२, —नाहीं १४.२३२; पुरी दाटली, पूर्णपणें बुडाली, १६.२१८; पुरे हणणें याचे कांहीं संदर्भः पुरे कोण हणणे १३.६४१, —हणवे ९.२२९, —हणसी १३.९३६, पुरे न हणवे १०.१७५, —हणजे १८.५९६, —हणो ४.१०६, पुरे हणों न शके १०.१८२, —नैदी १०.१७७; न पुरे—इंधनीं आनि न पुरे । १६.३२१, ६.७६, ११.९१, १६.२५२, १८.१५४६; विश्व न पुरे ३.२४१, १२.३५६; पुरीं लागे ६.१८, —शके २.३२९; पुरौनि १४.२२२, १८.१७६४; तोंडा न पुरौनि १७.१४७. पुरवणें—कां जीमेचे पुरवावे । मनो-रथ ॥ १८.१०१८, पुरवावेया १६.५८; कोड पुरविं ९.३३७; उल्हासु पुरवितसे १५.३६७; (आलि) पुरविली, हड्ड पुरा केला, ११.५६९; पाठि पुरवी, मागें लागणें, १३.११२, सहाय्य मिळणें १८.१७१२; पुरविता १.२७, ७.१४० (२). पुरवणी—पुरवठा, उणीवेची भर, समृद्धि, १३.५११, अमृताची — २.८९, तमाची — १६.३६७, रूपनृत्याची—१७.२९६; पुरव-णियां करावेया १७.२०२; आकाश पुरवणिये

रिगे १८.१४१४; सर्वशास्त्रपुरवणियां, सर्व शास्त्रें परिपूर्तीला घालून, १८.३८. पूरणें— तेयाते ते चाड पूरी । पुरविता मीं ॥ ७.१४० (१), चाड पहा; ८.२६१. काइ अत्र पूरे ४.१७४; मना पूरिजे ना, मनांत भरविला पाहिजे ना ? १३.२५०; वाजंटा पूरिजतसे, व्यर्थ भर होते, १३.६०; पूरें दीसे १८.५०; अपूर— इतका पूर्ण कीं त्यांत कांहीं भर घालणें किंवा समावेश करण्यासारखें कांहीं राहिलें आहे असें नाहीं, १८.११८७. पूर्त्ता अर्थ १६.३४१, ज्ञानदेवी—‘पुरता’ १६.३४३; परिपूर्त्ती—वैराग्यइंधनपरिपूर्त्ती ८.४७. (२) संपणें. पुरणें—जेथवां कापुरु जलों सरे । तेया चि नांव आगि पुरे । १८.१२०५. आयुष्य पुरलें आहे २.६७; आयुष्य पुरे, जीवित संपतें, ६.३१९; धिंवसा पुरला, संपलाच म्हणावयाचा, ३.७; भोगें प्राचीन पुरे १८.९६०; मार्गाची धांव प्रवृत्तिची हांव पुरैल, या दोन्ही सरतील, ६.५९. पूरणें—प्राण पूरे, प्राणवायु संपतो, ८.११५; सैन्या भरण पूरलें, अंतकाळ आला, ११.४९४.

पुराण—(१) जुना, प्राचीन, पूर्वीचा. नवा मी पुराण । १८.११९१. १५.२५. (२) जुना इतिहास व चरित्रपर काव्यग्रंथ. अष्टादश पुराणें । १.५, सं. वा. श. अष्टादश पहा. सैव निमाले-यांचिया गोठी । तिथें पुराणें जेथिचीं ॥ ९.५००. १.४६, १३.६७, १३.८२६.

पुरातन—पुराण (१) पहा. स्वयें तूं अनादि । पुरातनु ॥ ११.५०९.

पुरि-री-पूरि—पुर-पूर (१) पहा. पुरि—निरय-पुरिची सभा १६.४२८; भवपुरिचां पाणवाडां १६.४०५; पुरी—राजपुरीं १४.२३७; पुरी कल्पौनि १५.४५६; पूरि—पूरि शयन, साकार शरीररूपी शहरांत झोपणें, १५.४५७, ज्ञानदेवी—‘पुरीं शयन’ १५.४९०.

पुरुख—पुरुष; क्षर, अक्षर व तिसरा उत्तम पुरुष यांस उद्देशून. तेया चैतन्या नांव अर्जुना । क्षर पुरुखु गा ॥ १५.४६०, इह लोकांतील चैतन्य-रूपी पुरुष. हे असो अधोशाखा । यया संसाररूपा रुंखा । मूल तें पुरुखा । अक्षराचें ॥

१५.४८६. पुरुखु नावें, क्षर पुरुष; १५.४६२. आदिपुरुख—(१) आदिपुरुष, क्षराक्षरापलीकडचा परमात्मा, १.१५९, यावर अ. १५ श्लो. १६ व १७ वरील ओव्या पहा; हाच आद्यपुरुखु, आरंभीचा पुरुष, १५.२४५; (२) श्रीकृष्णास उद्देशून, १३.९५३; उत्तमु पुरुखु, जीवचैतन्यरूप पुरुष, १५.४९५; क्षर पुरुखु, चैतन्यरूप पुरुष, १५.४६८; ज्ञानियां पुरुखां, ज्ञानी पुरुषांना, १५.५५४; दुपुरुखीं, क्षर व अक्षर पुरुषांस उद्देशून, १५.४३८; तीजा पुरुखु, परमात्मा, १५.४४०.

पुरुष—(१) माणूस (पु.). अर्धनारीनटेश्वरी । जो पुरुष तो चि नारी । ९.२६९. २.३२८, २.३४८, ४.१०२, ५.१०१, ५.१४८, ६.४१, ६.३२५, ६.३९६, ८.१०६, ८.१८६, १२.१९१, १२.२३२, १३.२०१, १३.३५३, १३.३६७, १३.४८३, १५.२५५, १५.४७९, १८.६२६, १८.९५०, १८.१०८०, १८.१०८५. एकाएकू चि पुरुष, तोच एक माणूस, १८.३३०; खांडु कां पुरुष १४.७६; जाणतेन पुरुषें ३.१९८; दानसीलु पुरुष १५.१२१; परपुरुष १८.१०२१, पुण्य—१३.१८१, पूर्व—, वाडवडील, २५.१.२; प्राप्तें पुरुषें २.३५०; विरक्त पुरुष ५.१२७, संत—१६.४००; स्थितप्रज्ञ...पुरुष. २.२१३; पुरुषार्थ, धर्म, अर्थ, काम व मोक्ष हे चार, १६.३३७, १६.४३०, १८.१६१९; चौथा पुरुषार्थ, मोक्ष, १४.३९८; पुरुषार्थराज, मोक्ष, १८.९४४; पुरुषार्थसिद्धि, मोक्षप्राप्ति, १२.२१७; स्त्रीपुरुषनपुंसकें १५.१५०; स्त्रीपुरुषयुग्में १६.३०८; पुरुषता १५.४६३ (१); पुरुषत्व १३.१००२, १५.५४१ (१); पौरुष, पराक्रम, २.११, २.२१४, ७.३४; बलें प्रौढी पौरुषें १.९७. (२) सांख्यमताप्रमाणें प्रकृतिसमवेत विश्वनिर्मितीला कारण होणारा, पुरुख पहा. आणि प्रकृती पतिव्रते । पडिला येकपत्तिव्रतें । येणें हीं कारणें जेयातें । पुरुषु ह्मणों ये ॥ ८.१८७. तरि पुरुषु अनादि आधि । आणि तें चि लागौनि प्रकृति ।

समरासिं जैसीं दिवोराति । दोन्हीं असति ॥
 १३.९५४. तेया अडिनांव पुरुषु । एन्हविं स्त्री ना
 नपुंसकु । हें एक ही न्हवे लोकु । प्रकृती तव ॥
 १३.९७३. अगा प्रकृती परौता । एकु आथि पांडु-
 सुता । ऐसा प्रवादु तो तत्वता । पुरुषु हा पै ॥
 १३.१०२३. वरि देहपुरीं निर्देजता । पुरुषु नावें ॥
 १५.४६३ (२). १३.९५८, १३.९६०,
 १३.९७१, १३.९७३, १३.१०००,
 १३.१०१५ (षा), १३.१०२४, १३.११२६.
 पुरुषु प्रकृती आला स्वतेजा मुके
 १३.१००६; प्रकृति जालेपणें पुरुषा गुण भोगणें
 १३.१००८; पुरुषाचा ही ठाऊ फेडिला,
 परमेश्वराचें ठिकाण दाखविलें, ११.७१;
 अक्षरु पुरुषु १५.४६९, १५.४८१,
 १५.४९१; कूटस्थु जो अक्षरु...पुरुषा—
 कारु १६.४३; क्षराक्षर पुरुष १५.५०५;
 क्षरु पुरुषु १५.४८२; अधिदैव पुरुष, जो
 प्रकृतीनें संपादललें भोगतो, ८.३२; आदि-
 पुरुष, ईश्वर, परमात्मा, १.२०३, २.२७१,
 ३.१३०, १८.१७७८; उत्तम पुरुष, परमात्मा,
 १५.५०२, १६.४४; पंचविसांवां पुरुषु
 १०.१३४; परमपुरुष, परब्रह्म, तो केवल पर-
 ब्रह्म । जेया परमपुरुषु देखें नान । ८.१७, ८.८१;
 पुरुषोत्तम—(१) श्रीकृष्ण, २.६३, २.१४८,
 ३.२३४, ६.४२८, १०.१२८, ११.५५२,
 १५.५२५, १६.४८, १७.४५; (२) परमात्म-
 स्वरूप, ८.१९१, १५.५०६, १५.५२४,
 १८.११९२, (३) ईश्वर, १०.२७, १५.५४१
 (२), १८.१६१५, या संदर्भापैकीं कांहीं खालचे
 वर किंवा वरचे खालीं घेतां येतील; पुरुष-
 विशेष, सदतिसावा अलौकिक पुरुष, ११.३०४;
 प्रकृतिपुरुष ९.२७१, ११.५०९, १३.६,
 १३.९५१, १३.९५६, १३.९७२; प्रकृति-
 पुरुषें दोन्ही १५.४८५, —न्हीं १८.५१८;
 प्रकृतिपुरुषविचंचना १३.१०२६, —वेवस्था
 १३.१०८३; यज्ञपुरुष, यज्ञाचा भोक्ता
 परमात्मा, २.२५०.

पुरोडाश-स—यज्ञांत टाकण्याचें द्रव्य, ४.१३७.

पुरोडास १८.१४७८.

पुरोहित—गुरु, यज्ञादि करविणारा. पुरोहितांमाझि

राओ । बृहस्पति मीं ॥ १०.२०९. १८.१६७.
 पुरोहितगुणें १८.१७४५.

पुलक—रोमांच. पुलकांचलें, रोमांचरूपी वस्त्रांनें,
 ११.२४२. पुलकस्वेदजल १८.१५३९.

पुलिक—आकार, स्फूर्ति, उठाव. बुद्धिची पुलिक
 विरे । ६.२४६. ज्ञानदेवी—‘पुलिका’.

पुलिका—कग, बिंदु. पुलिका गलति ११.२४६.

पुष्टि-ष्टी—लक्षणा, वैभव. पुष्टि—पुष्टि जे हे
 शरीरिं । १३.५५४. पुष्टि विवरों लागे १३.७५५;
 पुष्टी—पांडुरोगाचिये पुष्टी, सूज, ५.११८, ब्रह्म-
 तेची—१८.१६७१; आंगपुष्टी, आंगीं उत्साह
 भरतो, १७.२०३, या पाठापेक्षां ज्ञानदेवींतील
 पाठ ‘अंगयष्टी’ १७.२०४ अधिक चांगला
 वाटतो.

पुसणें-पूसणें—(१) विचारणें, प्रश्न करणें, विचारांत
 घेणें. पुसणें—या लागि त्याग संन्यास । पुसावे-
 याचें घेउनि मीस । १८.८२. ११.६९५,
 १८.२२१. नेणौनि पुसावें १५.४१९; न सहित
 आलेलीं रूपें पुसणें किंवा पूसणें चीं असणें
 संभवतें. हा न पुसता, हा जर न विचारता,
 यानें विचारलें नसतें तर, या अर्थी, १७.४२५;
 न पुसतां १३.११४१, १८.७२६; न पुसा
 १३.११२२; न पुसे १६.१४२, १८.१३२६,
 १८.१४५४; न पुसां जरि ह्मणें ११.३७; हें
 न पुसां तूतें ६.४. पूसणें—मी पूसैन आतां
 सांवावा । २.२८५, पूस २.२८६; पूसतां
 १८.२४१; पूसती, विचारणारी, पूसती जाणिव,
 विचारण्याची चतुराई, ७.१९८, —वोज
 ११.६९६; पूसतें—मनोगत पूसतें होईल,
 विचारलें जाईल, ८.११; सांगतें पूसतें, सांग-
 णारा व विचारणारा, १५.४२२; तैसें पूसतें न
 जोडे, विचारणारा, १५.४१५; पूसतु १.८५,
 १८.१७०१, —अससि ११.४४५; पूसताति
 १८.१५४४; पूसलेयां १५.४३०; पूसशील
 १५.२७४; पूससि ५.१४९, —सी, ९.४०३,
 १४.३२१, १८.८१५, १८.१५४८; पूसा—हें
 पूसा, हें विचाराल तर, १८.१२२३; पूसावें
 ४.१८३, ५.१६३, ७.१९९, ११.३०,
 ११.४१, ११.५०३, १३.३४; पूसावेया
 ६.३३६, १०.३१०, १७.३०; पूसिजत असे—

अर्जुने पूसिजत असे । १८.८५, तूने पूसिजत असे ३.३०; पूसिजे १८.१५४५; पूसिला-ली-ले ४.१६६, ६.१६२, ८.१, ८.७, ११.३१, ११.८७, ११.४४१, १४.४०५, १७.४२९, १८.७४; विवेकु पूसिला ३.१०; जिजा विभूति पूसिलिया, विचारल्या, १०.१९४; पूसी—ठाऊ पूसी १३.१७१; ठावो चि पूसीं १६.४३४; पूसे १४.३१८, १६.१३४; ठाऊ पूसे १८.९६७; समाधि घर पूसे, स्वतः चालून येईल, ६.४५९; पूसैन ३.२२६, ४.३४; पूसैल १६.४६७; पूसों ६.३३५, ११.३२, ११.३६, ११.३८, १५.४१६, १८.७१, १८.१५२९, १८.१५३३; पूसों लाहासि १४.३२४; पूसौनि १३.१०३७, १५.४१७; पूसणे १२.२७; पूसणे सांघणे १५.४२१; पूसणे केलें १८.१५३५; पूसि, प्रभ, साचेपणांचिये पूसि १८.१२२८. (२) पूसणे—स्वच्छ करणे, नाहीसे करणे, आखरे पूसिल्यां न पूसे । अर्थु जैसा ॥ ८.१७४. पाटेया वरिलें आखरें । जैसि पूसतें यंति करे । १८.१०९३, जशीं हातानें पुसतां येतात. घांसु पूसीं १०.१६४; जन्म पूसलें, वारंवार जन्म घेणें थांबेल, ९.४००; नांव—११.४२१; मनाचा ठाउ पूसी ९.१७८; लीपि पूसिली ३.२४९; पूसूनियां—अविवेकाचेनि पाएं पूसूनियां १८.६२०; आपातें पूसूनियां ठेवी ६.२३९; बोलेनि हातें पूसूनियां घेयावे ११.४६९; पूसूनु—पाखें चि पूसूनु नेयावा । १४.१९०, वणवा आपल्या पंखांनीं पुसून (विझवून) टाकावा.

पूत—मुलगा. ते माये पूतां भेटि होए । हा धर्मु तुमचा ॥ १८.१७६१, या (गीता) मायलेकाची भेट होणें हा आपला कृपाप्रसाद आहे, ज्ञानदेवी—‘मायपूतां’ १८.१७८३.

पूतला-ली—पुतळा, मूर्ति. पूतला—अज्ञानाचा पूतला १३.६८२, अमृताचा—६.२५७, परमानंदाचा—८.२६७, ब्रेमाचा—४.२८. पूतली—पवनाची पूतली ६.२८४.

पूय—दूषित रक्त. पूयगर्ते रिगालां १३.५३८; पूयपंकिचे कीडे ५.१२०; पूयपंकिं लोलणें १३.५१९.

पूर्ण—भरलेला, पुरता, सफल. तैसा तूझेया परिणती । मीं पूर्णु जालां श्रीनिवृत्ती । १७.२०. २.१४१, १३.९११, १८.४४०, १८.१७४९. पूर्ण घन, परब्रह्म, ८.११५, ज्ञानदेवी—‘पूर्णवन’ ८.११७; पूर्ण पूर्णिमाचंद्र १५.४५; पूर्ण मनोरथ ११.४७७, —सिंधू १३.४०१; पूर्णा अहंता, सर्व ठिकाणीं मीच आहे ही अहंता, १८.४११; पूर्णाचें चिन्ह २.३५३, यावर २.३५४ ते २.३६६ पहा; पूर्णाची तृप्ति १३.९९५; पूर्णा होउनि १८.१७७८; पूर्णाहुति ४.१३६, १६.८१; पूर्णोद्धार १८.१६४१; पूर्णकाम, काम (१) पहा; पूर्णचंद्र—पाहे पां पूर्णचंद्राच्या भेटी । समुद्रिं भरतें अपार दाटी । ९.११४, १८.१५३६; पूर्णचंद्राचां कोडि १५.११, पूर्णचंद्रेंसिं राति १३.६४०; पूर्णबोध १८.१०९५; आब्रह्मपूर्णोदकिं, ब्रह्मलोकापर्यंत भरलेल्या पाण्यांत, ११.१८६; कारुण्यपूर्ण ११.१५२; अपूर्ण १६.३३७; पूर्णता ३.४४, १८.११२१; पूर्ण तेजाला, पूर्णते जाला असा पाठ ध्यावा, १२.१७१, तेज पहा; पूर्णतेचा रस ७.१७१; कामपूर्णता २.१८८; पूर्णत्व १८.१०९९; पूर्णपणें १५.४८७; परिपूर्ण—सर्वत्र सदोदितु । परिपूर्ण हा ॥ २.१५०, १.२९, २.२७१, २.२९५, २.२९७, २.३३६, २.३५७; चंद्राचेनि परिपूर्ण १३.१३८; संपूर्ण—नवा मी पुराणु । शून्य मीं संपूर्ण । १८.११९१, ५.३९, ६.२४०, १३.४८२, १६.४२१, १७.२३६, १८.१०८०, १८.१२६३, १८.१७५३, १८.१७८७, १८.१७८८.

पूर्णिमा—पौर्णिमा. चंद्रिं जैसा संबंधु । पूर्णिमेचा तो ॥ १८.३४२. मग आलंगिला पूर्णिमां । उणीव सांडी चंद्रमा । १८.९६४, ज्ञानदेवी—‘पूर्णिमा’ १८.९६९. पूर्णिमेचा दिसिं १४.२१०; स्फूर्तिची पूर्णिमा १४.२३; पूर्णिमाचंद्र १५.४५. पुनिव पहा.

पूर्व—(१) उगवत. एक निगे पूर्वा कडे । एक त पश्चिमें पडे । १३.१०९४. पूर्व दिशेचां राउलीं ५.८६; पूर्वेची वाटा ९.१५२; पूर्व...पश्चिमिली १८.१२७९; पूर्वपश्चिमें ९.४५८; पूर्वपश्चिम-

वाहाणी १८.३२९; पूर्वापरां नदीं १५.४००; पूर्वादिदिशांचा उदोअस्तूंचा ठावो फेडी, सधुर सूर्य उगवतांच चारही दिशांचा ठाव नाहीसा होतो, सर्व दिशा सारख्याच प्रज्वलित हे तात, १६.१४; पश्चिमा पूर्वेसिं १८.२६७; पूर्विली, पूर्ववाजूच्या, ६.१५९. (२) अगोदरचा, मागचा, पहिला. पूर्वानुक्रम २.२३३; पूर्वापर, अपर पहा; पूर्वकांड १०.२२; पूर्वज, वाडवडील, २.१९७; पूर्वजन्मिचें १७.७४; पूर्वपुरुष, १.२५२; पूर्वमीमांसा १३.२२०; पूर्वसंस्कार-संदं मागल्या जन्माच्या संस्कारांच्या अनुरोधानें, १८.११४६; पूर्वस्थिति २.१६५; अपूर्व फल १४.२५९; पूर्वक-बुद्धिपूर्वक ८.२३६; पूर्वि-उपक्रमा पूर्वि १७.३३३; पूर्वी-किंहुना पूर्वी । दृष्ट ना श्रुत । ११.५७८, ११.३९८, ११.६०६.

पूंस-सा—(१) पूंस—शेंपूट. कान पूंस १३.७२८. (२) पूंस-सा—पोपट. पूंस—पूंस लाडनि, पोपटास उडवून देऊन, १३.२३३. पूंसा—आहो पूंसा आपण चि पडविजे. नग बोले तंव तंव नाथा नुकिजे । ११.१७. १३.५९७, १८.३९०.

पृथक्—निराळें, निरनिराळें. पृथग्विध करण निरनिराळीं ज्ञानेंद्रियें, १८.३२८.

पृथिवी-थिव-थ्वी—सूर्यमालेंतील सूर्यापासून तिसरा भूगोल, जमीन, माती, शरीरांतील घन द्रव्य. पृथिवी—जें कां बांलोकपाताल । पृथिवी ज्ञान अंतराल । ११.३१०. ११.४५६, ११.५७२, १३.१४३, १३.४९४, १७.४१२. पृथिवीतल जगाचा तळ, आधार, १.१५६, -पति १.१७५; प्रज्ञापृथिवियेचा राअ, बुद्धिरूपी पृथ्वीचा राजा, अर्जुन, १५.२८९. पृथ्वि—आइकें देह होथे सोनेयाचें । परि लाघव ये वायुचें । जें आपा आणि पृथिवचे । अंश नाही ॥ ६.२६८. पृथ्विपातालस्वर्गि १५.४७०. पृथ्विया, पृथ्वीनें, ९.२८१; पृथ्वियेचें आधार बांचौनि काड वेचे १८.३०९; पृथ्वियेचे(चें) मोल ६.९३; पृथ्वि-येसि क्षमत्व आलें १४.७. पृथ्वी—आप पृथ्वी कालवी । एकावट ॥ ६.२२०. शरीरांतील रक्त व इतर द्रव्य पदार्थ आणि मेदमांसादि घन पदार्थ. पृथ्वीतें आप विरवी । ६.२९९. पृथ्वीचा घड

कीजे । सर्वे चि पृथ्वीसि मिले तरि मेलविजे । ७.६४. अवतरली गाडुवां घडां । पृथ्वी अनोलख जाली मृदां ॥ १८.५४०. ९.२५५, (१, २), १०.१६०, १३.४१३, १३.४९०, १४.१८२, १८.१६०, १८.१४५३, १८.१७०२. पृथ्वी आप तेज वायु व्योम १३.७७; पृथ्वीचां ठाई गंधु ७.३३; पृथ्वीचा पवाडु १२.१५०; पृथ्वीचेनि पाडें ४.१७९; पृथ्वीचेया तृणांकुरां १०.२७६, —पैसारा १०.२३०; पृथ्वीतल—हे जीतले तरि भोगावें । पृथ्वीतल ॥ २.२१९, २.६५, ९.४७२; पृथ्वीवरि पाखाण ९.४३२; आप-पृथ्वीउत्कटें १४.१००. पृथ्वी १३.८३९, ज्ञानदेवी — ‘पृथ्वी’ १३.८७३. पार्थिव, मार्तीचा, येथें शरीरांतील रक्तमांसादि धातूंचा, पार्थिव देह ११.३६२, —धातु ६.२३९.

पेउनि—पिणें पहा.

पेटणें—आग लागणें, भडकणें, लोटून येणें. किं मरणासि मरग पेटलें : ११.३५३. कां डोंगरि जें पेटलें । १३.६९७. ११.३०७. पुर पेटति, लोटतात, १३.५६६. पेटवण, सर्पग, ४.१३३. पेटी—सांगड, चौकट, तगफा, पेटारा. इंद्रिय-बैलांची पेटी, जोडी (राजवाडे), १३.३०, एकनिष्ठतेची—९.४२०, कापडाची—, काप-डाची वडी, गट्टा, ९.७५; प्रेमाचिं पेटिं १२.९२; यजनक्रियेचीं पेटीं, यज्ञाचा तराफा, तरग्याचें साधन ७.८६.

पेंड—वाजार. प्रणवाचिये पेंडे ६.१०९; विषयांचिया पेंडा ८.१८२.

पेंडवला—सीमा, मर्यादा. लाजेचा पेंडवला । खणीनि घाली ॥ १३.६९४. नदी सिंधुचे पेंडवले १८.११०१.

पेंडी—पेंड, तेल काढल्यावर राहिलेला चोथा. तेल ना पेंडि १७.४१६.

पेंढी—गवत, कडवा इत्यादिकांची जुडी. प्राणु नवां पेंढी । बांधौनि घाली उंडी । मध्यमे माझि ॥ १८.७३६. सं. वा. श. नवा पेंढी पहा.

पेणा-णें—टप्पा, प्रवासांत विश्रांतीकरतां केलेला मुकाम. पेणा १२.१४२, पाहेचा पेणा, उद्यांचा मुकाम, १३.५४६. पेणें—पहिलें पेणें १६.४११, १८.१५२७.

पेंदली—वेटाळें. आंगाचिं पेंदलीं जालीं १६.४०८.

पेंधा—पांगळा. अनंगु हा पेंधा । १३.१७५, हा (पुरुष) शरीररहित व पांगळा आहे.

पेरणें—रजण्याकृतां वीं घालणें. जेसें क्षेत्रीं जें पेरिजे । तें वाचौनि आन न निफजे । ४.७३. रजोगुण पेरी । तेतुलें सत्व सोंकरी । एकलें तम करी । सावगणी ॥ १३.३९, जितकें रजोगुण पेरतो तितकें सत्वगुण रक्षण करतो, तमोगुण, एकटा त्याची काढणी करतो. २.६६, ४.८२, १२.१३०, १३.२०६, १७.९८, १७.२८४, १८.५९६, १८.९९३. पेरावेआ ६.४८८; क्षेत्र पेरिजे १०.५४, भूमि — ११.१६२, हिंसा — १३.२२३; चिंतामणि पेरिले ११.५७२, कांडीं पेरी १४.१०६, रंख — १३.५७; पेरुनि सेता जाइजे १६.१४७; न पेरितां १८.९४; पेरणी १२.२२९.

पेलणें—पुढें घालणें, सावरणें, ढकलणें, वाढणें. आतां झडकरि रथु पेलवा । १.१६९. १.१७४, ९.२६, १४.१०३. आंगें पेललेनि, आंगाचा भार घालून, आंग तोलून, ६.१९६; थावें पेलत, नेटानें सावरून, तोल संभाळून, ७.९८; पाणें पेलुनि, पायानें ढकलून, लाथाडून, ८.२५७; पाट पेलौनि, (किरणांच्या) ओघांचा समावेश करून, १५.३७२; वाढु पेले, विस्तार होतो, १५.१५९.

पेली—पहिली. १५.१२८.

पेलोवेली—वाढ. १४.८८. रूपपत्रपेलोवेलिं, रूपविषयांचीं पानें वाढलीं म्हणजे, १५.१०१; पेलोवेलिं—प्रतिदिन वृद्धि (राजवाडे).

पेंव—समुदाय, धान्य सांठविण्यासाठीं कोठार. विंचुवांचें पेंव ८.१४३; पेंव(व) करुनि...पेरुं जाइजे १७.२८४.

पें—अनेक ठिकाणीं पादपूरक म्हणून व कांहीं ठिकाणीं निश्चयार्थक, किंवा पण, पहा ना, तरीहि ह. अर्थी हें अव्यय आलेलें आहे. याचे कांहीं संदर्भ व उदाहरणें दिलीं आहेत. तेया दलवै-पणाचा पाड । भीष्मासि पें । १.११५. तरि पैल पें भीष्मद्रोण । १.२२२. पें जन्में आह्मां तुह्मांसि । ४.४१. म्ह(ह्म)णे प्रश्रु पें भला । केला तुवां ॥ १२.३४. एवंपु पें आत्मा । १३.११०९. आतां सत्वशुद्धि

ह्मणिजे । ते पें ऐसी जाणिजे । १६.७३. पें अवज्ञा आणि कामना । १८.२००. २.५३, ४.२३, ५.२८, ५.४४, ५.१२७, ६.६८, ६.१५४, ६.३०७, ६.३२५, ७.३७, ७.३९, ७.१४०, ८.२१, ८.४१, ८.१८८, ८.१९४, ९.४०, ९.६६, ९.४६३, ९.५०८, ९.५२४, १०.३३, १०.२५६, १०.३०३, ११.५७, ११.६९, ११.१६५, ११.४९०, १२.२५, १२.१९२, १३.१५, १३.१३८, १३.२९७, १३.३५६, १४.७४, १४.८६, १४.९७, १४.११०, १४.२७४, १५.२०४, १५.२१२, १५.२९२ (१, २), १६.३६, १६.९२, १६.२१२, १६.३८४, १७.१८७, १७.२३९, १७.३५८, १८.८८, १८.१२५, १८.१४४, १८.२३७, १८.४१२, १८.४४३, १८.४८०, १८.५५१, १८.५५९, १८.६०५, १८.७८७, १८.११०७, १८.१२७९, १८.१३५१, १८.१५६७. पें...कां १८.९३४; पें गा ७.१, ७.१०, ७.५६, ७.८३, ७.१७८, ८.४५, ८.२५८, ९.५०, ९.५२, ९.३८०, ९.३९१, १०.५१, १०.२७७, १२.१८४, १३.८९२, १४.२१३, १५.२२८, १५.२२९, १६.१३६, १६.१८१, १६.३४१, १६.४०४, १८.१८१, १८.३३५, १८.४६६, १८.५८१, १८.६३२, १८.७०८, १८.७८३, १८.९९३, १८.१०८०; पें जी १७.३४; पें जेधवां १८.११२०; पें बापा १६.४५२; आगा पें १५.४६, तरि—७.३, परी—१४.२७०, मग—१६.३६५; पें माझेनि दिकें अंशें १०.२९३; पें योग्यता जे म्ह(ह्म)णिजे ६.३४०; पें हें हें यया लागि सांघतसें १७.८१; एकलेनि पें ११.४६५; एणें चि पें कारणें १४.५७; एतुलें आह्मासि पें जाणवें(वे) ११.५०३; जीभ पें जरि तीमाल १८.१६६९; तें तामस पें मीं ह्मणें १८.१७७; बिबें(बे) चि पें १८.१६९५; आंति पें नाहिं ११.६८०; मग ह्मणे पें १८.१५७१; सरिसा चि पें १८.९८५. पेंकु वांसा १७.१३३, कुवांसा पहा.

पैकिं-कीं—त्यामधील, त्यांतील. पैकिं—देवपैकिं, १७.७७, देव पहा; यज्ञाचां पैकिं १०.२१३, सृष्टि—१०.२३८. पैकीं—जिज्ञासुचां पैकीं

१६.५४, प्राण्यांचां—१७.६१, स्त्रीगणांचां—
१०.२५४. पैकु पहा.

पैकु—‘समुदाय’ (हंसकोश व गजवाडे). हंसकोशांत या अर्थापुढे उदाहरण म्हणून १६.५४ आंकडा दिला आहे. हा आंकडा राजवाडे प्रतीतल्या असेल तर वरील जिज्ञासुचां पैकीं १६.५४ चा अर्थ जिज्ञासूच्या समुदायांतोळ असा व्यात्रा लागेल. दाते कोशांत पैक-कु चा अर्थ ‘समुदाय’ देऊन पुढे ‘प्राण्यांच्यापैकीं...’ हे उदाहरणार्थ दिले आहे; हाच अर्थ व हाच संदर्भ ज्ञानदेवीतही आहे. अहंभावाचा पैकु न मोडे १०.९३, अहंभावाचे सत्त्व, रज व तम असे प्रकार (आधीं) विभागून झाले नव्हते, असा अर्थ लावतां येईल. ज्ञानदेवीत व कुंटे प्रतीत हा चरण नाही, ज्ञानदेवीत ह्या चरणाऐवजीं ‘जें वा त्रिभुवनाचें कांहीं न मंडे।’ हा चरण आहे, १०.९५. पैकु च्या व्युत्पत्तीला किंवा समुदाय या अर्थाला इतर आधार सांगडला नाही. परिभाषा कोशांत हा शब्द नाही.

पैज—पण, प्रतिज्ञा. परि अमृतांत ही पैजेसीं जीके। ६.१४. १३.२६, १५.२४७. पैज घेउनि ३.२५३; पैज घेतली १८.२९६, ज्ञानदेवी—‘पैज’ १८.२९८; पैजेसीं बोलिला १८.१४१८; पैज न सरे, प्रतिज्ञा मोडत नाही, ७.१११.

पैठा-ठी-ठें—प्रस्ताव, शिरकाव, करणारा-री-रें. कां श्रुति हे महापदी । पैठी जली ॥ १३.३७१. तो मोक्षाचा ऐली दारी । पैठा होय ॥ १८.८१२. ६.३०२, ६.३११, ९.४१०, १३.३७१, १८.५८७, १८.८२१, १८.१२१५, १८.१२४०, १८.१५२०, १८.१५३१, १८.१५४२, १८.१७३१. शरीरा पैठीं जालेयां १८.६७४; पैठिं होआवेया १८.१०३६.

पैयारें—पायरी, टप्पा. ६.५८, ८.२२१.

पैल—पलीकडे, पलीकडचा, परलोक-कींचा. पैल चालत कां आहे। १३.१९६, पलीकडचा चालत आहे कीं उभा आहे, ज्ञानदेवी—‘चालत कां नोहे’ १३.१९७. पैलु खांबु कां पुरुष। १४.७६. १.१०७, १.२२२, ५.९२, ११.३२१, ११.३२८, १३.१०२५,

१७.३३३. पैल-ली कड-डां डील, कड पहा; पैलीकडील ९.७०; पैलीकडे ११.२७१, ११.५००, १३.३२५; पैल-ला-ली तार-रा-रीं, तार पहा; पैलातीरा ७.९६; पैल-ली थडी, थडी पहा; पैल-ली मेर-रे, मेर पहा; पैली जीसा १६.६६०; पैलपण, निगळे-पण, दूरत्व, १४.३१२.

पैलाडी—पलीकडे, पलीकडचे, नव समुद्रा पैलाडी ठेवे, ३.२३०.

पैलून्य—देवदृष्टि, छद्मी भाव. १३.३१९, गुडाल पहा.

पैसणें—प्रवेश करणें, विस्तार करणें. तन्ही नज आंतु पैसो । कीठि नूझी ॥ ९.३९. योग्यानि पैसतां । १५.३१०. जें आत्महर्षि कीठि पैसे । १८.२६०. १५.३२९ (से), १५.४७७, १६.४५४. कै पैसिजे १७.२६; पैस (१) प्रवेश, मार्ग, वाट, ७.४६, ८.१७९, ९.१३६, १८.१२०७; पैसु पाऊवे, मार्ग बंद होतो, ६.६०; (२) विस्तार. मूळें गाढें तंव वाढि । पैसु आधि ॥ १५.१७०. समुद्राचेनि पैसें १८.१६९५; पैसु घेंति १५.१९३; परबुद्धिचा पैसु सांकडे, संकोच होतो, १६.११०; पैसें आलें, निळाळीं वा अर्धी, १६.४६२; पैसें रात्रिलीं, रात्र्या टेंवलीं, ११.४१२; पैसेंसीं ये, अभिव्यक्त झाली, १६.२१०; (३) वळ, सहाय्य. अध्ययभावनेचेनि पैसें १६.७०, दिव्यचक्षूंचेनि—११.२६२, विवेकाचेनि—१५.३५१.

पैसार—विस्तार, पन्ना. जेथ उंचावते न (उंचाव-तेन) पवाडें । तुडाचा पैसार जोडे । ७.१५१. आतां यथाचा हा विस्तार । हा चि यथा पैसार । १५.१०७. १०.२३०, ११.२६४, १५.१०६, १५.१९६, १७.२७. पैसार नाहिं, चमत्कार वाटण्यासही अवसर किंवा अवकाश नाही, १८.१५९९.

पोकल-ली—पोकल—पोकळें, रिकामें. वरि फल नाहिं आंतु पोकला । ९.१७३. १३.२१२, १३.२९०. १३.४६९. पोकले हृदयभूमी ६.२८७. पोकली, पोकळपणा, पोकली विण आशा(का)दा । होये जैसे ॥ १७.२२७, असणें

अशक्य या अर्थी; पोकलिचे उमाले ११.४५९,
उमाला पहा.

पोखणें-पोषणें—पोसणें, पालन करणें, पुष्ट होणें,
वाढणें. पोखणें—आणि सौभाग्य पोखलें। सुखाचें
एथ ॥ १.३५. पितृपक्षु पोखतां भ्रंशु। चंद्रा जैसा ॥
१६.१०६. १.९०, २.३०६, २.३६५, ५.२,
६.२०९, ९.२३७, १३.१४७, १३.५८८,
१४.२९६, १६.६५, १६.३०९, १७.११०,
१७.११५, १८.८०५, १८.१०२०,
१८.१७८३. अवेव पोखुनि १८.८६८; सुख
जीवातें पोखी १८.७९५; पोरवीत १०.११९, हा
पाठ पोखीत असा घ्यावा, ज्ञानदेवी—‘पोषित’
१०.१३५; पोरवकें १०.१२०, हा पाठ पोखकें
असा घ्यावा, ज्ञानदेवी—‘पोषकें’ १०.१३६;
पोखण, पोषण, पीलेयाचें पोखण १३.१४०;
पोखणें १३.४५७. पोषणें, पोषक—वर्णाश्रम-
पोषकें कर्म १३.५२४; कविपोषक, कवीना
स्फूर्ति देणारा, कवीश्वर, १३.८५१. पोसणें
पहा.

पोट—उदर, आंतला भाग, अंतःकरण या अर्थी.
आकाश जेयाचां पोटीं। सामावलें ॥ १०.२५१.
आणि तूं कवणाचां पोटीं होतासि। ११.२७०.
उपाधि लोपे पोटीं। कृतकर्माचां ॥ १३.९४. आणि
नसतां पोटीं। कोठें काष्ट असे सृष्टी। १८.६९०.
८.१५०, १३.३८, १३.८०, १३.९०२,
१३.१०३३. अनाथांचें पोट ८.१९३; अविद्ये-
चिये पोटीं १८.४६४; कापुसाचां पोटीं ९.७५;
काष्टाचां पोटीं, अग्नि, १३.१११९; गीतेचां
पोटीं, वेद, १८.१४५५, तोयाचां—, पाण्यावर,
१८.६०९, पशुचां—, दूध, १३.१००५,
मध्यमा—१६.२०, मना मायेचां—, मनरूपी
आईच्या उदरांत, १८.७३५; रात्रिचेया पोटा
आंतु १८.४१४; लिंगदेहकमलाचां पोटीं,
चिद्रूपी भ्रमर, १६.४; वसुधेचां पोटीं, धन,
१८.१२२१, सागराचां— १८.६८१ (१),
१८.१३९२; पोट पोसावेया १६.३४४, —पोसी
१३.६७८,—भरणें १२.७०; पोटीं गमैल, मनास
वाटेल, १५.२०८; पोटीचें घालें, पोटांतला
गर्म तृप्त होतो, १३.८४४; पोटीचें पाणी ना हाले,
पोटांत खळबळ होत नाही, स्वरूपानुभवाला बाध

येत नाही, ८.६२; पोटीं रिगति १३.१०२०;
पोटीं ऐसें जालें, मनांत आलें, १२.८७; पोटीं
घालुनि, समावेश करुन, जिरवून, १४.२००;
पोटीं जले, १६.२३६; पोटीं जिरे, व इतर संदर्भ
जिरणें पुढें पहा; पोटीं नसतां १८.६९०, —
बांधलें १२.९२, —बांधौनी ७.८६, १६.४३३,
— भरती १७.१६५, — वाहे १६.१७२,
१८.६८१ (२); पोटीं-टीं सूनि १४.९९,
१५.३०४; पोटीं सूंसि १३.१०५४; पोट व
पाठि, यावर पाठि-ठी पहा. पोटीं...कंठिं
१८.१५८७; पोटभरी १८.७४२.

पोट-टालणें—पोटलणें—मावणें, हृदयाशीं धरणें.
जें आकाशाचां कोडिं हिं न पोटलवे, जें सुख
कोट्यावधि (पटीनें मोठ्या) आकाशांतही
मावणार नाही, १३.३८२; पोटलूनियां आहाति,
हृदयाशीं धरुन आहेत, ११.८५. पोटालणें—
सामरस्य पोटाळूं १५.७.

पोतडी—पिशवी. १४.१७.

पोतास—कापूर. पोतासाची दिवी १०.१२६.

पोतें—कोथळी. पाशिकें पोतीं वागुरा। १६.३४३.

पोथि—(धार्मिक) ग्रंथ. १५.३६२.

पोपडा—खपली. आंतु बाहिरि पां(पा)किं जे
पोपडे। १७.१४३, जे आंतबाहेर पोपड्यासारखे
कोरडे होतात.

पोफल—सुपारी. पोफल घातलें असे, प्रतिज्ञेचा
विडा उचलला, १३.२१.

पोल—पोळ, बैल. मली एके चि कालुगेनि पोलें।
१३.४०, फक्त एकट्या काळ्या (काळरूपी)
बैलाकडून मळणी करुन घेतो.

पोलणें—भाजणें, दुःखी होणें. तरि ताप कोणातें
पोली। १२.३, मग त्रिविधताप कोणाला दाहक
होईल. तैसा पोले संकष्टें। पुढिलाचेनि ॥
१६.१५८, तसा दुसऱ्याच्या संकटानें दुःखी
होतो. आगी आणि लागलेयां। काहिं पोले धनंजया।
१८.४४८. १८.१०४, १८.१८७, १८.५५०.
अग्नी आणि पोलिजे, जसें शक्य नसतें,
२.३३६; आणि आपुलेनि दाहकपणें न पोले
ह्मणौनि तो नेणे ११.४३३, आग आपल्या
दाहकपणानें आपण कांहीं (स्वतःला) चटका
लावीत नाही, म्हणून इतरांना आपण भाजू

शक्ततां हैं ती जागत नाही, ज्ञानदेवी—
आगी आपुलेन दादकपणें। कैनेन पोलिजे तें
नेणे। ११.४३८; तापु जेणें पोलें, आग ही
ज्याच्या नांवानें भडकते, १६.४१६; फलें आंतु
पोली, फळातें जिमेला चटका लावते, १८.६५२;
बुद्धि पोलिली, अनुभवाचा चटका वसून माधारी
फिरली, १८.९५४.

पोसणें—गालन पोषण करणें, सांभाळ करणें,
वाढवणें, आळमी पेलिजे फळा। १३.४५३.
जैसें पोट पोसी तुमें. उघडें झकलें न घने.
१३.६७८. ६.११०, १३.६३६, १३.११२५,
१६.३३, १८.७५०, १८.९३६. अहंकार
पोसुनि, १८.१२७१ (२), क्षितीचे पादप
पोसीति १६.१९७; पथ्यद्वेपिया उवरु पोसी
१८.१२७१ (१); पोट पोसावेया १६.३४४;
पोसणें १८.६६५; पोसिता, पोसगारा,
१८.१६२८. **पोसवणें**—ता तरि कामधेनु दव-
डिजे। न पोसवे क्षर्गानि॥ ११.६१६, १८.१७२६.

पोहोरी—धान्यांतील कीड, पोरकिडा, टोका.
पोहोरी आहे ९.४९८, ज्ञानदेवी—‘पोरी पडे’
९.५०२.

पौढणें—पवड-डणें, पड्डणें पहा. रा० सुखें
पौढलेयां ८.१८३.

पौरुष—पुरुष (१) पहा.

पौलि-ली—आवार, कोट. पवली पहा. पौलि—
आंतु वज्रासनाची पौलि पानातिली। ९.२१२.
१३.२१९. **पौली**—स्वज्ञानाचिये पौली बाहिरि
१८.५३८.

प्र—शब्दास जोडून. हा उपसर्ग अधिक, पुढें, वर
या अर्थी आलेला आहे; उ. प्रकाल, प्रकृति,
प्रचंड, प्रज्वल, प्रज्ञा, प्रणति, प्रताप, प्रतिष्ठा,
प्रदीप्त, प्रपंच, प्रबंध, प्रबुद्ध, प्रबोधणें, प्रभवणें,
प्रभा, प्रमाण, प्रमाद, प्रमेय, प्रयत्न, प्रयुंजणें,
प्रयोग, प्रयोजन, प्रलय, प्रवर्तणें, प्रवाह,
प्रवृत्ति, प्रलोभ, प्रसरणें, प्रसवणें, प्रसाद,
प्रसिद्ध, प्रस्तावणें इ.

प्रकटणें—उदय पावणें, उघड दिसणें, दाखवणें.
यज्ञातें प्रकटी कर्म। ३.१३५. १.२३, १.४२,
१.७८, २.३२१, ३.३३, ३.१५५, ४.५५,
४.१३२, ४.१८८, ५.८३, ६.४५०, ९.१४८,

९.२६५, १०.२४, ११.११९, ११.१७८,
११.१७४, ११.२०९, ११.२३०, १७.३५५.
निवान प्रकटलें असे २.१९१; भारती प्रकटली
असे १.३२; चंद्र प्रकटतां १.६०; रवी आपणें
प्रकटलें १०.१४०; प्रकटलें होणें ११.६३७;
प्रकटल्या १३.३६१, —यां २.२६१; प्रकटित
असे १८.३७६, प्रकटितसे ११.४०३; प्रकटि-
तेया, प्रकाशणें दाखविणान्या, ९.१३, ज्ञानदेवी
‘प्रकटितया’ ९.१३; प्रकटिया, प्रकट
झालेल्या, १५.१२५; नेजानें प्रकटी, उघडवते,
२.२३८; प्रकटें करीं १३.८५२; प्रकटीनियां
१५.४०२; न प्रकटावी ३.१७१; प्रकटावा ना
३.१७६, प्रकट—लोहभावप्रतीती। प्रकट होवें।
२.३०९. प्रकृतिपुरुष प्रकटें। अनादिसिद्धें॥
१३.९५६, उघड अनादिसिद्ध असलेले, १.३०,
२.८९, ६.१७१, १०.२५, १४.४, १५.८३,
१८.१४१६; प्रकटा ३.३५, १०.१७०.
प्रकटवणें १३.११२१.

प्रकार—तन्हा, जाति, भेद, पद्धत, रीत.
१२.२१४. तीन्ही प्रकार १८.१४५, त्रिप्रकार
१७.१२२, १७.३४०, १८.२३७, १८.५८०,
पांचै प्रकार १३.१००, सं. वा. श. पहा;
सत्प्राप्तिप्रकार १८.१२१९; सर्वप्रकारिं
१८.१७३८; सर्वि प्रकारिं १५.५३५; प्रकारें
८.२०२, एणें एणें—९.१७०, येणें येणें
—१३.१०३५, पांचें—१८.४७१, सं. वा. श.
पहा; बहुतें—१७.२९; साध्यसाधनप्रकारें
१८.२५४; हेतूप्रकारें ४.७०.

प्रकाल—अधिक वेळ, विलंब. ५.१६५,
ज्ञानदेवी—‘परिकाळा’ ५.१६६.

प्रकाशणें—उजेड देणें, उघड करणें, स्पष्ट करून
सांगणें, उदैला आकाशीं। रवी चि रवीतें
प्रकाशी। १७.४०१. वन्हि प्रकाशु दीपणें।
प्रकाशी आपुलां॥ १८.१६२९ (२) १३.१०७१,
१४.१३०, १४.३३१, १५.२७६, १५.२७९,
१५.२८०, १६.४२२, १७.३९८, १८.३७६,
१८.३७७, १८.११०८, १८.१११०,
१८.११३७, १८.११५६ (१), १८.११७०
(१), १८.११९६ (१), १८.१२४९,
१८.१२९१, १८.१४०६, १८.१४६०.

प्रकाशितुसे १५.५२३; सांख्यसंज्ञा ३० प्रका-
शिला १८.१४२५; हृद्ग्रं प्रकाशे २.२३७;
प्रकाशिता—विश्वप्रकाशितेया १८.१२४३;
प्रकाशणं—दीपातं दीपं प्रकाशिजे । तं न प्रकाशणं
चि निफजे । तैसं कर्म नियां कीजे । तं करणं
कैवें ॥ १८.११७० (२). प्रकाश—जैसा दीपासवें
हारतला । प्रकाशु जाय ॥ ३.११०, कां रविभिवा-
सवें । प्रकाशु जाये ॥ १२.१००, तिया गुंडाललिया
प्रकाशा । क्षेत्रजु नांव ॥ १४.७०, १.२३९,
२.३६०, ३.१९६, ४.१७२, ४.२१२,
५.४९, ६.४५०, ७.३२, ८.१९५, ८.२१८,
१०.१४०, ११.२२०, ११.३००, ११.६८३,
१३.३५५, १३.७२०, १४.१३१,
१५.३२, १५.२८२, १६.१३, १६.१६ (२),
१७.८७, १७.३४८, १८.३६१, १८.५०६,
१८.८४९, १८.९७९, १८.११११,
१८.१२२६, १८.१३६७, १८.१६१८,
१८.१६२९ (१). प्रकाशाचेन दिहबलें ७.१५४;
प्रकाशाचां महार्णवीं ११.२९६; प्रकाशाची
राणित्र १५.१२; आंधार...प्रकाशु १६.३७;
आनान प्रकाश ५.२७; ज्ञानाचेनि प्रकाशें
७.१०९, १३.६२६, ज्ञानप्रकाशें ४.१६९;
वस्तुचेया प्रकाशा, आत्मवस्तुच्या प्रकाशांत
चंद्रसूर्य लोपतात यास उद्देशून, १५.२८१;
तपनें विण प्रकाश १७.२२७; दीपा आणि
प्रकाशा ६.३९५; प्रकाशु आणि कडवसें
१०.८६ (१); प्रकाशु...तम १०.८६ (२);
प्रकाशु ना अप्रकाशु, आत्म्यास उद्देशून,
१३.११०३; प्रकाशजलाची झरी ६.२८६;
अंगप्रकाशें १८.१३२१; अधमोत्तमप्रकाशा
माझि २.२९७, हा पाठ अधमोत्तम प्रकाशा
माझि असा ध्यावा, चंद्र सर्वांना सारखाच
प्रकाश देतो, हा अधम हा उत्तम असा
भेद पाडीत नाही, ज्ञानदेवी — ‘अधमो-
त्तमा प्रकाशा माझि’ २.२९७; आत्मप्रकाश,
शुद्ध आत्मज्ञान, ५.१४४, १८.७८८, (आ)
—मंदिर १७.४२६; दिव्यतेजप्रकाशें,
११.१३१; दिपप्रकाश १४.३०६; सकलार्थ-
प्रकाश, वस्तुजाताचें यथार्थ ज्ञान करून देणारा
प्रकाश, गणेशास उद्देशून, १.२; सत्ताप्रकाश,

जसें पाणी व त्यावरील तरंग हे निरनिराळे
नाहीत, तसें खरें अस्तित्व व भ'स हे निराळे
नाहीत, वस्तु एकच, यास उद्देशून, १५.५१९;
स्वयंप्रकाशें, १०.७३, —शाचा आगळ ११.५०४;
प्रकाशक १३.११२२, १८.११९६ (२);
प्रकाश्य—प्रकाश्यें विण प्रकाशु, प्रकाश पाडा-
वयाच्या वस्तूची योग्यायोग्यता न पाहतां जो स्वयं-
प्रकाश आहे, १५.५१२; प्रकाश्यता १८.११५६
(२); प्रकास्य, त्याच अर्थी, प्रकास्यें विण
सुरवाडु । प्रकाशाचा ॥ १६.१६(१), ज्ञानदेवी—
‘प्रकाश्येंवीण’ १६.१६; प्राकाशें १८.५८०,
हा अपवाठ संभवतो, ज्ञानदेवी—‘प्राकाशें’
१८.५८३.

प्रकृति-ती—(१) नैसर्गिक स्वभाव, स्वाभाविक
गुणधर्म. प्रकृति—प्रकृतिचेनि आटोपें । वर्ततु
असे ॥ ३.१८०. ३.५३, ४.१८६, ११.६५५,
१३.५३, १८.१३०७, १८.१३०८,
१८.१३०९ (१, २). प्रकृति आधारें ३.६२,
प्रकृतिचेनि आधारें ४.७८; प्रकृतिचे पाइक
७.१३८; प्रकृतिचा संग ३.६३; प्रकृतिगुणें
३.५९, ९.२८७, —धर्मे ३.१७५, —भावो
३.१७७, —मंत ३.५८, ३.१९१; बीजप्रकृतिवसें
१८.१३०५. प्रकृती—हे जैसे कां नाना वर्ण ।
तैसें प्रकृतीं अनारिसेंपण । ११.१३७. ३.२००,
११.६५६. प्रकृती मानु दीवला ३.२००,
या चरणाएवजीं ज्ञानदेवींत—इंद्रियां लळा
दिधला । हा चरण आहे, ३.२०४. (२)
सर्व सृष्ट पदार्थांचें मूळ, माया, सांख्यप्रणीत
प्रकृति (१) परा, अव्यक्त, (२) अपरा,
व्यक्त, अपरा प्रकृति आठ अंगांनीं, (पृथ्वी,
आप, तेज, वायु, आकाश, मन, बुद्धि व अहंकार
यांनीं) व्यक्त होते, व सर्व सृष्ट पदार्थांचा कारण
होते; अपरा साम्यावस्थेला आली म्हणजे
विश्वाकार लोपतो; हा सर्व मायेचा खेळ पुरुष,
अकर्ता, प्रकृतीच्या सहाय्यानें करतो. प्रकृति—
तैसा अमूर्तु चि मीं किरीटी । परि प्रकृतितें जें अधिष्ठां ।
तें साकारपण नटीं । काजा येया ॥ ४.४७. आणि
इयेतें प्रकृति ह्मणिजे । हे अष्टधा भिन्न जाणिजे ।
लोकत्रय निफजे । इयेतव ॥ ७.१६. अनादि जे
प्रकृति । सांख्य जीतें गांति । १३.३६. ७.१९,

७.२२, ७.२८, ८.३२, ८.१०१, ९.९८ (२),
 ९.१०५, ९.१०६, ९.१०७, ९.११९,
 ९.२७८ (१), ११.७०, ११.७६, १३.८०,
 १३.९०, १३.९१, १३.९५५, १३.९५७,
 १३.९६०, १३.९६६, १३.९६७, १३.९७०,
 १३.९७३, १३.९७८, १३.९८२, १३.१००८,
 १३.१०१६ (२), १३.१०१८, १३.१०१९,
 १३.१०२४, १३.१०७४, १३.१०७६,
 १३.११३०, १३.११३४, १४.६९, १४.१३७,
 १५.३१९ (१), १५.३२४, १५.३४०,
 १६.२७५, १८.३२४, १८.३९१, १८.६६७,
 १८.८१०, १८.८२४, १८.१२५८,
 १८.१२७८, १८.१२८२. प्रकृतिचें कर्मजात
 ९.१२५; प्रकृतिचां गुणीं १८.८२४, -तटीं
 १३.१०१७; आसुरिये प्रकृतिचां तोंडीं ९.१८३;
 दैविये प्रकृतिचे ९.१९३, द्विविधा प्रकृति (१)
 अष्टभेद व्यक्ति, (२) जीवरूपा, ९.९७; मीं प्रकृति
 अधिष्ठीं ९.११०, यावर ९.१११ व ९.११३
 पहा; प्रकृतिकायें १५.३२०, -गत १४.३४, -दशे
 १३.१००२, -दोख १०.७७, -धर्म १५.३१९
 (२), -परिहार १०.२७, -पीसे १६.३६१,
 -भाव १०.१३४, -मीसें १५.४५१, -वन-
 माधवी, प्रकृतिरूपी वनाचा वसंत, १३.१३६,
 -योगें ४.४३, -वशें ७.३८, -विकारीं ९.१२६,
 -विषो ९.९८ (१), -संग ९.११३; आदि
 प्रकृति, मूळ माया, ६.१२, निज- ९.११६,
 महा- १४.१०२. प्रकृति व पुरुष यांचे संदर्भ
 पुरुष (२) पुढें पहा. प्रकृती—कां जें नियां अवि-
 ष्टिल्यां प्रकृती । होताति चराचराविद्या संभूती ।
 ह्यणौनि मीं हे उपपत्ती । वडे इया ॥ ९.१३१.
 जो एकनि प्रकृती इये । गुणातें भोगी ॥ ९.२७८.
 ७.२५, ७.२७, ७.३०, ८.१८७, ९.७०,
 ९.९९, ९.१०३, ९.१२०, ९.१७९,
 ९.२७७, १०.८०, ११.७१, १३.९६२,
 १३.१००१, १३.१००६, १३.१०१६ (१),
 १३.१०२३, १५.३२२, १८.३१५,
 १८.१२५७, १८.१२८१. प्रकृतीची मातु
 १३.४२; प्रकृती अधीनु, भूतग्राम, ९.११७;
 प्रकृती तव, प्रकृतीतव ९.२६८, १३.९७६,
 १३.९८१; प्रकृतीनाश १८.१२५९.

प्रचंड—विशाल, फार. तूही वक्त्रें जी प्रचंडें ।
 ११.३३१, यावर ११.३७३ पहिल्या चरण पहा.
 ११.४५२, १५.१२६. रजोवातप्रचंडे
 १५.१६१, ज्ञानदेवी—‘—डें’ १५.१६२.

प्रचार—हालचाल, व्यापार. १६.१८३.

प्रज्ञा—रयत, लोक, संतति. यन्हावि प्रज्ञा हा चि
 नाडील. तुमहें सदा ॥ ३.९४, स्वधर्म न पाळला तर.
 अणि प्रज्ञा जे जाली, ते वत्तली चि कीर आर्ची ।
 १६.५२५, मुर्तेवाळें. पें राजमुद्रा अधिलेवा ।
 प्रज्ञा भजे भजेनेवा । १८.८८३. ३.१११,
 ८.१८३, ९.११३, १०.९५, १०.२१९.
 प्रज्ञा कैसेनि निस्तरैल ३.१६४; प्रज्ञातें चतुरा-
 ननु सिकवी ३.११६; प्रज्ञां विनविला ३.८७;
 प्रज्ञाजात, जात पहा, -पति, ब्रह्मदेव, १७.३३२,
 -साधनीं, वंशवृद्धि करण्याकरितां, १६.३०१.
 प्रजिता—परजगारा. हातियेरप्रजितेयां आंतु
 १०.२३५, ज्ञानदेवी—‘हातियेर परजितयां-
 आंत’ १०.२५५.

प्रज्वलणें—पेटणें. प्रज्वललेनि, पेटला असतां,
 १.२४२.

प्रज्ञा—बुद्धि. तेयाची प्रज्ञा जाणें स्थिति । पातली
 अने ॥ २.३०३, तेयाची प्रज्ञा जाणें स्थिती ।
 पातली अने ॥ २.३५२, या दोन ओव्यांतील
 साम्य पहा. २.३३७, १०.१६१, १३.९४४,
 १४.२०३, १५.३५९, १७.३३, १७.३८,
 १८.२८७, १८.१३९३. प्रज्ञेचेनि आधिलेपणें
 १०.१४; प्रज्ञेचा पाइकु १३.८३०; प्रज्ञेसि
 प्रियोत्तमु १७.३३; प्रज्ञेचिया भरोवरी,
 बुद्धीच्या भगनें, उत्कटतेनें, १८.८५२; प्रज्ञेचा
 मातु १३.६४५; देखणी प्रज्ञा, पाहणारी बुद्धि,
 १३.११२३; प्रज्ञाकांत १४.६३, -कुश-
 लता, बुद्धिचातुर्य, १५.१८४, -पृथिवियेचा
 राऊ १५.२८९, -प्रभातसूर्या १४.१. प्रज्ञा-
 फलतेया अर्था वेज्ञ देणें, बुद्धीला सफलता
 येईल अशा अर्थावर झेप घालणें, १८.८६०,
 ज्ञानदेवी—‘प्रज्ञाफलतया अर्था’ १८.८६३,
 कुंटे—‘प्रज्ञाफल तया अर्था’ १८.८६३ असे
 पाठ आहेत; प्रज्ञाबलें १७.२३८, -युक्त
 २.३००, -राया, अर्जुना, १४.७०, -वेलिवें
 वेल्हाल, बुद्धिवेलीचा विस्तार, सुंदर बुद्धिवेल,

१४.२१; बल प्रज्ञा, शक्ति व बुद्धि, ९.५०५; व्यासुप्रज्ञेचेनि १५.५३८; सत्यप्रज्ञ, श्रीकृष्ण, १८.१४१८, सिद्धप्रज्ञा आधींच (पूर्वजन्मीं) पक्क झालेली बुद्धि, ६.४५२, स्थित-२.२८७, २.२९३, यावर २.२९० ते २.३६५ ओव्या पहा, स्थिर- २.३६५. प्राज्ञ, बुद्धिमान, अर्जुनास उद्देशून, ९.३६, १०.२८७, १८.७६९, अति-८.५२.

प्रणउ-व—ॐकार. प्रणउ—तरि सर्व मंत्रांचा राजा। तो प्रणउ आदिवर्ण बुद्धा। १७.३३९. प्रणव—गगनीं मीं शब्दु। वेदीं प्रणवु ॥ ७.३३, ८.१२०, १७.३५६, १८.१५००; प्रणवा पटिचीं आखरें ७.३९; प्रणवाचिये पेंठे ६.१०९; प्रणवाचा माथा बुडे, ॐकाराही पलीकडे, ६.४६७; प्रणवाचिया मोडी रेखिली, ॐकाराच्या आकारासारखीं रेखलेलीं, ॐकाराची प्रचीति येते, ६.२७६; प्राणाचा प्रणवु करावा, प्राणवायूचा ॐकार करून, ॐकाराचें चिंतन करावें, ८.११२; प्रणवातीत ८.११५; प्रणवैकनाम ८.११६; प्रणवोच्चारें १७.३५५; प्रणवापैलीकडे १२.३१.

प्रणति—वंदन, येथें शरण. प्रणतिप्रतिपाल, शरणा-गतांचें रक्षण, १२.२३३.

प्रताप—शौर्य, पराक्रम, तेज, वैभव. पुण्यासि प्रतापु आगला। १.३७. आणि सूर्याचेनि प्रतापें। कोडि ही नक्षत्रें हारपे। १८.८५५. १.११०, २.१९२, १०.२३३, १८.१६०९. प्रताप-तेजस्वीं(स्वी) १.१०५; सूर्यतेजप्रतापें ११.१८९.

प्रति-ती—शब्दास जोडून किंवा स्वतंत्रपणें हा उपसर्ग ग्रंथांत आलेला आहे. संदर्भानुरूप याचे अनेक अर्थ आहेत, त्यांपैकीं कांहीं अर्थ व त्यांचीं उदाहरणें येथें दिलीं आहेत. कांहीं शब्द पुढें दिले आहेत. (१) साठीं, करितां, संबंधीं, उद्देशून. प्रति—तंव तो ह्मणे कमलजन्मा। भूतां प्रति ॥ ३.८७. ३.१७१, ५.२७, ८.२०५, ९.४०, १०.३०६. तुज प्रति—९.२२७, १३.७५, १३.३७०, १७.४०६, १८.७६३; मुख प्रति भानु कां जैसा। ९.६२, ज्ञानदेवी—‘मुखाप्रति’ ९.६३; मूर्खा प्रति तंतु हारपे १८.५४१; अर्जुनाप्रति २.३६९, आह्वा-

२.१०१, तुज—९.९७, तुह्या—५.४, -९.१६, मज—१.८७, मनु—४.१६, राया—१.१७३, लोका—३.१६९. प्रती-नेणतेया प्रती १५.५१७, तुज—४.२६. (२) दरेक, एकेक. प्रति—क्षणा प्रति, क्षणाक्षणाला, १५.११३, ज्ञानदेवी—‘क्षणक्षणाप्रति’ १५.११४; भूतप्रति, प्राणि-मात्राच्या ठिकाणीं, ७.३८; मानुषप्रति—तैसें जेयाचें मन। मानुषप्रति आनान। १३.३५६; प्रत्यंग, अंग पहा; प्रतिक्षणिं-णीं, क्षण पहा, -दिन्हीं १८.११४, -दिवसीं १८.१४४२, -दीनी(नीं) १४.१०६, -पदिं-दीं, पद (१) पहा, -वदनीं, प्रत्येक तोंडावर, ११.३३६, -वरिषिं १०.५४; प्रती-भूतप्रती १०.१७४, ज्ञानदेवी—‘भूतपति’ श्रीकृष्णास उद्देशून, १०.१९०. (३) उलट, विरुद्ध, तोडीचें, समसमान, त्यावर. प्रत्युत्तरें, उत्तर (१) पहा. प्रत्योपकार १७.२८०; प्रतिकार ११.३९९, -कूल ७.१६३, -ध्वनि १.१२६, -फल, मोबदला, येथें जितकी इच्छा तितकें फळ या अर्थी, ११.३६१, -बिंब-णें, बिंबणें पहा, -बोलिला, उत्तरांत म्हणाला, ८.२६८, ज्ञानदेवी—‘प्रति बोलिला’ ८.२७०, -भींती, भिंतीवर, १५.४११, -मंडल, सूर्यप्रतिमंडल, सूर्याचें प्रतिबिंब, १३.९०४, -मल्ल १८.४८७, अप्रतिमल्ल १.११०; प्रति-मुखाभासा, आरशांतल्या प्रतिबिंबाच्या आभा-साला भेदप्रतीति नाहींशी झाल्यावर (जीवपणाचा आभास नाहींसा होतो या अर्थी), १४.३०२; प्रतिवदन, आरशांतील प्रतिबिंब, १३.९०३; प्रतिविभूति—तेथ विभूति प्रतिविभूति। प्रस्तुत अर्जुनां सांविजती। १०.४०, ज्ञानदेवी—‘जेथ विभूतिप्रतिविभूति’ १०.४१; प्रतिशब्द, प्रति-ध्वनि, १७.२७८.

प्रतिज्ञा—वचन. प्रतिज्ञा बोलिजे १८.७६९; प्रतिज्ञोत्तर, निश्चित बोल. ९.१.

प्रतिति - तिती - तीति - तीती—प्रत्यय, समज, अनुभव. प्रतिति ६.४०७. प्रतिति—प्रतिति जालिये वांचूनि १३.१०८५. प्रतीति—भूतें आघविं चि होति। एकाचि पार्कि आहाति। पै भूतप(प्र)तीति। वेगलीक असे ॥ १३.१०५२, प्राणिमात्र सर्वच आहेत व ते एकासारखे एक

दिसतात, वास्तविक ते वेगवेगळे आहेत असा प्रत्यय येतो. ६.१०१, ६.३२८, १०.१३७, १३.११३३, १८.९९६, १८.११८६. प्रतीतिचेनि पाडे ६.४००; चित्ता प्रतीति ४.४०; चित्ती प्रतीति आधि १२.२७; प्रतीति गाढी केली १८.९९६; प्रतीतिचिथे पोढिचें पाणी ना हाले, स्वरूपानुभवाचा निश्चयपणा दळत नाही, ८.६२; प्रतीतिगंगा ७.१२२, -गत ११.२९, -गम्य १२.२२८; प्रतीति दिठी ११.८१; प्रतीतिपंथ १३.१०८३, -पांखि ७.१५०, -बलें ५.४६, -बोधसागरी ९.९२, -मुखि ७.१८७, -रस ७.१३३; निरूपणभाषा-प्रतीति, वेदांतांतील निरूपण करावयाच्या भाषेतील संज्ञा, सर्वमान्य झाली आहे या अर्थी, १५.८९. प्रतीती—आगा हे जेवढी माझी व्याप्ति। तेव्हाही चि नेयांची प्रतीती। ९.२५७. ८.६०, १०.३०६, १४.४९, १४.३३५, १७.१५६, १८.५७०. प्रतीतीचेनि पात्रें ९.२४२, -माजें १०.१५७; प्रतीतीचां वाखोरां ७.१३४; प्रतीतीचेनि हातें ७.१७५; रूपेणणाची प्रतीती, १५.५१७; सांख्याच्या प्रतीती १४.६९; योगप्रतीती, ऐक्याच्या प्रतीतीनें, १०.१०५; सोहंभावप्रतीती २.३०९; प्रतीती आलें १०.१५८, १८.१०८४, -वेई १४.८५, -जालें ११.६३५, -फावें (वे), अनुभवास येईल, १५.६६; प्रतीतीचे डोले झांकवीति ९.१३८.

प्रतिपत्ति-त्ती—विधि, सत्कार, मेजवानी. प्रतिपत्ति, मेजवानी, ६.२२; प्रतिपत्ती १४.४१, विधिविधानानें, १६.३०२.

प्रतिप-पा-दणें—विवेचन करणें, सांगणें. प्रतिपदणें—प्रतिपदी ४.२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रतिपादी’ ४.२. प्रतिपादणें—प्रतिपादिति अविचार। १५.१६६, ज्ञानदेवी, कुंटे—प्रतिपादित्ती अभिचार। १५.१६७; प्रतिपादिजे १८.१४४२; प्रतिपादितेयां, सांगणारांना, १०.२४९; प्रतिपादन, विवेचन, ११.५५७; प्रतिपाद्य, तैसा प्रतिपाद्यु जो ईश्वर। १६.१०२, प्रतिपाद्य देवता ११.२६; वेदप्रतिपाद्य १.१; सप्तशती-मंत्रप्रतिपाद्य, सातशें (श्लोकरूपी) मंत्रांनीं प्रतिपादन करण्यास योग्य, १८.१६४५.

प्रतिपालणें—रक्षण करणें, सांभाळ करणें. मग उदो अस्तु येयातें। प्रतिपालावें ॥ ३.२०२, मग रात्रंदिवस या देहाचा कां सांभाळ करावा? ९.१२१. प्रतिपाल १७.१८२; प्रणतिप्रतिपाल १२.२३३.

प्रतिविंव—बिंबणें पहा.

प्रतिभा—प्रतिविंव, समजूत, अनुभव. जैसा सगेवरु आटे। नग प्रतिभा नाही ॥ ५.१५५. कां आंदोललेया उदक। प्रतिभा होये अनेक। १३.१०११. मज लोक प्रतिभे। ऐसें दंती। १८.१६४४, श्लोक अशा प्रकारें माझ्या अनुभवाला येतात. १८.१३५६. स्त्रीशूद्रादिप्रतिभे सामाविलें, स्त्रीशूद्रादिकांना कळेल, त्यांच्या समजुतीला उतरेल, असें केलें, १८.१६७८.

प्रतिभासणें—आहे असें वाटणें. मज तरंगपण असे कां नसे। ऐसें उदकासि काहीं प्रतिभासे। ८.२४७. २.१६६, ११.२२५.

प्रतिमा—मूर्ति, प्रतिविंव. देवांपेसे प्रतिभे लागि। १३.२९६. जलिची प्रतिमा ९.१४९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘जळींची प्रमा’ ९.१५०; लिंग कां प्रतिमा १७.१०३; सकलगुणीं प्रतिमा ११.५५६, ज्ञानदेवी—‘सकळगुणीं अप्रतिमा’ ११.५६३, कुंटे—‘सकळगुणीं अप्रतिमा’ ११.५६३; पाखाणप्रतिमा, दगडाची मूर्ति, ईश्वर पाखाणप्रतिमां, चार्वाक मतास उद्देशून, १८.५६४.

प्रतिलपणें—लपणें पहा. तूं जेया प्रतिलपसि। १४.४, हा पाठ तोडून जेयाप्रति लपसि असा व्यावा, ज्ञानदेवी—‘जयांप्रति लपसी’ १४.४, कुंटे—‘जयाप्रति लपसी’ १४.४. पुढच्या चरणांत ‘दाविसी’, ‘प्रकट करिसी’ असे पाठ आहेत, त्यावरून हा पाठ तोडणें इष्ट वाटतें.

प्रतिष्ठणें—स्थापना करणें, समर्थन करणें. वेदाधारें बोलति। केवल कर्म प्रतिष्ठिति। २.२४५. तें ज्ञान हृदयीं प्रतिष्ठे। ४.१८८. मज सहजातें करिति। स्वयंभातें प्रतिष्ठिति। ९.१६२, मी नित्य असून माझी मूर्ति वगैरे बनवून मला अस्तित्वांत आणतात व मी स्वतःसिद्ध असून माझी स्थापना करतात. रुग्वेदादि तीन्हीं। प्रतिष्ठिजति वाग्भुवनीं। १७.२२१. १०.२४, १६.३५८,

१८.७२५, १८.१४९९. प्रतिष्ठा, स्थापना, प्रसिद्धि, गौरव, ६.३७७, १८.३६२; असती प्रतिष्ठा जाइल २.२७; प्रतिष्ठेलागि १.४६; धर्मप्रतिष्ठा १.१३.

प्रति-रुक्-रुक्तालणें—फळ देणें, पसरणें. अनुक्रमें ४.७५, ११.२०२ पहा.

प्रत्यक्-ग्—पलीकडचें, स्थलकालादिपलीकडचें तत्त्व, आत्मा. प्रत्यग्ज्योतीची वोवालणी, आत्मरूपी ज्योतीनें साधकांना ओवाळतोस १२.६; प्रत्यक्प्रवृत्ति गंगेचेनि तटें (इंद्रियें १८.१०१०) लाविलीं, आत्माकारप्रवृत्तीच्या गंगातटावर इंद्रियें आणलीं, १८.१०११; प्रत्यग्बुद्धिकरवालें, अंतर्मुख झालेली बुद्धिरूपी तरवार, १५.२३५, ज्ञानदेवी—‘प्रत्यक्बुद्धि-करतलें’, अंतर्गामी मी आत्मा आहे ही बुद्धि तळहातीं घेऊन, १५.२५८, आधीं आलेल्या दलें व पुढें आलेल्या हातवसावें या पाठांवरून करतलें ऐवजीं करवालें (राजवाडे) पाठ अधिक ग्राह्य वाटतो; प्रत्यग्बोध, आत्मप्रतीति, १६.१०.

प्रत्यक्ष—उघड दिसणारा, समोर असलेला. तेयां प्रत्यक्ष केवि कहं । वातु देवा ॥ २.३५. ९.४९, ११.४९४, ११.६७१, १७.११२. प्रत्यक्ष प्रमाण २.१०८; प्रत्यक्षावरि, समोर प्रसंग आल्यावर, २.१९०.

प्रत्यय—खात्री, अनुभव. हणौनि जलों हें जूझ । प्रत्यया नैये मज । १.२०८, (हें चांगलें आहे) हें मला पटत नाही. कां मला प्रत्यया येईल २.२०७; प्रत्यो—प्रत्यो घडला माझेया जीवा । ११.७७.

प्रत्यवाच—विधिनिषेध, दोष. जें प्रत्यवाचो तंव गले । १८.१२१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रत्यवाय’ १८.१२२.

प्रत्याहार—इंद्रियांची अंतर्मुखता. विषयांचा संसर्ग टाकून इंद्रियांना स्वरूपस्थ करविणारें योगाचें पांचवें अंग. यमं बांधौनि प्रत्याहारा । वोषिजति ॥ १६.८९. ६.५७, ९.२१४. प्रत्याहाराचा आधाडा ६.५६, —चे ठाणांतरिं १३.५०६; प्रत्याहारतीर्थी नाहाणिलिं १८.९८८.

प्रथा—रुढि, प्रसिद्धि, येथें अनुभव. उठितिया

आत्मप्रथा, आत्मानुभव होतांच, १८.१०९२. **प्रदक्षिणा**—देवादिकांना उजवीकडे करून भोवतीं फिरणें, येथें पर्यटन. निगे जैसा भास्वतु । प्रदक्षिणे । १६.१९८. १८.४५.

प्रदीप्त—पेटलेला, प्रज्वलित झालेला. इंद्रियानलीं प्रदीप्तीं ८.४७, ज्ञानानलिं—१८.१५१६, —लीं—४.१३५.

प्रदेश—प्रांत, ठिकाण. ११.१५०. बाह्य प्रदेश, देह, वाचा, मानस हीं बाहेरचीं ठिकाणें, १८.१०२५.

प्रधान—मुख्य. पयालागि प्रधान जिया रुढा । तिया विभूति आइकें ॥ १०.१९५. १३.१०५०. प्रधाना विभूती १०.२७८; ज्ञानप्रधान १८.२५९, १८.१४२६; प्रधानपणें १७.२१३. **प्रपंचणें**—सविस्तर सांगणें. प्रपंचूनि २.१३१; प्रपंचौनि ११.१८९, १२.१०७. प्रपंच—संसार, प्रपंचा घेतलें माप । ५.१५९, येरु प्रपंचु हें विज्ञान । ७.६, ९.१४९, १३.५१, १३.१०२१; प्रपंचाची धाडि १३.९८७, —भूमिका १५.८१, —चीं वलणें ७.७१; प्रपंचा घोंटु भरुनु १६.५०; प्रपंचेंसीं जूझत ६.४७३; प्रपंचु वेढुनि १८.१३६१, ज्ञानदेवी—‘वेदु निष्प्रपंच’ १८.१३७०, कुंटे—‘वेदुनि प्रपंच’ १८.१३७०; प्रपंचजात ११.६४६, —रूपा १५.११०, १५.१४३; निष्प्रपंच, निष्कपट या अर्थी, १३.३६५; सप्रपंच १८.१३७९.

प्रबंध—ग्रंथ, छंद, कथन. हणौनि माझे नीच नवे । श्वास ही प्रबंध होआवे । १८.१७१३. ९.२०९, १२.१९, १३.६८, १८.१७२३. श्रीभगवद्गीता प्रबंधु १८.१४४६; प्रबंधव्याजें १८.१७४४, —होडा, ग्रंथ लिहिण्याची पैज, १०.८; वोवीप्रबंधें १०.२२, ११.६९७.

प्रबुध-द्ध—जाणता, ज्ञानी, निष्णात, जागृत. **प्रबुधा**—हे जाणत्या, अर्जुनास उद्देशून, १८.८२७. ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रबुद्धा’ १८.८३०; प्रबुद्ध—तरि आववेयांसि वृद्ध । महर्षीमाक्षि प्रबुद्ध । १०.९०. तेथ हा गा सछब्दु । येरिं दो प्रबुद्ध । १७.३९४, उँतत्सत् यांत सत् हा शब्द जो इतर दोन उँकार व तत्कार यांहून श्रेष्ठ आहे. १०.२१७, १४.२६५, १७.५०, १७.८२,

१८.४००, १८.१२८१, १८.१४९४; प्रबुद्धीं, जाणत्यांनीं, १७.२४०; इंद्रिये प्रबुद्धे, इंद्रिये आपापल्या कामांत निष्ठात झालीं, १३.९८३ प्रबोधणें—जागृत होणें. नातरि प्रबोधणिले वेले। स्वप्नडिव मालवे। १५.२८३. प्रबोधलेपां १५.२६४; प्रबोध, जागृति, विकास, १५.२२०, १५.३९८; प्रबोधां, जागे झालेल्यांना, १८.१४०१; सत्स्वरूपिं प्रबोधा चेडला, आत्मरूपांत जागृत झाला, १४.३०१; विद्यारविंद-प्रबोधा, विद्यारूपी कमळाचा विकास करणाऱ्या, १०.१.

प्रमंजन—सोमाद्याचा पारा. जन्मजराजलदजाला। प्रमंजना ॥ १८.१, जन्म व वृद्धाप्य या मेवाचें जालें उडवून देणारा वाग (संबोधन).

प्रभवणें—समर्थ होणें, उत्पन्न करणें. पथ नहावोयु न प्रभवे। साकताचा ॥ २.१४३. रागद्वेषां न प्रभवे, रागद्वेष नाहीसे करण्याचें सान्ध्य नाही, ३.२५९; प्रभव—उत्पत्ति, सामर्थ्य, अनादि-मायाप्रभवे, अनादिमायेच्या सान्ध्यनि, १७.५६; सृष्टिक्षयप्रभव १.२८९.

प्रभा—तेज, कांति, प्रकाश. जेंसे प्रभा आणि भातु। एक चि तें ॥ ९.८५. सूर्याचां होणां होइजे। सूर्यासवें जाइजे। हें विकलेपण साजे। प्रभे जेवि ॥ १३.६०७, सूर्योदयावरोवर प्रकट व्हावें व सूर्यास्तावरोवर नाहीसें व्हावें असा हा सूर्याशीं विकलेपणाचा, अनन्यत्वाचा संबंध प्रभेला होमतो. तेथ लासु जोडला लासा. प्रभा आलिंगिली प्रभा। १८.१२१०. १२.५१, १३.६३०, १८.२१८, १८.१००६. प्रभेची उजिरी १४.३८८; प्रभेच्या झलाला ११.२०९; प्रभेसिं जाण, प्रकाश जातो, १५.३३७; प्रभेचे पाण उल्लगे हणौनि, आपल्या स्वरूपतेजाचा आश्रय घेतात म्हणून, ११.७२; प्रभा प्रकाशु व्यापे १८.५०६; प्रभा फांके १०.२८४, —विंविं विलसे १८.११४२, —हारतली, लोपली, ११.६४०; आंगकांतिच्या प्रभा ११.३०९; अंगप्रभेचिये वागुरे, विश्वरूपाच्या आंगाचें तेज हें जणू पारध्याचें जालें, ११.४३२; अद्वैतप्रभेचेनि वाढें, आधिक्यानें, १५.२३९; आत्मप्रभा ६.२३, १३.१०७६,

चंद्र-१४.२१०; मंद प्रभा १५.८४; वस्तु-प्रभा, वस्तूचा प्रकाश (जगरूपानें दिसतो), १५.८३; सुप्रभा—रवि मियां रदिमवंतु। सुप्रभा जो ॥ १०.२०२; ज्ञानदेवी, कुंटे—रवि मी रदिमवंत। सुप्रभांमार्जी ॥ १०.२२१; स्वप्रभ १८.६; सूर्या आणि प्रभे १५.५३६; प्रभाविण ३.२५६, —हीन १.२६८.

प्रभाव—पराक्रम, सान्ध्य. १३.१४.

प्रभू—ईश्वर, स्वामी, श्रीकृष्णास उद्देशून. १.६३, १०.१५०, ११.१८. प्रभूची श्रीमूर्ति १८.१६६३.

प्रभृतिक-प्रभृती—आदिकरून. अद्वैतप्रभृतिकीं, अद्वैता इत्यादि वागव्या अध्यायाच्या भागानें, १८.१४३७. अमानिचादिप्रभृती, अमानित्वादि तेराव्या अध्यायांत सांगितलेली ज्ञानचिन्हें, १३.८४६; स्वेदजादिप्रभृती, उब्बीज, त्वेदज, अंडज, जारज असे निगनिराळे प्राणी, १३.९१२.

प्रमद—प्रसाद पहा.

प्रमदा—तरुण स्त्री. प्रियोजनाचां कंठि। प्रमदा वे आंडी। १३.७८४. १६.३६०. परापरमप्रमदा १०.१, परा पहा; प्रमदालोचन १८.५८४; अवस्थाभेदप्रमदीं, जागृती आदि करून अवस्थारूपी तरुण स्त्रियांनीं, १८.१०६३; सर्वोपशांति-प्रमदे कांतु होउनि, जिव्यांत सर्वांचा लय होतो त्या स्वरूपशांतीचा पति होऊन, १८.१३११.

प्रमा—योग्य ज्ञान, निश्चित ज्ञान, प्रमाण. मोक्षलाभाची प्रमा १८.८९७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रमा’ १८.९०१.

प्रमाण—डाखला, पुरावा, आधार, माप. वांचूनि सोनें हवें प्रमाण नोहे। पथ राजाज्ञा समर्थ आहे। ९.४५०. शास्त्र चि एक सर्वथा। प्रमाण तुज ॥ १७.२२. ३.१९४, १७.४३. प्रमाण आणि रंगु ११.६४२; प्रत्यक्ष प्रमाण २.१०८; प्रमाणसिद्धी, प्रमाणाची मान्यता, १८.१२२४; विश्वप्रमाणिची मुदी, जगन्मान्य होईल असा ठसा, १६.४६५; प्रमाणें—उदोअस्तूनिचे प्रमाणें, उदयकाळीं सूर्य एका ठिकाणीं असतो व अस्तकाळीं दुसरीकडे जातो हें प्रमाण धरलें तर (तो जरी चालत नाही तरी चालल्या सारखा

दिसतो), ४.९८; अप्रमाण—तैसें शास्त्रजात जाण । आधवें चि अप्रमाण । अध्यात्मज्ञानें विण । एकलेनि ॥ १३.८३५. ९.४४८.

प्रमाद—अपराध, चूक, हयगय. मोहो अज्ञाना प्रमादा । पयां मिलालेयां दोषवृंदां । १४.२६५. ११.५६४, १४.१९१, १७.३९१; जूझ नव्हे प्रमादु २.३१; प्रीती कां प्रमादें ११.५५१; प्रमादिष्ट होए, (आत्मा) अपराधी होतो, १४.१९९, ज्ञानदेवी—‘प्रमादी’ १४.२००; कुंटे—‘प्रमादी’ १४.२०१; प्रमादादि ७.७०; प्रमादिचीं, प्रमादाचीं या अर्थी, १५.१६४; प्रमादजात ३.२३९;—पर्वत ९.१८१; अज्ञान प्रम(मा)दादिकिं, १६.१४४; निद्राआलस्य-प्रमादीं १४.१९२. अप्रमादें—विहित परि अप्रमादें । अनुष्ठावें ॥ १८.१४२८.

प्रमुख—मुख्य. मनोबुद्धिप्रमुखें १३.१०७४, महायाग—१८.१६४.

प्रमेय—प्रतिपादिलेलें तत्त्व किंवा विषय, सिद्धांत. बोला आधीं झोंविजे । प्रमेयासि ॥ १.५८. शंकेचेनि गदलपणें । जें शुद्ध प्रमेय मैलणें । १३.३२३. तैसें थड तें प्रमेय वेइजे । न्यून तें तें मज देइजे । १५.५६२. ७.१८३, ९.२६, १८.६८०, १८.१२३२; प्रमेयांचे उगाणे ७.१९३; प्रमेयाची उजिरी १८.५४; प्रमेयाचिं उद्यानें १२.१३; प्रमेयांचिया गांवा ७.२०४; प्रमेयाचिया स्फूर्ती १३.३१५; प्रमेय कैसेयां चढिजे १८.१७४६, —पुढुतीं उपलडं १४.८५, —प्रस्ताविलें १८.२९५; प्रमेयपिक ९.५२८, —प्रवालसुप्रभ १.१७, —बीज ६.४८६, —महानिधि १.२९, —महापुर १४.२२, —रत्न १.५. अप्रमेय, अगम्य, ११.५५३.

प्रयत्न—परिश्रम, दीर्घोद्योग. ऐसेया प्रयत्नातें आस्था । विये जेयांची ॥ ७.१७०. ७.१७१, १८.८४१. प्रयत्नेसिं चुकविजे १८.८६३, —होआवें १७.२७०.

प्रयाग—संगम. तैसें प्रयाग होत सामरस्याचें । १०.१०८. ६.३५७. रसांचें प्रयाग जालें ११.६; विश्वरूपातें प्रयागीं माधवीं पाहावें ११.१०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रयागमाधव’, प्रयागांतील वेणीमाधव, ११.१०; प्रयागवट, गंगायमुना-

संगमावरील अक्षय्यवट, कृष्णार्जुन एकत्र आले या प्रयागसंगमावर मी वटवृक्षासारखा झालों, १०.१६.

प्रयाण—जाणें, मरण. ८.५, ८.२१७, ८.२३०, ८.२३२. प्रयाणाचेनि अवसरें ८.२२४; प्रयाणाचिया लगबगा, मरणघाईत, ७.१७८; प्रयाणकाल ८.९०, ८.२०७, —समयबुद्धि १०.२८.

प्रयुंजणें—योजना करणें. १७.३५१, १७.३६५, १७.३९४.

प्रयोग—योजना, रचना, उपयोग. १७.३०३. प्रयोगु अनुष्ठिजे १७.४१०.

प्रयोजन—निमित्त, हेतु. नानाप्रयोजनशीलें १३.१०५५.

प्ररोह—वाढ. ३.१३४, ६.१२.

प्ररोहण—वाढणें. स्वसंविद्रुमबीजप्ररो—हणावनी १८.१०, द्रुम पहा.

प्रलय—कल्पांतीं होणारा जगाचा अंत. हों काज सवाअ प्रलयीं लाहे । वन्हि याचा ॥ ११.३५०, फार काय सांगावें, या (तोंडांचें) सहाय्य प्रलय-काळीं वन्हि सुद्धां घेतो. पाठिं प्रलयाचिये वेले । उत्पत्तिस्थिति मावले । ११.४९२. प्रलहचिये वाहुंटली ४.१७४; प्रलयाचा वेलु ११.३८४; प्रलयाग्निचें ११.३०७, —झीची ११.२३५; प्रलयांत १.१६६, १५.१२६; प्रलयानल, अनल पहा; प्रलयांबु, प्रलयकाळाचें पाणी, प्रलयांबुचा उभडु १६.१३७, — उमाहो १८.४१०; प्रलयांबुमाजें १४.४६; महाप्रल-यांबुचें १५.२५४; प्रलया(व)धी १४.५८, ज्ञानदेवी—‘प्रलयावधि’ १४.५८, कुंटे—‘प्रलयावधी’ १४.५९; प्रलयोदकें २.१४६; प्रलयकाल १.१३६, —तेज १०.२५१, १५.५००, —दीप १.१५८, —भैरव ११.३३८, —रुधिर, प्रलयांत संहार झालेल्या प्राण्यांचें रक्त, ११.३४०, —वन्हि १.११८, —वात १.९०, —विजू ११.३५८; प्रस(ल)यशस्त्र ११.३७१; महाप्रलई १.१४९, —इचें तेज ११.१९३; महाप्रलय १.८८, १.१३१, —अवसरें २.१६१, —दशे ७.४०, —सेजें खेलौनि १४.१११; आदि प्रलयो १७.५,

उत्पत्ति—१३.९९०; प्रलयो संभूति ८.१६३;
स्थितिप्रलयो ११.४९१.

प्रवर्तणें-र्तणें—आचरणें, उद्युक्त होणें, आरंभ करणें. प्रवर्तणें—क्षणानि मीं प्रवर्तों लाहें । ग्रंथी इये ॥ १.७९. १.६८. प्रवर्तलेयां २.३१. प्रवर्तणें—नातरि विस्वामीसि प्रवर्तला । वडवानल ॥ ११.३५२. १.२४१, १.२५८, ३.२५१, ११.३८, १३.७७५, १४.३८६, १६.१११, १७.३६४, १८.४७६, १८.७०४, १८.१२३९. प्रवर्तलेनि १४.३३२; प्रवर्तवेया १८.८८४; प्रवर्तलाही, अनात्ममार्गाकडे वळला तरीही, १०.७२; ओजा प्रवर्त ७.४८; कुन्यापारिं प्रवर्तजे १८.२३९; मोक्षीं प्रवर्तलेयां १८.१०३९; वैरीं प्रवर्तले १६.४०३. प्रवर्त, मार्ग, माझि कर्माकर्माचां व्यवहारीं । प्रवर्तु दावी ॥ ७.२६, प्रवर्तवणें—प्रकृतितें प्रवर्तवील १८.१३०७.

प्रवाद—संज्ञा, म्हणणें, उल्लेख. हा आकारासि चि प्रवाद । वन्तुनि नाहिं ॥ १३.९००. १३.१०२३, १८.९७२. **सुखप्रवाद**—तैला सुखप्रवाद वरळ । विषडकु हा ॥ ५.११५, विप्रयांपासून होणाऱ्या अनुभवाला सुख म्हणणें व्यर्थ आहे.

प्रवास—मुसाफरी. ९.१११, १७.२०५.

प्रवाह—पाण्याचा ओघ. जैसा प्रवाहो अनसूतु । गंगाजलाचा ॥ २.१५३. समस्तां जलप्रवाहां माझि, गंगेस उद्देशून, १०.२३७.

प्रवाहणें—नाव, होडी. पुरीं पडिलेयां प्रवाहणें, पाण्यांत पडलें असतां नावेनें जगतो, १८.७०२.

प्रवीण—कुशल. जे दाखाल्लीं भले प्रवीण । १.९३. नृपशास्त्रि प्रवीणु । १३.८२७. ४.१४२.

प्रवृत्ति-त्ती—प्रेरणा, हेतु, किंवा यांचें कारण, सांसारिक वृत्ति. प्रवृत्ति—तरि पयांचा कुरुठा इंद्रियें । जेथीनि प्रवृत्ति कर्मातें विये । ३.२६३. तें चि ज्ञाताज्ञानज्ञेय । हें जें जगाचें बीजत्रय । तें कर्मा चि निसंदेह । प्रवृत्ति जाण ॥ १८.४५८. ४.१६०, १४.२२९, १६.९०, १८.४८२. प्रवृत्तिचे उलगीं १८.४५५(२), —चेनि वृद्धिलोभें १५.१५८, —ची हांव(व) ६.५९; प्रवृत्ति धरी १८.४७७, —मागौति मोहरे, ६.१९१; प्रवृत्तिचें मावले १४.३६३; प्रवृत्ति वरि निगडु वाडनि, प्रवृत्तीला बंधन घालून, ८.१२२; प्रवृत्तिचे

पाये मोडी १३.१६९; प्रवृत्ति वोहटे १४.२११, —समे ६.२१२, कल्पित प्रवृत्ति पुरे, कल्पना करणारी प्रवृत्ति संपते, ९.७९; प्रवृत्तिकरणाचां चाली, येथें करण हा शब्द कर्ण या अर्थी आला असावा, १७.६, ज्ञानदेवी —‘प्रवृत्तिकर्णाचां चाली’ १७.६, कुंटे—‘प्रवृत्तिकर्णाच्या चाली’ १७.६, प्रवृत्तिकरण म्हणजे प्रवृत्तीचें करणें असा अर्थ काढण्यापेक्षां प्रवृत्तिकर्ण हा पाठ व अर्थ गगपतीच्या (१७.१) रूपकांत चांगले बसतात; प्रवृत्तिरूचां बुडिं ६.१५३; कर्माचें प्रवृत्तित्रय, ज्ञाता ज्ञान ज्ञेय, १८.५०९; प्रवृत्तिफलें १८.७०७, —शास्त्र १४.१५५; आत्मप्रवृत्ति १८.८२२, कर्मेन्द्रिय—३.६४; कर्मप्रवृत्तिचा संकल्प १८.४५४, गृहव्यापारप्रवृत्तिरहित ९.१२८; प्रत्यक्प्रवृत्ति १८.१०११; शास्त्रप्रवृत्तिप्रस्ताब्, गीता-शास्त्राच्या प्रेरणेची प्रस्तावना, १८.१४२५; सर्वक्रियाप्रवृत्ति, सर्व क्रियांना ज्ञाता, ज्ञान व ज्ञेय हे त्रिविव हेतु आहेत, १८.४७४; प्रवृत्ति ...निवृत्ति १६.२७९; प्रवृत्ति आणि निवृत्ति १२.१२२; प्रवृत्तिनिवृत्ति १६.२८२, १८.५६३, —चीं तुंगें तटें ७.६८, —मापकीं १८.७१३. अप्रवृत्ति—अप्रवृत्तिचा अच्हांटा ७.४७, ७.१२५, —चे अच्हांटे ७.१६५, —चें(चे) फोंक १५.१६४. प्रवृत्ती १४.१०३, १४.३२५; प्रवृत्तीचिये राजबीदी १८.१०६३; कर्मप्रवृत्ती १६.३२८, १८.४५५ (१); प्राणप्रवृत्ती १२.२०७, ज्ञानदेवी—‘प्राण वृत्ति’ १२.२०८, कुंटे—‘प्राण वृत्ती १२.२०८.

प्रविशणें-प्रवेशणें—आंत जाणें, आरंभ करणें. प्रविशणें—महापार्षे कुलिं प्रविशति १.२५०. प्रवेशणें—वसंतु कां प्रवेशे । आरामा माझि ॥ १८.१५०९. ६.३०८, ९.४५९, ११.४१८, ११.४२१, १४.१४४, १४.४००, १८.१२०३. प्रवेशावेया ९.४६७; गुण प्रवेशे काड, सूत आंत जाईल काय?, १८.१४८१; जाग्रदवस्थे प्रवेशे ९.११०; प्रविष्ट, आंत गेलेलें, इये मुखि प्रविष्टें जालिं ११.४०८. प्रवेशणें—स्वार्थी प्रवेशेजे १६.२००, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रवेशेजे’ १६.२०२; प्रवेश—निगणेयां आणि

प्रवेशा १६.२८०; शारदियेचां प्रवेशीं ८.१६०;
सारस्वतीं प्रवेशु १०.६; अग्निप्रवेश १२.६६,
१६.१०६, १६.१८५; सिंधु—, समुद्रास
मिळणें, १८.९७५.

प्रशंसणें-प्रसंसणें—वाखाणणें, स्तुति करणें.
प्रशंसणें—ते चि एकि प्रशंसावी ३.१७२.
प्रसंसणें—तेहातें प्रसंसितां लाभु आथि ६.१०४;
प्रसंसिजे १.५५, २.२७२.

प्रशस्त—योग्य, श्रेष्ठ. जें प्रशस्तादि बोल वरी ।
वाखाणिले ॥ १७.३७५. प्रशस्त कर्म १७.३८०,
—स्ते कर्मि १७.३७६; प्रशस्ती, महत्त्व,
दर्शनाचिया प्रशस्ती, दर्शनापासून होणाऱ्या
पूज्यभावास उद्देशून, १३.१८१; आत्मबोध-
प्रशस्ती, आत्मबोधापासून येणारी प्रसन्नता,
१८.१०८९.

प्रश्न-प्रश्न-प्रश्न—सवाल, माहितीसाठीं
विचारणें. प्रश्न—अर्जुनचेया प्रश्ना...
परिहार १४.३२०; प्रश्नु करणें, या संबधीं
२.३७२, ३.२६९, ४.२०९, ७.२००,
१२.३४, १८.७२; प्रश्नावलिची कथा
१५.४२७; सप्तप्रश्नसिद्धि १०.२८, सातव्या
अध्यायांत सात ही पदें ७.१९२ सं. वा.
श. पहा, ज्ञानदेवी—‘सप्तप्रश्नविधि’ १०.२९,
कुंटे—‘सप्त प्रश्नसिद्धी’ १०.२९. प्रश्न—
प्रश्नाचेनि मीसैं १८.१५३४; प्रश्नोत्तर
१८.१५७८. प्रश्न—प्रश्नु करी १.७०,—
केला १५.४२६.

प्रसंग—योग्य समय, अनुरोध, संधि. ते सांवैन
कवतिकें । प्रसंगें चि ॥ १.९७. ६.४८६,
९.४६०, ११.३२, १५.६७, १७.३०२.
आणिचा प्रसंगु ६.१०, गीताख्यु — १.५०,
नागरु—२.३७३; पहिला प्रसंग ११.४३;
प्रसंग प्राप्ती, ओघानें, १६.२९१; बहुतीं प्रसंगीं
६.४०९; मोक्षाचा केडता प्रसंग १६.४५०;
प्रसंगा आलें १७.२६३; प्रसंगु घडला १३.६४३;
प्रसंगें १.१०३, ३.३३, ३.६७, ३.१५३,
६.३१, ६.२७०, ६.३४३, ६.३५८, ८.२०५,
१२.१६२, १६.६१, १७.१३७, १७.२१७,
१८.१०२२, १८.१०६५, १८.१२३३; प्रसंगें
बोलिल्लें १८.१९७. अप्रसंग १८.१६०५,

१८.१६०७, —गालाप, विषयांतर करून बोलणें,
७.४३. अतिप्रसंग ५.६६, —गें ४.६; अधिकार-
प्रसंग, ५.१७६, १८.१२३४; कथाप्रसंगीं
१०.३१०; जाततेन प्रसंगें १७.२१०; वायप्रसंगें
१४.२५३; वृष्टिप्रसंग १८.३५३; संतप्रसंगें
१८.५८८; सुव्रीजप्रसंग १७.२६६; प्रसंगता
बोलिल्ले १५.४१३; प्रासंगिक, प्रसंगानें
आलें, ६.४८.

प्रसन्न—संतुष्ट, आनंदित, सकृप. परि तुष्टें आत्तें ।
प्रसन्नें एकें ॥ ११.१२८. ह्यणौनि प्रसन्न होइं वेगीं
राया । ११.३८०. अथवा करू साडवळ । प्रसन्ना
वृष्टी ॥ १८.४३१. २.३४०, ११.५८९,
११.६०१, १३.४०४, १८.१०८६,
१८.१४७४. प्रसन्नता २.३३८, ११.६०३,
१८.१३७४, १८.१३७७; प्रसन्नतेचेनि आटोपें
११.११५, —तेचे मले ९.४; आत्मेयाची
प्रसन्नता १८.१२५३; शंभूची — ५.११;
आत्मबोध-प्रसन्नता-पदीं, आत्मबोधानें
होणाऱ्या आनंदाच्या स्थानावर, १८.१०८५.

प्रसरणें—विस्तार पावणें, वाढणें. आणि भूत-
सृष्टि एकसरी । प्रसरों चि लागे ॥ ९.११६.
प्रसर—इंद्रियांचिया संगती । जो प्रसर होतुसे
मती । २.२८३, आडशाखाप्रसर १५.१९३;
सर्वधर्मांचेया प्रसरा लागि १६.१०७.

प्रसवणें—जन्म देणें, उत्पन्न होणें, मिळणें.
आमतें किर प्रसवली । तूझी चि कृपा ॥ ४.३२.
बीज शाखांतें प्रसवे । ९.२९०. अध्यावो अध्यायातें
प्रसवे । १८.७४. २.३३९, ३.१३४ (वे),
८.२३, १४.१०५. प्रसवतसे ३.१३६;
प्रसवतिया, जन्म देणारीनें, ८.५४, —यां;
प्रसवणाऱ्या योनीचे, ८.२५; प्रसवतु—सरलिया
शाखा नानासृष्टि डाहालिया प्रसवतु, सरळ
शाखांना अनेक प्रकारच्या डाहाळ्या फुटतात,
१५.१४९; ध्यान ध्यानातें प्रसवे १३.४०१,
प्रसवों लागे १०.२८६; प्रसवौनि १४.१०९;
मछप्रसवसुंगी, हा पाठ मछप्रसव सुंगी (गीं),
असा ध्यावा, मत्स्यापासून झालेला मत्स्येंद्र
सप्तशृंगपर्वतावर, १८.१७३२, ज्ञानदेवी—
‘मत्स्येंद्र शतशृंगी’ १८.१७५४, कुंटे—
‘मत्स्येंद्र सप्तशृंगी’ १८.१७५४.

प्रसाद—कृपा, अनुग्रह. ६.४२८, ९.४७८, १०.२२, ११.२०, १४.२३, १४.२९, १६.४०, १८.१२४१, १८.१२६३, १८.१२६६, १८.१२६७, १८.१३११, १८.१३७५, १८.१५४९. प्रसादाचीं राउलें ११.६५; दैविक्रिया प्रसादाचें करणें ९.२२९; प्रसादवलें १८.१३७८; प्रसादरसकल्लोल १२.३; ईशप्रसादें १८.१४३६; कोपप्रसाद-लीला, सूर्य व चंद्र हे विश्वरूपाच्या क्रोध व क्रुपेच्या लीला दाखवितात, ११.३०६; तत्प्रसादें, त्याच्या ईश्वराच्या प्रसादानें, १८.२२६, निवृत्तिपाद-११.६९७; महाप्रसाद १२.१९; सकलार्थप्रसाद, कृष्णार्जुनाचा संवाद, १८.१५१५; प्रसाद १४.२३०, हा प्रसादाचा अपपाठ असावा, प्रसाद पहा.

प्रसिद्ध—नांवाजलेले, प्रख्यात, सर्वांच्या माहितींत असलेले. कश्यप दि प्रसिद्धः सतगिणि ॥ १०.९०. जय जय सिद्धे । उदारे प्रसिद्धे । १२.१. नावें इया प्रसिद्धे । सत्तेहें इया सन्निवें । १३.१८३. ३.२२१, १०.२०३, १३.१५०, १५.८७, १७.२३९, १८.४५७, १८.६१५. प्रसिद्धा उपपत्ती १८.१४१७; प्रसिद्धां तुरंगमां माझि १०.२१७; प्रसिद्ध दैवी माया १३.९८६; प्रसिद्धा संपत्ती १६.२६२; प्रसिद्धपर्वा १८.१७८५, ज्ञानदेवी—‘प्रसिद्धे पर्वा’ १८.१८०७, कुंटे—‘प्रसिद्ध पर्वा’ १८.१८०७; प्रसिद्धि १६.६५, १८.२४२, १८.२७९, —छी १८.३२३, १८.१६६१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रसिद्ध’ १८.१६८३.

प्रसीद—कृपा कर. क्षणतां प्रसीद प्रसीद । वाचा होतसे सद्गद । ११.५६१.

प्रस्तावणें—आरंभ करणें, प्रस्ताविलें दारवें । प्रमेय ते चि ॥ १८.२९५. देवो उपां प्रस्तावितसे १८.१२२३; प्रस्तां, कथानकाचा आरंभ, प्रसंग, व्याप्ति, १७.३०, १८.६१९, बोलाचा—१८.१३७०; आनु प्रस्तां मांडला १६.६१; सुखाचा प्रस्तां मांडिला १८.७६८; शास्त्रप्रवृत्तिप्रस्तां १८.१४२५, प्रवृत्ति पहा. प्रस्ताव—ज्ञानकथनादिप्रस्ताविं, ज्ञानाचें निरूपणादि केलें त्या प्रसंगीं, १६.२७२;

प्रस्थां १८.२६३, ज्ञानदेवी—‘प्रस्तावो’ १८.२६५, कुंटे—‘प्रस्ताव’ १८.२६५.

प्रस्तुत—सध्यां, तूर्त; वर्णन कगवयाचा, बोलण्याचा विषय. तरि विद्यां माझि प्रस्तुतीं । अध्यात्मविद्या मीं ॥ १०.२४६. परि नेदखे तो प्रस्तुत । अभिप्रां देवाचा ॥ ११.४०१. मग त्वाणे सांघें प्रस्तुत । उदैलें असे जें हें उत्कलित । १८.१६०८. ९.४१, १०.४०, १२.१३९, १२.२२६, १३.९०, १३.१६०, १४.३८, १५.२९, १५.११६, १५.४३०, १५.४५२, १५.५४२, १८.५८, १८.१२३५. आतां प्रस्तुत जाइक ७.१४; तरि हें असो प्रस्तुतीं १६.६३; परि ते तें असो प्रस्तुति १५.८९; परि प्रस्तुत हें असो १०.१९३; हें असो आतां प्रस्तुत ३.१८२, ९.३१५; मागील...प्रस्तुतीं ५.६; प्रस्तुत १८.६२७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रस्तुत’ १८.६३०.

प्रहारणें—मारणें. संकल्पमेंडे प्रहारुनि, बळी देऊन, १२.५३; पशुप्रहारें १८.८०४.

प्राकार—आवार, कोट. तें महाभारतप्राकार । संवत्ता केला ॥ १८.७३.

प्राकृत—सामान्य, प्रकृतीपासून झालेले, संस्कृतापासून कालांतरानें रुढ झालेली जनभाषा. जैसा वायसी चंद्र नोळखिजे । तैसा प्राकृती ग्रंथु हा नेमिजे । ६.२१. जें विश्वरूप आहीं । प्राकृतें देखें ॥ ११.२५१. प्राकृतें आठें विकारीं । १४.८८. १०.७७, १८.१३९४, १८.१६९९. प्राकृत प्रकृती ९.१०३, —मनुष्यधर्म ९.१६८; प्राकृतां रुखां १५.१९९; प्राकृत हेंदारे, अजागळ पामर, ९.३७६; प्राकृतु आणि हीनु १८.७४७; मीं प्राकृतु सांघों जाणें काइ ११.२२; रिद्धिसिद्धी प्राकृता होति काइ २.३६४.

प्राक्तन—दैव, १६.१४४.

प्रांगण—विस्तृत आवार, येथें देवालयपुढील अंगण. प्रांगण मिरवणियां । १७.२०२, ज्ञानदेवी, —‘देवांगणमिरवणिया’ १७.२०३, कुंटे—‘देवांगणमिरवणियां’ १७.२०३.

प्रागल्भ्य—प्रौढपणा, मोठेपणा, येथें पाणीदारपणा. १८.८५७.

प्राची—पूर्व दिशा. नूयें अधिष्ठिती प्राची । १५.१२. नाना प्राची अरुणाते विधे । १८.३५४. भानु-भूषिता प्राचिया १८.१२२९; प्राची करी, उदित करतो, आरंभ करतो, १३.१७७.

प्राचीन—जुनें पूर्वकर्म, प्रारब्ध, उजू नोहे चि प्राचीन । १७.३८, पूर्वकर्म अनुकूल नाही. १८.१०१३. प्राचीनाचेनि बलें १८.२१०; प्राचीने रोग १६.१९०; प्राचीनांची दोरी हालवी १८.१२९९; भोगें प्राचीन पुरे, भोगून पूर्व-संचित संपतें, १८.९६०.

प्रांजल—उघड, सरळ, सोपें, अनुकूल. प्रांजल बोवीप्रबंधें । ११.६९७. व्याघ्रसर्प प्रांजलें(ले) । केले एकीं ॥ १२.१११. १३.३६५, १३.६६८, १८.९९४. प्रांजलें, उघड्या स्वभावाचीं, ११.१२५; सांख्याहूनि...प्रांजला ५.१६५; अनुष्ठितां प्रांजला, अनुष्ठान करणें सोपें, सरळ आहे, ५.७; प्रेमलप्रांजल १२.२३४, ज्ञान-देवी—‘प्रेमलजनप्रांजल’ १२.२४३; प्रांजला हा ‘प्रांजला’चा अपपाठ आहे, ५.१६.

प्राण—पांच प्राण, जीव, अंतःकरण, सर्वस्व. तें(ते)थ उत्तीर्ण होये प्राणें । १.२०२. प्राणीं प्राणु संभ्रमें । हवन करिती ॥ ४.१४५. तेव्हलि प्राणासि प्राणु नाही । तेथ बुद्धि असौनि करील काइ ॥ ८.२१२. ६.२८८, ६.३१३, ८.९४, ९.२८७, ११.३१३, १२.१४५, १६.२९९, १८.७३६. प्राणाची आंतोरी, क्रियाशक्ति, १३.१०२, —उघडी जन्मभूमी ६.२७३; प्राणु हें कुल १३.२८; प्राणाचां घरिं १३.२९; प्राणाचा प्रणवु ८.११२; प्राणाचे प्राण, प्राणाची चालनाशक्ति, १३.९२५; प्राणु हा बलौता १३.३५; प्राणें शुद्धि, मरणें, १२.७०; प्राणाचें सोयरें ११.५६६, —सौजन्य १३.३५४; उचललेया प्राणासरिसिं, प्राणाच्या उत्कटतेनें, १२.१०१; उभेयां प्राण गेले १.१३५, बुडौनि—१८.१९२; प्रा(प्रा)णातें घेउनि जाये ३.२०९; वाचा प्राणासि चूकली ११.६५५; प्राणें अनुसरले ९.३३६; प्राणें...आंटीणी करणें १६.१०७; प्राण कदर्थले १३.२३५, —कांपताति ११.३४५; प्राणाची केवल जाली ६.२८३; प्राणु कोंडे

८.२२५, — गेलेया(यां) १६.१८२, — घेणें १३.७४४, —जिये ६.२४१, —पूरे ८.११५, —पोखे १८.१०२०, —फेडी, विज्ञतो, १३.७१९, — राखे १६.१४२; प्राणें वांचिं(चि)जे ११.३७७; प्राणु सांडिजे २.५३; प्राणें सांडिलें १८.१४९१, —सांवरौनि १८.१५४३; प्राणु हाले ९.२८२, —ह्याणिवे १८.३३४(२); प्राणीं अपानु अर्पिती ४.१४४; प्राणातें अमरां करी १७.२१८; प्राणांचा उगाणां घेंति १०.२२५; प्राणे(णें) पांगुला होणें १३.१२९; प्राणा लयो करीन १३.४३३; प्राणें लोण कीजे १२.१८९; प्राणु सकटुनि आटिल १०.२६५; प्राणें सूटिका नाहिं, प्राण वांचत नाही, ११.४३३; प्राणाचा हातु धरुनि ६.२७१; प्राण व अपान—प्राणापानाचां जोड-भातीं १५.३७६, —चे लोंढे १८.७८१; प्राण-(णा)पानगती ३.५६; प्राणापानसम, हृदयस्थ प्राणवायु व गुदस्थ अपानवायु यांची सुषुम्नेत समगति, ऐक्य, करून, ५.१५२; प्राणेश्वर, ईश्वर पहा; प्राणक्रिया ४.१३६; प्राणुक्षोभें १८.१५४०; प्राणद्रव्यें ४.१४३, —नाथ १३.३७२, १८.९१६, —पवन ६.२४८, —प्रवृत्ती १२.२०७; प्राणुपापता १३.२७०, हा पाठ प्राणुप्रापता असणें संभवतें, प्राणास, अंतःकरणास मिडणारे, आहे तो पाठ घेतला तर प्राणास पापाकडे वळविणारे असा अर्थ लावतां येईल, ढालणें(३) पहा; प्राणशक्ती १२.५३, —संकट २.२०५, १३.२०३, १६.१७७; प्राणायाम, प्राणाचा निरोध, अष्टांग योगांतील चौथें आंग, सं. वा. श. पहा, ४.१४४, ९.२१२, —माचेनि आडकंठें ६.५५, —माची उजिरी १८.३३४(१); इंद्रियें आणि प्राण ९.२३९, —वाचा प्राण १०.१५५; जीउ प्राणु १३.१९९; जीवें प्राणें, जिवणें—जीवणें (२) पहा; पंचप्राणमन ९.२११, मन पहा; तनु आणि प्राण १५.८; तनुमनुप्राणीं ७.१४६, —णें ७.११८; प्राणा परौते १२.२२५, —तें १७.१४६; सर्वप्राणें १.११०, ११.३२५; परप्राणघातें १६.३४५. प्राणि—प्राणिगण ३.११५, ११.५१५, —जात, जात

पहा; प्राणिदेही १६-२७२, हे शब्द जोडून
व्यवे, -मात्र १६-११२, -वृद्ध १८-८२७;
प्राण्या-ये २-३२५, ३-२५२, ४-१९,
४-१९१, ४-२०१, ७-१४७, ९-२९७,
९-४९०, ९-५०९, १३-२७६, १५-३८३,
१६-२७७, १६-२७८, १६-२८४, १६-३४४,
१६-३८६, १६-३९५, १७-३५, १७-५६,
१७-६०, १७-६१, १७-२६१, १८-२५०,
१८-१४४८; प्राण्यां चांपडे, हा पाठ प्राणि-
यांचा पडे असा ध्यावा, १७-५५.

प्राणिति—ज्ञानदेवी कोश—‘प्रणीति’, यज्ञमात्र.
रक्ता मांसा प्राणितिया । नरं नरं वेंती ॥
१७-९५, कुंटे—‘रक्तमांसाप्रणीतया’ १७-९६.

प्रांत—मर्यादित स्थल, भाग, प्रदेश, सीमा.
जंव नगराचा प्रांत । सांडिजेना ॥ ३-२०६.
६-१९५. आकाराचा प्रांत, शेवट, मर्यादा,
६-३२१; प्रांतहीन, अमर्याद, २-३७३;
आंगप्रांतीं ११-१४०, ११-२८२; अप्रांत—
अप्रांते एके ११-१२४; अप्रांतमती व्यासें,
अमर्याद बुद्धीच्या व्यासानें, १३-११४८.

प्राप्त—ओढवलेलें, मिळालेलें, आपल्या वांछ्यास
आलेलें, पूर्णावस्थेस पोहोचलेला. प्राप्ति(सिं)
ऋद्धिसिद्धि २-३५९, प्राप्ति पहा; प्राप्त कर्म
३-४६, ३-६९, अवसरें करुनि—३-७८,—
भोग ३-१०८; प्राप्ता मतांतरा १३-२४०;
प्राप्ते मतांतरें १३-३१८; प्राप्तीं दुःखीं, दुःख
ओढवले तर, २-२९४; प्राप्तिं निषेधीं, निषिद्ध
कर्म करावें पडले तर, १८-७१२; प्राप्ते वेले
३-१०५; प्रयाणकालें प्राप्ते ८-९०; प्राप्ताचें
चिन्ह, पूर्णावस्थेस पोहोचलेल्याचें चिन्ह, ४-९१
ते ४-१२३ व ५-७० ते ५-१४४ पहा; प्राप्ते
पुरुषें २-३५०; प्राप्तार्थ, देखै प्राप्तार्थ जाले । जे
निष्कामता पातले । ३-१५४. अप्राप्त, अज्ञानी,
२-२५३, ९-२६१, ९-३००, १८-१०९०.

प्राप्ति-ती—लाभ, सिद्धि. प्राप्ति—येसी योगस्थिति
जेया सांडे । तो वायां चि हव्यासीं पडे । परि
प्राप्ति कहीं न घडे । संन्यासाची ॥ ५-३३. जे
साम्या परौति जर्गी । प्राप्ति नाही ॥ ६-४०९. पै
अज्ञान घनसुषुप्ति । येसैसी जे ख्याति । इया उणिवे
प्राप्ति । ब्रह्माची जे ॥ १५-४८३, ज्याला अज्ञान

व गाढ सुषुप्ति म्हणतात तो स्थिति म्हणजे
ब्रह्मप्राप्ति अने म्हणतां आले असतें पर त्यांत
एक उगीच आहे, यावर १५-४८४ ते १५-४९०
पहा. ६-३७८, ६-३८५, ६-४३४ (१),
१८-१३६०. प्राप्तिची चाड ६-३६०; प्राप्तिचा
जीवाला ४-१९३, - चि टाळ ६-१०२,
६-३२९, प्राप्तिचा पैली तीरीं ७-१३; प्राप्ति
वेन्हीं १८-१३७३; प्राप्ति—६-३२५; प्राप्तिचिचे
वेले ६-७३; निकेयाचि प्राप्ति १६-४३१,
भूतवाची—९-३१४; सुखप्राप्ति २-३४६;
प्राप्तिफलीं फलनां ६-१५०; आत्मप्राप्तिफल
१८-६९७; मन्प्राप्तिप्रकार, माझा लाभ
होण्याची रीत, १८-१२१९; प्राप्ति ऋद्धि-
सिद्धि, २-३५९, हा पाठ प्राप्ति असा,
प्राप्त झाल्यावर या अर्थी ध्यावा, ज्ञानदेवी
कुंटे—‘प्राप्ती ऋद्धि सिद्धी’ २-३६० प्राप्त पहा
अप्राप्ति ६-४३४(२). प्राप्ती—प्रसंग प्राप्ती
१६-२९१; द्वंद्वप्राप्ती १३-३४८, प्रिय-
१८-१०४९. प्राप्य, साध्य, फळ, ४-१३८,
९-४६४; अप्राप्य—अप्राप्य केवि इष्टिजे ।
३-२१७, १-७९.

प्राय—पूर्वी. प्रायेचा आवेश १३-७५६, आवेश
पहा. ज्ञानदेवी—‘प्रायेचा पैसु’ १३-७५८,
पूर्वीचा प्रसार, कुंटे—‘मायेचा पैसु’ १३-७५८.

प्रायश्चित्त—पापक्षालनासाठीं केलेलें कर्म,
चित्तशुद्धीसाठीं केलेला विधि. प्रायश्चित्त—
तरि कीर्तनाचेनि नडनाचें । नाशिले व्यवसाय
प्रायश्चित्ताचे । ९-१०६, कीर्तनाच्या उत्साहानें
प्रायश्चित्ताचें सर्व कार्य उरकून घेतलें, निराळें
प्रायश्चित्त घ्यावयास लागत नाही या अर्थी. प्राय-
श्चित्त—आणि विषयांचें विष उलंडुनि । जे सर्वेद्रियां
प्रायश्चित्त देउनि । ८-१०२, १७-१०८. धोवटें
प्रायश्चित्तें १८-१०११; वाचेसि प्रायश्चित्त देऊं
१३-६७३; सर्व प्रायश्चित्त तेयाचिये मुठी सुवे,
(पैसाभर दान देऊन कुटुंबांतल्या सर्व
माणसांच्या) प्रायश्चित्ताचें पाणी त्याच्या हातावर
सोडतो, अगदीं नांवापुरतें दान देऊन त्याचें
मोठें फळ मिळेल ही अपेक्षा करतो, १७-२८९.

प्रार्थणे—विनंति करणे. तरि उणावो साहाजें उप-
साहला । प्रार्थु काइ ॥ १-६५. ९-३०,

११.२२९, ११.३२३(प्रा), १३.२६७.

प्रासाद—राजवाडा, मंदिर. नाहिं कलशा परौतें काहिं । प्रासादि काम नाहिं । १८.३४. एकाधा प्र(प्रा)सादु १४.२३०, ज्ञानदेवी—‘एखाधा प्रासादु’ १४.२३२, कुंटे—‘एखादा प्रासाद’ १४.२३३; कर्मप्रासाद १५.५५३, गीता—१८.३३ (प्रा), १८.४४, गीतारत्न—१८.३०, गीतावैष्णव—१८.४८, मोक्ष—१८.४७.

प्रिय—आवडीचें. तैसी प्रिय वस्तु पावे । आणि सुखें जो उंचावे । तैसा अप्रिया सवें । तळु खाए ॥ १३.८०४(१). १२.१६८ (१), १६.१९० (१), १७.२०१, १८.४८३, १८.६४०. प्रियाचिया गोठी १२.१६०, —भेटी १६.१६९; प्रियाची वार्त्ता १२.१६२ (२); प्रियु आणि श्रोता १२.१६२ (१); प्रियाची पैली सीमा, आवडीच्या वस्तूची सरहद्द, अत्यंत आवडीची वस्तु, १६.४४०; प्रियोत्तम, पति, अर्जुन, श्रीकृष्ण, ६.१२९, ९.८३, १०.२५८, १३.७८४, १७.३३; प्रेमलांचेनि प्रियोत्तम १०.१२८; प्रियप्राप्ती १८.१०४९, —संगम १८.३४३; केलिप्रिय, जगाच्या उत्पत्तीचा खेळ ज्याला आवडतो, १८.४, परिणतोपरमैक—१८.९, उपरम पहा, शरीर—१५.३९४. प्रिय-या—पति, पत्नी. प्रिय—स्वप्नि प्रिया पुढां तरुणांगी । १५.८५, १८.५८३, १८.९०३; प्रिया पुढें कांता रिगे तैसेनि १७.२७४; प्रिया—१३.३७२, १८.५८८, १८.८३०, स्वप्निचिया प्रिया १८.११५२. अप्रिय १३.८०४ (२); प्रियाअप्रियाचे योगवियोग १६.१९० (२); प्रिय कां अप्रिय १८.४७५; प्रियाप्रियें, आवडतीं नावडतीं, १८.४८६; प्रियाप्रीय १२.१६८(२).

प्रीति-ती—आवड, आसक्ति, प्रेम. प्रीति—तरि जेयाची प्रीति पुरी । गुंतली देखसी वरिं । १३.७८०. पैं तूझी आण वाणें । हें आत्मलिंगातें सिवणें । प्रीतिचि जाति लाजणें । आठवों नेदी ॥ १८.१३६०, तुझी शपथ घेणें हें स्वतःच्या शपथेसारखें आहे, (म्हणून वास्तविक पाहतां शपथ घेण्याची मला लाज वाटावी) पण प्रीतीची जात अशी आहे कीं लाजेचें स्मरण ही होऊं देत नाहीं. ७.११९, १६.५४, १७.१२९, १७.१३७, १८.१३१९.

प्रीतिचेनि दाटपणें ११.५४७; प्रीतिचा वाडु ११.६३३; प्रीतिचेनि वेगें १८.२८३; अनन्य प्रीतिची परि १८.७७; ऐ(ए)कांतावरि प्रीति १३.६१२; भक्तिची येतुली प्रीति ९.१९१; परस्परें प्रीति वडेल ३.९७; प्रीति त्रासु २.११८; प्रीतिकर १०.१८८. प्रीती—मी प्रीतीतें करीं । कां मनीं सिरसा धरीं । १२.२२७, ४.११, ९.४७५, १६.१०१. प्रीती कां प्रमादें ११.५५१; अतिप्रीती, अतिप्रेमानें, ४.७.

प्रेम—गाढ प्रीति, माया, आवड. देवी लक्ष्मी येतुली जवलिक । परि तेही यया प्रेमाचें नेदखे चि मुख । ४.८. रोसें प्रेम दूणावटे । पढियेंतेया-चेनि । ९.१८. आतां आवडि जेथ पडे । तेयाची अवसरी पुढें पुढें । रिगों लागे हें वडे । प्रेम ऐसें ॥ १६.५३. जें रुसतां बांधे ठावों(वो) । तें प्रेम गा हें ॥ १८.२९२. ८.९२, ९.३५९(१), १०.११७, ११.६२५, ११.६२८, १२.१५९, १३.३९४, १३.८००, १८.९७४. प्रेम दांगा १३.५५६, दांग पहा; प्रेमाची जाति, प्रेमाचा प्रकार, १८.७९; प्रेमाचेनि थावें १३.४०१, —पवाडें १३.३८४; प्रेमाचा पूतला ४.२८; प्रेमाचिं पेटिं १२.९२; प्रेमाचेनि बौहवसपणें १०.११३, —भांगारें, प्रेम हेंच सोनें घेऊन, १५.४; प्रेमाचिया भूली १३.३७६; प्रेमाचिं भोजें १३.३९०; प्रेमाचा वेगु, प्रेमाचा भर, १०.१८८; प्रेमाथिलेनि भगतें १३.७९६; अद्भुत प्रेम १.१४२; आवगणिचें प्रेम ११.६२०, जगदीश्वराचें—, कृष्णाचें, ४.१०, निःसीम—८.१०; निरूपचारा प्रेमा विषो १८.१३३७; वाढतेनि प्रेमें ९.१९४; प्रेम ठेडनि ११.६६३, —दुणावे १०.५८, —धरिलें १०.११६, —धरीं ९.५१२, —सुणें ९.३३७; प्रेम चि पेडनि मातली ५.१७१; प्रेम रुचीसि आलें १.३५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रमेय’ १.३५; प्रेम बोलतां रुलतसे १५.२७; मजमाजि प्रेमेंसि रिगालीं १२.९८; प्रेमबलें ११.११४, —भाऊ १३.७०९, —भाव ९.४११, १०.२७०, ११.४, ११.१६१, ११.५२२, १२.३७, —भोग १३.४८५, —रसें १५.६८, —सेवा १८.९०२; गुरुप्रेमें १३.४४१;

सप्रेम—जे नाझेनि कामें सकाम : जे नाझेनि प्रेमें सप्रेम । १०३५२ (२), सप्रेम अनुराग १२०१५५. प्रेमल, प्रेमळ, १००१२४, ११०३४; प्रेमलांलागि १००१२३; प्रेमलांचेनि प्रियोत्तमें १००१२८; प्रेमलाचेया वार्ता १२०२३७; प्रेमल संवादियें १२०१३१; प्रेमलांचें सांकड १००१२१; प्रेमलप्रांजल, प्रेमळ भक्तांना सहज मिळणारा, १२०२३४. प्रेमा—प्रेमा अढल कीजे १८०८८४, -आलोट उपजे १८०३८०, -वाढों नेणे १८०५६४, या तीन्ही संदर्भात ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत 'प्रमा' हा पाठ, प्रमाण बुद्धि किंवा यथार्थ ज्ञान या अर्थी आला आहे.

प्रेत—(१) शव. प्रेत बाहिरें घालिजे । १७०१०६. (२) शब्दास जोडून. प्रिय, आवडीचें या अर्थी. अभिप्रेत ८०१०३.

प्रेरणें—उद्युक्त करणें. १२०२२८.

प्रौढ—वाढलेला, श्रेष्ठ, वळवान, समर्थ. हा अमिल्लो प्रौढ मानलो : २०२९२. काडु मविद्यां चि वाडु । लोकोत्तम प्रौढ । १७०४७. १८०५१५. प्रौढ गुणें १८०८५६; प्रौ(प्रौ)ढु जाला, मडकला, २०३२९, प्रौढु जाला ६०६१; प्रौढें १४०२६७; अप्रौढें बालकिं १३०७९. प्रौढि-ढी, अमिमान, सामर्थ्य, वाढ, प्रौढि—१३०७१२, १८०१३१५; इंद्रियांची प्रौढि २०३१२, सुद्रेची—६०११२; प्रौढि न बोलें ९०२; प्रौढी—तेथ बलें प्रौढी पुरते : जे महारथी वीर होतें । १०१६४, २०७२, ९०२३४, १४०३०८; निज सत्वाचिया प्रौढी १७०३८९, योगज्ञानाचिया—१३०१०६७; इंद्रियप्रौढी १८०३४६, -मंडल १८०३४७; बलें प्रौढी पौरुषें १०९७.

प्लव—नौका. २०२२३.

फ

फटिक—स्फटिक. जैसा फटिकु चि आवडे उदक : ७०११०, जसा स्फटिक पाण्यासारखा दिसतो, भासतो, ज्ञानदेवी—'स्फटिक चि भासे उदक' ७०११३.

फडा—नागाची फणा. संडीं फडे खेळवणें । नागि-णिष्ची ॥ १८०६४. तक्षकाची फडे टाकूनि, तक्षकाची फडा मिळवून, हातीं वेऊन या अर्थी, १७०२४, ज्ञानदेवी—'फडे टाकोनि' १७०२४; फडे न करी, फडा उभी करीत नाही, १६०१२५, यावर चिरणें—वीरणें पहा.

फणा—सर्पाची फणा. फडा पहा. सर्पफणिची साडली ५०११६. फणि, सर्प, सांघें महाफणि दर्दुरें । गील्लिजे कायि ॥ २०१५.

फरकणें—उभें राहणें. रोमांच जंव फरके । १८०१५८५.

फरसाल—भिन्न स्वादाचें, दोन स्वाद मिळून बनलेलें व दोन्ही स्वादांहून अधिक रुचकर. आणि गोड आंबड मिले । तेथ रसांतर फरसालें । १८०२४३.

फरारी—ध्वज, निशाण (राजवाडे), आभास (ज्ञानदेवी कोश), ओढाताण (कुंटे), भर-भराट (दाते), आधिक्य (परिभाषा कोश).

जीविताची फरारी देखौनि १३०७३५; महत्वाची फरारी लाहांति १८०२४९. फाउरी पहा.

फल—फळ, पीक, लाभ, परिणाम. पुत्रातें इष्टी कुल : तेयाचें काड हें चि फल । १०२१५. परि ते(तें) वेगळेपणें कां भोगिजे । जैसें पक्षियें फल चुंबिजे । ५०१३०, ज्ञानदेवी—'तें' ५०१३१. आइकें सकलसंमतें जगिं । पां(पा)हे तो चि योगी । जो कर्म करीनि रागी । नव्हे चि फलिं ॥ ६०४३. कां फलिं सरे वाढणें । सस्याचें जेवि ॥ १८०४७२, पिकाचें या अर्थी. पै फलासी चि पांडुसुता । फल काइसें ॥ १८०६३० (३, ४). पै परिपाकाचिये वेले । फल देंटें ना देडु फलें । १८०९५२. ६०४४९, ७०१४२, ७०१४३, ९०१४६, ९०१७३, ९०१७४, ९०३७८, ९०४१७, ११०५८६, १२०१२८, १३०८०६, १३०१०५५, १४०२५९, १५०१७२, १५०१९१, १६०३२, १७०१६३, १७०१७२, १७०१८७, १७०२४८, १७०३१७, १७०३६५, १८०११९, १८०१२२, १८०१२४, १८०१७०, १८०२०२ (१, २), १८०२०६, १८०२३६ (१), १८०२४९, १८०२५२ (१), १८०३५२,